I 8191

Bibl. ASTRA

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ANUL XX, 1971
LIMBA ROMÂNĂ
Nr. 1

1990

0 IUL. 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Membri:

Conf. univ. V. ARVINTE (Iași)
GH. BOLOCAN
VL. DRIMBA
ION GHEȚIE
Conf. univ. VALERIA GUȚU-ROMALO
Prof. ION POPESCU
FLORA ȘUTEU – *secretar de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à **Întreprinderea** de comerț exterior „Libri", Boîte postale 134 — 135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Adresa redacției
Str. I. C. FRIMU Nr. 22,
Sectorul 1
BUCUREȘTI

APARE DE 6 ORI PE AN

I 8191
BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU
ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XX 1971 Nr. 1

2022

SUMAR

LIMBĂ LITERARĂ ŞI FILOLOGIE

PAVEL BINDER şi ARNOLD HUTTMANN, Între istorie şi filologie. *Mediul cultural românesc al Braşovului în epoca coresiană* 3
IACOB MÂRZA, Gramatica lui Andrei Şaguna 21
GRIGORE BRÂNCUŞ, Un aspect al repetiţiei în limbajul popular : temporala de reluare 33

VOCABULAR

VALENTIN ŢURLAN, Terminologia pescuitului în regiunea Dunării. I. *Din terminologia bărcii* 39
Note etimologice şi lexicale (acad. AL. GRAUR, DAN BUGEANU, ELEONORA COSMOPOL) 51

DIALECTOLOGIE

EUGEN BERCA, Observaţii asupra graiului din Checea (judeţul Timiş) 61
V. CRISTUREANU, Toponimia satului Voiniceni (judeţul Mureş) 69

NOTE ŞI COMENTARII

FLORA ŞUTEU, Variante eminesciene inedite 77
Acad. IORGU IORDAN, Cicerone Poghirc ... se apără (LR, 2/1970) 81
I. MĂRII, Observaţii asupra utilizării materialului *Atlasului lingvistic român* în *Dicţionarul limbii române* (DLR,), **M** şi **O** 87
V. PĂLTINEANU, Note cu privire la cîteva cuvinte din fascicula **O** a DLR. . 97
ION GHEŢIE, În legătură cu durificarea africatelor *ĉ* şi *ĝ* în Maramureş . . . 99
GRIGORE ŢOPAN, Documentalist sau documentarist? 103

RUBRICA CITITORILOR

De la redacţia *Dicţionarului limbii române* (DLR) (*I.D.*) 105

IN MEMORIAM

Vasile Ştirbu (*Gheorghe Pop*) 109

LR ANUL XX, Nr. 1, p. 1—110, Bucureşti, 1971

12.759

ÎNTRE ISTORIE ŞI FILOLOGIE

MEDIUL CULTURAL ROMÂNESC AL BRAŞOVULUI ÎN EPOCA CORESIANĂ

DE

PAVEL BINDER şi ARNOLD HUTTMANN

În cele două mari oraşe din sudul Transilvaniei, Braşovul şi Sibiul, ambele situate la confluenţa legăturilor rutiere carpatice, încă din secolul al XV-lea se poate urmări instituţia *logofeţiei româneşti*. Municipalităţile săseşti din aceste două centre urbane, având strînse legături cu ţările române transcarpatice, beneficiau de serviciile cărturarilor români, cunoscători ai limbii slave şi ai scrierii cu caractere chirilice. În cazul Braşovului, viitorii preoţi ai bisericii Sf. Nicolae şi din unele sate bîrsene funcţionau în tinereţe ca logofeţi, apoi ca dascăli şi diaconi. Uneori chiar dascălii şcolii româneşti din Şchei funcţionau ca logofeţi [1].

Problemele şi atribuţiile de secretariat ale magistratului urban erau încredinţate notarilor, care în actele româneşti se numeau *„scriitorii Cetăţii"*[2]. Logofătul român era subordonat notarului municipal şi se intitula de asemenea „scriitorul Cetăţii", „scriitorul Cetăţii cel românesc" sau „scriitor la Cetate"[3]. În actele româneşti, „scriitorii" se mai numeau

---

[1] Valeria Căliman, *Scrisul românesc cu caractere latine în Braşov şi Ţara Bîrsei în secolul al XVIII-lea*, în „Limbă şi literatură", XV, Bucureşti, 1967, p. 153.

[2] În documentele latine medievale se numeau „notarius civitatis", de ex. : „Lucae Griengresz notario civitatis Brassouiensis", cf. *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, Braşov, 1889, vol. II, p. 200 (mai jos *Quellen*) ; 1728 : „mării sal[e] Domnului Andriaş Prejmirianul [Andreas Tartler — *n.n.* ; numele a fost tradus] scriitoriul al cinstitei Cetăţi a Braşovului", cf. C. A. Stoide, *Noi documente braşovene*, în „Revista arhivelor", VII, 1946, p. 307—308.

[3] 1578 : „la Cetate scriitori", cf. Radu Tempea, *Istoria sfintei besereci a Şcheilor Braşovului*. Editat de O. Şchiau şi Livia Bot, Bucureşti, 1969, p. 59 şi 1773 : „precum dovedeşte ţedula aceluiaş Maghistrat subt slova în biserica noastră a Şcheilor, rumâneşte cetită, făcută *de scriitoriul Cetăţii, cel rumânesc"*, cf. Sterie Stinghe, *Documente privind istoria românilor din Şcheii Braşovului*, V, Braşov, 1906, p. 198.

şi „logofeţii Cetăţii Braşov"[4], iar în documentele latine şi germane îi întîlnim sub denumirea de „Scriba Walachicus"[5], respectiv „Stadtloguffet" sau „Walachischer Schreiber". Uneori logofeţii români figurează printre salariaţii municipalităţii Braşov [6].

În perioada interbelică, Nicolae Sulică [7] şi A. A. Mureşianu [8] au demonstrat în mod convingător importanţa culturală naţională a cărturarilor români din Şcheii Braşovului. Cei doi cercetători braşoveni au studiat mai ales perioada pînă la 1550 (socotelile Braşovului au fost publicate numai pînă în jurul acestui an). Îmbogăţirea acestei probleme cu date noi şi sistematizarea ei este, după părerea noastră, utilă chiar pentru a elucida caracterul relaţiilor dintre centrul cultural românesc din Şchei şi activitatea tipografică a diaconului Coresi.

În cele ce urmează încercăm să contribuim la cunoaşterea vieţii culturale româneşti a Braşovului din secolul al XVI-lea, în special în epoca coresiană (1556—1583). Biografia colaboratorilor şi contemporanilor diaconului Coresi va fi urmărită pînă la începutul secolului al XVII-lea.

★

Dintre cărturarii români din Şchei primele date mai detaliate le avem despre *popa Petru* sau *Pătru* III (apr. 1485—1541), fiul popii Bratu din Răşinari [9]. Despre acest personaj cronica popii Vasile, interpolată în cronica lui Radu Tempea, menţionează doar că a fost adus de la Sibiu şi „s-a pristăvit" în anul 1541. Înainte de a fi sfinţit preot, a fost logofăt şi a funcţionat ca delegat de magistratul Braşovului. Se pare că *diacul Petru* trimis în anii 1523—1524 la curtea domnului Ţării Româneşti [10]

---

[4] Pe la 1650 : „Ianache Vornic vm Cꙗmpulung сннѣ Balea, log[o]fătu wm Braşovѣ" către biroul [judeţul] Bistriţei, Giurgiu [Georg Böhm], cf. N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei. Scrisori domneşti şi scrisori private*, Bucureşti, Socec, 1899, p. 84, doc. nr. CII, şi Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor, vol. XV/2*, Bucureşti, 1913, p. 1185. Atît Popa Boilă („1606 wiert Popa Baylia in die Wallachey... geschickt"; „1609—1621 : ist der Popa Bayle... bis auf den Gergitze geschickt worden"), cît şi fiul lui („1631 : Wird des Popa Baille Sohn mit Fürsten Brieffen bey den Wayden geschickt") figurează în *Socotelile Braşovului*, editat de N. Iorga, în „Anal. Acad. Rom.", Seria II, vol. XXI, Mem. Secţ. ist., Bucureşti, 1899, p. 125, 179. Popa Balea a fost „preot mic" din 1591. Fiul lui, logofătul român al Cetăţii, activa prin 1630—1640, cf. Candid C. Muşlea, *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului, vol. I* (1292—1742), Braşov, 1943, p. 76, şi Radu Tempea, *op. cit.*, p. 59; 1698 : „Ioan logofătul Cetăţii Braşov", cf. C. A. Stoide, *op. cit.*, p. 91.

[5] 1550 : „Scribae Walachico, quod per anni cursum in litteris Valachicis legendis et scribendis dono dedit voluntati se accommodavit, dederunt dd. sen. 3 ulnas karasia fl 1 asp 25", cf. *Quellen*, III, p. 571.

[6] G. M. Herrmann, *Das Alte und Neue Kronstadt*, II, Sibiu, 1883, p. 543.

[7] Nicolae Sulică, *Preoţii dela Biserica Sfintul Nicolae din Braşov ca precursori ai lui Coresi şi ctitori ai limbii noastre literare*, în „Athenaeum", 1939, p. 30—44; 127—134; 252—261; 344—359. Idem, *Cronica protopopului Vasile din Braşov*, [Bucureşti], 1943, şi *Minunata Cetate a Braşovului*, Braşov, 1943.

[8] A. A. Mureşianu, *Clădirea Şcolii româneşti din Braşov de către popa Mihai în anul 1597*. Extras din „Anuarul Inst. de istorie naţională din Cluj", IV, 1926—1927, p. 209—210.

[9] A. Huttmann şi P. Binder, *Contribuţii la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român*, în „Limbă şi literatură", XVI, 1968, p. 149.

[10] Vladislav III (1523—1524) scrie braşovenilor : „A venit apoi solul credincios al domniei voastre *Petru diacul* şi multe vorbe a vorbit cu mine din partea domniei voastre [a pîrgarilor din Braşov — n.n.]", cf. Ioan Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI*, Bucureşti, Socec, 1902, p. 166.

este identic cu popa Petru de mai tîrziu. În anii 1523—1539 [11] „Petrus popa Bolgarorum nostrorum" [12] („Petru, popa Șcheilor noștrii")[13] este deseori întîlnit ca salariatul orașului și agent diplomatic, fiind în mai multe rînduri trimis în Moldova și Țara Românească.

Fiul preotului Petru, *popa Toma* (cca 1510—21.XI.1572), a fost contemporanul diaconului Coresi. În cronica Șcheilor aflăm următoarele despre el: S-a preoțit în 1541, iar după moartea soției sale (1566) s-a retras la mănăstirea Rîncăciov din Țara Muntenească. În locul lui a rămas *popa Dobre*, dar acesta n-a trăit mult, murind tot în 1572, la 13 decembrie. Despre durata preoției, cronica precizează: „Preoțît-au popa Toma împreună cu popa Dobre ani 25; și popa Dobre tatăl au fost popei Mihăi și au preoțit fără popa Toma ani 6"[14]. Deci durata preoției a fost următoarea:

— popa Toma 1541—1566 (25 ani); 1566—1572 călugăr la Rîncăciov,

— popa Dobre împreună cu Toma 1541—1566, iar 1566—1572 (șase ani) popa Dobre singur.

Toma și-a început activitatea obișnuită de sol încă în timpul vieții tatălui său [15]. După 1541 „Valachicus popa Thoma", „Thomae Bulgarorum popa" sau „Thomas, popa Bulgarorum nostrorum" primește salariul său anual de 12 florini (uneori cîte 3 fl. trimestrial, sau 6 fl. semestrial)[16] și îndeplinește felurite misiuni diplomatice [17]. În 1540 avea un fiu mare, pe Petre, fiind salariați împreună [18]. Nu este exclus ca Petru, fiul popii Toma, în 1540 să fi fost logofătul Cetății.

Cercetînd socotelile alodiale (ale fănogiului sau vilicului) păstrate la Arhivele Statului din Brașov (vezi anexa I), am putut constata următoarele: Toma popa figurează printre salariații orașului în perioada 1549—1555. Din 1557 și pînă în 1559 se amintesc cei doi preoți români („duobus valachicis sacerdotibus"). Între anii 1560—1568, singurul salariat român era Dobre popa. Se pare că Toma popa, fiind preot și eventual protopop,

---

[11] În 1528 se amintesc serviciile unui preot român („pleschen faffen") nenominalizat, cf. *Quellen*, II, p. 110.

[12] 1538: „Petro popae flor 3"; 1538: „Lucas [Grüngras] notario flor 60"; „Petro popae flor 12"; 1539: „Petro popae in suo annuo salario flor 12", cf. *Quellen*, II, p. 513, 597, 619, 635, 788.

[13] Pentru sinonimia dintre șchei = bulgar (emigranți sud-dunăreni), vezi studiul lui I. Hurdubețiu, *Originea Șcheilor și răspîndirea lor pe teritoriul carpato-dunărean*, în „Studi și articole de istorie", XIV, 1969, p. 204—205.

[14] Radu Tempea, *op. cit.*, p. 58.

[15] 1538: „Item feria quinta ante Matthaei [19 sept.] misi dono Thomae filio popae nostri coliridas, gallinas, assatu ras, 2 cant vini et 2 cubl. avenae asp. 10 1/2", cf. *Quellen*, II, p. 578. Jupînul Șerban, mare ban al Craiovei (1522—1546), scrie jupînului Lucaciu județul din Brașov (Lucas Hirscher zis „cel Mare", care a fost jude între anii 1524—1541): „Să crezi domnia ta, pe *Toma*, că i-a văzut cu ochii". Acest act datează dinaintea anului 1541, cînd Toma încă nu era preot, ci logofăt sau diacon. Cf. Ștefan Niculescu, *Documente slavo-românești cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905, p. 60—61.

[16] Menționăm că Filip Moldoveanul, pentru servicii similare, primea la Sibiu, în perioada 1541—1554, opt florini, iar după 1555, el și fiul său, un salariu anual de 12 florini. Cf. A. Huttmann și P. Binder, *op. cit.*, p. 157.

[17] *Quellen*, III, p. 171, 277, 289, 336, 341, 362, 410, 450, 518, 569.

[18] 1540: „Thomas popa et filius eius Petrus flor 16 asp 40", cf. *Quellen*, II, p. 697.

n-a putut îndeplini şi funcţia de salariat al Cetăţii. Dacă în 1538 era trimis sol, în 1540 avea un fecior mare şi în 1541 era ales primpreot, Toma a putut să se nască prin 1510.

În timpul preoţiei braşovene a lui Petru şi Toma, în oraşul de sub Tîmpa au mai activat şi alţi cărturari români, fără să ajungă preoţi la biserica Sf. Nicolae din Şchei. Este vorba de Stoica Dobromir tatăl şi fiul, Mihai popa, Bratul popii şi Ivan al popii. O perioadă din viaţa lor aceşti cărturari au fost sau puteau să fie logofeţii români ai Cetăţii.

Stoica Dobromir tatăl a avut o activitate bogată în slujba magistratului din Braşov, fiind menţionat în anii 1520—1530, ca îndeplinind solii în Muntenia [19] sau Moldova [20]. Notiţa din 1530 ne informează că a primit patru florini pentru redactarea şi traducerea scrisorilor slavone („Stoykan Bolgaro qui in scribendis et interpretandis literis sermone Bolgarico scriptis civitati et provinciae ad optata dominorum inservivit flor 4")[21]. Din această notiţă reiese că Stoica Dobromir a fost în 1530 logofătul român al Cetăţii. Deoarece în 1540 tatăl şi fiul, în calitate de preoţi, primeau împreună 16 florini, s-ar putea ca salariul logofătului român al Braşovului în această perioadă să fi fost de patru florini anual.

Fiindcă din 1532 se vorbeşte de „filius Ztoyka Dobromyr"[22], referirile de după 1535 despre misiunile transcarpatice trebuie atribuite lui Stoica Dobromir fiul [23].

În registrele de impozite din cartierul Ecaterina (Şchei) în anii 1537—1550 este trecut şi *Popa Mihai* („Mÿhaÿ popa"). Acest personaj apare o dată şi în socotelile oraşului [24].

Mai mult ştim despre *Ivan Alpopii* („Iwan allw popey"), care avea o casă în Uliţa Furcoaiei (Sent Kathrinegass) din Şchei (1537—1550). Pentru anii 1550—1570 lipsesc registrele contribuabililor din cvartalul Ecaterinei (anexa II), iar după 1570 numele lui nu figurează în aceste acte. Ivan al popii nu este pomenit în cronica bisericii Sf. Nicolae, în schimb figurează în socotelile Braşovului în legătură cu diferite misiuni întreprinse în Ţara Românească şi Moldova [25]. S-ar putea ca menţiunea din 1572 [26] să se refere la fiul lui sau la un alt preot cu acelaşi nume.

---

[19] 1520 : „Item expense Dobromir ad waywodam Transalpinensem fl. 1", cf. *Quellen*, I, p. 264, vol. II, p. 185, 204—205.

[20] 1528 : „Item stoyka geschickt mit einem priff czu dem moltner vaÿda", cf. *Quellen*, II, p. 92—94 şi vol. II, p. 205.

[21] *Quellen*, II, p. 207.

[22] *Quellen*, II, p. 252.

[23] În multe rînduri ducea scrisori lui Mircea Ciobanul („ad Myrche wayw. cum litteris"), cf. *Quellen*, II, p. 414, 513, 523, 591, 680 şi vol. III, p. 106, 259, 286, 334, 408, 440, 498, 509, 541 ; 1551—1552 : Stoica Dobromir trimis la Mircea Ciobanul, cf. Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor. Acte din secolul al XVI-lea (1517—1612)*, vol. XI, Bucureşti, 1900, p. 784. Mai jos N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI.*

[24] 1546 : „Pap Myhal", cf. *Quellen*, II, p. 661.

[25] 1537 : „Ywan al pope in Moldauiam misso", cf. *Quellen*, II, p. 510. 1559 : „Emissus est Ywan Pope in Bokoresth", cf. Iorga — Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 801 ; în 1568 „Iwan al popa" este trimis la Bucureşti, cf. *Arh. Stat. Braşov cota veche III. C. 11*, p. 59, şi N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 804, 805 ; 1571—1572 : „Dem Iwan Popa ... Lohn f. 1", cf. *ibidem*, p. 807, 808.

[26] 1572 : „Ward der Iwan Popa mit dem Woykul Popa in die Molda geschickt", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 808.

În registrul de impozite din anul 1537 figurează pe Uliţa Mare sau a Prundului („Des Heyligen leichnams Gass") şi casa popii („Des popen H[aus]"). Probabil că era vorba despre casa popii Petre. După 1542, în această casă locuia *Bratul* („Bratull, Brathul"), numit şi *Bratul popii*, probabil un fiu al preotului Petru decedat în anul 1541. Ca urmare, el putea fi fratele popii Toma [27]. Numele lui figurează şi în socotelile oraşului [28], iar între anii 1542—1576 îl găsim pe lista contribuabililor din cvartalul Ecaterinei (vezi anexa II).

Biografia lui *Petru al popii* este destul de obscură. În 1540 aflăm că este fiul lui popa Toma [29], deşi acesta nu era încă atunci preotul bisericii Sf. Nicolae. În 1546 este menţionat alături de popa Mihai şi Mihai Furcă[30]. Peste patru ani citim despre Petru, popa din Făgăraş [31], iar în 1559 Petru al popii este trimis de magistrat în Moldova [32] şi la Tîrgovişte [33].

Cercetările arhivistice întreprinse de noi cu scopul de a găsi informaţii noi despre *Tudor diac* n-au dat rezultate. În bogata literatură cronicărească din Braşov despre „Todor Deak" există o singură notă şi aceasta vorbeşte despre cunoscuta acţiune de traducere şi editare a *Evangheliarului* românesc [34]. Nu pare verosimilă identificarea diacului Tudor (Todor) cu Todoran Furcă, negustor şi agent diplomatic în slujba magistratului[35], deşi, cronologic, n-ar prezenta greutăţi. Acest personaj era contemporanul lui Coresi, fiind menţionat în lista de impozite între anii 1546—1571 [36]. Cea mai mare greutate în calea identificării Todoran Furcă-Tudor diac este că despre primul nu avem date din care să rezulte că ar fi fost diac sau logofăt. Rămîne de cercetat dacă diacul Tudor se poate identifica cu Todoran Şcheiul, amintit în 1556[37], sau cu alţi purtători ai acestui nume din cartierul românesc al Braşovului [38]...

---

[27] 1556 : „Cum hoc missus est frater Pope nostri usque Tergovistiam" cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 794. În anul 1556 „Popa noster" era popa Toma.

[28] 1542 : „Brathul alpopa", cf. *Quellen*, III, p. 190.

[29] „Thomas popa et filius eius Petrus", cf. *Quellen*, II, p. 697.

[30] „Pap Petrus", cf. *Quellen*, II, p. 661.

[31] 1550 : „Eodem die misi dono Potro popa de Fogaras", cf. *Quellen*, III, p. 543.

[32] „Cum illo missus est petro Alluy popa in Moldaua ad Waydam", cf. *Arh. Stat. Braşov V/9, cota veche III.C.10*, p. 544.

[33] „Hoc die missus est Petro Popa in Tergovistian exploratum res regni", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 801.

[34] „1560 lässet Herr Benckner, Richter, die 4 Evangelisten aus dem Servischen ins Wallachische übersetzen durch einen Diaconum Kores aus Tergowist und Toder Deak, des wallachischen Pfaffen damit zu helfen", cf. *Quellen*, IV, p. 100.

[35] 1545 : „Thuderan fytschur alu furck"; 1547 : „Thudoran Furka est missus ad boyarones exp", cf. *Quellen*, III, p. 298, 398. În 1545 : „Dimiter furcka B[ulgarus]" figurează printre importorii Braşovului, deci era negustor, cf. *Quellen*, III, p. 295 ; 1559 : „Eodem advenit familiaris qvidam Allex W[aywode] Illissimi cibaria pro 21 asp. Cum hoc missus est homo Albam Iuliam usque, Todoran furka, expensae R 1 asp. 25. Emansit per septem dies salarium asp. 28", cf. *Arh. Stat. Braşov Soc. villicului V/9, cota veche III. C. 10*, p. 549.

[36] Todoran Furka şi Dumitru Furka aveau casă pe Uliţa Furcoaiei („Sent Katharinen Gass. Auss der Santgass"). Din 1571 se aminteşte de Todoran Furkenin, probabil văduva lui, cf. *Arh. Stat. Braşov III. DC. 1—4 Catharinae.*

[37] „Feria quinta post Egidi [3 sept.] emissus est Todoran Bulgariensis cum aliis duobus Transalpinis ad Petrasko Wayvodam...", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 795.

[38] Astfel, în 1573, pe str. Cacova („In den Byrken") locuiau, printre alţii, „Petru furkanin, Todoran Tepischen" şi „Ilie luj tudor", cf. *Arh. Stat. Braşov III. DC. 3*, p. 107^{v}, 266^{v}.

Tot negative au fost şi investigaţiile privind completarea biografiei *diaculuí Călin*. De altfel şi acest nume exista în Şchei [39].

Pe lîngă popa Toma, *popa Dobre* este personajul central al Braşovului românesc din epoca coresiană. Cariera sa se poate urmări din 1554. La început el a fost dascăl („Dobro scholastico walachico") fiind retribuit cu patru galbeni [40]. Primind un salariu de patru florini, el trebuie considerat salariatul Cetăţii în calitate de logofăt şi nu de dascăl. De altfel, învăţătorii şcolii româneşti de lîngă biserica Sf. Nicolae nu erau salariaţii magistratului. Este însă caracteristic şi verosimil ca dascălii din Şchei să fi fost şi logofeţii Cetăţii [41]. În 1556, fără să se precizeze că este vorba de Dobre, se pomeneşte de „Walachus scriba". În momentul primei veniri a lui Coresi la Braşov, Dobre era deseori trimis la Pătraşcu cel Bun [42]. Prezenţa lui la curtea domnului român este atestată chiar de o epistolă, trimisă de Pătraşcu judeţului şi pîrgarilor din Braşov [43].

În socotelile fănogiului, după o perioadă în care sînt trecute salariile plătite celor doi preoţi români (1557—1559 : „Duobus Valachicis sacerdotibus", „Duobus pope"), apare şi „dobra popa" (1560). Din păcate lipsesc socotelile din anii 1561—1567. După această dată, Dobra popa — împreună cu popa Văsîi — figurează regulat în socotelile fănogiului, primind, pînă la moarte (1572), salariul său anual de 12 florini (vezi anexa I). După ce Dobre este preoţit [44], prin anii 1557—1558, misiunile sale diplomatice devin mai rare [45].

Despre preoţii care au succedat după moartea Popii Dobre, cronica bisericii Sf. Nicolae notează : „Pre urma lor (popa Toma şi Dobre — *n.n.*) au stătut preoţi la beserecă popa Vasile şi popa Voicul ; ce n-au trăit mult nici popa Vasilie, ce au murit".

Izvoarele arhivistice braşovene nu cunosc un preot cu numele de *Vasilie*, în schimb ele amintesc printre salariaţii magistratului pe *popa Văsîi* („der Wöyssÿ popa"). În consecinţă trebuie să admitem identitatea popii Vasilie cu popa Văsîi. În socotelile oraşului cercetate de noi Văsîi nu figurează, înainte de a fi preoţit, nici ca logofăt, nici ca sol. Din aceste motive se poate accepta că el nu era localnic, venind la Braşov după ce a fost sfinţit preot. Prezenţa sa este atestată la Braşov încă din 1565—1566 [46], deci putea fi „popă mic" pe lîngă popa Dobre. După cum am afir-

---

[39] In den Birken [Cacova — n.n.] „Kalin Petrischkan", cf. *ibidem*, p. 40[v].

[40] *Arh. Stat. Braşov III. C. 10*, p. 114, şi N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 791.

[41] *Quellen*, III, p. 338.

[42] *Arh. Stat. Braşov III.C. 10*, p. 91, 159, 168, 247, 256, 270 şi N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 790, 791, 792, 793.

[43] „Io Petraşco voevod şi domn. Scrie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noştri prieteni şi de aproape vecini şi fraţi Hanăş Begner judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov ... Pentru vorbele ce mi-aţi trimes domnia voastră, prin *omul domniei voastre Dobre...*", cf. I. Bogdan, *Documente şi regeste...*, p. 195—198.

[44] Prin urmare, în 1569 nu era „profesor la Şcoala românească din Şchei", cum afirmă P. P. Panaitescu în *Începutul şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 129. În 1556 este încă intitulat „Dobra", iar în anul 1558 „Dobra popa", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 793, 797, 798.

[45] *Arh. Stat. Braşov III. C/11*, p. 56, 73, 93. În 1568 este trimis în Moldova, cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 805.

[46] *Arh. Stat. Braşov. Registrul III. B. 12*, p. 644, 465.

mat într-o lucrare mai veche, popa Văsîi era considerat aceeaşi persoană cu predicatorul anonim, discipolul episcopului româno-calvin, care, după cuvintele documentului din 1568 se găsea de trei ani la Braşov [47]. Acum completăm afirmaţiile noastre cu precizarea că popa Văsîi în 1568 n-a plecat definitiv din Braşov, deoarece în anii 1569—1574 el figurează printre salariaţii magistratului (vezi anexa I).

După moartea popei Dobre în 1572, Văsîi (Vasile) devine primpreot, secondat de *popa Voicul*. În 1572 ambii preoţi sînt trimişi la episcopul român [48]. Despre popa Voicul avem date că a fost delegat în misiuni diplomatice [49] şi că a copiat un manuscris slav cuprinzînd cuvîntări privitoare la vieţile sfinţilor [50].

După moartea popei Văsîi (cca 1575—1576) — data nu o ştim exact, căci din anii 1575—1578 lipsesc socotelile fănogiului — Voicul devine primpreot iar ca „popă mic" apare *popa Iane*. Cronicile locale nu dau nici un amănunt despre proveniența acestui cărturar. Este greu de presupus identitatea lui cu popa Ivan din Braşov, deşi N. Iorga nu deosebeşte numele Iane de Ivan. Lipsa ştirilor arhivistice despre activitatea lui Iane la Braşov anterior anului 1575 poate fi considerată în sensul că el şi-a făcut stagiul de diac sau logofăt în afara oraşului de sub Tîmpa.

În anul 1553 în socotelile Braşovului este consemnat un oarecare Iane diac („Iane" sau „Iano Diack")[51], slujbaşul lui Radu Ilie, domnul Ţării Româneşti în anii 1553—1554. Deoarece acest domn a fost mazilit de Pătraşcu cel Bun, diacul Iane, pe care noi îl considerăm ca fiind popa Iane de mai tîrziu, se angajează la alt stăpîn. În 1556 „Iene Litterato" se găseşte în slujba lui Petru Petrovici, regentul de atunci al Transilvaniei. În anul amintit, diacul Iane, întorcîndu-se din Moldova, a poposit la Braşov [52]. În anul următor „Iona Litteratus", trimis regal, este amintit în socotelile Sibiului [53].

După părerea noastră, angajarea diacului Iane în slujba atotputernicului feudal Petru Petrovici este foarte semnificativă şi putea avea importante consecinţe culturale. Petrovici, „primul baron calvin", con-

---

[47] P. Binder şi A. Huttmann, *Cu privire la datarea şi geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi*, în „Limba română", XVI, 1967, nr. 2, p. 116.

[48] „Am dienstag wurden die 2 Popa zum Bleschen Bischof geschickt", cf. N. Iorga — — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 808.

[49] 1572: „Der Iwan Popa" cu „Woykul Popa" este trimis în Moldova, cf. N. Iorga — — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 808—809.

[50] Manuscris slav nr. 17 la Muzeul din Şchei, cf. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 165.

[51] 1553: „Dominica Misericordias Domini [16 aprilie] venit Iane Dyack servitor Radul Waywode, cum litteris"; 19 aprilie: „dicto Iano Diack"; 18 octombrie: „... venit Iwan Grekul cum litteris Myrche wayvode ad dominum iudicem", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 788—789. După părerea noastră, „Iwan Grekul" nu este identic cu popa Iane, cum a presupus N. Iorga. Acest „Iun Graeco, cum Petrasko nunciaret se in dominio Transalpine sedere [1554]", este amintit şi în socotelile Sibiului, cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 865.

[52] 1556: „Iene Litterato, familiari domini locumtenentis reverso ex Moldavia", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*. p. 793.

[53] 1 octombrie 1557. Ladislau Bornemizza, sol regal la Poartă, dus în Muntenia. 21 [oct.]. Sol în aceeaşi ţară cu Iona Litterato, trimis regal, cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 867. Pare ispititoare identificarea lui Iane Diac cu Ioan Lugoşanu amintit în aceleaşi socoteli, deşi probabilitatea presupusă nu se poate dovedi temeinic. De exemplu, 1557,7 noiembrie: „Misso Petro Ratz Valachia... ad conducendum Ioannem Lugassy...". 1558 ianuarie 7. Menţionat Ioan Lugossi, aflător în Muntenia, cf. *ibidem*, p. 867—870.

tele Timişoarei, se trăgea dintr-o familie sîrbească din comitatul Pojega. Din 1526 şi pînă la moarte rămîne credincios regelui Ioan Zápolya. El avea întinse posesiuni în judeţul Arad şi în Banat, unde colonizează mulţi iobagi sîrbi. În 1554 sultanul porunceşte transilvănenilor şi celor doi voievozi români să sprijine domnia Transilvaniei a lui Ioan Sigismund şi le atrage atenţia să ajute pe Petru Petrovici, el fiind numit sandjeac-bei de Lugoj şi Caransebeş. În februarie 1556, oştirile muntene şi moldovene înaintează în sudul Transilvaniei, iar Petrovici ocupă vestul provinciei. Dieta, întrunită la Sebeş în martie 1556, alege din nou pe Ioan Sigismund ca principe al Transilvaniei, sub regenţa mamei sale, Isabella. Sub ocrotirea domnilor români Pătraşcu cel Bun şi Alexandru Lăpuşneanu, principele se poate întoarce în Transilvania [54]. Pe lîngă principele minor, dieta transilvană l-a numit pe Petru Petrovici locumtenent (guvernator), iar ca regenţi au fost aleşi cîţiva fruntaşi ardeleni, printre care şi Iohannes Benkner, judele Braşovului, şi nobilul Nicolae Forró (jupînul Foro Miclăuş amintit în epilogul coresian) [55]. În anul 1556, de importanţă crucială pentru istoria Transilvaniei sînt frecvente contactele politice şi chiar culturale dintre voievozii români şi Petru Petrovici [56]. Cel din urmă însă nu s-a putut bucura prea mult de izbînda Isabellei şi de întemeierea principatului autonom, căci la 13 octombrie 1557 moare la Cluj, avînd atunci peste 70 de ani.

Împrejurarea din 1556, cînd în Transilvania erau condiţii prielnice pentru colaborarea culturală între cele trei ţări române, era favorabilă dezvoltării scrisului în limba maternă. Colaborarea dintre dregătorii protestanţi Petru Petrovici, Iohannes Benkner şi Petrus Haller cu domnul Ţării Româneşti, Pătraşcu cel Bun, după părerea noastră a creat condiţii prielnice pentru venirea la Braşov a diaconului Coresi şi pentru începerea activităţii sale tipografice. Chiar dacă lipsesc datele arhivistice concrete, putem să presupunem că în anul 1556 s-au stabilit relaţii între centrele culturale româneşti din Tîrgovişte (logofătul Oprea şi diaconul Coresi), diacul român al comitelui Petru Petrovici (diacul Iane), secţia română a magistratului sibian, avînd în frunte pe Petru Haller (Filip Moldoveanul şi Ioachim Pictor) şi cărturarii români din Braşov (popa Toma şi logofătul Dobre).

Iane fiind numit diac şi aflîndu-se în anii 1555—1557 în slujba bănăţeanului Petru Petrovici, se poate admite proveniența lui din Transilvania, mai precis din vestul provinciei sau chiar din Banat. Rămîne ca lingviştii, aplicînd metoda dialectologiei istorice, să stabilească caracteristicile dialectale ale scrierilor semnate sau traduse de popa Iane.

---

[54] *Istoria României*, vol. II, p. 937.

[55] „Petrus Petrowÿch de Swraklÿn comes, ac infra reditum reginalis Majestatis et Serenissimi filii sui, tam in hoc regno Transsilvaniae quam eciam Hungarie Locumtenens", cf. *Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae*. Ed. Szilágyi Sándor, vol. I (1540—1556), Budapesta, 1875, p. 571 şi 574. În calitate de consilieri au fost aleşi următorii demnitari: Patoczi Boldizsár şi Forró Miklós din partea comitatelor, Kornis Miklós şi Andrási Márton reprezentanţii secuilor, iar Petrus Haller primarul Sibiului şi Iohannes Benkner judele Braşovului din partea saşilor. Mai vezi şi *Székely Oklevéltár*, vol. I, Cluj, 1872, p. 134. N. Sulică în *Minunate Cetate...*, cit., p. 30, susţine că Martinusius a fost acela care în 1556 angajase, pentru relaţiile sale cu principatele româneşti, un pisar-literatus român cu numele de Iene. Martinusius însă a fost ucis la Vinţul de Jos încă la 17 decembrie 1551.

[56] De ex. „Feria quarta [10 iunie 1556] venit quidam episcopus valachicus cum litteris a locumtenenti [Petru Petrovici-*n.n.*] cupiens comitem usque ad Alexandrum Wayvodam [în Moldova]", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 794.

Pînă în 1575 lipsesc datele biografice despre diacul Iane, care între timp a fost sfințit preot. În lista preoților din Brașov el figurează ca preot din anul 1576, sub numele de „Icannes I.", „Enea" sau „Ianea" [57]. Cronica lui Vasilie ne relatează că în locul defunctului popa Vășîi (Vasilie) „au fost popa Voicul mai mare și au adus și pe popa Iane de au fost cu sine... 1578 [7086]... pristăvit popa Voicul și s-au îngropat cu cinste... și așa au rămas popa Iane protopop și la cetate scriitori și au adus lîngă sine și pe popa Mihai"[58]. Ca logofăt român al Cetății, popa Iane redactează la 20 iunie 1587 cunoscuta sa scrisoare, primul document scris în limba română la Brașov, care s-a păstrat pînă azi [59].

Pentru a stabili caracterul relațiilor dintre tiparul coresian și cărturarii români din Brașov, va fi de mare importanță să schițăm biografia personajelor *Toma* și *Mănăilă*.

Se cunoaște că în procesul iscat în 1570 între diaconul Coresi și diacul Lorinț (Laurentius Fronius) figurează și un oarecare Toma. Pe acest personaj Francisc Pall îl identifică cu fiul lui popa Toma. Această presupunere pare verosimilă, căci în 1587 Toma este numit „Toma al Popei". Despre popa Toma († 1572) știm că a avut trei fii, care în 1579 împart moștenirea defunctului lor părinte [60]. Numele lui Toma figurează atît în socotelile Brașovului, cît și în listele contribuabililor din cvartalul Ecaterinei. Despre misiunile lui Toma avem date din anii 1556—1589 [61]. Este greu de presupus ca notița din 1556 culeasă de N. Iorga să se refere la popa Toma, deoarece primpreotul românilor din Șchei și înaintea acestui an apare consecvent în documente ca popa Toma (vezi anexa I). Pînă în anii 1578—1581 [62], Toma figurează ca solul și slujbașul orașului, fiind

---

[57] Candid Mușlea, *op. cit.*, vol. I, p. 70—71.

[58] Radu Tempea, *op. cit.*, p. 58—59.

[59] Gernot Nussbächer în „Drum nou" (Brașov), XXVI, 1969, nr. 7769, 25.dec., p. 3, și idem, *Wann schrieb Popa Iane?*, în „Karpaten Rundschau", II, 1969, nr. 51, p. 7.

[60] 1579, 5 iulie: „Popa Thoma ader 3 Kind", cf. *Arch. Stat. Brașov, Liber registrationis literarum Divisionalium cota IV. F.I*, p. 81, și Candid Mușlea, *op. cit.*, I, p. 65.

[61] 1556: „Misso Thoma de XX-a intellectum quando Walachi essent adfuturi"; 1558: „Emisso Thoma de XX-a ad Suas Maiestates cum litteris", cf. Iorga — Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 795, 797.

[62] 1578: „Mir schickten dem Thome und dem Kirste Sawa zw Kundschaften kegen den Büssenmart [Buzău — *n.n.*] und in die Molda"; „Dem Thome schickte mir kegn Bussenmarck"; 1578,3 Augusti: „Schickte mir den Waschka Frentz und den Thoma kegen dem Bussen Marckt und kegen dem Gergytz zu forschen und Kundschaften"; 1581, iunie 2: „Ward der Thome auff Busenmark geschickt czu erforschen"; 1582 (martie): „Ann diesem Tag schicktenn denn Thome auff denn Braila"; 1583,8 Augusti: „Schicktenn denn Thoma in die Molda newe Czeuttung czu erfragen"; 1584,20 Februarii: „Schickten den Thoma midt des Bathory Istwan Diener Miko Myklos czu dem Peter Wayda"; 2 May: „... An diesem Tag schikten wir denn Thoma mit eynem Schauusch in die Molda czu dem Peter Wayda"; 17 Sept.: „Schikten den Toma czu dem Peter Wayda..."; 1585,10 Aprilis: „Schikten den Thoma ihn die Walachey"; 1587, 28 Mai: „Sol Toma al Popei in Muntenia"; 1588... 11 Martie...: „Schicktem den Toma mit Fürstlichen Gnaden Prieff zu dem Peter Wayda in die Molda bis kegen dem Josmarck"; 10 Augusti...: „Schikten den Toma mit Prieff kegen dem Bukerrest zum Michne Wayda"; 1 Decembris: „Schikten den Toma in die Walachei mit Briff tzum Waida"; 1589: „Schickten den Thoma in den Bukerest zu erforschen mancherley Mehren"; 28 Iuni: „Schicktten den Thomes kegen Buckerest zu erforschen ettliger Mehren halben"; 14 Iulii: „Ward Thomes geschickt kegen Czokemst wnnd Dirstor, zu erforschen der grosser Menge der Turcken"; 29 Augusti: „Schicktten den Thoma kegen Bukerst", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 816, 817, 818, 822, 823, 826, 827, 828, 829, 834, 835, 836, 837, 838 și 839.

trimis în Ţara Românească. În registrele de impozite în str. Cacova din Şchei din 1581 apare un proprietar de casă cu numele de Toma (vezi anexa III). Acelaşi personaj din 1588 şi pînă în 1589 este înscris ca impozabil în acelaşi loc, fiind numit însă popa Toma („Thoma Popa", „Tomma popa"). Din aceste date putem schiţa biografia sumară a acestui cărturar român din Şchei : s-a născut în jurul anului 1530, între 1556—1589 se găsea în slujba magistratului, fiind probabil chiar logofăt.

Una dintre problemele majore ale perioadei coresiene la Braşov este stabilirea caracterului legăturii existente în 1570 între diaconul Coresi şi Toma. P. P. Panaitescu îl consideră identic cu popa Toma, care era preotul bisericii Sf. Nicolae din Şchei începînd cu 1541. El se bazează pe o notiţă din socotelile Braşovului din 1571, în care se vorbeşte de o solie a lui Bastel[63] şi Toma popa [64].

După părerea noastră, Toma popa din 1571 şi cu atît mai puţin Toma amintit în procesul din 1570, nu poate fi identificat cu popa Toma, fiul lui popa Petru. După cum am văzut mai sus, între 1541—1566, popa Toma a fost preotul bisericii Sf. Nicolae, după această dată s-a retras la mănăstirea Rîncăciov. Este greu de presupus ca acest călugăr, care în 1571 avea cel puţin 60 de ani, să fi fost trimis într-o solie. Logica şi schiţa biografică a cărturarilor şcheieni, expusă mai sus, ne face să credem că notaţia din 1571 se referă la Toma, pe atunci probabil logofătul român al Cetăţii, şi nicidecum la popa Toma.

Despre *Mănăilă* au existat pînă de curînd date certe numai de prin anul 1584. În ultima sa carte, P. P. Panaitescu îl atestă în slujba magistratului încă din 1570 [65]. Dacă însă în 1570 el este numit doar „dem Manulla", în 1584 se precizează că este vorba de logofătul Mănăilă („Manulla Lugefett") [66]. Dacă în 1584 el era logofătul român al Cetăţii, atunci acest titlu îl putea avea şi în 1578—1581, cînd apare în două epiloguri ale unor cărţi coresiene. El însă nu figurează în lista preoţilor români din Şchei. În schimb,

---

[63] 1568 : „Ward Bastel ins Czekeland [Secuime — *n.n.*] geschickt"; 1571, April 2 : „Ward Bastel in Czekeland geschikt czer[ung] fl 2"; „Den 20 April Geb ich dem Bastel czerung kegen Weissemb[urg], [Alba-Iulia, Bălgrad—*n.n.*] fl. 4", cf. *Arh. Stat. Braşov V. 10 cota veche III. C. 11*, p. 51, 308, 310; 1589,12 Iunii : „Ward Herr Bastel Blesch in den Bukerest zum Michne Waida geschickt"; „Den 29 Novembris ward Herr Bastel Blesch in die Walachei in Bukerest zu dem Michne Waida geschickt", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 838, 840. P. P. Panaitescu pune semnul întrebării după acest personaj. Deoarece Bastel este forma diminutivă a onomasticului Sebastianus (Bastianus — Bastel), se poate presupune că este vorba de cetăţeanul braşovean de origine română Sebastian Bloch (Bloch — blesch = român — *n.n.*), care în anii 1589—1590 a fost ales pîrgar, cf. *Arh. Stat. Braşov, Socoteli alodiale I.17, cota veche III, B. 8*, p. 479, 510. În 1584 „Bastel Bloch" locuia în Cetate, cf. *Arh. Stat. Braşov, III. D.C.4*, p. 42.

[64] 1571 iun. 14 : „Ward Bastel vnd Toma popa zu Weissemburg geschickt czerung fl. 5", cf. *Arh. Stat. Braşov V.10*, p. 323 şi P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 143.

[65] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 144—145.

[66] 1584 Martii 4 : „Es kam auch der Manulla Lugefett vom Peter Wayda"; apoi „Es kam der Manulla Lugefoth mitt dem Kolschar Ballasch"; 13 Aprilis : „Schik auff Befehl dem Manulla Lugefoth"; 28.Mai : „Vine Manulla"; 13 Iunii : „An diesem Tag kam... und der Manulla Lugefoth mit vielem Gesindt", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 827—828.

în 1602 îl găsim atestat ca preot la Zărnești [67]. Nu știm precis din ce an a fost numit preot Mănăilă în această mare comună românească din Țara Bîrsei, unde încă din 1567 avem date despre doi preoți români („den 2 bleschen pfaften")[68]. Cronicarul Vasilie notează că după anul 1606 „într-această vreme s-au pristăvit popa Manuil din Zărnești". Prin urmare, schița biografică a lui Mănăilă (cca 1545—1610) se poate stabili astfel : În tinerețe se găsea în slujba magistratului, colaborează cu tipograful Coresi, este logofătul român al Cetății, iar la bătrînețe devine preotul românilor din Zărnești.

Popa Vasilie cronicarul, fiul popii Mihai, ne-a păstrat prețioase date despre figura luminoasă a tatălui său. *Popa Mihai* (cca 1540—25. VII. 1605) este menționat din 1570 în socotelile Brașovului [69], apoi pleacă la studii. „Atunci au venit și Mihai, sin popei Dobre, din Țara Sîrbească de la învățătură... 1576... au venit șcheii de la Rîjnov și l-au poftit la sfat și la preoții de aici de l-au trimis în Țara Muntenească de l-au preoțit". Din 1578, după moartea popii Voicu, devine „preot mic" lîngă protopopul Iane [70]. Din același an este menționat ca sol în slujba magistratului [71]. Popa Mihai este expertul legăturilor diplomatice dintre Brașov și Țara Românească pînă în anul 1604 [72].

În încheiere citățm din cronica popii Vasilie despre preoția popii Mihai, colaboratorul diaconului Coresi și al fiului acestuia, Îerban : „1591 [7099]. S-au pristăvit popa Iane și s-au îngropat cu cinste. În locul sfinției sale au rămas popa Mihai, sin popei Dobre, protopop în besereca din

---

[67] În 1602, Nicolae Pătrașcu voievod, „ce-am fost Domn în toată Țara rumânească, feciorul răposatului lui Mihail Voevod și eu Doamna Stanca a răposatului lui Mihai Voevod", donează bisericii Sf. Nicolae din Șchei satul „Micșunești dein județul Ilfovului de lîngă Gherghița". În actul românesc ca martor figurează „popa Mănăilă dein Zrănești", mai mulți preoți din Ilfov apoi „dascalul Sava și dascalul Vasilie", din Șchei, cel din urmă probabil popa Vasilie, cronicarul de mai tîrziu, cf. Ion Lupaș, *Documente istorice transilvane* (1599—1699), vol. I, Cluj, Cartea românească, 1940, p. 73—77, doc. nr. 34.

[68] La Zărnești se amintește în anul 1570 Alda popa (p. 32), iar din 1573 se vorbește de Radul popa. În *Socotelile satului Zărnești*, popa Radul se pomenește între anii 1579—1586 („Czernen... Radul Popa ist Gottesmann" — adică gocimann — *n.n.* ; „Dem Popa Radul Trinckgelt", p. 441, 477, 531, 539, 574). În această perioadă la Tohan se amintesc preoții români Opra popa și Aldea popa. Din 1586 apare și Voina popa (p. 550). Din păcate, după 1588 nu s-au păstrat socotelile satelor Zărnești și Tohan. Pînă la această dată Mănăilă încă nu apare ca preot la Zărnești, cf. *Arh. Stat. Brașov. Rechnungen über Zernest et Tohan ex 1568—1588. Rationarius Dn[i] officialium possesionum Ecclesiae Zernst et Tohan. Cota IX.1, cota veche III.A.13.* Mai vezi și D. Prodan, *Iobăgia din Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, București, 1968, p. 681.

[69] 1570 : „Ist pop Mÿhal mit ein Türken kommen ; führt man den Pop Mÿhali ken Czaÿden", cf. *Arh. Stat. Brașov, III. C. II*, p. 197, 199. Aceste date numai cu rezervă se pot atribui popii Mihai. Am văzut că Mihai a fost preoțit numai în 1576. Să nu uităm că pînă în 1550 la Brașov trăia un alt popa Mihai. În anii 1570—1571 în Cacova este menționat printre contribuabili un „Miha Popscha".

[70] Radu Tempea, *op. cit.*, p. 58—59.

[71] 1578 : „Es kam der Pop Mihaly vom Fürsten mit dess Hamet Chahüss" ; 1584 ; „Es kam der Pap Mihaly mit eynem Moldner Boden", cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 828.

[72] 1603 : „Schik ein ehrsam Radt den Popa Myhali in die Wallachey zum Radul wayda" ; 1604 : „Khambt der Fürweise Herr Mechel Wais und Popa Myhali der Wallachey heim" (la 23 oct. fusese la Tîrgoviște — *n.n.*), cf. N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 116—117, și Radu Tempea, *op. cit.*, p. 60.

Şchei. Şi au fost popă mic popa Balea [73] ; ce acestuia i-au murit preoteasa şi părăsînd preoţia s-au însurat ; şi după ce s-au iertat popa Balea de preoţie, au luat protopopul Mihai pe popa Neagoslav, care au fost din Ţara Muntenească, din oraş din Floci, ca să fie lîngă sine preot mai mic... Iară cînd au umblat cursul anilor 1605 [7113] iară din venirea bolgarilor 213 iulie 25, mai înainte de răsăritul soarelui, s-au pristăvit şi părintele protopopul Miha ... Pe urma milostivei sale au rămas popa Neagoslav. Ce nu vrea popa Neagoslav să priimească pre părintele popa Constandin, sin protopopului Miha, căci acest preot, popa Constandin, să preoţise foarte tînăr, cînd au fost de 18 ani".

★

La capătul acestor investigaţii se impun cîteva concluzii :

1. Cărturarii români din Şcheii Braşovului, ca, de altfel, şi colegii lor saşi sau unguri din Transilvania, în cursul secolelor XVI—XVII aveau o carieră destul de uniformă. În tinereţe erau dieci, fiind chiar dascăli sau logofeţi, adică scriitori, angajaţii magistratului, pentru a traduce, interpreta şi întocmi documente slavone şi româneşti. La împlinirea unei anumite vîrste erau preoţiţi, slujind fie la biserica Sf. Nicolae din Şchei, fie în alte biserici româneşti din Ţara Bîrsei (Rîşnov, Zărneşti, Tohan etc.). Municipalitatea săsească se folosea de ei în misiuni diplomatice şi ca agenţi de legătură între cele trei ţări române, înainte şi după preoţirea lor. Majoritatea preoţilor români din Braşov erau localnici, însă în unele cazuri se aşezau în acest oraş şi cărturari români veniţi din alte părţi ale ţării (Coresi, Iane, poate şi Văsii).

2. În epilogurile coresiene şi în cunoscutul proces din 1570 se amintesc următorii cărturari, sprijinitori şi colaboratori ai diaconului Coresi : logofătul Oprea, diacul Tudor, Toma, Mănăilă, popa Iane şi popa Mihai. Dintre ei, Oprea şi Tudor nu figurează în materialul arhivistic braşovean cercetat de noi. Popa Iane şi popa Mihai nu erau colaboratori ai tipografiei coresiene, ci traducătorii *Cazaniei* a II-a imprimate de Coresi. Este de remarcat însă că în perioada tipăririi acestei opere (1580—1581) popa Iane era protopop, dar şi „la Cetate scriitori" [74], deci logofătul român, angajat de magistrat.

3. Problema principală dezbătută de noi este stabilirea caracterului legăturii existente între diaconul Coresi şi cărturarii români Toma şi Mănăilă. P. P. Panaitescu trage următoarele concluzii despre sprijinul acordat de Toma şi Mănăilă : „Sentinţa în procesul privitor la datoriile neplătite ale lui Coresi se termină cu cuvintele : « Toma trebuie să-i dea [lui Laurenţiu] 12 florini ». Acest Toma era preotul principal al bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului... . Prin urmare, preotul bisericii de la Şcheii Braşovului, conducătorul bisericesc al comunităţii româneşti de acolo,

[73] Oare nu este identic cu „Iwan Boyle" menţionat în 1556 ? (cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 794). După cum am văzut mai sus, „Popa Baylia" întreprinde misiuni diplomatice şi în anul 1606.

[74] Radu Tempea, *op. cit.*, p. 59.

este făcut solidar cu diaconul Coresi, fiind obligat de judecătorii orășenești să contribuie la plata datoriilor tipografului... Rezultă din toate acestea că între comunitatea românească din Brașov și activitatea lui Coresi era o strînsă legătură ; socotim ca un fapt evident că principalul client al atelierului era biserica și comunitatea orășenească din Șchei și nu municipalitatea protestantă. Tipografia se afla în Șchei și era pusă sub controlul orășenilor români, care erau cointeresați băneșteîn activitatea ei ... Mănăilă, colaboratorul lui Coresi, era un cărturar dintre orășenii români din Șchei, fiind recomandat, probabil, meșterului venit de la Tîrgoviște de către conducerea comunității de la Șcheii Brașovului ... Adevărații patroni ai lui Coresi, cei care l-au chemat și l-au ținut apoi la Brașov, au fost conducătorii comunității orășenești din suburbiul românesc al Șcheilor Brașovului, care erau totodată patronii bisericii lor din acel centru orășenesc"[75].

Ion Gheție, într-o lucrare mai nouă, a studiat concluziile stabilite de P. P. Panaitescu. Autorul menționat mai sus a dovedit că argumentele citate de regretatul istoric în sine nu dovedesc că biserica și comunitatea românească din Șchei își asiguraseră controlul asupra activității diaconului [76].

Faptele expuse mai sus și tabelele ne permit să ducem mai departe ideile formulate de Ion Gheție. În momentul colaborării lor cu diaconul Coresi, nici Toma și nici Mănăilă nu erau preoți. Ei erau pisari sau dieci, fiind probabil logofeți români, angajații Cetății. Activitatea lor de logofăt se desfășura în Cetate și nu în Șcheii Brașovului, deci se poate presupune că și diaconul român avea instalată tiparnița în localul din Cetate, unde lucrau logofeții români [77]. Atît Toma în 1570 cît și Mănăilă în 1579 și 1583 erau salariații Cetății, nu preoți în Șchei, deși devin preoți la sfîrșitul vieții lor. Unii dintre acești logofeți români, originari din Șchei, însă angajați ai Cetății, adică ai municipalității săsești, devin colaboratori ai diaconului Coresi. În procesul din 1570 nu preotul din Șchei, ci salariatul Cetății este făcut solidar cu diaconul Coresi. În lumina documentelor de mai sus se modifică și caracterul patronajului stabilit de P. P. Panaitescu.

4. Materialul documentar brașovean, prin „tăcerea" sa despre diacul Oprea, constituie un argument, deși negativ prin „silentium", în favoarea ultimelor cercetări cu privire la originalitatea *Octoihului* presupus din 1570. Se cunoaște că Al. Mareș a dovedit că *Micul Octoih* este precedat de un pseudoepilog, întocmit de un fictiv Oprea diac [78]. Nici bogatele izvoare arhivistice nu confirmă existența la Brașov a unui cărturar român cu acest nume.

---

[75] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 143–145.

[76] Ion Gheție, *Coresi și reforma în lumina unor interpretări noi*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 2, p. 234–235.

[77] Scrisorile redactate de logofeții sau preoții români, în calitate de salariați ai orașului, se întocmeau în Cetatea Brașovului. Acest lucru era valabil și cu ocazia donării unor moșii muntenești bisericii Sf. Nicolae, deci cînd era vorba de o tranzacție în care magistratul era implicat doar indirect. Totuși donația lui Pătrașcu Voievod se încheie cu următoarea frază: „Și s-au scris această carte în Cetatea Brașovului. Văleat ot săzdanie miru 7110. Aot rojdstva Hsva 1602 meșița Septembrie 28 dnii pis az pop Neagoslav ot Varoș ot Floci", cf. Ion Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I, Cluj, 1940, p. 77.

[78] Al. Mareș, *Un Octoih românesc din secolul al XVI-lea* ? în „Limba română", XVIII, 1969, nr. 3, p. 239–251.

ARHIVELE STATULUI BRAŞOV

1. Socotelile alodiale. Socotelile vilicului (Villicats Rechnung)

Cota nouă V/8 *Cota veche III. C/8* *1542—1553*

Printre salariaţii oraşului în diferite trimestre figurează:

1549	Tome popa	fl 3	p. 73
1550	Thoma popa	fl 3	p. 187
1551	Tome pope	fl 3	p. 235
1552	Tome popa	fl 3 asp 25	p. 353
1553	Thome pope	fl 3 asp 25	p. 487

— Cota nouă V/9 *— Cota veche III.C/10* *1554—1560*

1554	Tome pope	fl 3 (prima Angaria)	p. 37
1554	Tome pope	fl 3	p. 62, 86
1555	Toma pope	fl 3	p. 147
1556	Valachico pope	fl 3	p. 256, 290, 329
1557	Duobus popis Valachicis	fl 3	p. 361, 377
1557	Duobus Popa	fl 3	p. 404
1558	Duobus Valachicis sacerdotibus	fl 3	p. 448, 554
1558	Volachico popa	fl 3	p. 465
1558	Duobus pope	fl 3	p. 484
1559	Duobus popis	fl 3	p. 529
1560	popa dobra	fl 3	p. 593
1560	dobra popa	fl 3	p. 605, 638

Lipsesc socotelile din anii *1560—1567*

— Cota nouă V/10 *— Cota veche III.C/11* *1568—1574*

1568	dem dobra popa	fl 3	p. 39, 56, 93
1569	dem dobra popa	fl 3	p. 130, 159
1569	dem dobra popa	fl 3	
	dem Woÿzzÿ popa pro halb jar	fl 4	p. 174
1570	dem dobra Popa	fl 3	p. 207, 230

1570	dem dobra Popa	fl 3	
	dem Wassÿ Popa vom gantzen Jar	fl 8	p. 268
1571	dem dobro popa	fl 3	p. 307, 328, 353
1571	dobra popa	fl 3	
	dem Wossÿ popa auss Jar	fl 8	p. 373
1572	dem 2 popa	fl (?)	p. 415, 439, 439
1573	dem 2 walachischen paffen auf das gantz Jar	fl 16	asp 0 p. 559
1574	dem Woÿkul popa auff das gantzen Jar	fl 8	
	dem Woÿzzÿ popa auf 3/4 Jar vnd 6 Wochen	fl 7	p. 670

Lipsesc socotelile din anii *1575—1578*

— Cota nouă V/12 — Cota veche III.C/13 1579—1581

1579	denn 3 faffenn	fl 27	asp 25 p. 48
1579	3 faffenn 2 angariam	fl 30	p. 113
1580	Ich czalt denn 2 bleschenn Pfaffenn irenn iar lohnn dem einen	fl 24	
	dem anderenn	fl 20	
1580	denn faffenn	fl 32	p. 224
1581	dem faffenn	fl 57	p. 425

2. Socotelile alodiale I/7. (Städtisehe Rechnungen, verschiedener Art).

ex 1540—1590

1571	Trinckgelt. Aus dem Statt gelt Dobra popa	fl 4	
	Woÿzzÿ popa	fl 2	p. 97
1572	dem dobra popa	fl 4	
	Woÿzzÿ popa	fl 2	p. 114
1573	Den zweyen Popa gebenn	fl 6	p. 143
1574	dem 2 Bleschen Popa	fl 6	p. 169
1575	dem 2 Bleschen Popa	fl 6	p. 195
1576—1580	Denn 2 Popa	fl 6	p. 219, 247, 272, 313
1580—1581	Mer schuld beim Bleschenn Pfaffen	fl 10	p. 305, 332
1581—1590	Den 2 Popa	fl 2	p. 393, 413, 433, 477, 525

★

ANEXĂ DOCUMENTARĂ II

ARHIVELE STATULUI BRAŞOV

CASELE PREOŢILOR ROMÂNI

Registrele de impozite

— III. DC 1 Catherinae
1537 — 1544

1537

Des Heyligen leichnams Gass
Dy an der Zzeill (str. Prundului — *n.n.*)
— Des popen H[aus], p. 8,20^{v}

1537—1538

Die An der Czeill auss den Byrcken (str. Furcoaei — *n.n.*)
— Myhaÿ popa, p. 18^{v}, 30^{v}
— Iwan allw popeÿ, p. 18^{v}, 30^{v}

1542—1543

Sent katrine gass
— Mÿhaÿ popa, p. 188^{v}, 201^{v}
— Iwann alpopeÿ, p. 189, 201^{v}
Heilichleich[nam] — Die Ander Zeyll
— [În casa popii locuieşte —*n. n.*] :
— Bratull sau Brathul, p. 133^{v}, 204^{v}

1544

Heilichleich[nam] — Die Ander Zeyll
— (Bratul şters şi scris) :
— Der Faffen Haus (casa popii — *n.n.*), p. 216

— III DC 2

1546 şi *1549*

Auff dem Anger
— Bratul(Brathol), p. 67^{v}, 150.

1544—1550

Sant Catreine gass
Die ander czeyl auff dem bÿrckenn
— Mihay popa, p. 6^{v}, 20, 48^{v}, 64^{v}, 97.
— Iwan Alpopoy, p. 20^{v}, 31, 49, 64^{v}, 97^{v}

— III.DC 3. 1570—1576

(*Zins Register der Qvartals Catharinae*)

1570—1571

In den Birken
— Miha Popscha [?], p. 40
Auff dem Anger
— Bratul Popi, p. 44,56^{v}

1572—1576

Auff dem Anger
— Bratul popi, p. 243

ANEXĂ DOCUMENTARĂ III

ARHIVELE STATULUI BRAŞOV

CASA LUI TOMA PE ULIŢA CACOVA DIN ŞCHEI

Registrele de impozite

— *III.DC 3 Quartale Catharina 1570—1576*

1576

(Toma încă nu are casă în Cacova)
En den Birken
— Opre gerge
— Hertza gile
— Petru tepisch
— Maÿn timpe
— Radul rumunul (p. 239)
Lipseşte registrul impozitelor din anii 1577—1580

— *III.DC 4 1581—1590*

1581

Inn denn Byrckenn (Cacova)
— Opere Gerge
— Hertze Giell
— Peter Tepis
— Man Tympe
— *Tomma*
— Radul Romun (p. 6^{v})

1582—1583

Inn denn Byrckenn
— Tomma (p. 18^{v}, 32^{v})

1584

Ihnn den Bÿrcken
— Thoma Popa (p. 53)

1585

— Thoma popa (p. 74^{v})

1586

— Tomma poppa (p. 99^{v})

1587

— Tomma popa (p. 123^{v})

1588

— Thoma popa (p. 130) (şters)

1589

— Toma Popa (p. 149)

1590

Din acest an, pe Str. Cacova (p. 157^{v}) nu mai apare Toma Popa.

★

ANEXĂ DOCUMENTARĂ IV

LISTA PREOŢILOR ROMÂNI DIN ŞCHEII-BRAŞOVULUI ÎN EPOCA CORESIANĂ

Anii	Numele	Observaţii
1532—1541	Popa Petru	
1541—1556	Popa Toma	
1557—1566	Popa Toma Popa Dobre	

Anii	Numele	Observaţii
1566—1572	Popa Dobre Popa Văsîi (Vasile)	
1573—1575	Popa Văsîi Popa Voicul	
1575—1577	Popa Voicul Popa Iane	
1578—1590	Popa Iane Popa Miha[i]	
1591—1594	Popa Mihai Popa Balea	
1595—1605	Popa Mihai Popa Negoslav	
1606 — ?	Popa Negoslav Popa Constantin	

GRAMATICA LUI ANDREI ȘAGUNA

DE

IACOB MÂRZA

Printre documentele și manuscrisele de o deosebită importanță pentru istoria politică, culturală și religioasă a românilor ardeleni, care provin de la mitropolitul Andrei Șaguna, se află și *Grammatica Valachica*. Manuscrisul se păstrează în fondul documentar al Bibliotecii Mitropoliei ortodoxe din Sibiu, sub cota 250 [1].

Istoricul manuscrisului

Gramatica românească a lui Andrei Șaguna n-a constituit, pînă în momentul de față, obiectul unor studii și lucrări speciale, în care să se atragă atenția asupra importanței sale, să se prezinte conținutul și să se discute unele probleme care se ridică pe marginea ei. Aceasta se datorește, poate, și faptului că gramatica, rămasă în manuscris, este foarte puțin cunoscută specialiștilor.

Gramatica lui Șaguna nu este semnalată în nici un tratat de istorie a limbii și literaturii române [2], iar lucrările de specialitate mai vechi și mai noi, cum sînt lucrările lui Romulus Ionașcu [3] și Iorgu Iordan [4], nici măcar nu o consemnează.

---

[1] Îmi revine plăcuta datorie de a mulțumi pr. prof. Ioan Beju, de la Biblioteca Mitropoliei ortodoxe din Sibiu, pentru sprijinul acordat în cercetarea manuscrisului.

[2] Informațiile lipsesc și din recentul tratat al lui George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, Editura științifică, 1969.

[3] *Gramatici români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticii limbei române de la 1757 pînă astăzi*, Iași, 1914. De fapt, din lucrare, unde se discută mai mult analitic decît critic peste 60 de gramatici ale limbii române, lipsesc, așa cum preciza acad. Iorgu Iordan, un număr relativ mare de gramatici, din cauză că nu au fost accesibile sau pentru că valoarea lor era prea modestă. Cf. *Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatică românească*, în *Limbă și literatură*, II, 1956, p. 163. La concluzii asemănătoare ajunge și Gavril Istrate, *Gramatica lui Radu Tempea*, în *Limba română literară — Studii și articole*, București, Editura Minerva, 1970, p. 45.

[4] *Op. cit.*, p. 163—196.

Manuscrisul gramaticii lui Andrei Şaguna este semnalat pentru prima dată de profesorul Ioan Lupaş, fără însă să se amintească unde se păstrează [5]. Urmărind o cît mai bună cunoaştere a personalităţii lui Şaguna, istoricul transilvănean face, atît în scrierea comemorativă cît şi în monografia istorică, cîteva observaţii referitoare la apariţia, în anul 1826, la Viena, a gramaticii lui Ioan Alexi [6], viitorul episcop de Gherla. Pornind de la această lucrare, I. Lupaş, fără a aduce vreo argumentaţie precisă, e de părere că ar exista o legătură directă între ea şi lucrarea lui Şaguna. În sprijinul acestei opinii semnalăm faptul că printre primii cumpărători ai gramaticii lui I. Alexi se numără unchii lui Andrei Şaguna : Mustu, Economu şi Grabovsky, susţinători ai mişcării culturale româneşti de la Pesta [7].

Cu siguranţă că atmosfera culturală românească, întreţinută de oamenii de litere şi de iubitorii de istorie, a exercitat o influenţă mai mult decît binefăcătoare asupra caracterului deosebit de studios al lui Andrei Şaguna, găzduit, în timpul studiilor universitare, la unchiul său Grabovsky. Putem deci presupune că de la unul din unchii săi, sau chiar de la unul din acei literaţi sau istorici care veneau în casa unchiului său, va fi primit studentul Şaguna, încă în anul apariţiei, un exemplar din lucrarea lui Ioan Alexi, pe care l-a studiat apoi cu multă rîvnă, dornic de a-şi însuşi cît mai temeinic limba română şi de a cunoaşte trecutul poporului român.

Susţinînd că *Gramatica românească* a lui Şaguna ar data din vremea studiilor sale universitare, I. Lupaş notează : „Cît timp a stat printre sîrbi, nu se ştie să fi scris sau să fi publicat ceva. Din timpul acesta cunoaştem o singură lucrare a lui Şaguna : *Grammatica Valachica*, păstrată printre manuscrisele bibliotecii sale şi scrisă, probabil, după anul 1842, cînd a fost cîtăva vreme în secţiunea română a seminarului teologic din Vîrşeţ ... Este o interesantă prescurtare a menţionatei gramatici (de I. Alexi) *pe care ştim că Şaguna avusese prilejul a o cunoaşte şi studia, îndată în anul apariţiei — 1826 —* (sublinierea noastră)"[8].

Din fragmentul citat rezultă, cu deosebită claritate, că istoricul Ioan Lupaş, analizînd perioada petrecută de Andrei Şaguna ca profesor la semi-

---

[5] *Mitropolitul Andreiu baron de Şaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a naşterii lui*, Sibiiu, 1909, p. 14, 26—27, 33—34; idem, *Mitropolitul Andreiu Şaguna. Monografie istorică*, ed. a II-a, Sibiiu, 1911, p. 12, 22, 28. În celelalte lucrări ale profesorului Ioan Lupaş cu privire la viaţa şi activitatea lui Andrei Şaguna nu se mai aminteşte nimic despre această gramatică (cf., de pildă, *Viaţa şi faptele lui Andrei Şaguna Mitropolitul Ardealului*, Bucureşti, Biblioteca Societăţii „Steaua", 1913; *Şaguna şi Eötvös*, conferinţă ţinută în sala festivă a Gimnaziului din Braşov la 6 decembrie 1913 şi la „Asociaţiunea" din Sibiu, la 8 decembrie 1913, Arad, 1913; *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, „Biblioteca Şaguna", 1921).

[6] *Grammatica Daco-Romana sive Valachica*, Vienna, 1826. Este menţionată şi în Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. I, ed., a II-a, Viena, 1852, p. 208 — —209; Ion Bianu, Iosif Hodoş şi Dan Simonescu *Bibliografia românească veche (1508—1830)*, tomul III, Bucureşti, 1936, p. 482—484, 591 (în continuare se va cita BRV III); D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945, p. 273.

Gramatica lui Ion Alexi a cunoscut o largă circulaţie în Transilvania şi în Ungaria. Apare chiar în unele biblioteci şcolare transilvănene din prima jumătate a secolului al XIX-lea (cf. Iacob Mârza, *Biblioteca gimnaziului crăiesc din Zlatna. O contribuţie la istoricul bibliotecilor şcolare din Transilvania*, ms., p. 8; Anexa, p. 21).

[7] Cf. Ioan Alexi, *Grammatica Daco-Romana...*, p. 343.

[8] I. Lupaş, *Mitropolitul Andreiu Şaguna...*, p.28.

Phil. I.

Grammatica Valachica.

Grammatica Valachica est scientia, quae nos docet bene Valachice legere, scribere, intelligere et loqui.

Eius partes sunt quinque: Orthoëpia, Orthographia, Etymologia, Syntaxis et Prosodia.

Pars I^ma

Orthoëpia

Orthoëpia est ea pars Grammaticae, quae nos docet litterarum notionem, rectam earum pronunciationem, in syllabas coalitionem, et vocum hinc enatarum regularem lectionem.

Caput I^um

Notio litterarum.

A. Numerus et forma litterarum.

Litterae in lingua Valachica sunt 39. Earum minoris characteris forma est sequens:

а, б, в, г, д, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ь, ѣ, ѫ, ѡ, ѧ, ѧ, ѫ, ѯ, ѯ, ѯ, ѳ, ѵ.

Maioris vero:

А, Б, С, Г, Д, Е, etc.

His addi potest ѕ, quod in exprimendo ecclesiastico numero usurpatur, dein ѿ, ѥ, ѣ, nonnisi in chronologia reperibilia.

B. Divisio litterarum.

Litterae dividuntur in vocales et consonantes.

BIBLIOTECA UNIV. IAŞI

narul din Vîrşeţ [9], unde şi-a completat studiile teologice, atribuie acestei perioade, deci începînd cu anul 1842, redactarea manuscrisului gramaticii. Mai mult chiar, autorul afirmă, fără a indica sursele documentare întrebuinţate, că manuscrisul lui Şaguna este „o interesantă prescurtare" a gramaticii lui Ioan Alexi.

În stadiul actual al cercetărilor încă nu cunoaştem izvoarele documentare pe care se întemeiază autorul cînd afirmă că ar exista o strînsă legătură între cele două gramatici. Totuşi, pentru susţinerea acestei ipoteze pot fi aduse ca argumente plauzibile însemnările rămase de la Ioan Lupaş, însemnări care se păstrează în coperta improvizată a manuscrisului. Însemnările sînt, după toate probabilităţile, concluziile la care a ajuns istoricul în urma studiului paralel al celor două gramatici, concluzii care se referă la asemănările şi deosebirile dintre lucrările comparate şi, îndeosebi, la ceea ce constituie nota de originalitate, aportul personal al lui Andrei Şaguna în redactarea acestui manuscris.

Credem că Ioan Lupaş n-ar fi început studierea celor două gramatici dacă nu s-ar fi sprijinit pe cîteva documente, din păcate neindicate, care să-i fi sugerat că gramatica lui Şaguna şi-ar găsi modelul în lucrarea lui Ioan Alexi.

Cert este că Ioan Lupaş intenţiona să studieze mai aprofundat manuscrisul, cum confirmă indicaţiile bibliografice, semnalarea lipsei filei a II-a, adnotările în creion aflate pe marginea mai multor pagini ale manuscrisului şi însemnările sale. Mai rare în prima parte, adnotările, lizibile şi în fotocopie, devin tot mai frecvente în partea consacrată sintaxei. Se ajunge chiar, la sfîrşitul manuscrisului, să se noteze capitolele şi anexa cu care se continuă gramatica lui Ioan Alexi [10].

Din cele expuse mai sus rezultă că, dacă acceptăm afirmaţiile lui Ioan Lupaş, putem considera *Gramatica românească* a lui Andrei Şaguna ca o *prescurtare*, poate chiar o *prelucrare* a cărţii lui Ioan Alexi.

---

[9] În legătură cu întemeierea secţiunii române se păstrează un fragment din circulara lui Maxim Manuilovici, episcopul Vîrşeţului (prieten cu Andrei Şaguna), din 17 martie 1830, în care scria că „stăpînirea cea mai înaltă ocîrmuitoare bine au voit la anul 1822 a întroduce sistemizuite schoale clericesci pre limbă rumânească" (Petru Olde, *Andrei Şaguna către Ioan Marcu al Lugojului*, în „Analele Banatului", III, octombrie-decembrie 1930, p. 127).

În perioada studiilor teologice de la Vîrşeţ, Şaguna se află printre „prenumeranţii" la *Antropologia* lui Vasici Ungureanu, apărută în 1830, ceea ce denotă certe preocupări ştiinţifice (cf. N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, vol. II, Bucureşti, 1932, p. 274).

De asemenea, se ştie că Şaguna, pe cînd era profesor de teologie, notar consistorial şi secretar al mitropolitului sîrb de Carlovitz, Stratimirovics, a petrecut multe ceasuri în bibliotecă, studiind cărţi şi documente, după care şi-a făcut diferite notiţe, pe care le-a folosit mai tîrziu în scrierile sale (cf. N. Popea, *Archiepiscopul şi metropolitul Andreiu baron de Şaguna*, Sibiiu, 1897, p. 24). Toate acestea dovedesc preocupări care anunţă viitoarea activitate pe care o va desfăşura pe largi compartimente culturale. Noi contribuţii asupra activităţii culturale a lui Şaguna la Keith Hitchins, *Andrei Şaguna şi românii din Transilvania în timpul decadei absolutiste 1848—1859*, în *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Cluj, Ed. Dacia, 1970, p. 46—53.

[10] Intenţia elaborării studiului asupra manuscrisului datează, după toate probabilităţile, din perioada întocmirii primelor lucrări despre Andrei Şaguna, adică din anii 1909—1911 sau poate mai tîrziu, deşi în scrierile ulterioare acestor ani nu mai găsim consemnată gramatica. Din motive necunoscute însă, cercetarea gramaticii lui Şaguna n-a putut fi dusă la bun sfîrşit. Rîndurile de faţă sînt un omagiu adus aceluia care a fost istoricul transilvănean Ioan Lupaş şi o continuare, desigur mai modestă, a cercetării manuscrisului gramaticii lui Andrei Şaguna.

Singurul care s-a ocupat de gramatica lui Şaguna, pornind de la afirmaţiile lui Ioan Lupaş, dar fără a întreprinde o cercetare sistematică, a fost Ştefan Pop [11]. Preluînd, aproape în întregime, concluziile lui Ioan Lupaş, autorul se mulţumeşte să formuleze cîteva consideraţii de suprafaţă asupra gramaticii lui Şaguna. Şt. Pop atribuie arhiereului Ilarion Puşcariu de la Sibiu următoarea afirmaţie : „Aceasta este o competentă prescurtare şi prelucrare a cărţii lui Alexi"[12]. Totodată se face specificaţia că Ilarion Puşcariu „a pus ordine în biblioteca lui Şaguna"[13], de unde se deduce că acesta era îndreptăţit să facă afirmaţii cît se poate de concludente. După ce încearcă să stabilească legătura dintre gramatica lui Constantin Diaconovici-Loga şi cea a lui Ioan Alexi, menţionînd că ultimul îl copiază „simplamente" pe Loga [14], Şt. Pop propune ca dată pentru redactarea manuscrisului anii 1843—1844, deci cu 1—2 ani mai tîrziu decît Ioan Lupaş, timp în care Şaguna era profesor de teologie la institutul din Vîrşeţ şi avea demnitatea de arhimandrit titular al mănăstirii Hopovo[15]. În continuare, autorul caracterizează gramatica lui Şaguna ca un studiu „foarte interesant" care „denotă pricepere şi atragere pentru tainele limbisticii. Şaguna a mai îmbogăţit ici-colea secţiunea despre formulele gramaticale alexiene. Are definiţii precise şi izbutite din plin, care nu se află în gramatica lui Alexi"[16]. La acestea se reduc observaţiile lui Şt. Pop pe marginea gramaticii lui Şaguna, cu toate că autorul pare să fi văzut manuscrisul. Totuşi lipseşte, după cum ne dăm seama, descrierea manuscrisului, prezentarea conţinutului etc. Autorul îşi încheie articolul propunînd ca pe viitor să se studieze gramatica lui Andrei Şaguna, pentru a se putea aprecia, din toate punctele de vedere, „individualitatea lui neobişnuit de multilaterală şi complexă"[17].

După cum se poate observa, şi acest autor susţine, desigur pe baza informaţiilor luate de la Ioan Lupaş, că manuscrisul gramaticii lui Şaguna datează din perioada Vîrşeţ şi că este o prescurtare a lucrării lui Ioan Alexi. Aceasta, desigur, acceptînd ipoteza potrivit căreia Andrei Şaguna ar fi cunoscut, încă din anii studenţiei, gramatica lui Alexi.

Un amănunt interesant, care ne surprinde în acelaşi timp, şi vine într-o oarecare contradicţie cu afirmaţiile lui Ioan Lupaş şi Ştefan Pop : în tot cuprinsul gramaticii lui Andrei Şaguna nu există nici cea mai mică însemnare sau referire din care să rezulte că autorul s-ar fi inspirat din opera lui Ioan Alexi. Faptul apare cu atît mai ciudat cu cît Şaguna menţionează de două ori *Gramatica românească* a lui Constantin Diaconovici. La această carte face trimiteri autorul, indicînd chiar paginile, atunci cînd analizează folosirea literelor mici şi întrebuinţarea semnelor [18]. Este

[11] *Gramatica românească a lui Şaguna, Vârşeţ, 1843*, în „Foaia diecezană", Caransebeş nr. 27 (1923), p. 2—3.
[12] *Ibidem*, p. 3.
[13] *Ibidem*.
[14] *Ibidem*, p. 2.
[15] *Ibidem*, p. 3.
[16] *Ibidem*.
[17] *Ibidem*.
[18] Andrei Şaguna, *Gramatica Valachica*, p. 5, 6. În legătură cu activitatea lui Constantin Diaconovici-Loga este necesar să arătăm că una din cele mai importante lucrări ale sale este *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor. Acum întîia oară lucrată*, Buda 1822, dedicată lui Urozie Nestorovici, consilier imperial şi inspector al şcolilor ortodoxe sîrbeşti şi româneşti din Ungaria (cf. D. Popovici, *op. cit.*, p. 27 ; BRV, III, p. 295— 299, 483, 591). Este

un amănunt foarte important care poate constitui un indiciu sigur cu privire la unul din modelele pe care le-a întrebuinţat Andrei Şaguna la redactarea manuscrisului său. Putem afirma deci cu certitudine că Şaguna a cunoscut îndeaproape cartea lui Constantin Diaconovici-Loga, din moment ce o citează.

Pe de altă parte, se ştie că Ioan Alexi şi-a redactat gramatica inspirîndu-se din lucrarea lui Diaconovici-Loga, după cum recunoaşte singur în prefaţă[19]. Deci, consultîndu-l pe Diaconovici-Loga, Andrei Şaguna a cunoscut însuşi modelul principal al gramaticii lui Ioan Alexi.

În concluzie, putem spune că Andrei Şaguna, chiar dacă n-a folosit, la redactarea manuscrisului său, gramatica lui Ioan Alexi, pe care o putea cunoaşte şi studia încă din anul apariţiei (1826), pe cînd era student la Pesta, a folosit cu siguranţă gramatica lui Constantin Diaconovici-Loga, modelul cărţii lui Ioan Alexi.

Descrierea manuscrisului

Grammatica Valachica este un manuscris *in folio*, cu dimensiunile 26/21 cm, nenumerotat. Este scris în limba latină medievală şi în limba română din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Grafia este deosebit de clară şi lizibilă (vezi fotocopia alăturată). Manuscrisul este subliniat uşor cu creionul. Pe liniile subţiri s-a scris cu o cerneală de culoare neagră, asemănătoare tuşului, aşa-zisa „negreală". Din loc în loc, se pot distinge ştersături şi mai multe notiţe marginale în creion, aparţinînd unei perioade tîrzii.

Cele 97 de pagini ale manuscrisului (numerotarea noastră) sînt păstrate într-o copertă improvizată, neoriginală, mult mai tîrzie decît gramatica propriu-zisă. Pe copertă se află scris următorul titlu : *Grammatica Vallachica. Manuscris rémas de Mitropolitul Şaguna ; scrisorea lui propria de pe timpul, când erá la Carlovitz şi în urmă la Verşeţ.*

În colţul din dreapta jos al copertei se găsesc cîteva indicaţii bibliografice în creion aparţinînd istoricului transilvănean Ioan Lupaş [20]. În coperta manuscrisului se păstrează observaţiile făcute de acesta de-a lungul a 25 de pagini, rezultat al comparării gramaticii lui Ioan Alexi cu manuscrisul lui Andrei Şaguna.

---

rezultatul unei strădanii de un deceniu, desfăşurată în cadrul Preparandiei de la Arad. Materialul este împărţit în cinci mari capitole : *Ortoepia* (*grăirea dreaptă*), *Etimologia* (*deducerea cuvintelor*), *Sintaxa* (*alcătuirea cuvintelor*), *Ortografia* (*scrierea dreaptă*) şi *Prosodia* (*măsura tonului*). Nu lipsite de interes sînt consideraţiile despre importanţa gramaticii („cheia tuturor învăţăturilor") şi aprecierile metodice în legătură cu predarea acestei materii în şcoli (cf. *Istoria literaturii române. De la Şcoala ardeleană la Junimea*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei, 1968, p. 107). De asemenea, merită a fi menţionată terminologia gramaticală folosită, desigur şi sub influenţa lui Gh. Şincai (cf. Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1959, p. 37).

[19] „Unius hic nomini adferendo silentio supersedere nequeo Clarissimi Domini CONSTANTINI DIACONOVITS LOGA Scholarum Praeparandarum V. Aradiensiss Professoris P. O. Viri de Natione et Litteratura Daco-Romana optime meriti, cuius Grammaticae Daco-Romano Idiomate exaratae haeres existiti, eius, cum indole Orthographiae Romanae convenientes sequendo regulas, repugnantibus aliis substitutis, eidem adamussim correspondentes; Cui iterum iterumque grates referro" (I. Alexi, *Grammatica Daco-Romana...*, *Praefatio ad candidum lectorem*, p. IV).

[20] Informaţia o deţin de la pr. prof. Ioan Beju.

În redactarea materialului, autorul a folosit o numerotare proprie. Materialul propriu-zis este împărţit în caiete (numite *philae*), conţinînd fiecare cîte 8 pagini. În total, manuscrisul cuprinde 12 caiete (*philae*). Ultimele 11 pagini au rămas nenumerotate. Ele formează un caiet (adică 8 pagini), mai rămînînd, în plus, 3 pagini. În total deci sînt 13 caiete şi 3 pagini.

La o cercetare atentă a manuscrisului se poate observa că de la pagina 6 în continuare lipsesc 9 pagini, 2 din caietul I şi 7 din caietul al II-lea. Rezultă că, iniţial, manuscrisul a avut 106 pagini, dar, în urma unor împrejurări necunoscute, cele 9 pagini s-au pierdut, rămînînd, în total, 97 de pagini.

Cu privire la manuscrisul lui Andrei Şaguna, se impune încă o ultimă precizare : lipseşte prefaţa. Or, este lucru ştiut că aceasta se întîlneşte la mai toate operele similare, fiind un instrument deosebit de important pentru cunoaşterea unei vechi gramatici. Lipsa prefeţei nu ne permite să aflăm cu precizie părerile autorului despre limba română, despre evoluţia şi caracterul ei, modelul întrebuinţat, scopul urmărit prin redactarea gramaticii etc.

Conţinutul gramaticii

Andrei Şaguna şi-a conceput manuscrisul urmărind cinci mari probleme de gramatică, ele constituind, de fapt, scheletul principal al lucrării : *orthoëpia*, *orthographia*, *etymologia*, *syntaxis* şi *prosodia* [21]. Manuscrisul său se încheie însă o dată cu sintaxa ablativului (*De Ablativo*)[22]. Din motive necunoscute, autorul nu ajunge să trateze şi prozodia, cu toate că, imediat după definiţia gramaticii, prozodia este amintită printre cele cinci părţi ale gramaticii. Manuscrisul a rămas, deci, din anumite motive, neterminat, ba chiar ultima pagină este doar pe jumătate scrisă şi nu cuprinde obişnuita formulă de încheiere : *Finis operis*.

Lipsa prozodiei din gramatica lui Andrei Şaguna ne atrage atenţia îndeosebi pentru că majoritatea gramaticilor timpului cuprindeau nu numai prozodia, ci chiar şi un apendice, un fel de anexe, şi, uneori, un vocabular [23].

Manuscrisul lui Şaguna este împărţit, aşa cum am arătat mai sus, în cinci mari părţi. La rîndul ei, fiecare parte este divizată în mai multe capitole, cărora le corespunde cîte o parte de vorbire. Pe tot parcursul manuscrisului se întîlnesc puncte, subpuncte, note şi observaţii prin care autorul atrage atenţia asupra mai multor excepţii sau lămureşte o serie de probleme teoretice, aducînd ca argumente numeroase exemple. Bineînţeles, nu lipsesc exemplele de factură religioasă, cu nuanţă moralizatoare, care ne amintesc, în fond, de adevărata profesiune a autorului.

---

[21] Andrei Şaguna, *op. cit.*, p. 1—86.

[22] *Ibidem*, p. 86.

[23] La gramatica lui Ioan Alexi găsim un *Vocabulariu Românescu şi Latinescu* (*Vocabularium Daco-Romanum et Latinum*), *Dialogi seu Forme de vorbitu despre Lucrurile quele, que mai adese ori vin' înainte* (*Dialogi, seu Modi loquendi de iis rebus, quae saepius occurrunt*), *Glume şi Istorii iscusite* (*Joci et Narrationculae exquisitae*) şi *Fabulele lui Esopu quele mai alese* (*Fabulae Aesopi selectiores*) (cf. I. Alexi, *op. cit.*, p. 222—336).

Prima parte a manuscrisului lui Andrei Şaguna este consacrată, în întregime, *ortoepiei* (*orthoëpia*)[24]. După o definiţie cuprinzătoare a ortoepiei, autorul studiază, în cadrul capitolului întîi, literele (*Notio litterarum*) şi diferite probleme legate de ele : numărul, forma, împărţirea şi pronunţarea lor. Apoi, în capitolul al doilea, se ocupă de legătura literelor în silabe (*De litterarum in syllabas coalitione*).

Partea a doua a gramaticii cuprinde *ortografia* (*orthographia*)[25] şi diferite probleme care se încadrează în acest subiect : folosirea literelor, împărţirea cuvintelor în silabe şi aplicarea corectă a semnelor gramaticale.

În ordinea anunţată încă de la prima pagină a manuscrisului, cea de a treia parte a gramaticii, numită de autor *etymologia* [26], se ocupă de morfologie. După o definiţie scurtă dar cuprinzătoare, autorul enumeră cele nouă părţi de vorbire (*orationis partes*) ale limbii române. Clasificarea părţilor de vorbire se întrerupe brusc, deoarece, în continuare, lipsesc 9 pagini, în care va fi tratat, probabil, gruparea părţilor de vorbire în părţi flexibile şi neflexibile, articolul (*articulus*) cu problemele referitoare la gen, număr şi caz, declinarea şi întrebuinţarea articolului hotărît şi nehotărît, şi primele noţiuni despre substantiv (*nomen*) : împărţirea lui, semnele, genul şi declinarea.

Firul gramaticii lui Andrei Şaguna se reia începînd cu declinarea substantivului. În cadrul declinării, autorul urmăreşte substantivele după trei formule (*formulae*), în funcţie de articolul pe care-l primeşte fiecare grupare.

În continuare este prezentată declinarea adjectivelor masculine şi feminine, declinarea adjectivelor cu substantive şi a substantivelor cu pronumele nehotărît. Mai amplu sînt prezentate comparaţia adjectivelor (*De comparatione adjectivorum*) şi diferite aspecte referitoare la adjectivele care îndeplinesc şi funcţia de numerale (*De adjectivis numeralibus*).

Capitolul al treilea al etimologiei este închinat pronumelui (*De pronomine*) [27]. În cuprinsul acestui capitol, Andrei Şaguna urmăreşte diferite aspecte legate de pronumele posesiv, reciproc, conjunctiv, demonstrativ, interogativ, relativ şi nehotărît.

Problemele referitoare la verbe (*De verbo*)[28] sînt prezentate în capitolul al patrulea. Urmărind o cît mai bună cunoaştere a verbului, autorul se ocupă, sub titlul *Verbi genera*, de şapte categorii de verbe : *auxiliare*, *active*, *pasive*, *neutre*, *deponente*, *reciproce* şi *impersonale*. După aceasta, prezintă *semnele verbului* (*Verbi signa*) : *modul* (*Indicativus*, *Imperativus*, *Conjunctivus*, *Optativus et Infinitivus*), *timpul* (*Praesens*, *Praeteritum*, *Imperfectum*, *Perfectum simplex*, *Plusquamperfectum compositum et Futurum*), *numărul* (*Singularis et Pluralis*) şi *persoana* (*ego*, *tu*, *ille*, *nos*, *vos*, *illi*, *illae*).

În continuare, Andrei Şaguna urmăreşte conjugarea verbelor, în general, după care trece la *conjugarea verbelor auxiliare* : *a fi* (*sum*), *a avea*

---

[24] Andrei Şaguna, *op. cit.*, p. 1—4.
[25] *Ibidem*, p. 4—6.
[26] *Ibidem*, p. 6—73.
[27] *Ibidem*, p. 17—26.
[28] *Ibidem*, p. 26—60.

(*habeo*) şi *a voi* (*volo*). În cadrul subcapitolului *Conjugarea verbelor regulate* (*De conjugatione verborum regularium*), după o scurtă notă introductivă, autorul studiază conjugarea I cu verbul *a cununa* (*copulare*), conjugarea a II-a cu verbul *a ţine* (*tenere*), conjugarea a III-a cu verbul *a cere* (*petere*) şi conjugarea a IV-a cu verbul *a acoperi* (*tegere*).

După toate acestea, urmează diferite aspecte referitoare la conjugarea verbelor active, pasive, neutre, deponente, impersonale şi neregulate, care sînt studiate sub unghiuri cît mai diverse, cu numeroase exemplificări.

Capitolul al cincilea al gramaticii tratează *participiul* (*De participio*)[29], după care urmează părţile de vorbire nedeclinabile (*De partibus orationibus indeclinabilibus*). Fiecărei părţi de vorbire nedeclinabile îi este consacrat cîte un capitol, în ordinea următoare : capitolul VI : *adverbul* (*De adverbis*) [30] ; capitolul VII : *prepoziţia* (*De praepositionibus*)[31] ; capitolul VIII : *conjuncţia* (*De conjunctionibus*)[32] ; capitolul IX : *interjecţia* (*De interjectionibus*) [33].

Autorul a rezervat sintaxei (*Syntaxis*) [34] partea a patra, în cadrul căreia, după prezentarea unor probleme de ordin general, Andrei Şaguna urmăreşte sintaxa articolului (*De syntaxi articuli*) [35] şi sintaxa substantivului (*De syntaxi nominum*) [36]. La sintaxa substantivului, autorul dă o serie de amănunte privind fiecare caz în parte.

Grammatica valachica a lui Andrei Şaguna se termină cu sintaxa cazului ablativ (*De ablativo*). În continuare urmează un *tabel sinoptic*, întocmit, poate, după redactarea capitolului despre verb şi intitulat *Tabella generalis terminationis verborum IV regularium in lingua Valachica Conjugationum* [37]. De fapt acest tabel, rezultat al eforturilor de sistematizare a problemelor despre verb, sintetizează, de-a lungul a 13 pagini, conjugarea verbelor regulate în limba română. Mai mult chiar, îl putem considera un adevărat instrument de lucru pentru însuşirea cît mai temeinică a verbului.

★

Andrei Şaguna şi-a redactat manuscrisul, după cum am amintit, în limba latină. Bun cunoscător al acestei limbi, el era totodată un învăţat care, format fiind în „salonul literar" al lui Atanasie Grabovsky, era pătruns de ideea latinităţii limbii române, şi conştient de înrudirea dintre limba română şi cea latină. În acest sens, Şaguna nu face decît să continue activitatea înaintaşilor săi care au demonstrat prin lucrările lor latinitatea limbii române şi, implicit, originea neamului, folosindu-le apoi ca argumente în sprijinul revendicărilor politice pentru populaţia românească din

---

[29] *Ibidem*, p.60—61.
[30] *Ibidem*, p. 61—70.
[31] *Ibidem*, p. 70—71.
[32] *Ibidem*, p. 71—73.
[33] *Ibidem*, p. 73.
[34] *Ibidem*, p. 74—86.
[35] *Ibidem*, p. 74—79.
[36] *Ibidem*, p. 79—86.
[37] *Ibidem*, p. 87—97. Tabele sinoptice referitoare la conjugarea verbelor întîlnim şi în alte gramatici, chiar mai vechi. Lucrarea lui Ioan Budai-Deleanu, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae* (*1812*), fila 92, conţine un tabel sinoptic al conjugărilor (cf. Ion Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice*. Text stabilit şi glosar de Mirela Teodorescu. Introducere şi note de Ion Gheţie, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, p. 41).

Transilvania [38]. Ținînd seama de toate acestea, atitudinea și convingerile lui Șaguna, concretizate în *Grammatica Valachica*, nu ni se par de loc străine de atmosfera culturală românească în care și-a petrecut anii studenției și de coordonatele ulterioare ale activității culturale pe care a desfășurat-o.

La exemple, pe lîngă limba latină, autorul folosește limba română, în scrierea chirilică. Cu alte cuvinte, pentru exemplele latinești utilizează *echivalente românești*, adică corespondente latine derivate pe teren românesc. Un procedeu similar întîlnim și în alte gramatici ale vremii. Astfel, Radu Tempea, în *Gramatica românească* (Sibiu, 1797), dă cîte un corespondent latin pentru fiecare termen românesc. Prin aceasta autorul facilita sarcina școlarilor care ar fi dorit să învețe latina în același timp cu româna [39]. Nu trebuie să-l trecem cu vederea nici pe Constantin Diaconovici-Loga, modelul citat de însuși Andrei Șaguna, care, în străduința de a crea o terminologie românească, folosește, pe lîngă denumirile latine, și derivate românești [40].

Andrei Șaguna întrebuințează, în cuprinsul manuscrisului său, nomenclatura latină de factură clasică, adică termeni latini pentru toate categoriile gramaticale studiate. El folosește modelul clasic, întîlnit și în celelalte gramatici ale timpului [41]. Totuși, în comparație cu gramaticile mai vechi, care au întrebuințat în exclusivitate scrierea chirilică și termeni slavonești, gramatica lui Șaguna face un pas înainte, modernizînd terminologia.

În afară de aceasta, încă de la primele pagini ale manuscrisului se poate observa tendința de sistematizare a materialului prezentat sub forma a numeroase prescurtări, diferite schițe și chiar un tabel. Tendința de sistematizare lasă, uneori, impresia de schematism, manuscrisul părînd mai mult un rezumat sau o lucrare pentru uz personal decît o gramatică propriu-zisă. În forma aceasta nu putea, în nici un caz, să vadă lumina tiparului, ci numai după ce materialul ar fi fost revăzut și completat.

O problemă foarte importantă care se ridică în legătură cu manuscrisul gramaticii lui Andrei Șaguna este studierea raportului cu lucrarea lui Ioan Alexi [42], considerată — cum am văzut — drept modelul folosit de autor.

---

[38] Vezi, pentru toate acestea, Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române. Cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii*. A doua ediție, Bucuresci, 1895, p. 118.

[39] D. Popovici, *op. cit.*, p. 265.

[40] *Istoria literaturii române*, vol. II, p. 108. Este cunoscut efortul depus de Gh. Șincai pentru crearea unei *terminologii gramaticale românești*, efort concretizat în *Prima principia latinae*, lucrare neoriginală în fond, în care exemplele sînt date în limba română. Lucrarea este importantă tocmai pentru această încercare de a pune bazele terminologiei noastre gramaticale (cf. D. Macrea, *op. cit.*, p. 37). Strădanii pentru o terminologie gramaticală și preocupări pentru cultivarea limbii găsim și în *Fundamenta grammatices* și în *Temeiurile gramaticii românești*, întocmite de Budai-Deleanu. Ambele lucrări îl anunță pe Eliade Rădulescu, care, prin gramatica de la Sibiu (1828), năzuia spre o expunere clară și ordonată a materiei și spre constituirea unei terminologii moderne (cf. Ion Budai-Deleanu, *op. cit.*, p. 25—26).

[41] Gramaticile evului mediu s-au bazat, în exclusivitate, pe modelele antichității care au fost, secole de-a rîndul, descrise și analizate. Gramaticile latinești și grecești au servit drept model pentru întocmirea primelor gramatici în diferite limbi naționale, însă fără să se fi ținut seama de caracteristicile lor specifice. Numai treptat, de-a lungul unei minuțioase munci de cercetare și de observare a fenomenelor de limbă, s-a ajuns la alcătuirea unor gramatici descriptive științifice ale limbilor naționale, emancipate de schema modelelor antice (cf. D. Macrea, *op. cit.*, p. 10—11).

[42] Exemplarul gramaticii lui Ioan Alexi consultat de noi se află în fondurile Bibliotecii documentare Batthyáneum din Alba-Iulia, cu nr. de inv. 43.115.

Un prim indiciu care demonstrează legătura dintre cele două gramatici este folosirea aceloraşi exemple în studierea anumitor probleme. Aceasta se observă mai ales în partea consacrată morfologiei. Astfel, la declinarea a II-a a substantivelor de genul feminin, ambii autori folosesc ca exemple *capră* (*capra*), *pîine* (*panis*) şi *turturea* (*turtur*).

În cuprinsul manuscrisului lui Andrei Şaguna se găsesc şi alte elemente care demonstrează legăturile cu gramatica lui Ioan Alexi. Exemplele se înmulţesc îndeosebi la sintaxă. Acestei părţi din gramatică Şaguna îi dă o definiţie destul de complexă. Dar o lectură atentă ne duce la concluzia că definiţia provine, cu unele mici modificări, de la Alexi. De asemenea, o identitate în privinţa textului găsim şi la *sintaxa articolului*. Titlul (I *De syntaxi articuli*. 1 *De conjunctione articuli cum nomine*) este acelaşi la ambii autori. Asemănările merg pînă acolo încît la *sintaxa substantivului* (*De Syntaxi nominum*) definiţia şi exemplele sînt aceleaşi.

IOAN ALEXI	ANDREI ŞAGUNA
„Nomina Adjectiva, Pronomina et Participia concordant cum suo substantivo in Genere, Numero et casu e. g. Trandafiru'l aquestu formosu, si béne mirositoriu este al meu, rosa ista formosa (pulchra) et bene olens est mea. Viile aqueste mari, si roditóre sunt domnesci, vineae istae magnae et fructiferae sunt dominales". p. 179—180.	„Nomina adjectiva, pronomina et participia concordant cum suo substantivo in genere, numero et casu e. g. трандафирꙋл ачéст фрꙋмос шѝ бинемироситорй есте ал меꙋ rosa ista pulchra et bene olens est mea; віиле ачесте мари шѝ родите сꙋнт домнéсщй vineae istae magnae et fructiferae sunt dominales". p. 79.

Asemănări între cele două gramatici se întîlnesc şi la *sintaxa cazurilor*. Astfel, observaţia lui Ioan Alexi (p. 183) despre *cazul dativ* şi întrebuinţarea prepoziţiilor *de* şi *de la* o găsim la Andrei Şaguna, în cadrul notei 1 (p. 81), uşor modificată, cu aceleaşi exemple. Apoi, la *sintaxa acuzativului* şi *vocativului* se pot observa asemănări de conţinut între definiţii, pe lîngă faptul că se întrebuinţează aceleaşi exemple.

Un alt argument care trebuie consemnat este şi acela al autorilor consultaţi de Ioan Alexi şi de Andrei Şaguna. Dacă primul recunoaşte direct în *Praefatio ad candidum lectorem* că s-a inspirat din gramatica lui Diaconovici-Loga [43], cel de-al doilea îl citează pe acelaşi autor, în două rînduri, atunci cînd tratează problema întrebuinţării literelor (*De litterarum usu*) şi aplicarea corectă a semnelor (*De signorum recta applicatione*)[44]. Deci şi în privinţa autorilor folosiţi se poate constata o asemănare.

Cei doi autori se apropie şi mai mult unul de altul prin faptul că prezintă gramatica limbii române în comparaţie cu gramatica unor limbi romanice, cum ar fi italiana, franceza şi spaniola. Prin aceasta ei dovedesc

---

[43] Vezi nota 19. Poate că această recunoaştere din partea lui Ioan Alexi l-a determinat pe Şt. Pop să afirme că „... după mărturia lui Alexi... începînd de la pagina 6 şi pînă la sfîrşit ... îl copiază pe Loga, adică îl traduce, schimbînd numai ortografia, însuşind-o pe cea a lui Petru Maior" (*op. cit.*, p. 2).

[44] Andrei Şaguna, *op. cit.*, p. 5, 6.

că au urmărit limba română în firească interdependență a limbilor romanice și că au înțeles raportul de înrudire care există între acestea.

Totuși, gramatica lui Andrei Șaguna prezintă unele elemente noi care evidențiază contribuția personală a autorului, mai mult chiar, talentul său în domeniul lingvistic. În manuscrisul lui Șaguna găsim, în special în prima parte, mai multe definiții, cum sînt cele despre gramatică și diferite părți ale acesteia (ortoepie, ortografie etc.), pe care nu le întîlnim la Ioan Alexi. Poate că tocmai aceste definiții l-au determinat pe Ioan Lupaș să afirme că „E interesantă această prelucrare sporită în părțile introductive cu definiții care nu se află la Alexi"[45]. De asemenea, se impune constatarea că, în comparație cu lucrarea lui Ioan Alexi, care abundă în exemple și nu este totdeauna sistematizată, gramatica lui Șaguna excelează prin stilul concis, rezumativ. Autorul dovedește prin aceasta o mare putere de sinteză.

O altă problemă care se ridică în legătură cu manuscrisul lui Andrei Șaguna este aceea a scopului care l-a determinat pe autor să întocmească o gramatică a limbii române.

În explicarea acestei probleme trebuie să pornim de la importanța care se acorda studiului gramaticii în cadrul învățămîntului acelei vremi. Gramatica era considerată o adevărată *piatră unghiulară* nu numai în însușirea temeinică a limbii române și latine, ci și ca punct de plecare pentru învățarea limbilor străine. Mai mult, în conștiința epocii, gramatica era socotită o „artă" pentru formația intelectuală a fiecărui om în parte și pentru dezvoltarea limbii și literaturii unui popor. În acest context, gramatica lui Șaguna apare ca un fericit rezultat al studiilor temeinice.

Prin forma și conținutul ei, *Grammatica valachica* dovedește că Andrei Șaguna poseda valoroase cunoștințe de gramatică română și latină. Ea este, de fapt, o verificare a propriilor sale cunoștințe și demonstrează pricepere și talent în problemele de gramatică. Departe de a avea caracterul unei lucrări de polemică (prea obișnuită în acea vreme), gramatica lui Șaguna este o mărturie a faptului că acesta s-a ocupat în mod științific de limba română [46]. Interesul manifestat de Andrei Șaguna față de problemele gramaticii românești explică, în mare măsură, limba românească destul de corectă din circularele sale datînd chiar din primele momente ale multilateralei activități desfășurate de el în Ardeal.

---

[45] *Mitropolitul Andreiu Șaguna. Monografie istorică*, p. 28.

[46] Preocupările gramaticale la Andrei Șaguna sînt mai rare, dar nu dispar nici după 1842—1843, anii în care și-a redactat manuscrisul. Mai tîrziu, cam pe de la mijlocul secolului al XIX-lea, întîlnim, în cadrul prestigioasei activități didactice desfășurate de Șaguna, printre cărțile alcătuite sau traduse de autori la îndemnul și dispoziția sa, trei gramatici românești: prima este întocmită în anul 1853 de Sava Popovici alias Barcianu, preot în Rășinari, „un sîrguincios autor didactic"; a doua este redactată de G. Belissimus, învățător și director al școlilor capitale din Brașov, în anul 1859; a treia o datorăm lui Nicolae Mihălțan, învățător și director al școlii capitale din Rășinari, în anul 1866 (cf. N. Popea, *op. cit.*, p. 326; Gh. Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse*, Sibiu, 1938, p. 133).

Între aceste trei gramatici și manuscrisul *Grammatica Valachica* se poate stabili o legătură directă. Chiar dacă gramatica din anii 1842—1843 n-a fost pusă în circulație ca celelalte modele ale genului, în primul rînd pentru că a rămas în manuscris și, în al doilea rînd, datorită faptului că este încă necunsocută, mai ales lingviștilor, cu toate că este de proporții modeste, ea poate fi considerată ca un prolog al activității didactice ulterioare desfășurate de Andrei Șaguna, care și-a meritat pe deplin caracterizarea de „bărbat priceput de școală" (cf. Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare*, vol. I, p. 196).

UN ASPECT AL REPETIȚIEI ÎN LIMBAJUL POPULAR: TEMPORALA DE RELUARE

DE

GRIGORE BRÂNCUȘ

O particularitate a limbajului popular este organizarea propozițiilor în raport de coordonare (de regulă copulativă), realizat prin joncțiune (conjuncția cea mai frecventă fiind *și*) sau prin simplă juxtapunere. Această trăsătură este dominantă mai ales în sintaxa povestirilor și, în general, a oricăror expuneri constituite dintr-o succesiune logică de acțiuni. Faptul acesta a fost remarcat la noi, încă din 1925, de Ovid Densusianu : „Într-un fel sau altul, povestirile țărănești sînt caracterizate mai mult prin alăturări simple decît prin deducțiuni. Aceasta se vede și alteori, așa că fraza vorbirei populare apare mai mult simplist expozitivă decît abstractă, cu insistențe din înlănțuiri logice. De aceea, țăranul întrebuințează mai rar, de pildă, conjuncțiile *însă, ci, iar* decît cărturarii"[1]. După cum constată Densusianu mai departe, vorbitorul popular evită complicațiile unei fraze construite prin subordonare, înlocuind raporturile deductive (cauzale, condiționale, concesive etc.), marcate prin conjuncții, cu înșiruiri de propoziții independente. Mai mult, dintre coordonatele principale o situație preferențială au, în limbajul popular, propozițiile copulative, adică acele coordonate care se află la cea mai mare distanță față de subordonate [2].

Și cercetările ulterioare consacrate fie special sintaxei graiurilor, fie oralității populare a stilului beletristic, au definit, unele în termeni mai siguri, opoziția popular/literar așa cum se degajă aceasta din modul de organizare a relațiilor sintactice la nivelul frazei. De exemplu Ion Gheție, urmărind tipurile de fraze conjuncționale din textele dialectale editate de Emil Petrovici, observă „predominarea netă a coordonării în vorbirea populară"[3]. De asemenea, I. Coteanu subliniază că în limbajul popular

---

[1] Ovid Densusianu, *Opere*, I, București, 1968, p. 415.

[2] Pentru gradul de relativă independență a propozițiilor principale coordonate, vez *Gramatica limbii române*, II [2], Edit. Acad., 1963, p. 236—237.

[3] Ion Gheție, *Observații asupra folosirii conjuncțiilor subordonatoare circumstanțiale în graiurile dacoromâne*, în FD, III, 1961, p. 171.

„parataxa și coordonarea sînt mai des întrebuințate decît subordonarea, iar aceasta din urmă nu conține nici pe departe varietatea și bogăția de mijloace din limba literară"[4].

Trebuie arătat totuși că, în absența elementelor conjuncționale, vorbitorul de limbă populară recurge la unele procedee specifice pentru exprimarea raporturilor de subordonare în cadrul frazei construite prin juxtapunere. Astfel, intonația, pauza, topica, modul și timpul verbului predicativ, unele adverbe și elemente corelative, pe lîngă valorile lor proprii au, de multe ori, și pe aceea de a suplini rolul conjuncțiilor subordonatoare [5].

Uneori, numărul restrîns al elementelor de relație de care dispune fraza populară se compensează, în parte, cu numărul mare de valori cumulate de unele conjuncții. De exemplu *și*, coordonatoare copulativă prin excelență, deține un bogat cumul de valori, unele dintre ele aparținînd domeniului subordonării. E vorba de funcțiunile adversativă, atributivă, finală, concesivă, consecutivă, temporală [6]. La fel, anumite întrebuințări populare ale conjuncțiilor *că*, *de* nu ne întîmpină și în aspectul literar al limbii.

Dintre toate tipurile de raporturi de subordonare caracterizate prin conjuncții specifice, vorbirea populară renunță cel mai ușor la raportul temporal, valoarea semantică a acțiunilor și ordinea logică a desfășurării lor fiind suficiente pentru marcarea circumstanței temporale în cadrul unei fraze compuse din coordonate principale. Că fraza constituită astfel exprimă înlănțuirile logice temporale o dovedește și existența unui procedeu propriu limbajului popular însuși, care constă din repetarea și convertirea unei propoziții, de obicei principală copulativă, într-o subordonată temporală în raport de anterioritate față de regentă. De acest tip de repetiție ne propunem să ne ocupăm în cele ce urmează, explicîndu-l și relevînd, totodată, mijloacele gramaticale prin care se caracterizează. Cercetarea se bazează pe materialul oferit în special de textele dialectale oltenești [7], care au avantajul autenticității, fiind culese direct de pe teren și pe bandă de magnetofon.

Se știe că ordinea propozițiilor coordonate copulative este, de regulă, impusă de succesiunea naturală a acțiunilor exprimate, ca, de exemplu, în textul : *Îl ducem la moară* [porumbul], *îl măcinăm...*, *pe urmă cernem faina și facem malai ... Îl framînt... și-l pun pe cîrpatori... îl turtim și bagăm la cuptori* (TDO, 150).

Din punct de vedere logic, fiecare propoziție din componența frazei, cu excepția primei și a ultimei, joacă, pe rînd, două roluri, de subordonată temporală și de principală regentă a celei de dinaintea ei. Întreaga frază apare astfel ca o înlănțuire de perechi constituite din cîte o temporală și o principală, fiecare pereche fiind față de celelalte în raport de coordonare.

---

[4] I. Coteanu, *Aspecte ale limbajului popular*, în LR, XII, 1963, nr, 1, p. 60—61; de același autor și *Caracterele generale ale limbajului popular*, în LR, XI, 1962, nr. 3, p. 242 ș.u.

[5] Cf. *Gramatica limbii române*, II [2], Edit. Acad., 1963, p. 264. Pe larg, I. Rizescu, *Propoziții subordonate paratactice*, în SG, III, 1961, p. 107 ș.u.

[6] Cf. Sabina Teiuș, *Valori apropiate de subordonare ale conjuncției și în fraza populară*, în SCL, XX, 1969, nr. 4, p. 427 ș.u.

[7] *Texte dialectale, Oltenia*, sub redacția lui B. Cazacu, Edit. Acad., 1967 (abrev. TDO; fragmentele citate vor fi parțial literarizate).

Textul citat poate fi transformat astfel : *După ce îl ducem la moară, îl măcinăm ; după ce îl măcinăm, cernem făina ; după ce cernem făina, facem malai ; după ce facem malai, îl framînt ; după ce îl framînt, îl pun pe cîrpatori ; după ce îl pun pe cîrpatori, îl bagăm la cuptori.* Cronologia acțiunilor care de obicei fac parte dintr-un cîmp relativ unitar, fiind fragmente ale unui proces unic, se reflectă într-o topică fixă a coordonatelor principale, fapt care dispensează pe vorbitorul popular de necesitatea de a apela la conjuncții pentru exprimarea raportului temporal al succesiunii.

Reluarea unei coordonate copulative dintr-o astfel de succesiune printr-o subordonată temporală marcată gramatical prin conjuncție devine un fapt de stil, motivat de factori diverși, ca : nevoia de a se sublinia importanța, în ansamblul contextului, a acțiunii reluate, insistența asupra ordinii stricte (deci a raportului logic temporal) în care trebuie să se desfășoare acțiunile. Alteori, repetarea prin subordonată e determinată de pauza pe care o face vorbitorul în procesul de ordonare corectă în timp a acțiunilor ; ca să nu piardă șirul logic, repetă ultima propoziție, marcînd totodată, prin conjuncție, și raportul temporal de anterioritate. Iată cîteva exemple :

Primăvara-n aprili-l arăm locu ... ; după ce-l arăm, trecem la însămînțat. Porumbu-aiicia să pune mai mult cuiburi. După ce-l punem cuiburi, trecem ... la prașilă (TDO, 57).

Ș-o trage [roata] *pin ghinuri. Și dăcă să trage pin ghinuri ..., o strunguiește la strung. Ș-atunci, dup-aia, pe-ormă, o duce la fierari. Și-i pune cercurle ălea pe ia. Și după ce că pune cercuri, îi pune obezi și spiță ... Ș-atunci îi pune șina. După că-i pune șina, o pune la car* (id., 150).

La unii vorbitori, frecvența reluării prin subordonată temporală este neobișnuit de mare. Transcriem, fără întreruperi :

Mămăliga să face-n ceaun. Să pune apă, să pune pe foc. După ce să pune pe foc, începe să fiarbă ; după ce-ncepe să fiarbă, pui o lingură de sare. După ce-a-nceput să fiarbă bine, faci păsatu ; după ce-a făcut păsatu, a fiert puțîn, după ce-a fiert, să pun doi pumni de făină ... (id., 293). Se observă că din treisprezece propoziții cîte conține textul, cinci, temporale introduse prin *după ce*, sînt reluări ale unor principale.

Printr-o subordonată temporală se poate repeta și principala care conține un adverb sau o construcție adverbială ca : *apoi, pe urmă, după aceea*, destinate să exprime succesiunea acțiunilor coordonate :

O scoatem [cînepa], *o limpezîm în apă, o punem la uscat, ș-dup-aia o meliță̆m. După ce-o meliță̆m, alegem ...* (id., 37).

De asemenea, poate fi reluată și o temporală în raport de posterioritate, introdusă prin *pînă, pînă să, pînă ce, pînă cînd*, care exprimă rezultatul sau punctul-limită al duratei acțiunii verbului din regentă. Și în acest caz, temporala de reluare, echivalentă, semantic, cu adverbele de succesiune notate mai sus, are rolul de a restabili șirul cronologic al acțiunilor.

Știubeiu să face-n felu următor : Să sapă la o adîncime de cin-șas-sau jece metri, pîna să dă dă izvor. După ce să dă dă izvor, să zîdește cu piatră zur împrejur. (id., 41).

Și tot așa [se repede] *pănă cînd îl prinde. Și dacă l-o prins, rămîne ceala în locu lui* (Emil Petrovici, *Texte dialectale*, p. 204).

Din aceeași nevoie, a ordonării logice a acțiunilor, pot fi reluate, prin temporale în raport de anterioritate, și unele tipuri de subordonate care intervin în frază cu alte raporturi decît temporale :

Și fagurii aea-i stoarcim bine, i-amestecăm cu niște apă și î punem într-un vas și-i dăm să-i sug-albinele. Și după ce că-i sug iele, noi îi luom, îi băgăm într-o caldare ... (TDO, 46).

În sfîrșit, menționăm și situația cînd reluarea unei principale se petrece la distanță, neglijîndu-se subordonatele prin care s-a întrerupt, pentru un moment, succesiunea acțiunilor :

Îl scobeam înăuntru cît trebuia iel de scobit, ca să pot ... s-avem une să-l băgăm în su iel, să-l pui pe foc. După ce că-l ... scobeam acolo nauntru, îi puneam niște pietricele (id., 21).

Acest aspect particular al repetiției în fraza populară a fost remarcat întîi, deși numai în treacăt, de Ovidiu Bîrlea, în cadrul unui studiu asupra prozei epice populare românești. Citățm în întregime observația autorului : „O formă puțin cunoscută a repetiției este reluarea propoziționii la începutul frazei următoare, dar precedată la repetare de *cînd, după ce, cum*. Procedeul ajută pe povestitor să insiste asupra anumitor aspecte care i se par importante și să cîștige un mic răgaz pentru a se gîndi la continuarea firului epic"[8]. Din cele cîteva exemple citate, reținem două, în care temporalele sînt introduse prin *cînd* și *cum* :

Ariciul s-o strîns grămadă pă nasu iei. Cîn s-o strîns grămadă, țepel-elea or împuns-o.

Ședi iel pi scaun, povistește cu sorî-sa. Cum povestește cu sorî-sa ...

În afară de conjuncțiile *cînd, cum, după ce*, mai apar : *dacă, după ce că, după că*. În ce privește conjuncția *dacă* la temporalele de reluare, în TDO exemplele sînt numeroase. De asemenea, din cele patru exemple de temporale cu *dacă* date de Ion Gheție (*op. cit.*, p. 156), trei se integrează în procedeul nostru. Folosirea lui *dacă* cu această valoare pare să fie destul de veche ; în textul *Paliei de la Orăștie* (secolul al XVI-lea) de exemplu, ne întîmpină deseori : *Și Matusalim custă 187 de ani și născu Lameh. Și custă Matusalim, deaca născu Lameh, 7 sute 82 de ani și făcu feciori și fete*[9].

Exemplele nu lipsesc nici din textele secolului al XVII-lea[10].

Locuțiunea *după ce că*, specifică propozițiilor cumulative, nu este notată în gramatici cu valoare temporală[11]. În TDO, *după ce că* temporal a fost înregistrat în graiul mai multor sate din Gorj : Novaci, Săcelu, Pojaru, Vladimiru, Turcinești, Peștișani, Cornești[12].

Din zece exemple, un număr de opt conțin locuțiunea *după ce că* înaintea temporalelor de reluare și numai de două ori locuțiunea apare la temporale care nu reiau propoziția precedentă.

---

[8] Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, EPL, 1966, vol. I, p. 95.

[9] *Palia de la Orăștie (1581—1582)*, p. 26, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968. Pentru alte exemple, v. *Indice*, s. *deaca*.

[10] Vezi, de pildă, *Letopisețul Cantacuzinesc*, în *Cronicarii munteni*, ediție îngrijită de M. Gregorian, vol. I, EPL, 1961, p. 124, 133, 134 etc.

[11] Mioara Avram *(Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960) nu a găsit nici un exemplu cu *după ce că* introducînd temporale.

[12] Vezi TDO, p. 21, 46, 48, 71, 81, 83, 150, 159, 179.

Locuţiunea *după că* ne întîmpină mai rar. La exemplul precedent, adăugăm încă unul, din aceeaşi culegere de texte :

S-apucă să mănînce. După că mănîncă ..., *miriasa-n timpu ala împarte* ... (p. 158) [13].

După că s-a creat din *după ce* prin substituirea pronumelui *ce* cu conjuncţia *că*, potrivit îmbinărilor paralele : *de vreme ce — de vreme că, îndată ce — îndată că, în loc ce — în loc că* [14], *imediat ce — imediat că.*

Din cercetarea noastră rezultă că reluarea unei propoziţii, de obicei principală, printr-o temporală, este un procedeu de care face uz vorbitorul popular în cazul expunerilor de acţiuni a căror ordine concordă cu succesiunea logică a desfăşurării lor. Explicat prin factori subiectivi (insistenţa asupra unei acţiuni de mai mare importanţă, grija pentru înlănţuirea cronologică a acţiunilor), acest tip de repetiţie trebuie considerat ca un fapt de stil. Denumirea „temporală de reluare" a circumstanţialei respective se justifică din punct de vedere stilistic.

Aprilie 1970

[13] Pentru alte exemple, TDO, p. 17, 18, 158, 159.
[14] Cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 232.

TERMINOLOGIA PESCUITULUI ÎN REGIUNEA DUNĂRII

I. DIN TERMINOLOGIA BĂRCII

DE

VALENTIN ȚURLAN

Între termenii referitori la diversele detalii ale bărcii, la modul de deplasare a acesteia precum și la construcția și întreținerea ei, găsim în limbajul pescarilor din zona Dunării numeroase elemente de origine turcească ori intrate prin (sau și prin) intermediul acestei limbi.

Față de ceilalți termeni de origine străină (sîrbă, bulgară, ucraineană, rusă etc.), elementele pentru care trebuie să ne referim la limba turcă ocupă, sub raport numeric, după constatările noastre, primul loc [1].

Bogăția acestora se explică prin activitatea pescarilor turci în zona Dunării, prin intensitatea navigației turcești pe fluviu și prin faptul că dezvoltarea construcțiilor noastre navale a stat, mult timp, sub egida turcilor.

Prezența pescarilor turci în zona de care ne ocupăm este atestată documentar. Aceștia, pe lîngă că „vînau" în toată Dunărea și în bălțile raialelor, se întindeau de multe ori abuziv și asupra altor bălți de pe malul stîng.

Încă din secolul trecut, domnii munteni sînt obligați, în repetate rînduri, să intervină la Constantinopol pentru a obține retragerea lor [2]. Aceeași situație se întîlnește și în zona moldoveană a Dunării. Lacul Brateș și regiunea înconjurătoare ajung, pe la începutul secolului al XVIII-lea, sub stăpînirea turcilor, „tentați de însemnatele beneficii ce le puteau realiza din pescuit"[3].

---

[1] Această concluzie se desprinde din analiza materialului înregistrat de noi cu ocazia anchetelor efectuate în numeroase puncte cuprinse între gurile Dunării și Salcia — jud. Mehedinți.

[2] Cf. C. C. Giurescu, *Istoria pescuitului și pisciculturii în România*, vol. I, București, Editura Academiei, 1964, p. 256 și 316.

[3] Cf. Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea situației locuitorilor din regiunea „bălții" Brateșului, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza»", Iași, Secțiunea a III-a, tom. III, fasc. 1—2, 1957, p. 56 și urm.

Această prezenţă este dovedită şi de toponimie. Un iezer din fosta baltă a Brăilei a purtat, pînă la desecare, denumirile de *Peşti Turceşti*, pentru partea de miazănoapte, şi *Peşti Româneşti*, pentru partea de miazăzi. Denumirea dublă se explică prin faptul că într-o parte pescuiau pescarii turci, iar în cealaltă pescarii români. Ea datează din vremea cînd turcii stăpîneau raiaua Brăilei [4]. Un alt iezer poartă, în sectorul Cetate — Giurgiu, denumirea de *Toana lui Tosun*. Antroponimul *Tosun* provine din tc. *tosun* „taur tînăr" şi, figurat, „om tînăr robust şi frumos" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire turc-français*, 1961, p. 308). Se ştie, de altfel, că un *Tosun*, agă de Rusciuc, arenda bălţi la Dunăre în 1827 [5].

Acestor toponime li se adaugă termenii entopici de origine turcească, prezenţi numai în limbajul pescarilor, ca *ada*, *ana*, *ara*, *saha* etc.[6].

Intensitatea navigaţiei turceşti pe Dunăre este un fapt cunoscut. Ceea ce prezintă însă un interes deosebit pentru problema noastră este antrenarea în această activitate, alături de personalul turcesc, şi a unui personal românesc. În firmane din secolul al XVI-lea se menţionează, pentru domnul Ţării Româneşti, datoria de a oferi „vîslaşi" flotei care satisfăcea transportul zaharelei în cadrul obligaţiilor impuse de turci [7]. Folosirea unui personal românesc pe vasele turceşti a constituit, se pare, un fapt curent şi în secolele următoare. Reţinem aici două informaţii oferite de documente. Prima se referă la existenţa în Ţara Românească, începînd cu 22 ianuarie 1615, a dării de „lopătaşi sau opăcinaşi"[8], iar cea de-a doua la procurarea, pentru turci, de către Constantin Brîncoveanu, a unor timonieri cunoscători ai Dunării. Aceştia, după cum reiese dintr-un firman din 1690, erau români din satele aflate pe malul fluviului [9].

În unele aşezări de pe Dunăre : Giurgiu, Căscioare, Galaţi, au existat, din vechime [10], şantiere de construcţii navale care au lucrat atît pentru ţările noastre, cît şi pentru Imperiul Otoman. În urma contactului cu reprezentanţii imperiului, românii au putut prelua şi din acest cadru termenii de care ne ocupăm.

I. *Termeni de origine turcească*

În seria termenilor folosiţi pentru a denumi partea din faţă a bărcii întîlnim şi două cuvinte turceşti, *baş* şi *ceardac*. Denumirea de *baş*, s.n., este utilizată de pescarii din Tudor Vladimirescu, Pecineaga şi Ostrov — jud. Tulcea, Măgureni-Călăraşi — jud. Ialomiţa, Spanţov — jud. Ilfov, Zimnicea şi Suhaia — jud. Teleorman, Plosca şi Maglavit — jud. Dolj.

---

[4] Cf. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 305.

[5] *Ibidem*, p. 317.

[6] Vezi Valentin Ţurlan, *Din terminologia entopică legată de pescuit*, în „Limba română", XIX, 1970, nr. 3.

[7] Aceste firmane datează din 1566. Cf. M. Guboglu, *Catalogul documentelor turceşti*, vol. I, Bucureşti, 1960, p. 36.

[8] *Documente privind istoria României, secolul al XVII-lea*, vol. II, p. 360.

[9] Cf. C. C. Giurescu, *Construcţii navale în principatele române în sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iaşi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1965, p. 323.

[10] Menţiunile cunoscute sînt din secolul al XVII-lea.

La Pótelu — jud. Olt am notat şi forma *baci*, s.n., datorată, probabil, etimologiei populare.

Fiindcă nu i se mai cunoaşte sensul iniţial, termenul *baş* se foloseşte, în unele puncte, pentru ambele părţi ale bărcii. Precizarea locului se face în acest caz prin determinant: (*baş*) *din faţă, înainte* şi (*baş*) *din spate, înapoi, urmă* (Gîrcov — jud. Olt, Jirlău — jud. Brăila) şi chiar (*başul*) *de la probă* şi (*başul*) *de la pupă* (Gropeni — jud. Brăila).

În limbajul pescarilor români acest termen a putut fi adoptat chiar de la început cu sensul specializat de „partea din faţă a unei ambarcaţii". Acest sens e cunoscut în limba turcă înainte de 1400 [11]. Îl găsim, de asemenea, în bulgară [12].

Sinonimul *ceardác*, s.n., a fost notat la Samova, Mahmudia, Sulina — jud. Tulcea. Acest cuvînt (< tc. *çardak*) a făcut parte din categoria elementelor cuprinse în prima fază a terminologiei nautice româneşti [13]. În limbajul pescarilor români, avînd în vedere punctele în care l-am înregistrat, cuvîntul a putut pătrunde şi prin intermediul pescarilor ruşi, pentru care îl notează ca propriu Gr. Antipa în *Pescăria şi pescuitul în România*, Bucureşti, 1916, p. 465 [14].

Vîrful propriu-zis al carinei este numit de pescarii din Văcăreni — jud. Tulcea *conci*. Deşi legătura semantică cu *conci* „coc" (< mag. *konty*) este posibilă, credem că avem a face mai degrabă cu tc. *konç* „vîrful încălţămintei" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire...*, p. 183), întrebuinţat metaforic.

Partea din spate a bărcii este denumită în punctele Pecineaga — jud. Tulcea, Măgureni-Călăraşi — jud. Ialomiţa, Spanţov — jud. Ilfov, Zimnicea şi Suhaia — jud. Teleorman, Potelu — jud. Olt prin termenul *cîci*, s.n. Cuvîntul este înregistrat, fără etimologie, de Lazăr Şăineanu, *Dicţionarul universal al limbii române*, ediţia a V-a, pentru Dolj, dar cu sensul de „chichiţă sau lada luntrei". Este tc. *kıç* „spate", „partea din urmă a unui obiect", intrat, probabil, prin intermediul limbii bulgare.

În limba bulgară къч este înregistrat (la Varna, Sozopol, Nesebăr) ca „partea din spate a unei bărci" [15].

La Măgureni-Călăraşi am notat pentru partea din urmă, dar retezată, a luntrii, termenul *chitúc*, s.m. [16]. Apropierea de *chituc*, înregistrat de CADE, cu sensul „trunchi de copac" este uşor de văzut. CADE indică drept eti-

---

[11] Cf. Henry & Renée Kahane — Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant; Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Urbana, 1958, p. 7. În continuare vom abrevia Kahane — Tietze.

[12] Cf. Ana Spasova, *Grăcki i turski elementi v bălgarskata morska răbarska terminologhia*, v. „Bălgarski ezik", kn. 4, 1966, p. 339, unde este menţionat pentru litoralul bulgăresc.

[13] Termenul *ceardac* este socotit de M. Sala, în recenzia pe care o face lucrării amintite a autorilor Kahane şi Tietze, în „Studii şi cercetări lingvistice" XII, 1961, nr. 4, p. 610, drept unul din cuvintele „care denumeau la origine realităţi legate de uscat" şi pe care românii le-au transferat, cînd au venit în contact cu marea, în limbajul nautic.

[14] Cf. M. Dumitrescu, *Din terminologia pescuitului (Pe baza materialului oferit de graiul lipovenilor din satul Mila 23, reg. Dobrogea)*, în „Culegere de studii" (Institutul pedagogic de limbă şi literatură rusă „Maxim Gorki"), Bucureşti, 1962, p. 40.

[15] Cf. Ana Spasova, *art. cit.*, p. 339.

[16] Vezi şi Oprică Preda, *Termeni în legătură cu pescuitul pe Dunăre*, în „Cum vorbim", III, nr. 9—10, sept.-oct., 1951, p. 43.

mon bg. *kitjukŭ*. La baza cuvîntului bulgar stă tc. *kütük* „trunchi" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire...*, p. 192). Cuvîntul turcesc a putut intra în limba română şi direct.

Spaţiul de la capetele bărcii, amenajat sub forma unor lădiţe, poartă denumirile de *baş* : „scoate peştele din *baş*" (Maglavit — jud. Dolj, 23 August, Văcăreni, Pecineaga, Ostrov — jud. Tulcea, Gropeni, Tufeşti, Jirlău — jud. Brăila), cu varianta *baci* : „cutiile de la capetele bărcii se cheamă *baciuri* ; în *baci* punem peştele" (Salcia — jud. Mehedinţi) şi *hambár*, s.n. (Costineşti-Tuzla — jud. Constanţa, Somova şi Grindu — jud. Tulcea).

În cazul primului termen avem a face cu o extindere de sens, uşor explicabilă. Cel de-al doilea provine din tc. *ambar* „depozit, cameră unde se depozitează ceva", care din terminologia nautică turcă [17] a intrat şi în limbajul pescarilor bulgari [18] şi ucraineni [19].

Cuvinte de origine turcească găsim şi în seria celor care denumesc banca pe care stă lopătarul. Acestea sînt *oturác*, s.n., cu variantele *otorác* şi *otárac* şi *ghirmeá*, s.f.

Primul cuvînt a fost notat la Jirlău, Tufeşti — jud. Brăila, Smîrdan, Ostrov, Pecineaga — jud. Tulcea. Cu sensul discutat de noi, el se află înregistrat şi de A. Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939, şi de DM. Ambele lucrări îl menţionează ca regional. A. Scriban indică „Dunărea de Jos".

Etimologia termenului, neindicată în DM, a fost discutată de Maxim St. Mladenov (Sofia), *Note etimologice şi lexicale*, în „Limba română", XVII, 1968, nr. 6, p. 510, care arată că rom. *otarac* are aceeaşi origine cu bg. *otarak*, adică în tc. *oturak*.

Raportarea la tc. *oturak* „scaun" fusese făcută însă de A. Scriban, *Dicţionaru...*, şi, de fapt, cu mult înainte, pentru sensul „popas" al cuvîntului, de Fr. Miklosich [20] şi Lazăr Şăineanu [21].

Lingvistul bulgar opinează că „probabil, totuşi, cuvîntul românesc a pătruns prin intermediul limbii bulgare". Sensurile pe care *oturac* le are în graiurile bulgare nu îndreptăţesc însă filiera propusă. Aceasta cu atît mai mult pentru sensul cu care cuvîntul se foloseşte în limbajul pescarilor.

Termenul *oturac* a pătruns direct din turcă, unde, pe lîngă alte sensuri, îl are şi pe cel legat de pescuit : „banca de pe care se vîsleşte" (cf. Diran Kélékian, *Dictionnaire turc-français*, Constantinople, 1911, p. 173). De altfel, cu acest sens, specializat, cuvîntul se întîlneşte în terminologia nautică turcă înainte de 1400 [22]. Acest etimon este fixat şi de DLR, tom. VII, partea a II-a, litera **O**.

---

[17] Cf. Kahane — Tietze, p. 8.
[18] Cf. Ana Spasova, *art. cit.*, p. 342.
[19] Cf. A. A. Berlizov, *Leksika rybal'stva ukrajinskych hovoriv nyžńoho Podnistrovja* Cernigov, 1951, p. 27.
[20] *Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen*, Wien, 1888, p. 7.
[21] *Influenţa orientală*, II, 2, 1900, p. 92—93.
[22] Cf. Kahane — Tietze, p. 7.

Prin extinderea sensului, cuvîntul este folosit şi pentru denumirea „cuiului bărcii", de care se prind lopeţile, la Maglavit şi Plosca-Bistreţ — jud. Dolj. În prima localitate el circulă în formele *odoróg* şi *hodoróg*, datorate, probabil, etimologiei populare [23].

În cazul lui *ghirmea*, observam că DM înregistrează *ghermeá*, s.f., „piesă prismatică de lemn care se fixează în zidărie pentru a înlesni prinderea în cuie sau în şuruburi a tocului unei uşi sau ferestre", fără a-i indica etimologia. Acest sens poate fi apropiat de „şipcă prinsă în crivacele bărcii pe care se sprijină capetele băncilor", înregistrat de noi pentru *ghirmea* la 23 August — jud. Tulcea. Etimonul termenului nostru credem că este tc. *girme* „închizătoare la uşă sau fereastră" (cf. Diran Kélékian, *Dictionnaire*..., p. 1066). De la sensul „şipcă" s-a putut ajunge la „bancă", sens cu care am menţionat cuvîntul pentru Gîrcov — jud. Olt [24]. Forma înregistrată în DM ridică problema trecerii lui *i* la *e*. Întîlnim *germea* în bulgară, dar singurul sens citat de Najden Gherov, *Rjačnik na bl'garskyj jazyk*, Plovdiv, 1895—1908, vol. VI, p. 71, este cel de „loc pentru miei la marginea tîrlei".

Dintre termenii folosiţi în regiunea Dunării pentru a denumi cuiele bărcii, de care se leagă, prin curea sau frînghie, lopeţile, cea mai largă răspîndire o are *strapazan* sau *trapazan*. Forma *strapazán*, s.n., este curentă de la Făcăeni — jud. Ialomiţa, în josul Dunării. Mai sus de acest punct [25], pînă la Poiana-Ciuperceni, jud. Teleorman, n-am înregistrat decît forma *trapazán*, mai apropiată de etimonul turcesc *trabzan*, stabilit de A. Scriban, *Etimologii*, în „Arhiva", XXIII, nr. 7—8, p. 295. În punctele Siviţa şi Slobozia-Oancea, jud. Galaţi, am notat forma *strapezan*. Am reţinut-o, deoarece informatorii din aceste puncte dădeau formei *strapazan* numai semnificaţia de „pui de şalău fără măsură" [26].

Cuiul bărcii, *strapazanul*, se fixează într-o bucată de scîndură mai groasă aplicată pe marginea bărcii. Această scîndură poartă numele de *amlă*, s.f. (Zimnicea, jud. Teleorman), sau *amblă*, s.f. (Suhaia — jud. Teleorman şi Spanţov — jud. Ilfov). Originea acestui cuvînt pare să fie tot în turcă. Cmp. *haml* „încărcătură", „greutate" şi *hamlaci* „şeful vîslaşilor unei bărci" (Diran Kélékian, *Dictionnaire* ..., p. 519—520).

În punctele Poiana-Ciuperceni şi Suhaia — jud. Teleorman şi Gîrcov — jud. Olt această scîndură poartă denumirea de *trapazan*, iar *strapazanului* i se zice *cui de tras*. La Suhaia — jud. Teleorman, *trapazan* apare cu acest sens ca dublet al lui *amblă*.

Partea mai groasă a lopeţii, care „face echilibrul", este numită la Văcăreni — jud. Tulcea *togmác*, s.n. Cuvîntul provine din tc. *tokmak* „mai

---

[23] Un alt informator de aici folosea termenul, în formele menţionate, pentru cureaua care leagă lopata de cui.

[24] Notăm aici şi apropierea semantică cu *ghermec* „spetează" pentru care CADE indică un etimon turcesc ce se prezintă din punct de vedere formal „identic sau aproape identic".

[25] Cf. Oprică Preda, *Termeni*..., p. 43. Al. Graur, *Glosar din comuna Reviga (Ialomiţa)*, în „Buletinul Institutului de filologie română", Iaşi, vol. V, 1938, p. 24, notează cuvîntul ca nume al „unei părţi din teritoriul comunei vecine Crunţi", spunînd însă despre el că „este necunoscut ca nume comun".

[26] Denumirea curentă a şalăului „fără măsură", în zona inferioară a Dunării, este *strapazan*. Lazăr Şăineanu, *Dicţionarul universal*..., o notează, inexact, pentru „puiul de crap", care poartă, în realitate, altă denumire : *ciuci* sau *ciuciu*.

(de lemn)" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire...*, p. 307). Sensul actual al termenului se bazează pe folosirea acestei părţi a lopeţii şi pentru a lovi peştele mare (somnul), a bate strapazanele etc.

Cînd trag la lopeţi, pescarii din unele puncte obişnuiesc să aşeze în latul bărcii o grindă de lemn în care-şi sprijină picioarele. Grinda nu poartă o denumire specială decît în zona inferioară a Dunării şi în punctele de pe ţărmul mării (Somova, Grindu, 23 August, Văcăreni — jud. Tulcea, Costineşti-Tuzla — jud. Constanţa). Această denumire este *basamác* (*băsămác*), s.n. La baza termenului stă tc. *basamak* „obiect pe care se calcă cu picioarele", „treaptă a scării" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire* ..., p. 22).

În condica vistieriei Ţării Româneşti din 1649, între materialele necesare construirii *şăicilor* etc. se menţionează două categorii de scînduri: „scînduri mari" şi „scînduri ce se zice *duşimea*"[27]. Denumirea *duşumeá*, s.f. (< tc. *döşeme* „podea"), apare şi în limbajul pescarilor, pentru grătarul pe care aceştia îl pun pe crivace ca să nu calce direct pe fundul bărcii (Tudor Vladimirescu, Somova, Grindu, 23 August, Pecineaga — jud. Tulcea, Berteştii de Jos — jud. Brăila, Măgureni-Călăraşi — jud. Ialomiţa, Spanţov — jud. Ilfov, Zimnicea — jud. Teleorman).

Capetele *duşumelei* sau o parte a acesteia, numită şi *masa peştelui*, au (are), în unele puncte, nişte scînduri care împiedică răspîndirea peştelui în întreaga barcă. În locul scîndurilor, pescarii din Făcăeni — jud. Ialomiţa folosesc un *iavalác*, s.n., „snop de papură sau ţipirig care se pune în dubă ca să ţină peştele grupat". Cmp. tc. *yovarlak* „sul" (Diran Kélékian, *Dicţionnaire...*, p. 1360).

În seria termenilor ce denumesc părţi ale sistemului de deplasare a bărcii cu ajutorul pînzei întîlnim pe *ierchén*, s.n., *edéc*, s.n., *chiostéc*, s.n., şi *cuşác*, s.n.

Primul termen, aproape singurul folosit pentru „pînză" la Măgureni-Călăraşi — jud. Ialomiţa, Spanţov — jud. Ilfov, Zimnicea şi Suhaia — jud. Teleorman, Pótelu — jud. Olt, Bistreţ — jud. Dolj, provine din tc. *yelken* „pînză de corabie"[28], cuvînt folosit în terminologia nautică turcă încă înainte de anul 1400 [29], iar al doilea, notat pentru sfoara al cărei rost este „să întoarcă vîntul"[30], la Tufeşti — jud. Brăila, din tc. *yedek*.

Ultimii doi termeni, *chiostec* < tc. *köstek* „piedică"[31] şi *cuşac* < tc. *kuşak* „centură, chingă" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire...*, p. 190), se folosesc pentru dispozitivul de fixare a catargului — o scîndură cu un orificiu la mijloc, prinsă în lungul bărcii pe două crivace. Pe *chiostec* l-am notat la Tufeşti — jud. Brăila, iar pe *cuşac* la Gostinu — jud. Ilfov.

Dispozitivul fixat pe barcă pentru legarea acesteia de par la scoaterea năvodului sau pentru remorcare poartă denumirile de *babá*, s.f. (Costineşti-Tuzla — jud. Constanţa, 23 August şi Văcăreni — jud. Tulcea,

---

[27] Cf. *Revista istorică a arhivelor României*, Bucureşti, 1873, p. 13.

[28] Această etimologie a fost stabilită de V. Bogrea (*Etimologii*, în „Dacoromania", II, 1921—1922, p. 656), care întîlneşte cuvîntul într-o poezie populară de la românii din Serbia.

[29] Cf. Kahane — Tietze, p. 7.

[30] Expresia *a întoarce vîntul* se întîlneşte frecvent în limbajul pescarilor.

[31] Considerat de dicţionare ca învechit, cuvîntul revine frecvent în limbajul pescarilor, avînd sensuri derivate de la cel de „piedică".

Gropeni şi Tufeşti — jud. Brăila, Spanţov — jud. Ilfov), *baban*, s.n. (Smîrdan — jud. Tulcea), *babană*, s.f. (Siviţa — jud. Galaţi), *babală*, s.f. (Măgureni-Călăraşi — jud. Ialomiţa) şi *babalîc*, s.m. (Grindu — jud. Tulcea).

Toate formele menţionate mai sus au la bază tc. *baba* „stîlp, stîlp de piatră", cuvînt existent în terminologia nautică turcă înainte de anul 1400[32].

Un termen de origine turcească am întîlnit şi în seria cuvintelor ce denumesc cabestanul folosit în pescuitul cu năvodul. Acesta este *mangealîc*, s.n., notat la Făcăeni — jud. Ialomiţa. Termenul, căruia DM îi propune ca etimon tc. *mancînık*, cu *-nık* > *-lîc* şi *î* dinaintea sufixului > *a*, cum propune Al. Graur [33], se pare că provine dintr-un tc. *mancalık*, formă regională înregistrată [34].

Balansul bărcii este denumit în zona inferioară a Dunării, cam de pe la Tufeşti, jud. Brăila în jos, prin termenul *avaleá*, s.f. : „cînd barca balansează spunem că face *avalea*" (Smîrdan — jud. Tulcea). La baza acestui cuvînt credem că stă tc. *havalé*, substantiv care are între sensurile sale şi pe acelea de „tot ce împiedică vederea", „zidărie peste o alta situată mai jos" (cf. Diran Kélékian, *Dictionnaire*..., p. 521). În zona în care l-am întîlnit el s-a folosit, probabil, mai întîi cu sensul de „încărcătură înaltă" (comp. tc. *havaléli*, adj., „voluminos"), datorită căreia barca făcea balans. Ulterior cuvîntul a ajuns să denumească nu cauza, ci efectul : balansul. O asemenea interpretare este îndreptăţită de folosirea cuvîntului cu sensul de „încărcătură" la Tufeşti — jud. Brăila : „cînd căram stuf şi puneam prea mult, prea înalt şi barca făcea balans, ziceam că e *avaleaua*, adică încărcătura, prea mare".

Un alt termen, *zapán*, denumeşte un obiect oarecare ce poate fi pus în vîrful lopeţii pentru a atrage atenţia celor de la cuter că pot veni să remorcheze barca : „cînd vrei să pleci, pui un *zapán* în vîrful lopeţii sau ghionderului" (Tudor Vladimirescu — jud. Tulcea). Etimonul termenului este tc. *sapan* „făşie, curea, praştie" (cf. Reşad Nuri Darago, *Nouveau dictionnaire*..., p. 250).

Legat de întreţinerea bărcii îl întîlnim pe *catrán*, s.n., cuvînt folosit în terminologia nautică turcă înainte de anul 1400 [35]. Din limba turcă el s-a răspîndit şi în alte limbi, inclusiv în italiană, limba care a constituit, alături de greacă, sursa principală a formării terminologiei nautice turceşti.

II. *Termeni intraţi prin (sau şi prin) intermediul limbii turce*

Termenii din cea de-a doua categorie au fost adoptaţi, în cea mai mare parte a lor, din limbajul marinăresc, ca urmare a tangenţelor dintre cele două ocupaţii. Deoarece deplasările vorbitorilor dintr-un domeniu de activitate în celălalt vor fi fost, probabil, mai frecvente în trecut,

---

[32] Cf. Kahane — Tietze, p. 7.

[33] *Etimologii româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 98.

[34] Cf. V. Nestorescu, *Note etimologice şi lexicale*, în „Limba română", XVIII, 1969, nr. 3, p. 267—268. Autorul citat opinează şi pentru un etimon bulgar : *манджалък*

[35] Cf. Kahane — Tietze, p. 8.

unii dintre aceşti termeni pot fi în limbajul pescarilor mai vechi decît alţii, pentru care folosirea improprie sau slaba circulaţie pot constitui dovezi ale unei adoptări relativ recente.

Vechimea acestor elemente în limbajul pescarilor diferă de la o zonă a Dunării la alta. Cele mai vechi se plasează, pentru motive lesne de înţeles, în partea inferioară a fluviului.

De origine greacă şi italiană, termenii pe care-i menţionăm în continuare au intrat în turcă începînd cu secolele al XV-lea şi al XVI-lea, cînd „turcii intră în contact cu grecii şi italienii şi împrumută de la aceştia cea mai mare parte a terminologiei lor maritime"[36]. Lucrarea autorilor Kahane şi Tietze ilustrează în amănunţime acest fapt.

Trebuie să amintim de la început că — aşa cum remarcă M. Sala [37] — chiar termenul *barcă* poate să provină în limba română nu numai din it. *barca*, ci şi din tc. *barka*. Această filieră este sprijinită şi de faptul că, după cum observă în acelaşi loc autorul citat, *barcagiu* pare mai probabil să provină din tc. *barkacı* decît din *barcă* + suf. *-giu*.

Folosit în limbajul pescarilor cu sensul lui *chilă* din limbajul marinăresc, adică „piesă longitudinală a bărcii pe care se construieşte întreaga ei osatură", termenul *carînă*, s.f., pentru care DM indică ca etimon ngr. *karena* (< it.), a putut pătrunde în limba română şi din turcă, unde forma *karina* este atestată în secolul al XVI-lea [38].

Capacul cutiilor de la capetele bărcii poartă, la Poiana-Ciuperceni — jud. Teleorman, denumirea de *capórt*. Acest cuvînt trebuie raportat la un termen marinăresc, şi anume la *bocaport* < it. *boccaporte* [39] „1. panou cu care se închide gura unei magazii de navă" şi 2. „deschizătură în punte pentru introducerea mărfurilor în magaziile unei nave" [40]. Apropierea, evidentă în cazul primului sens, se poate face şi cu cel de-al doilea : în unele puncte aceste capace sînt prevăzute cu o deschizătură prin care se dă drumul diverselor obiecte în ladă. Această deschizătură se numeşte, după forma ei, *cruce* (23 August — jud. Tulcea).

Forma *caport*, înregistrată de noi, poate proveni din terminologia nautică turcă, unde întîlnim *kapurta*, *kaporta*, *kaport* [41].

Termenul folosit de pescarii din Costineşti-Tuzla, — jud. Constanţa pentru *strapazan* este *scarmóz*, s.n. Acest cuvînt poate avea ca etimon atît pe gr. *skarmós*, cît şi pe tc. *ıskarmoz* [42].

La deplasarea bărcii, în locurile unde apa este mică, se foloseşte o prăjină numită *ghiondér*, s.n. Termenul provine din tc. *gönder*, *günder* „băţul luntraşului", care are la origine grec. biz. *kontarion* „idem". Formele *gönder*, *günder* sînt atestate în terminologia nautică turcă din secolul al XVI-lea [43]. Este cunoscut şi folosit în aproape toate punctele de pescuit

---

[36] M. Sala, *art. cit.*, p. 610.
[37] *Ibidem*, p. 611.
[38] Cf. Kahane — Tietze, p. 520—521.
[39] Cf. M. Sala, *art. cit.*, p. 611.
[40] *Lexiconul tehnic român*, vol. III, Bucureşti, Editura tehnică, 1958, p. 36.
[41] Cf. Kahane — Tietze, p. 109—110.
[42] Formă înregistrată, între altele, de Kahane — Tietze, p. 572. Cf. şi M. Sala, *art. cit.*, p. 616.
[43] Cf. Kahane — Tietze, p. 529—530.

de pe Dunăre, deşi *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, vol. II, îl notează numai în punctele 682 şi 899 [44].

Un sinonim al turcescului *duşumea*, citat mai înainte, este şi *paiól*, s.n., „duşumea sau paiol" ; Tufeşti — jud. Brăila, Smîrdan — jud. Tulcea, cu variantele *paión*, s.n., „pod sau *paion* (Poiana-Ciuperceni — jud. Teleorman) şi *faión*, s.n., „duşumea sau faion" (Gropeni — jud. Brăila). Acest cuvînt este propriu terminologiei nautice din Marea Mediterană şi Marea Neagră. Se întîlneşte în italiană, în neogreacă, în franceză, în sîrbă, în turcă etc. La baza lui stă venet. *pagiol*. În terminologia marinărească din limba română, de unde l-au luat pescarii, cuvîntul a putut pătrunde atît din it. *pagliuolo* cît şi din fr. *paillól* [45].

În limbajul pescarilor din Slobozia-Oancea — jud. Galaţi şi Sulina — jud. Tulcea am întîlnit pe *paniólă*, un feminin de la *paniol*, cuvînt care, avînd la origine acelaşi venet. *pagiol*, a pătruns în terminologia nautică românească din limba turcă [46].

Tot prin intermediul limbii turce a pătruns în limba română şi venet. *calóma*, cuvînt larg răspîndit în terminologia marinărească din Mediterana şi Marea Neagră. Noi l-am întîlnit în expresia *a da calîm la bărci*, explicată prin „împreunarea bărcilor la pescuit cu scule mari". Informatorul din Grindu — jud. Tulcea, singurul loc în care am notat termenul, ne-a spus : „...*dădeam calîm la bărci*, puneam masa şi apoi scoteam năvodul". Dacă termenul s-a bucurat sau nu de mai mare circulaţie nu putem spune. Mai degrabă credem că nu. Ne bazăm aici pe constatarea că deşi vechi, după cum indică faptul că nu e cunoscut decît de pescarii mai în vîrstă, nu e notat de Gr. Antipa în glosarul anexat lucrării sale. În turcă întîlnim formele *kaluma*, *kalıma*, *kaloma* [47]. Sensul venet. *calóma* este „a da drumul frînghiei, a arunca frînghia". În turcă termenul are semnificaţia „a arunca ancora" (cf. Diran Kélékian, *Dictionnaire...*, p. 935).

Apropierea de sensul expresiei româneşti nu e greu de văzut. *A da calîm la bărci* a însemnat mai întîi a le stabiliza, a le fixa prin ancoră sau frînghie (de pari) pentru scoaterea năvodului. Cum această operaţie se face după apropierea bărcilor, cuvîntul, de fapt întreaga expresie, şi-a extins sensul, ajungînd la cel menţionat de informator.

De origine greacă, termenul *éche*, s.f., întrebuinţat şi de pescarii de la gurile Dunării pentru o „bară folosită la manevrarea cîrmei demontabile la bărcile mari", a intrat în limba română din turcă, unde *yeke* este atestat ca termen nautic în secolul al XVI-lea [48].

Pentru împingerea bărcii înapoi, pescarii din zona inferioară a Dunării folosesc, printre alţi termeni de comandă, pe *sía* ! Acest cuvînt apare şi ca adverb în *a ţine sia*, adică a ţine lopeţile şi vîsla în aşa fel ca să se împiedice înaintarea bărcii, a ţine invers. Termenul, provenind din imperativul it. *sciare* „a vîsli, a pluti de-a-ndăratelea", propriu terminologiei nautice

---

[44] În ultimul punct în forma *ghiondar*.
[45] Cf. M. Sala, *art. cit.*, p. 615.
[46] Cf. Kahane — Tietze, p. 327 şi M. Sala, *art. cit.*, p. 615.
[47] Cf. Kahane — Tietze, p. 133.
[48] Cf. Kahane — Tietze, p. 549.

din Marea Mediterană și Marea Neagră [49], a putut intra în limba română și din turcă, unde, ca termen nautic, este atestat — în formele *siya*, *siye* — încă din secolul al XVI-lea [50]. În limbajul pescarilor termenul a intrat din cel marinăresc.

Între cuvintele referitoare la construirea și întreținerea bărcii reținem pe *marangóz* < tc. *marangoz*, *marangos* (< it.) „lemnar specializat în construirea bărcilor", *armuz* < ngr. *armos*, dar din tc. *armuz*, *armoz*[51] „spațiul dintre scîndurile bărcii" (Sulina, Crișan, Mahmudia și Somova, jud. Tulcea) și *calafát* < tc. *kalafat* „cîlți pentru astupat spațiul dintre scîndurile bărcii".

În privința lui *marangoz* trebuie observat că mai apare în limbajul pescarilor numai în partea de jos a Dunării. Aria de circulație a cuvîntului este deci în strînsă legătură cu prezența lui în terminologia profesională a constructorilor navali din centre ca Brăila și Galați.

Ultimul punct în susul Dunării în care l-am notat în limbajul pescarilor a fost Tufești — jud. Brăila. În rest, ni s-a răspuns „le face tîmplarul", „ni le facem noi", „vin făcute de la Tulcea".

CADE indică drept etimon al ultimului termen pe ngr. *kalafates*. Etimonul turcesc este indicat, pentru deplina corespondență formală, de DM [52]. Cuvîntul este atestat în terminologia nautică turcă încă din veacul al XV-lea [53]. Etimologia propusă de DM nu vine, după cum ușor se poate înțelege, în contradicție cu faptul că toponimul *Calafat* și-a primit numele „de la un întemeietor din epoca dominației bizantine la Dunăre, între anii 1005—1185 . Cf. supranumele Mihail *Kalafates* (1041—1042)"[54].

Termenilor de mai sus le adăugăm pe *próvă*, s.f., „partea din față a bărcii" (Somova — jud. Tulcea, Tudor Vladimirescu — jud. Galați), cu varianta *próbă*, s.f. (Costinești-Tuzla — jud. Constanța, Sulina și Pecineaga — jud. Tulcea, Gropeni și Tufești — jud. Brăila, Poiana-Ciuperceni — jud. Teleorman și Gîrcov — jud. Olt) și pe *púpă*, s.f., „partea din spate a bărcii" (Costinești-Tuzla — jud. Constanța, Tudor Vladimirescu — jud. Galați, Pecineaga — jud. Tulcea, Poiana-Ciuperceni — jud. Teleorman și Gîrcov jud. Olt), adoptați din limbajul marinarilor, unde au la origine pe tc. *prova* [55] (< venet.[56]) și *pupa* (< venet.) [57].

Această adoptare, în curs de extindere, a început, probabil, la o dată relativ recentă. Ne sprijinim în această privință și pe faptul că Gr. Antipa

---

[49] Cf. Mirko Deanović, *Terminologia marinară e peschereccia di Rovigno D'Istria*, în „Atti dell'istituto Veneto di Scienze, lettere ed arti", 1963—1964, tomo CXXII, Classe di scienze morali e lettere, p. 193, și Ana Spasova, *Italianski elementi v bălgarskata morska ribasska terminologhia*, în „Bălgarski ezik", kn. 4—5, 1964, p. 398.

[50] Cf. Kahane — Tietze, p. 397.

[51] Cf. M. Sala, *art. cit.*, p. 615.

[52] Vezi și Fr. Miklosich, *Die türkischen Elemente...*, p. 55.

[53] Cf. Kahane — Tietze, p. 513—514.

[54] N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic*, București, Editura Academiei, 1963, p. 227. Vezi și H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, Editura Academiei, 1966, p. 107.

[55] Cf. M. Sala, *art. cit.*, p. 613.

[56] Cf. Kahane — Tietze, p. 359—360.

[57] Terminologia nautică turcă cuprinde cuvîntul din secolul al XVI-lea. Cf. Kahane — Tietze, p. 263 și 264. Vezi și M. Sala, *art. cit.*, p. 613.

(*Pescăria...*) nu menţionează prezenţa lui *provă* şi *pupă* în limbajul pescarilor. De altfel trebuie să observăm că nici sensurile lor nu sînt prea bine cunoscute de pescari. În colectivul de pescari din Maglavit — jud. Dolj, de exemplu, l-am notat pe *pupă* pentru partea dinainte a bărcii : „înainte îi zicem *pupă*. În spate nu i-am dat nici o denumire. Zicem că stăm la cîrmă".

Remarcăm totodată că spre deosebire de limbajul marinăresc, unde se întîlnesc numai formele *prova* şi *pupa*, în limbajul pescarilor am notat numai *provă* şi *pupă* [58].

[58] Vezi discuţia la P. Lupu-Babei, *Termeni marinăreşti*, în „Limba română", X, 1961, nr. 1 p. 31—32, şi Al. Graur, *Cu privire la limbajul marinăresc*, în „Limba română", XVII, 1968, nr. 4, p. 385—386.

NOTE ETIMOLOGICE ŞI LEXICALE

Oşternic. În RRLi, XIV, 1969, p. 329, am discutat etimologia cuvîntului *oşternic* „fitil, feştilă de opaiţ, făcută din cîrpă" (atestat în DLR după Chest., II, 363/211), prin extensiune „opaiţ" (după ALR, I, 717/556). DLR l-a lăsat fără etimologie. Eu l-am explicat prin *(h)oştină*, *(v)oştină*, cu sufixul *-nic* şi cu disimilarea, întîlnită şi în alte derivate, *nn* > *rn*.

Mi-a scăpat atunci din vedere că în „Analele Universităţii din Timişoara", V, 1967, p. 69, Şt. Binder a citat forma *şternic*, pe care a explicat-o prin germ. *Stern*. La prima impresie, această explicaţie este plauzibilă. Dar rămîne de văzut dacă germ. *Stern* are undeva înţelesul de „fitil", iar sufixul (*-ic* sau *-nic*?) adăugat la un cuvînt german poate totuşi surprinde. Cred pînă la urmă că explicaţia dată de mine este totuşi mai verosimilă.

Samariza. Verbul, neatestat în materialele pregătite pentru DLR, este folosit în armată. În *Regulamentul instrucţiei de front al forţelor armate ale R.S.R.*, Bucureşti, 1969, el apare de mai multe ori sub forma infinitivului lung sau a participiului, de exemplu : *instrucţia samarizată*, p. 315 şi 323 ; *samarizarea aruncătorului*, p. 327 ; *formaţiile subunităţilor samarizate*, p. 329 ; *dispozitivul... plutonului samarizat*, p. 331. Este remarcabilă mulţimea de construcţii în care apar diferite relaţii ale verbului cu substantivul : *aruncătorul e samarizat*, deci e „pus pe samar" ; fără îndoială şi *caii sînt samarizaţi*, adică „au samarul pus pe ei", de vreme ce *plutonul e samarizat*, adică „are caii cu samarul pe ei" ; în cele din urmă şi *instrucţia e samarizată*, ceea ce înseamnă că „se face cu folosirea samarului".

Săvîrşitor. Un nume de agent care poate părea banal. În fişierul *Dicţionarului* apare un singur exemplu, din limba veche, cu valoarea activă normală „cel care săvîrşeşte". Se ştie că există şi nume de agent cu valoare pasivă : *vacă mulgătoare*, *casă vînzătoare* etc. (le-am discutat în *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 108). Ele nu sînt prea numeroase, de aceea mi se pare că apariţia unui nou exemplu merită să fie semnalată. Aceasta cu atît mai mult cu cît găsim o nuanţă aparte : în *Regulamentul* citat mai sus se spune în mai multe rînduri (de exemplu

p. 151, p. 152) *comandă săvîrşitoare*, ceea ce înseamnă „acea parte a comenzii care atrage după sine executarea".

Sufletist. Într-o emisiune de televiziune, acum cîteva luni, Valeria Guţu-Romalo şi Flora Şuteu au discutat despre cuvîntul *sufletist*, folosit cu o valoare apropiată de a lui *sentimental*. Cuvîntul nu este înregistrat în fişierul *Dicţionarului*, dar circulă mai de mult. În ziarul „Ecoul" din 3.V.1944, Mircea Damian intitulează un articol (p. 1, col. 1—3) *Sufletiştii* : e vorba de cei care, în timpul bombardamentelor aeriene, se refugiaseră în locuri ferite şi, de acolo, scriau celor rămaşi la muncă în Bucureşti : „sîntem cu sufletul alături de voi". Colegul Şerban Cioculescu mă informează că încă mai înainte cu 16 ani au fost numiţi, tot în bătaie de joc, *sufletişti* fruntaşii naţional-ţărănişti care, rămînînd în partid, se declarau cu sufletul alături de Constantin Stere, care fusese exclus. S-ar putea foarte bine să nu fie vorba de menţinerea în permanenţă a termenului, ci să fi fost creat în mod independent, de mai multe ori, din aceleaşi elemente.

AL. GRAUR

Mărăcie „cărbune de calitate inferioară", este înregistrat în DLR (după DDFR) cu indicaţiile : „accentul necunoscut" şi „etimologia necunoscută".

După părerea noastră este un derivat a lui *mărac* „*sărac*" cu suf. *-ie*, după modelul *sărac/sărăcie*. Ca şi în cazul acestuia, accentul cade pe sufix.

Mărieroşu „roşu-liliachiu", „mohorît" semnalat într-o comunicare din Bistriţa-Bîrgăului, este înregistrat în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută" şi trimitere la *roşu*.

În mod evident este vorba de un cuvînt compus, în care *roşu* reprezintă al doilea element. Cel dintîi este adjectivul *mieriu, mierie* „de culoare albastră, care variază între albastru-deschis şi albastru-închis, pînă la violet" (vezi DLR, s.v.), în care *e* (dintr-o variantă *meriu*) neaccentuat s-a redus la *ă*. Nefiind simţit ca un element independent, adjectivul a rămas invariabil în forma *mărie*, atît la masculin, cît şi la feminin.

Mărţînos „(vită) care doreşte sare" este semnalat de Vîrcol prin Oltenia (*Din graiul popular al judeţului Mehedinţi*, Bucureşti, 1910).

Este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Explicaţia noastră este următoarea : Din punct de vedere formal *mărţînos* este un derivat al cuvîntului *mîrţină* „iapă slabă" cu suf. *-os*. Sensul „(vită) care doreşte sare" se explică prin influenţa adjectivului *mîrsios* „(despre vite) doritor de sare" (vezi DLR, s.v.).

Mee este semnalat de G. F. Ciauşanu, G. Fira şi C. M. Popescu (*Culegere de folclor din judeţul Vîlcea*, Bucureşti, 1928, p. 179) prin nord-estul Olteniei, în expresia *a se duce în mee* „a dispărea", „a-şi pierde urma".

Cuvîntul este înregistrat în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută".

În mod evident este un împrumut din magh. *meh* (pronunţat *me*, cu *e* lung) „uter".

Mehăriu „om desfrînat" apare la Dosoftei (*Molitvenicul*, p. 81). Cuvîntul este înregistrat în DLR cu menţiunea „etimologia necunoscută". Se face trimitere la lat. *moechus*.

Posibilitatea derivării din lat. *moechus* „om desfrînat" nu este exclusă. În acest caz *mehariu* este un cuvînt savant, format de Dosoftei, sau de alt învăţat, de la lat. *moechus* cu suf. *-ar(iu)*.

După părerea noastră, *mehariu* este un cuvînt popular, derivat de la un cuvînt neatestat *meh* (vezi însă mai sus *mee*), împrumutat din magh. *meh* cu un *h* care se pronunţa încă în secolul al XVII-lea, cu suf. *-ar (iu)*.

Merogină „zarzavat aromat de la care se consumă frunzele", cuvînt semnalat prin Banat de Romul S. Molin (*Din graiul bănăţenilor*, Bucureşti 1910), apare în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută.

Merogină este un derivat al lui *mirodie* (< bg. *миродия*), cunoscut prin Banat cu sensul de „verdeaţă aromată" (vezi DLR, s.v. sens 2), cu sufixul *-ină*, folosit în mod frecvent în această regiune.

Fonetismul *-gi-* este rezultatul palatalizării dentalei *d*, fenomen specific în Banat.

Meruc „violet" semnalat în Crişcior-Brad de Şt. Paşca (într-o comunicare) este înregistrat în DLR fără etimologie şi cu trimitere la *mieriu*.

Dar în acelaşi dicţionar, la cuvîntul *meroi* „mieriu", se indică: *mier* + suf. *-oi* (vezi DLR, s.v.). Tot aşa, *meruc* este un derivat al lui *mier* „de culoare albastră, care variază între albastru-deschis şi albastru-închis pînă la violet" (vezi DLR, s.v.) cu sufixul *-uc*.

Meş „inel care se formează anual în trunchiul unui arbore" este atestat de O. Densusianu (*Ţara Haţegului*, 324), de Şt. Paşca (*Glosar*) în sudul Transilvaniei şi de Ciauşanu (*Glosar*) prin nord-estul Olteniei.

Boceanu (*Glosar de cuvinte din judeţul Mehedinţi*) îl glosează prin „strat (de nisip)".

DLR îl înregistrează cu indicaţia „etimologia necunoscută".

Meş vine din lat. *medium* „mijloc", cu evoluţia fonetică următoare: *medium* > **mieğu* > *mej* > *meş*.

Pentru evoluţia fonetică: *d* + *iu* > *ğu*, vezi Marius Sala, *Contribuţii la fonetica istorică a limbii române*, Bucureşti, 1970, p. 80.

Pentru **mieğu*>*mej*, vezi explicaţia fonetică: *ğ*+*u* > *ž*, la Marius Sala, *op. cit.*, p. 153.

Mej este atestat ca variantă a lui *meş* (cf. DLR, s. v. *meş*). Acesta provine din *mej* prin afonizarea consoanei finale.

Pentru evoluţia semantică, comp. rom. *miez*.

Miconac, numele unei păsări, probabil „pescărel", este semnalat de Băcescu (*Păsările*, Bucureşti, 1961, p. 112) în localitatea Traian-Caracal. Cuvîntul este inclus în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută".

După părerea noastră, *miconac* trebuie să fie o transcriere din care s-a omis semnul diacritic al cuvîntului *micońac*, formă bănăţeană pentru *micoiac*.

În felul acesta cuvîntul este analizabil. *Micońac* vine de la *micoi* (în pronunţarea bănăţeană *micoń*) cu suf. *-ac*. La rîndul său *micoi* este un derivat al adjectivului *mic*, cu suf. *-oi*.

Mislic „numele unei plase de pescuit", semnalat prin sudul Transilvaniei de Gr. Antipa (*Pescăria şi pescuitul în România*, 1916, p. 784), este înregistrat în DLR (s.v. *mislic* [1]), cu indicaţia „etimologia necunoscută".

Cuvîntul este considerat ca omonim al lui *mislic* (vezi DLR *mislic* [2]), care e trecut, în DLR, printre variantele lui *măslag* (cf. DLR, s.v.), împrumutat din magh. *maszlag*.

Explicarea derivării lui *mislic* din *măslag*, în limba română, întîmpină unele dificultăţi formale. *Mislic* pare să fie un împrumut direct dintr-un neatestat *miszlig*, variantă maghiară, cu vocale prepalatale, a lui *maszlag*.

În orice caz, *măslag* cu varianta *mislic* are, printre altele, şi sensul: „fruct al plantei tropicale *Anaminta cocculus*, folosit uneori pentru a ameţi peştii spre a-i pescui mai uşor".

De observat că în patru din cele cinci citate, care ilustrează acest sens, apare varianta *mislic*.

Aceasta desemnează, ca şi plasa de pescuit (*mislic* [1]), un obiect folosit la prinderea peştilor. Rezultă că *mislic* „plasă de pescuit" este acelaşi cuvînt cu *mislic* „fruct folosit ca nadă" (vezi şi sensul „nadă", notat cu nr. 3 în DLR, s.v. *măslag*) şi reprezintă un caz obişnuit de transfer funcţional.

Mislu „cozoroc" este inclus în DLR cu indicaţia: „etimologia necunoscută".

Cuvîntul este atestat în Dobra-Deva, localitate cuprinsă în aria geografică a cuvîntului *mislic* „plasă de pescuit".

Din punct de vedere formal, *mislu* poate fi explicat normal ca derivat regresiv al acestuia: terminaţia *-ic* a fost simţită ca sufix şi izolată. Sensul său este rezultatul unei comparaţii glumeţe dintre cele două obiecte. Comp. *ciupercă*, folosit metaforic pentru „pălărie femeiască, mică şi caraghioasă" (cf. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1954, p. 40).

Mîrjoală „femeie stricată", cuvînt comunicat de Vaida, este înregistrat în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută".

Pentru explicarea lui *mîrjoală* pornim de la cuvîntul *mîrşă* „oaie slabă", derivat regresiv de la *mîrşav* (cf. DLR, s.v. *mîrşă*).

Din *mîrşă*, cu sufixul *-oală*, s-a ajuns la *mîrşoală*. Forma *mîrjoală* se explică normal prin sonorizarea lui *ş* (> *j*), după *r* şi urmat de vocală.

Din punct de vedere semantic este un lucru ştiut că apelativele care denumesc animale (slabe) sînt folosite adesea ca epitete pentru oameni (cf. *mîrţoagă*, *mîrţînă* etc.). *Mîrjoală* cu sensul „femeie stricată" (în măsura în care este vorba despre o „femeie slabă") face parte din aceeaşi categorie de epitete.

Mîrşală este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Trebuie să mai observăm că nu ştim prea bine ce înseamnă acest cuvînt. În DLR se face următoarea menţiune : „într-un descîntec ; cu sens neprecizat, probabil : Strat lunecos care se depune pe pietrele din apă".

În adevăr, acesta s-ar părea să fie sensul în unicul exemplu citat : „o purces nouă boi negri ... cu limbile scoase, cu coada adusă, purces-o la mare, să lingă chetrile de mîrşală" (din revista „Ion Creangă", IV, 87).

Pentru explicarea lui *mîrşală* pornim de la cuvîntul *mîrsei* „poftă (trupească)" (cf. DLR, s.v.). De la acesta s-a format, cu suf. *-eală*, derivatul **mîrseială*, care a avut două evoluţii fonetice :

1. **Mîrseială* > *mîrsăială*, acelaşi sens cu cuvîntul de bază, *mîrsei* (cf. DLR, s.v. *mîrsăială*).

2. **Mîrseială* > **mîrsiială* > **mîrşială* > *mîrşală* „poftă de sare" (evoluţie normală în Moldova).

Pentru sensul „poftă de sare" (neînregistrat în DLR) vezi adjectivul *mîrsios* (cf. DLR, s.v.) cu sensurile :

a. „lacom", „pofticios", relativ la oameni.

b. „doritor de sare", relativ la vite.

În exemplul de mai sus, *mîrşală* poate fi interpretat în două feluri :

a. *Mîrşală* „poftă de sare". În acest caz trebuie să interpretăm : „boii negri ... cu limbile scoase ... purces-o la mare de mîrşală [= poftă de sare] să lingă chetrile".

b. *Mîrşală* „sare care se depune pe pietrele din apa (mării)". În acest caz trebuie să presupunem că s-a pordus un transfer semantic de la senzaţia fiziologică („poftă de sare") la obiectul senzaţiei („sarea").

Moalfă „femeie care mănîncă mult" este semnalat prin Bucovina (cf. LEXIC REG. 117).

Cuvîntul este înregistrat în DLR, cu varianta *malfă*, fără etimologie, dar cu trimitere la verbul *molfăi*.

Pentru explicarea lui *moalfă* pornim de la cuvîntul *moaflă* „om bleg", împrumutat (vezi DLR, s.v., unde s-a indicat etimologia) din magh. *mafla* „nătîng", „prostănac" (vezi mai jos *molfă* [2]). *Moalfă* este o variantă metatezată a lui *moaflă*.

Evoluţia semantică de la „om bleg" sau „femeie bleagă" (cf. *molfă* „femeie moale"), la „femeie care mănîncă încet" şi apoi „femeie care mănîncă mult", prin influenţa lui *molfăi*, este explicabilă.

Varianta *malfa* este un alt reflex al cuvîntului magh. *mafla*.

Magh. *Mafla*, cu o vocală *a* = *o* deschis (între *o* şi *a*), a fost împrumutat sub două forme :

1. *maflă* (dacă *-a-* din magh. *mafla* a fost perceput ca *a*) > *malfă* (prin metateză).

2. *moflă* (dacă *-a-* din magh. *mafla* a fost perceput ca *o*) > *molfă* (prin metateză) > *moalfă*.

Molfă „femeie moale" este semnalat o singură dată (în REV. CRIT. III, 161).

Este înregistrat în DLR (s.v. *molfă* [2]) fără etimologie, dar cu trimitere la *molfăi*.

Pentru explicarea lui *molfă* „femeie moale" pornim de la magh. *mafla.*

Acesta a fost împrumutat în rom. sub forma *moflă* (cu *a* din magh. *mafla* perceput ca *o*) > *moaflă* „om bleg" (cf. DLR, s.v.), cuvînt care poate fi folosit şi pentru „femeie bleagă".

Prin metateză, *moflă* a dat *molfă* „femeie moale", care poate fi interpretat şi ca „femeie bleagă" (vezi mai sus *moalfă* < *moaflă*).

Rezultă că *molfă* este o variantă a lui *moalfă.* Diftongul *oa* este o simplă grafie, care ţine de interpretarea glosatorului. Cuvîntul apare numai în Transilvania, unde *o* deschis (pentru *oa*) este o variantă fonetică.

Modîlcă, cu sensurile principale: 1. „ganglion inflamat", „umflătură (mică) care se poate forma sub piele" şi 2. „bolovan" sau „ridicătură de pămînt", este înregistrat în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută". Se face trimitere la bg. *могилка* şi ucr. *могилка.*

Între cele două cuvinte şi rom. *modîlcă* nu se poate face nici o apropiere fonetică. Eventual am putea să ne gîndim la o formă hipercorectă pentru **moghilcă* (< bg. *могилка*), în regiunile în care *d* se palatalizează. În acest caz ar trebui să găsim o formă **modilcă.* Dentala *d* este însă dură (urmată de *î*) în toate variantele (cunoscute pînă acum din DLR) ale lui *modîlcă.*

Pentru etimologia acestuia trebuie să pornim de la cuvîntul *nodîlcă* (cu variantele *nădîlcă* şi *niodîlcă*), considerat în DLR, în mod greşit, drept variantă a lui *modîlcă* (cf. DLR, s.v.).

Nodîlcă se explică normal ca rezultat al contaminării dintre *nod* şi *gîlcă*, contaminare favorizată de asemănarea dintre obiectele denumite (cf. *nodul gîtului* pentru „mărul lui Adam").

Apropierea formală şi de conţinut dintre *nodîlcă* „nod" şi „gîlcă" pe de o parte, şi *momîlcă* „ganglion" pe de alta, format şi acesta dintr-o contaminare, în care unul dintre cuvinte este tot *gîlcă* (vezi mai jos *momealcă*) a dus la o contaminare a celor două cuvinte în *modîlcă* (şi variantele *modîlgă*, *motîlcă* şi *madîlcă*).

Acesta este, aşadar, rezultatul a trei contaminări:

1. *nod* + *gîlcă* > *nodîlcă* „nod", „gîlcă"
2. *momiţă* + *gîlcă* > *momîlcă*
3. *nodîlcă* „nod", „gîlcă" + *momîlcă* > *modîlcă*

Sensul de „nod" al cuvîntului *nodîlcă* (< *nod* + *gîlcă*) s-a păstrat şi în următoarele sensuri ale cuvîntului *modîlcă* (vezi DLR, s.v.):

a. „noduri", „guşi" (pe firul de tors);
b. „pungă", „legătură de bani";
c. „nod pe trunchiul unui copac";
d. „tubercul (al unei plante)".

Moimă. DLR înregistrează două cuvinte:

1. *moimă* [1] „maimuţă", cu etimologia: din magh. *majom.*
2. *moimă* [2] „umflătură dureroasă, mai ales la gît sau la subsuori" cu indicaţia: „etimologia necunoscută".

Dar în acelaşi dicţionar găsim cuvîntul *maimucă* (la care *moimă* apare ca sinonim) cu sensurile : 1. „maimuţă" şi 2. „umflătură sub piele, la vite".

Pentru etimologie se face trimitere la *moimă*.

Cum se explică interpretarea diferită a acestuia? *Maimucă* este un derivat al lui *moimă*. Ar fi trebuit să existe astfel un cuvînt *maimucă* [1] „maimuţă", derivat din *moimă* [1], şi un alt cuvînt *maimucă* [2] „umflătură", derivat din *moimă* [2].

S-a considerat totuşi că *maimucă* s-a format, în mod direct, de la *moimă*[1] (sau *moimă*[2]) şi că celălalt sens al lui *maimucă* s-a dezvoltat prin derivaţie sinonimică, provocată de *moimă* [2] (sau respectiv *moimă*[1])?

Credem că este vorba de o derivaţie sinonimică, a cărei origine trebuie căutată ceva mai departe :

Cuvîntul *momiţă* „ganglion, glandă de la pieptul sau gîtul anumitor animale", din bg. (pl.) *момиче* „ganglioni" (cf. DLR, s.v. *momiţă* [2]), este omonim cu *momiţă* „maimuţă", variantă, atestată la Heliade, Alecsandri şi Hogaş, a cuvîntului (învechit şi regional) *moimiţă* „maimuţă" (vezi DLR, s.v.).

Cele două omonime au fost simţite, de vorbitori, ca un singur cuvînt cu două sensuri :

momiţă [1] „maimuţă" } *momiţă* { : 1. „maimuţă"
momiţă [2] „ganglion" } { : 2. „ganglion"

Momiţă „maimuţă" este sinonim cu *moimă* şi *maimucă*, în regiunile în care sînt cunoscute ultimele două cuvinte (Transilvania, Banat). Prin derivaţie sinonimică, *moimă* (şi *maimucă*) capătă şi sensul de „umflătură" (în Transilvania şi Banat).

1. MAIMUŢĂ : *momiţă* [1] (< *moimă* + suf. *-iţă*) : *moimă* (1) : *maimucă* (1).
2. GANGLION : *momiţă* [2] (< bg. *момиче*) : *moimă* (2) : *maimucă*(2).

Momealcă „umflătură sub piele" este înregistrat în DLR cu indicaţia „etimologia necunoscută".

Pentru explicaţia lui *momealcă*, trebuie să pornim de la cuvîntul *momîlcă*, semnalat de Şt. Paşca (*Glosar*) şi înregistrat, în DLR, ca variantă a lui *momealcă* (cf. DLR s.v.).

Momîlcă este rezultatul contaminării dintre *momiţă* „ganglion", „glandă" (vezi DLR, s.v.) şi *gîlcă*.

Prin comparaţie cu *momiţă*, *momîlcă* a fost analizat în *mom-* şi *-iţă*/ *-îlcă*.

Interpretată ca sufix, terminaţia *-îlcă* a fost înlocuită prin *-ealcă*.

Momic cu sensurile: 1. „ridicătură de pămînt de dimensiuni variate" şi 2. „uvulă" este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Considerăm că sensul iniţial este acela de „uvulă".

Pentru explicarea lui *momic* „uvulă" pornim de la *momiţă* „ganglion", „glandă".

Observăm că obiectele denumite de cele două cuvinte sînt asemănătoare, ceea ce ne face să presupunem că *momiță* a putut fi folosit şi cu sensul de „uvulă".

Pentru explicarea formală ne referim la posibilitatea unei false analize, prin comparaţie cu *momeală* şi *momîlcă*, în *mom-* şi *-iță/-ealcă/-îlcă*. Interpretată ca sufix, terminaţia *-iță* a fost înlocuită cu sufixul *-ic*.

Nu este exclusă posibilitatea unui împrumut dintr-un cuvînt bg. **момик*, variantă a lui *момиче*.

Sensul „ridicătură de pămînt" se explică prin derivaţie sinonimică, sub influenţa lui *modîlcă* „ganglion inflamat" şi „bolovan", „ridicătură de pămînt".

Momîiață „mogîldeaţă" este înregistrat împreună cu variantele *mămăiață* şi *mămuiață* în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Momîiață este un derivat evident al lui *momîie* „mogîldeaţă" (vezi DLR, s.v. sensul 3), cu suf. *-eață*, sub influenţa probabilă a lui *mogîldeață*.

Varianta *mămăiață* este un derivat independent din *mămăie*, atestat de Cihac (II, 672).

Varianta *mămuiață* este un derivat independent din *mămuie*, atestat de Budai-Deleanu (*Lex.*).

Morghină „om rău", cu varianta *morbină*, semnalat de T. Pamfile (*Jocuri de copii*, II, 155), este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Pentru explicarea lui *morghină* presupunem că magh. *mord* „ursuz", „posac", „crunt", „încruntat" a fost împrumutat în limba română.

De la **mord*, cu suf. *-ină*, frecvent în Banat, s-a format derivatul *mordină*.

Morghină este cuvîntul *mordină* în pronunţarea bănăţenească (cu palatalizarea dentalei *d*).

Varianta *morbină* este o formă hipercorectă moldovenească pentru forma bănăţeană *morghină* (cuvîntul este înregistrat de T. Pamfile, care era moldovean !).

Motorungă „una dintre crucile de la roata morii", atestat prin Banat (cf. ALR II 6741/36, 47), este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

În acelaşi dicţionar apare însă cuvîntul *mătărîngă* (la pl.) „lemnele care stau cruciş la moara cu cai", atestat în Comloşu Mare-Jimbolia (cf. H IV 177), pentru care s-a indicat proveniența : „Din magh. *matring* (*motring*). Cf. scr. *motóruga*, *matáruga* (P. SKOK, în „Zeitschrift", XLVII, 188)".

În mod evident *motorungă* este o variantă a lui *mătărîngă*.

DAN BUGEANU

Mondăni şi mondrăni. *Monărăni* apare în *Lexiconul* budan, unde este glosat prin magh. „donogni", germ. „mummeln", „murmeln", lat. „mutio", „musso" şi „mussito". În general, cuvîntul este glosat prin „a mormăi", „a dondăni" în Damé, Barcianu şi Alexi.

În CADE, *mondrăni* (cu varianta *mondăi*) este înregistrat numai cu sensul „a lucra încet", „a tăndăli" şi este lăsat fără etimologie.

În DLR, *mondrăni* apare ca variantă la cuvîntul-titlu *mondăni*, înregistrat cu cele două sensuri de bază: 1. „a vorbi încet, nedeslușit"; „a spune printre dinți vorbe de nemulțumire" şi 2 „a se mişca încet", „a lucra încet şi fără spor", şi cu indicația: etimologia necunoscută.

Cihac (II, 516) încearcă să explice pe *mondrăni*, pe care-l glosează prin „grogner", din magh. *mordulni*, *morgolodni* sau *morogni* „grogner". Deşi acceptabilă din punct de vedere semantic, derivația este, din punct de vedere fonetic, imposibilă.

Presupunem că, deşi atestată mai tîrziu, forma *mondăni* este originară. În cazul acesta, cuvîntul se explică satisfăcător prin magh. *mondani* (pers. 3 indicativ prezent: *mondja*) „a zice, a spune". *Mondăni* a fost încadrat, în limba română, în grupul verbelor în *-ăni*: *bombăni*, *dondăni*. Din punct de vedere semantic, sensul „a vorbi încet, nedeslușit" se explică uşor, dacă ținem seama că a vorbi într-o limbă necunoscută sau puțin cunoscută înseamnă, pentru români, „a vorbi nedeslușit".

Epenteza lui *r* se explică prin contaminare cu *mogorogi* „a vorbi nedeslușit", „a se exprima neclar", „a vorbi nemulțumit printre dinți", fapt care provoacă şi o apropiere semantică: *mondăni* capătă sensul secundar de „a spune printre dinți vorbe de nemulțumire".

Sensul al doilea, „a se mişca încet", este mai greu de explicat. Trebuie să ținem seama şi de faptul că aproape toate atestările pentru acest sens, existente în DLR, provin din Oltenia (deşi CADE indică Transilvania şi Oltenia).

În cazul acesta putem avea în vedere trei ipoteze: 1. *Mondăni* (*mondrăni*) „a se mişca încet" ar putea fi alt cuvînt decît *mondăni* (*mondrăni*) „a vorbi încet", care este cunoscut în partea de nord a țării. 2. Se poate presupune o contaminare cu un verb *motroşi*, *modrigăli* sau *mătrăcăli* (un verb *modrigăli* [2] este dat în DLR ca variantă la *mătrăcăli*, dar nu figurează la acesta). 3. Evoluția semantică de la „a vorbi nedeslușit" (probabil şi încet) la „a se mişca încet" nu pare să fie imposibilă.

Mondorlogi „a vorbi neclar", „a încurca lucrurile", cuvînt semnalat prin Maramureş (cf. LEXIC REG. 20), este înregistrat în DLR cu indicația: etimologia necunoscută, făcîndu-se însă trimitere la *mondăni*.

Pentru explicarea lui *mondorlogi* pornim de la magh. *morgolodni* „a bombăni", de fapt, de la pers. 3 indicativ prezent, *morgolodik*. Împrumutat în limba română, acesta a avut următoarea evoluție fonetică: **morgolodi* > **mogorlodi* > **mogorlogi*. Prin contaminare cu *mondăni* „a vorbi nedeslușit", „a se mişca încet şi fără spor", **mogorlogi* devine *mondorlogi*. *Mondorlogi* moşteneşte de la *mondăni* sensul „a se mişca încet şi fără spor", „a încurca lucrurile".

ELEONORA COSMOPOL

OBSERVAȚII ASUPRA GRAIULUI DIN CHECEA (JUDEȚUL TIMIȘ)

DE

EUGEN BERCA

Localitatea Checea este așezată în cîmpia Banatului, la cca 30 km spre apus de Timișoara. Ea a fost una din localitățile anchetate de Sever Pop și are în ALR I (Partea I), vol. I și al II-lea, numărul de ordine 40. Cum volumul I din ALR a apărut în anul 1938, înseamnă că ancheta a avut loc cu cel puțin 2 ani înainte. Deci, între ancheta făcută în Checea de către Sever Pop și cea făcută de noi între 20 și 26 iulie 1967 s-au scurs cel puțin 30 de ani. Ne propunem să urmărim schimbările suferite de fonetismul graiului în acest interval de timp. În partea I a lucrării vom prezenta sistemul fonetic așa cum se poate el deduce din hărțile ALR I și ALRM I, în partea a II-a vom prezenta aspectul său actual, iar în partea a III-a vom încerca să extragem, pornind de la materialul prezentat, anumite concluzii. Facem mențiunea că, în ce privește anumite consoane, materialul oferit de ALR este neîndestulător. Ca urmare, nu se poate deduce limpede tratamentul oclusivei dentale sonore *d* și nici al fricativei *j*.

Se admite, în general, că sistemul fonetic al subdialectului bănățean are următoarea înfățișare[1]:

În vocalism:

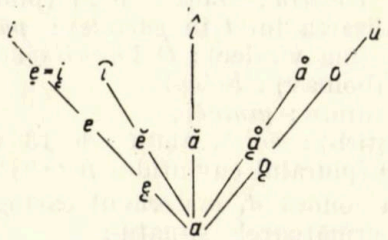

în consonantism:
ć, *đ* (< *t*, *d* + *e*, *i*); *ś*, *ź* (< *ć*, *ǵ*); *ń*, *l'*; *ș*, *j* dure; *s*, *z* dure; *ț*, *ḑ*, dure; *r*; *m*: labialele nepalatalizate. Caracteristice pentru subdialect sînt, deci, perechile *ć*, *đ*; *ś*, *ź*, și *ń*, *l'*.

[1] Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 91.

Să urmărim ce aspect avea, sub raportul foneticii, graiul din Checea cu 30 de ani în urmă.

Sistemul vocalic, aşa cum reiese din hărţile ALR I, era mult mai sărac decît cel de astăzi. Seria anterioară are un *i*, un *ę* : ALR I h 3 (piele) : *p^{i}ę́lę* ; h 53 (ureche) ; *ur^{i}ę́k^{i}a* ; h 45 (plămîni) : *ę́l^{i}a álbę*, un *e* semideschis (ALR I h 39) şi un *ę* (= *i̯*) (ALR I h 3, h 45 etc.).
î nu este notat nicăieri, în schimb *ĕ* apare frecvent (ALR I h 46 (om înalt) : *már^{i}ĕ* etc.).

În seria centrală, nimic de semnalat. Nu sînt atestate, de asemenea, vocalele rotunjite *å* şi *ą̊*, iar din seria posterioară lipseşte *o̯*. Deci, la data anchetei lui Sever Pop, graiul din Checea avea următoarele vocale :

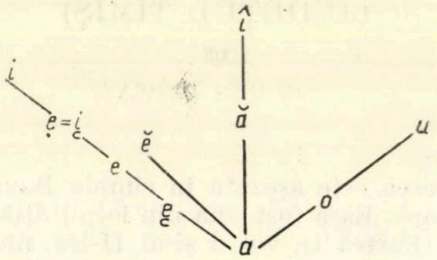

În ce priveşte diftongii, menţionăm că *e̯a* este foarte frecvent (ALRM I h 32, diftongul *e̯a* în *leagăn*), rareori devenind *i̯a* ; la fel, peste tot este *o̯a* şi nu *u̯a* (ALRM I h 197 (diftongul *o̯a* în *mă doare*), ALR I h 121 (tifos) : *lungo̯áre*) etc.
o- > ^{u}*o-* (ca în Oltenia, Muntenia, Moldova, izolat în Ardeal şi Maramureş ; în Banat rămîne nediftongat (*o*), în Crişana *o-* > ^{u}*ă-* (ALRM I h 21) sunetul *o* în cuvîntul *ochiu*).
e neaccentuat se închide uneori la *i̯* : *fo̯áli̯li̯*.

Sistemul consonantic al graiului din Checea, aşa cum ni-l oferă ALR I, pune probleme numeroase şi interesante. Vom începe cu tratamentul oclusivelor dentale *t*, *d* urmate de vocale anterioare. Se observă că în privinţa lor graiul se caracterizează printr-o mare şovăială. Hărţile atestă următoarele tratamente : *t* (ALR I h 95 (şchiopez) : *io şti̯opătáz* ; h 5 (creştetul capului) *crę́ştetu* ; ALRM I h 11 (pluralul *capete* şi *capuri*) : *cápete* ; h 209 (palatalizarea lui *t* în *părinte*) : *părínte* ; *ť* (ALR I h 71 (şchiop) : *sťop* ; h 137 (mă vindec) : *ťĕ ľi̯ecui̯ę́şćĕ*) ;

ĉ (ALR I h 133 (bolnav) : *biĉág*) ;

tć (ALR I h 29 (dinte : *gíntćĕ*) ;

ć (ALR I h 69 (ştirb) : *sćirb*, ALRM I h 13 (palatalizarea lui *t* în *minte*) : *ć* şi *ibid.* h 19 (pluralul cuvîntului *frunte*) etc.

Pentru perechea sonoră *d*, materialul cartografiat este mai sărac. Se pot totuşi stabili următoarele situaţii :

d (ALR I h 17 (pleoapă) : *ĝi̯ána di̯asúpra*, h 67 etc.)

ĝ (ALR I h 242, 294 etc.)

đ (vezi ALR I h 124 (diaree) : *úrđină*)

Fără îndoială că în realitate numărul cuvintelor în care *d*(+*e*, *i*) > *đ* era mult mai mare. Noi nu avem însă la dispoziţie decît materialul oferit de atlas.

Spirantizarea africatelor *ĉ*, *ĝ* încă nu era terminată. În special *ĉ* era încă bine reprezentat în grai, după cum se poate vedea din ALR I h 55 (picior) : *piĉór* ; vezi și h 21, 80, 64, etc. În alte cazuri, el a devenit *ŝ* : ALR I h 201 (bătrînule !) : *măi bătrînule vină — ŋcǫáŝĕ* !, ALRM I h 186 (sunetul *ĉ* în *păducel*). Dacă dăm crezare lui Sever Pop că în aceste cazuri este *ŝ* (ca în Moldova și Ardealul central și nu *ś* ca în Banat, deși cele două sunete sînt greu de disociat), ar însemna că evoluția de la *ĉ* la *ŝ* a trecut prin faza *ś* (mai puțin palatală decît *ś*), pe măsură ce locuitorii (probabil străini de Banat) se deprindeau cu graiul.

În sfîrșit, de foarte multe ori *ĉ* > *ś* : ALR I h 23, h 48 ; ALRM I harta 51 etc.

Pentru existența lui *ĝ*, atestările atlasului sînt foarte sărace : ALR I h 17 (vezi mai sus). În plus, mai apare pentru *d*+*e*, *i* ca urmare firească a imposibilității vorbitorilor să pronunțe pe *d*, străin de obișnuințele lor articulatorii.

Mai curios e faptul că *ĝ* devine *j* într-un număr de cazuri : ARL I h 57 (genunchi) : *jenûkʲu(a)* ; h 231 (plînge) ; *plînje* ; h 20 (geană) : *jʲáná* ; ALRM I h 313 (el plînge) etc. Se pare că e o situație similară cu aceea a lui *ĉ* > *ŝ* > *s* ; deci *ĝ* > *j* > *ẑ* > *ź*, căci apare și tratamentul *ẑ* : ALRM I h 8 (sunetul *ĝ* în cuvîntul *sînge*) : *ẑ*.

În ce privește *ĝ* > *z′* : se pot vedea : ALR I h 32 (gingie) : *zîŋźʲéʲ* ; h 133 (bolnav) : *biĉʲág* ; *-ééź* etc.

Spre deosebire de majoritatea punctelor anchetate din Banat, în Checea *n* + *e*, *i* nu apare întotdeauna palatalizat. Indiferent de poziție (inițial, central sau final), *n* este de foarte multe ori neutru : ALR I h 7 (palatalizarea lui *n* în pluralul *vine*) : *víne* etc. Se întîlnește *ň*, după cum arată ALRM I h 366 (sunetul *n* în *cununie*). Pentru *n* > *ń* se poate vedea ALR I h 44, h 51, h 58, h 107 etc.

Contrar celor cunoscute despre graiul bănățean, în hărțile ALR I, nu apare pentru Checea *ĺ* < *l* + *e*, *i*. ALR I h 30 (măsea) : *mʲăśʲéle* (pl), h 3 (piele) : *pʲęlę*, h 12 (chiel) : *pleș* etc.

Interesantă este și situația fricativelor *s* și *z*, care au cînd caracter palatal (ALR I h 30, h 144 (și-a venit în fire) : să *trezęśćĕ*), cînd dur (ALR I h 102) (obosit) : *obosît*, harta 90 (mi se strepezesc dinții) : *străpezăsc*).

Din păcate, din materialul sărac al atlasului nu ne putem forma o imagine clară a situației acestor fricative în sistemul fonetic al graiului. Se pare totuși că ele erau și atunci, ca și azi, în general dure.

Aceeași nesiguranță oferă și perechea *ș*, *j* ; *ș* este cel mai adesea dură, cum dovedesc ALR I harta 34 (bărbie) : *gúșă*, h 146 (tușesc) : *tușăsc* etc. Dar uneori, și destul de des, *ș* are caracter palatal : ALR I h 169 (bunic) : *moșʲ* (pl.) etc.

Fricativa sonoră *j* are caracter dur în unicul exemplu găsit : *jîgăríță* (ALR I h 45 (plămîni)). Cînd însă înlocuiește pe *ĝ* și corespunde bănățenescului general *ź* suportă după el și vocale anterioare : ALR I h 57 (genunchi) : *jenûkʲu* ; h 231 (plînge) : *plînję* ; este neutru (sau poate dur) în ALR I h 180 (june) : *júńe* ; h 293 (eu înjunghiu pe cineva) : (eu) *ćějúŋgiʲ*.

Africata dentală surdă *ţ* apare în atlas cînd dură, cînd palatalizată. Se poate conchide, totuși, că de cele mai multe ori este dură : ALR I h

106 (ţin) : *i̯o ţîn*, h 56 (coapsă) : *ţîmp*, h 150 etc. Şi numărul cazurilor în care *ţ* este urmat de vocale anterioare este destul de mare : ALR I h 26 (vezi mai sus) h 109 (doctorie) : *medăţínur*^{i} (pl.).

Graiul cunoştea africata dentală sonoră *d̥*, cum atestă ALR I h 36 (grumaz) : *grumád̥*, h 37 (mărul lui Adam) : *gîrgălód̥u* (a), h 73, h 296 etc.

★

Sistemul vocalic al graiului din Checea, aşa cum se prezintă el astăzi, este mult mai bogat decît cel relevat în hărţile ALR I.

În seria anterioară n-au intervenit modificări; întîlnim şi acum, pe lîngă un *i* şi un *e*, un *ẹ* (= *i̯*), şi un *ę* : *pẹ́pćen*, *fi̯ę́ćĕ*, *vẹđém*, *furňicárẹ* (pl.), *gálbi̯ń* (pl.).

În seria medio-anterioară, pe lîngă un *ĕ* (notat şi de Sever Pop), am înregistrat şi existenţa unui *ę̆* şi a unui *î*. Pentru *ĕ*, atestările sînt foarte numeroase, el apărînd frecvent mai ales după o consoană palatalizată : *fu̯áĺĕ*, *obl*^{u}*ǫ́ńĕ*, *frúnćĕ*, *visę́z* (p. 1 sg.). În interiorul cuvîntului, sub accent şi urmat în silaba următoare de *e* sau *ă*, *ĕ* > *ę̆* : *amuţę̆şćĕ* (p. 3 sg.), *să arę́ćĕ* (p. 3 sg.) etc.

Pentru *î* exemplele sînt mai puţine : *zídur*^{i}, *roşî*^{i} (pl. m.), *róşî*^{i}*e* (fem. sing.), *ĺeşíń* (pers. 2 sing. ind.) etc.

În seria centrală întîlnim, frecvent, un *ą̆* : *cărunţą̆şćĕ* (ind. prez. p. 3 sg.), *să grą̆pe* (ind. prez. pers. 3 sg.) etc.; de asemenea un *â* : *trấmur* (ind. prez. pers. 1 sg.), *cri̯áţâ* (adj. f. sg.).

În seria medio-posterioară există un *ǻ*, destul de rar întîlnit de altfel : *bubu̯ǻńĕ* (subst. n. pl.), *gru̯ǻ́să* (adj. f. sg.), *mă du̯ǻ́re* (ind. prez. pers. 1 sg.).

Vocalele seriei posterioare sînt următoarele : *ǫ*, *o*, *ǫ*, *ụ*, *u* ; *ǫ* este relativ frecvent, fără a fi însă o caracteristică esenţială a graiului : *m*^{u}*ǫ́rćĕ* (adj. f.pl.), *f*^{u}*ǫ́i̯e* (subst. f. sg.), *n*^{u}*ǫ́u̯ă* (num.) ; *ǫ* este prezentă în : *aj‿dǫrmí* (opt. prez. pers. 1 sg.), *gǫlúmb* (subst. m. sg.), *mi̯á*^{u}*ǫnă* (ind. prez. pers. 3 sg.) ; *ụ* este întîlnit în *acụperíş* (subst. n. sg.).

Sporadic, *e* neaccentuat > *i* : *fráćíĺi meu̯* ; *o-* > ^{u}*o-* : ^{u}*ok*^{i}, ^{u}*osî*^{i}*e* etc. Diftongul *ǫa* > *u̯a* ; *u̯ásă*, *cu̯ástă* ; *ẹa* > *i̯a* ; *albi̯álă*, *întrẹábă* (ind. prez. pers. 3 sg.) ; *ẹa* a fost notat o singură dată : *visẹáză* (ind. prez. pers. 3 sg.).

În tratarea consonantismului vom începe tot cu oclusivele dentale *t*, *d* urmate de vocale anterioare. În majoritatea cazurilor, *t* + *e*, *i* > *ć* : *frúnćĕ*, „frunte", *míňćĕ* „minte", *f*^{i}*ę́ćĕ* „fete" etc. Dar acesta nu este singurul tratament ; uneori *t* + *e*, *i* se menţine : *oftéz* (ind. prez. pers. 1 sg.), *ofti̯ázǎ* (ind. prez. pers. 3 sg.), *fetíţă*, *pútină*. Într-un cuvînt cum este *coperatívă*, lipsa africatizării s-ar putea explica prin aceea că avem de a face cu un neologism, pe de altă parte, în neologisme ca : *preşeđínćĕ* „preşedinte", *motośicĺę́ćĕ* „motocilete", consoana este alterată.

În alte cazuri *t* + *e*, *i* > *ť* : *danťę́lă* sau *ť* : *pláńişťe* „planişte", *ťĕ tũź* „te tunzi" (ind. prez. pers. 2 sg.), *múťĕ* „mute" (adj. f. pl.) etc.

Oclusiva dentală sonoră *d* are un tratament paralel cu cel al corespondentei sale surde :

ď : *brigad*^{i}*ér*, *dimiźánă* „damigeană"

ď : *burďíc* „un fel de cojoc" (subst. n. sg.)

đ: *aúđě* „aude" (ind. prez. pers. 3 sg.), *aș vęđá*, *aị vęđá*, *aṃ_vęđá* opt. prez. pers. 1, 2, 4), dar *ar vęđá* (pers. 3, 6), *bătáị đě ińimă* etc.

đ đ đ
đ: *piđástră*, *piđęstre* „pedestră" (adj. f.)
đ: *nođéụ* „osul gleznei" (subst. n.), *đirépt* „drept" (adj. adv.) etc.

Spirantizarea africatelor *ĉ*, *ĝ* este un fapt împlinit. Excepțiile sînt, în materialul cules pe baza chestionarului, în număr de patru : 3 pentru
ć
ĉ (*đeĉéṃvri*^{i}*e*, *ĉizmár*^{i} „cizmar", *úćig* „ucid" — ultimele două atestă și confuzia *ĉ*/*ć*) și una pentru *ĝ* (*ĝińerál* „general"). În rest, *ĉ* > *ś* : *sprîšánă* „sprînceană", *śerśél* „cercel", *mîś* „mănînci" (ind. prez. pers. 2 sg.) etc. și *ĝ* > *ź* : *źánă* „geană", *źęm*^{i}*ě* „geme" (ind. prez. pers. 3 sg.) etc.

S-au păstrat urme ale vechii confuzii între *ź* și *j* în paradigma verbului *a juca* : *źoc* (ind. prez. pers. 1 sg.), *źoś* (pers. 2), *jụ́ácă* (pers. 3 sg.) și în *míjloc* (pentru *míźloc*).

Nazala dentală *n* apare peste tot palatalizată, cu o singură excepție : *buníćă*, *buníś*. În rest, *n* + *e*, *i* > *ń* : *mîń* „mîini", *pumń* „pumni", *lumíń* „lumini", *ńégru* „negru", *spuń* „spui" (ind. prez. pers. 2 sg.); uneori *-ụáńe* apare alături de *-ụáịcă* : *ursụáńe* / *ursụáịcă*, după cum *cúńe* circulă alături de *cuị*.

Cu puține excepții (*úmple* (ind. pres. pers. 3 sg.), *telegramę* „telegramă"), *l* + *e*, *i* > *l* : *pléș* „chel", *măsą́lě* „măsele", *fụ́álě* „pîntece" etc.

Fricativele *s*, *z* sînt în majoritatea cazurilor dure : *să miṛụásă* (conj. prez. pers. 3 sg.), *ụásă* „oase", *îsămn* „insemn" (prez. ind. pers. 1 sg.), *prînzășc* „prinzesc" (ind. pers. 1 sg.), *să șćopăćęză* „să șchiopăteze" (conj. prez. pers. 3 sg.) etc. Uneori după ele apare o vocală intermediară *ě* : *biséricǎ*, *grásě* „grase" (adj. f. pl.), *sěźátă* „săgeată", *sébi*^{i} „săbii", *rîzě* „rînze", după *s* apare și *î* : *^{v}ósîị̂e* „osie". Prezența acestor vocale arată că, în situațiile respective, velarizarea consoanelor (*s*, *z*) nu este completă. Iată paradigma verbului *a visa* :

s este urmată de vocala anterioară *e* și de diftongul *ea* :

viséz (ind. prez. pers. 1, 2 prez.), *visęáză* (pers. 3).

Perechea *ș*, *j* prezintă, de asemenea, o anumită inconsecvență : în general sînt dure : *tușásc* „tușesc" (ind. prez. pers. 1 sg.), *rugușít* „răgușit", *șínă* „șină", *jág* „jar", *jímuịe* „rîmă" (vb. despre *porc*) etc. ; uneori, însă, le vom întîlni urmate sau de vocale intermediare (*ě*, *î*) : *gúșě* (subst. f. pl.), *mụ́ășě* (subst. f. pl.), *îjęćțî*^{i} „injecții", *leșín* (ind. prez. pers. 2 sg.), *leșínă* (pers. 3), sau chiar de *e* : *pụáŋkeșe* „șașie" (adj. f. sg.), *îjęćțî*^{i}*e* „injecție", *și i* : *șíra spinări*.

Interesantă este situația africatei *ț*. Pe lîngă caracterul dur, atestat într-un mare număr de cazuri, vom întîlni și situația inversă, cînd îi urmează :

ě: *amuțęșćě* „amuțește" (ind. prez. pers. 3 sg.), *țîțě* „țîțe" (subst. f.pl.), *să aț́iț́ě* (conj. prez. pers. 3 sg., pl.) etc. ;

e : *să-l crúțe* (conj. prez. pers. 3 sg., pl.), *căsúțe* (subst. f. pl.) ;

î : *țíne* „ține" (ind. prez. pers. 3 sg.), *țîńáị* „țineai" (ind. imperf. pers. 2 sg.), *biț́íclu* „bicicletă" etc.

i : *țin* „ții" (ind. prez. pers. 2 sg.), *țin* (pers. 6), *piț́itór*^{i} „pețitor".

De asemenea, se percepe uşor *i* şoptit în formele de plural şi în formele flexionare ale verbelor : *arătăţi* (prez. ind. pers. 2 pl.), *să cînţi* (conj. prez. pers. 2 sg.) *bărbaţi* (subst. m. pl.), *ficaţi* (subst. m. pl.), *cumpăraţi* (part. m. pl.).

Perechea sonoră *ḑ* se păstrează : *asurdăsc* „asurzesc" (ind. prez. pers. 1 sg.), *buḑát* „buzat", *cărămiḑ* „cărămizi" etc.

Concluzii :

Examinarea comparativă a faptelor de limbă obligă pe cercetător la cîteva concluzii :

1) Cu 30 de ani în urmă, graiul din Checea se vădea destul de aberant faţă de subdialectul bănăţean. Sistemul vocalic sărac, prezenţa oclusivelor dentale *t*, *d*, a nazalei dentale *n* şi a lichidei *l* nealterate în foarte multe cazuri, înainte de *e*, *i*, tratamentul africatelor *ĉ*, *ĝ* şi al fricativelor *s*, *z*, *ş*, *j* îl apropie fie de graiuri crişene, fie de graiuri olteneşti ;

2) La data anchetei făcute de noi, graiul se prezenta ca fiind aproape complet integrat în sistemul fonetic al subdialectului bănăţean. Apariţia unor nuanţe vocalice noi, consecvenţa spiratizării africatelor *ĉ*, *ĝ* şi a africatizării oclusivelor *t*, *d*, prezenţa lui *ń*, *ĺ* şi a fricativelor dure apropie pînă la identitate graiul din Checea de celelalte graiuri bănăţene. Rămîne de neexplicat tratamentul africatei *ţ*, în afară de cazul că admitem, în ce o priveşte, o influenţă a limbii literare.

3) În modificările suferite de grai în cei 30 de ani a intervenit ca normă nu limba literară, ci graiul bănăţean, faţă de care vorbirea locuitorilor din Checea prezenta atîtea abateri. Această normă a înlăturat în primul rînd pe *ĉ*, *ĝ*, *n*, *l*, înlocuindu-le cu *ś*, *ź*, *ń*, *ĺ*, specifice subdialectului bănăţean.

4) Putem admite că, cu mult înainte de ancheta întreprinsă de Sever Pop, locuitorii din Checea, veniţi din alte ţinuturi româneşti, aveau *ĉ*, *ĝ*, *t*, *d*. Încercînd să se adapteze graiului bănăţean înconjurător, ei au asimilat consoanele bănăţene corespunzătoare *ś*, *ź*, *ć*, *đ* consoanelor celor mai apropiate ca mod şi loc de articulare din graiul lor. Pentru *ś* au pronunţat succesiv *ş* (neatestată de ALR I, dar a cărei existenţă se poate deduce cu o oarecare siguranţă din faptul că există corespondenta sonoră *j*), *ŝ*, *ś*, iar pentru *z*, *j* — *ẑ*, *ź*.

În ce priveşte perechea *t*, *d* (+ *e*, *i*), am văzut că graiul avea *ĉ*, *tć*, *ć*, respectiv *ĝ*, *đ*.

Dacă am încerca deci să stabilim, pornind de la fapte lingvistice, locul de unde au venit în Banat strămoşii checenilor de azi, nu ne vom îndrepta spre zone crişene [2], cum ar putea indica trecerea africatei *ĝ* la *j*, ci mai degrabă spre teritorii cu graiuri în care fricativele nu au caracter dur : Oltenia de sud-est.

Datele oferite de cercetarea graiului par a fi susţinute de atestările istorice ; Ioan Lotreanu, în a sa *Monografie a Banatului*, vol. I, Timişoara,

[2] Cf. şi Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 135—136.

f.a., p. 125—126, lucrare care trebuie consultată cu prudență, ne dă următoarele informații [3]:

Checea este amintită în 1470—1482, iar harta lui Merczy din 1723—1725 o dă nelocuită. O altă hartă din 1761 o amintește ca fiind locuită de români. Deci, Checea a fost populată între 1725 și 1761. În acest interval (după 1743) a fost întemeiată comuna Comloșul Mare, așezată nu departe mai spre nord, cu români veniți din Craiova. În deceniile următoare, alte familii de români din aceeași regiune au continuat să sosească în cîmpia Banatului (Ioan Lotreanu, *op. cit.*, p. 143). Cum Checea era în drumul acestor pribegi, este de presupus că o parte din ei s-au oprit aici, pierzîndu-se cu timpul în masa bănățeană înconjurătoare, nu fără a rezista un timp din punct de vedere lingvistic.

[3] Silviu Dragomir, *Le Banat roumain*, Sibiu, 1944, p. 34, afirmă însă că înregistrarea localităților ca nelocuite era o practică frecventă, cu scopul de a justifica intensificarea colonizărilor.

TOPONIMIA SATULUI VOINICENI (JUDEȚUL MUREȘ)

DE

V. CRISTUREANU

Aflați la o depărtare de numai 8 km de Tîrgu-Mureș, Voinicenii sînt atestați în documente începînd cu a doua jumătate a secolului al XV-lea (sub toponimul *Zabad* — 1495) [1] și constituie una din vechile așezări de pe plaiurile mureșene.

Numele vechi și cunoscut al satului este „Săbad", iar în documentele oficiale de dinaintea Unirii din 1918 figurează sub denumirea de „Mezö Szabad", ceea ce s-ar traduce prin „cîmp" sau „cîmpie liberă". De aici s-a ajuns ca uneori să apară sub denumirea de „Săbadul-de-Cîmpie", denumire care n-a fost adoptată nici de săteni și nici de populația românească din împrejurimi : adaosul a fost socotit de prisos de vreme ce ei nu mai cunoșteau o altă localitate cu același nume.

Oamenii între ei își zic „săbezén'" și susțin că acest nume l-au moștenit o dată cu o stare materială mai bună și cu diferite drepturi de care s-ar fi bucurat strămoșii lor de-a lungul veacurilor. Această stare de lucruri mai are și astăzi ecou în felul de a gîndi al oamenilor, este prezentă în folclor și își găsește confirmare în toponimie.

Locuitorii Voinicenilor sînt români, iar graiul pe care-l vorbesc prezintă multe particularități fonetice caracteristice dialectului moldovenesc, a cărui arie de răspîndire cuprinde și partea de nord-est a Transilvaniei, între care :

— transformarea vocalelor *e* și *i* din seria anterioară în *ă* și respectiv *î* din seria medială, după consoane dure : *semn* > *sămn* ; *singur* > *sîngur* ;

— palatalizarea labialelor : *od'álă* (obială) ; *t'iśór* (picior) ; *śer* (fier) ; *źiţăl* (viţel) ; *n'ércuri* (miercuri) ;

— fricativele *ĉ*, *ĝ* > *ŝ*, *ẑ* : *ŝíná* (cină), *ẑín'ere* (ginere).

---

[1] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, vol. II, 1968, p. 256.

Aceste particularităţi fonetice sînt atestate şi în denumirile topice de pe teritoriul localităţii, a căror rostire n-a fost influenţată de limba literară.

Hotarele Voinicenilor nu sînt prea întinse şi nici nu merg pînă la depărtări mari faţă de sat. Cu toate acestea, terenul fiind accidentat, toponimia este bogată şi abundă în denumiri legate mai cu seamă de forma şi poziţia terenului, de natura solului, de cultivarea pămîntului în anumite epoci istorice. Altele, mai puţine, se referă la plante ce cresc necultivate într-o parte de hotar sau în alta, ori la animale care au trăit cîndva în acele locuri. Cîteva toponime şi-au luat denumirea de la foşti proprietari de acum 50 — 100 de ani.

Din punct de vedere etimologic, cele 102 nume topice înregistrate de noi pot fi grupate astfel :

— 44 toponime formate din cuvinte de origine latină,

— 8 toponime de origine slavă sau formate din apelative româneşti de origine slavă,

— 31 nume topice compuse care au la bază cel puţin un apelativ românesc de origine slavă sau latină,

— 14 împrumuturi din limba maghiară,

— 1 nume topic care are la bază un apelativ de origine turcă,

— 4 toponime a căror etimologie a fost socotită incertă.

Dintre numele topice formate din elemente de origine latină interesantă ni se pare situaţia compuselor : *Cál'a Bóilor*, *Cál'a K'ejdului* şi *Cál'a Móriĭ*. Acestea sînt singurele căi de comunicaţie din hotarele localităţii în denumirea cărora intră, ca prim element, cuvîntul de origine latină *cale*, celelalte purtînd denumirea de *drumuri*. În aceste cazuri sudura dintre elemente este atît de puternică încît formele au devenit unice. Astfel se spune : „pe márzin'a drúmului d'i la Cál'a Bóilor" şi nu „pe marginea Căii Boilor".

Fără alte determinări, substantivul *cale* are sensul de „drum prin pădure" şi păstrează vechea formă de plural *căl'* — genitiv-dativul singular *căl'i* : „árba d'i pe márzin'a căl'i îi ácră că-i păduriáţă şî nu tăd'aúna o pasc zît'il'e".

Păstrarea formei de plural *căl'* nu constituie ceva surprinzător. Se ştie că în anul 1922 Emil Petrovici a vizitat Voinicenii şi că în *Atlasul lingvistic român* localitatea figurează sub numărul de ordine 235. De la această dată s-a scurs pînă astăzi aproape o jumătate de veac, în această etapă săbezenii şi-au însuşit rostirea literară a cuvintelor şi, dacă acest lucru nu se prea observă în relaţiile dintre ei, în raporturile cu străinii este evident. Numele topice, între care : *Cósta Zii*, *Uăcíu Pópii*, *Rîtu Must'éţî*, păstrează şi astăzi particularităţile fonetice consemnate în *Atlasul lingvistic român*.

Dintre denumirile de origine slavă reţine atenţia substantivul *uliţă*, care intră în compunerea denumirii a trei căi de acces din vatra satului : *Úl'iţa Dósului*, *Úl'iţ_aĭ Máre* şi *Úl'iţa d'in zos*. Investigaţiile făcute de noi au dus la concluzia că în vremurile mai vechi satul era grupat în jurul acestor uliţe, iar căile de acces deschise o dată cu extinderea vetrei satului au primit denumirea de drumuri. Numele topic *Úl'iţa d'in zos* se menţine

și în condițiile în care peste această arteră de circulație s-a construit o șosea județeană modernă, denumirea nouă nereușind să se impună și pe porțiunea fostei vetre de sat.

Denumirea de *Úl'iț_ai Máre* trebuie să vină nu de la lungimea sau lărgimea ei, căci celelalte o întrec astăzi din acest punct de vedere, ci de la faptul că aci există cele mai vechi și mai multe case, vechea școală și biserica, de aici a radiat satul.

Toponimele de origine maghiară, între care : *Gîtára*, *Leg'elęu*, *Telęp*, se referă la forma, structura sau destinația terenului, dar nu spun nimic despre trecutul istoric al localității.

Examinînd situarea în teren a diferitelor toponime, se desprinde concluzia că numele topice formate din elemente de origine latină sau slavă privesc mai ales acele hotare sau părți de hotar despre care se știe că au fost în stăpînirea sătenilor, iar cele de origine maghiară se află pe fostele proprietăți feudale. În cuprinsul fostei vetre de sat există un singur nume topic în componența căruia intră un apelativ de origine maghiară : *Dúpă F'ăgădáu*.

Cînd proprietățile feudale s-au destrămat, locuitorii au intrat în posesia pămînturilor, preluînd o dată cu ele și denumirile, adaptarea lor la rostirea în limba română neconstituind o greutate pentru ei. Sensul pe care-l aveau aceste denumiri nu i-a interesat niciodată. Nici una dintre persoanele anchetate n-a fost în măsură să dea relații despre proveniența maghiară a acestor denumiri topice.

Conviețuirea de veacuri a românilor cu populația de naționalitate maghiară, răspîndită în multe sate din împrejurimi, a dus în cele din urmă la împrumuturi directe din această limbă. Un asemenea lucru s-a petrecut și în perioada aplicării reformei agrare de după primul război mondial. Cu acest prilej a fost rezervată o parcelă pentru scoaterea în cîmp a turmei de porci a satului. Cum un asemenea teren nu existase pînă atunci decît în sate cu populație maghiară, el a fost denumit *tęg* < magh. *tag* „parcelă", astăzi *Tęgu Porșilor*, deși ulterior a fost desțelenit.

Din examinarea toponimiei locale pot fi desprinse date prețioase cu privire la îndeletnicirile și starea materială a oamenilor din Voiniceni în epocile trecute. Părțile de hotar *Hodáia_ai Máre* și *Hodáia_ai N'ică* sînt terenuri arătoare, iar despre împrejurările și timpul cînd au fost desțelenite nu se mai știe nimic. Această desțelenire trebuie să fi avut loc într-o perioadă de extindere a agriculturii și cînd păstoritul era în declin. Denumirile se păstrează în ciuda faptului că termenul *hodaie* se menține în vocabularul activ cu sensul de pășune.

Numele topic *Cęsta Žii*, parte de hotar despre care oamenii spun că „acólo žii_o fost d'e cînd îi lúmia" și unde aproape tot satul avea cîte o parcelă, vine să confirme starea mai bună pe care locuitorii din Voiniceni au avut-o în vremurile trecute, pentru că gospodarul care și-a rezervat o parcelă oricît de mică pentru vie trebuie să mai fi avut ceva pămînt și pentru cultura cerealelor. Cu toate acestea, trecutul Voinicenilor nu este lipsit de frămîntări sociale, despre care vorbește numele topic *Cęsta Fúrii*, pe culmea căreia odinioară spînzurătorile se înălțau amenințător.

LISTA NUMELOR TOPICE DE PE TERITORIUL SATULUI VOINICENI

1. *Acáţî d'in Hodáie* — pădurice de salcîmi.
2. *Bolbónă* (Bolboană) — adîncitură pe cursul unui pîrîu. Pîrîul seacă uneori vara în susul Bolboanei, dar ea rămîne mereu plină. În apa mocirloasă a Bolboanei fac baie copiii din sat.
3. *Buduşáiba* — parte de hotar care cuprinde şi un loc arabil, dar despre care nimeni n-a putut spune nimic mai mult şi nici nu se cunoaşte să fi exsistat cîndva aşezări sau vreo fîntînă. Denumirea trebuie să vină din limba maghiară : *Buduş* (nume topic care ar putea proveni de la un antroponim), *aj* (sub), *be* (în), ceea ce s-ar traduce prin „terenul de sub dealul (muntele) ce se cheamă Buduş".
4. *Buturói*—fîntînă nu departe de sat din care apa curge tot timpul anului.
5. *Cál'a Bóilor* — drum şi parte de hotar unde pe vremuri păşuna cireada de boi „a domnului", iar mai apoi a sătenilor.
6. *Cál'a K'éjdului* — drum ce duce spre satul Cuiejd (magh. *Kövezsd*).
7. *Cál'a Móriĭ* — drum ce trece pe lîngă hotarul denumit *Dosul Morii*. Denumirea aminteşte de vremurile cînd oamenii mergeau pe aici la morile de apă de pe Mureş.
8. *Cápu D'áluluĭ* — parte de hotar unde se termină un deal.
9. *Cápu Sátuluĭ* (din sus şi din jos) — locul unde începe sau sfîrşeşte satul.
10. *Şurgáu* (Ciurgău) — cişmea amenajată în vatra satului cu cîţiva ani în urmă (magh. *csurgó* „izvor").
11. *Cósta Fúrşi* (Coasta Furcii) — deal care, după unii, s-ar numi astfel pentru că în partea care nu se vede dinspre sat se ramifică în formă de furcă, dar, după alţii, mai bine informaţi, pe culmea lui au fost înălţate în vremuri mai vechi spînzurători care puteau fi observate de la distanţe mari.
12. *Cósta Zii* (Coasta Viei) — deal acoperit aproape în întregime cu vie, din timpuri străvechi, şi unde aproape toţi sătenii aveau cîte o parcelă.
13. *Cost'iţă* — deal mic.
14. *Dîln'il'e Sóncî* — dîlme, denumite astfel după numele unei foste proprietare (Sonca).
15. *Dos* — hotar înclinat spre nord.
16. *Dósu Móriĭ* — parte de hotar mărginită cu Calea Morii.
17. *Dúpă Făgădáu* — teren la marginea căruia a fost cîndva crîşmă.
18. *Dúpă Grád'in'* (După Grădini) — teren care se află la marginea vetrei satului, unde se termină grădinile.
19. *Dúpă Móră* — pămînt arabil care se mărgineşte cu locul unde a fost moara demolată cu cîţiva ani în urmă.
20. *Fáţă* — parte de hotar orientată spre soare.
21. *Fáţa Fădătúriĭ* (Fundăturii) — parte de hotar. Vezi şi 29.
22. *Fáţa Gîtáriĭ* — partea orientată spre soare a hotarului Gîtara. Vezi 33.
23. *Fáţa Golómbiĭ* — loc de faţă spre satul Porumbeni.
24. *Fîtîna d'i dúpă Făgădáu* — fîntînă în vatra satului.
25. *Fîtîna Săt'áscă* — fîntînă aproape de mijlocul satului, în teren proprietate obştească.

26. *Fîtîna Sîd'isórii* — fîntînă în valea *Sîd'isórii*. Vezi 83.
27. *Fiiina Stut'în'i* (Fîntîna Stupinii) — fîntînă în partea de hotar numită *Stut'in'*. Vezi 84.
28. *Fîtîna Vădui* (Văduvii) — fîntînă cu apă bună de băut aflată în vatra satului, pe terenul unei foste femei văduve care a trăit cu zeci de ani în urmă.
29. *Fũdătúra* — hotar care se aseamănă cu fundul unei căldări.
30. *Fũdu Dósului* — partea cea mai îndepărtată a Dosului. Vezi 15.
31. *Fũdu Fũdătúrii* — locul unde se termină hotarul cu același nume.
32. *Gáuăra Scrófii* (Gaura Scroafei) — parte de hotar cu teren accidentat, cu răzoare și boschete. Credem că trebuie pus în legătură cu porcii sălbatici, *gaură* avînd sensul de „vizuină".
33. *Gîtára* — parte de hotar, teren arabil cu sol lutos (magh. *gittera* „pămînt lutos").
34. *Grui* — ridicătură de teren în vatra satului, pe care se află școala veche și biserica.
35. *Grúiu Mázării* — grui pe care crește multă mazăre sălbatică.
36. *Gruiéț* — ridicătură de teren, movilă, dar mai mică decît cea denumită Grui.
37. *Gúra Bárdășului* — locul unde pîrîul care curge dinspre Bărdești se varsă în cel care adună apele din Voiniceni (după denumirea din limba maghiară a localității Bărdești : *Bárdos*).
38. *Hodáia ai Máre* — teren arabil, fost cîndva pășune.
39. *Hodáia ai N'ícă* — idem.
40. *Hórgoșa* — hotar, dos cu teren accidentat, dar arabil aproape în întregime (magh. *horgas* „strîmb").
41. *Iórba Máre* — dîlmă.
42. *Iórba N'ícă* — idem. Ambele dîlme s-au rupt cîndva dintr-un deal care a rămas știrb (magh. *csarba* „știrb").
43. *Îtă Iórbi* (Între Iorbi) — terenul dintre Iorbi. Vezi 42.
44. *În Crac* — parte de hotar cuprinsă între două dealuri ce se unesc dînd imaginea unui crac.
45. *În Lab* — teren la marginea satului, fost cîndva loc domnesc unde pășunau vitele (magh. *láb* „lot").
46. *La Cărăre* — parte de hotar prin care trece o cărare pe care sătenii o știu dintotdeauna.
47. *La Cúmpăna* — fîntînă cu apă bună de băut ; astăzi nu mai are cumpănă, însă oamenii nu încetează să o numească așa.
48. *Leg'elếu* — pășune liberă. Înainte de primul război mondial aci păștuna cireada de boi a fostului arendaș, apoi a fost transformată în teren arabil (magh. *legelő* „pășune").
49. *Lócu Domn'ésc* — teren fostă proprietate moșierească.
50. *Lócu Táuărilor* — teren proprietate obștească ale cărui venituri asigurau întreținerea taurilor comunali.
51. *Móră* — loc în vatra satului unde a existat pînă în anii trecuți moară. Nu are nimic comun cu Calea Morii și cu Dosul Morii, care sînt situate în altă parte.
52. *N'érg'eșa* — parte de hotar cu coamă de deal adîncită la mijloc (magh. *nyerges* „șăuaș").
53. *N'íjlocu Sátului* (Mijlocul Satului) — centrul localității.

54. *Oltóiu* — parte de hotar, fostă livadă domnească. Prin reforma agrară de după primul război mondial, livada a fost împărțită sătenilor care au tăiat și ultimii pomi, transformînd terenul în pămînt arabil.
55. *Pădúria Béni* — după numele unui fost proprietar.
56. *Pădúria Bisériși* — proprietatea parohiei.
57. *Pădúria Cápra* — pădure în care trăiesc multe căprioare.
58. *Pădúria d'in Fũdu Gîtării* — pădure în hotarul Gîtara. Vezi 33.
59. *Pădúria Gázd'ilor* — pădure unde aveau proprietăți cei mai înstăriți oameni din sat.
60. *Pădúria d'in Zos* — pădure în partea de jos a localității, spre Mureș.
61. *Pădúria Dósului* — pădure în hotarul cu același nume. Vezi 15.
62. *Pădúria Fũdătúrii* — pădure care acoperă o parte din hotarul numit *Fundătura*. Vezi și 29.
63. *Pădúria Hórgoșî* — pădure în hotarul Horgoșa. I se mai spune și *Pădúria lui Iozsa*, după numele ultimului proprietar. Vezi și 40.
64. *Pădúria Leg'eléului* — pădure ce se mărginește cu Legheleul.
65. *Pădúria Pojár* — pădure în care acum 100 și ceva de ani a izbucnit un puternic incendiu. Locuitorii nu mai sînt în măsură să lege denumirea de eveniment.
66. *Pădúria Răzórelor*—pădure în partea de sus a hotarului numit *Răzoare*. Vezi și 80.
67. *Părău Bolbón'i* — pîrîul pe cursul căruia se află Bolboana.
68. *Părău Ceuășului* — pîrîu ce trece pe lîngă sat și vine din hotarele Ceaușului.
69. *Părău Gîtării* — pîrîu care-și adună apele din *Gîtara* (33).
70. *Părău Sîd'isórii* — pîrîul părții de hotar cu același nume.
71. *Pe Vînă* — parte de hotar unde există „o vînă" de pămînt galben, restul terenului fiind negru.
72. *Cîsc* (*T'isc* „pisc") — vîrf de deal.
73. *Cîscu Modóșcî* (Piscul Modoșcăi) — ridicătură de teren, probabil după numele sau porecla vreunui fost proprietar.
74. *Pódu Strájî* — pod în mijlocul satului care, cu ani în urmă, avea parapete din lemn cărora sătenii le spuneau *străji*.
75. *Rîtu ăl Máre* — teren cositor de întindere mai mare lîngă vatra satului.
76. *Rîtu Ceuășului* — teren cositor în apropierea localității Ceauș.
77. *Rîtu Fũdătúrii* — terenul cositor din același hotar. Vezi 29.
78. *Rîtu Móriî* — țelină în vatra satului.
79. *Rîtu Must'éții* (Rîtul Mustății) — țelină cu iarbă măruntă și țepoasă.
80. *Răzóre* — hotar cu teren arabil unde între diferitele proprietăți s-au format, în decursul vremurilor, răzoare, încît parcelele arătau ca adevărate terase.
81. *Ruźín'il'e* (Ruginile) — parte de hotar în care pămîntul și pîraiele au culoare ruginie datorită unor săruri minerale existente în teren și aduse la suprafață de izvoare.
82. *Sărătúri* — teren cu pămînt albicios și cu izvoare sărate.
83. *Sîd'isóra* — parte de hotar cuprinzînd teren în pantă și vale. Credem că în cazul de față este vorba de un nume topic compus provenit din limba maghiară în care primul element *Sîd'i* ar veni dintr-un nume de persoană *Szügy* sau dintr-o poreclă, iar al doilea *sora* < magh.

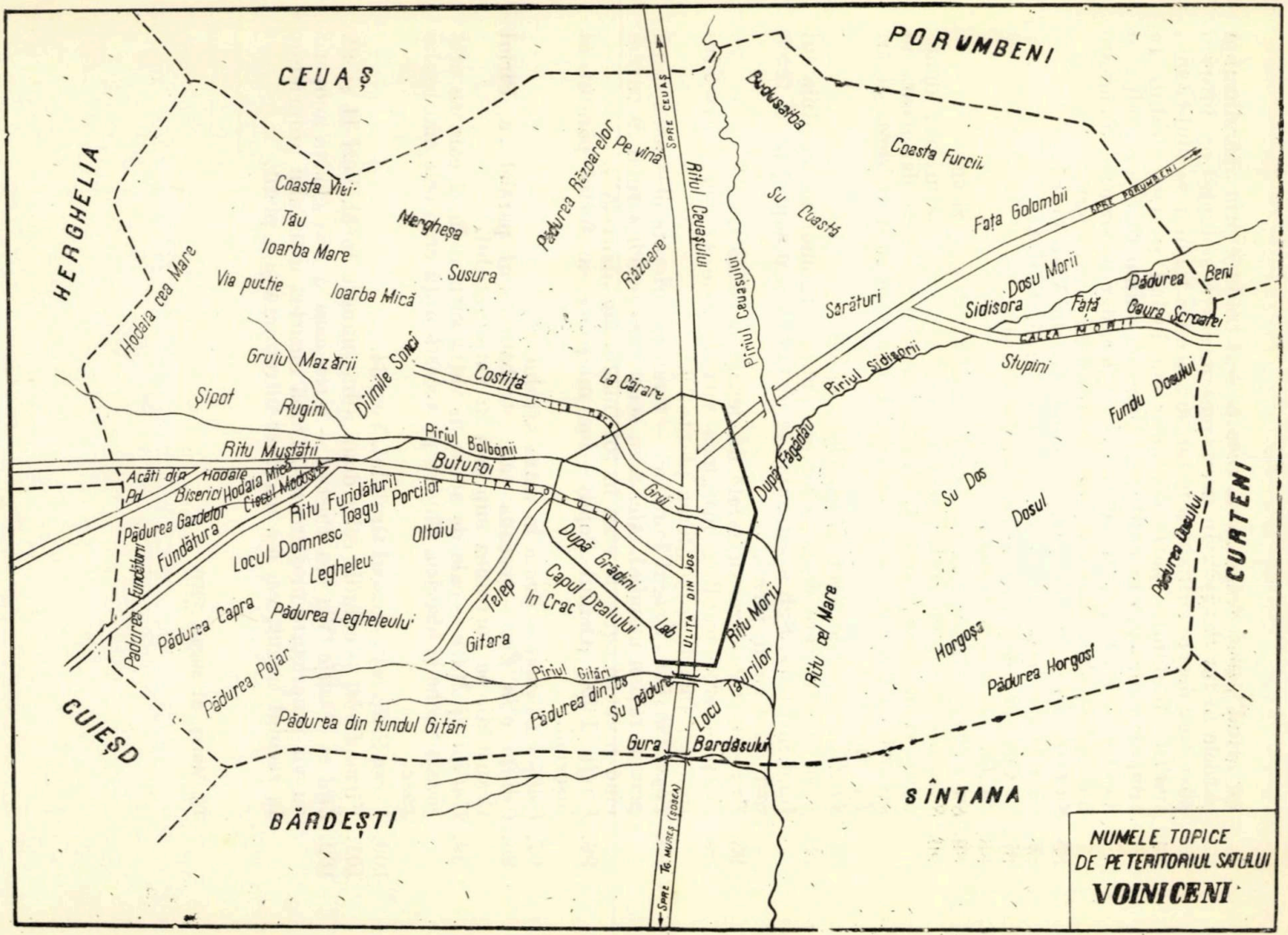

NUMELE TOPICE
DE PE TERITORIUL SATULUI
VOINICENI

sor „rînd", deci *Szügy sorra*, ceea ce s-ar traduce prin „pămîntul în parcele al lui Szügy". În acest sens pledează şi faptul că bătrînii povestesc despre cultivarea în terase a acestui teren în secolul trecut.

84. *Stut'în'* (Stupini) — parte de hotar cuprinzînd şi teren arabil. În vremuri cunoscute se cultiva aici mai cu seamă floarea-soarelui, şi locul e potrivit pentru scoaterea stupilor, dar persoanele anchetate n-au putut da nici o relaţie în legătură cu acest lucru.
85. *Su Cósta Îi* — fîşie de teren la poalele Coastei Viei. Vezi 12.
86. *Su Cóstă* — teren la poalele Coastei Furcii. Vezi 11.
87. *Su Cost'íţă* — partea mai joasă a Costiţei (13).
88. *Su Dos* — poalele Dosului.
89. *Su Pădúre* — teren la marginea Pădurii din Jos. Vezi 60.
90. *Súsura* — teren în pantă unde oamenii arau de sus în jos; denumirea ar putea veni şi de la un pîrîu care-l brăzdează, dar acesta nu are apă decît toamna şi primăvara. I se mai spune şi *Asúsura*, alteori *În Asúsura*.
91. *Su Îii* — fîşie de teren la poalele unor vii.
92. *Şípot* — pîrîu care curge, cînd are apă, cu zgomot mare, albia lui fiind înclinată. Sub acest nume se identifică şi o suprafaţă de teren prin care curge pîrîul.
93. *Tău* — baltă a cărei suprafaţă nu depăşeşte cîţiva ari.
94. *Telép* — teren arabil la marginea satului unde se află şi cartierul ţigănesc (magh. *telep* „teren plantat").
95. *Tógu Pórşilor* (Toagul Porcilor) — teren proprietate obştească după primul război mondial. Aici erau scoşi vara porcii satului în turmă cînd muncile agricole erau în toi (magh. *tag* „parcelă").
96. *Uáčiu Pópii* (Ochiul Popii) — loc mlăştinos în fostul pămînt al bisericii.
97. *Uúl'iţa Dósului* — drum în vatra satului.
98. *Uúl'iţa d'in Îos* — şoseaua care străbate satul paralel cu Pîrîul Ceauşului, pe porţiunea cuprinsă în vatra satului.
99. *Uúl'iţa ai Máre* — cale de acces în vatra satului lîngă care se află şcoala veche şi biserica. Cîndva pe această uliţă erau cele mai multe case.
100. *Vírvu Grúiului* — piscul Gruiului. Vezi 34.
101. *Vírvu Iórbii* — culmile celor două dîlme numite Iorbi. Vezi 41 şi 42.
102. *Îiia ai Pustíie* (Via cea Pustie) — teren care a fost cîndva acoperit cu vii proprietate moşierească. După moartea ultimului proprietar, în secolul trecut, via n-a mai fost întreţinută şi a pierit.

Tg.-Mureş, 31 august 1970.

VARIANTE EMINESCIENE INEDITE

DE

FLORA ŞUTEU

În anul 1878, în timp ce se afla la Bucureşti şi frecventa casa lui Titu Maiorescu, Eminescu a fost invitat să dea lecţii de limba română unei tinere doamne din familie, Mite Kremnitz, cumnata criticului junimist. Lecţiile continuîndu-se şi în anul următor, între Mite şi Eminescu se înfiripă o scurtă prietenie, ale cărei momente de înălţare sînt povestite mai tîrziu de poeta germană în scurtele *Amintiri*, dăruite lui N. Tzigara-Samurcaş şi publicate de I. E. Torouţiu[1]. În aceste *Amintiri*, Mite Kremnitz mărturiseşte că a primit de la Eminescu cîteva poezii, prima la 4 ianuarie 1879, cu prilejul zilei ei de naştere, cînd poetul a scris „ad-hoc" într-un „caiet roşu" cîteva strofe care începeau cu versul *Cu mîne zilele-ţi adaogi*.... Acest caiet roşu a fost descoperit recent la Tübingen, în R. F. a Germaniei, în colecţia de documente a familiei Kremnitz. Prin bunăvoinţa colegului meu Octavian Schiau, lector de limba română la Seminarul de romanistică din Tübingen, am avut posibilitatea, în timp ce mă aflam în acest oraş în calitate de bursieră a Fundaţiei Humboldt, să studiez variantele manuscrise eminesciene cuprinse în „caietul roşu".

Pagini de acum aproape un veac, uşor îngălbenite de vreme, acoperite de scrisul mărunt, de o caligrafică regularitate, al marelui nostru poet, mi se arătau înaintea ochilor într-o emoţionantă mărturisire. Pînă astăzi necunoscute, variantele manuscrise din caietul roşu întregesc cunoştinţele noastre despre drumul parcurs de cîteva dintre cele mai frumoase poezii ale lui Eminescu pînă la forma definitivă sub care au fost încredinţate tiparului. Pe lîngă poezia omagială *Cu mîne zilele-ţi adaogi...*, Eminescu a transcris în acest caiet *Foaie veştedă*, *Rugăciunea unui dac*, *Atît de fragedă* şi *Despărţire*. Ultima poezie apare în caiet într-o formă deosebită de textul definitiv cunoscut. Varianta poartă, de altfel, şi un titlu diferit de cel al formei definitive. Deosebirile de structură a versurilor ca şi măiastra

[1] Vezi I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, vol. IV, Bucureşti, 1933, p. 29—33.

împlinire poetică a acestei versiuni permit încadrarea ei în seria postumelor inedite. Poezia se numeşte *Unică dorinţă* şi cuprinde nouă strofe cu cîte patru versuri de nouă şi opt silabe

Să cer un semn de amintire
Ca şi cînd eu te pot uita?
Te-aş cere doar pe tine însăţi,
Dar tu de mult nu eşti a ta.

Nu voi nici floarea cea albastră,
Podoaba părului balai,
Căci daca am vro rugăciune
E-n veci uitării să mă dai.

Spre a uita întreg norocul
Precum l-avurăm amîndoi,
Tu te gîndeşte ca batrînii
Cu multă vreme înapoi.

Iară de cînd ne întîlnirăm
Să-ţi paie anii toţi deşerţi;
Că eşti atîta de frumoasă,
Că te-am iubit vei vrè să-mi ierţi?

De-acuma nu mai voi nimica,
Nu voi ca grija mea s-o porţi,
Căci nimenea nu ţine seamă
Cum trece vremea preste morţi.

Şi eu, cu faţa spre părete
O să mă-ntunec prin străini,
Or să-mi îngheţe sub pleoape
Încet a ochilor lumini.

De i-ar abate vrunui preot
Cînd mă voi face iar pămînt
Ca să şoptească de asupră-mi
Iubito, numele tău sfînt

Apoi... apoi în drum de codru
De vor, ei pot să mă arunce,
Să zboare corbii de asupră-mi,
Tot îmi va fi mai bine-atunce.

Iar tu trăieşte fericită
Să te păzească Dumnezeu

Ca să mai știi ceva de mine
Cînd nu m-oi ști nici singur eu.

Prin toate implicațiile ei, descoperirea noilor manuscrise eminesciene constituie un eveniment cultural de prim ordin. O dată cu achiziționarea întregului fond de documente Mite Kremnitz de către Biblioteca Universitară din Cluj, noile manuscrise eminesciene se vor afla la dispoziția cercetătorilor pentru studiu. Rezultatele primei investigații filologice, întreprinse asupra lor în colaborare cu Octavian Schiau, vor apărea în cel de-al doilea volum al culegerii *Studii de limbă literară și filologie*, publicate de Institutul de lingvistică din București.

CICERONE POGHIRC SE ... APĂRĂ (LR, 2/1970)

DE

acad. IORGU IORDAN

Am stat mult la îndoială dacă trebuie sau nu să iau atitudine faţă de răspunsul dat de autor la recenzia publicată de mine în LR, 3/1969 despre Cicerone Poghirc, *B. P. Hasdeu, Lingvist şi filolog*. Îndoiala provenea din constatarea că răspunsul său repetă, în general, afirmaţiile făcute în carte şi criticate sau combătute de mine. Cu alte cuvinte, C. Poghirc îşi menţine părerile deosebite de ale mele, şi cum eu îmi menţin poziţia manifestată în recenzie, urmează că o discuţie contradictorie poate părea de prisos. Şi nu numai pentru noi doi, ci chiar pentru cititorii revistei noastre. Dacă am renunţat totuşi la atitudinea de pasivitate într-o problemă importantă (în primul rînd prin „eroul" cărţii lui Poghirc), o fac dintr-un simţ de răspundere faţă de mine însumi şi faţă de disciplina pe care o cultiv.

Răspunsul în discuţie are un caracter avocăţesc destul de pronunţat. Autorul lui, părînd că spune lucruri noi (care, de altfel, nu lipsesc cu totul), repetă pe cele cunoscute de cititorii cărţii şi ai recenziei mele, numai că le spune oarecum sub altă formă şi, adesea, mai amplificat.

Mă voi opri la cîteva dintre ele. Teoria circulaţiei cuvintelor nu are importanţa pe care i-o atribuie Poghirc (de astă dată cu ajutorul lui Macrea). Dacă ar fi aşa, ea ar fi găsit răsunet în lucrările lingviştilor europeni. Numai în acest caz am putea vorbi despre importanţa ei pentru lingvistica generală. Faptul că după lansarea ei „nici un lingvist serios n-a mai îndrăznit să susţină cu argumente statistice că româna n-ar fi limbă romanică" este o iluzie a lui C. Poghirc, care crede că studiul lui Hasdeu a ajuns a fi cunoscut şi apreciat de numeroşi specialişti (bineînţeles şi străini). Apropo de afirmaţia mea că „cuvintele îşi manifestă valoarea lor în context": Hasdeu n-a dovedit cu ajutorul (con)textelor latinitatea vocabularului românesc în marea lui majoritate? Cît despre originalitatea ideii, vezi LR, 5/1970, p. 465—467.

În legătură cu considerarea etimologiei drept o istorie a cuvîntului, Poghirc, vrînd să ... apere pe Meillet şi implicit pe Hasdeu, spune că marele lingvist francez a făcut şi el geografie, la fel cu Schuchardt şi

Jud citaţi de mine. În ciuda faptului că se referă la cartea mea *Lingvistica romanică* spre a dovedi că mă ... contrazic, preopinentul meu nu înţelege deosebirea dintre geografia lingvistică aplicată la limbile vii, care este, de fapt, o geologie lingvistică, şi cea utilizată în studiul limbilor dispărute de multă vreme. Şi fiindcă veni vorba despre contradicţiile mele, cred nimerit să le amintesc aici pe toate. Una dintre ele se referă la părerile mele privitoare la Gröber. În recenzia incriminată afirm că acest romanist n-a pus, aşa cum a pus Diez, „problemele generale ale romanisticii", iar în *Lingv. rom.* aş susţine contrariul. La p. 7 a acestei cărţi citez în nota 1 lucrarea lui Gröber intitulată *Geschichte der romanischen Philologie.* După Poghirc, această istorie a filologiei romanice sînt „importante studii" (p. 159). Oricît de utilă şi de bine făcută este istoria unei discipline, ea nu pune probleme generale, ci înregistrează critic pe cele puse de alţii. Nu sînt probleme generale nici deosebirea făcută de Gröber între vorbirea afectivă şi cea obiectivă şi nici constatarea lui că limba franceză se caracterizează prin tendinţa spre silabe deschise. Probleme generale, adică fundamentale, au pus Diez, întemeietorul disciplinei noastre, şi cei de mai tîrziu, printre ei în primul rînd Gilliéron, care au apărut ca revoluţionari sau ca inovatori. Poghirc ţine aşa de mult să mă combată punîndu-mă pe două coloane (cu mine însumi !), încît îl apără pe Gröber şi pentru teoria lui pe care n-a acceptat-o decît Meyer-Lübke, în prima ediţie a *Grundriss*-ului (în a doua a renunţat la ea). Iată ... apărarea : « De o importantă (deşi criticată) teorie a lui Gröber se vorbeşte şi în ILR, p. 23—24. Atunci de ce „problemele generale ale lingvisticii romanice le-a pus numai Diez, nu şi Gröber" ? ».

Şi în chestiunea „amestecului limbilor" m-aş contrazice, după Poghirc : îl critic pe el (prin Hasdeu) ca adept al acestei idei, în schimb îl laud, în *Lingv. rom.*, pe Schuchardt pentru acelaşi lucru. Pasajul din cartea mea conţine, în paranteză, precizarea „mai exact : vorbiri" (în loc de limbi). Eu fac, deci, deosebire între vorbiri (variante ale uneia şi aceleiaşi limbi) amestecate şi limbi amestecate. Pe acestea trebuie să le numim mixte, pentru evitarea confuziei. Ele presupun un amestec structural, cu elemente de structuri lingvistice diferite. Asemenea situaţii există, dar sînt trecătoare, chiar dacă durează secole întregi. Ele reprezintă faza finală a bilingvismului, care se termină cu victoria uneia dintre cele două structuri. Pentru Poghirc se pare că toată perioada de bilingvism a unei populaţii însemnează limbi amestecate. Ideea, greşită după părerea mea, care apare, cam vag, dar sigur, la autorul cărţii despre Hasdeu, o găsim într-o conferinţă a lui Al. Rosetti, intitulată (franţuzeşte) „Româna, limbă romanică şi limbă balcanică".

În problema diftongării lui *e* şi *o* accentuaţi contradicţia imputată mie se datoreşte confuziei pe care o face Poghirc între diftongarea veche, existentă în multe limbi romanice, a lui *é* şi *ó* latineşti deschişi, deveniţi *ié*, resp. *uó*, şi diftongarea mai nouă, specific românească, a lui *é* şi *ó* în poziţiile *ă*, *e*. (Aşa se explică trimiterea la teza mea de doctorat, *Diftongarea lui* e *şi* o *accentuaţi* ..., care „nu dă răspuns acestor probleme şi consideră diftongările din diversele limbi romanice ca independente în fiecare din ele". În această lucrare m-am ocupat numai de *é* > *ea* şi *ó* > > *oa*, fenomene existente exclusiv în română. Prin urmare, e vorba de o singură problemă, pe care am încercat s-o rezolv, adică, pentru a folosi

construcţia lui Poghirc, la care am încercat să răspund. Altăceva este dacă răspunsul dat corespunde sau nu adevărului.) Nici cealaltă diftongare, a lui *é* şi *ó* latineşti, deşi mai veche şi răspîndită în multe limbi romanice, nu poate fi atribuită substratului. Dacă ar fi aşa, ar trebui să admitem, împotriva evidenţei, că spaniola, franceza, italiana şi româna au avut un substrat identic.

Pentru Poghirc, afirmaţia lui Hasdeu că limba noastră are „în cumpănă aceeaşi greutate" ca toate celelalte idiome romanice luate la un loc este echivalentul perfect al ideii că studiul limbii române are mare importanţă pentru lingvistica romanică, idee susţinută şi de mine în raportul prezentat la Congresul din 1968. Deci, iarăşi mă contrazic ! De astă dată Poghirc dă a înţelege că am trunchiat — poate cu o anumită intenţie ? — spusele lui Hasdeu prin lăsarea la o parte a cuvintelor „ea [româna] singură reprezintă ramura orientală a familiei romanice". Există vreo diferenţă de conţinut între citatul fără şi cel cu acest adaos ? Vede, cred, oricine că nu.

O . . . contradicţie asemănătoare este şi următoarea. Eu îi imput lui Poghirc că nu cunoaşte istoria lingvisticii indo-europene, şi am dreptate. Formaţia sa de indo-europenist şi de latinist, pe care i-o recunosc, nu însemnează familiarizarea lui cu toate operele mari, atît de numeroase, ale lingvisticii indo-europene. Acelaşi lucru se poate afirma şi despre mulţi alţi indo-europenişti : lingvistica indo-europeană şi istoria ei nu sînt noţiuni care se acoperă. (Tot aşa cînd e vorba de alte domenii, ca slavistica şi romanistica.) În critica mea mă refeream şi la lingvistica romanică, nu numai la cea românească, socotite de mine ca slab cunoscute de Poghirc, iar el răspunde că „formaţia de indo-europenist şi latinist nu poate dăuna cuiva care se ocupă de limba română, ci dimpotrivă" !

În sfîrşit, o ultimă contradicţie. Deşi eu consider pe Hasdeu genial, afirm că operele lui filologice, lingvistice şi istorice au fost criticate de contemporani şi continuă a fi privite pînă astăzi cu destulă neîncredere de către specialişti, printre care mă număr şi eu. Cum se împacă ideea de genialitate cu aprecierea defavorabilă a operei ? se întreabă Poghirc. Geniul este, după mine, o virtualitate (era să spun o simplă virtualitate, adică numai), un ansamblu complex de calităţi excepţionale înnăscute, care, de cele mai multe ori, duc la realizări epocale. Destul de des se întîmplă însă ca opera unui om genial să sufere de lipsuri din diverse cauze. În cazul lui Hasdeu imaginaţia şi fantazia, care au dat roade apreciabile în literatură, l-au împiedicat să lucreze disciplinat, ordonat, cu spirit critic ascuţit,cum se cuvine la un om de ştiinţă. În schimb, ele l-au împins să cultive foarte numeroase domenii de activitate intelectuală, care nu-i cereau eforturi mari şi care au influenţat, într-un anumit grad, în mod nefavorabil, munca sa strict ştiinţifică. S-au mai adăugat încrederea mare în capacitatea sa, însoţită de un anumit dispreţ faţă de alţii, înclinaţia puternică spre glumă şi satiră, care au trezit reacţia celor vizaţi. Aşa se explică atitudinea contemporanilor, care, de altfel, n-au fost toţi atacaţi sau ridiculizaţi de dînsul. Se poate spune despre Hasdeu (ca şi despre alţi oameni geniali, de pildă, dar într-o măsură mai mică, şi despre Iorga) că personalitatea lui, considerată în ansamblu, a fost superioară operelor create. Nici una dintre ele (mă refer la cele filologice şi lingvistice), nici chiar celebra *Cuvinte den bătrîni*, nu poate fi utilizată decît cu toată re-

zerva şi mai mult ca lucrări de referinţă. Philippide şi Densusianu, pe care Poghirc îi socoate drept duşmani personali ai lui Hasdeu (cel dintîi îl u r a !), inferiori acestuia în ce priveşte înzestrarea naturală, au lăsat opere (*Originea românilor*, resp. *Histoire de la langue roumaine*) indispensabile astăzi şi pentru multă vreme oricărui cercetător al limbii noastre.

Alte cîteva observaţii. Dacă poporul român şi limba lui s-au format numai la nord de Dunăre, ce s-a întîmplat cu populaţia autohtonă din cele două Moesii, care a început a fi romanizată înaintea celei din Dacia şi a rămas romanică pînă la sfîrşit? Pun această întrebare, fiindcă în regiunile amintite din sudul Dunării autohtonii erau tot triburi trace ca şi în Dacia. În *Istoria României* I, pe care am calificat-o „operă oarecum oficială" în sensul de „academică", ultimele rînduri de la p. 808, reproduse de Poghirc („... s-au format ... în spaţiul de la nordul Dunării de jos") vin în contradicţie cu cele spuse la p. 807, unde se vorbeşte de „deplasarea unor elemente (mai ales a elementului păstoresc) înspre nord, în Dacia"; „... romanitatea dacică se dezvoltă şi se întăreşte mereu ... şi de pe urma admigrării unor noi elemente romanice din sudul Dunării". Eu am reţinut aceste pasaje, pentru că ele corespund adevărului, aşa cum îl văd astăzi cercetătorii neinfluenţaţi de ideile Şcolii ardelene, de care autorii capitolului respectiv din *Istoria României* n-au putut să se elibereze în întregime.

Cu privire la afirmaţia lui Hasdeu despre „înfrăţirea" popoarelor balcanice (printre ele şi românii), Poghirc ţine să precizeze (în răspunsul său, p. 161—162) că e vorba de înfrăţirea etnică şi politică, nu lingvistică, dar adaugă apoi că „teoria « uniunii lingvistice balcanice » prinde tot mai mult teren" (şi mă pune din nou pe două coloane, referindu-se la raportul meu despre importanţa limbii române pentru studiul limbilor romanice, unde spun că această idee mi se pare în general acceptabilă d i n p u n c t d e v e d e r e l o g i c). Cît despre citatul din Şăineanu (*Lingvistica comparată*, Bucureşti, 1890, p. 40) privitor la vitalitatea elementului autohton şi participarea lui la formarea poporului român şi a l i m b i i r o m â n e (p. 233 a cărţii lui Poghirc), el nu constituie un argument în favoarea „dacismului".

Gramatica lui Meyer-Lübke era în mîinile specialiştilor încă din 1899, cînd apare vol. III, *Sintaxa*. Volumul IV (1902) nu contează, fiindcă este, de fapt, indicele întregii opere.

Polemicile dintre Philippide şi Hasdeu îi oferă lui Poghirc prilejul să se extindă în răspunsul său pe aproape două pagini, care reprezintă, în realitate, o cazuistică foarte şubredă. Sînt amestecat, bineînţeles, şi eu, ca om influenţat de Philippide, care îl u r a pe Hasdeu, de unde urmează că şi eu îl uram în 1932, cînd apare, sub alt titlu, prima ediţie a *Lgv. rom.* şi, desigur, îl urăsc şi astăzi. Dovadă că atunci nu l-am citat de loc, iar în ediţia a II-a îl amintesc de două ori, dar nu direct, ci după alţii. Iar în continuare, folosind din nou un procedeu pe care l-aş califica drept necorect, se întreabă ce au adus în lingvistica romanică un număr de autori necunoscuţi nici ca lingvişti, nici altfel. Îi este aşa de greu lui Poghirc să înţeleagă spusele mele despre specialiştii studiaţi în *Lgv. rom.* şi cei lăsaţi la o parte? Apar acolo zeci de nume în legătură cu recenziile despre operele inovatorilor. Asta însemnează că-i consider şi pe ei, simpli recenzenţi, drept înnoitori ai cercetărilor de lingvistică romanică? Pe

Philippide însuşi îl citez numai pentru chestiuni bibliografice. În schimb, lui Giuglea, care a încercat să aplice metoda, nouă atunci, „cuvinte şi lucruri", îi consacru un paragraf special. Urmează de aici că l-am favorizat pe fostul romanist de la Cluj şi l-am „persecutat" pe fostul meu profesor? G. Baronzi, V. Cota, S. Goldştein-Bîrlad etc. apar în *Lgv. rom.* la capitolul consacrat argoului, problemă de asemenea nouă la începutul veacului nostru, ca culegători de material argotic românesc.

Mă opresc aici, cu profundul regret că, polemizînd cu Poghirc, pot da impresia că polemizez cu Hasdeu. În orice caz, cititorii nepreveniţi sau mai puţin atenţi pot crede că minimalizez valoarea marelui nostru filolog şi lingvist. Vina întreagă pentru acest eventual mod de a înţelege atît articolul de faţă, cît şi recenzia despre cartea lui Poghirc, o arunc asupra acestuia, care n-a ştiut ori n-a vrut să studieze opera filologică şi lingvistică a lui Hasdeu măcar cu o cîtime modestă de spirit critic, dacă nu cu tot spiritul critic necesar. Pentru specialiştii deprinşi să vadă lucrurile cu măsură şi cu obiectivitate, cartea lui Poghirc mai mult a dăunat reputaţiei lui Hasdeu.

Termin cu o întrebare: Cum se face că atît contemporanii, cît şi urmaşii — mă refer la filologi şi lingvişti — au privit şi privesc cu rezervă opera acestei personalităţi copleşitoare şi numai Poghirc face o excepţie aşa de zgomotoasă? Nu cumva acesta din urmă se consideră urmaş peste generaţii şi, deci, un fel de înlocuitor al lui Hasdeu? Sînt înclinat să răspund afirmativ. O anumită asemănare între amîndoi există din punctul de vedere al preocupărilor, mai cu seamă cînd e vorba de limbi necunoscute sau extrem de puţin cunoscute, în domeniul cărora se lucrează aproape exclusiv cu ipoteze. Dar atît. Încolo, departe-i griva de iepure.

OBSERVAȚII ASUPRA UTILIZĂRII MATERIALULUI *ATLASULUI LINGVISTIC ROMÂN* ÎN *DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE* (DLR), **M** și **O**

DE

I. MĂRII

În **Bibliografia** *Dicționarului limbii române* (DLR), publicată în 1965, figurează, în mod normal, și *Atlasul lingvistic român* (ALR I și ALR II), atît materialul publicat pînă la acea dată (din ALR I: ALR I/I, I/II, ALRM I/I, I/II, iar din ALR II: ALR II/I, ALR SN I—III, ALRM II/I, ALRM SN I), cît și cel nepublicat. Despre valoarea acestui material, ca și despre importanța *Dicționarului* este de prisos a mai vorbi. Ceea ce dorim, în continuare, este s ă o b s e r v ă m și n u s ă d i s c u t ă m cum se prezintă materialul *Atlasului*, fișat în întregime (cum se știe) pentru *Dicționar*, în cele două tomuri (tomul VI și VII, partea a II-a, literele *M* și *O*) apărute, pînă în prezent, din noua serie a DLR. Observațiile ce vor urma, mai mult sau mai puțin mărunte, sînt rezultatul unui s o n d a j r a p i d (și nicidecum al unei penibile vînători de greșeli) pe care l-am făcut pornind nu de la *Dicționar* spre *Atlas*, ci invers: de la *Atlas*, mai exact de la materialul ALR II, foiletînd volumele I, II și III din noua serie (primele două apărute în 1956, iar ultimul în 1961), spre materialul DLR, literele *M* și *O*. Deci, și este absolut necesar să fie repetat și reținut acest lucru, observațiile noastre vizează numai și numai prezența materialului ALR în DLR; n u m a i a c e s t l u c r u n e - a i n t e r e s a t.

Máchină: din ALR se indică ALR I 925/618, dar nu se citează ALR SN I h 82 „Vînturătoare", unde **máchină** apare în punctele: 192, 605, 705, 723, 728, 769 și 987. Există, pentru același material, și hartă colorată: ALRM SN I h 60, citată de DLR, prin cf., la **morișcă 2.** Am mai arăta că prezența lui **máchină** în 7 puncte din ALR II obligă, probabil, la o altă formulare a parantezei: nu (învechit), ci, cum se procedează în cazuri similare, (învechit și regional).

Mai [2] **II. 3.** Sensul secundar: „S p e c. (La pl., în forma *maie*). Pilugii de la piua de postav". Din ALR, se face referință la ALR SN II h

497, ALR II 6 469/105, 6 470/105, 836, 6 473/105. Nu sîntem împotriva indicării acestui material, numai că materialul publicat şi nepublicat citat de DLR este nesemnificativ pentru răspîndirea teritorială a lui *mai* „pilugi" în graiurile dacoromâne, deoarece întrebările 6 464 (= h 497 „Bate pănura"; *maie* apare doar în două puncte: 95 — *bat maiele*, şi 812 — *le bate cu maiele*), 6 469 (= „Patul perpendicular pe care alunecă, în sus şi în jos, pilugii"), 6 470 (= „Piciorul pilugului") şi 6 473 („Lăturoii care ţin pilugii să nu cadă în lături") vizau, cum se vede, altceva decît termenii pentru *pilugi*. Există, însă, în chestionarul dezvoltat al ALR întrebarea 6 465 „Pilugi", iar răspunsurile înregistrate la această întrebare se află cartografiate în ALR SN II h 498: sg. *mai* — 47, 346; pl. *maie* — 29; *mai*, pl. *maie* — 27, 95, 102, 105, 812, 833, 836, 848, 872, 876, 886; *mai*, pl. *maiuri* — 310, 762, 987. Prin prisma acestor răspunsuri, paranteza „(La pl., în forma *maie*)" nu se mai susţine.

La sensul **II. 6.** „(Regional) Hădăragul îmblăciului", trimiterea la ALRM SN I h 36/2 este greşită. Arătînd că h 36 = „Cosaş", indicaţia exactă este: ALRM SN I h 56 „Hădărag (la îmblăciu)", hartă care este bine indicată la **mînz 4.**, unde se face referinţă şi la ALR SN I h 77 (= acelaşi material cu cel din h 56), fără, însă, a se mai da şi punctul 414 (numai aici apare înregistrat *mînz*).

Maidán: deşi, la sensul **1.**, se citează ALR SN III h 904, nu a fost înregistrată varianta **mehedeán** (pl.: **mehedéne**), notată în punctul 414.

„Maimún s.m. (Ban.) Maimuţă **(1)**. ALR SN III h 686. — Pl.: *maimuni*. — Din scr. **màjmun"**. Nu este cuvînt românesc. În localităţile din Banat (v. punctele 2, 27, 29, 36, 47 şi 76), pentru „maimuţă", s-a notat (v. harta indicată bine de DLR) *măimúcă*, *maiemúcă*; **máimun**, respectiv **maimúń** s-au notat în punctele 25, 37, respectiv 48, fiind, deci, două cuvinte care aparţin graiurilor sîrbeşti, respectiv bulgăreşti, vorbite în Banat.

„Maimúncă s.f. (Regional) Maimuţă **(1)**. ALR SN III h 686. — **Maimun** + suf. *-că*". Nici acesta nu este un cuvînt românesc, ci unul, iarăşi, sîrbesc, notat în punctul 25 (*maimúnca*). Fiind un cuvînt sîrbesc, inconsecvenţele existente în redactare nu mai prezintă nici un interes.

Máistru: printre atestările din ALR, care s-au dat la sensul **1.**, ne-am aşteptat să întîlnim şi harta 499 „Meseriaşi" din ALR SN II (**máistor**: 2, 27, 36, 47, 53, 76, 836, 876; **máistăr**: 141, 172, 182, 235, 272, 279, 362, 365; **maíster**: 784). Harta putea şi trebuia să fie citată şi la cuvintele: **meseriáş**, **méşter** (unde se face referinţă, în mod greşit, la ALR SN III h 571; corect: ALR SN II h 571) şi **meşteşugár.**

Marinár: atît la sensul secundar „barcagiu", cît şi la variante se citează greşit ALR SN III h 843 (la var. **marínăr** şi o greşeală de tipar: ALR SN III 843), căci în h 843 „Luntraş" nu întîlnim decît în punctul 157, după ezitare, *mărinări*; în rest, nici urmă de *marinar* sau de vreo variantă a acestuia. Există, însă, în acelaşi volum, h 858 „Marinari" (citată de DLR la cuvîntul **matróz**), unde se întîlnesc şi variantele date de DLR, precum şi un cuvînt neconsemnat (v. pct. 365: *mariián*, pl. *mariiéni*).

Maşínă : la varianta **mărşínă** se indică ALR II 5 163/21, 95. Corect este ALR II 5 163/2, 95 : punctul 21 nu există în ALR II. Nu „**mîrşînă** (ALR SN II h 526)", ci **mîrşínă** (ALR SN II h 526/95, căci numai în acest punct apare această variantă, care, nu ştim de ce, nu a fost literarizată).

Măiúg : la sensul **II. 3.** nu ALRM SN I h 306, ci ALRM SN I h 305 (la cuvîntul **opritór III.** se citează fără volum : ALRM SN h 305, 306), cum bine s-a indicat la **măíét 3.** Există, pentru acelaşi material, şi hartă mare : ALR SN II h 478, hartă citată greşit (ALRM SN I h 478) la cuvîntul **muierúşcă II.**

Mălái : la sensul **I. 2.**, citatul, dat din ALR SN I h 100/228, exact este nu *prăşim la malai*, ci *prăşuim la mălai* (verbul, aici, este *a prăşui*, nu *a prăşi*). La acelaşi sens, precum şi la sintagma *mălai mîţesc*, se indică ALR SN I h 112, dar în harta 112 „(Porumb) crud" nu apare, în nici un punct, nici *mălai* şi nici *mălai mîţesc*, ci numai *mîţesc* în punctele : 272, 284 şi 353. La cuvîntul **mîţésc II.** însă, se face referinţă la ALRM SN I 79/272 (care prezintă acelaşi material din h 112), dar n-am înţeles de ce s-a citat doar un punct, cînd cuvîntul, cum s-a văzut, apare în 3 puncte !

Mălăiéţ : la sensul secundar „cărnos", corect, conform normelor, este nu ALR SN I h 202, ci ALR SN I h 202/723 (numai aici apare).

Măldărúş : nu ALR SN I h 55, ci ALR SN I h 55/130.

Mănúnchi : la sensul **I. 1.**, pe lîngă ALR II 5 210 „A pologi" (la care s-au omis punctele : 250, 260, 325, 346, 705, 723 şi 886) trebuia citată, şi poate în primul rînd, întrebarea 5 208 „Mănunchi" ; răspunsurile la această întrebare au fost cartografiate în ALR SN h 55. Cf. şi ib. h 54 „Polog". În afara variantelor înregistrate de DLR, mai indicăm : **morúnchi** (ALR II 5 210/346, ALR SN I h 54/346) şi **munúnchi** (ALR II 5 210/95, ALR SN I h 55/95, 353).

Mănúşă : sensul **II. 2. h)** este ilustrat prin două citate-atestare, unul din DAMÉ şi altul din PAMFILE. Cf. ALR SN II h 357 „Ţepuşe (la sanie)", unde **mănúşă** (cu var. **mînúşă**) apare în următoarele puncte : 105, 141, 157, 172, 182, 219, 346, 353, 362, 833, 886 şi 987 (în pct. 29 : **mînă**, iar în pct. 95 : **munúşă**, variantă neînregistrată de DLR).

Măr[1] **:** pentru compusul **mărul-lupului** = (Transilv.) *Aristolochia clematitis*, se face referinţă la COTEANU, PL., N, LEON, MED, PANŢU, PL., HX 353, 420, XII 5, 20, dar s-a omis (fără voia redactorului, dar cu voia celui care a fişat pentru *Dicţionar* materialul ALR) ALR SN III h 657 „Mărul-lupului", hartă care pretinde o altă formulare a parantezei localizatoare, căci **mărul-lupului** = *Aristolochia clematitis* circulă nu numai în Transilvania, ci şi în Banat (v. punctele 27, 47, 76) şi Moldova (v. punctele 531, 537). Harta mai putea fi indicată la **merişór**[1] (v. pct.260).

Mărăcíne : ne-am fi aşteptat ca la **1. b)** „păducel" să fie citat şi ALR SN III h 629, mai ales că la **măcéş 2.** se face referinţă la această

hartă. Şi pentru că am amintit de **măceş**, n-am înţeles de ce la sensul 1. nu s-a indicat ALR SN III h 630 „Măceş", mai ales că la **măceáşă** 1. (şi variante) s-a dat ALR SN III h 631 „Măceşe".

Mărăcinós: printre atestări, se face referinţă la ALR II 6 364 (= „stufos")/605. Tot aşa de bine, poate mai bine, se putea trimite şi la ALR SN III h 633 „Loc spinos" (v. punctele: 172, 182, 605, 728, 784, 876 şi 928).

Mărgăritár: **II. 1.** Lăcrimioare; sens ilustrat cu o singură atestare-citat din COŞBUC. Cf. ALR SN III h 641 „Mărgăritărele", hartă ce putea fi indicată şi la cuvintele: **mărgărít II. 1.** (v. pct. 812) şi **mărgăritărél 2.** (v. pct. 182).

Măsái [1]: la sensul **1.** se face referinţa doar la ALR II/I h 401 pentru sintagma *Măsai de masă*. Indicaţia este greşită (ALR II/I cuprinde 296 hărţi); corect: ALRM II/I h 401 („Muşama"), unde există şi un derivat **măsánică** (v. pct. 29 — *măsanică d-ale lăcuite*), necuprins în DLR. Pentru sensul **1.** al lui *măsai*, se putea cita, însă, cu mai mult folos, cum se va vedea, ALR SN II h 492 „Faţă de masă" (*măsai* în: 2, 27, 36, 47, 76). Fişîndu-se materialul din această hartă, s-ar fi găsit (v. pct. 29: *măsárnică*; pl. *măsărniţi*) şi pluralul lui **„Măsárnică** s.f. (Regional) Faţă de masă. Com. din ORAVIŢA. — Pl. ?". Harta putea fi citată şi la cuvintele: **Másă** [1] **1.—5.** (v. punctele: 130, 172, 723, 784, 791, 848, 876, 928; în ultimul punct s-a notat *masă de aşternut pe masă*) şi **mesálă 1.** (v. pct. 872: **mesálă**; pl. *mesăli* — plural neconsemnat de DLR).

Pentru **măsai** [1] **2.**, cf. şi ALR SN II h 491 „Prosop" (v. pct. 27).

Măsár 1.: greşit indicat ALR SN II h 537, care cuprinde materialul pentru „Atelierul fierarului" (fiind, deci, firesc ca să nu întîlnim în nici un punct cuvîntul *măsar*) şi nu cel pentru „Tîmplar", pentru care, cf. ALR SN II h 551.

Măselár 3. „Măseaua coasei. ALR SN I h 51". Corect este: ALR. SN I h 50, cum s-a indicat, de altfel, la **măsăláre II. 1.** şi la **măselăríţă** [1] **2.** La sensul **4.** al cuvîntului **măselar** „Stinghie la grapă. Cf. ALRM SN I h 29", trebuia, pentru consecvenţă (v. **măselăríţă** [1] **2.**), indicat şi punctul (362: **măselárii**, iar în notaţie fonetică *măsălárii* — v. ALR SN I h 36), dar, de fapt, răspunsul din 362 nici nu este un plural al lui **măselar** s.m., cum apare în DLR.

În legătură cu cuvintele **măsălare**, **măselar** şi **măselariţă** [1], plecînd de la h 50 din ALR SN I, întrebăm: de ce într-un caz $s + \breve{a}$ (a în graiurile în care $\breve{a} \prec > a$) $< s + e$ (la etimologie la toate se dă **Măsele** + un sufix) a fost redat $s + \breve{a}$, iar, în alt caz, prin literarizare (cum se procedează în DLR), $s + e$? Întrebarea este valabilă şi pentru cuvîntul **măsălárniţă**, explicat astfel: „— De la **măsăláriţă**, cu schimbarea de sufix", dar un *măsălariţă* lipseşte cu desăvîrşire în DLR.

Mătărîngă: pentru sensul **1.** (nu numai *învechit*, ci şi *regional*), cf. şi ALR SN II, h 459 „Păpuşi (de bumbac)", unde se întîlnesc şi va-

riantele : **motrîncă** (v. pct. 272) şi **motríng** (v. pct. 334; cf. [şi pct. 325 din ALR SN II h 460), ambele neatestate de DLR.

Măzărát : la sensurile date de DLR, îl mai adăugăm şi pe acela de „(pămînt) afînat, sfărîmicios, mălăieţ", pentru care cf. ALR SN I h 12, punctele : 531 şi 872. În punctul 723 : **mălăiéţ**, atestare care nu figurează în DLR, s.v. **mălăiéţ**.

Măzăríche : la sensul **3.**, se face referinţă la ALR SN III h 796, ib. h 797. Harta 796 „Lapoviţă" nu trebuia indicată, căci în nici un grai dacoromânesc (v. şi ALRM SN II h 616) nu apare *măzăriche* (*i măzăríkĭa* s-a notat în 769). Iată şi cîteva inconsecvenţe : la **măzăriche, măzărícă, măzărós, mizgúş** se indică ALR SN III h 797, iar la **omăt** (v. *omătul mieilor*), ALR II 2 440(= acelaşi material) ; la **măzăriche 2.** se citează ALR SN I h 143, ALRM SN I h 101 (= acelaşi material), la **măzărói** numai ALRM SN I h 101, ca la **măzărúică**, într-o altă ordine, să se indice din nou ALRM SN I h 101, ALR SN I h 143.

Mei : nu ALRM SN I h 144 (h 144 = „Caisă"), cum se indică de patru ori, ci ALRM SN I h 99 sau ALR SN I h 144.

Melegár [2] : nu „ALR SN I h 125, ib. h 188", ci ALRM SN I h 125, ALR SN I h 188, ambele hărţi prezentînd acelaşi material. Curios este că la variante indicaţia este exactă, dar nu am înţeles de ce pentru **melegághi** se trimite la ALRM SN I h 125, iar pentru **mălegár, măligár** la ALR SN I h 188? Pe lângă pluralul **melegare**, se putea consemna şi pl. **melegariuri** (v. ALR SN I h 188, punctele : 349, 353 şi 833).

Meliţúică : pe lîngă atestările din PAMFILE, H XVI, A V, VI, date de DLR, cf. şi ALR SN I h 257 (v. punctele : 514, 531 şi 551). Harta mai putea fi indicată şi la cuvîntul **meliţói** (v. pct. 605 ; cf. şi h. 258 „Limba meliţei", din acelaşi volum, cu punctele : 76, 520, 531, 551 şi 605), precum şi la varianta **mélinţă** (v. punctele : 130 şi 172) a cuvîntului **méliţă**.

Ménghină : pentru sensul **2.**, la care nu se dă nici o atestare din ALR, cf. ALR SN II h 543 „Minghinea", în care, pe lîngă **ménghină**, se întîlnesc şi variantele **mínghină, minghineá**, atestate de DLR.

Merízá : pe lîngă trimiterile la ALR II 5 668/157, ALR I 1 122/61, 283, era absolut necesar să se facă o trimitere şi la ALR SN II h 318 „Staniştea vitelor" (sau ALRM SN I h 210), mai ales că h 318 este citată la **merizúş**, iar h 210 la **merizătoáre**. Paranteza localizatoare — (Transilv., Ban., Maram.) — este inexactă : nici o atestare, din cele date de DLR, nu arată că termenul este cunoscut şi în Banat, chiar dacă există un comunicat din GALŞA — TIMIŞOARA (Galşa aparţine comunei Şiria ; deci este în Crişana).

Mertecúţ (pl. : *mertecúţi*) „carîmb (la loitră)". ALR SN II h 349/682 (v. şi ALRM SN I h 231/682). Cuvîntul nu apare în DLR.

Mertíc : la sensul **1.**, indicaţia ALRM SN I h 297 este greşită : **mertic** nu apare în nici un punct.

Mioáră : la sensul **1.**, alături de ALR I 1 776, 1 777, se mai putea indica şi material publicat : ALR SN II h 387 „Noatenă" sau, varianta colorată, ALRM SN I h 255, citată de DLR la cuvîntul **mia.**

Miríştină : pe lîngă ALR I 914, cf. ALR SN I h 125 „Cositură" (v. pct. 334 : **míriştină** *de fîn*, varianta accentuală neînregistrată în DLR), hartă indicată de DLR la cuvîntul **mírişte.**

Misír : pentru sensul **II. 3.**, cf. şi ALR SN II h 490 „Pînză subţire" (v. punctele : 64, 310 şi 349), ib. h 487 „Fuştei" (pct. 325 : *fuşteii din* **miţír**).

Mişlíng : la sensul dat de DLR, îl mai adăugăm pe cel de „borhot" : cf. ALR SN I h 251 (v. punctele : 279, 349).

Mitocosí : din ALR nici o atestare. Se putea indica, însă, ALR SN III h 777 „Mocoşeşte", punctul 76, mai ales că harta este citată la cuvintele : **migoroşí, mondăní, mongăí, mocăí.**

Mîglă [1] : pe lîngă cele două atestări din materialul nepublicat al ALR II, cf. ALR SN II h 619 „Grămadă de trunchiuri" (v. pct. 172 : **máglă** ; 386 : **mîglă**).

Mîl : la sensul **1.**, trimiterea din ALR II 5 685/284 este eronată. În punctul 284, la întrebarea 5 685 (= „Troacă pentru porci"), s-a răspuns : **halắu** ; pl. *haláuă* (v. ALR SN II h 330). Pentru **mîl**, ca şi pentru variantele **mol, mul** (date de DLR), se putea cita ALR SN III h 827 „Nămol", mai ales că această hartă este indicată la cuvintele : **mîlitúră, mîlişte, mîlí.**

Mînătór : la sensul **1.**, pe lîngă ALR I 896 cu cele 8 puncte citate, cf. şi ALR SN II h 397 „Strungar (la oi)" (v. şi ALRM SN I h 262) cu punctele : 29, 76, 182, 192, 705, 723 şi 728.

Mînúnă : pentru **II. 1.**, cf. şi ALR SN I h 54/812, ib. 55/812. DLR dă din ALR doar ALR I 1 302/874.

Mîrţoágă : în mod greşit, indicaţia ALR I 1 156/56 (întrebarea 1 156 = „Cîine slab") a fost dată de două ori şi tot greşit a fost literarizat răspunsul : *o mîrţoagă de cîne*, cînd pe fişă este notat : o **murţégă** *dă cîne* (ne referim, desigur, la literarizarea cuvîntului *mîrţoagă*). La acest cuvînt, trebuia citată, în primul rînd, h 282 „Mîrţoagă" din ALR SN II, în care apare şi o variantă **zmîrţoágă** (v. pct. 551), neatestată de DLR. Harta putea fi indicată şi la **mărţînă** (v. pct. 791).

Mîtcă : la sensul **1.**, pe lîngă ALR I 1 819/810, 837, cf. şi ALR SN II h 308 „Mîtcă", hartă ce putea fi indicată şi la **măiúg** (v. pct. 334).

Mîţă: la sensul **I. 1.** se spune: „(Popular, mai ales în Mold. şi Transilv.)", ceea ce nu este tocmai aşa; **mîţă** „pisică" (v. ALR SN III h 670 „Pisică") este nu „mai ales în Mold. şi Transilv., ci, dacă este necesar acest *mai ales*, „mai ales în Mold., Transilv., Ban. şi Oltenia V".

Mîţiéş: pentru ALR II 6 341 există hartă: ALR SN III h 628, citată, de altfel, împreună cu h 627, la **mîţişór II. 2.**

Moimucói: s.m. (Regional) Maimuţoi **(1)**. (Pecica — Arad). ALR SN III h 686/53. — Pl.: *moimucoi*. — **Moimucă** + suf. *-oi*. Cuvîntul acesta, pe care ne-am permis să-l redactăm, n-a fost lucrat de DLR, deşi, exact din aceeaşi sursă, **moimúcă** s.f. a fost înregistrat.

Mormăí[1]: la varianta **mormăní** se indică ALR SN III h 677/928, iar la **murmuí** ALR II 4 961/279, adică o dată materialul publicat, iar a doua oară materialul nepublicat notat la întrebarea 4 961. Tot ALR II 4 961 se citează şi la **mugí**, dar greşit, căci un punct 727, indicat de DLR, nu există în ALR II. Corect este: ALR II 4 961/728.

Mótcă: pentru sensul **1.**, pe lîngă materialul nepublicat din ALR I, indicat de DLR, cf. ALR SN II h 459 „Păpuşi (de bumbac)", cu punctele: 2, 36, 47, 76, 833, 836, 848 (o arie foarte bine conturată a cuvîntului *motcă* în graiurile dacoromâne); ib. h 460 „Sculuri (de bumbac)" (v. şi ALRM SN I h 298). Ultima hartă mai putea fi citată şi la cuvintele: **motchíţă**, (v. pct. 27), pentru care DLR dă numai două atestări; **mînecúţă** (v. pct. 531: *mînicúţă*) şi **mîţă** (v. pct. 228).

Múced: la sensul **2.**, pe lîngă materialul nepublicat din ALR (ALR I 491/59, 227, 351, 1 492/890, 896, ALR II 3 403/219), citat de DLR, cf. şi ALR SN II h 276 „(Cal) sur" (v. şi ALRM SN I h 178), cu punctele: 141, 250, 260, 346, 353, 365, 705, 762, 812, 848, mai ales că harta colorată a fost indicată la **modúr 1.**, fără, însă, a se da şi punctul în care apare (v. pct. 2).

Mugurí: deşi la **múgur 2.** s-a citat ALR SN III h 660 „Boboc de floare", la **muguri** nu se mai citează h 661 „(Floarea) îmboboceşte".

Muierúşcă „bătător pentru unt; mîtcă". ALR SN II h 308/310. Sensul acesta nu este înregistrat de DLR. Pentru sensul **II**, vezi observaţia de la **măiug.**

Mul[1] „catîr" este considerat „latinism învechit", afirmaţie ce nu se menţine dacă vom consulta şi ALR SN II h 295 „Catîr", unde în punctul 362: **mul**; pl. *muli*. Harta aceasta nu a fost indicată nici la cuvîntul **múlă**[1], pentru care cf. şi h 296 „Catîrcă". Nefişîndu-se, pentru DLR, materialul din hărţile amintite mai sus, s-au omis (au rămas neconsemnate) variantele: **muscói** (pronunţat *muscóń*) „catîr" (h 295, punctele 29 şi 36); **muscoáie** (pronunţat *muscoáńe*) „catîrcă" (h 296/29, 36) şi **mázlă** „catîrcă" (h 296/53).

Mur[2]: nu ALRM SN I h 149, ci ALRM SN I h 149/346. Cf. şi ALR SN I h 216/346.

Murg[1] **1.**: cf. şi ALR SN III h 767 „În amurg". Harta trebuia indicată şi la **murgí**[1] **1.**, unde printre cele trei atestări, date de DLR, una e din ALR I 1 491/18.

Múscă: la compusul **musca-vitelor**: nu ALR SN III h 753/170 (un asemenea punct nu există în ALR II), ci ALR SN III h 753/157.

Muzúc: pe lîngă ALR II 2 835/95, cf. ALR SN II h 585/95.

Obiálă[1]: la sensul **2.**, se trimite şi la „ALR II 2 441/353, 365, ib. 2 442/219, 228, 250, 353, 365". Pentru ambele întrebări există, însă, hărţi: h 798 „Fulgi de zăpadă", respectiv h 799 „Fulguieşte" în ALR SN III. Redactarea corectă este: „cf. ALR SN III h 798, ib. 799".

Oblóc 3. sensul subordonat (secundar): „(La pl., n.) Ochelari la cai. Com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ, A III 2". Pe lîngă cele două atestări, cf. ALR SN II h 292 „Ochelari (la căpeţea)" (parcă e mai corect spus „ochelari la căpeţea", decît „ochelari la cai"): **oblóc**; pl. *obloace* în punctele 102, 284. (Deci nu numai la pl., ci şi la sg.) Harta aceasta mai putea şi trebuia să fie citată şi la următoarele cuvinte: **oblón 8.** „(Regional; la pl.) Ochelari la cai. A III 1, 3, 17" — v. punctele 250, 260, 334, 349, 353, 365: **oblón**, pl. *obloane*, punctele 219, 235, 272, 279, 362, 574: pl. *obloane;* **obrăzár 5.** „S. m. (Regional; mai ales la pl.) Ochelari la cai (Loman — Sebeş). A II 8" — v. pct. 95: **obrăzáriu**, pl. *obrăzare* (deci, în acest caz, şi s. n.); **ocheán**[1] (sens neînregistrat de DLR) — v. pct. 64: **ocheán** (*la cântari*), pl. *ocheanuri*; **ochelári I. 2.** — v. punctele: 2, 29, 36, 47, 76, 105, 130, 141, 157, 172, 182, 192, 228, 310, 316, 386, 414, 514, 520, 531, 537, 605, 682, 705, 728, 812, 833, 836, 872, 876, 886, 899, 987 (= 33 de localităţi în care **ochelari I. 2.** apare, iar DLR indică, alături de cinci dicţionare, doar A II 12); **ochéri 2.** — v. pct. 53.

Ocăcăí: la ALR II 6 220 s-a omis un punct (386).

Oceníc s.m. v. **ucenic.** Variantă neînregistrată de DLR. Cf. ALR SN II h 500.

Ocenicíe s. f. v. **ucenicie.** Variantă neînregistrată de DLR. Cf. ALR SN II h 500/872 (legendă: *îl dăm la ocenicie*).

Ociníc s.m. v. **ucenic.** Variantă neînregistrată de DLR. Cf. ALR SN II h 500.

Oglávă: varianta **„oglázie** (ALR SN I h 78/362, pl. *oglăzii*)", literarizat, este **oglávie** (pl.: *oglăvii*), cum bine s-a literarizat în ALRM SN I h 58. Şi alte variante (numărul lor este foarte mare) necesită o reexaminare, dar numai atunci cînd s-ar cunoaşte etimonul exact, căci scr. **oglava**, indicat de DLR, nu este, cum a remarcat prof. R. Todoran (v. CL, XV,

1970, nr. 1, p. 161), convingător pentru un cuvînt care circulă prin Transilvania, Maramureş şi Moldova şi care este absent din graiurile bănăţene.

Oloiérniţă „s.f. (Regional) Teasc de ulei (Negreşti — Baia Mare). ALRM SN I h 344/346". Nu numai în 346, ci şi în 353 apare cuvîntul. (E adevărat, aici împreună cu un alt termen sinonimic, *piuă*, ceea ce a făcut ca pe harta colorată punctul 353 să fie marcat cu un alt simbol, diferit de cel cu care s-a marcat punctul 346.) Fiind atestat în două puncte, articolul trebuia redactat astfel: **oloiérniţă** s.f. (Regional) Teasc de ulei. Cf. ALRM SN I h 344; exact cum s-a redactat **oloíşte**.

Opust[1]: în prezentarea sensului, de două ori se indică ALR I SN h 152, iar o dată ALR SN I h 152. Tehnic, corect este ALR SN I h 152; dar, din punctul de vedere al răspunsurilor obţinute la întrebarea 6 722 şi redate pe h 152 „Stăvilar sterp", exact este ALR SN I h 152/414 şi o singură dată indicat, căci numai în acest punct s-a notat: **opúst.**

Orăcăí: din ALR II se citează, la sensul principal, ALR SN III h 677/762, ib. h 730, fără a se vedea (a se ţine seama de faptul) că în h 677 URSUL *orăcăie* şi nu broaştele, şi *orăcăie* nu numai în punctul 762, ci şi în 192, chiar dacă aici o face sub varianta (indicată de DLR) **oracăí.** De altfel, nici atestarea din ALR I 1 072 („Cum se zice cînd taurul are poftă de împreunare?") nu se referă la („Despre broaşte").

Ortăcí: deşi se citează ALR SN I h 16, deşi la **ortác** s-a dat varianta **hortác** (ALR I 1 521/320, ALR SN I h 15/316), la **ortăcí** nu se mai consemnează (de ce?) varianta **hortăcí** (ALR SN I h 16/316).

Ósie: la sensul **2.**, indicaţia exactă este ALRM SN I h 107, ALRM SN I h 108, nu ALRM SN 107, ALRM SN h 108.

Otcóş: „Variantele" **ótcos** şi **ótcus**, date de DLR din ALR SN I h 126, nu sînt variante ale cuvîntului **octóş** (< scr. **otkos**), ci ele reprezintă răspunsurile date, la întrebarea 5 262 „Brazde (de fîn)", de către informatorii din punctele cartografice 25, 37 (*ótcos*) şi 48, 991 (*ótcus*), fiind, deci, două cuvinte neromâneşti; unul sîrbesc (*ótcos*), iar celălalt bulgăresc (*óctus*).

Otíc: la sensul **1.** se indică ALRM SN I h 17, iar la pluralele *oticuri*, *otici* şi variante ALR II 5 012. Am înţeles că harta colorată (cuprinde tot răspunsurile la întrebarea 5 012), o hartă lexicală, nu putea fi utilizată (şi citată) pentru cele două forme de plural, dar n-am înţeles de ce între materialul nepublicat (ALR II 5 012) şi materialul publicat (ALR SN I h 23 „Otic") s-a preferat primul? La pluralul *otici*, printre alte atestări, se indică, greşit, ALR II 5 012/64. În 64, anchetatorul a notat: *otíc*; *otíce*, *oticíli* (pa), ultima formă, nearticulat, sună *otice* (*e* > *i*, prin asimilare, numai în forma articulată a pluralului: *cîne*, dar *cînili* etc.).

Deşi concluziile sînt evidente, vom reţine, în esenţă, că preţiosul material al *Atlasului lingvistic român* este utilizat de DLR, cum s-a văzut

în observaţiile de mai sus, rezultate dintr-o frunzărire a unui material redus, într-un mod destul de defectuos, uneori, se pare, chiar la voia întîmplării : trimiteri eronate (de volum, hartă şi punct cartografic) ; inconsecvenţă în citarea materialului (acelaşi material citat la cuvinte diferite sau chiar la acelaşi cuvînt sub înfăţişări deosebite) ; literarizări greşite ; material foarte important neglijat (ceea ce a dus la : omiterea unor *cuvinte*, *variante*, *forme de plural*, *sensuri* ; localizări inexacte sau paranteze stilistice şi gramaticale ce cer o altă formulare), precum şi, ceea ce e mai grav, introducerea în *Dicţionar* a unor cuvinte neromâneşti.

Amintind de la început că nu vom discuta, ci numai vom observa cum se foloseşte materialul *Atlasului* în *Dicţionar*, vom încheia arătînd că seria nouă a dicţionarului academic general este o lucrare **valoroasă**, dorindu-i, însă, ca, prin următoarele tomuri, să devină şi **mai valoroasă** printr-o utilizare mai exactă şi mai atentă a *Atlasului lingvistic român*.

NOTE CU PRIVIRE LA CÎTEVA CUVINTE DIN FASCICULA O A DLR

DE

V. PĂLTINEANU

Ochinceá s.f. (Reg.; mai ales la pl.) 1. „Ghinţură"; 2. „Degetariţă". Este evident că avem a face cu rostirea palatalizată a lui *p* într-un cuvînt românesc: *opinceá* (diminutiv al lui *opincă*), care, de fapt, nu apare în DLR, deşi DA atestă şi această formă (s.v. *ghinţură*).

Orjana s.f. art. (Reg.). Este numele unei hore din Hinţeşti-Piteşti, jud. Argeş. Etimologia poate fi explicată pornindu-se de la numele comunei *Oarja*, din acelaşi judeţ, prin adăugarea suf. *-na(a)* şi monoftongarea lui *oa-*.

Olomocí „a fermeca, a descînta; a ameţi pe cineva cu vorba, a îmbrobodi". Dat ca variantă a lui *ormocí*, poate fi explicat printr-un alt cuvînt românesc, anume *holomoci* „a încurca, a ghemui astfel ca să se încurce, a golomoti, a golomozi" (v. DA, s.v.), cuvînt mai vechi în limbă, explicat la rîndul său dintr-o formă ruteană.

Oroganie (Reg.) „păţanie, pătăranie, întîmplare cu tîlc, pildă", a fost atestat în Hănţeşti-Suceava. În limba română mai există un alt cuvînt cu înţeles asemănător, anume: *poroganie* „poveste plină de peripeţii" (cu o zonă de răspîndire asemănătoare cu a primului), pentru etimologia căruia se trimite la ucr. şi rus. *poruganje* (v. DM). Avînd în vedere identitatea de sens, aria de răspîndire şi asemănarea fonetică dintre cele două cuvinte, credem că putem considera pe *oroganie* ca o variantă a celui de-al doilea, prin căderea lui *p-*.

Ortan s.m. (Reg.) „uliu", atestat în Băcăinţi-Orăştie. În DLR se sugerează apropierea de *hultan*. Credem că mai degrabă s-ar putea raporta la *orătanie* şi *orături*, ultimul fiind atestat tocmai în regiunea în care a fost înregistrat cuvîntul în discuţie (v. DLR, *orături* „păsări de curte", prin Uricani-Lupeni). În acest caz, am avea o formaţie regresivă de la *orătanie*, cu sincoparea lui *ă*, deci: *orătanie* > *orătan* > *ortan*, în care *an*

a fost simţit ca un sufix. Se poate pleca şi de la cealaltă formă, *orături*, în care caz desinenţa *-uri* a fost înlocuită de suf. *-an*, după modelul: *vulturi* + suf. *-an* > *vultan*, cf. DM.

Ostru [2] s.n. (Reg.) „numele unui joc de copii, în două echipe de cîte patru inşi; jucătorii unei echipe stau aplecaţi faţă în faţă, iar jucătorii celeilalte echipe se dau, pe rînd, peste cap deasupra lor" (Broscari-Tn. Severin). Mai exact, partenerii echipei aplecate sînt aşezaţi doi spate în spate şi doi faţă în faţă, ţinîndu-se pe dedesubt cu mîinile.

Etimologia acestui cuvînt poate fi explicată pornindu-se de la regulile acestui joc. Cei patru aplecaţi stau între două linii, iar cei care sar nu au voie să le atingă sau să calce spaţiul dintre ele. Se întîmplă foarte des ca, din rostogolire (care se face punînd capul între cei patru), cei care sar să-şi piardă echilibrul şi să cadă între linii, ceea ce face ca echipele să-şi schimbe rolurile. Pornind de la simbolul pe care îl reprezintă grupul de copii aşezaţi între cele două linii, s-ar putea crede că e vorba de o „insulă" care face posibilă trecerea „de pe un mal pe altul". Aşadar, *ostru* [2], ca şi *ostru* [3], poate fi considerat o variantă a rom. *ostrov* „insulă". În alte părţi, jocul se numeşte „berbecul". Evident, de data aceasta alt detaliu s-a impus în a denumi jocul.

Ozmi (Reg.) „a se opinti" (Rm. Vîlcea). Nici acestui cuvînt nu i se dă vreo etimologie, deşi este o variantă a rom. *usmi*, *uzmi* „a se căzni", vezi DA, s.v. *husmi* „id.".

ÎN LEGĂTURĂ CU DURIFICAREA AFRICATELOR *ĉ* ŞI *ĝ* ÎN MARAMUREŞ

DE

ION GHEŢIE

Se ştie că în Maramureş africatele *ĉ* şi *ĝ* se rostesc dur (ALR le notează prin *č* şi *ǧ*). După aceste consoane, vocalele prepalatale *e* şi *i* apar trecute la *ă*, respectiv la *î*; *arğînt*, *čăr*. După I. Pătruţ, durificarea africatelor *ĉ* şi *ĝ* s-ar datora unei influenţe ucrainene. Într-adevăr, în unele graiuri ucrainene de apus, vorbite şi în Maramureş, există africata dură *č*. De la *ĉ*, românii maramureşeni au extins rostirea dură şi asupra lui *ĝ* [1].

Recent, Gr. Rusu a propus o altă soluţie a problemei. După d-sa, apariţia lui *č* şi *ǧ* în Maramureş trebuie pusă în legătură cu durificarea şuierătoarelor *ş* şi *j*. Elementul fricativ al celor două africate fiind un *ş* şi, respectiv, un *j*, durificarea africatelor s-a făcut concomitent cu rostirea dură a fricativelor *ş* şi *j*. Explicaţia aceasta ar găsi o confirmare în faptul că în domeniul dacoromânesc consoanele *ĉ* şi *ĝ* (*faĉe*, *fuĝe*) se găsesc răspîndite într-o arie „aproape identică" cu aceea în care s-a consemnat rostirea moale a lui *ş*, *j* (*uşe*, *naşe*, *grije*) [2].

Explicaţia dată de Gr. Rusu ni se pare plauzibilă, în principiu, şi ea pare a se confirma dacă avem în vedere datele pe care ni le oferă documentele maramureşene din secolele trecute. În această regiune a ţării, durificarea lui *ş* şi a lui *j* pare a se fi petrecut tîrziu, probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dacă nu chiar după 1800 (ne referim la velarizarea vocalelor *e*, *i*, cînd erau precedate de aceste consoane). Într-adevăr, pînă spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, nu întîlnim în documentele maramureşene decît grafii cu *e*, *i*: Săcel, 1700: *şerbului* (SD, XIII, 164), Cuhea, 1724: *şezutu* (SD, XVII, 84), Săliştе, 1752: *moşilor* (SD, XVI, 166), Şugatag, 1761: *slujitori* (SD, XVII, 177), Glod, 1767: *grije* (SD, XVII,

---

[1] Vezi I. Pătruţ, *Contribuţii slave şi maghiare la formarea subdialectelor dacoromâne*, în CL, III, 1958, p. 69.

[2] Gr. Rusu, *O inovaţie fonetică în subdialectul maramureşean: Durificarea africatelor č, ǧ*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, 1965, p. 793–796.

107), Giuleşti, 1772 : *moaşe* (SD, XII, 266), Cuhea, 1795 : *slujeşte* (SD, XVII, 82), Budeşti, 1797 : *strămoşe* (SD, XVII, 56) etc. Într-o notiţă scrisă în Ieud la o dată nesigură, dar după 1752, apare grafia *şăsu* (SD, XVII, 123). Cele mai vechi atestări ale durificării lui *ĉ, ĝ*, cunoscute nouă, sînt posterioare anului 1760 şi se plasează în jurul lui 1800 : Glod, după 1760 : *dulcă* (SD, XVII, 110), Slatina, 1810, Glod, 1836 : *arĝînt* (SD, XVII, 111, 193) [3], Cornesti, după 1821 : *cir* (SD, XVII, 79).

Cu toate acestea, explicaţia lui Gr. Rusu are de făcut faţă unor obiecţii întemeiate. Acceptînd-o, ne-am aştepta să întîlnim fenomenul durificării celor două africate pretutindeni unde au fost notate rostirile dure ale lui *ş, j*. Iată însă că în Moldova şi Banat, acolo unde *ş, j* sînt întotdeauna duri, nu ne întîmpină rostirea dură a africatelor *ĉ, ĝ*. Dimpotrivă, în aceste regiuni, *ĉ* şi *ĝ* au evoluat spre fricative (*ŝ, ẑ*, respectiv *ś, ź*), care prezintă o şi mai marcată palatalitate. Gr. Rusu sesizează această posibilă obiecţie, dar o înlătură arătînd că în Banat şi Moldova evoluţia africatelor *ĉ* şi *ĝ* la fricative e mai veche decît durificarea lui *ş, j* (p. 795). Faptele nu îngăduie însă o asemenea afirmaţie. În Banat, durificarea lui *ş*, de pildă, este prezentă în *Palia de la Orăştie* (1581; vezi Densusianu, HLR, II, 55, 75, 81, 88), dar trecerea africatelor *ĉ, ĝ* la fricative pare a fi mai recentă cu un secol [4]. La fel stau lucrurile şi în Moldova. Durificarea lui *ş, j* se constată documentar la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi în prima jumătate a celui următor [5], în timp ce evoluţia africatelor la fricative se arată a fi posterioară anului 1700 [6].

Dar nu numai situaţia din graiurile bănăţeneşti şi moldoveneşti e în măsură să ridice unele nedumeriri în legătură cu explicaţia furnizată de Gr. Rusu. După cum rezultă din harta anexată, există regiuni în care *ĉ, ĝ* şi-au păstrat caracterul moale, cu toate că aici *ş, j* sînt rostiţi dur. Se cuvine însă să semnalăm faptul că ALR I a notat, în Oltenia şi Muntenia, rostiri de tipul *cruĉă, ĝănunche, plaĉă* [7], de obicei în aria lui *ş, j* duri, dar nu numai în ea, care ar putea consemna o tendinţă de rostire dură a celor două africate (de observat însă că ALR II nu înregistrează asemenea pronunţări [8]). În texte vechi, din secolul al XVI-lea, provenind din diverse regiuni ale ţării, au fost notate grafii de tipul *cătate* (CT, TM, TB), *căti* (CT) (vezi Densusianu, HLR, II, p. 83, 86, 104), în care, după un *c*, rostit probabil dur, apare un *ă*, în locul normalului *e*. (La exemplele înregistrate de Densusianu adăugăm grafia *să cătiască*, întîlnită în *Pravila* moldovenească a ritorului Lucaci din 1581, f. 209 r.)

Am putea admite, eventual, pe baza tuturor acestor date, că durificarea şuierătoarelor *ş, j* a avut drept consecinţă, în diverse regiuni ale ţării, tendinţa de a rosti dur şi africatele *ĉ* şi *ĝ*. Această tendinţă s-ar fi

---

[3] Bîrlea transcrie *arginț*, omiţînd să pună semnul diacritic pe *g*.

[4] Vezi lucrarea noastră *Africatele č şi ğ în textele bănăţeneşti scrise cu litere latine şi ortografie maghiară din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, în LR, XV, 1966, nr. 1, p. 35—39.

[5] Vezi DIR, IV, Moldova, p. 94 (text din 1593), şi G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iaşi, 1947, p. 243—244 (exemple de la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi din prima jumătate a celui următor).

[6] Vezi R. Todoran, *Un problème de dialectologie historique : ĉ > ŝ et ĝ > ẑ dans les parlers moldaves*, în RRL, X, 1965, no. 4, p. 380 şi urm.

[7] ALR I, h. 57 „genunche", 246 „îmi place fata aceasta", 300 „cruce pe mormînt".

[8] ALR II, h. 65 „sînge închegat", 110 „trage să moară", 139 „băiat măricel".

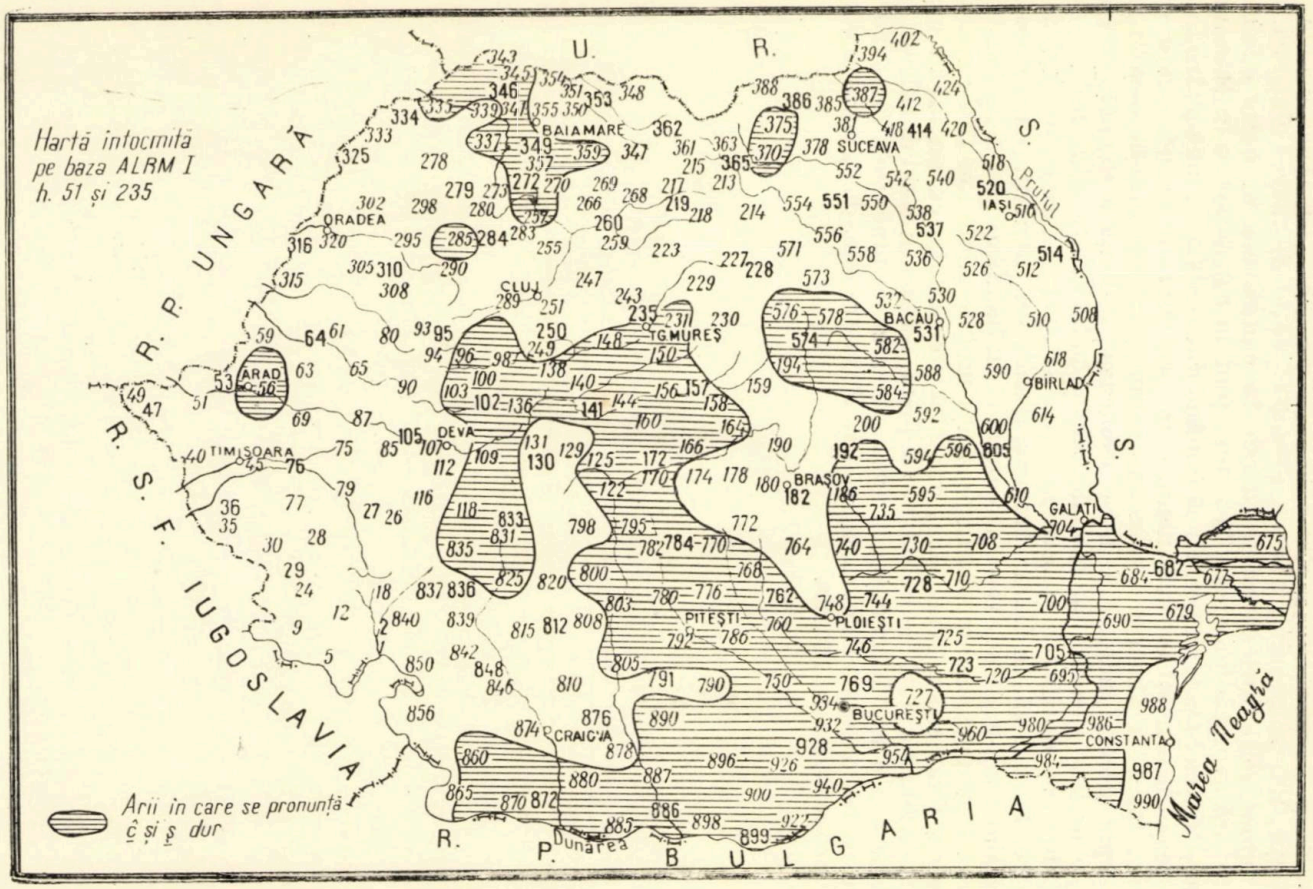
Hartă întocmită
pe baza ALRM I
h. 51 și 235
U. R. S. S.
R. P. UNGARĂ
R. S. F. IUGOSLAVIA
R. P. BULGARIA
Prutul
Marea Neagră
Dunărea
ORADEA
CLUJ
BAIA MARE
SUCEAVA
IAȘI
TG. MUREȘ
BACĂU
BÎRLAD
ARAD
DEVA
TIMIȘOARA
BRAȘOV
GALAȚI
PITEȘTI
PLOIEȘTI
BUCUREȘTI
CRAIOVA
CONSTANȚA
Arii în care se pronunță
ĉ și ş dur

manifestat inconsecvent şi sporadic în diverse părţi ale Dacoromaniei, cu excepţia Maramureşului, unde a primit caracter de „lege" fonetică. Aici (şi numai aici) durificarea se manifestă consecvent în toate cuvintele. De ce însă evoluţia fonetică a fost dusă pînă la capăt numai în Maramureş şi nu şi aiurea? Oare nu pentru că românii din această regiune a ţării trăiesc de secole în contact cu ucrainenii, care, aşa cum am vărut, cunosc durificarea lui *ĉ*? Influenţa ucraineană asupra graiului mazamureşean fiind deasupra oricărei îndoieli (printr-o asemenea influenţă se explică, de exemplu, evoluţiile specifice ale labiodentalelor palatalizate : *şier*, *zin*), e posibil ca şi în cazul durificării africatelor *ĉ* şi *ĝ* să avem a face cu o astfel de înrîurire. Faptul că, în Maramureş, ucrainenii sînt minoritari nu înseamnă că graiul lor n-a putut exercita o anumită influenţă asupra celui românesc. În cazul în speţă, ne-am afla în prezenţa unei tendinţe fonetice româneşti, care s-a fixat şi s-a generalizat datorită contactului cu un idiom străin. Dacă explicaţia dată de noi este cea justă, atunci în cazul durificării africatelor *ĉ* şi *ĝ* în Maramureş am avea a face cu o împletire a factorilor interni cu cei externi. Explicaţia lui Gr. Rusu trebuie, deci, coroborată cu cea propusă de I. Pătruţ.

DOCUMENTALIST SAU DOCUMENTARIST ?

DE

GRIGORE ȚOPAN

„Cum se cheamă sau cum numiți dv. specialistul care, alături de bibliotecar și de bibliograf, se ocupă cu documentele de informare în bibliotecă sau într-un institut?". Formulînd întrebarea separat și în mod individual pentru fiecare persoană, în scopul neinfluențării răspunsului, am constatat că forma *documentarist* e preferată, căci, din cei opt lucrători în bibliotecă interogați de noi, cinci răspund cu *documentarist*, doi cu *documentalist* și unul nu e hotărît ce formă să aleagă. De altfel și ceilalți doi justifică neologismul ca fiind întrebuințat în unele lucrări de strictă specialitate : „așa l-am văzut scris".

Varianta *-alist* a sufixelor *-al* + *-ist* poate fi urmărită într-o serie de studii [1] în care constatăm, alături de forme ca *specialist*, *comercialist*, *existențialist*, derivarea cu ajutorul sufixelor *-onal* + *-ist* : *regionalist*, *tradiționalist*, *convenționalist*, *internaționalist* etc.

Desigur că derivatele cu sufixul *-alist* nu sînt analoge cu *moralist*, *capitalist* etc., în care *-(a)l* face parte din tulpina cuvîntului sau e terminația și numai *-ist* constituie sufixul. Nici în cazuri ca *memorialist*, *provincialist*, *materialist*, în care nu rezultă dacă este vorba de varianta compusă (*-alist*) sau de cele două sufixe componente (*-al* și *-ist*), nu întîlnim analogii ca *familialist* sau *parlamentalist*, respectiv forme în care componentele sufixului să fie atașate în mod simultan la tema cuvîntului. Aceasta cu atît mai puțin la cuvinte ca *parlament*, *document*, *instrument*, care au în limba română un derivat intermediar în *parlamentar*, *documentar*, *instrumentar* etc., formate cu un sufix inițial *-ar*. Putem forma un cuvînt nou ca *monumentalist*, derivîndu-l de la tema intermediarului său *monumental*, caz în care — spre deosebire de *documentar* — nu avem în limba română vreo formă în *-(a)r*. La fel stau lucrurile cu *departamental* și altele.

Rezultă deci că în formarea cuvintelor cu *-alist* sau *-onalist* se întrebuințează mai întîi derivatele cu primul sufix *al*(*-ar*), *-onal* și numai în

[1] G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 423 ; Iorgu Iordan, *Sufixele românești de origine recentă (neologisme)*, în „Buletinul Institutului de filologie română « Alexandru Philippide »", vol. VI, 1939, p. 46 ; Jana Albin, *Sufixele -ism și -ist*, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, 1959, p. 125—126.

cuvintele în care s-au folosit succesiv cele două sufixe (*-al* + *-ist*, *-onal* + *-ist*, prin urmare şi *-ar*+*-ist*) a apărut varianta lor compusă (*-onalist*, *-alist* sau *-arist*). Aceasta ne-o dovedesc atît practica rostirii cît şi materialul cu privire la formarea cuvintelor. Avem într-adevăr în limbă cuvinte ca *liberalist*, *colonialist* sau *internaţionalist*; nu întîlnim însă în româneşte forme ca **monetalist*, **parlamentalist* şi deci n-ar trebui să apară nici *documentalist*.

În cazul dubletului *documentarist—documentalist* nu este nevoie, credem noi, să substituim un cuvînt existent, derivat al sufixului atît de frecvent, de viu şi de productiv în limba română ca *-ar*, cu altul. Chiar şi în cuvintele derivate cu ambele sufixe, *-ar* şi *-al*, din aceeaşi temă, primatul îl deţine forma cu *-ar* : *familiar*, iar secundul *familial* se menţine pentru înlăturarea echivocului. Ba, mai mult, prima din cele două variante o poate înlocui uneori pe a doua. Într-adevăr, o plăcuţă cu inscripţia „Locuinţă familiară", spre exemplu, nu spune niciodată că locuinţa respectivă nu aparţine unei familii. Dimpotrivă, deşi forma *familială* e cea „corectă", sensul primei forme nu prezintă echivoc. Dintre cele două sufixe (*-ar* şi *-al*), care adesea alternează derivînd sinonime, nu optăm nici în scris pentru *familialist*, deşi, după cum am văzut, în acest caz există şi forma *familial*. Există, de asemenea, şi un derivat *familist*. Nu vom spune însă decît *familiarism* şi, respectiv, *familiarist*.

Din cele arătate pînă aici rezultă că există derivate ca *orientalist*, *nominalist*, *fenomenalist*, dar vom forma mai bine *monetarist* (nu *monetalist*), *parlamentarist*, *documentarist* şi chiar *dentarist*, *instrumentarist* etc. Toate derivatele cuvîntului *document* pot fi formate în interiorul limbii române. Considerăm că nu ar fi nevoie să împrumutăm asemenea cuvinte ca francezul *documentaliste*, cîtă vreme dispunem de termen în forma lui românească : *documentarist*. Ar merge mai degrabă sinonimul său, *informaţionalist*, numai că *informaţional* nu are suficient „rodaj". Există şi în limba franceză de altfel varianta *documentariste* a sinonimului, astfel că substituirea neologismului românesc cu a treia formă, cînd dispunem de una românească şi cînd se află o primă formă identică în limba franceză, pare cu totul nejustificată.

Pe de altă parte, prin întrebuinţarea cuvîntului românesc *documentarist*, *documentarişti*, mai ales în contextul „bibliotecarilor şi bibliografilor", nu înţelegem — consider — că ar putea fi vorba despre documentariştii din domeniul cinematografiei. Se impune deci ca şi în formarea neologismelor să se ţină seama de specificul limbii române, îndeosebi atunci cînd adoptarea unei forme în locul alteia nu schimbă sensul cuvîntului. Or, fr. *documentaliste* traduce românescul *documentarist*, ceea ce înseamnă că franţuzescului *documentaliste* îi corespunde în româneşte forma propusă de noi.

În munca de unificare şi de fixare a terminologiei ştiinţifice şi tehnice româneşti, s-au impus unele criterii cu caracter ştiinţific şi practic. „Adoptarea cu preferinţă a unui cuvînt românesc, simplu sau compus, în locul unui termen străin, atunci cînd uzul se poate lipsi de acesta din urmă"[2], este totdeauna recomandabilă.

---

[2] D. Macrea, *Terminologie ştiinţifică şi tehnică în limba română*, în „Cercetări de lingvistică", XI, 1966, nr. 1, p. 19.

DE LA REDACȚIA **DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE** (DLR)*

1. CUVINTE CU SENSUL NEPRECIZAT

Pandrichie s. f., **panijă** s. f. și **panpochie** subst. provin dintr-un răspuns la chestionarul trimis de B. P. Hasdeu (H II 312, Satu-Nou — Medgidia), unde fiecare dintre aceste cuvinte este glosat sumar „nume de joc" (= probabil nume de dans popular). În eventualitatea că termenii citați mai circulă și astăzi, ne interesează o descriere a jocurilor respective. Semnalez că ne sînt necunoscute și accentele, formele de plural (dacă acestea există) și etimologia acestor cuvinte. Pentru **panpochie** avem nevoie și de gen.

Papainog [2] s. n. este un omonim al cunoscutului **papainog** [1] s. n. „catalige" și are două sensuri. Primul sens („pîine făcută din amidonul obținut din cartofi rași, amestecat cu puțină făină", LEXIC REG. 93, Lisa — Făgăraș) nu are nevoie de precizări. Cel de-al doilea sens însă („mîncare ciobănească", CHEST. V 153/73, Sarai — Hîrșova) este vag și izvorul nu ne pune la dispoziție nici o informație în plus.

Papiță s. f. ne este semnalat de acad. Iorgu Iordan în *Note de lexicologie românească* din SCL, XX, 1969, nr. 2, p. 133, cu o atestare din periodicul „Azi" din 3.III.1939, p. 4, col. 5 (*Cam papiță cocoana și cam rea, cum o arăta fața*). Acad. Iorgu Iordan arată că termenul „pare a însemna « grasă » (=mîncăcioasă, de la *a păpa*)". În afară de precizarea sensului, dorim să aflăm dacă termenul mai circulă și astăzi și în ce regiuni. De asemenea, nu cunoaștem accentul și forma de plural.

Păpură [2] s. f., omonim cu termenul care denumește — printre altele — și planta cunoscută, pare a însemna și „un fel de țesătură fină", nedefinită însă mai de aproape de izvoarele de care dispunem (documente din N. A. BOGDAN, C. M. 160, IORGA, S. D. XI, 62 și URICARIUL, XIV, 234).

Pépi s. f. are, pe lîngă numeroase alte sensuri care se referă la diferite specii de insecte, și sensul de „ciupercă parazită" (ALR SN I h 227/310,

---

* Vezi și „Limba română", XV, 1966, nr. 2, p. 133—135, nr. 4, p. 351, XVII, 1969, nr. 2, p. 199—201, nr. 3, p. 299—300. Pentru abrevierile și siglele folosite, vezi *Dicționarul limbii române* (DLR), Serie nouă, tomul VI, Litera *M*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965—1968, p. XIX ș. u.

Roşia — Beiuş). Avem nevoie de informaţii suplimentare pentru a putea identifica specia respectivă.

Percéle s. f. pl. apare la BARONZI, L. 95 într-o listă de cuvinte care denumesc diferite obiecte de îmbrăcăminte ţărănească, dar fără nici o precizare care să ne uşureze identificarea obiectului în discuţie. Dacă termenul mai circulă şi astăzi, ar trebui precizat în ce parte a ţării este folosit şi, evident, cu ce sens. De asemenea, ar fi binevenită semnalarea formei de singular (dacă ea există, bineînţeles).

Peteca-vîntului este un compus al cuvîntului **petic** s. n. şi denumeşte, după BUJOREAN, B. L. 388, o plantă pe care însă nu o putem identifica.

2. CUVINTE CU ACCENTUL NECUNOSCUT

La **pandrichie, panijă, panpochic** şi **papiţă** (discutate sub 1), se adaugă :

Paperină s. f. (Bot.) „scînteiuţă (*Anagallis arvensis*)" (BORZA, D. 18).

Papici s. m. pl. (sau s. f. pl.?) (Bot.) „dediţel-de-pădure (*Anemone silvestris*)" (id., ib. 19).

Paplec s. n. „papuc" şi „pantof uzat" (CV, 1950, nr. 3, 36).

Pastra s. f. „jocul de cărţi cunoscut sub numele de *tabinet*" (H II 262, XIV 347).

Patnoşcă s. f. „gaică" (PAMFILE, C. 49).

Patonea s. i. „floarea-soarelui (*Helianthus annuus*)" (BORZA, D. 81).

Pelniţă s. f. „numele unei hore" (VARONE, D. 123).

Pepiniştină s. f. „pepenărie, pepeniște" (VAIDA).

Peplehui s. m. „pălărie cu borurile lăsate" (PAŞCA, GL.).

Pepoşe s. f. pl. „numele unui joc de copii cu pietricele" (COMAN, GL.).

Perevize subst. pl. „cartuşiere" (CIHAC, II, 251, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG).

Perghеşă adj. apare numai în sintagma *pere perghеşe* = „pere pergamute" (PĂCALĂ, M. R. 279).

3. CUVINTE CU GENUL NECUNOSCUT

La **panpochic** (discutat sub 1), **papici** şi **perevize** (discutate sub 2), se adaugă :

Paporotnéc subst. (Bot.) „obilgeană (*Aconus calamus*)" (BORZA, D. 11).

Patáci subst. (sg. sau pl.?) „floarea-paştilor (*Anemone nemorosa*)" (id., ib. 19).

Páter [1] adj. „nebun" (CV, 1951, nr. 11, 38) despre care nu ştim dacă este folosit şi pe lîngă substantive feminine.

Páviţ subst. „viţă-de-vie" (GL. OLT., Şovarna-Motru — Turnu-Severin).

Perci subst. (sg. sau pl. ?) (Bot.) „iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*)" (BORZA, D. 127).

Pergău subst. „talangă mică" (PAȘCA, GL., A I 12, 13, 17, 24).

Perghetéu subst. idem (VAIDA).

Pestilénț subst. (Bot.) „cucuruz (*Petasites albus*)" (CALENDARIU 1824, 183/2).

Petác subst. (Bot.) „mușcată (*Pelargonium zonale*)" (BORZA, D. 125).

4. CUVINTE CU PLURALUL NECUNOSCUT

La **pandrichie, panijă, panpochic** și **papiță** (discutate sub 1), **pastra, patonea, paperină** (discutate sub 2), **paporotnéc, patáci, páviț, perci, pergău, perghetéu, pestilénț** și **petác** (discutate sub 3), se adaugă :

Pantioágă s. f. „femeie (foarte) înaltă" (Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI).

Papalúngă s. f. (Bot.) „păpădie (*Taraxacum officinale*)" (PANȚU, PL., DR. IV, 839, BORZA, D. 168) și „podbal (*Tussilago farfara*)" (BORZA, D. 173).

Pápcă s. f. „rață (*Anas*)" (PASCU, S. 232).

Papoáră s. f. „urdoare" (DR. IX, 430, ALRM I/I h 24/576).

Patáilă s. f. „nume pentru o persoană gîngavă, bîlbîită" (LEXIC REG. 117).

Patareágă s. f. idem (*ibidem*).

Pepiúgă s. f. „strat de cetină putrezită" (GL. OLT., Cloșani — Tîrgu-Jiu).

Pepeneá s. f. (Bot.) „crețușcă (*Filipendula ulmaria*)" (BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 70) și „cununiță (*Spiraea ulmifolia*)" (BORZA, D. 164).

Pepenícă s. f. (Bot.) „crețușcă (*Filipendula ulmaria*)" (id. ib. 70) și „papanași (*Trifolium arvensis*)" (id. ib. 171).

5. CUVINTE CU SINGULARUL NECUNOSCUT

La **percéle** (discutat sub 1), **papici, pepoșe** și **perevize** (discutate sub 2), **patáci** și **perci** (discutate sub 3), se adaugă :

Pandéle s. f. pl. care apare numai în sintagma *prune pandele* = „specie de prune" (Com. FURTUNĂ din Vlăsinești — Botoșani).

6. CUVINTE CU PRONUNȚAREA NECUNOSCUTĂ

Paraziós, -oásă adj. (despre terenuri) „care conține nisip (fin)", „care este acoperit cu nisip (fin)" (ATILA, P. 48, 238) poate fi pronunțat cu hiat (*-zi-ós*) sau cu diftong (*-ziós*).

7. CUVINTE CU ETIMOLOGIA NECUNOSCUTĂ

La **pandrichie, panijă, panpochic, papainog** [2] și **pápură** (discutate sub 1), **paperină, paplec, pastra, patonea, peplehui, pergheșă** (discutate sub 2), **patáci, páviț** și **perci** (discutate sub 3), **pantioágă, papalúngă, paporotnéc, papoáră, patáilă, patareágă, pepeiúgă** (discutate sub 4), **pandéle** (discutat sub 5) și **paraziós** (discutat sub 6), se adaugă :

Pandeá s. f. „lemn fasonat pentru construcții, cioplit pe două părți" (CHEST. II 80/223, Bogdănești — Botoșani).

Pandosí vb. IV refl. „a se duce în lume astfel încît să i se piardă urma" (BUGNARIU, N. 262/121), care are și un derivat **pandosít -ă** atestat de VICIU, S. GL. (Gurghiu — Reghin) și cu sensul de „pipernicit".

Pantasíe s. f. (Bot.) „mușcată (*Pelargonium zonale*)" (TDRG, prin Mold.)

Pantáura adv. este folosit numai în expresia *a umbla pantaura* = „a umbla toată ziua de colo pînă colo, fără rost" (CV, 1950, nr. 4, 37). În BARBU, G. 405, apare și varianta lexicală **pantaráura.**

Pántiș, -ă adj. (despre cai) „șarg" (ALR I 1492/283).

Pánță s. f. „veston pentru băieși confecționat din pînză de proastă calitate" (PAȘCA, GL., Crișcior — Brad).

Papacióc, -oácă adj., subst. (despre oameni) „urît", „urîcios" (UDRESCU, GL., Pitești), „epitet depreciativ pentru o femeie care se îmbracă ridicol" (KLOPȘTOCK, în SCL, XX, 1969, nr. 2, p. 133, în forma **papancioácă**), „epitet pentru un om șiret" (LUC. VI, 449) și „rachiu" (BL. II, 178).

Papaciúpă s. f. „epitet pentru o femeie care se îmbracă ridicol" (SCRIBAN, D.). Cuvîntul seamănă ca formă și ca sens cu **papacioc.** SCRIBAN, D. semnalează și varianta lexicală **papaciúfă.**

Papandúră s. f. „deschizătură în acoperișul caselor țărănești pentru iluminat sau pentru evacuarea fumului" (CHEST. II 262/113, Branișteа — Tecuci).

Papapúngă s. f. (Bot.) „podbal (*Tussilago farfara*)" (BORZA, D. 173).

Paparúgă s. f. (Entom.) „buburuză (*Coccinella septempunctata*)" are numeroase atestări (din mai toate regiunile țării) și multe variante (**paparúdă, papalúgă, paparúză, păpălúză, păpărúdă, păpărúgă, păpărúză, peperúge**). Variantele în *-ză* sugerează o apropiere de **buburuză.**

Papélcă s. f. „fată care știe să se îmbrace bine" (ARH. OLT. VI, 108) și „femeie neserioasă" (UDRESCU, GL., Cepari — Curtea-de-Argeș).

Parachérniță s. f. (Bot.) numele plantei cunoscute de specialiști sub denumirea științifică de *Parietaria officinalis.* Cuvîntul are numeroase atestări din mai toate regiunile țării, atestări care semnalează și cîteva variante lexicale (**perechérniță, părăchérniță** și **părechérniță**).

Paradău subst. este cunoscut numai în expresia *a se alege (praful și) paradăul* (de cineva sau de ceva) = „ a se alege praful (de cineva sau de ceva)" (RĂDULESCU-CODIN, L. 56, LEXIC REG. II, 116, UDRESCU, GL.). Cuvîntul apare și sub forma **părădău.**

Paradíchiu subst. are același sens ca și **paradău** (tot numai în expr.) (IOVESCU, N. 75, TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 16, UDRESCU, GL.). Se cunosc și variantele lexicale **paradíciu** și **puradíchiu.**

Parághie s. f. este numele unui „joc de copii care constă în a arunca o piatră plată pe suprafața unei ape astfel încît aceasta să descrie cît mai multe cercuri", joc numit și „scara pisicii" (LEXIC REG. 83, Rîmnicu-Vîlcea).

Paraluí vb. IV intranz. „a-i merge cuiva bine" (CV 1951, nr. 3, 43).

Paraoáche s. f. „femeie proastă" (H XVII 175, COMAN, GL.).

I. D.

VASILE ŞTIRBU

1936 — 1970

În ziua de 9 noiembrie 1970 s-a stins din viaţă, în vîrstă de 34 de ani, conferenţiarul universitar Vasile Ştirbu.

Născut în pitoreasca comună Josenii Bîrgăului, judeţul Bistriţa-Năsăud, la data de 12 noiembrie 1936, Vasile Ştirbu a urmat cursurile şcolii elementare din comuna natală iar liceul la Năsăud. În anul 1955 a intrat ca student la Facultatea de filologie, secţia rusă, a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj, obţinînd rezultate remarcabile.

În 1959 era redactor la revista „Tribuna", iar în februarie 1960, asistent la Catedra de limba rusă a Facultăţii de filologie din Cluj. În 1962 a fost numit lector şi recent conferenţiar la Catedra de limba română şi limbi străine a Institutului pedagogic de 3 ani din Baia-Mare, unde, începînd cu anul universitar 1968/1969, i s-a încredinţat şi funcţia de prorector.

Deşi moartea l-a răpit carierei didactice şi creaţiei ştiinţifice aşa de timpuriu, cursurile şi lucrările publicate îl atestă pe lingvistul pasionat pentru cercetarea ştiinţifică şi ataşat carierei didactice.

Claritatea expunerilor, acurateţea demonstraţiilor, bogăţia informaţiei sînt virtuţi prezente în fiecare pagină de curs.

Articolele publicate relevă o vastă gamă de preocupări lingvistice : filologie clasică (*Despre lexic la Aristotel*, în „Studii clasice", X, 1968), germanistică (*Probleme de fonetică generală în studiul limbii germane*, în „Revista învăţămîntului superior", nr. 9, 1964), slavistică (*Grafeme şi foneme*, în „Russkii iazîc v şcole", nr. 2, 1963), lingvistică generală (*Nivele de abstractizare în planul expresiei*, în SCL, nr. 2, 1968) şi de limba română (*Sensul adjectivelor ordinale*, în LR, nr. 1, 1964) etc. Ele sînt pline de idei originale şi de soluţii ingenioase. Teza sa de doctorat, *Abstract şi concret în limbă*, pe care a susţinut-o strălucit în aprilie 1970, face dovada unei personalităţi complexe a cărei împlinire, după o scurtă şi neaşteptată suferinţă, a fost întreruptă atît de brusc.

Capacitatea şi temeinica sa pregătire au fost apreciate atît de colectivul din care a făcut parte, cît şi de toţi cei care l-au cunoscut.

Încă din anii studenţiei, Vasile Ştirbu a fost animat de ideile democratice, dovedindu-se a fi unul dintre militanţii activi pentru triumful idealurilor socialismului.

Pentru meritele sale deosebite, numele regretatului nostru coleg va rămîne la loc de cinste în instituţiile pe care le-a servit, în lingvistica şi cultura românească. Amintirea lui o vom păstra neştearsă în inimile noastre.

Gheorghe Pop

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică de asemenea articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, 1969, 376 p., 18 lei.

Sub redacţia I. COTEANU, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 189 p. + 42 pl., 25 lei.

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână** (româna comună), 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. AL. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. I, **Compunerea** de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970, 333 p., 23 lei.

I. I. RUSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară (stilul scenic)**, 1970 208 p., 6,75 lei.

MARIUS SALA, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p., 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

EMANUEL VASILIU, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 25 × 17,50, 295 p., broşat, 12 lei.

TEOFIL TEAHA, ION IONICĂ şi VALERIU RUSU, **Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia**, vol. II. Sub conducerea lui Boris Cazacu, XIV + 315, 1970, 230 lei.

* * * **Philologica**, vol. I, 1970, 163 p., 7,75 lei.

* * * **Actes du Xe Congrès International des linguistes, Bucarest, 28 août — 2 septembre 1967**, vol. I, 1969, 775 p., 42 lei, vol. 2, 1970, 1158 p., 54 lei ; vol. 3, 1970, 779 p., 38 lei.

* * * **Actele celui de al XII-lea Congres Internaţional de lingvistică şi filologie romanică**, vol. I, 1155 p., 57 lei.

Sub redacţia I. COTEANU şi LUCIA WALD, **Sistemele limbii**, 1970, 275 p., 17,50 lei.

LR Anul XX, Nr. 1, p. 1 — 110, Bucureşti, 1971

42200

Lei 6

I 8132

LIMBA ROMÂNĂ ANUL XX, 1971

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Nr. 2

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil :

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct :

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Membri :

Conf. univ. V. ARVINTE (Iași)
GH. BOLOCAN
VL. DRIMBA
ION GHEȚIE
Conf. univ. VALERIA GUȚU-ROMALO
Prof. ION POPESCU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le pris d'un abonnement annuel est de £ 1.1.0, $ 3, FF. 15.

Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Boîte postale 134 — 135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Adresa redacției
Str. I. C. FRIMU Nr. 22,
Sectorul 1
BUCUREȘTI

APARE DE 6 ORI PE AN

8192
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XX 1971 Nr. 2

ULIM 2014
IAȘI 2022

SUMAR

Pag.

LIMBĂ LITERARĂ ȘI FILOLOGIE

ION GHEȚIE, Contribuții la problema unificării limbii române literare. *Momentul 1750* 113
PAVEL BINDER, Între istorie și filologie. II. *O ipoteză privind caracterul patronajului exercitat de juzii Brașovului asupra tipografiei coresiene* 125
ALEXANDRU MAREȘ, Un fragment de *Molitvenic* din secolul al XVI-lea? 131

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

WERNER BAHNER (R. D. G.), Unele observații asupra trăsăturilor specifice ale lexicului în prima perioadă a istoriei limbii române 141

GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

D. CRAȘOVEANU, Observații asupra complementului de excepție și a subordonatei corespunzătoare 151
CORNELIU REGUȘ, Influența limbii române asupra graiurilor ucrainene din R. S. România 159
Note etimologice (DAN BUGEANU, GR. BRÂNCUȘ) 175

NOTE ȘI COMENTARII

FLORA ȘUTEU, Istoria semnului grafic *â* în scrierea românească 187
Acad. AL. ROSETTI și ION GHEȚIE, O precizare în legătură cu articolul *Mihail Eminescu et l'expression poétique roumaine* 193

RECENZII

LUCIA WALD—ELENA SLAVE, *Ce limbi se vorbesc pe glob*, București, Editura științifică, 1968 (*Marica Pietreanu*) 195
AUREL NICOLESCU, *Probleme de analiză a frazei*, București, Editura științifică, 1969 (*Elena Berea-Găgeanu*) 197
Studii de limbă, literatură și folclor, Reșița, 1969; *Cercetări de limbă și literatură*, Oradea, 1968 și 1969 (*Radu Michăescu*) 201
Cărți și reviste primite la redacție 203

RUBRICA CITITORILOR

De la redacția *Dicționarului limbii române* (DLR)—(*I.D.*, *L.M.*) Răspuns (*L.M.*) 205

LR Anul XX, nr. 2, p. 111—212, București, 1971

12873

CONTRIBUŢII LA PROBLEMA UNIFICĂRII LIMBII ROMÂNE LITERARE MOMENTUL 1750

DE

ION GHEŢIE

Una dintre problemele frecvent reluate în ultimul timp, dar încă insuficient limpezite, este aceea a limbii cărţilor bisericeşti, privită în ipostaza de model lingvistic în procesul de constituire a limbii române literare. Cel ce a pus pentru întîia oară în relaţie noţiunile de „limbă bisericească" şi de „unificare lingvistică", într-o formulă coerentă, a fost I.Heliade-Rădulescu. Arătînd în celebra sa scrisoare adresată lui C.Negruzzi în 1836 că „toată naţia are dialectele sale deosebite, dar limba literară este una la toţi învăţaţii acelei naţii", Heliade socotea că, pentru a realiza unitatea limbii de cultură, era necesar „să urmăm limbii cei bisericeşti şi pe tipii ei să facem şi limba filosofului, matematicului, politicului"[1]. Soluţia i se părea sigura recomandabilă, întrucît „limba românească se desparte şi ea în dialectele sale, însă limba bisericească este tot aceea şi la români [=munteni] şi la moldoveni şi la transilvăneni"[2].

Propunerea lui Heliade a avut un succes neaşteptat, fiind îmbrăţişată de cei mai de seamă reprezentanţi ai culturii româneşti din acele vremuri. „Voi să scriu cum şi vorbesc", mărturiseşte Bariţiu, „dar nu după dialectul unde m-am născut ... nici în cel de la Bucureşti, nici în cel de la Iaşi, ci singur în acela care place mai mult urechilor mele, care însă foarte mult se apropie de limba cărţilor bisericeşti"[3]. La baza românei literare trebuie aşezată limba cărţilor bisericeşti, citim în „Albina românească"[4], înţeleasă de toţi şi constituind „singura legătură ce uneşte încă pe românii despărţiţi în straturi deosăbite". În cuvîntarea rostită, în 1862, la congresul *Asociaţiei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român*, Timotei Cipariu propunea ca „limba bisericească, carea

[1] *Opere*, ed. D. Popovici, vol. II, Bucureşti, 1943, p. 220.
[2] *Ibidem*.
[3] Vezi V. Netea, *Ideile despre limbă ale lui George Bariţiu pînă la 1848*, în „Limba română", VI, 1957, nr. 5, p. 56.
[4] *Omul literat*, în AR,X , 1839, nr. 12, p. 45—47.

e mai regulată ... să se ie de bază pentru limba și literatura cea profană"[5]. Ecouri, încă foarte puternice, ale acestei concepții vor fi auzite în ședințele Societății Academice Române, creată tocmai pentru a ridica „mîndru și frumos și neclătinat edificiul unității limbei române"[6].

Au existat și voci, e drept puține, care au manifestat rezistență la ideile marelui om de cultură român. Pentru G. Săulescu, de pildă, apelul la limba bisericească era o formulă goală, inventată pentru a masca tendințele de muntenizare a limbii, prezente în reformele lui Heliade. El va merge pînă la a-i acuza pe munteni (adică, în fond, pe Heliade) că au tipărit o *Biblie* la Smirna, la care se referă atunci cînd vorbesc de acțiunea unificatoare a limbii bisericești[7].

Dacă cei mai mulți învățați nu erau de acord cu Săulescu, nu e mai puțin adevărat că nici pentru ei conceptul de „limbă bisericească" nu avea un înțeles foarte clar. Nu e, de aceea, surprinzător ca omul de știință de astăzi să încerce oarecare nedumerire în fața unei noțiuni destul de vagi. Oricît de dificilă ar fi, limpezirea conceptului de limbă bisericească este o chestiune de primă importanță pentru cercetătorul preocupat de problema bazei dialectale a românei literare și care știe că directivele formulate de Heliade au fost urmate, în marea lor majoritate, în procesul de constituire a normei unice supradialectale. Acesta este motivul pentru care ne-am oprit asupra chestiunii, încercînd să o deslușim în datele ei esențiale.

După cum s-a putut vedea din citatele reproduse mai sus, acceptarea, de către Heliade, a limbii bisericești drept bază a unificării apare justificată prin caracterul unitar al acestei limbi. De vreme ce unificarea se realizase cîndva în trecut, era necesar ca ea să devină un îndreptar pentru aspirațiile către unitate ale prezentului. Ceea ce trebuie reținut, în primul rînd, din afirmațiile lui Heliade, este convingerea sa că *într-un moment oarecare din trecut se realizase o unificare a românei literare la nivelul limbii cărților bisericești*. Vom remarca, îndată, că Heliade nu e singurul care a atras atenția asupra acestui lucru. Înaintea sa, Petru Maior arătase, în 1819, că „din Italia au venit și aici în Dacia mulțimea destintelor dialete în vorbă, *măcar că în cărțile cele bisericești numai o dialetă este la toți*"[8].

Cînd s-a realizat această unificare lingvistică sau, mai exact vorbind, din ce epocă proveneau cărțile bisericești în care cei doi învățați români au observat o limbă unitară, lipsită de particularități divergente?

Va trebui să convenim, din capul locului, că nu avem a face cu texte din secolul al XVI-lea, și aceasta nu numai pentru că în anii 1820—1840 literatura românească a acestui veac era extrem de puțin cunoscută, ci și pentru că primele monumente literare românești sînt, precum se știe

---

[5] „Amicul școalei", III, 1862, nr. 31, p. 242—243.

[6] Vezi articolul nostru *Societatea Academică Română și unificarea limbii române literare*, în LR, XV, 1966, nr. 5, p. 529; vezi și p. 521.

[7] În legătură cu atitudinea lui Săulescu, vezi articolul *Observații gramaticești asupra limbei românești*, în AR, X, 1839, nr. 51 (supliment) p. 209—212 și nr. 55 (supliment), p. 229—230; asupra discuțiilor din jurul anului 1840 privind unificarea românei literare, vezi Ion Gheție și M. Seche, *Discuții despre limba literară între anii 1830—1860*, în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. I, [București], 1969, p. 262—266.

[8] *Dialog pentru începutul limbei române între unchiu și nepot*, în *Ortografia romana sive latino-valachica*, Buda, 1819, p. 70 (sublinierea ne aparține).

astăzi, departe de a oferi imaginea unei limbi unitare. Dimpotrivă, în paginile lor, așa cum subliniază Densusianu, „le morcellement dialectale est assez visible"[9].

Cărțile bisericești scrise în secolul următor sînt mult mai numeroase și ele puteau fi mai bine cunoscute în primele decenii ale veacului al XIX-lea, deși pînă la Cipariu nu poate fi vorba de o explorare cît de cît conștiincioasă a tezaurului de manuscrise și tipărituri vechi. Ajunge însă să aruncăm o privire fugară asupra celor mai reprezentative texte din timpul acela (*Cazania* lui Varlaam, *Noul Testament de la Bălgrad*, *Biblia de la București*, tipăriturile lui Dosoftei etc.), pentru a ne întări convingerea că eventuala lor unitate lingvistică e iluzorie. Nimeni n-a dovedit pînă astăzi că tipăriturile coresiene ar fi jucat rolul unificator care li se atribuie curent[10]. Lipsită de temei real este și afirmația că *Biblia* din 1688 a încheiat procesul de unificare lingvistică, început de Coresi, impunînd graiul muntean la baza limbii literare[11].

Nu ne mai rămîne, așadar, să căutăm momentul realizării unei limbi bisericești unitare decît în secolul al XVIII-lea, adică într-o epocă practic necunoscută a istoriei limbii române literare, pe care cercetarea lingvistică mai veche și mai nouă a atins-o, întotdeauna, sporadic și superficial.

Și, într-adevăr, examinarea atentă a textelor bisericești din secolul al XVIII-lea, tipărite în Moldova, Muntenia și Transilvania ne-a dus la concluzia că, *în jurul anului 1750, diferențele de ordin regional din textele religioase tipărite în cele trei țări românești au fost abolite, prin acceptarea normei literare muntene în cărțile moldovenești și ardelenești.*

Înainte de a demonstra temeinicia acestor afirmații, se cuvine să amintim că, încă în 1891, M.Gaster a observat că „pe la începutul secolului al XVIII-lea... limba bisericească, adică a cărților întrebuințate în slujba bisericei devine aproape uniformă muntenească"[12], punct de vedere exprimat în treacăt, niciodată demonstrat și asupra căruia s-a trecut, în general, cu destulă ușurință. Singurul care a reținut explicația lui Gaster și a aruncat o repede privire asupra problemei, dar fără a face nici el demonstrația trebuincioasă, a fost G.Ivănescu[13]. Se știe că în concepția acestui savant baza limbii literare, maramureșeană din secolul al XV-lea pînă la finele secolului al XVII-lea, a devenit munteană o dată cu veacul următor.

Demonstrația noastră se întemeiază pe examinarea comparativă a edițiilor ardelenești, moldovenești și muntenești din secolul al XVIII-lea (mai exact, dintre 1716—1780) ale *Liturghiei*, *Evangheliei*, *Octoihului* și *Penticostarului*, texte de primă importanță în slujbele bisericii răsăritene.

---

[9] HLR II, p. 12.

[10] Vezi G. Ivănescu, *Teorii eronate despre limba literară românească*, în „Iașul literar", 1956, nr. 10, p. 92.

[11] Vezi lucrarea noastră *Biblia de la București și procesul de unificare a limbii române literare*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II (sub tipar).

[12] *Chrestomatie română*, vol. I, Leipzig-București, 1891, p. XC.

[13] *Loc. cit.*, p. 97; vezi și *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, p. 136, 370, 374; vezi însă p. 136: „greșea Gaster cînd afirma că în secolul al XVIII-lea începe unificarea limbii bisericești"; cf. și p. 139.

MOLDOVA

Liturghia. În perioada 1716—1780 au apărut în Moldova trei *Liturghiere*[14] : cel slavo-român din Rădăuți, 1745 și cele tipărite la Iași în 1747 și 1759.

Vom trece peste cel dintîi care are cîntările slave și numai tipicul românesc și ne vom opri asupra celorlalte două. Tipăritura din 1759 reproduce, cu unele neînsemnate amplificări, textul *Dumnezeieștilor și sfintelor liturghii*, apărute la Iași în 1747. *Tipăritura din 1747 este o reproducere, cuvînt de cuvînt, a liturghiei muntene, făcută cu o asemenea fidelitate, încît paginile, rîndurile și chiar locul cuvintelor în rînd sînt aceleași ca în tipăriturile bucureștene.* Comparația am făcut-o între *Liturghia* ieșeană din 1747 și cea bucureșteană din 1728.

Liturghierul ieșean din 1747 consună cuvînt de cuvînt cu textul apărut la București în 1728, diferențele fiind (cînd există) neînsemnate. Pentru că nu dispunem de spațiul necesar unei largi demonstrații filologice, ne vom mărgini să reproducem, pe două coloane, un scurt fragment din liturghie, așa cum se găsește el în edițiile din Iași 1747 și din București 1728 :

Priimĕște rugăciunile noastre, cĕrerile, mărturisirile, slujbele de noapte și ne dăruiaște noao Dumnezeule credință nerușinată, nădĕjde tare, dragoste nefățarnică. Blagoslovĕște întrările noastre și ieșirile, faptele, lucrurile, cuvintele, gîndurile și ne dă noao să ajungem la începutul zilii.
(*Liturghier*, Iași, 1747, p. 35)

Priimĕște rugăciunile noastre, cĕrerile, mărturisirile, slujbele de noapte și ne dăruiaște noao Dumnezeule credință nerușinată, nădĕjde tare, dragoste nefățarnică. Blagoslovĕște întrările noastre și ieșirile, faptele, lucrurile, cuvintele, gîndurile și ne dă noao să ajungem la începutul zilii.
(*Liturghier*, București, 1728, p. 35)

Evanghelia. Au apărut, în perioada de care ne ocupăm, o ediție moldoveană (Iași, 1762) și șapte muntene ale *Evangheliei* (București : 1723, 1742, 1750, 1753, 1760, 1775 ; Rîmnic : 1746). Tipăritura ieșeană consună, aproape peste tot, cuvînt de cuvînt cu *Evanghelia* apărută la București în 1760, care — asemenea edițiilor din 1742 și 1750 — reproduce, pagină de pagină și rînd de rînd, ediția din 1723[15]. La rîndul ei, aceasta derivă, cu neînsemnate modificări, din evangheliile tipărite în Muntenia la sfîrșitul secolului al XVII-lea și la începutul celui următor.

Iată, spre edificare, un scurt fragment din *Evanghelie*, reprodus din cele două texte :

Deaca au venit și s-au apropiiat de casă, au auzit cîntece și jocuri. Și chiemînd un fecior, l-au întrebat : „ce sînt acĕstea?" Iară el au zis lui că fratele tău au venit și

Deaca au venit și s-au apropiiat de casă, au auzit cîntece și jocuri. Și chiemînd un fecior, l-au întrebat : „ce sînt acĕstea?" Iară el au zis lui că frate-tău au venit și au

[14] Datele asupra literaturii religioase din secolul al XVIII-lea sînt luate din BRV, vol. II și IV. N-am ținut seama decît de cărțile văzute de bibliografi, nu și de cele semnalate de persoane mai mult sau mai puțin pricepute în chestiuni de paleografie românească.

[15] *Evanghelia* din Rîmnic, 1746 prezintă unele neînsemnate diferențe față de ediția din 1723.

au junghiat tatăl tău viţelul cel gras, căci l-au văzut *pre el* sănătos.

Şi s-au mîniiat *şi* nu vrea să între. Iară tatăl lui ieşind l-au rugat pre el. Iară el răspunzînd au zis tătîne-său: „iată, atîţia ani slujesc ţie şi niciodată porunca ta n-am călcat".

(*Evanghelie*, Iaşi, 1762, f. 95^{v})

junghiiat tatăl tău viţelul cel gras, căci l-au văzut sănătos.

Şi s-au mîniiat nu vrea să între. Iară tatăl lui ieşind l-au rugat pre el. Iară el răspunzînd au zis tătîne-său: „iată atîţia ani slujesc ţie şi niciodată porunca ta n-am călcat".

(*Evanghelie*, Bucureşti, 1760, f. 89^{v})

Octoihul. Cunoaştem, în perioada 1716—1780, două ediţii moldoveneşti (Iaşi, 1726 şi 1749) şi douăsprezece muntenești (Bucureşti: 1720, 1726, 1730, 1731, 1732, 1736, 1746, 1774; Rîmnic: 1742, 1750, 1763, 1776). Dintre cele două *Octoihuri* ieşene, primul, din 1726, are românesc numai tipicul, de aceea nu ne interesează aici. Cît priveşte tipăritura din 1749, ea este identică, din cuvînt în cuvînt, cu *Octoihul* dezvoltat apărut la Rîmnic în 1750. S-ar părea, la prima impresie, că de data aceasta avem a face cu reproducerea, în Muntenia, a unei versiuni moldoveneşti. Faptul că *Octoihul* din Iaşi, 1749, este scris muntenește, de la un capăt la altul, şi are numeroase cîntece preluate din versiunea bucureşteană din 1720, ne face să ne gîndim, mai degrabă, la posibilitatea ca *Octoihul* ieşean să reproducă o primă versiune a tipăriturii rîmnicene din 1750, apărută, probabil, între 1716—1749 şi astăzi pierdută (*Octoihul* din Rîmnic, 1742 este o reeditare a celui bucureştean din 1720)[16].

Reproducem un fragment din *Octoihul* dezvoltat, aşa cum se găseşte el în versiunile din Iaşi, 1749 şi Rîmnic, 1750:

Căzut-am în stricăciunea patimilor şi mă tem de judecata ta cea dreaptă, drepte Doamne. Pentru aceasta mă rog ţie, întăreşte-mă să fac fapte bune, care să mă îndreptăze pre mine.

Cele arătate şi cele ascunse ale inimii mele tu le ştii, Dumnezeul şi ziditoriul meu şi Domnul. Deci să nu mă osîndeşti pre mine în ceasul judecăţii cînd vei veni să judeci împreună toate.

(*Octoih*, Iaşi, 1749, p. 33)

Căzut-am în stricăciunea patimilor şi mă tem de judecata ta cea dreaptă, drepte Doamne. Pentru aceasta mă rog ţie, întăreşte-mă să fac fapte bune, care să mă îndreptăze pre mine.

Cele arătate şi cele ascunse ale inimii mele tu le ştii, Dumnezeul şi ziditoriul meu şi Domnul. Deci să nu mă osîndeşti pre mine în ceasul judecăţii cînd vei veni să judeci împreună toate.

(*Octoih*, Rîmnic, 1750, f. 14^{r})

Penticostarul. Am numărat, în *Bibliografia românească veche*, cinci penticostare muntenești (Bucureşti: 1743, 1768, 1780; Rîmnic: 1743, 1767, şi unul moldovenesc (Iaşi, 1753). Tipăriturile din Bucureşti şi Rîmnic par a avea la bază aceeaşi traducere (probabil a lui Damaschin), supusă unor revizii în cele două centre culturale, în urma cărora au rezultat unele deosebiri (nu foarte mari, dar uşor sesizabile). *Penticostarul* ieşean din 1753

[16] Nu pare a fi nici *Octoihul* apărut la Bucureşti, 1732, pe care nu l-am avut în mînă.

reproduce cuvînt cu cuvînt (*cu respectarea paginilor și a rîndurilor*) textul tipărit la București în 1743, așa cum se poate vedea din fragmentele de mai jos :

Luminîndu-ne, fraților, cu înviiarea mîntuitoriului Hristos și ajungînd la jumătățarea praznicului stăpînului, cu de-adinsul să păzim poruncile lui Dumnezeu, ca să fim vrednici a prăznui și înălțarea și să cîștigăm și venirea duhului sfînt.

(*Penticostar*, Iași, 1753, f. 94^{r})

Că fiind el fîntînă iertării și noianul milostivirii, izvorăște lumei iertăciunea, spală greșalele și curățâ boalele, mîntuiaște pre cei ce prăznuiesc înviiarea lui.

(*ibidem*, f. 95^{r} ; numerotare greșită, de fapt 96^{r}).

Luminîndu-ne, fraților, cu înviiarea mîntuitoriului Hristos și ajungînd la jumătățarea praznicului stăpînului, cu de-adinsul să păzim poruncile lui Dumnezeu, ca să fim vrednici a prăznui și înălțarea și să cîștigăm și venirea duhului sfînt.

(*Penticostar*, București, 1743, f. 94^{r})

Că fiind el fîntînă iertării și noianul milostivirii izvorăște lumei iertăciunea, spală greșalele și curățâ boalele, mîntuiaște pre cei ce prăznuiesc înviiarea lui.

(*ibidem*, f. 96^{r})

Unele sondaje efectuate în alte cărți religioase apărute în Moldova confirmă constatările de mai sus. După 1750 și pînă spre 1780, literatura bisericească moldoveană (ne referim la cea tipărită) nu este altceva decît o oglindă fidelă a textelor ecleziastice muntenești. Mai mult decît atît, înrîurirea muntenească este prezentă, la fel de puternică, și în textele religioase care nu reproduc originale muntenești (*Synopsis*, Iași, 1751, *Îndreptarea păcătosului*, Iași, 1765) și chiar în texte laice (*Învățătura Ecaterinei a doua, Iași*, 1771). Reproducînd cuvînt cu cuvînt tipăriturile muntenești, moldovenii au primit, totodată, și normele fundamentale ale scrisului literar muntenesc (și nu numai pe ele), renunțînd, *integral*, la propria lor normă literară, așa cum se prezenta ea în textele de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și de la începutul celui următor. Iată, spre exemplificare, cum se prezintă unele trăsături fundamentale ale limbii celor patru tipărituri cercetate de noi (*Liturghia*, *Evanghelia*, *Octoihul* și *Penticostarul*) :

— *ă* proton nu trece niciodată la *a* : *arătat* (*Oct.*, 1749, 105), *bărbatului* (*Ev.* 1762, 28^{r}), *împăraților* (*Pent.* 1753, 42^{r}), *înălțare* (*Lit.* 1747, 188) etc. ;

— *e* medial aton netrecut la *i* : *feciori* (*Ev.* 1762, 91^{r}), *oamenii* (*Oct.* 1749, 162), *vedeți* (*Pent.* 1753, 111^{v}), *venind* (*Lit.* 1747, 206) etc. ;

— *e* final păstrat : *bate* (*Ev.* 1762, 27^{v}), *iaste* (*Pent.* 1753, 23^{r}), *mine* (*Lit.* 1747, 224), *toate* (*Oct.* 1749, 105) etc. ;

— *eá* final nu a fost redus la *e* (*ę*) : *mea* (*Lit.* 1747, 222), *mergea* (*Ev.* 1762, 28^{v}), *prea* (*Oct.*1749, 162), *vrea* (*Pent.* 1753, 127^{v}) etc. ;

— *î* s-a diftongat în *mîinile* (*Lit.* 1747, 35 ; *Oct.* 1749, 162 ; *Pent.* 1753, 42^{r} ; *Ev.* 1762, 36^{r}), *pîinea* (*Lit.* 1747, 223 ; *Ev.* 1762, 8^{v}) etc. ;

— labiala *f* nu a fost alterată : *fiarălor* (*Oct.* 1749, 107), *fierbîntare* (*Lit.* 1747, 229), *firea* (*Pent.* 1753, 68^{r}), *fiți* (*Ev.*1762, 27^{v}) etc. ;

— labialele sînt moi : *să izbăvească* (*Oct.* 1749, 31) *merg* (*Ev.* 1762, 110^{v}), *proslăvesc* (*Lit.* 1747, 231), *să se rîsipească* (*Pent.* 1753, 1^{v}) etc. ;

— dentala *d* rostită dur, în raport de variație liberă cu *d* moale, cu predominarea netă a celei din urmă : *dăzmierdarea* (*Lit.* 1747, 231), *dăzmierdările* (*Lit.* 1747, 230), *dăznădăjduindu-mă* (*Lit.* 1747, 223), alături de *depărtate* (*Oct.* 1749, 57), *dezlegare* (*Oct.* 1749, 77), *dezmierdăciunilor* (*Lit.* 1747, 223) etc. ;

— *ș, z, ț* moi : *Dumnezeul* (*Lit.* 1747, 47), *înțelepciune* (*Oct.* 1749, 31), *seama* (*Ev.* 1762, 77ᵛ), *seara* (*Pent.* 1753, 3ᵛ), *seară* (*Ev.*, 1762, 53ʳ), *zise* (*Lit.* 1747, 60) etc. ;

— *z: Dumnezeule* (*Lit.* 1747, 35), *să îndreptăze* (*Oct.* 1749, 33), *au zis* (*Ev.* 1762, 95ᵛ) etc. ;

— *j* : *judecata* (*Oct.* 1749, 33), *jumătățarea* (*Pent.* 1753, 94ʳ), *au junghiat* (*Ev.* (1762, 95ᵛ) etc.

— *ș, j* moi (înainte de *e*, în poziție „tare") în raport de variație liberă cu *ș, j* duri, cu predominarea celor din urmă : *mielușel* (*Pent.* 1753, 2ᵛ), *săvîrșesc* (*Lit.* 1747, 224), *slujesc* (*Oct.* 1749, 158), *au șezut* (*Ev.* 1762, 36ʳ) alături de *așăzarea* (*Oct.* 1749, 31), *deșărt* (*Lit.* 1747, 219), *grijă* (*Ev.* 1762, 49ᵛ), *înșălăciunea* (*Lit.* 1747, 186; *Oct.* 1749, 172), *șăderea* (*Lit.* 1747, 94), *șăzînd* (*Pent.* 1753, 56ᵛ), *ușă* (*Pent.* 1753, 129ᵛ) [17] etc. ;

— *ș, j* duri înainte de *ea*, în poziție „moale" : *să înșale* (*Ev.* 1762, 91ʳ), *să roșaște* (*Ev.* 1762, 37ʳ), *sfîrșaște* (*Lit.* 1747, 75), *slujaște* (*Ev.* 1762, 120ʳ), *șapte* (*Pent.* 1753, 173ʳ ; *Ev.* 1762, 91ʳ), *șarpelui* (*Pent.* 1753, 113ᵛ) etc. ;

— *r* dur înainte de *ea*, în poziție „moale" : *izvoraște* (*Pent.* 1753, 95ʳ), *uraște* (*Ev.* 1762, 8ᵛ) etc. ;

— articolul *al* variabil : **al** *direptății* (*Lit.* 1747, 38), **al** *mieu* (*Pent.* 1753, 130ʳ), **ai** *inimii* (*Oct.* 1749, 98), **ai** *tătîne-mieu* (*Ev.* 1762, 95ʳ), **ale** *mîntuirii* (*Pent.* 1753, 122ᵛ), **ale** *nașterii* (*Oct.* 1749, 720), **ale** *robilor* (*Lit.* 1747, 70) etc. ;

— forme verbale iotacizate : *să auză* (*Pent.* 1753, 3ʳ), *caz* (*Oct.* 1749, 154), *să despart* (*Ev.* 1762, 28ʳ), *să vie* (*Lit.* 1747, 186) etc.

TRANSILVANIA

Pentru a oferi date comparabile, am parcurs din cărțile alese aceleași pagini ca și în cazul edițiilor moldovenești și am citat, în măsura posibilului, aceleași pasaje ilustrative.

Liturghia. Cunoaștem două ediții ardelenești ale *Liturghiei*, apărute amîndouă la Blaj (1756 și 1775). Ultima dintre ele o reproduce fidel pe cea dintîi. Aceasta (cea din 1756) este o retipărire, cuvînt cu cuvînt, a *Liturghiei* muntenești (cu eliminarea cîtorva rugăciuni de la sfîrșit). E foarte probabil ca *Liturghierul* blăjean din 1756 să se întemeieze pe ediția bucureșteană din 1747. Reproducem mai jos un scurt fragment din liturghie, așa cum apare el în cele două ediții :

Priimește rugăciunile noastre, cererile, mărturisirile, slujbele de noapte și ne dăruiaște noao Dumnezeule credință nerușinată, nădejde tare, dragoste nefățarnică. Blagoslovește întrările noastre și ieșirile, faptele, lucrurile, cuvintele, gîndurile și ne dă noao să ajungem la începutul zilii.

(*Liturghier*, Blaj, 1756, p. 43)

Priimește rugăciunile noastre, cererile, mărturisirile, slujbele de noapte și ne dăruiaște noao Dumnezeule credință nerușinată, nădejde tare, dragoste nefățarnică. Blagoslovește întrările noastre și ieșirile, faptele, lucrurile, cuvintele, gîndurile și ne dă noao să ajungem la începutul zilii.

(*Liturghier*, București, 1747, p. 35)

[17] În textele moldovenești din perioada 1673—1716 grafiile prezentînd *ș, j* moi sînt încă larg majoritare.

Evanghelia s-a tipărit la Blaj, în perioada de care ne ocupăm, de două ori: în 1765 și 1776. Ediția din 1776 este o reproducere pagină de pagină și rînd de rînd a celei din 1765, care, la rîndul ei, nu face decît să copieze cît se poate de fidel (cu foarte mărunte și cu totul sporadice intervenții) versiunea munteană a *Evangheliei* (s-a mers, probabil, după ediția din 1760, colaționată, eventual, cu tipăriturile din 1723 și 1746). Fragmentele de mai jos sînt luate din edițiile din 1765 (Blaj) și 1760 (București).

Deaca au venit și s-au apropiiat de casă, au auzit cîntece și jocuri. Și chiemînd un fecior l-au întrebat: „ce sînt acestea?" Iară el au zis lui că fratele tău au venit și au junghiiat tată-tău viţelul cel gras, căci l-au văzut sănătos. Și s-au mîniiat și nu vrea să între. Iară tatăl lui ieșind l-au rugat pre el. Iară el răspunzînd au zis tătîne-său: „iată atîția ani slujesc ție și niciodată porunca ta n-am călcat".

(*Evanghelie*, Blaj, 1765, p. 191)

Deaca au venit și s-au apropiiat de casă, au auzit cîntece și jocuri. Și chiemînd un fecior l-au întrebat: „ce sînt acestea?" Iară el au zis lui că frate-tău au venit și au junghiiat tată-tău viţelul cel gras, căci l-au văzut sănătos. Și s-au mîniiat, nu vrea să între. Iară tatăl lui ieșind l-au rugat pre el. Iară el răspunzînd au zis tătîne-său: „iată atîția ani slujesc ție și niciodată porunca ta n-am călcat".

(*Evanghelie*, București, 1760, f. 89^{v})

Tot de două ori s-a tipărit la Blaj între 1716—1780 și *Octoihul*. Ediția din 1760 (reeditată apoi în 1770) este reprodusă cu aceeași fidelitate, ca și în cazurile precedente, după un octoih bucureștean (probabil cel din 1746). Iată acum, pe două coloane, același pasaj din edițiile 1760 (Blaj) și 1746 (București):

Rîdicatu-m-ai pre mine cel căzut în groapă, plecîndu-te dătătoriule de viiață fără greșală; și a mea putrejune cea rău împuțită Hristoase suferind fără de ispită cu mireazma dumnezeieștii ființe pre mine mirositoriu m-ai făcut [...].

Dezlegatu-i-au blestemul, întristarea au încetat, că cea blagoslovită și plină de dar, credincioșilor bucurie au răsărit, blagoslovenie tuturor marginilor ca o floare aducînd pre Hristos.

(*Octoih*, Blaj, 1760, p. 151)

Rîdicatu-m-ai pre mine cel căzut în groapă, plecîndu-te dătătoriule de viiață fără greșală; și a mea putrejune cea rău împuțită Hristoase suferind fără de ispită cu mireazma dumnezeieștii ființe pre mine mirositoriu m-ai făcut [...].

Dezlegatu-i-au blestemul, întristarea au încetat, că cea blagoslovită și plină de dar, credincioșilor bucurie au răsărit, blagoslovenie tuturor marginilor ca o floare aducînd pre Hristos.

(*Octoih*, București, 1746, p. 145)

Penticostarul a fost tipărit o singură dată la Blaj, și anume în 1768. Cartea blăjeană reproduce, cu unele scurtări și mici modificări (care nu privesc însă cîntecele), ediția apărută la Rîmnic în 1743. Un scurt fragment reprodus pe două coloane ne va edifica asupra raportului dintre cele două ediții:

Cela ce ești de o ființă cu dînsul și cu duhul; că de te-ai și arătat în timp, dar

Cela ce ești de o ființă cu dînsul și cu duhul; că de te-ai și arătat în timp, dar

neschimbat ai rămas, de unde aștepți sfîrșitul săvîrșirii ca să vii pre pămînt să judeci toată lumea, drépte judecătoriule, Doamne, milostivește-te spre sufletele noastre iertare de greșale dăruind ca un Dumnezeu milostiv robilor tăi.

(*Penticostar*, Blaj, 1768, f. 121^{v})

neschimbat ai rămas, de unde aștepți sfîrșitul săvîrșirii ca să vii pre pămînt să judeci toată lumea, drepte judecătoriule, Doamne, milostivește-te spre sufletele noastre, iertare de greșale dăruind ca un Dumnezeu milostiv robilor tăi.

(*Penticostar*, Rîmnic, 1743, 155^{r})

Dar nu numai aceste lucrări, ci și toate celelalte cărți de slujbă care se tipăresc la Blaj după 1750 au drept model textele muntenești corespunzătoare, pe care le urmează cu fidelitate. Observații similare se pot face și în legătură cu cărțile bisericești care nu reproduc originale muntenești (*Învățătură creștinească*, Blaj, 1756, *Păstoriceasca poslanie* de P. P. Aaron, Blaj, 1760) și chiar cu tipăriturile laice (*Instrucțiile* lui Gr. Maior la moartea Mariei Tereza, Blaj, 1780). După cum a putut să rezulte, în parte, și din fragmentele reproduse mai sus, limba cărților apărute la Blaj devine muntenească, vechile norme ale tipăriturilor bălgrădene din secolul al XVII-lea fiind în totalitate abandonate. Iată cum arată unele dintre cele mai importante trăsături lingvistice ale cărților blăjene :

— *ă* proton nu a trecut la *a* : *arătat* (*Lit.*, 1756, 44) *bărbatului* (*Ev.* 1765, 59), *împărat* (*Ev.* 1765, 102), *păcate* (*Lit.* 1756, 45) etc. ;

— *e* medial aton nu apare trecut la *i* : *fecioară* (*Oct.* 1760, 67), *oamenilor* (*Ev.* 1765, 163), *veniți* (*Lit.* 1756, 187 ; *Pent.* 1768, 30^{r}) etc. ;

— diftongul *îi* apare regulat în *mîini(le)* (*Lit.* 1756, 32, 43, 162; *Oct.* 1760, 486 ; *Ev.* 1765, 63, 78 ; *Pent.* 1768, 29^{v}, 48^{r}), *pîine(a)* (*Lit.*, 1756, 170, 219 ; *Oct.* 1760, 474 ; *Ev.* 1765, 104) etc. ;

— labialele sînt întotdeauna moi : *iubesc* (*Ev.* 1765, 43), *merg* (*Lit.* 1756, 2), *să orbească* (*Pent.* 1768, 107^{r}), *trupească* (*Oct.* 1760, 219) etc. ;

— dentala *d* dură : *dăsfătări* (*Oct.* 1760, 159), *dăznădăjduiți* (*Oct.* 1760, 158) etc., alături de care apare, într-un număr mult mai mare de ocurențe, *d* moale : *descoperit* (*Lit.* 1756, 206), *au dezlegat* (*Oct.* 1760, 81) etc. ;

— *s*, *z*, *ț* moi : *Dumnezeul* (*Lit.* 1756, 30), *înțelepciunii* (*Pent.* 1768, 91^{r}), *seama* (*Ev.* 1765, 149), *seara* (*Oct.*, 1746, 1), *ai slobozit* (*Pent.* 1768, 103^{v}) etc. ;

— *ș*, *j* moi înainte de *e* (în poziție „tare") în raport de variație liberă cu *ș*, *j* duri : *înșelăciuni* (*Pent.* 1768, 71^{r}), *mielușeii* (*Ev.* 1765, 43), *slujesc* (*Oct.* 1760, 77), *șederea* (*Lit.* 1756, 162) — *deșărt* (*Ev.* 1765, 15), *grijă* (*Lit.*, 1756, 213), *șădeți* (*Pent.* 1768, 102^{r}), *șărpilor* (*Oct.* 1760, 399) etc. ;

— *ș*, *j* duri înainte de *ea* (în poziție „moale") : *să rușaște* (*Ev.* 1765, 74), *șade* (*Pent.* 1768, 193^{r}), *șapte* (*Ev.* 1765, 174 ; *Pent.* 1768, 68^{v}), *șarpe* (*Oct.* 1760, 399) etc. ;

— *z* (nu *dz*, pe care l-am întîlnit în unele tipărituri de la Bălgrad de la sfîrșitul secolului al XVII-lea) : *astăzi* (*Pent.* 1768, 48^{r}), *botezătoriului* (*Lit.* 1756, 31), *zi* (*Oct.* 1760, 148), *zis-au* (*Ev.* 1765, 168) etc. ;

— *j* (nu *ğ*) : *ajutoriul* (*Lit.* 1756, 40), *joi* (*Ev.* 1765, 72), *jos* (*Oct.* 1760, 147), *judecătoriule* (*Pent.* 1768, 121^{v}) etc. ;

— *r* dur înainte de *ea* (în poziție „moale") : *izvoraște* (*Pent.* 1768, 17^{r}), *uraște* (*Ev.* 1765, 15) etc. ;

— articolul posesiv variabil: **al** *fiiului* (*Lit.* 1756, 38), **al** *mărirei* (*Oct.* 1760, 74), **ai** *tătîne-mieu* (*Ev.* 1765, 191), **ale** milii (*Pent.* 1768, 154[r]), **ale** *maicilor* (*Oct.* 1760, 156) etc.;

— forme verbale iotacizate: *să auzu* (*Lit.* 1756, 62), *să rămîie* (*Ev.* 1765, 257), *spuiu* (*Pent.* 1768, 192[v]), *trimiț* (*Oct.* 1760, 494) etc.

De observat că, în unele din cazurile de mai sus, se ajunsese în tipăriturile muntenești și ardelenești la aceeași normă încă din secolul precedent, iar în altele muntenizarea putea avea un temei în evoluția graiurilor ardelenești după 1700.

Cercetarea întreprinsă de noi în paginile precedente (și în care nu am putut decît să consemnăm pe scurt rezultatele unei ample investigații) ne-a arătat cu suficientă claritate că, spre jumătatea secolului al XVIII-lea [18], limba cărților bisericești tipărite (și apoi și limba tipăriturilor laice) devine, ca să ne folosim de expresia lui M. Gaster, „uniformă muntenească"[19]. Nu trebuie să ne închipuim, desigur, că în paginile cărților cercetate nu se întîlnesc, cînd și cînd, particularități de limbă moldovenești sau ardelenești. Avem a face cu „scăpări" (în general extrem de rare) ale tipografilor sau diortositorilor, care se supuneau, *din greșeală*, *în mod accidental*, vechilor deprinderi ortografice, cărora, pînă nu de mult, le fuseseră credincioși. Asemenea excepții nu fac, însă, decît să confirme regula.

Pentru a înțelege împrejurările în care s-a făcut acest pas decisiv în procesul de realizare a normei supradialectale, va trebui să ne referim la un moment important din viața bisericii românești.

Naționalizarea serviciului divin petrecută la sfîrșitul secolului al XVII-lea și în primele decenii ale celui următor [20] a pus, cu stringență, problema traducerii în românește a cărților de slujbă (care trebuie deosebite de cărțile de lectură bisericească). Opera aceasta, de mare importanță, a fost dusă la capăt, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, de Antim Ivireanul și, apoi, de Damaschin Rîmniceanul [21]. Scrise de munteni, cărțile traduse au îmbrăcat, firește, haină munteană. Intensa activitate tipografică desfășurată la București și Rîmnic (în condițiile în care tipografia mitropoliei Ardealului nu mai lucra din 1702, iar cea din Iași se manifesta sporadic) a avut drept urmare o difuzare fără pre-

---

[18] Am putea spune, pînă se vor afla noi date, că unificarea se produce în jurul anului 1750. După apariția *Liturghierului* din 1747, muntenizarea limbii în Moldova suferă o eclipsă trecătoare, în 1749, prin apariția *Molitvenicului*, care revine, în bună parte, la vechile norme (*Octoihul* tipărit în același an este muntenesc ca limbă). Din 1750 cărțile bisericești tipărite în Moldova respectă consecvent norma muntenească. Dintre cărțile publicate la Blaj, după 1747, cea mai veche pe care am avut-o în mînă este *Ceasoslovul*, 1751, care (asemenea lucrărilor ce-i vor urma) e scris în grai muntean. Pînă vom reuși să avem date asupra limbii tipăriturilor blăjene anterioare *Ceasoslovului*, anul 1751 reprezintă momentul din care toate tipăriturile românești din cele trei provincii promovează norma muntenească.

[19] Prin urmare, nu la începutul secolului, al XVIII-lea, cum credea Gaster, ci la jumătatea lui. *Antologhionul*, Iași 1726, *Octoihul*, Iași, 1726, *Psaltirea*, Iași, 1743, *Ceaslovul* și *Liturghia slavo-română*, Rădăuți, 1745 rămîn fidele normei moldovenești tradiționale (în ultima carte se întîlnesc și unele muntenisme izolate); de altfel, însuși Gaster recunoaște într-o altă parte a lucrării sale (p. CVIII) că „abia pe la mijlocul secolului trecut se strecoare limba literară bisericească în operile literare bisericești și în tipăriturile din Moldova".

[20] Vezi I. Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, București, 1904.

[21] Vezi *Istoria literaturii române*, ed. a II-a, vol. I, București, 1970, p. 490 și 503—505.

cedent a cărții bisericești muntene în toate provinciile românești, pînă în cele mai depărtate și ascunse unghiuri. Faptul s-a petrecut mai ales între anii 1720—1750 și a continuat și după această dată [22]. În momentul cînd tipografiile din Iași și din Blaj își reiau sau își intensifică activitatea, în jurul anului 1750, ele sînt silite să reproducă cărțile muntenești care pătrunseseră de mai multă vreme în biserici. Și la reproduc cu atîta fidelitate, încît, în unele cazuri (vezi *Liturghierul* din Iași, 1747 și *Penticostarul* din același loc, 1753) se respectă punerea în pagină și dispoziția rîndurilor din original. Paginei 48, să zicem, din *Liturghierul* de la București (din 1713, 1728, 1743 etc.) îi corespunde, ca un clișeu fotografic, pagina 48 din *Liturghierul* ieșean din 1747.

Lipsa oricăror informații asupra celor petrecute la Iași în 1747, cînd s-a retipărit, *fără nici o modificare*, *Liturghierul* de la București ne obligă să privim evenimentele cel mai adesea prin unica prismă a supozițiilor și conjecturilor. Nu credem că muntenizarea limbii bisericești în Moldova trebuie pusă pe seama tipografului Duca Sotirievici din Thassos, cel ce semnează *Liturghierul* din 1747 și alte lucrări apărute după această dată, pentru că un gest de o asemenea importanță, ca lepădarea unei norme seculare, nu-l putea hotărî, în scaunul Mitropoliei Moldovei, un simplu meșteșugar care nu-și cîștigase pînă atunci merite culturale deosebite. Nu e exclus (dar nu e nici sigur) ca la originea schimbării să se afle vreo hotărîre a lui Constantin Mavrocordatul [23]. E adevărat că acesta ceruse din Muntenia în a doua sa domnie moldovenească (1741—1744) „cărți pe-nțeles, căci în Moldova nu se afla Evanghelii, Apostol și Liturghii" [24], dar aceasta nu înseamnă că tot el a decis schimbarea normei literare în cărțile ce urmau să apară la Iași (de observat că în 1747 el nu mai domnea în Moldova). Cert este, însă, că actul de la 1747 presupune un acord prealabil, o deliberare conștientă a factorilor responsabili în problemele ecleziastice. Nimic nu-i putea împiedeca pe moldoveni să retipărească *Liturghierul* muntean și, apoi, și alte cărți muntenești, pagină de pagină, rînd de rînd și cuvînt de cuvînt, *punînd însă de acord limba acestor texte cu normele tradiționale moldovenești*. Este cît se poate de clar pentru noi, deși nu putem dovedi, că gestul moldovenilor se explică prin dorința de a avea o limbă bisericească comună cu a muntenilor, nu numai în fond, ci și în formă.

Încă și mai pilduitor, sub acest aspect, este exemplul dat de cărturarii blăjeni. Ei erau de altă credință decît muntenii și moldovenii, căci îmbrățișaseră catolicismul și erau atașați, uneori fanatic, noii religii. Faptul

---

[22] În perioada 1716—1740 apar, după Brv, I și II, 30 de cărți muntenești, 8 moldovenești și numai trei ardelenești. Asupra difuzării cărții bisericești în secolul al XVIII-lea, vezi B. Teodorescu, *Circulația vechii cărți bisericești de București, 1508—1830*, în „Glasul Bisericii" XX, 1961, nr. 9, p. 879—921, V. Molin, *Aria de răspîndire a cărților de la Rîmnic în Banat în secolul al XVIII-lea*, în „Mitropolia Olteniei", XVI, 1964, nr. 11—12, p. 859—869, D. Coravu, *Aspecte ale activității de tipărire și răspîndire a cărților bisericești românești în Transilvania, Muntenia și Moldova, în secolul al XVIII-lea*, în „Biserica ortodoxă română", 1967, nr. 11—12, p. 1218—1228.

[23] P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 225 pune pe seama domnului fanariot introducerea limbii române în serviciile divine celebrate în Moldova; el se întemeiază pe o mărturie din 1788 a lui Raicevich.

[24] Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. I, București, 1901, p. 512.

acesta nu i-a împiedicat să adopte textul și norma cărților ortodoxe muntenești, deși existau decrete ale Mariei-Tereza care opreau difuzarea tipăriturilor muntenești în Ardeal. E de la sine înțeles că nici la Blaj, ca, de altfel, nici la Iași, unificarea lingvistică nu poate fi socotită drept operă a tipografilor (cîțiva meșteșugari rîmniceni se perindă la Blaj la mijlocul veacului al XVIII-lea [25]), ci ca rezultat al voinței oamenilor de carte de aici, în frunte cu episcopul P.P. Aaron.

Trecînd peste împrejurările concrete în care se vor fi petrecut lucrurile, putem afirma că *după 1750 și pînă spre 1780, graiul muntenesc, așa cum fusese fixat în cărțile bisericești, s-a impus drept unică normă literară în textele tipărite, adică în acele lucrări în care producțiile spirituale erau îmbrăcate în haina cea mai aleasă și, într-un anumit sens, cea mai solemnă, destinată unei largi răspîndiri, a cuvîntului tipărit.*

Trebuie să arătăm, totuși, pentru a nu ocoli adevărul, că, mai ales în Moldova și în mai mică măsură în Ardeal, muntenizarea nu atinge decît parțial limba textelor manuscrise. Astfel, după 1750 se înstăpînește în manuscrisele din Moldova o nouă normă, care arată a fi, la prima vedere, un compromis între tradiția scrisului moldovenesc și norma munteană. (Spunem „pare a fi", întrucît în unele cazuri s-ar putea ca „muntenismele" să fie, de fapt, evoluții fonetice ale graiurilor moldovenești de sud) [26]. Împrejurarea aceasta nu va fi lipsită de importanță pentru viitoarea evoluție a limbii literare românești. Cum limba literară constituită la jumătatea veacului al XVIII-lea rămîne, înainte de toate, o normă a cărților bisericești, tipăriturile profane de după 1770, mai ales cele ce ies de sub teascuri laice (Viena, Buda), vor folosi din ce în ce mai mult normele care se aplicau în manuscrise. Creșterea numărului cărților laice după 1780 explică de ce, în deceniile următoare, pînă spre 1840, unitatea realizată în 1750 (și păstrată, în bună măsură, în cărțile religioase), va fi, treptat, pierdută.

Cunoscînd toate aceste lucruri, înțelegem acum, în adevărata ei lumină, semnificația alegerii de către Heliade a limbii bisericești drept bază a unificării lingvistice. El avea în vedere, așadar, textele tipărite în anii 1750—1780, care se reeditau curent în zilele sale [27]. El se adresa limbii bisericești nu dintr-un abil ascuns patriotism local, ci pentru că ea avea avantajul de a fi unitară și, totodată, pentru că era mai „clasică", adică avea un fonetism și o morfologie mai arhaice, ceea ce o făcea să se apropie mai mult de latină [28]. Nu încape îndoială că dacă, prin ipoteză, limba bisericească s-ar fi unificat în jurul unui alt grai, mai apropiat de origini decît graiul muntean, latinistul convins care a fost Heliade nu ar fi șovăit nici o clipă să propună sancționarea acelei limbi ca normă unică românească [29]. În situația dată, însă, el nu făcea decît să reașeze, definitiv, graiul muntean ca bază a limbii literare. Momentele 1750 și 1840 reprezintă punctele de răscruce ale unui proces care nu poate fi înțeles într-o lumină reală fără a cunoaște adevărata lor semnificație.

---

[25] Vezi *Istoria literaturii române*, p. 483.

[26] Cf. G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, p. 132, 372.

[27] *Ibidem*, p. 135.

[28] Nu credem că e nevoie să mai insistăm asupra faptului că, în privința foneticii și chiar a morfologiei, graiurile muntenești sînt cele mai conservatoare.

[29] Vezi despre toate acestea Ion Gheție și M. Seche, *loc. cit.*, p. 266—269.

ÎNTRE ISTORIE ŞI FILOLOGIE
II
O IPOTEZĂ PRIVIND CARACTERUL PATRONAJULUI EXERCITAT DE JUZII BRAŞOVULUI ASUPRA TIPOGRAFIEI CORESIENE

DE

PAVEL BINDER

După cum se ştie, mai multe tipărituri coresiene menţionează că au fost editate din porunca a doi juzi ai Cetăţii Braşovului : Johannes Benkner şi Lukas Hirscher. Epilogurile acestor cărţi ne spun că „judeţii" menţionaţi au avut „jelanie" de a publica tipărituri româneşti. Astfel, de pildă, în epilogul *Tetraevanghelului* românesc se precizează că judeţul Johannes Benkner a editat această carte „să fie preoţilor româneşti să înţeleagă, să înveţe românii, cine-s creştini" [1].

În istoria literaturii române s-au propus diferite motive care ar explica interesul juzilor protestanţi saşi pentru publicarea tipăriturilor coresiene. În lucrările mai vechi se considera că zelul religios, încercarea de convertire protestantă i-ar fi îndemnat pe Benkner şi pe Hirscher să editeze tipărituri destinate românilor [2]. În cercetările mai noi se consideră că motivul ar fi interesele comerciale ale juzilor. Argumentul principal în favoarea acestei ipoteze este acela că printre lucrările tipărite la porunca juzilor se găseau şi cărţi slavone, ortodoxe, care deci nu puteau fi editate cu intenţii de convertire la protestantism [3]. După P.P. Panaitescu, care se referă la împărţirea averii braşoveanului Petrus Schirmer, Benkner şi urmaşii săi, proprietari ai morii de hîrtie din Braşov, primeau în schimbul

---

[1] *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1964, p. 312.

[2] „Întîiul curent de prefacere a cărţilor sfinte [...] porni din Ardeal... sub influenţă străină şi eretică. Nu era o mişcare naturală, ci una pornită dintr-o constrîngere" (cf. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române*, vol II, ed. a II-a, Bucureşti, 1926, p. 460). După părerea lui Ovid Densusianu, toate textele religioase româneşti tipărite după 1560 apar graţie iniţiativei cîtorva fruntaşi saşi şi unguri, care erau împinşi de dorinţa de a cîştiga poporul român la cauza bisericii protestante (cf. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 8).

[3] *Istoria literaturii române*, I, p. 317—318.

hîrtiei livrate un număr de cărţi, pe care apoi le comercializau [4]. Concluzia la care ajunge autorul este că obştea românească din Şchei, în frunte cu preoţii bisericii Sf. Nicolae, patronau tipografia diaconului Coresi.

★

După părerea noastră, explicarea caracterului acestui patronaj ridică mai multe probleme. În primul rînd trebuie să explicăm de ce, în epoca Reformei, au patronat tipăriturile coresiene numai cei doi juzi amintiţi. Doar şi ceilalţi dregători saşi [5] au fost protestanţi, interesaţi în convertirea românilor. Pe de altă parte, dacă putem vorbi de interesul pe care l-ar fi avut Johannes Benkner, proprietarul morii din Braşov, de a furniza hîrtie tiparniţei coresiene, se pune întrebarea : care ar fi fost motivul practic, material al judeţului Lucas Hirscher [6], care „nu şi-a cruţat averea" pentru editarea *Cazaniei* a II-a, să patroneze tipărirea unei asemenea cărţi ?

Care sînt deci elementele comune în biografia lui Benkner şi Hirscher ? Aceste paralele biografice nu ne pot conduce la înţelegerea motivelor pentru care cei doi primari saşi au patronat tipărirea unor cărţi în limba română ?

Johannes Benkner senior făcea parte din familiile patriciene de vază din Braşov. Din 1544 el este ales al doilea dregător al municipalităţii : fănogiul sau villicul (*Stadthann*) al Cetăţii, iar în anii 1547 şi 1548 este judeţ [7]. În anul 1549 are loc la Sibiu nunta lui Benkner cu tînăra Appolonia [8]. Joseph Trausch, biograful lui Benkner, atrage atenţia asupra faptului că această Appolonia nu este identică cu Appolonia, văduvă fără copii a judeţului braşovean Lucas Hirscher († 26. IV. 1541), numit şi Lucăcel [9], *der kleine Luks* sau *Kis Lukács* [10]. Văduva Appolonia Hirscher, ctitoriţă a Casei meşteşugarilor din Braşov, a murit la 31 decembrie 1547 [11].

---

[4] „Patronajul săsesc luteran asupra cărţilor tipărite de Coresi este încă o problemă de discutat". Chiar *Octoihul mic* (1556—1557) este scris « cu porunca lui Haneş Begner judele Braşovului ». Totuşi această carte [...] este o carte liturgică ortodoxă, scrisă în slavoneşte. Ce fel de patronaj luteran era acela care porunceşte tipărirea cărţilor ortodoxe slavone ?" (cf. P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 141).

[5] Astfel, în anii 1563—1567, au fost aleşi ca judeţi Simon Goldschmidt şi Stefan Greising : „Zum Richter erwählt [1563] Simon Goldschmidt. Ist in Gott verschieden Herr Joannes Benkner und ist in seiner Stelle Herr Steffen Greissing zum Richter erwählt worden. 1566—67 : Simon Goldschmidt Richter" (cf. *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, V, Braşov, p. 139, 140 ; mai jos *Quellen*).

[6] 1580 (7088) : „... În zilele bunului creştin Herjel Lucaci, judeţul Cetăţei Braşovului şi ale acestor preoţi [Iane şi Mihai — *n.n.*], multe cărţi s-au tipărit şi pe limba românească şi pe limba slavonească" (cf. Radu Tempea, *Istoria Sfintei beserici a Şcheilor Braşovului*, Bucureşti, 1969, p. 59).

[7] Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon oder biografisch-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, I, Braşov, 1868, p. 103.

[8] „Laus Deo semper ! Anno 1549. Am Tag Michaelis hab ich mit meiner lieber Hausfrau Appolonia Hochzeit gehalt in der Hermannstadt" (cf. *Bencknerische Familienchronik (1549—1596)*. Aceste notiţe au fost deci făcute chiar de Johannes Benkner, în *Quellen*, VI, p. 1).

[9] 1541—1542 : Stoica pîrcalabul scrie lui „Lucăcel judeţul Braşovului" (cf. Ioan Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI*, Bucureşti, 1902, p. 303).

[10] J. Trausch, *op. cit.*, p. 104—105 şi *Quellen*, VI, p. XLVIII-XLIX.

[11] *Quellen*, IV, p. 507—508.

În izvoarele şi lucrările istorice, numele de familie al Appoloniei este menţionat în diferite forme. Cronicarul Hieronymus Ostermayer, contemporanul lui Honterus şi Benkner, vorbeşte de Appolonia, fiica lui *Cenescher* [12]. Într-un articol despre moara de hîrtie din Braşov, ea este numită Appolonia *Knesser* [13]. J. Trausch ne informează că a doua nevastă a lui Benkner era sibianca Appolonia *Knecher* [14].

Pe de altă parte, în lucrările istorice despre Sibiu se precizează că Johannes Benkner s-a căsătorit cu fiica lui *Ştefan Klesser*, jude primar din Sibiu, ceea ce explică interesul lui Benkner pentru investirea de capital în exploatarea minelor din Zlatna [15]. Despre Ştefan Klesser ştim că între anii 1526—1527 a fost judele scaunului Sibiu, apoi a fost ales primar al oraşului (1528—1535), murind în 1537 ca pîrgar al municipalităţii din Sibiu [16].

Deşi cronicarul Ostermayer ne informează că după 1549 Appolonia, nevasta lui Benkner, a venit la Braşov, totuşi se pare că în primii ani de căsătorie a rămas la Sibiu. Fiica lor Sara, conform notiţelor lui Benkner, s-a născut la Sibiu [17]. Din această căsătorie a atotputernicului judeţ († 11 iulie 1565) [18] s-au născut în total şase copii, patru băieţi şi două fete: Johannes (1551—?), David (1556—1598), Paulus (1561—1620), Marcus (1563—1597) [19], Sara (1553—1600) [20], şi Catharina(1558—?). Fiicele Agnetha şi Martha erau din prima căsătorie a lui Benkner.

Dintre copiii judelui Johannes Benkner şi ai Appoloniei Cenescher, unii au avut relaţii multiple cu românii. Johannes Benkner junior, de pildă, a călătorit deseori în Ţara Românească, unde avea chiar moşii, iar în 1612 se afla printre pîrgarii care l-au chemat în ajutorul Braşovului pe

---

[12] „Anno 1547. In diesem Jahr ist Herr Hans Bencner zum Richter erwählt worden zum ersten Mal; Anno 1548. Ist zum andermal Herr Joannes Benckner zum Richter erwählet worden. Anno 1549. Herr Joannes Bencnerus Hochzeit gehalten *in der Hermannstadt mit Apollonia, des Ceneschers Tochter*, und darnach kegen Cronstadt gebracht worden" (cf. *Historien von Hieronymus Ostermayer*, în *Quellen*, IV, p. 507—509).

[13] Wilhelm Niemandz, *Der Schicksale der ersten Papiermühle im alten Kronstadt*, în „Kronstädter Zeitung", 1907, nr. 219, 25 sept., p. 3.

[14] J. Trausch, *op. cit.*, p. 104.

[15] Gustav Gündisch, *Deutsche Bergwerksiedlungen in den siebenbürgische Erzgebirge*, în „Deutsche Forschungen in Südosten", Sibiu, 1942, nr. 1, p. 71 şi Samuil Goldenberg, *Hallerii. Un capitol din istoria comerţului şi a capitalului comercial din Transilvania în secolul al XVI-lea*, în „Studii", XI, 1958, nr. 5, p. 104, nota 2.

[16] Franz Zimmermann, *Chronologische Tafel der Hermannstädter Plebane, Oberbeamten und Notare in den Jahren 1500 bis 1884*, în „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde", XIX, 1884, p. 532—533; în 1531 pîrgarii cetăţii Turnu Roşu trimit o relatare: „Dem namhafftigen und worsightigen waysen Herren, Herr Steffan Clesser, Burgermayster in den Hermenstat" (cf. N. Iorga, *Documente privind istoria românilor vol. XV/1*, Bucureşti, 1911, p. 262—263).

[17] „In 53 Jahr den 5 Tag Augusti am Tag Oswaldi ist uns geborn mein liebe Tochter Sara um 5 Uhr nach Mittag im Zeichen des Krebs in der Hermannstadt" (cf. *Quellen*, VI, p. 1).

[18] El a mai fost ales judeţ şi în alţi ani (cf. *Quellen*, IV, p. 511, 513, 516, 517, 519, 520, 521, şi [Joseph Trausch], *Beiträge und Aktenstücke zur Reformations-Geschichte von Kronstadt*, Braşov, 1865, p. 10—11); „1565. 11 Julii stirbt Herr Johannes Benckner, Richter damals dieser Stadt" (cf. *Quellen*, IV, p. 41, 82, 536).

[19] 1563: „Marcus Benknerus natus est, quartus et potremus filius domini Johannis Benkneri ex domina Apollonia" (cf. *Quellen*, V, p. 134).

[20] „1600 moritur Sara Benkneriana, derelicta quandam Georgii Jeckel, moritur in Christo... Quae nata fuerat anno 1553 Augusto hora 5 Cibinii ex domina Apollonia filia prima in signo Cancri" (cf. *Quellen*, V, p. 135).

Radu Şerban [21]. Agneta († 1584) s-a căsătorit cu Georg Hutter [22], fratele comitelui Albert Huet (Hutter) din Sibiu. Se ştie că în proprietatea lui Peter Schirmer, topuri de hîrtie şi cărţile tipărite de Coresi se găseau în cantităţi comerciale [23]. Martha a avut doi soţi, amîndoi pîrgari ai Cetăţii Braşov : Petrus Armbruster şi Michael Fronius [24]. Ca văduvă a celui din urmă, ea donează în 1630 o carte românească, şi anume *Cazania* a II-a, bisericii Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului [25].

După venirea la Braşov, Appolonia Cenescher a locuit în casa soţului ei, Johannes Benkner, situată în strada Tîrgul Cailor din cvartalul Ecaterinei [26]. După moartea judelui, această casă, împreună cu moara de hîrtie, a fost moştenită de Agnetha Benkner, numită şi Georg Hutterin [27].

La 16 iunie 1566, la un an după moartea soţului său, Appolonia, văduva lui Benkner, s-a recăsătorit cu patricianul Lucas Hirscher [28]. Acest dregător, „Hîrjil Lucaciu" din epilogul *Cazaniei* a II-a, a fost fănogiu (1556—1559), apoi în repetate rînduri judeţ al Cetăţii Braşov. El moare la 30 aprilie 1590. Ca şi în prima sa căsătorie, Appolonia Cenescher a avut numeroşi copii şi cu Lucas Hirscher : Lucas, Barbara, Georgius, Valentinus [29] şi Cristina. Joseph Trausch notează că Lucas Hirscher, urmînd exemplul judeţului Johannes Benkner, pe a cărui văduvă a luat-o de soţie, editează în 1580 *Cazania* a II-a [30].

Numele Cenescher se prea poate să fie de origine românească. În actele săseşti cnezii români se numeau Knes. În epoca feudală, atît în mediul rural [31] cît şi în cel urban din Transilvania, se cunosc cazuri de convieţuire,apoi şi de asimilare a românilor la elementul maghiar sau german. La

---

[21] *Quellen*, IV, p. 166—167.

[22] „Georg Huet ...hett wol studiert vnnd zu hoff gedient bey der Khönigin Isabella. Nam zur ehe A[g]netem Hanns Benckkners Richters zu Cronen tochter, hett kein erben. Starb Im Jar 1566 den 22 ten Augustj ligt begraben zu Cronen in der Kirchen, Im Khor... 1574 : frau Agnett Schwegerin h[errn] Georg Huetth seligen von Kronstatt verlassene Wittib" (cf. G. A. Schuller, *Zeitgeschichtliche und biographische Aufzeichnungen auf den Deck und Titelblättern älterer Bücher*, în „Korrespondenzblatt", 30, 1907, p. 24 şi 37).

[23] Lista de moştenire a lui Agnes Hüterin a fost editată şi comentată de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 149—150.

[24] *Quellen*, VI, p. XLIX.

[25] „Anno 1630 den 25 May haan ich Martha Benknerin hinterlassene des wohlweissen Herrn Michaelis Fronii in die walachische Kirch dies Buch verehrt..." (cf. A. Huttmann şi P. Binder, *Geneza Cazaniei a II-a (1581) şi legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Braşov*, în „Studii de limbă, literatură şi filologie", Bucureşti, 1969, p. 256, nota 74).

[26] 1544—1550 : „Quartale Catharinae : Herr Hannes Benckner, J. Hannis Benkner" (cf. *Arhivele Statului Braşov*, III DC 2, Catharinae, p. 77, 126, 159, 175^{v}).

[27] 1570—1576 : „H. Georg hutterin, H. Lucas hirscher, Pitter benkner, H. Michael benkner etc." (cf. *ibidem*, III DC 3, p. 87^{v}, 115^{v}, 232^{v}).

[28] „Laus Deo semper! Anno 1566 Am 16 Tag Junii hat meine Frau Mutter Appolonia, Herr Joannis Benckner Verlassene, mit dem jung Herrn Luca Hirscher Hochzeit gehalten und mit ihm Kinder gezeugt" (cf. *Quellen*, VI, p. 1).

[29] Velten Hirscher a fost ales judeţ în anii 1599, 1603 (cf. *Quellen*, VI, p. 6, 7).

[30] „Das Beispiel des Stadtrichters Johann Benkner, dessen Witwe Apollonia geb. Knecher er am 16 Juni 1566 geheiratet hatte, befolgend, liess Hirscher, als er im Jahre 1580 in Kronstadt Stadtrichter war, — einen guten Erfolg des Versuchs, das walachische Volk aufzuklären hoffend — ein walachisches Evangelien — und Predigtbuch... mit cyrillischen Lettern auf eigene Kosten im Kronstadt drucken" (cf. J. Trausch, *op. cit.*, vol. II, p. 163).

[31] De ex., la Alţina din scaunul Nocrih, în 1577 se vorbeşte de morarul român Iuon Mohora, crescut şi educat printre saşi („Iwwon Mohorra ipse nacione fuerit volachica inter Saxones nutritus et educatus fuerit") (cf. N. Iorga — E. Hurmuzaki, *Documente*, XV/1, p. 665—666).

Sibiu, de exemplu, au existat familiile Olahus [32] şi Wayda [33], ambele de origine română. La Braşov, de asemenea, erau cîteva familii de saşi numiţi Valahus, adică Blesch sau Bloch [34]. Chiar şi numele Knes se întîlneşte în oraşele săseşti din sudul Transilvaniei : la Sibiu sub forma *Kenescher* [35], iar la Braşov a trăit pîrgarul Lucas Knes (cca 1560—1630)[36].

În Evul mediu au existat destule cazuri de dualism religios şi politic la unele personalităţi române. Iancu de Hunedoara, Dragfieştii, Ştefan Mailat, Nicolae Olahus, Laţcu din Măţeştii Haţegului şi alţii au fost în acelaşi timp nobili sau boieri români şi dregători feudali unguri, trecînd — uneori numai formal — la catolicism, dar păstrînd numeroase legături cu credinţa ortodoxă. Se cunoaşte cazul unor orăşeni şi nobili români din Hunedoara şi Banat, care au avut un anumit rol în propagarea ideilor Reformei. În consecinţă, ne putem pune întrebarea : oare românii care trăiau şi în unele cazuri chiar se asimilau mediului săsesc nu au jucat un oarecare rol în viaţa culturală a românilor ? Cercetările au dat la iveală cazuri de căsătorii mixte între români şi saşi (să amintim aici doar cazul domnului Moldovei Iancu Sasul). Copiii născuţi din aceste căsătorii aparţineau, măcar în parte, ambelor cercuri de cultură şi de neam.

Presupusul rol pe care Appolonia Cenescher, nevasta juzilor Benkner şi Hirscher, l-a putut avea în patronarea tipăriturilor coresiene este, desigur, o ipoteză. În primul rînd nu se poate dovedi cu siguranţă originea sa românească şi astfel impulsul „naţional" rămîne ipotetic.

Dar chiar dacă Appolonia se trăgea dintr-o familie săsească din Sibiu, ea putea avea totuşi o influenţă pozitivă asupra acţiunii de tipărire a cărţilor coresiene [37]. Mutarea ei definitivă din Sibiu la Braşov (cca 1553—1555) corespunde cronologic în linii mari cu moartea lui Filip Moldoveanul şi aşezarea lui Coresi la Braşov [38]. Federaţia antihabsburgică şi anti-

---

[32] Pe tatăl celebrului umanist român Nicolae Olahus îl găsim printre contribuabilii oraşului Sibiu, de ex. : „In duodecinali domini Andreae Lang : domus Stephani Olach" (cf. *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation I (1380—1516)*, Sibiu, 1880, p. 553).

[33] Familia primarului sibian Johann Waida poate că îşi are originea în oraşul românesc Caransebeş, unde familia Vaida este menţionată frecvent (cf. Anton Kurz, *Jahresrechnung des Johann Waida, Bürgermeisters von Hermannstadt für das Jahr 1593*, în „Magazin für Geschichte, Literatur... Siebenbürgens", I, 1845, nr. 3, p. 285—312 şi semnalarea cronicii Hans Wayda, *Tagebuch (1560—1595)*, cf. „Korrespondenzblatt für siebenbürgische Landeskunde", 1903, p. 114).

[34] Între anii 1510—1530, la Braşov trăia Gheorghe Valahul-Georgius, Jörg Blesch sau Olah. El a fost cetăţean al oraşului, pîrgar şi castelan al cetăţii Bran („Thewrtsch castellanus") (cf. *Quellen*, II, p. 715).

[35] Semen Kenescher (Kenetzer) (cf. *Die Meister in der hermannstädter Goldschmiedezunft von 1595—1605*, în „Archiv des Vereins", XIV, p. 407).

[36] „1599—1601 : auff den Herrn Lucam Knes, Hann Hirscher, Endres Knesen" (cf. N. Iorga — Hurmuzaki, *Doc. XI*, p. 841—842); „1609 sind folgende Personen im Croner Magistrat : Luc. Knös..."; „1612 Senatoris fuerat : Lucas Kness..."; „1628 : schenkt Lucas Knees eine vergoldete silberne Kanne bei die grosse Stadtkirche" (cf. *Quellen*, IV, p. 406, 220, 104).

[37] Ştefan Klesser, tatăl Appoloniei, era primarul Sibiului tocmai cînd aici activa Filip Moldoveanul. Nu este exclus ca procurarea hîrtiei braşovene necesară imprimării *Evangheliarului din Petersburg* să fi fost mijlocită de rudele din Sibiu ale judelui Johannes Benkner.

[38] Alexandru Mareş, *Note despre Coresi*, în „Limba română", XIX, 1970, nr. 3, p. 254—255.

catolică din 1556, alcătuită din domnii români, Poarta otomană şi dregătorii protestanţi ardeleni (locumtenentul Petrovici, judele Braşovului Johannes Benkner şi sibianul Petrus Haller), putea să favorizeze mutarea activităţii de tipărire cu litere chirilice din Sibiu la Braşov. În cadrul acestor evenimente legăturile familiale aveau o anumită importanţă. Faptul că la Braşov numai doi juzi saşi patronează activitatea editorială a diaconului român ne sugerează să presupunem concursul Appoloniei Cenescher, mai întîi nevasta lui Benkner, apoi a lui Hirscher, originară din Sibiu, la această acţiune.

UN FRAGMENT ROMÂNESC DE MOLITVENIC DIN SECOLUL AL XVI-lea?

DE

ALEXANDRU MAREŞ

În importanta sa sinteză asupra începuturilor scrisului în limba română, P.P. Panaitescu menţionează un text românesc precoresian în care se combate reforma lui Luther [1]. Textul în cauză este un fragment păstrat într-un *Molitvenic* slavon de la Biblioteca Sf. Nicolae din Braşov pe care C. Lacea îl afla datat 1493 în vechiul catalog al acestei instituţii [2]. Acest manuscris a fost vîndut în 1569 de popa Bratul popii Dobre, tatăl învăţatului colaborator de mai tîrziu al lui Coresi — preotul Mihai [3]. Cu patru decenii în urmă, textul românesc a fost publicat de I. Prişcu care, dînd numai indicaţia sumară că provine dintr-un *Molitvenic* slavon, îl socotea „cel puţin din vremea tipăriturilor coresiene" [4]. Pe marginea acestui fragment, din care reproduce cîteva pasaje, P.P. Panaitescu face două constatări : 1) particularităţile paleografice arată că textul este din prima jumătate a secolului al XVI-lea sau de la mijlocul lui ; 2) conţinutul atestă că avem a face cu o combatere a reformei luterane [5]. O poziţie identică (în sensul că textul este expresia unui curent de contrareformă) adoptă, după P.P. Panaitescu, şi alţi cercetători [6].

În legătură cu aceste păreri, privind caracterul antireformat şi vechimea textului, dorim să facem unele observaţii. Dar mai întîi vom re-

---

[1] P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 128—129.

[2] C. Lacea, *Biblioteca veche a bisericii Sf. Nicolae din Braşov*, în „Transilvania", XL, aprilie-iunie 1909, nr. 2, p. 104. P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 128, citîndu-l pe C. Lacea, indică greşit data *Molitvenicului* ca fiind 1495.

[3] I. Prişcu, *Din două manuscrise*, în „Ţara Bîrsei" II, 1930, nr. 2, p. 132; Candid C. Muşlea, *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului*, vol. I (1292—1742), Braşov, 1943, p. 258.

[4] I. Prişcu, *op. cit.*, p. 132.

[5] P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 129.

[6] Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, în „Studii şi articole de istorie", XIII, 1969, p. 85.

produce textul în cauză pentru a înlesni celor interesaţi cunoaşterea conţinutului său [7].

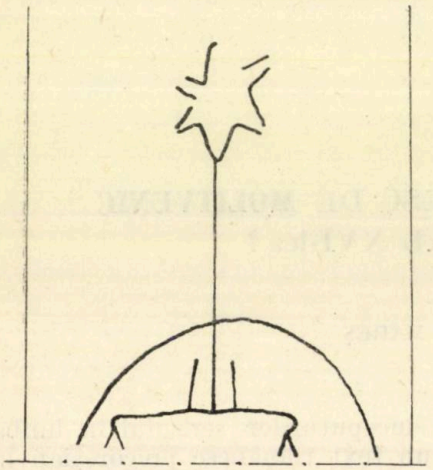

Fig. 1

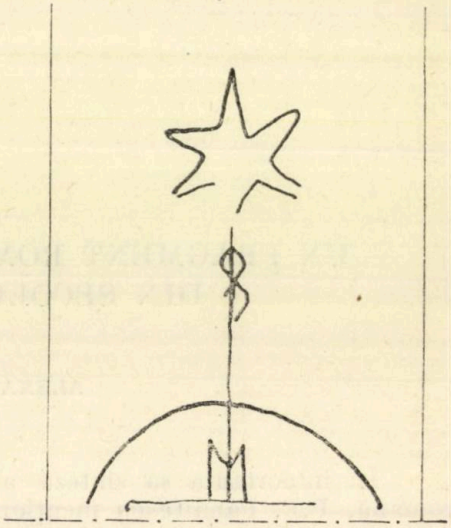

Fig. 2

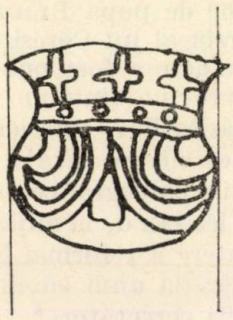

Fig. 3

f. 107v Învăţătură şi întrebare cîndu va vrea vreun om den leagea lătinească să vie către a nostră credinţă şi leage să se boteaze, popa mainte să-l întreabe cu ceaste cuvinte.

Să întrebi întîiu aşa: ,,Spune tu acmu cu totu sufletul tău, înnainte lui Dumnezeu şi a tuturor svinţilor, iubeşti [8] cu toată inima şi cu tot sufletul tău leagea aceasta creştineasca, carea iaste tocmită [9] de la Dumnezeu, cu Duhul svîntu, de 12 apostoli şi de svinţii

[7] În transcriere, cuvintele abreviate prin trunchiere sau prin suprascriere au fost întregite tacit. Am menţionat în note numai acele cuvinte terminate în vocală, la care după consoana suprascrisă nu s-a mai notat vocala finală. De asemenea, s-au indicat în note greşelile de scriere. Între [ ] am dat omisiunile de litere. Marginal am indicat paginile din manuscris. Cuvintele slave s-au redat cu cursive în transcriere internaţională.

[8] Scris ѥбеще

[9] Scris токмн^{т}

părinți, la 7 săboară ce-au fost a toată lumea, și să fii de acmu într-această [10] credință și leage creștinească pînă la moartea ta? E acela ce va vrea să se boteaze [11] să-ți răspunză cîte un cuvîntu de toate, că pohteaște pînă la moarte. Și iar[ă]și să-i zici: ,,Dară leapezi-te de toată [12] leagea lătinească și de a lu Mărtin ereticul și de toate eresele lor și de toate hulele
f. 108r lor cu carele hulescu [13] pre Duhul svîntu și pre/Preacista [14] și pre svinții lui Dumnezeu și pre svintele icoane?" Iar el au ea să zică [15]: ,,Leapădu-mă și proclețescu și crezu întru svînta [16] troiță, după voia lu Dumnezeu, și mă închin și Preacistii de Dumnezeu născătoare, de pururea fată Mariia, și tuturor svinților și svintelor obraze și priimescu posturele și zilele de post, mercuri și vineri, și așa mă jur înnaintea lu Dumnezeu că voiu ținea pînă la moartemea. Decii începe botezul de la *Vă Iordan.*

Deși în titlu se pomenește *leagea lătinessc*ă, ceea ce ar însemna că textul are în vedere pe romano-catolici, din cuprins se observă ușor că cei vizați sînt luteranii. Mărtin ereticul este începătorul Reformei, Luther, iar eresele și hulele, de care urmează a se lepăda cel ce vine spre legea ortodoxă, sînt de fapt învățăturile de credință ale reformaților, care resping cultul Fecioarei Maria și al celorlalți sfinți și care denunță posturile și cultul icoanelor [17]. În ciuda acestei precizări, textul nu are caracter antireformat, scopul său fiind practic: de a obține renegarea credinței luterane din partea aceluia care urma a primi botezul în legea ortodoxă. Prezența unui asemenea text într-un *Molitvenic* nu este un fapt neobișnuit și izolat. Astfel de renegări, mai ales, la adresa catolicilor, a armenilor sau, în general, a ,,ereticilor", ne întîmpină în mod obișnuit în *Molitvenicele* și *Trebnicele* slavone din secolele XV—XVII-lea [18]. Asemenea texte nu constituiau o replică ortodoxă la adresa dogmelor și a cultului catolicilor, armenilor etc. Ele nu urmăreau nici măcar convertirea ereticilor, ci consfințeau doar rezultatul unei astfel de convertiri religioase. A considera, prin urmare, că *Învățătora și întrebarea cîndu va vrea vreun om den leagea lătinească să vie către a nostră credință* este o combatere a reformei luterane, ni se pare a susține un punct de vedere neargumentat și arbitrar.

Dar să urmărim în continuare problema vechimii acestui text. Am amintit că I. Prișcu considera scrierea ,,cel puțin din vremea tipăriturilor coresiene", iar P.P. Panaitescu din prima jumătate sau de la mijlocul secolului al XVI-lea. Ambele datări se bazează pe o însemnare considerată a fi posterioară fragmentului românesc. Am avut însă prilejul să cercetăm

---

[10] Scris ѵпрдачастиж

[11] Scris бомѣ

[12] Scris моѧ

[13] Scris хѵлескѵ кѵ

[14] Scris прчтаа

[15] Scris de două ori consecutiv съ знкж

[16] Scris сѣнтаа

[17] Afirmația că *hulescu pre Duhul svîntu* indică admiterea de către protestanți ca, de altfel, și de catolici, a lui *filioque*. Pentru acest motiv, i se cere celui care va primi botezul ortodox să accepte doctrina Sfintei treimi *după voia lu Dumnezeu*, adică în forma Simbolului de la Niceea.

[18] Vezi BAR ms. sl. 32 (*Molitvenic*, f. 39r—46r), ms. sl. 34 (*Molitvenic*, f. 69r—75v), ms. sl. 237 (*Trebnic*, f. 351r—354v), ms. sl. 238 (*Trebnic*, f. 81r—v), ms. sl. 331 (*Molitvenic*, f. 179r—200v), ms. sl. 421 (*Molitvenic*, f. 55v—57r), ms. sl. 661 (*Trebnic*, f. 169r—170v).

acest *Molitvenic* slavon şi rezultatul investigaţiei noastre nu este în măsură să sprijine întru totul vechimea care se atribuie acestui text. Înainte de a vedea despre ce este vorba, vom descrie pe scurt manuscrisul.

Este un volum — in 4°, avînd 160 file numerotate cu creionul, scris cu cerneală brună, iar titlurile cu chinovar. Conţine în ordinea titlurilor : чинь на ст҃ое бг҃оꙗвленїе (*Rînduială la Sfînta Bobotează*), f. 30ʳ, чи҃н на братотворенїе поста (*Rînduială la înfrăţirea postului*), f. 39ʳ, Мл҃твы въеже сътворити ѡглашего (*Molitvă în care se face oglaşenicul*), f. 43ʳ, слꙋ҃ж на ѡбрѫченїе (*Slujbă la logodnă*), f. 59ᵛ, чи҃н ѡсщ҃енїе воды (*Rînduiala sfinţirii apei*), f. 65ᵛ, чи҃н погрибалнь въсѣкомꙋ чл҃кꙋ мирскомоу (*Rînduiala îngropării oricărui om mirean*), f. 71ᵛ, кадезма з҃і (*Cathizma 17*), f. 72ᵛ, послѣдованїе на исх҃о д҃ши (*Rînduială la ieşirea sufletului*), f. 100ʳ, Мл҃тва ѧже гл҃еть архїереи или дх҃овникъ за грѣхы въсѧ волныѧ и неволныѧ въсѣкоу клетвѫ и заклинанїе и за въсѣкь грѣхь (*Molitva pe care o spune arhiereul sau duhovnicul pentru <iertarea> greşelilor, celor cu voie şi fără voie, a tuturor blestemelor şi afurisenii şi pentru toate greşelile*). f. 104ʳ, urmează textul românesc de care ne ocupăm (f. 107ᵛ—108ʳ), полїелеѡ на гп҃кы празни҃кы и ст҃ымь великы мч҃никѡ и архїереѡ и прпбны и Ѱалмы избранныи и припѣла (*Polieleul la praznicile împărăteşti şi la sfinţii şi marii mucenici şi la arhierei şi la preacuvioşi şi psalmii aleşi şi pripealele*), f. 110ʳ, чинь како по҃баеть пѣти на҃ оусопши ереѡ да съберетсѧ з҃ по҃ на҃ ни (*Rînduială cum trebuie să slujească la preotul răposat, să se strîngă în jurul lui 7 popi*), f. 133ʳ. Pe ultima filă (160ʳ⁻ᵛ) s-a adăugat ulterior tot în slavonă сло҃в ѡ аврамлѣ Іѡ҃н бг҃ословь (*Cuvînt despre Avram, Ion Bogoslov*). Filele 108ᵛ—109ᵛ şi f. 132ʳ⁻ᵛ sînt albe.

Primele 132 de file sînt scrise pe hîrtie veneţiană avînd ca filigran balanţa în cerc cu o stea deasupra (fig. 1 şi 2) ; de la f. 133 pînă la sfîrşit înregistrăm numai hîrtie braşoveană (fig. 3) (variante ale tipului V, în clasificarea lui Gebhard Blücher). Întregul manuscris a fost restaurat, completîndu-i-se filele lipsă şi lipindu-i-se pe marginea filelor nişte fîşii de protecţie. După toate probabilităţile, manuscrisul a suferit două reînnoiri care pot fi identificate după calitatea hîrtiei şi după aspectul scrierii. Primei reînnoiri îi datorăm adăugarea filelor 6 şi 94 şi a încă unei jumătăţi de filă (f. 5). La a doua reînnoire s-au completat şi s-au transcris filele 58, 82—93, 95—100 şi s-au întărit marginile filelor din întregul manuscris cu fîşii de hîrtie.

Lăsînd la o parte paginile retranscrise, manuscrisul cuprinde două părţi distincte sub raportul scrierii şi al calităţii hîrtiei. Prima parte cuprinde f. 1—132, în care se află şi textul românesc, iar a doua parte f. 133—160. Această ultimă porţiune datează după variantele filigranelor din anii 1568—1569 [19].

---

[19] Vezi documentele din Arh. St. Cluj, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*, nr. 51/1568 şi din BAR LXXXIV/155 : 1568 ; CCCCXXVI/2 : 1569.

Cînd a fost scrisă însă prima parte a manuscrisului? Una din cele două însemnări în limba slavonă, existente în manuscris, ne permite să aflăm numai data cînd *Molitvenicul* a fost vîndut. Pe fila 109^{v} se găseşte însemnarea сѣи мл҃твникъ покоупи по̃ добре ѡ̃ брат҃ъ̃ за н҃е̃ а̃ и дат҃ъ̃ оу сѣдѣ цркве ѡ̃ шкѣи ≠зѡ̃з (*Acest Molitvenic l-a cumpărat popa Dobre de la Bratul pentru 55 aspri şi l-a dat în sfînta biserică din Şchei* 7077)[20]. Deci în 1568 sau 1569, popa Dobre cumpără acest manuscris, care putea cuprinde, încă la acea dată, porţiunea a doua scrisă probabil în acelaşi răstimp (1568—1569). Am semnalat că în vechiul catalog al bibliotecii din Şchei, C. Lacea înregistra *Molitvenicul* sub data de 1493[21]. Nu ştim însă ce indiciu i-a servit alcătuitorului acestui catalog în fixarea unei asemenea date[22]. Pe baza cercetării filigranelor din primele 132 de file, vechimea ce se atribuie manuscrisului pare puţin probabilă. Variantele de filigran din această primă porţiune a manuscrisului nu se regăsesc în cataloagele de filigrane care reproduc tipul *balanţă în cerc cu stea deasupra*[23]. Nu am întîlnit variante identice cu cele ale manuscrisului nostru nici pe hîrtia documentelor şi manuscriselor cercetate. O variantă foarte asemănătoare cu aceea reprodusă în fig. 1 am înregistrat în *Psaltirea* slavonă scrisă la mănăstirea Bistriţa în 1531 (BAR, ms. sl. 221). În plus, variante asemănătoare, dar nu identice, se regăsesc pe hîrtia unor documente străine din deceniile al doilea, al treilea ale secolului al XVI-lea[24]. Prezenţa acestor variante apropiate de acelea ale *Molitvenicului* slavon (partea I) ne determină să apreciem că textul lui a fost scris mai curînd în prima jumătate a secolului al XVI-lea, decît la finele secolului al XV-lea.

Am arătat că fragmentul românesc este scris pe nişte pagini rămase albe, în urma scrierii textului slavon мл҃тва мже гл҃ѣть архїєрєи или дх҃овникъ за грѣхы .... Textul românesc este scris de o altă mînă decît cel precedent şi cu altă cerneală. El este posterior *Molitvenicului* slavon de pe filele 1—107^{r} şi 110^{r}—131^{v} [25]. De altfel, asupra acestui aspect era de acord şi P. P. Panaitescu, care, considerînd manuscrisul scris în 1495, trebuia implicit să admită că *Învăţătora* era un adaus ulterior (referirile la Mărtin ereticul şi la „hulele" lui datează textul cel mai de vreme în epoca pătrunderii Reformei în Ardeal). Cum manuscrisul s-a păstrat

---

[20] Însemnarea a fost reprodusă de I. Prişcu, *op. cit.*, p. 132 şi de C. Muşlea, *loc. cit.* vol. I, p. 258. A doua însemnare este la f. 132^{r}: сѣи мл҃твны кѳпи по̃ добре ѡ̃ на̃ брат҃ъ̃ за ѳ̃е̃ а̃ и да̃ стѣи цр҃квы (*Acest Molitvenic l-a cumpărat popa Dobre de la Bratul pentru 75 de aspri şi l-a dat sfîntei biserici*). Nici I. Prişcu, nici C. Muşlea nu reproduc această însemnare. Preţul cumpărării diferă în cele două însemnări, care sînt scrise la epoci deosebite şi de mîini diferite.

[21] C. Lacea, *op. cit.*, p. 104.

[22] În cel mai vechi inventar de evidenţă a sculelor şi cărţilor de la biserica Sf. Nicolae, aflăm înregistrat *1 Molitvănic gros de la popa Dobre* (vezi C. Muşlea, *loc. cit.*, p. 381), care ar putea fi chiar manuscrisul de care ne ocupăm.

[23] Vezi C. M. Briquet, *Les filigranes*, vol. I, Paris, 1907, nr. 2450—2456, 2486, 2515, 2516, 2518; Vl. A. Mošin şi Seid M. Traljić, *Vodeni znakovi XIII. i XIV. vjeka*, Zagreb, 1957, nr. 895.

[24] Vezi C. M. Briquet, *loc. cit.*, nr. 2486, 2515, 2516, 2518.

[25] C. Muşlea, *loc. cit.*, p. 258 afirmă că textul românesc este „mult mai recent", dar nu specifică dacă această opinie are ca termen de referinţă textul slavon al *Molitveniculuï* sau însemnarea din 1568 sau 1569.

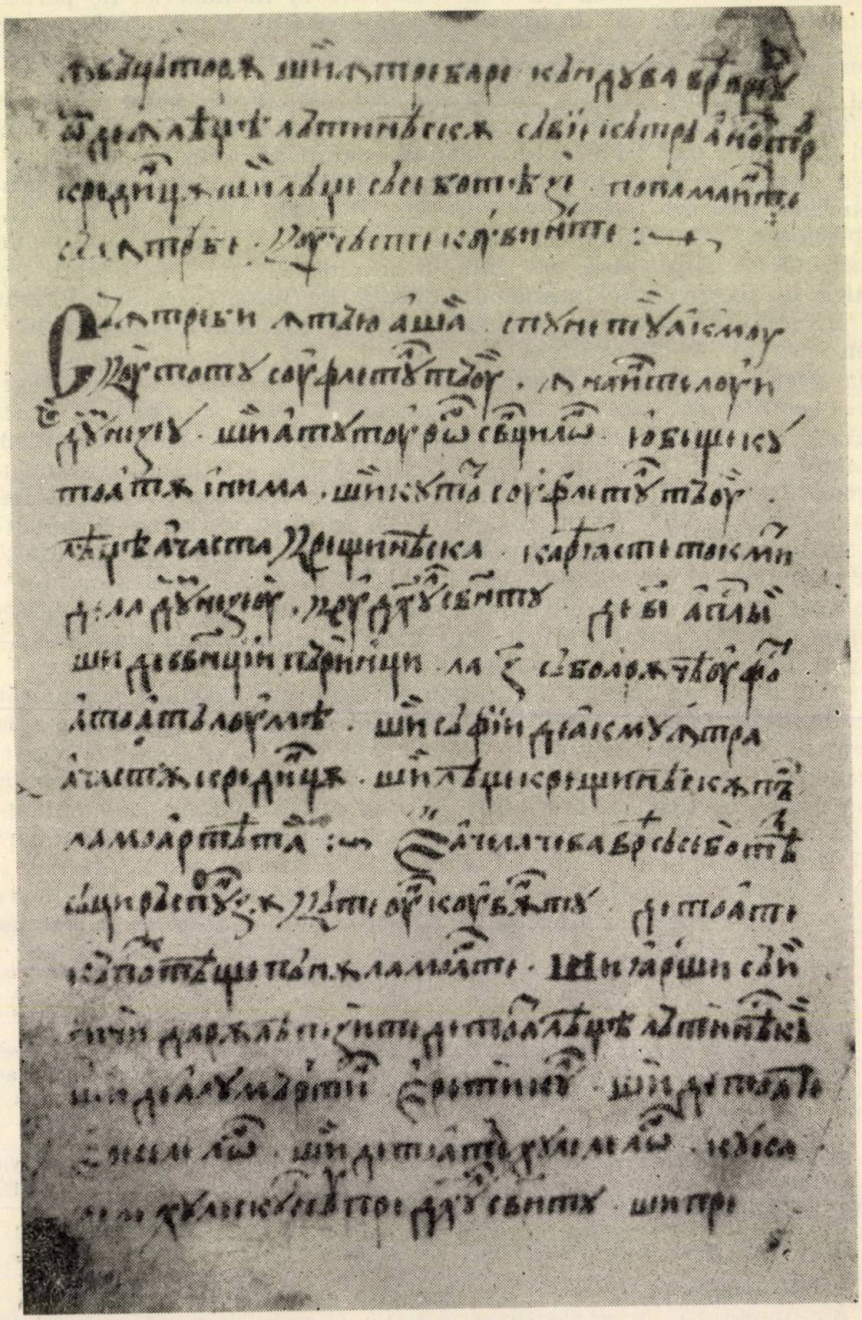

f. 107v

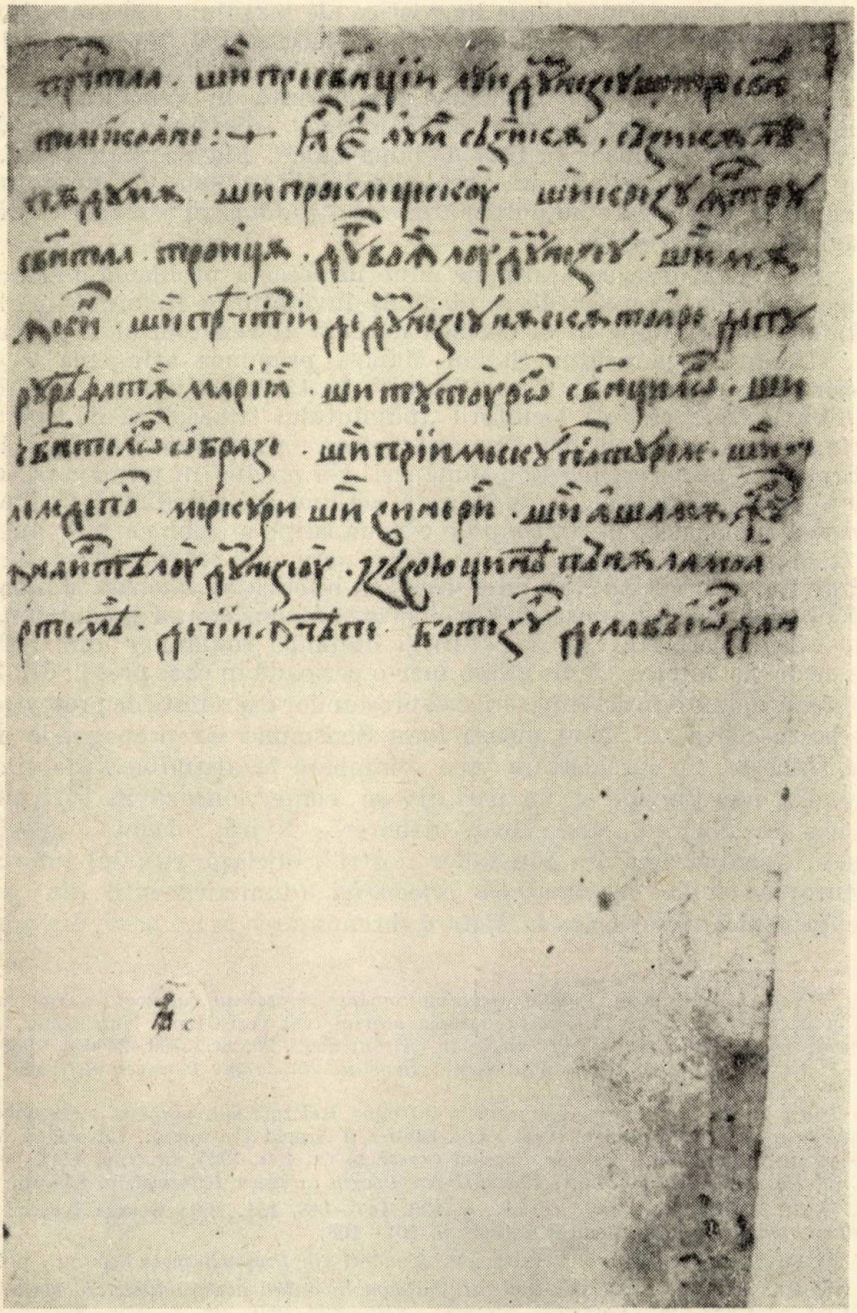

f. 108r

în permanenţă la biserica Sf. Nicolae, adausul *Învăţăturii* se datorează, foarte probabil, unui preot din Şchei. Asupra acestei proveniențe ne încredinţează şi particularităţile lingvistice ale textului : *z* (*boteaze*, *botezul*, *crezu*, *Dumnezeu*, *răspunză* etc.), *j* (*jur*), *f* păstrat (*să fii*), labialele moi (*priimescu*), *z*, *ţ* moi (*zică*, *zici*, *zilele*, *ţinea*), *e* aton final păstrat (*de*, *moarte*, *pre*, *spune*). Toate aceste fonetisme caracterizau în veacul al XVI-lea graiul din sudul Transilvaniei şi din Muntenia, regăsindu-se şi în documentul redactat la Braşov în 1586 de popa Iane[26]. Ele ne permit să întrezărim în autorul adausului un preot din localitate sau din împrejurimi. Dar cu această precizare nu putem afla şi data adăugării textului românesc în paginile *Molitvenicului*.

Să vedem însă ce ajutor ne aduc în această problemă informaţiile istorice. Primele încercări de a răspîndi învăţăturile Reformei în rîndul românilor sînt databile în al cincilea deceniu al veacului al XVI-lea. În 1541, stăpînul Făgăraşului, Ştefan Mailat, propunea atragerea la noua confesiune a românilor din Ţara Oltului[27]. În 1543, Universitatea săsească din Sibiu hotăra ca toţi locuitorii „pămîntului crăiesc" să fie convertiţi la luteranism, iar un an mai tîrziu se tipărea tot aici *Catehismul* românesc. La Braşov, reformarea bisericii româneşti s-a produs în primăvara anului 1559[28]. Acum şi dependent de această acţiune se încredinţează tiparului *Catehismul*, urmat la puţin timp de o nouă ediţie a celor patru evanghelii. Din 1565, în rîndul românilor din Şchei acţiunile reformatoare, de astă dată de nuanţă calvină[29], se intensifică. În biserica Sf. Nicolae se introduc, după obiceiul ritului apusean, bănci şi un amvon, iar un predicator, probabil Văsîi, vorbeşte „la sărbători şi duminici românilor din Şchei [30]. Este uşor de înţeles că ne aflăm într-o perioadă în care preoţii din Şchei nu puteau opune o rezistenţă serioasă presiunilor exercitate de protestanţi[31]. Nici peste cîţiva ani, cînd moare Ioan Sigismund iar propaganda reformată slăbeşte, nu înregistrăm vreo schimbare în atitudinea preoţilor din Şchei. Un nou amvon şi un portativ se confecţionează în 1578 pentru biserica Sf. Nicolae, unde Ioan Scherer — Nyirő, chemat special la Braşov, „pentru credinţa românilor noştri", oficiază ritualul luteran"[32]. Înlăturarea omiliei la *duminica ortodoxiei* (duminica întîi din post)[33] din cuprinsul *Evangheliei cu învăţătură* şi renunţarea la un pasaj din porunca

---

[26] Vezi I. I. Roman, *Primul document românesc braşovean cunoscut : scrisoarea popii Iane*, în LR, XVIII, 1969, p. 71. Pentru datarea acestui text vezi Gernot Nussbächer, *Primul document scris în limba română la Braşov*, în „Drum nou", 26, nr. 7769, 25 dec. 1969, p. 2.

[27] Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, p. 81.

[28] *Collectanea* I, p. 384.

[29] De altfel, la Braşov, Honterus a introdus Reforma sub varianta zwingliană, care era mai apropiată de calvinism (vezi Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea şi geneza Cazaniei I tipărită de diaconul Coresi*, în LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 111).

[30] *Ibidem*, p. 116 ; aceiaşi, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, p. 85—86.

[31] Cf. P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 129, 147—148, 151, 160 ; George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, Bucureşti, 1969, p. 107—108.

[32] Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, p. 91—92.

[33] Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI şi XVII*, în „Cercetări istorice", XIII—XVI, 1940, nr. 1—2, p. 552—554 ; Dan Simonescu, *Discuţii în legătură cu „Evanghelia cu învăţătură" a lui Coresi*, în BOR, LXXVIII, 1960, nr. 5—6, p. 566.

a doua a *Decalogului*[34], tipărit în anexa aceleiași cărți, sînt și ele edificatoare în această privință. Ingerințele sașilor în problemele bisericii românești din Șchei nu puteau fi oprite, atîta vreme cît judele orașului își arogase dreptul în a-i numi și a-i depune pe preoții români. Situația aceasta s-a menținut mult timp și numai din anul 1615 românii din Șchei încep a-și numi preoții cu de la sine putere, deși și după această dată judele Brașovului mai vindea încă parohiile din ținutul său[35].

Dacă avem în vedere toate aceste informații, textul românesc pare a data mai curînd din perioada anterioară anului 1559, cînd încă nu se produsese reformarea bisericii românești din Șchei. În această ipoteză, el putea servi, în cazuri izolate, la convertirea acelora dintre români care aderaseră pentru scurtă vreme la luteranism. După 1559, însă, în așa-numita „epocă coresiană" — cînd i-am putut vedea pe preoții din Șchei acceptînd de voie, ori de nevoie, o serie de măsuri contrare ortodoxismului — scrierea unui astfel de text, care presupune și folosirea lui, este mai greu de imaginat. Pe de altă parte, nu ar fi exclus ca adăugarea *Învățăturii* în *Molitvenicul* slavon să aparțină unui moment în care biserica din Șchei scăpase de sub influențele sașilor luterani și cînd preoții ei se puteau, gîndi, într-adevăr, la problema recîștigării pentru ortodoxie a enoriașilor lor, trecuți, o scurtă vreme, fie și formal, la luteranism. Un astfel de moment ar fi putut fi cel produs în urma încheierii tratatului de supunere a lui Mihai Viteazul față de Sigismund Bathory (1595), cu care prilej biserica ortodoxă din Transilvania trecea sub oblăduirea Mitropoliei din Tîrgoviște[36]. În sfîrșit, la Brașov înregistrăm și în secolul următor cîte o sforțare izolată, menită a-i aduce pe români la credința „dreaptă". În anul 1630, Martha Benkner donează bisericii Sf. Nicolae un exemplar din *Evanghelia cu învățătură* „ca să ușureze reîntoarcerea păgînilor la adevărata credință a domnului Iisus Hristos"[37]. Deci iată că și în acest secol, sașii brașoveni urmăreau încă cîștigarea de prozeliți în rîndul românilor. Acest fapt nu exclude posibilitatea ca fragmentul în cauză să fi fost adăugat abia acum pe paginile *Molitvenicului*, urmînd a servi vreunui preot localnic la convertirea celui rătăcit de la credința ortodoxă.

Toate considerațiile de mai sus privind datarea textului nu pot depăși însă stadiul unor simple ipoteze. Data scrierii acestui fragment nu poate fi precizată nici prin examenul intern și extern al textului și nici prin aducerea în discuție a știrilor documentare. În consecință, apartenența lui la textele românești din secolul al XVI-lea devine incertă.

15 noiembrie 1970

---

[34] Lipsește pasajul *să nu-ți faci ție chip cioplit* (vezi Gr. Scorpan, *op. cit.*, p. 555).

[35] Candid C. Mușlea, *loc. cit.*, vol. I, p. 98—99.

[36] N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, 1928, p. 221.

[37] Arnold Huttmann și Pavel Binder, *Geneza „Cazaniei a II-a" (1581) și legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Brașov*, în „Studii de limbă literară și filologie", București, 1969, p. 255—256.

UNELE OBSERVAȚII ASUPRA TRĂSĂTURILOR SPECIFICE ALE LEXICULUI ÎN PRIMA PERIOADĂ A ISTORIEI LIMBII ROMÂNE *

DE

WERNER BAHNER (*R. D. G.*)

În studiul nostru despre particularitățile lexicale ale românei comune, *Die lexikalischen Besonderheiten des Frühromanischen in Südosteuropa*[1], am încercat să rezumăm eforturile depuse în acest domeniu și rezultatele obținute pînă acum, luînd în considerație premisele de la care s-a pornit și pozițiile metodologice ale cercetătorilor. În afară de aceasta, ne-am străduit să indicăm, cu ajutorul unor exemple, o direcție care, după părerea noastră, pare să ofere perspective cercetărilor ulterioare. Chiar de la început, ne-am pus întrebarea : cînd s-au ivit primele modificări esențiale în fondul lexical românesc față de celelalte limbi romanice și ce factori lingvistici și extralingvistici au jucat un rol în această privință ? Pînă acum, făcînd abstracție de *Istoria limbii române*, vol. II, apărută recent, nu s-a accentuat în mod suficient și cu toate consecințele faptul că, de la sfîrșitul secolului al IV-lea pînă în secolul al IX-lea, în regiunile dunărene sud-est-europene s-a dezvoltat o arie lingvistică în cadrul căreia a avut loc evoluția de la latina tîrzie vorbită la un idiom specific neolatin. Pînă acum erau scoase în evidență, în primul rînd, raporturile cu celelalte arii ale Romaniei orientale sau se făcea comparație cu ariile laterale ale Romaniei, îndeosebi cu limba spaniolă. De asemenea, nu s-au remarcat decît influențele limbilor învecinate. Dar chiar pentru prima perioadă a istoriei limbii române sîntem îndreptățiți să presupunem numeroase inovații lexicale care nu sînt numai relicte lexicale de substrat sau împrumuturi din limbile învecinate. În această privință ne declarăm de acord

*Textul de față a constituit obiectul comunicării ținute la 30 octombrie 1970 în cadrul Institutului de lingvistică al Academiei Republicii Socialiste România din București.

[1] „Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig". Philologisch-historische Klasse, Band 115, Heft 3, Berlin, 1970.

cu autorii volumului al II-lea al *Istoriei limbii române*. Înrîurirea slavă compactă asupra lexicului limbii române nu pare să fi început înainte de secolul al IX-lea. Ţinînd seama de inovaţiile din lexicul românei comune, se impune să acordăm o atenţie deosebită elementelor care fac parte din fondul principal de cuvinte. E evident că denumirile şi noţiunile cele mai importante din viaţa zilnică au o forţă probantă mai mare decît celelalte elemente lexicale, îndeosebi cînd e vorba de determinarea trăsăturilor specifice ale unei arii lingvistice. Aceasta înseamnă că printr-o astfel de diferenţiere putem afla şi sublinia mai pregnant particularităţile limbii române comune faţă de celelalte limbi romanice. Punctul de plecare pentru recunoaşterea acestor tendinţe particulare în evoluţia lexicului românesc trebuie să fie lexicul latin. Pornind de la un cîmp noţional din latină şi comparîndu-l cu evoluţia aceluiaşi cîmp noţional din celelalte limbi romanice din epoca respectivă se pot deduce trăsăturile specifice ale lexicului românei comune. Se înţelege de la sine că nici elementele de substrat şi de împrumut nu trebuie lăsate deoparte. Pe calea aceasta, adică combinînd metoda istorico-comparativă cu acelea ale geologiei lingvistice şi onomasiologiei, putem scoate în evidenţă particularităţile lexicale menţionate. Această metodă este recomandabilă şi pentru motivul că studiul inscripţiilor latine n-a dezvăluit nici în Europa de sud-est suficient material cu privire la schimbările lexicale survenite în latina vorbită[2]. În lucrarea sa despre *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman*, Bucureşti, 1960, H.Mihăescu conchide : „Les faits linguistiques consignés dans les inscriptions et les textes des provinces danubiennes n'étaient donc pas spécifiques à ces régions mais circulaient sur une plus large étendue" (p. 298). Tradiţiile grafice şi literare erau încă prea puternic înrădăcinate pentru ca particularităţile limbii latine vorbite să poată ieşi în mai mare măsură la iveală.

Cercetînd lexicul din prima perioadă a istoriei limbii române, este necesar să se acorde o atenţie deosebită cuvintelor relicte de provenienţă latină din celelalte limbi sud-est-europene, căci aici există diferite trepte în ceea ce priveşte valoarea lor pentru clarificarea istoriei limbii române. Fiind suspectă noţiunea de „latin balcanic unitar" şi fiind necesar să se distingă măcar un strat continental şi un strat adriatic, cuvintele latine relicte din bulgară, de pildă, au o forţă probantă mult mai mare pentru explicarea problemelor lexicale din prima perioadă a istoriei limbii române decît elementele latine din greacă sau din sîrbo-croată. De asemenea, elementele latine din albaneză, aparţinînd stratului celui mai vechi, au o importanţă mai mare pentru cercetarea lexicului românei comune decît elementele din straturile mai noi.

Cu privire la straturile ce contribuie la constituirea specificului lexicului românesc înainte de influenţa slavă compactă se pot constata următoarele : numărul şi frecvenţa cuvintelor relicte de substrat preroman nu întrec, în general, elementele de substrat recunoscute şi admise pînă

---

[2] J. Jud a tras pe bună dreptate următoarea concluzie : „După ce cercetarea amănunţită a numeroaselor inscripţii din Galia şi Iberia a dat rezultate puţin satisfăcătoare în această privinţă, o cercetare bazată pe criteriile geologiei lingvistice trebuie să procedeze la reconstrucţia stratificărilor originare ale diferitelor cuvinte" („Zeitschrift für romanische Philologie", vol. XXXVIII, 1914, p. 2).

acum de către majoritatea lingviştilor în celelalte limbi romanice. În toate limbile romanice multe cuvinte de substrat preroman sînt, după o expresie latină medievală, „ad glebam", adică sînt denumiri pentru obiecte din sfera casnică, denumiri pentru anumite forme de relief, pentru plante sălbatice şi pentru animale cunoscute numai la ţară. În acest domeniu, cele mai multe denumiri sînt necunoscute sau foarte puţin curente în oraşe, fiindcă nu era nevoie să fie folosite. Şi, după cum se ştie, oraşele au constituit centrele în procesul romanizării. Considerînd elementele de substrat din limba română, surprinde faptul că multe denumiri se referă la păstorit. Nu încape îndoială că asemenea cuvinte de substrat contribuie la fixarea trăsăturilor specifice ale lexicului limbii române comune, totuşi ele nu constituie aspectul particular al epocii respective. Elementele principale ale specificului au rezultat din schimbările survenite în sînul lexicului latin moştenit, îndeosebi în fondul principal. Chiar în cadrul lexicului latinei vorbite în regiunile dunărene sud-est-europene s-au dezvoltat inovaţii lexicale importante, care au dus la formarea unor trăsături specifice, care îl deosebesc de celelalte limbi romanice. Astăzi, limba română modernă mai atestă doar în parte acele particularităţi. Cercetarea acestor elemente lexicale trebuie aplicată asupra lexicului celor patru dialecte româneşti ca şi asupra limbii române vechi. Elementele germanice au contribuit la formarea specificului limbii române comune şi mai puţin decît cele unsprezece elemente greceşti găsite de H.Mihăescu[3].

În româna comună au existat, fără îndoială, deosebiri regionale, greu de reconstituit pe baza materialului lingvistic transmis şi pe baza situaţiei lingvistice moderne. O comparaţie între dacoromână şi aromână oferă multe sugestii şi cîteva puncte de plecare, dar nu fapte concrete. De obicei se înşiră, bine separate, elementele latine păstrate numai în dacoromână sau numai în aromână. Dar pentru repartiţia regională a elementelor latine şi pentru cercetarea lexicului românei comune e necesar, în acest caz, să stabilim cît mai exact posibil dacă elementul latin respectiv, care astăzi există în aromână şi lipseşte în dacoromână, n-a fost înlocuit printr-un cuvînt de origine slavă ori maghiară, sau invers, dacă un element existînd în dacoromână şi lipsind în aromână n-a fost înlocuit printr-un cuvînt de origine grecească.

Ne îngăduim să prezentăm în continuare patru exemple din problematica lucrării noastre citate mai sus:

S. Puşcariu a subliniat că limba română n-a păstrat nici un termen latin moştenit din domeniul vieţii citadine[4]. Cuvintele latine *villa*, *forum*, *platea*, *strata*, moştenite de limbile romanice de vest şi de italiană, nu mai există în română. Cîteva cuvinte avînd legătură cu sfera citadină în celelalte limbi romanice au suferit o transformare semantică foarte caracteristică şi S. Puşcariu aduce ca exemplu evoluţia semantică a cuvîntului arom. *arugă*. În timp ce cuvîntul latin *ruga* a evoluat în franceză spre sensul de "cale" *rue*, în aromână *arugă* a evoluat spre sensul de "strungă"; este, aşadar, un cuvînt aparţinînd păstoritului. Exemplul citat de S. Puşcariu are nevoie de unele adăugiri. După W. von Wartburg, *Fran-*

[3] Vezi *Influenţa grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, Bucureşti, 1966, p. 191.

[4] Vezi *Limba română*, vol. I: *Privire generală*, Bucureşti, 1940, p. 354—355.

zösisches etymologisches Wörterbuch (= FEW), cuvîntul *ruga* este păstrat cu sensul vechi „zbîrcitură, rid" în italiană, iberoromană şi catalană, numai în franceză şi-a schimbat sensul în „cale". Celelalte limbi romanice învecinate au împrumutat în Evul Mediu cuvîntul *rue* „drum, cale" din franceză şi Paul Aebischer a arătat într-un articol[5] diferitele căi pe care *rua*, atestat şi în forma *ruga*, a ajuns pînă în sudul Romaniei. În ce priveşte Italia de sud, normanzii şi cruciaţii au jucat un rol de mijlocitori. Paul Aebischer scrie :" ... ce sont les Normands, pour Aversa en tout cas, et c'est, j'imagine, ce monde mélangé, croyants, soldats, commerçants, hommes d'affaires qui étaient en relations avec l'Orient, pour Bari et les autres cités maritimes" (p. 183).

Existenţa lui *ruga* în albaneză : *rrugë* şi în neogreacă : ροῦγα este datorită, după Aebischer, unui împrumut din italiană. Din albaneză sau din neogreacă, continuă Aebischer, cuvîntul a pătruns în aromână unde a căpătat un sens special în limbajul păstorilor.

Pe cînd G. Meyer (*Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, 1891) şi R. Helbig (*Die italienischen Elemente im Albanesischen*[6]) au văzut în albanezul *rrugë* un împrumut datînd încă din italiana veche, Meyer-Lübke a considerat că arom. *arugă* trebuie să fie un împrumut din neogreacă. În remarcabila sa recenzie cu privire la *Romanisches etymologisches Wörterbuch* al lui Meyer-Lübke, tirajul al III-lea, Al. Graur a corectat pasajul respectiv al lui Meyer-Lübke, astfel : „M.P. Papahagi dit au contraire que ngr. ροῦγα vient de maced. *arugă*"[7]. În *Dicţionarul dialectului general şi etimologic* (Bucureşti, 1963), Tache Papahagi derivă *arugă* din lat. *ruga* şi trimite fără comentar la alb. *rrugë* şi neogrecul ροῦγα. Th. Capidan, în lucrarea sa *Aromânii. Dialectul aromân*[8], citează numai *arugă* în lista cuvintelor de origine latină care nu există în dacoromână, fără să menţioneze şi cuvintele respective din albaneză şi din neogreacă.

După FEW, *ruga* apare prima dată cu sensul de „drum" într-un document din anul 764. Pînă la sensul de „cale", evoluţia semantică a parcurs pe teritoriul francez următoarele etape de tranziţie : „rid, brazdă, drum". În celelalte limbi romanice *rua* sau *ruga* cu sensul de „drum, cale" reprezintă un împrumut din galoromanică sau, cum s-a spus, un cuvînt migrator galoromanic[9]. În aromână, dimpotrivă, cuvîntul latin *ruga*

---

[5] Vezi *Ruga „rue" dans les langues romanes*, în „Revista portuguesa de filologia", vol. IV, 1951, p. 170—184.

[6] „Zehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig", 1904, p. 1—137.

[7] „Bulletin linguistique", vol. V, 1937, p. 112.

[8] Bucureşti, 1932, p. 145.

[9] Cf. E. Hochuli, *Einige Bezeichnungen für den Begriff Strasse, Weg, Kreuzung im Romanischen*, (Diss. Zürich) Aarau, 1926; U. Cianciòlo, *Appunti par la storia di ruga « strada » in italiano*, în „Studii italiene", vol. IX, 1942, p. 9—29; G. Rohlfs, *Italienische Strassennamen*, în „Archiv für das Studium der neueren Sprachen", vol. CLXXXV, 1948, p. 99; E. Lozovan, *Les ‚Routes' de la Romania orientale*, în „Revue internationale d'onomastique", vol. IX, 1957, p. 213—226; H. -J. Niederehe, *Strasse und Weg in der galloromanischen Toponomastik*, Genf-Paris, 1967; K. Baldinger, *Die Bezeichnungen für ‚Weg' im Galloromanischen*, în *Serta Romanica. Festschrift für Gerhard Rohlfs zum 75. Geburtstag*, Tübingen, 1968, p. 85—106; F. Sădeanu, *Noms de chemins en roumain*, în „Revue roumaine de linguistique", vol. XIV, 1969, p. 17—20.

a trecut, după părerea noastră, prin alte faze de tranziţie semantică : „strîmtoare, crăpătură, spărtură".

Teoria potrivit căreia arom. *arugă* ar fi un împrumut din neogreacă sau din albaneză trebuie să fie respinsă. Un cuvînt ca *arugă* e prea înrădăcinat ca să poată fi un neologism de dată mai recentă. Dar nici ipoteza că ngr. ροῦγα şi alb. *rrugë* ar fi împrumuturi din aromână nu convinge, din motive semantice. De asemenea nu se poate susţine că *ruga* ar fi în aromână, albaneză şi neogreacă un element al limbii latine balcanice. În neogreacă şi albaneză ροῦγα, respectiv *rrugë*, sînt, fără îndoială, împrumuturi din italiană. Cuvîntul latin *ruga* a ajuns la un sens special prin uz metaforic în franceză şi în aromână, dar între cele două cazuri nu există cîtuşi de puţin o conexiune internă. Cuvîntul a evoluat independent pe căi diferite. Fiecare limbă presupune un alt punct de plecare şi alte filiaţii semantice.

În continuare, să considerăm pe scurt destinul verbului latin *vivere* în limba română, în legătură cu cîmpul noţional respectiv. Tache Papahagi a tratat problema într-un articol intitulat *Dispariţii şi suprapuneri lexicale*[10], pornind de la faptul că, astăzi, în locul lui *vivere* > *a vie* avem în dacoromână un cuvînt de origine slavă : *a trăi* şi în aromână un cuvînt de origine albaneză : *bănedzŭ*. Papahagi şi-a pus întrebarea de ce verbul *a vie* a dispărut din limba română şi a explicat fenomenul în modul următor :

Motivul principal al dispariţiei verbului *a vie* ar fi, după el, existenţa verbului *a învie* (astăzi *a învia*) alături de *a vie*, căci, în general, unde se găseşte un verb cu prefixul *în-*, acolo nu există acelaşi verb fără prefix şi invers. Alt factor a fost omonimia supărătoare, întrucît verbul *a vie*, din pricina insuficienţei fonetice, s-a acordat de multe ori cu formele altor verbe ; de pildă, *viu* era, după Papahagi, forma verbelor *a vie* şi *a veni* pentru persoana I a singularului indicativ prezent. Papahagi nu înţelege, de asemenea, cum un cuvînt albanez cu sensul de „a locui" a putut să succedă lui *a vie* în aromână. El este de părere că, în acest caz, evoluţia semantică de la „locuinţă" la „viaţă" poate explica raporturile spirituale dintre aromânii şi albanezii dintr-o epocă veche. Dacă ne bazăm exclusiv pe evoluţia semantică de la „a locui" la „a trăi", nesocotim un fapt fundamental şi anume că o schimbare a sensului nu este în realitate decît o schimbare petrecută în cîmpul noţional respectiv ; totodată se neglijează faptul că, în caz de nevoie, se recurge de cele mai multe ori la un cuvînt apropiat din punct de vedere semantic, care este în stare să primească această funcţie pornind de la microstructura sectorului lexical respectiv. Cuvintele întrebuinţate în locul lui *vivere* > *a vie* ne lămuresc în privinţa aceasta : verbul latin *constare*, cuvîntul slav *trajati* cu sensul „a dura" şi *bănedzŭ*, o derivare a lui *bană* în aromână, pentru care să se compare cuvîntul albanez *bane*, *banesë* „locuinţă". Alături de *vivere* > *a vie* a existat de timpuriu verbul *constare* > *a custa* cu sensul „a exista". După separarea dialectelor limbii române în secolul al X-lea, cuvîntul *a custa* a avut în aromână, după Capidan, evoluţia semantică următoare : „exister, être, tenir, persister, durer, avancer"[11]. T. Papahagi defineşte

[10] „Grai şi suflet", vol. III, 1927, p. 82—120 şi vol IV, 1929, p. 84—96.
[11] Cf. „Langue et littérature", vol. I, 1941, p. 290.

sensul acestui verb în modul următor : „avancer, progresser, prospérer, croître (en volume, en nombre etc.), travailler fructueusement"[12]. În dacoromână *a custa* a fost folosit din ce în ce mai mult în locul lui *a vie*. Multe texte din româna veche, din nordul ţării, din Moldova şi din Banat atestă această expresie cu sensul „a trăi". Cuvîntul este folosit şi astăzi regional, cu acelaşi sens, în Bihor şi în Munţii Apuseni. În textele vechi, din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, se folosesc formele verbului *a trăi* alături de formele lui *a vie*. În ce priveşte verbul *a trăi* se poate constata că s-a impus definitiv, ca termen general, în secolele al XVIII-lea — al XIX-lea. Dispariţia verbului *a custa* a fost grăbită pe măsură ce *a trăi* se impunea ca termen general. Împrejurarea că dialectul muntenesc n-a mai cunoscut verbul *a custa* în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea n-a fost, cazul acesta, lipsită de importanţă. Verbul *a vie* a persistat, cu un sens restrîns, după ce a trecut la prima conjugare în forma *a via*. În fine, trebuie menţionat şi verbul *a vieţui*, derivat de la *viaţă* în secolul al XVII-lea. Formarea acestui cuvînt arată pe de o parte că în perioada respectivă poziţia verbului *a vie* slăbeşte din ce în ce mai mult, iar pe de altă parte atestă că termenul *a trăi* încă nu se impusese ca termen general.

Să trecem acum la un alt exemplu. Cum se ştie, denumirile pentru „bolnav" şi „boală" sînt de origine slavă. Consultînd hărţile *Atlasului lingvistic român* vedem că există mai multe denumiri pentru aceste noţiuni; îndeosebi în Ardeal e foarte răspîndit termenul *beteag*, derivat din cuvîntul maghiar *beteg*. Pentru aceeaşi noţiune, aromâna are o denumire din fondul latin moştenit : *languidus* > *lîndzit*, iar pentru „boală", cuvîntul *lîngoare*, provenit din latinescul *languore* (*m*). Alături de acestea, pentru „bolnav", există şi, ca o derivare mai recentă, cuvîntul *niptut* (*niputut*). În meglenoromână se cunoaşte *lăngoari* pentru „boală", iar pentru „bolnav" un împrumut din bulgară : *bolen*. Şi în româna modernă persistă cuvîntul latin *languidus* >*lînged*; sub influenţa analogică a seriei *rînced, vîlced, muced*[13] s-a modificat în *lînced*, cu un sens restrîns. Persistă, de asemenea, şi *lîngoare*. În româna veche însă înţelesurile lui *lînged* şi *lîngoare* erau mai largi şi mai concordante cu sensul cuvintelor respective din aromână.

Denumirile latine pentru „bolnav" : *aeger, aegrotus, morbidus* şi pentru „boală" : *morbus, aegrotatio* nu s-au păstrat în nici o limbă romanică. Pentru noţiunea „bolnav" în Romania s-au dezvoltat trei tipuri de denumiri : 1° lat. *infirmus*>span./ptg. *enfermo*, cat. *enferm*, it. *infermo*, fr. veche *enferm* şi în mod analog pentru substantiv : lat. *infirmitas /-tatis* >sp. *enfermedad*, ptg. *enfermedade*, it. veche *infermità*, fr. veche *enfermeté* sau *enferté*. 2° lat. *male habitus*>fr. *malade*, logud. veche *malábitu/malavidu*, logud. modernă *maláidu*. 3° *languidus*>ar. *lîndzit*, rom. veche *lînged*.

Verbul latin *languere* şi substantivul *languor* au persistat în diferite limbi romanice, dar numai în Europa de sud-est au figurat ca termeni generali pentru „boală" şi „bolnav". W. von Wartburg menţionează în FEW că lt. *languor* e atestat de multe ori cu înţelesul de „boală" începînd

[12] Cf. *Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic*, Bucureşti, 1963.

[13] Cf. I. -A. Candrea / O. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, 1902—1914, p. 149.

din secolul al III-lea, de pildă în texte creştine din Africa şi în scrierile lui Avitus. În legătură cu cele spuse mai sus, nu poate fi întîmplător faptul că urmaşii cuvîntului latin *languere* se găsesc cu sens asemănător în albaneză : *lëngoj* „sufăr" şi *lëngim* „boală". *Languidus* şi *languor* au fost termenii uzuali pentru „bolnav" şi „boală" în ariile limbii române comune, aşadar şi pe teritoriul dacoromânei, unde, mai tîrziu, împrumuturile din slavă *bolnav* şi *boală* au cîştigat continuu teren, pînă cînd, în secolul al XVII-lea, s-au impus definitiv ca termeni generali.

Să trecem acum la ultimul exemplu. Considerînd termenii care desemnează părţile corpului omenesc, de pildă, e necesar să ţinem seama de cîteva fapte semnificative. În general se pot constata trei straturi în această sferă a lexicului : 1° Denumiri uzuale fără nuanţe afective şi cu mare frecvenţă pentru cele mai importante părţi ale corpului omenesc şi, în cele mai multe cazuri, cu contururi distincte. 2° Denumiri pentru părţile corpului omenesc mai puţin importante din perspectiva limbii comune şi de multe ori fără contururi distincte. Acestei categorii îi aparţin multe denumiri ale organelor interne. 3° Denumiri populare cu valoare afectivă pentru diferite părţi foarte importante ale corpului omenesc, care formează un şir de cuvinte în jurul denumirii generale obiective pentru partea respectivă.

Pentru cercetarea trăsăturilor specifice ale vocabularului fundamental străromân sînt indispensabile denumirile grupate sub categoria întîi. Din punctul de vedere istoric însă trebuie să luăm în considerare faptul că termenii din categoria a doua şi, mai cu seamă, cei din a treia au intrat în categoria întîi.

În comparaţie cu celelalte limbi romanice, în română găsim inovaţii făcînd parte din categoria întîi care datează din epoca străromână, mai exact, din perioada formării limbii străromâne. Următorul exemplu ni se pare izbitor : denumirea latină pentru „gît" *collum*, păstrată în cele mai multe limbi romanice, a dispărut din străromână ca şi termenul latin şi panromanic pentru „inimă" *cor*, în locul căruia se folosea cuvîntul *anima*. În afară de aceasta, putem constata că, în opoziţie cu cele mai multe limbi romanice, termenul *camba*, schimbat în *gamba*, n-a mai intrat în străromână, că *testa* nu s-a întrebuinţat ca termen peiorativ pentru „cap", că nici *labium* nici *labrum* nu s-au păstrat, fiind înlocuite cu termenul autohton *buză*. În acest domeniu există mai multe inovaţii ca, de pildă, cuvîntul *picior* sau termenul *gură*, altădată cu nuanţă afectivă pe lîngă termenul *rost*, provenit din lat. *rostrum*. Nu este cazul să înşirăm aici toate particularităţile străromâne din această sferă, de aceea ne vom limita la un singur exemplu.

După cum se ştie, denumirea latină generală pentru inimă *cor* se găseşte încă în toate limbile romanice cu excepţia limbii române. Cuvîntul românesc *inimă* provine din cuvîntul latin *anima* cu înţelesul de „suflet". Cu acest sens iniţial, *anima* continuă să existe în celelalte limbi romanice. Însăşi denumirea *suflet* e un derivat din *sufflare*, creat în perioada formării limbii străromâne. De obicei, se vorbeşte de o inovaţie semantică a cuvîntului *anima* în limba română, de o transformare remarcabilă de sens în comparaţie cu celelalte limbi romanice. Într-un articol intitulat *Despre sensurile concrete ale rom.* **inimă**, (publicat în „Cercetări de lingvistică", XII, 1967, p. 243 şi urm.), Maria Bojan caută să explice

altfel înlocuirea cuvîntului *cor* cu *anima* în limba română. După părerea sa, în limba latină *cor* şi *anima* ar fi fost sinonime perfecte în sensurile abstracte, „şi-au identificat, treptat, sfera semantică şi în sensurile concrete". Autoarea presupune că sensurile concrete ale lui *anima*, acelea de „*inimă*, stomac, ficat, de parte centrală, parte interioară a lucrurilor", ar fi existat încă din latina populară, cu toate că nu sînt atestate la latina scrisă, şi conchide că „înlocuirea lui *cor* cu *anima* se va fi produs sub influenţa limbii bisericeşti. Lat. *anima* avea ca sens eclesiastic pe acela de « âme, cœur »".

În acest articol se confundă dezvoltările secundare cu dezvoltările de bază. Fără a ţine seama de principiile geologiei lingvistice, autoarea operează cu paralele în care e vorba de fenomene independente şi secundare. Întreaga problemă se discută numai din punctul de vedere al evoluţiei semantice. Mai aproape însă de realitatea lingvistică se impune să considerăm această chestiune dintr-o perspectivă onomasiologică şi atunci se pune în mod firesc întrebarea: de ce nu se mai folosea, în perioada formării străromânei, denumirea obişnuită din latina populară, *cor?* Datorită evoluţiei ei fonetice, vorbitorii preferau tot mai mult denumirii *cor* denumirea vecină *anima*, pentru *inimă*. Prin schimbarea lui *-l-* intervocalic în *-r-*, cuvîntul *cor* se afla în apropierea termenului *cur*, provenind din *culum*. Cu toate că nu pledăm pentru exagerările lui Gilliéron cu privire la efectele omonimiei insuportabile, presupunem că în această sferă semantică doar paronimia poate fi un factor supărător. Această situaţie se dovedea insuportabilă îndeosebi atunci cînd, aşa cum se întîmplă adesea cu asemenea termeni, cuvîntul *cor* se folosea cu un sufix hipocoristic (cf., de pildă, exemplele aduse de I.-A. Candrea şi O. Densusianu în *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, 1902—1914, p. 131: *inimioară*, *inimuţă*, *inimucă* şi arom. *inioară*). Sufixele noi din latina populară fiind accentuate, vocala *o* din *cor* s-ar fi transformat în *u* neaccentuat cînd cuvîntul *cor* s-ar fi îmbinat cu un sufix hipocoristic. *Cor* + *işor* ar fi devenit *curişor*. În forma aceasta putea fi şi un derivat al cuvîntului *cur*, provenit din lat. *culum*. Vorbitorii străromânei, străduindu-se să evite confuzii de felul acesta, au folosit pentru noţiunea *inimă* denumirea vecină *anima*.

Aducînd în discuţie exemplele de mai sus, am vrut numai să arătăm în ce măsură se recomandă şi astăzi, pentru cercetarea istoriei lexicului românesc, metoda istorico-comparativă, care să se refere la întregul domeniu al Romaniei şi în acelaşi timp să ţină seamă de diferitele faze ale evoluţiei limbii. Folosirea metodei istorico-comparative ne obligă să cercetăm întotdeauna întreaga istorie şi dialectologie a diferitelor limbi romanice. Chiar dacă nu dispunem de texte din epoca respectivă pentru celelalte limbi romanice, putem folosi însă criteriile şi metodele cercetărilor anterioare cu privire la repartizarea tipurilor lexicale. În unele cazuri nu negăm nici caracterul mai mult sau mai puţin ipotetic. Ţinem seamă numai de momentul probabilităţii.

Subliniem de asemenea importanţa metodei onomasiologice pentru studierea istoriei lexicului. Noţiunea de cîmp noţional permite o privire mai cuprinzătoare. De multe ori o schimbare a sensului nu e în realitate decît o schimbare a denumirii. Un cuvînt este un mijloc şi nu se

schimbă de la sine; vorbitorul, comunitatea lingvistică decide dacă un cuvînt mai corespunde sau nu unui fapt.

În încheiere, deci, distingem două faze în evoluţia românei comune: prima pînă în secolul al VIII-lea, adică înainte de a se manisfesta influenţa slavă compactă, şi a doua pînă la separarea dialectelor române în secolul al X-lea. Prima fază este foarte importantă pentru conturarea lexicului specific al românei comune în comparaţie cu al celorlalte limbi romanice. Începînd de la sfîrşitul secolului al IV-lea, în regiunile dunărene sud-est-europene s-a dezvoltat o arie lingvistică extinsă deosebită rezultînd, în primul rînd, din transformările survenite în sînul limbii latine vorbite. Ca şi în cazul denumirilor pentru noţiunile *boală* sau *bolnav*, trăsăturile specifice ale lexicului românei comune pot fi reconstituite cu ajutorul istoriei limbilor romanice, al geografiei lingvistice, şi îndeosebi al geologiei lingvistice, precum şi cu acela al metodei cîmpurilor noţionale.

OBSERVAŢII ASUPRA COMPLEMENTULUI DE EXCEPŢIE ŞI A SUBORDONATEI CORESPUNZĂTOARE

DE

D. CRAŞOVEANU

Printre elementele de introducere specifice complementului de excepţie şi subordonatei corespunzătoare este înscris şi adverbul *decît*.

1. Considerat din punctul de vedere al înţelesului său lexical, acest adverb formează împreună cu adverbele *numai* şi *doar* o serie — aceea a adverbelor restrictive sau de exclusivitate. Ataşate, fiecare din ele, unei (în principiu *oricărei*) părţi de propoziţie, aceste adverbe exprimă o restricţie sau o exclusivitate referitoare la aceasta [1].

1.1. Între adverbele *numai* şi *doar*, pe de o parte, şi *decît*, pe de altă parte, există însă unele deosebiri:

a) în procesul exprimării restricţiei ca fenomen general de limbă, aceste adverbe au o selecţie diferită: *numai* şi *doar* sînt selectate în propoziţii cu predicatul la forma pozitivă:

Dintr-o sută şi *o mie*
Numai *una-mi* p l a c e *mie* (Jarník — Bîrseanu, D. 100) [2].
Cu banii cîştigaţi a c u m p ă r a t **numai** *cărţi*.
Cînd cu gene ostenite sara suflu-n lumînare,
Doar *ceasornicul* u r m e a z ă *lunga timpului cărare* (Eminescu, O.I 130) [3].
Din excursie a a d u s, *drept amintire*, **doar** *nişte* ilustrate şi cîteva fotografii.

etc.,

în timp ce *decît* este selectat numai în propoziţii al căror predicat e la forma negativă [4]:

Dar pe drum n u a l e r g a **decît** *praful ridicat de un vînt*

---

[1] Cf. Fulvia Ciobanu, *Cu privire la construcţiile care exprimă cumulul şi excepţia*, LR, 1962, nr. 4, p. 383.

[2] Vezi exemplul în DL, s.v. *numai*.

[3] *Ibidem*, s.v. *doar*.

[4] Folosirea lui *decît* în construcţii pozitive (*Le-a adus decît pe acestea*) şi a lui *numai* în construcţii negative (*La lucru nu s-au prezentat numai ei*) este condamnată de normele limbii literare.

băltăreț (Macedonski, O.III 5) [5].
Căutînd într-o parte și în alta... n u g ă s i **decît** *un tron odorogit* (Ispirescu, L. 10) [6].
etc.,

faptul acesta fiind o *caracteristică de construcție* a acestui adverb.

b) în comparație cu *numai* și *doar*, adverbul *decît*, fără să-și piardă sensul său restrictiv, poate dobîndi și valoarea unui element relațional care ajută la exprimarea unui raport sintactic de excepție. S-a atras însă atenția — și asupra acestui fapt ne vom opri mai jos — că dobîndirea valorii relaționale de către acest adverb, deci posibilitatea ca el să exprime și un raport sintactic ca cel amintit, stă sub semnul unei condiții: aceea că atît partea de propoziție cît și subordonata construite cu ajutorul lui, ca să poată fi considerate categorii sintactice ale excepției, trebuie să se refere la o anumită parte a aceleiași propoziții sau a regentei [7], față de care ele să exprime excepția. Dăm în acest sens cîteva exemple în care referirea se face la:

— subiect:

N-au venit a l ț i i **decît aceștia.**
Nu s-a întîmplat a l t c e v a **decît ce ai văzut.**

— complement (direct):

Nu a primit a l t c e v a **decît niște albume** *de artă.*
Sisoe nu visa a l t c e v a **decît să capete și el o ceată cît mai mică de binecredincioși,** *pe care să-i călăuzească* (Topîrceanu, *Minunile Sfîntului Sisoe*).

— numele predicativ:

Ceea ce numesc oamenii de loc «Arșiți» nu este a l t c e v a, **decît un** *neîntrerupt* **lanț de coline** *verzi și înflorite, așezate fără apărare în bătaia soarelui...* (Hogaș, *La Agapia*, în vol. *Pe drumuri de munte*).
etc.

Este, de asemenea, cunoscut — lucru iarăși de reținut — că atît complementul de excepție cît și subordonata corespunzătoare construite cu *decît* [8] exprimă, pe lîngă excepție, și un sens opus ideii de cumul, un sens de *cumul negativ* [9], — cum se mai spune. Iar cînd asupra acestui

---

[5, 6] Vezi aceste două exemple în DL, s.v. *decît*.

[7] Cf. Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 383 și, mai ales, 385; „Aceasta [regenta — *n. n.*] trebuie să conțină, așadar, totdeauna o parte de propoziție la care se face referirea". Vezi și *Gramatica* Academiei R. S. România, ed. a 2-a, vol. II, p. 338: „Propoziția circumstanțială de excepție se referă totdeauna la o anumită parte din propoziția regentă".

[8] Ne vom referi doar la situațiile în care complementul și subordonata de excepție sînt construite cu *decît*, nu și la cele în care aceste două categorii sintactice sînt introduse prin alte jonctive.

[9] Vezi Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 382 și *Gramatica...*, vol. II, p. 206 și 338. (Menționăm că folosirea în aceste cazuri a expresiei *cumul negativ* nu e întru totul nimerită, căci, propriu-zis, de un cumul negativ e vorba în alte situații, cum ar fi: *Dorul meu odihnă n-are*, **Nici** *la umbră* **nici** *la soare*; sau *Să nu oprești* **nici** *deal*, **nici** *vale*, **nici** *munte*, **nici** *iaz* cf. *Gramatica...*, vol. II, p. 56).

sens de cumul negativ se insistă, complementul de excepție și subordonata corespunzătoare au drept element *corelativ* adverbul *mai*, așezat lîngă predicatul propoziției respective sau lîngă predicatul regentei (în cazul *subordonatei* de excepție):

N-a m a i venit altcineva **decît el.**
Nu ne m a i rămîne alta de făcut, prin urmare, **decît să regretăm** *că ne-am alarmat degeaba* (Topîrceanu, *Despre duel*).

1.1.2. Am socotit util să reactualizăm aceste date — cunoscute, firește — pentru a crea, astfel, contextul necesar aducerii în discuție a unora din acele situații în care condiția amintită mai sus, ca adverbul *decît* să exprime raportul sintactic de excepție, atît la nivelul propoziției, cît și la acela al frazei, pare a nu mai fi satisfăcută. Lăsăm să urmeze, spre exemplificare, cîteva din aceste situații:

Într-o dimineață mai de demult, zării pe moș Toma Gaiță în drum spre pădure, cu pușca ferită sub zeghe de nu i se vedea **decît țeava,** *atîrnînd la spate ca o coadă* (Topîrceanu, *Amintire*).

Iată pentru ce deunăzi i-am dat dreptate lui Pașadia, cînd spunea că în amor nu vede **decît fetișism** (Matei Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*).

Că nu a fost drept ce am săvîrșit, se poate, socoteală nu am de dat însă **decît Celui veșnic...** (*ibidem*).

Cea mai mare dintre fetele lui Bibescu din întîia căsătorie, Elisa, era îndrăgostită de unul dintre consulii străini și toată lumea de sus a Bucureștiului nu vorbea **decît despre asta** (Camil Petrescu, *Un om între oameni*).

Cele două rînduri lungi de chilii... vorbesc și astăzi în destul de lămurit despre furnicarul ce trebuie să fi însuflețit altădată acest locaș, a căruia tăcere nu e întreruptă acum **decît de zgomotul** *cadențat și monoton, ce-l fac prin coridoare ciobotele greoaie ale cîtorva călugări bătrîni* (Hogaș, *De la Văratic la Săcu*).

În casa ei nu se vorbește **decît franțuzește** (Camil Petrescu, *ibidem*).

N-avem școli, dă ne rămîn copiii proști, că la învățătură nu sînt primiți, **decît la margine** (*ibidem*).
Am înțeles din capul locului că nu-mi rămînea **decît să mă resemnez**: *omul era osîndit* (*ibidem*).

N-a venit **decît cine trebuia** (să vină)[10].

Dar vînatul cel mai de seamă erau cocoșarii, paseri viclene și spărioase, care... nu veneau la cireșe **decît după ce trimiteau iscoadă** *ca să cerceteze locul* (Topîrceanu, *Amintire*).

etc.

După cum se vede, în aceste exemple părțile de propoziție și subordonatele construite cu adverbul *decît* (și transcrise de noi cu **aldine**) nu se

[10] Am luat exemplul de la Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 384.

referă în mod expres la o anumită parte din cadrul aceleiaşi propoziţii sau din cadrul regentei, întrucît acea parte nu există în text. O primă concluzie ce s-ar putea desprinde de aici — din perspectiva condiţiei la care ne-am referit — ar fi, desigur, aceea că în aceste situaţii nu ne mai găsim în prezenţa unui raport de excepţie, iar respectivele construcţii sintactice cu *decît*, neavînd un termen anume de referinţă, sînt pur şi simplu nişte părţi de propoziţie obişnuite, adică (în ordinea exemplelor): un subiect (*decît ţeava*), un complement direct (*decît fetişism*), un complement indirect (*decît Celui veşnic*, respectiv *decît despre asta*), un complement de agent (*decît de zgomotul*), un circumstanţial de mod (*decît franţuzeşte*), un circumstanţial de loc (*decît la margine*), sau nişte subordonate obişnuite, adică (tot în ordinea exemplelor): nişte subiective (*decît să mă resemnez*, respectiv *decît cine trebuia* [să vină]), o completivă circumstanţială de timp (*decît după ce trimiteau iscoadă*), — toate avînd un caracter restrictiv. Implicit, adverbul *decît* n-ar mai avea nici el valoare relaţională, rolul său fiind aici doar acela de a marca restricţia, exclusivitatea, aşa cum ar face-o şi adverbele *numai* şi *doar*, în cazul în care am trece predicatele din propoziţii şi din regente la forma pozitivă.

1.1.3. Credem însă că aceleaşi situaţii de mai sus pot dezvolta şi o altă concluzie. Pentru aceasta trebuie pornit atît de la particularitatea de construcţie, amintită (*supra*, p. 152), a adverbului *decît*: selectarea sa în propoziţii şi de către regente cu predicate la forma negativă, cît şi de la conţinutul părţilor de propoziţie şi al subordonatelor pe care el le însoţeşte.

Într-adevăr, în situaţiile amintite, propoziţiile şi regentele au predicatul la forma negativă. În ele se n e a g ă deci ceva. În ceea ce priveşte conţinutul lor, părţile de propoziţie şi subordonatele de aici construite cu *decît* exprimă un fapt *pozitiv* [11], ele reprezintă — lucru indubitabil — o afirmaţie (adică, ca să reluăm doar două din exemplele date, în „nu i se vedea decît ţeava", *decît ţeava* arată că ţeava se v e d e a, iar în „nu-mi rămînea decît să mă resemnez", *decît să mă resemnez* arată că resemnarea r ă m î n e). Sîntem deci în prezenţa unei negaţii şi a unei afirmaţii (datorate lui *decît*), între care se stabileşte, evident, *o opoziţie*. E de observat însă că, întocmai ca şi în alte situaţii menţionate chiar în *Gramatică* [12], şi în situaţiile noastre negaţia nu se referă, propriu-zis, la predicat — în ciuda formei negative a acestuia — , ci *la altceva*. Acest altceva nu apare exprimat în text, dar el există acolo tocmai prin faptul că e negat: nu poate fi negat decît ceva care există sau poate fi presupus ca existent. Pe de altă parte, relaţia de opoziţie: negaţie-afirmaţie presupune, ca orice relaţie, doi termeni între care ea se

[11] Aşa cum se precizează şi în *Gramatica...*, vol. II, p. 338; vezi şi la Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 381: „partea de propoziţie la care se face referirea este negativă sau cu înţeles negativ, în timp ce elementul care se referă la ea este *pozitiv*" (subl. noastră — *D.C.*).

[12] Cf. *ibidem*, vol. II, p. 51, *Negaţia*: „ „Uneori negaţia, deşi însoţeşte predicatul, se referă la altă parte a propoziţiei: *Nu căta în depărtare, Fericirea ta, iubite!* Eminescu, o. I, 54 (= cată nu în depărtare).

O situaţie asemănătoare este şi pe planul frazei, în cazul în care verbul din regentă se referă de fapt la subordonată: *N-am venit să-ţi tulbur somnul*, Vlahuţă, p. 107 (= am venit, dar nu ca să-ţi tulbur somnul)".

stabilește. Unul dintre aceștia (afirmația) este constituit tocmai de partea de propoziție sau de propoziția construite cu *decît*. Cum însă — am văzut — *nu* predicatul este cel negat, ci altceva, rezultă că nu în predicat trebuie să vedem celălalt termen (negația) al acestei relații, ci tocmai în acel *altceva* negat, care este de fapt tocmai o parte neexprimată a propoziției sau a regentei. Față de ea se exprimă, în realitate, afirmația. Așa încît această parte, la care — prin predicat — se referă negația, deși nu apare cuprinsă în text, poate fi și *trebuie subînțeleasă* aici, căci ea există, dar numai *latent*, undeva în structura de adîncime a propoziției. Absența ei *formală* din text își găsește explicația, între altele, și în aceea că ceea ce constituie faptul pozitiv (afirmația) apare în comunicare mai important — dovadă și accentul mai puternic pe care-l comportă — decît elementul (faptul) negat, la care se poate astfel renunța, cu atît mai mult cu cît el rămîne ușor deductibil din context, din chiar opusul său afirmat. Avem a face, așadar, cu un fenomen de *elipsă* [13] în asemenea situații.

Această parte de propoziție subînțeleasă este, în general și în funcție de situația dată (vezi și situațiile de mai sus), un pronume nehotărît: *altcineva*, *altcareva*, *altceva* sau un adverb pronominal nehotărît: *altundeva*, *altcîndva*, *altcumva*, un pronume negativ: *nimeni*, *nimic*, *nici unul*, *nici una* sau un substantiv precedat de adjectivele nehotărîte *nici un*, *nici o*, *vreun*, *vreo*, *alt*, *altă*, *alți*, *alte*, — toate corespunzînd, prin opoziție, părții de propoziție sau subordonatei construite cu *decît*. Prin sensul ei deci, partea de propoziție ce trebuie subînțeleasă apare, în general — inclusiv în exemplele citate de noi aici —, ca un întreg, ca o *totalitate* [14] negată, iar amintitele construcții sintactice (parte de propoziție sau subordonată) cu *decît*, exprimînd o afirmație, exprimă, în fond, o excepție față de această totalitate, de unde concluzia că, în esență, ele sînt totuși *complemente și subordonate de excepție*. Deci, în pofida aparențelor, și în asemenea situații *este prezent* raportul sintactic de excepție, el avînd în serviciul său, ca element *relațional* de expresie, tocmai adverbul *decît*, care continuă să-și păstreze și sensul restrictiv.

Rezultă, așadar, în ultimă analiză, că selectarea adverbului *decît* de predicate negative nu este doar o simplă particularitate de construcție prin care el, ca adverb de restricție, se deosebește de *numai* și *doar*, ci este și o particularitate *sintactică* sau cu implicații de acest ordin, ce pot fi urmărite chiar mai departe, în direcția arătată mai sus [15].

---

[13] Pentru care un argument îl constituie tocmai situațiile „complete", adică cele în care termenul negat (și la care se face referirea) apare exprimat.

[14] Așa cum observă Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 380.

[15] Ne gîndim la faptul că raportul de excepție, mai ales marcat prin *decît*, are la bază un raport de opoziție, echivalent în plan semantic cu raportul coordonator adversativ. Ca dovadă stă posibilitatea de convertire a raportului de excepție marcat prin *decît* într-unul de coordonare adversativă de tipul *nu... ci* (*numai*, *doar*), — „în care cel de-al doilea element ar avea o nuanță restrictivă" (cf. Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 381): *N-a fost altceva* **decît** *gura lumii* = N-a fost altceva, *ci* (*numai*) gura lumii; *În amor nu vede* [altceva] **decît** *fetișism* = ... nu vede altceva, *ci* (*numai*, *doar*) fetișism; *Boierul e un om care nu lucră altceva* **decît** *mănîncă*, *bea... se culcă și doarme* = Boierul e un om care nu lucră altceva, *ci* (*numai*, *doar*) mănîncă, bea...; *N-a spus altcuiva* **decît** *cui trebuie* = N-a spus altcuiva, *ci* (*numai*, *doar*) cui trebuie etc. Convertirea poate fi făcută, tot așa de ușor, și în sens invers: *Să nu faci altceva*, **ci (numai)** *ce ți-am spus* = Să nu faci altceva *decît* ce ți-am spus.

2. Între situațiile la care ne-am referit și în care termenul de referință al complementului de excepție, inclusiv al subordonatei corespunzătoare, lipsește din text, dar trebuie subînțeles, și cele în care acesta apare exprimat [16] se înscriu altele pe care le putem considera de tip intermediar. În speță, avem în vedere acele situații în care elipsa termenului la care se face referirea complementului și a subordonatei de excepție este, într-un fel, compensată de existența adverbului corelativ *mai* lîngă predicatul propoziției sau al regentei (în cazul *subordonatei* de excepție). Transcriem aici doar cîteva din acestea :

— pentru complement :

Și-i o liniște, de-ai crede că toți locuitorii s-au cufundat în amintirile trecutului istoric, și n-au m a i rămas vii în orașul ăsta **decît două-trei mîțe** *oropsite...* (Topîrceanu, *Toamnă lungă*).
O dată cu feminitatea, [*florile*] *și-au pierdut și farmecul și n-au m a i rămas* **decît cu mirosul** (*ibidem*).
N-am m a i cumpărat **decît o carte.**

— pentru subordonată :

Acum, că ființa în care întrupasem visul de iubire al tinereții mele era pentru mine pierdută, mi-am zis că nu-mi m a i rămînea **decît s-o dau uitării** (Matei Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*).

Dacă însă ai apucat a ajunge pe teren la locul tău, atunci e bine. Nu-ți m a i rămîne **decît să închizi ochii — și să tragi** (Topîrceanu, *Despre duel*).

Prezența aici a adverbului *mai* atrage atenția asupra sensului de cumul negativ, de *cumul nerealizat*, asupra căruia se accentuează tocmai prin intermediul acestui adverb. Or, exprimarea unei asemenea idei — aceea de nerealizare a cumulului, precum și construcția cu un astfel de adverb corelativ (*mai*) fiind trăsături caracteristice complementului și subordonatei de excepție, avem în aceasta o dovadă *în plus* că nici aici (cu atît mai mult) construcțiile cu *decît* (redate cu **aldine**) nu sînt doar niște părți de propoziție sau niște subordonate obișnuite, cu caracter restrictiv, ci, dimpotrivă, sînt tot categorii sintactice ale excepției, al căror termen de referință a rămas de asemenea neexprimat *textual*, dar trebuie subînțeles aici, el putînd fi (în ordinea exemplelor citate) — pentru complement : (*alte*) *ființe*, cu funcție de subiect în propoziție (*n-au m a i rămas vii* [(alte) ființe] în *orașul ăsta* **decît două-trei mîțe...**) și *cu altceva*, cu funcție de complement indirect (*n-au m a i rămas*

Or, toate acestea, dovedind echivalența nu între *decît* și *ci*, ci între *decît* și *ci* plus *numai* sau *doar*, nu dovedesc oare că *decît* este, de fapt, tocmai jonctivul unei coordonări adversative *restrictive*, în care primul termen (uneori exprimat, alteori subînțeles — cum s-a văzut) este întotdeauna negativ iar cel de al doilea pozitiv și pe care n-o pot exprima, singure, jonctivele „clasice" ale acestui raport coordonator? Un răspuns pozitiv ar implica, firește, o altă viziune asupra raportului de excepție marcat prin *decît*. Asupra acestui fapt nu ne-am propus însă să insistăm aici.

[16] Pentru aceste situații trimitem la *Gramatica...*, vol. II, p. 203—206 și 338—340.

[cu altceva] **decît cu mirosul**), respectiv *altceva* (*alte lucruri*), cu funcție de complement direct (*n-am m a i cumpărat* [altceva (alte lucruri)] **decît o carte**), iar pentru subordonată: *altceva*, *nimic* ori *altă soluție*, cu funcție de subiecte în regentă (*...nu-mi m a i rămînea* [altceva (nimic, altă soluție)] **decît s-o dau uitării**; Nu-ți m a i rămîne [altceva (nimic, altă soluție)] **decît să închizi ochii — și să tragi**) *.

Ne găsim deci și în aceste cazuri în prezența raportului sintactic de excepție, menținut în ciuda elipsei termenului de referință, față de care se exprimă excepția.

În strînsă legătură cu situațiile menționate în *Gramatică* [17], care ar putea fi considerate „obișnuite" datorită structurii lor „mai tipice" (dat fiind că sînt complete), semnalarea și discutarea altora, din care am exemplificat și care se pare că au scăpat atenției probabil din cauza *aspectului* (și numai aspectului) lor așa-zis „mai puțin tipic" tocmai datorită fenomenului de e l i p s ă, vin să întregească descrierea și profilul complementului și subordonatei de excepție, prin sesizarea posibilității ca aceste două categorii sintactice corespondente să apară, să fie prezente — *introduse prin* **decît** — în propoziție și în frază chiar și atunci cînd termenul lor de referință, adică partea de propoziție (sau din regentă) față de care se exprimă excepția, nu apare exprimat lingvistic, dar — cum am încercat să dovedim — esențialmente el există în text, există *latent* și trebuie *subînțeles* și considerat ca atare de cel care examinează asemenea situații din perspectiva sintaxei. Și aceasta cu atît mai mult cînd textul luat în discuție oferă și dovezi suplimentare pentru o asemenea subînțelegere. Într-un cuvînt, luarea în considerare a situațiilor la care ne-am referit învederează caracterul *facultativ* al prezenței în text a termenului la care se referă complementul și subordonata de excepție, fapt necaracteristic pentru complementele opozițional și cumulativ, inclusiv pentru subordonatele corespunzătoare acestora [18].

Este tocmai ceea ce a stat și în intenția comentariului de mai sus.

★

2.1. În cadrul complementului de excepție, în *Gramatica* Academiei R. S. România [19] sînt distinse două aspecte ale acestuia: unul pozitiv, celălalt negativ.

Se consideră, astfel, că acest complement are aspect pozitiv atunci cînd el determină un verb (un predicat) pozitiv și denumește obiectul (în sens general) care constituie o excepție față de o parte de propoziție de asemenea pozitivă:

Au plecat toți, **afară de el.**
I-a chemat pe toți colegii, **cu excepția unuia** (dintre ei).
etc.,

iar despre aspectul negativ al acestui complement se vorbește atunci

* Se pare că mai ales în cazul verbului *a rămîne* elipsa termenului negat e de osebit de frecventă.

[17] Vol. II, p. 203—206 și 338—340.

[18] Care, de asemenea, se definesc ca atare prin referire la un termen, a cărui prezență *textuală* este însă obligatorie.

[19] Vol. II, p. 203.

cînd el stă pe lîngă un verb negativ și exprimă excepția față de o parte de propoziție tot negativă sau cu înțeles negativ[20]:

Nimic nu-i preocupă **afară de o** *mare* **nevoie** *de a vorbi pretutindeni unde se găsesc* (Arghezi, *Cimitirul Buna-Vestire*).
N-a cumpărat altceva **decît cărți.**
Nu se teme de nimeni **afară de tine.**

O primă constatare care se desprinde din cele de mai sus, din exemple în primul rînd, este aceea că se distinge un aspect negativ *al complementului* de excepție însuși, cînd, în realitate, un astfel de aspect caracterizează tocmai predicatul și partea de propoziție la care se face referirea, nicidecum complementul de excepție în sine.

O a doua constatare privește *conținutul* (sensul) complementului în discuție, raportat la termenul de referință (și chiar la predicat), în fiecare din cele două situații de mai sus, și anume: în prima din acestea se vede clar că, exprimînd o excepție față de ceva pozitiv (afirmativ), complementul de excepție exprimă, de fapt, tocmai o *negație*; obiectul (în sens larg) rămas, prin excepție, în afara întregului[21] pozitiv (afirmativ) reprezintă, doar, partea negată. Cu alte cuvinte, excepția înseamnă aci negație: „Au plecat toți, *nu însă și el*". Prin conținutul său deci, complementul de excepție este în asemenea situații unul *negativ*.

Dimpotrivă, în cea de a doua situație complementul de excepție, exprimînd o excepție față de ceva negativ (mai bine zis *negat*), exprimă, în fond, tocmai o *afirmație*, exprimă ceva pozitiv[22]; obiectul (iarăși în sens larg) lăsat, prin excepție, în afara întregului negat reprezintă partea afirmată, așa încît excepția devine de această dată echivalentă cu o afirmație: „Nu se teme de nimeni, *de tine însă da*". Așadar, tot prin conținutul său, complementul de excepție este acum *pozitiv*.

Iar dacă distincția: complement de excepție p o z i t i v — complement de excepție n e g a t i v va ține seama în primul rînd de *conținutul acestuia* — așa cum ni se pare a fi firesc —, și nu de aspectul formal al predicatului și al termenului de referință, atunci lucrurile se prezintă exact *invers* decît sînt înfățișate în *Gramatică*, și anume: complementul de excepție va fi pozitiv cînd determină un predicat negativ și se referă la o parte de propoziție tot negativă sau cu înțeles negativ, și, dimpotrivă, același complement va fi negativ ori de cîte ori stă pe lîngă un predicat pozitiv și se referă la o parte de propoziție pozitivă. Mai exact spus, tocmai în baza unui raport semantic de opoziție (de adversitate[23]) care se instaurează aici, conținutul — fie pozitiv, fie negativ — al complementului de excepție va fi întotdeauna inversul aspectului formal al predicatului, implicit al părții de propoziție față de care se exprimă excepția.

---

[20] *Ibidem.*

[21] Am arătat (*supra*, p. 155) că partea de propoziție la care se referă complementul sau subordonata de excepție se prezintă, în ceea ce privește conținutul, ca un întreg, ca o totalitate (cf. și Fulvia Ciobanu, *lucr. cit.*, p. 380).

[22] Cf. *supra*, nota nr. 11.

[23] Cf. *supra*, nota nr. 15.

INFLUENȚA LIMBII ROMÂNE ASUPRA GRAIURILOR UCRAINENE DIN R. S. ROMÂNIA

DE

CORNELIU REGUȘ

1. Între populația românească din nordul și nord-estul țării și ucrainenii din regiunile învecinate au existat din totdeauna relații directe și strînse.

Pe plan lingvistic, aceste contacte, întinse pe o perioadă istorică foarte lungă [1], sînt reflectate într-o serie de împrumuturi reciproce. Vocabularul limbii ucrainene s-a îmbogățit cu un mare număr de termeni din limba română, iar limba română la rîndul ei a împrumutat o serie de cuvinte ucrainene.

Elementele românești sînt cel mai bine reprezentate în graiurile sud-vestice din zona carpatică, unde contactele nemijlocite cu populația românească au fost cele mai intense.

2. Calea spre apariția unor lucrări lexicologice deosebit de importante privind influența limbii române asupra limbii ucrainene a fost deschisă de Franz Miklosich. Publicată în colaborare cu E. Kałużniacki, cercetarea istorico-lingvistică *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalmatinischen Alpen und den Karpaten*, Viena, 1879, reprezintă, în sensul exprimat mai sus, începutul propriu-zis al studierii influenței pe care limba română a exercitat-o asupra limbilor slave, în speță asupra limbii ucrainene.

2.1. Cercetările întreprinse de Fr. Miklosich și E. Kałużniacki au fost continuate de un foarte mare număr de specialiști. Menționăm, în primul rînd, lucrările lingviștilor Ivan Šarovol'śkyj, I. Ohienko și D. Scheludko, în care se dau liste de cuvinte românești din limba ucraineană organizate pe grupe tematice, este stabilită cronologia cuvintelor

---

[1] Cf. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, 1968, p. 424. J. O. Dzendzelivśkyj, *Вівчарська лексика говорів Закарпатської області*, în „Доповіді та повідомлення", Ujgorod, 1959, nr. 4, p. 112; Emil Vrabie, *Influența limbii române asupra limbii ucrainene*, în Rsl, XIV, 1967, p. 110.

împrumutate și se întocmește pentru prima dată un tablou al corespondențelor fonetice între cele două limbi [2].

2.2. Prin folosirea datelor geografiei lingvistice, în ultimii ani, studierea elementului românesc în limba ucraineană a fost simțitor lărgită [3]. Enumerarea tuturor lucrărilor în problema cercetată, datorită numărului lor mare, ar depăși cu mult spațiul afectat cercetării de față.

În mod deosebit atragem atenția asupra ultimei lucrări consacrate relațiilor lingvistice româno-ucrainene aparținînd lui Emil Vrabie, *Influența limbii române asupra limbii ucrainene*, apărută în „Romanoslavica", XIV, 1967, p. 109—198, cercetare deosebit de valoroasă, atît prin bogăția materialului lexical, cît și prin considerațiile de ordin lingvistic și extralingvistic asupra acestuia. Aici poate fi găsită și bibliografia critică detaliată a principalelor contribuții privind influența limbii române asupra limbii ucrainene.

3. Raporturile româno-ucrainene pe plan lingvistic, reflectate într-un număr foarte mare de lucrări, au fost studiate pe baza materialului lexical oferit de limba ucraineană literară și de graiurile convergente ale acesteia.

3.1. Cercetarea de față își propune să prezinte influența exercitată de limba română (în domeniul lexicului) asupra graiurilor ucrainene divergente (de tip bucovinean și huțul) din județul Suceava [4], a căror evoluție pe teren lingvistic românesc se caracterizează printr-o vechime foarte mare [5].

3.1.1. În configurația dialectală a limbii ucrainene graiurile bucovinene și huțule ocupă un loc aparte. Comparativ cu alte graiuri, idiomurile în discuție au conservat o serie de elemente fonetice, morfologice și lexicale vechi, deosebit de importante pentru studiul istoriei și dialectologiei limbii ucrainene. Lexicul acestor graiuri păstrează un număr mare de cuvinte arhaice care au dispărut din limba ucraineană comună [6], de exemplu: *xorómy* „tindă", *hostýnyc* „șosea", *ruskál'* „hîrleț", *porkinýci* „izmene", *vérymni* „vreme, timp", *púdyty*, *napúdyty* „a speria" etc.

3.2. Datorită condițiilor istorice și geografice, în decursul timpului, graiurile studiate au suferit o puternică influență din partea limbilor învecinate (română, polonă, germană, maghiară).

---

[2] Cf. Ivan Šarovol'śkyj, *Румунські запозичені слова в українські мові*, Kiev, 1929; I. Ohienko, *Иноземные элементы в русском языке*, Kiev, 1915; D. Scheludko, *Rumänische Elemente im Ukrainischen*, în „Balkan-Archiv" II, Leipzig, 1926.

[3] Cf. J. O. Dzendzelivśkyj, *Ізоглоси лексичних румунізмів у говорах Закарпатської області*, în „Восточнословянско-восточнороманские языковые, литературные и фольклорные связи", Cernăuți, 1966.

[4] Materialul a fost adunat în timpul anchetelor efectuate pentru întocmirea *Arhivei fonogramice a graiurilor slave din R. S. România* de la Institutul de lingvistică din București în anii 1964—1968 din următoarele localități: Ipotești = I, Călinești = C, Dărmănești = D, Siminicea = S, Bălcăuți = Bl, Negostina = N (graiuri de tip bucovinean) și Brodina = B, Benea = Be, Breaza = Br, Moldova-Sulița = MS (graiuri de tip huțul).

[5] Cf. Emil Vrabie, *Privire asupra localităților cu graiuri slave din Republica Populară Română*, în Rsl, VII, 1963, p. 76—77; I. Pătruț, *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei* București, 1957, p. 11.

[6] Cf. M. V. Leonova, *До характеристики говірок північних районів Буковини*, în „Питання історії і діалектології східнослов'янських мов", Cernăuți, 1958.

3.3. Contactul vorbitorilor de limbă ucraineană cu limba română, datorită presiunii mediului lingvistic înconjurător, se realizează nemijlocit. Caracterul intensiv al împrumuturilor din limba română este rezultatul convieţuirii îndelungate dintre cele două grupuri lingvistice — români şi ucraineni [7].

Fiind mai veche şi mai amplă, influenţa limbii române asupra graiurilor ucrainene divergente, spre deosebire de cea polonă, germană sau maghiară, îmbrăţişează majoritatea sferelor semantice ale vocabularului.

4. Domeniul cel mai bine reprezentat, atît din punctul de vedere al numărului termenilor împrumutaţi, cît şi al vechimii acestora, este păstoritul [8]. Inventarul elementelor româneşti din terminologia amintită, zonele de răspîndire geografică, cronologia şi mecanismul pătrunderii acestora în graiurile ucrainene au format pînă în prezent obiectul unor studii ample şi bine documentate. Cu ocazia anchetelor pe care le-am efectuat, am înregistrat, alături de cuvintele *bryndz'a*, *gl'êg*, *túrma*, *úrda*, *žentýc'a* etc., răspîndite pe un vast teritoriu lingvistic ucrainean (unele din ele pătrunse şi în limba literară), cîţiva termeni noi asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează.

În graiurile huţule (Be, MS, Br) a fost înregistrat termenul *čolár'* cu sensul de „mică încăpere la stînă în care este păstrat caşul şi obiectele gospodăreşti". Etimonul acestuia îl constituie, desigur, cuvîntul românesc *celar* „idem" < lat. *cellarium*. Alături de acesta graiurile în discuţie mai cunosc termenii *budáxa* „vas pentru închegatul laptelui" < rom. *budacă*, *špatár'* „pereţii colibei de care se sprijină ciobanii cînd mulg oile; strungile prin care ies oile la muls" < rom. *spătar* şi *tríška* „fluier mic din lemn" < rom. *trişcă*.

O serie de elemente din terminologia referitoare la creşterea animalelor, neatestate pînă în prezent, au fost înregistrate şi în graiurile bucovinene. Menţionăm cuvintele *galbáza* „1. boală de ficat la oi; 2. depr. oaie" < rom. *gălbează* (dialectal *gălbază*); *dalák* < rom. *dalac*; *strykn'ála* „cuţit special, folosit pentru a lăsa sînge animalelor bolnave" < rom. *stricneală*; *skójka* (I, C) „excrescenţă osoasă la copita calului" < rom. *scoică*; *imáš* „păşune, izlaz" < rom. *imaş* etc. Datorită circulaţiei largi, menţionăm aici şi termenul *stýna* cu varianta *stýhna* (I) < rom. *stînă*, cunoscut tuturor graiurilor ucrainene de tip bucovinean. El a fost înregistrat şi în unele graiuri ucrainene convergente [9].

5. În afară de păstorit, împrumuturile din limba română pot fi constatate şi în sfera cuvintelor care denumesc plante, animale sau se

---

[7] Cf. I. Pătruţ, *op. cit.*, p. 11, N. Pavliuc, *Украинские говоры Мараморощины*, Autoreferat al tezei de doctorat, Harkov, 1958; A. Vraciu, *Note de dialectologie slavo-română (Observaţii asupra unui grai ucrainean şi asupra unui grai rusesc din R.P.R.)*, în Rsl, VII, 1963, I. Robciuc, *Termeni de înrudire de origine românească în limba ucraineană*, în SCL, XXI, 1970, nr. 1.

[8] Cf. E. Vrabie, *Influenţa limbii române...*, p. 182—183; André de Vincenz, *Les éléments roumains du lexique houtzoule*, Paris, 1959; J. O. Dzendzelivśkyj *Вівчарська лексика...*; I. Lobiuc, *Elemente româneşti în terminologia păstoritului şi a creşterii vitelor la huţuli*, Comunicare prezentată în şedinţa de lucru, din 23 ianuarie 1969, a Societăţii de lingvistică romanică, filiala Iaşi.

[9] Cf. V. A. Prokopenko, *Молдавские элементы в лексике украинских говоров Буковины*, în „Восточнословяно-молдавские языковые взаимоотношения", Chişinău, 1961, p. 73.

referă la agricultură, relații sociale și culturale etc. Vom ilustra cele spuse prin cîteva exemple:

5.1. Plante: *bumbák, hárnik* „arnic", *gógozy, g'orgína, gutúja, dud, zárzor'a, lýnta, lucýrna, matragúna, mystéka* etc.

5.2. Animale: *vyvyríca, gudzán, kokovéjka, kurkán, magár', urs, cap* etc.

5.3. Relații de rudenie: *badíka, lelíka, nanáško, nanáška, kumnát, kumnáta, fin, finá* etc.

5.4. Alimente, alimentație: *mamalýga, muštár', maláj, dulčýci, kokóši, vyrtíta, pražytúra, urs* „boț de mămăligă umplut cu brînză și copt pe plită" etc.

5.5. Agricultură: *árija, batúza, borhót, ogír, fálča, sápa, bulgaríja, lok* etc.

5.6. Calul și căruța: *karúca, kapéjstra, kapicála, butúk, popritór'a, fundatór'a, drik, procáp, čolán, ínima, ósija* etc.

5.7. Casa: *amnár', gráty, karamída, kyrpíč, kolýba, odája, lakáta, oblón, ográda, kóma* etc.

5.8. Îmbrăcăminte: *altýc'a, basmá, báta, bérta, bongíca, bracár'a, halát, džumatýci, fóta, prim, skúrta* etc.

5.9. Ocupații și meserii: *dóxtor', dáskal, notár', primár', straž'ér, šandár', rotár', bodygár'* etc.

5.10. Cu toate acestea, elementele românești, din punctul de vedere al numărului, au afectat într-un mod inegal lexicul terminologic. Pentru ilustrare am ales două domenii tematice — terminologia calului și a căruței, pe de o parte, și terminologia prelucrării cînepii și a țesutului, pe de altă parte — care sînt reprezentate în cadrul graiurilor de un număr aproximativ egal de unități lexicale. Noțiunile legate de cele două terminologii prin prisma împrumuturilor românești se situează pe poziții diferite. Numărul elementelor românești pătrunse în domeniul terminologiei privitoare la cal și căruță (vezi 5.6.) este cu mult mai mare decît cel al noțiunilor legate de prelucrarea cînepii și a țesutului. Dintr-un număr aproximativ de 100 de cuvinte referitoare la prelucrarea cînepii și a țesutului au fost înregistrați doar 3 termeni de origine românească (*batyléŭ, drúga* cu deriv. *drugáty, karáfta*) [10] față de 15 privitori la terminologia calului și a căruței.

Pătrunderea în mod inegal a elementelor românești și afectarea unilaterală a diverselor sfere tematice, din punctul de vedere al cantității, iese și mai mult în evidență dacă procedăm la o comparație cu domeniul păstoritului și creșterii vitelor.

6. Nu ne vom opri în mod special asupra adaptării fonetice și morfologice a împrumuturilor — problemă foarte bine prezentată în lucrarea citată a lui E. Vrabie. Menționăm doar faptul că în cîteva exemple am înregistrat sunetele *î* și *ă* improprii sistemului fonetic al graiurilor în discuție. Preluarea termenilor *salkîm, kîrlíg, plamîja, pătura* fără o adaptare la sistemul fonetic propriu al graiurilor se datorește bilingvismului vorbitorilor de limbă ucraineană. Cuvintele menționate reprezintă, probabil, împrumuturi recente.

---

[10] Cf. Aspazia Reguș-Seserman, *Terminologia prelucrării lînei, cînepii și a țesutului*, în Rsl, XVIII (sub tipar).

7. În cele ce urmează vom da o listă a cuvintelor românești înregistrate în graiurile ucrainene din R. S. România[11]. Vom indica etimonul românesc al cuvintelor (uneori corespondentul regional) și înțelesul acestora în cazul cînd se impune o anumită precizare semantică. La cuvintele cu o circulație mai restrînsă am indicat și localitatea în care acestea au fost înregistrate.

abatór — a b a t o r.

adrýsa — a d r e s ă.

adunár'a 1. Ședință. 2. Casa de rugăciuni a pocăiților; *xódy na adunár'u do pokajítiŭ.* — a d u n a r e.

ágryš — a g r i ș.

altonýty (B, Be, MS) — a a l t o i.

amnár', **omnár'** Fiecare din stîlpii de lemn care se pun la colțurile casei pentru a sprijini acoperișul. — a m n a r.

amýrika Nume dat unei pînze de bumbac. — a m e r i c a.

andr'élу, pl. (I, S) Acele lungi cu care se împletesc obiectele de lînă. — a n d r e l e.

apatár'a (I) Acid azotic. — a p ă t a r e.

aráma (I, Bl, Be) — a r a m ă; deriv. **aramóvyj, -a**

arhón (Br, I, S) Acont (la o cumpărare); *topér zaplatýŭ arhón a réštu dam za mísic'.* — a r v u n ă, reg. a r h o n.

arhonýty (Br, I, S) — a a r v u n i, reg. a r h o n i.

árija Loc pentru treierat. — a r i e.

avýr'a — a v e r e.

bacósyj, -a Curajos, netemător, plin de sine. — b ă ț o s.

badžokorýty (I) — a b a t j o c o r i.

badžókura (I) — b a t j o c u r ă.

bajúrok 1. Cordon cu care se înfașă copii. 2. Brîu femeiesc îngust. 3. Șiret la traistă. — b a i e r.

bakšýš — b a c ș i ș.

balačána (I, S) Dans popular. — După numele satului B ă l ă c e a n a din jud. Suceava.

balamarí, pl. — b a l a m a l e reg. b a l a m a r e.

balamúk Scandal, înghesuială, încurcătură. — b a l a m u c.

baláur Personaj mitologic, zmeu. — b a l a u r.

ban Monedă. — b a n.

---

[11] O serie de cuvinte atestate în lucrarea lui E. Vrabie, *Influența limbii române...* nu au fost cuprinse în listă. Acestea cunosc, însă, o largă circulație în zona dialectală de care ne ocupăm, ceea ce ne-a determinat să le menționăm mai jos: *áfyna, altýc'a, bač, bálega, bálta, berbenýc'a, bir', blýnda, blýndyj, bol'fa, boléj, bracár'a, bryndúška, brýndz'a, budz, bukáta, bul'bóna, bordéj, cap, cáryna, čúlyj, čútero, čyr, dóga, dulčýci, dzer, džérga, facárnyj, fálča, familija, fin, finá, flikéŭ, flojérka, folosýty, fóta, frýka, fudúlnyj, fudulija, gáta, gálec'a, gázda, g'élka, g'érgalec'a, gilétka, glóba, gl'ég, grápa, grápaty, gúš'a, guléj, arkán, harmasár', hotár', kačúlka, kapéjstra, kápuš, karúca, kiptár', kláka, kolýba, kulástra, kuléš'a, kumnát, kumnáta, kúpka, kurkán, kurúdz, kurméj, kyrlíg, leŭ, lok, lylíka, lýnta, mačúga, maj, makrýš, mamalýga, márfa, micka, móš'a, mošija, mýgla, notenýna, nypít, nypóta, okíl, pacýty, parť, pomána, porn' ála, pórta, pražyna, putér'a, pútn'a, rumygáty, rýpa, ryndz'a, samanáty, sápa, sapály, sarákyj, skapáty, spynz, strúnga, strungár', stemparátysy, tájstra, trifój, trombíta, túrma, tyrkátyj, úra, úrda, úrma, urýtnyj, škam, škrum, šútyj, štym, švára, šýpot, vakár', váry, vátra, vatráľka, vátax, zéstry, zgúra, z'êma, žávra, ženýpĵľ, žentováty, žentýc'a.*

banúc — b ă n u ț —

bánuš (MS, B, Be, Br) Un fel de mîncare din mămăligă și smîntînă. — b a l m u ș .

bárda — b a r d ă ; deriv. **bárdočka, bardýčka**

bargíja (C) Partea cărnoasă care atîrnă sub gîtul vacii. — b ă r b i e reg. b ă r g h i e .

bárka — b a r c ă .

barós Ciocan mare de fierărie. — b a r o s .

báska Băscuță, beretă. — b a s c ă .

basmá (Bl, Ne), Fular. — b a s m a .

báta Betelie. — b a t ă .

bataúš — b ă t ă u ș .

batyléŭ, bataléŭ, batyléŭka 1. (I, D, C, S, Ne) Meliță mai mare pentru bătutul cînepii. 2. (B, Be, Br, MS) Mîtcă pentru bătut untul sau brînza. 3. Fig. Om prost : *durnýj jék batyléŭ.* — b ă t ă l ă u .

batyríja — b a t e r i e .

batúza — b a t o z ă .

bérta Broboadă mare de lînă. — b e r t ă .

bičikl'éta — b i c i c l e t ă .

blána Scîndură groasă. — b l a n ă .

bl'úza, bl'uska — b l u z ă .

bylčúg 1. Verigă din sîrmă care se introduce în rîtul porcului ca să nu rîme. 2. Verigă. — b e l c i u g .

byndzína — b e n z i n ă .

bodýga — b o d e g ă .

bodz Cocoloș de mămăligă, de aluat sau de pămînt. — b o ț .

bojandžíŭ (I, D, C) — b o i a n g i u .

bomborosýty, bomborosíty A mormăi pe sub nas. — Probabil contaminare între b o m b ă n i și b o l b o r o s i .

bongíca — b o n d i ț ă .

borčák — b o r c e a g .

borhót Resturile de sfeclă obținute de la fabrică cu care se hrănesc vitele. — b o r h o t .

brumaríja — b r u m ă r i e .

budáxa (Br, B, Be, MS) Vas folosit pentru închegatul laptelui. — b u d a c ă .

bulgaríja Teren cultivat cu legume. — b u l g ă r i e .

bumbák, bombák — b u m b a c ; deriv. **bumbakóvyj, -a.**

bumbóna — b o m b o a n ă .

burunčúk — b o r a n g i c .

butlúk, buklúk 1. Greutăți, dificultăți, încurcătură. 2. Scandal ceartă. — b u c l u c .

butúk 1. Buștean. 2. Partea centrală a roții căruței în care sînt înfipte spițele. — b u t u c .

carán — ț ă r a n .

cigája — ț i g a i e .

cyrúš — ț ă r u ș .

čintúra — c e n t u r ă .

čit Un fel de stambă. — c i t .

čokán (Be, MS) Tîrnăcop. — c i o c a n .

čokantín (S, I) Varietate de porumb. — c i o c a n t i n .
čokoláda — c i o c o l a d ă .
čolán Obadă a roții de căruță. — c i o l a n .
čolár' (MS, Br, Be) Mică încăpere la stînă unde se păstrează cașul și obiectele gospodărești. — c e l a r .
čúha Băț învelit la vîrf cu un mănunchi de iarbă pus pe ogor ca semn de opreliște. — c i u h a .
čúma — c i u m ă .
dalák — d a l a k .
damidžéna — d a m i g e a n ă .
dáskal Cîntăreț de biserică. — d a s c ă l .
dihánija Animal sălbatic. — d i h a n i e .
díhor' (Br) — d i h o r .
dóba Instrument muzical. — t o b ă .
domnéski, pl. Varietate de mere. — d o m n e s c .
dónyc'a (I, Bl, Ne, C) Găleata în care se mulg oile sau vacile. — d o n i ț ă .
drik (I, MS, Be) Scheletul de sus al căruței, fără roți și loitre. — — d r i c .
drúga Fus mai mare cu care se răsucesc firele. — d r u g ă deriv. **drúgana, drugáty.**
dubalaríja (I) Tăbăcărie; *u abatóri rížut xudóbu a u dubalaríji dúbjut škíry.* — d u b ă l ă r i e .
dud — d u d .
dug'én'a — d u g h e a n ă .
duláp 1. Scîndură lată și groasă. 2. Dulap. — d u l a p .
dýka, déka Unitate de greutate echivalînd cu 100 de grame; *kupýla udnú dýku čirlénoho kíndrusu taj dvi dýcí hlubóho.* — d e c ă .
džánta Servietă. — g e a n t ă .
džumatýci, pl. (Be, MS) Pantofi femeiești. — j u m ă t ă ț i .
fáktor' Poștaș. — f a c t o r .
flúturi, pl. (Be, Br, MS) Discuri de metal sclipitoare cu care se brodează cămășile. — f l u t u r i .
fóskaty A pufăi pe nas. — f o s c ă i .
fošaléň (S) Unealtă de scărmănat lîna. — f o ș a l ă u .
frizúra — f r e z ă , f r i z u r ă .
frizýr' — f r i z e r .
fudomént Temelia casei. — f u n d a m e n t .
fundatór'a (Be, I, D) Pereți de scîndură cu care se închide dinainte și dinapoi coșul căruței. — f u n d ă t o a r e .
furkalýc'a (I) — f u r c u l i ț ă .
galbáza 1. Boală la oi. 2. Fig. epitet dat unei oi bătrîne, gălbejite. — g a l b a z ă .
galóny, pl. Epoleți. — g a l o a n e .
gal'óp — g a l o p .
gára — g a r ă .
gavanós Borcan. — g a v a n o s .
g'êbósyj, -a — g h e b o s .
gîtár' (Ne) Accesoriu la ham folosit pentru arat. — g î t a r .

glúga Capișon. — g l u g ă .
gobája Orătanie. — g o b a i e .
gógozy 1. (MS, B, Br, Be) Merișoare; deriv. **gogîznýk** „locul unde cresc merișoarele", **gógozy kamninký** „Plantă asemănătoare cu merișorul". 2. (C, D, S) Păltinele. — c o a c ă z e .
golán Om de nimic, derbedeu. — g o l a n .
golánka — g o l a n c ă .
golaníja — g o l ă n i m e .
goldánka Varietate de prun. — g o l d a n ă .
g'orgína — g h e r g h i n ă .
gražd, grážda (I, C, D, Bl, S) — g r a j d .
hájta (I) 1. Haită de lupi. 2. Epitet dat unei femei desfrînate. — h a i t ă .
halamója (I, S) Lămîie. — reg. a l ă m î i e .
halát Rochie din stofă mai groasă, de obicei din barchet, pe care o poartă femeile. — h a l a t .
haldamáš — a l d ă m a ș .
ham (Be, MS) Hamul calului. — h a m .
harádži, pl. (I) Pari care servesc la susținerea plantelor agățătoare. — a r a c i reg. h a r a c i .
harám, haramýna Mîrțoagă, gloabă. — h a r a m .
harcapýly, pl. Leațuri, deșeuri de scînduri. — h a r ț a p e l e .
hárnik (Be, B, Br, MS) Plantă medicinală *Arnica Montana*. — — a r n i c .
harpačíka Ceapă mică pentru răsădit. — a r p a g i c reg. h a r p a c i c ă .
harpakáš — a r p a c a ș .
herlýc'a (MS) Lopată cu care se rîneşte la vite. — h î r l e ț .
hortópy, pl. (I, S) — h î r t o a p e .
hultuváty (I) A altoi. — a l t o i reg. h u l t u i ; deriv. **hultóvanyj, -a.**
icári, pl. — i ț a r i .
igzámyn — e x a m e n .
imáš (Bl, Ne) Islaz, pășune. — i m a ș .
indžinýr — i n g i n e r .
ínima (I, Be, MS) Partea din mijloc a căruței care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. — i n i m ă .
ižýkcija — i n j e c ț i e .
isýnca — e s e n ț ă .
kaldár'a (I, S, D) Găleată. — c ă l d a r e .
kalúp Calapod. — c a l u p .
kalýŭ (I) Hingher. — c ă l ă u .
kamýška (Be) Cămașă cu altiță; *soróčka z altícamy*. — c ă m a ș ă .
kamyšójka (Bl) Cămașă lungă nebrodată. — c ă m e ș o a i e .
kánča (S, I) — c a n g e .
kaníla (I) Epitet dat unui cal slab și pricăjit. — c ă m i l ă .
kapačók Căpăcelul de la lampă. — c ă p ă c e l .
kápat (I) Muc de țigară. — c a p ă t .
kapicála Un fel de căpăstru. — c ă p i ț e a reg. c a p i ț a l ă .
kapjýla Bonetă, șapcă. — c a p e l ă .
kápra (Be, MS) Capra de tăiat lemne. — c a p r ă .

kapúty, pl. Parte a încălțămintei. — c ă p u t e .
kapšúni, pl. (Be, Br, MS) — c ă p ș u n e .
karáfta (S) Stinghia care susține vatalele războiului de țesut. — — c a r a f t ă .
karamída — c ă r ă m i d ă .
karamidaríja — c ă r ă m i d ă r i e .
karaúš (I, C) — c ă r ă u ș .
karaušíja (I, C) — c ă r ă u ș i e .
kartón — c a r t o n .
katalóg — c a t a l o g .
kilócy, pl. — c h i l o ț i .
kímik Creion chimic. — c h i m i c .
kínga (C) Cureaua cu care se strînge hamul pe sub burta calului. — c h i n g ă .
kipár' (I) Șablon din hîrtie după care se zugrăvesc diferite ornamente pe pereții casei. — t i p a r .
kirón Cui lung și gros. — p i r o n reg. c h i r o n .
kirpíč — c h i r p i c i .
kíva Mașină pentru împîslirea păturilor. — p i v ă reg. c h i v ă .
klarinýt — c l a r i n e t .
klopocýjki, pl. Plante cu flori în formă de clopoței. — c l o p o ț e i .
kódyna (C, D, S, I) 1. Resturile de grîu de calitate inferioară amestecat cu multe corpuri străine. 2. Coada șoaricelui *Achillea millefolium*. — c o d i n ă resp. c o a d ă .
kófa (B, Br, MS, Be) — c o f ă ; deriv. **kofýčka**.
kok Gen de pieptănătură femeiască. — c o c .
kokérza (Be, MS) — c o c î r ț ă .
kokóši, pl. Floricele din boabe de porumb. — c o c o ș i .
kokovéjka Cucuvea. — reg. c o c o v e i c ă .
kolcár' Stîlpii care se pun în cele patru colțuri ale casei — c o l ț a r .
kóma (Bl, Ne, C) Creasta casei. — c o a m ă .
kóntra (C, I) Numai în expresia *staváty u kóntru* „A se pune contra cuiva; a fi împotriva cuiva". — c o n t r a .
kordón — c o r d o n .
kópili (I) Copil neligitim. — c o p i l .
korčitúra Degenerat, răpciugos (despre animale). — c o r c i t u r ă .
korkodúši, pl. (Bl, I) — c o r c o d u ș e .
kóšnyc'a Leasă din nuiele în care se păstrează porumbul. — c o ș n i ț ă .
koštoróba (Bl) Una din bîrnele așezate orizontal deasupra pereților pentru a susține căpriorii. — c o s o r o a b ă reg. c o s t o r o a b ă .
kóta Contribuție obligatorie pe care statul într-o anumită perioadă o impunea producătorilor. — c o t ă .
krak Ramură, creangă; *ny rubáj Ivánku tot krak na kotrómu ty sýžyš po upádeš*. — c r a c ; deriv. **kračók** „crenguță", **kračé** „uscături'; *previz z lisa fíru kračá by máŭ na zýmu*.
krakanátyj, **-a** — c r ă c ă n a t .
kraváša — c r a v a ș ă .
kraváta — c r a v a t ă .

krap Soi de pește. — c r a p .

krúča (Ne) Lemnul din fața căruței pe care se sprijină oiștea. — c r u c e .

kubík Unitate de măsură pentru scînduri; *kupýŭ dva kubíki doš'ók na xátu.* — reg. c u b i c .

kuliš'ér, kurišíl' Făcăleț. — c u l e ș e r .

kúmpana, kúmpena 1. Cumpăna de la fîntînă; *kirnýc'a z kúmpanoŭ.* 2. Rupere de nori, ploaie mare. 3. Primejdie, nenorocire, încercare la care este supus cineva; *ŭorožýla menί cyhánka, taj kazála šo máju máty vylýku kúmpanu.* — c u m p ă n ă .

kumparatíva — c o o p e r a t i v ă reg. c u m p a r a t i v ă .

kumpenýty — a c u m p ă n i .

kýrža (C) Verigă cu care se prinde grindeiul plugului de cotigă. — c î r j ă .

l'ášа Salariu. — l e a f ă .

lajčýr', lavičýr' Covor cu care se acoperă lavițele sau se pune ca podoabă pe pereți. — l ă i c e r , l ă v i c e r .

lakáta 1. (Be, MS) Broasca de la ușă. 2. (D, I, C, S) Lacăt. — l a c ă t reg. l a c a t ă .

láma Lamă de ras. — l a m ă .

lámba (Bl, Ne, C, MS) Lemn care leagă proțapul de osie. — l a m b a

l'ápovyc'a — l a p o v i ț ă .

liliják — l i l i a c .

lig'án — l i g h e a n .

líla Denumirea culorii. — l i l a .

lítra Măsură de greutate egală cu un sfert de litru. - l i t r ă ; deriv. **litríŭka, litríŭočka** „Sticluță de un sfert de litru".

liventár, ivintár' (C, Ne, Bl) — i n v e n t a r .

livórvyr — r e v o l v e r reg. l e v o r v e r .

lucýrna — l u c e r n ă reg. l u ț e r n ă .

lúnka (D, C, I, S) Teren inundabil, cu multe sălcii. — l u n c a .

magár' — m ă g a r .

makát Cuvertură din lînă. — m a c a t .

makulatór — m a c u l a t o r .

manšýta (I, Bl) Manșetă la pantaloni. — m a n ș e t ă .

mantá Palton. — m a n t a .

margarína — m a r g a r i n ă .

marmaláda — m a r m e l a d ă .

marš[1] Melodie cu care sînt întîmpinați flăcăii la horă sau nuntașii la nuntă. — m a r ș .

marš[2] Cuvînt cu care se alungă cîinii; *marš do kolýby žávro!* — — m a r ș .

mártor' Martor la un proces; *mártorovy ny vílno bryxáty.* — m a r t o r .

maškátyj (I, S, C) Cu bobul mare (despre grîu). — m a ș c a t .

matragúna, matrygán — m ă t r ă g u n ă .

matr'áca Mătasea broaștei. — m ă t r e a ț ă .

milícija Post de miliție. — m i l i ț i e .

miliciján — m i l i ț i a n .

mírta Plantă ornamentală *Myrtus communis.* — m i r t a .

moj, mo Morfem al vocativului numelor de persoane masculine; *moj Nikolá xodý sudá; moj Ivá; moj Mixá.* — m ă i.

motátysy (Br, Be, MS, B) A se muta cu stîna, cu oile. — a s e m u t a.

motorína — m o t o r i n ă.

munt'án — m u n t e a n.

munt'ánka — m u n t e a n c ă.

múnty (I) — m u n t e.

must 1. Suc de mere. 2. Mustăreață. — m u s t.

muštár' — m u ș t a r.

muštjúk — m u ș t i u c.

mystéka (B, Br, Be, MS) Rășină de conifere folosită de copii ca gumă de mestecat. — m e s t i c a.

nadušála Astmă. — n ă d u ș e a l ă.

nagára Plantă erbacee cu care își împodobesc flăcăii pălăriile *Stipa capillata.* — n a g a r ă.

nakáz Supărare, neajuns, neplăcere. — n e c a z reg. n a c a z; deriv. **nakažényj, -a** „Supărat, necăjit, plin de lipsuri; sărăcăcios", **nakaž'éty** „A supăra pe cineva, a deranja", **nakaž'étysy** „A se osteni, a se trudi".

nanáška — n ă n a ș ă.

nanáško — n ă n a ș.

naválnyk (C, D, I, S) Ferigă. — n ă v a l n i c.

notár' — n o t a r.

nykurátyj (I) Drac, diavol. — n e c u r a t.

oblón — o b l o n.

odája Cameră, încăpere. — o d a i e.

ogír Bucată de pămînt cultivabilă. — o g o r.

ográda Curtea din fața casei; *dóbry máty ográdu vylýku, tam i kúry i svýni i húsy....* — o g r a d ă.

ok'án Binoclu, ochean. — o c h e a n.

okilári, pl. — o c h i l a r i.

óko Unitate de măsură egală cu un litru; *kupýly na xrystýny óko špírtu taj pjét' vik vyná.* — o c a.

oryz (D, I, Bl, Ne, C) — o r e z.

ósija (I, MS) Axul pe care sînt montate roțile căruței. — o s i e.

pahár' — p a h a r.

pakalýty (I) A face de rușine, a induce în eroare pe cineva. — a p ă c ă l i; deriv. **pakalýtysy** „a se face de rîs".

palát — p a l a t.

palmáš (C) Cel care aruncă snopii de jos cînd se încarcă căruța. — p ă l m a ș.

paltón — p a l t o n.

pantal'óny, pl. — p a n t a l o n i.

pantófy, pl. (I, D) — p a n t o f i.

panušýna, palušýna Foile care înfășoară știuletele de porumb; *z panušýny gíty plytút košaročký.* — p ă n u ș e.

papiůóta — p a p i o t ă.

pápryka — p a p r i c ă.

pápura — p a p u r ă .
parčýla (I) Porțiune de teren arabil. — p a r c e l ă .
parýty (I) A denunța. — a p î r î .
pastája, postája (B, Be, Br) — p ă s t a i e .
páta — p a t ă .
patátyj, -a — p ă t a t .
patáška Targă. — p a t a ș c ă .
patladž'ély, pl. Pătlăgele roșii. — p ă t l ă g e l e .
patróna Zi calendaristică în care se prăznuiește un sfînt și pe care o serbează cei ce poartă numele acelui sfînt. — p a t r o a n ă .
paún Pană de păun sau de altă pasăre cu care își împodobesc flăcăii pălăriile. — p ă u n .
pâtura — p ă t u r ă .
pilúk (Be, MS) Mai, pisălog. — p i l u g .
pípa (Be, MS) Băț cu gaură cu care se prinde calul de nas pentru a-l putea potcovi. — p i p ă .
piškóty, pl. — p i ș c o t u r i .
pitík Om mic de statură. — p i t i c .
pláki, pl. (I) Mîncare preparată din orez cu lapte care se servește la nuntă. — p l a c h i e .
pl'áška Chilipir; *ny xóči robýty, lyš pl'áški šukáji.* — p l e a ș c ă .
pliš Catifea. — p l u ș .
popritór'a (I) Curea sau frînghie cu care se prinde hamul de holube. — p o p r i t o a r e .
portofýl (I, C, Bl, Ne) — p o r t o f e l .
post Postul de miliție; *pryvylý zlód'a do póstu.* — p o s t .
póšta — p o ș t ă .
poštár' Factor poștal. — p o ș t a r .
pražytúra — p r ă j i t u r ă .
pr'êc — p r e ț .
prim Garnitură împletită din șireturi care se aplică pe marginea bondițelor; *bongíca z prímom.* — p r i m .
primár' — p r i m a r .
primaríja — p r i m ă r i e .
procáp — p r o ț a p .
prúna Varietate de prune. — p r u n ă .
pryvégi — p r i v e g h i u .
pryvét Latrină, closet. — p r i v a t ă .
pufájka — p u f o a i c ă .
pučósa — p u c i o a s ă .
pyníca — p e n i ț ă .
pyrkyzícija — p e r c h e z i ț i e .
pyrpyl'ága (I) — p r e p e l e a g .
pyrpylýc'a — p r e p e l i ț ă .
pyt'ála (I, C, S) Fire lungi de metal auriu sau argintiu cu care se împodobesc miresele. — b e t e a l ă .
ramatís — r e u m a t i s m reg. r a m a t i s .
rantáš — r î n t a ș .
ranýty, pl. (I) Varietate de mere. — r a n e t e .

rap, rápa Boală de piele asemănătoare cu rîia, pe care o capătă porcii, caii, cîinii; jeg. — r a p ă n; deriv. **rapávyj, -a** „Jegos, răpănos", **rápaŭka** „Varietate de mere".

rapanósyj, -a (I). — r ă p ă n o s .

rárye'a Unealtă agricolă. — r a r i ț ă .

rípye'a (S, I). — r a p i ț ă .

rogožýna, rogoz'énka — r o g o j i n ă .

rotár' (I) Meseriaș care lucrează căruțe. — r o t a r .

rygae'án — r e g ă ț e a n .

rygát — r e g a t .

rykór'a — r ă c o a r e ; deriv. **rykorýtysy** „A se răcori"

sakaríka Rachiu de secară. — s e c ă r i c ă .

salkîm (B, I, S) — s a l c î m .

sáma Numai în expr. *bráty sámu* „A avea grijă"; *byrý sámu na detýnu by ny upála z kolýski.* — s e a m ă reg. s a m ă .

saméndz'a (B) Varietate, soi (mai ales despre animale). — s ă m î n ț ă .

sfýrok Sfîrcul țîței. — s f î r c .

siróp — s i r o p .

sîj (Be) Varietate, specie. — s o i .

skalúš (Be, MS, Br) — s c a l u ș .

skójka (Bl, Ne, C) Excrescență osoasă la copita calului. — s c o i c ă .

skórca Covor. — s c o a r ț ă .

skúrta Haină groasă, lungă pînă deasupra genunchilor. — s c u r t ă .

sokotýty 1. A păzi. 2. A calcula, a număra. — a s o c o t i .

stat — s t a t ; deriv. **statovyj, -a.**

stráž'a Pază comunală. — s t r a j ă .

straž'ér Paznic comunal. — s t r ă j e r .

strykn'ála Cuțit special folosit pentru a lăsa sînge animalelor bolnave. — s t r i c n e a l ă .

stýhna, stýna — s t î n ă .

stypýn — s t ă p î n .

stypynýty — a s t ă p î n i .

syrbár'a — s e r b a r e .

šandramá (C, S) — ș a n d r a m a .

škarlatína — s c a r l a t i n ă .

škýli, pl. Platformă înaltă din scînduri pe care stau muzicanții cînd se organizează hora în aer liber; scenă (la căminul cultural). — — s c h e l ă reg. ș c h e l e .

šnícyly, pl. Chiftele. — ș n i ț e l e .

špatár' (Br, MS) Pereții colibei de care se reazimă ciobanii cînd mulg oile; strungile prin care ies oile la muls. — s p ă t a r .

tábla Tablă școlară. — t a b l ă .

talhár' — t î l h a r .

tapalága Om molîu, neîndemînatic. — t ă p ă l i g ă .

tarahîn (Be, MS, Br) — t a r h o n .

tavá (I, S) Vas din tablă în care se coace pîinea. — t a v ă .

tífos — t i f o s .

trandaxír — t r a n d a f i r .

trap — t r a p .
tríška (Be, MS) — t r i ș c ă .
tróka — t r o a c ă ; deriv. **tróčka.**
trotuvárni (I) — t r o t u a r .
tymylíja Fundament la casă. — t e m e l i e .
ujúm Vamă la moară. — u i u m .
urlujála — u r l u i a l ă .
urs 1. Urs. 2. Boț de mămăligă cu brînză la mijloc prăjit pe plită. — u r s .
vad (I) — v a d .
vadána Văduvă (de război). — v a d a n ă .
vakánca — v a c a n ț ă .
valíza — v a l i z ă .
vazylína — v a s e l i n ă .
vyntúza — v e n t u z ă .
vyríga Cîrlig. — v e r i g ă .
vyrtíta Prăjitură făcută dintr-o foaie subțire, umplută cu nuci, mac sau mere și apoi strînsă colac. — î n v î r t i t ă .
xáŭka Partea inferioară a obrazului. — f a l c ă ; deriv. **xaŭkátyj, -a** „Fălcos".
xir 1. Șuviță subțire argintată sau aurită, folosită la cusături de podoabă. 2. Beteală. — f i r reg. h i r .
zaharáa (C, Bl, Ne) Urluială. — z a h a r e a .
zárzor'a — z a r z ă r .
zbryntíty (I) A se infecta (despre o rană). — o b r i n t i .
zminčényj, -a (I) Tîmpit, prost. — s m i n t i t .
zmintýty A se tîmpi. — a s e s m i n t i .
žudikáta — j u d e c a t ă .
žudikátysy — a s e j u d e c a .

8. Lista împrumuturilor lexicale românești în graiurile ucrainene divergente cuprinde un număr considerabil de termeni. Multe din cuvintele înregistrate în graiurile ucrainene se regăsesc și în alte graiuri slave, care au intrat în contact cu limba română, de exemplu : ucr. *baláur, stýna* / scr. *blaor, blavor, stina*; ucr. *ban, batúza, kok, flúturi, furkalýc'a, glúga, herlýc'a, pahár, paún, pomána* / bg. *ban, batoza, kok, flutur, fărkulica, gluga, harleț, pahar, paun, pomana*; ucr. *dónyc'a, domnéski* /pol. *donica, domnezty*; ucr. *magár* / mor. *magar* etc.[12].

9. Menționăm faptul că unii termeni împrumutați din limba română se caracterizează prin isoglose comune huțulo-bucovinene, iar alți termeni sînt cunoscuți doar de graiurile bucovinene sau de graiurile huțule. Am remarcat și cuvinte, care cunosc o circulație îngustă, locală, limitîndu-se la unul sau două graiuri.

10. Cele mai multe dintre împrumuturile românești semnalate nu au în graiurile cercetate corespondente de origine ucraineană sau de altă proveniență. În cazurile, însă, cînd un anumit termen românesc are și un alt corespondent, acesta în cadrul sistemului lexical a căpătat o anumită specializare din punct de vedere al sensului. Astfel, pentru no-

[12] Cf. Silvia Nițâ-Armaș, Nicolae Pavliuc și alții, *L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves*, în Rsl, XVI, 1968.

ţiunea de „pătură", graiurile bucovinene folosesc doi termeni *dýka* sau *déka* şi *pătura*. Primul termen *dýka* are sensul de „pătură confecţionată manual la războiul de ţesut", iar *pătura* „pătură cumpărată din magazin". În acelaşi context se înscriu cuvintele *čútero* şi *vadró* unde *čútero* desemnează „găleata (de la fîntînă) din tablă" iar *vadró* „găleata (de la fîntînă) din lemn". Exemplele de acest fel pot fi înmulţite.

11. Cuvintele româneşti au pătruns în graiurile ucrainene fie prin intermediul graiurilor populare, fie prin intermediul limbii române literare. Trăsăturile fonetice specifice pentru graiurile româneşti din nordul Moldovei sînt evidente în exemplele *hultuváty* < *a hultui*, *harpačika* < *harpacică*, *kíva* < *chivă*, *kiptár'* < *chiptar*, *kirón* < *chiron*, *xir* < *hir* etc. Elementul dialectal se remarcă şi în cazul unor termeni ca *bongíca*, *kubík*, *kuléš'a*, *ográda*, *popritór'a*, *pražýna*, *prim*, *bălačána*, *urs*[13] etc., care cunosc pe teritoriul lingvistic românesc o circulaţie limitată la o anumită zonă, în cazul nostru, nordul Moldovei.

11.1. Împrumuturile din limba română literară pătrund în graiurile ucrainene cercetate cu foarte multă uşurinţă, datorită contactului continuu cu aceasta, facilitat în ultimul timp de noile condiţii sociale.

Prin intermediul limbii române literare în graiurile ucrainene divergente s-au fixat o serie de noţiuni denumind instituţii, activităţi sau relaţii din domeniul economic-administrativ etc.

11.2. Chiar dacă nu au corespondente de origine ucraineană un număr însemnat de termeni, intraţi în lexicul graiurilor prin intermediul televiziunii, radioului, şcolii, armatei, legăturilor cu oraşul, nu au fost incluşi în lista împrumuturilor. Cuvinte ca *difuzór*, *tylyvizór*, *funkc'onár*, *kontábil*, *makará*, *asfált*, *aragáz*, *móbila*, *syrvíč*, *blok*, *kurýnt*, *brigadýr* etc. ar fi îmbogăţit foarte mult lista elementelor româneşti. Termenii din această categorie reprezintă inovaţii lexicale (neologisme) datorate influenţei limbii române literare şi avînd drept cauză noile condiţii de viaţă şi progresul social-economic. Reţinem şi faptul că la nivelul graiurilor ucrainene divergente influenţa limbii ucrainene literare nu este simţită. Un număr însemnat de cuvinte de această factură au pătruns prin mijlocirea limbii române literare şi în alte idiomuri slave vorbite pe teritoriul ţării noastre[14].

12. Elementele româneşti pătrunse în graiurile ucrainene pot fi de provenienţă diferită. În primul rînd se remarcă numărul mare de cuvinte de factură românească propriu-zisă, cum ar fi : *gl'êg*, *bač*, *bálega*, *spyndz'a*, *strúnga*, *tájstra*, *túrma*, *úrma*, *urs*, *urýtno*, *váry*, *vátra*, *mírta*, *saméndz'a*, *nanáško*, *nanáška*, *kamýška*, *kamyšójka*, *kapicála*, *kapéjster*, *ogír*, *xáŭka* etc. Alături de acestea se înscriu cuvinte de altă origine (slavă veche, germană, maghiară, bulgară, sîrbo-croată, turcă) intrate în graiurile ucrainene prin intermediul limbii române.

---

[13] Cf. Gheorghe Iftinchi, *Graiul din Frătăuţii — Vechi (raionul Rădăuţi, regiunea Suceava* în LR, IX, 1960, nr. 3, p. 85.

[14] Cf. Stojko Stojkov, *Румънски влияния в лексиката на българския банатски говор*, în „Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani", Bucureşti, 1958, p. 821—830; I. C. Chiţimia şi Elena Deboveanu-Mălăescu, *Graiul şi folclorul din Bulai, raionul Suceava*, în Rsl, VII, 1963; E. Vrabie, *Influenţa limbii române asupra graiurilor („lipoveneşti") din R.P.R.*, în SCL, XI, 1960.

12.1. Zona de confluență a graiurilor ucrainene cu cele românești din nordul Moldovei a fost puternic influențată de limbile germană și maghiară. În felul acesta au luat naștere paralelele lexicale româno-ucrainene (*iarmaróc/jérmarok*, *șurúb/šurúba*, *fárba*, *naft*, *franțúz*, *óberlicht* etc.) având la bază elemente germane (sau maghiare). Unele cuvinte din aceste limbi au pătruns, însă, în graiurile ucrainene nu direct, ci prin intermediul limbii române, la fel cum limba română a primit o serie de termeni germani sau maghiari prin mijlocirea limbii ucrainene.

La baza delimitării elementelor străine intrate în graiurile ucrainene prin intermediul limbii române am ținut seama de aspectul fonetic, semantic, accentologic al cuvintelor, precum și de zona de răspîndire geografică a acestora.

12.2. Un interes deosebit prezintă cuvintele de origine slavă veche intrate în limba română prin intermediul limbilor slave de sud, pe care limba ucraineană comună nu le-a moștenit sau le-a moștenit cu un fonetism specific slav răsăritean, de exemplu : *kláka*, *ográda*, *herlýc'a*, *gražd*, *kóšnyc'a*, *ósija*, *stráž'a*, *vyríga*, *čokán*, *kúmpana* etc.

13. Lista elementelor românești din lexicul graiurilor ucrainene divergente poate fi îmbogățită. Alături de influența românească nu poate fi trecută cu vederea influența lexicală a limbilor polonă (caracterizată printr-o vechime foarte mare), germană, maghiară și turcă. Cu toate acestea, chiar dacă vocabularul graiurilor ucrainene divergente a suferit o puternică influență din partea limbilor învecinate, el și-a păstrat caracterul specific ucrainean — elementul autohton fiind predominant.

NOTE ETIMOLOGICE

Odai. Cuvîntul (inexistent în alte dicționare) a fost înregistrat în DLR cu mențiunea „etimologia necunoscută". Nici din punct de vedere semantic nu ni se oferă prea multe date. Cuvîntul nu are o glosare precisă. Se citează un singur text, întovărășit de mențiunea „cu sens neprecizat în poezia populară" : *Odai, odai, fugaciul meu cal, De ce te tot uiți înapoi?* („Șezătoarea", IV, 217).

Pentru a ajunge la explicația pe care o propunem, trebuie să facem, mai întîi, o precizare : textul citat în DLR nu este original. El face parte dintr-o poezie populară bulgărească, intitulată *Șapte crai colindă țările*, tradusă în limba română și publicată de Gh. Mărculescu, împreună cu alte traduceri de același fel, într-un ciclu care poartă titlul comun : *Românii în cîntecele bulgărești* (vezi „Șezătoarea" loc. cit.).

Dacă ținem seama de denumirea de „crai" pe care o poartă cei șapte viteji, și mai ales de numele celui mai de seamă dintre ei, Marcu Crăișorul (vezi cunoscutul ciclu de balade *Marco Kraly*), trebuie să presupunem că este vorba de o baladă sîrbească, intrată, mai tîrziu, în folclorul bulgăresc.

În acest caz *odai* nu poate fi decît imperat. pers. 2 sg. *hodai* a verbului scr. *hodati* „a merge", transcris fără consoana spirantă inițială (cf. Vuk Stef. Karadžič, *Српски рјечник* . . ., 4 uz. Belgrad, 1935, s.v., unde se indică, între paranteze drepte, pronunțarea *odati*).

Sensul lui *odai* reiese și din context : „Cînd a nechezat calul lui Secul, s-a întors calul lui Marcu. Iar Marcu Crăișorul i-a spus : — Odai, odai, fugaciul meu cal, De ce te tot uiți înapoi?". Este evident că în timp ce calul se oprise pentru a se uita înapoi, stăpînul său, Marcu, îl îndeamnă să-și continue drumul. Într-o traducere corectă, textul trebuia să arate astfel : „Mergi, mergi (înainte), fugaciul meu cal, De ce te tot uiți înapoi?"

Puțin mai departe, Marcu se adresează din nou calului, într-o variantă care conține mici modificări. *Odai* este înlocuit prin *haide* :

„Și-i răspunde Marcul Crăișorul : — Haide tu, calul meu fugaci, să nu-ți dau una cu buzduganul".

Înlocuirea de care am vorbit ne arată că *odai* trebuie să aibă o valoare semantică apropiată de aceea a lui *haide*.

Cum se explică menţinerea lui *odai* în textul românesc?

Fără îndoială că traducătorul n-a înţeles cuvîntul, care nu aparţinea limbii din care traducea, limba bulgară, şi l-a considerat o formaţie onomatopeică, intraductibilă. Este semnificativ faptul că, în versiunea românească, *odai* este tipărit cu caractere cursive.

În concluzie, cuvîntul *odai* nu este românesc şi nu poate fi inclus (atîta vreme cît nu avem alte atestări) în *Dicţionarul limbii române.*

Odoacă. Este înregistrat în TDRG şi DLR cu menţiunea: „etimologia necunoscută". Scriban se referă la rom. *dacă*, fără să dea altă indicaţie.

Cuvîntul este considerat adverb în cele trei dicţionare şi este glosat, în general, prin „chiar" (TDRG şi Scriban, D.). În DLR se face o delimitare între sensul 1. „chiar (şi)", „pînă şi" (ilustrat prin două citate din Dosoftei) şi 2. „sigur", „desigur", „cu siguranţă" (ilustrat printr-un citat din Miron Costin şi două trimiteri la textul aceluiaşi autor).

P. P. Panaitescu îl glosează prin „încă" (cf. Glosarul la ediţia critică Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1944, p. 427).

Analiza unor texte, nereproduse în dicţionarele de mai sus, ne-a dus la unele observaţii absolut necesare pentru înţelegerea etimologiei pe care o propunem:

1. Cuvîntul apare la doi autori moldoveni, Dosoftei şi Miron Costin, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (în total, şase atestări; trei la Dosoftei şi trei la Miron Costin).

2. Cei doi autori nu folosesc cuvîntul în aceeaşi accepţiune. Între sensul cuvîntului *odoacă*, folosit de Dosoftei, şi acela pe care îl foloseşte Miron Costin este o mare diferenţă. În felul acesta delimitarea din DLR este pe deplin justificată. Tiktin şi Scriban, care n-au înregistrat decît primul sens („chiar şi"), folosit de Dosoftei, n-au cunoscut (sau n-au avut în vedere) atestările din Miron Costin.

3. În limba lui Dosoftei, *odoacă* are nu numai valoare de adverb, ci (mai ales) valoare de conjuncţie adversativă sau restrictivă (cf. glosarea prin „chiar (şi)" „pînă şi" din DLR. În contextul *Hi mi-aş dat toată averea odoacă... să mă isţelească* (Dosoftei, V.S. noiembrie 112r/20), *odoacă* poate fi glosat prin „totuşi", „cu toate acestea".

Valoarea de conjucţie apare şi mai clar în următorul context citat în TDLG: *Nu numai oamenii, ci şi dobitoacele, odoacă şi zidirile cele fără suflet, lăcrăma* (Dosoftei, V.S. martie 17). Felul în care Scriban reproduce, în mod truncheat, acelaşi context: *Nu numai oamenii ce şi dobitoarele odoacă* poate să ducă la confuzii.

4. Glosarea din DLR „sigur", „desigur", „cu siguranţă", bazată pe un context din Miron Costin, nu poate fi aplicată în contextul următor: *Slujitorii, mila şi cinstea care au avut la această domnie, n-au avut nice la o domnie, de cîndu odoacă ţara* [este] (M. Costin, *Opere*, Bucureşti, 1963, p. 180). La prima lectură textul nu pare prea clar. În mod evident, însă, a fost omis verbul *a fi* (cf. P. P. Panaitescu, aparatul critic la M. Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1944, p. 362). Întregită astfel, fraza capătă înţeles şi ne putem da seama că, aici, *odoacă* nu poate fi interpretat prin nici una din glosările din DLR, ci prin „astfel", „în felul acesta".

În contextul : *Acest lucru, că l-au zidit* [turnul] *Traian împăratul şi nu altul, deplin şi aievea, fără număr odoacă spun istoricii* (*ibidem*, p. 257), *odoacă* trebuie interpretat prin „astfel", „în acelaşi fel", „deopotrivă". Interpretarea prin „cu siguranţă" nu ar avea, aici, nici un rost, de vreme ce Miron Costin a arătat mai sus că istoricii spun acest lucru „deplin şi aievea".

Dar chiar şi în contextul citat în DLR : *Şi să hie mai avut vreame cevaşi Timuş, nici o mănăstire n-ar fi hălăduit neprădată odoacă*, interpretarea prin „astfel" pare să fie mai potrivită decît aceea prin „cu siguranţă".

În concluzie, al doilea sens al cuvîntului *odoacă* este „astfel", „în felul acesta".

Ţinînd seama de observaţiile de mai sus, presupunem că *odoacă* vine din ucr. *однако* (astăzi şi *однак*), glosat prin : 1. „dar", „însă" ; 2. „cu toate acestea" (cf. *Dicţionar ucrainean-român*. Bucureşti, 1964, s.v.).

Cuvîntul există şi în limba rusă : *однако*„(şi) totuşi" ; „însă", „cu toate acestea". El vine din v. rus. *одинако* (cf. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1955, s.v.).

Acestea sînt accepţiunile cuvîntului *odoacă* în textul lui Dosoftei.

La Miron Costin, cuvîntul reproduce pe ucr. *однако* în care se simte influenţa lui *тако* „astfel" (format în acelaşi fel ca şi *однако* sau, mai degrabă, a cuvîntului înrudit ucr. *однаково* „la fel", „deopotrivă", „egal", „tot aşa", „aidoma" (cf. Grinčenko, *Словарь украïнськоï мови*, în care *однако* este glosat prin rus. „*одинаково*," „*равно*" iar ucr. *однаковий* este glosat prin rus. „*одинаковый*" „*тотъ же*" „*такой же*", „*самый*").

Din punct de vedere fonetic, *odoacă*, destul de diferit în aparenţă de *однако*, poate fi explicat astfel :

1. *O* iniţial îşi păstrează valoarea originară din ucraineană (limbă în care, spre deosebire de limba rusă, vocalele neaccentuate nu se reduc).

2. *O* final > *ă*, conform fonetismului limbii române.

3. Căderea lui *n* se explică printr-o apropiere probabilă cu *dacă* (< *deaca*).

4. Diftongul *oa*, care apare în locul lui *a* accentuat din *однако*, este mai greu de explicat. Pentru aceasta trebuie să pornim de la o formă **одноко*, provenită, fie de la neutrul *одно* al numeralului *один*, fie de la adv. *одиноко* „singur" (cf. adj. *одинокий*) > **одноко*.

E mai greu de spus dacă trebuie să vedem în cuvîntul *odoacă* un împrumut livresc. Prezenţa lui la Dosoftei şi la Miron Costin ar îndreptăţi această ipoteză. Pe de altă parte, transformările fonetice destul de mari, şi dezvoltările semantice variate, ne fac să credem că e vorba de un cuvînt popular, existent în limba vorbită, înainte de a fi fost folosit de cei doi autori amintiţi.

Ogoi. Dintre cele trei cuvinte scrise *ogoi*, înregistrate în DLR, primele două sînt substantive, iar al treilea, verb.

La unul dintre cele două substantive (*ogoi* [2] „numele mai multor jocuri de copii") se face indicaţia : „etimologia necunoscută". Celălalt (*ogoi* [1]) este considerat ca postverbal al lui *ogoi* [3] „ a linişti, a potoli,

a domoli" şi i se atribuie două sensuri: 1. „Liniște, tihnă, odihnă". 2. „Loc de popas, de odihnă".

Observăm, însă, că numai primul sens al lui *ogoi* [1] poate fi explicat satisfăcător ca postverbal al lui *ogoi* [3]. Pentru sensul al doilea nu putem fi de acord cu soluţia din DLR, căci un sens atît de concret, cum este acela de „loc de popas, de odihnă" nu poate veni nici din verbul *a ogoi* „a liniști, a potoli", nici din primul sens al lui *ogoi* [1] „liniște, tihnă" (sens care reprezintă de fapt un abstract verbal al lui *ogoi* [3]).

Sensul „loc de popas" este legat de două (dintre cele patru) sensuri grupate, în DLR, sub cuvîntul *ogoi* [2]: „loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit etc.) pentru jocuri de copii" (notat cu 2° în DLR) şi „loc într-un lan unde n-a răsărit semănătura sau a crescut mai înaltă decît în jur" (notat cu 3° în DLR).

Pentru a ajunge la explicaţia lui *ogoi* cu sensul de „loc" (*ogoi* [2] în DLR) este necesar că reconstituim o altă evoluţie semantică decît aceea înfăţişată în DLR. După acesta, sensul de bază ar fi reprezentat de „numele mai multor jocuri de copii, cu mingea, în care jucătorii îşi schimbă alternativ locul, de obicei, într-un cerc" (sens notat cu 1° în DLR), în timp ce acelea (notate cu 2° şi 3°) de „loc (în care se joacă copiii)" sau „loc (într-un lan)" ar fi secundare.

Deşi nu cunoaştem etimologia lui *ogoi*, avem suficiente argumente pentru a presupune că sensul de bază este acela de „loc":

1. Atestările pentru sensul de „loc" sînt mai vechi (cf. Klein, 204 şi *Lexiconul budan*, vezi DLR), faţă de acelea ale numelui de jocuri de copii (cea mai veche apare în „Chestionarul Hasdeu).

2. Jocurile de copii imită aspecte biologice sau sociale (cf. jocul „de-a uliul şi porumbeii" sau „de-a hoţii şi poliţiştii" etc.). Înseamnă că denumirile acestor jocuri formează un sistem semantic secundar. El se caracterizează prin folosirea frecventă a unor sintagme introduse prin *de-a*, care joacă rolul unei referiri la un sistem semantic primar.

3. Principala caracteristică a jocului de copii este că el se desfăşoară pe o suprafaţă de pămînt delimitată (uneori „îngrădită"), aşa cum rezultă din următorul text, citat în DLR: *Porumbeii, care sînt mai mulţi copii, intră în* **ogoi**. *Uliul... stă mai de o parte, afară de* **ogoi** (cf. „Şezătoarea", XIII, 44).

La sensul notat cu nr. 3 în DLR găsim glosarea „loc într-un lan unde n-a răsărit semănătura". Un astfel de „loc" era foarte potrivit pentru a fi ales de copii ca loc de desfăşurare a jocului.

Ţinînd seama de cele spuse mai sus, putem imagina următoarea evoluţie semantică a lui *ogoi* [2] (în care includem, aşa cum am spus, şi sensul notat cu 2⁰ al lui *ogoi* [1] „loc de popas, de odihnă"), diferită de aceea prezentată în DLR:

1. Loc de popas, de odihnă. 2. Loc într-un lan unde n-a răsărit semănătura (sau a crescut mai înaltă decît în jur). 3. (În compusul) *Ciupercă-de-ogoi* = ciupercă cu picior gros). 4. Loc delimitat (îngrădit etc.) pentru jocuri de copii sau loc în care copiii se joacă cu mingea. 5. (Şi în sintagma *de-a ogoiul*) Numele mai multor jocuri de copii.

Pentru a preciza proveniența cuvîntului *ogoi* în limba română, observăm că atestările cele mai numeroase şi cele mai vechi provin din

Transilvania. Astfel, ţinînd seama de izvoarele semnalate în DLR, sensul 1. „loc de popas" (atestat la Gheţie, R.M., Barcianu, Alexi, W.) poartă, în DLR, menţiunea „învechit, prin Transilv.".

2. „Loc într-un lan unde semănătura a crescut mai înaltă decît în jur" (atestat în fostul judeţ Arad, vezi Petru Tincra Pribeagul, *Pietre rămase*, Bucureşti, 1936).

3. „Loc delimitat pentru jocuri de copii", atestat în Klein, *Dictionarium...*, *Lexiconul budan*, Păcală, *Din etnografia comunei Răşinari*.

4. „Numele mai multor jocuri de copii" atestat în Uriu-de-Cîmpie — — Turda, în Podeni — Aiud şi în Bonţ — Someş (cf. Coman, Gh.).

În Oltenia, cuvîntul este cunoscut mai ales ca nume al mai multor jocuri de copii (vezi atestările din DLR).

S-ar putea presupune că *ogoi* a trecut, din Transilvania în Oltenia, numai cu sensul secundar, ca nume al unor jocuri de copii?

Două fapte ne împiedică să susţinem această ipoteză:

1. Sensul de „loc într-un lan unde n-a răsărit semănătura", atestat în Strehaia (Oltenia).

2. Compusul *ciupercă-de-ogoi*, atestat numai în localitatea Vînju-Mare-Strehaia. Acesta n-ar fi putut să se formeze decît într-o arie în care *ogoi* „loc" făcea parte din lexicul curent al regiunii respective.

Rezultă astfel că *ogoi* cu sensul de „loc" a avut o arie mult mai întinsă, care a cuprins partea vestică a ţării (Transilvania şi Oltenia).

Pe de altă parte, verbul bg. *огоя* „a îngrăşa" şi verbul sîrb. *ogojamu* „a creşte" ne fac să presupunem existenţa unui slavon. *оroй* „loc". Din acesta s-a putut dezvolta sensul de „a creşte (sau „a îngrăşa") vitele aflate pe locul respectiv".

În DLR (s.v. *ogoi* [3] „a linişti, a potoli") se face referire la un slavon. [o]гoй „pace, înţelegere". După părerea noastră, referirea ar fi fost mult mai potrivită la substantivul *ogoi* [2] „loc".

Apropierea dintre cele două sensuri: „pace" şi „loc" ne-a fost sugerată de cazul, destul de cunoscut, al unor cuvinte slave cu un polisemantism de tipul: „pace, înţelegere" + „întovărăşire, comunitate de oameni (în structura socială a slavilor)". La acestea trebuie să adăugăm desigur, şi sensul de „loc, spaţiu pe care se găseşte această comunitate".

Un astfel de cuvînt este, de exemplu, rus *мир*.

Presupunem că, după o evoluţie semantică paralelă cu aceea a lui [o]гoй „loc", dintr-un slavon мнр „loc" s-a putut dezvolta şi acela de „nume al unor jocuri de copii". Numele unui joc de copii *de-a miru* apare şi în limba română (cf. DLR, s.v. *mir* [5]) în Banat (Chizătău-Lugoj).

Am văzut că pentru verbul *a ogoi* „a linişti, a potoli, a domoli", DLR menţionează la etimologie: Cf. slavon. [o]гoй „pace, înţelegere".

Credem că ar fi fost necesar să se facă referinţă şi la verbul bg. *огоя* „a îngrăşa", şi la verbul sîrb *ogojamu* „a îngriji, a creşte", care explică, din punct de vedere formal, verbul românesc (vezi şi variantele *ogoia* şi *ogua*, atestate în limba română, cf. DLR, s.v.).

Alte dicţionare mai vechi n-au ezitat să indice, ca etimon, fie bg. *огоя* (cf. TDRG, CADE), fie scr. *ogoia* (cf. Şăineanu, DU).

Este drept că sensul verbului românesc este destul de depărtat de acela al verbelor din limbile slave.

Acest fapt ne determină să emitem ipoteza derivării, în limba română, a verbului *ogoi*, din substantivul *ogoi* [2] „loc de odihnă".

Din punct de vedere semantic, putem invoca evoluția similară a cuvîntului *popas*, al cărui sens inițial a fost acela de „loc de păscut" (popas fiind legat semantic, în slavonă, de verbul *popasti* „a paște"). De aici s-a trecut la sensul de „loc de oprire, în timpul unei călătorii, pentru a hrăni animalele" și apoi la cel actual: „loc de odihnă" (cf. și verbul *a poposi*, derivat de la *popas*).

Deși atestările pentru verbul *ogoi* sînt mai vechi decît acelea pentru substantivul *ogoi* „loc", faptul nu poate constitui un argument împotriva acestei ipoteze. Am arătat, mai sus, că *ogoi* „loc" a fost împrumutat din slavonă.

Aria lui *ogoi* „loc" este cuprinsă în aceea din care provin atestările mai vechi ale verbului *a ogoi*. Zona acestuia cuprinde nu numai Transilvania, dar și Banatul și nordul Moldovei (vezi în DLR atestări la Dosoftei, Anonymus Caransebesiensis, Klein, *Lexiconul budan*, Șincai, Polizu, Barcianu, Zbierea, Alexi, Ion Creangă).

Ogrăzá s.f., cuvînt regional, cu sensul de „colac care se dă la înmormîntare, peste sicriu, preotului, rudelor, vecinilor mortului etc.", nu a fost înregistrat decît în TDRG și DLR.

În DLR se menționează „etimologia necunoscută", și se face o trimitere prudentă la TDRG care îl pune în legătură cu slavon. **ограчстн**, scr. *ogrizati* „a mușca din ceva, a roade".

Soluția este corectă. Se mai pot face, însă, unele considerații asupra formării acestui cuvînt în limba română.

A. Din punct de vedere formal:

Ográză, cu accentul pe finală, ne face să presupunem că, la origine, cuvîntul a fost un diminutiv, format cu sufixul diminutival rom.-*ea*, deci **ográzea*, devenit *ográza* prin pronunțarea dură a lui *z* precedent.

Dacă îndepărtăm sufixul *-ea*, obținem tema *ográz-*, care vine:

a) fie dintr-o variantă s.f. **ogreză*, **ográză*, reconstituită pe baza unui pl. *ográji*, atestat de I. Golescu, C. (vezi *ogrinji* [1] în etimologiile de față, grupul 4 al variantelor), ca postverbal al unui verb slav dispărut **ogrezati*;

b) fie dintr-un s.m. sg. **ogreaz*, **ogrez* cu pl. atestat *ogreji* (vezi, de asemenea, *ogrinji* [1], grupul 3 al variantelor), ca postverbal al lui **ogrezati*, cu un diminutiv masculin, **ográzel* (> *ográzea*) ca intermediar.

B. Și din punct de vedere semantic pare să fie vorba de o dezvoltare proprie limbii române. Postverbalele: rus. *огрызок*, pol. *ogryzek*, ceh. *ohryzek* au sensul de „rămășiță de fîn", „de paie", legat de sensul „a roade" al verbelor respective (vezi tot aici *ogrinji* [1]).

Totuși substantivul corespunzător din bg. (pl.) *огризки* (< *огриз* + suf. *-ки*, glosat prin rus. *объедки* „resturi, rămășițe (de mîncare)", și nu prin rus. *огрызок* (probabil și scr. *ogrizine* "resturi de mîncare", cf. DLR, s.v. *ogrinji* [1]) poate explica transferul către „colac care se dă la înmormîntare", dacă presupunem că sensul din limbile slave meridionale era răspîndit, mai de mult, pe o arie mai întinsă (atestările pentru rom. *ográza* indică Transilvania și Bucovina, vezi Frîncu-Candrea, M. 168 și Marian, 293, cf. DLR, s.v.).

Scr. *ogrizine* cu sensul „resturi de mîncare" ar fi fost mai potrivit, ca termen de comparație, la *ogrăza*, decît la *ogrinji*[1] (cf. DLR, s.v. *ogrinji*). În același fel putea fi menționat bg. *огризки*.

În concluzie, *ogrăza* este un derivat cu suf. *-ea*, al unui s.f. **ogrează*, sau **ograză*, cu pl. atestat *ogrăji*, sau s.m. **ogreaz* sau **ogrez*, cu pl. atestat *ogreji*, provenit dintr-un v.sl. **ogrez* (postverbal al lui **ogrezati*).

În afară de aceasta, *ogrăza* este înrudit cu bg. *огризки* nu numai ca temă (**огрез-*, față de *огриз-*) dar și ca formație, sufixul diminutival rom. *-ea* corespunzînd unui sufix diminutival bulgar sg. (m.) *-ък*, (f.) *-ка*, cu pl. atestat *-ки*.

Ogrinji[1]. Pentru *ogrinji*[1] s.m. pl., (rar) f.pl. s-a dat în DLR ca etimon scr. *ogrizine* „resturi de mîncare". Etimologia este, credem noi, greșită. Ea corespunde din punct de vedere semantic (sens 1 : „resturi de paie de fîn" etc. nemîncate de vite), dar nu și din punct de vedere geografic (nu există nici un citat din Banat ; în schimb, cuvîntul este bine reprezentat în nordul Transilvaniei, în Moldova, Bucovina și Maramureș).

Din punct de vedere fonetic, scr. *ogrizine* nu poate fi luat ca etimon pentru *ogrinji* sau pentru vreuna dintre variantele menționate : *ogrăji*, *ogrinși*, *ogrinji* etc. Comparat cu acestea, scr. *ogrizine* apare ca un derivat de la un presupus **ogrizi* cu suf. *-(i)ne*. Dar el nu explică, în mod suficient, nici măcar varianta *ogrinjini* (ALR I 953/394), în care se recunoaște o terminație asemănătoare (*-ini*) cu aceea a scr. *ogrizine*. Dar tema *ogrinj* — (cu nazală) nu poate deriva dintr-o temă **ogriz-*. Fără îndoială că scr. *ogrizine* este înrudit cu cuvîntul slav din care derivă *ogrinji*[1]. Ar fi fost normal deci să figureze ca termen de comparație (în lipsa unui etimon sigur), așa cum s-a procedat în alte dicționare (TDRG, CADE, Scriban, DM). Tot ca termeni de comparație, Tiktin adaugă rut. *ogrizi*, sîrb. *ogrizak* și bulg. *ogrizki* „Speisereste", (acesta din urmă menționat și de Șăineanu, DU).

Rom. *ogrinji* a fost pus în relație cu verbul v. sl. **огрыстн** „a mușca, a roade" (cf. Miklosich, *Slav. Elem.*, 33, Cihac, II, 227, Conev, 73, TDRG, format cu pref. *o* — de la v. sl. **грыстн**). Ciorănescu (*Diccionario Etimológico Rumeno*, de unde am citat și bibliografia de mai sus) găsește că această etimologie nu pare evidentă („no parece evidente").

În adevăr, pentru a explica derivarea cuvîntului *ogrinji* trebuie să plecăm nu de la v.sl.**огрыстн**, ci de la o variantă a acestuia, slavon. **ogrizati*, care poate fi reconstituită pe baza cuvintelor existente în limbile slave de astăzi : bulg. *огриза*, *-изах*, scr. *ogrizati*, ceh. *ohryzati*, polon. *ogryzać*, ucr. *обгризати*, rus. *обгрызать*.

Dar nici **ogrizati* nu explică, în mod suficient, rom. *ogrinji*. Pentru aceasta este necesar să lămurim următoarele fapte :

1. Din punct de vedere fonetic :

a) *i* + *n*, în loc de *i* din *ogrizati*,

b) apariția lui *j* final.

2. Din punct de vedere semantic, relația dintre slavon. **ogrizati* „a mușca, a roade" (cf. v.sl. **огрыстн**) și *ogrinji* „resturi de paie, de fîn etc. nemîncate de vite".

1.a. Dacă examinăm variantele lui *ogrinji*, observăm că ele se împart, din punct de vedere fonetic, în două mari categorii :

I. (*i* + *n*) + *ji* (sau *și*)

II. *i*, *e*, *ă* + *ji* (sau *și*).

Pentru prima serie : *ogrinji*, *ogrinși*, *orinji* și *oringi* (vezi sursele și ariile de răspîndire în DLR), trebuie să presupunem o variantă **ogręzati*.

Pentru a doua serie : *ogriji*, *ogreji*, *ogreș*, *ogrăji* (vezi sursele și ariile de răspîndire în DLR), trebuie să presupunem o variantă denazalizată : **ogrezati*. Aceasta este singura care poate explica pe *ogrăji* (prin *e* > *ă*). O variantă **ogrizati* prezintă dificultăți pentru varianta în *ă*.

Înseamnă că verbul slav a avut trei faze de evoluție : **ogręzati* > > **ogrezati* > *ogrizati*.

1.b. *j* final apare numai în variantele românești. El reprezintă o terminație specifică pentru plural, în alternanța *-z* (sg.)/*-ji* (pl.).

Rezultă că *ogrinji* și variantele sale de bază, *ogreji* și *ogriji*, sînt pluralele unor substantive care reproduc postverbalele slave **ogręz*, **ogrez* și *ogriz* ale variantelor **ogręzati*, **ogrezati* și, respectiv, *ogrizati*.

Ținînd seama de modul de derivare, variantele lui *ogrinji* se împart în 5 categorii :

1. *ogrinji*, cu un sg. **ogrinz*, care reproduce pe slavon. *ogręz*. Din *ogrinji* s-au dezvoltat : *orinji* și *oringi* (prin sincoparea lui *-g-*), *ogrinși* (prin amuțirea lui *j*) și un sg. refăcut *ogrinj*.

2. *Ogrinjini*, derivat din *ogrinji*, cu suf. *-ini*.

3. *Ogreji*, cu un sg. **ogrez*, reproduce pe slavon **ogrez*. Din *ogreji* derivă **ogreși* (prin amuțirea lui *j*) cu un sg. refăcut, atestat : *ogreș*.

4. *Ogrăji* (învechit), atestat la I. Golescu, c., și considerat s.m. pl. în DLR. El pare să fie, mai degrabă, s.f.pl. și ne face să presupunem un f.sg. **ogreză* sau **ograză*, format de la m. sg. **ogreaz* < **ogrez*.

5. *Ogriji*, cu un sg. **ogriz*, care reproduce pe slavon. **ogriz*.

Față de limba română, care a păstrat cele trei variante, **ogręz*, **ogrez* și *ogriz*, limbile slave n-au menținut decît una singură, pe aceea care reprezintă ultima fază a evoluției fonetice (așa cum rezultă, cel puțin, din dicționarele curente ale acestor limbi).

Dar postverbalul **ogriz* (sau **ogriz-*) nu apare în nici o limbă slavă în forma lui inițială, ci sub forma unui derivat cu sufix : bulg. (pl.) *огризки*, ceh. *ohryzek*, pol. *ogryzek*, rus. *огрызок* și scr. (pl.) *ogrizine*.

În afară de bulg. pl. *огризки*, toate celelalte au sensul de „resturi de paie".

2. Din punct de vedere semantic recunoaștem relația dintre slavon. **ogrizati* (despre vite) „a roade" și scr. *ogriz(ine)* ceh. *ohryz(ek)*, polon. *ogryz(ek)*, rus. *огрыз(ок)* cu sensul inițial al unui abstract verbal („acțiunea de a roade"), dar și cu acela de materie, luată în totalitatea ei, în cazul de față, „paie, fîn". Sensul de „rămășițe, resturi" se explică prin nuanța pe care o aduce prefixul *o-* în **ogrizati* „a roade superficial" (lăsînd resturi), față de simplul *grizati* „a roade" (cf. v.sl. грыстн).

Sensul 2 (Prin Bucov. : în forma *ogreji*) „vrejurile bostanului" (cf. DLR), se explică prin contaminarea dintre *ogreji* și *vrej(uri)* (cf. *ovreg*).

S-ar putea ca scr. *ogrizine* să aibă şi sensul mai larg (indicat în DLR) de „resturi de mîncare". Dar în dicţionarul lui Vuk Stef. Karadžić, *Српски рјечник* ... IV *изд.*, Belgrad, 1935, cuvîntul este glosat prin „resturi de fîn" („die Ueberbleibsel von Heu in der Krippe", „residuum foeni"), deci acelaşi sens ca şi *ogrinji*. Glosarea din DLR „resturi de mîncare" pare să fie de prisos.

În concluzie, *ogrinji* şi variantele de bază, *ogreji* şi *ogriji*, provin din slavă şi reprezintă variante ale unor postverbale care nu s-au păstrat în limbile slave de astăzi.

Ogrinji [2] este atestat în DLR cu următoarele două sensuri:

1. (Despre oi) „A se hrăni cu ogrinji"; 2. (Despre oameni) „A slăbi".

Sensul al doilea este dat ca figurat, deci o dezvoltare semantică a primului sens.

Nu se înţelege ce legătură directă poate fi între faptul că oile se hrănesc cu ogrinji şi acela că oamenii slăbesc. Pentru a explica transferul semantic, ar fi necesar să imaginăm o treaptă intermediară, neatestată, fie:

a) (Despre oi) „A slăbi, hrănindu-se cu ogrinji" fie:

b) (Despre oameni) A se hrăni cu ogrinji, asemenea oilor.

Am putea ajunge la o explicaţie, presupunînd formarea unui verb *ogrinji* „a slăbi", sub influenţa adjectivului *ogrinjos* „slab", atestat în aceeaşi localitate (Drăguşeni-Paşcani), ca şi *ogrinji*.

Format de la *ogrinji* [1] „resturi de paie, de fîn etc. + suf. *-os*", *ogrinjos* are (în DLR) un sens propriu: 1. (Despre fîn) „Cu multe cotoare" şi un sens figurat: 2. (Despre oameni) „Slab". Constituirea sensului figurat este, în cazul de faţă, normală.

Ar însemna, însă, că *ogrinji* „a slăbi" nu reprezintă un sens figurat al primului sens, ci un alt verb, derivat de la *ogrinjos*.

Plauzibilă din punct de vedere semantic, explicaţia nu este prea corectă din punctul de vedere al formării cuvintelor. Sufixul *-os* este un denominal. (Uneori formează adjective de la verbe, dar în cazul de faţă nu pare să fie probabil.) Urmează că fenomenul invers, derivarea unui verb dintr-un adjectiv *ogrinjos*, este tot atît de neobişnuit.

De aceea ar fi mult mai simplu să vedem, în sensul al doilea („a slăbi"), rezultatul unei contaminări între *ogrinji* [2] „a se hrăni cu ogrinji" şi *ogîrji*, cu atît mai mult cu cît *ogîrjit*, ca adj., are o variantă *ogrijit* (vezi DLR, s.v.), aproape omofonă cu part. *ogrinjit*, de la *ogrinji* [2].

Fie că se explică prin contaminare cu *ogîrji* (cum înclinăm să credem), fie prin influenţa lui *ogrinjos*, sensul „a slăbi" al verbului *ogrinji* nu poate să fie un sens figurat al celui dintîi: „a se hrăni cu ogrinji".

Ogrinjos. În DLR se consideră că sensul 2. „(despre oameni) slab" al adjectivului este figurat faţă de sensul: „(despre fîn) cu multe cotoare".

Faptul este plauzibil. Dar în cazul acesta este greu să explicăm derivarea lui *ogrinji* „a slăbi" (vezi mai sus *ogrinji* [2]).

Dacă admitem că *ogrinji* „a slăbi" s-a format prin contaminare cu *ogîrji*, este mult mai simplu să presupunem că sensul de „slab"

(atestat, ca și verbul *ogrinji*, într-o singură localitate : Drăguşeni-Paşcani) al adjectivului *ogrinjos*, s-a format sub influența verbului *ogrinji* „a slăbi". În consecință nu este vorba de un sens figurat al sensului „cu multe cotoare".

Martie 1970

DAN BUGEANU

Șuetă. Într-un articol consacrat sufixului *-etă*[1], acad. Al. Graur își exprimă îndoiala că rom. *șuetă* ar fi de origine franceză, considerîndu-l mai curînd un derivat românesc de la o bază onomatopeică. Rezerva autorului față de originea franceză a lui *șuetă* s-ar justifica prin aceea că de la sensurile de „bufniță" și „perfect" (ultimul argotic) ale fr. *chouette* nu se putea ajunge la înțelesul cu care e întrebuințat rom. *șuetă*.

Un autor german, dr. Lange Kowal, într-o notă specială asupra acestui cuvînt[2], propunea ca etimon germ. dial. de sud *die Schwetti* „apă", presupus că ar fi fost utilizat figurat cu sensul de „pălăvrăgeală". Prin sașii, deși autorul nu știe dacă îl întrebuințează sau nu, cuvîntul ar fi pătruns în română.

Explicația aceasta, nefiind bazată pe ceva sigur, e departe de a convinge.

Șuetă nu se poate explica nici ca o creație românească, pentru că mecanismul derivării lui nu este de loc clar. Derivatele în *-etă* analizabile în românește, cu care s-ar grupa acest cuvînt, sînt formate de la substantive (*babetă* < *babă*, *gonetă* < *goană*), așa încît o legătură a lui *șuetă* cu verbul *a șopti* sau onomatopeicul *a șușoti*, *a șoșoti* sau chiar cu interjecția *șu*, singurele baze posibile pentru degajarea unui radical *șu-*, este destul de greu de admis, mai ales că nici semantic această raportare nu se prea justifică.

Șuetă nu este un termen literar, cum sînt toate exemplele în *-etă* date în articolul citat de acad. Graur, dar nici popular, ci un cuvînt familiar orășenesc[3], ca și *babetă* și *gonetă*. E utilizat mai ales la singular, cu articolul nehotărît (precedat de obicei de prepoziția *la*), în contexte cu aceleași verbe care admit după ele substantivele sinonime *discuție*, *conversație*, *taifas*, *vorbă*, adică verbele : *a fi*, *a avea*, *a merge*, *a se duce*, *a veni*, *a sta*, *a face*, *a* (*se*) *ține*, *a-i plăcea* : *i-a plăcut șueta de aseară* ; *a merge la o șuetă* ; *a se ține de șuete* ; *a avea o șuetă*. Cuvîntul nu este prea vechi în limbă (altfel ar fi fost întrebuințat de Caragiale sau înregistrat în dicționarul lui I.-A. Candrea), ci cel mult de pe la începutul secolului nostru, introdus din argourile franceze.

---

[1] Al. Graur, *Sufixul -etă*, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al IV-lea, 1967, p. 86.

[2] Dr. Lange Kowal, *Șuetă*, în „Studii și cercetări lingvistice", XVIII, 1967, nr, 3, p. 341—342.

[3] Cf. citatul din Cezar Petrescu reprodus în *Dicționarul limbii române contemporane* : „Ne-a tras Jan o *șuetă* de nu mai puteam scăpa".

Sensurile argotice ale fr. *chouette* „bufniță", atestate încă din vremea lui Rabelais[4], sînt, în general, de „beau, bon, excellent, agréable, aimable, de bonne prise". Pe lîngă valoarea de adjectiv a argoticului *chouette*, unele dicționare consemnează și pe cea de substantiv, cu sensul de „affection ; joie ; la meilleure partie d'une chose" (de ex. *faire les gens au chouette = les éblouir par de belles paroles*)[5]. De asemenea, se folosește în locuțiuni ca : *à la chouette* „à la bonne, d'une manière aisée"[6], *avoir à la chouette* (cu sensul de „aimer", sinon. „à la bonne")[7] sau *faire une chouette* „jouer au billard contre deux autres personnes"[8].

Citarea acestor izvoare pentru unele dintre sensurile argotice ale fr. *chouette* este suficientă pentru a se susține originea franceză a rom. *șuetă* „conversație ușoară, spirituală și distractivă între prieteni". Foarte probabil că și în română a fost întrebuințat la început exclusiv ca termen de argou (sau de jargon), ceea ce explică într-un fel menținerea lui în limbajul familiar orășenesc. Trebuie adăugat, în sfîrșit, că româna a împrumutat din franceză și cuvîntul *șic* „eleganță, distincție, bun gust ; lucru care amuză", care, în franceza vorbită azi (*chic*) este sinonim întru cîtva cu argot. *chouette*.

8 noiembrie 1970

GR. BRÂNCUȘ

---

[4] Cf. Lorédan Larchey, *Dict. hist. d'argot*, Paris, 1880, p. 106 ; L. Sainean, *Les sources de l'argot ancien*, II, Paris, 1912, p. 312.

[5] Gaston Esnault, *Dict. hist. des argots français*, Larousse, 1965, p. 162.

[6] *Ibidem*.

[7] Géo Sandry et Marcel Carrère, *Dict. de l'argot moderne*, Paris, 1953, p. 51.

[8] Alfred Delvau, *Dict. de la langue verte*, Paris, 1967, p. 95 ; cf. și rom. *șuetă, șuetar* din terminologia jocurilor de cărți : *A face o șuetă de écarté* „a da un banc de écarté, a face pe « bancherul » la acest joc", Iorgu Iordan, LRA, 163.

ISTORIA SEMNULUI GRAFIC â ÎN SCRIEREA ROMÂNEASCĂ

FLORA ŞUTEU

Recent au apărut în presa literară cîteva scurte articole care manifestă un interes surprinzător, neaşteptat de viu, chiar violent, pentru litera *â*, pe care sistemul alfabetic românesc de astăzi o păstrează numai în scrierea familiei cuvîntului *român*[1]. Întrucît, cu acest prilej, s-a adus în discuţie „tradiţia", mi se pare oportun să prezint cititorilor revistei faptele concrete care formează conţinutul acestei tradiţii.

1. Litera *â* apare pentru prima dată în texte scrise în limba română, la 1641—1660, în zapisele pe care Ilinca Leurdeanu, fiica lui Pătraşcu-vodă şi nepoata lui Mihai Viteazu, le semnează utilizînd formule stereotipe româneşti scrise cu litere latine. După cum reiese din aceste scurte texte, *â* corespunde semnului chirilic ѣ, în condiţiile în care acesta este echivalent cu *ă* de astăzi[2].

După o perioadă îndelungată în care litera nu mai este atestată în texte româneşti scrise cu litere latine, ea reapare în sistemul alfabetic al lui Micu şi Şincai, elaborat la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Din comentariu şi din exemplele date se poate deduce rolul literei de a nota, în anumite cuvinte, vocala centrală cea mai închisă pe care astăzi o scriem cu *î*: „In his enim circumstantiis *a* non pronuntiatur, neque ut accentû acutô notatum, neque ut sine accentû positum, sed mollius, ac quasi per nasum e. g. *trambitia... camp... pane... târg...* De quarum vocum pronuntiatione, nec non de littera ѣ in priori regulâ citatâ praestabit consulere vivam magistri vocem"[3]. Începînd cu această dată, litera este din ce în ce mai des

[1] Vezi articolele semnate de acad. Al. Philippide, Al. Piru, Marin Sorescu, Fănuş Neagu, Ilie Constantin, Romulus Vulpescu şi Leonid Dimov în „Luceafărul", nr. 48, din 28 noiembrie 1970 şi pe acela semnat de prof. Dimitrie Macrea în „România literară", nr. 49, din 3 decembrie 1970, p. 10.

[2] Vezi Romulus Ionaşcu, *Sistemele ortografice cu litere latine în limba română*. Focşani, 1889, p. 28; Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Bucureşti, 1968, p. 200—201.

[3] Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, p. 2.

întîlnită în diferitele sisteme ortografice elaborate în toate cele trei provinciile româneşti.

Între 1858—1860 ea apare în sistemele ortografice stabilite în Muntenia şi Moldova din iniţiativa Eforiei Şcoalelor, sisteme cu ajutorul cărora se va generaliza treptat, pe cale oficială, în Principatele Unite, scrierea cu alfabet latin. Pe această cale *â* pătrunde în scrierea românească cu litere latine din Muntenia şi Moldova[4]. În textele româneşti scrise cu litere latine în provinciile româneşti din Imperiul austro-ungar, litera *â* apare sporadic, în această perioadă. Ea este folosită pentru evitarea cazurilor de omografie şi pentru rezolvarea unor situaţii considerate excepţii în raport cu normele ortografice stabilite.

Între 1881—1953, *â* apare în toate sistemele ortografice academice, specializîndu-se treptat pentru notarea unui singur sunet, acelaşi pentru care, după anumite reguli, era folosit în acelaşi timp şi semnul grafic *î*. Deşi a fost adoptată de toate sistemele ortografice cu litere latine votate de Academia Română, de la înfiinţarea ei, litera *â* nu a fost acceptată niciodată de întreaga publicistică românească. Reviste de mare prestigiu cum au fost „Grai şi suflet", „Contemporanul" şi „Viaţa românească"[5] au folosit pentru fonemul vocalic central închis un singur semn grafic : *î*.

2. Se poate pune întrebarea care a fost cauza că, dintre cele două semne grafice concurente, tocmai *â* a fost contestat şi nu *î*. Această cauză trebuie căutată în tradiţia scrierii în limba română, de la începuturile ei pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Cea mai constantă valoare a lui *î* a fost aceea de a nota „vocala nazală" adică pe [ɨ][6]. Semnul grafic latin prelua astfel funcţiile unui semn chirilic destul de asemănător ca înfăţişare ѧ. Legătura dintre cele două semne se realizează, în Muntenia şi Moldova, pe nesimţite, prin alfabetele de tranziţie, aplicate în cele două provincii după 1848 mai ales[7]. Datorită acestei împrejurări, *î* a avut, atît în sistemele oficiale cît şi în publicistica secolului a XIX-lea, o poziţie relativ stabilă şi valori, în general, bine delimitate.

3. Spre deosebire de *î*, semnul grafic *â* are, pînă în prima jumătate a secolului al XX-lea, valori contradictorii, adeseori greu de delimitat. Le voi aminti pe cele mai importante, schematizînd oarecum descrierea cu scopul de a prezenta faptele într-o lumină cît mai clară :

a) *â* = [ɨ]. Aceasta este singura valoare cu care *â* mai este cunoscut astăzi, deşi nu este nici valoarea sa originară şi nici cea mai reprezentativă. În afară de Micu şi Şincai, *â* apare ca [ɨ] într-un sistem ortografic creat de Gheorghe Roja la 1809[8]. Cipariu foloseşte semnul exclusiv pentru evitarea omografiei. El scrie *mâna* ca să evite confuzia cu *mana*

---

[4] Vezi Vîrtosu, *op. cit.*, p. 234—246.

[5] Cu *î* s-a scris şi titlul acestei reviste pînă în anul 1965.

[6] Pentru comoditatea expunerii adoptăm acest semn fonetic convenţional pentru a nota sunetul vocalic scris conform ortografiei actuale *î*; pentru folosirea lui *î* vezi Vîrtosu, *op. cit.*, p. 234, 237, 245. S-ar mai putea adăuga faptul că cei care au susţinut semnul cu cea mai mare consecvenţă au fost filologii bucovineni, iniţiativa aparţinînd mai ales lui Aron Pumnu.

[7] Vezi Vîrtosu, *op. cit.*, p. 221—226.

[8] Gheorghie Constantin Roja, *Măiestria ghiovăsirii româneşti*, Buda, 1809, p. 28.

„mană"[9]. La începutul activităţii sale, admite şi Aron Pumnu acest semn cu valoarea [i], dar numai pentru anumite cazuri aberante[10].

În 1867, Societatea Academică adoptă norma stabilită de Cipariu. Se admite scrierea cu *â* a cuvintelor *mână*, *stână*, *română*, pentru a le deosebi de *mană*, *stană*, *romană*[11]. În 1869, norma academică acceptă accentul circumflex pentru un număr mai mare de cazuri[12], iar după 1881, *â* devine treptat unicul semn echivalent al lui *î*, deosebindu-se de acesta prin distribuţia pe care o primeşte conform normelor ortografice. El notează vocala centrală închisă numai în interiorul cuvintelor. Existau, bineînţeles, şi excepţii, ca gerunziile verbelor de conjugarea a IV-a sau cuvintele compuse de tipul *neînţelegător*. Această regulă[13] a scrierii cu *â* pornea de la cele cîteva cuvinte de origine latină în care vocala [i] provine dintr-un *a* latin accentuat, aflat în poziţie nazală, de exemplu *câmp*, *mână*, *pâine* (*campus*, *manus*, *panis*). Faptul că existau cuvinte de origine latină care ar fi trebuit mai degrabă scrise cu *î* decît cu *â*, tot pe baza sunetului originar, de exemplu *rîde*, *rîs*, *rîu* (*ridere*, *risus*, *rivus*) sau că în alte cuvinte [i] provenea din alte sunete, de exemplu din *o* în *fîntînă* (*fontana*) nu constituia un argument puternic pentru susţinătorii acestei reguli ortografice. În schimb, pentru intelectualii români care înţelegeau că sistemul ortografic este o convenţie şi erau convinşi că, în secolul al XX-lea, pentru români sosise momentul de a simplifica această convenţie şi de a o elibera de toate implicaţiile ei politice şi morale, pe care le slujise cu credinţă, dar care acum nu mai aveau nevoie de serviciile ei, poziţia Academiei era anacronică.

Congresele filologilor români care se ţin în 1925 la Bucureşti şi în 1926 la Cluj, luînd în dezbatere problema ortografiei, propun scoaterea lui *â* din sistemul alfabetic. Păstrarea lui excepţională numai pentru familia cuvîntului *român* este acceptată de Academie la începutul anului 1932[14]. În urma unei întîmpinări prezentate Academiei de Simion Mehedinţi la 19 februarie 1932, Academia revine asupra hotărîrii luate şi, la 25 mai 1932, include din nou în sistemul alfabetic al ultimei sale reforme ortografice pe *â*. În semn de protest, Densusianu se retrage de la şedinţele sesiunii academice[15].

La *â* se va renunţa complet în 1953—1954, pentru a se reveni la excepţia *român* în 1965, cînd se aplică de fapt exact propunerea Congresului filologilor români din 1926, cu amendamentul academic din februarie 1932.

b) *â* = [ə][16]. Deşi nu este absolut sigură, valoarea lui *â* în sistemele alfabetice care îl raportează la ъ chirilic, poate fi, pentru majoritatea cazurilor concrete, interpretată ca fiind aceea a vocalei pe care astăzi

---

[9] T. Cipariu, *Extract de ortografie cu litere latineşti*... Blaj, 1841, p. 11; T. Cipariu, *Principia de limbă şi de scriptură* Ediţia a II-a, Blaj, 1866, p. 282.

[10] Aron Pumnul, *Voci asupra vieţii şi însămnătăţii lui*... Cernăuţi, 1889, p. 216.

[11] „Analile Societatei Academice Romane", I, 1869, p. 77.

[12] *Ibidem*, p. 281.

[13] *Reguli ortografice*, Bucureşti, 1904, p. 7; vezi şi Ion Bianu, *Ortografia limbei române*, Bucureşti, 1899, p. 12—13.

[14] *Ortoepie şi ortografie românească*. Proiect întocmit de M. C. Gregorian, Ştefan Pop, şi Vasile V. Haneş... Bucureşti, 1940, p. 23.

[15] *Ibidem*, p. 23—24.

[16] Semn convenţional pentru vocala notată ortografic cu *â*.

o notăm cu *ă*. Această valoare apare în sistemele oficiale muntenești și moldovenești de la 1858 — 1859[17]. În 1866, Junimea adoptă și ea această echivalență *ă* = *â*, restrîngînd însă utilizarea ei la [ə] de la persoana a 3-a singular de la perfectul simplu al verbelor de conjugarea I[18]. Între 1860 și 1881, în textele tipărite în Muntenia și Moldova *â* apare frecvent cu valoarea [ə]. În Muntenia litera apare mai ales pentru *ă* accentuat, de exemplu *fără*, *dărui*, *dămu*[19], iar în Moldova pentru *ă* în toate pozițiile, de exemplu *fârâ*, *dârui*, *considerâtiuni*[20]. De altfel, în sistemele ortografice moldovenești se creează o adevărată „tradiție" în această direcție. Gramatica lui Alecsandri de la 1865 cuprinde semnele â = [ə] și î = [ɨ][21]. Tiktin recomandă, la 1889, în sistemul său ortografic, același sistem de corespondențe grafice[22]. Cred că ultimul care se conformează acestei tradiții este Scriban. În dicționarul său de la 1939, el precizează că îl consideră pe *â* mai potrivit pentru *ă*, al cărui semn diacritic, indicînd în general scurtarea unei vocale, este neadecvat pentru sunetul pe care îl reprezintă[23]. În același loc, Scriban face următoarea observație: „Litera *â* (pe care Academia o susține numai fiindcă *român* vine din *romanus*) e tot una cu *î* și încurcă învățarea limbii românești. Principiu științific e «un sunet, o literă». Prin urmare, dacă natura a făcut din latinu *anima* românescu *inimă*, «crima» e tot așa de mare ca și cînd scrii *romîn* în loc de *român*, latinește *romanus*. De altfel chiar Traian, dacă l-ai scula din morți și l-ai pune să pronunțe *român*, ar pronunța *romun* (nu *roman*) ca și italienii și ca toți cei care n-au sunetu *î* în limba lor. Dar fiindcă numele de *roman* ne e așa de drag, eu am făcut o concesiune patriotică numai pentru el și scriu *român*, *românesc*, iar în rest numai *î*" [24].

c) *â* = [ə] și [ɨ]. Există în secolul al XIX-lea destul de numeroase sisteme ortografice în care lui *â* i se atribuie nediferențiat aceste două valori fonetice. Cele mai cunoscute sisteme sînt: al lui Vasile de Csokotis[25] la 1819 și sistemele succesive create de Heliade între 1836 și 1848[26]; la sfîrșitul activității sale, Heliade nu mai admite folosirea acestui semn decît în condiții excepționale[27].

d) *â* = [*a*]. Această valoare secundară și incidentală apare mai mult în sisteme teoretice decît în sisteme practice, aplicate sau aplicabile. Ea merită să fie amintită, întrucît ilustrează modul în care era văzută, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, posibilitatea de funcționare a semnului grafic pe care îl discutăm. Cei care încearcă să consacre pe *â* în locul lui *a* provenit din contragerea a două sunete vocalice sînt

---

[17] Vezi Vîrtosu, *op. cit.*, p. 232, 234, 244.
[18] Vezi T. Maiorescu, *Critice*, București, 1966, p. 278.
[19] „Buciumulu...", Director Cesar Bolliac, I, 1862—1863, p. 693, 696.
[20] „Din Moldova", Redaptorul B. P. Hasdeu, I, 1862, p. 1, 4.
[21] Vezi Vîrtosu, *op. cit.*, p. 245.
[22] Vezi *Călăuza ortografică*, în „Arhiva Societății științifice și literare din Iași", I, 1889, p. 163—164.
[23] Vezi August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939, p. 51—52.
[24] *Ibidem*.
[25] Vezi Vasilie Gergely de Csokotis, *Omu de lume...*, Viena, 1819.
[26] I. Heliade-Rădulescu, *Opere*. Ed. D. Popovici, București, 1943, p. 519—521.
[27] Vezi idem, *Principie de orthographia romana*, București, 1870, p. 16.

V. Roman şi Ath. Marienescu[28]. Ultimul se bazează în indicaţiile sale pe anumite afirmaţii făcute de Cipariu, dar nu ţine seama şi de justificatele rezerve ale filologului de la Blaj. Iată ce spune Cipariu : „... şi la noi cercuflexul ar putea avea loc numai în asemeni cazure, cînd adeca ocur [„apar"] vocali contrase din două, cari în limba română se şi află ales în *a* şi *i*. De aceea, dacă ortografiştii noştri cei mai vechi nu ne-ar fi preocupat, şi după dînşii uzul nu ar fi aşa de generale, stabilind pronunţarea lui *â* ca ѫ[29] — noi am fi proiectat ca *â* să se scrie numai unde *a* tonic e contras din doi *a*, şi de aici am fi propus, de exemplu, ca imperfecţii de conjugaţiunea I să se scrie cu *â* în toate persoanele, precum : *io laudâm*"[30].

★

Aceasta este pe scurt „tradiţia" cuprinsă în semnul *â*. O tradiţie frămîntată şi tulbure, pe care o înfrumuseţează astăzi seninătatea necunoaşterii şi poezia distanţei.

---

[28] Vezi „Amicul şcoalei", Sibiu, IV, 1863, p. 100; „Foişoara Telegrafului român", Sibiu, II, 1876—1877, p. 47—48.

[29] Faptul că *â* apărea şi pentru ъ nu prezenta interes.

[30] „Archiv pentru filologie şi istorie", Blaj, 1867, p. 549.

O PRECIZARE ÎN LEGĂTURĂ CU ARTICOLUL *MIHAIL EMINESCU ET L'EXPRESSION POÉTIQUE ROUMAINE*

Nu demult a apărut în revista „Eminescu", rassegna semestriale di filologia rumena, nr. 1/1967, p. 53—71 articolul *Mihail Eminescu et l'expression poétique roumaine*, semnat A.Rosetti.

Cum fără greutate se poate observa, la o examinare atentă, articolul nu este decît versiunea prescurtată a studiului nostru consacrat limbii şi stilului lui Eminescu, apărut, în româneşte, în *Studii de poetică şi stilistică*, [Bucureşti], 1966, p. 167—204 şi *Studii de istoria limbii române literare, Secolul al XIX-lea*, vol. II, [Bucureşti], 1969, p. 307—351.

Omiterea numelui unuia dintre autori în versiunea apărută în Italia este accidentală şi se datoreşte, probabil, unei erori strecurate fie în copia dactilografică, fie în probele tipografice.

Cititorul este rugat, prin urmare, să ţină seama de faptul că articolul publicat în revista „Eminescu" din Roma este, asemenea studiilor apărute în 1966 şi 1969, opera noastră comună.

ACAD. AL. ROSETTI şi ION GHEŢIE

LUCIA WALD — ELENA SLAVE, *Ce limbi se vorbesc pe glob*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968, 295 p.

Cartea prezentată în rîndurile de faţă constituie prima încercare din literatura noastră de specialitate de a trata o temă atît de complexă ca descrierea şi clasificarea limbilor vorbite astăzi în lume.

Întemeindu-şi expunerea pe bibliografia consacrată problemei, autoarele oferă cititorilor informaţii referitoare la numărul de vorbitori ai diferitelor limbi sau grupuri lingvistice, la modul lor de viaţă, la nivelul de cultură specific fiecărui popor şi fac totodată scurte caracterizări asupra structurii unei limbi sau familii de limbi. Prin aceste informaţii cartea stîrneşte nu numai interesul specialiştilor, ci şi al nespecialiştilor preocupaţi de lingvistică.

În descrierea limbilor vorbite astăzi pe glob, autoarele au încercat să îmbine trei criterii de clasificare: geografic, genealogic şi tipologic. În temeiul criteriului geografic, care ţine seama de gruparea teritorială, materialul întregii lucrări este organizat în cinci capitole, potrivit concepţiei geografice tradiţionale despre cele cinci continente, prezentînd limbile din Europa, Asia, Africa, America şi Oceania. În descrierea limbilor fiecărui continent se indică apartenenţa genealogică a unei limbi (la o familie sau la un grup de limbi) şi se menţionează principalele trăsături lexicale şi gramaticale caracteristice limbii respective, trăsături care se pot desprinde şi din textele ilustrative date în acest scop.

Cine urmăreşte modul în care s-a concretizat afirmaţia autoarelor (p. 19) cu privire la îmbinarea celor trei criterii de clasificare a limbilor se convinge că înfăptuirea acestui deziderat este greu de realizat cu maximum de rigurozitate (p. 13, 105, 192, 222, 253). Criteriul clasificării genealogice ridică dificultăţi (încă nedepăşite de cercetători) în aplicarea modalităţilor de grupare a limbilor. Este cazul limbilor din America (socotit continentul cu cea mai mare diversitate lingvistică) şi al celor din Oceania (continentul cu cel mai fărîmiţat teritoriu şi în care procesul de diversificare lingvistică s-a accentuat de-a lungul secolelor). În descrierea limbilor din aceste continente (cap. IV şi V) s-a dovedit a fi mai operant criteriul clasificării geografice. De altfel, şi în prezentarea limbilor vorbite în Asia şi în Africa (cap. II şi III) acelaşi criteriu implică dificultăţi în aplicarea lui consecventă. O îmbinare a celor trei criterii de clasificare a fost realizată în primul capitol, consacrat limbilor din Europa.

În legătură cu expunerea modalităţilor de clasificare a limbilor făcută de autoare în introducere (p. 12—16) îmi îngădui unele observaţii. Ar fi fost utilă precizarea că o clasificare genealogică riguros ştiinţifică s-a putut aplica în cercetarea limbilor numai începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după elaborarea *metodei comparativ-istorice*. Era bine să se arate importanţa acestei metode în cunoaşterea perioadelor

foarte vechi din istoria unor limbi. De asemenea, ar fi fost binevenită sublinierea caracterului *istorist* al clasificării genealogice, care presupune în mod necesar un studiu *comparativ-istoric*. În acest fel cititorii — mai ales nespecialiștii — ar fi înțeles de ce, în cazul limbilor mai puțin cunoscute și analizate de cercetători, lipsa datelor istorice și a studiilor comparative creează (deocamdată !) dificultăți în aplicarea clasificării geneaologice.

Așa cum afirmă autoarele (p. 11), descrierea celor aproape 3 000 de idiomuri vorbite astăzi în lume și, mai ales, clasificarea riguroasă și exactă a lor sînt influențate atît de rezultatele obținute în cercetările lingvistice din acest domeniu, cît și de clarificarea și soluționarea numeroaselor probleme teoretice pe care le implică atare cercetări.

În ceea ce privește informația, documentată și bogată, mobilizată de autoare pe tot cuprinsul cărții, se pot formula unele observații privind dozarea : nu există în carte, după părerea mea, o justă echilibrare între informațiile care se adresează specialiștilor și cele adresate nespecialiștilor. Am impresia că unele pasaje ale lucrării pot nemulțumi atît pe specialiști, cît și pe nespecialiști. Lingviștii ar fi fost bucuroși să afle mai multe amănunte de ordin lingvistic (alături de cele de ordin istoric, etnografic etc.) ; tot așa cum nespecialiștii ar fi fost mulțumiți să găsească mai multe și mai exacte informații în legătură cu problemele teoretice.

Sînt convinsă că lucrarea ar fi cîștigat dacă în paginile unde se abordează chestiuni teoretice (și aceasta se face îndeosebi în introducere și în încheiere) s-ar fi tratat mai aprofundat și complet unul sau altul dintre aspectele teoretice.

Dacă-i avem în vedere pe nespecialiști, s-ar putea formula obiecția că atît în cuprinsul cărții, cît mai ales în introducere și încheiere, autoarele abordează unele probleme teoretice neclarificate încă de cercetători, care în mintea cititorului nespecialist pot rămîne confuze. Pentru nespecialiști îndeosebi ar fi fost util ca autoarele să definească mai clar și mai pe larg terminologia cu care se operează în carte. Mă refer la conceptele de *limbă, dialect, familie de limbi, grup de limbi, limbă mixtă, idiom de tranzit, idiom intertribal* etc. Ar fi fost binevenită o prezentare mai aprofundată a unor probleme teoretice ca : influența reciprocă dintre limbi sau familii de limbi ; cînd și de ce există bilingvism ; limbi de civilizație și limbi primitive etc.

O problemă teoretică importantă, care interesează deopotrivă pe nespecialiști și pe specialiști (ba poate mai mult pe aceștia din urmă) și care este implicată în „armătura" teoretică a unei lucrări cu o asemenea temă, este aceea a explicării nivelului diferit de dezvoltare atins de diferitele limbi de pe glob. Însă în carte nu numai că nu i se oferă cititorului această explicare, dar nici măcar o comparare între diferitele niveluri de dezvoltare ale diverselor limbi. Comparațiile pe care le fac autoarele constau în consemnarea, indiferent de nivelul dezvoltării, a asemănărilor și deosebirilor de structură (fonetică, lexicală, gramaticală) dintre limbi din aceeași familie sau dintre familii de limbi.

De această problemă este legată și aceea a *egalității* limbilor, care, după părerea mea, nu-și găsește ponderea cuvenită în carte. Sînt convinsă că dacă autoarele s-ar fi aplicat la o analiză bazată pe material faptic, ar fi ajuns la o concluzie contrară celei formulate în introducerea lucrării unde citim :

„Lingviștii au interpretat diferențele dintre limbi în moduri variate. Astfel, unii susțin că, deși deosebite mult între ele, limbile de pe glob se află în fond pe plan egal, întrucît toate sînt în stare să satisfacă necesitățile de comunicare ale vorbitorilor lor. Într-o asemenea formulare, egalitatea relativă a limbilor este înțeleasă ca egalitate absolută. Dar cum pot fi oare egale limbi care corespund unor necesități inegale?" (p. 17).

Dar dacă nu scăpăm din vedere faptul fundamental că oricărei limbi îi e caracteristică funcția de comunicare, apare ca o cerință logică să concludem că fiecare limbă este adecvată necesităților social-culturale ale societății care o vorbește ; deci, privite din acest punct de vedere, toate limbile

sînt „egale" dacă-şi îndeplinesc această funcţie, indiferent de gradul „necesităţilor" diverselor populaţii. Era necesar ca autoarele să prezinte mai clar distincţia dintre criteriile interne şi cele externe, în abordarea problemei egalităţii limbilor. Dacă, din punctul de vedere al criteriilor externe (nivel de dezvoltare socială şi culturală), limbile se găsesc la niveluri diferite de evoluţie, din punctul de vedere al criteriilor interne, care sînt fundamentale fiind specifice (limba ca mijloc de comunicare şi de exprimare a gîndurilor), limbile sînt egale [1]. În problema discutată, una dintre autoare, într-o lucrare publicată cu un an mai tîrziu, face următoarea precizare :

„Admiţînd ideea că limbile sînt în mod egal eficiente în raport cu nevoile societăţilor în care funcţionează, trebuie să admitem, totodată, că diferenţele de cultură între aceste societăţi pot servi ca un criteriu extern în aprecierea nivelului de dezvoltare a unei limbi" [2].

În observaţiile pe care mi-am îngăduit să le formulez aici am pornit de la convingerea că o carte interesantă şi utilă, care trebuie apreciată pentru valoarea ei documentară, ar putea deveni şi mai utilă pentru cititor, dacă, la o eventuală reeditare, unele dintre problemele discutate (mai ales cele teoretice) ar fi revăzute de autoare.

Incontestabil, tema abordată în lucrarea *Ce limbi se vorbesc pe glob* este foarte interesantă, dar şi foarte complexă, şi ar fi exagerat să pretindem celei dintîi încercări să fi răspuns în întregime cerinţelor impuse de tema tratată. Cred că, în ansamblu, cartea a reuşit să dea răspuns la întrebarea implicată în titlu şi să ofere cititorilor o imagine veridică, atît de variată şi complexă, a limbilor vorbite în lume.

Marica Pietreanu

AUREL NICOLESCU, *Probleme de analiză a frazei*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, 230 p.

Concepută ca un manual practic de gramatică a frazei [1], cartea lui Aurel Nicolescu, adresată în mod deosebit „absolvenţilor de licee sau şcoli generale care se pregătesc pentru examenele de admitere din institute şi facultăţi" (p. 8), este un instrument util contribuind la adîncirea cunoştinţelor teoretice şi la însuşirea corectă a tehnicii analizei gramaticale.

După o *Introducere* în care se precizează profilul lucrării („cartea noastră se situează la graniţa dintre culegere de probleme şi gramatică practică", p. 7), destinaţia (profesori de limba română, studenţi sau candidaţi la examenul de admitere) şi principiile directoare avute în vedere la întocmirea ei (respectîndu-se în mare parte soluţiile de analiză recomandate de *Gramatica* Academiei ed. a II-a, la care se fac în mod permanent trimiteri), lucrarea cuprinde două părţi distincte : o parte teoretică, în care se

[1] Se poate vorbi totuşi de o anumită superioritate a unei limbi dacă ea exprimă o idee cu mijloace mai economice decît altă limbă.

[2] Lucia Wald, *Progresul în limbă*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, p. 48; vezi şi p. 182 : „limbile sînt în fond egale din punctul de vedere al felului în care reflectă acţiunea factorilor sociali şi că inegalitatea lor este relativă".

[1] Lucrarea se înscrie pe linia unor preocupări mai vechi ale autorului. A se vedea în acest sens culegerea de *Analize gramaticale. Indicaţii, exerciţii şi probleme gramaticale pentru pregătirea examenului de admitere în clasa a IX-a*, Bucureşti, 1969.

explică etapele analizei frazei, metoda folosită şi se prezintă în mod succint principalele noţiuni de sintaxa frazei şi o parte practică, o culegere de texte cuprinzînd 69 de fraze analizate şi comentate de autor şi 10 texte neînsoţite de soluţii şi comentarii, propuse pentru verificare.

În partea de teorie gramaticală autorul precizează o serie de noţiuni importante de sintaxă, consacrînd scurte capitole fiecărui tip de propoziţie (principale, secundare necircumstanţiale şi circumstanţiale) şi de raport sintactic (coordonare, subordonare). Observaţiile teoretice bogate şi ilustrate cu exemple adecvate sînt accesibile şi utile celor cărora li se adresează. Problemele prezentate se referă la aspectele fundamentale ale sintaxei româneşti; interesul pe care-l prezintă depăşeşte uneori cadrul strict al analizei, prin consideraţii referitoare la frecvenţa unor tipuri de propoziţii, la valorile lor stilistice, la specificul unor construcţii sau la terminologie.

Deşi obiectul cercetării este limitat la sintaxa frazei, detalierea analizei are permanent în vedere principiul corespondenţei dintre părţile de propoziţie şi propoziţiile subordonate corespunzătoare, principiu menit să adîncească înţelegerea structurii frazei şi să ofere posibilitatea rezolvării unor dificultăţi de ordin sintactic. În acest scop se dau indicaţii de metodă menite să evite confuziile, identificările eronate ale unor propoziţii lipsite de mărci gramaticale specitice, semnalîndu-se cele mai frecvente greşeli şi modul cum pot fi înlăturate şi combătîndu-se procedeele mecanice de analiză sintactică.

Deşi în explicaţiile date se are mereu în vedere importanţa elementelor caracteristice din planul expresiei (remarcăm în acest sens frecvenţa observaţiilor privitoare la natura conjuncţiilor şi a altor elemente introductive) autorul acordă, după părerea noastră, un rol prea mare elementului semantic în analiza frazei. Prioritatea acordată factorului semantic (uneori în dauna celui formal) este evidentă atît în indicaţiile teoretice oferite pentru identificarea propoziţiilor, indicaţii care pun pe primul loc conţinutul propoziţiei respective şi apoi modalităţile formale de recunoaştere a ei, cît şi în partea consacrată analizelor. Un exemplu în acest sens îl constituie interpretarea predicatelor verbale compuse alcătuite cu verbe de modalitate şi de aspect, pentru care studiile consacrate nu au dat încă soluţii definitive. Discutarea ambelor ipoteze de interpretare de către autor este binevenită, dar soluţia de analiză, „înclinînd cînd într-o parte, cînd într-alta" (p. 20) în baza unor considerente exclusiv semantice, nu ni se pare cea mai indicată. Structurile sintactice cuprinzînd asemenea verbe sînt tratate în mod inconsecvent şi contradictoriu, verbele modale fiind considerate cînd predicative, cînd auxiliare modale (în indicaţiile teoretice *a putea* şi *a trebui* sînt considerate auxiliare de modalitate, iar *a începe* auxiliar de aspect; valoarea de modalitate este ignorată în cazul verbului *a veni*, în construcţii ca *îi venea să ţipe* (textul 43), considerat întotdeauna predicativ).

Selecţia atentă şi îngrijită a textelor înglobînd un număr mare şi variat de scriitori reprezentativi, „creatori de frază românească"[2], e de natură să ofere o mare varietate de tipuri şi situaţii sintactice[3], după cum conciziunea şi claritatea interpretării lor deşteaptă interesul şi pasiunea înţelegerii şi aprofundării mecanismelor care le guvernează.

Remarcăm atenţia acordată de autor tipurilor noi de propoziţii subordonate care

---

[2] Predilecţia autorului merge în mod evident spre Odobescu şi Hogaş, prezenţi în 23 şi respectiv 12 texte din cele 69 analizate în lucrare.

[3] Unele dintre ele relevate pentru prima dată în această lucrare. Din categoria locuţiunilor şi expresiilor fixe, cărora autorul le acordă o deosebită atenţie, menţionăm, între altele, locuţiunea conjuncţională cauzală *de frică să* din textul nr. 8, locuţiunea conjuncţională cumulativă compusă din locuţiunea prepoziţională *dincolo de* (sinonimă cu *pe lîngă, în afară de*) din fraza 63: *Dincolo de ceea ce* au pus la cale cu sînge rece diplomaţii... mulţimile au intrat în acest război mondial... Deşi în selecţia textelor s-au avut în vedere în primul rînd problemele complexe ale analizei frazei, aceste texte oferă exemple interesante la nivelul analizei propoziţiei.

apar în ultima ediție a *Gramaticii* Academiei. Nu credem însă că noile subordonate sînt chiar atît de rare pe cît se afirmă în lucrare. Toate aceste tipuri de propoziții pot fi întîlnite la scriitori ca Hogaș și Brătescu-Voinești[4] din care autorul a extras unele texte, precum și la Creangă (necuprins în lista autorilor excerptați)[5].

În legătură cu soluțiile propuse pentru unele dintre aceste noi tipuri de propoziții avem unele rezerve. Menționăm în continuare cîteva exemple din capitolul de analize pentru care explicațiile date ni se par incomplete sau nesatisfăcătoare.

Astfel ne deosebim în interpretarea propoziției: *decît ceea ce văd socotelile diplomaților* din textul 63 („...mulțimile au intrat în acest război general fiindcă de la el așteaptă altceva decît ceea ce văd socotelile diplomaților"), considerată de autor ca circumstanțială de excepție (de altfel singurul exemplu de subordonată de excepție din cele 404 propoziții subordonate analizate în volum, după cum se precizează la pag. 79).

Propoziția ar putea fi subordonată de excepție, dacă regenta ei ar fi negativă, așa cum precizează *Gramatica* Academiei, indicație preluată și menționată, de altfel, de autor, în capitolul teoretic consacrat acestui tip de propoziție. La o analiză mai atentă se constată că propoziția respectivă este dificil de încadrat într-un tipar sintactic precis, datorită, pe de o parte naturii sale mai complexe decît ar părea la prima vedere, pe de alta, absenței totale din *Gramatica* Academiei a unor construcții sintactice similare în capitolele consacrate propoziției de excepție sau celorlalte înrudite: cumulativă, opozițională, comparativă. După părerea noastră, propoziția respectivă este mai curînd o subordonată opozițională, avînd ca element regent un pronume nehotărît (deci o parte de propoziție, nu o propoziție).

Către această interpretare pledează posibilitatea transpunerii ei în coordonată adversativă. Această posibilitate de transpunere în coordonare adversativă a raportului dintre subordonata opozițională și elementul ei regent[6] se datorește caracterului adversativ[7] al pronumelor și adverbelor nehotărîte: *altcineva, altceva, altcumva, altundeva, altcîndva*. În cazul de față credem că este vorba de o subordonată opozițională cu caracter necircumstanțial[8], care intră în relație de opoziție cu o parte de propoziție necircumstanțială: *altcineva* (*altceva*).

Propoziția *ca să nu fii prădat* din textul 64: „Închinarea către cineva mai puternic, răscumpărarea prin bir *ca să nu fii prădat* de cine putea lesne să te prade..." nu este, datorită elementelor regente nominale

---

[4] Dintre aceste subordonate, cea mai frecventă pare a fi propoziția opozițională propriu-zisă, introdusă prin *în loc să*. La Brătescu-Voinești (*Întuneric și lumină*) în 80 de pagini am întîlnit 5 propoziții opoziționale, dintre care una falsă temporală: „Acum e adevărat că Microbul venea la nouă dimineață și ieșea la șase după-amiază, *pe cînd ceilalți veneau la unsprezece și ieșeau la trei*", pag. 263. Din același autor, un exemplu de propoziție cumulativă: — Domnule, zicea Nababul, nu mi-ar fi necaz: dar *după ce e urît* mai e și posac", pag. 265; un exemplu de circumstanțială de excepție, găsit la întîmplare la Hogaș: „și dacă întrînd trebuia să pleci capul, apoi aceasta nu însemna altceva *decît că părintele Ghermănuță îi dăduse ca înălțime* (*chiliei*) *întinderea făpturii sale însăși*, Hogaș, *Opere*, p. 261.

[5] Pentru existența acestor tipuri de propoziții în opera lui Creangă vezi lucrarea lui Al. Metea, *Modalitate narativă și structură sintactică în opera lui Ion Creangă*, în AUT, Seria Științe filologice, VII, 1969, p. 59.

[6] În *Gramatica* Academiei, ed. a II-a, vol. II, p. 332 se precizează că raportul de opoziție dintre subordonata opozițională și regenta ei este echivalent din punctul de vedere al conținutului cu raportul dintre două propoziții coordonate adversative.

[7] În articolul *Asupra claselor pronominale în limba română contemporană*, din SCL, 1964, nr. 2, p. 191, M. Manoliu împarte pronumele nedefinite în adversative (cele care se pot lega la dreapta cu *decît* + V: (Vine altul decît crezi) *altceva* (a fost altceva decît crezi), *altcineva* (pleacă altcineva decît crezi)) și nonadversative: *fiecare, alți, puțini, cîțiva*, care nu pot intra în acest context.

[8] Pentru caracterul necircumstanțial al propozițiilor opoziționale cumulative și de excepție, *cf. D. Crașoveanu, Sînt circumstanțiale complementele opozițional cumulativ și de excepție, precum și propozițiile corespunzătoare?*, în LR, 1969, nr. 2, p. 147—155.

care o guvernează (și pe care autorul le specifică, de altfel, în comentariul sintactic: „Elementele determinate sînt *închinare* și *răscumpărare*, substantive de proveniență verbală"), o propoziție circumstanțială de scop (negativă), ci o subordonată atributivă (finală) introdusă prin locuțiunea *ca să*, determinînd cele două abstracte verbale. În *Gramatica* Academiei[9], în capitolul consacrat atributivelor introduse prin conjuncțiile *să*, *ca...să*, se menționează că aceste atributive alcătuiesc construcții cu valoare obiectivă (*dorința să-i văd copiii*), sau, foarte rar, subiectivă (*plăcerea să o conduc* — ambele exemple din capitolul citat) pe lîngă substantive abstracte verbale sau cuprinzînd o idee verbală.

Deși poate la fel de rare, constatăm, avînd în vedere exemplul de mai sus, că aceste atributive pot alcătui și construcții cu valoare finală.

Înclinarea către o interpretare precumpănitor semantică și neglijarea faptului că echivalențele semantice nu constituie întotdeauna și echivalențe sintactice pot duce uneori la soluții eronate.

Pe linia raționamentului de mai sus ar trebui să considerăm construcția *prin bir* din aceeași propoziție (*răscumpărarea prin bir*) un complement instrumental, și nu un atribut „instrumental" (în baza aceleiași naturi nominale a elementului regent). Aceasta pentru că nici în capitolul consacrat determinării atributive din *Gramatica* Academiei faptele nu sînt complet elucidate. În descrierea atributului substantival prepozițional actuala gramatică specifică o serie de valori gramaticale ca: subiect, obiect, relație, timp, loc etc., dar nu menționează nicăieri valoarea instrumentală sau de agent („omorîrea boierilor *de către Lăpușneanu*, așa de frumos povestită de d. Negruzzi", Odobescu, *Opere*, I, 146) valori folosite în limba actuală[10] mai ales în stilul presei.

În același sens considerăm că propoziția: *Căci ...s-ar fi văzut...* din fraza 60 nu este principală, ci cauzală izolată de regenta ei. Justificarea interpretării ei ca principală, dată de autor în comentariu („*căci* ...aici nu poate fi conjuncție subordonatoare deoarece se află la începutul propoziției principale") este neconvingătoare și ignoră fenomenul frecvent al izolării subordonatelor în proza artistică contemporană.

O explicație neclară întîlnim la pagina 196, în legătură cu construcția *nu sînt de părere*, considerată predicat nominal exprimat printr-o locuțiune verbală cu sensul „nu sînt convins". Dacă înțelegem prin locuțiune verbală echivalentul semantic și sintactic al verbului, clasificarea sintactică a expresiei ca predicat nominal nu este justificată.

Am insistat mai mult asupra unor interpretări care ni s-au părut discutabile deoarece unele dintre ele reflectă mai curînd stadiul actual al unor probleme și aspecte sintactice neelucidate încă în tratatele noastre de specialitate, și mai puțin lipsuri propriu-zise ale lucrării. Faptele semnalate în prezentarea noastră, ca și altele, asupra cărora nu ne mai oprim, nu diminuează calitățile certe ale lucrării; dintre acestea, introducerea pentru prima dată într-o lucrare cu destinația celei de față a unor aspecte și categorii sintactice mai recente, ignorate sau ocolite de regulă în alte lucrări similare nu este, desigur, de cea mai mică importanță.

Expresie a unei experiențe directe și îndelungate, realizate în procesul complex al predării, cartea lui Aurel Nicolescu este un instrument de lucru prețios prin aspectul teoretic menit să dea o fundamentare științifică analizelor propuse.

Pregătirea temeinică a absolvenților de liceu, cărora li se adresează în primul rînd această carte, nu va fi completă decît prin elaborarea celuilalt capitol, consacrat sintaxei propoziției, pe care prezenta lucrare ne îndreptățește să o așteptăm de la autorul ei.

El. Berea-Găgeanu

---

[9] Vol. II, p. 276.

[10] M. Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, 1965, nr. 4, p. 405—428.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Studii de limbă, literatură și folclor, Reșița, 1969; *Cercetări de limbă și literatură*, Oradea, 1968 și 1969

Editarea la Oradea în 1968 și la Reșița în 1969 a unor publicații consacrate problemelor de limbă, literatură și folclor, reflectă, înainte de toate, o caracteristică esențială a actualului stadiu de dezvoltare a activității filologice din țara noastră. Este vorba de afirmarea în munca de cercetare a unor centre noi, alături de cele cărora, prin tradiție, ne obișnuisem să le recunoaștem un fel de monopol al preocupărilor științifice de prestigiu. Rîndurile de față își propun să aducă publicului încă neavizat cîteva informații despre aceste noi periodice, care înmănunchează un mare număr de comunicări, ținute îndeosebi de cadre didactice, în cadrul ședințelor de lucru sau al ședințelor științifice organizate de filialele județene ale Societății de științe filologice din R.S.R.

Publicația bihoreană *Cercetări de limbă și literatură*, avînd în fruntea colectivului de redacție pe Maria Copil, președinta filialei Oradea, ne transmite, încă de la primele pagini, orientarea sa programatică pe linia realităților transilvănene.

Alături de articole care se ocupă de rolul jucat de revistele ardelene în demonstrarea comuniunii spiritual-culturale în toate regiunile locuite de români (semnate de Viorel Faur, Mihai Vînturache, Ioan Baba, Zaharia Macovei, Victor Grecu), publicația bihoreană ne prezintă un scurt, dar interesant eseu despre *Unitatea limbii și unitatea națională în Transilvania în secolul trecut*. În el, Victor Grecu reia într-o perspectivă nouă problema raporturilor dintre preocupările lingvistice ale cărturarilor ardeleni și interesele politice românești în secolul trecut. Dacă pentru corifeii Școlii ardelene ponderea primordială a cercetărilor lingvistice cădea pe afirmarea latinității și a obținerii egalității de drepturi cu celelalte popoare din imperiu, după 1848 limba devine argumentul fundamental în vederea realizării unității statale. Această schimbare de obiectiv politic justifică interesul acordat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea problemelor unificării limbii, ale cultivării ei prin normare. Folosind citate semnificative din Alexandru Papiu-Ilarian, Timotei Cipariu, G. Bariț etc., autorul își demonstrează teza ajungînd la concluzia justă că „intelectualii transilvăneni, ca de altfel și cei din Principatele Unite, au anticipat într-un domeniu important și au pregătit înfăptuirea unității politice a românilor de la 1918".

În numărul al doilea, din 1969, al periodicului orădean, *Problema unității și unificării limbii literare* este mult detaliată, Victor Grecu ocupîndu-se de aspectele definitorii ale frămîntatelor dispute lingvistice ale timpului. Rolul de tribună a acestor dezbateri teoretice îl are, de această dată, „Foaia pentru minte, inimă și literatură" care reunește în coloanele ei opiniile tuturor „personalităților culturale de prestigiu de pe ambele părți ale Carpaților: Eliade Rădulescu, C. Negruzzi, A. Russo, C. Boerescu, G. Săulescu... G. Bariț, I. Maiorescu, T. Cipariu, A. T. Laurian..." etc. Tratînd sistematic discuțiile purtate în legătură cu diversele compartimente ale limbii: fonetică, vocabular, gramatică, autorul se menține însă la nivelul consemnării ideilor generale fără a prezenta critic viabilitatea soluțiilor propuse. El este interesat mai ales de faptul că „articolele publicate pun un accent deosebit pe respectarea tuturor vorbitorilor, a tuturor provinciilor în acțiunea de unificare și cultivare a limbii literare... ca o concluzie derivată din conștiința unității naționale".

Cele două studii ale lui Nicolae Măruşca — *Cîteva abateri în sintaxa graiului din comuna Borod* și *Vocalismul graiului din comuna Borod* sînt, probabil, în intenția auto-

rului, două capitole dintr-o viitoare monografie dialectală consacrată graiului crișean. Noutatea lor constă în anchetarea unei regiuni de pe malul Crișului Repede, mult mai la nord de valea Crișului Negru care a făcut obiectul monografiei lui Teofil Teaha. Rezultatele comparabile între cele două zone lingvistice, de altfel în permanenta atenție a autorului, contribuie la o cunoaștere mult mai nuanțată a realităților fonetice, sintactice etc. din Crișana, conducînd, în viitor, spre posibilitatea stabilirii unui diasistem al graiului cercetat.

Mai semnează articole Liliana Trîpcea, *Valori stilistice în episodul Greciei antice din „Memento mori" de Eminescu*, Lucian Drimba despre *Istoricul Societății pentru fond de teatru român în Ardeal* și Eugenia Dragoș în legătură cu *Problemele predării limbii române în școlile poporale din Transilvania la 1877*. Dintre autorii rubricii de *Documente, note, recenzii* reținem pe Valeria Botiș, ale cărei *Precizări privind unele probleme de sintaxă* ni se par foarte judicioase, dîndu-ne convingerea că ar putea fi avute în vedere la întocmirea celei de a treia ediții a *Gramaticii* Academiei.

Secțiunea de literatură din cel de al doilea număr al revistei continuă analiza publicațiilor ardelene (cu articolele semnate de Z. Macovei și Ioan Baba).

★

Prin titlul *Studii de limbă, literatură și folclor*, periodicul editat de filiala Reșița a Societății de științe filologice își fixează o lărgire a ariei de preocupări, în continuarea unei vechi tradiții care a consacrat Banatul printre primele vetre ale folcloristicii românești. Alături de textele *Din folclorul copiilor din Marga* culese de D. Jompan merită să semnalăm apariția, sub semnătura lui O. Mora, a unui studiu de folclor comparat, precum și a articolului lui Al. Bîrsescu care ia în discuție, poate pentru prima dată exhaustiv, materialul epistolar rămas de la I. L. Caragiale.

Gh. Sterpu, plecînd de la anumite considerații pe marginea limbajului poetic, făcute de Sextil Pușcariu (în *Limba română*, vol. I, București, 1940, p. 93), studiază efectele de eufonie din *Sara pe deal*. Înscrierea vocalelor accentuate pe un portativ muzical permite autorului, prin comentarea acestui grafic, sesizarea unor legi de armonie ce ar explica „misterul încantației poeziei". Noi *Valori artistice ale repetiției în poezia lui Eminescu* sînt semnalate de G. I. Tohăneanu. O serie de locuțiuni foarte frecvente în opera poetului, — printre care *rînduri, rînduri* și *stoluri, stoluri* sînt cele mai semnificative — depășesc, în interpretarea autorului, valoarea stilistică de *insistență* pe care o comportă în mod obișnuit procedeul repetiției. Ele intră într-un fel de consonanță intimă cu întreaga viziune eminesciană asupra lumii, aducînd „nu numai sugestia trecerii necurmate, ci și pe aceea a ritmului, a armoniei". Ca și în celelalte studii ale sale, observațiile lui G. I. Tohăneanu se disting prin profunzimea și subtilitatea lor.

În dezacord cu o opinie oarecum generalizată asupra limbajului scrierilor lui Slavici, care, după Pompiliu Marcea, este „lipsit de coloratură, sărac, uneori livresc", M. Deleanu încearcă o demonstrație în scopul evidențierii virtuților artistice ale operei scriitorului ardelean. Amănunțitele *Observații de limbă și de stil pe marginea basmelor lui Ioan Slavici* par a ne convinge că exprimarea prozatorului nu este „de obicei împiedicată", cum afirmase G. Călinescu, ci, din contra, vădește „străduința de a ridica pe un plan superior posibilitățile de expresie ale limbii române".

Revista acordă o rubrică specială problemelor de metodică, unde întîlnim iscălitura lui P. Oallde — *Unele aspecte ale metodicii întîlnirilor cu scriitorii* — și I. Perian — *Particularitățile psihologice ale citirii într-o limbă străină*.

★

Impresia de ansamblu lăsată de cele două periodice prezentate depășește aprecierea convențională de „debut promițător". Diversitatea domeniilor de cercetare : stilis-

tică, limbă literară, dialectologie, istorie literară, metodică, folclor etc., minuțiozitatea documentării precum și stilul sobru, simplu, clar, acordă materialelor publicate ținută științifică. Am sugera ca pe viitor autorii să-și extindă preocupările și dincolo de tematica în care realitățile culturale ardelene sînt implicate direct. Ar fi indicată și o echilibrare cantitativă a articolelor despre limbă în raport cu cele privind problemele literaturii. De asemenea, un accent mai marcat pus pe studiile teoretice ca și investigarea materialului cercetat și prin alte metode decît cele tradiționale ar spori interesul lecturii, conferind publicațiilor un profil din ce în ce mai actual.

Radu Michăescu

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

AKADEMIA ATHINON, *Lexikografikon deltion*, Tomos endekatos (1966—1969), Atena, 1969.

Ortografia limbii române — cercetare bibliografică, București, 1970 (Biblioteca centrală universitară — Sectorul de documentare).

„Limbă și literatură", vol. 24, București, 1970 (Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România).

„Cercetări de limbă și literatură", Oradea, 1970 (Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România — Filiala Oradea).

VICTOR V. GRECU, *„Albina Carpaților". Studiu monografic. Bibliografie*, Oradea, 1970 (extras din „Cercetări de limbă și literatură", vol. III, 1970, Oradea).

„Lucrări științifice", vol. 1, 1967, Oradea (Ministerul Învățămîntului — Institutul pedagogic Oradea).

„Lucrări științifice", vol. 2, 1968, Oradea (Ministerul Învățămîntului — Institutul pedagogic Oradea),

„Lucrări științifice", Seria B, 1969, Oradea (Ministerul Învățămîntului — Institutul pedagogic Oradea).

Bildwörterbuch deutsch und rumänisch mit 194 Text — und Bildtafeln, davon 8 mehrfarbig, sowie einem deutschen und rumänischen Register, 2., neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie, 1969.

DE LA REDACȚIA DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE (DLR) *

1. CUVINTE CU SENSUL NEPRECIZAT

Paștile adj. pl. apare numai în sintagma **mere paștile** = „numele unei specii de mere de calitate inferioară" BULET. GRĂD. BOT. I, 77). Ne-ar interesa o descriere mai amănunțită a speciei de mere în discuție și, o dată cu aceasta, noi atestări ale circulației termenului. Semnalăm, de asemenea, că nu cunoaștem nici accentul, etimologia și forma de singular (dacă aceasta există).

Peteáre subs. (pl. ?) este atestat într-o scrisoare din 1649 la IORGA, B. R. 111 : *Am cumpărat domnia mea o roabă și iaste împletitoare, numai nu avem aici izvoade de peteare, ci să faci bin [e] să ne dai ceva izvoade de peteare, și mai mari și mai mici, și de cîlți, de tot fealiul. Că într-acolo sînt multe la dumneavoastră.* Contextul sugerează sensul de „împletitură" (sau „cusătură" ?), deoarece autoarea scrisorii — o oarecare Elina — cerea să i se trimită, probabil, „modele" noi după care să lucreze roaba „împletitoare", dar nu sîntem siguri că interpretarea aceasta este corectă. Semnificativ este faptul că însuși N. Iorga consideră termenul ca fiind neprecizat, pentru că secțiunea în care publică documentul respectiv poartă titlul „*Peteare*", *flori și mărunțișuri*, cu termenul în discuție pus între ghilimele. În afară de sens, nu știm dacă **peteare** este o formă de singular sau de plural și, în consecință, nici care este genul cuvîntului. De asemenea, nu cunoaștem etimologia termenului. Să fie vorba de o variantă a lui **peteálă** (care, la rîndul lui, este varianta lui **beteálă**? Dar **beteálă** (cu toate variantele lui : **beteá**, **peteálă** și **peteá**) nu este înregistrat cu vreun sens asemănător cu acela sugerat de contextul nostru.

Pethleabi subst. (pl. ?) provine dintr-un catastif mănăstiresc din 1588 publicat în CUV. D. BĂTR. I, 195/7 : *1 talgir de pethleabi de argint.* Chiar dacă am conveni că sînt posibile numai trei interpretări (destinația obiectului, materialul din care acesta este făcut sau locul de origine), tot sînt necesare informații suplimentare care să justifice alegerea uneia dintre aceste interpretări și care, în același timp, să ne ofere datele

---

* Pentru abrevierile și siglele folosite, vezi *Dicționarul limbii române* (DLR) Serie nouă, tomul VI, Litera, *M*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965—1968, p. XIX ș.u.

necesare pentru o definiție completă. Și la acest cuvînt ne sînt necunoscute genul (f. sau m.?), etimologia și — în plus — accentul. Nici aici nu putem stabili dacă ne aflăm în fața unei forme de singular sau de plural.

Petleá s.f. este semnalat de ȘIO II$_2$, 158 într-un document din 1870 (*Blăni zagarale de petlea*), cu glosarea „un fel de blană (după o localitate?)". Semnul de întrebare pus de L. Șăineanu a rămas pînă astăzi fără răspuns și nu dispunem de atestări sau de informații care să clarifice sensul cuvîntului. De asemenea, nu știm dacă termenul era folosit și la plural (și în ce formă).

Peșúde subst. pl. pare să denumească o specie de pește marin (nedefinit însă mai de aproape) sau, cel puțin, așa reiese din singura atestare pe care o avem: *Feliurimea și mulțimea peștelui este nesocotită, din care: sardele, pește roșu,*[...] *palamide, gufari, peșude, chefali, xifii, barbuni.* GOLESCU, Î. 81. Am truncheat citatul din economie de spațiu, pentru că, la locul indicat, apar peste 40 de nume de pești, de moluște și de alte animale marine (în majoritatea lor comestibile), multe dintre ele neidentificate încă (**xifii, supii** etc. etc.). Nu cunoaștem forma de singular a cuvîntului (dacă ea există) și nici genul (f. sau n.?).

Pichiri subst. provine dintr-un răspuns la ALR I 727/508 (Grumezoaia — HușI) și este glosat, pe fișa de care dispunem, „un fel de covor de lînă". Răspunsul are legătură cu întrebarea nr. 727 din ALR („traistă pentru drum; din ce e?"), dar avem nevoie de precizări și de confirmarea circulației actuale a cuvîntului. Nu știm genul termenului (m. sau n.?) și nici dacă are sau nu și formă de plural.

Pigidic subst. denumește, după CĂTANĂ, B. 172 și L. COSTIN, GR. BĂN. 158, o specie de cai nedefinită însă mai de aproape de aceste izvoare. Mai circulă cuvîntul prin Banat? Ce sens exact are? Ne sînt necesare și indicarea accentului, precizarea genului și a formei de plural (dacă aceasta există).

2. CUVINTE CU ACCENTUL NECUNOSCUT

La **paștile, pethleabi** și **pigidic** (discutate sub 1), se adaugă:

Paslion subst. (Bot.) „zîrnă (*Solanum nigrum*)" (BORZA, D. 161). Lipsa accentului face să nu putem preciza nici pronunțarea cuvîntului (*-lion* sau *-li-on*?). Ce gen și ce formă de plural (dacă ea există) are cuvîntul?

Piaucă s.f. „arătare, iazmă" (CIAUȘANU, V. 187). Și pentru acest cuvînt avem nevoie de indicații privind pronunțarea (*piáu-* sau *pia-ú-*?).

Pichiriță s.f. (Ornit.) „bibilică (*Numida meleagris*)" (ȘĂINEANU, D. U.). Cuvîntul este format de la **pichire** (variantă a lui **pichere**) cu ajutorul sufixului moțional *-iță*, dar nu putem preciza dacă rădăcina și-a menținut accentul (cf. DLR, S.V. **máistoríță, méșteríță**) sau l-a pierdut în favoarea accentului de pe sufix (vezi și variantele de accent ale cuvintelor de mai sus: **maistoríță** și **meșteríță**).

3. CUVINTE CU GENUL NECUNOSCUT

La **peteáre, pethleabi, peţúde, pichire pigidic** (discutate sub 1), **paslion** (discutat sub 2), se adaugă:

Pasóc subst. „curea îngustă de piele folosită ca cingătoare" (S. C. ŞT. IAŞI 1958, 176, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI şi din VICOVU-DE-JOS — — RĂDĂUŢI, LEXIC REG. 106).

Pastói subst. „încartiruire" (CR 1830, 249²/5 şi 1833, 95¹/10).

Pastrahólţ subst. „fiecare dintre lemnele pe care se sprijină podeaua casei" (CHEST. II 201/11, Globu-Craiovei — Orşova.)

Páşă[2] subst. este un omonim al binecunoscutului **páşă**[1] s.m. („funcţia de guvernator al unei provincii otomane etc. etc.") şi are mai multe sensuri, mai toate nume de plante: „păşune" (CHIRIŢESCU, GR, 252), „rogoz (*Scirpus maritimus*)" şi speciile de plante cunoscute sub denumirile latineşti *Potamogeton crispus* (ANTIPA, P. 53, BORZA, D. 136), *Potamogeton natans* (id. ib.) şi *Potamogeton lucens* (ANTIPA, P. 221, PANŢU, PL.).

Patachír subst. „lemn scobit ca o albie în care se zdrobesc strugurii" (PLOPŞOR, V. O. 13, Turcineşti — T î r g u-Jiu).

Píchi subst. „numele unui joc de copii asemănător cu *ţurca*" (BRĂESCU, A. 126, ALR SN V h 1301, LEXIC REG. 62).

În SCRIBAN, D. apare şi varianta **bíchi**, iar în punctul 182 din harta citată mai sus s-a înregistrat şi varianta **bíchie** (s.f.).

Pichirlău subst. „un fel de putinei" (CHEST. V 87/32, Fereşti — Sighetul-Marmaţiei).

Piciorác subst. „coama plecată a unui deal" (H X 419, 495).

Picitóc subst. (Bot.) „dovleac (*Cucurbeta*)" (VICIU, GL.).

Piciulíngă subst. „pici" (DDRF).

Pietróc subst. „*pietroi*" (ALR SN V h 1451/310, Roşia — Beiuş).

4. CUVINTE CU PLURALUL NECUNOSCUT

La **peteare, pethleabi, petleá, píchiri, pigidic** (discutate sub 1), **paslion** (discutat sub 2), **pasóc, pastói, pastrahólţ, páşă**[2], **patachír, píchi, pichirlău, piciorác, picitóc, piciulíngă, pietróc**, (discutate sub 3), se adaugă:

Páşniţă s. f. „femeie uşoară" (RĂDULESCU-CODIN).

Paşoálă s. f. idem (UDRESCU, GL.).

Paşólea s. m. „bărbat care merge cu paşi mari şi apăsaţi" (id. ib.).

Paştícă s. f. este un diminutiv de la **pasti** şi apare numai la PANN, P. V. II, 6/26, în expresia **din florică în paştică** = „des". Este o creaţie a lui Anton Pann sau cuvîntul a existat? Astăzi este cunoscut?

Páştie s. f. „loc nearat" (CHEST. IV 125/162, ALR I 915/166).

Patroáncă s. f. „monedă, ban" (GRAIUL, I, 552, Vatra-Dornei).

Paţírcă s. f. „femeie neserioasă" (ISPIRESCU, L. 323, BARCIANU, ALEXI, W.).

Pávie s. f. „cureaua de la şa care se trece pe sub coada calului" (A III 5, 19).

Păbáţă s. f. „prăjină lungă" (I. CR. VI, 252).

Peşchínă s. f. „buchet de flori" (PĂCALĂ, M. R. 141).

Pétcă s. f. „firidă" (ALR II/I h 273/2 şi H XVII 175).

Petileágă s. f. „haină ruptă" (GR. S. VI, 242, 389). La p. 389, apare varianta **peteleágă**.

Pichirícă s. f. „pui de găină pitică" (UDRESCU, GL.).

Pícică s. f. „fată mică" (CADE).

Picicoáne s. f. „parte a morii pe unde curge făina" (H XVIII 43, Bucova — Haţeg).

Picióră s. f. „rîpă mare" (id. IX 387, Poienari — Cîmpulung).

Piciorúc s. n. „diminutiv al lui *picior*" (LEXIC REG. 12).

Pielușícă s. f. „diminutiv al lui *piele*" (ARH. OLT. XXI, 272, STĂNOIU, C. I. 136 şi ALR II 6087/846).

Pigálă s. f. „migală" (UDRESCU, GL.).

5. CUVINTE CU SINGULARUL NECUNOSCUT

La **paştile, peteare, pethleabi, peţúde** (discutate sub 1), se adaugă:

Paşmaţi s. m. pl. „pantofi fără călcîi" (MOXA, 270/7, 389/13, ZEITSCHRIFT, XVII, 396, DDRF, TDRG).

Pătlăci s. f. pl. (Bot.) „cîrciumărese (*Zinnia elegans*)" (BORZA, D. 189).

Paţacherii s. f. pl. „mezeluri" (SCL, 1969, 137).

Pestéţi s. f. pl. „superstiţii" (PAMFILE, C. 49).

6. VERBE CU INDICATIVUL PREZENT NEATESTAT

Paţaí vb. IV refl. „a se bîlbîi" (LEXIC REG. 117).

Păbîí vb. IV intranz. „a fîlfîi" (GOROVEI, C. 230).

7. CUVINTE CU ETIMOLOGIA NECUNOSCUTĂ

La **paştile** (discutat sub 1), **paţírcă, pávie, păbáţă** (discutate sub 4), **paţaí** şi **păbîí** (discutate sub 6), se adaugă:

Pasmarghiól s. m. „şarlatan?" (GEORGESCU-TISTU, B. 31, 88). Să fie legat de **marghiol**?

Paşchiúlă s. f. „săculeţ sau pungă de piele pentru bani" (LB, BARCIANU, ALEXI, W.). Cuvîntul are şi varianta lexicală **păşchiúlă** (LB, CIHAC, I, 197).

Păşniţă s. f. „femeie uşoară" (RĂDULESCU-CODIN).

Patiță s. f. „talpă de saboți" (CIHAC, II, 685, BARCIANU, ALEXI, W.). Cuvîntul are și o variantă de accentuare: **pátiță**.

Pátmă s. f. „bentiță care strînge mantaua la spate" (PAMFILE, C. 49, DM).

Paurî vb. IV. intranz. „a jefui" (ALR I 1430/40, Checea-Jimbolia).

8. CUVINTE CARE AU NEVOIE DE NOI ATESTĂRI

La toate cuvintele discutate pînă acum, se adaugă:

Pestríc adj. (cu valoare de substantiv) apare numai într-o ghicitoare: *Mic pestric Se suie pe moc mondoc, Dar moc mondoc Nu se suie pe mic pestric* (Coțofana și porcul), la GOROVEI, C. 110, PASCU, C. 22. Cuvîntul pare să fie creat ca să rimeze cu *mic* și vrem să știm dacă el este folosit și în afara ghicitorii.

Pestrilúșă adj. „pestriț" seamănă cu termenul precedent nu numai ca sens, ci și în ceea ce privește folosirea, pentru că și el apare numai într-o ghicitoare: *Cățelușă Pestrilușă Pîrai Printre ușă, S-a pîrît paranapoi* (Varga), la GOROVEI, C. 391.

Picolícă s. f. „picoliță" (IORDAN, L. R. A. 186).

I. D.

1. CUVINTE CU SENSUL NEPRECIZAT

Scriíțe s. f. pl. semnalat în Segarcea Vale—Turnu Măgurele de unul dintre informatorii *Chestionarului* Hasdeu cu sensul vag de „plantă cu floare galbenă-roșie". Dacă termenul mai este cunoscut, ne-ar interesa descrierea amănunțită a plantei denumite de el. Se folosește numai forma de plural? Unde cade accentul?

Scrijă s. f. „talie" este semnalat de Viciu în Varviz-Șimleul Silvaniei. Ne-ar fi utile precizări în legătură cu sensul cuvîntului. Se folosește și la plural?

Scrînciobí vb. este menționat numai în ANON. CAR. cu sensul aproximativ de „a se da în scrînciob". Am dori să știm dacă se mai folosește astăzi și cu ce sens.

Scrob s. n. Descrieți pe scurt ce denumește el în regiunea dumneavoastră (o mîncare, un aluat, o scobitură sau o gaură în lemn sau în pămînt etc.).

Scrobelniță s. f. Ce numiți *scrobelniță*? Unde poartă accentul?

Scruchit subst. (și varianta *scrușit*) ne este semnalat de un izvor din Moldova. Cunoașteți acest cuvînt? Cu ce sens? Unde poartă accentul?

Scruntár adj. pentru care cunoaștem sensul „loc nisipos, pietros la marginea mării sau a unui rîu", este înregistrat de un izvor izolat, provenit din nordul Moldovei, cu sensul de „curat". Mai folosește cineva cuvîntul cu acest sens?

Scruntări vb. apare într-un singur context: *Cînd plouă și se zbicește apa se zice că s-a scruntărit iarba, fînul.* Dacă cunoașteți cuvîntul, în ce contexte îl folosiți? Cu ce sens, deci?

Scruntăréț adj. îl cunoaștem din contextul: *Dejugă boii la deal, la loc scruntăreț.* Folosiți acest cuvînt? În ce contexte? Cunoașteți și forma de feminin?

Scruntărire s. f. pare un cuvînt vechi. Deținem o atestare din URICARIUL, I, 395: *La apele cu prundiș trebuie să fie și scuntărire dinaintea morilor.*

Faptul că aceste patru cuvinte (*scruntar, scruntări, scruntăreț, scruntărire*) se aseamănă din punct de vedere formal și, s-ar părea, și semantic, ne determină să credem că fac parte din aceeași familie de cuvinte cu o largă răspîndire geografică. Așteptăm informații care să confirme sau să infirme presupunerea noastră.

2. CUVINTE CARE AU NEVOIE DE ATESTĂRI MAI NOI

Scribălet s. m. comunicat din Tărcăița-Beiuș cu sensul „tînăr înscris pentru recrutare", mai este cunoscut? Unde poartă accentul? Care e forma de plural?

Scrifon subst. este semnalat în VICIU, GL., în construcția *scrifon de pîine* „bucată sau felie de pîine". Mai este cunoscut astăzi? Unde poartă accentul? Care este forma de plural?

Scripcăi vb. „a cînta din scripcă" este înregistrat în două dicționare mai vechi. Ne sînt utile orice precizări în legătură cu existența reală a acestui cuvînt.

Scripetár (cu varianta *scripețár*) s.m. „persoană care face sau vinde scripeți" este folosit astăzi în industria țărănească? Cu ce formă?

Scriúțe s. f. pl. care, după glosarea din ȘEZ. XV, 56, înseamnă „liliac (planta)" vă este cunoscut? Îl folosiți numai la plural?

Scrivéi și **scrivílă** „copil care plînge mereu". Cuvintele provin dintr-un glosar din Țara Hațegului publicat în REVISTA CRITICĂ, III, 168.

Scrivi vb. „(mai ales despre copii) a plînge, a scînci", din același izvor. Le mai folosește cineva astăzi?

Scroboți vb. menționat în VICIU, GL. cu sensul „a călca, a frămînta pămîntul galben pentru a-l face bun de lipit".

Scoboteálă s. f. glosat în izvorul menționat mai sus ca „ceva moale ca lutul frămîntat" și „om moale". Dar un dicționar mai vechi (ALEXI, W.) înregistrează cuvîntul cu sensul „om care se amestecă în toate". Confirmări în legătură cu existența acestui cuvînt ne-ar fi deosebit de utile pentru stabilirea sensului (sau a sensurilor) și a ariei lui de răspîndire.

3. CUVINTE CU ACCENTUL NECUNOSCUT

Vezi **scribălet** (semnalat sub 2), **scrifițe** (semnalat sub 1), **scrifon** (semnalat sub 2), **scrobelniță** și **scruchit** (semnalate sub 1).

4. CUVINTE CU PLURALUL NECUNOSCUT

Pe lîngă **scribălet, scrifon** (citate sub 2) și **scrijă** (citat sub 1), semnalăm și pe **scrópot** s.n. glosat în PAȘCA, GL. „răstimp în care se lucrează în liniște și intens".

L. M.

RĂSPUNS

Tovarășul Simion Dănilă ne trimite un număr de cuvinte culese din comuna Belinț, jud. Timiș.

Dintre ele am reținut unele pentru care, din Banat, avem foarte puține atestări: *astăura* „a sta în preajmă, a aștepta", *bețîc* „bețiv", *a custa* „a trăi, a dura"; altele pe care, pînă acum, nu le cunoaștem decît din alte regiuni: de exemplu *foale* „burtă, pîntece" pentru care DA menționează numai izvoare din Transilvania.

A cure este glosat prin „a curge, a alerga". Pentru acest sens ar fi însă nevoie de fraze ilustrative. Și pentru *a dăsfărma* pentru care au fost semnalate două sensuri noi: 1. r e f l. a se dezbrăca; 2. t r a n z. a desface patul, sînt necesare ilustrări.

Menționăm și cuvîntul *împuartă* vb. I refl. impers., pe care DA nu l-a înregistrat, ca popular: *nu mă-mpuartă, nu cĕ-mpuartă*... „nu mă privește, nu te privește..."

L. M.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, 1969, 376 p., 18 lei.

Sub redacţia I. COTEANU, **Istoria limbii române, vol. II**, 1969, 464 p., 30 lei.

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 189 p. + 42 pl., 25 lei.

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână (româna comună)**, 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. AL. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română, vol. I, Compunerea** de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970, 333 p., 23 lei.

I. I. RUSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară Stilul scenic**, 1970, 208 p., 6,75 lei.

SALA MARIUS, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p., 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

VASILIU EMANUEL, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 295 p., broşat, 12 lei.

* * * **Sistemele limbii**, 1970, 276 p., 17,50 lei.

I. COTEANU şi I. DĂNĂILĂ, **Introducere în lingvistica şi filologia românească. Probleme-bibliografie**, 1970, 345 p., legat, 16,50 lei.

EMIL PETROVICI, **Studii de dialectologie şi toponimie**, 1970, 339 p., legat, 22,50 lei.

LR Anul XX, Nr. 2, p. 111–212, Bucureşti, 1971

I. P. „Informaţia" c. – 2060 42200 Lei 6

I 8193

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

LIMBA ROMÂNĂ ANUL XX, 1971

1990

0 IUL. 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU-ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri" Oficiul comerțului exterior, Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România, sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

Le revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de £ 1.1.0, $ 3, FF. 15.

Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Boîte postale 134—135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI
Str. I. C. FRIMU nr. 22
Sectorul 1
APARE DE 6 ORI PE AN BUCUREȘTI

T 8193

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XX 1971 Nr. 3

U
IAȘI 2022

S U M A R

Pag.

LINGVISTICĂ GENERALĂ

OCTAVIAN TOCACIU, Cu privire la un scris de mînă eficient — „stenografia caligrafică" 215

LIMBA LITERARĂ ȘI STILISTICĂ

G.I. TOHĂNEANU „Punerea în pagină" a textului poetic 237
GH. CHIVU, Procedee artistice în stilul lui I. Barbu 247

FILOLOGIE

N.A. URSU, Modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai 259
PAVEL BINDER, Începuturile Reformei din Transilvania și românii din Ungaria 273
FLORA ȘUTEU, A existat un catehism românesc la Tübingen în 1597? . . . 277

TOPONIMIE

ILIE DAN, Cîteva toponime istorice din valea Solonețului (județul Suceava) . . 281

VOCABULAR

Note lexicale și etimologice (DORIN URIȚESCU, OLIMPIA GUȚU, DAN BUGEANU) 291

NOTE ȘI COMENTARII

LUCREȚIA MAREȘ, Termeni meșteșugărești din evul mediu 301
MIRCEA ANGHELESCU, Note la *Biblia* din 1688 305

RECENZII

AL. GRAUR, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura științifică, 1968 (acad. *Iorgu Iordan*) 309
NICOLAE STOICA DE HAȚEG, *Cronica Banatului*. Studiu și ediție de Damaschin Mioc, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969 (*Ion Gheție*) 314

Cărți și reviste primite la redacție 318

LR Anul XX, Nr. 3, p. 213—318, București, 1971

13024

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

CU PRIVIRE LA UN SCRIS DE MÎNĂ EFICIENT — „STENOGRAFIA CALIGRAFICĂ"

DE

OCTAVIAN TOCACIU

Ne propunem să prezentăm aici, foarte sumar, rezultatele unui studiu privind un sistem de scris de mînă „rapid" — ca un instrument de muncă mai eficient decît scrisul de mînă folosit în prezent de către cercurile largi de elevi, studenţi şi intelectuali de toate categoriile în activitatea lor curentă, respectiv o „soluţie" în acest sens, aplicabilă atît la limba română cît şi la multe limbi străine.

*

Se ştie că necesitatea unui scris de mînă rapid s-a simţit din cele mai vechi timpuri şi că, încă din antichitate, s-au făcut unele încercări de a satisface această necesitate. Cu timpul, au fost create o multitudine de „sisteme de stenografie", adică sisteme de scris manual care folosesc alfabete speciale, mai simple decît cel al scrisului de mînă obişnuit. Cu toate că majoritatea sistemelor de stenografie cunoscute în prezent au fost create cu multe decenii în urmă iar unele chiar de mai bine de un secol [1], nici unul dintre acestea (în nici o ţară) nu a ajuns însă să îndeplinească funcţiile a ceea ce numim „scrisul de mînă obişnuit", respectiv, să poată fi folosite în locul acestuia — cu mai multă eficienţă — de cercurile largi ale tuturor celor care folosesc scrisul de mînă în activitatea lor curentă. Acest lucru este explicabil dacă ne gîndim că asemenea sisteme au fost create într-o perioadă cînd mijloacele tehnice pentru „înregistrarea" vorbirii nu existau sau erau foarte rare şi „incomode", scopul principal al autorilor acestor sisteme fiind pregătirea de „profesionişti-stenografi" care să „înregistreze" cît mai fidel vorbirea altor persoane („stenografi parlamentari" de ex.). Întrucît însă, „grafica ordonată" — utilizabilă într-un scris de mînă — impune anumite

[1] Dr. Arthur Mentz, *Geschichte der Stenographie*, 1920; N. Magdu, *Curs rapid de stenografie*, 1940; A. Boia, D. Gheorghiu, G. Scărlătescu, I. Soare, *Stenografia*, 1960; P. Dephanis, I. Timiraş, *Să învăţăm stenografia în limbile ROMÂNĂ, FRANCEZĂ, ENGLEZĂ*, 1966.

limite obiective în ce privește „viteza de scriere" (înțelegînd prin aceasta volumul de text ce se poate scrie pe unitatea de timp), scopul menționat a „obligat" pe autorii de sisteme stenografice să folosească un număr exagerat de „artificii" (reguli diverse de scriere, prescurtări de cuvinte și expresii multiple, eliminarea completă sau parțială a vocalelor etc.) astfel că asemenea sisteme de stenografie nu puteau fi însușite decît de persoane care se specializau în această direcție.

Astfel, deși în unele țări s-au creat „sisteme unice de stat" care se predau în învățămînt pe o scară destul de largă, ele nu pot înlocui scrisul de mînă obișnuit în munca intelectuală în general, datorită unor neajunsuri esențiale, cum sînt : solicitarea excesivă a memoriei la învățare și utilizare ; lipsa preciziei la „înregistrarea" și citirea unor texte (mai mult — ghicire sau „descifrare" a sensului) ; încordarea atenției asupra actului însuși al scrisului sau cititului în detrimentul atenției asupra conținutului. Este evident că asemenea neajunsuri sînt incompatibile cu rolul scrisului de mînă în munca intelectuală de concepție.

★

Au existat totuși și preocupări în direcția eliminării acestor neajunsuri, pentru crearea unor sisteme de stenografie cît mai apte pentru o utilizare largă, prin păstrarea particularităților pozitive ale scrisului de mînă obișnuit. Cercetări sistematice au fost întreprinse de exemplu în Uniunea Sovietică de către colective de specialiști din discipline înrudite, cercetări care, pornind de la studiul particularităților scrisului de mînă obișnuit, „ergonomia procesului de scriere" și cerințele impuse scrisului de mînă de caracterul muncii intelectuale au dus la elaborarea unor prețioase principii teoretice și concluzii de ordin practic, privind „raționalizarea scrisului de mînă" [2]. Ținem să precizăm că, la elaborarea „scrisului de mînă rațional" ce va fi prezentat aici, au fost luate în considerare o serie întreagă de concluzii teoretice, indicații metodologice și practice din lucrarea citată, evitîndu-se totodată unele „soluții" practice „concrete" care nu au fost considerate satisfăcătoare.

★

Nu se pot prezenta aici în amănunt aspecte legate de modul de elaborare sau o expunere completă — „motivată" — a „soluției" adoptate ; vom căuta în schimb să prezentăm particularitățile acesteia, în măsura în care să permită o apreciere a „posibilităților" ei în calitate de scris de mînă eficient. Pe scurt, s-ar putea spune că s-a reușit să se evite principalele neajunsuri ale scrisului de mînă obișnuit, să se păstreze particularitățile pozitive ale acestuia și să se combine cu unele particularități pozitive ale sistemelor de stenografie, în special ale celor cunoscute sub denumirea de „sisteme cursive" (care folosesc elemente grafice provenite din scrisul de mînă obișnuit, spre deosebire de „sistemele geometrice", care folosesc elemente grafice în majoritate „rigid geometrice").

Astfel, la o examinare sumară, se va observa că nu este vorba despre altceva, decît despre un nou alfabet, care nu se deosebește în principiu de cel al scrisului de mînă obișnuit decît prin aceea că literele alfabetului propus sînt mult mai simple. Acestea sînt formate, toate, din

[2] N.M. Sokolov, *Teoreticeskie osnovi GES stenografii*, Gos. Ucebno-Pedag. Izd. Min. Prosvescenia RSFSR, Moskva, 1949.

componente grafice dintre cele mai simple ale literelor alfabetului scrisului de mînă obișnuit. Odată cunoscute, aceste litere se folosesc aproape la fel ca în cazul scrisului de mînă obișnuit, prin „legarea" succesivă a acestora pentru a forma cuvinte.

În timp ce literele scrisului de mînă obișnuit sînt repartizate pe foneme, la întîmplare, și nu se ia în considerare nici măcar raportul special dintre consoane și vocale, elementele grafice ale noului alfabet au fost repartizate pe foneme, luîndu-se în considerare în mare măsură frecvența „legăturilor" dintre foneme [3], respectiv dintre elementele grafice care urmau să le reprezinte. (Numai „în mare măsură" întrucît acesta nu este singurul criteriu important al „repartizării" menționate.) Această repartizare rațională a elementelor grafice pe foneme permite în majoritatea cazurilor o legătură directă — armonioasă între elementele grafice care reprezintă fonemele.

Una dintre principalele particularități preluate din sistemele de stenografie este modul special de legare a literelor (în unele cazuri convenabile) prin trasarea și legarea unor litere de dimensiuni mici (pe verticală) direct la partea superioară a unor litere „normale" sau a celor „mari". De fapt, nici aceasta nu reprezintă o „inovație" față de scrisul de mînă obișnuit, întrucît acest „artificiu" se regăsește în modul de legare între ele a unor elemente grafice simple care compun unele dintre literele scrisului de mînă obișnuit (cerculețul care apare la partea superioară a minusculei *-r*, sau punctul care apare la partea superioară a minusculei *-o* — pentru a se deosebi de *-a!*; iar cerculețul și punctul au fost considerate apte să reprezinte singure cîte un fonem în sistemul de scriere propus !).

Cuvintele rezultate prin folosirea acestor elemente grafice au un traseu mult mai scurt decît în cazul scrisului de mînă obișnuit. Mai important este însă faptul că legătura armonioasă dintre acestea dă actului scrisului un caracter ritmic iar aspectul general al scrisului este „ordonat" — prin excelență — „caligrafic" („prin excelență", întrucît, față de „caligrafia" scrisului de mînă obișnuit, este înlăturată redundanța grafică care împovărează aspectul estetic al scrisului și reduce viteza acestuia). Acesta este și unul din motivele pentru care am considerat convenabil să denumim acest sistem de scris manual „stenografie caligrafică" pentru a marca într-un fel „înrudirea", dar și deosebirea dintre aceasta, pe de o parte, și scrisul manual obișnuit și sistemele de „stenografie cursive", pe de altă parte.

*

STENOGRAFIA CALIGRAFICĂ — PENTRU LIMBA ROMÂNĂ

Pentru a se evidenția dimensiunile, înclinarea și sensul de trasare precum și pentru a ușura compararea unor litere stenografice care prezintă un oarecare grad de înrudire între ele, redăm mai jos alfabetul stenografic într-o ordine convenabilă, cu unele observații privind particularitățile literelor. Majuscule speciale nu se folosesc; la nevoie, ele se pot marca prin sublinierea literei stenografice corespunzătoare.

---

[3] O. Tocaciu, *Unele date statistice privind frecvența literelor și digramelor în limba română (scrisă) contemporană*, în SCL, 1965, nr. 5.

alfabetul stenografic

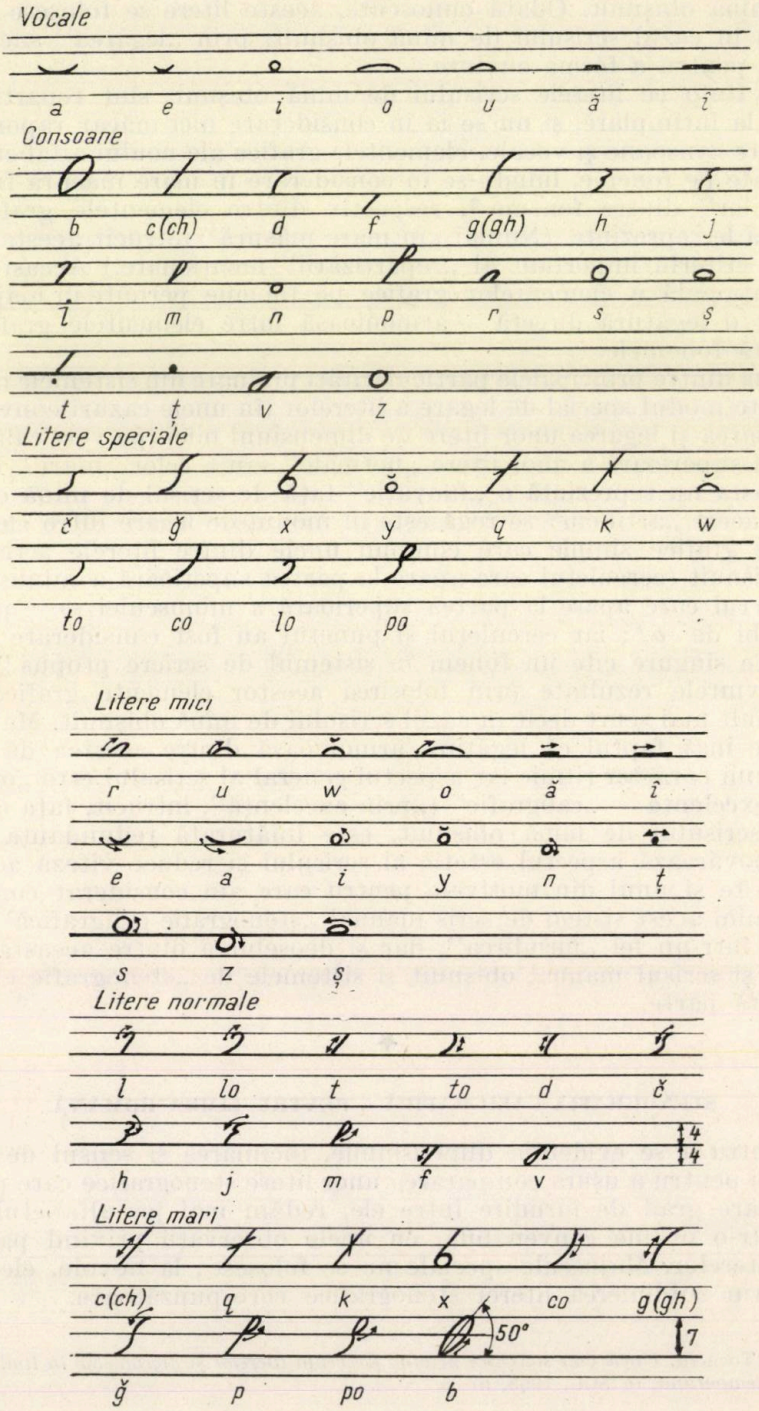

Litere mici:

r: semielipsă cu deschizătura în jos, înclinată uşor spre dreapta, de 2,5 mm pe verticală; *u*: arc de cerc cu deschizătura în jos, curbura numai uşor pronunţată, de 3 mm pe orizontală; *w*: identic cu *-u*; numai la nevoie se marchează cu „căciuliţa"; *o*: de 7 mm pe orizontală; *ă*: linioară de 3 mm; *î*(â): linioară de 7 mm; în scris poate apărea uneori înclinată, cînd se leagă la partea superioară a unor litere normale sau mari; *e*: arc de cerc cu deschizătura în sus, de 3 mm pe orizontală, curbura numai uşor pronunţată; *a*: similar cu *e*, însă de 7 mm pe orizontală; *i*: cerculeţ de 1,5 mm diametru care se trasează totdeauna în sensul invers acelor ceasornicului; *y*: identic cu *i*; numai la nevoie se marchează cu „căciuliţa"; *n*: identic cu *i*, însă se trasează totdeauna în sensul acelor ceasornicului astfel că poziţia sa faţă de legătura cu literele alăturate asigură diferenţierea de *i*; *ţ*: un punct îngroşat trasat în orice sens; *s*: cerculeţ de 3 mm diametru care se trasează totdeauna în sensul invers acelor ceasornicului; *z*: identic cu *s*, însă se trasează totdeauna în sensul acelor ceasornicului astfel că poziţia sa faţă de legătura cu literele alăturate asigură diferenţierea de *-s*; *ş*: elipsă orizontală trasată în orice sens, de 3 mm pe orizontală şi de 1,5 mm pe verticală.

Litere normale (de 4 mm pe verticală şi înclinate la aproximativ 50° faţă de linia de scris)[4]:

l: dreaptă care începe cu o curbură asemănătoare cu litera stenografică *r*; *lo*: aceste două sunete se redau printr-o singură literă stenografică asemănătoare cu litera stenografică *l*, dar, curbată, cu deschizătura spre stînga; *t*: o dreaptă; *to*: aceste două sunete se redau printr-o singură literă stenografică asemănătoare cu litera stenografică *t*, dar curbată cu deschizătura spre stînga; *d*: arc de cerc cu deschizătura spre dreapta; *č*: această consoană, care în scrisul obişnuit se redă prin literele *ce* (ceas) sau *ci* (cine), în stenografia caligrafică se redă printr-o literă stenografică asemănătoare cu litera *s* de tipar avînd însă curburile foarte puţin pronunţate; *h*: două arce de cerc suprapuse, ambele cu deschizătura spre stînga, cel de sus fiind ceva mai mic; *j*: două arce de cerc suprapuse, ambele cu deschizătura spre dreapta, cel de sus fiind ceva mai mic; *m*: identic cu litera *e* din scrisul de mînă obişnuit; *f*: identic cu litera stenografică *t*, însă se trasează sub linia de scris (cu o excepţie care se va prezenta ulterior); *v*: buclă trasată în sensul acelor ceasornicului — sub linia de scris (exact ca şi bucla literei *g* — minusculă — din scrisul de mînă obişnuit).

Litere mari (de 7 mm pe verticală şi înclinate):

c: similar cu litera stenografică *t*, dar de 7 mm; prin această literă stenografică redăm şi consoana *ķ*, care, în scrisul obişnuit se redă prin două litere *ch*; *q*: identic cu litera stenografică *c*; numai la nevoie se marchează cu „secanta" observată; *k*: identic cu litera stenografică *c*; numai la nevoie se marchează cu secanta observată, înclinată în sens invers decît secanta precedentă; *x*: această literă de tipar se redă în stenografia caligrafică prin literele stenografice *c* + *s* — legate strîns racordat; *co*: aceste două sunete se redau printr-o singură literă steno-

[4] În ce priveşte „înclinarea scrisului de mînă" şi alte particularităţi pozitive ale scrisului de mînă obişnuit, vezi *op. cit.* (2); E.V. Gurianov, *Psihologia obucenia pisimu*, Izd. Akademii Pedag. Nauk RSFSR, Moskva, 1959 (p. 38—60); Jérôme Peignot, *De l'Écriture à la typographie*, Gallimard, 1967.

grafică, asemănătoare cu litera stenografică *c*, dar ușor curbată cu deschizătura spre stînga; *g*: similar cu litera stenografică *d*, însă, de 7 mm; prin această literă stenografică redăm și consoana *-ģ*, care, în scrisul obișnuit se redă prin două litere *gh*; *ģ*: această consoană, care în scrisul obișnuit se redă prin literele *ge* (geam) sau *gi* (giuvaer), în stenografia caligrafică se redă printr-o singură literă similară cu litera stenografică *č*, însă de 7 mm; *p*: identic cu litera *l* minusculă din scrisul de mînă obișnuit; *po*: aceste două sunete se redau printr-o singură literă stenografică asemănătoare cu litera stenografică *p*, însă cu partea inferioară curbată, cu deschizătura spre stînga; *b*: similar cu litera *O* majusculă din scrisul de mînă obișnuit.

★

CÎTEVA EXEMPLIFICĂRI PRIVIND LEGAREA LITERELOR STENOGRAFICE PENTRU A FORMA CUVINTE

Unele litere se leagă între ele, chiar pe linia de scris, fără nici o „legătură" suplimentară între ele. Se pot citi cîteva exemple pe rîndurile: 1 la 13. Se va observa, totuși, că literele nu se leagă între ele printr-o simplă alăturare (juxtapunere), ci printr-o „racordare" armonioasă.

Pentru a se evita apariția unei „legături", în unele cazuri (exemplele din rîndurile 14 la 19), literele mici și, în cîteva cazuri, și litera stenografică *-f* (dar trasată mai scurt) se leagă direct la partea superioară a literelor normale sau mari.

Între unele litere stenografice nu se poate totuși evita apariția unei scurte „legături". Cîteva exemple pe rîndurile 20 la 23.

În unele cazuri, legarea foarte strînsă și armonioasă devine un fel de contopire a celor două litere stenografice, partea caracteristică a fiecăreia rămînînd totuși sesizabilă. Este cazul literelor *u*; *o*; *ă*; *î*, cînd după acestea urmează una din literele *r* sau *l*. Cîteva exemple pe rîndurile 24 la 27. Tot aici se poate observa că literele stenografice *ă* și *î*, pot avea în unele cazuri o poziție înclinată față de linia de scris.

Cuvintele stenografiate mai jos:

1. de se la să pe nu că ce ca au sa 2. ei am va ai ia le ar îi ea li 3. da om zi dă na an cor dar are noi 4. fie ani cei așa dea cea dat săi cer 5. ger caz mii vii duc dau jos iau viu meu 6. lua Lia mea baza mare mari bună țară 7. doar lînă prea sare luat erau masă 8. bune cere luni mîna plan pune grea oare 9. larg fier fire pare clar cert lanț coase

10. Mimi Mişu Tiţa drag serie viaţă mereu carne 11. seama marea plină cauză vreme piese trăit 12. cresc cerut torent poezie Maria Dănuţ Tanţi 13. Someş nevoie Lenuţa Carmen iubire iubesc 14. al el act aduc apă alte alta axă 15. Adriana ştire şcolar stat spune stare necesar 16. ochii ales fapt rece ajuns stă apare scrie 17. faptele ocazia slab Nelu Elena util poveste 18. peste sută parte muncă departe arată 19. poartă creşte dată lapte justă fruntea 20. unde comandă Sanda muncii trece legile ajunge 21. energie merge trage largă legată Arghir 22.dragă Eminescu cale Ionel Vasile grele 23. află unelte albe căile Creangă local 24. urmă măsură legătură natură scurt cazuri ador 25. forţă Doru cazul locul omul cultură ulei 26. Oltenia rolul măr ţări cărare căruia mării 27. apărare Dunărea pîrît călătorie îl mîl

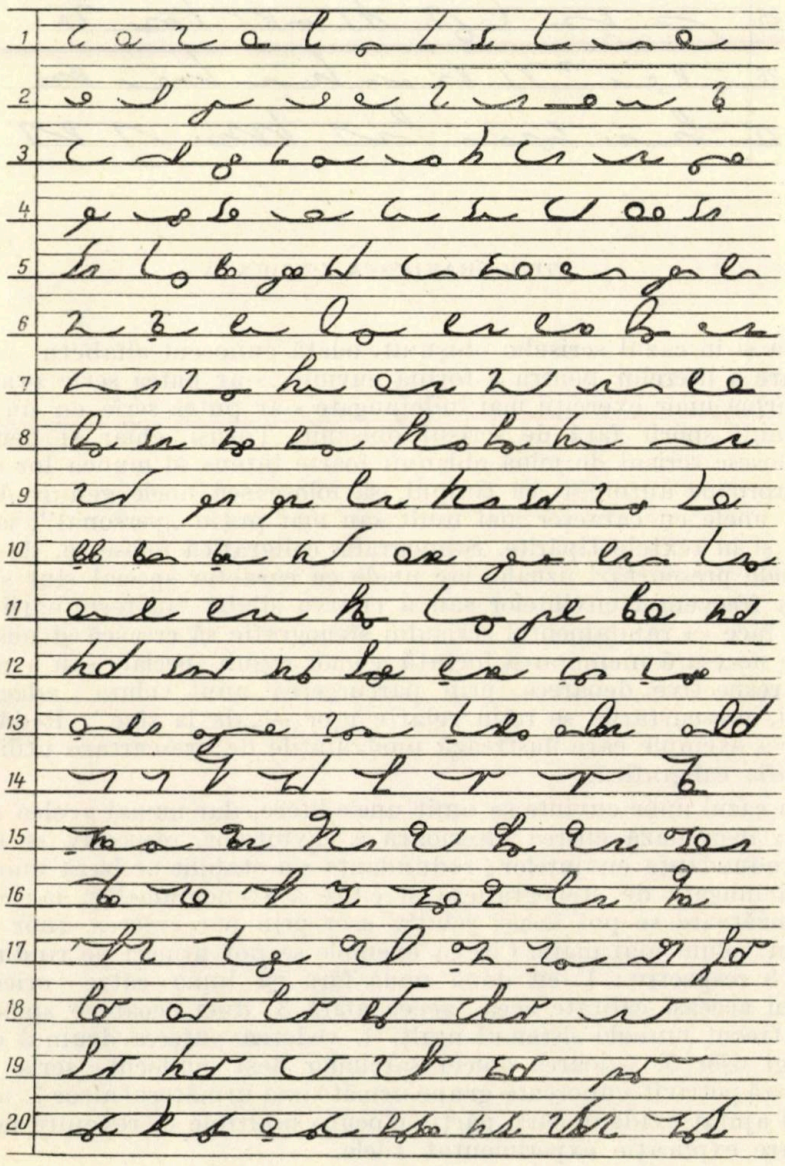

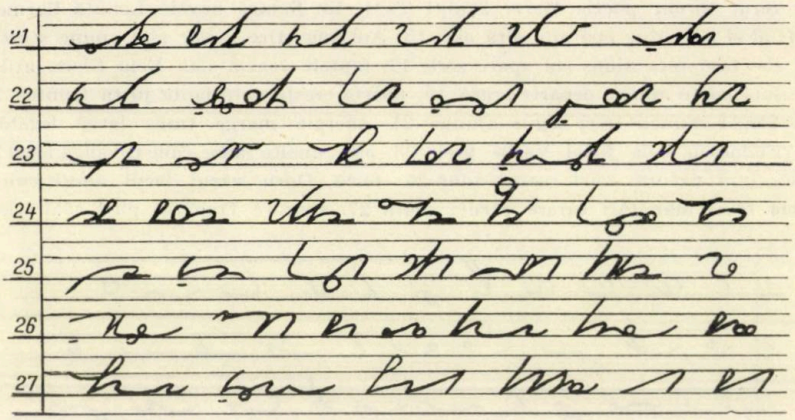

STENOGRAFIEREA EFICIENTĂ

Ca şi în cazul scrisului obişnuit, odată cunoscut alfabetul şi modul de legare a literelor pentru a forma cuvinte, s-ar putea scrie orice text, iar în urma unor exerciţii mai îndelungate s-ar putea scrie cu un randament mult sporit faţă de scrisul obişnuit. Totuşi, chiar şi persoanele care folosesc scrisul de mînă obişnuit foarte intens în munca lor curentă ajung aproape automat, cu timpul, să folosească unele genuri de prescurtări, unele cu caracter mai mult sau mai puţin „personal", iar altele folosite şi în textele tipărite. Stenografia caligrafică foloseşte, de asemenea, unele prescurtări uzuale, iar unele cu caracter special sînt stabilite pe baza frecvenţei cuvintelor sau a cîtorva silabe sau terminaţii tipice, ceea ce face ca randamentul scrisului stenografic să crească şi mai mult. Nu este necesară memorarea forţată a unor reguli speciale sau a prescurtărilor respective deoarece, prin parcurgerea unui volum adecvat de exerciţii, prescurtările se reţin relativ uşor — „de la sine". Redăm mai jos cîteva exemple care ilustrează modalităţile de prescurtare utilizate în stenografia caligrafică.

În cazul unor cuvinte se omit unele litere, dar numai acelea a căror lipsă nu îngreuiază citirea ulterioară a cuvintelor, respectiv se elimină numai redundanţa cuvintelor; redundanţa s-a stabilit pe baza unor exerciţii îndelungate de stenografiere şi citire a stenogramelor, iar cazurile corespunzătoare se pot însuşi relativ uşor prin parcurgerea unor exerciţii de un volum mai mare. Cîteva exemple se pot urmări pe rîndurile de la 1 la 8 respectiv: 1. cît două nouă fără îşi lume către orice deci 2. maşini aceeaşi calitate acea aceea afară 3. duci deoarece spus redus omului trecut numele sistemul mulţi 4. vederea puterea drumul crescut largi legi uşor 5. valoarea obicei sarcinilor deşi mijlocul scris culori 6. lucrează potrivit cunoscute grupe următoarea următorul altor 7. sectorul ajutorul ajutat evident părţi părţilor ocupe mulţime 8. revenire nevoilor exprimare explicaţie experimentat zilele.

Prin litera stenografică *î*, redăm în unele cazuri tipice, frecvente şi silabele *în*, *in* şi terminaţiile *-în*; *-in*; *-înd*; *-ind*. Practica arată că aceasta nu îngreuiază cititul. Cîteva exemple se pot examina pe rîndurile 9—12 : 9. în începerea înalt încît înţelege îndoială 10. însăşi însuşi întunecat pămînt strîns adînc 11. rîndul stînga rămîn rămînînd român trecînd părînd 12. in intrare reprezintă singur termin folosind.

Se folosesc şi prescurtări propriu-zise în cazul unor cuvinte extrem de frecvente, care se redau numai printr-o singură literă (cea iniţială) sau prin cîteva litere componente, procedeu utilizat şi în cazul scrisului obişnuit. Se pot examina cîteva exemple pe rîndurile 13—18 : 13. un unei unor bine cu dacă lui mai pentru rău sau şi tu voi 14. ci tot toată toate totul totuşi lor pot poate care fiecare din dintre 15. este prin printre sînt cînd trebuie numai mult între pînă spre 16. foarte asupra însă atît atunci adică avea formă unele 17. apoi astăzi diferite încă asemenea aproape acolo drept ultimul 18. abia anumite altfel anume înţeles nici moment momentul felul.

Într-un mod similar se prescurtează şi unele grupuri de cuvinte care apar extrem de des alăturate şi care se rostesc ca şi cum ar fi legate între ele. Cîteva exemple se redau pe rîndurile 19—20 : 19. etc. — de exemplu — din punct de vedere — în primul rînd — într-o — printr-o — dintr-o — într-un — printr-un — 20. dintr-un — nu numai — ceea ce — de asemenea—de aceea—pentru că—nici un — nici o —.(Vezi pag. 224.)

★

Pentru exemplificarea modului eficient de stenografiere redăm mai jos stenograma cîtorva strofe dintr-o poezie. (Vezi pag. 225.)

★

APLICAREA STENOGRAFIEI CALIGRAFICE LA UNELE LIMBI STRĂINE

Alfabetul stenografic prezentat mai sus se poate utiliza cu adaptări relativ minore pentru scrierea în multe limbi străine, la fel cum alfabetul latin, cu unele mici adaptări (accente diverse, unele litere semnificînd foneme diferite etc.), este comun mai multor limbi. Vom reda mai jos foarte sumar aplicarea stenografiei caligrafice la cîteva limbi străine, în cazul cărora s-au putut efectua pînă în prezent experimentările corespunzătoare, rezultatele dovedindu-se la fel de pozitive ca şi în cazul limbii române.

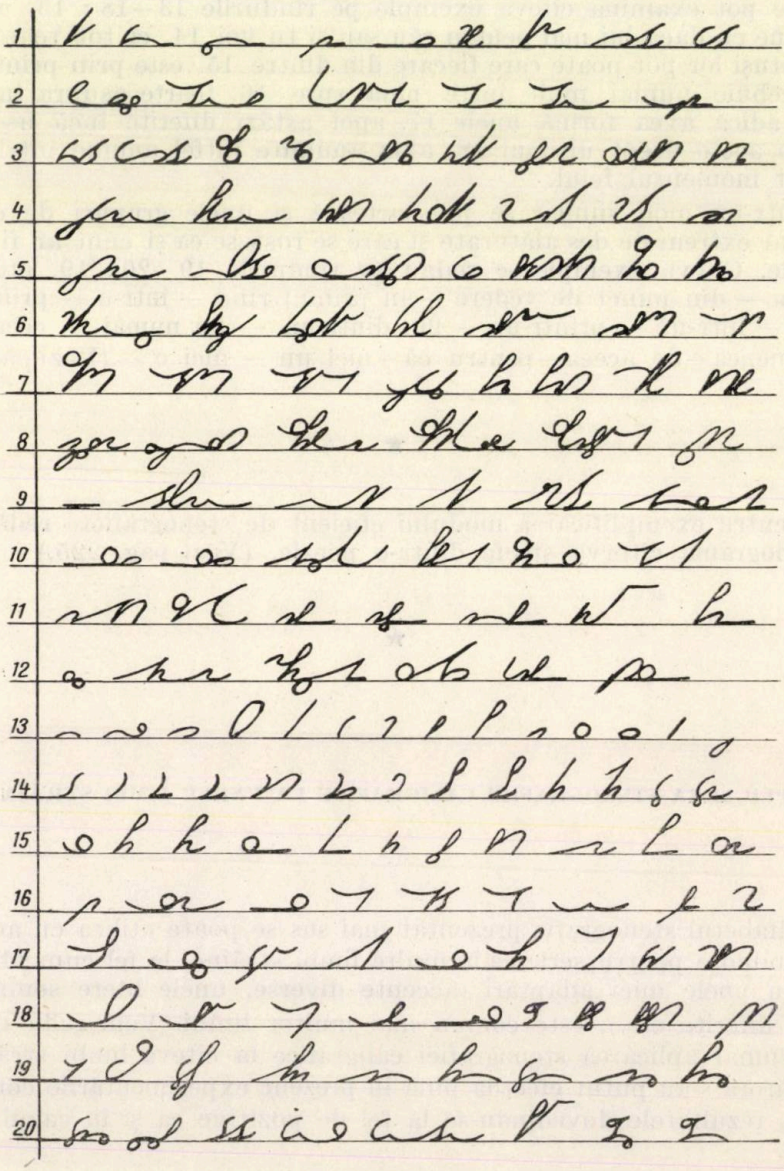

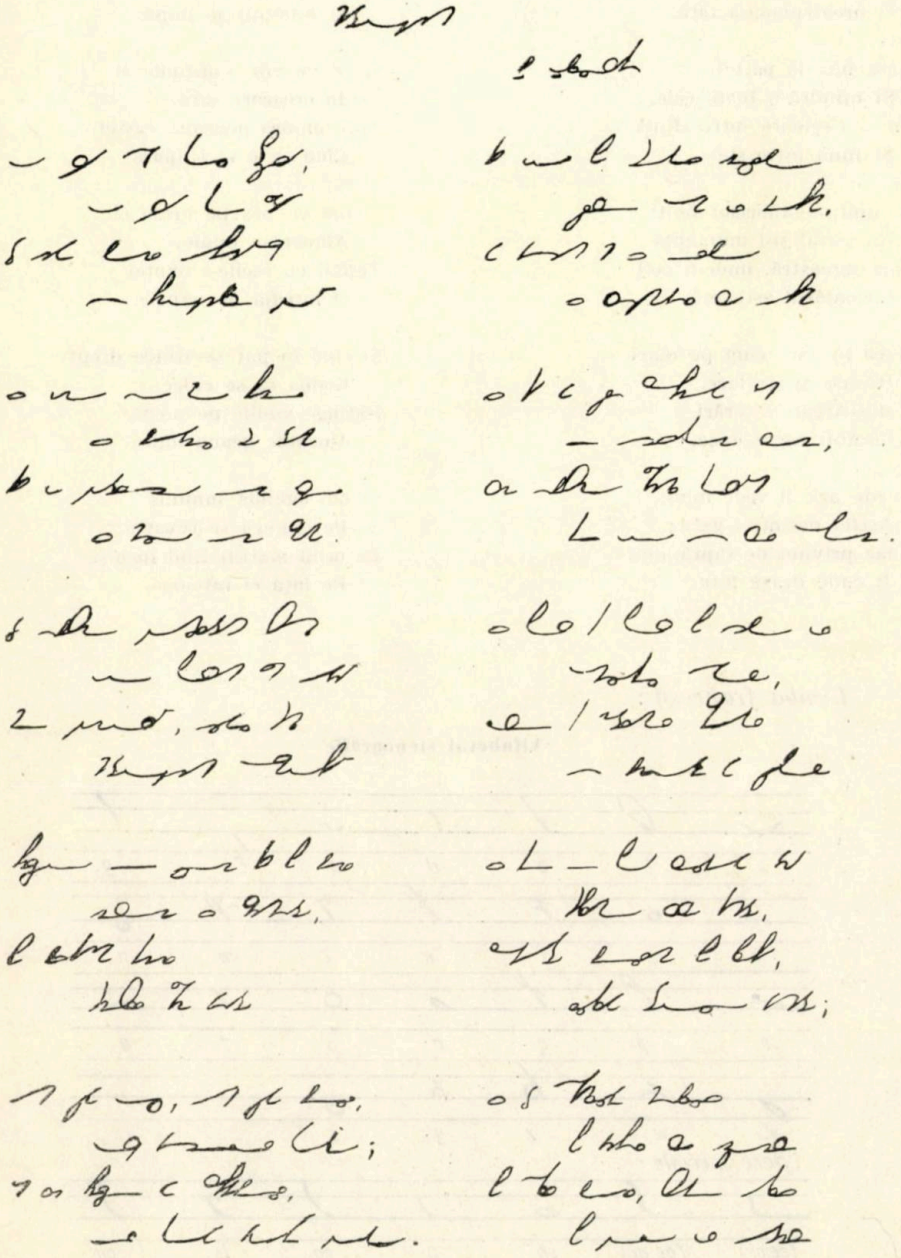

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărăteşti,
O preafrumoasă fată.

Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

Din umbra falnicelor bolţi
Ea pasul şi-l îndreaptă
Lîngă fereastră, unde-n colţ
Luceafărul aşteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare şi străluce,
Pe mişcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorinţa-i gata;
El iar privind de săptămîni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-şi răzima
Visînd ale ei tîmple,
De dorul lui şi inima
Şi sufletu-i se împle.

Şi cît de viu s-aprinde el
În orişicare sară,
Spre umbra negrului castel
Cînd ea o să-i apară.

Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesînd cu recile-i scîntei
O mreajă de văpaie.

Şi cînd în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mînile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Şi din oglindă luminiş
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari-bătînd închişi
Pe faţa ei întoarsă.

Limba franceză:

Alfabetul stenografic

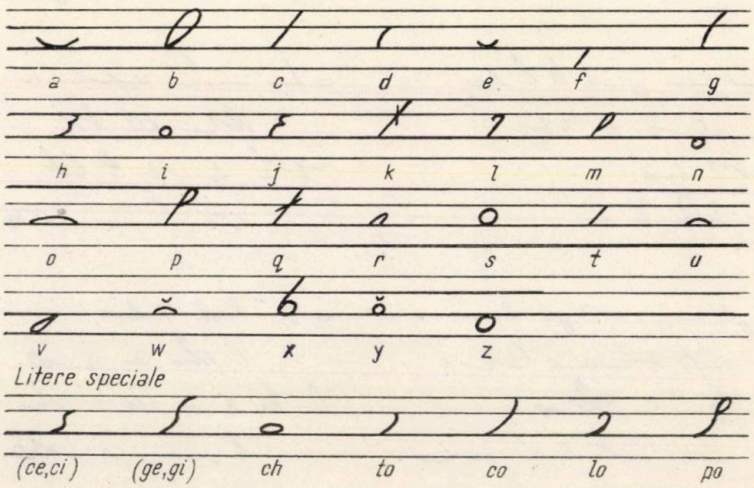

Cîteva exemple de cuvinte stenografiate

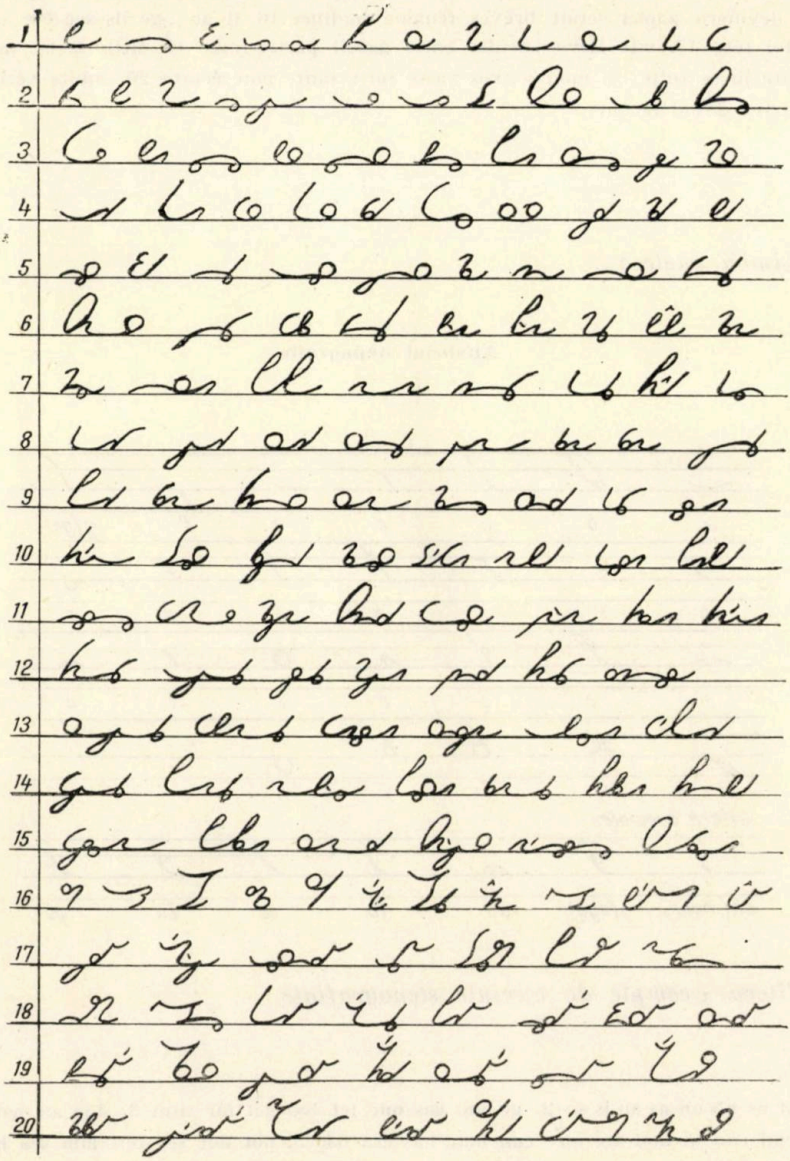

1. ma on je en ne pu se le ta sa te de 2. du me la un va ai an ce bas ami bon 3. gai mer non mes nos mon par son vie les 4. art car des cas dit gaz ses vit lit met 5. uns jet ont ans vos lie rue ose dont 6. bras font demi donc mère père lent même lire 7. lune oser papa rare rond tant prêt tenu 8. tard vert sert sont fera tire dire vont 9. part dira gros sera lion suit tend nier 10. créa gens pivot liens céder remet tenir permet 11. union delai

livre bruit danse frère crier créer 12. grand avant vient lever fruit prend ironie 13. savant demerant dernier suivre amener départ 14. devant parent ramène penser tirant premier promet 15. devinera papier serait brèves réunion badiner 16. il ah age ils sec été agent être face métal tête 17. vite élève ensuite entre gentil partie radio 18. utile façon carte étant perte unité juste suite 19. monte axes vaste écrit santé note écarts 20. limite vérité regard mérite secret détail retraits

Limba engleză :

Alfabetul stenografic

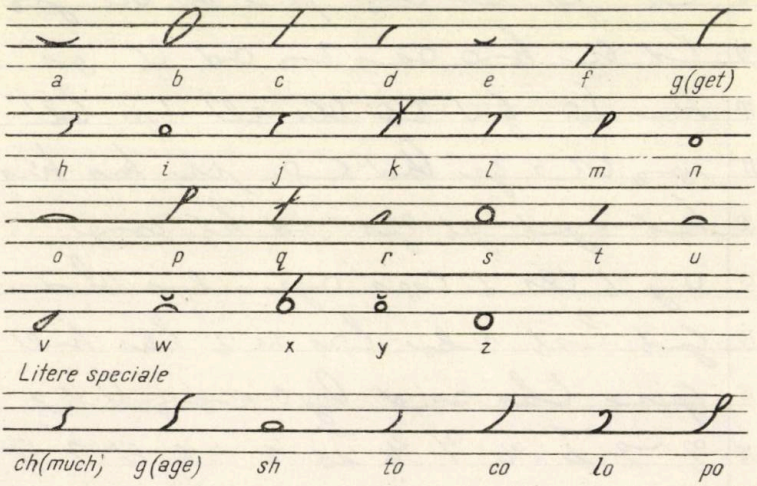

Cîteva exemple de cuvinte stenografiate

1. if be of us no on as an is so 2. go am gas one let too get far sum 3. due air led art car top did end run 4. and are any can man has era use 5. not dot see out aim sea her seem 6. pair zone even over fast give rise 7. area team gave true name ones must 8. part past hard last bear same 9. case most user lean line hand move 10. here best save unit does mean near 11. ever hear done grip care cast deep 12. drove cases union great never serve drive lever 13. heart lives areas lines gives leave desire 14. reason house round cause avoid 15.arose zebra means paper seems learn 16. serves period easier camera corner honest 17. it at up its ago act ate read item need 18. ideas also rest spent spend meets vital until 19. sited start again opens parts metal spare 20. radio speed apart state detail separate

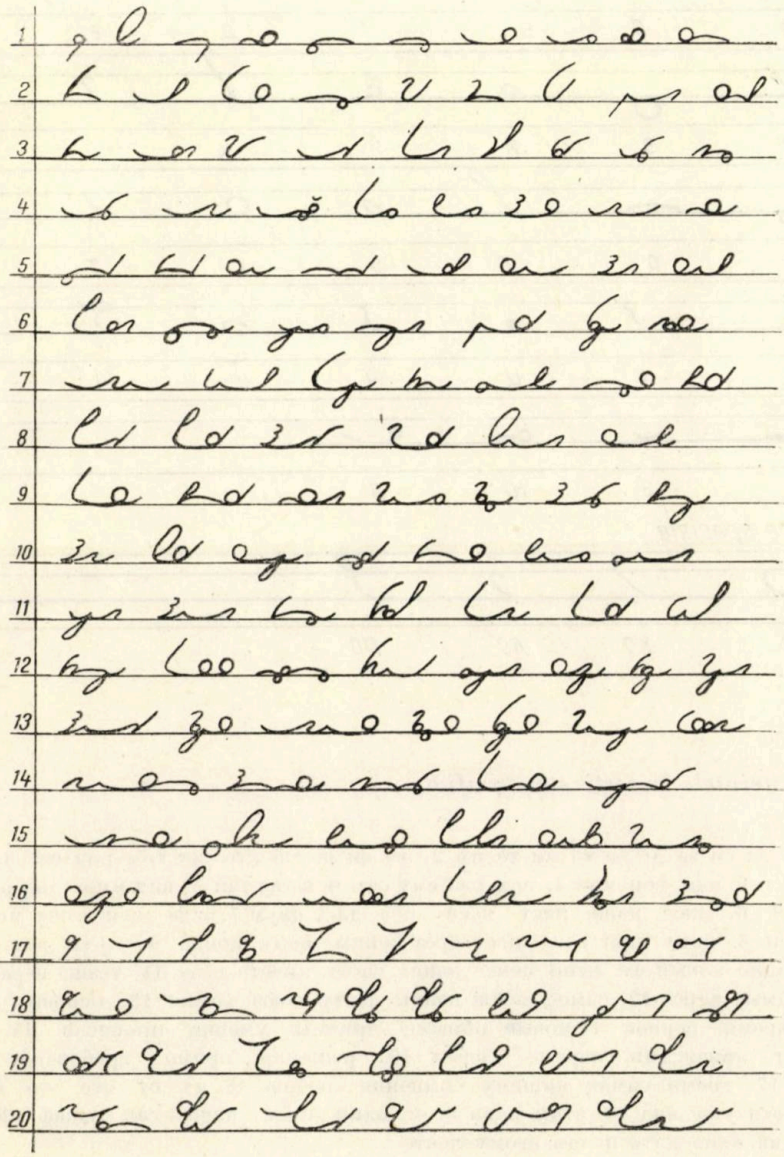

Limba rusă

Alfabetul stenografie

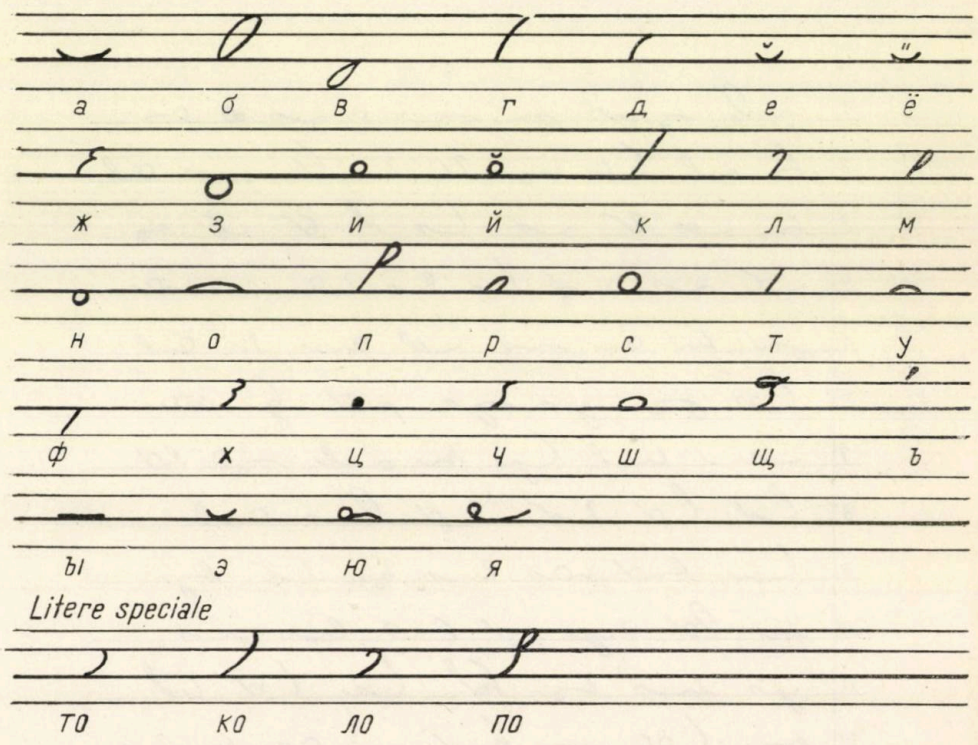

Cuvintele rusești stenografiate

1. не на из со за до ее та ли те им 2. же он во об кто тот том под все 3. без вне они она тем нам три мне 4. вот раз ему сам нем газ так 5. вид мира дня раба себе дает свой 6. двое наше лесу всеи либо даст двум 7. виде днеи нашу мост нами перо лица 8. нему лист ваше цвет чрез концы место конца 9. ярко резко фронт снова равно новый 10. явно менее нация часть имеет сразу 11. тезис перед самои часам самые через 12. самое часов воины центр союз химия 13. основы мировои давая время первои 14.новые образец приемы умения процесов 15. зрения приносит кризисами первые связеи 16. решения прямо требование совсем требует 17. тремя самая нашему сомнения любовь 18. их от сто это или цех эта нет эти уже над 19. атом пока этом один идеи надо итак шкаф 20. руки одну рука одна дать целом этому ленте

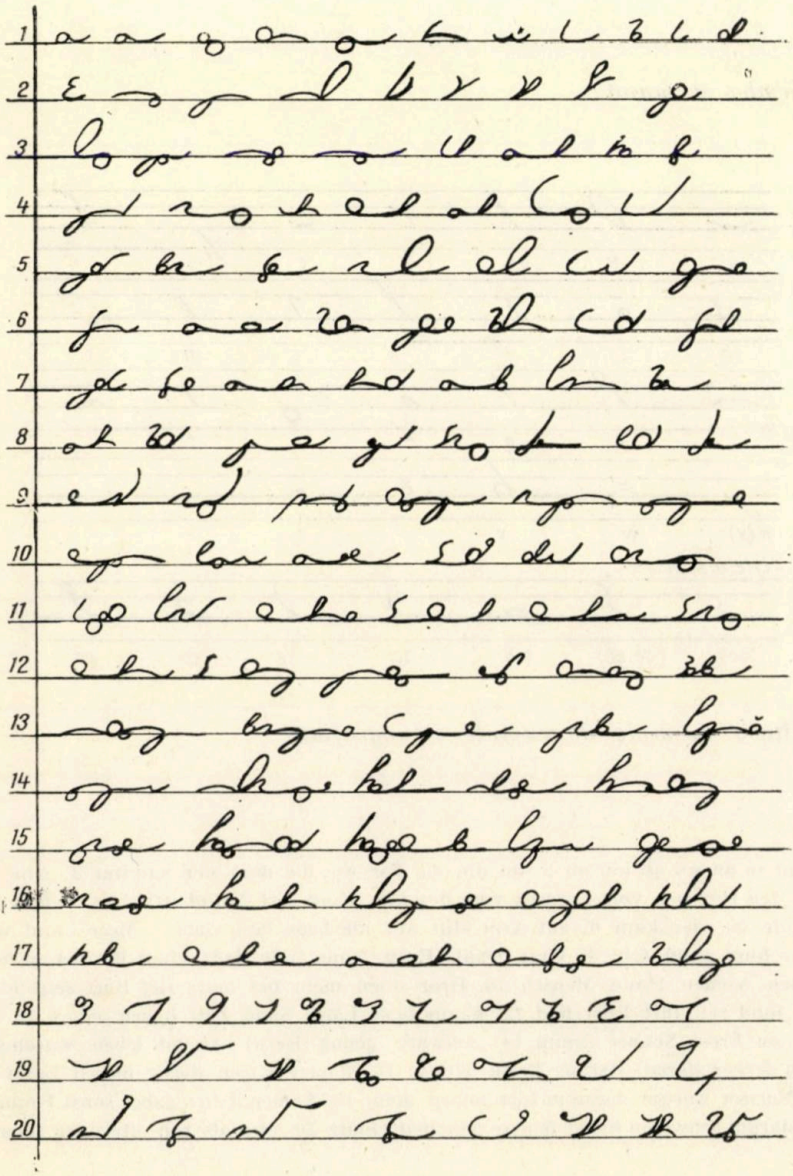

Limba germană:

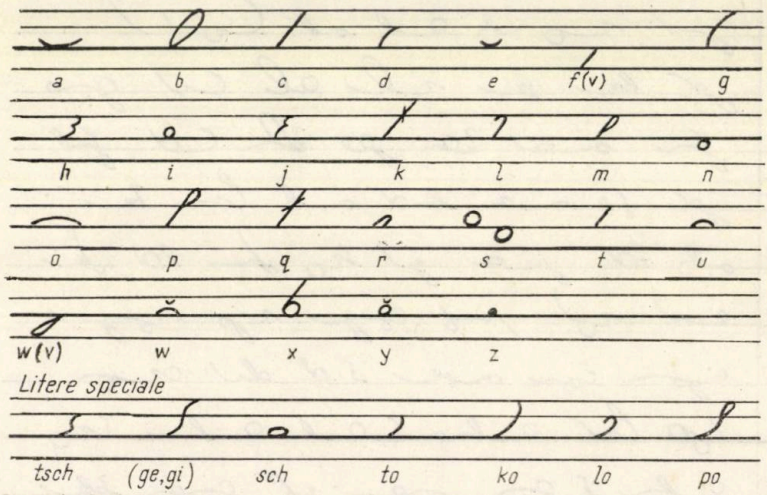

Câteva exemple de cuvinte stenografiate

1. es er du so an wo ab am ob 2. im um da Tor wie die man der not was 3. Amt rot hat wir Tisch den tun wen von 4. rasch vom des nun Korb Art Mund gar dem 5. hob war das uns mir dir sei vier kam 6. auf Arm Mut aus nie habe lang darf 7. Meer Land wird fest tief warm bunt grün fein 8. Wert Dank Frau Name rein laut Haus 9. aber gern Grund Raum eben Aschen Hand Mensch 10. Brot oben mein lief hang rief Bart seid 11. Baum drei grau fand seit fast Lust leid 12. kaum böse Lärm Sand Zeit haben geben 13. Bremse Monat genau Frost Schnee braun 14. schwarz genug Beruf Abend leben waschen Brief 15. dienen ferner darauf daraus Probe Kunst 16. Papier waren dieser diesen Leser Wärme 17. seine Nerven warum daran meines neben deine 18. kamen lieben gaben sonst Roman keine lesen 19. darum schweren lieber feinere daneben Quarz 20. ehe als roh alte oder schade nahe rote

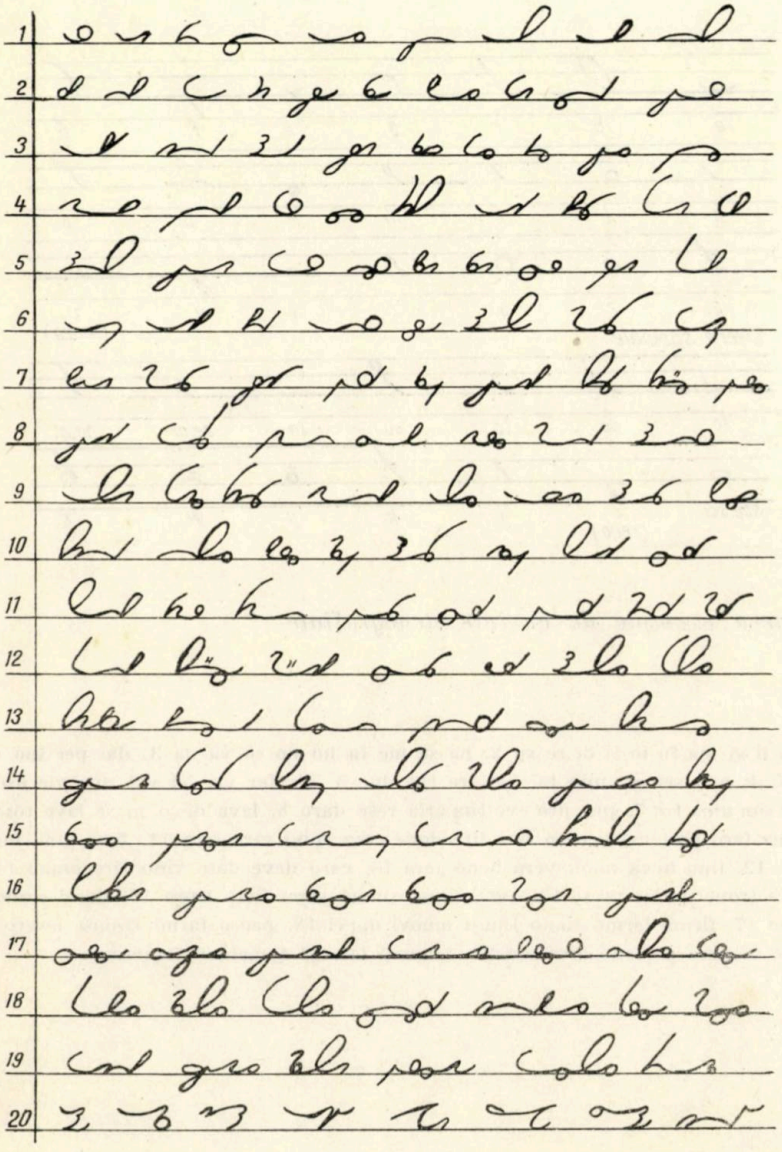

Limba italiană:

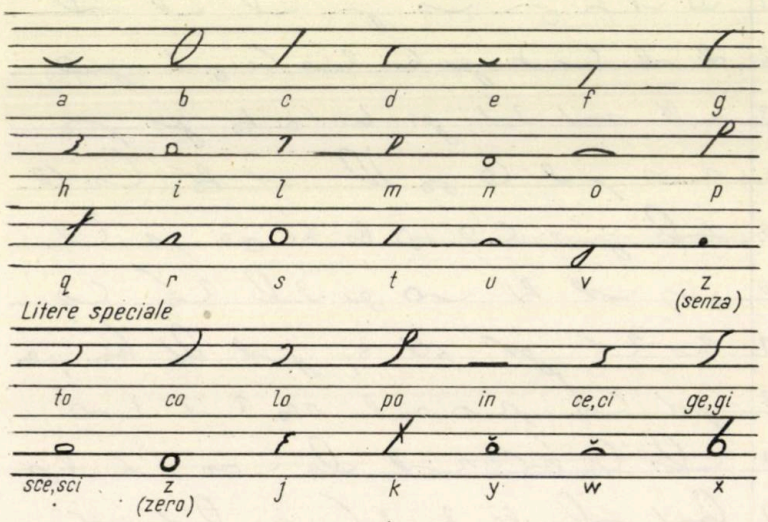

Cîteva exemple de cuvinte stenografiate

1. le mi la li ai ma fu io ti di te su 2. ha se me fa ho no so va da 3. dai per suo non più fra era sue 4. mia sei eri mio fai hai tre tue due 5. dir far via lei vai uno vie uso 6. oso sua dei far son ama tra 7. puo pro evo tua aria rese daro 8. lava devo mese lavo rosa Roma 9. vero pàri faro peri mare peso 10. dire dove casa sono sara sera 11. farà gran fame aver pane meno 12. fino beva mani vera bene gara 13. caro deve dare vino tiro erano 14. trova fèrmo avere trovo preme prese 15. avrei preso siamo sarei fiera lepre 16. darai erano amare provo treno 17. firma fermo siano Luisa muovi darvi 18. penso farmi rimase levero camera 19. pensare trovare persone armonia 20. temerai lavarsi temerano temeremo

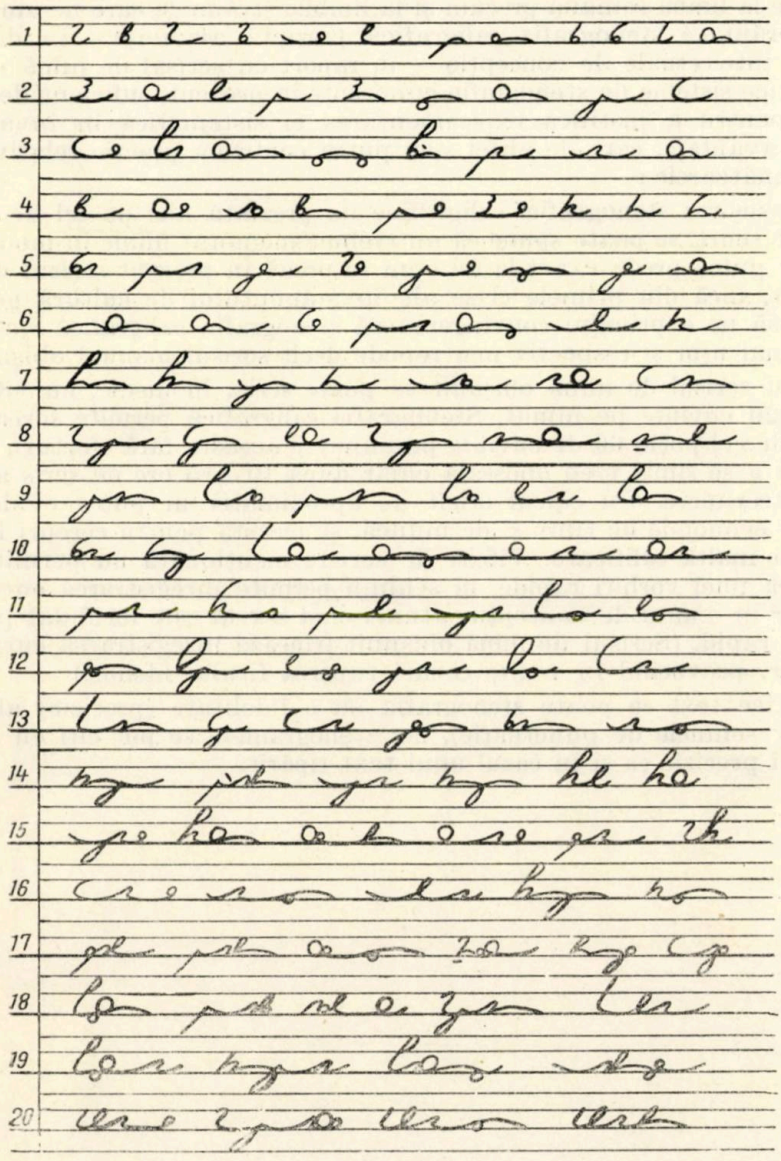

PRINCIPALELE AVANTAJE ALE STENOGRAFIEI CALIGRAFICE

Pe baza unor experimentări adecvate, pe parcursul cîtorva ani, cu aplicare la limba română precum și la limbile străine la care ne-am referit, considerăm că stenografia caligrafică prezintă avantaje — în domeniul muncii intelectuale de concepție — în raport cu scrisul de mînă obișnuit și cu orice sisteme de stenografie cunoscute în prezent, suficient de importante pentru a justifica experimentarea ei sistematică în învățămînt. Aceste avantaje, care de altfel s-ar putea confirma practic relativ simplu sînt următoarele :

Însușirea stenografiei caligrafice nu prezintă nici un fel de dificultate. Pe scurt, se poate spune că nu trebuie memorat nimic în mod forțat. Ea s-ar putea preda exact la fel cum se predă în prezent scrisul de mînă obișnuit, încă din primele clase ale învățămîntului de cultură generală. Ținem să ne exprimăm convingerea că stenografia caligrafică s-ar putea însuși mai ușor și respectiv mai repede decît scrisul manual obișnuit.

Cu scrisul de mînă obișnuit se poate scrie, în medie, cu viteza de aprox. 20 cuvinte pe minut. Stenografia caligrafică permite scrisul cu o viteză de cel puțin 60 de cuvinte pe minut și aceasta fără eforturi, respectiv fără a se simți vreo oboseală chiar după 10—15 ore de scris aproape fără întrerupere. Un calcul oricît de aproximativ ar putea evidenția o enormă economie de timp și de muncă, și aceasta pentru cercuri largi de cea mai înaltă calificare. Viteza de scriere menționată nu permite înregistrarea unei vorbiri rapide, în schimb permite înregistrarea curgătoare a ideilor în munca de concepție, atunci cînd textul este formulat pe loc și nu citit rapid. (Scrisul de mînă obișnuit frînează înregistrarea curgătoare a ideilor, provocînd în multe cazuri ruperea firului ideilor.)

Orice text se poate stenografia cu o fidelitate (precizie) absolută (inclusiv semnele de punctuație), iar stenogramele se pot citi cu aceeași viteză și precizie ca și în cazul unui text tipărit.

„PUNEREA ÎN PAGINĂ" A TEXTULUI POETIC

DE

G.I. TOHĂNEANU

Preocupările pentru ceea ce estetica numeşte, cu un termen sugestiv, „tectonica" poeziei sînt, din păcate, sporadice în literatura noastră de specialitate. Cert este că examinarea operei poetice din punctul de vedere al dispunerii sale în spaţiul limitat al paginii poate aduce bune oficii unei interpretări mai suple şi mai nuanţate.

În *Estetica poeziei lirice*, Liviu Rusu dedică acestei probleme un paragraf, încercînd să ilustreze însemnătatea „tectonicii" cu ajutorul cîtorva exemple din poeţii noştri cei mai reprezentativi, printre care figurează, de bună seamă, Eminescu, Blaga, Arghezi. Mai tîrziu, într-unul din studiile sale de metodologie stilistică, Tudor Vianu reia problema, semnalînd — în planul strict teoretic — fertilitatea observării textului poetic şi dintr-o asemenea perspectivă [1]. Cei doi esteticieni români continuă astfel o direcţie al cărei punct de plecare poate fi identificat în lucrările lui Heinrich Wölfflin, pentru artele plastice, şi în acelea ale lui Oskar Walzel, pentru poezie. Liviu Rusu aminteşte de Mallarmé, care „în efortul creaţiei era chinuit nu numai de găsirea celor mai adecvate expresii, dar pînă şi de aspectul plastic, vizual al poemelor sale. Chiar şi aranjamentul tipografic constituia pentru dînsul o problemă. El şi-a dat seama că tectonica, arhitectura generală a versurilor sunt o sursă de efecte adînci şi semnificative" [2].

★

Artificiile grafice — întrebuinţez termenul fără nici o nuanţă depreciativă — nu sînt un privilegiu al Poeziei. Imaginînd ultima noapte a locatarilor fostului bloc Carlton — în romanul cu acelaşi nume, scris la puţină vreme după catastrofa seismică din 1940 — Cezar Petrescu îşi încheia povestirea cu o pagină unde cuvîntul *mîine*, repetat de zeci de ori,

[1] *Cercetarea stilului*, în *Studii de stilistică*, EDP, 1968, p. 41—59. Studiul a apărut, pentru prima oară, în LR, nr. 3/1955. În acelaşi an a fost republicat în volumul *Probleme de stil şi artă literară*, Bucureşti, ESPLA.

[2] *Estetica poeziei lirice*, ediţia a II-a, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1944, p. 252.

se desfăşura pe rînduri din ce în ce mai strîmbe, care, prin traiectoria lor descensivă, trebuiau să creeze sentimentul dizlocării şi al prăbuşirii.

Revenind la poezie, cred că, teoretic, poziţia de pe care trebuie întreprinsă analiza tectonicii este aceea a unei continue confruntări între aspectul scris şi cel vorbit al limbii. Tehnica punerii în pagină dobîndeşte astfel un rol de primă însemnătate, procedeele grafice străduindu-se să corecteze şi să compenseze, măcar în parte, „infirmităţile" limbii scrise. Importanţa acestui rol sporeşte considerabil pe măsură ce poezia se îndepărtează de condiţia şi de rosturile sale primordiale, destinîndu-se din ce în ce mai puţin recitării şi, dimpotrivă, oferindu-se tot mai insistent lecturii vizuale [3].

Farmecul şi forţa răscolitoare a versului se întemeiază, în cel mai înalt grad, pe distribuţia judicioasă a „pauzelor" în timpul lecturii. Ele constituie un fel de cutii de rezonanţă, în care cuvîntul poetic îşi prelungeşte şi îşi multiplică ecourile. Dintre mijloacele tipografice de redare a pauzei voi reţine, pentru discuţia noastră, „spaţiul alb" dintre rîndurile tipărite sau — cum i se mai spune, cu un termen tehnic — „albitura". Rostul lui este să izoleze versuri, distihuri, strofe, creînd — în planul vizual — impresia unui al doilea ritm, înfiripat din succesiunea regulată a cuvîntului şi a tăcerii. În cazul poemelor grupate în distihuri [4], vrednic de atenţie mi se pare faptul că „pauza" are un dublu rol: într-adevăr, izolînd cuplurile de versuri, ea desăvîrşeşte, împreună cu rimele-perechi, sudura lor interioară. Alternanţa continuă a spaţiului blocat şi a celui liber conferă astfel un relief şi o zvîcnire lăuntrică deosebită suitei de întrebări şi nelinişti din care se urzeşte substanţa lirică a poemului *Finister* de Radu Stanca:

„Iată-ntrebarea care-mi rupe tăcerile :
Dacă mor, scap de toate durerile?

Dacă trec Styxul, apa nopţilor, sumbrelor,
Capăt uitarea ta, demon al umbrelor?

Nici un răspuns. Şi-ntrebarea tot stăruie :
Dacă mor, templul meu de argint nu se năruie,

Casa mea, suferinţa mea neagră şi tulbure,
N-o să cadă ca vălul de nimfă în pulbere?

În zadar cercetez, ca scafandrii, veciile,
În zadar scarmăn caierul nopţii, tăriile.

Întrebarea amară-mi tot scurmă sub tîmplă :
Dacă mor, ce se-ntîmplă-n mormînt, ce se-ntîmplă?

---

[3] Afirmaţia lui Tudor Vianu că proza argheziană este „un document strălucit al stilului scriptic" (*Arta prozatorilor români*, 1941) este cu atît mai valabilă pentru creaţia *poetică* a aceluiaşi scriitor. De altfel Tudor Vianu însuşi revine asupra acestei probleme în *Arghezi poet al omului*, Bucureşti, EPL, 1964, p. 230—233.

[4]. Dintre poeţii noştri care au cultivat „distihul" amintesc pe Ion Pillat. Ciclul *Calendarul viei* (vezi *Poezii*, Bucureşti, EPL, 1965, p. 139—151) este in întregime structurat în distihuri.

Stau acolo uitat, împietrit în păcate,
Sau mă scoate pe-o poartă ascunsă, Hecate?

Stau întins, nemişcat, ca-ntr-o pivniţă rece,
Sau un sol misterios pe-alt tărîm mă petrece?

Nici un semn. Şi ecoul într-una mă spintecă:
Dacă mor, oare faptul acesta mă vindecă,

Dacă mor, oare urc nendoielnic în sferele
Unde domnesc, îndoliate, Himerele,

Unde bocesc, pînă udă ţărînile,
Fetele-acelea ce-şi sfîşie mîinile,

Fetele-acelea ce-şi varsă ulcioarele,
Miruindu-mi de zor fruntea, pieptul, picioarele? ..."

(*Versuri*, EPL, 1966, p. 110—111)

Structura fiecărui cuplu de versuri este atît de densă, ritmurile sînt atît de sacadate, iar convulsiile trăite de poet atît de intense, încît „albitura" devine un fel de spaţiu de ardere şi de consumare pentru şiragul întrebărilor care „rup tăceri", „stăruie" şi „scurmă sub tîmplă". Dispunerea poemului în distihuri apare, pînă la urmă, ca singura posibilitate de exprimare grafică a unor atari simţiri.

Izolarea distihurilor este, de altfel, accentuată prin faptul că, în majoritatea cazurilor, ele se încheie prin semne de punctuaţie forte, [.] sau [?]. Caracteristice, în această privinţă, sînt multe poeme argheziene, de pildă *Oseminte pierdute* (*Scrieri*, I, EPL, 1962, p. 96—97) sau *Pribegie* (*Noaptea*, EPL, 1967, p. 29—30), ambele cuprinzînd cîte 10 perechi de versuri. Citez pe cel de al doilea, subliniind că fiecare distih este urmat de o pauză sintactică firească, marcată prin semne de punctuaţie adecvate:

„Pribeag prin noaptea lunii, neliniştea mă fură.
M-am întîlnit cu mine la cîte-o cotitură [.]

M-am despărţit în două cu-o pravilă-nţeleaptă:
Unul colindă lumea şi celălalt aşteaptă [.]

Ce-aştepţi între morminte de piatră şi statui?
Vorbirea şi cuvîntul din urmă-al nu ştiu cui [.]

S-a luminat de ziuă, ce faci? Nu ştiu ce fac.
Îmi sună parcă ceasul, lăsaţi-mă să zac [.]

La mine aşteptarea-i a trîmbiţii din porţi.
Mă voi scula odată cu cei răniţi şi morţi [.]

N-ai auzit cîntarea sunînd din alăute?
Aud o alăută: cîntarea nu se-aude [.]

Veni în goană calul să ne aducă veste.
Aş vrea să mîngîi calul că vine din poveste [.]

De cînd te-aştept e-o viaţă, tu calule, să vii,
Eu nu mai ştiu povestea. Tu poate o mai ştii [.]

Ar fi ca o poveste de noapte-ntr-un proverb.
Eu mi-am ales de stemă pe steagul meu un cerb [.]

Hai calule, -mpreună, să colindăm odată
Prăpăstiile negre din culmi şi lumea toată [.] "[5]

Cu atît mai semnificativă va fi ivirea spaţiului alb în cadrul unor texte poetice compacte, fără organizare strofică. În astfel de cazuri „pauza" este susceptibilă de a deveni indice al contrastului, al antitezei, cum se întîmplă în finalul elegiei eminesciene *Despărţire*, unde poetul separă şi opune, prin „cîmp alb", tabloul sumbru al propriei sale extincţii de acela, plin de lumină şi exuberanţă, al tinereţii biruitoare :

. . . . . .
„Din zarea depărtată răsar-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar-o vijelie din margini de pămînt,
Dînd pulberea-mi ţărînii şi inima-mi la vînt ...

Ci tu rămîi în floare ca luna lui April,
Cu ochii mari şi umezi, cu zîmbet de copil,
Din cît eşti de copilă să-ntinereşti mereu,
Şi nu mai şti de mine, că nu m-oi şti nici eu".

Remarcabilă este, în elegia citată, alianţa tectonicii cu sintaxa, căci răsturnarea de planuri — reliefată, vizual, prin rîndurile albe — se realizează, gramatical, foarte puternic, cu ajutorul conjuncţiei adversative *ci*, folosită adesea de limbajul poetic. Observaţia îşi dobîndeşte întreaga ei consistenţă abia după solicitarea bogatului material de variante de care dispune această poezie. Studiul lor cronologic — înlesnit de ediţia Perpessicius — dovedeşte că dezlipirea grafică a tabloului final de contextul său nu s-a realizat decît foarte tîrziu şi că ea *coincide* cu substituirea jonctivului *iar* prin sinonimul său poetic *ci*, simţit ca singurul în stare să redea, cu suficientă forţă artistică, antiteza amintită mai sus. Pentru ca cititorul să aibă posibilitatea comparaţiei, transcriu una din ultimele variante, care precedă cu puţin forma definitivă — destinată tiparului — a elegiei :

. . . . . .
„Din zare depărtată să vie un stol de corbi
Rotind încet de asupra-mi să-mi scoată ochii orbi
În erghelii sălbateci de cai gonind ca vîntul
Să treacă pe deasupra-mi întunecînd pămîntul
Ţărînă m-or întoarce în sînu-astei ţărîni

[5] Observaţii asemănătoare prilejuieşte unul dintre cele mai frumoase poeme pillatiene, *Aci sosi pe vremuri* (v. ediţia citată, p. 88—90).

Dînd pulberea-mi la vînturi și inima-mi la cîni
Iar tu rămîi în floare ca luna lui April
Cu ochii tăi cei umezi cu zîmbet de copil
Și tînără și dulce cum ești rămîi mereu,
Ci nu mai știi de mine, că nu m-oi ști nici eu''
(*Opere*, II, 1943, p. 167).

Tudor Arghezi drămuiește cu grijă spațiul alb, introducîndu-l către final, pentru a izola ultimele sau numai ultimul vers, de care depinde, adesea, împlinirea și rotunjirea ideii poetice. Numeroase texte îmi stau la îndemînă, dintre care reținunul, foarte scurt, scris curînd după moartea soției și cu puțin înainte de propriul său sfîrșit. Poezia — intitulată *Ție, căreia* (*Noaptea*, EPL, 1967, p. 59) — cuprinde 10 versuri, primele 9 alcătuind o masă grafică neîntreruptă, iar cel din urmă fiind desprins și parcă întîrziind, astfel, să se alăture contextului :

„Crăp ușa cu sfiială.
Odaia ți-este goală.
În perini se păstrează încă
O urmă-a capului adîncă.
La pat, stingheri, pantofii tăi de catifea,
Și pe cearșaf o pată de cafea.
M-am întîlnit prin casă
Cu-o umbră vaporoasă.
De cînd pierișsi, mi te-arătai întîi.

Măcar ca umbră, rogu-mă, rămîi''.

Lărgind aria discuției noastre, mi se pare edificator faptul că una din puținele pauze grafice care fragmentează textul — altfel destul de compact — al postumei eminesciene *Gemenii* creează spațiu de rezonanță unor versuri doldora de sugestii acustice :

.....
„Din sale depărtate pătrunde *zvon de armă*.
Prin el *cimpoiul skytic* pornește *dulcea-i larmă*
Trezind *greoiul ropot de danț*, căci la un loc
Toți oaspeții mai tineri *loveau baltage-n joc*,
Iar tinerele fete cu ei *jucînd* de-a valma
Se-nvîrt și se mlădie ușor *sunînd cu palma*.

La mijlocul de masă pe tronu-i șade el
Cu plete lungi și negre, întunecos, Brigbel
Și răzimat pe spată al zeilor fiastru
Privea-n ochii miresei al cerului albastru''
(*Opere*, IV, p. 417/145—156).

Pe linia unor observații similare, ar merita, poate, atenție modalitatea punerii în pagină a *Poemelor într-un vers* — ale lui Ion Pillat — așa cum ne întîmpină ele în culegerea de *Poezii*, EPL, 1965. Într-adevăr, editorul a avut nefericita idee de a îngrămădi aceste poeme — care, datorită structurii lor metaforice foarte dense, au nevoie de mult „aer" — cîte 7 pe o singură pagină, lăsînd să se irosească, în cea mai mare parte, farmecul

lor inefabil și suscitînd o impresie vizuală neplăcută. Ediția din 1936 — apărută sub directa supraveghere a autorului — hărăzise fiecărui poem cîte o pagină întreagă. Încadrat de un vast cîmp alb, versul-poem respiră în voie, lăsînd ochiului o „margine" largă, pe care acesta poate căuta și intui ceea ce versul nu spune. Căci, așa cum chiar unul din *Poeme* mărturisește :

„Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas".

Or, în perspectivă grafică, *tăcerea* este tocmai *spațiul alb*, care împresoară din toate părțile versul, dezvoltînd în jurul lui mediul de rezonanță necesar pentru înmulțirea și diversificarea ecourilor, potrivit cu „definiția" însăși a acestei specii poetice atît de dificile și de originale :

„Un singur nai, dar cîte ecouri în păduri" [6].

O inspirație la fel de nefericită — în ceea ce privește tectonica — a avut și editorul celor două volume de *Versuri* din poezia lui Tudor Arghezi, EPL, 1966. Mă refer la *Psalmul de taină*, care, în forma sa inițială, fusese conceput în unități metrice scurte, și anume iambi de cîte 9 silabe. Iată cum apare începutul poemului în primele ediții [7], inclusiv în *Scrieri*, I, EPL, 1962, volum care a beneficiat de revizia atentă a autorului :

„O, tu aceea de-altădată
ce te-ai pierdut din drumul lumii !
Care mi-ai pus pe suflet fruntea
și-ai luat într-însul locul mumii,
Femeie răspîndită-n mine
ca o mireasmă-ntr-o pădure,
Scrisă-n visare ca o slovă,
înfiptă-n trunchiul meu : săcure.
Tu ce mi-ai prins de cîntec viața
cu brațe strînse de grumaji
Și m-ai pornit ca să mi-o caut
la tine-n palme și-n obraji.

Este drept că Arghezi a alternat, la începutul versurilor, majuscula cu minuscula ; este, de asemenea, drept că el a făcut să rimeze numai versurile „pare" : sînt, totuși, acestea motive îndestulătoare pentru ca editorul să restructureze poemul, juxtapunînd cîte două versuri pe același rînd și obținînd măsura de 18 silabe, extrem de rar folosită de poet în primele sale cicluri ? Iată cum arată textul corespunzător în „varianta" din 1966 :

„O, tu aceea de-altădată, ce te-ai pierdut din drumul lumii !
Care mi-ai pus pe suflet fruntea și-ai luat într-însul locul mumii,
Femeie răspîndită-n mine ca o mireasmă-într-o pădure,
Scrisă-n visare ca o slovă, înfiptă-n trunchiul meu : săcure.
Tu ce mi-ai prins de cîntec viața cu brațe strînse de grumaji
Și m-ai pornit ca să mi-o caut la tine-n palme și-n obraji".

(*Versuri*, I, EPL, 1966, p. 69)

[6] Vezi și considerațiile preliminare ale autorului însuși : *Poeme într-un vers* de Ion Pillat, București, Cartea românească, 1936, p. 7—10.

[7] Între altele, și în *Versuri*. Ediție definitivă îngrijită de autor, București, Fundația pentru literatură și artă, 1943, p. 109—111.

Evident, „umplerea" rîndurilor taie respirația ritmică a fiecărui vers în parte și — ceea ce este mai grav — dijmuiește frumusețea imaginilor, care, înghesuite și aninate una de alta, își pierd linia netă și suplă a contururilor inițiale.

Fie și numai din treacăt, trebuie formulată observația că, dimpotrivă, eliminarea totală a zonelor albe — mai cu seamă acolo unde ele se bucură de girul tradiției — poate fi și ea, cel puțin în unele cazuri, expresia unei anumite intenții artistice. Aș cita în acest sens *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare, în traducere imaginară*, de V. Voiculescu, reprezentînd fiecare cîte o metaforă unitară și plină, indivizibilă, a Iubirii. De aceea dispunerea strofică lipsește, singurul artificiu grafic pe care și-l îngăduie poetul fiind acela de a împinge puțin către interior ultimele două versuri, legate prin rime-perechi. Or, tocmai acest distih final — reliefat grafic față de restul sonetului — conține expresia cea mai concentrată a ideii poetice, rezumatul și tîlcul ei :

„Cum dragostea de tine mă vrea de veci sonor,
Melodios din creștet și pînă-n tălpi, mă ține
Mereu între fiole și alambicuri pline,
Cu sucuri de cuvinte, miresme tari de dor,
Plecat peste esențe cu tainice șoptiri,
Să migălesc cerescul venin în lacrimi acre,
Și-n cumpăna de aur a sunetelor sacre
Să aflu elixirul rîvnitei nemuriri...
Fierb muzici mari de sfere în magicele scule,
Se rînduiește-n zodii tot clocotul de hău...
Și e aproape gata... Dar albelor formule
Le mai lipsesc silabe : rostesc numele tău :
Închis fără de moarte doar într-un singur vers,
M-a sărutat pe gură întregul Univers".

(*Poezii*, II, EPL, 1968, p. 317).

Realizată la nivelul primului vers din fiecare strofă, deplasarea către interior apropie strofele de structura „alineatelor", ca în poemul *Celeï venite*, de Ion Vinea (*Ora fîntînilor*, EPL, 1964, p. 48) :

„Să-mi fie mîinile tale ultimele
ce așternu inimii
zăpada liniștii dintîi
ca peste un mormînt nou de toamnă.

Să fie ochii tăi soarele sumbru
al lumii somnului
spre care-mi învie sufletul.

Să-mi fie glasul tău adierea
depărtatelor mări în care s-au stins clopotele
grele ale rugăciunilor.

Să-mi fie pletele tale
salcia de seară

în care mai tremură
uitatele şoapte.

Să-mi fie suflul tău sărut
pe reci pleoape
şi lacrima ta
cugetul limpede
al clipei din urmă.

Să fie iubirea tîrzie
valul care ne leagănă
în veşnicie".

De data aceasta organizarea grafică vine în sprijinul repetiţiei : şiragul dorinţelor închise în fiecare prim vers — debutînd cu verbul copulă urmat de subiect iar, uneori, şi de numele predicativ — se aliniază pe aceeaşi, axă verticală, fapt care le scoate în evidenţă, prin opoziţie şi simetrie, faţă de restul textului. Strofele — inegale ca dimensiuni — coincid aidoma cu frazele, fiind separate prin „punct" [8] şi prin bogate spaţii albe.

Schimbarea bruscă a măsurii — de pildă reducerea sau chiar înjumătăţirea ei — oferă ochiului o zonă albă neaşteptată, a cărei funcţionalitate stilistică nu poate fi trecută cu vederea. Poemul *Împărat şi proletar* este scris în iambi de 14/13 silabe, grupaţi în strofe de cîte 5 versuri. Măsura amintită se menţine cu consecvenţă de-a lungul întregului poem, cu o singură excepţie, în tabloul final :

„Îi pare că prin aer, în noaptea înstelată,
Călcînd pe vîrf de codri, pe-a apelor măriri,
Trecea cu barba albă — pe fruntea-ntunecată
Cununa cea de paie îi atîrna uscată —

Moşneagul rege Lear".

Frîngerea măsurii permite invazia „albului" în ultimul rînd al strofei : secvenţa nominală *Moşneagul rege Lear* — constituind, de altfel, grupul subiectului — contrastează cu peisajul grafic al paginii, cu atît mai mult cu cît el este precedat de o propoziţie incidentă, desfăcută din articulaţiile contextuale prin „cratime" — adică prin pauze nete — şi rostită cu coborîrea vocii :

„Trecea cu barba albă [—] *pe fruntea-ntunecată*
Cununa cea de paie îi atîrna uscată [—]

Moşneagul rege Lear".

Întrucît grupul subiectului — aşezat pe ultimul loc al unei lungi şi complicate unităţi sintactice — se lasă îndelung aşteptat, iar ivirea lui, zăbavnică, se asociază cu o adevărată surpriză grafică, putem afirma că, şi de data aceasta, tectonica şi sintaxa sînt solidare şi convergente.

În acelaşi ritm şi în aceeaşi măsură — fără a fi însă organizate în strofe — sînt scrise cele mai multe poeme argheziene din ciclul *Cîntare*

---

[8] Să se remarce că, în interiorul strofelor, nu există nici un semn de punctuaţie. „Punctele" care pecetluiesc fiecare strofă sînt învestite, astfel, cu un prestigiu stilistic sporit.

omului. În *Chemarea înnălțării*, de pildă, ruperea versului, întîmpinîndu-ne o singură dată, devine cu atît mai semnificativă :

„Fugar, livid ca melcii, bătut de vremuri rele,
Tu singur rămăseseși prin lume gol la piele,
Cel mai gingaș mai fraged la trup și oropsit ;
Doar umbra, drept cămașă, pe piept nu ți-a lipsit.
Dihănii în cojoace cu gheare, colți și coarne
Pîndeau să te răstoarne [:]
O lingură de sînge într-un plămăd de carne".

(*Scrieri*, 3, EPL, 1963, p. 77)

Precaritatea condiției omului primitiv — expus capriciilor unei naturi vrăjmașe la pîndă — este pregnant redată prin această frîntură de vers — ruptă, vizual, din contextul său „plin" — după care vocea, urmînd îndemnul punctuației [:], cată să rămînă suspendată.

Fragmentarea versului și așezarea lui „în scară" — așa cum se întîmplă de atîtea ori la Maiakovski — se încarcă de sensuri în *Meșterul* lui N. Labiș. Într-adevăr, procedeul are valoare contrastantă, întrucît apare o singură dată, în final, asociindu-se cu o deviere expresivă mai nuanțată a ideii poetice :

„Cînd schelele curmate se surpară
Păreai atît de neînvins sub nori,
Încît cu slabe aripi de șindrilă
Ai fi putut spre alte țări să zbori.
Dar dragostea pămîntului ș-a țării
Te-a prăvălit pe cîmpul fumuriu
Ca să țîșnești în veci de veci, fîntînă,
De jertfă și de cîntec pururi viu.

S-a destrămat sub piatră-n mănăstire
Cel ce de mult a poruncit ca domn.
Fîntîna curge-n brazde și-n urcioare
Fără odihnă,
fără uitare,
fără somn".

(*Primele iubiri*, EPL, 1962, p. 20—21).

Spuneam că ritmul dominant al poemului — iambic, adică ascendent — este abandonat o singură dată, în ultimul vers, care are o structură dactilo-trohaică (⏑ – ⏑ – / ⏑ – ⏑ – /⏑ – ⏑), deci descendentă. Așezarea în trepte a acestui vers — marcat, deopotrivă, de schimbarea ritmului — sugerează, din subtext, prăbușirea tragică a meșterului, convertită în curgerea izvorului, neîntreruptă. Odihna, uitarea, somnul sînt violent negate de prepoziția *fără* — accentuată, de fiecare dată — iar ochiul, obligat să coboare pagina în pantă, însoțește mai departe, pe tărîmul legendei, „căderea" fecundă a apei...

Pentru a concentra ideea poetică și a-i asigura unitatea interioară, pe de o parte, iar, pe de alta, pentru a micșora distanța dintre poezie și proză, unii poeți dau strofelor aspectul unor alineate compacte, în care „versurile" — păstrîndu-și ritmul și rima — se urmează pînă se umple

rîndul şi se înnădesc fără să se etajeze. De bună seamă, în atari condiţii majuscula marchează numai începutul unităţilor gramaticale, nu şi pe acela al unităţilor metrice, iar spaţiul alb apare doar la sfîrşitul strofelor, nu şi după consumarea fiecărui vers în parte. Aşa şi-a conceput Adrian Maniu multe din *Cîntecele tăcute*, iar Minulescu a adoptat aceeaşi formulă tehnică în ale sale *Strofe pentru elementele naturii*. Prefer să ilustrez procedeul cu fragmentul iniţial al *Sadovenienelor* lui Labiş, pe care îl transcriu respectînd aidoma punerea în pagină (*Primele iubiri*, EPL, 1962, p. 77):

> Eram într-o pădure uluitor de vie, într-o pădure care
> şoptea înăbuşit. Şi iată că pădurea în iarnă, argintie,
> cu şoapta ei mi l-a reamintit.
>
> Izvoarele, sub pînză de gheaţă, delicate, se legănau
> la vale, pe nevăzutul prund, şi în lumina sobră, cu
> pini şi nestemate, cîntau unite într-un cor profund.
>
> În zboruri rotunjite tăiau mari păsări slava; un
> farmec de poveste se răsfira sub cer; părea zăpada
> caldă şi moale ca otava, dar zările sclipeau la fel, sever.
>
> Cu vînturile-n coarne, în goană nebunească, zburau
> năvalnic cerbii pe fragedul polei. Era acolo-ntreagă
> pădurea românească, şi el păşea încet prin iarna ei".

Aspectul grafic al strofelor — devenite, de fapt, „alineate" — înlesneşte imaginea unor ample decupaje unitare din peisajul hibernal, în care detaliile se încadrează armonios fără să-şi piardă fizionomia proprie, dar subordonîndu-se unei viziuni integratoare.

★

Studiul textului poetic din punctul de vedere al aşezării sale în pagină se găseşte, la noi, abia la începuturile sale. În condiţiile articolului de faţă nu mi-am îngăduit decît să semnalez cîteva din aspectele problemei, cu speranţa unor posibile dezvoltări ulterioare. Raportată la însuşirile limbii vorbite — de care beneficiază în cel mai înalt grad versul rostit — tectonica trebuie privită ca un procedeu „compensator" de prim ordin, dispunînd de resurse expresive nebănuite. Rămîne ca alte cercetări, viitoare, să-i descopere toate virtuţile, deschizînd drumuri noi şi fertile de abordare a operei poetice.

PROCEDEE ARTISTICE ÎN STILUL LUI I. BARBU

DE

GH. CHIVU

Poezia lui Ion Barbu a fost analizată pînă acum numai în încercarea de descifrare a „filozofiei" poetice.

În studiul de față se încearcă o descriere a procedeelor artistice ale poeziei lui I. Barbu și o surprindere a specificului creației poetului-matematician. Materialul a fost extras din volumul *Joc secund*, apărut la Editura pentru literatură în 1966, sub îngrijirea lui Al. Rosetti și Liviu Călin.

Analiza se va concentra asupra principalelor figuri de stil, desfășurîndu-se, conform ordinii devenite tradiționale, de la epitet — nu totdeauna metaforic [1] — spre comparație și metaforă.

Am grupat în cadrul epitetului numai determinările adjectivale cu valoare estetică [2], avînd ca centru un substantiv. Determinările substantivale au intrat, în majoritate, prin valorile lor, în alte grupări, metaforice în special. Limita este foarte greu de stabilit, în aceste cazuri, în cadrul unui grup metaforic putînd apărea și determinări cu valoare de epitet. Diferența făcută în studiu a pornit de la funcția majoră a grupării respective.

Epitetul a fost restrîns numai la determinările de la nivelul propoziției, neluînd în discuție epitetele la nivelul frazei [3]. Apoziția și predicatul nominal cu numele predicativ substantiv au intrat în alte clasificări.

În continuare, au fost analizate alte patru tipuri de imagini:

— comparația,

— identificarea atenuată,

— identificarea,

— metafora.

În fixarea categoriilor intermediare am pornit de la un recent studiu al lui Danielle Bouverot [4]. Distincțiile își au sursa în observarea structurii formale a imaginilor respective.

[1] Cf. S. Alexandrescu, *Analize literare și stilistice*, București, 1967, p. 115.

[2] Cf. T. Vianu, *Epitetul eminescian*, în *Despre stil și artă literară*, București, 1965, p. 161.

[3] T. Vianu, în studiul citat anterior, include în categoria epitetului atît determinările la nivelul propoziției cît și cele la nivelul frazei identificînd: epitete ale substantivelor, epitete ale verbelor și epitete în frază.

[4] *Comparaison et métaphore*, în „Le français moderne", 37, 1969, nr. 2, p. 132—148, nr. 3, p. 224—239, nr. 4, p. 301—316. Distincțiile care urmează au la bază acest studiu.

Toate tipurile de imagini sus-menționate au la bază un raport de asemănare, de analogie între două realități A și B, sferele lor semantice prezentînd, sau putînd prezenta, apropieri și întrepătrunderi.

Comparația aduce mental alături doi semnificați prezentînd o analogie, înrudirea neexcluzînd, însă, conștiința diferenței. Comparația nu poate, deci, depăși anumite limite indicate în context de calitatea comună. În expresie le corespund doi semnificanți (*a* și *b*) reuniți printr-un cuvînt semnalînd asemănarea. Centru al grupului comparativ poate fi un verb sau adjectiv. Există, însă, două tipuri de comparații : explicită, care nu lasă, cel puțin aparent, loc subiectivității, și una implicită, subiectivă. În primul caz, analogia este sigură ; în al doilea este numai aparentă, *ca* fiind înlocuit cu : *se zice*, *pare* etc.

În a doua situație are loc *identificarea atenuată* a lui *a* și *b*, analogia fiind fie limitată la aparențe, fie recunoscută aproximativ și subiectiv.

Analiza *metaforei*, considerată o comparație fără termenul introductiv [5], duce, însă, la alte observații. Coexistența celor doi semnificanți duce la o *identificare totală* a celor două realități. Dispariția termenului *a* are drept rezultat o identificare numită *metaforă*, căreia i se deschid toate căile imaginarului într-un flux conotativ nelimitat de prezența lui *a* (*a* exprimat este limitativ, prin simpla prezență, dînd „cheia" codului metaforic). În cadrul metaforei tradiționale apar, deci, aceste două grupări : *identificare* și *metaforă*, după cum cei doi semnificanți apar sau nu concomitent.

În cadrul *identificării totale*, datorită complexității sintactice, au fost detașate trei tipuri :

a. apoziție,
b. nume predicativ,
c. atribut :

după cum *a* și *b* sînt juxtapuși, legați printr-un verb copulativ sau prin prepoziție care exprimă un raport de subordonare atributivă. Astfel atributul substantival, apoziția și numele predicativ substantival, încadrate alteori în epitet [6], își găsesc locul aici.

În cadrul metaforei, înțeleasă ca transfer de sens[7], am delimitat două clase : metafora substantivală și metafora verbală [8], după partea de vorbire care ajută acestui transfer semantic.

I. Analiza *ciclului poeziilor publicate în periodice* atestă atît prezența epitetului de apreciere : „**adînca** undă" (*Arca*), „**Marea** Noapte" (*Pentru Marile Eleusinii*), „**supremele** arcane" (*Pentru Marile Eleusinii*), cît și a celui evocator, cuprinzînd determinări fizice și morale.

Epitetul fizic aduce o natură percepută senzorial, atît tactil : „**calda** fire" (*Cînd va veni declinul*), „roci **fierbinți**" (*Panteism*), „tufă **umedă**"

---

[5] Cf. T. Vianu, *Problemele metaforei*, în „Studii de stilistică", București, 1968, p. 312 ; Danielle Bouverot, *art. cit.*, în „Le français moderne", 37, 1969, nr. 3, p. 224.

[6] Cf. T. Vianu, *Epitetul eminescian*, în *Despre stil și artă literară*, București, 1965, p. 165—167, 168—172.

[7] Cf. T. Vianu, *Problemele metaforei*, în *Studii de stilistică*, București, 1968, p. 305—308 ; Danielle Bouverot, *art. cit.*, nr. 3, p. 224.

[8] Cf. Danielle Bouverot, *art. cit.*, nr. 3, p. 231.

(*Peisagiu retrospectiv*), „**reci** feştile" (*Protocol ...*), cît şi vizual: „**luminos** argint" (*Luntrea*), „castele **aprinse**" (*Luntrea*), „licoare **opalină**" (*Copacul*), „cupă **limpede**" (*Protocol ...*).

Epitetele arătînd „forma": „cer **mobil**" (*Rîul*), „reflexe **fluide**" (*Banchizele*), „**informa** nălucire" (*Arca*), accentuează, încă, seria vizualului.

Percepţia sonoră a universului nu lipseşte, dar este slab reprezentată: „**surda** picurare" (*Pentru Marile Eleusinii*), „teorbele **sonore**" (*Luntrea*).

Epitetul moral este prezent, de asemenea, însă în număr mai mic: „**sumbra** vale" (*Peisagiu retrospectiv*), „**încruntata** Gee" (*Cînd va veni declinul*), „oracole **stupide**" (*Protocol ...*). Este o percepere senzorială a unei naturi ce capătă, prin aprecierile morale ataşate, o nouă coordonată, umană.

Cele două realităţi — fizică şi morală, cu epitetele corespunzătoare, se îmbină adesea, dînd grupări sinestezice.

Se îmbină [9]:

— *realitatea fizică şi epitetul fizic* în stereotipele: „**dur** bazalt" (*Panteism*), „teorbe **sonore**" (*Luntrea*) dar şi în sinestezicele: „reflexe **fluide**" (*Banchizele*), „**calda** strălucire" (*Pentru Marile Eleusinii*) şi chiar în gruparea cu aparenţă de oximoron „tentacule **lichide**" („solid" + „lichid") (*Lava*);

— *realitatea fizică şi epitetul moral* cu sensuri personificatoare, de sensibilizare a universului perceput. În majoritate sînt romanticele: „blocuri **mohorîte**" (*Fulgii*), „**tristele** arcade" (*Umanizare*) dar şi modernele ca îmbinare: „cristal **steril**" (*Rîul*), „**subtil** fior" (*Elan*);

— *termen moral şi epitet fizic*: „**zvelta** libertate" (*Bălcescu trăind*), „**fugar** mister" (*Cînd va veni declinul*), „**adînci** mistere" (*Pentru Marile Eleusinii*) într-o concretizare sensibilizatoare;

— *termen moral şi epitet moral*: „veac **avar**" (*Bălcescu trăind*) [10] ch'ar şi aici cu transfer umanizator.

Epitetele ciclului, într-o altă clasificare, sînt: ornante — arătînd o trăsătură caracteristică a genului [11]: „**vasta** strălucire" (*Munţii*), „**vastele** păduri" (*Peisagiu retrospectiv*) şi stereotipe: „umbra **străvezie**" (*Protocol ...*), „**dur** bazalt" (*Panteism*). Unele aparţin tradiţiei romantice în general: „**palid** oaspe" (*Bălcescu trăind*), „**umede** caverne" (*Elan*), sau tradiţiei eminesciene în special: „dor **fără de saţiu**" (*Lava*).

Apar şi epitete individualizatoare, acuzat romantice, cultivate anterior de Eminescu: „**rîios** batracian" (*Protocol ...*), „spume **putride**" (*Protocol ...*). Se pot semnala şi îmbinări specifice, rare: „**acidă** melopee" (*Arca*), „**cinic** puf" (*Peisagiu retrospectiv*), romantice ca modalitate

---

[9] Cf. T. Vianu, *Epitetul eminescian*, în *Despre stil şi artă literară*, Bucureşti, 1965, p. 176—181.

[10] Aici *veac* nu are sensul temporal ci unul moral. Strofa care urmează îl explicitează, cred, suficient:

„Ai multursuzei tagme, gianabeţi
Cu oftica-nţeleşi şi cu exilul
Un *veac avar* te vrură sub peceţi,
Şi zveltei libertăţi suciră trilul" (*Bălcescu trăind*).

[11] Cf. T. Vianu, *Epitetul eminescian*, în *Despre stil şi artă literară*, Bucureşti, 1965, p. 182.

generală de creație, dar mai apropiate de corespondențele moderne, marcînd stări sufletești acute.

Apare atît epitetul simplu (ca formă), analizat pînă acum, cît și epitetul multiplu :

— juxtapus : „sinteze **transparente** ... **avide**" (*Banchizele*),

— coordonat : „soare **roșiatic** și **avar**" (*Banchizele*), creîndu-se, adesea, lungi lanțuri : „**îndurerat, nesigur** și **silnic** Lohengrin" (*Luntrea*). Aceste grupări, prin determinările multiple : de formă, culoare, temperatură și gust, creează realități palpabile, parcă într-un univers tridimensionat, nu cu o singură coordonată ca la epitetul simplu. Coordonatele sînt morale și fizice, completîndu-se semantic unele pe altele : „**calda, impudica Cybelă**", (*Panteism*), „nori **haotici** și **obscuri**" (*Peisagiu retrospectiv*) și rar numai fizice : „**adînca** și **limpedea** lumină" (*Copacul*), „**galben, întins eter de miere**" (*Convertire*) sau numai morale : „**simpla, obștească** armonie" (*Copacul*).

Preferința merge, deci, spre epitetul senzorial : vizual și tactil, care este preponderent cantitativ, dînd un caracter specific ciclului. Acesta este obișnuit, sau luat din tradiția literară. Se semnalează însă aparițiile notabile ale unor epitete individuale, trimițînd spre un alt procedeu de creație decît cel romantic.

— Comparația apare exprimată mai ales la nivel lexical, arătînd o apropiere între două realități :

— prin caracteristicile acestora, exprimate prin determinări atributive nominale :

„... **Caragiali, ca o holdă** de antene" (*Protocol* ...),
„Un strigăt de-nserare își trăgăna **cuvîntul**
Ca o manea de moale și larg" (*Selim*) ;

— prin determinări atributive verbale :

„Liniștit **rapsod** ...
Răsunînd ca din legende, ca din pînzele dintîi"
(*Protocol*...).

Există comparații :
— sensibilizatoare :

a) obiective, echivalentul aparținînd realității exterioare : „... **acadele** ... **ca ocheanele de limpezi**" (*Selim*) ;

b) subiective, echivalentul aparținînd realității interioare : ... **sărutul** mușteî **Mima somptuos ca un manșon**" (*Protocol* ...)
și
— spirituale, create pe baza unor reminiscențe culturale :

„**Anzii albi** ... **ca o moarte de Protei**" (*Protocol*...).

Comparațiile sînt puține ca număr datorită stilului său, sintaxei sale poetice. Cu ajutorul lor se face o percepere analogică, concretizatoare, dîndu-se o dimensiune morală sau spirituală realității percepute. Poetul compară un abstract cu un concret pentru a-l plasticiza, a-l aduce în sfera simțurilor noastre, sau dă o coordonată abstractă lumii concrete. Este o simbioză a celor două sfere, predominînd concretul.

Identificarea atenuată apare, dar foarte rar :
„**Rahatul părea umbră** de-nghеț după topit" (*Selim*),
„**Zarea era parcă frunză** uscată de stejar" (*Selim*).

Numărul mic se explică prin subiectivitatea explicită a acestui tip de imagini, incompatibilă cu stilul barbian și concepția poetică barbiană care refuză explicitarea.

Identificarea înregistrează o frecvență mai mare decît comparația și identificarea atenuată, creștere semnificativă pentru stilul lui Ion Barbu. Rolul sintactic al cuvintelor care formează imaginea duce la distingerea, în cadrul acestei clase, a tipurilor :

— *apoziție* :
„**cîntec, lebădă** străpunsă, **sol** al harfelor eline"
(*Protocol ...*),

— *nume predicativ* :
„posomorîta lor **înlănțuire**
Nu e decît un **spasm** încremenit" (*Munții*),

— *atribut* :
„... doi umezi **de muguri ochii** tăi" (*Convertire*),

ultima construcție fiind de fapt „ochii de muguri...".

Metafora este figura de stil cea mai frecventă în acest ciclu. După partea de vorbire prin care este exprimat elementul metaforic, am diferențiat două clase, în cadrul cărora s-au făcut și alte diferențieri formale :

A. *metafora substantivală* :
— cu termen metaforic simplu :
„Printre uluci, în umbră, rotiră **icusarii**" (*Selim*),
— cu termenul metaforic determinat atributiv :
a. substantival :
„**Pe crengi de vis**, doi umezi de muguri ochii **tăi**" (*Convertire*),
b. adjectival :
„Desfășură pe hăuri **o horbotă aprinsă**" (*Cînd va veni declinul*) ;

B. *metafora verbală* :
„**Teorbele** sonore și **cîntecele** toate
Au adormit ..." (*Luntrea*),
„Și-**o stea** ilic de umbră **cusu** cu ibrișin"
(*Selim*).

Metafora, prezentă în număr mare în ciclu, creată cu termeni ai limbii comune, rar cu neologisme, din cauza preciziei semantice a ultimilor, este, în majoritate, concretizatoare. Sensibilizează, personifică, prin toate elementele componente, atît prin substantiv : „**casca de frunze** ..." (*Copacul*), cît și prin adjectiv : „sinteze ... **avide**" (*Banchizele*) și mai ales prin verb (toată clasa metaforelor verbale).

II. *Ciclul balcanic* atestă prezența acelorași tipuri de imagini.
Epitetul este mai puțin numeros decît în primul ciclu. În cadrul lui primatul îl deține tot epitetul evocator : „**sucite** minarete" (*Nastratin ...*), „ziduri **forfecate**" (*Nastratin ...*), iar în cadrul acestuia cel fizic. Univer-

sul este perceput îndeosebi vizual : „**albă** apă" (*Încheiere*), „jar **alb**" (*Isarlîk*), „humă **verde**" (*Domnișoara Hus*), (**alb** și **verde** avînd, adesea, sensuri conotative foarte dezvoltate). Ponderea epitetului fizic-tactil : „**cald** inel" (*In memoriam*), „**unsuroase** liniști" (*Nastratin ...*) și gustativ : „zemi **acre** și **amare**" (*Domnișoara Hus*) este în descreștere. Crește numărul epitetelor ornante, stereotipe : „șes **veșted**" (*Isarlîk*), „ceas **rău**" (*Domnișoara Hus*), însă cu sensuri conotative bogate.

Îmbinările noi : „**spart** descîntec" (*Domnișoara Hus*), „seară **grasă**" (*Domnișora Hus*), „**lîncezi** ape" (*Nastratin ...*) cumulează sensuri fizice și morale, fiind sinestezice, dar de o mai mică noutate decît în primul ciclu. Sînt însă un rezultat al contactului cu creația populară. Acestea vor deschide calea spre subciclul *Uvedenrode* [12], în timp ce poeziile publicate în periodice erau o primă etapă de prelucrare a mijloacelor ce vor atinge perfecțiunea în subciclul *Joc secund* [13], din ultima etapă.

Comparația, mai bine reprezentată cantitativ decît în primul ciclu, se dezvoltă mai ales la nivel lexical. Apar comparațiile plasticizante (majoritatea) : „**Pîinea oacheșă ca blidul**" (*Domnișoara Hus*), cele sensibilizatoare fiind foarte slab reprezentate. Se compară o realitate fizică cu un concept abstract, colorat însă afectiv :

„Și un **prefăcut răsuflet**
Ca păcatele din suflet" (*In memoriam*).

Lipsesc total comparațiile spirituale, semnificativ pentru ciclu, dovada părăsirii reminiscențelor tradiției literare existente în prima perioadă. Comparațiile sînt, în marea majoritate, concretizatoare, dovadă a universului concret în care se mișcă poetul, grupîndu-se mai ales în jurul unui centru adjectival.

Identificările atenuate lipsesc total, în timp ce *identificările totale* se mențin la o pondere constantă, toate tipurile subsumate fiind bine reprezentate :

— *apoziție* : „**Isarlîk, inima mea,**
Cuib de piatră și legumă,
Raiul meu, rămîi așa" (*Isarlîk*),

— *nume predicativ* :
„**Grădină îmi sta cerul**, iar munții parmalîc"
(*Nastratin ...*),

— *atribut* :
„Atunci cu **ochi de seară**,
și-abia deschise pleoape" (*Nastratin ...*).

Metafora deține și aici primatul existînd atît
A. *metafora substantivală* cu toate subtipurile [14],
— „Pîn' la **sita** din tărie" (*Domnișoara Hus*),
a. „Gîndacul serii urcă **ghiocul de porfir**"
(*Nastratin ...*),
b. „Pe cînd din guri de gol ... în **văi**
Înstelate, sus îl suge" (*Domnișoara Hus*),

[12]—[13] Am folosit această subîmpărțire, făcută de altfel și de Ion Barbu, din cauza observării unor diferențe care ar putea fi sursa unor concluzii.

[14] Vezi supra p. 251 subdiviziunile formale ale metaforei.

cît și

B. *metafora verbală* foarte bine reprezentată față de ciclul anterior, dovedind caracter epic și dinamism :

„Uite **cerul a mișcat**
Plecăciuni îți **face** ție.
Fruntea cerul ți-**a-nchinat**" (*Domnișoara Hus*).

Este o metaforă în totalitate concretizatoare, specific ciclului fiind un cumul metaforic ușor observabil în exemplele date la identificarea-apoziție și la metafora verbală. Rolul este nu atît clarificator cît intensificator, augmentativ.

III. Ciclul *Joc secund* va cultiva aceleași figuri de stil marcînd, însă, o evoluție în sensul arătat de ciclul median — scăderea numărului epitetelor, creșterea numărului identificărilor totale și al metaforelor.

Epitetul, deși redus ca frecvență față de primul ciclu, conține toate tipurile subsumate. Ponderea maximă o are, în ambele subcicluri (*Uvedenrode* și *Joc secund*) [15], epitetul fizic vizual : „**galben** icusar" (*Oul dogmatic*), „**verzi** investiri" (*Paralel romantic*), „Pod **albastru**" (*Poartă*), „curtea **galbenă**" (*Izbăvita ardere*), culorile avînd certe sensuri simbolice. Ponderea extrem de mică a epitetului fizic-tactil : „valea **răcoroasă**" (*Mod*), este accentuată de sensurile conotative ale acestuia, total diferite de sensurile fizice inițiale.

Universul ciclului *Joc secund* se arată, o dată în plus, o lume „înaltă", dematerializată, în care levitația este o condiție și o necesitate. „Locuirea" într-un „Pod Albastru" face această lume perceptibilă doar vizual, celelalte simțuri : tactil, gustativ, olfactiv fiind ineficiente. Minima lor prezență, în subciclul *Uvedenrode* în special, nu poate decît să detașeze ca ultimă fază subciclul *Joc secund*, de prima, o treaptă la fel de „înaltă", însă pe alte coordonate. Scade ponderea epitetelor individuale, rare, semnalate ca un început de proces în poeziile publicate în periodice. Sînt tipice îmbinările conținînd termenii matematici : „ceasuri verticale" (*Mod*), „joc secund" (*Joc secund*) într-o interesantă și semnificativă „nuntă" a intelectului (matematica) cu afectul (termenul poetic sau chiar profan, dar sensibil). Este o „nuntă" sensibilizatoare, capabilă a declanșa sensuri conotative noi.

Apar îmbinările sinestezice, moderne : „cimpoiul **veșted**", „somn **fraged**", „luceferi ... **amari**", „racul **fosforos** ... **sălciu**" obținute prin „regăsirea termenilor în unitatea aceleiași stări sufletești" [16]. „Cimpoiul răsunînd pentru poet într-o luncă veștedă, cele două impresii concomitente determină sugestiva asociație **cimpoiul veșted luncii** (*Timbru*). Pe calea aceleiași asimilări de senzații apar expresiile **somn fraged** (*Riga Crypto ...*), **luceferi ... amari** (*Margini de seară*), ultimul fiind „constelația oglindindu-se în apele sălcii ale mării" [17]. (Ultimul este **racul fosforos ... sălciu** — *n.n.*). Este o tendință marcată spre analogie, specifică poeților moderni, o pătrundere mai adîncă spre esențe, încercînd să le capteze.

---

[15] Vezi supra p. 252.
[16] T. Vianu, *Ion Barbu*, București, 1935, p. 106.
[17] *Ibidem*.

Comparațiile, în marea majoritate tot la nivel lexical, sînt îndeosebi plasticizante :

„**Albastru pîlpîia** și cald în poale
Ca pînzele alcoolului în ceașcă" (*Păunul*),

sau

„Văi agere, tăiați-mi **o zi ca un ochean**" (*Înecatul*)

și mai puțin sensibilizatoare :

„**îndepărtat ca-ntr-o odihnă**
din membre limpezi, o, cristal" (*Falduri*),

sau

„Dar **capetele** noastre dacă sînt,
Ovaluri stau de var ca o greșeală" (*Grup*).

Lipsesc, semnificativ, comparațiile spirituale, intelectualizante. Cauza este dispariția totală a reminiscențelor culturale, într-o etapă în care originalitatea, ca gîndire poetică și ca proces de creație, este pregnantă. Se compară, mai ales, două realități concrete aducînd plasticizator în imagine o realitate neperceptibilă imediat, prin una comună, din realitatea imediată. Comparațiile sensibilizatoare alătură o realitate imediată, dar plană ca semnificație, cu una posedînd adîncime spirituală, sau chiar cu un concept.

Identificările atenuate lipsesc și aici, în lumea purificată în oglindă a „jocului secund", care ar putea avea, prin reflectare, contururi greu definibile, surse ale subiectivității. Totul este însă precis ca linie, datorită unei clarități bogat sugestive specifice.

Identificările totale marchează, datorită tipului de sintaxă tipic ultimei perioade, o creștere simțitoare. Exemplele sînt multiple pentru toate categoriile. Vom exemplifica însă prin construcții care evidențiază specificul ciclului :

— *apoziție* : „**Gasteropozi**
Mult limpezi rapsozi
Moduri de ode
Ceruri eșarfă
Antene în harfă" (*Uvedenrode*),

sau

„Și **ochiul, unghi** în lumea aceasta nouă"
(*Mod*);

— *nume predicativ* :

„Mă-nchin la soarele-nțelept
Că **sufletu-i fîntînă**-n piept"
(*Riga Crypto ...*),

sau

„**Pașii** lor **sînt muzici**" (*Poartă*);

— *atribut* : „Pe trei **covoare de răcoare**
Lin adormi ..."
(*Riga Crypto ...*),

sau

„Înalt în **orga prismei** cîntăresc
Un saturat de semn, poros infoliu"
(*Dioptrie*).

Metaforele, de o maximă frecvență, marchează o creștere față de ciclul balcanic în tipul substantival, dar o scădere în tipul verbal. Această evoluție era ușor de anticipat după caracterul narativ al ciclului median, opus caracterului liric al ultimului. Găsim :

A. Metafora substantivală :

„Pe trei covoare de răcoare
Lin adormi torcînd **verdeață**" (*Riga Crypto ...*),

sau

„Și mai ales te înfioară
De acel **galben icusar**" (*Oul dogmatic*),

dar și „De ziuă **fînul razelor** înșeală" (*Grup*),
sau „Tăind pe înnecarea cireziIor agreste
În **grupurile apei** un **joc secund** mai pur"
(*Joc secund*).

Apare, de asemenea, și :

B. Metafora verbală :

„Din trei atlazuri e culcușul
În care **doarme** nins **albușul**" (*Oul dogmatic*),

sau

„Această pontifică **lună**
Din roua caratelor **sună**" (*Edict*).

Se observă că, și aici, metafora concretizează abstracțiuni, care astfel „înghețate" prin cuvînt, sau imagine, pot fi ușor contemplate. Creează, în acest fel, „un univers de esențe contemplate ca existențe concomitent ideale și materiale" [18]. Semnificativ pentru metafora ciclului, ca și pentru identificare, este diferențierea materialului lingvistic folosit în cele două subcicluri, lucru ușor de observat în exemplele date în paralel, tocmai în acest scop. În timp ce subciclul *Uvedenrode* se menține într-un imagism metaforic din care lipsesc elementele neologice, subciclul *Joc secund* aduce, cu pondere crescîndă, metafora neologică, creată în special cu termeni matematici, neobișnuită și originală totodată. Termenii abstracți intrați în structura imaginilor capătă la Ion Barbu valori poetice contestate, în general, de toate didacticile clasice. „Intensitatea afectivă" vine aici „ca un acompaniament al intuițiilor inteligenței" [19]. Termenul științific are un rol esențial prin transferul de sens afectiv neobișnuit gîndirii comune [20]. „Fînul razelor", „grup", „clăile de fire stîngi", „pătratul zilei", „oval de var" [21], capătă sensuri conotative deosebite, metafora ajungînd un poem în sine, la fel cu *soare*, *oglindă*, *nuntă*, *ou*, simboluri

[18] Aurel Martin, *Ion Barbu*, în *Poeți contemporani*, I, București, 1967, p. 60.
[19] T. Vianu, *Ion Barbu*, 1935, p. 108.
[20] Cf. Basarab Nicolescu, *Ion Barbu* ..., București, 1968, p. 22.
[21] Pentru explicarea imaginilor respective vezi : Basarab Nicolescu, *op. cit.*, p. 23—25.

mit [22] în lirica lui Barbu, conotate special într-o originală filozofie poetică [23].

★

O privire de ansamblu asupra limbajului imagistic al operei lui Ion Barbu arată o evoluție semnificativă de la primul la ultimul ciclu. Epitetul — romantic în prima perioadă, amplu, arată o realitate percepută material sensibil. Stilul lui Ion Barbu evoluează spre epitetul modern, sinestezic, concis și multiplu caracterizator, marcînd o realitate dematerializată, percepută doar vizual. Se observă o minimă prezență a comparațiilor, după care urmează, în ordine crescînd, figurile intermediare și metaforele. (Considerînd N — numărul total al figurilor de stil, comparațiile reprezintă 19,63%, identificările 24,83%, iar metaforele 55,82%). Marea majoritate a figurilor de stil sînt concretizatoare, create cu ajutorul „dublei figurații" [24], adică prin „interceptarea absolutului prin relativ, a idealului prin senzorial" [25]. Remarca este importantă pentru Ion Barbu care încearcă să creeze o lume a esențelor, imaterială, abstrasă, însă în tiparele purificate ale lumii de „ciumă și var" (Arghezi) pe care nu o neagă, ci o folosește ca mijloc de interceptare a „miezului eteri". Preferința merge net, nu spre comparație, ci spre metaforă. Voltaire scria undeva : „La tragédie admet les métaphores, mais non pas les comparaisons : pourquoi ? Parce que la metaphore, quand elle est naturelle, appartient à la passion, les comparaisons n'appartiennent qu'à l'esprit". Deci este o cauză observată de mult și ușor observabilă : în timp ce comparația este rațională, logică [26], prezentînd, explicitînd un raționament puțin afectiv, metafora este emoțională, profund „neliniștitoare", creînd un fior și ducînd la eliberare [27]. Barbu va inova, aducînd în metaforă raționalul grefat pe afectivitate, într-o intensificare reciprocă. În plus, metafora este rezultatul unui proces mai rapid ca al comparației [28]. Metafora este mai poetică, evitînd discursivitatea în favoarea conciziei. Dacă în poezie comparația pare mai mult o figură de stil clasică, metafora este profund modernă. Conchizînd caracterizator, comparația este colectivă, clară, inteligibilă, reprezentînd noționalul, pe cînd metafora este unică, individuală, obscură, emoțională. Comparația reprezintă limbajul comun, un cod comun, explicit. Identificările au un cod individual, dar dat. Metafora are, însă, un cod individual, secret, violent individual adesea [29], cerînd, pentru descifrare, o apartenență la aceleași sfere intelectuale cu autorul.

De aici, o dată în plus, specificul poeziei lui I. Barbu și marea dificultate a descifrării metaforelor sale. Barbu ascunde cititorului punțile

---

[22] Cf. Basarab Nicolescu, *op. cit.*

[23] *Addenda*, prea puțin întinsă, nu a fost analizată datorită rezultatelor nespecifice care s-ar fi obținut.

[24] Cf. Pompiliu Constantinescu, *Poezia d-lui Ion Barbu*, în *Scrieri*, I, București, 1967, p. 182.

[25] *Ibidem.*

[26] Cf. Danielle Bouverot, *art. cit.*, nr. 4, p. 305.

[27] Cf. T. Vianu, *Problemele metaforei*, în *Studii de stilistică*, București, 1968, p. 328.

[28] Cf. T. Vianu, *art. cit.*, p. 312.

[29] Cf. Danielle Bouverot, *art. cit.*, nr. 4, p. 305.

intermediare. Asociațiile sînt în serie, verigile intermediare trebuind să fie presupuse de cititor. Este nu o simplă substituție ci un lung șir [30].

Metafora lui Barbu este în sine un poem de mari rezonanțe cerînd o intensă participare atît afectivă cît și (mai ales) logică.

Poet prin excelență metaforic, I. Barbu posedă, în ultima perioadă de creație, un limbaj figurativ de o mare noutate, din care exclude orice explicitare, orice prisos, restrîngînd totul la elementele strict necesare vehiculării *Ideii*.

[30] Cf. Pompiliu Constantinescu, *op. cit.*, p. 183.

MODELUL GRAMATICII LUI SAMUIL MICU ȘI GHEORGHE ȘINCAI

DE

N. A. URSU

Propunîndu-şi să alcătuiască, după cum credeau ei, prima gramatică a limbii române (căci despre existenţa celor două gramatici româneşti anterioare, a lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, din 1757, şi a ieromonahului Macarie, din 1772, rămase în manuscris, nu aveau cunoştinţă), Samuil Micu şi Gh. Şincai au trebuit, în mod firesc, să se orienteze după gramaticile altor limbi. Faptul acesta nu constituie prin el însuşi un neajuns al lucrării şi nici nu li se poate reproşa autorilor, deoarece — după cum se ştie — primele gramatici ale tuturor limbilor moderne sînt calchiate, în măsură mai mare sau mai mică, după gramatici mai vechi. Seria legăturilor care se pot stabili între astfel de lucrări duce pînă în antichitate. Cunoaşterea modelelor pe care le-au avut primele gramatici ale limbii române, deşi ar putea să pară un lucru lipsit de importanţă, este absolut necesară, nu numai pentru că oferă cercetătorilor posibilitatea unei mai juste aprecieri a valorii şi a gradului de originalitate al acestor gramatici, ci şi pentru că aduce, în acelaşi timp, un spor de informaţii, uneori foarte preţioase, pentru istoria culturii româneşti în epoca respectivă. Convins de necesitatea acestui lucru, am încercat — după ce am determinat modelul francez al gramaticii lui I. Eliade Rădulescu [1] şi modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul [2] — să descopăr şi modelul sau, eventual, modelele gramaticii lui Samuil Micu şi Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, cea mai importantă dintre primele gramatici ale limbii române.

Dată fiind formaţia culturală preponderent latină şi germană a lui Samuil Micu şi Gh. Şincai, precum şi circulaţia în şcolile medii şi superioare din imperiul habsburgic a numeroase gramatici latine şi germane, am plecat de la ipoteza că ei au putut lua ca model una dintre aceste gramatici. Cercetarea sistematică a gramaticilor respective m-a condus, într-adevăr, la aflarea printre ele a modelului căutat. Este vorba de *Elementa linguae germanicae, in gratiam hungaricae et transylvanicae iuven-*

[1] Vezi „Limba română", x 1961, nr. 4, p. 322—333.

[2] Vezi „Limba română", xvi, 1967, nr. 5, p. 423—433, precum şi Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica rumânească*, 1757, ediţie, studiu introductiv şi glosar de N.A. Ursu, Bucureşti, 1969, p. XVIII—XXII.

tutis, ex optimis autoribus collecta a Georgio Nagy, *transylvano de Nagy-Ajta*, Viena, 1775.

Evident, materia gramaticală germană din lucrarea lui Nagy nu putea să servească prea mult ca îndreptar lui Samuil Micu şi Gh. Şincai

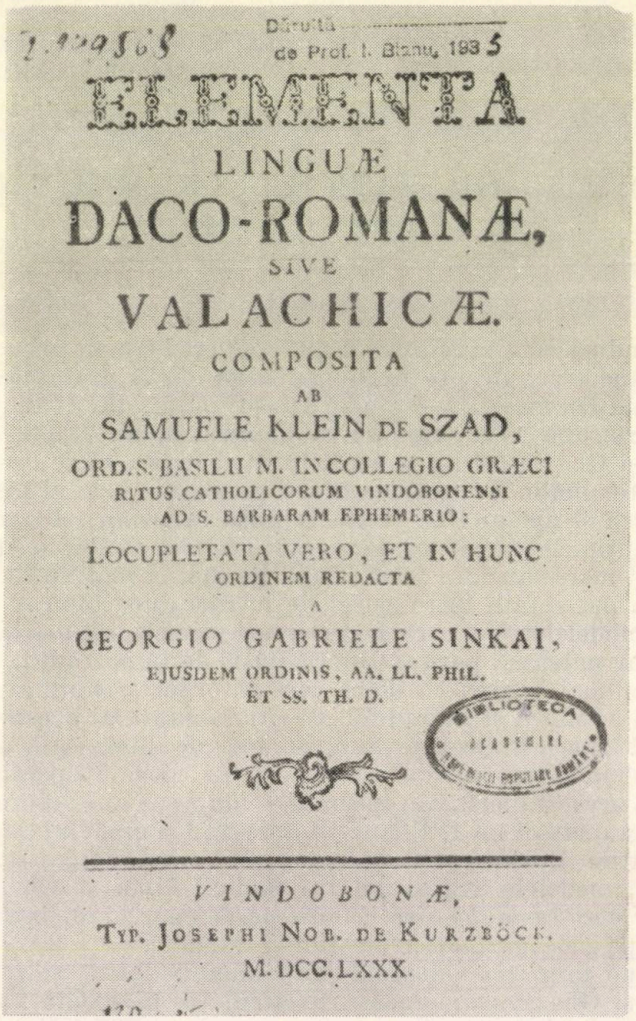

Foaia de titlu a gramaticii lui Samuil Micu şi Gh. Şincai.

pentru stabilirea regulilor gramaticii româneşti. Ca atare, în morfologie şi sintaxă, ca şi în partea consacrată ortografiei, ei s-au orientat mai ales după gramatica latină, în care au găsit — în mod firesc — reguli, paradigme şi comentarii corespunzătoare sau uşor adaptabile la limba română. Partea originală a contribuţiei lui Micu şi Şincai la stabilirea regulilor

gramaticale ale limbii române este substanţială şi a fost relevată deja de către cercetătorii care s-au ocupat de activitatea lor filologică. Nu este necesar să insist aici asupra acestui lucru. Există însă în gramatica lui Micu şi Şincai suficiente dovezi că pentru structura lucrării, pentru trata-

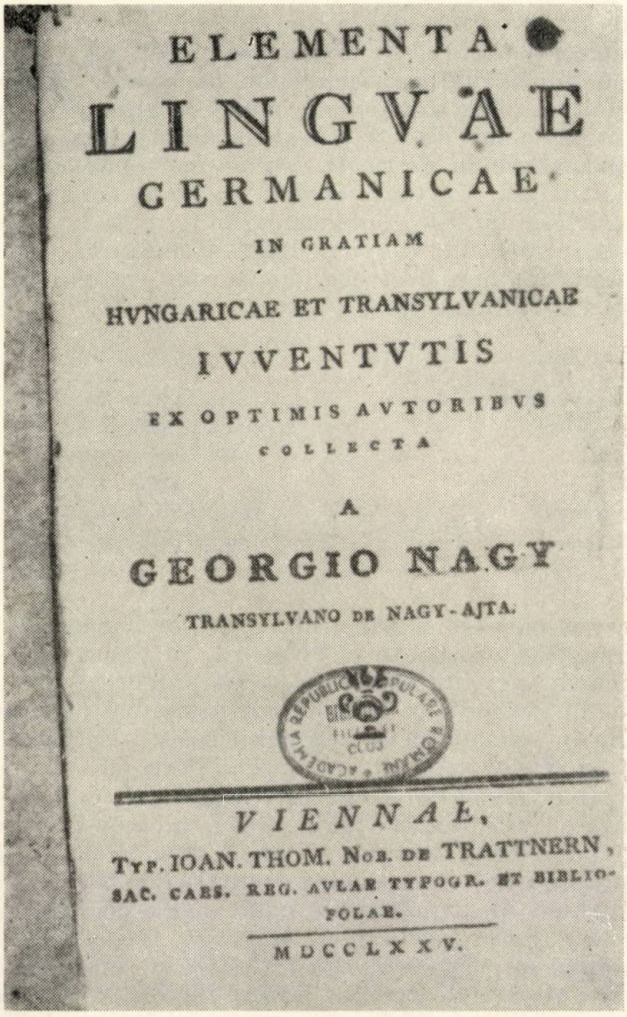
ELEMENTA
LINGVAE
GERMANICAE
IN GRATIAM
HVNGARICAE ET TRANSYLVANICAE
IVVENTVTIS
EX OPTIMIS AVTORIBVS
COLLECTA
A
GEORGIO NAGY
TRANSYLVANO DE NAGY-AJTA.
VIENNAE,
TYP. IOAN. THOM. NOB. DE TRATTNERN,
SAC. CAES. REG. AVLAE TYPOGR. ET BIBLIOPOLAE.
MDCCLXXV.

Foaia de titlu a gramaticii lui Georgio Nagy.

rea anumitor părţi de vorbire şi pentru alcătuirea celor două anexe ale gramaticii ei au avut ca model principal gramatica lui Georgio Nagy, pe care în unele locuri au urmat-o îndeaproape. Pentru a demonstra acest lucru voi fi nevoit să reproduc, paralel, mai multe pasaje din cele două gramatici.

Ca şi gramatica lui Nagy, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* are o *prefaţă adresată lectorului*, scrisă de Şincai, în care sînt expuse pentru prima dată şi în mod limpede principalele teze istorice şi filologice ale Şcolii ardelene. Nagy vorbeşte în prefaţa sa despre necesitatea însuşirii limbii germane, conform dispoziţiei Mariei Terezia, de către elevii şi studenţii tuturor şcolilor din Ungaria şi Transilvania.

Gramatica propriu-zisă, atît la Nagy cît şi la Micu şi Şincai, are trei părţi : I. *De orthographia*, II. *De etymologia* şi III. *De syntaxi*. Datorită însă faptului că dimensiunile gramaticilor pe care le comparăm diferă foarte mult (cele trei părţi menţionate ocupă în gramatica lui Nagy 298 de pagini, iar în cea a lui Micu şi Şincai, la acelaşi format, numai 75 de pagini), tratarea materiei în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* este mult prea restrînsă. Cu toate acestea se poate constata cu uşurinţă că structura gramaticii lui Micu şi Şincai oglindeşte de fapt, în dimensiuni reduse, structura lucrării lui Nagy. Pe lîngă asemănarea titlurilor acestor gramatici, voi semnala mai întîi evasiidentitatea frazelor cu care începe în fiecare dintre ele tratarea primei părţi :

Micu-Şincai	*Nagy*
Elementorum linguae daco-romanae sive valachicae pars prima.	Elementorum linguae germanicae pars prima.
De orthographia.	De orthographia.
Caput I.	Caput I.
De litteris daco-romanis, earumque pronuntiatione.	De litteris germanicis, earumque pronuntiatione.
(p. 1)	(p. 1)

Reproducerea paralelă a sumarului părţilor consacrate morfologiei în cele două gramatici va scoate în evidenţă, printre altele, şi faptul că Micu şi Şincai, ca şi Nagy, nu consideră participiul drept parte de vorbire, cum se obişnuia în gramaticile latineşti ale timpului, iar numeralul este tratat aparte, nu în seria numelor. În felul acesta, Micu şi Şincai recunosc, împreună cu Nagy, existenţa celor zece părţi de vorbire. Menţionez însă că autorii unor gramatici româneşti ulterioare, cum este cea a lui Ienăchiţă Văcărescu (Rîmnic şi Viena, 1787), alcătuită după un model italian, sau cea a lui Radu Tempea (Sibiu, 1797), alcătuită după modele latineşti, vedeau lucrurile tot în lumina gramaticilor latineşti ale timpului şi, ca atare, vorbesc de următoarele nouă părţi de vorbire : *articolul*, *numele*, *pronumele*, *verbul*, *participiul*, *adverbul*, *prepoziţia*, *conjuncţia* şi *interjecţia*. Înaintea lor, Dimitrie Eustatievici şi ieromonahul Macarie recunoşteau doar opt părţi de vorbire, primul înglobînd — după gramatica latină avută ca model — articolul la pronume, iar al doilea excluzînd interjecţia. Deosebirea aceasta poate fi încă un indiciu că Micu şi Şincai s-au orientat după gramatica lui Nagy.

Micu-Şincai	*Nagy*
Pars II.	Pars II.
De etymologia.	De etymologia.
Caput I. De articulo	Caput I. De articulo
Caput II. De nomine	Caput II. De nomine

Caput III. De declinatione substantivi cum adjectivo
Caput IV. De generibus nominum
Caput V. De formatione nominativi pluralis a singulari
Caput VI. De formatione foemininorum a masculinis
Caput VII. De augmentanda et diminuenda significatione nominum
Caput VIII. De comparationibus
Caput IX. De pronominibus
Caput X. De numeris
Caput XI. De verbis auxiliaribus
Caput XII. De conjugationibus verborum regularium
Caput XIII. De verbis passivis, reciprocis et irregularium speciem praeseferentibus
Caput XIV. De adverbiis
Caput XV. De praepositionibus
Caput XVI. De conjunctionibus
Caput XVII. De interjectionibus

Sectio I. De varia substantivi nominis formatione seu derivatione, compositione, diminutione et motione
Sectio II. De genere nominum substantivorum
Sectio III. De declinatione
Caput III. De nomine adiectivo
Sectio I. De derivatione, compositione et motione nominum adiectivorum
Sectio II. De declinatione nominum adiectivorum
Sectio III. De comparatione
Caput IV. De numeris
Caput V. De pronomine
Caput VI. De verbo
Sectio I. De verbis auxiliaribus
Sectio II. De verbis regularibus
Sectio III. De verbis irregularibus
Sectio IV. I. De verbis neutris
II. De verbis compositis
III. De verbis reciprocis
IV. De verbis impersonalibus
V. Catalogus verborum irregularium, et eorum temporum quorum formatio dubia est
Caput VII. De adverbio
Caput VIII. De praepositione
Caput IX. De coniunctione
Caput X. De interiectione

O mai mare apropiere între gramatica lui Micu şi Şincai şi cea a lui Nagy se observă în tratarea părţilor de vorbire neflexibile, îndeosebi a adverbului. Alături de unele definiţii şi comentarii care le reproduc, în formă contrasă, pe ale lui Nagy, concludentă este mai ales identitatea grupării anumitor categorii de adverbe, în care seria corespondentelor latine a rămas aproape neschimbată.

Micu-Şincai [3]

De adverbiis.

Adverbia alia sunt *primitiva*, et alia *derivata*, quae nimirum a nominibus formantur.

[.....]

Adverbia primitiva

Nagy

De adverbio.

Adverbia alia sunt *primitiva*, ut [...], alia *derivata*, quae ex nominibus, verbis et aliis particulis vario modo formantur.

[.....]

[3] Pasajele din gramatica lui Micu şi Şincai, ca şi cele din gramatica lui Nagy, sînt reproduse cu ortografia autorilor.

I. Locum indicantia

1. *Ad interrogationem* unde? *ubi*?

aci, *vel* ici, *hic*
acollo, *vel* collo, *ibi*
inlauntru, *intus*
afára, *foris*
dedesupt, *infra*
deasuprá, *supra*
densùs, *supra*
denjòs, *infra*
oblu, *e regione*
inderect, *retro*
dupa, *post*
innáinte, *ante, coram*
pretutendene, fiesce unde, } *ubique, ubicunque*
unde fie, *usquam*
in vrun loc, *ullo in loco*
airea, *alibi*
denlauntru, *intrinsecus*
denáfára, *extrinsecus*
pristen, *praesto*
acása, *domi*
depárte, *procul*
aprope, *prope*
langa, *penes*
de derectá, *vel* de-a derectá, } *ad dextram*
de-a stangá, *ad sinistram*

I. Adverbia locum denotantia

1. *Ad interrogationem* wo? *ubi*?

hier, allhier, *hic*
da, allda, *hic*
dort, dorten, *ibi*
innen, *intus*
aussen, *foris*
unten, *infra*
oben, *supra*
darinnen, *intus*
daraussen, *foris*
droben, *ibi supra*
drunten, *ibi infra*
gegenüber, *e regione*
hinten, *post, pone*
vornen, *ante*
überall, allenthalben, allerwegen, } *ubique*
irgend, irgendswo, irgends, } *usquam, ullo in loco*
anderswo, anderswärts, } *alibi*
inwendig, *intrinsecus*
auswendig, *extrinsecus*
zugegen, *coram*
gegenwärting, *praesto*
daheim, *domi*
fern, *procul*
zunächst, *proxime*
dabei, darneben, } *prope, penes*
zur rechten, *ad dextram*
zur linken, *ad sinistram*

2. *Ad interrogationem* unde? *quo*?

incoce, *huc*
acollo, *eo*
sus, *sursum*
jos, *deorsum*
intra, *intro*
afára, *foras*
dencollo, *trans*

2. *Ad interrogationem* wohin? *quorsum*?

her, hieher, *huc*
hin, dahin, *eo*
dorthin, *illuc, eo*
hinauf, herauf, } *sursum*
hinunter, herunter, } *deorsum*

airea, *aliorsum*
necairi, *nuspiam*
innáinte, *antrorsum*

inderect, } *retrorsum, retro*
innápoi, }

incrucisi, *transverse*
imponcisi, *opposite*
acása, *domum*
incollo, *ultra*
deláture, *ad latus*

hinein, herein, *intro*
hinaus, heraus, *foras*
hinüber, } *trans*
herüber, }

anderswohin, *aliorsum*
nirgendhin, *nuspiam*
vorwärts, *antrorsum*
hinterwärts, *retrorsum*
zurück, *retro*
querüber, *transverse*
hin und her, *huc et illuc*
nach Hause, } *domum*
zu Hause, }
herwärts, *citra*
hinwärts, *ultra*
seitwärts, *ad latus*

3. *Ad interrogationem* deunde ? *unde*?

deaici, *hinc*
deacollo, *inde*
deinlauntru, *ab intra*
den áfára, *ab extra*
den derect, *a tergo*
deasuprá, *desuper*
denjos, *ab infra*
dedepárte, *a procul*
denecairi, *nullo ex loco*
depretutendene, *undequaque*
deambelaturile, *utroque ex latere*

(p. 53—55)

3. *Ad interrogationem* woher? *unde*?

daher, *hinc*
dorther, *inde*
von innen, *ab intra*
von aussen, *ab extra*
von hinten, *a tergo*
von vorne, *an ante*
von obenher, *desuper*
von untenher, *ab infra*
von weitem, *a procul*
nirgendswoher, *nullo ex loco*
allentwegenher, } *undequaque*
allenthalbenher, }
von beiden Seiten, *utroque ex latere*

(p. 183—187)

Adverbia dubitandi.

dora, *forte*

ore? *utrum*?
dára? *ecquid*?
qvállá, *circiter*
mái lá, *vel* } *fere*
mái, }

(p. 57)

Adverbia dubitandi.

vielleicht, } *forte*
etwann, }
ob, *an*, *num*, *utrum*
beiläufig, } *circiter, fere*
ungefähr, }
irgend, }

(p. 194)

De conjunctionibus.

Conjunctiones, ut scitur, inserviunt ad conjungendas orationis partes.
(p. 59)

De coniunctione.

Coniunctiones, ut scitur, sunt particulae ad coniungendas orationis partes et integras sententias inservientes.
(p. 199)

De interjectionibus.

Interjectiones, quibus animi motus et passiones exprimuntur, sunt istae :
(p. 60)

De interiectione.

Interiectiones exprimunt animi motus et passiones.
(p. 201)

Prima dintre cele două părți anexe ale gramaticii lui Micu și Șincai este intitulată *Vocavullar romanesc si latenesc. Vocabularium daco-romanum et latinum.* Acest vocabular reproduce în parte, cu unele mici modificări, anexa corespunzătoare din gramatica lui Nagy, intitulată *Vocabularium germanico-latinum. Deutsch-lateinisches Wörterbuch.* Alocînd vocabularului său un spațiu mai larg (32 de pagini), Nagy a cuprins în el termeni referitori la numeroase domenii ale naturii și ale vieții materiale și spirituale. În vocabularul lor de numai 11 pagini, Micu și Șincai au ales din cel al lui Nagy, desigur nu în mod întîmplător, acele domenii în care termenii românești uzuali sînt mai ales de origine latină.

Micu-Șincai	*Nagy*
Despre lume și despre elementuri. *De mudo et de elementis.*	Von der Welt und den Elementen. *De mundo et elementis.*
	die Welt, *mundus*
	der Himmel, *coelum*
lume, *mundus*	die Gestirne, *astra*
cel', *coelum*	die Planeten, *planetae*
plánneta, *planeta*	[.....]
cometa, *cometa*	der neue Mond, *novilunium*
luna noua, *novilunium*	[.....]
eclips, *ecclypsis*	ein Komet, *cometa*
curcubeu, *iris*	eine Finsterniss, *ecclypsis*
stelle, *stellae*	ein Regenbogen, *iris*
foc, *ignis*	die Sterne, *stellae*
aer, *aër*	[.....]
tierra, *terra*	das Feuer, *ignis*
cutramurul pamantului, *terrae motus*	die Luft, *aër*
volbura, *turbo*	das Wasser, *aqua*
vent, *ventus*	die Erde, *terra*
Éur, *Eurus*	das Erdbeben, *terrae motus*
Austr, *Auster*	der Wind, *ventus*
Bore, *Boreas*	der Wirbelwind, *turbo*
Zefir, *Zephyrus*	der Ostwind, *ventus orientis, Eurus*
nor, *nubes*	der Südwind, *ventus meridiei, Auster*
ploue, *pluvia*	der Nordwind, *ventus septemtrionis*
roa, *ros*	der Westwind, *ventus occidentis*
bura, *pruina*	die Wolke, *nubes*

nadusiálla, *aestus*
caldura, *calor*
stirie, *stiria*
negul'a, *nebula*
fulger, *fulgur*
tonet, *tonitru*
traznet, *fulmen*
ceaçia, *caligo*

der Regen, *pluvia*
[.....]
der Thau, *ros*
der Reif, *pruina*
der Frost, *gelu*
die Hitze, *aestus*
[.....]
der Eiszapf, *stiria*
der Nebel, *nebula*
der Blitz, *fulgur*
der Donner, *tonitru*
der Donnerstral, *fulmen*
ein Gewitter, *tempestas*

Despre pamant.
De terra.

deáll, *collis*
válle, *vallis*
sies, *planities*
adanc, *abyssus*, vel *aduncus*
afund, *abyssus*, vel *profundus*
profund, *profunditas*, vel *profundus*
lunca, *vel* rât, *pratum*
pasiune, *pascuum*
desiert, *desertum*
rîpa, *ripa*
morment, *monumentum*, *sepulcrum*
selba, padure, *silva*
tufa, *dumetum*
arena, *arena*
pulbere, *pulvis*
lut, *lutum*
máre, *mare*, vel *magnus*
riu, *rivus*
parau, *rivulus*
fantana, *fons*
putiu, *puteus*
monte, *mons*
ponte, *pons*

Von der Erde.
De terra.

[.....]
ein Hügel, *collis*
ein Thal, *vallis*
die Ebene, *planities*
der Abgrund, *abyssus*
ein Ackerfeld, *ager*
eine Wiese, *pratum*
eine Weide, *pascuum*
eine Wüste, *desertum*
ein Berg, *mons*
[.....]
das Grab, *sepulchrum*
ein Wald, *silva*
ein Gebüsch, *dumetum*
ein Gesträuch, *vepres*
der Sand, *arena*
der Staub, *pulvis*
der Koth, *lutum*
der See, *lacus*
das See oder Meer, *mare*
[.....]
der Bach, *rivus*
der Bächlein, *rivulus*
der Brunn, *fons*
die Quelle, *scaturigo*
der Schöpfbrunn, *puteus*

Despre temp.
De tempore.

ann, *annus*
luna, *mensis*
septamana, *septimana*
dì, *dies*

Von der Zeit.
De tempore.

[.....]
ein Jahr, *annus*
ein Jahrhundert, *seculum*
ein Monat, *mensis*

nocte, *nox*
diol'a, *aurora*
meadi dì, *meridies*
meadia nocte, *media nox*
sera, *vesper*
astadi, *hodie*
mane, *cras*
poimane, *perendie*
heri, *heri*
allăltaheri, *nudius tertius*
dupaámeadi, *pomeridies*
dupa cena, *post coenam*
dupa prandi, *post prandium*

eine Woche, *septimana*
der Tag, *dies*
die Nacht, *nox*
der Morgen, *mane*
die Morgenröthe, *aurora*
die Dömmerung, *crepusculum*
der Mittag, *meridies*
der Abend, *vesper*
[.....]
Heut, *hodie*
Morgen, *cras*
Uebermorgen, *perendie*
Gestern, *heri*
Vorgestern, *nudius tertius*
[.....]
der Nachmittag, *pomeridies*
nach dem Abendessen, *post coenam*

Despre hom si despre partile homului.

De homine et de partibus hominis.

Von dem Menschen und von den Gliedern des Menschen.

De homine et partibus hominis.

trup, *corpus*
pelle, *cutis*
cáp, *caput*
pel'i, *pili*
crescet, *vertex*
ceafa, *occiput*
capaçina, *cranium*
crier, *cerebrum*
fronte, *frons*
vult, obráz, fáçie, *vultus, facies*
ocl, *oculus*
luminaa oclului, *pupilla*
spran-gene, *supercilia*
[.....]
(p. 77—79)

[.....]
der Leib, *corpus*
die Haut, *cutis*
der Kopf, *caput*
das Haar, *capillus*
der Wirbel, *vertex*
[.....]
das hintere Theil des Hauptes, *occiput*
die Hirnschale, *cranium*
das Hirn, *cerebrum*
die Stirne, *frons*
das Gesicht, *vultus*
das Angesicht, *vultus*
ein Aug, *oculus*
der Augapfel, *pupilla*
ein Augenbram, *supercilium*
[.....]
(p. 301—305)

De fratie si cognatie.

De consanguinitate et affinitate.

Von den Blutsfreunden und Anverwandten.

De consanguinitate et affinitate.

casatorie, *conjugium*
necasatorintie, *caelibatus*

der Ehestand, *coniugium*
der ledige Stand, *caelibatus*

fratie, *propinquitas*	der Verwandte, *propinquus*
cognát, *cognatus*	vom Vater her, *cognatus*
parenti, *parentes*	[.....]
mái mári, *majores*	die Aeltern, *parentes*
mosiu, *avus*	die Vorältern, *maiores*
mosia, *avia*	der Grossvater, *avus*
vitrec, *vitricus*	die Grossmutter, *avia*
másceha, *noverca*	der Vater, *pater*
tata, *pater*	die Mutter, *mater*
máma, *mater*	der Stiefvater, *vitricus*
filiu, *filius*	die Stiefmutter, *noverca*
filia, *filia*	der Sohn, *filius*
filiástru, *privignus*	die Tochter, *filia*
filiástra, *privigna*	der Stiefsohn, *privignus*
genere, *gener*	die Stieftochter, *privigna*
nuora, *nurus*	der Eidam, *gener*
fráte, *frater*	die Schnur, *nurus*
sora, *soror*	der Bruder, *frater*
nepot, *nepos*	die Schwester, *soror*
nepota, *neptis*	[.....]
stranepot, *pronepos*	der Enkel, *nepos*
barbát, *maritus*	die Nichte, *neptis*
muliere, *uxor*	der Urenkel, *pronepos*
mire, *sponsus*	[.....]
mireassa, *sponsa*	der Ehemann, *maritus*
incredentiát, *desponsatus*	die Ehefrau, *uxor*
prunc, *infans*	ein Bräutigam, *sponsus*
nanásiu, *patrinus*	eine Braut, *sponsa*
nanásia, *patrina*	ein Verlobter, *desponsatus*
veduv, *viduus*	[.....]
veduva, *vidua*	ein Kind, *infans*
insorát, *uxoratus*	[.....]
	ein Wittiber, *viduus*
	eine Wittwe, *vidua*
(p. 85—86)	(p. 325)

După cum se ştie, Ioan Molnar a alcătuit gramatica sa, *Deutsch-walachische Sprachlehre*, Viena, 1788 ,în bună parte după modelul gramaticii lui Micu şi Şincai. În secţiunea intitulată *Sammlung einiger deutsch walachischen Wörter* (p. 352—398) sînt însă numeroase fragmente care nu au corespondent în vocabularul lui Micu şi Şincai. Pentru alcătuirea acestora Molnar s-a orientat, se pare, tot după vocabularul, mult mai întins, al lui Nagy.

Anexa a doua a gramaticii lui Micu şi Şincai, intitulată *Forme de vorbit despre lucrurile celle ce mai adese-ori ven in cuventare. Modi loquendi de iis rebus quae saepius veniunt in sermonem*, reprezintă tot o adaptare a anexei corespunzătoare din gramatica lui Nagy, intitulată *Einige Uebun-*

gen aus den gewöhnlichsten Redensarten. Exercitationes quedam ex familiarissimis loquendi modis. Anexa aceasta cuprinde, în gramatica lui Nagy, şase dialoguri pe diferite teme, iar în gramatica lui Micu şi Şincai numai cinci, din care patru sînt traduceri sau adaptări ale dialogurilor corespunzătoare din lucrarea lui Nagy. De exemplu :

Micu-Şincai		*Nagy*	
Adoaa vorbire. A-clamáre hospeti.	*II. Dialogus. Invitare hospites.*	*II. Gespräch. Man lädt Gäste ein.*	*II. Dialogus. Hospites invitantur.*
Páre qua báte cinevá lá usie.	*Apparet aliquis pulsare fores.*	Mich däucht es klopfet jemand an die Thüre.	*Apparet aliquis pulsat fores.*
		[.....]	
M'oi duce se ved cine e.	*Ibo visurus quis est.*	Ich gehe um zu sehen wer es sei.	*Ibo ad videndum quis ille sit.*
Cine esti á-collea?	*Quis es ibi?*	Wer ist da?	*Quis est hic?*
		[.....]	
Hom bon, *sáu* fartát.	*Homo bonus,* vel *amicus.*	Guter Freund!	*Bonus amicus.*
Pe cine cáuti?	*Quem quaeris?*	Nach wem fragen Sie?	*Quem quaeris?*
Cerc pe Prealuminátul Domn, ácása este?	*Quaero Illustrissimum Dominum, estne domi?*	Ist der gnädige Herr zu Hause?	*Domine est spectabilis Dominus?*
Vedi bene, e ácása, pentruce?	*Utique, est domi, quare?*	Ja, er ist da, warum?	*Utique, domi est, qua de causa?*
Asi pofthì se ám noroc de á vorbire cu Mariea sá.	*Optarem, ut haberem fortunam loquendi cum Illustritate* (Magnitudine) *sua.*	Ich wollte die Ehre haben mit ihm zu sprechen.	*Optarem, ut mihi concederet honorem cum eo loquendi.*
Delá cine esti trimis?	*A quo es transmissus?*	Von wem sind sie?	*A quonam missus es?*
Delá Mariea saa	*Ab Illustritate*	Vom Herrn N.	*A Domino N.*
Báronul N.	*sua Barone N.*		
[.....]		[.....]	
(p. 89)		(p. 333—334)	
A treiá vorbire. De mutárea tempului si de horele dilelor.	*III. Dialogus. De vicissitudine temporis et de horis dierum.*	*IV. Gespräch. Von dem Wetter und von der Tageszeit.*	*IV. Dialogus. De temporis vicissitudine et de horis diei.*
Ce temp este?	*Quale tempus est?*	Was ist für Wetter?	*Quale tempus est?*
E seren.	*Serenum est.*	Es ist schön Wetter.	*Serenum est.*
E reu temp.	*Malum tempus est.*	Es ist übles Wetter.	*Tempus obnoxium est.*
Incepe á suflá-re ventul.	*Incipi flare ventus.*	Der Wind hebt sich auf.	*Ventus exsurgit.*

Bátte vent.	*Ventus flat.*	Es ist windig.	*Venti flant.*
[.....]		[.....]	
	(p. 93)		(p. 342)
A patraa vorbire. Intra callatori in crisima.	*IV. Dialogus. Inter itinerantes in diversorio.*	*V. Gespräch. Unter Reisenden in der Herberge.*	*V. Dialogus. Inter itinerantes in diversorio.*
Quáte milluri sent deaici pana in Bucuresti? Treidieci si siepte.	*Quot milliaribus distat hinc Bucurestinum? Triginta septem.*	Wie viel Meilen sind von hier bis Ofen? Es sind sieben und dreisig.	*Quot distat hinc Buda milliaribus? Triginta septem.*
Am facut doadieci si cinci de milluri; tatusi ástadi n'om putere sossire ácollo.	*Confecimus viginti quinque milliaria; tamen hodie eo pervenire non poterimus.*	Wir haben schon fünf und zwanzig zurückgelegt; Doch können wir heute nicht dahin kommen.	*Iam viginti quinque emensi sumus; Tamen hodie eo appellere nequimus.*
Bona e cállea?	*Estne commoda via?*	Ist der Weg gut?	*Estne via commoda?*
Nu prea. Asiá dára ne á cautá se ne ábatem in crisimaa cea mái áprope si se noctem intrinsaa.	*Non adeo. Necesse est igitur, ut in primam cauponam divertamus et ibidem pernoctemus.*	Nicht sehr gut. Wir müssen also im nächsten Wirthshause einkehren, und über Nacht da bleiben.	*Non adeo. Necesse est igitur, ut in proximum diversorium divertamus, et noctem ibidem transigamus.*
Crisimáriule, putemu-ne ábáte áici?	*Caupo, possumusne hic divertere?*	Herr Wirth, können wir hier herbergen?	*Caupo, possumusne hic divertere?*
[.....]		[.....]	
	(p. 95)		(p. 344)

Gramatica lui Nagy are în plus faţă de cea a lui Micu şi Şincai un *Catalogus secundum ordinem alphabeti plerarumque vocum dubiarum i.e. talium, quae pronuntiationem quidem similem significationem vero et scribendi modum diversum habent.* În această listă sînt puse alături cuvinte germane cu pronunţare mai mult sau mai puţin apropiată, însă cu sensuri şi grafii diferite, ca *Aal* „anguilla", *Ahle* „subula"; *Allee* „series arborum" *alle* „omnes"; *Aas* „cadaver", *ass* „comedebat", *Ass* „assis", şi altele. Micu şi Şincai nu s-au încumetat ori nu au considerat necesar să alcătuiască pentru limba română o listă asemănătoare. Anton de Marki însă, în *Auszug aus der für Normal- und Hauptschulen vorgeschriebenen deutschen Sprachlehre in deutscher und wallachischer Sprache, enthaltend das Wichtigste der deutschen und wallachischen Sprache, dann die Uibereinstimmung oder Abweichung der letztern von der erstern*, Cernăuţi, 1810, după ce reproduce,

sub titlul *Alphabetisches Verzeichniss. Der deutschen Wörter, welche zwar eine etwas ähnliche Aussprache, aber verschiedene Bedeutung haben; folglich im Schreiben durch verschiedene Buchstaben unterschieden werden* (p. 658—687), catalogul din gramatica lui Nagy (firește, cu traducerea în limba română a cuvintelor respective), încearcă (p. 695—719) să alcătuiască și pentru limba română o asemenea listă, în care pune alături cuvinte ca *ai* (pers. II sg. a indic. prez. a verbului *avea*) și *ai* („usturoi"), *bat* (pers. I sg. a indic. prez. a verbului *bate*) și *bat* („beat"), și altele.

Probele aduse mai sus demonstrează că Samuil Micu și Gh. Șincai au alcătuit gramatica lor după modelul gramaticii germane a lui Georgio Nagy. Din lexiconul bio-bibliografic al lui Szinnyei Jósef, *Magyar irók élete és munkái*, vol. IX, Budapesta, 1903, col. 578—579, aflăm că Georgio Nagy s-a născut la 14 octombrie 1747, în localitatea Aita Mare, din fostul județ Trei-Scaune (astăzi în județul Covasna). A fost profesor de filozofie și limba germană la școala superioară din Cluj. Gramatica lui, apărută la Viena, în 1775, și destinată, probabil cu recomandări oficiale, învățământului limbii germane în școlile din Ungaria și Transilvania, a avut desigur circulație și printre elevii și profesorii seminarului de la Blaj, unde Samuil Micu era în acel timp profesor de filozofie și teologie. Nu este exclusă posibilitatea ca Micu să fi cunoscut personal pe Georgio Nagy, fie în Transilvania, fie în vremea celor șase ani de studii la Viena. Vrînd să alcătuiască o gramatică elementară a limbii române, nu atît pentru studiul ei de către români, cît mai ales pentru a demonstra prin ea originea latină a limbii române, Samuil Micu a găsit în structura lucrării lui Nagy, scrisă tot în limba latină, o serie de elemente de care avea nevoie pentru punerea în practică a intenției sale. De acest lucru se va fi convins și Gh. Șincai, cînd — în 1779, la Viena —, revizuind și îmbogățind manuscrisul lui Micu, a avut desigur prilejul să cunoască și gramatica lui Nagy.

Februarie, 1971.

ÎNCEPUTURILE REFORMEI DIN TRANSILVANIA ȘI ROMÂNII DIN HUNEDOARA

DE

PAVEL BINDER

Ultimele cercetări consacrate localizării *Evangheliarului din Petersburg* au evidențiat faptul că textul românesc al acestei tipărituri s-a întemeiat pe o traducere efectuată în Banat-Hunedoara [1]. S-a afirmat totodată că această traducere s-a datorat unei „timpurii mișcări protestante românești din Banat și Hunedoara" [2]. Deși această opinie a fost exprimată cu o anumită rezervă, întrucît lipsesc informații precise privind perioada dinainte de 1550, sîntem în măsură să dovedim că propaganda protestantă își făcuse deja loc la acea dată între românii din Hunedoara. În acest scop vom aduce în discuție o informație care trebuie considerată drept prima încercare de atragere la protestantism a românilor din Hunedoara. Ea poate fi considerată totodată și prima încercare de atragere a românilor în general la noua credință.

Din 1526 s-a păstrat o relatare către episcopul de Alba Iulia, Ioan Gostonyi, cu privire la fapta săvîrșită de Georg Scholcz, castelanul cetății Hunedoara [3], și anume: acesta, neamț venit din Germania și adept al noii credințe, a adus injurii la adresa papei numindu-l antichrist și a criticat temeliile religiei catolice [4]. Atunci, episcopul Transilvaniei a ordonat

---

[1] Ion Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 78—79.

[2] *Ibidem.*

[3] Arhivele din Budapesta, Secțiunea Alba Iulia, Centuria F. 16, publicate în *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitujitás korából*, I (1520—1529), Budapesta, 1902, p. 285—288.

[4] După mărturiile reproduse, castelanul Georg Scholcz condamna cuminecătura, posturile, în ziua sfîntului apostol Iacob a mîncat carne, cerea dreptul de căsătorie pentru preoți, nega existența purgatoriului, îi disprețuia pe sfinți și moaștele (relicvele) lor, afirma că aceștia au fost oameni simpli, batjocorea iertarea păcatelor și nu lua în seamă excomunicarea. Printre altele citățm: „Item fatentur: sanctos blasfemare et sepe audisse ab es, vituperasse et dixisse: esse latrones, et profitentur lundem dixisse: ubi sunt illi latrones ... Sanctus Hemo-

plebanilor Ştefan din Deva, Emeric din Hunedoara şi protopopului Matei din Peştiş să întreprindă o cercetare împotriva lui [5]. În această relatare se spune că Scholcz castelanul, mergînd în casa unui preot român, deşi era în post, a mîncat carne împreună cu românii. Mulţi dintre locuitorii tîrgului Hunedoara, afirmă martorii plebanilor citaţi, au acceptat noua „lege". Printre orăşeni trebuie să se fi aflat şi români, căci ei formau majoritatea populaţiei din tîrgul situat sub castelul Huniazilor. După părerea noastră, pasajul cel mai important este acela în care se spune că Georg Scholcz încerca să-i îndepărteze pe români de la cultul valah al credinţei creştine („sectam valachalem extollit Christiane fidei") [6].

După înfrîngerea de la Mohács (8 august 1526) administraţia feudală ungară se dezorganizează şi hotărîrea Dietei din 1525, care ordona extirparea luteranismului, nu mai poate fi aplicată. Chiar şi cercetarea din Hunedoara, despre care am vorbit mai sus, este hotărîtă după această bătălie, la 13 octombrie. Episcopul Ioan Gostonyi, venit la Alba Iulia din Győr (el a avut un important rol în înăbuşirea răscoalei din 1514, condusă de Gheorghe Doja), moare în 1527 şi nimeni nu mai ia măsuri împotriva lui Scholcz.

Peste doi ani avem noi date, de altă natură, despre acelaşi castelan, numit acum Georg Stolcz. În anul 1528 locuitorii oraşului Hunedoara se plîng stăpînului feudal al domeniului, marcgraful Gheorghe de Brandenburg, că sînt năpăstuiţi de castelanul cetăţii, deşi în tîrg sînt 124 case arse. Stolcz a ameninţat cu bătaia chiar pe dascălul şcolii („rectorem scholae nostre") pentru că le-a scris plîngerea cu învoirea tuturor. Editorul acestor informaţii, academicianul David Prodan, menţionează că Gheorghe Stolcz a şi fost ucis mai tîrziu de popor [7].

Pe imensele domenii stăpînite de Gheorghe Hohenzollern, marcgraf de Brandenburg, noua credinţă putea să se răspîndească în voie. Intenţia castelanului hunedorean Scholcz sau Stolcz nu pare să fi fost un caz izolat. Mai ales dregătorii domeniali au răspîndit ideile Reformei în rîndurile cărturarilor mireni, bisericeşti şi ale poporului [8].

Provincia Brandenburg din nordul Germaniei, ţara de baştină a marcgrafului Gheorghe, a adoptat religia luterană încă din primele decenii ale Reformei.

---

sinarius ac Johannes Capistranus et ceteri Sancti de Hungaria? si sancti sunt, quare non defendunt nunc Budam et Hungariam a turcis? ... Item alisquando videmut eudem intrasse missam, potius pro miraculo et derisione, et quando corpus Christi elevabatur per sacerdotem, viderunt ipsum faciem elcusisse et oculos, et noluit iuspicere corpus Christi .. non passe sacerdotem conficere corpus Christi, cum sint adulteri et non sunt digui ad hoc, ex quo sunt seductores tantum, Diabolus solus, qui scilicet ipsum in tantum seduxit et demersit errore, ut iam scribere non posset totem suam errorem quia neu cessat ubique latrare" etc. (cf. *Egyháztörténeti emlékek*, I, cit., p. 287—288).

[5] „Stephanus, presbyter, plebanus in Deva, Imericus, presbyter plebanus in Hunyad et Matheus, presbyter, plebanus in Alpesthes eiusdem humiles Capellani etc."

[6] „Item vituperat sanctum ieiunimen et profert non esse sub precepto et in nullo necessarium; aliasque de ieiunio attrabit, ac in vigilia Beati Iacobi apostoli carnes comedit presumptuose et alioquando *ad domum valachi presbyteri accesit sabbato*, ibique in decesionem Christi fidelium, *cum ipsis valachis, carnes comedit et sectam valachalem extollit Christiane fidei*" (cf. *Egyháztörténeti emlékek*, I, cit., p. 285).

[7] David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul XVI*, vol. II, Bucureşti, 1968, p. 45.

[8] Faragó László, *A reformáció kezdete Hunyadmegyében*, în „A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Evkönyve", XIII, 1902, nr. 2—3, p. 53—56.

Este greu de presupus ca intenţia de prozelitism protestant a marcgrafului şi numeroşilor săi slujbaşi nemţi, sosiţi la noi din ţinuturile germane în care se răspîndise luteranismul, să fi rămas fără ecou în masa supuşilor români. Din documentul analizat mai sus (1526) rezultă că Scholcz avea legături directe cu preoţii români. Astfel de contacte putea avea şi mai tîrziu — căci n-a păţit nimic în urma acţiunii din 1526, cum n-au păţit nici tovarăşii lui din conducerea întinselor domenii hunedorene, arădene şi bănăţene ale marcgrafului. Printre sameşii şi diecii (rationae Litteratus, scribe vel Rationiste) domeniului trebuie să fi fost şi români, care puteau sesiza tendinţa de naţionalizare şi laicizare a scrisului. Dacă, în alte ţinuturi, se folosea mai departe scrierea în limba latină, majoritatea socotelilor domeniilor stăpînite de Gheorghe de Brandenburg sînt ţinute în limba germană.

Spre deosebire de celelalte ţinuturi româneşti, în Hunedoara influenţa Reformei a avut rezultate importante pe plan religios şi cultural. Pe baza celor expuse mai sus, putem conchide că, pe vastele domenii hunedorene şi bănăţene ale marcgrafului Gheorghe de Brandenburg, protestantismul se răspîndea prin mijlocirea dregătorilor germani luterani încă înaintea anului 1530. În această zonă, influenţa Reformei a pătruns direct din Germania şi nu prin mijlocire săsească sau maghiară, cum s-a întîmplat la românii din centrul şi estul Transilvaniei.

A EXISTAT UN CATEHISM ROMÂNESC LA TÜBINGEN ÎN 1597?

DE

FLORA ȘUTEU

1. Prima tipăritură românească, un *Catehism* tipărit la Sibiu în 1544, este, după cum se știe, o lucrare a cărei existență a fost susținută exclusiv pe baza unor izvoare documentare și nu prin probe directe. Nu s-a identificat pînă acum nicăieri în lume un exemplar al acestei cărți.

2. În 1960, Virgil Molin, cunoscut cercetător al istoriei tiparului din provinciile românești, aducea o „știre certă" cu privire la existența unui *Catehism românesc* în anul 1597, la Tübingen, vechiul oraș universitar al landului Baden-Württemberg de astăzi. D-sa semnala existența unui titlu *Katechismus Walachii* într-un *Verzeichnis*, adică într-o listă de lucrări pe care un librar din Tübingen o „tipărește" în anul 1597 [1]. Sprijinindu-se pe această informație, într-un alt articol publicat, în același an, în altă revistă, Virgil Molin afirmă: „...știm că exemplare din catehismul românesc au fost răspîndite dincolo de hotarele Transilvaniei de acum 400 de ani, figurînd în cataloagele cu cărți ale bibliotecilor din centrul universitar Tübingen. Avînd azi certitudinea că în comerțul de carte din Germania a fost negociat și *Katechismus Walachici*[!] (alături de multe alte cărți religioase și de literatură clasică), se deschide perspectiva pentru eventualitatea de a găsi exemplare din catehisme. Dacă la 1579 [2] erau la Tübingen în vînzare încă exemplare din catehisme, este foarte verosimil ca unele să fi circulat și la Wittenberg, de asemenea oraș universitar și centru al mișcării de reformă luterană" [3].

După cum se vede, entuziasmîndu-se de această descoperire autorul dă diverse forme primei sale informații. Existența titlului într-un *Verzeichnis* devine echivalentă cu existența unor „exemplare" în cataloagele

---

[1] Virgil Molin, *În legătură cu circulația unui „catehism vechi" din veacul XVI*, în „Biserica ortodoxă română", 78 (1960), nr. 3—4, p. 369—370.

[2] Evidentă greșeală de tipar, citește 1597.

[3] Virgil Molin, *Interpretări noi în legătură cu Catehismul de la Sibiu*, în „Mitropolia Ardealului", v, 1960, nr. 1—2, p. 53.

de cărţi ale bibliotecilor [!] din centrul universitar Tübingen. În mod paradoxal, în acelaşi articol, în notă, el spune, pe de altă parte, că „la 1597 se ofereau la Tübingen spre vînzare pentru dotarea de biblioteci felurite cărţi, figurînd şi Katechismus Walachici cu preţul de 10 pfenigi exemplarul" [4].

3. Deşi numai metamorfoza suferită de datele informaţiei la acelaşi autor ar fi trebuit să dea de gîndit, totuşi, fără nici un control prealabil al sursei, descoperirea făcută în 1960 a fost acceptată ca atare. În seria nouă a culegerii „Studii şi cercetări de bibliologie" apărută în 1969, Dan Simonescu, bazîndu-se pe cele două articole ale lui Virgil Molin din 1960, face următoarele precizări: „Cărţile româneşti coresiene ajunseseră şi peste hotarele ţării. Un librar din Tübingen (statul Wittenberg [5], unde era în dezvoltare reforma lui Luther) a tipărit, încă din 1597, o listă de cărţile rare, preţioase, pe care le avea de vînzare. Între acestea este pus şi „Katechismus Walachici", 10 d‹inaren›. Acest *Catehism românesc* trebuie că a fost, poate, cel sibian (1544), dar mai logic este să admitem că a fost cel coresian (1559)" [6].

4. Este sigur că privind informaţia cu mai multă precauţiune s-ar fi putut uşor pune la îndoială exactitatea ei. V. Molin se bazează în afirmaţiile sale pe o istorie ilustrată a tiparului publicată de Karl Faulmann, în 1882, la Viena, Pesta şi Leipzig. Cine are însă curiozitatea să controleze izvorul indicat constată o serie de inadvertenţe în textul lui V. Molin. Dintre acestea cea mai importantă este legată de titlul catehismului, care la Faulmann apare sub forma *Katechismus Walchii* [7], nu *Walachii* sau *Walachici* cum este reprodus la V. Molin, fără nici o explicaţie cu privire la modificarea formei cuvîntului. Putem presupune că V. Molin a interpretat forma *Walchii* din cartea lui Faulmann ca o indiscutabilă greşeală de tipar. Dar, întrucît în legătură cu cartea lui Faulmann există la V. Molin mai multe inadvertenţe, ni se pare cel puţin la fel de probabilă şi o altă explicaţie şi anume aceea ca V. Molin să fi citat informaţia după altă sursă decît cartea lui Faulmann. Poate o sursă în care titlul apărea reprodus sub forma *Katechismus Walachii*. La Molin există următoarele inadvertenţe care ne fac să presupunem că nu a avut în mînă cartea lui Faulmann: *a*) numele autorului este reprodus greşit, I. în loc de K(arl); *b*) anul de apariţie este dat 1888 în loc de 1882; *c*) pagina este la Molin 194 în loc de 324—325, unde de fapt apare informaţia la Faulmann; *d*) preţul cărţii este dat în dinari, de fapt cu prescurtarea *d.* pe care Dan Simonescu

---

[4] Loc. cit., p. 53.

[5] Wittenberg în loc de Württemberg, confuzie frecventă, pe care Dan Simonescu o preia din articolul publicat de V. Molin în „Biserica ortodoxă română". Wittenberg este un oraş universitar aşezat pe Elba, iar Württemberg este vechiul land al şvabilor, care astăzi formează, împreună cu Baden, landul Baden-Württemberg.

[6] Dan Simonescu, *Un mare editor şi tipograf din secolul al XVI-lea: Coresi*, în „Studii şi cercetări de bibliologie", Serie nouă, XI, Bucureşti, 1969, p. 59.

[7] Vezi Karl Faulmann, *Illustrierte Geschichte der Buchdruckerkunst*, Wien, Pest, Leipzig, 1882, p. 325.

o şi întregeşte în forma germană *dinaren*, cînd în realitate la Faulmann este dată în forma ß, care după cum vom vedea ceva mai departe reprezintă preţul în schilingi [8].

Toate aceste constatări, dar mai ales apariţia dinarului, ne fac să presupunem că Molin şi-a luat informaţia dintr-o sursă sîrbească, în care lucrarea lui Faulmann apare citată fără prea mare exactitate şi fără prea multe comentarii. Întrucît pentru articolul de faţă faptul în sine al sursei reale de informaţie utilizate la V. Molin are o importanţă cu totul secundară, nu am căutat să-l identificăm. Pînă la proba contrară, admitem, cu multă rezervă însă, că Faulmann stă la baza informaţiei, aşa cum vrea de altfel să ne convingă chiar V. Molin. Bazîndu-ne deci pe pasajul din cartea lui K. Faulmann constatăm însă o altă serie de neconcordanţe. În lucrarea lui V. Molin este dată lista următoare :

Aphorism Hipocratis 3 fl.
Cronologia Herodoti 1 fl. 3 d.
Livius 1 fl. 10 d.
Lexicon trininque 3 fl.
Opera Aristotelis graece 6 fl.
Homerus graecis 1 fl. 5 d.
Cicero de oficiis $2^{1/2}$d.
Deutsche Bibel 2 fl.
Nürenbergisch Bibel 1 fl. 3 d.
Wittembergischer Bibel 1 fl.
Katechismus Walachii 10 d.
Neues Testament 4 d. [9]

Despre această listă, după cum am mai spus, se fac aprecierile citate mai sus : este tipărită de un librar, ba chiar de un anticar şi are scopul de a oferi cărţile spre vînzare.

În lucrarea lui Faulmann, despre această listă, nu se spune însă decît :

„Dintr-o listă de cărţi ale unei librării din Tübingen din anul 1597 sînt de reţinut următoarele preţuri de cărţi : ... *Aphorismi Hippocratis* 3 ß, Geographia Marii 2 fl., Historia Anglica 2 fl., *Chronologia Herodoti* 1 fl. 3 ß, Commentaria Caesaris 8 ß, Sallustius 6 ß, *Livius* 1 fl., 10 ß, Cornelius Tacitus (Antwerpen) 1 fl. 4 ß, Epitome Plutarchi 1 fl. 4 ß, *Lexicon trilingue* 3 fl., *Opera Aristotelis graece* 6 fl., Horatius 3 ß, *Homerus graece* 1 fl. 5 ß, *Cicero de officiis* 2 1/2 ß, Epistolae familiares 5 ß, Virgilius 4 ß, Colloquia Erasmi 4 ß, *Deutsche Bibel* 2 fl., Nürnbergische Bibel 1 fl. 7 ß, *Wittemberger Bibel Octav* 1 fl., **Katechismus Walchii** 10 ß, *Neues Testament* 4 ß ..." [10].

5. Aflîndu-mă la Tübingen ca bursieră a Fundaţiei Humboldt, am căutat, la sugestia colegului Alexandru Mareş, să găsesc această listă de

[8] Este de aceea curios că în altă parte V. Molin echivalează *dinarul* cu *pfennigul*, susţinînd că preţul catehismului era de 10 pfennigi, vezi lucrarea citată, în „Mitropolia Ardealului" p. 53.

[9] Vezi Molin, *lucr. cit.* în BOR, p. 369.

[10] Vezi *lucr. cit.*, p. 334—335 : „Aus einen Verzeichnisse der Bücher einer Tübinger Buchhandlung vom Jahre 1597 sind folgende Bücherpreise zu entnehmen". În listă am subliniat — după cum se poate observa — acele lucrări care apar la V. Molin.

cărţi cu un conţinut de un atît de mare interes pentru cultura română. Cu sprijinul prof. dr. Otto Betz, căruia ţin să-i aduc şi pe această cale mulţumirile mele, am avut acces la arhivele Universităţii. Acolo am găsit sub cota 8/1 nr. 16 şi 8/1 nr. 17 două inventare de cărţi ale fraţilor Gruppenbach, Georg şi Jakob, librari din Tübingen, din secolul al XVI-lea. Aceste inventare, care cuprind şi preţul cărţilor, au fost întocmite din ordinul senatului universitar din Tübingen, în urma plîngerilor făcute de studenţi cu privire la preţurile exagerate cerute de librari [11]. În inventarul lui Georg Gruppenbach este cuprins un *Catechismus Walchii* cu preţul de 10 schillingi [12]. Acest catehism nu este însă un catehism românesc, ci probabil un catehism german elaborat de un teolog din sec. al XVI-lea cu numele de *Walch*, nume german cunoscut. În arhiva Universităţii din Tübingen sînt amintiţi, pentru un proces de moştenire, aproximativ în aceeaşi epocă, un Dr. jur. Johann Cristoph Walch, advocat şi Dr. med. Heronymus Walch din Göppingen [13]. Din forma latinizată a numelui *Walchius* rezultă în inventarul lui Gruppenbach *Walchii*. Numele reapare în acelaşi inventar cîteva rînduri mai jos : *Kranckenbüchlin Walchii* cu preţul de 4 schillingi [14], care trimite probabil la alt Walch(ius) cu preocupări nu teologice, ci medicale.

6. Constatarea făcută ne îndreptăţeşte să considerăm ştirea certă asupra Catehismului de la 1544 ca eliminată din discuţie. Ceea ce nu înseamnă că cercetarea arhivelor din Tübingen şi a fondului de cărţi chirilice din Stuttgart nu merită atenţie. Informaţiile existente pînă acum cu privire la aceste două izvoare documentare sînt parţiale şi îndreptăţesc continuarea examinării lor. Datele cuprinse într-un volum publicat la 1874 de Kostrenčić [15] şi comentate recent de Şerban Papacostea [16] ne pot face să presupunem existenţa unei legături între mişcarea reformată de tipărire a cărţilor religioase cu chirilice în limbile naţionalităţilor din Austria şi Ungaria la Urach lîngă Tübingen şi cea din Transilvania, probabil la Sibiu. Există de asemenea unele indicii cu privire la circulaţia acestor cărţi. În acest sens s-a amintit Germania ca sediu probabil al vreuneia din prea rarele tipărituri româneşti din această perioadă [17]. Ceea ce *nu mai trebuie afirmat însă cu certitudine* este doar faptul că, la 1597, la Tübingen, s-ar fi aflat, la librarul Georg Gruppenbach, un catehism românesc. El *poate* să fi existat în acest oraş în perioada amintită, dar lista de cărţi considerată pînă acum „o ştire certă" nu ne spune nimic despre acesta.

Ianuarie 1971

[11] Vezi Hans Widmann, *Tübingen als Verlagstadt*, in „Attempto", 1969, 27/28, p. 3—17.

[12] Vezi Dr. Th. Schott, *Zur Geschichte des Buchhandels in Tübingen*, în „Archiv für Geschichte des deutschen Buchhandels". Herausgegeben von der historischen Kommision des Borsenvereins der deutschen Buchhändler, II, 1879, Leipzig, p. 249—251.

[13] Vezi Arhivele Universităţii din Tübingen, 8/12, nr. 16, 17.

[14] Vezi Schott, *lucr. cit.*, p. 251.

[15] *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven in den Jahren 1559—1565*. Gesammelt und herausgegeben von..., Wien, 1874.

[16] Vezi *Diaconul sîrb Dimitrie şi penetraţia Reformei în Moldova*, în „Romanoslavica", XV (1967). Seria literatură-istorie, p. 216.

[17] Vezi Zsigmund Jakó, *Die Hermannstädter Druckerei in 16. Jahrhundert und ihre Bedeutung für die rumänische Kulturgeschichte*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde", 9 (1966), nr. 1, 56. Autorul nu aminteşte informaţia dată de V. Molin ; nu am găsit însă nici o indicaţie privitoare la o eventuală corectare a ei.

CÎTEVA TOPONIME ISTORICE DIN VALEA SOLONEȚULUI (JUDEȚUL SUCEAVA)

DE

ILIE DAN

După cum se știe, între toponimie și istorie există un raport de interdependență. Adesea numele de locuri îl ajută pe istoric să elucideze aspecte din istoria unui popor, pentru care documentele lipsesc sau sînt insuficiente [1]. În același timp, explicarea unui nume topic se realizează cu ajutorul datelor istorice care privesc zona respectivă [2]. Chiar etimologia unui toponim trebuie urmărită în legătură cu formele cele mai vechi, atestate în documentele istorice [3]. Dacă în unele cazuri un nume de loc (mai ales oikonim) este o dovadă nescrisă a unor evenimente istorice sau sociale, toponomastul trebuie să pornească în cercetările sale de la cele mai vechi atestări documentare [4] și de la cunoașterea cadrului general istoric al unei anumite regiuni, în vederea stabilirii originii, vechimii și tipului formativ căruia îi aparțin numele de locuri cercetate [5].

Ne propunem să prezentăm în cele ce urmează cîteva toponimice istorice din Valea Solonețului (județul Suceava). Zona respectivă cuprinde

---

[1] Vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, 1963, p. 2.

[2] Cf. Emil Petrovici, *Istoria poporului român oglindită în toponimie*, București, Editura didactică și pedagogică, 1964, p. 39—40.

[3] A se vedea Ovid Densusianu, *Probleme de toponimie și onomastică* (curs litografiat), 1929, p. 17.

[4] „Este de la sine înțeles că apariția într-un document a unui nume de sat nu înseamnă că satul a luat ființă la data actului în care l-am găsit menționat, ci face numai dovada că la această dată satul exista. Cele mai multe din așezările omenești constatate documentar din primele secole pentru care avem izvoare scrise sînt, fără îndoială, anterioare acestor secole, fiind chiar mai vechi decît apariția celor două state românești libere, care au putut lua ființă tocmai pentru că, la sud și est de Carpați, se afla o populație românească numeroasă și așezată" (cf. Ion Donat, *Considerații istorice asupra toponimiei românești* (II), în „Limba română", XIV, 1965, nr. 2, p. 174).

[5] Vezi V. Frățilă, *Vechimea unor toponime din centrul Transilvaniei*, în „Limba română" XIX, 1970, nr. 3, p. 238 : „Pentru cunoașterea fazelor mai vechi ale limbii române, se impune cu necesitate strîngerea cît mai grabnică a numelor de locuri menționate în documente precum și a celor actuale, prin anchete la fața locului, pentru alcătuirea unui dicționar toponimic românesc, dar și pentru întocmirea de monografii toponimice pe regiuni".

un număr de sate, aşezate de o parte şi de alta a pîrîului *Soloneţ* (de la izvor şi pînă la vărsare în rîul Suceava), pe o rază de aproximativ 50 km. Comunele din care a fost adunat materialul, prin anchete la faţa locului, sînt următoarele : PÎRTEŞTII-DE-SUS (cu satele : *Maidan*, *Runc*, *Soloneţul Nou*, *Pîrteştii-de-Sus*, *Cacica*), PÎRTEŞTII-DE-JOS (cu satele : *Vîrful Dealului*, *Deleni*, *Varvata*, *Pîrteştii-de-Jos*), BOTOŞANA (cu satele : *Comăneşti*, *Humoreni*, *Botoşana*), TODIREŞTI (cu satele : *Soloneţ*, *Pietroasa*, *Todireşti*, *Părhăuţi*), MIHOVENI (satul *Costîna*).

Din numeroasele nume topice înregistrate, prezentăm doar patru (*Dineşti*, *Costîna*, *Germîn*, *Liuzi*), în ordinea cronologică a atestării lor, urmărind pentru fiecare în parte prezenţa în documente, etimologia şi localizarea cît mai exactă a realităţilor pe care le denumesc. În acest fel se subliniază încă o dată pregnant raportul complex dintre toponimie şi istorie.

1. *DINÈŞTI*, parte de teren arabil, situată între halta Pîrteşti, satul Humoreni, moara Varvata şi apa Soloneţului. Aşezată pe un piept de deal, partea de teren denumită astfel se constituie ca zonă de hotar actual între satele Pîrteştii-de-Jos (din comuna cu acelaşi nume) şi Humoreni (aparţinător comunei Botoşana).

De la început se cuvine să menţionăm că sub această formă numele topic respectiv nu circulă în mod general în grai. L-am înregistrat la cîteva subiecte din cele două sate vecine, în general vîrstnice şi bune cunoscătoare ale istoriei şi tradiţiei locale. Toţi cei care cunosc acest toponimic precizează : „aşa ziceau bătrînii", sau „demult se spunea aşa".

Dacă sufixul *-eşti*, des folosit în denominaţia satelor din Moldova, ne conduce, în stabilirea originii acestui nume topic, spre un nume de persoană, atestarea documentară înlesneşte precizarea unei etimologii verosimile. Mai dificilă e însă localizarea exactă a realităţii numită *Dinèşti*, ţinînd cont atît de afirmaţiile subiectelor anchetate cît şi de ceea ce se consemnează în documente.

În tot cazul, toponimicul trebuie să fie destul de vechi, de vreme ce despre realitatea la care se referă aflăm ştiri în cel dintîi document referitor la valea Soloneţului. Este vorba de actul din 13 aprilie 1415 (6923) dat la Suceava de Alexandru cel Bun, prin care acesta dăruieşte mănăstirii Humor un sat la obîrşia Soloneţului : „şi am dat mănăstirei panului Ivan vornic (unde este hramul) Adormirea sfintei născătoare de Dumnezeu, care este la Humor, un sat la obîrşia Soloneţului, unde a fost Tatomir şi Pîrtea şi selişte lui Dieniş [6]. Toate aceste să fie mai înainte zisei mănăstiri uric cu tot venitul, nestricat niciodată în vecii vecilor" [7]. În notele care însoţesc documentul în traducere românească, Mihai Costăchescu precizează următoarele : „Soloneţul este un pîrîu în Bucovina,

[6] În original : „selişte Dienişevo".

[7] Vezi *Documente privind istoria României. A. Moldova*, vol. I, 1953, p. 36—37. Publicat şi comentat de Mihai Costăchescu în „Cercetări istorice", Iaşi, v, 1930, p. 51—53. Reprodus de acelaşi în *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, 1931, p. 116—119. Acest autor însă a transcris greşit forma *Soloneţ*, prin *Solonţ*, eroare preluată şi de alţi autori. Numele topic este, de fapt, la nominativ, *Soloneţ*. Citat de I. Bogdan în *Cnejii români*, în „Analele Academiei Române", Seria a II-a, tom. 26, 1903, p. 26 şi în *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, 1913, p. 205. *Selişteа lui Dieniş* este menţionată şi de T. Balan, *Documente bucovinene*, I, 1933, p. 16—20.

care se varsă în Suceava la satul Costîna. Pîrîul este pomenit și în alte urice ale Homorului din 6983 (1475), aprilie, 25, 6999 (1491), octombrie, 26, și 6998 (1490), martie, 15 ... Satul unde a fost Tatomir și Pîrtea este în districtul Gura Humorului ... Pîrteștii își are numele de la Pîrtea, care a fost vechiul stăpîn întemeietor al satului. Dieniș asemenea este un vechi stăpîn al locului". După afirmațiile lui Costăchescu, *seliștea lui Dieniș* ar fi fost unul din actualele sate Pîrteștii-de-Sus, Cacica, Soloneț Nou, Pîrteștii-de-Jos sau Strigoaia [8]. După cum se vede, această delimitare geografică este imprecisă. De asemenea nu se afirmă cu precizie cine a fost Dieniș, în legătură cu al cărui nume stă mai vechiul toponim *seliștea lui Dieniș*, precum și mai recentul *Dinești*. E necesar, credem, mai întîi, să cunoaștem și celelalte documente în care apare numele topic respectiv. Ca nume de persoană îl întîlnim într-un act din 6936 (1428), februarie, 16, prin care Alexandru cel Bun întărește uric „lui Iurie, Cozma și surorii lor Matruna, feciorii lui Stan Lucaveț, lui Simion, Costea, *Dieniș* și Șandro, feciorii Șerbului" [9]. În mai multe acte din timpul lui Ștefan cel Mare și al lui Iliaș vodă este pomenit adesea un „pan *Dieniș*". Astfel, la 7 februarie 1438 : „am poruncit credincios boierului nostru *Dieniș* logofăt să scrie" [10]; la 18 august 1438 : „am poruncit slugei noastre, credinciosul pan *Dieniș*" [11]; la 25 iunie 1441 actul domnesc menționează, între altele, „credința panului *Dieniș*, spătar" [12]. În actul scris de Gheorghe Sîrbul din Suceava la 20 ianuarie 1456 [13], domnul Moldovei hotăra : „am dat această carte sfintei noastre mănăstiri și rugătorilor noștri de la Humor, pentru acelea ce sînt satele lor anume : Pîrteștii și Seliștea lui Dioniș" [14]. În timpul lui Ștefan cel Mare, prin actul de la 25 aprilie 1475, se confirmă mai multe sate drept danii, între care, „Pîrteștii și *curtea lui Dieniș*, spre obîrșia Solonețului" [15]. I. Bogdan afirmă despre cele două nume topice următoarele : „Pîrteștii și curtea lui Dieniș erau aproape de mănăstire și în același hotar" [16]. La 1619 este menționat un „*Diniș* vătaful", care depune mărturie [17]. Mai tîrziu, la 11 ianuarie 1665, cele două sate apar din nou pomenite într-un document de la Eustratie Dabija, între satele întărite mănăstirii Humorului, aflîndu-se : „deasupra Solonețului, satul Pîrtești și siliștea Dienișevo" [18].

Așadar, întrebarea care se pune este următoarea : cine era *Dieniș* (*Deniș*) și unde se afla *seliștea* (*dvoriștea*) sa? Din documentele citate nu ne putem da seama. Despre Dieniș putem fi siguri că era un boier care trăise înaintea celor citați mai sus, cu același nume, de vreme ce la 1415 actul dat de Alexandru cel Bun menționează *seliștea lui Dieniș*. Va fi fost

---

[8] M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 119 : „Unul din aceste sate este și *seliștea lui Dieniș*".
[9] Vezi *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, (1387—1620), 1957, p. 17 (nr. 26).
[10] Cf. Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, 1938, p. 26.
[11] *Ibidem*, p. 30.
[12] *Ibidem*, p. 36.
[13] *Ibidem*, p. 46—49.
[14] Vezi Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 48. De fapt, forma corectă este *Dieniș* sau *Dianiș*. Formele *Dionis*, *Dioniș*, date de Damian P. Bogdan, au fost considerate greșeli de transcriere (vezi T. Balan, *O nouă colecție de documente moldovenești*, în „Studii", XI, 1958, nr. 1).
[15] I. Bogdan, *op. cit.*, p. 203—205.
[16] *Ibidem*, p. 205.
[17] Cf. *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, 1957, p. 433 (nr. 1925).
[18] *Ibidem*, vol. III (1653—1675), 1968, p. 245—249 (nr. 1109).

poate un boier de vază (de la *Dionis*, dar într-o formă maghiarizată : *Deneș*, *Dineș*), din timpul lui Alexandru cel Bun, dacă nu cumva, mai degrabă, un jude sau cneaz de pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Această din urmă presupunere poate fi însă mai greu acceptată, dacă ținem seama că locurile în care trăiseră cnejii sau juzii purtau în documente mențiunea „unde a fost" sau „unde au stat" [19]. Trebuie să credem — și forma *dvorișteș*, sub care apare la 25 aprilie 1475, întărește acest fapt — împreună cu I. Bogdan că *seliștea* (respectiv *dvorișteș*) lui Dieniș era „mai mult curte boierească decît moșie" [20]. Admițînd cu I. Bogdan că Pîrteștii și *dvorișteș lui Dieniș* „au fost vecine", T. Bălan crede că *seliștea lui Dieniș* — ca și *seliștea lui Dobrin* de la Humor (menționată într-un document din 1428) — a fost un sat vecin cu Pîrteștii, dar care a dispărut cu vremea. De altfel, la concluzia că *seliștea lui Dieniș* era o curte boierească din vecinătatea Pîrteștiului duc și alte fapte : chiar de la prima mențiune documentară, locul apare distinct, cu un nume propriu bine precizat „seliștea lui *Dieniș*". Asta înseamnă că aceasta din urmă era socotită de sine stătătoare, aparținînd unui alt proprietar. Dacă mai tîrziu *seliștea* e numită *dvorișteș*, e cu atît mai mult o dovadă că era pe acel loc o curte a boierului Dieniș, care putea fi și un urmaș al celui pomenit în primele documente. Dacă ținem seama și de faptul că la 11 decembrie 1704 *seliștea lui Dieniș* apare ca un nume de sat *Dienișeni*, menționat alături de Pîrtești ca aparținînd mănăstirii Humorului, putem trage concluzia că fosta curte și (eventual) moșie se transformaseră într-un sat care amintea numele celui dintîi proprietar. Format mai tîrziu, acest nume cuprinde sufixul *-eni* [21]. De altfel aceasta este și ultima atestare documentară a *seliștei lui Dieniș*. Mai tîrziu se va fi impus, prin analogie poate și cu numele satelor vecine (*Pîrtești*, *Comănești*, *Todirești* etc.), forma *Dinești*, folosită curent în graiul popular pînă la începutul acestui secol. A presupune eventual că această formă s-ar putea explica și printr-un nume de persoană *Dinescu* este destul de greu, dacă ținem seamă că un astfel de nume (*Dinu* sau *Dinescu*) nu se cunoaște în această zonă. Deci, *seliștea lui Dieniș* (un boier de seamă pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea) a fost de la început în vecinătatea satului lui Tatomir și Pîrtea, și numai mai tîrziu s-a dezvoltat ca un sat de sine stătător, care însă în secolul al XVIII-lea cel mai tîrziu a dispărut.

Cît privește localizarea exactă a *seliștei lui Dieniș*, unii dintre autorii citați au procedat greșit, fiindcă n-au cunoscut de loc situația de pe teren. Că cele două sate au fost vecine nu încape nici o îndoială [22]. Problema se pune însă în acest fel : care era poziția *seliștei lui Dieniș* față de Pîrtești ? Ținînd seama de indicațiile subiectelor anchetate, se pare că acestea concordă cu adevărul istoric. În nici un caz precizările făcute de către unii editori de documente nu se potrivesc cu realitatea de la fața locului. Dacă despre Pîrtești se spune că e „la obîrșia Solonețului" (adică spre

---

[19] Vezi I. Bogdan, *Despre cnejii români*, în *Scrieri alese*, 1968, p. 180—206 și, îndeosebi, C. Cihodaru, *Judecia și cnezatul în Moldova*, în „Analele științifice ale Universității din Iași", Istorie, tom. XI, 1965, p. 9—40.

[20] Vezi *Satele dispărute din Bucovina*, în *Omagiu lui Ion Nistor*, 1937, p. 111.

[21] Vezi *op. cit.*, p. 49. Cf. și Gh. Ghibănescu, *Surete*, vol. XIV, p. 172—173.

[22] Vezi manuscrisul românesc nr. 111 de la Biblioteca Academiei, intitulat *Condica mănăstirii Homorul cu toate uricile moșiilor și daniilor ctitorilor.*

izvor) sau „deasupra Solonețului", se înțelege din context că celălalt sat e mai spre răsărit. Nu putea fi deci, cum credea I. Bogdan, în hotar cu mănăstirea Humorului. S-ar putea oare ca *seliștea lui Dieniș* din documentele citate să fi fost locul numit astăzi *Săliște*? Nu credem. Mai întîi, fiindcă în tradiția din totdeauna a satului Pîrtești, *Săliștea* e vechea vatră a satului. Cu prilejul unor construcții pentru cooperativa agricolă s-au descoperit în această zonă (de lîngă linia ferată) cioburi de ceramică și resturi dintr-un mormînt de incinerare. Astfel de probe arheologice au scos la iveală și săpăturile din comunele Botoșana și Ilișești. Trebuie să presupunem — și atestarea de la 1415 ne dă dreptul la aceasta — că satul era destul de vechi. Mai tîrziu teritoriul pe care se afla vechiul sat al lui Pîrtea a fost ocupat de tătari. Ca urmare, locuitorii s-au mutat din *Săliște*, trecînd peste apa Solonețului în pădure [23]. Deci, *Săliștea* păstrează amintirea vechiului sat, care își avea cimitirul lîngă apa Solonețului [24]. În apropierea acestuia, pe un deal s-a descoperit un schelet care avea în gură o monedă tătară din timpul hanului Tula Buga (1287—1290) [25]. Vechiul loc al satului s-a numit *Săliște*, pe baza apelativului de origine slavă însemnînd „locul unde a fost satul sau cetatea". Am putea presupune că această *Săliște*, folosită azi ca loc de agricultură (cuprinde cel mai bun teren arabil al comunei) este *seliștea lui Dieniș*? Probabil. Asta însă înseamnă să admitem următoarele ipoteze : că vechiul sat „unde a fost Tatomir și Pîrtea" se afla mai spre apus, la izvoarele Solonețului, pe teritoriul actualului sat Pîrteștii-de-Sus ; că locuitorii, retrăgîndu-se în păduri cu amintirea fostului sat, nu l-au mai numit *seliștea lui Dieniș*, ci pur și simplu *Săliște*. De ce, atunci, la 1704 se vorbește de un sat *Dienișeni*, lîngă Pîrtești? Și de ce, cei care își mai aduc aminte „din bătrîni" de *Dinești* [26] îl localizează nu în actualul *Săliște*, ci între Pîrteștii-de-Jos și Humoreni? Prin urmare, putem presupune, fie că *Săliștea* de azi are la bază apelativul *săliște*, amintind de vechea vatră a satului [27], fie că *seliștea lui Dieniș* se afla mai spre răsărit, într-o zonă prielnică vieții încă din epoci îndepărtate (apă, pădure, cîmp arabil) pe care subiectele o delimitează precis. Faptele invocate duc la concluzia că numele topic *Dinești* stă în legătură cu antroponimul *Dieniș* (*Dineș*) din documente.

2. *COSTÎNA*, fostă comună, azi sat aparținător comunei Mihoveni, orașul Suceava, este ultima localitate de pe valea Solonețului, în stînga căreia acesta se varsă în rîul Suceava. Se învecinează cu satele Părhăuți, Sîrghiești, Dărmănești, Mihoveni și Vîlcele. În vechime satul se întindea spre răsărit pînă pe malul Sucevei, iar înspre sud-vest un grup de case era așezat pe pîrîul Ilișeasca [28]. Scriind despre *Costîna*, Nicolae Iorga se

[23] Pînă în 1963 a existat ultima casă din Pîrtești, construită din lemnul „de pe loc".

[24] În grădina lui Vasile Andronic a Toader.

[25] Vezi Octavian Iliescu, *Monede tătărești din secolele XIII și XIV găsite pe teritoriul R.P.R.*, în „Studii și cercetări de numismatică", III, 1960, p. 263—271.

[26] A fost înregistrat la opt subiecte din Pîrtești și la trei din Humoreni (Lîuzi).

[27] Termen entopic foarte cunoscut la români cu sensul „locul unde este sau a fost altădată un sat" (cf. T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931, p. 57). Toponimul *Săliște* a fost cules și în localitățile Humoreni, Comănești, Soloneț, Todirești, denumind peste tot locul pe care a fost situat altădată satul actual.

[28] După tradiția locală, o parte din locuitorii acestui sat de lîngă rîul Suceava s-au mutat spre vest, în 1902, în urma unei mari inundații.

gîndea la următoarea etimologie : ,,Costîna — poate vreo moşie a lui Miron Costin care se scria Costîn încunjură cu casele ei o veche curte boierească"[29]. După I. Bogdan [30], *Costîna* e atestată documentar întîia oară, cuprinzînd două sate, la 15 martie 1490, cînd Ştefan cel Mare constituie episcopia de Rădăuţi [31]. Dintr-un alt document, datat 15 noiembrie 1499 şi publicat de acelaşi autor [32], reiese că exista în secolul al XV-lea un sat ,,*Săsciorii*, aşezaţi pe pîrîul Ilişeşti care a dispărut". *Costîna* este apoi menţionată într-un document al lui Bogdan vodă din 3 martie 1507, prin care se întăreşte vînzarea satului *Berindeşti*, la gura *Costînei*, logofătului Gavril Trotuşanul. Şi în alte documente se pomeneşte de existenţa unor mori în această localitate aşezată lîngă rîul Suceava. Faptul că în partea dinspre rîu a localităţii se păstrează şi azi numirile topice *Gîrla Morii*, *Moara*, *Uliţa la moară* ne face să presupunem că în trecutul mai îndepărtat satul *Berindeşti* se afla mai spre apus, pe pîrîul *Ilişasca* de azi (la I. Bogdan — *Ilişeşti*), iar satul *Costîna* în actualul lui teritoriu. Aceasta ar rezulta şi din documentul datat 21 aprilie 1546 prin care Petru Rareş dăruieşte mănăstirii Sf. Ilie ,,o jumătate de sat *Costîna*, partea de jos cu mori, care parte de jos a satului a fost a noastră din veci" [33]. Cît priveşte etimologia, în tradiţia locală circulă două ipoteze : sau numele *Costîna* provine din expresia *coasta cu stîna*, sau stă în legătură cu numele unui cioban pe care l-ar fi chemat *Costea*. Amîndouă sînt puţin probabile. Aşa cum credea şi Nicolae Iorga, *Costîna* provine de la un nume feminin *Costina* (de la *Costin*), pronunţat în graiul local *Costîna*. În documentele istorice numele *Costin* şi *Costina* apar de nenumărate ori. La 1640 întîlnim un ,,Ştefan, fiul *Costinei*" [34]; la 1630 ,,Tudosia, fata *Costinei*" [35]. Faptul că satul nu s-a numit *Costineşti* [36] ne face să presupunem că actualul nume al satului stă în legătură cu văduva, soţia sau sora unui boier [37] cu numele *Costin*. Cine a fost acesta? Credem că e vorba de acel *Costin* pomenit în documentul de la 28 februarie 1634 ca ,,hatman şi pîrcălab al Sucevei" [38], iar în cel din 4 mai acelaşi an : ,,*Costin*, mare hatman" [39]. În ce relaţii de rudenie se va fi aflat *Costina* de la care îşi trage satul actual numele cu acel mare boier nu putem şti cu precizie. Cert este că actualul nume *Costîna* este destul de vechi şi stă în legătură cu un nume feminin de persoană.

3. *GÈRMÎN*, deal înalt cu o parte de cîmp în jur, în hotarul dintre satele Pîrteştii-de-Jos, Botoşana şi Pîrteştii-de-Sus. Pronunţia locală redă, de fapt, în acest caz, numele de persoană *Gherman*. Numele topic *Gèrmîn* este cel mai des folosit. Alături de el însă apar şi altele : *Dealul*

[29] Vezi *Neamul românesc în Bucovina*, 1905, p. 64.

[30] *Op. cit.*, vol. I, p. 407.

[31] Vezi şi T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. I, 1933, p. 41, nota.

[32] *Op. cit.*, vol. II, p. 143.

[33] T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. I, p. 40. Vezi şi Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich*, 1895, p. 51.

[34] Vezi *Catalogul documentelor moldoveneşti*, vol. II, p. 303 (nr. 1478).

[35] *Ibidem*, p. 290 (nr. 1400). Numele reapare în actul din 11 iunie 1644. *Ibidem*, p. 345 (nr. 1720).

[36] *Catalogul documentelor moldoveneşti*, vol. III, p. 306 (nr. 1412), p. 418 (nr. 1981).

[37] Şi la 1775, cu prilejul primului recensămînt sub ocupaţia austriacă, singura localitate de pe valea Solonetului unde mai exista un boier era Costîna (cu patru popi şi treizeci de ţărani). Cf. Dionisie Olinescu, *Tabela statistică a Bucovinei din anul 1775*, „Buletinul societăţii geografice române", vol. XVI, 1895, p. 237—254.

[38] *Catalogul documentelor moldoveneşti*, II, p. 202 (nr. 953).

[39] *Ibidem*, p. 206 (nr. 968).

Gèrmînului, Cîmpul Gèrmînului, În Gèrmîn, Pe Gèrmîn. Tradiția orală a locuitorilor din Pîrtești presupune că în vîrful dealului numit astăzi *Gèrmîn* (la origine s-a spus cu siguranță mai întîi *Dealul lui Gèrmîn*) a fost cîndva o mare curte boierească. Poziția locului este foarte interesantă. Dealul acesta deschide perspective atît spre valea Solonețului cît și spre cea a pîrîului Botoșana. Unii bătrîni își amintesc chiar că au existat cîndva în vîrful dealului niște ziduri ale fostei curți sau ,,cetăți".

În cazul acestui nume topic, care nu e al unei așezări rurale, ci al unei părți de hotar, ne întîmpină o situație oarecum deosebită. Fără consultarea documentelor istorice este foarte greu sau, în orice caz, riscant să i se precizeze etimologia. Dintre subiectele anchetate, nici unul nu a reușit să precizeze ceva deosebit în legătură cu acest nume topic, mărginindu-se să afirme : ,,așa îi zice". Este evident că în documente s-ar putea să găsim numele de persoană care ar putea să explice proveniența numelui topic. Așa și apare în cele dintîi documente. Astfel, pentru Moldova, întîlnim un *Gherman* la Dărmănești (valea Trotușului) [40], iar la 1630 un ,,*Lupul Gherman*, pîrcălabul Sucevii" [41]. Un *Gherman* și un *Gligorașco Gherman* întîlnim pentru mai multe regiuni din Moldova la 1658, 1662, 1666, 1667, 1671 [42]. În documentul din 9 martie 1657 se vorbește de un *Gligorașco Gherman* pîrcălab, fiul lui Toader Gherman, nepotul *bătrînului Gherman*, vătaf de Suceava [43]. Un martor cu numele Toader Gherman din Ilișești este citat într-un document de la 22 aprilie 1627 [44].

Ca nume topic îl întîlnim într-un document din 9 ianuarie 1600 prin care Ieremia Movilă întărește mănăstirii Humor satele pe care le are de la Ștefan cel Mare, între care și satul Pîrtești : ,,de acolo în jos pîrîul Racova pînă unde cade în Ihnat și peste Ihnat, iar de acolo drumul la vîrful *muntelui Ghermănului*" [45]. Aceleași hotare de mai sus sînt menționate și în documentul din 18 ianuarie 1710 cînd se arată ,,drumul pînă la vîrful *muntelui Ghermanului*" [46]. *Dealul Ghermanului* mai apare și în manuscrisul nr. 111 de la Biblioteca Academiei într-o mărturie hotarnică de la 22 octombrie 1704 (și în septembrie 1778) cu privire la moșia Comănești.

Cine a fost *Gherman* sau *Ghermîn*? Cu siguranță, un mare boier care a avut moșie (și curte) în hotarul actualelor sate Botoșana, Pîrteștii-de-Sus și Pîrteștii-de-Jos. Dintr-un document de la 15 ianuarie 1418, privitor la moșia Solca, rezultă că un anume Vlad își înstrăinase partea sa, vînzînd-o lui *Șandru Gherman*. În alt document, din 7 martie 1502, Ștefan cel Mare întărește cumpărarea de către Luca Arbure a unei moșii de la nepoții lui *Alexandru* (*Șandru*) *Ghermănescu* [47]. După F.A. Wickenhauser [48], Alexandru *Ghermănescu* era stabilit încă înainte de 1401 în valea

---

[40] Cf. *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. II, p. 62 (nr. 224), p. 71 (nr. 272), p. 109 (nr. 473), p. 132 (nr. 590), p. 152 (nr. 689), p. 252 (nr. 1207).

[41] *Ibidem*, p. 126 (nr. 556).

[42] *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. III, p. 31 (nr. 37), p. 96 (nr. 58), p. 204 (nr. 908), p. 307 (nr. 1419), p. 328 (nr. 1526), p. 329 (nr. 1532).

[43] *Ibidem*, p. 71 (nr. 237).

[44] Cf. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. XIX, 1969, p. 250 (nr. 187).

[45] Vezi *Documente privind istoria României, veacul al XVI-lea, A. Moldova*, vol. IV, p. 277—278.

[46] *Documente privind istoria României, veacul al XVII-lea, A. Moldova*, vol. II, p. 274—275.

[47] Vezi Erast Costea, *Ctitoria voievodului Ștefan Tomșa al II-lea de la Solca (1613—1785)*, 1939, p. 11—14.

[48] *Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, 1877, p. 106.

Soneţolului în zona Pîrteştiului de astăzi şi deţinea o moşie care se întindea înspre Solca. Probabil că pe timpul lui Alexandru cel Bun acest *Ghermănescu* stăpînea şi satul Caşvana. Erast Costea [49] este de părere că de numele acestui boier, *Gherman* sau *Ghermănescu*, se leagă numele topice *Gherman, Ghermîn, Dealul Germînului, Germîn* : „*Gherman* (*Ghermănescu*) era, se pare, un sas, precum, pe timpul lui Ştefan cel Mare, din cauza deselor războaie cea mai mare parte din boierimea veche a ţării pierise, erau şi mulţi alţii. De la acest *Gherman* (*Ghermănescu*) ne-au rămas numiri în regiunea dintre Botuşana şi Pîrteşti, ca : *Opcina lui Gherman, Cîmpia lui Gherman, Pîrîul lui Gherman, Şesul lui Gherman*".

Aşadar, numele topic *Gèrmîn*, înregistrat de noi, stă în legătură cu numele boierului Gherman, aşezat în secolul al XIV-lea în aceste locuri. Este puţin probabil ca el să fi avut o ascendenţă săsească, aşa cum presupune Erast Costea. Forma *Gèrmîn* se aseamănă — în ceea ce priveşte finalul — cu alte cuvinte de provenienţă germană, adaptate graiului satelor din jur : nume proprii — *Dròimîn, Şlòimîn* (sînt azi porecle ale unor români ai căror străbuni au fost poate saşi veniţi din Ardeal) ; apelative : *bezòfîn, şleòfîn* [50]. Cît priveşte pronunţia cu *ĝ* pentru *gh*, ea este normală pe valea Solonetului, cu excepţia satului Comăneşti care prezintă forme ale palatalizării labialelor ca în Moldova, şi nu transformă unele palatale în africate sau fricative. La Bălăceana, mai ales, la Poieni — Solca, la Pîrteştii-de-Jos şi Caşvana palatalizarea prezintă stadii intermediare de tip ardelenesc şi maramureşean şi nu de puţine ori spirantele şi palatalele se transformă în africate, ca în exemplele *ĝiaţă* (= *gheaţă*), *ĝem* (= *ghem*), *Ĝermîn* ş.a. Mult mai bine se explică acest toponim în legătură cu numele calendaristic *Gherman* (pronunţat *Germîn*), folosit frecvent în antroponimia Văii Solonetului, mai ales în veacurile trecute. Deoarece pe lîngă curtea lui *Gherman* (ai cărui urmaşi şi-au românizat mai tîrziu numele, schimbîndu-l în *Ghermănescu*) nu s-a dezvoltat un sat, se va fi spus multă vreme *dealul* sau *cîmpul lui Gèrmîn*. Denumirea s-a păstrat astfel pînă azi, fiind foarte des folosită, deoarece această parte de hotar era prielnică pentru agricultură, locuitorii din cele trei sate numind-o cu un termen care le amintea de vechiul boier *Gherman*.

4. *LIÙZI*, sat în partea de est a comunei Pîrteştii-de-Jos. A aparţinut, alternativ, comunelor Comăneşti şi Pîrteştii-de-Jos. În prezent aparţine de Botoşana. Este delimitat între halta Pîrteşti, dealul *Cîmpu Mare*, satul Comăneşti, halta Soloneţ şi dealul *Muncèl*.

Şi acest nume topic prezintă cîteva aspecte istorice interesante. În primul rînd, satul pe care îl denumeşte nu este vechi cum e cazul unora din cele menţionate mai înainte. Prin urmare, pentru topicul *Liùzi*, nu vom avea atestări documentare mai vechi de secolul al XVIII-lea. Acest toponim, cu forma *Liùzi* [51], este astăzi tot mai rar folosit. Numai generaţia vîrstnică întrebuinţează vechiul termen ; cei tineri folosesc termenul oficial, recent creat : *Humorèni*. Dar şi acesta din urmă se poate explica într-un anumit fel în legătură cu vechiul nume al satului.

---

[49] *Op. cit.*, p. 12—13.

[50] Germ. *besoffen* „beat" şi *schlafen* „a dormi".

[51] Am înregistrat şi forma de singular articulat *Liùzul*, creată prin analogie cu nume precum : *Comănèştiul, Pîrtèştiul, Solonèţul, Todirèştiul.*

Toponimicul acesta este o dovadă a unui fapt istoric concret : crearea unui sat nou cu oameni aduși din alte părți. Mai ales în secolul al XVIII-lea cînd populația Moldovei și a Bucovinei scăzuse foarte mult („avea atunci mai puțini locuitori decît pe timpul lui Ștefan cel Mare") [52], datorită unor cauze externe și interne, s-a luat măsura întemeierii unor sate, numite în numeroase documente *Slobozii*. „Astfel, pentru munca ogoarelor și pentru paza drumurilor, două necesități a căror împlinire suferea mult din cauza lipsei de oameni, s-a permis în diverse rînduri aducerea și așezarea în țară a numeroși străini, iarăși cu acordarea a numeroase avantaje destul de importante. O parte din toponimicele care amintesc pînă astăzi existența unor locuitori de altă naționalitate în cele două principate își au originea în această nouă măsură" [53]. Acad. Iorgu Iordan citează o decizie domnească (a lui Ion Sandu Sturza, la 8 august 1825), prin care i se dă voie lui Iorgu Ghica să-și aducă „40 *liudi, oameni străini de peste hotare*" [54]. *Liudi* sau *Liude* însemna în primele documente în limba slavonă „oameni". În secolul al XVIII-lea însă acești termeni desemnau o categorie specială de oameni aduși de peste hotar pe moșii sau pe lîngă mănăstiri, fiind scutiți de dări. Citînd pe B. Știrbei, I.C. Filitti este de părere că la început prin *liude* se înțelegea numărul oamenilor plătind contribuție personală. Mai tîrziu termenul denumește un număr de contribuabili considerați ca un singur individ sau chiar suma de bani plătită de către un număr de țărani [55]. La 1818 această sumă era de 218 lei pe an [56]. Datele privind *liuzii* din Moldova au fost publicate de Th. Codrescu [57]. Acesta definește pe *liuzi* drept „oameni aduși de peste hotar, de către proprietarii de moșii cari se foloseau de munca lor pe un timp oarecare. Visteria nu putea percepe nici o dare de la toți acești *liuzi* sau oameni străini" [58].

În unele locuri din Moldova, mai ales, amintirea *liuzilor* se mai păstrează pînă astăzi în toponimie. Mai des pomenit e, spre exemplu, satul *Liuzi — Călugăra* (Bacău), la care acad. Iorgu Iordan adaugă și satul *Lịuzi* din județul Suceava [59], însoțindu-l de o caracterizare a lui Em. Grigorowitza : „Comuna (sic !) a fost întemeiată de o colonie de ruteni pe teritoriul din jurul mănăstirii Humorului" [60]. Aproape aceeași explicație dă originii acestei localități și Daniel Werenka : „ukr. *Ludi Homoruuil*, scheinen, wie anderswo, die Kleinrussischen Einwanderer gewesen zu sein, die aus dem Klostergrunde Homorul sich niedergelassen haben" [61].

Prin urmare, originea numelui topic *Lịùzi* e destul de clară : provine de la grupul de ruteni aduși la marginea satului Comănești ca *liuzi* ai mănăstirii Humor [62].

---

[52] Cf. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 199.
[53] *Ibidem*, p. 203.
[54] Apud Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 203.
[55] Cf. *Principatele române de la 1828 la 1834*, 1934, p. 144.
[56] Apud I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 144.
[57] Vezi *Cronica liuzilor pe 1803*, *Uricariul*, vol. VII—VIII, 1886, p. 241—378.
[58] *Ibidem*, p. 241. Vezi și Radu Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpînii în Moldova*, 1907.
[59] *Toponimia românească*, p. 203.
[60] Cf. *Dicționarul geografic al Bucovinei*, 1908.
[61] Vezi *Topographie der Bukowina*, p. 57, 218—219.
[62] Și tradiția locală dă această explicație originii locuitorilor din satul *Liuzi* (azi *Humoreni*). Numai că subiectele anchetate vorbesc de niște ruși, aduși aici ca să lucreze pentru mănăstirea Humorului.

După cum se observă, numai numele popular este românesc : *Lịùzi*. Cel care a fost oficial, întîlnit în documentele secolului al XVIII-lea, are trăsăturile ucrainenilor din gura cărora provine : *Liudi* sau *Liude* Humora, cu sensul „oameni ai mănăstirii Humor". Pentru vorbitorii români, expresia topică *Lude* (*Liudie*) *Humora* nu avea un sens precis, şi de aceea, pentru a individualiza acea parte a satului Comăneşti şi pe locuitorii ei, au folosit termenul *Lịùzi*.

Documentele istorice ne ajută să fixăm, destul de exact, data înfiinţării acestui sat. Astfel, la 22 septembrie 1742, fraţii Ghedeon şi Ghelasie, fiii lui Savin de Comăneşti, vînd mănăstirii Humor jumătate din moşia lor din Comăneşti cu suma de 175 lei [63]. Putem presupune că mănăstirea Humor a populat această parte a Comăneştiului cu *liuzi* între anii 1750—1760. Altfel nu ne putem explica de ce, din statisticile oficiale austriece [64], constatăm că în *Liudi Humora* la 1774 existau — 13 ţărani, la 1776 — 13 ţărani, la 1779 — 25 ţărani. Pe de altă parte, în septembrie 1778, cînd a fost nevoie să se precizeze din nou hotarul mănăstirii Humorului şi al moşiei Comăneşti, aparţinînd lui Simion Tăutul, între martorii chemaţi să hotărască hotarele sînt citaţi „Vasile Tănăsanu *ot Liuzi* şi Andriaş *ot Liuzi* şi Vasile Bortă *ot Liuzi* [65]. Acest document nu numai că ne confirmă existenţa unor oameni care aparţineau, de fapt şi de drept, noului sat, dar atestă şi circulaţia formei populare româneşti — *Lịùzi*. Că această parte nouă de sat a mănăstirii Humor avea o viaţă proprie rezultă şi din documentul de la 15 ianuarie 1782, cînd în faţa comisiei austriece călugărul Pahomie de la Humor declară satele din Bucovina pe care le stăpîneşte mănăstirea : satul Humor, o jumătate Băişeşti, Pîrteşti, *o jumătate Comăneşti*, zis şi *Ludie Humora* (*Ludie Humora genannt* — subl. ns.) [66]. Iar la 1784 satul *Lịùzi* apare grupat împreună cu Pîrteştii-de-Sus (în total 140 locuitori). Desfiinţarea mănăstirii Humor între 1783—1784 a făcut ca satul *Lịùzi* să fie afiliat comunelor Comăneşti sau Pîrteşti. S-a păstrat însă numele topic care e întrebuinţat astăzi (evident mult mai rar, fiind pe cale de dispariţie). Că cei care s-au aşezat la început în *Lịùzi* au fost ucraineni o dovedeşte şi faptul că familia cea mai veche şi mai numeroasă din sat poartă numele *Rusu* (între timp s-au aşezat şi în acest sat alte familii venite din Ardeal) [67].

Există, firește, pe Valea Solonețului, multe alte toponimice istorice, interesante din mai multe puncte de vedere.

A înregistra la faţa locului fiecare nume topic, a-l încadra în microsistemul graiului căruia îi aparţine şi a-l cerceta istoric cît mai amănunţit posibil, iată calea realizării unei veritabile monografii toponimice.

15 octombrie 1970.

---

[63] Vezi T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. IV, 1938, p. 213—214. Acelaşi, *Satele dispărute din Bucovina*, în *Omagiu lui Ion Nistor*, p. 117—118, şi I. Nistor, *Istoria fondului bisericesc din Bucovina*, 1921, p. 4.

[64] Dionisie Olinescu, *op. cit.*, p. 247, D. Werenka, *op. cit.*, p. 57—58.

[65] Cf. Manuscrisul nr. 111 (Biblioteca Academiei), f. 148—150.

[66] Apud T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. IV, p. 213—214.

[67] Cf. I. Nistor, *Emigrările de peste munţi*, în „Analele Academiei Române", Memoriile Secţiunii istorice, tom. XXXVI, 1915, p. 815—865.

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

Ámăn. Am întîlnit acest cuvînt pe cale de a ieşi din uz, în localitatea Fibiş, jud. Timiş, cu valoare de conjuncţie, avînd sensul ,,dar, însă", şi de adverb, cu sensul ,,măcar" : *M-aĭ spus că viń, ámăn n-aĭ vińit* ,,mi-ai spus că vii, dar n-ai venit" ; *ámăn să să fiĕ dus s-o vádă* ,,măcar să se fi dus s-o vadă". Cu aceste sensuri cuvîntul se întrebuinţează şi în alte părţi ale Banatului. Se pare că, într-o epocă mai veche, cuvîntul era curent în sud-vestul ţării, de unde a fost înregistrat şi de Lucian Costin (în Vasiova — Caraş ; vezi GR. BĂN., vol. II, Turnu-Severin, 1934, p. 35), cu sensul ,,astîmpără-te, fii pe pace !"

DA îl atestă numai din scrierile lui D. Ţichindeal. Explicaţia dată de autorii DA, potrivit căreia prezenţa cuvîntului *ámăn* la scriitorul menţionat s-ar datora unei confuzii făcute de acesta între *amà* ,,însă" şi *aman*, interjecţie (cf. srb. *àman*, care, ca adverb, înseamnă ,,într-adevăr, zău !, pare-mi-se"), trebuie corectată în sensul că Ţichindeal, care a folosit multe cuvinte regionale, a luat şi acest termen din graiul local.

Etimologic, cuvîntul trebuie explicat fie prin confuzia făcută de vorbitori între *áma* ,,dar, însă" (cuvînt care a fost înregistrat în lucrările noastre lexicografice şi a cărui etimologie a fost stabilită ; vezi pentru aceasta CADE, Scriban, D.) şi srb. *àman*, fie din *áma*, la care s-a aglutinat un *n* final printr-o falsă analiză, în construcţiile în care era urmat de negaţia *nu* : *ámă nu s-o dus*, de la care s-a putut ajunge la *ámăn nu s-o dus*.

Se pare că şi la sensurile ,,astîmpără-te, fii pe pace !", pe care le înregistrează Lucian Costin, s-a ajuns prin intermediul unor construcţii de tipul : *ámăn astîmpără-te!* sau *ámăn fii pe pace* !, în care *ámăn* avea sensul ,,dar, însă, măcar".

Băbiţá. Am întîlnit acest verb în localitatea Bencecu de Jos, jud. Timiş, cu sensul ,,a(-şi) strica stomacul (din cauza abuzului de mîncare)". Cu diferite variante fonetice şi cu valori semantice deosebite, verbul este cunoscut şi în alte localităţi din nordul Banatului. În comuna Bogda, jud. Timiş, se întrebuinţează forma *a(se) bobiţá*, cu sensul de ,,a(se) balona

din cauza mîncării", iar în Alioş, jud. Timiş, aceeaşi formă are sensul „a (se) umfla la burtă (de prea multă mîncare)". În localitatea Fibiş se întîlneşte forma *a (se) bubiţá*, cu sensul „a (se) sătura pînă la refuz, a se sătura bine". Nici una dintre aceste forme verbale nu este înregistrată în lucrările noastre lexicografice şi nici în culegerile dialectale.

Verbul *a (se) băbiţa* este un derivat din substantivul *bábiţe* (care în unele regiuni are formele de singular *bábiţă* sau *băbiţă*) „un fel de morb pe care-l capătă mai cu seamă copiii cărora nu le-au crescut încă toţi dinţii ... Li se umflă pîntecele, capătă dureri crîncene de stomac şi pîntecare mare" (v. DA, s.v.).

Vocala *ă* din această formă s-a transformat, în unele graiuri, în *o*, datorită influenţei labialei *b* (cf. *polomidă* < *pălămidă*; *porumb* < **părumb* (< lat. *palumbus*); *popuşoi* < *păpuşoi* etc. *O* neaccentuat s-a închis la *u*, verbul ajungînd, în alte graiuri, la forma *a (se) bubiţá* (cf. şi *zubală* < < *zobală* < *zăbală*).

Ciórav. Adjectivul *ciorav, -ă*, în expresia *ciorav de ochi* „chior", se foloseşte în localitatea Şidiştel, jud. Bihor, fiind atestat într-un glosar regional publicat în LR, 1959, nr. 6, p. 46. Cuvîntul nu este explicat în lucrările noastre lexicografice.

Etimonul este srb. *ćorav* adj. „cieco (o orbo) da un occhio" (v. Deanović-Jernej, *Hrvatskosrpski — talijanski rječnik*, Zagreb, 1963).

Dezvăgăná, dezvăgăní. Verbul *a se dezvăgăna*, cu sensul „a se lăbărţa, a se descheia la haine într-un mod neglijent şi necuviincios (în timpul mesei)", l-am întîlnit în localităţile Fibiş şi Bencecu de Jos din jud. Timiş (în cea din urmă folosit foarte rar): *tăt s-o dăzvăgănát* sau *nu ćé dăzvăgănă aşá!* Cu alte sensuri, forma amintită a fost atestată în Banat de Emilian Novacoviciu: *şede „desvăgăniat"* „picioarele le ţine lărgite", *desvăgăneşcie* „deschide" (v. Novacoviciu, C.B., p. 9) şi de Lucian Costin: *desvăgăni* „a deschide" (v. GR. BĂN. I, Timişoara, 1926, p. 100).

Dezvăgăna (*dezvăgăni*) ar putea fi un derivat cu pref. *des-* (dez-) de la srb. *vàgan* „măsură pentru cereale; strachină, castron, blid de lemn" (v. Vuk Steph. Karadschitsch, *Lexicon serbico-germanico-latinum*, Belgrad, 1898), de la care s-a ajuns la sensul „scobitură, cavitate într-un obiect; obiect scobit sau care prezintă forma unei cavităţi" (v. DA, s.v. *găvan* pus în legătură tot cu bulg. srb. *vagan*). De aici a putut deriva sensul de "a face o cavitate, o adîncitură (prin desfacerea hainelor etc.)"[1].

Sensurile înregistrate de Emilian Novacoviciu şi Lucian Costin sînt derivate din sensul de bază „a se descheia la haine..., a se lăbărţa".

Gelát. Substantivul *gelat* (pronunţat *źélát*) are în Banat un sens deosebit faţă de cel uzual. Astfel, în localitatea Fibiş, *gelat* înseamnă „duşman": *tu ieşí źélátu mieu* „tu eşti duşmanul meu". Sensul acesta a fost foarte probabil derivat din sensul de bază „călău, gîde", dar el nu este înregistrat în lucrările noastre lexicografice şi nici în culegerile dialectale.

---

[1] Cf. şi *găvánă* „pădure rară" (Rîmnicu Vîlcea, jud. Vîlcea; v. LEXIC REG., I, p. 80) şi *găvăní* „a scobi (făcînd un găvan)" (v. DA, s.v.).

Încheţí, încheţeálă, încheţáná, încreţáná, încheţáni. Verbul *a (se) încheţí* „a (se) înţepeni; (despre oameni, animale etc.) a prinde la strîmtoare" este folosit frecvent în Banat. L-am întîlnit în localităţile Fibiş, Alioş, Bogda, Bencecu de Jos, Nerău, toate în jud. Timiş. În acelaşi judeţ, comuna Comloşul Mare, cuvîntul este înregistrat şi în LEXIC REG., II, p. 40.

Considerăm că *încheţi* este un derivat pe teren românesc de la băn. *cheţă* „unealtă de pescuit făcută din sfoară, cu plumbi", iar aceasta din magh. *kece* „sac de prins peşte" (v. DA, s.v. *cheţă*). De la sensul acestui cuvînt se putea ajunge uşor la „a strîmtora, a prinde la strîmtoare" şi apoi la „a (se) înţepeni".

De la verbul *a (se) încheţi*, prin adăugarea sufixului *-eală*, s-a format derivatul *încheţeală* (pronunţat *înkʲéţálă*) „strîmtoare" în expr. a prinde (a duce etc.) la încheţeală „a prinde (a duce etc.) la strîmtoare".

Lucian Costin notează formele *închieţăna* şi *încreţăna* „a zdrobi, a omorî", în Jupa — Severin (v. GR. BĂN., II, p. 111), *încheţăni* (Sacul, Caraş-Severin; v. GR. BĂN., I, p. 121), cu sensul „a pune o peană pentru a despica", şi *cheţoní*, cu acelaşi sens (Torontal-Iugoslavia; GR.BĂN., II, p. 63). Verbele *încheţăna, încheţăni* s-au format din *încheţi* + suf. *-ăn(a), -ăn(i)* (cf. mai jos, *îngălănă*), iar *încreţăna* este, probabil, o contaminare între *încheţăna* şi *încreţi*.

Deci am putea deduce că sufixul verbal *-ăn(a), -ăn(i)*, care de obicei are valoare durativă, formînd verbe din substantive sau onomatopee (cf. *zăngăni, zîngăni* < *zang, zîng!*; *bocăni* < *boc?* etc. [2], derivă uneori forme şi din teme verbale.

Sensurile „a zdrobi, a omorî", dacă sînt notate corect (citatul redat de Lucian Costin: *Stau doi să mă încheţoane* (*încreţane*), este destul de confuz), au fost derivate din sensul „a prinde la strîmtoare (cu scopul de a omorî etc.)".

Îngălănă. Verbul, cu sensul de „a se îngrăşa, a deveni corpolent", se foloseşte în regiunea de nord a Banatului. L-am întîlnit în localităţile Fibiş şi Bencecu de Jos din jud. Timiş. Forma nu este înregistrată în lucrările noastre lexicografice şi nici în culegerile dialectale.

Ca origine, credem că s-a format din verbul *a se îngăla* „idem" (v. DA, s.v. *încăla*) şi sufixul *-ăn(a)* (cf. *încheţăna* < *încheţi*). Notăm că forma *a se îngăla* este folosită şi ea cam în aceeaşi regiune a Banatului (am întîlnit-o în localităţile Bogda şi Alioş).

Spăs, aspăs. Am întîlnit acest substantiv în localitatea Fibiş, jud. Timiş, cu sensul de „greutate care se pune pe resturile strugurilor storşi din care, de obicei, se face ţuică". Cuvîntul nu este înregistrat în lucrările noastre lexicografice şi în culegerile dialectale.

În partea de nord a Banatului (localităţile Bogda şi Alioş) am întîlnit, cu acelaşi sens, şi un substantiv *aspăs*, probabil un postverbal al lui *aspăsá*, care se întîlneşte în Crişana, Hunedoara, nordul Moldovei [3] şi este folosit frecvent în nordul Banatului (cf. şi *apăs* „asuprire; păs, necaz",

[2] Cf. G Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 371.
[3] Vezi T. Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961, p. 77.

postverbal din *apăsá*, DA, s.v. *apăs*; *astîmpăr, descînt, învăț* etc.). Acest lucru ne face să presupunem că *spăs* a putut lua naștere din postverbalul *aspăs*, cu afereza lui *a*.

Șîțăr. Substantivul *șițăr* este folosit în partea de nord a Banatului, cu sensul de „tînăr care stă de pază în biserică, lîngă icoana lui Hristos, în noaptea învierii". L-am întîlnit în localitățile Fibiș, Bencecu de Jos și Bogda. Este pe cale de dispariție deoarece obiceiul nu se mai practică. Termenul nu este înregistrat în lucrările noastre lexicografice și în culegerile dialectale.

Originea cuvîntului trebuie să fie germ. *Schützer* „apărător, protector" (înregistrat și în *Dicționar german-român*, București, 1966).

Șpițól. L-am înregistrat în expresia *a sta șpițol* (*lîngă cineva*) „a sta fără rost, nechemat, stingheritor"; *șĕ staĭ șpițól lîŋgă míńĕ?*, în două localități din nordul Banatului: Fibiș și Alioș. În localitatea Bencecu de Jos am întîlnit (dar numai la un singur informator) și exprimarea *stă ca un șpițol*, cu același sens. În lucrările noastre lexicografice și în culegerile dialectale nu este înregistrat. Considerăm că termenul trebuie pus în legătură cu germ. *Spitzel* „spion, agent secret de poliție, copoi".

20.XII.1970 DORIN URIȚESCU

Oboroc, obroc. În DLR, litera *O*, sînt date pentru *oboroc* următoarele sensuri: **1.** Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarță de tei, care servește ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru transportul și păstrarea acestora. **2.** (Învechit). Rentă feudală dată din produse. ◆ Rație de alimente dată cuiva; porție. ◆ (Învechit și regional) Grăunțe de ovăz date ca hrană cailor. **3.** (Prin Mold.) Coș de nuiele fără fund cu care se prind pești. **4.** (Prin Bucov. în forma *obroc*) Ciubăr în care se opăresc rufele. **5.** (Prin Bucov. în forma *oboroacă*) Tocul ușii. Blănile ferestrei. **6.** (Regional în construcția „de-a hoborocul") Numele unui joc de copii. **7.** Numele unui dans popular și melodia după care se dansează.

Formele *obroc, ovroc, obric, hoboroc, oboroacă, obroacă* sînt date toate ca variante ale lui *oboroc* care este considerat nucleul unui sistem semantic unitar. Pentru etimologie se trimite, ca și în DM, la ucr. *губорок*.

Această modalitate de tratare poate fi discutată sub trei aspecte: include sub același cuvînt-titlu termeni deosebiți; admite un etimon comun; etimologia dată nu explică toate formele și sensurile.

În ucraineană forma *губорок*, posibilă fonetic, pare să fie regională. În orice caz nu este înregistrată în dicționarele uzuale ale limbii ucrainene. Este adevărat că pentru unele sensuri, vezi sensurile **6** și **7** din seria dată de DLR, nu se poate exclude influența ucraineană. (cf. ucr. *обордж* gen. *оборог* „șopron deschis, format dintr-un acoperiș susținut de patru stîlpi, în care se țin uneltele" și „numele unui dans popular", B.D. Hrincenko, *Словарь укранского языка*, Kiev, 1909, tom. III). Credem, de asemenea, că I. Robciuc are dreptate cînd discutînd pe *oborog* „șură în care se ține fînul pentru iarnă" (LR, 1968, nr. 6, p. 513) trimite la ucr. regional *оборог* care înseamnă tot „șură". Dar acestea sînt, după părerea noastră,

forme aparte care intră, ca şi *obrăci*, în aceeaşi familie de cuvinte dar nu în acelaşi articol.

Aici ne interesează numai sensurile **1** şi **2** pentru care *уборог*, mulţumitor din punct de vedere fonetic, nu poate fi acceptat datorită răspîndirii lui regionale.

De altfel, atît ucraineana literară cît şi celelalte limbi slave oferă modele cel puţin tot atît de apropiate fonetic şi semantic (am înlăturat din listă sensurile laterale, neimportante pentru discuţia noastră).

Astfel, pentru rom. *obroc* „tribut; raţie; porţie; cantitate de furaje" se pot da următoarele echivalenţe: bg. *оброкъ* „ceea ce este promis să se facă sau să se dea; dare; tribut" (cf. N. Gerov, *Рячникъ на българскый языкъ*, Sofia, 1899); ceh. *obrok* „nutreţ, ovăz" (cf. *Dicţionar ceh-român*, Bucureşti); pol. *obrok* „porţie de furaj; (fig.) aliment" (cf. *Dictionnaire français-polonais et polonais-français*, Varşovia); rus. *оброкъ* „dare pe pămînt, dare în mărfuri; hrană uscată; furaje de ovăz; promisiune" (cf. V. Dal' *Толковый словарь живаго великорускаго языка*, Petersburg-Moscova, 1881, tom. II); scr. *ubrok* „ceea ce este promis; porţie, raţie; dare, tribut" (cf. T. Maretić, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1918, fasc. 36); ucr. *оброг* gen. *оброк* „lege, promisiune; porţie de furaje pentru cai" (cf. B.D. Hrinčenko, *Словарь украинскаго языка*, Kiev, 1909, tom. III).

Existenţa cuvîntului în toate limbile slave, cu aceeaşi formă şi cu acelaşi sens, trimite spre o provenienţă comună. Fr. Miklosich în *Lexicon palaeslovenico-graeco-latinum* (Viena, 1862—1865) inserează un vsl. *оброкъ* însoţit de următoarele sensuri: „promisiune, leafă, salariu; măsură anumită; (ulterior) raţie; hrană pentru cai; porţie". Din acest vsl. *оброкъ* trebuie derivat şi rom. *obroc*. Soluţia este sugerată de Fr. Miklosich care aminteşte în locul citat şi rom. *obroc* „idem". Pe aceeaşi poziţie se plasează A. Cihac în *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments slaves* (Frankfurt, 1870) şi A. Scriban în *Dicţionarul limbii române* (Iaşi, 1939). Recent, Alejandro Cioranescu în *Diccionario Etimológico Rumano* (Universidad de la Laguna, 1960, fasc. 4) trece pe *obroc* „raţie, porţie" derivîndu-l din vsl. *obrokŭ* „salariu".

Cu sensul de „dare, tribut" îl avem atestat în documentele slavone din sec. XV. Aşa, de ex.: и еще же мѫ прилагам да имат wброк wт къщѫ господѣтка ми на късѣко лѣто ... к҃ кознлищ҃ кнно (P. P. Panaitescu şi Damaschin Mioc, *Documenta romaniae historica. Ţara Românească*, vol. I, p. 75, doc. datat 1409) — Şi încă îi dăruiesc *obroc* de la casa domniei mele pe fiecare an ... două butii de vin. Cu sensul de „hrană pentru cai; ovăz; măsură anumită" se află în unul dintre cele mai vechi dicţionare ale limbii române, în *Lesicon-rumanescu-latinescu-ungurescu-nemţescu* (Budapesta, 1825). Cu aproape 50 de ani mai tîrziu, A. T. Laurian şi J. C. Massim îl includ în *Glossariu* ... (Bucureşti, 1871). De altfel, sensul acesta, notat în DLR ca învechit şi regional, este învechit numai pentru limba literară, el fiind încă folosit în unele regiuni ale ţării.

Pentru *oboroc* „baniţă, coş" aflăm în limbile slave următoarele forme: ceh. *oubor*, *ouborek*, *ubor* „coşuleţ de nuiele" (Deoarece pentru unii termeni am folosit aceleaşi surse ca şi pentru *obroc*, nu am menţionat aici decît izvoarele necitate anterior.); pol. *weborek* „găleată, doniţă"; vrus.

борокъ „măsură anumită pentru cereale" (cf. I.I. Sreznevski, *Материалы для Словаря древнерускаго языка*, Petersburg, 1903, tom. III); scr. *uborak* „un fel de baniţă" (cf. Vuk St. Karadžić, *Српски рјечник*, Belgrad, 1935). Toate aceste forme trimit, de asemenea, spre un etimon vechi slav comun. În dicţionarul citat, Fr. Miklosich include un vsl. ѫборъкъ „un fel de baniţă" care stă probabil la baza formelor slave amintite. Pentru rom. *oboroc* majoritatea dicţionarelor consultate trimit fie la vechea rusă (L. Şăineanu, A. Cioranescu) fie, pentru comparare, la mai multe limbi slave (A. Scriban, CADE, TDRG). Numai A. Cihac se referă la vsl. *oborŭkŭ*. Etimologia dată de el nu poate fi susţinută deoarece trecerea *ѫ* → *o* nu este normală pentru română. Fr. Miklosich inserează însă în dicţionarul citat şi varianta оꙋбоꙗъкъ care poate fi acceptată ca etimon pentru rom. *oboroc* „baniţă, coş".

Concordanţa între formele vechi slave amintite şi cele româneşti, precum şi faptul că limbile slave nu au confundat cele două noţiuni, ne îndeamnă să credem că româna a împrumutat separat pe *oboroc* (< *оубоꙗъкъ*) şi pe *obroc* (< *оброкъ*). Este de reţinut menţiunea pe care o face A. Scriban privitor la folosirea (spaţierile ne aparţin) muntenescului *obroc* „putină" prin confuzie cu *obroc* „porţie". Acelaşi lucru este susţinut şi de Al. Cioranescu. De altfel o serie de autori (v. A. Cihac, A. Scriban, L. Şăineanu) tratează pe *oboroc* şi *obroc* în cadrul unor articole diferite.

Desigur că cei doi termeni au circulat o vreme independent unul de celălalt. Judecînd după faptul că în cele mai vechi dicţionare ale limbii române este inserat numai *obroc* „porţie, furaj" se poate admite că într-o perioadă mai veche acesta era mai mult folosit. Amestecul noţiunilor s-a făcut, desigur, treptat, pe teritoriul românesc şi a fost facilitat de asemănarea sonoră, de o parţială suprapunere semantică (*oboroc* „baniţă" şi *obroc* „măsură") precum şi de larga folosire a celor doi termeni.

Scandal, *scandaluri* s.n., primeşte în DM următoarea explicaţie: **1.** Zarvă, vîlvă produsă de o faptă urîtă, ruşinoasă, indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. Gălăgie, tărăboi. Expr. (Fam.) *A face cuiva scandal* = a mustra aspru pe cineva. **2.** Întîmplare care tulbură ordinea, faptă urîtă, ruşinoasă care provoacă indignarea, oprobriul. Situaţie ruşinoasă, ruşine. — Fr. **scandale** (lat. lit. **scandalum**). În DLR mss. se păstrează etimologia franceză dată de DM, cu menţiunea N (neologism). La seria semantică se adaugă un sens învechit, atestat la D. Cantemir şi anume „cursă pentru a atrage pe cineva în greşeală". *Scandal* apare cu aceeaşi etimologie franceză şi în *Dicţionarul de neologisme* (Bucureşti, 1966, ed. II) publicat de Florin Marcu şi Constant Maneca. În CADE la *scandal* se indică [fr.] iar la *scandală*, *scandelă*, *scandălă* „prilej de a cădea în păcat, de scandal, de supărare; piedică neprevăzută, prilej de a greşi" [vsl. < gr.]. A. Scriban în *Dicţionarul limbii române* (Iaşi, 1939) dă, pe lîngă *scandal* (fr. *scandale*, lat. *scandalum* din vgr. *scándalon* „cursă, capcană, ispită, piedică"), şi un alt termen, nefolosit astăzi, anume *scándelă* „supărare, neplăcere" pentru care trimite la vsl. *scandalŭ*, *scandielŭ* din gr. *scandalon*. În lista de cuvinte anexată de I. Bogdan la volumul *Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească* (Bucureşti,

1905) aflăm pe *скандал* „supărare, piedică, pagubă, scandal" derivat din gr. σκάνδαλον.

Atestarea cuvîntului în unele documente slavone din secolele XV şi XVI pune sub semnul întrebării atît calitatea sa de neologism cît şi provenienţa franceză. În unul din documentele incluse de I. Bogdan în volumul citat, voievodul Basarab cel Tînăr se plînge judeţului şi pîrgarilor din Braşov că este purtat de aceştia cu vorba, fapt care îi provoacă o serie de neplăceri : ЄРЄ WТ КОЛЄ МЄ НОСНТЄ ТАКОН А WН ДОСТА СКАНДАЛЪ МН СЄ ЧННН (doc. nr. CXXXIV, datat 1481, p. 165) — căci de cînd mă purtaţi aşa, destul *scandal mi se face*.

Atestarea locuţiunii în secolele XV—XVI (exemplul dat nu este singurul existent) pare a înlătura ideea că rom. *a face scandal* este o traducere după fr. *faire* [*du*] *scandale*.

Într-un alt document din secolul al XVI-lea, scris în cancelaria lui Vladislav vodă, deci între anii 1523—1525, cuvîntul are sens de „obstacol, piedică", sens important pentru stabilirea originii sale : ТАКО ДА ДАКАТЄ Т Ш ДЇ Т С М Г Т Г Н Т W КА ЛЮЄ ДА НДЄ СЪ МОЧЄ ЛОФЄТА... ДА НЄ НМА НѢ ДЄ СКАДАЛЪ НѢ ДА НДЄ... МНРНО... (cf. Gr. Tocilescu, *534 documente slavo-române din Ţara Românească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul (1346—1603)*, Bucureşti, 1931, doc. nr. 277, p. 270) — Astfel să daţi din oamenii voştri să meargă cu Momce logofăt... ca să nu aibă nicăieri nici un scandal... ci să se ducă în pace ...

În greaca veche σκανδαλον, însemna „cursă, capcană, piedică" (cf. M.A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1950), iar în neogreacă „ocazie de păcătuire, act care exercită exemplu rău ; obiect, cauză de scandal ; intrigă, maşinaţie" (cf. A. Hépités, *Dictionnaire grec-français et français-grec*, vol. III, 1910). Sensul vechi se potriveşte foarte bine cu cel din ultimul exemplu slavon dat aici precum şi cu sensul, învechit, atestat la D. Cantemir. Din greacă cuvîntul a trecut în vechea slavă. În al său *Lexicon palaeslovenico-greco-latinum* (Viena, 1862—1865), Fr. Miklosich inserează formele *сканьдалъ*, *сканьдялъ* „scandal ; supărare, neplăcere, situaţie rea", la ambele dînd în paralel gr. σκάνδαλον şi lat. *scandalum*. A. Meillet (*Études sur l'Étymologie et le Vocabulaire du vieux slave*, vol. I, Paris, 1902, p. 187) include în seria substantivelor gr. în -ον împrumutate în vsl. cu gen masculin şi pe *skandalŭ*.

Păstrat în bulgara modernă, *скандал* este glosat astfel în *Български тълковен речник* (Sofia, 1955) : **1.** Atitudine necivilizată care deranjează pe cei din jur, de ex. ceartă între oameni, bătaie etc. ; **2.** În general lucru (faptă) ruşinos (ruşinoasă). Cuvîntul există şi în sîrbocroată, avînd toate sensurile enumerate pînă aici (cf. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, fasc. 63, Zagreb, 1955, unde se dau, la fel ca şi la Fr. Miklosich, şi exemple din sîrba veche). Ţinînd seama de faptul că după 1450 actele de cancelarie din Ţările Române erau scrise atît în redacţie medio-bulgară cît şi în redacţie sîrbă, ni se pare dificil de precizat care dintre ele a servit ca verigă de legătură în seria : gr. σκάνδαλον → vsl. *сканьдалъ* → slavon *скандал* → rom. *scandál*. Accentuarea pe ultima silabă ne face însă să înclinăm spre bulgară. Influenţa ulterioară a francezei, din care am luat pe *scandaliza* şi *scandalos*, a ajutat, desigur, la consolidarea acestui cuvînt vechi.

OLIMPIA GUŢU

Măcău. DLR înregistrează două cuvinte : *măcău* [1] „bîtă", provenit din magh. *mankó*, și *măcău* [2] „om care vorbește mult și realizează puțin" (semnalat de Șt. Pașca, *Glosar* în localitatea Răhău — Alba-Iulia), fără etimologie, dar cu trimitere la magh. *makog* „a țipa, a mîrîi".

Influența verbului *makog* nu pare probabilă.

Este mult mai normal să considerăm că *măcău* cu sensul de „om care vorbește mult" provine din *măcău* cu sensul de „bîtă". Se știe că apelative ca : *prăjină*, *proțap* etc. sînt folosite în mod frecvent ca epitete pentru un „om înalt (și cam prost)". A se vedea, în această privință, *măcău* „bîtă", la care s-a indicat sensul (2) : „epitet dat unui om foarte înalt (și cam prost)", semnalat într-o comunicare din Straja — Rădăuți și într-un glosar publicat în revista „Cum vorbim", 1951, nr. 5, p. 26 (cf. DLR, s.v. *măcău* [1]).

Dacă ținem seama de faptul că „un om care vorbește mult și realizează puțin" este luat uneori drept un om prost, înseamnă că *măcău* [2] nu reprezintă un alt cuvînt, ci un sens (3) : „epitet dat unui om care vorbește mult..." al cuvîntului *măcău* [1] „bîtă".

Măriți „a răsfăța", „a alinta" este semnalat de T. Papahagi (*Contribuții lexicale*, București, 1939) prin Banat. Cuvîntul este înregistrat în DLR, fără indicarea etimologiei, dar cu trimitere la *măreț*.

După părerea noastră, *măriți* provine de la *mărit* „slăvit", înălțat", „măreț", „glorificat" (cf. DLR, s.v. *mărit* [3], sensul notat cu nr. 3), după cum *măroși* (atestat tot în Banat) „a se mîndri", „a se făli", „a se îngîmfa" provine de la *măros* „mîndru", „semeț" (cf. DLR s.v. *măroși*).

Măteuță „numele unei plante, cunoscută, mai ales, sub numele de „turiță mare", este semnalat de G. Bujorean (*Boli, leacuri și plante de leac* ... Sibiu, 1936, p. 384). Cuvîntul este înregistrat în DLR (s. v. *mătcuță* [3]), cu indicația : „etimologia necunoscută".

Explicația pe care o dăm pornește de la cuvîntul *mătcuță*, cu un sens neatestat „mireasă", „logodnică" (vezi însă *mătcuță* cu sensurile „soră de cruce", „surată" în DLR, s.v. *mătcuță* [1]), derivat din *matcă* (< magh. *matka* „logodnică") cu suf. *-uță*.

Pentru explicarea evoluției semantice, ținem seama de faptul că apelativul *mireasă* și sinonimele lui sînt folosite adesea, în mod metaforic, ca denumiri de plante. În felul acesta *mireasă* este folosit ca denumire pentru o „plantă erbacee din familia labiatelor" (cf. DLR, s.v. *mireasă*).

Mertuc, „proprietar al unui număr mic de oi, asociat la o stînă comună" (atestat în Zagra-Năsăud) sau „cioban care are în grijă oi puține" (atestat în Tîrlișua-Dej) este înregistrat în DLR cu indicația „etimologia necunoscută".

Se face trimitere la *mertic* „vas (de lemn) pentru măsuratul cerealelor", „cantitate de cereale cuprinse (sau de făină cuprinsă) într-un mertic". În mod evident, între cele două cuvinte nu poate fi nici o legătură semantică. Pentru etimologia lui *mertuc* trebuie să pornim de la cuvîntul *mătrice* „oaie care a fătat și dă lapte" (cf. DLR, s.v.) cu varianta *mătrică*. De la acestea s-au format următoarele cuvinte :

a. *Mătricar* „cioban care are în grija sa oile cu lapte" (cf. DLR).

b. *Mătricer*, acelaşi sens (considerat în DLR variantă a lui *mătricar*, cf. DLR, s.v. *mătricar*), de la *mătrice* cu sufixul *-ar* (în varianta *-er*, după palatală).

c. *Mătrici*, acelaşi sens (cf. DLR, s.v.) de la *mătrice*.

Prin comparaţie, cele trei sinonime au permis falsa analiză : *mătr*-şi *-icar*/ *-icer*/ *-ici*, fapt care a făcut posibilă înlocuirea falsului sufix printr-un sufix nou *-uc* : **mătruc*. De la acesta, prin metateză, s-a ajuns la ** mărtuc*.

Forma atestată *mertuc* (cu *e*), pentru *mărtuc*, se explică dacă presupunem că evoluţia prezentată mai sus a pornit de la variantele *metrice*, *metricie* (vezi DLR, s.v.) ale cuvîntului *mătrice* „oaie".

Modificarea lui **mărtuc* poate fi explicată, în momentul acesta însă, şi printr-o influenţă formală a lui *mertic*.

Morînci „a lucra ceva cu greutate", „a frămînta", „a pisa", „a face treabă de mîntuială", „a nu munci serios", „a spăla prost", „a bate tare (pe cineva) lovindu-l cu pumnii" este înregistrat în DLR cu indicaţia : „etimologia necunoscută".

Observăm că majoritatea acţiunilor desemnate de verbul *morînci* sînt îndeplinite cu ajutorul mîinilor sau al pumnilor. Acest fapt ne face să ne gîndim la magh. *marek* „mînă, „pumn", de la care s-a putut forma un verb *morăci*, cu *o* pentru *a* (în maghiară, *o* deschis) şi cu *ă* pentru *e* neaccentuat. Epenteza lui *n* din *morînci* (< *morăci*) este un fenomen normal (cf. *motorîngă* < scr. *motoruga*, *moronci* < ucr. *морочити*).

Morjoli „a bate porumbul (de pe cocean)" este înregistrat în DLR cu indicaţia : „Din magh. màzol". În mod evident este vorba de o eroare. *Morjoli* nu poate veni decît din magh. *morzsoli* „a fărîma" (vezi DLR, *morjolău* < magh. *morzsolò*) şi nu din magh. *màzol* (care nu e potrivit nici din punct de vedere fonetic) „a zugrăvi".

Morocăni „a mustra, a cicăli", atestat mai ales prin Moldova, este înregistrat de Şăineanu DU) ca împrumutat din magh. *morogni* „a bombăni". DLR face numai trimitere la verbul maghiar.

Cu toate acestea, derivarea lui *morocăni* (şi a variantei *morocăi*) din *morogni* nu întîmpină dificultăţi formale.

Din punct de vedere semantic trebuie să presupunem, însă, o contaminare cu verbul *moronci* (< ucr. *морочити*) „a mustra", a dojeni".

DAN BUGEANU

TERMENI MEȘTEȘUGĂREȘTI DIN EVUL MEDIU

DE

LUCREȚIA MAREȘ

În anul 1969 a apărut în Editura Academiei un studiu monografic care, prin subiectul tratat și prin bogăția termenilor pe care îi cuprinde, reprezintă un bun izvor de documentare asupra istoriei vocabularului românesc. Este vorba despre *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu* de Ștefan Olteanu și Constantin Șerban. Lucrarea urmărește dezvoltarea meșteșugurilor existente pe teritoriul celor două provincii românești pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Ramurile meșteșugărești discutate în lucrare reprezintă, pentru lexicolog, tot atîtea sfere terminologice : extracția și prelucrarea metalelor, prelucrarea lemnului și a pietrei, prelucrarea pieilor, țesutul și prelucrarea țesăturilor, meșteșuguri alimentare, morăritul, meșteșuguri de artă, zugrăvitul, meșteșugul tiparului, olăria și cărămidăria. Sînt discutate pe larg probleme legate de meserie și meseriaș, de uneltele și produsele muncii lui. Dacă la acestea adăugăm termenii referitori la comerț — denumirea unităților de măsură (vezi p. 129, 130, 331, 334 ș.a.) și a monedelor (p. 128, 129, ș.a.) — sau la organizarea profesională a meșteșugarilor — denumirea breslelor și a conducătorilor lor — ne putem face o imagine de ansamblu asupra bogăției termenilor cuprinși în studiul de față.

Pentru cel interesat de probleme de terminologie, denumirile cuprinse în această voluminoasă lucrare (456 p.) sînt de un real folos nu numai pentru că se referă la un domeniu mai puțin studiat din punct de vedere lingvistic, dar și pentru că termenii sînt extrași din documente de arhivă, în majoritate inedite. Menționăm faptul că autorii au indicat în note originea documentului citat (slavă sau românească) și, în majoritatea cazurilor, anul și locul din care provine. Dar nu s-a urmărit, în mod special, redarea primei atestări în limba română a denumirii discutate, ci numai apariția meșteșugului sau a meșteșugarului sau chiar numai o referire la existența lor. Pentru lingvist însă este important termenul atestat într-un document redactat în limba română. Credem că numai datorită modului diferit de cercetare s-a ajuns la situația ca, discutîndu-se despre *lumînări*, să se trimită la IORGA, S.D. XI, 53, unde găsim însă *făclăer* sau *făcliar*. Asupra situațiilor de acest fel trebuie să se îndrepte atenția celui care

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

doreşte să afle de aici apariţia unui termen în limba română. Verificarea documentului citat este deci foarte necesară. O încercare de recuperare este adesea dificilă din cauza izvoarelor manuscrise existente în diferite arhive, greu accesibile.

Pentru a ne da seama de valoarea reală a materialului lexical cuprins în această lucrare, am făcut, pentru un număr relativ mic de cuvinte, o confruntare între atestările cuprinse aici şi cele existente în DAms. sau în DLR.

Am găsit multe atestări noi care, sub diferite aspecte, îmbogăţesc materialul oferit de cele două lucrări. Acestea sînt fie cuvinte care nu figurează în dicţionarele amintite, fie atestări mai vechi pentru cuvinte înregistrate.

Din prima categorie putem cita pe : *mestegiu* „pantofar de lux" cu o atestare din 1628 : *Stanciu mestegiul* (p. 177), *mezelgiu* „dare în bani", cu o atestare din 1683, IORGA, S.D. I—II, 83 (p. 230, 242), *mumgerie* „lumînărie, făclierie" (p. 377), *mumgiu* „lumînărar" (p. 377, 378), *pelcar* „cel care ungea literele cu cerneală (într-o tipografie)" (p. 286), *podinar* „cel care făcea podini" (p. 323), *poturar* „cel care făcea poturi", atestat într-un manuscris orig. rom. din 1632 (p. 136), *poturi* „pantaloni largi sau pantaloni ţărăneşti, strînşi pe picior, pe care-i purtau arnăuţii, haiducii, surugiii etc." (p. 182), *scobar* (p. 127), *silitrar* (p. 127, 160), *sîrmagiu* (p. 387), *sîrmător* (p. 161), *sucmănar* (p. 275, 276), *ustuace* „poduri plutitoare peste apă" (p. 132).

Mult mai numeroase sînt cuvintele din a doua categorie : *mătăsar* (în DLR prima atestare provine din 1775, iar în lucrare, la p. 214, cuvîntul este citat dintr-un document din 1709, din IORGA, S.D. V, 347), *năsturar* (pentru care în DLR se trimite numai la dicţionare, începînd cu PONTBRIANT, D., iar în lucrare se trimite la IORGA, S.D. V, 74 unde, sub forma *năsturariu*, figurează într-un document de la cca 1600), *panacod* (primul izvor la care trimite DRL este SCRIBAN, D. ; lucrarea, la p. 185, trimite la IORGA, S.D. VII, 147 unde găsim o atestare din 1828 : *2 culmi di pus panacoadi*), *pitar* (în DLR prima atestare provine din Anonymus Caransebesiensis, deci cca 1700, iar în lucrare, la p. 186, este citată o atestare din 1645), *ploscar* (este un cuvînt la care în DLR se trimite numai la dicţionare, primul fiind BUDAI-DELEANU, LEX., deci începutul secolului al XIX-lea, iar la p. 131 se fac trimiteri la documente din secolul al XVII-lea). Situaţii similare întîlnim şi la : *abagiu*, *curelar*, *pastramagiu*, *pietrar*, *pitărie*, *săbier*, *străchinar*, *zlătar* etc.

În unele cazuri nu este indicat anul documentului în care a fost atestat un cuvînt : *miedar*, p. 138, *pîslar*, p. 135, *plăpumar*, p. 203, *potcovar*, p. 127. În alte cazuri nu corespund trimiterile : de exemplu la p. 131, *vărar*, p. 165 ş.a. pentru *covătari*, sau la p. 167 pentru *podar*.

Relevăm că sînt amintite meserii, unelte, instalaţii de mult dispărute, a căror descriere şi atestare documentară este preţioasă. Am înregistrat cca 240 de nume de meşteşugari. Dintre acestea multe sînt sinonime : *brutar-pitar* ; *funar-păpuşar-sforar* ; *lemnar-dîrvar* ; *lumînărar-făclier-mumgiu* ; *monetar-heregar-bănar* ; *plăpumar-iorgangiu-mindirigiu* etc.

Autorii manifestă deosebită grijă pentru stabilirea sensului exact al termenului folosit. Citäm explicaţiile date pentru cuvintele : *baibarac*,

p. 183, *cuier*, p. 339 [1], *diortositor*, p. 393, *mestegiu*, p. 177, *pelcar*, p. 286, *puntaş*, p. 168, *ustuace*, p. 132 şi multe altele.

Numeroase sînt şi datele referitoare la răspîndirea geografică a unor termeni. Aflăm astfel că „în Moldova meşterii fusari nu apar în documente" (p. 169), că „pe zăbunari îi întîlnim numai în Ţara Românească... iar pe băibărăcari, sucmănari şi mindirigii (plăpumari) numai în Moldova" (p. 276) etc.

Apare, e drept sporadic, şi preocuparea pentru stabilirea etimologiei termenului tehnic. Aşa la p. 61 *highidiş*, p. 177 *soronar*, p. 181 *biglar*.

Mult mai des se face apel la toponimice pentru concluzii istorice. Discuţiile de la p. 128, 139, 177, 212, 251 sînt edificatoare. Numele proprii constituie, în nenumărate cazuri, prime atestări: *Deadiul Curălariul* (a. 1709), IORGA, S.D. XI, 55 (p. 176); *Ilie Scăfariul* (a. 1786), id. ib. VI, 62 (p. 169); *Sandu Uliiariul* (a. 1704), id, ib. V, 194 (p. 132); *Mihail Zugravul* (a. 1684), id. ib. III, 323 (p. 194).

Am amintit aici cîteva dintre faptele lexicale pe care le oferă lucrarea celor doi istorici. Ne exprimăm regretul că din considerente istorice s-a urmărit în primul rînd apariţia noţiunii atestată documentar şi nu s-a menţionat apariţia, în limba română, a termenului corespunzător. În felul acesta cercetătorul lingvist nu va putea folosi decît în parte acest bogat material. Lucrarea rămîne însă importantă şi folositoare pentru studiile lexicologice.

Considerăm că un indice de cuvinte care să cuprindă cel puţin termenii referitori la meşteşuguri şi la meşteşugari, eventual chiar cu trimiteri riguroase la pagină, ar fi fost necesar pentru un studiu de acest gen.

Monografia lui Ştefan Olteanu şi Constantin Şerban, *Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu* se alătură monografiei datorate lui Ştefan Pascu, *Meşteşugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei, 1954, oferindu-ne, în acest domeniu, o imagine de ansamblu pentru cele trei mari provincii ale ţării.

[1] În DAms. cuvîntul figurează cu indicaţia „neobişnuit" „fabricant sau negustor de cuie" şi se trimite la PONTBRIANT, D.; din lucrare aflăm că sînt „cei care confecţionează numai cuie de toate formele şi mărimile".

NOTE LA *BIBLIA* DIN 1688

DE

MIRCEA ANGHELESCU

Dintre numeroasele probleme pe care le ridică *Biblia* de la 1688, una dintre cele mai discutate este cea referitoare la traducătorii ei, care nu sînt specificaţi; în prefaţa lui Şerban Cantacuzino este pomenit numai arhiepiscopul Ghermanos din Nisa, mort însă înainte de terminarea lucrului, în 1687. V. Cîndea a demonstrat că la baza acestei ediţii a *Bibliei*, prima completă, a stat mai vechea traducere a *Vechiului Testament* făcută de N. Milescu [2]. Recent, însă, un bun cunoscător al epocii şi al culturii noastre, Cl. Tsourkas, fără a intra în detalii de altfel (el cunoaşte articolul lui V. Cîndea pe care nu-l discută), crede că se poate vorbi de o autentică re-traducere a *Bibliei*, că o numeroasă echipă de traducători „a executat o muncă minuţioasă timp de mai mulţi ani, ceea ce n-ar fi fost necesar în cazul în care s-ar fi limitat la a modifica sau adapta traducerea lui Milescu" [2]. Argumentul e, de fapt, o supoziţie, căci noi nu ştim exact cît timp a durat traducerea propriu-zisă, iar proba pe care o furnizează Tsourkas indică numai că de la începutul anului 1682 Ghermanos reintră în graţiile lui Şerban şi că stolnicul Constantin Cantacuzino îl copleşea cu favoruri, nu că ar fi început munca la traducere (cf. scrisoarea lui Ghermanos către Ioan Cariofil din 11 ian. 1682, în *op. cit.*, p. 90—92).

Trebuie să observăm de la început că monumentala „Biblie a lui Şerban" nu este rezultatul unei acţiuni întîmplătoare, ci un punct culminant al unei activităţi susţinute, al unei politici culturale şi religioase pe care Şerban Cantacuzino o concepe şi o aplică treptat. La scurt timp după ridicarea în scaun a lui Şerban, în 1680, apare o *Liturghie* slavo-română, în 1682 *Evanghelia* îngrijită de Iordache Cantacuzino, fratele domnului, iar în 1683 *Apostolul*, în prefaţa căruia Şerban Cantacuzino lasă pentru prima oară să se înţeleagă că traducerile cărţilor religioase nu

---

[1] V. Cîndea, *„Tratatul despre raţiunea dominantă", cea dintîi operă filozofică publicată în limba română*, în „Viaţa românească", nr. 3, 1963; mai pe larg, V. Cîndea, *N. Milescu şi începutul traducerilor umaniste în limba română*, în „Limbă şi literatură", VII, 1963.

[2] Cléobule Tsourkas, *Germanos Locros, archevêque de Nysse et son temps*, Thessalonique, 1970, p. 60.

se fac la întîmplare, ci potrivit unei anumite concepţii care începe să se cristalizeze : „Şi întîi s-au tîlcuit evangheliile (cele din 1682 — *n.n.*), care sînt în rînduiala legilor... Şi acuma iarăşi şi cealelalte doao părţi, adecă cea istoricească şi filosofească, care sînt aceaste faptele Apostolilor..." E foarte posibil ca ideea traducerii integrale a *Bibliei* să fi apărut şi ca urmare a numeroaselor laude aduse domnului, comparat cu Ptolemeu Filadelful (cf. de pildă, prefaţa lui N. Glikis la *Noul şi Vechiul Testament*, Veneţia, 1687). În orice caz, intenţia clară a realizării unei traduceri integrale a *Bibliei* nu se putea contura decît după apariţia *Apostolului*, altfel ar fi fost anunţată în prefaţa acestuia. Aşadar traducerea *Bibliei* şi utilizarea lui Ghermanos în această muncă nu poate fi plasată înainte de de 1683, cu atît mai mult cu cît Ghermanos în scrisoarea sa din iulie 1682, asupra căreia revine în martie 1683, îi cere lui Cariofil să-i restituie o traducere a *Apocalipsului* (din latină în greacă) pentru că mitropolitul vrea s-o dea la tradus în româneşte [3]. Or, dacă ar fi fost vorba de traducerea *Bibliei* în întregime, Ghermanos ar fi spus-o, cu atît mai mult cu cît era o cerere a domnului, nu una a mitropolitului. Însă în vara aceluiaşi an, Şerban Cantacuzino lua parte la asediul Vienei, aşa că abia la sfîrşitul lui 1683 sau începutul lui 1684, după liniştirea evenimentelor ştiute care au urmat înfrîngerii turcilor sub zidurile Vienei putea şi domnul (suspectat la un moment dat de colaborare cu austriecii) să aibă răgazul pentru a se ocupa de traducerea Bibliei. Din acei „mai mulţi ani" de care vorbeşte Tsourkas trebuie deci să mai scădem cel puţin doi.

Legată de problema traducerii *Bibliei* este şi cea a prefeţelor, cărora li s-a dat pînă acum puţină importanţă ; Iorga le atribuie pe amîndouă lui Constantin Cantacuzino stolnicul (în ceea ce priveşte prefaţa lui Dositei admite ca posibilă şi numai o colaborare parţială). El crede că se poate recunoaşte în aceste prefeţe stilul stolnicului, „sigur, cu perioadele largi pe care le prezintă aceste frumoase pagini, în care se găsesc de asemeni cîteva italienisme", cum ar fi confuzia dintre *cărbune* şi „cette pierre précieuse du moyen-âge qu'est le carboncle" [4]. Este, de altfel, singurul exemplu de acest gen invocat în sprijinul afirmaţiei sale şi el nu ni se pare convingător. Cuvîntul apare într-o frază mai lungă, în care se dă un mare număr de echivalente metaforice pentru „cuvîntul domnului", toate inspirate din *Biblie* pe care, într-un fel, o parafrazează şi este, deci, puţin probabil ca autorul să fi folosit ca model un text italienesc : „Acestŭ dumnezăescŭ cuvîntŭ măcară că cu multe fealiuri de nume lăudîndu-se să arată noao la dumnezăiasca scriptură, întîiu ca cum să zice apă vie... sau mai desăvîrşit piatra cea de mult preţŭ ce să zice cărbune..." Este clar că (deşi DA foloseşte chiar acest citat pentru a exemplifica sensul uzual azi al cuvîntului) aici *cărbune* înseamnă piatră preţioasă („escarboucle", o piatră preţioasă roşie şi strălucitoare, de obicei granatul) însă proveniența sa nu e italienească şi argumentul nu poate sprijini paternitatea lui Constantin Cantacuzino, cel puţin din acest punct de vedere. Confuzia se datoreşte unei defectuoase înţelegeri sau traduceri a unui original grecesc, în care traducătorul sau compilatorul n-a înţeles pe τὸ καρβούνι „escarboucle" şi l-a luat drept τὸ κάρβουνον „charbon".

[3] Cl. Tsourkas, *op. cit.*, p. 99 şi 103.

[4] N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. VI, 1940, p. 448 şi urm.

Nu este singurul exemplu de acest gen; în text se mai întîlneşte, într-un fragment des citat de altfel, verbul *pedepsi* cu sensul de „învăţa" (accepţie frecventă în numeroase texte cam din aceeaşi perioadă, D. Cantemir de pildă sau într-o lămurire a lui Radu Greceanu din *Mineiul* pe septembrie, tipărit la Buzău în 1698); acest sens, binecunoscut în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, apare sub influenţa originalului grec, παιδεύω, însemnînd şi „a instrui" şi „a pedepsi". O analiză atentă descoperă în spatele mai multor cuvinte sau construcţii din aceste prefeţe un original grec. Tradus din ngr. φωστῆρας (cu sufixul -τῆρας, marcînd o proprietate, o calitate) este de pildă *luminător* cu sensul figurat de „generator, dătător de lumină; faclă, lumînare etc." pe care îl întîlnim în prefaţa lui Şerban în aceeaşi perioadă în care era cuprins şi *cărbunele* de mai sus: „... au luminătoriu care ne luminează să nu ne poticnimŭ înblîndŭ în noaptea deşărtării...". Cu sens propriu îl vom întîlni în cuprinsul *Bibliei*, chiar în prima pagină a *Genezei* (1, 16): „Şi făcu Dumnezeu cei doi luminători, luminătoriul cel mare... şi luminătoriul cel mic" (soarele şi luna adică), traducînd exact pe καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν ... etc. Tot un calc din greceşte pare a sta la originea unei inversiuni şi a unei expresii ciudate din fraza: „... Dumnezeu au poruncit ... să propovăduiască pre făcătoriul de viaţă cuvîntul său ..." (tot în prefaţa lui Şerban), în care expresia neuzitată în româneşte *făcătoriul de viaţă* traduce pe ngr. Ζωοποιός „vivifiant", des utilizat în textele religioase ca atribut al divinităţii. P. V. Haneş, într-un studiu care propune o ipoteză greu de susţinut (N. Milescu ar fi autorul nu numai al traducerii, dar şi al prefeţelor *Bibliei*) [5], semnalează în prefaţa lui Dositei un alt calc: „Stravonu, scriitoriul de pămîntŭ" adică „geograful", traducînd cuvîntul grecesc γεωγράφος. Spre un original grecesc al acestor prefeţe ne poate îndruma şi forma grafică a multor nume proprii care apar aici, mai ales în prefaţa lui Dositei: *Apocalipsis*, *Elefsineni*, *Evsevie*, *Valendinian* şi mai ales *Ugro-Vlahii*, formă care indică preluarea unei grafii, nu a unei pronunţii.

Cele două prefeţe, chiar şi cea a lui Şerban Cantacuzino, sînt pline de aluzii biblice şi de citate formale din Scripturi, date uneori cu trimiterea exactă („la alŭ şaptele capŭ la a dooa înpărăţie" sau „înţelepciunea aceia carea Solomon... învaţă pre fiiul său" etc.). Or, aceste citate nu concordă cu textul traducerii din cuprinsul *Bibliei* şi nu pentru că ar fi nişte parafrazări sau citate aproximative, deformate de memorie, ci — aşa cum ni se pare evident — pentru că provin dintr-o altă traducere, ad hoc, independentă de cea din text: „luatu-te-amŭ den *staululŭ* oilorŭ şi te-am făcut numit..." (în prefaţa lui Dositei, din psalmii lui David) faţă de „luatu-te-am pre tine den *stîna* oilor..." (în text), sau „fericit iaste omul care au aflatŭ înţelepciunea şi pămînteanul care ştie *înţelegerea*, mai bine cu ia să neguţitorească decît cu *avuţii* de aurŭ şi de argintŭ" (din pildele lui Solomon, în prefaţa lui Şerban) faţă de „Fericit omulŭ carele au aflatŭ înţelepciunea, şi pămînteanulŭ carele ştie *înţelepciunea*. Pentru că mai bine e pre ea a neguţători decît *visterii* de aurŭ şi de argintŭ" (în text) etc.

[5] Cf. P.V. Haneş, *Studii de istorie literară*, Bucureşti, 1970, p. 121; în alt studiu cuprins în acest volum, el îl indică pe Milescu drept autor al prefeţelor tuturor tipăriturilor muntene dintre 1680 şi 1698.

Toate aceste motive ne determină să înclinăm spre ipoteza că cele două prefeţe au fost scrise întîi în greceşte şi apoi traduse (foarte bine traduse) în româneşte, poate de cei doi fraţi Greceanu (în prefaţa la *Viaţa lui Constantin Brîncoveanu* de Radu Greceanu se reiau idei existente în prefaţa lui Şerban), sau, poate, compilate după nişte prefeţe greceşti, cel puţin în unele părţi. Constantin Stolnicul, bun cunoscător desigur al limbii greceşti, participant alături de Ioan Cariofil la un dialog pe teme religioase (*Manual despre unele nedumeriri şi dezlegarea lor*, 1697), n-ar fi avut însă nici un motiv să redacteze cele două prefeţe (sau numai pe cea a lui Şerban) întîi în greacă pentru a le traduce apoi în româneşte. De asemeni trebuie să observăm că Iorga i-a mai atribuit lui Constantin Cantacuzino prefaţa la *Liturghia* de la 1680, semnată tot de Dositei. Argumentul era acolo existenţa unor idei („între Rumâni ce zicem cuprindem şi pe Moldoveani, că tot dintr-o fîntînă cură") sau caracteristici stilistice care se vor reîntîlni în *Istoria* sa [6]. Aceste referinţe istorice şi caracteristici stilistice în temeiul cărora Iorga atribuie prefaţa *Liturghiei* stolnicului Constantin Cantacuzino nu apar în cele două prefete ale *Bibliei*, ba chiar la un moment dat Dositei vorbeşte aici despre „Români, Moldoveni şi Ugro-Vlahi" ca despre grupuri distincte, fără a se referi la originea lor comună — un motiv în plus să ne îndoim de paternitatea sa aici. Acceptabilă ni se pare însă, pînă la proba contrarie, supoziţia că cele două prefeţe au fost scrise de aceeaşi persoană.

[6] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ediţia a II-a, vol. I, 1925, p. 395—396.

AL. GRAUR, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura științifică, 1968, 436 p.

Iată o carte binevenită, venită, adică, la timp. Evoluția unei limbi este un proces natural, care, obișnuit, se produce într-un ritm lent, ceea ce explică faptul că vorbitorii de toate categoriile (inclusiv lingviștii) nu-și dau seama de continua ei transformare, la care participă ei înșiși, și nu numai ca spectatori, dacă mă pot exprima astfel, ci și ca actori. Există totuși în viața unei limbi epoci în care evoluția capătă un ritm mai rapid sau foarte rapid, și aceasta, datorită în mare măsură, dacă nu chiar exclusiv, unor cauze extralingvistice de ordin social, politic, cultural etc. Această accelerare a procesului lingvistic atrage, prin forța lucrurilor, atenția specialiștilor, ba, adesea, și pe aceea a intelectualilor, care, indiferent de formația lor strict profesională, posedă un simț mai dezvoltat pentru limbă ori se interesează, din simplă curiozitate, de aspectele scris și oral ale vorbirii proprii și, mai ales, ale contemporanilor lor. În cazul românei am avut — referindu-mă numai la secolul nostru — o asemenea epocă după primul război mondial. Roadele constatărilor și observațiilor făcute de-a lungul multor ani asupra limbii noastre au fost prezentate în cartea mea *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943 (ed. a II-a București 1948). A doua epocă de mari transformări este cea de după ultimul război mondial, cu repercusiuni unele mai adînci, altele mai largi decît precedenta, din cauze asupra cărora nu mi se pare necesar să mă opresc, întrucît sînt cunoscute de toată lumea. De astă dată i-a venit rîndul, ca să zic așa, academicianului Al. Graur să joace rolul de „grefier" al procesului la care este supusă sub ochii noștri limba română. Căci între lucrarea sa și a mea există asemănări, chiar dacă deosebirile sînt mai multe, nu însă și mai importante. Pentru mine, „greșelile" erau inovațiile, abaterile de la uz, abateri de la normele existente, care izvorăsc din tendințele limbii puse în funcțiune de necesitățile subiectelor vorbitoare. În cartea de față, ideea care stă la bază și care apare în titlul însuși, este oarecum mereu prezentă și foarte des exprimată prin termenul corespunzător. Aceasta este asemănarea cea mai importantă, fiind de esență, între ambele lucrări.

Cartea acad. Al. Graur conține mult mai mult decît ne-am fi așteptat după titlu. De fapt ea este o schiță, foarte dezvoltată, de istorie structurală a limbii noastre. Pornind de la convingerea că orice idiom romanic, deci și româna, continuă a fi latina însăși dezvoltată în condiții istorice diferite, autorul urmărește tendințele manifestate mai întîi în aceasta din urmă, apoi în româna comună (înainte de a se despărți în dialecte) și în perioadele ei preliterară, veche și modernă pînă astăzi. Acest plan i-a fost impus de caracterul istoric, adică diacronic, al cercetării, dar, în cadrul fiecărei epoci, metoda folosită este cea sincronică. Și trebuie recunoscut încă de pe acum, înainte de a trece

la aprecieri, că un merit mare, de ordin teoretic, al cărții acad. Graur constă tocmai în dovada concretă pe care o face că diacronia și sincronia nu se exclud, cum mai cred unii lingviști, sper din ce în ce mai puțin numeroși. A intervenit însă și altceva în alegerea metodei folosite. În numeroase studii privitoare la structura limbii noastre, mai bine zis la poziția ei în cadrul Romaniei, s-a insistat mereu, cu deosebire în anii din urmă (și fără nici un fel de intenție neștiințifică), asupra latinității (sau a romanității) limbii române, nu atît din punctul de vedere, acceptat unanim și de mult timp, al originii, cît mai ales al dezvoltării ei ulterioare. Acad. Graur este el însuși autor al unei asemenea lucrări: *La romanité du roumain*, București 1965.

Pentru motive care nu-mi sînt totdeauna clare stabilirea epocilor (sau a perioadelor) amintite mai sus diferă după compartimentul limbii supus analizei. Astfel în capitolul I: F o n e t i c a — F o n o l o g i a (p. 21 și urm.), după perioada latină urmează „perioada română veche" (= „fază imediat următoare, pînă la despărțirea categorică a dialectelor orientale", p. 29), apoi secolele XVI—XX. În capitolul II: M o r f o l o g i a, cel mai dezvoltat dintre toate (p. 53—249), se combină împărțirea materiei pe părți de vorbire cu cea cronologică. Aceasta din urmă nu apare la toate subcapitolele, și nici în același mod la toate capitolele care o au: N u m e l e începe cu o scurtă prezentare a situației din limba indo-europeană comună și continuă cu descrierea flexiunii latinești și a celei românești comune, fără vreo indicație de titlu, după care urmează „Secolele X—XVI" (cîteva pagini) și „Secolele XVI—XX". La P r o n u m e (p. 165—170) se vorbește numai de dacoromâna actuală, pentru ca la V e r b (p. 170—249) să reapară subdiviziunile cronologice: Perioada latină, Faza română comună (o pagină), Secolele XVI—XX și Situația actuală, deci cu una mai mult decît la Fonetică-Fonologie. La F o r m a r e a c u v i n t e l o r (p. 250—270), V o c a b u l a r (271—291) și S i n t a x a (292—351) iarăși lipsește indicarea subcapitolelor prin vreun titlu oarecare (fie epoca, fie conținutul la care se referă autorul). Dată fiind bogăția copleșitoare a materialului de fapte supus cercetării (v. ceva mai departe), prezența subcapitolelor, a paragrafelor etc. anunțate dinainte mi se pare absolut necesară, măcar pentru ușurarea relativă a lecturii, dacă nu și pentru orientarea cititorilor (mai cu seamă a tinerilor specialiști în studiul limbii române și a intelectualilor în general, pe care cel puțin editura îi va fi avut în vedere). Deosebirea de procedeu de la un capitol la altul se explică și chiar se justifică. Un cititor atent și pregătit înțelege singur, din discuția făcută de autor, motivele tratării diferite a materiei de la un capitol la altul sub raportul strict tehnic. Dar nici unui asemenea cititor nu i-ar fi fost inutilă ordonarea mai strictă a materiei. Efortul depus de el ar fi fost mai mic studiind această carte într-adevăr prețioasă. O observație asemănătoare se impune și cu privire la denumirea perioadei care urmează imediat după perioada latină propriu-zisă. O dată i se spune „perioada română veche", pe urmă „faza română comună" (p. 60, nu ca titlu de subcapitol, ci la începutul alineatului de după descrierea consacrată situației din latină). Ambele denumiri sînt echivoce: prima ne trimite la dacoromâna veche, înainte de a vedea că se opune perioadei latine, iar a doua, din cauză că unii lingviști înțelegeau pînă nu de mult (poate și azi) prin limbă comună ceea ce numim de obicei limbă literară sau limbă standard. Cf. și, la subcapitolul N u m e apariția secolului XVI de două ori („Secolele X—XVI" și „Secolele XVI—XX"), iar la V e r b, după „Secolele XVI—XX", apare „Situația actuală".

În ce privește faptele pe care își întemeiază acad. Al. Graur cercetarea, am spus deja că ele sînt copleșitor de numeroase. Izvoarele folosite pentru strîngerea lor aparțin tuturor variantelor limbii noastre: cronologice, teritoriale (dialecte, subdialecte, graiuri), scrise și vorbite. (Aspectul oral, luat în considerație numai pentru dacoromână, fiindcă nu e posibil altfel, provine de la autorul însuși, a cărui atenție pentru modul de a vorbi al contemporanilor săi de toate categoriile nu are pereche decît în uimitoarea sa

memorie, care-i furnizează material lingvistic auzit de la alţii încă din copilărie.) Surprinde mai cu seamă punerea la contribuţie, pentru variantele dialectale şi populare, a unei serii nesfîrşite de izvoare (unele necunoscute mie sau cel puţin uitate de mine chiar ca simple titluri). Există multe pagini cu zeci şi sute de exemple, toate cu indicarea sursei, atunci cînd (de ex. în cazul formelor de plural ale substantivelor feminine) situaţia complexă şi aparent dezordonată impune o documentare cvasi exhaustivă pentru a desprinde tendinţa de dezvoltare actuală sau viitoare. Această masă considerabilă de fapte prezintă însă şi un inconvenient, nu pentru autor, ci pentru cititor, în sensul că acesta nu poate urmări el însuşi tendinţa, spre a se convinge direct, şi trebuie să se mulţumească cu afirmaţia autorului, care, bineînţeles, merită toată încrederea. Dificultatea aceasta se complică cu alta, pe care am impresia că a simţit-o şi autorul. Este vorba de amestecul, oarecum inevitabil, dintre faptele de limbă literară şi cele care aparţin graiurilor, vorbirii populare etc. Între ele există adesea deosebiri, ba, uneori, chiar contradicţii în ce priveşte evoluţia. Pe care le luăm în consideraţie pentru „descoperirea" tendinţei? Acad. Al. Graur ţine seamă, şi are perfectă dreptate, numai de situaţia din limba literară. Dar concluzia la care ajunge în asemenea cazuri nu mi se pare totdeauna satisfăcătoare. Mă refer din nou la pluralul substantivelor feminine, care, cum ştim, prezintă, la unul şi acelaşi cuvînt, forme în *-e* şi în *-i*. Primele caracterizează, în general, aspectul cult, celelalte, aspectul popular al limbii noastre. Pînă la urmă vor învinge, fără îndoială, cele în *-e*. Deci, spune autorul, tendinţa actuală a limbii române merge spre variantele în *-e*, adăugînd — ceea ce face şi în alte părţi ale lucrării — că este vorba de o întărire a caracterului ei latinesc. Cred că se înşeală. Adevărata tendinţă este cea din vorbirea populară, căci, după mine, tendinţă lingvistică înseamnă punerea în funcţie a unui impuls interior al vorbitorului pentru satisfacerea nevoii de a se exprima cît mai clar şi totodată cît mai conform cu sistemul limbii. Un plural *roţi* se opune cu o forţă mai mare decît *roate* singularului *roată*. Şi mai vizibilă este, de exemplu, opoziţia *înghefăţi-înghefată*. Formele cu *-e* preferate şi recomandate (în cazuri ca acesta din urmă) ca „corecte", nu sînt, din punctul de vedere al răspîndirii lor (şi a c e s t fapt interesează în discuţia de faţă), produsul unei tendinţe, ci se datoresc unei impuneri din afară, extralingvistice. Nu la fel se petrec lucrurile cu verbele de conjugarea a II-a şi a III-a. Cele dintîi se împuţinează mereu, şi aceasta, cu atît mai uşor, cu cît ele au fost puţin numeroase şi în latină. Fenomenul este, într-adevăr, produsul unei tendinţe, dictate tot de sistem, cum rezultă şi din rapiditatea cu care se extinde în ciuda intervenţiilor de ordin normativ. Şi fenomenul contrar — trecerea de la conjugarea a III-a la a II-a, cu caracter mai mult popular şi periferic (deşi sînt destui oameni cultivaţi care spun *băteţi — făceţi* etc.) — se datoreşte tot unei adevărate tendinţe, dar nu are şanse să se răspîndească [1], şi cu atît mai puţin să se generalizeze, fiindcă sistemul flexionar al verbelor în *-e(re)* este mult mai viguros decît al celor în *-é(re)*, care e aproape muribund.

Ideea de a începe cercetarea cu limba latină (aceasta însăşi raportată deseori la indo-europeană) se explică prin intenţia autorului de a înfăţişa evoluţia limbii noastre, de a face, aşadar, în primul rînd, lingvistică diacronică. Cred însă că a intervenit, anticipat, concluzia cărţii, mai exact spus convingerea, pe care o au toţi lingviştii, că dezvoltarea limbii române merge de vreo două secole spre relatinizarea ei [2]. Este unul dintre meritele, poate cel mai mare, ale cărţii acad. Al. Graur de a fi adus probe multiple şi absolut convingătoare, constînd mai ales din fapte, în sprijinul acestei păreri.

---

[1] Chiar dacă ne întîmpină nu numai în graiuri munteneşti din vecinătatea Bucureştilor, ci şi în nordul Moldovei.

[2] Cf. partea finală a *Încheierii* (p. 351): „Pentru a rezuma într-o singură formulă calea adoptată astăzi de limba română: se elimină masiv elementele împrumutate în trecut şi se introduc în loc elemente internaţionale, în covîrşitoarea lor majoritate de origine latină şi romanică, lucru vădit cel mai bine în vocabular".

Sub influenţa acestei idei juste, autorul vorbeşte uneori în aşa fel, încît s-ar părea că tendinţele actuale ale limbii române reprezintă o continuare a celor latineşti corespunzătoare, ca, de pildă, trecerile de la o conjugare la alta, în special de la a II-a la a III-a (şi, într-o măsură mai redusă, invers). Dacă ar fi aşa, mă întreb de ce pînă nu tare demult s-a spus de către toţi românii *a rămînea*, *a umplea* etc.(cum mai spun şi astăzi foarte numeroşi vorbitori ai limbii noastre). A lucrat subteran multe secole fără să se manifeste concret tendinţa corespunzătoare din latină? Greu, ca să nu spun imposibil de admis. Afară de asta se poate pune problema şi pentru limba latină : a continuat ea o tendinţă a limbii pe care o continuă? Este clar că în ambele cazuri a lucrat caracterul sistematic al limbajului în general şi al flexiunii verbale în special. Cu o ocazie oarecare, ocupîndu-mă de acest fenomen, am pus faţă în faţă paradigmele a două verbe, unul de conjugarea a II-a (*a tăcea*) şi celălalt de a III-a (*a face*), care la aproape toate modurile şi timpurile diferă între ele printr-un singur fonem : *tac-fac*, *tăceam-făceam*, *tăcui-făcui*, *tăcusem-făcusem* etc., tocmai pentru a arăta în mod concret că, pînă la urmă, o asemenea situaţie (cu aparţinerea la două clase flexionare) nu se poate menţine. Dacă am avea a face cu o continuare a tendinţelor existente încă din latină, mi s-ar părea curios că acest fapt s-a produs numai în română, nu şi în celelalte idiome romanice, care s-au dezvoltat altfel (nu, cum ar crede cineva, din cauză că ele au păstrat contactul cu limba latină : acest contact s-a limitat la foarte puţini oameni şi numai cu latina cultă).

Pentru a termina cu observaţiile de ordin general, mă voi ocupa puţin de unele chestiuni atinse în *Introducere* (p. 5 ş. urm.). Acad. Al. Graur distinge între l e g e şi t e n d i n ţ ă precum urmează : „... tendinţa reprezintă sensul în care evoluează limba, liniile generale care duc de la o stare inferioară la una superioară, iar legile sînt detaliile prin care se manifestă această tendinţă" (p. 13). În altă parte citim că legea „este un raport esenţial între două fenomene sau două laturi ale aceluiaşi fenomen" (p. 13). În sfîrşit ni se mai spune că „Limba se dezvoltă după legile sale interne, rezolvînd contradicţiile dintre laturile ei" (p. 7). Ultimele două pasaje nu se împacă prea bine, cred eu, cu primul. Din toate trei aş trage concluzia că legile interne ale limbii, despre care s-a vorbit foarte mult într-o vreme, sînt tocmai tendinţele, aşa cum am definit mai sus această noţiune. Prin urmare, lege (internă) şi tendinţă sînt unul şi acelaşi lucru. Dacă prin lege internă se înţelege un fel de lege generală valabilă pentru orice limbă, nu văd cauza care face ca fiecare limbă să se dezvolte aparte, în mod diferit de altele chiar înrudite de aproape cu ea. Forma concretă, materială pe care o capătă realizarea unei legi (= tendinţe) trebuie să capete alt nume, şi cred că şcoala lingvistică franceză, luînd în discuţie problema legilor fonetice, a procedat just cînd a folosit termenii t e n d i n ţ ă, resp. f o r m u l ă fonetică. De altfel încă o idee justă a acestei şcoli este aceea de corespondenţă fonetică : trebuie să spunem nu că *e* latinesc deschis accentuat este cauza lui *ie* din unele limbi romanice, ci că acesta din urmă corespunde celui dintîi.

Deşi discuţia de pînă aici s-a lungit peste măsură, cred util să mă mai opresc asupra unor fapte sau explicaţii care merită şi ele să fie analizate.

P. 28 : *je* < lat. *ę* a avut de la început un *j* consonantic (=iot), altfel n-am mai putea vorbi de diftongarea lui *ę*. — P.29 : de ce să atribuim „mediului balcanic" tendinţa de închidere a vocalelor neaccentuate, cînd fenomenul se întîlneşte în numeroase limbi (portugheză, catalană şi franceză — pentru ultima am în vedere mai ales transformarea lui *-a* în *e* mut)? În ce priveşte pe *o* > *u* şi *e* > *i* neaccentuaţi din spaniola americană, v. articolul meu din *Miscellanea R. Oroz*, Santiago de Chile, 1966, p. 149—154. Este vorba de o tendinţă fonetică generală, care nu se realizează, bineînţeles, în toate idiomele. — P. 31 : sonorizarea oclusivelor şi a fricativelor este caracteristică numai pentru dialectele italieneşti septentrionale, nu şi pentru cele centrale şi meridionale. — P. 38 şi urm. : se discută pe larg închiderea lui *e* în *i* şi sincopa lui *i* în silabă penultimă.

Pentru *e* > *i* într-un cuvînt ca *fetile* eu am făcut apel la disimilaţie. Acad. Graur crede că este vorba de o „tendinţă veche şi dezvoltată", pe care o pune în legătură cu răspîndirea desinenţei *i* în locul lui *e* la pluralul femininelor. Cum se explică însă *fetile* alături de *fete* în graiuri muntenești care nu cunosc închiderea lui *-e*? — P. 51 : pentru *gaz* se spune în nordul Moldovei *gază* (nu *gazdă*, care este, evident, o greşeală de tipar). — P. 63 : are dreptate autorul să considere drept continuare a situaţiei din latină formele de genitiv-dativ singular ale femininului românesc — P. 64 : desinenţa de plural *e* a neutrelor provine din *-a* latinesc, cînd acesta era precedat de un iot sau de un sunet muiat : *adjutoria* a dat, prin fazele fonetice bine cunoscute, *ajutoare* şi astfel a ajuns să fie identică cu a femininelor. Nu-i nevoie, aşadar, să ne gîndim la influenţa acestora şi nici să recurgem la explicaţii atît de complicate ca cele din *SCL* XI, (1960), p. 269 şi urm. De altfel, autorul însuşi citează în acest articol exemple ca *mattea*, *palea*, care cred că au devenit plurale neutre (din singulare feminine, cum erau în latină) foarte de timpuriu. — P. 72—73 : în legătură cu postpunerea articolului hotărît, îmi permit să trimit la o afirmaţie a mea, făcută din fugă (v. *Stilistica limbii române*, Bucureşti, 1944, p. 231, n. 3), dar sprijinită temeinic pe o regulă oarecum generală a topicii româneşti, aceea că determinantul se aşează după determinat. Şi articolul este un determinant de gradul al II-lea, adică foarte abstract, care a pierdut de multă vreme orice rămăşiţă de sens lexical existent în demonstrativul lat. *ille*. [3] — P. 127 : faptul că *-uri* nu provoacă modificarea fonetică a temei este socotit drept avantaj. Pentru cine? Poate pentru străini, căci românii sînt deprinşi cu alternanţele vocalice, sau, poate, în sensul că lipsa acestora simplifică situaţia, şi foarte des autorul insistă asupra acestui aspect al evoluţiei limbii noastre. Altfel deosebirea fonetică dintre tema singularului şi aceea a pluralului însemnează un avantaj, întrucît opoziţia dintre ele este mai vizibilă. La p. 135 citim că tendinţa de a diferenţia adînc cele două forme flexionare „a existat în trecut, dar a încetat de a mai funcţiona". Aşa să fie? Răspîndirea lui *boli*, *coli*, *şcoli* nu constitue un argument, fiindcă aceste plurale se deosebesc de singular în mai mare măsură, poate, prin *ó* decît prin *-i*, iar *floarei*, *moarei* şi altele similare n-au de loc şanse să se generalizeze. Afară de asta, se amestecă iarăşi forme culte cu forme populare, şi am arătat că adevărate tendinţe sînt cele din vorbirea populară. La p. 151 se repetă afirmaţia că astăzi alternanţele fonetice au rol neînsemnat în flexiunea substantivului, dar tot acolo, ceva mai jos, se afirmă, şi eu sînt de acord, că alternanţele consonantice continuă să servească drept marcă a pluralului la masculine. — P. 157 : *nouă*, plur. fem. al lui *nou*, circulă încă, mai ales prin Moldova, în vorbirea oamenilor mai în vîrstă. — P. 161 şi urm. : părerea că vocativul se întrebuinţează tot mai rar în forma lui specifică corespunde numai parţial realităţii. În ultimii ani am început să aud vocative inexistente, poate, mai înainte şi care cîştigă teren : *Aurele*, *Costele*, *Ionele* etc. Influenţa lui *-(u)le* din *Radule*, *Sandule* etc.? — P. 190 : *a purcede* a fost prezent tot timpul în aspectul popular al limbii noastre în locutiunea verbală *a purcede grea* „(despre femei) a deveni gravidă", folosit numai la perfectul compus. Iubitorii de arhaisme l-au înviat pentru varietatea stilului cu sensul „a porni", dar şi cu cel al etimonului („a proceda"). — P. 195 şi urm. Reflexivul pasiv este astăzi concurat de pasivul propriu-zis cel puţin în stilul publicistic propriu-zis. Citim extrem de des : *A fost inaugurat ieri noul cămin studenţesc* ; *În ziua de ... a fost deschisă expoziţia pictorului N.* ; *Ieri au fost date publicităţii rezultatele ...* etc. În *Influenţe ruseşti asupra limbii române*, ca şi în *Limba română contemporană*, m-am ocupat de acest fenomen, pentru care am găsit numeroase modele ruseşti, încercînd să stabilesc o regulă pe bază semantică, după cum verbele exprimă acţiuni perfective sau durative. Cf. totuşi p. 318, unde se face aceeaşi constatare. — P. 204 : Păstrarea mai mult ca perfectului sintetic al

[3] Cf. şi Alvin Kuhn, *Romanische Philologie*, I-er Teil, Bern, 1951, p. 140, care invocă ritmul descendent al frazei româneşti.

conjunctivului latinesc trecut în română la indicativ nu este o curiozitate. Cf. *sînt* < *sint*, span. *tuviera* şi *tuviese* (prima formă continuă lat. *tenueram*, a doua pe *tenuissem*, şi ambele au valoare de condiţional). — P. 273 : Se poate afirma că cele două aspecte ale limbii latine (clasic şi popular) sînt variante stilistice (dacă dăm acestui epitet sensul obişnuit)? Cred că nu. Este vorba de variante sociale. — P. 284 : Nu împărtăşesc optimismul autorului în ce priveşte unificarea r a p i d ă a graiurilor româneşti (nici chiar în domeniul vocabularului, sectorul cel mai mobil al limbii). — P. 312—313 : Nu ştim pe ce se întemeiază acad. Al. Graur cînd afirmă că *limba franceză şi germană* este „construcţia tradiţională" şi că „nu putem spune decît *Congres de lingvistică şi de filologie romanică*". După mine, formulele corespunzătoare sistemului limbii noastre sînt *limbile franceză şi germană*, respectiv *Congres de lingvistică şi filologie romanică*. În primul caz opoziţia dintre *franceză* şi *germană* este puternică şi de aceea trebuie exprimată prin forma de plural a substantivului, în al doilea, *lingvistică* şi *filologie* nu se opun, dimpotrivă, alcătuiesc o unitate.

Valoarea cărţii acad. Al. Graur, o valoare cu totul deosebită, este indiscutabilă. Orice studiu consacrat românei actuale (în sens foarte larg), indiferent de temă, trebuie să facă apel la cartea de faţă, şi nu numai pentru materialul lingvistic pe care îl conţine. Deocamdată o recomand stăruitor şi urgent foarte numeroşilor lingvişti tineri români, care se ocupă de limba lor maternă după modele aplicate altor limbi fără să aşeze la baza cercetării faptele cerute de necesităţile documentării. *Tendinţele actuale ale limbii române* le pune la dispoziţie, aş spune familiar le oferă de-a gata, o informaţie extrem de bogată şi de temeinică.

Iorgu Iordan

NICOLAE STOICA de Haţeg, *CRONICA BANATULUI*. Studiu şi ediţie de Damaschin Mioc, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, un vol. in -4°, de 365 p. (Cronicile medievale ale României, VII).

Precedată de un studiu introductiv (p. 5—45), în care sînt rezervate cîteva rînduri principiilor de transcriere (p. 45), şi de o bibliografie, ediţia reproduce manuscrisul *Cronicii Banatului*, alcătuită între anii 1826—1829, de Nicolae Stoica, protopopul Mehadiei, şi care se găseşte, din anul 1943, în Biblioteca Academiei (ms. rom. nr. 5520). Ediţia mai cuprinde cîteva anexe (p. 315—320), cinci reproduceri facsimilate ale unor pagini din scrierile autorului (p. 321—325), un glosar (p. 326—333) şi un indice de toponimice şi antroponimice (p. 335—365).

Evocat în diverse împrejurări (între alţii de N. Iorga, care a reprodus fragmente din scrierile sale) [1], Nicolae Stoica a rămas un nume prea puţin cunoscut, deşi activitatea pe care a desfăşurat-o vreme de cîteva decenii pe tărîmul culturii româneşti îl îndreptăţea să spere într-o soartă mai bună. Născut la Mehadia în 1751 şi mort în acelaşi loc în 1833, Nicolae Stoica a fost diacon, preot militar (*Feldpater*) în armata austriacă, în anii războiului din 1788—1792, înainte de a ajunge protopop, în 1792, la Mehadia. Adept al ideilor lui Petru Maior, ale cărui cărţi le recomanda preoţilor aflaţi sub autoritatea sa, cronicarul bănăţean s-a remarcat, în afara lucrărilor sale cu caracter religios şi istoric, şi printr-un interes (cu totul neobişnuit la un preot român din vremea aceea) pentru antichităţile romane (a amenajat un mic muzeu în locuinţa sa).

[1] În *Însemnări şi probleme bănăţene*, Bucureşti, 1940.

Pe lîngă operele sale istorice, el a tradus sau a prelucrat între altele un *Catehism* (Viena, 1776 sau 1777), *Faptele lui Hercule*, *Viața lui Alexandru cel Mare* (după Curtius). Opera lui fundamentală rămîne însă *Cronica Banatului*. Importanța ei depășește limitele istoriografiei și-l înscrie pe N. Stoica printre figurile cele mai interesante ale epocii sale. Publicarea cronicii, la aproape un secol și jumătate după ce a fost scrisă, constituie nu numai un act de justiție față de autor, ci și unul de cultură.

Sistemul de transcriere aplicat în ediția de care ne ocupăm este cel interpretativ. Fiind vorba de criteriile de transcriere uzuale în majoritatea edițiilor întocmite de istorici, nu le vom examina în mod amănunțit, întrucît insuficiența lor (firește, din punctul de vedere al filologilor și al lingviștilor) a mai fost subliniată. Întrucît nu li se adresează direct, aceștia vor trebui să consulte cu prudență edițiile de acest gen, îndeosebi atunci cînd vor să primească informații privitoare la aspectele fonetice ale limbii textelor. Există totuși un punct asupra căruia ne vom opri pe larg, pentru că el ne oferă prilejul de a pune în discuție maniera în care este privit de unii editori principiul interpretării grafiei chirilice românești. Spre deosebire de toți editorii care l-au precedat, D. Mioc transcrie pe ѣ, de regulă cînd e urmat în silaba următoare de un *e*, prin urmare cînd se găsește în poziție „moale", nu prin *ea*, *e* sau, eventual, prin *ĕ* (*é*), ci prin *eă*, pe motiv că aceasta ar fi „pronunția regională": „bănățenii ... nu spun *vreme* sau *vreame*, ci *vreăme*; nu *rumânește* sau *rumâneaște*, ci *rumâneăște*" (p. 45). Ca urmare a acestui mod neobișnuit de interpretare a slovei ѣ, ne întîmpină în textul cronicii nenumărate grafii care, sîntem siguri, vor șoca și vor deruta nu numai pe cititorii obișnuiți, ci și pe specialiști. Iată numai cîteva din sutele de exemple care s-ar putea da: *aplecăciuneă* (157), *beseăricile* (143), *careă* (145), *deăte* (130), *dureăre* (150), *fuseăse* (149), *meărge* (149), *meăse* (117), *rumâneăște* (148), *să steă* (114), *veăsel* (114).

După cum se vede, descrifrînd scrierea chirilică, editorul oferă cititorilor spre interpretare grafii enigmatice, de astădată latine, căci e de presupus că mulți dintre ei se vor întreba cum trebuie rostit *eă*. Valoarea acestui grup de litere nu e prea clară nici pentru specialistul care s-ar adresa în acest scop *Atlasului lingvistic român*. Se știe că în Banat, printr-un proces de diferențiere vocalică, *e* din diftongul *ie* a fost apropiat de *ă*, fără a se confunda cu acesta (a rezultat un sunet intermediar între *e* și *ă*: *ĕ*): *durerilʲĕ* (ALR II, h. 125), *să iubĭĕsc* (ALR I, h. 249), *tarĭĕ* (ALR II, h. 85), *uŋǵiĭĕ* (ALR I, h. 52) etc. În cazul diftongului *ie* (și cele mai multe din grafiile cu *eă* se referă la o asemenea situație) diferențierea nu s-a produs: *lĭemńĕ* (ALR II, h. 281), *pĭele* (ALR I, h. 3), *urĭek'ĕ* (ALR I, h. 53), *vorbĭeśćĕ* (ALR II, h. 20) etc. Datele oferite de *Atlasul lingvistic român* (în special cele datorate lui E. Petrovici, bănățean de origine) nu pot fi puse la îndoială. Dacă *ie* a evoluat la *iĕ*, eventual la *iă*, sau chiar la *ia* (cf. *bĭău*, ARL I, h. 81), acest lucru s-a petrecut probabil în ultimele decenii.

Dar să admitem că în graiul lui N. Stoica exista diftongul *iĕ* și că el rostea *vriĕme*, așa cum rostea, foarte probabil, *carĭĕ* (= care). Chiar în acest caz, însă, transcrierea lui ѣ prin *eă* (echivalent al diftongilor *iĕ* și *iĕ*) ni se pare greșită. Ea provine dintr-o înțelegere greșită a noțiunii de interpretare a grafiei chirilice, care este socotită, de o serie de editori, ca echivalîndu-se perfect cu noțiunea de restabilire a pronunțării autorului. O ediție de text nu trebuie să restabilească, după părerea noastră, pronunțarea autorului decît în măsura în care acesta a ținut să o exprime în mod deliberat, folosindu-se în acest scop de semnele uzuale, și în nici un caz atunci cînd voința lui s-a manifestat altminteri. Căci, ne întrebăm, de ce să transcriem *careă* și *vreăme*, și să nu procedăm la fel transcriind *dzĕce* sau *mă cem* în loc de *zĕce* și *mă tem*, cum întîlnim în text, cînd știm că autorul, ca toți bănățenii din timpul său, avea în grai pe *dz* și pe *ć*? Dacă Nicolae Stoica ar fi vrut să redea în scris cu orice preț pe *iĕ*, *iĕ* [2] (și pe *dz*, *ć*), atunci am fi întîlnit în opera

[2] Dacă, desigur, în graiul lui N. Stoica existau asemenea sunete.

lui grafii de tipul карїъ (кареъ), брїъме (бреъме), ѕѣче sau мъ чем. Dar el scrie каре, брѣме, зѣче şi мъ тем tocmai pentru că nu voia să redea rostirea bănăţeană (sau nu-şi punea problema s-o redea), conformîndu-se unei anumite norme grafice (tradiţionale). E limpede, deci, că o grafie ca брѣме trebuie transcrisă *vrĕme*, *vreame* sau *vreme* şi, în nici un caz, *vreăme*.

Cronica lui N. Stoica prezintă un interes aparte şi din punctul de vedere al dialectologiei istorice. Reproducînd cu destulă fidelitate graiul său natal (în limitele arătate mai sus), el oferă istoricului limbii un număr relativ mare de particularităţi lingvistice bănăţene (fonetice, morfologice şi lexicale). Întrucît R. Todoran s-a ocupat pe larg de acest aspect al limbii *Cronicii* lui N. Stoica, nu ne vom opri asupra lui [3].

Dar lucrarea protopopului bănăţean merită un examen atent din partea lingviştilor şi în privinţa neologismelor. Prezente în număr neaşteptat de mare în paginile cronicii, ele provin, probabil, în majoritate, din germană, — limbă pe care N. Stoica a deprins-o din vremea cînd era elev la liceul german din Timişoara şi apoi din anii cînd a funcţionat ca preot militar în armata austriacă. Lăsînd la o parte germanismele care nu s-au impus în limbă (ca, de pildă, *lusthauz*, 160, *sucţesionscrig*, 157, *ţvibah*, 160 etc.; cf. în această privinţă glosarul), vom cita, spre exemplificare, cîteva dintre neologismele ce se pot nota între paginile 111—211 ale lucrării [4]: *a atachirui* (154), *bombărdea* (136), *campanii* (150), *cavalerie* (154), *comandant* (150), *comisari* (179), *a cultivi* (167), *dialecte* (111), *districtul* (165), *divizionu* (149), *electoru* (154), *fatal* (130), *filomelii* (165), *finanţăle* (122), *fundamente* (167), *garnizon* (122), *indulghenţii* (115), *inginiri* (179), *marşalii* (122), *măsăcrea* (121), *mile* (149), *ministiri* (122), *monarh* (150), *naturalnica* (111), *naţional* (206), *pasager* (208), *persona* (127), *prinţ* (150), *postamînt* (163), *profesor* (208), *rebelilor* (157), *tonsura* (211), *tractate* (135), *trangee* (161), *transferaţi* (203).

Nu putem încheia aceste însemnări fără a atrage atenţia asupra calităţilor literare ale *Cronicii* protopopului bănăţean. Operă de compilaţie în cea mai mare parte a sa, *Cronica* dobîndeşte spre sfîrşit atributele unei compuneri originale, în capitolele în care autorul istoriseşte evenimentele războiului austro-turc din 1788—1792. Ea devine, astfel, o relatare directă, cu incontestabile virtuţi literare, a unor episoade cu un marcat caracter autobiografic. Ne aflăm în prezenţa unor adevărate memorii de război, redactate cu nerv şi culoare, într-o limbă în care elementele populare şi neologismele se amestecă pentru a crea ansambluri descriptive sau narative de o rară plasticitate. Exprimîndu-se liber, fără constrîngerea vreunui canon literar, el realizează pagini de un mare efect stilistic.

Iată un episod de bătălie, care ni-l aminteşte pe Budai-Deleanu [5]:

,,O boambă turcească pră un raitar Anşpahchirazir întră ochi îl lovi; în laturi cu el. Alta lovi într-o caree, care 3 muschetiri dingă gheneralu Fabri pre loc ucisă; dar şi calu gheneralului aşa trîcni, de-l trînti. Oastea mare, împărătească, înfricoşa cea turcească. Turcii din gropi, şanţe, ce-şi săpasă, da, socotind a să apăra. Ci văzînd că careele înnainte către ei păşăsc, cu artileria plecară, şanţăle aci le lăsară, cu săpoae, chilăviţi de fer, lopeţi de lemn. Fuga e ruşinoasă, dar e sănătoasă! Toţi, care cum putea, să întrecea! La plăcinte, năinte, la război, napoi! Confuzie!'' (270).

E citabil un alt pasaj în care comicul se realizează pe linia grotescului:

,,Văzîndu-l urît, milă îm fu. Gura mare căscată, ochii mari deschişi, în sus stîlpiţi, 6 zile pre spate lungit, nemişcat, mîinile pingă el, tot mort. Oberşteru ceti rugăciunea, îi făcu cruce. El şi alţii lăcrămară, toţi zicînd: ,,Dumnezeu să-l iarte!''

---

[3] *Particularităţile dialectale bănăţene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea*, în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 291—293 şi XV, 1970, nr. 1, p. 51—69.

[4] Întrucît stabilirea formelor-tip (de nominativ sg. şi de infinitiv) e adesea nesigură, am reprodus cuvintele în forma în care apar în text.

[5] În citatele care urmează *eă* a fost înlocuit cu *e*.

Eșind, la prînz să dusără. Eu petrecîndu-i, iar la el venii [...]. Luai o jumătate de lămîne mai bună și-i storși must acru în ochi, în nas, în gură. În deșert, nimica, mort! Îl luai de urechi, trag de nas, zgîțăn: nu-i simțire! Genele ochilor cercai a le închide, iară să deschidea. Falca gurii din jos i-o închideam, să deschidea iară. Apucîndu-l de cap, ochii îi frecai, urechile, nasu, fălcile, mîinile îi îndoii, picioarele îi strînși și iară storși must în ochi, în nas, în gură mai mult. Unde văzui că înghițea. Și mai storcîndu-i în gură, iar înghiți. Cu mîna lui palme îi dădui. Nasu, ochii mai frecîndu-i, cu stîngu mai mișcă; și cu altu. Din gură bine înghiți, ochii ceva deschisă, apoi mai bine. Căută la mine; cu gura căscată: ,,Oo, hoho", vrînd a zice: popo. Și vesel se făcu la față, vrînd a rîde, fălcile încleștate deschisă, buzăle neputînd a le împreuna, atîta făcea: ,,Oi, hoho, moi popo" (p. 260—261).

Dar capitolul în care N. Stoica își demonstrează fără îndoială cea mai aleasă latură a talentului său scriitoricesc este dialogul. Vor trebui să treacă mulți pînă cînd literatura română, scăpată din convenția clasicismului și a romantismului, va cunoaște realizări de o asemenea vioiciune și naturalețe ca acele ce se găsesc în paginile scriitorului bănățean. Relatarea pedepselor corporale la care a fost supus autorul de unele fețe bisericești este numai unul dintre exemplele care ar putea întări afirmațiile noastre:

,,Ce și mitropolitu cu provizoru cu bîte veniră.

— Unde-i căpeneagu?

Iară a zecea oară spuși că cuvariului în mînă l-am dat.

— Spusu-ți-am că plătesc?

— Spus!

El însuși pusă scamnu în mijlocu sobii lui și zisă:

— Nicola, culcă-te!

Eu zișî:

— Mă rog de ertăciune, de milă!

— Nu e!

Mă culcai. Luo un bît și-l tinsă exarhului:

— Dă, oce Chiril!

Acela nu ia bîtu în mînă, ce zisă că-i călugăr și nu bate cu mîna.

— Na bîtu!

— Nu iau, că nu-i vinovat!

— Na!

— Nu voiu, că-s călugăr de Sfetagora, eu nu-s căprariu, să bat!

— Eu sînt mitropolitu și dacă nu asculți, ține minte!

Și începu a-i măsura dulama și a o scutura pre umeri, pre spate, de se despică mătasa fainî. Și cînd îl pocnea, el să zgîrcea. Eu, culcat, la ei mă uitam. Hăi din picioare să mișca. Ce-o să fie? Tot dete, poate fi la 60 de bîte. Tot apă; sudorile îi cura, pînă nu mai putu.

— Na, acu dă!

Betu Chiril luo, începu a-m da. El [mitropolitul] alt bît luo și-i tot trăgea bune. El îmi da mie 4, căpăta unu bun. La 19 bîte, rădicai capu: zișî:

— Mă rog, destul!

— Nu-i!

Apoi, la 29 de bîte, zisă:

— Scoală!

Îi sărutai mîna și în altă sobă eșii. Altu!

— Thodore, unde-i lingura?

— Ne-au furat-o. O voiu plăti.

— Culcă-te" (p. 205—206).

Sînt în *Cronica* lui N. Stoica numeroase asemenea crîmpeie din care ar fi putut ieși o altă producție ,,eroi — comicească", pe lîngă cea a consilierului chesaro-crăiesc din Lemberg, dacă modestul popă bănățean ar fi avut alt orizont spiritual și și-ar fi dat seama cu ce alese calități scriitoricești fusese înzestrat.

Ion Gheție

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

„The Linguistic Reporter". Newsletter of the Center for Applied Linguistics-Washington, Volume 10 Number 4 August 1968; Volume 11 Number 2 April 1969; Volume 12 Number 4 August 1970.

Лингвистические исследования, Leningrad, 1970 (Академия Наук СССР — Институт языкознания).

Вопросы общего и романо-германского языкознания, Minsk, 1970 (Министерство Высшего и среднего Специального образования БССР-Минский Государственный Педагогический Институт Иностранных Языков).

„Muttersprache". Zeitschrift zur [Pflege und Erforschung der deutschen Sprache, 1, 81. Jahrgang — Januar/Februar 1971 — Bibliographisches Institut Mannheim/Zürich.

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică de asemenea articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, 1969, 376 p., 18 lei.

Sub redacţia I. COTEANU, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 189 p. + 42 pl., 25 lei.

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână** (română comună), 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. Al. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. I, **Compunerea** de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970, 333 p., 23 lei.

I.I. RUSSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară. Stilul scenic**, 1970, 208 p., 6,75 lei.

MARIUS SALA, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p., 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

EMANUEL VASILIU, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 295 p., broşat, 12 lei.

* * * **Sistemele limbii**, 1970, 276 p., 17,50 lei.

I. COTEANU şi I. DĂNĂILĂ, **Introducere în lingvistica şi filologia românească, Probleme-bibliografie**, 1970, 345 p., legat, 16,50 lei.

EMIL PETROVICI, **Studii de dialectologie şi toponimie**, 1970, 339 p., legat, 22,50 lei.

Fonetică şi dialectologie, vol. VII, 1971, 381 p. broşat, 19,50 lei.

LR Anul XX, Nr. 3, p. 213—318, Bucureşti, 1971

I. P. „Informaţia" c. — 2282 42200 Lei 6

I 8194

ANUL XX, 1971

LIMBA ROMÂNĂ

Nr. 4

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IIII 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Membri:

GRIGORE BRÂNCUȘ
GH. BOLOCAN
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU-ROMALO
TEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA,
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — secretar de redacție

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România, sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență, se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an.
Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior « Libri », Boîte postale 134—135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI
Str. I. C. FRIMU nr. 22
Sectorul 1
BUCUREȘTI

APARE DE 6 ORI PE AN

8194
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

ULL 2014

Anul XX 1971 Nr. 4

U IAŞI 2022

SUMAR

LIMBĂ LITERARĂ — FILOLOGIE

pag.

Acad. IORGU IORDAN, Lingvistica şi filologia. Raporturile dintre ele . . . 321
ION ŞTEFAN, În legătură cu termenul *inefabil* 329

VOCABULAR — ONOMASTICĂ

I. IONESCU, Despre originea şi semnificaţia etimologică a toponimicului *Argeş* 335
ION POPESCU, DORIN GĂMULESCU, Note etimologice şi lexicale 339

RECENZII

AL. GRAUR, *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970 (*Ion Roşianu* şi *Eugen Beltechi*) 347
Formarea cuvintelor în limba română. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 (*Anca Giurescu*) 351
Sistemele limbii, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 (*Narcisa Forăscu*) 354
PAULA DIACONESCU, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 (*Elena Carabulea*) 356

Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **13**, 1970/1971) 359

LR, Anul XX, nr. 4, p. 319 — 470, Bucureşti, 1971

13.184

LINGVISTICA ȘI FILOLOGIA. RAPORTURILE DINTRE ELE*

DE

acad. IORGU IORDAN

Lingvistica și filologia se află, una față de alta, într-un raport diferit, sub multe aspecte, de acela care există între alte discipline înrudite sau foarte apropiate. Se poate afirma, fără a forța nota, că ele alcătuiesc un fel de unitate dialectică, în sensul că fiecare este sau poate fi atît punctul de plecare, cît și cel de sosire al celeilalte. Dacă privim lucrurile istoric, constatăm că studiul limbii, al faptelor de limbă propriu-zise, în înțelesul curent al termenului (fonetice, gramaticale și lexicale), n-a fost posibil, la început de tot, decît pe bază de texte. Și aceasta, fiindcă ideea de a observa și analiza aspectul vorbit al unui idiom oarecare a apărut, s-ar zice împotriva așteptărilor, cel puțin pentru noi cei de astăzi, foarte tîrziu.

Într-adevăr, la vechii indieni, care au manifestat preocupări pentru probleme de competența lingviștilor și a filologilor cu un mileniu și cîteva sute de ani înaintea erei noastre, a luat naștere mai întîi filologia, prin fixarea în scris a imnurilor religioase cunoscute sub numele de Vede, care circulaseră multă vreme mai înainte pe cale orală, ca producțiile folclorice de orice fel. Deoarece de la apariția și pînă la stabilirea formei lor scrise a trecut vreme îndelungată, în cursul căreia limba a suferit modificări din cauza evoluției ei firești, s-a simțit nevoia de a explica aspectele lingvistice care se deosebeau de cele reale. În modul acesta a luat ființă un început de analiză gramaticală, în accepția largă a cuvîntului, deci o lingvistică incipientă, care se limita la textele în discuție, întocmai ca filologii de mai tîrziu interesați exclusiv de limba operelor studiate de dînșii. La fel s-a procedat ulterior cu celebrele epopei *Rāmāyana* și *Mahābharata*. Mai tîrziu ies la iveală preocupări lingvistice propriu-zise, asemănătoare cu cele din epoca modernă a disciplinei noastre. Un celebru

* Comunicare ținută la sesiunea Academiei R.S.R. din aprilie a. c., consacrată semicentenarului Partidului Comunist Român.

gramatic indian, căruia am putea să-i spunem chiar lingvist, a fost Pānini (sec. IV î.e.n.).

Aproximativ la fel s-au petrecut lucrurile la grecii vechi. Şi în cazul lor constatăm, la un moment dat (sec. VI î.e.n.), necesitatea de a da formă scrisă epopeilor homerice, care pînă atunci erau cunoscute numai prin viu grai. Spre deosebire însă de vechii indieni, lingvistica greacă s-a născut mai mult prin filozofie : limba era considerată ca un fenomen asemănător cu fenomenele naturale, în sensul că trebuia şi ea, întocmai ca acestea, să fie explicată. Interesul filozofilor greci pentru limbă era aşa de mare, încît s-a ajuns, în ce priveşte ideea de bază, şi anume natura şi originea acestei supreme facultăţi omeneşti, la două concepţii diametral opuse : după unii, limbajul uman era un produs natural, după alţii, unul convenţional. Aşadar, studiul limbii a început la grecii vechi cu ceea ce de peste un secol specialiştii numesc lingvistica generală (sau filozofia limbajului).

Fixarea în scris a epopeilor lui Homer a contribuit şi ea la dezvoltarea studiilor lingvistice (de fapt gramaticale). Iar dacă ţinem seamă de rezultatele obţinute, trebuie arătat că filologia, adică stabilirea îngrijită a textelor, analiza lor etc., a ajutat mult mai eficace decît filozofia la dezvoltarea studiilor lingvistice concrete, dacă le putem spune astfel. Cîteva secole, aceste două discipline atît de strîns legate între ele au mers mînă în mînă : acelaşi om le cultiva pe amîndouă, pentru că nu-şi da seama că ele ar fi putut fi separate, din moment ce punctul de plecare (textele) era unul singur. În epoca elenistică a început să predomine filologia propriu-zisă, aceasta din cauză că s-au lărgit preocupările în legătură cu studiul textelor (prin intervenţia retoricii, a prozodiei etc.).

Am făcut această incursiune istorică, scurtă şi necompletă, numai pentru a justifica afirmaţia de la începutul prezentei comunicări, că lingvistica şi filologia constituie un fel de unitate dialectică. De aici înainte consideraţiile de ordin istoric nu vor mai interveni decît către sfîrşit, unde va fi necesar să arăt cum se prezintă situaţia, din acelaşi punct de vedere, în secolele XIX şi XX, o dată cu aşezarea acestor două discipline pe baze strict ştiinţifice.

Din cele spuse pînă aici rezultă, între altele, că filologia nu există, nu poate exista, în afara textelor, că ea lucrează pornind exclusiv de la monumente de limbă fixate în scris. Aceasta înseamnă că tot ea, adică cei care o cultivă, trebuie să-şi procure şi materialul necesar studiilor filologice. Cînd acesta este inexistent sub formă scrisă, se procedează aşa cum au făcut vechii indieni şi vechii greci cu operele lor literare care circulau numai oral. (Nu vreau să se creadă că cei care le-au fixat în scris erau filologi în sensul de mai tîrziu al acestui termen. Dar munca lor este identică, sau aproape, cu a unui filolog, chiar dacă în epoca noastră culegerea şi transcrierea producţiilor populare orale sînt de competenţa folcloriştilor.)

Stabilirea formei unui text preocupă pe filologi şi după ce el a încetat de a exista numai sub aspectul vorbit. Realitatea, destul de veche, arată că această preocupare creşte şi, o dată cu ea, cresc greutăţile şi răspunderea celor interesaţi tocmai după ce o operă oarecare apare sub forma scrisă. Să mă explic. În vremea cînd nu se cunoştea încă tiparul, poeţii, filozofii,

istoricii etc. nu puteau, dacă doreau, să aibă mai multe exemplare din opera lor decît copiind sau punînd pe alţii să copieze textul original sau autograf, cum spun specialiştii (în ipoteza, desigur foarte frecventă, că autorul îşi scria singur producţia literară sau ştiinţifică). Şi dacă el se mulţumea cu un singur exemplar, cunoscuţii şi prietenii lui ţineau, măcar unii dintre dînşii, să posede şi ei unul. Fapt este că numai rareori se întîmpla ca o operă să se transmită generaţiilor următoare printr-un exemplar unic. Se mai întîmpla ca unii dintre posesorii manuscriselor, fie că erau ei înşişi poeţi, filozofi etc., fie că aparţineau unei categorii de oameni instruiţi sau culţi, să facă pe marginea foilor manuscrisului lor diverse însemnări, de obicei legate de conţinutul operei citate, ba chiar să introducă modificări în text. Cînd a apărut tiparul, s-a născut, în mod firesc, ideea de a multiplica o operă valoroasă din secolele trecute sub această formă nouă, atît de practică şi de comodă. Cine se îngrijea de tipărirea ei? Un filolog, un iubitor pasionat şi competent al producţiilor literare şi ştiinţifice antice (căci cu acestea s-a început). Cînd dispunea de mai multe manuscrise ale aceleiaşi opere, el trebuia să se decidă pentru unul sau altul. Aceasta era (şi continuă să fie şi astăzi, în condiţii similare) operaţia cea mai grea şi mai delicată. Decizia se lua în urma unui studiu extrem de atent al tuturor manuscriselor, făcut cu ajutorul cunoaşterii, cel puţin teoretic, perfecte atît a activităţii autorului, aşa cum apare ea din alte opere ale lui sau din atmosfera epocii, cît şi a istoriei limbii folosite de el. Această ultimă cerinţă implică intervenţia lingvisticii în munca filologului. Fără satisfacerea ei, textul socotit definitiv şi gata de tipar riscă să nu corespundă decît aproximativ realităţii lingvistice din epoca în care a fost scrisă opera şi, deci, să o falsifice. Căci stabilirea formei originale a unui monument literar este absolut necesară atît pentru studii lingvistice (istoria limbii respective), cît şi pentru filologii înşişi, care sînt nu numai cei ce întocmesc ediţii de texte, publicîndu-le, ci şi cei ce studiază literatura chiar din punctul de vedere exclusiv al conţinutului (este cazul istoricilor literari), ca să nu mai amintesc pe criticii literari, pentru care contează mult pînă şi lipsa unui semn de punctuaţie (sau prezenţa acestuia acolo unde nu are ce căuta). Toată munca descrisă, destul de vag, pînă aici are sau trebuie să aibă drept rezultat elaborarea unei ediţii numite cu termenul consacrat ediţie critică. Spre a evita greşeli în ce priveşte alegerea manuscrisului presupus original sau mai apropiat de acesta, se foloseşte unul dintre ele ca text de bază, iar din celelalte se dau în note (în aşa-zisul aparat critic) numai deosebirile faţă de primul. Acest procedeu, din ce în ce mai des aplicat în epoca noastră, prezintă, printre alte avantaje, şi pe acela de a uşura munca altor filologi, care, interesaţi de autorul sau opera în chestiune, au la dispoziţie toate variantele şi pot, deci, să aprecieze şi să judece, din punctul lor de vedere, ediţia textului publicat. Grijă extrem de atentă pentru exactitate şi precizie în reproducerea pentru tipar a unui manuscris este de rigoare nu numai în ipoteza imaginată mai sus, ci şi atunci cînd nu se pune problema alegerii celui mai „bun" manuscris, fiindcă nu există mai multe. Această grijă, cu toate aspectele ei, a căpătat un nume special : acribie. Calitatea primă a unui filolog, chiar dacă nu apare în ipostaza de editor, ci se limitează la analiza şi interpretarea unui text oarecare, este tocmai acribia. Ceea ce am spus

despre editarea unei opere transmise sub forma manuscriselor este valabil şi pentru operele tipărite în timpul vieţii autorului, fie că acesta a făcut sau nu el însuşi corecturile, şi retipărite după moartea lui. În cazuri fericite editorul poate utiliza şi manuscrisul autograf, chiar în primul rînd pe acesta, alături de ediţia sau ediţiile îngrijite de autor. Uneori, dacă nu destul de des, sarcina editorului poate fi mai grea, căci are de ales între variante la fel de autentice, întrucît provin toate de la autor. Cu deosebire în asemenea cazuri se cer filologului cunoştinţe lingvistice serioase, şi în general vorbind, şi cu privire la dialectul sau graiul regiunii de baştină a autorului, la studiile lui, la deplasările de lungă durată în localităţi diferite ca vorbire de a sa proprie etc. Aceste lucruri, cu caracter în mare parte biografic, precum şi altele mai mult ori mai puţin asemănătoare (de ex. influenţa exercitată, tot în ce priveşte limba, de o personalitate puternică sau de un for lingvistic constituit) fac din filolog, cînd el le cunoaşte în toate detaliile, un erudit. Şi erudiţia este a doua calitate care-l ajută să îmbogăţească informaţia despre autorul studiat şi despre opera lui şi să-i înţeleagă (o dată cu el şi cititorii) mai adînc şi mai veridic personalitatea pe plan naţional şi, cînd e cazul, pe plan internaţional.

Scrierile istorice din epoci mai îndepărtate, rămase în manuscris, interesează şi, ar trebui să zic mai ales, pe cercetătorii trecutului politic al unei ţări. De aceea se întîmplă adesea ca cronicile — le spun aşa ca să scurtez vorba — să fie editate de istorici, lucru firesc nu numai din cauza conţinutului, ci şi pentru că un istoriograf este iniţiat, de multe ori mai bine chiar decît un filolog, în epigrafie şi paleografie. Şi există destule opere istorice editate de specialişti în istoriografia naţională sau universală care satisfac cerinţele enumerate aici mai sus. Pe ei îi paşte însă o primejdie, care izvorăşte din însăşi natura preocupării lor principale. Istoricul urmăreşte cu cea mai mare atenţie evenimentele narate într-o cronică, fiindcă ele îl pun în situaţia de a cunoaşte epoca studiată, cu personajele participante la viaţa politică şi cu tot ce implică existenţa unei colectivităţi umane în acţiune. Urmarea acestui interes aproape exclusiv pentru conţinutul operei de editat poate fi o anumită neglijare a literei textului, mai cu seamă dacă editorul nu are o suficientă pregătire filologică. În asemenea condiţii, ediţia respectivă nu poate fi utilizată pentru cercetări lingvistice. Se mai întîmplă cîteodată şi altceva. Istoriograful editor acordă o atenţie egală tuturor manuscriselor, în special atunci cînd între ele există deosebiri de conţinut. Pe el îl interesează în aceeaşi măsură toate relatările despre un eveniment sau un personaj oarecare, atît cele favorabile, cît şi cele defavorabile, şi aceasta, fiindcă ele îl pot ajuta la aflarea mai sigură a adevărului.

Lingvistica are de obiect studiul limbii considerată ca unitate de sine stătătoare, cu scopul de a-i cunoaşte structura, adică elementele ei alcătuitoare, atît în ele înseşi, cît şi în relaţiile lor reciproce, precum şi evoluţia e ide-a lungul timpului. În primul caz avem lingvistică descriptivă sau sincronică, în al doilea, lingvistică istorică sau diacronică. Aceasta din urmă poate fi internă, şi atunci se urmăreşte evoluţia structurii unei limbi, abstracţie făcînd de condiţiile de viaţă ale poporului care o vorbeşte,

sau poate fi externă, cînd schimbările produse în ea sînt studiate în legătură strînsă cu evoluţia societăţii şi ca o consecinţă a acesteia. Se pot studia mai multe limbi paralel sau comparativ. Dacă ele sînt înrudite genealogic, se porneşte de la limba de bază, arătîndu-se ce transformări a suferit aceasta în continuatoarele ei directe. Avem atunci lingvistică istorică comparată. Bineînţeles, cercetarea nu se opreşte la înregistrarea şi explicarea asemănărilor, ci urmăreşte, într-o măsură însă mult mai redusă, şi deosebirile. Se pot studia comparativ şi limbi neînrudite sau a căror înrudire este foarte îndepărtată în timp. De astă dată se insistă, lucru perfect logic, mai cu seamă, dacă nu chiar exclusiv, asupra deosebirilor : acestea sînt cu mult mai numeroase şi mai importante decît asemănările, care au, mai totdeauna, caracter accidental. Astfel de cercetări se bucură în momentul de faţă de atenţia lingviştilor cu concepţii moderne, actuale, fiindcă, pe lîngă folosul de ordin teoretic, care ajută la dezvoltarea lingvisticii generale, ele prezintă şi unul practic, acela de a uşura, de la început, învăţarea corectă a limbilor străine prin insistenţa asupra deosebirilor faţă de limba maternă şi, drept consecinţă, asupra tendinţei, altfel inevitabile, de a asimila, ca să nu spun a confunda, două sisteme lingvistice diferite.

Pe lingvist îl interesează orice fapt de limbă, indiferent de compartimentul căruia îi aparţine : foneme, forme gramaticale, grupuri sintactice, formarea cuvintelor, lexic etc. Tot aşa el nu are preferinţe, teoretic vorbind, pentru un anumit aspect al limbii pe care o studiază. La începutul comunicării mele am afirmat că numai după ce au căpătat formă scrisă operele literare ale vechilor indieni şi ale vechilor greci a fost posibilă cercetarea lingvistică. Mai tîrziu ea s-a extins, în limita condiţiilor impuse de epocă, şi asupra limbii vorbite (de ex. gramaticii latini care corectau pronunţările şi formele gramaticale considerate de ei greşite, adică neconforme cu normele limbii literare). Deci variantele scrise şi cele vorbite, acestea, existente pe plan atît orizontal (dialecte, graiuri), cît şi vertical (vorbire familiară, populară, argotică etc.), constituie deopotrivă obiectul de studiu al lingvistului. Dacă, la început, sub influenţa filologilor clasici, care nu puteau cunoaşte şi, prin urmare, nici studia limbile greacă veche şi latină decît cu ajutorul textelor, cercetătorii idiomelor vii (romanice, germanice, slave) s-au interesat aproape exclusiv de aspectul scris, confundat cu cel literar, al acestora, cu vremea ei şi-au îndreptat atenţia tot mai mult asupra aspectelor vorbite, exagerînd uneori importanţa acestora din punct de vedere teoretic.

Metoda folosită de lingvist este cea inductivă : pornind de la fapte izolate, adică individuale, ajunge la stabilirea unor principii, a unor idei generale, valabile pentru toate faptele de acelaşi fel din punctul de vedere al modului cum iau naştere şi cum evoluează. Procedează, aşadar, ca zoologul sau botanistul, ceea ce, în treacăt fie spus, a dus, în cazul unor lingvişti zeloşi, la asimilarea disciplinei lor cu ştiinţele naturale. În această privinţă, lingvistul diferă de filolog, care recurge la metoda deductivă, în sensul că numai după ce s-a introdus în cunoaşterea ştiinţifică a unei limbi poate întocmi o ediţie serioasă de text : limba acestuia reprezintă particularul în comparaţie cu aceea a întregului popor, care constituie generalul. Metoda deductivă este aplicabilă şi în lingvistică.

După numeroase cercetări de amănunt asupra a tot felul de idiome, s-a ajuns, cum am amintit deja, la stabilirea unor idei generale, a unor principii valabile, în condiţii identice sau foarte asemănătoare, pentru orice limbă. Aşa a luat fiinţă lingvistica generală în sensul mai ales al şcolii franceze, reprezentată cu deosebire prin indo-europenişti. Această lingvistică generală, deşi, prin caracterul ei teoretic, poate fi numită filozofie a limbajului, diferă esenţial de adevărata filozofie a limbajului, creată de W. von Humboldt, pe care l-au urmat, la vremea lui, o serie de lingvişti, şi ei mai mult filozofi decît lingvişti propriu-zişi. O reluare a doctrinei lui se constată, mai cu seamă între cele două războaie, în Germania, unde, sub influenţa atmosferei politice bine cunoscute, ea a fost denaturată. Metoda deductivă este în prezent o caracteristică generală a structuralismului, cu toate ramificaţiile lui.

★

Conformîndu-mă temei indicate în titlul comunicării de faţă, am încercat să arăt raporturile existente între lingvistică şi filologie, discipline atît de intim legate una de alta, încît, chiar pentru reprezentanţii lor, ele par a fi una singură. În acest scop, a trebuit să le descriu în trăsăturile lor particulare, aşa cum le văd specialiştii, mai ales de la începutul secolului trecut, cînd ambele au devenit discipline ştiinţifice propriu-zise. Interesant este faptul că şi atunci filologia a precedat lingvistica, întocmai ca la vechii indieni şi vechii greci, şi pentru motive în general asemănătoare. De astă dată, ele au fost, foarte adesea, cultivate de unul şi acelaşi specialist, o dovadă în plus că era greu, dacă nu imposibil, să fie separate. Astfel, ca să mă refer numai la domeniul romanic, mai familiar mie din punct de vedere profesional, învăţatul care a pus bazele ştiinţifice şi ale uneia şi ale celeilalte, Friedrich Diez, a început cu filologia. Trebuia să cunoască mai întîi o serie de monumente literare romanice pentru a putea apoi să desprindă din ele particularităţile caracteristice ale limbilor în care erau scrise. (Bineînţeles, informaţia lui nu s-a limitat numai la atîta.) O bună bucată de vreme, exemplul lui Diez a fost urmat de majoritatea romaniştilor. Specializarea, ca să zic aşa, a apărut mai tîrziu, către sfîrşitul secolului trecut, accentuîndu-se mereu, în secolul nostru, prin preferinţa, din ce în ce mai marcată, pentru lingvistică. Faptul se explică, într-o măsură însemnată, ca o consecinţă a atenţiei acordate aspectelor vii, adică vorbite, ale idiomelor romanice, în special dialectelor şi graiurilor populare, precum şi vorbirii familiare. În modul acesta, folosirea textelor a căzut pe un plan secundar, ceea ce înseamnă neglijarea filologiei.

În epoca noastră contribuie la menţinerea şi dezvoltarea acestei situaţii concepţiile lingvistice moderne, pentru care se poate spune că nu există limbi, ci limba; cu alte cuvinte nu individualităţi concrete, ci sisteme mai mult ori mai puţin abstracte. Şi filologia am văzut că se ocupă de aspectele particulare, aşa cum apar ele în texte, ale limbilor.

Constatarea, enunţată pe scurt, ceva mai sus, că, pe măsură ce ne apropiem de epoca noastră, lingvistica se dezvoltă oarecum în dezavantajul filologiei — fapt care se datoreşte şi specializării tot mai accentuate, caracteristică pentru disciplinele ştiinţifice în general — o putem face şi

cu privire la activitatea românilor în aceste domenii. Învăţaţii care le-au pus bazele la noi, ca Cipariu şi Hasdeu, au fost deopotrivă lingvişti şi filologi. Tot aşa cei care i-au urmat la distanţe în timp mai mari sau mai mici, de pildă Philippide, Densusianu sau Puşcariu, dar deja la aceştia este evidentă predominarea lingvisticii asupra filologiei. O excepţie fac Candrea şi Drăganu, care se dovedesc a fi cei mai fideli tradiţiei inaugurate de Cipariu şi Hasdeu. Dintre cercetătorii actuali, numai doi, şi nu mi se pare pură întîmplare că ei sînt şi cei mai în vîrstă — este vorba de acad. Rosetti şi de cel ce vă vorbeşte — au şi activitate filologică, dar ea ocupă, cantitativ, un loc relativ modest în întreaga lor operă. Munca filologică propriu-zisă o fac astăzi numeroşi tineri, mai toţi angajaţi la diverse edituri, care n-au pornit de la lingvistică, ci de la istorie şi critică literară spre a ajunge la filologie. Şi de această formaţie a lor se resimt adesea ediţiile pe care le întocmesc. Ar fi timpul să se reia firul, întrerupt în mare parte, al tradiţiei, pentru ca textele noastre, îndeosebi cele vechi, dintre care multe continuă să existe numai sub formă de manuscris, să fie puse la dispoziţia marii mulţimi de iubitori ai lor într-o înfăţişare demnă de importanţa lor pentru cultura noastră naţională.

ÎN LEGĂTURĂ CU TERMENUL *INEFABIL*

DE

ION ŞTEFAN

Se observă în ultimul timp, în publicaţiile literare şi îndeosebi în articole de critică avînd ca obiect prezentarea şi aprecierea operelor poetice, frecventa utilizare a termenului neologic *inefabil*. Ne propunem să stăruim asupra lui deoarece pare a fi unul din cele mai adecvate exemple pentru a demonstra cum un cuvînt îşi lărgeşte aria înţelesurilor, din cauza unei întrebuinţări frecvente, atribuindu-i-se semnificaţii ce depăşesc limitele semantice cu care este înregistrat în dicţionare.

Datorită desei utilizări în eseurile de critică şi în studiile de poetică, cuvîntul şi-a cîştigat privilegiul de a fi încorporat în terminologia literară. Şi, totuşi, neologismul nu este cuprins în *Dicţionarul de terminologie literară*, apărut nu de mult. Constatînd acest fapt, Şerban Cioculescu a publicat un articol, ilustrat cu mai multe exemple, din care reies cîteva sensuri ale cuvîntului [1]. Articolul comportă însă cîteva completări. Autorul face, cu privire la datarea cuvîntului, o afirmaţie dezminţită de texte. El susţine că termenul *inefabil* a început să fie folosit, în limba română, după întîiul război mondial. De altfel, exemplele la care recurge sînt din jurul anului 1930 şi mai recente, fiind extrase din scrierile lui Tudor Arghezi şi din unele articole ale lui Eugen Ionescu. Selectînd citate în care neologismul *inefabil* are o valoare de termen literar — ca acela extras din revista „România literară" din 17 decembrie 1932, unde Eugen Ionescu afirma că „poezia este *inefabilă*" — Şerban Cioculescu subliniază polisemia cuvîntului, care ar anula sensul comun de „neexplicabil".

Apelînd la cîteva exemple din literatura străină mai veche, Şerban Cioculescu arată originea mistico-religioasă a cuvîntului; folosirea lui în scrierile de astăzi ar putea să însemne o sacralizare a obiectului poetic, impunîndu-se în felul acesta anumite limite percepţiei critice (Cioculescu conchide însă că criticii au datoria să găsească cuvintele necesare pentru a exprima şi . . . inexprimabilul).

---

[1] *Inefabilul*, în „România literară", nr. 23, din 4 iunie 1970, p. 5.

Exemplelor date de Șerban Cioculescu pentru a demonstra originea religioasă a cuvîntului li se poate adăuga și afirmația autorilor unui dicționar bilingv, editat la București în 1840 — care explică termenul francez *ineffable* prin „nespus, negrăit, care nu se poate exprima prin cuvinte" — că *ineffable* se zice, în limba franceză, bineînțeles, „mai cu seamă cînd vorbește cineva de Dumnezeu și de tainele religiei" [2].

Sînt însă și în literatura contemporană exemple în care cuvîntul apare în contexte cu caracter mistic, religios. Astfel, incriminînd, într-o tabletă datînd din 1937, vocea teatrală și lirică „fără trebuință" a unui preot care oficia slujba religioasă la căpătîiul unui mort (în timp ce sufletul, cum zice autorul textului, îngenunchiază la poarta tainelor), Arghezi scrie : „acest preot care a răcnit idei cu lumină și a înjunghiat *inefabilul* cu răgetu-i mare, ar fi putut citi lin ruga deslegării" [3].

Cuvîntul *inefabil* are în limba română o istorie mai veche decît cea pe care i-o reconstituie Șerban Cioculescu. Cea dintîi atestare a cuvîntului într-un dicționar românesc se găsește în 1848, în vocabularul lui I. D. Negulici, care explică termenul astfel : *inefabil*, adj. „ceea ce nu se poate esprima, nu se poate spune prin vorbe ; nespus, nedescris. Se zice numai în bine (plăcere, simțimente inefabile)" [4]. Cuvîntul reapare în dicționarul bilingv al lui Ion Costinescu [5], din 1870, care este, în același timp, și explicativ : „*inefabil*, adj. : nespus, negrăit, ceea ce nu se poate arăta prin vorbe". În *Dicționarul limbii române*, tipărit în 1872, al lui A. T. Laurian și J. C. Massim, cuvîntul capătă o explicație asemănătoare : „i n e f a b i l e, ce nu se poate esprima prin cuvinte, indicibil". Autorii înregistrează și substantivul *inefabilitate*, care nu a pătruns în limbă, locul său fiind luat de forma *inefabil*, prin substantivarea adjectivului. Nu am întîlnit în textele parcurse decît o singură atestare a formei *inefabilitate*, și anume la G. Călinescu : „Nu trebuie să cădem în subtilități pe tema *inefabilității*" [6] (autorul se referă la „inefabilitatea" artei).

Apariția cuvîntului în texte nu părea să-i prevestească o carieră prestigioasă ca termen literar. Într-adevăr, I. L. Caragiale dă cuvîntului o utilizare insolită în exemplul următor, datînd din 1896 : „zîmbind luminos cu *inefabila* satisfacție a dobitocului pe care ai nemerit să-l scarpini tocmai unde-l mănîncă" [7].

Este cert însă că termenul *inefabil* a căpătat o circulație mai întinsă în studiile critice și în eseurile referitoare la operele poetice, începînd dinainte de primul război mondial, în special prin articole despre simbo-

---

[2] P. Poenar, F. Aaron și G. Hill, *Vocabular franțezo-românesc*, vol. I—II, București, 1840—1841. De altfel, și în literatura veche românească, *nespus* apare mai ales ca atribut al faptelor lui Dumnezeu : „Domnul nostru, celuia ce-i iaste ținearea *nespusă* și măria neajunsă" (*Liturghierul* lui Coresi, Bucuiești, Editura Academiei, 1969, p. 133).

[3] T. Arghezi, *Ce-ai cu mine, vîntule?*, București, Editura Fundațiilor pentru literatură și artă, 1937, p. 114.

[4] I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite pînă acum în limba noastră și de toate cele ce sînt a se mai primi d-acum înainte și mai ales în științe*. București, 1848.

[5] Ion Costinescu, *Vocabular român-francez*, București, 1870.

[6] G. Călinescu, *Principii de estetică*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 54.

[7] I. L. Caragiale, *Opere*, Editura „Cultura națională", 1932, vol. III, p. 53.

lism sau alte curente literare moderniste. Iată un exemplu din 1908, dintr-un articol semnat de Isabela Sadoveanu: „Simboliştii caută a exprima în operele lor simtimintele şi ideile nelămurite prin care acest *inefabil* se reprezintă în sufletul nostru" [8].

În scrierile dintre cele două războaie mondiale, cuvîntul devine tot mai frecvent. Exemplele furnizate de Şerban Cioculescu ar putea fi îmbogăţite cu citate din opera lui George Călinescu. Iată numai unul: „peste banalitatea conţinutului didactic, este un *je ne sais quoi*, un *inefabil*, un murmur al iraţionalului" [9]. Termenul este folosit şi de Lovinescu: „Elementul *inefabil*, partea intimă a operei de artă, ce se adresează sensibilităţii" [10]. Nu-l întrebuinţează Mihail Dragomirescu, care-i preferă cuvîntul *farmec*.

În primii ani de după 1944, cuvîntul se foloseşte mai rar fapt ce explică de ce, chiar în 1966, autorii *Dicţionarului de neologisme* precizează că termenul *inefabil* este „rar". În ultimii ani însă, neologismul de care ne ocupăm a început din nou să capete o utilizare destul de întinsă, mai ales la unii dintre criticii mai tineri, printre care trebuie citat în primul rînd Nicolae Manolescu, discipol al lui G. Călinescu.

Considerăm că nu este lipsit de interes să arătăm unele dintre căile prin care se produce difuzarea cuvîntului *inefabil*. Astfel, exemplul citat mai sus din cursul de estetică al lui G. Călinescu urmează după reproducerea unui pasaj din André Bremond, pe care-l reluăm aici, pentru că exprimă o idee ce constituie, fără îndoială, cauza principală a transferului cuvîntului *inefabil* din domeniul mistico-religios, în cel literar: „Il y a encore dans la poésie de certaines choses *ineffables* et qu'on ne peut expliquer. Ces choses en sont comme les mystères" [11].

O altă cale a difuzării neologismului de care ne ocupăm este comentariul pe marginea unor lucrări semnate de autori ce fac uz cu mai mare insistenţă de acest cuvînt. Iată un exemplu concludent. Nu de mult a apărut o carte de poetică matematică, al cărei autor, Solomon Marcus, consideră că inefabilul este un atribut al limbajului poetic. Citäm: „explicaţiile ţin de funcţia noţională a limbajului, în timp ce *inefabilul* poetic este un rezultat al funcţiei sale de sugestie"; „limbajul ştiinţific este dominat de elemente explicabile, în timp ce limbajul poetic este dominat de elemente *inefabile*" [12]. Criticii sau lingviştii care au comentat această carte n-au putut ocoli folosirea termenului *inefabil*. Într-o notă, Matei Călinescu nu se poate reţine să nu menţioneze că „un matematician nu se sfieşte să vorbească despre *inefabil*" [13]. Tot într-o recenzie despre lucrarea citată, Ov. S. Crohmălniceanu scrie că „retranşat îndărătul *inefabilului* artei, el (literatul) găseşte penibile încercările de a pune în formulă limbajul poetic" [14]. De asemenea, într-o scurtă prezentare a aceleiaşi

---

[8] „Viaţa românească", 1908, nr. 3. p. 301.

[9] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 54. Amintim că studiul *Istoria ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică* datează din 1947.

[10] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. VI, *Mutaţia valorilor estetice*, Bucureşti, Editura „Ancora", 1929, p. 193.

[11] Apud G. Călinescu, *op. cit.*, p. 54.

[12] Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, p. 36, 51.

[13] „România literară", nr. 35, din 27.VIII.1970, p. 5.

[14] „România literară", nr. 42, din 15.X.1970, p. 14.

cărți, un lingvist, Sorin Stati, amintește de „domeniul prin excelență *inefabil* al poeziei" [15].

Trebuie să menționăm, pe de altă parte, contribuția traducerilor din limba franceză, din care provine cuvîntul. De pildă, o carte foarte citită, tradusă în anul 1970, *De la Baudelaire la suprarealism*, a criticului Marcel Raymond, în care autorul face uz totuși cu moderație de cuvîntul discutat în rîndurile de față, a determinat pătrunderea termenului în primul rînd în scrisul semnatarului tălmăcirii, poetul și eseistul Leonid Dimov, din ale cărui articole mai recente renunțăm să mai aducem probe.

Care sînt însă accepțiile cuvîntului *inefabil*? Potrivit dicționarelor, *inefabil* înseamnă „inexprimabil", „indicibil". D.M. îl înregistrează numai ca adjectiv, deși cuvîntul este folosit și cu funcția de substantiv. În scris însă, sfera semantică cu care este menționat neologismul în dicționare se lărgește. Dăm numai cîteva exemple. Într-o tabletă despre hîrtie, semnată de Arghezi, cuvîntul pare să aibă sensul de „imaculat" : „*Inefabilul* material, alb, cel mai frumos și mai gingaș inventat de om" [16]. În exemplul următor, extras dintr-un interviu, scriitorul Al. Ivasiuc îi atribuie, probabil, înțelesul de „virtual", „imaginar" : „Pe un raft *inefabil* ar sta, de o parte, Nichita Stănescu, apoi cîțiva colegi de-ai mei de generație — Ion Alexandru, Ion Gheorghe..." [17]. Considerîndu-se că ceea ce constituie adîncul inexprimabil al unui fenomen este însăși esența lui, unii autori îi conferă cuvîntului și această accepție, ca în exemplul ce urmează : „Întemeiată (critica) pe unic, pe *inefabil*" [18]. Probabil că Nicolae Manolescu utilizează mai mult decît orice alt autor acest cuvînt. Pentru tînărul critic, termenul a devenit un element obsesiv, folosindu-l în aproape fiecare articol, uneori fără o accepție precisă, mai mult pentru eufonia lui. Într-adevăr, sînt cazuri în care este greu de stabilit cu precizie ce înțeles i se dă cuvîntului. În expresia „o valoare concretă, aproape *inefabilă*" [19], adjectivul ar putea să fie echivalent cu „palpabil". Iar în citatul următor : „O hartă sau o planșă statistică a lui Jacques le Goff comunică tot atîta *inefabil* cît un montaj de texte scrise la J. Huizinga" [20], termenul ar putea să se refere la fapte „pline de semnificație". Într-un articol recent, criticul vorbește de „spațiul dens și *inefabil* al artei epice" [21], unde cuvîntul ar putea să determine un spațiu greu de pătruns sau poate plin de farmec.

Dar de ce reclamă Șerban Cioculescu ca termenul *inefabil* să fie inclus în dicționarul de terminologie literară? Nu numai pentru că neologismul apare des în formula „inefabilul artei", căpătînd astfel o amprentă poetică, ci mai ales pentru motivul că el crede a fi găsit exemple în care cuvîntul are accepția unui termen literar, fiind echivalent cu „poezie". Astfel, într-o tabletă din 1928, al cărei titlu este *Poezia*, Arghezi scrie :

---

[15] „România liberă", 22.IX.1970, p. 2.
[16] T. Arghezi, *Scrieri*, București, Editura pentru literatură, 1964, vol. 6, p. 16.
[17] „Informația Bucureștiului", 12.IX.1970, p. 2.
[18] Nicolae Manolescu, în „Tribuna", 13.VIII.1970.
[19] *Ibidem*.
[20] Nicolae Manolescu, în „Luceafărul", 27.IX.1970, p. 2.
[21] „Luceafărul", nr. 7, din 13 februarie 1971, p. 4.

„Este într-adevăr o îndrăzneală să porneşti viu şi voinic, asociat cu *inefabilul*, la cucerirea insulei cu luciole" [22].Cioculescu atribuie cuvîntului *inefabil*, în acest context, înţelesul de „poezie" sau de „vocaţie poetică". Într-un alt exemplu, dintr-un text datînd din 1941, Cioculescu consideră că Arghezi a folosit neologismul *inefabil* cu sensul de „inspiraţie" : „Artistul fără colaborarea *inefabilului* e lipsit de chin şi de îndoială" [23], deşi s-ar putea ca poetul să se fi gîndit la colaborarea misterului. Interpretările ce se dau accepţiilor pe care le are termenul *inefabil* în opera lui Arghezi pot fi variate. Aceste interpretări sînt favorizate de afirmaţia poetului că „o noutate veche (este) înfrăgezită de cuvintele întoarse la alte înţelesuri şi izvoade" [24].

Oricum, în limba scriitorilor, un cuvînt este investit adeseori cu valori semantice noi, ce se lămuresc numai cu ajutorul contextului şi care rămîn, de multe ori, închise în graniţele textului respectiv, fără a căpăta deci o circulaţie care să îndreptăţească înregistrarea lor în dicţionare.

---

[22] T. Arghezi, *Tablete de cronicar*, Bucureşti, ESPLA, 1960, p. 85.

[23] T. Arghezi, *op. cit.*, p. 117.

[24] T. Arghezi, *Ce-ai cu mine, vîntule?*, Bucureşti, Editura Fundaţiilor pentru literatură şi artă, 1937, p. 10.

DESPRE ORIGINEA ȘI SEMNIFICAȚIA ETIMOLOGICĂ A TOPONIMICULUI *ARGEȘ*

DE

I. IONESCU

Investigațiile etimologice asupra originii și semnificației toponimicului *Argeș* n-au ajuns pînă în prezent la un rezultat unanim.

Ultimul care a reluat discuțiile despre toponimicul respectiv este prof. G. Ivănescu. În articolul *Istoria unui cuvînt* („Argeș" nr. 5 (48), mai 1970, p. 17), domnia-sa afirmă: „Din nefericire, rădăcina indo-europeană primitivă **arg-*, presupusă pe baza derivatului traco-dacic și iliric **argella* « argea » (cf. alb. *ragal* și dacor. *argea*), singura care poate explica toponimicele traco-dacice în discuție, are un sens care nu se potrivește de loc cu numele unui rîu « a închide », așa că explicarea numelui Argeș, prin această rădăcină, este exclusă".

În numărul următor al aceleiași publicații („Argeș", nr.6 (49), iunie 1970, p. 18—19), continuînd discuțiile în articolul *Din nou despre cuvîntul Argeș*, se oprește asupra ipotezei lui N. Drăganu (*Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei*, București, 1933, p.531—532), care respinge explicația lui Hasdeu a originii Argeșului prin armenescul *Argeș* (*Istoria critică a românilor*, I, p. 183; *Cuvente den bătrîni*, II, p. 251), dar este favorabil etimologiei toponimicului Argeș dată de G. Weigand (în „Jahresbericht . . .") care admitea un cuvînt peceneg sau cuman înrudit cu cigataicul *argiș* „caravană"; N. Drăganu presupune că toponimicul Argeș ar putea fi de origine pecenegă ori cumană sau provenind din turcescul *arγïš*, *arγiš* „înălțime, ridicare de teren". „Argeșul muntean este mai curînd cuman decît peceneg".

Prof. G. Ivănescu socotește „că presupunerile lui Drăganu sînt cele mai plauzibile din cîte s-au făcut; dar înainte de a considera problema ca rezolvată, trebuie să ne asigurăm că într-adevăr cuvîntul turcesc în discuție există în limba turcă primitivă și că a putut fi moștenit de limba cumană".

Să vedem acum dacă acest punct de vedere poate fi într-adevăr susținut.

a) V. Laurent (*Argeşul din Valahia şi Argeşul din Armenia*, în „Revista istorică", vol. XXXII, 1946, nr. 1—12, p. 52) a stabilit că forma corectă a Argeşului din Armenia este *Arčeš*, reproducînd grafia grecească Ἀρτζέσιν, atestată documentar din prima jumătate a secolului al XI-lea, şi nu Argeş. Explicarea prin toponimicul armenesc este înlăturată;

b) În realitate, etimologia cuvîntului *argeà* (pl. *argèle*), adusă în discuţie de prof. G. Ivănescu, a fost dată de Nobert Jokl (1877—1942) şi are baza i.-e. *are-g-*, v. ind. *argala*-h, *argala* „zăvor, încuietoare", v. sax. *rakud*, ags. *reced* „clădire, casă, palat, templu",—baza este considerată de Alois Walde — Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, I. Band, Berlin und Leipzig, 1930, p. 81, ca variantă a i.-e. *ark-*, lat. *arceo* „încui, izolez, îndepărtez", *arca* „cutie, raclă", *arcanus* etc. (I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, Bucureşti, 1970, p. 133, 217);

c) Tema indo-europeană *arĝ-*<*areĝ-*>, *argi-*, *argu-*/gr. ἀργός, ἀργήεις, dor. ἀργᾶς), care are sensul de „strălucitor, albicios" (glänzend, weisslich) (W.P., I, cit., p. 82—83), a fost susţinută de Vasile Pârvan în toponimicul *Argeş* (*Consideraţii asupra unor nume de rîuri daco-scitice*, Acad. Rom. Mem. Secţ. Ist., seria a III-a, tom. I, 1923, p. 12—16; *Getica*, p. 42, 81), iar concluzia sa că „*Argeşul românesc este deci străvechi thracic şi de două mii de ani pronunţarea cuvîntului a rămas aceeaşi*" este valabilă şi astăzi.

Coincidenţa toponimică a *Argedavei*, din inscripţia săpată în cinstea lui Acornion (48 î.e.n.) de la Dionysopolis, păstrată astăzi în Muzeul arheologic din Sofia (a se vedea textul tradus şi analizat la Radu Vulpe, *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac*, în „Studii şi comunicări". Muzeul Piteşti, 1968, p. 38; C. Daicoviciu, *Dacica*, 1969, p. 55—56), cu numele Argeşului nostru, a fost demonstrată în mod convingător de Vasile Pârvan;

d) În sprijinul temei *arĝ-*, din toponimicul *Argeş*, înclină şi Alexandru Philippide (*Originea românilor*, I. Iaşi, 1923, p. 457—58), care arată că pe teritoriul thrac al Peninsulei Balcanice există localităţi şi un rîu radicalul *arz-*: *Arzus* (*Ἀρζος).

În limba traco-dacă i.-e. *ĝ*, *ĝh*>*z* (d) (cf. *Istoria limbii române*, vol. II, 196[illegible] p. 316).

Alexandru Philippide (*op. cit.*, p. 458) menţionează că există un rîu, care are şi astăzi *ĝ*, acolo unde izvoarele vechi scriu *z*: *Tunğa* (scris în hărţi *Tundscha*, *Tundja*, *Tundsha*) = *Tonzus* (Τόνζος), în regiunea oraşului Philippopolis (Ptolomaeos, III, 11, 12);

e) Sufixul *-eš*, din toponimicul *Argeş*, îl considerăm tot de origine indo-europeană, din *eis-*, cu sensul de *a mişca*, *a curge repede*, *impetuos* (sich heftig, ungestüm, schnell bewegen, W. P., I, cit., p. 106; I. Ionescu, *Semnificaţia Argeşului*, în „Mitropolia Olteniei", XX, 1968, nr. 7—8, p. 563—567; idem, în „Biserica ortodoxă română", LXXXVIII, 1970, nr. 7—8, p. 778—786).

Indo-europeanul *i* şi diftongul *ei* apar în idiomul traco-dacilor în general ca *i*. Din cauza pronunţării deschise, *i* apare ca *e* în multe nume traco-dace (I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, 1967, p. 146), de unde am avea: *eis*>*is*>*es*.

Elementul lingvistic *eis* îl întîlnim frecvent ca sufix: *-eš*, *-iš* şi în alte hidronime autohtone de pe teritoriul ţării noastre, ca în *Mureş*, ates-

tat sub formele Μάρις (Herodot, IV, 49), Μάρισος (Strabo), *Marisia* (Iordanes), Μορήσής (Const. Porphyrog.), sau ca *Someș*, continuatorul anticului *Samus*, care presupune că rîul se numea probabil *Samis(s)os*, *Samisia*, *Samesis* cu *a>o* sub influența lui *m* (*Istoria limbii române*, vol. II, 1969, p. 358), de unde deducem că și *Argeș* va fi fost, ca forme, probabil : *Argesos*, *Argesia*, *Argesis*.

Din oscilația grafică *-s*, *s-* ; *si-*, *-sk-* „pare să rezulte că în limba autohtonilor exista în pozițiile respective sunetul *š*, inexistent în greacă și latină, și tocmai de aceea notat oscilant *Crisos — Crisia* : Criș ; *Maris — Marisos — Marisia* : Mureș ; *Timesis — Tibisia — Tibiscos* : Timiș" (*Istoria limbii române*, cit., p. 362). Aspectul acesta îl întîlnim și în albaneză, unde orice *s* vechi a devenit *š* (ortografiat *sh*) : *Scupi>Shkup* ; *sanitosus>shëndosh* ; *Naissus>Niš* etc.

Fenomenul lingvistic *i>e* (*-issos*, *-isia -eš*) nu contrazice legile limbii române nici în *Argeș*, v. drom. *Arghiș*, *Argyas* : Ὀρδησσός (Herodot, Ptolemeu), Ordesos (Plinius), probabil redarea aproximativă a unui Ἄργησσος, considerat ca un nume propriu autohton, păstrat în limba română (*Istoria limbii române* cit., p. 356), fără să fi fost nevoit să treacă, după cum se presupune, printr-o filieră slavă meridională (Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, 1968, p. 227 ; idem, *Sur quelques emprunts anciens du roumain au slave méridional et au magyar*, în „Romanoslavica", XVI, 1968, p. 22).

Pronunțarea *Argiš* este veche românească. O găsim înscrisă și pe sigiliul orașului Curtea de Argeș, sub forma аргишъ, aplicat pe hrisovul din 1632 (Emil Vîrtosu, *Din sigiliografia Moldovei și Țării Românești*, în D.I.R., Introducere, II, București, 1956, p. 493—494 ; Virg. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș*, în „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice", X—XVI, 1917—1923, București, 1923, p. 28).

f) Într-o limbă, hidronimele păstrează cele mai vechi numiri, iar etimologia lor e mai ușor de stabilit, fiindcă numele apei este dat de la o caracteristică a ei (Repedea, Neagra, Adînca etc., *Istoria limbii române*, cit., p. 356). Tot așa și hidronimul Argeș, de unde și-a luat numele în antichitate, poate, Argedava, iar în timpurile mai noi și orașul Argeș, ca și ținutul și județul Argeș, de origine indo-europeană, este nume propriu autohton păstrat în limba română, care ar semnifica : *rîu sau apă curgătoare rece și limpede, strălucitoare, albicioasă.*

NOTE ETIMOLOGICE ŞI LEXICALE

Áuf, interj. Cuvîntul a fost înregistrat de V. Arvinte în lucrarea *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului* publicată în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Iaşi, VIII , 1957, fasc. 1, p. 138, unde se precizează şi originea : germ. *auf* cu sensul „Semnal prin care se deşteaptă dimineaţa lucrătorii forestieri sau se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să ridice buşteanul cu ţapinele toţi deodată". Ilie Dan, într-un glosar regional din Pîrteştii-de-Jos, Gura Humorului, publicat în „Limba română", XI , 1962, nr. 6, p. 647, face următoarea precizare : „Cuvînt de îndemn, care marchează începutul unei acţiuni". În Frătăuţii Noi, Mănăstioara, Siret, jud. Suceava este folosit îndeosebi pentru a îndemna calul să ridice piciorul la potcovit. Cuvîntul a fost răspîndit de meşterii fierari de origine germană. Mai rar este folosit, în localităţile amintite, ca un îndemn pentru a pregăti pe cineva în vederea începerii unei acţiuni (cînd persoana nu stă în picioare !).

Bránzoli, s. f. sing. Cuvîntul nu a fost înregistrat pînă acum în dicţionare şi glosare. Îl cunoaştem din Mănăstioara şi Siret, cu sensul de „talpă interioară la încălţăminte, pusă peste talpa propriu-zisă ; branţ ; taban". Din germ. *Brandsohle* „idem". Dicţionarele indică şi pentru *branţ*, acelaşi etimon german.

Camizélcă, camizélci, s.f. La Vatra Moldoviţei şi în Mănăstioara, de unde îl cunoaştem , cuvîntul are sensul de „jiletcă". Este înrudit cu *camizol* „(Inv.) haină de casă, scurtă, cu mîneci, pe care o purtau femeile" (DM). În amîndouă localităţile cuvîntul este folosit numai de oamenii în vîrstă. Din germ. *Kamisol* „pieptar, vestă", cu suf. *-că*.

Canoánă, canoáne, s.f. Cuvîntul a fost înregistrat de Gh. Iftinchi în lucrarea sa *Graiul din Frătăuţii Vechi*, „Limba română", IX, 1960, nr. 3, p. 80, unde se precizează şi etimonul german *Kanone*, de G. Muntean în *Lexic regional*, Bucureşti, 1960, p. 99 şi de V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu în *Glosar regional*, Bucureşti, 1961, p. 22 (aici variante *canon* şi *canun*). Peste tot cuvîntul este cunoscut cu sensul de „tun". Aşa l-am înregistrat

şi noi la Putna, jud. Suceava, într-un cîntec popular : „Împarati luminati/ Fă o paşi cu driaptati/ Că ni bat canuanili/ Şî ni plîng vadanili". În Mănăstioara, acum cîteva decenii, avea acelaşi sens ; astăzi este cunoscut numai cu sensul de „proiectil de tun ; ghiulea ; tubul gol al proiectilului, pe care se bate coasa". Sensul acesta, mai nou, al cuvîntului, este cunoscut în localitatea amintită de către toţi vorbitorii, indiferent de vîrstă. Este, fără îndoială, o deplasare de sens determinată de lipsa unui termen pentru noţiunea „proiectil de tun".

Cubíc, cubíci, s.m., **cubicí, cubicésc,** vb. IV, tranz. Cuvîntul a fost înregistrat de V. Arvinte în *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului*, p. 145, cu sensul „un metru cub de lemn". L-am înregistrat în localităţile Bănceşti, Mănăstioara, Siret, Vicovul-de-Sus cu sensul, mai general, de „un metru cub". *Am un cubic di scînduri. Am carat doi cubîş di katră. Cubic* corespunde primei părţi a compusului german *Kubikmeter* „metru cub". Am fost informaţi că şi populaţia germană din Mănăstioara, plecată în cea mai mare parte în Germania în 1940, pronunţa *Kubik*, nu *Kubikmeter*.

Verbul *cubici*, înregistrat în aceleaşi localităţi (vezi şi *Glosar regional*, 1961, p. 101), se foloseşte cu sensul de „a măsura în metri cubi, a cuba". V. Arvinte, *op. cit.*, p. 145, înregistrează varianta *cubicá* „a măsura şi a aşeza lemnele în grămezi de un metru cub". Verbele *cubici* şi *cubica* s-au format prin derivare de la *cubic*, cu suf. *-i* şi, respectiv, *-a*.

Durc, durchi, adv. Înregistrat în *Lexic regional*, 1960, p. 101, cuvîntul are sensurile : „1. Înainte. *Du-te durc prin tunel, fără grijă.* 2. Mereu. *O plouat trei zile şi trei nopţi durc, durc.* 3. Dincolo. *Dă-i o gaură durc fără grijă*". Am înregistrat în Straja, jud. Suceava, varianta *durchi* (monosilabic), în expresia *a merge durchi*, cu sensul de „înlănţuit, unul după altul, legat, continuu". Din germ. *durch*, în expresia *durch und durch* „de la un capăt la celălalt". Ni se pare că al treilea sens al cuvîntului, din *Lexic regional*, nu este „dincolo", ci „pînă dincolo". Aşa reiese din exemplul citat şi corespunde sensului „pătruns, răzbit, pînă dincolo" din germană. Cf. *Dicţionar român-german*, Bucureşti, Editura Academiei, 1966, p. 249, sub II.

Fest, adv. Cuvîntul este folosit curent în localităţile Bănceşti, Mănăstioara, Siret, Putna, Straja, Vatra Moldoviţei cu sensul de „tare, zdravăn, puternic". *M-o strîns fest. L-o batut fest. S-o dus fest şi-o prins trenu.* A mai fost înregistrat în com. Lisa, Făgăraş, cu sensul de „zdravăn" (vezi *Lexic regional*, 1961, p. 91) şi în mai multe localităţi din fostul judeţ Rădăuţi (*Lexic regional*, p. 102) cu sensul de „totdeauna, mereu". Credem că acest sens a fost notat greşit de culegător deoarece în nici una din localităţile în care l-am înregistrat — şi cele mai multe coincid cu cele menţionate în *Lexic regional*, vezi p. 97 — nu am întîlnit sensul acesta. Din germ *fest* „idem".

Flis, flísuri, s.n. În Bănceşti, Mănăstioara şi Siret am înregistrat acest cuvînt cu sensul de „hîrtie creponată". Cuvîntul este folosit mai mult pe femei, dar e cunoscut şi de bărbaţi. Este germ. *Vlies*, folosit cu acelaşi sens de vorbitorii limbii germane din Siret.

Glianț, s.n. sing., **glianțuí, glianțuiésc,** vb. IV, tranz. În Siret şi în satele din împrejurimi se folosesc în mod curent substantivul *glianț* „lustru dat ghetelor" şi verbul *glianțui* „a lustrui încălțămintea". Substantivul este germ. *Glanz* „luciu, lustru, poleială", iar verbul s-a creat în limba română din *glianț* + suf.-*ui*.

Glici, glíciuri, s.n. „patine de lemn cu care se dau copiii pe zăpadă sau pe gheață". Cuvîntul nu a fost înregistrat în glosare sau dicționare. Își are originea în germ. *Glitsche* „alunecuș, pîrtie de gheață, ghețuș".

Hac, hácuri, s.n. Înregistrat numai în Mănăstioara, cuvîntul denumește două unelte : una de recoltat cartofii și alta de recoltat sfecle. În primul caz, unealta este asemănătoare cu o sapă, numai că în loc de lamă are două cîrlige ascuțite la vîrf. În al doilea caz se aseamănă cu un hîrleț, dar are, în locul lamei, două coarne ascuțite între care se prinde sfecla. Din germ. *Hacke* „sapă, hîrleț".

Háclu, hácluri, s.n., **hacluí, hacluiésc,** vb. IV, tranz. Dicționarele și glosarele nu înregistrează aceste cuvinte. Le cunoaștem din Bănceşti, Mănăstioara și Siret, cu sensul de „ac de croșetat, croșet" și, respectiv, „a croșeta". Substantivul reprezintă prima parte a compusului german *Häkelhaken* „idem", iar verbul trebuie să fie o creație românească, din *haclu* + suf. -*ui*.

Holț,-i, s.m., **hólțpantofĭlu, -i,** s.m. Neînregistrate în dicționare și glosare, aceste două substantive denumesc diferite tipuri de încălțăminte cu talpa de lemn. În Mănăstioara, unde am înregistrat cuvintele, ele aveau în trecut numai sensul de „sabot". În timpul celui de-al doilea război mondial se purtau pantofi, bocanci sau chiar cizme cu talpa de lemn. Din germ. *Holzpantoffel* „sabot".

Puțuí, puțuiésc, vb. IV, tranz. În Mănăstioara și Siret, dar și în alte localități din Bucovina, verbul *a puțui* are sensul de „a peria hainele, a curăța hainele (cu palmele umezite); a curăța de noroi încălțămintea". Din germ. *putzen* „a peria hainele".

Ródlă, -e, s.f. Cuvîntul, de origine germană, *Rodel* „săniuță", a fost înregistrat în Mănăstioara și Siret unde are sensul de „săniuță mai mare și mai aspectuoasă ; bob". Se face distincție între *rodlă* și *săniuță*, al doilea termen denumind un obiect mai modest.

Șmirác, -i, s.m. Sensul inițial al cuvîntului trebuie să fi fost cel de „om care vinde șmir" (unsoare pentru căruță). Din cauză că persoana umbla, prin forța lucrurilor, mereu murdară, s-a creat un sens nou, acela de „om neglijent, care nu-și păzește hainele de murdărie", cum îl înregistrează George Muntean în *Lexic regional*, 1960, p. 109, pentru partea de vest a fostului județ Rădăuți. În Bănceşti, Mănăstioara, Siret, *șmirac* înseamnă „derbedeu, puşlama, ulițarnic ; șmecher". Se folosește mai ales la adresa copiilor, dar și la adresa oamenilor (bărbaților) maturi. Din *șmir* (germ. *Schmiere*, vezi *Glosar regional*, 1961, p. 68), cu suf. -*ac*.

Aplec, aplic, s.n. sing. Dicţionarele şi glosarele consultate nu cunosc acest cuvînt. L-am înregistrat în Mănăstioara, jud. Suceava, ca termen injurios la adresa copiilor neascultători, mai rar la adresa celor mari: *aplicu tău di copchil! Oari mult ai să mă nacajăşti?* Singur, cuvîntul nu are nici un înţeles. Credem că este un postverbal al lui *apleca* „a pune să sugă; a alăpta", cu sensul de „supt". Copiii, plîngînd să fie *aplecaţi*, erau mustraţi. Notăm că în localitatea amintită verbul *apleca*, cu sensul de mai sus, nu este folosit şi tocmai acest fapt a determinat pierderea sensului cuvîntului în discuţie.

Chirenie, s.f. sing., **chirineală, -eli**, s.f., **chirini, chirinesc** vb. IV, refl. Neînregistrat în dicţionare şi glosare pînă acum, cuvîntul *chirenie* se întîlneşte în unele localităţi din Bucovina, mai cu seamă în statele sau în apropierea satelor cu populaţie ucraineană, cu sensul de „dezordine mare (în casă, în grajd, în şură sau în curte)". *Hai să grijîm că-i mari chireni pişti tăt.* L-am înregistrat în Bănceşti, Mănăstioara, Ruşi şi Siret. Cuvîntul este ucraineanul dialectal *kirenia*, literar *kerenia* „idem".

De la acest substantiv s-a creat, cu sufixul *-eală*, derivatul *chirineală*, care are sensul de „pierdere de vreme, lipsă de operativitate, nepricepere sau rea-voinţă în efectuarea unei anumite munci". *Ce-i atîta chirineală? Nu puteţ praşui mai repede?*

Verbul *chirini* „a fi lipsit de operativitate, a pierde vremea, a tărăgăna îndeplinirea unei anumite munci" s-a creat, dacă ţinem seamă de sensul său, de la *chirineală*. Aşadar, este un cuvînt românesc.

Cojocări, cojocăresc, vb. IV, tranz. L-am înregistrat în Bănceşti, Frătăuţii Noi, Mănăstioara şi Siret, jud. Suceava, cu sensul de „a fura pe cineva, a înşela, a-i lua cuiva ceva cu forţa". *M-ai cojocarit deajuns! L-o prins pi drum şî l-o cojocarit.* În *Lexic regional*, 1960, p. 100, se înregistrează, tot din fostul judeţ Rădăuţi, cuvîntul cu sensul de „a jupui pe cineva de bani, cu sau fără ştirea lui". Cum se vede, sensul este identic cu cel înregistrat de noi. El s-a putut naşte datorită faptului că altădată cojocăria era, în Bucovina, o ocupaţie foarte bănoasă. Cei care o practicau, spre a cîştiga şi mai mult, făceau diverse operaţiuni necinstite, îndeosebi înlocuiau materialul în avantajul sau dezavantajul unui client.

ION POPESCU

Alimúnă. Rom. *alimúnă* s.f., notat în Banat cu sensul „lămîie" (ALR s.n., IV, h. 1139, pct. 36)<scr. *limun* „lămîie", „lămîi" (cf. RJA*V 95). *A*-(protetic) ca în *alămîie* (cf. DM 17; pentru *a* protetic în cuvinte

* Abrevieri mai puţin cunoscute: Gl. Olt. = Academia R.S. România. Centrul de cercetări fonetice şi dialectale, *Glosar dialectal. Oltenia.* Întocmit, sub conducerea lui B. Cazacu, de G. Ghiculete, P. Lăzărescu, N. Saramandu şi M. Vulpe, Editura Acad. R.S.R., Bucureşti, 1967. RJA = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, vol. I—XVIII, Zagreb, 1880—1960; RSA = Srpska akademija nauka. Institut za srpskohrvatski jezik. *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Belgrad, vol. I—VI, 1959—1970.

româneşti regionale vezi cîteva exemple la Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, Bucureşti, 1968, p. 336). Schimbarea genului, din masculin în feminin este normală pentru limba română, unde numele pomilor este, de regulă, masculin, iar cel al fructelor feminin (vezi şi Th. Hristea, *op. cit.*, p. 66—92). Ea poate fi însă explicată şi prin genitivul partitiv sîrbocroat, *limuna*, frecvent folosit. În subsidiar, pct. 36 prezintă o foarte importantă influenţă sîrbo-croată.

Aritâc, oriceác. DLR VII$_2$ 308 înregistrează din Banat subst. *oritac* „otic", pe care îl consideră, cu dreptate, un împrumut din scr. *oritak* „otic". Totodată, DLR, *loc. cit.*, inserează şi varianta *oriteg*. La aceasta ar fi trebuit adăugate încă două variante, provenind tot din Banat : *aritâc* „otic", cu pl. *aritâşĕ* (cf. ALR s.n., I, h. 23, pct. 36) şi *oriceác* s.n. „brăzdar" (vezi Th. Trâpcea, *Cuvinte de origine sîrbească din dialectul bănăţean*, în „Analele Universităţii din Timişoara", II, 1964, p. 271) rămase necunoscute DLR. În legătură cu ultima variantă citată de noi, *oriceác*, trebuie precizat că etimonul ei este scr. *orićak* „otic", variantă a scr. *oritak* (cf. RJA IX 167 s.v. *oritak*), citat de DLR ca etimon pentru rom. *oritac*.

Adăugăm că genul neutru, întrucît este indicat sau reiese cu limpezime pentru *aritâc*, *oriceác*, poate fi considerat sigur şi pentru *oritac oriteg* (autorii DLR VII$_2$ nu-l indică). De asemenea, pentru *oritac* se cuvenea citat şi sensul „brăzdar", indicat de Th. Trâpcea, *loc. cit.*, chiar dacă e considerat nesigur.

Baică. Rom. *baică* „moaşă" (DA I 430), „moaşă, femeie care moşeşte" (CADE 112), atestat în Banat, nu a primit, după cîte ştim, o explicaţie etimologică satisfăcătoare. DA, după ce precizează că are etimologie necunoscută, adaugă între paranteze : „Pare a fi alterat — poate prin influenţa lui maică — din sîrb. *babka*, diminutiv din *baba*". Trecînd peste dificultăţile de ordin formal, etimonul propus de DA este inacceptabil şi sub aspect semantic : scr. *bapka* (= *babka*) nu apare ca diminutiv al scr. *baba* „moaşă", ci al scr. *baba* „bunică", „bătrînă", „doică" (cf. RJA I 179). La rîndul său, CADE consideră ca etimon sigur scr. *baka*, al cărui sens nu-l precizează. Şi aici soluţia etimologică întîmpină aceleaşi dificultăţi formale şi semantice (RJA I 158 notează pentru scr. *baka* sensurile „bătrînă", „bunică", „soacră").

Rom. *baică* a fost atestat, tot în părţile Banatului, şi cu sensul „femeie bătrînă, babă" : « Baba colţată dzîse : — Uhuhu, Semenici, mor dă frig. — Vino, *baico*, ce-ncălzeşte ! » (Vezi E. Petrovici, *Folclor din Valea Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de folclor", III, 1935, p. 87). În acest caz, etimologia cuvîntului românesc este cît se poate de clară : din scr. *bajka*, hipocoristic de la scr. *baba* „femeie bătrînă, babă" (cf. RSA I 250).

După părerea noastră, rom. *baică* „moaşă" ar reprezenta o evoluţie semantică de la rom. *baică* „babă". Această extindere a sensului este cu atît mai firesc de presupus cu cît doar în Banat rom. *babă* cunoaşte sensurile „femeie bătrînă" şi „moaşă" (cf. DA I 400). Nu este însă exclus ca sensul „moaşă" să-l fi dezvoltat mai întîi scr. *bajka* în vreunul din graiurile

din Banat, mai cu seamă că şi scr. *baba* are în mod curent sensurile „babă", „moaşă".

Baţă. Pentru rom. *baţă* „frate mai mare" dispunem numai de atestarea din Anon. Car. 329 (unde e scris *bace*). În dicţionarele limbii române nu l-am găsit inserat. Este, fără îndoială, un cuvînt diferit de *biţa*, *băţa* (<*bădiţă*), folosite în Moldova şi Bucovina (pentru acestea, cf. DA I 415 s.v. *bădiţă*), nu numai geografic şi formal, ci şi etimologic. Locul unde a fost notat — împrejurimile Caransebeşului —, forma şi sensul lui ne obligă să-l considerăm un împrumut din scr. *baca*, hipocorostic de la scr. *brat* „frate", folosit şi ca termen de adresare (inclusiv pentru fraţii mai mari), în sensul „nene; bade, bădiţă" (cf. RSA I 340, RSA II 124 s.v. *braca*).

Beghei (bejei). În studiul *Der Banater Dialekt* (publicat în „Jahresbericht...", III, p. 198—331), G. Weigand atestă, după cîte ştim, pentru prima oară rom. băn. *beghei* (scris *bejei*) „Graben" (vezi p. 313). De curînd, dispunem de o nouă atestare a reg. *beghei*, provenind tot din Banat, şi anume din com. Fibiş, unde are sensul „canal" (vezi *Lexic regional*, Editura Acad. R.S.R., Bucureşti, 1960, p. 119). Etimonul acestui regionalism este scr. *Begej*, numele sîrbo-croat al rîului Bega (cf. RSA I 374—375).

Bic. G. Weigand înregistrează în localitatea Plugova din Banat rom. *bic* „ţap" (*op. cit.*, p. 313). Cuvîntul a fost inclus şi în DA I 554, fiind tratat în cadrul aceluiaşi articol cu rom. *bic* „taur". Explicaţia etimologică oferită de DA este: „din bulg. sau sîrb *bik* idem". Dar aici „idem" nu este întrebuinţat propriu şi explicaţia etimologică nu e satisfăcătoare sub raport semantic, căci nici scr. *bik*, nici bulg. *bik* nu au şi sensul „ţap". Lucrul acesta se pare că a fost observat şi de autorii DA, care se întreabă dacă nu cumva accepţiunea „ţap" a rom. *bic* este rezultatul unei apropieri de germ. *Bock*. După noi, rom. *bic* „ţap" este un cuvînt deosebit de rom. *bic* „taur" şi, bineînţeles, are şi o origine diferită: scr. *bika* „nume pentru capre şi ţapi" (cf. RSA I 546). Evoluţia semantică de la „nume pentru ţap" la „ţap", este, oricum, mai plauzibilă decît apropierea sugerată de DA.

Bógami. Interj. *bógami* „zău", atestată de G. Weigand în Banat (*op. cit.*, p. 314) scr. *bogami* „idem" (cf. RSA I 678). De remarcat că termenul nu apare în DA, deşi acest dicţionar foloseşte frecvent lucrarea amintită a lui Weigand.

Boí. Verbul bănăţean *boí* „a se tîngui", pe care Th. Trâpcea îl înregistrează fără să-i indice recţiunea şi-l explică printr-un scr. *boiti se* (vezi Th. Trâpcea, *op. cit.*, p. 267), este într-adevăr de origine sîrbo-croată; etimonul corect este însă scr. *bojati se* „a se teme", prez. *bojim se* (cf. DSA II 32). Scr. *bojiti se*, la care presupunem că se referă Th. Trâpcea, are sensuri prea îndepărtate de cuvîntul românesc în discuţie.

Bolacrác, bolocrác, golocrác. Adj. *bolacrác*, *bolocrác* „neglijent, dezordonat", notate în Oltenia (Gl. Olt., p. 8), sînt acelaşi cuvînt cu băn. *golocrác* „(persoană) cu picioarele goale", explicat corect de Th. Trâpcea

(*op. cit.*, p. 269) prin scr. *golokrak* „idem" (pentru care cf. RSA III 443). *B-* din formele olteneşti, faţă de *g-* în cea bănăţeană, este explicabil dacă ţinem seamă de caracterul bilabial al lui *o* următor. De asemenea, sensul dat pentru adjectivele din Oltenia nu prezintă o evoluţie prea îndepărtată şi e uşor de explicat. În plus, din singurul exemplu citat de Gl. Olt. « a ieşit *bolocrac* din casă », nu reiese cu claritate sensul notat de autorii glosarului ; ar putea fi şi sensul bănăţean cunoscut.

Cozáce (cozáci). Din domeniul patologiei populare, CADE înregistrează, pentru Banat şi Transilvania, subst. f. pl. *cozáce* (cu var. *cozáci*) „vărsat" şi-l explică prin scr. *kozika*. După cum se vede, acesta nu corespunde, sub aspectul formei, cu etimonul menţionat. Regionalismul în discuţie are, într-adevăr, origine sîrbo-croată, însă etimonul lui real este scr. *kozjace* „variolă" (cf. RSA V 418).

Gară. *Gară* adj. f. „cu botul negru (despre oi)" este un regionalism din Banat, pe care ni-l semnalează L. Costin, în *Graiul bănăţean*, vol. I, Timişoara, 1926, p. 109. Sensul cuvîntului este ilustrat cu următorul exemplu : „Am o oaie bălă şi una *gară*". DA nu înregistrează acest cuvînt şi nici nu avem cunoştinţă să fi fost explicat etimologic în altă parte. Etimonul adjectivului românesc *gară* este scr. *gara* „oaie cu părul sau cu capul negru" (cf. RSA III 189). *Gară* este, deci, înrudit îndeaproape cu rom. *garoş* „pătat pe spinare cu negru", pe care DA II 232 îl pune în legătură cu magh. *garos* „mîndru, fudul", iar V. Bogrea (DR III 731) şi CADE 530 îl explică, pe bună dreptate, prin scr. *garuša* „oaie, căţea etc. cu părul negru", „nume pentru animale cu părul negru" (cf. RSA III 203).

Mihói (miói). *Mihói* (cu var. *miói*) „sărbătoare populară care se ţine (după localităţi) la 26 sept., 29 sept. sau 6 august, zi cînd se serbează patronul oilor" este explicat, mai întîi de Tiktin II 977 şi apoi de DLR 515—516 ca un împrumut din scr. *Miholj*. Tiktin nu notează sensul etimonului, dar ne lămureşte DLR, adăugînd (între ghilimele) „Mihai". Dar scr. *Miholj* nu este un nume de persoană (sau de sfînt) corespunzător rom. *Mihai*, ci un adjectiv posesiv, format cu suf. *-ĸj* de la numele *Mihol*, aşa cum şi scr. *Ivanj*, din expresia scr. *Ivanj dan* „Ziua sfîntului Ion", este un adjectiv posesiv din scr. *Ivan* + suf. *-ĸj*. Chiar dacă scr. *Miholj* ar fi însemnat „Mihai", ar fi rămas de explicat sensul cuvîntului românesc. Etimonul corect este *Miholj* (*dan*) „Ziua sfîntului Mihai", „sărbătoare la 29 septembrie" sau scr. *Miholje* „idem", care explică împrumutul românesc atît din punct de vedere al formei cît şi al sensului.

Mînezi. CADE 786 şi DLR VI 690 înregistrează, din Banat şi Transilvania, adverbul *mînezi* „a doua zi, în ziua următoare", „mîine" şi-l consideră un cuvînt compus format din *mîine* + *zi*. Explicaţia ni se pare incompletă. Aria lui *mînezi* şi tipul de formaţie ne obligă să citäm şi scr. *sutradan*, cu sensuri identice, compus din cuvintele *sutra* „mîine" şi *dan* „zi" (cf. RJA XVII 81). Astfel, rom. *mînezi* ne apare ca un calc după scr. *sutradan*.

DORIN GĂMULESCU

AL. GRAUR, *Scrieri de ieri și de azi*, București, Editura științifică, 1970, 277 p.

Volumul este omagiul pe care Editura științifică îl aduce academicianului Al. Graur la împlinirea a 70 de ani. Gestul apare firesc și așteptat. Ne alăturăm lui cu un sentiment de caldă prețuire și respect.

Dincolo de momentul aniversar, volumul este binevenit prin însăși adunarea laolaltă a unor scrieri mai vechi și mai recente ale acad. Al. Graur.

Fără a cuprinde partea cea mai valoroasă din activitatea științifică a autorului, culegerea reunește studii, articole și note care — prin conținut și accesibilitate — se adresează unui public larg, preocupat tot mai mult de problemele limbii. Dacă, așa cum constată autorul, „există la noi în masele largi un interes atît de mare pentru problemele de limbă, cum sînt sigur că nu se mai găsește nicăieri în lume", trebuie să recunoaștem că, dintre lingviștii români, cel care răspunde cu cea mai mare solicitudine și înțelegere acestui interes este în primul rînd acad. Al. Graur.

Precedate de o *Prefață* (p. 5—7), datorată academicianului Iorgu Iordan, cele trei secțiuni ale cărții: *Lingvistica generală* (p. 11—72), *Lingvistică latină* (p. 73—86) și *Lingvistică românească* (p. 87—234) încearcă să ilustreze bogăția și varietatea preocupărilor autorului în aceste domenii.

Constatarea că cele trei secțiuni sînt inegale ca întindere se impune de la prima vedere. Spațiul mai larg acordat problemelor de lingvistică românească sau de lingvistică generală, în acord — după părerea noastră — cu scopul propus și destinația cărții, dovedește încă o dată dorința vie a autorului de a lărgi tot mai mult sfera de acțiune a cultivării limbii române, de a ridica continuu nivelul cultural-lingvistic al tuturor vorbitorilor ei.

Secțiunea I cuprinde un număr de nouă articole, în care, pornind de la fapte concrete de limbă sau de la afirmații ale altor lingviști, autorul dezvoltă idei noi, bazate pe argumente proprii.

Stilul, „familiar și simplu", este foarte accesibil și convingător, ideile generale desprinzîndu-se cu claritate.

Primele două articole, *Gîndirea și înțelesul cuvintelor* și *Traducerea este posibilă?* sînt scrise în legătură cu apariția a două cărți: *Linguistique historique*, de Eric Buyssens, Bruxelles-Paris, 1965 și *Les problèmes théoriques de la traduction*, de Georges Mounin, Paris, 1963. Luînd poziție față de lingvistul belgian Eric Buyssens, care nu este de acord cu afirmația curentă că omul vorbește pentru a-și exprima gîndurile (arătînd că omul poate minți sau poate tăcea, în orice caz nu spune tot ce gîndește), acad. Al. Graur ține să precizeze „în primul rînd că minciuna nu constituie norma în relațiile dintre oameni", aducînd în discuție și problema

așa-ziselor „minciuni convenționale" ca : *bună ziua!, noapte bună!, deșteptule!* etc. Dar „nodul chestiunii" — spune în continuare autorul — este altul : „Cînd afirmăm că vorbirea exprimă gîndurile omului înțelegem că fiecare propoziție corespunde unei judecăți și acest adevăr este de netăgăduit..." Concomitent cu limba se dezvoltă și gîndirea. Omul ajunge în stare să formuleze judecăți în mintea sa fără măcar să deschidă gura. Omul poate minți, deci nu spune (tot) ce gîndește, dar se poate spune că atunci el nu vorbește? Tot așa, omul poate tăcea, dar oare nu continuă să gîndească? Cu ce gîndește, nu prin cuvinte? Este așa-numita „vorbire interioară" care nu încetează să fie fenomen de limbă, iar limba un fenomen social.

La fel de simplu ni se demonstrează de ce Buyssens nu are dreptate cînd afirmă că numai realitatea ne poate emoționa, iar limba în nici un fel.

La întrebarea : *Traducerea este posibilă?* autorul răspunde lapidar : „...nimic nu este intraductibil, nimic nu se poate traduce, fără o cît de ușoară abatere" (p.17). Este, de fapt, concluzia la care ajunge și Georges Mounin, dar ceea ce vrea să scoată în evidență acad. Al. Graur este faptul că G. M., bun cunoscător al teoriilor exprimate în țările apusene, teorii în mare parte idealiste, se plasează pe aceleași poziții cu ele, pentru ca totuși să ajungă la concluzii diferite de acestea. În finalul cărții sale, G. M. emite cu timiditate o idee, reluată și adîncită aici de acad. Al. Graur, anume că dacă traducerea rămîne posibilă, deși structura limbilor diferă, cauza este arbitrarul semnului lingvistic.

Printre problemele de lingvistică generală discutate de autor în acest volum se numără și legătura dintre complexul sonor și înțelesul lui, originea primelor complexe sonore, rolul gesturilor și al strigătelor în crearea limbajului etc. (Vezi *„Limba gesturilor" și „limba țipetelor"*). Deși teoria onomatopeelor și a țipetelor nu este unanim acceptată, afirmîndu-se că onomatopeele nu joacă decît un rol periferic în limbajul omenesc, Al. Graur face precizarea că rolul onomatopeelor în epoca primitivă a fost altul decît cel de azi. Primele semnale puteau fi atît gesturi, cît și strigăte, utilizarea unora sau a altora ținînd de natura împrejurărilor, dar prioritatea în comunicare o aveau totdeauna strigătele. În consecință, limba s-a format pe bază de strigăte și nu pe bază de gesturi, deoarece „gestul are efect numai pentru cel care de mai înainte are atenția îndreptată asupra situației, pe cînd strigătul atrage el însuși atenția, dar pentru cine era dinainte atent, nu mai era nevoie de nici un semnal, prin urmare, valoarea de semnal a gestului era cu totul inferioară strigătului" (p. 31).

În *Limba viitorului* se pune — așa cum arată însuși titlul — problema idiomului pe care-l va vorbi omenirea în viitor. Se știe că pînă în prezent nici limbile artificiale (esperanto îndeosebi), nici încercarea de înviere a latinei sub formă simplificată sau generalizarea unei singure limbi (engleza de exemplu) nu au rezolvat această problemă. Constatarea acad. Al. Graur pe care o susține prin compararea mai multor texte, este că vocabularul mai multor limbi europene devine cu încetul uniform. Se dau ca exemple formele analitice ale verbelor, flexiunea nominală evoluată spre analitism etc. Părerea autorului este că „într-un viitor destul de apropiat, înțelegerea între persoane care vorbesc limbi diferite va fi mult ușurată, iar într-un viitor ceva mai îndepărtat limbile vor fi unificate pe scară mondială, pe baza simplificării flexiunii" (p. 43). Iar acest idiom va fi o limbă cu caracter natural. Rămîne ca realitatea să o dovedească.

În studiul *Revoluția franceză și limba* este subliniată acțiunea de „vulgarizare" a limbii franceze, alături de una de „înnobilare" a ei datorate revoluției.

Intitulată, ce-i drept cam pretențios, „nota" de la p. 49, *Cum se pierde o limbă*, se mulțumește să atragă atenția asupra unei teorii curioase, dar juste pe care o face autorul unei notițe din ziarul atenian *I Proïa*.

În *Limbi amestecate* sînt discutate cîteva influențe străine în scrierea sau pronunțarea unor cuvinte românești manifes-

tate mai ales în argou. Exemplele date - interesante și atrăgător prezentate — relevă cazuri nesemnificative de cosmopolitism sau snobism lingvistic.

Comentînd tautologia în limbă, în studiul cu același nume, autorul — ca și H. Wald — arată că „tautologia ru bate pasul pe loc în gîndire". Ea trebuie stu iată în gramatică fiind considerată ca un mijloc de a exprima unele nuanțe ale gîndirii.

O varietate de stil indirect în latinește și *Fîntîna Blanduziei* formează secțiunea de lingvistică latină. Tot aici își are locul, deși în volum apare în altă parte, elogiul pe care acad. Al. Graur îl aduce savantului Antoine Meillet, la moartea acestuia.

Secțiunea de lingvistică românească, mai cuprinzătoare decît celelalte două, adună studii și articole privitoare fie la chestiuni teoretice mai generale — limba literară și studierea ei, stilul beletristic — fie, mai ales, la aspecte ale limbii vii, la probleme de cultivare a limbii.

Primul dintre aceste articole, *Cum se studiază limba literară*, ilustrează punctul de vedere al acad. Al. Graur în discuția foarte animată care a avut loc la noi începînd din deceniul trecut. Însușirea de către lingviștii noștri a unei noi concepții despre noțiunea de limbă literară, admițîndu-se că aceasta este „în general limba îngrijită, corectă, conformă cu normele curente" (p. 89), a generat opinii foarte diferite și, de multe ori, contradictorii, în legătură cu apariția și evoluția românei literare, baza ei dialectală, ca și cu metodele și procedeele de studiu. S-au adus argumente și, apoi, contraargumente pentru susținerea uneia sau alteia dintre păreri, dar la un consens nu s-a ajuns nici pînă astăzi. Mai mult chiar, persistă încă în unele studii confuzia între limba literară și limba operelor artistice, uitîndu-se că aceasta din urmă este doar unul din stilurile (sau aspectele) celei dintîi.

Problema care a suscitat cele mai vii discuții a fost aceea a datei apariției limbii române literare. Trecînd în revistă tezele emise în această privință, acad. Al. Graur stabilește, în același timp, cîteva premise de care ar trebui să se țină seama : „apariția limbii literare nu poate fi condiționată... de formarea limbii naționale" (p. 91); „...nu trebuie să privim limba literară ca ceva fix și imuabil" (p. 93); „...nu putem limita limba literară la textele tipărite și nici măcar la cele scrise" (p. 94—95); limba literară este „un aspect al limbii considerat în raport cu alte aspecte *simultane* (subl. n.) ale aceleași limbi" (p. 96). Concluzia la care ajunge domnia-sa este cea cunoscută : „Din momentul în care există o literatură orală, trebuie să socotim că există o limbă literară" (p. 95), însușită și susținută ulterior de unii lingviști contestată de alții. Limba poeziilor populare și chiar a basmelor diferea de cea a conversației, urma anumite norme (și acest lucru este foarte important, după părerea noastră), e adevărat, conforme cu posibilitățile de atunci. Față de cea de astăzi, limba literară veche era mai săracă, mai rudimentară. Apariția scrierii în românește și a tiparului a dus la perfecționarea și răspîndirea limbii literare — avînd la bază (din acest moment ? !) subdialectul muntean —, astăzi ea prezentîndu-se ca un fenomen deosebit de complex, caracterizat printr-o mare varietate de stiluri, propriu și aspectului vorbit al limbii, limba literară vorbită [1].

S-au adus argumente, unele demne de luat în seamă, împotriva punctului de vedere exprimat de acad. Al. Graur în legătură cu constituirea limbii noastre literare. Discuția însă nu este încheiată. Poate, recunoașterea distincției *limbă de cultură* și *limbă literară* „limba operelor artistice" (prezentă și în alte părți, propusă și la noi) ar fi, totuși, mai potrivită și ar evita confuzii posibile, deși,

[1] Dar, în virtutea afirmației dintr-un articol mai vechi (1938) al acad. Al. Graur, *Neologismele*, prezent și el în acest volum, afirmație potrivit căreia „nici măcar pe vremea lui Ștefan cel Mare nu trebuie să ne închipuim că țăranul vorbea exact aceeași limbă cu secretarul de la curtea Domnului : diferențele erau foarte serioase și pe atunci" (p. 133) — „foarte serioase" nu doar în sensul întrebuințării neologismelor de către acesta din urmă, credem, ci și în acela al unui aspect mai îngrijit, mai controlat — ar trebui să admitem existența unei limbi literare vorbite încă cu mult în urmă.

n ultimă instanță, unele probleme tot controversate ar rămîne.

Critici — nu întotdeauna îndreptățite, întrucît se pare că lucrurile nu au fost înțelese așa cum trebuie — și-a atras și o altă opinie a acad. Al. Graur, după care nu lingviștii ar fi cei indicați să se ocupe de limba operelor artistice — sau, nu ei ar fi în primul rînd cei chemați s-o facă —, ci criticii literari (afirmația apare și-n alte articole ale autorului). Admitem că „pentru lingvist, literatura este numai unul dintre mijloacele de informare asupra limbii, un mijloc important, dar nicidecum singurul", admitem existența unei stilistici lingvistice, dar tot așa trebuie s-o admitem pe cea literară, la constituirea căreia rolul lingviștilor nu e neglijabil. Faptul că pe criticii literari îi interesează în prea mică măsură aspectul stilistic al operei literare (deși considerarea esteticului drept criteriu suprem de valoare este unanim recunoscută astăzi la noi!), ei fiind preocupați îndeosebi de conținut, ne apare iarăși ca evident. Îndreptățit sau nu, lingvistul își asumă această sarcină, căutînd s-o rezolve în felul său și cu mijloacele sale, chiar dacă din punctul de vedere al perspectivei lingvistice rezultatele nu apar de fiecare dată previzibile. Perspectiva estetică ar necesita, totuși, intervenția criticului.

Este cunoscut interesul pe care acad. Al. Graur îl acordă limbii vii, așa cum apare ea în vorbirea cotidiană, în publicistică etc., atenția fiindu-i îndreptată atît asupra cultivării unei rostiri și scrieri corecte (în sensul „un fel de a vorbi este cu atît mai folositor cu cît are o rază de acțiune mai mare. Vom recomanda deci construcțiile literare și cuvintele cu circulație mai mare", p. 155), cît și asupra schimbărilor ce intervin în dinamica limbii, lingvistul încercînd să identifice, între acestea, elementul „nou", cu șanse de a se impune ca „inovații", și urmările lui în evoluția limbii (amintim, în acest context, volumul *Tendințele actuale ale limbii române*, apărut în 1968, tot la Editura științifică).

Încercarea puriștilor („vînători de neologisme") dintre cele două războaie de a se opune adoptării neologismelor în limba română îi apare ridicolă și, de la bun început, sortită eșecului. O condamnă, ca specialist, cu toată tăria, denunțînd-o cînd se manifestă public și agresiv, tonul autorului, de obicei cumpătat, primind accente polemice. Argumentele prin care o astfel de atitudine este respinsă sînt multiple, plecînd de la evidență („limba este în perpetuă evoluție, căutînd mereu să se adapteze la împrejurările sociale care sînt necontenit altele, și să corespundă felului de a gîndi al oamenilor, care se schimbă neîncetat", p. 127) pînă la încadrarea într-o tendință generală de care ține fenomenul („Tendința generală este astăzi în favoarea unei unificări lingvistice", p. 138). Demonstrația e făcută riguros, spulberînd prejudecata punct cu punct.

Constatarea acad. Iorgu Iordan că „Al. Graur ajută prin prezența sa la îmbunătățirea modului de a vorbi și a scrie românește" își găsește confirmarea și în unele din articolele adunate în acest volum, abordînd probleme de lexic, gramatică etc. Ele au apărut inițial în diferite reviste sau publicații de cultură, relevînd același interes susținut față de limba vie. Atitudinea cercetătorului nu este una contemplativă și rezumată doar la înregistrare, ci una combativă și angajată, implicînd, însă, și o mare responsabilitate a celui care dă sfaturi sau recomandă, drept corectă, o formă sau alta. De aceea, „cel care se pronunță asupra corectitudinii limbii trebuie, după părerea mea, să cunoască evoluția limbii de pînă acum, să-și dea seama de tendințele care s-au manifestat, și să prevadă în ce direcție se va deplasa limba în viitor. Aceasta pentru a nu risca, prin sfaturile pe care le dă, să pună piedici în calea dezvoltării normale a limbii" (p. 153—154). Rigiditatea și spiritul îngust didacticist nu-și au locul aici. Dar elasticitatea nu exclude prudența: „... este necesar să ne pronunțăm cu prudență" (p. 155), căci „e foarte probabil că în multe cazuri, pînă la urmă, una din cele două formule în concurență la un moment dat va putea triumfa, și, dacă întrevedem care e, o putem recomanda, dar deocamdată nu avem dreptul să o declarăm necorectă pe cealaltă" (p. 153).

Popularitatea de care s-au bucurat și se bucură intervențiile acad. Al. Graur la radio (emisiunea *Limba noastră*) sau televiziune, la rubrica *Cronica limbii* din revista „România literară", răspunzînd interesului larg al maselor pentru problemele limbii, beneficiază în mod fericit de o astfel de înțelegere a rolului specialistului în procesul de cultivare a limbii, animat întotdeauna de dorința de a putea ajuta la perfecționarea „modului de a vorbi și de a scrie românește". Contribuie la această popularitate argumentarea la obiect, nu pedant savantă, accesibilitatea și sobrietatea exprimării („...temperamentul meu mă duce mai curînd spre un stil familiar și simplu", mărturisește autorul). Se adaugă și solicitudinea cu care acad. Al. Graur tratează asemenea probleme, pe care unii le privesc, nejustificat, de sus.

Unele din aceste intervenții (*De unde știm cum e mai bine?, Cum e corect?*; titlurile sînt semnificative !) au fost publicate în revista „Presa noastră" sau la rubrica amintită a „României literare", ceea ce nu este, iarăși, cu totul neconcludent. Scriitorii și ziariștii se numără printre factorii cei mai importanți care pot influența opinia publică în impunerea și răspîndirea unei limbi corecte și îngrijite. Aceeași importanță — dacă nu una simțitor mai mare ! — o are școala. Încă dinainte de război, acad. Al. Graur atrăsese atenția asupra introducerii, în cadrul lecțiilor de limbă română, a unor ore pentru explicarea și însușirea vocabularului uzual (v. *O oră de vocabular în liceu*, p. 145—148). „Rezultatele" unei astfel de lacune a învățămîntului nostru — care, din păcate, persistă și astăzi — sînt evidente pentru oricine [2]. Pe de altă parte (v. *Puțină gramatică*, p. 149—150) li se recomandă, pe drept, profesorilor de limba română să se preocupe mai puțin, în orele de clasă, de probleme controversate ale științei limbii și mai mult de noțiunile de bază ale gramaticii, de ortografie, probleme cu consecințe mult mai imediate și incontestabil mult mai folositoare.

Chestiunile concrete de lingvistică românească cuprinse în selecția de articole a acestui volum sînt mai numeroase decît cele enumerate mai sus. Dar, credem că n-am greși dacă am spune că majoritatea — dacă nu toate ! — au ca temă limba literară și cultivarea ei. O frumoasă evocare a celui care promitea să fie un nume prestigios al lingvisticii românești, Matei Nicolau, încheie secțiunea discutată a volumului.

Ca și celelalte lucrări ale acad. Al. Graur, volumul de față este o dovadă a atenției permanente acordate de autor limbii vii, popularizării și cultivării ei ilustrînd o vădită autoritate și competență științifică, atît prin poziția adoptată în probleme de filozofie a limbajului sau privitoare la metodele de cercetare a limbii, cît și prin soluțiile date în probleme controversate.

Repertoriul bibliografic al lucrărilor acad. Al. Graur și un indice de cuvinte, ambele întocmite de Lucia Wald, întregesc reușita gestului omagial al Editurii științifice.

Ion Roșianu și Eugen Beltechi

[2] Recent, au atras atenția asupra acestui aspect, printre alții, Ștefan Munteanu și Ion Mușiu, la sesiunea metodico-științifică de la Brașov, martie-aprilie 1965. V. comunicarea lor în *Probleme de gramatică și stilistică în școala generală și liceu*, 1967, p. 90—98.

Formarea cuvintelor în limba română. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

Compunerea, primul volum al tratatului de *Formarea cuvintelor în limba română*, redactat de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, se află de cîteva luni la îndemîna specialiștilor. Este o lucrare a cărei necesitate ne apare cu atît mai evidentă cu cît numeroasele articole premergătoare, publicate în cele cinci volume de *Studii și materiale privitoare la formarea*

cuvintelor în limba română (1959—1969), cereau o sinteză cuprinzătoare, o expunere de ansamblu a acestor probleme.

Ideea întocmirii tratatului aparține academicianului Al. Graur, care încă din 1947 a propus alcătuirea unei lucrări colective asupra derivării cu sufixe. Inițiativa aceasta este deosebit de binevenită și singularizează cercetările asupra limbii române, deoarece, cum se știe, limbile care posedă un tratat de formare a cuvintelor sînt extrem de puține. În afara lucrărilor lui Arsène Darmsteter (*De la création actuelle de mots nouveaux dans la langue française et des lois qui la régissent*, Paris, 1877) pentru franceză și a volumului lui J. Alemany Bolufer (*Tratado de la formación de palabras*, Madrid, 1920), în domeniul romanic nu găsim alte cercetări similare. Singura lucrare nouă închinată formării cuvintelor se ocupă de engleză: Hans Marchand, *The Categories and Types of Presentday English Word Formation. A Synchronic—Diachronic Approach*, Wiesbaden, 1960.

Prefața tratatului — care este în același timp și prefața acestui prin volum — semnată de Mioara Avram, redactor responsabil, alături de acad. Al. Graur, expune metoda urmată și explică alegerea unor soluții pentru problemele controversate.

După o introducere teoretică în care sînt discutate problemele referitoare la definirea compuselor, delimitarea lor de grupurile de cuvinte, legătura cu derivatele, elementele de compunere fără existență independentă în limba română, originea compuselor românești și clasificarea lor, se trece la tratarea propriu-zisă, organizată pe capitole după categoria gramaticală a formației românești. În fiecare capitol se indică procedeele care stau la baza compuselor nume comune și proprii formate din cuvinte întregi și elemente de compunere, apoi se dau indicații de ordin istoric, privind primele exemple găsite, se explică eventualele calcuri, se precizează sferele semantice cărora le aparțin, prin exemple extrem de numeroase și de diverse. Urmează un capitol închinat evoluției compunerii și o listă a principalelor elemente de compunere.

Așa cum se precizează în prefață, întregul tratat, prin urmare și volumul de față, ia în discuție concomitent cele două planuri — sincronic și diacronic — motivîndu-se că analiza unor formații vechi cere explicații legate de perioade diferite ale istoriei limbii. Este drept că, la foarte multe capitole, există un paragraf special consacrat istoriei tipului respectiv de compuse, la numerale (p. 207), adverbe (p. 222), așa cum există și un capitol închinat exclusiv *Evoluției compunerii în limba română* (p. 233—240). Dar tocmai pentru că în economia generală a lucrării s-a simțit necesitatea introducerii acestui capitol, credem că în restul paragrafelor menținerea unor exemple cu totul nefolosite sau neanalizabile astăzi nu era necesară. Vom da cîteva exemple: în § 107, p. 123, se discută compusele regionale *al — lui* și *al — răilor* „dracul" și formația livrească *al — său* „însușire" (pentru care se precizează că este „probabil lipsită de circulație") ca unice exemplare ale tipului de combinare: articol posesiv + substantiv sau pronume (alături de cîteva nume proprii asupra cărora vom mai reveni). Din moment ce o asemenea categorie de compuse nu este ilustrată prin nici un singur exemplu în limba română contemporană, era mai firesc ca discutarea unor atari exemple să se facă exclusiv în capitolul închinat aspectelor diacronice ale compunerii. În § 118, p. 128, se dă un singur cuvînt format din pronume + pronume *unealtă*, neanalizabil astăzi, care iese, prin urmare, din sfera compuselor și care, de altfel, reprezintă un singular refăcut din pluralul *unealte*. În § 185 a), p. 197 este discutat pronumele *dînsul*, pe care nici un vorbitor contemporan nu-l mai analizează. În § 188, p. 199 sînt enumerate pronumele „învechite" (cum le numesc autoarele) *ale meleș*, *al nostruș*, *al tăuș*, care nu se mai folosesc astăzi nici măcar la nivel regional.

Problema compunerii este deosebit de complexă și cere, fără îndoială, incursiuni istorice, etimologice, comparații cu latina și alte limbi romanice sau neromanice, pe care autoarele le-au crezut pe bună dreptate necesare, dar o mai strictă delimitare a planurilor sincronic și diacronic ar fi fost binevenită în economia generală a lucrării.

Materialul analizat de F. Ciobanu și F. Hasan a fost cules din dicționarul tezaur

al limbii române (manuscris), din lucrări lexicografice și studii de specialitate. Faptul că se au în vedere nu numai cuvintele comune, ci și cele proprii cere o precizare pe care nu o găsim în lucrarea de care ne ocupăm : în timp ce numele comune compuse (cel puțin o serie din acestea) sînt alcătuite conform unor procedee productive încă, în domeniul numelor proprii situația este cu totul alta. Tocmai pentru că s-a urmărit atît evoluția cît și descrierea sincronică, era necesar să se precizeze că — deși aparțin de cele mai multe ori unor moduri de compunere întîlnite la numele comune — în sfera compuselor nume proprii nu mai poate fi vorba astăzi de apariția la fel de frecventă a unor noi formații.

Lucrarea nu urmărește să dea un inventar complet al compuselor românești, căci fiind vorba de un procedeu viu, care ține de performanța lingvistică și nu doar de competența vorbitorului, formațiile noi pot apărea extrem de ușor și, prin urmare, înregistrarea lor este destul de anevoioasă. (Ne gîndim, de pildă, la adjectivele create ad-hoc de tipul *(avantaje) tehnico-materiale*, *(prietenie) româno-argentiniană* etc. și la substantive de tipul *reușita — excepție, imagini — prototip, literatură — document, regizor — star, interviu — maraton* (Ecaterina Oproiu, *Un idol pentru fiecare*, București, 1970). Faptul că aceste formații pot fi create pentru un anumit context sau pot fi generalizate apoi, faptul că procedeul compunerii este viu, mai ales prin acești termeni, ar fi cerut o expunere, credem, mai aprofundată.) În schimb, autoarele au dorit și au reușit să dea un inventar pe cît posibil complet al procedeelor și elementelor de formare, productive și neproductive. De fapt, unul din foarte marile merite ale lucrării este acela de a fi izbutit să alcătuiască lista completă a procedeelor de compunere mai vechi și mai noi.

Pentru aceasta, F. Ciobanu și F. Hasan au făcut abstracție, pe bună dreptate, de faptul că unele cuvinte analizabile au fost sau nu create în română. Altfel spus, posibilitatea vorbitorului de a le disocia în elemente componente a fost pusă pe primul plan și nu faptul că ele apar într-adevăr sau exclusiv pe teren românesc. Considerăm că este singurul mod corect de analiză și că lucrarea a beneficiat astfel de un punct de vedere unitar în analiza compuselor.

Pornindu-se de la elementele ce alcătuiesc un compus, considerăm că ar fi fost necesar să se insiste ceva mai mult asupra relațiilor stabilite între ele. La substantive, de pildă, relațiile dintre cei doi termeni (la rîndul lor substantive) pot fi diferite : *zi-muncă* este „zi de muncă", *sapă-foraj* este „sapă pentru foraj" etc. așa cum precizează chiar autoarele (p. 45). Date fiind deosebirile, o delimitare mai strictă a analizei laturii semantice de latura morfo-sintactică ar fi dus la o mai mare precizie în discutarea acestor formații. Utile ni s-au părut indicațiile privitoare la productivitatea mai ridicată a unor tipuri de compuse în anumite stiluri ale limbii (tehnico-științific, jurnalistic etc. ; de pildă, p. 47, 54). Concluzia aceasta ar fi prezentat o mai mare pondere dacă autoarele ar fi alcătuit o mostră de analiză statistică pe stiluri (beletristic, științific, gazetăresc, de pildă).

Considerăm că discuția pe cuvinte izolate nu trebuie să aibă o pondere atît de mare, deoarece un tratat de asemenea proporții tinde spre stabilirea tipurilor și productivității lor, în primul rînd.

La cele cîteva observații făcute mai sus care privesc chestiuni de principiu și metodă, s-ar putea adăuga și unele de amănunt. De pildă, la pagina 228, § 229, autoarele consideră că „*Conjuncțiile compuse* sînt alcătuite din ... *o locuțiune conjuncțională*" (sublinierea noastră — *A.G.*), formulare care poate da naștere la nedumeriri întrucît în capitolul introductiv (p.9) compusele sînt privite ca unități lexicale net deosebite de locuțiuni ; cu alte cuvinte, devenind cuvînt compus, grupul sintactic își pierde statutul de locuțiune. Scăpări asemănătoare, nu foarte numeroase, nu ating esența lucrării, care reprezintă o sinteză importantă a unui capitol al formării cuvintelor încă prea puțin sistematizat, o contribuție la cunoașterea procedeului compunerii în diferite etape ale dezvoltării limbii române.

Anca Giurescu

Sistemele limbii, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 274 p.

Volumul *Sistemele limbii*, culegere de studii al căror obiect îl formează analiza caracterului sistematic al limbii, apare în momentul în care se încheie activitatea didactică a acad. Al. Graur, căpătînd astfel o valoare simbolică, omagială.

Considerînd caracterul sistematic al limbii ca un fapt demonstrat, contribuţiile reunite în acest volum îşi propun să descrie şi să analizeze direct sistemele particulare ale limbii, modul în care elementele constitutive se îmbină formînd un ansamblu închegat.

Acest obiectiv presupune analiza atît din punct de vedere teoretic cît şi interpretativ a faptelor de limbă şi oferă posibilitatea realizării unei imagini de ansamblu prin precizarea raportului dintre subsistemele limbii.

Avînd în vedere multiplele posibilităţi metodologice de abordare a faptelor, autorii nu şi-au impus restricţii în această privinţă, astfel încît fiecare a întrebuinţat metoda pe care a considerat-o cea mai potrivită.

Volumul *Sistemele limbii* conţine două tipuri de studii: unele care cuprind discuţii teoretice cu caracter general, cum sînt: *Sistemul limbajului* de Paul Miclău, *Idiostilul* de I. Coteanu, articolul lui Clement Mîrza, *Aspecte teoretice ale analizei contrastive*, şi cel al lui S. Stati, *În jurul încercărilor de recuperare a gramaticilor raţionale*, altele care descriu pe bază de material lingvistic concret unele dintre sistemele limbii. Dintre acestea citãm articolele *Sistem şi evoluţie lingvistică*: *din morfologia verbului românesc* de Valeria Guţu Romalo, *Exprimarea relaţiilor spaţiale şi temporale prin prepoziţii în limba română* de C. Dominte, *Sistemul de articulare a numelor proprii* de Al. Ionaşcu.

Volumul se deschide cu studiul lui P. Miclău, *Sistemul limbajului*, care reia o problemă discutată şi în lucrarea *Le signe linguistique*. Autorul atrage atenţia asupra faptului că este incorect să se discute direct raportul formă-substanţă întrucît aceste categorii nu sînt corelative, între ele interpunîndu-se conţinutul. El stabileşte existenţa a trei nivele în plan ontologic: substanţa, conţinutul şi forma, cărora le corespund în plan epistemologic varianţa, invarianţa şi relaţiile (formanţa), iar în planul manifestării lingvistice concrete, variantele, invariantele şi opoziţiile. Autorul observă că organizarea este izomorfă atît planului semnificaţiei cît şi planului expresiei.

Studiul lui I. Coteanu, *Idiostilul*, discută pe larg problema idiostilului, insistînd asupra definirii conceptului, prin care înţelege: „Totalitatea mijloacelor de exprimare în uz la orice vorbitor al unei limbi date".

Elementul care conferă calitatea de artistic este, după autor, proprietatea enunţului de a *sugera* (subl. ns.) încă ceva pe lîngă înţelesul său obişnuit.

Răspunzînd unor cerinţe foarte actuale (lingviştii sînt din ce în ce mai mult tentaţi să încerce efectuarea unei descrieri complete a limbilor pe baza posibilităţilor oferite de metoda contrastivă), Clement Mîrza consideră că analiza *calitativă* trebuie să primeze în cercetările contrastive şi subliniază faptul că printre obiectivele cercetării alegerea cadrului sintactico-morfologic prezintă un interes deosebit. O analiză contrastivă trebuie să depăşească — după părerea sa — stadiul observaţiei şi să releve diferenţele structurale şi funcţionale ale sistemelor comparate.

În seria articolelor care se ocupă de metodele aflate la îndemîna lingviştilor, articolul lui S. Stati, *În jurul încercărilor de recuperare a gramaticilor raţionale*, subliniază tendinţa mai pronunţată în ultima vreme de a se reveni la gramaticile raţionale de tipul celei de la Port-Royal şi a celor inspirate de ea.

Cu articolul Paulei Diaconescu, *Informația semantică și stilistică a unui text*, intrăm în categoria studiilor care examinează fapte concrete de limbă. După ce se fac cîteva distincții foarte utile între *denotație* și *conotație*, între *sens* și *valoare*, se subliniază că degajarea conotațiilor este întotdeauna în funcție de context.

De exprimarea temporalității și spațialității se ocupă și Constantin Dominte în articolul *Exprimarea relației spațiale și temporale prin prepoziții în limba română*, în care sînt analizate modalitățile de realizare a relațiilor spațiale și temporale cu ajutorul prepozițiilor.

Printre articolele privind sistemul morfologic, studiul *Cu privire la sistemul morfologic* aparținînd lui V. Știrbu stîrnește interes și ocupă un loc aparte, pentru că, detașîndu-se într-o oarecare măsură de faptele concrete de limbă, urmărește relevarea în plan teoretic a caracterului sistematic al nivelurilor de abstractizare morfologică.

Folosind metoda transformațională, Maria Manoliu Manea consideră în studiul său *Din curiozitățile neutrului românesc; colectivele animate* că înțelegerea acestor „curiozități" poate fi înlesnită de cercetarea categoriilor semantice supraordonate genului.

În articolul său, Valeria Guțu Romalo urmărește modul în care o serie de fapte din domeniul morfologic se modifică sub presiunea sistemului, discutînd apariția formelor „nerecomandabile" de imperativ: *du, fă, zi*, care rezultă din „jocul complex al raporturilor dintre componentele sistemului" și arată că deplasarea limitelor dintre zonele stabile și cele instabile ale structurii conferă limbii caracter dinamic.

Problema articolului este discutată de Al. Ionașcu în *Evoluția sistemului de articulare a numelor proprii românești și datele geografiei lingvistice* și de I. Coja în *Cîteva ipoteze cu privire la articol*.

Obiectivele celor două articole sînt oarecum diferite. I. Coja face o analiză a tuturor situațiilor în care substantivul poate apărea însoțit de articol iar articolul lui Al. Ionașcu subliniază necesitatea de a lua în considerare datele geografiei lingvistice în stabilirea evoluției regimului de articulare a numelor proprii.

Existența unei organizări sistematice și în sistemul lexical, care nu a trecut neobservată pînă acum, este reluată în volumul de care ne ocupăm de următoarele articole: *Derivarea regresivă morfologică în raporturile ei cu cea lexicală* de Th. Hristea, *Antonimele în sistemul lexical* de Lucia Wald, *Note asupra sistemului sinonimelor figurate* de Elena Slave și *Vocabularul fundamental al limbii române vechi* de Claudia Tudose.

După Th. Hristea, derivarea regresivă, recunoscută ca sistem în domeniul lexicului, acționează și în morfologie.

Două aspecte adesea discutate anterior în literatura de specialitate, antonimia și sinonimia, sînt reluate de Lucia Wald și Elena Slave.

Examinînd antonimele în sistemul lexical, și în primul rînd definirea antonimiei, Lucia Wald constată că noțiunea de „sens opus", care apare în toate definițiile date antonimiei, nu este suficient de clară, pentru că nu se suprapune exact peste noțiunea din logică, opoziția lingvistică avînd o sferă mai largă decît cea logică.

Sinonimele figurate sînt examinate în articolul Elenei Slave unde se face și o utilă distincție între modul în care se organizează sistemul sinonimelor folosite în sens propriu și se remarcă faptul că puține sinonime clare la propriu sînt întrebuințate tot astfel la figurat.

Articolul Claudiei Tudose, *Vocabularul fundamental al limbii române vechi*, folosind ca metode frecvența, repartiția și gradul de disponibilitate al cuvintelor aplicate la textele din secolul al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea, ne oferă o imagine completă a modului de organizare a lexicului în această perioadă.

Situîndu-se la limita dintre semantică și sintaxă, articolul lui Em. Vasiliu, *Semantică și sintaxă; cîteva observații asupra verbelor dicendi*, își propune să aducă unele precizări în ce privește problema construcțiilor cu verbe dicendi, folosindu-se de metoda oferită de semantica logică.

Punînd în discuție structura textelor matematice, în articolul *Structurile verbale ale textelor românești de matematică*, Solomon Marcus ne oferă o imagine a textelor în care limbajul natural se îmbină cu un limbaj artificial, acela al simbolurilor matematice.

Ultimul articol din volum, *Vocalele neutre ca marcă a ezitării*, aparținînd lui Andrei Avram, privește un fapt de limbă vorbită și anume acela că în vorbire apar frecvent vocalele neutre *ă* și *î* sau chiar forme ale pronumelui demonstrativ, *ăsta, ăla, aia*, atunci cînd vorbitorul, negăsind imediat cuvîntul potrivit, ține să asigure continuitatea fonică a mesajului.

Varietatea tematică și a metodelor întrebuințate, punctele de vedere noi preluate conferă volumului *Sistemele limbii* o valoare indiscutabilă. Considerăm că prin aceasta se aduce o contribuție importantă la studiul general al sistemelor limbii și la demonstrarea legăturilor interne care se stabilesc între acestea.

Martie 1971

Narcisa Forăscu

PAULA DIACONESCU, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 301 p.

Continuînd sau reluînd unele cercetări anterioare de mai mică întindere, autoarea își propune o descriere în sincronie și, în același timp, în diacronie a morfologiei substantivului românesc.

Lucrarea cuprinde două părți, precedate de o bibliografie (în care se indică studiile și izvoarele folosite) și urmate de un capitol de „Considerații finale".

În partea întîi (p. 25—67) se prezintă, într-o expunere clară și concisă, teoria și metoda de cercetare, exemplificate cu fapte din limba română contemporană. Luînd ca punct de plecare noțiunea de monem, definit ca „unitatea dintre un semnificat și un semnificant indivizibil în semnificanți mai mici", autoarea a conceput analiza morfologică a substantivului românesc ca descriere a monemelor care îl alcătuiesc sub aspectele: a) conținut și expresie; b) variante și invariante; c) sistem (axa paradigmatică) și structură (axa sintagmatică). Sînt definite cu acest prilej conceptele cu care se operează, ca cele de opoziție, de substituție, de relație și corelație etc. Această parte introductivă a lucrării reprezintă un capitol de teorie generală, folositor atît specialiștilor, cît și celor care doresc să se inițieze în lingvistica structurală.

Partea a doua a lucrării (p. 71—284) este o descriere a substantivului românesc în evoluția sa, cu privire specială asupra secolelor al XVI-lea—al XVIII-lea. Se definește clasa substantivului, în raport cu celelalte clase de cuvinte, prin trăsături distribuționale și prin mărci gramaticale specifice; de menționat că autoarea este adepta punctului de vedere care consideră determinarea, exprimată prin articol, o categorie gramaticală a substantivului, alături de gen, număr și caz. Se urmărește atît precizarea trăsăturilor structurale ale substantivului și stabilirea inventarului de unități, cît și evidențierea schimbărilor care au loc în aceste unități (în ce măsură s-au modificat tipurile de organizare în care se încadrează unitățile unui inventar, raporturile pe care le contractează). Urmărind evoluția categoriilor gramaticale, autoarea ajunge la o serie de concluzii interesante, dintre care menționăm ideea că în istoria substantivului românesc se observă tendința de eliminare a elementelor redun-

dante la nivelul grupurilor de cuvinte (în structura sintagmatică a mărcilor de caz şi mai ales de determinare); la nivelul cuvîntului, dimpotrivă, remarcă o tendinţă de accentuare a fenomenului de redundanţă (care se manifestă prin creşterea numărului de cuvinte susceptibile de alternanţă fonologică obligatorie în radical).

Cartea prezintă interes şi prin faptul că se confirmă prin alte mijloace eficienţa unor idei formulate pe baze şi cu metode tradiţionaliste, cum este aceea că în cursul evoluţiei substantivului românesc nu au survenit modificări însemnate. Afirmaţia se bazează pe o cercetare minuţioasă, la nivele de abstractizare diferite, în amîndouă planurile limbii: conţinut şi expresie. Cele mai mari schimbări le-a cunoscut, în planul conţinutului, categoria genului; alte schimbări vizează mai ales planul expresiei: distribuţia unor desinenţe de număr sau de caz (vocativul), a articolului definit proclitic, a unor afixe moţionale etc.

Menţionăm demonstraţia strînsă, convingătoare, a punctelor de vedere susţinute, bogăţia şi varietatea faptelor aduse în discuţie şi preocuparea constantă pentru cronologizarea fenomenelor de limbă, pentru precizarea elementelor „stabile" şi a celor „instabile" care marchează dezechilibrul sistemului, direcţiile lui de orientare. Cartea se impune ca o temeinică cercetare sub raport filologic şi lingvistic a substantivului românesc.

Februarie 1971

Elena Carabulea

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ*

(BRL, 13, 1970/1971)

DE

ELEONORA POPA şi I. DĂNĂILĂ

LUCRĂRILE DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ŢARA NOASTRĂ DE LA 1 APRILIE 1970 PÎNĂ LA 1 APRILIE 1971

I. *Documentare şi informare* 360

1. Bibliografii 360
2. Periodice 361
3. Volume omagiale, culegeri 362
4. Semnalări, referate etc. 362
5. Indici, sumare, schimbări de cărţi 362

II. *Generalităţi* 363
1. Congrese, conferinţe, colocvii, simpozioane etc. 363
2. Dări de seamă, cronici. 365

III. *Lingvistică generală* 365
1. Lingvistică teoretică 365
2. Lingvistică matematică şi aplicată 376

IV. *Limba română* 379
1. Generalităţi 379
2. Istoria lingvisticii româneşti 380
3. Istoria limbii 382
4. Dialectologie 387
a. Generalităţi 387
b. Graiurile dacoromâne 387
c. Aromână 389
d. Istroromână 389
e. Meglenoromână 389
f. Româna peste hotare 389
5. Filologie 389
6. Fonetică şi fonologie 396
7. Gramatică 397
a. Generalităţi 397

* Între anii 1959—1968, bibliografia a avut titlul: *Lucrările de lingvistică apărute în țara noastră de la ... pînă la ...*

b. Morfologie 398
c. Sintaxă 400
8. Lexicologie 402
a. Semantică 402
b. Formarea cuvintelor 404
c. Etimologii 605
d. Lexicografie 406
9. Limbă literară 409
a. Generalităţi 409
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului. 409
c. Cultivarea limbii 412
10. Onomastică 413
a. Generalităţi 413
b. Antroponimie 414
c. Nume de animale 414
d. Toponimie 414
11. Ortografie şi ortoepie 415
V. Balcanistică 416
VI. Filologie clasică 416
VII. Germanistică 420
VIII. Orientalistică 422
IX. Romanistică 423
X. Slavistică 430
XI. Limba albaneză 432
XII. Limba bască 433
XIII. Limba coreeană 433
XVI. Limba japoneză 433
XV. Limba maghiară 436
XVI. Limbi amerindiene 436
XVII. Limbi chino-tibetane 436
XIII. Limbi dravidiene 436
XIX. Limbi fino-ugrice 436
XX. Limbi indiene 436
XXI. Limbi indo-europene 437
XXII. Limbi indoneziene 438
XXIII. Limbi negro-africane 438
XXIV. Limbi semitice 438
XXV. Limbi uralo-altaice 439
XXVI. Metodica predării limbilor 439
1. Generalităţi 439
2. Limba română 439
3. Limbi străine 440
4. Manuale, ghiduri etc. 441
XXVII. Diverse 442
XXVIII. Aniversări 444
XXIX. În memoriam 444
Abrevieri 444
Indice alfabetic al bibliografiei 450
a. Autori 450
b. Cuvinte 456

I. *DOCUMENTARE ŞI INFORMARE*

1. BIBLIOGRAFII

1. Braun-Sánta, R., *Bibliographie der wissenschaftlichen Arbeiten von Bernhard Capesius*, FVL, **13**, nr. 1, 1970, 135—137.
2. Carabulea, E. et Popescu-Marin, M., *Bibliographie des travaux du Professeur A. Graur (1960—1970)*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 429—438.

3. CAZACU, B., [Lingvistica românească în ultimii 25 de ani] *Bibliografie selectivă*, FD, **7**, 1971, 36—49.
Vezi și nr. 663.
4. DASCĂLU, LAURENȚIA, MĂRDĂRESCU, MARIA, ULICI, AURELIA, *Bibliografia fonetică românească, Lucrări de fonetică a limbii române apărute în publicațiile românești pînă la 1920*, FD, **7**, 1971, 331—343.
5. FISCHER, I., *Bibliografia clasică românească (1969)*, StCl, **12**, 1970, 261—280.
6. IORDAN, IORGU, BRÎNCUȘ, ELISABETA, *Bibliografie* [Ion Creangă ; B. *Referințe*] în : Ion Creangă, *Opere* în 2 volume, București, Editura Minerva, 1970, vol. II, 431—497.
7. MACREA, D., *Bibliografia lucrărilor lui Iosif Popovici*, CL, **15**, nr. 2, 1970, 229—230.
8. POPA, ELEONORA, DĂNĂILĂ, I., *Bibliografia românească de lingvistică* (BRL, **12**, 1969/1970), LR, **19**, nr. 4, 1970, 319—421.
9. *** *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale.* Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România [signaletică], **17**, nr. 17—24, 1969, **18**, nr. 1—22, 1970.
10. *** *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți, note muzicale.* Biblioteca Centrală de stat a Republicii Socialiste România [signaletică], **18**, nr. 24, 1969, **19**, nr. 1—24, 1970.

Recenzii

11. PIPPIDI, D. M., *L'année philologique. Bibliographie critique et analytique de l'antiquité gréco-latine*, fondée par J. Marouzeau, publiée par Juliette Ernst et par T. Robert S. Broughton, avec la collaboration de Marianne Duvoisin, Pierre Langlois, Ingrid Herb et Will W. de Grummond. Tome XXXVIII. Bibliographie de l'année 1967 et complément d'années antérieurs. Paris, „Les Belles Lettres", 1969, 768 p. in 16°, StCl, **12**, 1970, 281.

2. PERIODICE

12. *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza"* (serie nouă). Secțiunea III (Științe sociale) e. Lingvistică, Iași, **16**, 1970.
13. *Analele Universității București. Limba și literatura română*, București, **18**, nr. 1, 1969.
14. *Analele Universității București. Limbi clasice*, București, **18**, 1969.
15. *Analele Universității București. Limba și literatura română*, **18**, nr. 1, 1969.
16. *Analele Universității București. Limbi slave*, **18**, 1969.
17. *Anuar de lingvistică și istorie literară.* Academia Republicii Socialiste România. Filiala Iași, **20**, 1969, **21**, 1970.
18. *Cercetări de lingvistică.* Academia Republicii Socialiste România. Filiala Cluj, Cluj, **15**, nr. 1, 2, 1970.
19. *Forschungen zur Volks — und Landeskunde.* Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien, Sibiu, **13**, nr. 1, 2, 1970.
20. *Limba română.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **19**, nr. 3, 4, 5, 6, 1970, **20**, nr. 1, 2, 1971.
21. *Nyelv — és irodalomtudományközlemények.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Cluj, **14**, nr. 1, 2, 1970.
22. *Revue des études sud-est européennes.* Académie de la République Socialiste de Roumanie, **8**, nr. 1, 2, 3, 4, 1970.
23. *Revue roumaine de linguistique.* Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **15**, nr. 2, 3, 4, 5, 6, 1970, **16**, nr. 1, 1971.
24. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai.* Series Philologia, Cluj, **15**, fasc. 2, 1970, **16**, fasc. 1, 1971.
25. *Studii și cercetări lingvistice.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **21**, nr. 2, 3, 4, 5, 6, 1970, **22**, nr. 1, 1971.

Recenzii

26. HALDNER, ANA MARIA, *Periodika des Jahres 1969, 1970* [SCIV, Studii, RRH, RESEE, SCL, CL, RITL, REF, STUBBHIST, NL, Nyik, Korunk, Astra, RA, RM], FVL, **13**, nr. 2, 1970, 112—119.
27. HREAPCĂ, DOINA, *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi* (Serie nouă), Secţiunea III (Ştiinţe sociale), c) Limbă şi literatură, t. XIV, 1968, fasc. 2, AnL, **20**, 1969, 263—264.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

Recenzii

28. VINTILĂ RĂDULESCU, IOANA, *Linguistic Studies presented to André Martinet* on the occasion of his sixtieth birthday by his colleagues, students, friends, edited by Alphonse Juilland, M. A. Ignatius, O. W. Rolfe, C. van den Berghe, first volume, *General Linguistics*. William Clowes and Sons, Londres et Beccles, 591 p., RRL, **15**, nr. 3, 1970, 293—299.
29. WALD, LUCIA, *Mélanges de linguistique, de philologie et de méthodologie de l'enseignement des langues anciennes offerts à M. René Fohalle à l'occasion de son soixante-dixième anniversaire*, Editions J. Duculot, S. A. Gembloux, 1969, 364 p., SCL, **21**, nr. 6, 1970, 701—705.

4. SEMNALĂRI, REFERATE ETC.

30. *Buletin de informare ştiinţifică*. Lingvistică, filologie. Academia Republicii Socialiste România, Centrul de documentare ştiinţifică, Bucureşti, **7**, 3—12, 1970.
31. *Cărţi noi*. Buletin lunar de informare bibliografică editat de Centrala editurilor şi difuzării cărţii, Bucureşti, **13**, nr. 4—12, 1970, **14**, nr. 1—3, 1971.
32. *Revista de referate şi recenzii*. Lingvistică, filologie. Academia Republicii Socialiste România Centrul de documentare ştiinţifică, Bucureşti, **6**, nr. 4—12, 1969, 1—6, 1970.

5. INDICI, SUMARE, SCHIMBURI DE CĂRŢI

33. BĂJĂNICĂ, V., *Cărţi şi reviste primite prin schimb cu publicaţiile Institutului de lingvistică şi istorie literară din Cluj în anul 1969*, CL, **15**, nr.1, 1970, 203— 210.
34. BELTECHI, E., FAICIUC, I., MOCANU, N., *Indicele volumului al XV-lea (1970)* [al revistei CL; materii, autori, cuvinte], CL, **15**, nr. 2, 1970, 369—393.
35. GRIGORAŞ, M., *Index bibliographique (VIII [1970] 1—4)*, RESEE, **8**, nr. 4, 1970, 761—765.
36. NISTOR, CORNELIU, *Cărţi şi reviste primite în schimb cu „Analele Universităţii din Timişoara" între 1. VI. 1968 — 1. VI. 1969*, AUT, **7**, 1969, 293—300.
37. *** *Cărţi şi reviste primite la redacţie*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 279; ib., **19**, nr. 4, 1970, 317; ib., **19**, nr. 5, 1970, 499; ib., **19**, nr. 6, 1970, 575; ib., **20**, nr. 2, 1971, 203.
38. *** *Index alphabétique* [al revistei RRL; nume, materii, cuvinte], RRL, **16**, nr. 1, 1971, (supliment, 43p.).
39. *** *Indice* [FD; cuvinte, materii, autori], FD, **7**, 1971, 347—381.
40. *** *Indicele revistei pe anul 1970* [LR; materii, autori, cuvinte], LR, **19**, nr. 6, 1970, 581—623.
41. *** *Indicele revistei pe anul 1970* [SCL; materii, autori şi cuvinte], SCL, **21**, nr. 6, 1970, 707—750.
42. *** *Livres reçus*, RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 589—593; ib. nr. 4, 1970, 759—760.
43. *** *Mutatók* [NYIK, 1970; materii, cuvinte, autori], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 395—399.
44. *** *Publicaţii primite în schimbul volumului „Lucrării ştiinţifice"*, I (1967), LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 538—539.

45. *** *Publicații primite la redacție între 1 aprilie și 31 decembrie 1969*, StCl, **12**, 1970, 367—370.
46. *** *Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1970*, LR, **19**, nr. 6, 1970, 577—580.

II. *GENERALITĂȚI*

1. CONGRESE, CONFERINȚE, COLOCVII, SIMPOZIOANE ETC.

47. ANGHELESCU, MIRCEA, *Simpozionul de la Vîrșeț* [relații iugoslavo-române], LR, **19**, nr. 5, 1970, 473—474.
48. BADÍA MARGARIT, ANTONIO M., *Cuvîntul reprezentantului Societății de Lingvistică romanică* ... [la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică, ACILFR XII, **1**, 9—14.
49. BARAN, N. V., *Al IV-lea Congres Internațional pentru latină vie*, StCl, **12**, 1970, 209—212.
50. BARAN, N. V., *Congresul umanismului latin*, Cronica, **5**, nr. 38, 1970, 11.
51. BARBU, N. I., *Congresul mondial al latiniștilor*, Scînteia, **40**, nr. 8529, 28 aug. 1970, 1.
52. BARBU, N. I., *Congresul umanismului latin*, RLit, **3**, nr. 35, 1970, 1.
53. BERZA, M., *Al 11-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene*, Contemporanul, nr. 26, 1970, 8.
54. B. V., *Cursurile de perfecționare de la Sinaia*, Colocvii, **5**, nr. 8, 1970, 7.
55. CHIȚIMIA, I. I. *Simpozion dedicat relațiilor sîrbo(iugoslavo)-române*, SLU, **15**, 1970, 183—186.
56. CIZEK, EUGEN, *Conventus-ul latinității*, RLit, **3**, nr. 36, 1970, 10.
57. COSTA, TRAIAN, *Despre primul Congres mondial al latiniștilor*, Ateneu, **7**, nr. 9, 1970, 2.
58. CREȚU, VIRGINIA, OPRICĂ, OCTAVIAN, *Simpozionul „Educație și limbaj"*, RPed, **19**, nr. 11, 1970, 41—43.
59. CRONICAR, *Congresul internațional pentru promovarea limbii și literaturii latine*, Familia, **6**, nr. 9, 1970, 23.
60. DUMITRESCU-BUȘULENGA, ZOE, *Limbaj și educație* [seminarul de semiotică din București], Munca, **26**, nr. 7123, 12 oct. 1970, 1.
61. GOLOPENȚIA-ERETESCU, SANDA, *Limbă, simbol, realitate* [simpozionul de la Notre Dame, South Bend, Indiana], SCL, **21**, nr. 3, 1970, 375—379.
62. IORDAN, IORGU, *Salutul președintelui consiliului de organizare* ...[la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, 3—4.
63. L.N., *Limbaj și educație* [simpozionul de la București], Flacăra, **19**, nr. 41, 1970, 2.
64. MALIȚA, MIRCEA, *Temele perene ale pedagogiei* [simpozionul de la București], Contemporanul, nr. 42, 1970, 8.
65. MANECA, CONSTANT, *Congresso Internazionale di Linguistica e Tradizioni Popolari*, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 167—168.
66. MAURER, ION GHEORGHE, *Salutul Președintelui Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România*...[la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, 5—7.
67. MAURER, ION GHEORGHE, *Salutul adresat de președintele Consiliului de Miniștri* ... [la primul Congres internațional pentru promovarea limbii și literaturii latine]; Scînteia, **40**, nr. 8530, 29 aug. 1970, 1; RLib, **28**, nr. 8040, 29 aug. 1970, 1; Munca, **26**, nr. 7086, 29 aug. 1970, 1; SR, **22**, nr. 6583, 29 aug. 1970, 1; ScTin, **26**, nr. 6618, 29 aug. 1970, 1, 7; NW, **22**, nr. 6630, 30 aug. 1970, 1, 2.
68. MOISIL, GR. C., *Limbajul matematic* [simpozionul de la București], Contemporanul, nr. 42, 1970, 8.
69. NASTA, M., *Al V-lea Congres „FIEC"* (*Fédération internationale des associations d'études classiques*), Stcl **12**, 1970, 213—216.
70. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, *Colloque francoprovençal*, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 165—167.
71. RUSU, VALERIU, *Al VI-lea Congres internațional de limbă și literatură d'oc și de studii franco-provensale*, ProgrȘt, **6**, nr. 12, 1970, 576.
72. STAN, AURELIA, *Al X-lea congres internațional de științe onomastice*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 193—194.
73. STATI, SORIN, *Semiotica* [simpozionul de la București], Contemporanul, nr. 42, 1970, 8.
74. TĂNĂSESCU, GRIGORE, *Congresul mondial al umanismului latin*, RITL, **19**, nr. 1, 1970, 195—197.

75. VASILIU, GABRIEL, *Consfătuirea de onomastică*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 194—195.
76. V. B., *Simpozionul „Educație și limbaj"*, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 27.
77. VORNICU, MĂLINA, *Conventus omnium gentium latinis litteris linguaeque fovendis*, Ateneu, **7**, nr. 9, 1970, 2.
78. VRACIU, A., *Colocviul internațional de lingvistică și arheologie de la Sheffield*, SCL, **21**, nr. 5, 1970, 593—596.
79. VULCĂNESCU, ROMULUS, *Congresul internațional de studii sud-est europene* (*Atena*, 7—13 mai 1970), REF, **15**, nr.6, 1970, 525—527.
80. ZAMORA, AUREL, *O „masă rotundă" a latiniștilor*, Contemporanul, nr. 52, 1970, 8.
81. ZLOTESCU-CIORANU, IOANA, *Cel de al treilea Congres al Asociației internaționale a hispaniștilor*, SLU, **13**, 1969, 217—219.
82. * * * *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, Publicat la recomandarea Consiliului Internațional de Filozofie și Științe Umanistice cu concursul financiar al UNESCO. Redactor responsabil: Alexandru Rosetti. Secretar de redacție: Sanda Reinheimer-Rîpeanu. [Vol.] I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 1155 p.
83. * * * *Actes du Xe Congrès International des Linguistes*. Bucarest, 28 Août—2 Septembre 1967. Publié sur la recomandation du Conseil international de la philosophie et des sciences humaines, avec le concours financier de l'UNESCO. Comité de rédaction: A. Graur—rédacteur en chef—, Iorgu Iordan, A. Rosetti, E. Petrovici, B. Cazacu, I. Coteanu, Marius Sala, Flora Șuteu et Sorin Stati—secrétaires de rédaction — [Vol.] II, Bucarest, Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, 1970, 1158 p.; [Vol.] III, Bucarest, Éditions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie, 1970, 777 p.; [Vol] IV, Bucarest, Editions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie, 1970, 1184 p.
84. * * * *Communiqué. VIe Congrès international de cybernétique*, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 271.
85. * * * *Kongress der Lateiner abgeschlossen*, NW, **22**, nr. 6634, 4 sept. 1970, 3.
86. * * * *Lista participanților* [la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, XV—LII.
87. * * * [Lucrările primului Congres internațional pentru promovarea limbii și literaturii latine, București, 28 aug. — 2 sept. 1970] Scînteia, **40**, nr. 8530, 29 aug. 1970, 1, 7; RLib, **28**, nr. 8040, 29 aug. 1970, 1; ScTin, **26**, nr. 6618, 29 aug. 1970, 1, 7; Munca, **26**, nr. 7086, 29 aug. 1970, 1, 7; SR, **22**, nr. 6583, 29 aug. 1970, 3; NW, **22**, nr. 6630, 30 aug, 1970, 1, 2.
88. * * * *Program* [cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, LV-LXIV.
89. * * * *Simpozionul de lingvistică algebrică, Bratislava, 9—12 februarie* 1970, STUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 151—152.
90. * * * *Tabel numeric al participanților* [la cel de-al XII-.lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, LIII.
91. * * * *Universități, academii, institute și societăți științifice reprezentate oficial* [la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, IX—XIII.

Recenzii

92. DIACONESCU PRIOTEASA, IOANA, *Les machines dans la linguistique*. Colloque international, sur la mécanisation et l'automation des recherches linguistiques, Paris, 1968, 336 p., SCL, **22** nr. 1, 1971, 95—99.
93. PIPPIDI, D. M., Collloques nationaux du centre de la recherche scientifique, *Philon d'Alexandrie* (*Lyon, 11—15 Septembre 1966*). Paris, Éditions du CNRS, 1967, 382 in 16°, StCl, **12**, 1970, 341—343.
94. VINCENZ, ILEANA, *Phonologie der Gegenwart*, Herman Böhlaus Nachf. Graz-Wien-Köln, 1967, 3391 p., SCL, **21**, nr. 6, 1970, 700—701.
95. * * * *Actes du Xe Congrès International des Linguistes I*, Korunk, **29**, nr. 3, 1970, 455—456.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI ETC.

96. Bidian, V. şi Loşonţi, D., *Activitatea Institutului de lingvistică şi istorie literară din Cluj în anul 1969*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 195—197.
97. Cobeţ, Doina, *Activitatea centrului de lingvistică, istorie literară şi folclor în anul 1970* anil, **21**, 1970, 205—206.
98. Iancu, Anca, *Échos de l'Institut d'études sud-est européennes de Bucarest (juillet 1969-juin 1970)*, rrl, **8**, nr. 4, 1970, 723—725.
99. Macrea, D., *Activitatea lingvistică din cadrul Societăţii de ştiinţe istorice şi filologie*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 197—200.
100. Pavlovski, Anatol, *Subfiliala din Urziceni a Societăţii de ştiinţe filologice*, sr, supliment social-cultural, august 1970, 8.
101. Popescu, Teodor, *Succese înregistrate de studiile clasice după 23 August 1944*, LucrŞt Oradea, **1**, 1967, 403—408.
102. Sánta- Braun, R., *Über die Tätigkeit des Hermannstädter Forschungszentrums in der Zeitspanne von 1. Juli 1969 bis 30. Juni, 1970*, fvl, **13**, nr. 2, 1970, 138—139.
103. Szász, Lőrinc, *Hírek. Nyelvtudományi értekezlet Kolozsváron*, nyik, **14**, nr. 1, 1970, 229.
104. * * * *Activitatea Centrului de lingvistică, istorie literară şi folclor în anul 1969*, anl, **20**, 1969, 266—268.
105. * * * *Activitatea S.S.F. în 1968—1969*, ll, **24**, 1970, 227—235.
106. * * * *Cronică*, **16**, fasc. 1, 1971, 147—149.
107. * * * *Cronică (1967—1968). Din activitatea ştiinţifică a Societăţii de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România*, slu, **13**, 1969, 221—223.
108. * * * *Cronică (1968—1969). Din activitatea ştiinţifică a Societăţii de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România*, slu, **15**, 1970, 187—190 p.
109. * * * *Participarea cadrelor didactice de la facultatea de limbi slave la manifestări ştiinţifice interne şi internaţionale*, aubsl, **18**, 1969, 171—173.
110. * * * *Societatea de studii clasice din Republica Socialistă România. Dări de seamă ale şedinţelor (7 noiemb. 1968 — 20 noiem. 1969)*, StCl, **12**, 1970, 371—388.
111. * * * *Vie de la société Roumaine de la Linguistique Romane*, Bul. srlr, **6**, 1969, 107—147.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

112. Abraham, S., Evseev, I. şi Şerban, V., *The bases of a structural semantics*, acil x, **2**, 609—611.
113. Achiţei, Gheorghe, *Estetica semiotică*, Amfiteatru, **5**, nr. 8, 1970, 27.
114. Agricola E., *Relationen und Systeme der Disambiguierung*, acil x, **2**, 493—498.
115. Al.-George, S., *L'Inde antique et les origines du structuralisme*, acil x, **2**, 235—240.
116. Allerton, D. J., *Intuitions in grammatical theory*, acil x, **2**, 933—939.
117. Anderson, J. M., *Structural holes and phonological processes*, acil x, 4, 109—115.
118. Anghelescu, Nadia, *Conceptul de determinare în lingvistica modernă*, aubcl, **18**, 1969, 93—107.
119. Anghelescu, Nadia, *Lingvistica generală în concepţia lui Gustav Guillaume*, lr, **19**, nr. 5, 1970, 425—433.
120. Bán, A., *Cu privire la problema poziţiilor fonologice şi a interdependenţei fonologiei şi morfologiei în procesul relevării acestora*, stubb, **15**, fasc. 2, 1970, 43—50.
121. Bellert, I., [intervenţie la comunicarea lui M. Bierwisch], acil x, **2**, 486.
122. Bellert, I., *On the problem of the semantic interpretation of subject and predicate in sentences of particular reference*, acil x, **2**, 647—656.
123. Bendor-Samuel, J. T., *Syntagmatic features or gramatical prosodies*, acil x, **2**, 901—910.
124. Benes, E., *Über zwei Aspekte der funktionalen Satzperspektive*, acil x, **2**, 1021—1026.
125. Beniuc, Mihai, *Psihologie animală comparată şi evolutivă*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 373 [—375] p.

126. Bettiș, I., *Eine gemeinsame Rolle der Agglutination und der Flexion*, ACIL x, **3**, 657—659.
127. Beyer, E., *Structuralisme et dialectologie moderne — Points de vue d'un dialectologue*, ACIL x, **2**, 5—12.
128. Birnbaum, H., *On reconstruction and prediction : two correlates of diachrony in genetic and typological linguistics*, ACIL x, **3**, 497—503.
129. Bismuth, R., *Les nouveaux noms de pays: francisation, morphologie, normalisation*, ACIL x, 4, 1105—1109.
130. Bîrliba, Dan M., *Probleme ale filozofiei limbajului în „Tratatul logico-filosofic" al lui Wittgenstein*, AUBFZ, **18**, nr. 2, 1969, 167—177.
131. Black, J. W., *Interphonemic distances*, ACIL x, **3**, 265—278.
132. Borodina, M.A., *O territorial'nyh vyriantah nacional'ogo jazyka*, ACIL x , **2**, 63—65.
133. Botez, Demostene, *Limbă și limbaj*, VR, **24**, nr. 1, 1971, 124.
134. Boudagov, R. A., *Notes sur la typologie de la parole*, ACILFR XII, **1**, 185—188.
135. Bretter, György, *A nyelvés az erkölcs*, Korunk, **30**, nr. 2, 1971, 201—206.
136. Broch, T., [Intervenție la comunicarea lui M. Bierwisch], ACIL, x, **2**, 485—486.
137. Bullowa, M., *The start of the language process*, ACIL x, **3**, 191—200.
138. Bulygina, T. V., *Ob organizacij plana soderžanija v'sopostavlenij s organizaciej plana vyraženija*, ACIL x, **2**, 554.
139. Buyssens, E., *De la connotation ou comunication implicite*, ACIL x, **2**, 711—714.
140. Büky, B., *Informationsprognose und Informationsprozess*, ACIL x, **3**, 203—209.
141. Calavrezo, C., *Troubles dus à la similarité et à la contiguïté dans la dyslexie*, ACIL x, **3**, 751—756.
142. Caragiu-Marioțeanu, M., *Sur la description des idiomes non κοινή*, ACIL x, **4**, 161—163.
143. Cazacu, B., *Dialectal et littéraire en synchronie et diachronie*, ACIL x, **2**, 119—123.
144. Chatterji, S. K., [intervenție la comunicarea lui B. Krishnamurti], ACIL x, **3**, 535.
145. Chițoran, Dumitru, *Semantic relations and lexical categories*, AUBLG, **18**, 1969, 73—83.
146. Chițoran, Dumitru, *Distribution and meaning. A reappraisal of the distributional analysis of meaning*, AUBLG, **18**, 1969, 85—94.
147. Chomsky, Noam, *Aspecte ale teoriei sintaxei*, traducere din limba engleză de Paul Schveiger și James E. Augerot, București, Tipografia Bibliotecii Centrale de Stat, 1969, 287 p.
148. Cilanu, Emil, *Semantica filmului*, RLit, **3**, nr. 40, 1970, 24.
149. Cîșlaru, C., *Les configurations de la réunion de deux langages*, ACIL x, **4**, 897—899.
150. Cohen, M., *Comparaison typologique du latin, du français, du guèze, de l'amharique*, ACIL x, **3**, 537—543.
151. Copceag, D., *Remarques sur la structure des „mots internationaux"*, ACIL x, **4**, 747—751.
152. Cosson, L., *L'aplication de la méthode audio-visuelle structuro-globale de Saint-Cloud/Zagreb à la formation d'interprètes en simultanée*, ACIL x, 4, 983—985.
153. Coteanu, I., *Les possibilités et les limites de la formalisation en stylistique*, ACIL x, **3**, 332.
154. Cross, E., *Typological changes*, ACIL x, **3**, 531—534.
155. Crystal, D., *Intonation and semantic structure*, ACIL x, **2**, 415—422.
156. C. S., *Laboratorul de semiotică*, ScTin, **26**, nr. 6654, 10 oct. 1970, 2.
157. Daneš F., *Semantic considerations in syntax*, ACIL x, **2**, 407—413.
158. Dezso, L., *A word order typology three-member sentences* (S, V, O), ACIL x, **3**, 551—555.
159. Diaconescu, Paula, *Informația semantică și stilistică a unui text*, SL, 65—73.
160. Dincă, Dorina, *Contribuții la studierea fenomenului de compatibilitate semantică*, AUT, **7**, 1969, 238—241.
161. Dinneen, F. P., *The structure of semantic elements*, ACIL x, **2**, 589—593.
162. Doinaș, Ștefan Aug., *Dialectica liricii moderne* [probleme ale traducerii] Sec 20, nr. 2, 1970, 131—135.
163. Doinaș, Ștefan Aug., *Limbă și limbaj poetic*, Ateneu, **7**, nr. 10, 1970, 4—5.
164. P. Dombi, Erzsébet, *An index of incompatibility for synaesthesia*, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 571—577.
165. P. Dombi, Erzsébet, *On the semantic basis of synaesthesia*, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 47—52.
166. Doubrovsky, Serge, *A testbe ágyazott beszéd* [Vorbirea înrădăcinată în corp], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1293—1294.
167. Dressler, W., *Verbaler und nominaler Plural*, ACIL x, **4**, 635—638.
168. Ducháček, Otto, *Sur le problème de la structure du lexique*, ACILFR XII, **1**, 863—867.
169. Dumitrescu-Buşulenga, Zoe, *Traductibil și netraductibil*, RLib, **29**, nr. 8203, 10 mart. 1971, **2**.

171. Ellis, S., *The assesment of linguistic boundaires by local dialect speakers*, ACIL X, **2**, 109—112.
172. Enăchescu, C., *Contribution à l'étude des troubles de la sémantique et analyse du rapport entre le langage et la pensée dans la pathologie mentale*, ACIL X, **3**, 721—727.
173. Enkvist, N. E., [intervenţie la comunicarea lui S. Chatman] ACIL X, **3**, 425—426.
174. Estarellas, J., *A psycholinguistic model for second language learning: New prospects for programmed instruction*, ACIL X, **3**, 257—263.
175. Evdošenko, A., *À propos de la typologie des systèmes phonologiques*, ACIL X, **3**, 637—638.
176. Evreinova, I., *Die Rolle der Stilistik bei der Ausarbeitung des grammatischen Minimums*, ACIL X, **3**, 411—418.
177. Evseev, Ametista, *Contribuţii la studiul variantelor unităţilor frazeologice*, AUT, **7**, 1969, 246—252.
178. Farcaş, Magda, *Idegélettani lélektan és nyelvészet* [Neuro-fiziologia psihologică şi lingvistică], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1362—1367.
179. Fibras, J., *On the interplay of means of functional sentence perspective*, ACIL X, **2**, 741—745.
180. Filipec, J., *Zum Aufbau einer struckturellen Lexickologie und lexikalischen Semantik*, ACIL X, **2**, 601—607.
181. Flämig, W., *Bedeutungsstrukturen im Bereich der Temporalität und Modalität*, ACIL X, **2**, 399—405.
182. Fleischer, W., *Stilistische Aspekte der Wortbildung*, ACIL X, **3**, 483—488.
183. Fleming, G., *The structured response-evoking potential of organised visual communicators*, ACIL X, **4**, 1029—1034.
184. Flint, E. H., *Item and relationship signal in grammar-lexis patterning*, ACIL X, **2**, 747—751.
185. Flora, R., *Evolution spontanée et structure linguistique*, ACIL X, **2**, 167—174.
186. Fodor, Ecaterina, *Vladimir Ilici Lenin despre limbă şi stil*, SLU, **15**, 1970, 37—44.
187. Foley, J., *An interpretation of Lachmann's Law*, ACIL X, **4**, 133—137.
188. Fradis, A., *La capacité de reproduction orale et graphique des sons du langage et des lettres chez aphasiques*, ACIL X, **3**, 709—713.
189. Francescato, G., *Linguistique typologique et dialectologie structurale*, ACIL X, **3**, 627—635.
190. Fuhrmann, Dieter, *Cuvîntul traducătorului* [probleme ale traducerii], Sec 20, nr. 2, 1970, 126—128.
191. Gáldi, L., *Les problèmes de convergence dans la stylistique contemporaine*, ACIL X, **3**, 325—330.
192. Galperin, I. R., *Javljaetsja li stilistika urovnem jazyka?*, ACIL X, **3**, 333—335.
193. Gammon, E., *Quantitative linguistic typologies*, ACIL X, **3**, 599—604.
194. Gandolfo, A., *El audiovisualismo y la enseñanza de la lenguas. Técnicas dentro y fuera del laboratorio*, ACIL X, **3**, 309—316.
195. Garcia, Yebra, V., *Traducción y estilo*, ACIL X, **3**, 383—388.
196. Gauntlett, J. O., *Some notable trends in RP*, ACIL X, **4**, 205—209.
197. Gentilhomme, Y., *Enseignement élémentaire des cadres formels aux linguistes dits „littéraires"*, ACIL X, **4**, 865—971.
198. Georgescu, Paul, *Despre cuvinte*, RLit, **3**, nr. 29, 1970, 9.
199. Gilbert, G. G., *The linguistic geography of non-oficial languages in the United States*, ACIL X, **2**, 203—208.
200. Ginzburg, R., *O dvuh urovnjah semantičeskogo analiza*, ACIL X, **2**, 427—432.
201. Gladkij, A. V., *On the definitions of the notions of case and gender*, ACIL X, **4**, 313—315.
202. Glaser, R., *A structural approach to metaphor*, ACIL X, **3**, 459—464.
203. Golopenţia-Eretescu, Sanda, *Probleme semiotice în cercetarea folclorului*, REF, **16**, nr. 2, 1971, 117—121.
204. Goodman, J. S., *The dynamics of pidgin languages*, ACIL X, **4**, 819—823.
205. Gorelov, V. I., *Nekotorye voprosy teorij složnogo predloženija*, ACIL X, **2**, 989—994.
206. Grad, A., *Sur l'origine du style indirect libre*, ACIL X, **3**, 465—473.
207. Graur, Al., *Afazia*, RLit, **3**, nr. 16, 1970, 14.
208. Graur, A., *Fréquence et évolution*, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 7—8.
209. Graur, Alexandru, *Înnoirea vocabularului*, Magazin, **15**, nr. 701, 1971, 5.
210. De Grêve, M., *Enquête des structures lexico-linguistiques fondamentales*, ACIL X, **2**, 825—830.
211. Grosse, R., [intervenţie la comunicarea lui E. Schmitt], ACIL X, **2**, 27.
212. Grosse, R., *Zur Frage den Ursachen der Dialektgrenzen*, ACIL X, **2**, 67—72.
213. Guberina, Petar, *Sistemul verbotonal. Dialoguri despre ştiinţă*, Tribuna, **14**, nr. 22, 1970, 6.

214. GUȚIA, I., *Il leitmotiv mezzo stilistico*, ACIL X, **3**, 371—376.
215. HALLE, M., *On meter and prosody*, ACIL X, **3**, 97.
216. HARRIS, R., *Semantics and translation*, ACIL X, **2**, 461—467.
217. HAUDRICOURT, A. G., *Consonnes nasales et demi-nasales dans l'évolution des systémes phonologiques*, ACIL X, **4**, 105—108.
218. HAUDRICOURT, ANDRÉ, G., *Les doubles transphonologisations simultanées*, ACILFR XII, **1**, 315—317.
219. HAYS, D. G., *Linguistic problems of denotation*, ACIL X, **2**, 355—359.
220. HEIDOLPH, K. E., *Zur Bedeutung negativer Sätze*, ACIL X, **2**, 765—770.
221. HERINGER, H. J., [intervenție la comunicarea lui M. Bierwisch], ACIL X, **2**, 486.
222. HLAVSA, Z., *On the concept of variables in semantic analysis*, ACIL X, **2**, 487—491.
223. HOÀNG, PHÊ, *Développement de la langue nationale dans un pays colonial qui a reconquis son indépendance. Expérience de la République Démocratique Viêt-nam*, ACIL X, **4**, 831—835.
224. HÖFLER, MANFRED, *Études de detations : état présent et possibilités d'une orientation nouvelle*, ACILFR XII, **1**, 987—993.
225. HOFFMAN, L., *Methoden zur quantitative Charakterisierung der Wissenschaftssprache*, ACIL X, **3**, 405—410.
226. HORÁLEK, K., *Bedeutung, Inhalt, Sinn*, ACIL X, **2**, 475—478.
227. HUBSCHMID, J., *Sprachgeographie und Substratforschung*, ACIL X, **2**, 78.
228. HÜBNER, W., *Linguistische Aufgaben bei der Erarbeitung medizinischer Fachthesauri für die wissenschaftliche Information und Documentation*, ACIL X, **4**, 511—515.
229. IACOB, EUGEN, *Cuvinte și simulacru*, Contemporanul, nr. 2, 1971, 9.
230. IGIROȘANU, I., *„Limba, un stil de trăire". De vorbă cu Pierre-François Oaillé, Alain Guillermou, Hubert Joly despre traduceri și destinul lor*, Sec 20, nr. 2, 1970, 176—189.
231. IGNAT, NESTOR, *Glosematica—metodă de cercetare lingvistică*, Lucrșt Constanța, 1970, 103—109.
232. IGNAT, NESTOR, *Sens și schimbări de sens*, Lucrșt Constanța, 1970, 111—115.
233. IKEGAMI, Y., *Field theory and stratificational grammar*, ACIL X, **2**, 499—507.
234. ILIESCU, MARIA, *Encore à propos des mots „reconstruits" et des mots „attestés"*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 465—469.
235. ILJAŠENKO, T., *Imennaja sintagma-tip*, ACIL X, **3**, 669—673.
236. ILJAŠENKO, T., *Importanța microstucturii pentru tipologizarea macrostructurii sintactice*, ACILFR XII, **1**, 253—259.
237. IONAȘCU, A., *Aggljutinativnyj i fleksivnyj ctroj s točki zrenija ispol'zovanija nulevoj fleksij v morfologii imen*, ACIL X, **3**, 565—570.
238. ISING, E., *Methodologische Probleme eines sprachwissenschaftlichen Wörterbuches auf historischer Grundlage*, ACIL X, **4**, 465—469.
239. ITKONEN, E., [intervenție la comunicarea lui M. Bierwisch], ACIL X, **2**, 485.
240. IVANOVICI, VICTOR, *Semne, limbaj, comportament*, Amfiteatru, **5**, nr. 8, 1970, 28—29.
241. IVĂNESCU, G., *Necesitatea de a îndruma dezvoltarea limbilor literare*, Argeș, **5**, nr. 4, 1970, 15.
242. IVĂNESCU, G., *Un erou al lingvisticii în luptă cu obtuzitatea* [pe marginea articolului lui Sorin Stati, *Fost-au lingviștii fericiți?*, Contemporanul, nr. 20, 1970, 8], Cronica, **5**, nr. 24, 1970, 11. Vezi nr. 400.
243. IVĂNESCU, G., *Structuralismul și lingvistica veche* [în continuarea discuției de principii cu Sorin Stati], Cronica, **5**, nr. 25, 1970, 11.
244. IVĂNESCU, G., *Etica omului de știință* [pe marginea notei de răspuns a lui Sorin Stati din Contemporanul nr. 26, 1970, 8, la articolul de la nr. 242], Cronica, **5**, nr. 29, 1970, 11.
245. IVIĆ, M., *Les causes sémantiques du phénomène syntaxique nomé „déterminant obligatoire"*, ACIL X, **2**, 831—834.
246. JACQUIER, H., *Métrique traditionnelle et métrique zéro*, ACIL X, **3**, 121—125.
247. JACQUIER, HENRI, *Calofilia*, Tribuna, **14**, nr. 16, 1970, 6.
248. JACQUIER, HENRI, *Logaedie*, Tribuna, **14**, nr. 19, 1970, 6.
249. JARCEVA, V. N., *Principy tipologičeskogo issledovanija rodstvennyh i nerodstvennyh jazykov*, ACIL X, **3**, 493—496.
250. ŽILKO, F. T., *Teoretičeskie osnovy lingvističeskogo kartografirovanija*, ACIL X, **2**, 3—4.
251. JOJA, ATH., *Limbaj natural și limbaj științific*, PL, **2**, 9—25.
252. JURAVLEV, V. N., *Sovremennye problemy rekonstrukcii prajazyka*, ACIL X, **4**, 757—758.
253. KAPER, W., *Einige Beobachtungen zur kindlichen Satzbildung*, ACIL X, **3**, 185—189.
254. KAROLAK, S., *L'analyse syntagmatique et l'analyse sémantique*, ACIL X, **2**, 379—383.

255. Van Katwijk, A. et 't Hart, J., *A complex unit of intelligibility : the syllable*, acil x, **3**, 305—308.
256. Kaufman, S. L., *Količestvennyj analiz nekotoryh jazykovyh sredstv, harakternyh dlja tehničeskogo stilja*, acil x, **3**, 399—404.
257. Kay, M., *From semantics to syntax*, acil x, **2**, 511—518.
258. Kelemen, B., *La synonymie à la lumière de la structure sémantique des mots*, acil x, **2**, 519—525.
259. Kelemen, Bela, *Un problème controversé de la lexicologie : la structure sémantique des mots*, acilfr xii, **1**, 855—861.
260. Kiefer, F., *On the problem of word order*, acil x, **2**, 793—798.
261. Kiparsky, V., *Sur la „coexistence pacifique" dans la morphologie*, acil x, **4**, 421—424.
262. Koch, W. A., *Zur Ablesbarkeit von Mustern von Textanalysen*, acil x, **3**, 389—393.
263. Koenig, F. et Capps, M., *Response to kinesik patternings and semantic differentiation of significant others*, acil x, **3**, 297—300.
264. Koll, H.-G., *Comment parvenir à une caractérisation intégrale d'une langue, en tant que système „où tout se tient"?*, acil x, **3**, 521—530.
265. Kravar, M., *Approche syntaxique en matière d'aspect verbal*, acil x, **2**, 961—969.
266. Krenn, H., *Neue Wege linguistischer Deskription : das Syndigma*, acil x, **2**, 735—740.
267. Kukharenko, V., *The problem of the investigation of the individual style of the author*, acil x, **3**, 441—445.
268. Kumahov, M. A., *Tipologija polisinteličesckogo kompleksa*, acil x, **3**, 587—591.
269. Kunin, A. V., *Phraseology as a linguistic science*, acil x, **2**, 753—756.
270. Ladd, Ch. A., *Sound-change and register*, acil x, **4**, 269—274.
271. Lang, Richard, *Considerațiuni asupra construcției „Accusativus cum infininitivo" în limbile engleză, franceză, română și germană*, stubb, **15**, fasc. 2, 1970, 65—70.
272. Langleben, M. M., *The linguistic description of chemical Nomenclature*, acil x, **4**, 507—510.
273. Lapouge, Gilles, *Az alanyi filozófia és a nyelvészet összebékítése* [Filozofia subiectivă și lingvistică], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1295—1296.
274. Lăzărescu, Gheorghe, *Critica stilistică a lui Leo Spitzer*, Ramuri, **8**, nr. 3, 1971, 19.
275. Lebrun, Y., *On the so-called phonemic patterning of language dissolution in aphasia*, acil x, **3**, 703—707.
276. Leontiev, A. A., *Tri psiholingvističeskih modeli porožđenija vyskazyvanija*, acil x, **3**, 232.
277. Lepskaja, N. I., i Vinarskaja, E. N., *K lingvističeskomu analizu kliničeskogo sindroma motornoj afazij*, acil x, **3**, 759.
278. Leroy, M., *Un precurseur méconnu de la phonétique : Cordemoy* [Géraud de], acil x, **2**, 307—311.
279. Levin, S., *Tradition and psychological reality in the categories of morphology. Illustrated by the plural of English Nouns*, acil x, **3**, 317—321.
280. Lomtev, T. P., *Struktura predloženija kak vyraženija otnošenij meždu predikatnymi predmetami*, acil x, **2**, 885—887.
281. Lord, R., *A new concept in structural semantics : the homoneme*, acil x, **2**, 433—442.
282. Lotman, I. M., *Lecții de poetică structurală*. În românește de Radu Nicolau. Prefață de Mihai Pop, București, Editura Univers, 1970, XIV + 273 p.
Vezi și nr. 500.
283. Lucuța, Yvonne, *Die grammatische Struktur der Sprache — ein System von Beziehungen*, aublg, **18**, 1969, 135—147.
284. Mačavariani, G. I., *Sravnitel'no — istoričeskij metod i kartvel'skie jazyki*, acil x, **4**, 675—676.
285. Mackey, W. F. *A calculus language differences*, acil x, **3**, 611—621.
286. Macrea, D., *Lingvistică și filologie*, rlit, **3**, nr. 37, 1970, 10.
287. Mancaș, M., *Règles de projection et métaphore*, acil x, **3**, 115—120.
288. Mancaș, Mihaela, *Aspecte funcționale și compoziționale ale stilului indirect liber*, ll, **25**, 1970, 121—133.
289. Mańczak, Witold, *Évolution phonétique et „rendement fonctionnel"*, rrl, **15**, nr. 6, 1970, 531—537.
290. Manoliu, M., *Pronom-substitut-embrayeur*, acil x, **2**, 835—840.
291. Marcus, Solomon, *Trois types d'ecarts syntaxiques et trois types de figures dans le langage poétique*, Cahiers, **7**, 1970, 181—187.
292. Marcus, Solomon, *Two poles of the human language*. I, rrl, **15**, nr. 3, 1970, 187—198; II, ib., nr. 4, 1970, 309—316; III, ib., nr. 5, 1970, 495—500.
293. Marshall, J. C., *Mechanisms of linguistic processing*, acil x, **3**, 211—215.
294. Martinet, André, *Elemente de lingvistică generală*, traducere și adaptare la limba română de Paul Miclău, București, Editura științifică, 1970, 279[—280] p.

295. MÁRTON, GYULA, *Nyelv és társadalom* [Limbă și societate], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1297—1306.
296. MATTOSO-CAMARA J. JR., *Wilhelm von Humboldt et Edward Sapir*, ACIL X, **2**, 327—333.
297. MCLUHAN, MARSHALL, *Omul și mijloacele comunicării : de la rostire la scriere* [fragmente din *Understanding media* traduse de Catinca Ralea și Andrei Brezianu], RLit, **4**, nr. 7, 1971, 31, 32.
298. MEIER, G. F., *Noematic als Mittel zur Monosemierung*, ACIL X, **2**, 657—665.
299. MÉLIUSZ, JÓZSEF, *Limba și literatura*, Scînteia, **40**, nr. 8731, 20 mart. 1971, 1, 4.
300. MELNIČUK, A. S., *Aspekty obščej teorij predloženija kak edinicy reči*, ACIL X, 2, 927—931.
301. MICLĂU, PAUL, *Le signe linguistique*. Éditions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie — Editions Klincksieck, Bucarest—Paris, 1970, 224 p.
302. MICLĂU, PAUL, *Sistemul limbajului*, SL, 7—26.
303. MICLĂU, P. *Plans paradigmatique et syntagmatique dans l'analyse stylistique*, ACIL X, **3**, 345—350.
304. MIHĂILESCU, L., *La fréquence des phonèmes individuels et des groupes biphonématiques chez les aphasiques*, ACIL X, **3**, 697—702.
305. MIKEŠ, M. et VLAHOVIĆ, P., *Approche méthodologique aux recherches de l'apprentissage du langage par l'enfant*, ACIL X, **3**, 137—143.
306. MIKÓ, IMRE, *Nyelv és jog* [Limba și dreptul], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1323—1327.
307. MITRĂNESCU, LIVIU, *Sintaxa logică și legitimitatea limbajului categorial*, AUBFZ, **18**, nr. 2, 1969, 179—184.
308. MIZUTANI, S., *A method for semantic description of words*, ACIL X, **2**, 345—348.
309. MÎRZA, CLEMENT, *Aspecte teoretice ale analizei contrastive*, SL, 51—57.
310. MOISIL, GR. C., *Probleme interdisciplinare în învățămîntul de cultură generală. Matematică — logică — gramatică*, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 1.
311. MORIER, H., *Les accent intérictuel*, ACIL X, **2**, 619—625.
312. MOTSCH, W., *Zu einigen Problemen der Wortbildung*, ACIL X, **4**, 561—566.
313. MOULTON, W. G., *Contributions of dialectology to phonological theory*, ACIL X, **2**, 21—26.
314. MUNTEANU, ROMUL, *Poezie și comunicare — poezie și limbaj*, Munca, **26**, nr. 6979, 23 apr. 1970, 2.
315. NANDRIȘ, O., *Phonèmes additionnels, tension et structure*, ACILFR XII, **1**, 221—237.
316. NEDJALKOV, V. P., *O svjazi smyslovyh i formal'nyh oppozicij (k voprosu ob universalijah)*, ACIL X, **3**, 593—597.
317. NEGOESCU-BODOR, V., *Unele direcții de cercetare a specificului relațiilor dintre gîndire și limbaj*, RPSih, **16**, nr. 4, 1970, 403—415.
318. NEMSER, WILLIAM and SLAMA-CAZACU, TATIANA, *A contribution to contrastive linguistics (a psicholinguistic approach : contact analysis)*, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 101—128.
319. NEUBERT, A., *Elemente einer allgemeinen Theorie der Translation*, ACIL X, **2**, 451—456.
320. NEWMARK, L., *Notes on the study of language acquisition*, ACIL X, **3**, 245—250.
321. NOIZET, G. et PICHEVIN, C., *Approche psycholinguistique de l'opposition paradigme-syntagme : étude génétique et comparative*, ACIL X, **3**, 233—244.
322. NOVAC, ALEXANDRINA, *Cîteva reguli privitoare la segmentarea prozei în constituenții ei ultimi și relațiile dintre aceștia*, LucrȘt Constanța, 1970, 97—101.
323. NOVICICOV, E., *The acquisition of foreign languages — a field of psicholinguistic research*, ACIL X, **3**, 251—255.
324. ONDRUŠ, Š., *Die genetisch-morphematische Structur de ide. Benennung des Mondes und des Monats*, ACIL X, **4**, 656—658.
325. ONU, LIVIU, *Discontinuité ou continuité dans l'évolution de la langue?*, ACIL X, **4**, 717—721.
326. ORMAN, G., *Quelques résultats concernant l'aspect logique des opposition linguistique*, ACIL X, **4**, 901—905.
327. PACHE, D., TRUPHÈME, R. et PICHEVIN, C., *Problèmes de l'approche linguistique en psychiatrie. À propos d'un texte de délire d'invention*, ACIL X, **3**, 767—779.
328. PAPP, F., *Sur quelques lois statistiques du vocabulaire*, ACIL X, **4**, 471—475.
329. PAPU, EDGAR, *Proprietatea și exactitatea cuvîntului în critica literară*, Scînteia, **40**, nr. 8570, 8 oct. 1970, 4.
330. PASCADI, ION, *Sens și comunicare*, RLit, **3**, nr. 21, 1970, 5.
331. PASCADI, ION, *Limbaj artistic și cod*, RLit, **3**, nr. 41, 1970, 28.
332. PAȘALIU, IULIAN, *Le verbe dans le cadre des préoccupations de sémantique structurale*, Cahiers, **7**, 1970, 111—142.
333. PĂLTINEANU, VIOREL, *Numele propriu — semn lingvistic*, STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 95—99.
334. PĂTRUȚ, I., *În legătură cu penetrabilitatea sistemelor lingvistice*, CL, **15**, nr. 2, 1970, 231—237.

335. PENZL, H., *Die phonemische Interpretation der „umgekehrten Schreibung"*, ACIL X, **4**, 63—66.
336. PERCIVAL, W. K., *Rasmus Rask and the criteria for genetic relationship*, ACIL X, **2**, 261—266.
337. PEREBEJNOS, V. I., *Ispol'zovanije statističeskih metodov v tipologičeskih issledovanijah (na materiale slavjanskih i germanskih jazykov)*, ACIL X, **3**, 668.
338. PERROT, J., *Le problème des niveaux dans l'analyse syntaxique*, ACIL X, **2**, 725—729.
339. PETÖFY, J. S., *Some problems of linguistic analysis of poetic works of art*, ACIL X, **3**, 105—106.
340. PISANI, V., *Tipi d'accento nelle lingue dell'Europa*, ACIL X, **2**, 57—61.
341. POCHEPTSOV, G. G., *Constructional analysis of sentence structure*, ACIL X, **2**, 865—869.
342. POHL, J., *Probleme actuale ale sociolingvisticii*, LR, **19**, nr. 4, 1970, 283—293.
343. POLOVINA, P., *Sur le rapport des traits de démarcation du vers*, ACIL X, **3**, 3—15.
344. POPA-TOMESCU, TEODORA, *Un strălucit precursor al lingvisticii moderne : William Dwight Whitney*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 189—202.
345. POTTIER, B., *Sémantique du fini et sémantique du non-fini*, ACIL X, **2**, 385—389.
346. POUND, EZRA, *Virtuțile limbajului poetic în arta traducerii* [din *The Criterion*, aprilie 1934 ; traducere de Andrei Brezianu], Sec 20, nr. 5, 1970, 15—16.
347. POUND, EZRA, *Scop în limbă și literatură* [din Prefața la volumul *Make it New*, 1934], Sec 20, nr. 5, 1970, 16—17.
348. PSZCZOŁOWSKA, L., *Le rôle de la rime dans la structure du vers*, ACIL X, **3**, 51—55.
349. QUITNER, MARGARETA, *Cu privire la delimitarea noțiunii de stil verbal*, STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 37—48.
350. RAFFLER ENGEL, W. von, *The concept of sets in a bilingual child*, ACIL X, **3**, 181—184.
351. REIFF, D. G. and TIKOFSKY, R. S., *Aphasia and linguistic competence*, ACIL X, **3**, 735—750.
352. RENSCH, K. H., [intervenție la comunicarea lui L. E. Schmitt], ACIL X, **2**, 27.
353. REY-DEBOVE, J., *Nature et fonction de l'exemple dans les dictionnaires de langue*, ACILFR XII, **1**, 1049—1056.
354. ROCERIC-ALEXANDRESCU, ALEXANDRA, *Studiul cantitativ al vocabularului limbii vorbite, I*, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 229—240 ; *II*, nr. 3, 1970, 285—324.
355. ROCERIC-ALEXANDRESCU, ALEXANDRA și COPCEAG, DUMITRU, *Intonație, sistem, normă și vorbire*, FD, **7**, 1971, 115—117.
356. RODÓN, E., *On the grammatical relevance of prosodemes*, ACIL X, **2**, 721—724.
357. ROEMING, R. F., *A model of the language learner in relation to linguistic theory*, ACIL X, **4**, 987—994.
358. ROSETTI, AL., *Graphème, son-type et phonème*, Cahiers, **7**, 1970, 55.
359. ROSSI, M., *L'accent, le mot et ses limites*, ACIL X, **4**, 175—180.
360. ROȘIANU, NICOLAE, *Formule mediane în basm*, AUBSl, **18**, 1969, 139—160.
361. ROUAULT, J., [intervenție la comunicarea lui M. Bierwisch], ACIL X, **2**, 485.
362. RUŽIČKA, J., *Die Valenz der Verben und die Struktur des Satzes*, ACIL X, **2**, 1127—1132.
363. RŪĶE-DRAVIŅA, V., *„Naturgesetze" in der Lautaneignung beim Sprechenlernen?*, ACIL X, **3**, 171—179.
364. RUSU, V., *Tradition et innovation dans le domaine de la dialectologie*, ACIL X, **2**, 95—100.
365. RUSU, VALERIU, *Despre noțiunea de tendință în evoluția fonetică*, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 495—496.
366. SAHARNYJ, L. V., *Nekotorye psiholingvističeskie aspekty slovoobrazovatel'nogo analiza*, ACIL X, **3**, 291—296.
367. SALA, MARIUS, *Sur la tendance linguistique*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 507—509.
368. SALTARELLI, M., *The structure of the lexicon : on the nature of lexical readings*, ACIL X, **2**, 699—702.
369. SAVIĆ, M., *Contributo alla soluzione del problema „tempo-modo"*, ACIL X, **4**, 331—338.
370. SCHANE, S. A., *The notion of markedness and its morphosyntactic consequences*, ACIL X, **2**, 757—763.
371. SCHARNHORST, J., *Die emotionale Komponente der Wortbedeutung und Methoden zu ihrer Bestimmung*, ACIL X, **3**, 475—482.
372. SCHILLING, I., *Linguistische Probleme fachsprachlicher Untersuchungen*, ACIL X, **4**, 501—506.
373. SCHMIDT, J., *Sprachwissenschaft und Völkerkunde*, ACIL X, **2**, 293—300.
374. SCHOGHT, G. H., *L'auxiliaire*, ACIL X, **4**, 345—352.
375. SCHVEIGER, P., *Normal and pathologic in speech*, ACIL X, **3**, 761—765.
376. SCHWANZER, V., *Angleichung syntaktischen Strukturen in interlinguistischen Verkehr*, ACIL X, **2**, 1061—1072.
377. SEGRE, CESARE, *Între structuralism și semiologie* [capitolul al IV-lea din volumul *I Segni e la critica, fra strutturalismo e semiologia*, Torino, Einaudi, 1969], RLit, **4**, nr. 6, 1971, 28—29.

378. SEIDEL, E., *Die gramatische Kategorie infinitiv*, ACIL X, **4**, 366—369.
379. SEN-GUPTA, S., *Genesis of the numeral classifier and its function as a morphological category*, ACIL X, **3**, 675—682.
380. SEREBRENNICOV, B. A., *K probleme neodnorodnosti izoglossnyh javlenij (Parcial'nye različija i zony zatuhanija)*, ACIL X, **2**, 29—30.
381. SFÎRLEA, L., *Quelques problèmes concernant le language littéraire-artistique*, ACIL X, **3**, 419—423.
382. SIATKOWSKI, S., *Sur la nature de la proposition*, ACIL X, **2**, 717—720.
383. SILMAN, T. I., *Die Unterbedeutung (Subtext) als sprachliche Erscheinung*, ACIL X, **3**, 351—357.
384. SILMAN, T. I., [intervenție la comunicarea lui S. Chatman], ACIL X, **3**, 425.
385. SIMIONESCU, PAUL, *Ideograma etnologică — un nou concept de determinare cartografică*, REF, **15**, nr. 4, 1970, 335—342.
386. SÎRBU, DIMITRIE, *Vorbirea la copiii mici*, Colocvii, **5**, nr. 6, 1970, 17.
387. SKRÉLINA, L. M., *Sur le problème de l'économie des changements morphologiques*, ACILFR XII, **1**, 535—540.
388. SLAMA-CAZACU, T., *La méthodologie de la psycholinguistique et l'étude de la parole*, ACIL X, **3**, 217—222.
389. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *The Power and limits of the social context of language behaviour*, Cahiers, **7**, 1970, 31—41.
390. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Code levels, interdisciplinary approach, and the object of psycholinguistics*, RSSPS, **14**, nr. 1, 1970, 87—96.
391. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Probleme de metodă în sociolingvistică*, FD, **7**, 1971, 233—244.
392. SLAVE, E., *La hiérarchie des niveaux expressifs de la langue*, ACIL X, **3**, 365—369.
393. SLAVE, ELENA, *Note asupra sistemului sinonimelor figurate*, SL, 85—95.
394. SOVA, L. Z., *Typology and semiotics*, ACIL X, **3**, 557—563.
395. SPITZBARDT, H., *Neo-darwinian tendencies in modern linguistics*, ACIL X, **2**, 313—319.
396. STAN, A., et I., *Remarks on the statistical structure of style*, ACIL X, **3**, 395—398.
397. STATI, SORIN, *În jurul încercărilor de recuperare a gramaticilor raționale*, SL, 59—63.
398. STATI, S., *Trois types de significations syntaxiques*, ACIL X, **2**, 731—734.
399. STATI, SORIN, *Synonymie de „langue" et de „parole"*, ACILFR XII, **1**, 697—701.
400. STATI, SORIN, *Coloanele lui Hercule*, Contemporanul, nr. 11, 1970, 8; *Zborul în vid*, nr. 12, 1970, 8; *Aș vrea să-ți spun*, nr. 13, 1970, 8; *Uimitoarele întrebări ultime*, nr. 15, 1970, 8; *Ochii Atenei*, nr. 16, 1970, 8; *Lumea cuvintelor*, nr. 17, 1970, 8; *Considerații despre nou*, nr. 18, 1970, 8; *Fost-au lingviștii fericiți?* nr. 20, 1970, 8; *Infamele explicații teleologice*, nr. 21, 1970, 8; *În umbra faraonului*, nr. 23, 1970, 8; *Modelul*, nr. 25, 1970, 8; *Revenire*, nr. 26, 1970, 8; *De ce atîta neîncredere?* nr. 27, 1970, 8; *Ignoranța metodică*, nr. 29, 1970, 8; *Din nou împreună*, nr. 30, 1970, 8; *Splendida claritate*, nr. 31, 1970, 8; *Punctul de plecare*, nr. 32, 1970, 8; *Odă mașinii care vorbește*, nr. 33, 1970, 8; *Încotro?* nr. 34, 1970, 8; *Cine ești dumneata?* nr. 35, 1970, 8; *Ca și cum*, nr. 36, 1970, 8; *Limba vie*, nr. 37, 1970, 8; *Pierderi reparabile și ireparabile*, nr. 38, 1970, 8; *Închis și deschis*, nr. 39, 1970, 8; *Nu disprețuiți banalitatea!* nr. 41, 1970, 8; *Neașteptat și imprevizibil*, nr. 43, 1970, 8; *Ce regretă lingviștii?* nr. 44, 1970, 8; *Semne de întrebare*, nr. 45, 1970, 8; *Atitudinea filozofică*, nr. 46, 1970, 8; *Ce înseamnă...?* nr. 47, 1970, 8; *În toate lumile posibile*, nr. 49, 1970, 8; *Lingvistică și astronomie*, nr. 50, 1970, 8; *Exigență și măsură*, nr. 52, 1970, 8; *Gînduri de anul vechi*, nr. 1, 1971, 8; *Ceea ce nu ți se iartă*, nr. 2, 1971, 8; *Dacă aș fi...*, nr. 3, 1971, 8; *În căutarea logicii*, nr. 5, 1971, 8; *Navigatori în larg*, nr. 9, 1971, 8; *Mirabila oglindă*, nr. 11, 1971, 9; *Despre tot și nimic*, nr. 13, 1971, 8.
401. STATI, SORIN, *Valențele formative ale limbajului*, GÎ, 22, nr. 1059, 1970, 1, 3.
402. STATI, SORIN, *Cum am devenit erou* [răspuns la articolul lui G. Ivănescu de la nr. 242], Cronica, **5**, nr. 27, 1970, 10.
403. STATI, SORIN, *Semiotica* [interviu cu...], Munca, **26**, nr. 7107, 23 sept. 1970, 7.
404. STATI, SORIN, *Gramaticile raționale și lingvistica actuală*, SCL, **21**, nr. 5, 1970, 517—527.
405. STEINITZ-SCHÄDLICH, R., *Probleme der adverbialen Subkategorisierung*, ACIL X, **2**, 977—984.
406. STOICHIȚĂ, RADU, *Limbajul formalizat — raportul dintre semantic și sintetic*, PL, **2**, 153—179.
407. STORMS, G., *Grammar and semantics*, ACIL X, **2**, 627—631.
408. SUPERANSKAYA, A. V., *Jazykovoj znak i imja sobstvennoe*, ACIL X, **4**, 1125—1133.
409. SZÉPE, GYÖRGY, *Nyelvészet és nyelvfilozófia* [Lingvistică și filozofia limbii], Korunk, **29**, nr. 11, 1970, 1742—1745.

410. Šabršula, Jan, *Réflexions sur le signe linguistique* (*Problème de la motivation : pluralisme asymétrique*), acilfr xii, **1**, 575—581.
411. Šalingova, M., [intervenţie la comunicarea lui S. Chatman], acil x, **3**, 425.
412. Saradzenidze, T. S., *Čto možet izučenije živogo jazyka i dialektov dlja ustanovlenija zakonomernostej razvitija jazyka*, acil x, **2**, 91—94.
413. Şăseanu, Janeta, *Gramatica stratificaţională*, Ramuri, **8**, nr. 3, 1971, 19.
414. Şerban, V., *L'ordre des mots dans l'étude de la typologie linguistique*, Bul. srlr, **6**, 1969, 77—84.
415. Širokov, O. S., *Lingvističeskaja geografija i tipologija jazykov*, acil x, **2**, 73—76.
416. Ştirbu, V., *L'abstrait au niveau phonologique*, acil x, **4**, 117—121.
417. Ştirbu, Vasile, *Reducţia variantelor*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 95—103.
418. Tabarcea, Cezar, *Un semn bun pentru ştiinţa românească : promovarea semioticii*, vst, **15**, nr. 34, 1970, 10.
419. Tagamlickaja, G., *Problema sintaktičeskih oppozicij pri vyraženij predikativnyh otnošenij* acil x, **2**, 1073—1078.
420. Teaha, T., *Un problème de métalinguistique : la réaction du sujet parlant dans le processus de la communication*, acil x, **2**, 43—50.
421. Teiszler, Pál, *A világ nyelvei* [Limbile lumii], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1357—1361.
422. Tertulian, N., *Benedetto Croce şi problema autonomiei artei* (*I*), rlit, **3**, nr. 50, 1970, 8; (*II*), nr. 51, 1970, 10; (*III*), nr. 52, 1970, 10; (*IV*), nr. 1, 1971, 10.
423. Tervoort, B. Th., *Developmental features of esoteric communication among deaf children*, acil x, **3**, 689—696.
424. Těšitelová, M., *À propos du sondage aléatoire du point de vue linguistique*, acil x, 4, 973—977.
425. Theban, L., *La typologie de la domination catégorielle*, acil x, **3**, 617—655.
426. Tillmann, H. G., *Kommunicative Situation und semantisches System*, acil x, **2**, 349—353.
427. Toşa, Alexandru, Farcaş, Domnica, *Însuşirea termenilor internaţionali prin sistemul Sheffield*, rped, **17**, 1968, nr. 11, 69—77.
428. Toşa, Al., *Leibniz şi problemele limbii*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 23—27.
429. Toşa, Alexandru, *Locke şi Saussure*, Tribuna, **14**, nr. 14, 1970, 6.
430. Toşa Alexandru, *Linia lui Locke în istoria lingvisticii*, Tribuna, **14**, nr. 30, 1970, 10.
431. Toşa, Alexandru, *Vorbire şi tăcere*, Tribuna, **14**, nr. 42, 1970, 15.
432. Ţuţescu, Mariana, *Un concept de base de la sémantique actuelle* : **la présupposition**, rrl, **15**, nr. 6, 1970, 585—595.
433. Ţepelea, Gabriel, *Ideea de unitate a limbii şi culturii*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 233—237.
434. Udler, R. Ja., *Principy sostavlenija, zadači i osobennosti regionalnyh lingvističeskih atlasov* [rezumat], acil x, **2**, 107—108.
435. Uhlenbeck, E. M., *The dynamic nature of Word meaning*, acil x, **2**, 679—685.
436. Ulatowska, H. K., *Preakdown of linguistic systems in aphasia*, acil x, **3**, 729—733.
437. Uribe-Villegas, O. R., *La „resistencia" indígena a la castellanización. Proyecto para Medirla y Correlacionarla Sociológicamente*, acil x, **4**, 805—812.
438. Ursache, Petru, *Fascinaţia logosului*, Cronica, **5**, nr. 38, 1971, 9.
439. Vachek, J., *On some less known aspects of the Early Prague linguistic school*, acil x, **2**, 333—337.
440. Vaimberg, S., *Contribuţii la problema calculului lingvistic* (Rezumatul tezei de doctorat), Universitatea din Bucureşti, Institutul de limbi şi literaturi străine, Facultatea de limbi şi literaturi slave, 1970, 16 p. [rotaprint].
441. Vasiliu, Emanuel, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 293 [—295] p.
442. Vasiliu, E., *Paradoxes and logical types in natural languages*, Cahiers, **7**, 1970, 43—54.
443. Vasiliu, Em., *Structuralismul*, Colocvii, **5**, nr. 6, 1970, 9.
444. Vasiliu, Em., *Lingvistica modernă şi modernizarea limbajului lingvistic. Insuficienţe ale limbajului tradiţional*, Colocvii, **5**, nr. 11, 1970, 3.
445. Vasiliu, Emanuel, *Fapt lingvistic şi concept lingvistic*, Colocvii, **5**, nr. 12, 1970, 2.
446. Vehvilainen, P. V., *The structure of the folktale : a linguistic approach*, acil x, **3**, 427—431.
447. Voinescu, I., *Entropie phonématique des Ier et IIe degrés chez les aphasiques*, acil x, **3**, 685—688.
448. Vuković, J., *Die Rolle der Silbenintonation im emotiven Ausdruck*, acil x, **3**, 77—82.
449. Vulpe, Magdalena, *Dialectal, populaire, parlé*, Bul. srlr, **6**, 1969, 91—97.
450. Wald, Henri, *Homo significans*, Enciclopedia de buzunar, Seria „Sinteze", Bucureşti, Editura enciclopedia română, 1970, 176 p.

Vezi şi nr. 507.

451. WALD, HENRI, *Argoul*, Flacăra, **19**, nr. 10, 1970, 15.
452. WALD, HENRI, *Semnificația tautologiei*, Familia, **6**, nr. 3, 1970, 14.
453. WALD, HENRI, *Ambivalența metaforei*, Familia, **6**, nr. 4, 1970, 7.
454. WALD, HENRI, *Limbajul și construirea ideilor*, VR, **23**, nr. 5, 1970, 101—107.
455. WALD, HENRI, *Semnele*, Flacăra, **19**, nr. 44, 1970, 9.
456. WALD, HENRI, *Structuralismul (I)*, Flacăra, **19**, nr. 51, 1970, 23; *(II)*, nr. 52, 1970, 20.
457. WALD, HENRI, *Comunicabil și incomunicabil*, Flacăra, **20**, nr. 2, 1971, 21.
458. WALD, HENRI, *Semiotica*, Flacăra, **20**, nr. 4, 1971, 15.
459. WALD, L., *La notion d'économie dans la théorie linguistique de I. A. Baudouin de Courtenay*, ACIL X, **2**, 321—325.
460. WALD, LUCIA, *Antonimele în sistemul lexical (cu exemple din limba latină)*, SL, 75—84.
461. WEIGL, E., *Neuropsychologische Beiträge zum Problem der Semantik*, ACIL X, **3**, 715—719.
462. WEPMAN, J. M. and HASS, W. A., *Lexical and syntactic indices of children's language development*, ACIL X, **3**, 129—136.
463. WHITMAN, R. L., *The mechanism of paraphrase*, ACIL X, **2**, 687—691.
464. WIDŁAK S., *Sur la relation entre la psycholinguistique et la stylistique*, ACIL X, **3**, 223—228.
465. WIENOLD, G., *Double gender and change of gender*, ACIL X, **4**, 397—402.
466. WILLIAMSON, L., *The definition of a tone language*, ACIL X, **4**, 961—964.
467. WINTER, W., *Some basic difficulties in the application of quantifying techniques to morphological typology*, ACIL X, **3**, 545—549.
468 WITTMAN, H. G., *Saussure's theory of language*, ACIL X, **2**, 279—283.
469. WITTOCH, ZD., *Observations à propos du système lexico-sémantique de la langue*, ACIL X, **2**, 443—450.
470. WURM, S. A., *Recent progress in New Guinea and Australian linguistics*, ACIL X, **2**, 339—342.
471. WURZEL, W. U., *Morphologische Merkmale in der Phonologie (Probleme des Althochdeutschen Vokalismus)*, ACIL X, **4**, 87—94.
472. ZAMFIRESCU, ION D., *Limbă și gîndire*, ConvLit, **1**, nr. 8, 1970, 20—22.
473. ZÖRGÖ, BENJÁMIN, *Gondolkodàs és beszéd* [Gîndirea și vorbirea], Korunk, **29**, nr. 9,1970, 1328—1336.
474. ZUGUN, PETRU E., *Relația homosintagmatică de coeziune*, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 455—463.
475. * * * *Ce este semiotica? Trepiedul pe care se bazează: lingvistica, filozofia și matematica. Ce urmărește laboratorul de semiotică al Universității din București* [interviu cu Sorin Stati, Henri Wald, Solomon Marcus, de Const. Sîrbu], RLib, **28**, nr.8075, 9 oct. 1970, 2.
476. * * * *Cînd a fost inventat scrisul?* Munca, **26**, nr. 7145, 6 noiemb. 1970, 4.
477. * * * *Semiotica și complexitatea limbajului*, IB, **18**, nr. 5331, 14 oct. 1970, 2.
478. * * * *Sistemele limbii*. Redactori responsabili: prof. dr. Ion Coteanu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România și conf. dr. Lucia Wald, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 245 [—246] p.
479. * * * *Știința și arta scrisului*, Magazin, **14**, nr. 686, 1970, 5.

★

Vezi și nr. 57, 59, 60, 62, 63, 64, 67, 71, 72, 75, 82, 1056, 1106, 1387, 1733, 1853, 1932, 1933, 1949, 1975, 1979.

Recenzii

480. ALEMAN, V., Sokolov, A. V., *O pragmatike desckriptornogo jazyka* (Referitor la aspectele pragmatice ale limbajului pe bază de descriptori). În: Naučno-tehničeskaja informacija, serija, II, No. 6, 1970, str. 14—21, SCD, **13**, nr. 1, 1971, 77—79.
481. ANDREI, CONSTANTIN I., Lucia Wald, Elena Slave: *Ce limbi se vorbesc pe glob?* Editura științifică, București, 1968, MMS, **45**, nr. 7—9, 1969, 533—534.
482. CARPOV, MARIA, Giulio C. Lepschy: *La linguistique structurale* (traduit de l'italien par J. L. Calvet, Paris, Payot, 1969, 240 p.), ANL, **21**, 1970, 192.
483. CÂMPEANU, EUGEN, Žarko Muljačić, *Fonologia generale e fonologia della lingua italiana*, Bologna, Il Mulino, 1969, VIII + 595 p. CL, **15**, nr. 1, 1970, 174—177.
484. CERNOVODEANU, PAUL, Jacques Bertin, *Sémiologie graphique. Les diagrammes — les réseaux — les carates*, Paris, — La Haye, Editions Mouton, 1967, Studii, **23**, nr. 2, 1970, 418—419.
485. COVACI, V., Piere Guiraud, *La Versification*, Presses Universitaires de France. Paris 1970. „Que sais-je?" Nr. 1377, 126 p., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 78—79.

486. DUDA, GABRIELA, Th. Sebeok (editor), *Animal communication. Techniques of study and results of research.* Bloomington-London, Indiana University Press, 1968, 686 p., RRL, **15**, nr. 2, 1970, 176—178.
487. DUDA, GABRIELA, Frieda Goldman-Eisler, *Psicholinguistics. Experiments in spontaneous speech*. London-New York, Academic Press, 1968, 168 p., RPsih, **16**, nr. 4, 1970, 498—500.
488. FLOREA, ION, Lucia Wald, *Progresul în limbă*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, 214 p., ANL, **21**, 1970, 196—199.
489. GOGA, ECATERINA, Lucia Wald, *Progresul în limbă* (Progress v jazyke), Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, 214 p., RRL, **15**, nr. 6, 1970, 605—606.
490. GRAUR, AL., Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, traduit de l'anglais et préfacé par Nicolas Ruwet, Les Editions de Minuit, Paris (nouveau tirage), 1968, 260 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 83—84.
491. IRIMIA, D., *Méthodes de la grammaire. Tradition et nouveauté*. Paris. Société d'Edition „Les Belles Lettres", 1966, 196 p., AUI, **16**, 1970, 144—147.
492. KRUPA, VICTOR, Brent Berlin and Paul Kay, *Basic Colour Terms. Their Universality and Evolution*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1969, 178 pp., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 73—75.
493 LOBCIUC, IOAN V., O. P. Sunik : *Obščaja teorija častej reči* (Teoria generală a părţilor vorbirii), Izd.-vo „Nauka", Moskva, 1966, 130 p., AUI, **16**, 1970, 155—159.
494. MANOLIU MANEA, MARCELA, *O nouă revistă Poétique* [revue de théorie et d'analyse littéraire — Ed. Le Seuil], Sec. 20, nr. 5, 1970, 66—70.
495. MARCU, MARIA, E. Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, Paris, N.R.F., 1966, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 511—512.
496. MARINESCU, BOGDAN, Gerhard Rohlfs, *Lengua y Cultura*, Anotaciones de Manuel Alvar, Ediciónes Alcalá, Madrid, 1966, 207 p., FD, **7**, 1971, 323—325.
497. MĂRDĂRESCU, MARIA, *Speech Analysis and Synthesis*, Volume II. Editor W. Jassem, Institute of Fundamental Technical Research, Polish Academy of Sciences. Applied Mechanics Series, Editorial Comittee : Waclaw Olszak, Tadeusz Iwiński, Jósef Janićzek, Jerzy Mossakowski, Warsaw, Polish Scientific Publishers, 1970, 275 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 101—103.
498. NEGOMIREANU, DOINA, Erik Buyssens, *La communication et l'articulation linguistique*, vol. XXXI, Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres, Université libre de Bruxelles, Presses Universitaires de Bruxelles, Presses Universitaires de France, 1967, 175 p., CL, **15**, nr. 1, 1970, 181—183.
499. PIETREANU, MARICA, Lucia Wald — Elena Slave, *Ce limbi se vorbesc pe glob?*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968, 295 p., LR, **20**, nr. 2, 1971, 195—197.
500. RĂUTU, ANCA, *Poetica structurală* [pe marginea cărţii lui I. M. Lotman, *Lecţii de poetică structurală*, 1970], Contemporanul, nr. **12**, 1971, 8.
Vezi nr. 282.
501. ROCERIC, ALEXANDRA, J. F. Wallwork, *Language and Linguistics*. An introduction to the Study of Language. Heinemann Educational Books, Ltd., London, 1969, 184 p., SCL, **21**, nr. 6, 1970, 698—699.
502. ROCERIC, ALEXANDRA, Martin Kloster Jensen, *Språklydlaere*, Bergen-Oslo, 2. reviderte utgave, 1969, pg. 123 + 2 tabele, FD, **7**, 1971, 325—327.
503. STAN, I. T., G. P. Torsuev *Problemy teoretičeskoi fonetiki i fonolgii*, Leningrad, 1969, 100 p., CL, **15**, nr.1, 1970, 185—187.
504. STAN, I. T. şi MOCANU, N., K. Majtinskaja : *Mestoimenija v jazykach raznyh sistem*, Moskva, 1969, 308 p., CL, **15**, nr. 2, 1970, 363—367.
505. STEINKC, KLAUS, Erwin Koschmieder : *Beiträge zur allgemeinen Syntax* (Contribuţii la sintactica generală), Heidelberg, 1965, AUI, **16**, 1970, 147—148.
506. TABARCEA, CEZAR, *Limbaj, logică, filozofie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968, LR, **19**, nr. 3, 1970, 269—271.
507. TĂNASE, AL., *Homo significans* [de Henri Wald], Arta, **6**, nr. 3, 1971, 10, 11.
Vezi nr. 450.
508. TURCULEŢ, A., Paul Garde, *L'accent*, Presses Universitaires de France, „Le Linguiste", 5, 1968, 167 p., ANL, **21**, 1970, 193—196.
509. TUŢESCU, MARIANA, Pierre Guiraud, *Essais de stylistique*, Paris, 1969, Klincksieck, 283 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 92—93.
510. TUŢESCU, MARIANA, Alain Rey, *La texicologie*, Paris, 1970, Klincksieck, 323 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 93—94.

511. VASCENCO, VICTOR, *Probleme de lingvistică generală*, vol. V, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, 199 p., SCL, **21**, nr. 2, 1970, 249—253.
512. VASILIU, V., Lucia Wald, *Progresul în limbă*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, 214 l., NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 214—215.
513. VIOREL, ELENA, Mario Wandruszka, *Sprachen — vergleichbar und unvergleichlich*, München, 1969, R. Piper et Co. Verlag, 544 p., STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 144—146.
Vezi şi nr. 93, 94.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ŞI APLICATĂ

514. ABRAMSON, A. S., and LISKER, L., *Laryngeal behavior, the speech signal and phonologica, simplicity*, ACIL X, **4**, 122—129.
515. ANTTILA, R. *The structure and domain of the panchronic method of establishing sound units*, ACIL X, **4**, 21—25.
516. BAMGBOŞE, A., *Zero in tonal analysis*, ACIL X, **4**, 15—20.
517. BLOOMFIELD, M. W., *Generative grammar and theory of literature*, ACIL X, **3**, 57—65.
518. BODNĂRAŞ, MARIA, *O descriere recurentă a limbajului de programare Fortran*, SCMatem, **22**, nr. 8, 1970, 1123—1154.
519. BRAINER, B., *A gramatical framework for the discussion of numerical expression*, ACIL X, **4**, 443—450.
520. BREND, R. M., *Distinctive features of high-level phonological units*, ACIL X, **4**, 27—31.
521. BURGHELEA, A., *Syntactic types and theory of categories*, ACIL X, **4**, 945.
522. CĂRĂUŞU, A., *Algebric ways of defining the syntagm*, ACIL X, **4**, 965—968.
523. CONRAD, R., *Linearität und Struktur in der generativen Grammatik*, ACIL X, **2**, 1153—1158.
524. CRĂCIUN, C. V., *Domination et sous-langages*, ACIL X, **4**, 955—958.
525. CRĂCIUN, C., *Modelarea matematică în lingvistică*, ŞtTehn, **22**, nr. 3, 1970, 20—21.
526. CRĂCIUN, CONSTANTIN V., *Unele proprietăţi ale operatorilor contextuali din lingvistica algebrică*, ScMatem, **22**, nr. 3, 1970, 419.
527. CRISTESCU, M., *Sur la condition d'équivalence de deux automates finis*, ACIL X, **4**, 873.
528. ČULÍK, K., *On some basic problems in the mathematical theory of languages*, ACIL X, **4**, 937—944.
529. DELATTRE, P., *Rapports entre la physiologie et la chronologie de la nasalité distinctive*, ACIL X, **4**, 221—227.
530. DILLER, K. C., *Generative grammar and foreign language teaching*, ACIL X, **4**, 1079 — 1088.
531. DINCĂ, A., *Sur quelques problèmes d'analyse contextuelle métrique*, ACIL X, **4**, 912—918.
532. DINCĂ, ALEXANDRU, *Clase de distribuţie, neambiguitate totală şi gramatici cu un număr finit de stări*, SCMatem, **22**, nr. 4, 1970, 563—573.
533. DINCĂ, ALEXANDRU, *Ecuaţii diofantice şi limbaje context-free*, SCMatem, **22**, nr. 8, 1970, 1159—1171.
534. DINU, MIHAI, *Contributions à l'étude mathématique du théatre*, RRMPA, **15**, nr. 4, 1970, 521—543.
535. FILOTTI, I., *Direct proofs for some theorems concerning finite state languages*, ACIL X, **4**, 932—936.
536. FLORESCU, VASILE, *Poetica matematică?*, VR, **24**, nr. 2, 1971, 95—101.
537. GENTILHOMME, YVES, *Linguistique et enseignement mathématique*, Cahiers, **7**, 1970, 7—30.
538. GOLOPENŢIA-ERETESCU, S., *Règles sémantiques*, ACIL X, **2**, 479—483.
539. HANNAFORD, R. L., *Animadversions on some recent speculations concerning the contemporary significance of: Cartesian Linguistics''*, ACIL X, **2**, 247—254.
540. HARPER, K. E., *The automatic generation of sentence pairs*, ACIL X, **2**, 815.
541. HARTUNG, W., *Möglichkeiten der Darstellung des Verhältnisses zwischen einfachem Satz und Satzkomplex in der generativen Grammatik*, ACIL X, **2**, 1119—1125.
542. HECHT-KROES, B. M., *Funktion der Präpositionen. Versuch einer Systematisierung*, ACIL X, **4**, 375—396.
543. IONESCU, L., *The metaphor and the personification from the point of view of the transformational semantics*, ACIL X, **3**, 99—102.
544. IVIĆ, P., *Apparition de nouveaux phonèmes et le nombre des possibilités distinctives*, ACIL X, **4**, 57—61.
545. JURCA, MARIA, *Asupra relaţiei dintre tipul şi Q — clasa unui cuvînt*, SCMatem, **22**, nr. 7, 1970, 1033—1039.
546. KADE, O., *Zur linguistischen Erforschung des Simultandolmetschens (ein Beitrag zum Verhältnis von Sprach-und Übersetzungswissenschaft)*, ACIL X, **4**, 1069—1078.

547. KATSNEL'SON, S. D., *Poroždajuščaja grammatika i princip derivacij*, ACIL X, **2**, 1011—1013.
548. KHLEBNIKOVA, I. B., *Distinctive features on the morphological level*, ACIL X, **4**, 403—407.
549. KIPARSKY, C. and KIPARSKY, P., *The semantics of subordinate clauses*, ACIL X, **2**, 391—397.
550. KIS, E., *The variability of typological features in the evolution of the romanian language*, ACIL X, **3**, 513—519.
551. KLEIN, S., *Current research in the computer simulation of historical change in language*, ACIL X, **4**, 947—953.
552. KOEFOED, O., *Essai de construction d'un systéme verbal théorique*, ACIL X, **4**, 425—434.
553. KUNZE, J., *Eine mengentheoretische Definition des Begriffs „Wortformenklasse"*, ACIL X, **4**, 907—911.
554. LANG, E., *Terminologie der generativen Grammatik* ACIL, X, **2**, 1009.
555. LAROCHETTE, J., *L'analyse transformationnelle de l'énoncé*, ACIL X, **2**, 785—792.
556. LEHISTE, I., *Suprasegmental features, segmental features, and long components*, ACIL X, **4**, 3—8.
557. LEHMANN, W. P., *Phonological systems as units in change*, ACIL X, **4**, 211—216.
558. LUDSKANOV, A., *Meždujazykovoj i meždujarusnyj perevod. (K formulirovke odnoj suščestvennoj problemy teoretičeskogo jazykoznanija, semiotiki i semantiki v svete avtomatizacii nekotoryh jazykovyh processov)*, ACIL X, **4**, 1061—1067.
559. MANOLIU MANEA, M., *Quelques réflexions sur la place de la* **voix** *dans une grammaire transformationnelle*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 487—493.
560. MARCUS, SOLOMON, *Poetica matematică*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 400 [—401] p.
Vezi şi nr. 610, 611, 612, 614, 618, 619, 620, 621, 622, 625, 627, 628.
561. MARCUS, S., *Questions de poétique algébrique*, ACIL X, **3**, 67—76.
562. MARCUS, SOLOMON, *Les modèles mathématiques et l'opposition romane-slave dans la typologie du genre grammatical*, ACILFR XII, **1**, 247—252.
563. MARCUS, SOLOMON, *De la lingvistica matematică la filologia matematică*, ŞtTehn, **22**, nr. 3, 1970, 22—23.
564. MARCUS, SOLOMON, *The metaphors of the mathematical language*, RSSPh, **14**, nr. 2, 1970, 139—145.
565. MATER, E., *Probleme der maschinellen Lexikographie*, ACIL X, **4**, 489—493.
566. MÁTHÉ, JAKAB, *A felszíni-és méllystruktúra néhány kérdése a generatív transformációs grammatikában* [Unele probleme ale structurii de suprafaţă în gramatica generativă transformaţională ; cu un rezumat în română], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 273—288.
567. MÁTHÉ, JAKAB, *A generatív nyelvelméletről* [Despre teoria generativă a limbii], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1342—1349.
568. MIHALYI, M., *Sur quelques types de projectivité syntaxique*, ACIL X, **4**, 959—963.
569. MOYNE, J. A., *Towards the understanding of natural languages by machines*, ACIL X, **4**, 1003—1010.
570. MURZIN, L., *Transformacionnyj potencial jazyka i ego realizacija*, ACIL X, **2**, 799—805.
571. NASTA, M., *La matrice générative de rythmes et les structures verbales de la phrase poématique*, ACIL X, **3**, 17—26.
572. NAUMANN, H., *Methoden der quantitativen Analyse im mikrotoponymischer Sicht*, ACIL X, **2**, 545—551.
573. NEBESKY, LADISLAV, *Notes on the Mathematical Metaphor*, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 569—570.
574. NEVELSKY, P. B., *Subjective entropy of a text as equivocation of prediction*, ACIL X, **3**, 301—303.
575. NISTOR, ELIZA and ROMAN, ELENA, *Transformation in automatical abstracting*, Cahiers, **7**, 1970, 143—158.
576. OLIVA, K., *Interlinguistic semantics*, ACIL X, **2**, 361—364.
577. PADUČEVA, E. V., *Anaphoric relations and their manifestation in the text*, ACIL X, **2**, 693—698.
578. POPESCU, EMIL, *Asupra modelului algebric al categoriilor gramaticale*, SCMatem, **22**, nr. 4, 1970, 647—660.
579. POPESCU, EMILE, *Sur quelques problèmes de linguistique algebrique posés par Revzin*, Cahiers, **7**, 1970, 171—179.
580. PUTSCHKE, W., *Über eine Aufschichtung von sach- und nennstrukturat zu einem wortlopologischen Darstellungsmodell*, ACIL X, **2**, 537—544.
581. RAISKI, C. T., *Otnoščenie dominacii i algebraičeskogo kontekstual'nogo*, ACIL X, **4**, 887—891.
582. RAISCHI, CONSTANTIN, *Rectificare la lucrarea „Asupra unui model algebric al categoriilor gramaticale" (I)*, SCMatem, **22**, nr. 6, 1970, 917—918.
583. REEDS, J. A., *Front vowel aperture and diffuseness*, ACIL X, **4**, 99—104.

584. Robinson, J. J., *A dependency-based transformational grammar*, acil x, **2**, 807—813.
585. Rockel, M., *Grundzüge der verbalen Transformation im kymirschen gemischten Satz*, acil x, **2**, 817—824.
586. Rosetti, Al., *Remarques sur la grammaire générative transformationnele*, rrl, **16**, nr. 1, 1971, 3—6.
587. Rosinger, Elemér, *Atribuirea valorilor inițiale variabilelor declarate „OWN"*, SCMatem, **22**, nr. 4, 1970, 661—666.
588. Ross, J. R., *Gapping and the order of constituents*, acil x, **2**, 842—853.
589. Růžička, R., *Aufnahme von Merkmalkorrelationen in eine generative Transformationsgrammatik*, acil x, **2**, 1031—1036.
590. Rus, T., *The recursivity of the context-free languages*, acil x, **4**, 919—925.
591. Săhleanu, Victor, *Matematica — instrument de cunoaștere în științele naturii și în științele social-umaniste*, ProgrȘt, **6**, nr. 6, 1970, 284—285.
592. Schveiger, Paul, *Observations sur les relations entre les composants sémantique et syntaxique de la grammaire générative*, Cahiers, **7**, 1970, 63—83.
593. Schveiger, Paul și Máthé, Jacab, *Relația dintre componentul sintactic și cel semantic în gramatica generativă transformațională (Un procedeu formal de definire)*, cl, **15**, nr. 2, 1970, 239—252.
594. Sgall, Petr and Hajčiková, Eva, *A „functional" generative description (Background and Framework)*, rrl, **16**, nr. 1, 1971, 9—37.
595. Skorohod'ko, E. F., *Semantičeskij analiz tekstov pri avtomatičeskom informacionnom pojske*, acil x, **2**, 583—588.
596. Soboleva, P. A., *Semantic equalities in generative grammar*, acil x, **2**, 510.
597. Sparck Jones, K., *Some problems arising in computer studies of lexical, fields*, acil x, **2**, 577—582.
598. Svartvik, J., *A new generation of passives*, acil x, **2**, 1137—1144.
599. Szépe, G., *Some problems in agglutination*, acil x, **4**, 357—363.
600. Takefuta, Y. and Schwartz, J. R., *A study of relative efficiency of acoustic parameters in the accentual signals of american english and japanese* acil **x**, **4**, 197—204.
601. Tănăsescu, C., *Einige Anwendungen der Booleschen Gleichungen in der algebrischen Theorie der Grammatik*, acil **x**, **4**, 894—896.
602. Thornburg, J., *Generative phonology and Old Icelandic vowel alternation*, acil x, **4**, 257—261.
603. Toma-Marcu, E., *Catégories morphologiques et fermetures contextuelles*, acil x, **4**, 881—886.
604. Tosh, L. W., *Stratificational grammar and interlingual mapping for automatic translation*, acil x, **4**, 1049—1060.
605. Tuțescu, Mariana, *La nominalisation synthème*, Cahiers, **7**, 1970, 101—112.
605. bis. Vaida, Dragoș, *O tehnică de compilare cu aplicații la limbajele de tipul ALGOL*, scd, **12**, nr. 4, 1970, 307—323.
606. Varga, D., *Avtomatičeskij sintaksičeskij analiz metodom posledovatel'noj, fil'tracionnoj jerarhizacij*, acil x, **2**, 947—952.
607. Vasiliu, Em., *Truth value and transformations*, acil x, **2**, 595—599.
608. Zimek, R., *The semantic aspect in transformational grammar*, acil x, **2**, 571—575.
609. * * * *Mașina traduce din japoneză*, vn, **26**, nr. 36. 1970, 3.

★

Vezi nr. 83, 88, 1438, 1452, 1819, 2265.

Recenzii

610. Botez, George, *Pledoarie pentru o poetică matematică*, Cronica, **5**, nr. 47, 1970, 10.
Vezi nr. 560.
611. Călinescu, Matei, *Poezie și entropie*, rlit, **3**, nr. 36, 1970, 5.
Vezi și nr. 560.
612. Irimia, D., *Poetica matematică* [de Solomon Marcus], ConvLit, **1**, nr. 8, 1970, 83—85.
Vezi și nr. 560.
613. Loucki, Cr., Wall, E., *Vocabulary Building and Control Techniques* (Construcția și controlul vocabularelor). În American Documentation, **20**, nr. 2, apr. 1969, p. 161—164, 3 ref., scd, **12**, nr. 1, 1970, 87—88.
614. Manolescu, Nicolae, Solomon Marcus : *Poetica matematică*, Contemporanul, nr. 37, 1970, 3.
Vezi nr. 560.
615. Marcus, Solomon, Seimour Ginsburg, *The Mathematical Theory of Context-Free Languages*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1967, XIV + 232 p., rrmpa, **15**, nr. 4 1970, 643—644.

616. MARCUS, S., Petr Sgall, Ladislav Nebeský, Alla Goralčiková and Eva Hajičiková, *A functional approach to syntax in generative description of language* (*Mathematical Linguistics and Automatic Language Processing No.* 7), American Elsevier Publishing Company Inc., New York, 1969, VIII + 122 p., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 71—72.
617. MARCUS, S., A. V. Gladkij, I. A. Mel'čuk, *Elementy mathematičeskoj lingvistiki*. Izd. „Nauka", Moskva, 1969, 192 str., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 72—73.
618. MAŞEK, VICTOR, Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Scînteia, **40**, nr. 8586, 1970, 5.
Vezi nr. 560.
619. M. N. R., Solomon Marcus : *Poetica matematică*, vst, **15**, nr. 35, 1970, 10.
Vezi nr. 560.
620. MOISIL, GR. C., Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Cărţi, noi, **13**, nr. 6, 1970, 1.
Vezi nr. 560.
621. NADIN, MIHAI, *Forţa şi limita metalimbajului* (Poetica *matematică de* SOLOMON MARCUS), Astra, **5**, nr. 10, 1970, 8.
Vezi nr. 560.
622. RAICU, LUCIAN, Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Flacăra, **19**, nr. 43, 1970, 12.
Vezi nr. 560
623. ROMAN, ELIZA R. -C., Cros, J. -C., Gardin şi F. Levy, *L'automation des recherches documentaires. Un modèle général „Le Syntol"*, 2e edition revue et augmentée. (Documentation et Information. Collection dirijée par Paul Poindron) Paris, Gauthier-Villars, 1968, SCL, **22**, nr. 1, 1971, 99—101.
624. SCHWARTZ, LIANA, Solomon Marcus, *Algebric Linguistics ; Analiytical Models*. Academic Press, New York-London, 1967, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 602—604.
625. STATI, SORIN, *Un record dublu : Poetica matematică*, RLib, **28**, nr. 8086, 22 oct., 1970, 2.
Vezi nr. 560.
626. VAIDA DRAGOŞ, Sammet, Jean E. *Programming languages : History and fundamentals* (Limbaje de programare ; istoricul şi bazele lor), Prentice-Hall, 1969, SCD, **12**, nr. 3, 1970, 248—249.
627. VLAD, ION, Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Tribuna, **14**, nr. 42, 1970, 2.
Vezi nr. 560.
628. * * * Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Korunk, **29**, nr. 12, 1970, 1925.
Vezi nr. 560.

★

Vezi şi nr. 91.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂŢI

629. BUDAI-DELEANU, ION., *Scrieri lingvistice*, Text stabilit şi glosar de Mirela Teodorescu. Introducere şi note de Ion Gheţie, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 215[—216] p.
Vezi şi nr. 650, 653, 991.
630. CAZACU, BORIS, *Interes crescînd pentru limba şi literatura română* [Cursurile de la Sinaia], Munca, **26**, nr. 7057, 25 iulie 1970, 7.
631. COPOIU, NICOLAE, *La universitatea din Petersburg, catedra de limba română*, MI, **4**, nr. 6, 1970, 24.
632. COTEANU, I., DĂNĂILĂ, I., *Introducere în lingvistica şi filologia românească. Probleme. Bibliografie*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 345[—347] p.
Vezi şi nr. 665.
633. GOLOPENŢIA-ERETESCU, SANDA, *Elemente de analiticitate în proverbele româneşti*, SCL, **22**, nr. 1, 1971, 5—24.
634. GRAUR, AL., *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 280 p.
Vezi şi nr. 654, 656, 657.
635. GRAUR, ALEXANDRU, *Limba română, instrument de cultură* [interviu de Liana Maxy], ÎndrCult, **23**, nr. 8, 1970, 18—19.
636. GRAUR, ALEXANDRU, *A román nyelv fejlödésének mai tendenciái* [Tendinţele actuale ale dezvoltării limbii române], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1318—1322.
637. IORGOVICI, PAUL, *Observaţii de limbă rumânească* prin... fecute. În Buda s-au typărit la Crăiasca Universităţii Typografie. 1799, ŞcArd I, 235—245 [*La cetitoriu* şi fragmente].

638. IVĂNESCU, GH., *„Limba română are flexibilitatea mătasei și duritatea oțelului* [interviu de Romulus Diaconescu], Tribuna, **14**, nr. 32, 1970, 11.
639. MACREA, D., *Studii de lingvistică română*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 255[—256] p.
Vezi și nr. 647, 651, 652.
640. MACREA, D., *Mari lingviști străini cercetători ai limbii române*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 3—9.
641. MACREA, DIMITRIE, *Cuvinte românești în limbi străine*, RLit, **3**, nr. 47, 1970, 10.
642. MANECA, CONSTANT, *Alcuni cenni per un programma di studi quantitativi sulla lingua rumena*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 479—486.
643. POALELUNGI, GH., *Cîteva aspecte ale limbii și literaturii române la Universitatea Komenský din Bratislava (Slovacia)*, RITL, **19**, nr. 1, 1970, 163—166.
644. ROJA, GHEORGHE CONSTANTIN, *Măestria ghiovăsirii românești*. Cu litere latinești, care sînt literele românilor cele vechi, spre polirea a toată ghinta românească ceii din coace și ceii din colo de Dunăre lucrată de... cetățeanul academicesc și candidatul clinicesc doftor în spitalul universității ungurești din Pești. În Buda la crăiasca typografie a universității ungurești. Anul 1809, ȘcArd II, 66—71 [*Cuvînt către români*].
645. VIȘAN, ANASTASIA, *Limba română în circuitul universal*, VST, **15**, nr. 33, 1970, 12.

★

Vezi și nr. 54, 2241, 2242, 2243, 2244, 2248, 2252, 2253, 2254, 2255, 2257, 2262, 2263.

Recenzii

646. CUCIUREANU, ȘT., Iorgu Iordan, *Scrieri alese*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 250 p., ANL, **20**, 1969, 223—225.
647. DRAGOȘ, ELENA, Dimitrie Macrea, *Studii de lingvistică română*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, STUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 149—150.
Vezi nr. 639.
648. GOGA ECATERINA, *Quelques ouvrages récents de linguistique roumaine et romane parus en Roumanie* (octobre 1968—1969), Bul. SRLR, **6**, 1969, 99—105.
649. MANOLIU MANEA, MARIA, *Problemes de linguistique romane* [nr. 4, 1970, Copenhaga], Contemporanul, nr. 30, 1970, 8.
650. MĂRII, ION, Ion Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice*, Steaua, **21**, nr. 9, 1970, 109—110.
Vezi nr. 629.
651. MICU, D., D. Macrea, *Studii de lingvistică română*, Scînteia, **40**, nr. 8578, 16 oct. 1970, 4.
Vezi nr. 639.
652. MIHĂILĂ, G., D. Macrea, *Studii de lingvistică română*, Contemporanul, nr. 32, 1970, 8.
Vezi nr. 639.
653. MIHĂILĂ, G., Ion Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice*, Contemporanul, nr. 36, 1970, 3
Vezi nr. 629.
654. MIHĂILĂ, G., Acad. Al. Graur, *Scrieri de ieri și de azi*, Contemporanul, nr. 45, 1970, 8
Vezi nr. 634.
655. POPESCU, ION, Ovid Densusianu, *Opere*, I, ConvLit, **1**, nr. 1, 1970, 103—104.
656. POPESCU, ION, Al. Graur, *Scrieri de ieri și de azi*, Cronica, **6**, nr. 6, 1971, 10.
Vezi nr. 634.
657. ZUGUN, PETRU E., Al. Graur, *Scrieri de ieri și de azi*, ConvLit, **2**, nr. 2, 1971, 89—90.
Vezi nr. 634.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

658. ARVINTE, V., *Concepția lui A. Philippide cu privire la formarea limbii și a poporului român*, AUI, **16**, 1970, 1—8.
659. BĂDESCU, DORINA, *Ion Budai-Deleanu*, SR, **22**, nr. 6580, 26 aug. 1970, 2.
660. BUCUR, MARIN, *Propovedanie. Aniversare U.N.E.S.C.O. Petru Maior*, Familia, **6**, nr. 2, 1971, 5, 19.
661. BULGĂR, GH., *Eminescu despre limbă*, CLL, [3], 1970, 9—25.

662. Bulgăr, Gh., *Un comentar eminescian despre sinonime*, Ateneu, **7**, nr. 6, 1970, 4—5.
663. Cazacu, B., *Lingvistica românească în ultimii 25 de ani*, fd, **7**, 1971, 9—49.
Vezi şi nr. 3.
664. Engel, Károly, Mózes, Huba, *Contribuţii maghiare la studiul vieţii şi al operei lui Ion Budai-Deleanu*, stubb, **15**, fasc. 2, 1970, 11—18; vezi şi varianta prescurtată în limba maghiară în is, **18**, nr. 8, 1970, 294—298.
665. Graur, Al., *Lingvistică şi filologie* [pe marginea volumului *Introducere în lingvistica şi filologia românească* de I. Coteanu şi I. Dănăilă, 1970], rlit, **4**, nr. 4, 1971, 10.
Vezi nr. 632.
666. Grecu, Victor V., *Probleme de limbă în revista „Amicul şcoalei"*, LucrŞt Oradea, **2**, 1968, 135—151.
667. Grecu, Victor V., *Preocupările lingvistice ale lui Alexandru Papiu-Ilarian*, ll, **23**, 1969, 155—168.
668. Grecu, Victor V., *Timotei Cipariu şi latinismul*, lr, **19**, nr. 6, 1970, 503—514.
669. Iordan, Iorgu, *Cicerone Poghirc se... apără* (lr, 2/1970), lr, **20**, nr. 1, 1971, 81—85.
670. Irimia, D., *Structura gramaticală a limbii române în concepţia lui Alexandru Philippide*, aui, **16**, 1970, 35—45.
671. Istrate, G., *Moştenirea lui Petru Maior*, Cronica, **6**, nr. 10, 1971, 8.
672. Istrate, G., *I. Budai-Deleanu (150 de ani de la moarte)*, Ateneu, **7**, nr. 8, 1970, 13.
673. Istrate, Gavril, *Ion Budai-Deleanu*, Cronica, **5**, nr. 36, 1970, 1, 7.
674. Kerekes, György, *Éneke sosem sorvad el. Ion Budai-Deleanu halálának 150. évfordulójára*, Előre, **24**, nr. 7092, 27 aug. 1970, 2.
675. Macrea, D., *Iosif Popovici*, cl, **15**, nr. 2, 1970, 213—229.
676. Macrea, D., *Petru Maior — un precursor al lingvisticii româneşti*, rlit, **4**, nr. 8, 1971, 11.
677. Macrea, D., *Sextil Puşcariu, lingvist şi scriitor*, rlit, **4**, nr. 11, 1971, 10.
678. Micu, Ioan, *Alecu Russo şi fondul nostru latin*, ar, 33—40.
679. Mitu, Mihai, *Opera lui Ion Budai-Deleanu în contextul relaţiilor culturale şi ştiinţifice româno-slave*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din Bucureşti. Institutul de limbi şi literaturi străine. Facultatea de limbi slave, 1970, 22 p. [rotaprint].
680. Munteanu, Romul, *Studiu introductiv*, ŞcArd I, 5—47.
681. Nagy, B., *Les débuts de l'histoire de la grammaire roumaine*, acil x, **2**, 255—260.
682. Neţea, Vasile, *Preocupările lingvistice şi literare ale lui Vasile Popp*, ll, **25**, 1970, 29—37.
683. Oláh, Tibor, *150 éve született Petru Maior. Egy évforduló margójára*, Új Élet, **14**, nr. 4, 1971, 2.
684. Pervain, Iosif, *Teoria circulaţiei cuvintelor şi Ioan Monorai*, lr, **19**, nr. 3, 1970, 261—264.
685. Pervain, Iosif şi Protase, Maria, *Petru Maior şi Lexiconul de la Buda*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 11—22.
686. Pietreanu, Florin, *Ion Budai-Deleanu, spirit enciclopedic*, Tomis, **5**, nr. 8, 1970, 7.
687. Piru, Al., *Un grand érudit et homme de lettres : Ion Budai-Deleanu*, Roum, nr. 11, 1970, 56.
688. Piru, Al., *150 de ani de la moartea lui Petru Maior*, Astra, **6**, nr. 2, 1971, 5.
689. Popescu Teiuşan, Ilie, Netea, Vasile, *August Treboniu Laurian. Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 302[—304] p.
Vezi şi nr. 702.
690. Smrčkova, Jiřina, *Ioan Urban Jarnik, primul românist, romanist şi albanolog ceh*, lr, **19**, nr. 5, 1970, 435—441.
691. Suciu, I. D., *În legătură cu Eftimie Murgu şi cu obiectivitatea ştiinţifică*, lr, **19**, nr. 5, 1970, 465—467.
692. Şuteu, Fl., *Titu Maiorescu im Lichte der modernen Linguistik*, acil x, **2**, 301—306.
693. Teodorescu, Al., *Ion Budai-Deleanu*, Cronica, **5**, nr. 51, 1970, 7, 8.
694. Valmarin, L., *Criteri strutturalisti nel dizionario di Laurian e Massim*, acil x, **2**, 275—278
695. * * * *Timotei Cipariu*, ÎndrCult, **23**, nr. 1, 1970, 65.

★

Vezi şi nr. 629, 632, 634, 637, 644, 756, 1076, 1077, 1080, 1081, 1083, 1084, 1286, 1287, 1297, 1322, 1524.

Recenzii

696. Anghel, Ioana şi Breban, Vasile, Mircea Sche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române, vol. II, de la 1880 pînă astăzi*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, 336 p., cl, **15**, nr. 1, 1970, 179—181.

697. ANTONESCU, NAE, Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, Steaua, **21**, nr. 4, 1970, 107—108.
698. BORCILĂ, MIRCEA, *Semnificația unei reeditări. Istoria sintaxei de Nicolae Drăganu în versiunea italiană*, Tribuna, **14**, nr. 32, 1970, 4.
699. BOTIȘ, VALERIA, Sextil Pușcariu *„Călare pe două veacuri"*, București, Editura pentru literatură, 1968, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 503—505.
700. C. G., Alexandru Duțu : *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, FVL, **13**, nr. 2, 1970, 133.
701. CROHMĂLNICEANU, OV. S., Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, RLit, **3**, nr. 27, 1970, 15.
702. GHEȚIE, CORIOLAN, *August Treboniu Laurian* [pe marginea cărții lui Ilie Popescu Teiușan și Vasile Netea], Familia, **5**, nr. 3, 1971, 3.
Vezi nr. 689.
703. M. B., Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide* (Editura științifică, 1970, 156 p.), Forum, **12**, nr. 9, 1970, 92.
704. MICU, EUGEN, Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, Orizont, **21**, nr. 8, 1970, 85—86.
705. MIHĂILĂ, G., Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române de la origini pînă la 1880*. Vol. I, București, Editura științifică, 1966, 192 p., AUBSl, **18**, 1969, 161—163.
706. NICULESCU, ALEXANDRU, *Iorgu Iordan despre Alexandru Philippide*, Amfiteatru, **5**, nr. 6, 1970, 7.
707. PAUL, ZAM., Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, 1969, 398 p., MMS, **45**, nr. 7—9, 1969, 530—532.
708. POPA, MIRCEA, Iorgu Iordan, *Al. I. Philippide*, Tribuna, **14**, nr. 47, 1970, 2—3.
709. STĂNCULESCU, N., Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, 1968, Editura pentru literatură, 400 p., GB, **28**, nr. 5—6, 1969, 719—724.
710. TOMA, ELENA, M. Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române, vol. II, de la 1880 pînă astăzi*, București, Editura științifică, 1969, 334 p., SCL, **21**, nr. 6, 1970, 695 — 698.
711. VASILIU, G., Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, Editura științifică, Buc., 1969, **156** l., NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 385—386.
712. ZAMFIRESCU, DAN, *De la Robert Roesler la academicianul Iorgu Iordan*, [pe marginea cărții acad. Iorgu Iordan *„Alexandru Philippide"*], Săptămîna, nr. 3, 1970, 5.
713. * * * Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, Korunk, **29**, nr. 3, 1970, 456—457.

3. ISTORIA LIMBII

714. ARVINTE, VASILE, *Limita de vest a teritoriului romanizat de la baza limbii române*, ANL, 20, 1969, 6—18.
715. ASAN, F. et CIOBANU, F., *À propos de l'évolution de la composition des mots en roumain*, ACIL X, **4**, 598—602.
716. AVRAM, ANDREI, *Sur le traitement roumain des voyelles latines accentuées précédées et suivies de consonnes nasales*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 7—17
717. BAFFI, M., *Giacomo Leopardi e la latinità del romeno*, ACIL X, **2**, 285—292.
718. BAHNER, WERNER, *Unele observații asupra trăsăturilor specifice ale lexicului în prima perioadă a istoriei limbii române*, LR, **20**, nr. 2, 1971, 141—149.
719. BARBORICĂ, ELENA, *Aspecte ale vocabularului juridic din secolul al XVII-lea*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 41—46.
720. BÂRSĂNESCU, ȘTEFAN, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X—XVI)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 303 [—304] p.
721. BLAJOVICI, TRAIAN și POPESCU, RADU SP., *Lat.* **stella** > *rom.* **stea** sau **steauă**? LucrȘt Oradea, **1**, 1967, 399—401.
722. BOCHMANN, KLAUS, *Dezvoltarea vocabularului social-politic român între 1840 și 1850*, ACILFR XII, **1**, 869—873.
723. BOGDAN, M., *English loan-words in Romanian*, ACIL X, **4**, 741—745.
724. BOJAN, TEODOR, *Vechiul românesc* **îsat** *și albanezul* **îsat**, CL, **15**, nr. 1, 1970, 73—79.
725. BULGĂR, GH., *De la unitatea de limbă și cultură la unitatea politică a românilor*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 7—12.
726. BULGĂR, GH., *Sursele franceze ale modernizării lexicului românesc*, Tribuna, **14**, nr. 34, 1970, 14.
727. CERNA-RĂDULESCU, A. I., *„Creșterea limbii românești și a patriei cinstire"* [400 de ani de la scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung], Argeș, **5**, nr. 12, 1970, 1.

728. Chelaru, Valentin Gr., Şoşa, Elisabeta, *Éléments lexicaux de structure romane dans le premier document roumain original (1521)*, acilfr xii, **1**, 995—1010.
729. Ciobanu, Gh., *Anton Pann şi „românirea" cîntărilor bisericeşti. La aniversarea a 175 de ani de la naşterea sa*, bo, **87**, nr. 11—12, 1969, 1154—1160.
730. Constatinescu, Miron, Daicoviciu, Constantin, Daicoviciu, Hadrian, Lungu, Traian, Oprea, Ion, Pascu, Ştefan, Petric, Aron, Porţeanu, Alexandru, Smărăndache, Gheorghe, *Istoria României. Compendiu*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, [1970], 727 p.
Vezi şi nr. 806, 809, 812, 813.
731. Copceag, Dimitrie, *O problemă de metodă în studiul foneticii istorice*, scl, **21**, nr. 5, 1970, 583—592.
732. Coteanu, I., *În legătură cu o recenzie* [G. Mihăilă, *Istoria limbii române* — vol. II, Contemporanul, nr. 18, 1970, 8], Contemporanul, nr. 20, 1970, 8.
Vezi nr. 816.
733. Cristureanu, A., *Les facteurs sociaux, politiques, culturels et économiques qui ont favorisé la modernisation des prénoms roumains aux XIXe et XXe siecles*, acil x, **4**, 1111—1115.
734. Daicoviciu, C., *Conştiinţa originii noastre române*, Tribuna, **14**, nr. 27, 1970, 1.
Vezi şi nr. 779.
735. Daicoviciu, C., *Tot despre conştiinţa originii noastre romane*, Tribuna, **14**, nr. 28, 1970, 4; nr. 29, 1970, 4; nr. 30, 1970, 4; nr. 31, 1970, 4; nr. 32, 1970, 4; nr. 33, 1970, 4; nr. 34, 1970, 4; nr. 35, 1970, 4.
Vezi şi nr. 780.
736. Daicoviciu, C., *Observaţii privind romanizarea şi continuitatea*, (I), Tribuna, **14**, nr. 41, 1970, 4; (II), nr. 42, 1970, 4; (III), nr. 43, 1970, 4; (IV), nr. 44, 1970, 4; (V), nr. 45, 4; (VI), nr. 46, 1970, 4.
737. Diaconescu, Ion, *Modul participiu în limba română din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea*, aubllr, **18**, nr. 1, 1969, 25—39.
738. Diaconescu, Traian S., *Elemente sintactice latine în cronica lui Grigore Ureche*, anl, **20**, 1969, 35—47.
739. Diaconu, Petre, *Cel mai vechi document epigrafic românesc* [interviu de Ion Hobană], rlit, **3**, nr. 13, 1970, 23.
740. Dimitriu, C., *Vocabularul Cazaniei a doua a lui Coresi*, aui, **16**, 1970, 47—65.
741. Djamo-Diaconiţă, Lucia, *Elemente lexicale de origine italiană în limba documentelor slavo-române (sec XIV—XVI)*, scl, **21**, nr. 5, 1970, 577—582.
742. Drimba, Lucian şi Popescu, Radu Sp., *Probleme ale limbii române în revista „Luceafărul"*, LucrŞt Oradea, **1**, 1967, 299—309.
743. Florescu, Vasile, *Despre promovarea românei ca limbă literară* [pe marginea cărţii lui P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*], vr, **23**, nr. 3, 1970, 49—57.
744. Frîncu, C., *Cu privire la „Uniunea lingvistică balcanică". Înlocuirea infinitivului prin construcţii persoanle în limba română veche*, anl, **20**, 1969, 69—116.
745. Frîncu, C., *Conjunctivul perfect românesc. Privire diacronică*, scl, **21**, nr. 2, 1970, 205—227.
746. Gămulescu, Dorin, *Contribuţii la studierea elementelor de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din Bucureşti. Institutul de limbi şi literaturi străine. Facultatea de limbi slave, Bucureşti, 1970, 19 p.
747. Gheorghiu, M. şi Solomon, V., *Despre limba românească din textele biblice slavo-române. Cu referire la specificul adjectivelor româneşti în raport cu corespondentele lor slave*, bo, **88**, nr. 5—6, 1970, 574—586.
748. Gheţie, Ion, *Modelul latin şi unificarea limbii române literare*, Apulum, **7**, nr. 2, 1969, 83—93.
749. Gheţie, Ion, *Cea mai veche atestare a cuvîntului* **săpun** *şi raportul dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea*, lr, **19**, nr. 3, 1970, 247—251.
750. Gheţie, Ion, *Un cuvînt cu înţeles obscur la Coresi*: **mereit**, lr, **19**, nr. 5, 1970, 463—464.
751. Gheţie, Ion, *Contribuţii la problema unificării limbii române literare. Momentul 1750*, lr, **20**, nr. 2, 1971, 113—124.
752. Giosu, Ştefan, *Elementul popular în opera lui Dimitrie Cantemir*, aui, **16**, 1970, 67—91.
753. Giurescu, Constantin C., *Din trecutul ştiinţei şi tehnicii româneşti în secolele XV—XIX. I. Termenul generic „visteriu"*, Amfiteatru, **5**, nr. 1, 1970, 3; II. *Pivele*, nr. 2, 1970, 3, 14.
754. Graur, Al., *Substrat*, rlit, **3**, nr. 34, 1970, 10.

755. GRECU, VICTOR V., *Lupta „Gazetei Transilvaniei" pentru drepturile limbii române*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 15—53.
756. GRECU, VICTOR V., *Timotei Cipariu şi unitatea limbii*, Familia, **6**, nr. 6, 1970, 12—13.
757. IANCU, VICTOR, *Morfologia adjectivului în dacoromâna comună*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 75—83.
758. ISTRATE, G., *Limba cronicarilor*, Ateneu, **8**, nr. 1, 1971, 13.
759. IVĂNESCU, G., *Expresia ideilor „perfect" şi „perfecţie" în limba literară românească din epoca feudală*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 823—829.
760. KIRÁLY, FRANCISC, *Fonetica împrumuturilor româneşti de origine maghiară*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj. Facultatea de filologie, Timişoara, 1970, 32 p.
761. KIRÁLY, F., *Fonetica istorică şi împrumuturile lexicale (În legătură cu* **ę- (ă)** > **a-** *în împrumuturile româneşti de origine maghiară)*, SCL, **21**, nr. 3, 1970, 367—373.
762. KLEIN, SAMUEL, *Scurtă cunoştinţă a istoriei românilor*, ŞcArd I, 150—184 [fragmente].
763. LINŢA, ELENA, *Observations morphologique concernant les noms d'origine polonaise en vieux roumain*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 475—477.
764. MACREA, DIMITRIE, *Începuturile scrisului în limba română*, RLit, **3**, nr. 33, 1970, 10.
765. MACREA, D., *Influenţa franceză în vocabularul limbii române*, RLit, **3**, nr. 39, 1970, 10.
766. MACREA, D., *Unitatea limbii române*, RLit, **3**, nr. 46, 1970, 10.
767. MACREA, D., *Latin şi romanic în limba română*, Tomis, **5**, nr. 8, 1970, 15.
768. MACREA, D., *Latinitatea limbii române*, Tribuna, **14**, nr. 43, 1970, 14.
769. MACREA, D., *Transilvania şi limba română literară*, RLit, **4**, nr. 1, 1970, 10.
770. MACREA, D., *Limbă şi continuitate*, RLit, **4**, nr. 3, 1971, 10.
771. MACREA, D., *Cuvinte dacice*, RLit, **4**, nr. 7, 1971, 10.
772. MAIOR, PETRU, *Dialog pentru începutul limbei română Intră nepot şi unchiu*, ŞcArd III, 174—189 [fragment].
773. MAIOR, PETRU, *Dissertaţie Pentru începutul limbei româneşti*, ŞcArd II, 214—225.
774. MANECA, C., *La fréquence des mots et l'histoire de la langue roumaine*, ACIL X, **4**, 477—481.
775. MAZILU, DAN HORIA, *Cîteva adjective româneşti de origine ucraineană*, AUBSI, **18**, 1969, 65—73.
776. MIHĂILĂ, G., *Contribution à l'étude du calque linguistique d'après les textes bilingues slavo-roumains du XVIe siècle*, ACIL X, **2**, 459.
777. MIHĂILĂ-SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Le futur périphrastique dans les textes roumains et slavo-roumains des XVe et XVIe siècles*, RESEE, **8**, nr. 1, 1970, 85—108.
778. MUNTEANU, ŞTEFAN, *Structura populară şi structura modernă în evoluţia limbii române literare*, CL, **15**, nr. 2, 1970, 323—335.
779. PAPACOSTEA, ŞERBAN, *Însemnări pentru o clarificare* [răspuns la articolul lui C. Daicoviciu : *Conştiinţa originii noastre romane*, Tribuna, **14**, nr. 27, 1970, 1], Tribuna, **14**, nr. 31, 1970, 15.
Vezi nr. 734.
780. PAPACOSTEA, ŞERBAN, *Conştiinţa originii romane : însemnări pentru o clarificare* [pe marginea articolului lui C. Daicoviciu : *Tot despre conştiinţa originii noastre romane*, Tribuna, **14**, nr. 31, 32, 1970], Tribuna, **14**, nr. 44, 1970, 7.
Vezi nr. 735.
781. PÂRNUŢĂ, GH., *Preocupări pentru studiul limbii române în Ţara Românească în sec. XVII—XIX (prima jumătate)*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 13—24.
782. PETROVICI, E., *L'hiatus au cours de l'évolution phonétique du roumain*, ACILFR XII, **1**, 377—380.
783. PIRU, AL., *Istoria literaturii române vechi*. I. *Perioada veche*, ediţia a treia revăzută, Ministerul Învăţămîntului, Universitatea Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1970, 484 p. ; II. *Perioada premodernă*, ediţia a doua revăzută, Ministerul Învăţămîntului, Universitatea Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1970, 416 p.
Vezi şi nr. 805.
784. ROBCIUC, I., *Rumynsko-ukrainskie foneticeskie interferencii*, ACIL X, **4**, 855—860.
785. ROSETTI, AL., *Etymologica. Note critice* [pe marginea unor afirmaţii din cartea lui I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, 1970], SCL, **21**, nr. 5, 1970, 513—515.
Vezi şi nr. 789.
786. ROSETTI, AL., *Despre diftongarea vocalelor* **e** *şi* **o** *în limba română*, FD, **7**, 1971, 119—121.
787. RUSSU, I. I., *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 269[—272] p.
Vezi şi nr. 801, 807, 815, 824, 830, 832.

788. Russu, I. I., *Despre elementele traco-dace în limba română* [răspuns la articolul acad. Al. Rosetti, *Etymologica. Note critice*, SCL, **21**, nr. 5, 1970, 513—515], Tribuna, **15**, nr. 12, 1971, 14.
Vezi nr. 785.

789. Rusu, Gr., *Sistemul fonologic al limbii române din secolele al IX-lea—al XV-lea*, CL, **15**, nr. 2, 1970, 337—349.

790. Smrčkova, J., *Remarque sur l'interpénétration des systémes gramaticaux roumain et slave dans les premiers monuments roumains traduits*, ACIL X, **4**, 849—853.

791. Stoicovici, Olga, *Limba documentelor slavo-moldovenești de la sfîrșitul sec. al XIV-lea și din prima jumătate a sec. al XV-lea*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din București. Institutul de limbi și literaturi străine. Facultatea de limbi slave, 1970, 29 p. [rotaprint].

792. Strungaru, Diomid, *Aspectul arhaic și componența istorică a vocabularului limbii române din secolul al XVII-lea*, LucrȘt Constanța, 1970, 89—95.

793. Șincai, George, *Epistola Georgii Sinkai* de eadem ad Spectabilem et Clarissimvm virvm Ioannem de Lipszky, Capitanevm Caesareo-Regii Regiminis Eqvestris Hvngarici... Budae, Typis Regiae Vniversitatis Pestanae 1804, ȘcArd I, 317—328.

794. Ștefan, Ion, *Modelul latin al declinării unor substantive neologice în scrieri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, LR, **19**, nr. 6, 1970, 515—521.

795. Șuteu, Flora, *Istoria semnului grafic â în scrierea românească*, LR, **20**, nr. 2, 1971, 187—191.

796. Teodorescu, Vasile, *Despre construirea terminologiei sportive românești (secolul al XIX-lea)*, ACILFR XII, **1**, 1031—1036.

797. Tudose, Claudia, *Vocabularul fundamental al limbii române vechi*, SL, 119—164.

798. Vasiliu, E., *Quelques remarques phonologiques sur l'évolution du lat.* **[ĭ]** *en roumain*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 85—90.

799. Wittoch, Zdeněk, *La terminologie des animaux aquatiques (d'origine slave) en roumain*, ACILFR XII, **1**, 1011—1015.

800. * * * *Bibliografia istorică a României*, I. 1944—1969. *Bibliografie selectivă*. Autori: Ioachim Crăciun, Gheorghe Hristodol, Marcel Știrban, Ludovic Báthory, Gheorghe Iancu, Gelu Neamțu, Gheorghe Dumitrescu, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie și arheologie Cluj, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 386[—387] p.

★

Vezi și nr. 47, 54 bis, 550, 658, 668, 842, 1097, 1400, 1692, 1961, 1967, 1979, 1980.

Recenzii

801. Aricescu, A., *Elemente autohtone în limba română*, de I. I. Russu, Tomis, **5**, nr. 6, 1970, 16.
Vezi nr. 787.

802. Borcea, Cleopatra, P. P. Panaitescu: *Introducere la istoria culturii românești*, Editura științifică, 1969, 398 p., StIst, **15**, 1970, 269—271.

803. Cazacu, Boris, *Fondul romanic al limbii române*, Tribuna, **14**, nr. 43, 1970, 7.

804. Cazacu, Matei, *Pe marginea lucrării lui P. P. Panaitescu* [*Introducere la istoria culturii românești*, 1969], Studii, **23**, nr. 2, 1970, 371—378.

805. Cîndroveanu, Hristu, Al. Piru, *Istoria literaturii române* [ed. II revăzută în 2 vol., 1970], Tomis, 6, nr. 3, 1971, 4.
Vezi nr. 783.

806. Curticăpeanu, V., *O nouă carte de istoria României* [*Istoria României. Compendiu*], Contemporanul, nr. 27, 1970, 8.
Vezi nr. 730.

807. Dan, Ilie, I. I. Russu: *Elemente autohtone în limba română*, Cronica, **5**, nr. 46, 1970, 10.
Vezi nr. 787.

808. E. S., Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, FVL, **13**, nr. 2, 1970, 134—135.

809. FAUR, VIOREL, *Istoria României. Compendiu*, Familia, **6**, nr. 8, 1970, 15.
Vezi nr. 730.

810. GRIGORAŞ, N., I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*. Partea a III-a, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1968, 156 p. în 8°, AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 415—416.

811. GRIGORAŞ, N., P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, 400 p. în 8° + 36 pl. în afara textului, AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 405—406.

812. IONAŞCU, ION, M. Constantinescu, C. Daicoviciu, Şt. Pascu, *Istoria României. Compendiu*, RRH, **9**, nr. 6, 1970, 1001—1007.
Vezi nr. 730.

813. MAIOR L., *Un compendiu de istorie a României*, Tribuna, **14**, nr. 25, 1970, 6.
Vezi nr. 730.

814. M[IHĂESCU], H. I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna veche)* (La morphologie du nom en protoroumain (roumain commun). Bucarest, Ed. Academiei, 1969, 160 pp., RESEE, **8**, nr. 2, 1970, 396.

815. M[IHĂESCU], H., I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez* (Eléments autochtones dans la langue roumaine. Le substrat commun roumaino-albanais). Ed. Academiei, Bucarest, 1970, 270 pp., RESEE, **8**, nr. 4, 1970, 750—751.
Vezi nr. 787.

816. MIHĂILĂ, G., *Istoria limbii române — vol. II*, Contemporanul, nr. 18, 1970, 8.
Vezi nr. 732.

817. MIHĂILĂ, G., *Studii de istoria limbii române literare — secolul al XIX-lea*, Contemporanul, nr. 27, 1970, 8.

818. MIRCEA, ION-RADU, Damian P. Bogdan, *L'œuvre de Constantin-Cyrille et de son frère Méthode en Roumanie*; Idem, *La vie et l'œuvre des frères Constantin-Cyrille et Méthode*, tirages à part de l'ouvrage commémoratif publié par la Faculté de Théologie de L'Université de Salonnique sous le titre Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐπὶ τῆς 1100 ἐτηρίδι, IIe volume, Thessalonique, 1968. RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 570—571.

819. MIRONOVICI, R., P. P. Panitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti*, Bucureşti, 1969, MMS, **46**, nr. 3—6, 1970, 336—338.

820. MÎRZA, CL., Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 201 p., LR, **19**, nr. 3, 1970, 271—275.

821. P'AUL, ZAM, George Ivaşcu : *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969, 630 p., MMS, **45**, nr. 10—12, 1969, 686—688.

822. POPESCU, RADU, Marius Sala, *Contribuţii la fonetica istorică a limbii române*, Familia, **6**, nr. 6, 1970, 3.

823. POPESCU, RADU SP., H. Mihăescu, *Influenţa grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, Bucureşti, Edit. Acad. R.S. România, 1966, 227/228 p., LucrŞt Oradea, **1**, 1967, 415—419.

824. SARAMANDU, NICOLAE, *Cercetări despre substrat* [pe marginea cărţii lui I. I. Russu *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*] Contemporanul, nr. 8, 1971, 8—9.
Vezi nr. 787.

825. STĂNCULESCU, IOAN F., Eugen Stănescu, *Numele poporului român şi primele tendinţe umaniste interne în problema originii şi continuităţii*, în „Studii", tom. 22 (1969), nr. 2, p. 189—206, GB, **28**, 9—10, 1969, 1131—1132.

826. STĂNCULESCU, N., I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, partea a III-a, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1968, 156 p., GB, **29**, nr. 3—4, 1970, 414—419.

827. TRÂPCEA, TH. N., P. P. Panaitescu : *Introducere la istoria culturii româneşti*, Orizont, **21**, nr. 8, 1970, 86—88.

828. VASILIU, EM., Marius Sala, *Contribuţii la fonetica istorică a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 193 p., SCL, **21**, nr. 4, 1970, 500—504.

829. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Academia Republicii Socialiste România, *Istoria limbii române*, volumul II, Bucarest, 1969, 464 p., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 69—71.

830. VRACIU, A., I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970, 269 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 85—92.
Vezi nr. 787.

831. Vraciu, A., *Istoria limbii române*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 464 p., LR, **19**, nr. 5, 1970, 489—498.
832. * * * I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română (Substratul comun româno-albanez)* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970, 270 p.), Forum, **12**, nr. 9, 1970, 93.
Vezi nr. 787.
833. * * * *Istoria limbii române* [vol. II], Munca, **26**, nr. 6911, 3 febr. 1970, 2.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalităţi

Vezi nr. 449, 1073.

b. Graiurile dacoromâne

834. Arvinte, Vasile, *Atlasul lingvistic al Moldovei şi Bucovinei (ALMB)*, ANL, **21**, 1970, 5—13.
835. Arvinte, V., [interviu despre Atlasul lingvistic al Moldovei şi Bucovinei în curs de elaborare de Al. Pascu], Cronica, **5**, nr. 20, 1970, 10.
836. Berca, Eugen, *Observaţii asupra graiurilor din Checea (judeţul Timiş)*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 61—67.
837. Bidian, V., *Observaţii asupra frazei în graiurile din Oltenia. I. Coordonarea*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 97—103.
838. Bojan, Maria, *Numiri populare româneşti pentru Calea Lactee* CL, **15**, nr. 1, 1970, 63—71.
839. Constantinescu, Gh., *Aspecte ale graiului din comuna Miloşeşti, Judeţul Ialomiţa* (partea I), FD, **7**, 1971, 141—158.
840. Conţiu, Mihai, *Observaţii asupra accentuării formelor verbale în graiurile oltenești*, FD, **7**, 1971, 159—172.
841. Dumitrăcel, Stelian, *Influenţa limbii literare asupra graiurilor populare româneşti. Premise*, ANL, **20**, 1969, 117—131.
842. Frâncu, C., *Cu privire la vechimea a două inovaţii în flexiunea verbală, comune dialectelor limbii române*, FD, **7**, 1971, 179—188.
843. Gheţie, Ion, *În legătură cu durificarea africatelor ĉ şi ĝ în Maramureş*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 99—102.
844. Gregorian, Mihail, *Graiul din Oltenia nord-vestică şi Bănatul răsăritean. Fonetica. Hărţile dialectologice* (I), LL, **23**, 1969, 135—154; (II), **24**, 1970, 189—206.
845. Grecu, Doina, *Aspecte ale graiului în scrisori*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 30—34.
846. Gregorian, Mihail, *Texte folclorice-dialectale din Oltenia nord-vestică* (I), FD, **7**, 1971, 269—286.
847. Iancu, V., *La palatalisation des consonnes dentales — Critérium de répartition dialectale en dacoroumain*, ACIL X, **2**, 175—181.
848. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Schiţă de tipologie a graiurilor din Moldova (pe baza regulilor fonologiei nivelului cuvîntului)*. Rezumatul tezei prezentate pentru obţinerea titlului de doctor în ştiinţe filologice. Universitatea Bucureşti. Facultatea de limbă şi literatură română, 1970, 18 p. [rotaprint].
849. Ionescu, Liliana, *Typological remarks on dialects spoken in Moldavia*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 389—400.
850. Ionică, I., *À propos de la palatalisation des labiales (d'après les données du* NALR-*Oltenia)*, ACIL X, **2**, 131—139.
851. Istrate, G., şi Turculeţ, A., *Cercetări dialectale în judeţul Bistriţa—Năsăud*, FD, **7** 1971, 189—227.
852. Marin, Maria, *În legătură cu o formă muntenească de perfect simplu*, FD, **7**, 1971, 317—318.
853. Măruşca, Nicolae, *Graiul comunei Borod. Consonantismul, lexicul şi onomastica*, CLL, [3], 1970, 31—79.

854. NEIESCU, P., *L'Atlas linguistique roumain régional. Préliminaires de* **l'Atlas linguistique du Banat**, ACIL X, **2**, 31—35.

855. PETROVICI, EMIL, *Studii de dialectologie şi toponimie.* Volum îngrijit de I. Pătruţ, B. Kelemen, I. Mării, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 339 p.
Vezi şi nr. 867.

856. POP, GHEORGHE, *Unele probleme de morfologie în elementele neologice pătrunse în graiul maramureşan*, FD, **7**, 1971, 229—232.

857. POPESCU, RADU SP., *Graiul din nordul Gorjului. Observaţii asupra unor fonetisme*, LucrŞt Oradea, **2**, 1968, 129—134.

858. POPESCU, RADU SP., *O urmă de rotacism în Crişana*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 526—527.

859. POPESCU, RADU SP., *Rostirile pl'op, pl'ută etc.*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 239—240.

860. PURDELA, MARIA-LUIZA, *Contribuţie la studiul unui fenomen fonetic românesc dialectal*: *ă protonic* > **a**, CL, **15**, nr. 2, 1970, 265—269.

861. ROSETTI, AL., *Dr.* **doină**, SCL, **21**, nr. 3, 1970, 273—274.

862. RUSU, GRIGORE şi BIDIAN, VIOREL, *Texte dialectale din Munţii Apuseni (comuna Ocoliş, Judeţul Alba)*, FD, **7**, 1971, 287—304.

863. RUSU, VALERIU, *Dr.* **pedestru**, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 491—493.

864. VULPE, MAGDALENA, *Notes sur les propositions subordonnées dans les textes dialectaux roumains*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 251—259.

865. VULPE, MAGDALENA, *Observaţii cantitative asupra subordonării în frază în textele dialectale*, FD, **7**, 1971, 245—267.

866. * * * *Noul atlas lingvistic pe regiuni. Oltenia, II.* Academia Republicii Socialiste România. Centrul de cercetări fonetice şi dialectale, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, XI + 315 p.
Vezi şi nr. 873.

★

Vezi şi nr. 971, 1412.

Recenzii

867. BORCILĂ, MIRCEA, *Emil Petrovici — dialectolog şi toponomast* [pe marginea volumului: *Studii de dialectologie şi toponimie*, 1970], Tribuna, **15**, nr. 7, 1971, 13.
Vezi nr. 855.

868. BRÂNCUŞ, GR., *Glosar dialectal. Oltenia*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1967, XLVIII + 130 p., LR, **19**, nr. 5, 1970, 477—478.

869. FLOREA, ION, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni, Oltenia*, I, Bucureşti, Editura Academiei R.S. România, 1967, 196 p., ANL, **20**, 1969, 252—256.

870. FRĂŢILĂ, I., *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş* (Academia Republicii Socialiste România. Filiala Cluj. Institutul de lingvistică şi istorie literară), vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.S. România 1969, XLVI p. + 245 hărţi, AUT, **7**, 1969, 269—274.

871. IONICĂ, ION, *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a (ALR II) serie nouă, vol. VI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, FD, **7**, 1971, 319—320.

872. ŢÂRA, VASILE, *Atlasul lingvistic român pe regiuni (Maramureş)*, vol. I, Editura Academiei, R.S. România, 1969, Orizont, **21**, nr. 2, 1970, 99—100.

873. * * * *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia II* (Editura Academiei, 1970, 320 p.), Forum, **12**, nr. 6, 1970, 94.
Vezi nr. 866.

★

Vezi şi nr. 340.

c. Aromână

874. CARAGIANI, GHEORGHE, *Propoziția subiectivă în textele vechi aromâne*, FD, **7**, 1971, 131—140.
875. MĂRII, I., *Note lexicale, Cuvinte aromâne în* **Atlasul lingvistic român** (I), CL, **15**, nr. 1, 1970, 35—46. (II), nr. 2, 1970, 253—264.
876. MĂRII, I., *e- în dialectul aromân*, SCL, **21**, nr. 6, 1970, 689—691.
877. POPESCU, RADU SP., *Cu privire la* **č** > **ț** *și la* **ğ** > **dz(z)** *în dialectele aromân și meglenoromân*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 47—50.
878. SARAMANDU, N., *Le système des formes verbales composées en aroumain*, ACIL X, **4**, 323—330.
879. SARAMANDU NICOLAE, *Considerații asupra sistemului fonologic al graiului aromânesc din Cruşova — Macedonia (R. S. F. Iugoslavia)*, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 465—471.
880. ŞANDRU, D., *Cu privire la structura lexicală a aromânei*, ACILFR XII, 1, 1017—1024.

Recenzii

881. AVRAM, ANDREI, Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Fono-morfologie aromână. Studiu de dialectologie structurală*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 220 (—221) p., SCL, **21**, 1970, 597—610.

d. Istroromână

882. TEKAVČIČ, PAVAO, *Caratteristiche del sistema fonematico dignanese*, ACILFR XII, **1**, 419—423.
883. TEKAVČIČ, PAVAO, *Sulla molteplicità dei riflessi delle vocali latine nei dialetti istroromanzi* RRL, **15**, nr. 3, 1970, 223—240.

e. Meglenoromână

Vezi nr. 877.

f. Româna peste hotare

884. NESTORESCU, VIRGIL, *Stadiul actual al palatilizării labialelor în graiu-românești din regiunea Vidin (R. P. Bulgaria)*, SCL, **22**, nr. 1, 1971, 41—50.
885. NESTORESCU, VIRGIL, *Contacte lingvistice româno-bulgare (pe baza datelor unui grai românesc din R. P. Bulgaria)*, StSl, **2**, 1971, 109—124.

5. FILOLOCIE

886. ANGHELESCU, MIRCEA, *Ion Budai-Deleanu-filolog*, RB, **23**, nr. 8, 1970, 500—501.
887. ANGHELOVICI, ELISABETA, *Un catalog de librărie din București din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „București," **5**, 1967, 208—225.
888. BASARAB, NEAGOE, *Învățăturile lui ... către fiul său Theodosie*, Text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de Gh. Mihăilă. Studiu introductiv și note de Dan Zamfirescu și Gh. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1970, 426 p.
Vezi și nr. 990, 993, 1000, 1002, 1028, 1031, 1032.
889. BINDER, PAVEL și HUTTMANN, ARNOLD, *Între istorie și filologie. [I] Mediul cultural românesc al Brașovului în epoca coresiană*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 3—20; II, *O ipo-*

tează privind caracterul patronajului exercitat de juzii Brașovului asupra tipografiei coresiene, ib., nr. 2, 1971, 125—130.

890. BUDAI-DELEANU, ION, *Scrieri inedite*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Iosif Pervain, Cluj, Editura Dacia, 1970, 136 p.
Vezi și nr. 991, 1001, 1018.

891. BULAT, TOMA, G., *O carte bisericească pentru Banat tipărită la Iași, în anul 1765*, MB, **20**, nr. 1—3, 1970, 138—144.

892. BULGAR, GH., *Cultura filologică*, RLit, **3**, nr. 38, 1970, 31.

893. BUNEA, VICTOR H., *Un manuscris din Caransebeș în biblioteca națională din Viena*, MB, **20**, nr. 1—3, 1970, 145—152.

894. CARDAȘ, GH., *Odiseea celui mai vechi manuscris inedit al cronicii lui Grigore Ureche*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 567—586.

895. CÂNDEA, VIRGIL, *Letopisețul Țării Românești* (1292—1664) *în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, Studii, **23**, nr. 4, 1970, 673—680.

896. CÂNDEA, VIRGIL, *Dimitrie Cantemir un ambasador al spiritualității române. Manuscrise din epocă în limba arabă*, Scînteia, **40**, nr. 8633, 10, dec. 1970, 4.

897. CEBUC, ALEXANDRU, *C. A. Rosetti — tipograf, editor și librar*, „București", **7**, 1969, 67—80.

898. CERNOVODEANU, PAUL, *Cronograful Mitropolitului Dimitrie al Rostovului în Țările Române*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 692—704.

899. CHIȚIMIA, ION C., *Din vechea răspîndire a cărții românești în Țara Oltului*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 533—542.

900. CIOTLOȘ, ION, *Tipografia de la Snagov, Antim Ivireanu*, SB, **22**, nr. 6547, 17 iul. 1970, 2.

901. CONSTANTINESCU, D., *Documente moldovenești din secolele XV—XVII*, AnIst, Iași, **7**, 1970, 335—352.

902. COSMA, AUREL, *Prima revistă literară românească* Orizont, **21** nr.4, 1970, 96.

903. CURTICĂPEANU, DOINA, *Ieroglife în ... Istoria ieroglifică*, Tribuna, **14**, nr. 53, 1970, 6.

904. DAVID, P. I., *Un ecumenist al secolului al XVI lea, umanistul Nicolae Olahul*, GB, **23**, nr. 7—8, 1969, 909—930.

905. DEMÉNY, L., *Le livre et l'imprimerie roumains au XVIe siècle*, RRH, **9**, nr. 4, 1970, 625—639.

906. DEMÉNY, LUDOVIC, *Où en est-on dans la recherche concernant les débuts de l'imprimerie en langue roumaine?*, RESEE, **8**, nr. 2, 1970, 241—267.

907. DIMA-DRĂGAN, CORNELIU, *Antim Ivireanul menționat și editat de Montfaucon*, Ateneu, **7**, nr. 9, 1970, 6.

908. DUMITRESCU, DAN, *Maestrul tiparelor* [Macarie], MI, **4**, nr. 4, 1970, 28, 31.

909. D[UȚU], A[LEXANDRU], *Beiträge zur rumänischen Philologie*. Herausgegeben von Werner Bahner, Berlin, Academie Verlag, 1968, 209, p., RESEE, **8**, nr. 1, 1970, 168.

910. EDROIU, NICOLAE, *Editarea de cronici bizantine în România*, STUBBHist, **16**, fasc. 1, 1971, 125—127.

911. FASSEL, LUMINIȚA, *Torquato Tasso nelle traduzioni di Ion Heliade-Rădulescu e Aron Densusianu*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 51—59.

912. FILIP, MIRCEA, *Cartea românească veche în biblioteca lui G. T. Kirileanu*, Bacău, 1970, 195 p.
Vezi și nr. 1027.

913. GHIȚĂ, FLOREA, *Precizări în legătură cu paternitatea romanului „Donjuanii din București"*, „București", **5**, 1967, 80—99.

914. GRIGORAȘ, N., *Cazania lui Varlaam*, Cronica, **5**, nr. 29, 1970, 10.

915. IONESCU, DIMITRIE GH., *Cartea românească și vechi biblioteci în orașul și județul Buzău*: 1431—1700, GB, **28**, nr. 7—8, 1969, 835—843.
Vezi și nr. 1049.

916. ISTRATE, G., *350 de ani de la prima traducere cunoscută a Alexandriei*, Ateneu, **7**, nr. 9, 1970, 13.

917. JAKÓ, SIGISMUND, *Începuturile fabricării hîrtiei în țara noastră*. (I) *Morile de hîrtie din Brașov și Cluj în secolul al XVI-lea*, RB, **23**, nr. 3, 1970; (II) *Moara de hîrtie din Sibiu și problemele fabricării hîrtiei în Moldova în secolul al XVI-lea*, nr. 6, 1970, 367—373.

918. JAKÓ, SIGISMUND, *Pe urmele catehismului românesc din anul 1544*, RB, **23**, nr. 11—12, 1970, 716—720.

919. KARA, I., *Texte umaniste în bibliotecile românești din secolul XVI*, Cronica, **5**, nr. 36, 1970, 11.

920. MACOVEI, Z., *Vasile Gh. Pop, O primă istorie a literaturii române* [1875—1876], LucrŞt Oradea, [3] seria B, 1969, 505—511.
921. MAIOR, PETRU, *Dissertaţie Pentru Literatura cea vechie a Românilor*, ŞcArd II, 225—235 [fragmente].
922. MANOLACHE, TEODOR N., *Prof. Dan Simonescu despre unele probleme în legătură cu literatura română veche*, MO, **21**, nr. 7—8, 1969, 635—636.
Vezi nr. 962.
923. MAREŞ, ALEXANDRU, *Note despre Coresi*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 253—259.
924. MAREŞ, ALEXANDRU, *O ediţie braşoveană din secolul al XVI-lea a unei cărţi veneţiene*, LR, **19**, 1970, 523—532.
925. MAREŞ, ALEXANDRU, *Un capitol din istoria tiparului românesc din secolul al XVI-lea: tipăriturile ieromonahului Lavrentie*, SCL, **21**, nr. 6, 1970, 645—667.
926. MAREŞ, ALEXANDRU, *Un fragment românesc de* **Molitvenic** *din secolul al XVI-lea?*, LR, **20**, nr. 2, 1971, 131—139.
927. MARICA, GEORGE EM., *130 de ani de la apariţia Gazetei de Transilvania (1838—1968)*, Tribuna, **14**, nr. 51, 1970, 14.
928. MICU, EMIL, *Braşovul, primul centru editorial al calendarelor în limba română (1731—1739)*, Astra, **4**, nr.1, 1971, 5.
929. MIHAIL, PAUL, *Alte acte româneşti de la Constantinopol*, AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 353—356.
930. MIHĂILĂ, G., *Epilogul unei vechi controverse istorice „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie" publicată într-o primă ediţie ştiinţifică* [interviu de Boris Buzilă], Magazin, **14**, nr. 686, 1970, 4.
931. MOLIN, VIRGIL, *S-au tipărit oare cărţi slavo-bisericeşti la Cracovia în 1491 pentru Biserica din Ţările Româneşti?*, GB, **29**, nr. 5—6, 1970, 533—538.
932. MUNTEANU, GEORGE, *Un cronicar muntean necunoscut, Ioan Dobrescu*, Luceafărul, **12**, nr. 25, 1969, 6.
Vezi şi nr. 1014.
933. NEAGA, NICOLAE, *Psaltirea românească din 1570. 400 de ani de la tipărirea ei*, MA, **15**, nr. 4—6, 1970, 257—261.
934. NICOLA, ION, *Un manuscris românesc al „Descrierii Moldovei" de Dimitrie Cantemir*, LL, **25**, 1970, 159—161.
935. NICOLA, ION, *Cea dintîi revistă bisericească*, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 68—70.
936. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Consideraţii filigranologice asupra Evangheliarului slavon al lui Lavrentie*, RB, **22**, nr. 12, 1969, 741—742.
Vezi şi nr. 1009, 1051.
937. NUSSBÄCHER, GERNOT, *O încercare de identificare a unei tipărituri coresiene*, RB, **24**, nr. 2, 1971, 114—116.
938. OLARU, FIRMILIAN, *Cărţi vechi în Biblioteca Mănăstirii Neamţ*, Ateneu, **7**, nr. 5, 1970, 2.
939. OLTEANU, PANDELE, *Contribuţii la studiul unor omilii izolate traduse în limba română*, AUBSL, **18**, 1969, 9—22.
940. OLTEANU, PANDELE, *Izvoare, originale şi modele bizantino-slave, în operele mitropolitului Varlaam*, BO, **38**, nr. 1—2, 1970, 113—151.
941. OLTEANU, PANDELE, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor şi în identificarea versiunii neogreceşti a operei „Scara" tradusă de Mitropolitul Varlaam*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 543—566.
942. ONU, LIVIU, *Cronicari munteni*. Texte selectate, studiu introductiv, note şi glosar de ..., Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 216 p.
Vezi şi nr. 1052.
943. PAPP, ENEA, *Istoriile lui Odisefs: prima adaptare a Odiseei în versuri româneşti, făcută de Ioan Barac*, Steaua, **21**, nr. 8, 1970, 119—122.
944. PAPP, ENEA, *Întîiul corăbier, prelucrare în versuri de Ion Barac după Gessner*, LL, **23**, 1969, 211—221.
945. PAPU, EDGAR, *„Învăţăturile lui Neagoe Basarab" în contextul Renaşterii*, Luceafărul, **14**, nr.4, 1971, 3.
946. PAVEL, LUCIA, *Pe marginea primei versiuni româneşti din opera lui Dikens*, LucrŞt Oradea, **2**, 1968, 219—225.
947. PERVAIN, IOSIF, *O scrisoare necunoscută a lui Ion Budai-Deleanu* [*Supplex libellus Valachorum*], LucrŞt Oradea, **1**, 1967, 273—286.
948. PHILIPPI, MAJA, *Un mare umanist*: *J. Honterus*, Astra, **5**, nr. 7, 1970, 5.
949. PIRU, AL., *Valori artistice în literatura română veche*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 857—866.

950. PISTRUI, CHIRIL, *Unul dintre cele mai vechi manuscrise slave din țara noastră*, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 212—229.
951. PLATON, MARIA, *Cînd a apărut „Dacia literară"*, Cronica, **5**, nr. 12, 1970, 8.
952. POPA, ATANASIE, *Copiști moldoveni din Transilvania în secolele XVII și XVIII*, MMS, **45**, nr. 7—9, 1969, 458—467.
953. POPA, ATANASIE, *Texte ale „Doxologiei" din veacul XVII*, MB, **20**, nr. 1—3, 1970, 153—157.
954. PREDESCU, LUCIAN, *Contribuții la două opere bisericești* [*I. Palia de la Orăștie (1582), II. Leviticul de la Belgrad (cam 1650)*], GB, **28**, nr. 7—8, 1969, 803—808.
955. PREDESCU, LUCIAN, *Contribuții la viața și opera lui Dragoș Eustratie Logofătul*, GB, **28**, nr. 9—10, 1969, 1047—1069.
956. PRODAN, D., *Încă un suplex libellus românesc 1804*, Cluj, Editura Dacia, 1970, 89 p.
Vezi și nr. 991.
957. ROMAN, I., *Un manuscris din secolul al XVI-lea : Micul octoih brașovean*, StSl, **2**, 1971, 101—106.
958. ROMAN, VICTORIA, *Cărți tipărite la București în perioada 1821—1848 aflate în biblioteca Muzeului de istorie a municipiului București*, „București", **7**, 1969, 185—202.
959. ROMAN, VICTORIA, *Cărți tipărite în București pînă la 1821 aflate în biblioteca muzeului* [de istorie a orașului București], „București", **5**, 1967, 185—197.
960. SCHIAU, OCTAVIAN, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 524—532.
961. SIMEDREA, TIT, *Epilogul din Octoihul slavon (M. Dealu 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Țara Românească (1508—1512) cu Macarie din Muntenegru (1493—1496)*, MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 605—620.
962. SIMONESCU, DAN, *Despre tradiție literară și literatură medievală românească* [interviu de N. Florescu], Astra, **4**, nr. 6. 1969, 9, 16.
Vezi și nr. 922.
963. SIMONESCU, DAN, *Cea mai veche colecție tipărită de documente românești* MO, **22**, nr. 5—8, 1970, 493—523.
964. SMOCHINĂ, N. P., *Semnificația unui manuscris*, MI, **4**, nr. 6, 1970, 32.
Vezi și nr. 999.
965. SORIN, NICOLAE, *Ideea de romanitate în literatura română veche (de la Coresi la Dimitrie Cantemir)*, Tomis, **6**, nr. 1, 1971, 16.
966. ȘUTEU, FLORA, *Variante eminesciene inedite*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 77—79.
967. TANCO, TEODOR și MOLDOVAN, TEOFIL, *Antologhionul de la Rîmnic în muzeul Monorului*, MA, **15**, nr. 4—6, 1970, 341—347.
968. TĂNĂSESCU, MANUELA, *Despre Istoria ieroglifică* [București], Editura Cartea Românească, 1970, 223 [— 224] p.
969. TĂUTU, LUANA, *O dublă aniversare* [Petru Maior, 150 de ani de la moarte, 180 de ani de la redactarea memorialului „Suplex Libellus Valachorum"], Astra, **6**, nr. 2, 1971, 5.
970. TEODORESCU, MIRELA, *Probleme de interpretare a grafiei textelor moldovenești (secolul al XVII-lea)*, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 157—170.
971. TODORAN, R., *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea (II)*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 52—62.
972. TURCU, CONSTANTIN, *Trei documente moldovenești inedite din secolele XVI—XVII*, AnIst. Iași, **7**, 1970, 357—363.
973. URSU, N. A., *Un prețios manuscris muzical*, Cronica, **6**, nr. 13, 1971, 5.
974. VELCIU, DUMITRU, *Aspecte și preocupări de cultură la cronicarul Ion Neculce. 225 de ani de la moartea sa*, RB, **23**, nr. 11—12, 1970, 735—737.
975. VIRTOSU, EMIL, *„Ocolnica" tipărită de Constantin Nicolae Mavrocordat (după 1735)*, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 66—68.
976. ZAMFIRESCU, DAN, *Despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab"*, Contemporanul, nr. 31, 1970, 8.
977. ZAMFIRESCU, DAN, *În legătură cu structura Învățăturilor lui Neagoe Basarab*, Luceafărul, **14**, nr. 7, 1971, 7.
Vezi nr. 993.
978. ZUB, AL., *O publicație necunoscută : noua serie a ziarului „Steaua Dunării", inițiată de M. Kogălniceanu* (1882) AnL, **21**, 1970, 115—126.
979. ZUGRAV, I., *Un ierarh cărturar : Teoctist Blajevici*, MMS, **46**, nr. 3—6, 1970, 273—277.
980. * * * *Documenta romaniae historica. A. Moldova.* Vol. XIX (1626—1628). Volum întocmit de Haralambie Chirca. Comitetul de redacție : Acad. Andrei Oțetea,

Acad. David Prodan (Redactori responsabili), Constantin Cihodaru, Damaschin Mioc, Francisc Pall şi Ştefan Ştefănescu. Academia Republicii Socialiste România. Institutul de istorie „N. Iorga", Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România,1969, 799 [— 780] p.
Vezi şi nr. 989, 995, 1039.

981. * * * *Şcoala ardeleană.* [Antologie], Vol. I—III. Ediţie critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv şi note finale de Romul Munteanu [Bucureşti], Editura Albatros [1970], vol. I : 366[—369] p., vol. II : 398 [—400] p., vol. III : 376 p. [colecţia Lyceum, nr. 88, 89, 90].

★

Vezi şi nr. 749, 783.

Recenzii

982. Bărbulescu, C., *Un studiu despre Coresi* [pe marginea articolului lui Dan Simonescu, *Un mare editor şi tipograf din secolul al XVI-lea*, SCB, **11**, 1969, 53—60], RLit, **3**, nr. 14, 1970, 10.

983. B[ărbulescu], C[onstantin], Damian P. Bogdan, *„Letopiseţul de la Bistriţa", la plus vieille des chroniques roumaines, — sa langue*, în „Revue des études sud-est européens" Bucureşti, VI (1968), nr. 3, p. 499—524, ST, **22**, nr. 1—2, 1970, 140.

984. Bărbulescu, C., Pavel Binder şi Arnold Huttman, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, în „Studii şi articole de istorie", Bucureşti, XIII (1969), p. 78—93, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 307—308.

985. Bărbulescu, C., L. Demény, *Noi contribuţii la activitatea tipografică a lui Lavrentie*, în „Revista bibliotecilor", Bucureşti, nr. 4, p. 219—227, GB, **23**, nr. 5—6, 1969, 739—740.

986. Bucur, Marin, *Publicaţiile periodice româneşti (ziare, gazete, reviste)*, tom. II. *Catalog alfabetic* : 1907—1918 ; Supliment : 1790—1906. Descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta, Răduică şi Neonila Onofrei (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România), Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, RITL, **19**, nr. 3, 1970, 495—496.

987. Bulgăr, Gheorghe, *Monumente ale limbii literare* [pe marginea ediţiilor lui Flora Fugariu : antologia *Monumente ale limbii literare*, 3 vol., *Hronica* lui Şincai (3 vol.) şi *Ţiganiada* lui I. Budai-Deleanu (2 vol.)], Steaua, **22**, nr. 2, 1971, 39—45.

988. Caproşu, I., Dumitru Velciu, *Ion Neculce*, Bucureşti, Editura Tineretului [1968], 245 p., AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 417.

989. Caproşu, I., şi Şimanski, L., Academia Republicii Socialiste România, Institutul de istorie „N. Iorga", *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, volumul XIX (1626—1628) întocmit de Haralambie Chirică, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 798 + LXII p., AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 411—412.
Vezi nr. 980.

990. Cândea, Virgil, *Întîia mare carte a culturii româneşti* [*Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Bucureşti, 1970], RLit, **4**, nr. 3, 1971, 13.
Vezi nr. 888.

991. Chindriş, Ioan, *„Recepţionarea" editorială a lui Ion Budai-Deleanu* [*Scrieri lingvistice*, îngrijită de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, *Scrieri inedite*, îngrijită de Iosif Pervain şi *Un nou Supplex libellus românesc*, 1804], Steaua, **21**, nr. 1, 1971, 61—63.
Vezi nr. 629, 890, 956.

992. Chihaia, Pavel, *Literatura română veche* (introducere, ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă şi D. Zamfirescu), Tomis, **5**, nr. 7, 1970, 6.

993. Chihaia, Pavel, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*, Luceafărul, **14**, nr. 6, 1971, 3.
Vezi nr. 888 şi nr. 977.

994. Combiescu, Mariana, Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica rumânească, 1757. Prima gramatică a limbii române*. Ediţie, studiu introductiv şi glosar de N. A. Ursu, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, XXXVI (+ 1) p. +156 (+ 2) p., LR, **19**, nr. 5, 1970, 485—488.

995. Constantiniu, Florin et Grosu, Mircea, *Documenta Romaniae Historica, série A. Moldavie*, XIXe vol. (1626—1628), publié par les soins de Haralambie Chircă et *série B. Valachie*, XXIIe vol. (1628—1629) et XXIIIe vol. (1630—1632),

publiés par les soins de Damaschin Mioc, Bucarest, Ed. Academiei, 1969, LXII + 799 p. ; XLV + 863 p. ; LI + 828 p., RRN, **9**, nr. 4, 1970, 766—770.
Vezi nr. 980.

996. CORTEZ, E., Damian P. BOGDAN, *La mise en valeur des fonds des manuscrits et des documents slaves de la Bibliothèque de l'Académie de République Socialiste de Roumanie*, în Revue roumaine d'histoire, Bucarest, 1968, t. VII, nr. 4, pp. 587—612, MMS, **45**, nr. 7—9, 1969, 522—523.

997. DAN, MIHAIL, Damian, P. Bogdan, *Compendiu al paleografiei româno-slave*, I—II, Bucureşti, 1969, 151, p., st UBBHIST, **15**, fasc. 2, 1970, 139—140.

998 DIMITRESCU, FLORICA, *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 189 p. +42 pl., SCL, **21**, nr. 5, 1970, 610—614.

999. D. S., N. P. Smochină, *Semnificaţia unui manuscris*, în „Magazin istoric", an. IV, nr. 6 (39) iunie 1970, p. 32, ST, **22**, nr. 5—6, 1970, 470.
Vezi nr. 964.

1000. DUMITRESCU-BUŞULENGA, ZOE, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Scînteia, **40**, nr. 8678, 1971, 6.
Vezi nr. 888.

1001. FANACHE, V., Ion Budai-Deleanu, *Scrieri inedite*, Tribuna, **14**, nr. 35, 1970, 2.
Vezi nr. 890.

1002. GIURESCU, CONSTANTIN, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Contemporanul, nr. 1, 1971, 8.
Vezi nr. 888.

1003. GRAUR AL., *Editarea textelor vechi* [pe marginea ediţiei lui Al. Mareş, *Liturghierul lui Coresi*], RLit, **3**, nr. 17, 1970, 14.

1004. GRAUR, AL., *Gramatica rumânească* [a lui Dimitrie Eustatievici, ed. N. A. Ursu], RLit, **3**, nr. 50, 1970, 10.

1005. IGNAT, G., Academia Republicii Socialiste România, Institutul de istorie „N. Iorga", *Documenta Romaniae Historica, B. Ţara Românească* volumul XXII (1628—1629), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 863 p., AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 412.

1006. ILIE, REMUS, *Literatura română veche (1402—1647)*. Introducere, ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, vol. I (310 p.), vol. II (296 p.), Editura tineretului (Lyceum), 1969, GB, **29**, nr. 1—2, 1970, 182—183.

1007. ILIE, REMUS, Radu Tempea, *Istoria sfintei biserici a Şcheilor Braşovului*. Ediţie îngrijită, studiul introductiv, indice de nume, glosar, note de Octavian Şchiau şi Livia Bot, Editura pentru literatură, 1969, (228 p.), GB, **29**, nr. 1—2, 1970, 190—191.

1008. IONESCU, I., L. Demény, *L'imprimerie cyrillique de Macarios de Valachie*, „Revue roumaine d'histoire", tome VIII (1969), nr. 3, p. 549—574, MO, **21**, nr. 5—6, 1969, 467—469.

1009. IONESCU, I., Cernot Nussbächer, *Consideraţii finigranologice asupra Evangheliarului slavon al lui Lavrentie*, în „Revista bibliotecilor", nr. 12/1969, p. 741—742, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 131—132.
Vezi nr. 936.

1010. IONESCU, I., L. Demény, *A dus oare Coresi tiparniţa de la Tîrgovişte la Braşov?*, în „Limbă şi literatură", XIX, Bucureşti, 1968, p. 77—90, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 133—134.

1011. IONESCU, I., L. Demény, *Noi contribuţii la activitatea tipografică a lui Lavrentie*, în „Revista bibliotecilor", nr. 4/1969, p. 219—227, ST, **22**, 1—2, 1970, 139—140.

1012. KELEMEN, B., Al. Mareş : *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de ~, Bucureşti, Editura Academiei, 1969, 188 p. + 42 file de facsimile, CL, **15**, nr. 2, 1970, 351—352.

1013. LAZĂR, DUMITRU, Marin Bucur, Paul Cornea, Rodica Florea, Stancu Ilin, George Muntean, Teodor Vîrgolici, *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, PN, **15**, nr. 7—8, 1970, 70.

1014. MANOLACHE, TEODOR N., *Cronica unui cîntăreţ bisericesc* [pe marginea articolului lui George Muntean din Luceafărul, 12, nr. 25, 1969, 6], Mo, **21**, nr. 7—8, 1969, 636—638.
Vezi nr. 932.

1015. MIHAIL, PAUL, Ion Neculce, *O seamă de cuvinte, Letopiseţul Ţării Moldovei*, Editura Cartea Moldovenească, Chişinău, 1969, 452 p., AnIst. Iaşi, **7**, 1970, 418.

1016. MIHAIL, ZAMFIRA, *Liturghierul lui Coresi*, text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al Mareş, Bucureşti, 1969, 188 p. +42 foi facsimile, ANL, **21**, 1970, 199—203.

1017. MIHORDEA, V., Dimitrie Cantemir, *Divanul*, Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Virgil Cândea, Bucureşti, 1969, CX + 566 p., BO, **88**, nr. 1—2, 1970, 233—237.

1018. MORARU, TITUS, Ion Budai-Deleanu, *Scrieri inedite*, Steaua, **22**, nr. 2, 1971, 100—102.
Vezi nr. 890.

1019. MURARIU, PARTENIE, *Literatura română veche (1402—1647)* [de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu] Orizont, **21**, nr. 4, 1970, 88—89.

1020. MURARIU, PARTENIE, *Conceptul de literatură veche* [de Vasile Florescu, Bucureşti, 1968], Orizont, **21**, nr. 6, 1970, 54—57.

1021. NAGHIU, IOSIF E., Fr. Pap, *Psaltirea lui Dimitrie Pandovici* (Contribuţii la Bibliografia românească veche), în „Acta Musei Napocensis", vol. V, 1968, pp. 539—549, MB, **20**, nr. 1—3, 1970, 239—240.

1022. NAGHIU, IOSIF E., Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti de la începuturi pînă la 1918*, Bucureşti, 1968, 216 pp., MB, **19**, nr. 7—9, 1970, 583—586.

1023. NEAMŢU, DRAGOŞ SEBASTIAN, *Editarea cronicilor medievale româneşti* [*Istoriile domnilor Ţării Româneşti* de Radu Popescu, ediţie îngrijită de Const. Grecescu, 1963], Ateneu, **8**, nr. 1, 1971, 5, 13.

1024. PAUL, ZAM., *Note pe marginea noii ediţii a* **Liturghierului lui Coresi**, MMS, **46**, nr. 3—6, 1970, 331—334.

1025. PĂCURARU, M., Radu Tempea, *Istoria sfintei biserici a Şcheilor Braşovului*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice de nume, glosar, note de Octavian Şchiau şi Livia Bot, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969, 225 p., MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 134—135.

1026. PĂCURARU, M., *Literatura română veche (1402—1647)*. Introducere, ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu (Colecţia Lyceum, nr. 63, 64), 2 vol., Bucureşti, Editura tineretului, 1969, 279 + 295 p., MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 143—144.

1027. PĂTRAR, G., MIRCEA FILIP : *Cartea românească veche în biblioteca lui G. T. Kirileanu*, Ateneu, **8**, nr. 1, 1971, 7.
Vezi nr. 912.

1028. PIRU, AL., *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*, RLit, **4**, nr. 3, 1971, 13.
Vezi nr. 888.

1029. POPA, MIRCEA, Gh. Şincai : *Opere, I — II* [ediţie îngrijită de Florea Fugariu], Ateneu, **7**, nr. 5, 1970, 8—9.

1030. RUDNEANU, CONSTANTIN, Radu Tempea, *Istoria sfintei biserici a Şcheilor Braşovului*. Ediţie îngrijită de Octavian Şchiau şi Livia Bot, Bucureşti, 1969, 234 pp., MB, **19**, nr. 7—9, 1970, 582—583.

1031. SIMONESCU, DAN, *Un greu examen textologic trecut cu succes* [pe marginea ed. *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*], Ateneu, **8**, nr. 1, 1971, 4, 13.
Vezi nr. 888.

1032. SIMONESCU, DAN, *Ediţia* [pe marginea ed. *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*] Argeş, **6**, nr. 3, 1971, 6.
Vezi nr. 888.

1033. SOARE, D., *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII—XVIII)*, studiu şi ediţie critică de Dan Simonescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, 352, p., ST, **22**, nr. 1—2, 1970, 143—144.

1034. STĂNCULESCU, IOAN F., Anton Balotă, *Autenticitatea „Învăţăturilor lui Neagoe Basarab"*, în „Studii" revistă de istorie, tom. 22 (1969), nr. 2, p. 271—280, MO, **21**, nr. 7—8, 1969, 655.

1035. STĂNCULESCU, IOAN F., Pavel Binder şi Arnold Huttmann, *Românii din Braşov în epoca Reformei*, în „Studii şi articole de istorie", Societatea de ştiinţe istorice din Republica Socialistă România, XIII, 1969, Bucureşti, p. 79—93, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 134—135.

1036. STĂNCULESCU, IOAN F., L. Demény, *A dus oare Coresi tiparniţa de la Tîrgovişte la Braşov?* în „Limbă şi literatură", Bucureşti, 1968, nr. 19, 77—90, ST, **22**, nr. 1—2, 1970, 138—139.

1037. STĂNCULESCU, IOAN F., Atanasie Popa, *Un cărturar bihorean al secolului al XVII-lea : Popa Pătru din Tinăud*, în „Limbă şi literatură", XX/1969, Bucureşti, p. 193—197, MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 138—139.

1038. STĂNCULESCU, N., Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica românească 1757. Prima gramatică a limbii române.* Ediţie, studiu introductiv şi glosar de N. A. Ursu, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, 158 p., GB, **28**, nr. 11 — 12, 1969, 1337—1340.

1039. ŞIMANSCHI, L., *Problematica unei colecţii*: „**Documenta Romaniae historica**", Cronica, **5**, nr. 25, 1970, 1,10.
Vezi nr. 980.

1040. THEODOR, POMPILIU, Dimitrie Cantemir, *Divanul* (Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Virgil Cândea, Buc., 1969), Tribuna, **14**, nr. 3, 1970, 6.

1041. TOMA, STELA, *Divanul.* Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Virgil Cândea, Bucureşti, EPL, 1969, CXX + 572 p., SCL, **21**, nr. 5, 1970. 614—617.

1042. ŢINCU, BUCUR, *Bibliografia naţională a periodicelor* [*Publicaţiile periodicelor româneşti*, vol. II, 1969,] VR, **23**, nr. 8, 1970, 131—132.

1043. VASILE RADU, Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1968, 215 p., Studii, **23**, nr. 3, 1970, 659—661.

1044. VASILESCU, VERONICA, Damian Bogdan, *Compendiu al paleografiei româno-slave*, Universitatea Bucureşti, Facultatea de istorie, 1969, 2 vol., 152 p., Studii, **23**, nr. 4, 1970, 853—854.

1045. VOLOVICI, L., Vasile Florescu, *Conceptul de literatură veche*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968, 320, p., ANL, **20**, 1969, 243—247.

1046. ZANE, G., *„Divanul" lui Cantemir în ediţia lui Virgil Cândea*, Contemporanul, nr. 15, 1970, 8.

1047. * * * Alexandru Mareş, *Un octoih românesc din secolul al XVI-lea?*, în rev. „Limba română", (XVIII), 3, 1969. Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 239—251, p. 239—251, GB, **28**, nr. 7—8, 1969, 939—940.

1048. * * * Atanasie Popa, *Un cărturar bihorean din secolul al XVII-lea: Popa Pătru din Tinăud*, în „Limbă şi literatură", XX (1969), p. 193—197, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 306—307.

1049. * * * Dimitrie Gh. Ionescu, *Cartea românească şi vechi biblioteci din oraşul şi judeţul Buzău: 1431 —1700*, în „Glasul bisericii", XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 835—843, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 314.
Vezi nr. 915.

1050. * * * Dumitru Velciu, *Un diac din secolul al XVIII-lea: Enache Grămăticul, cămăraş de ocnă, tatăl vitreg al cronicarului Ion Neculce*, în „Limbă şi literatură", Bucureşti, XX (1969), p. 191—207, ST, **22**, nr. 5—6, 1970, 473—477.

1051. * * * Gernot Nussbächer, *Consideraţii filigranologice asupra Evangheliarului slavon al lui Lavrentie*, în „Revista bibliotecilor", nr. 12/1969, p. 741—743, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 302.
Vezi nr. 936.

1052. * * * Liviu Onu, *Cronicari munteni* (Editura ştiinţifică, 216 p.), Forum, **12**, nr. 10, 1970, 92—93.
Vezi nr. 942.

1053. * * * Lucian Predescu, *Contribuţii la viaţa şi opera lui Dragoş Eustratie Logofătul*, în „Glasul bisericii" XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 1047—1069, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 314.
Vezi nr. 955.

1054. * * * Virgil Molin, *Reflecţii la un studiu despre Catehismul grecesc de la 1544*, în „Mitropolia Ardealului", XIV (1969), nr. 9—10, p. 661—670, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 316.

★

Vezi şi nr. 805, 810, 821, 826, 1372, 1375, 1377, 1381.

6. FONETICĂ ŞI FONOLOGIE

1055. AUGEROT, J. E., *Toward a phonology of Romanian*, ACIL X, **4**, 435—441.

1056. AVRAM, ANDREI, *Vocalele neutre ca marcă a ezitării*, SL, 271—274.

1057. AVRAM, ANDREI, *Observaţii asupra duratei sunetelor în limba română (în legătură cu înălţimea şi cu intensitatea)* FD, **7**, 1971, 51—58.

1058. AVRAM, MIOARA, *L'alternance phonologique /o/ postlonique ~ /u/ prétonique en roumain*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 439—444.

1059. Belchiţă, Anca, *Less émi-voyelles dans la grammaire transformationnelle de la langue roumaine*, acilfr xii, **1**, 305—309.

1060. Cohuţ, Cornelia, *Analiza acustică a fricativelor româneşti /s/ şi /z/*, fd, **7**, 1971, 59—85.

1061. Dascălu, Laurenţia, *Cîteva variante ale fonemului /e/ din punct de vedere acustic*, fd, **7**, 1971, 87—93.

1062. Macrea, D., *Certains aspects de la structure sonore de la langue roumaine, considérée du point de vue des recherches statistiques* acil x **4**, 9—14.

1063. Macrea, D., *Arhivele fonogramice româneşti*, rlit, **4**, nr. 5, 1971, 10.

1064. Mărdărescu, Maria, *Spectrul zgomotului de fricţiune din semioclusivele româneşti /ţ/ — /ğ/*, fd, **7**, 1971, 95—113.

1065. Robu, Vladimir, *Indicele de ordine ierarhică în structura silabei*, scl, **21** nr. 5, 1970, 529—542.

1066. Roceric-Alexandrescu, A., *Phonostatistics of the romanian language*, acil x, **4**, 95—98.

1067. Rusu, Gr., *Diasistemul vocalic al dacoromânei*, acilfr xii, **1**, 399—403.

1068. Stan, I. T. *Analiza şi sinteza vorbirii în fonetica experimentală*, stubb, **15**, fasc. 2, 1970, 99—105.

1069. Ştefănescu-Drăgăneşti, Virgiliu, *Natura şi funcţia conturului terminal şi silabei proeminente în segmentul fonic din limbile română şi engleză*, aublg, **18**, 1969, 95—106.

1070. Şuteu, V., *Sur la nature phonétique des consonnes bilabiales du roumain /p/ et /b/* [rezumatul articolului din scl, **18**, nr. 4, 1967, 393—405], acil x, **4**, 177.

1071. Şuteu, Valeriu, *Despre natura acustică a lui* **[i]** *final în limba română*, **ED**, **7**, 1971, 123—129.

1072. Şuteu, Valeriu, *Cercetări bazate pe sinteză asupra vocalelor româneşti* **i**, **e**, **a**, **o** şi **u**, **scl**, **22**, nr. 1, 1971, 25—39.

1073. * * * *Fonetică şi dialectologie*. Academia Republicii Socialiste România, Centrul de cercetări fonetice şi dialectale Bucureşti. Vol. VII, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 381 [—383] p.
Vezi şi nr. 716, 731, 760, 761, 782, 784, 786, 788, 798, 843, 844, 847, 848. 850, 857, 758, 759, 860, 1079, 1393, 1471, 2146.

Recenzii

1074. Mocanu, Nicolae, *Note despre materialele dialectale publicate în „Fonetică şi dialectologie", vol. VI*, [Bucureşti], 1969, CL, **15**, nr. 1, 1970, 188—191.

★

Vezi şi nr. 808, 820, 822, 828.

7. GRAMATICĂ

a. Generalităţi

1075. Avram, Mioara, *Cum ar trebui să fie un manual preparator pentru gramatica limbii române* [pe marginea cărţilor *Probleme de analiză a frazei* de Aurel Nicolescu şi *Manual preparator de limba română pentru candidaţii la concursul de admitere în învăţămîntul superior* de Gh. N. Dragomirescu], gl, **22**, nr. 1037, 1970, 3.

1076. Budai-Deleanu, Ioan, *Temeiurile gramaticii româneşti*, ŞcArd II, 299—312 [fragmente].

1077. Budai-Deleanu, Ioan, *Dascălul românesc Pentru temeiurile gramaticii româneşti*. Tom. I, ŞcArd II, 313—316 [fragmente].

1078. Golopenţia-Eretescu, Sanda, *La structure profonde des constructions comparatives*, acilfr xii, **1**, 745—749.

1079. Kis, Emese, Anghel, Ioana, Comşulea, Elena, *Izomorfismul aderenţelor la elementul regent în fonetica, morfologia şi sintaxa limbii române*, acilfr xii, **1**, 149—153.

1080. Klein, Samuel, Şincai, George, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Composita ab Samuelle Klein de Szad, ord. S. Basilii M. in collegio graeci ritus catholicorum Vindobonesi and barbaram ephemero : locupletata vero, et in hunc ordinem redactata a Georgio Gabriele Sinkai, ejusdem ordinis, AA. LL. Phil. et SS. Th. D. Vindobobae Typ. Josephi nob. de Kurzböck. MDCLXXX. Georgius Gabriel Sinkai candido lectori S.P.D., ŞcArd I, 60—73 [text latin cu traducere ; fragmente].

1081. MÂRZA, IACOB, *Gramatica lui Andrei Şaguna*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 21—32.
1082. MIHĂILESCU-URECHIA, VENERA, URECHIA, ALEXANDRE, *Considérations sur la fréquence des verbes dans les constructions phraséologiques roumaines et françaises*, ACILFR XII, **1**, 197—201.
1083. ŞINCAI, GEORGE, *Elemente lingvae daco-romanae sive valachicae* emendata, facilitata et in meliorem ordinem redactata per Georgium Sinkay de eadem, AA. LL. Philosophiae, et SS. Theologiae Doctorem ... Budae Typis Regiae Universitatis Pestanae 1805, ŞcArd I, 329—356 [*Prefaţa către cetitor şi fragmente*; text latinesc cu traducere românească].
1084. TEMPEA, RADU, *Gramatică românească* alcătuită de ... Directorul Şcoalelor Neunite Naţionalicești prin Marele Prinţipat al Ardealului. Cu slobozeniia celor mai mari. Sibii în Typografia lui Petru Bart. 1797, ŞcArd I, 211—220 [*Cuvîntare înainte* şi fragmente].
1085. VLAD, VALERIU, VLAD-BUDOIU, VOICHIŢA, ŞTIRBU, PATRICIU, *Curs practic de analiză gramaticală. Introducere în metoda analizei gramaticale. Studiu pe baza poeziei* **Mama** *de George Coşbuc*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 215[—216] p.

★

Vezi şi nr. 670, 681, 790, 1059, 2131, 2137, 2143, 2147, 2148.

Recenzii

1086. FARCAŞ, LIUDMILA, T. A. Repina, *Rumynskij jazyk. Grammatičeskij očerk, literaturnye teksty s kommentariem i slovarem.* Izdatel'stvo Moskovskogo universitetea, 1968, 189 str., RRL, **15**, nr. 6, 1970, 606—614.
1087. GABREA, MARIA, *Ghiduri ale analizei gramaticale* [*Manual preparator de limba română* pentru candidaţii la concursul de admitere în învăţămîntul superior de Gh. N. Dragomirescu, *Probleme de analiză a frazei* şi *Analize gramaticale* de Aurel Nicolescu], Ateneu, **7**, nr. 4, 1970, 12—13.

★

Vezi şi nr. 994, 1004, 1038.

b. Morfologie

1088. AVRAM, MIOARA, *Sur le „genre commun"*, ACIL X, **4**, 409—415.
1089. BELCHIŢĂ, ANCA, *Flexiunea verbală în gramatica transformaţională a limbii române*, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 171—203.
1090. BUGEANU, DAN, *Formarea condiţionalului în limba română*, SCL, **21**, nr. 5, 1970, 543—563.
1091. BUGEANU, DAN, *Viitorul cu* **HABEO** *în română*, *I. Paradigma* **habeo cantare**, SCL, **21**, nr. 6, 1970, 621 — 644; *II. Etimologia lui* **va**. *Construcţii de tipul* **o să cînt**, ib. **22** nr. 1, 1971, 51—74.
1092. CÂMPEANU, EUGEN, *Stilistica substantivului.* Rezumatul tezei de doctorat. *Universitatea* „Babeş-Bolyai" Cluj, 1970, 29, p. [litografiat].
1093. CÂMPEANU, E., *Funcţiile stilistice ale cazurilor (II)*, STUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 31—35.
1094. COJA, ION Z., *Cîteva ipoteze cu privire la articol*, SL, 165—172.
1095. CONSTANTINESCU, GH., *Particularităţile morfologice ale verbului* **a trebui**, LL, **24**, 1970, 163—173.
1096. COPCEAG, DIMITRE, *Considérations typologique sur l'article post-posé en roumain*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 445—447.
1097. DIACONESCU, PAULA, *Structura şi evoluţia în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 303 p.
1098. DIACONESCU, PAULA, *Mărcile semantice distinctive ale genurilor în limba română*, ACILFR XII, **1**, 601—606.
1099. DIMITRIU, C., *Observaţii în legătură cu infinitivul verbului românesc*, ANL, **20**, 1969, 189—194.
1100. DOMINTE, CONSTANTIN, *Expunerea relaţiilor spaţiale şi temporale prin prepoziţii în limba română* SL, 227—269.

1101. Drașoveanu, D. D., *Un acord discutabil*, cl, **15**, 1970, 307—311.
1102. Evseev, I., *Opoziția factitiv-eventiv în structura semantică a verbului*, aut, **7**, 1969, 105—116.
1103. Evseev, Ivan, *Structura semantică a verbului*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie, 1970, 28 p.
1104. Gheorghiu, Mircea, *Echivalențele contextuale românești ale prepozițiilor* **k** *și* **no** *din limba rusă*, aubsl, **18**, 1969, 33—45.
1105. Grădinaru, Alexandrina, *Contextele adjectivului și adverbului* **gata**, LucrȘt Constanța, 1970, 117—124.
1106. Guțu Romalo, Valeria, *Sistem și evoluție lingvistică. Din morfologia verbului românesc*, sl, 217—221.
1107. Ionașcu, Alexandru, *Evoluția sistemului de articulare a numelor proprii românești și datele geografiei lingvistice*, sl, 173—181.
1108. Irimia, D., *Semiauxiliare*, anl, **21**, 1970, 79—96.
1109. Klein, Horst G., *Unele aspecte ale unei categorii semantice a verbului*, aciler xii, **1**, 431—434.
1110. Manoliu-Manea, Maria, *Din curiozitățile neutrului românesc: colectivele animate*, sl, 183—192.
1111. Marcus, Solomon, *Structurile verbale ale textelor românești de matematică*, sl, 223—226.
1112. Milaș, C., *Despre natura compunerii* (**și**) *cu* cl, **15**, nr.1, 1970, 125—129.
1113. Mișan, A., *Categoria gramaticală a aspectului verbal (II)*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 131—143.
1114. Neamțu, G. G., *Despre calitatea de pronume a lui* **cel** (**cea, cei, cele**), cl, **15**, nr. 2, 1970, 314—322.
1115. Neamțu, G. G., *Despre calitatea unor interjecții*, stubb, **16**, fasc. 1, 1971, 131—137.
1116. Novac, Alexandru, *Observații asupra numeralului fracționar în limba română*, scl, **21**, nr. 6, 1970, 669—672.
1117. Pană-Dindelegan, Gabriela, *Subcategorizarea verbului în funcție de obiectul direct în gramatica transformațională a limbii române*, scl, **21**, nr. 4, 1970, 433—453.
1118. Pătruț, I., *Sur l'évolution du système de la flexion verbale du roumain*, ACIL X, **4**, 305—310.
1119. Popescu, Radu Sp., *Pluralele* **mele, tale, sale**, LucrȘt Oradea **2**, 1968, 368—370.
1120. Popescu Radu Sp., *Asupra participiului cu valoare verbală*, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 105—118.
1121. Robu, Vladimir, *Criteriul cîmpului funcțional în tipologia elementelor conjuncționale*, LucrȘt Constanța, 1970, 83—87.
1122. Rosetti, Al., *Dr.* **den** *și* **din**, scl, **21**, nr. 6, 1970, 693—694.
1123. Teodorescu, Ecaterina, *Categoria gramaticală persoană. Persoana verbală: personal/impersonal*, anl, **21**, 1970, 49—77.
1124. Știrbu, Vasile, *Cu privire la sistemul morfologic* sl, 27—34.
1125. Vasiliu, L., *Restrictions sélectives et règles de redondance (Quelques observations sémantiques sur la préposition* **pentru**), acilfer xii, **1**, 441—446.
1126. Vlad, Carmen, *Categoria gramaticală a persoanei la substantiv*, scl, **21**, nr. 3, 275—283.

★

Vezi și nr. 733, 737, 745, 747, 757, 763, 775, 777, 794, 842, 852, 856, 1079, 1253, 1393, 1431, 1440 1441, 1446, 1472, 1872, 2136, 2141.

Recenzii

1127. Botiș Valeria și Vulișici, Maria, I. Iordan, Valeria-Guțu Romalo, A. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura științifică, 1967, LucrȘt Oradea, **2**, 1968, 366—368.
1128. Cristea, Teodora, Maria Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard*, Editura Academiei, Bucarest, 1968, 232 p., rrl, **15, nr.** 4, 1970, 401—404.
1129. Goga, Ecaterina, Maria Manoliu Manea, *Sistematica substantivelor din* **româna** *contemporană standard*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 232, lr, **19**, nr. 3, 1970, 277—279.
Vezi și nr. 814.

c. Sintaxă

1130. ANDREI, CONSTANTIN I., *Reluarea propoziției subordonate subiective*, AUI, **16**, 1970, 123—128.
1131. BEJAN D., *Despre construcțiile temporale inverse*, CL, **15**, 1970, 91—95.
1132. CRAȘOVEANU D., *Observații asupra complementului de excepție și a subordonatei corespunzătoare*, LR, **20**, nr. 2, 1971, 151—158.
1133. CRAȘOVEANU, D., *Coordonare la nivel de propoziție sau la nivel de frază?* LR, **19**, nr. 4, 1970, 295—303.
1134. DRAGOMIRESCU, GH. N., *Elemente în propoziție și frază, cu funcție gramaticală zero*, LL, **23**, 1969, 117—134.
1135. GABREA, MARIA, *Structuri și scheme gramaticale*, Ateneu, **7**, nr. 5, 1970, 12—13.
1136. GRAUR, AL., *Acordul predicatului cu două subiecte*, LL, **25**, 1970, 91—95.
1137. GRUIȚĂ, G., *Limite și tendințe în realizarea acordului părților multiple de propoziție*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 105—113.
1138. GRUIȚĂ, G., *O construcție specializată în funcția sintactică de element predicativ suplimentar?*, STUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 127—130.
1139. HAZY, ȘTEFAN, *Gerunziul — predicat „dependent"*, STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 109—119.
1140. HODIȘ, VIOREL, *Propoziții subordonate omonime*, CLL, [3], 1970, 27—30.
1141. KIS, EMESE et HODIȘ, VIOREL, *Complexe des relations impliquées par l'attribut du sujet*, Cahiers, **7**, 1970, 159—170.
1142. MAGYARODI, MARIA, *Analiza sintagmatică aplicată la studiul predicatului*, LL, **25**, 1970, 103—109.
1143. NICOLESCU, AUREL, *Probleme de sintaxă a propoziției*, București, Editura științifică, 1970, 175 [—176] p.
Vezi și nr. 1163.
1144. OLTEANU P., *Interférence et diachronie dans l'étude de l'hypotaxe de la langue roumaine*, ACIL X, **2**, 779—784.
1145. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Grupul verbal în sintaxa transformațională a limbii române*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din București. Facultatea de limbă și literatură română, 1970, 18, p. [rotaprint].
1146. POPESCU, RODICA, *Observații asupra predicatului nominal și propoziții predicative în limba română*, AUT, **7**, 1969, 91—103.
1147. POPESCU, ȘTEFANIA, *Probleme de sintaxă din textele date la concursul de admitere la liceu*, LL, **25**, 1970, 111—119.
1148. ROBU, VLADIMIR, *Structuri sintactice cu inserțiuni incidente*, LucrȘt Constanța, 1970, 73—82.
1149. SĂTEANU, CORNEL, *Coerența grupului verbal și verbo-nominal în româna contemporană*, ACILFR XII, **1**, 679—683.
1150. STATI, SORIN, BULGĂR, GH., *Analize sintactice și stilistice*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 295 [—296] p.
Vezi și nr. 1161, 1164, 1167.
1151. STEER, ALEXANDRU, *Analiza sintactică a unei strofe eminesciene*, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 125—128.
1152. ȘERBAN, VASILE, *Sintaxa limbii române. Curs practic*. Ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 443 [—444] p.
Vezi și nr. 1168, 1172.
1152. bis. ȘERBAN, V., *Bazele analizei configurationale*, ACILFR XII, **1**, 769—776.
1153. TĂNASE, A., *Structures minimales obligatoires en roumain et en français*, ACILFR XII. **1**, 267—272.
1154. TEODORESCU, ECATERINA, *Este subiectivă o propoziție subordonată?*, AUI, **16**, 1970, 117—121.
1155. TEODORESCU, ECATERINA, *Subiective apozitive*, LR, **19**, nr. 4, 1970, 305—309.
1156. VASILIU, EMANUEL, *Semantică și sintaxă; câteva observații asupra construcției verbelor „dicendi"*, SL, 193—215.
1157. VASILIU, L., *À propos de l'interférence entre la sémantique et la syntaxe*, ACIL X, **2**, 953—959.
1158. VASILIU, LAURA, *„Double subordination syntaxique" et „ellipse"*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 519—528.
1159. VULIȘICI, MARIA, *Date statistice privind clasificarea părților secundare de propoziție*, LucrȘt Oradea, **1**, 1967, 409—414.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

1160. Vulișici, Maria, *Completiva indirectă*, LucrȘt Oradea [3], seria B, 1969, 119—124.

★

Vezi și nr. 271, 738, 864, 865, 1079, 1383, 1384, 1393, 1403, 1420, 1693, 1939

Recenzii

1161. Bărbulescu, Simion, *Analize sintactice și stilistice* [de Sorin Stati și Gh. Bulgăr], GÎ, **22**, nr. 1051, 1970, 6.]
Vezi nr. 1150.

1162. Berea-Găgeanu, El., Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, București, Editura științifică, 1969, 230 p., LR, **20**, nr. 2, 1971, 197—200.

1163. Botiș, Valeria, *Probleme de sintaxă a propoziției* [de Aurel Nicolescu, 1970], RPed, **20**, nr. 2, 1971, 120—122.
Vezi nr. 1143.

1164. Bujeniță, Mihai, *Orientări moderne în cercetarea lingvistică* [Sorin Stati, Gh. Bulgăr, *Analize sintactice și stilistice*, 1970,] Forum, **12**, nr. 6, 1970, 91—92.
Vezi nr. 1150.

1165. Călărașu, Cristina, Elsa Nilson, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne (étude de syntaxe descriptive)*, Lund, 1969, 208 p., SCL, **21**, nr. 2, 1970, 254—256.

1166. Faiciuc, Ion, Elsa Nilson, *Les termes relatifs et propositions en roumain moderne. Étude de syntaxe descriptive*, Lund, 1969, 208, p., CL, **15**, nr. 1, 1970, 177—179.

1167. Gabrea, Maria, Sorin Stati, Gh. Bulgăr : *Analize sintactice și stilistice*, Ateneu, **7**, nr. 7, 1970, 14—15.
Vezi nr. 1150.

1168. Gruiță, G., Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române — curs practic*, ediția a II-a revizuită și completată, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, 444 p., StUBB **16**, fasc. 1, 1971, 141—142.
Vezi nr. 1152.

1169. Marta, Mihai, Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, Editura științifică, București, 1969, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 253—254.

1170. Pană-Dindelegan, Gabriela, Em. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 329 p., LR, **19**, nr. 5, 1970, 478—482.

1171. Săteanu, C., Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, Editura Academiei Republicii Socialiste România București, 1967, 275 p., StUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 145—147.

1172. Simonis, V., *Utilitatea „Cursului practic"* [V. Șerban, *Curs practic de sintaxă a limbii române*, 1970], Forum, **12**, nr. 10, 1970, 89—90.
Vezi nr. 1152.

1173. Steer, Al., Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, București, Editura științifică, 1969, 232 p., LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 535—537.

1174. Știrbu, V., E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu : *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969, 329, p., CL, **15**, nr. 2, 1970, 361—363.

1175. Ursu, G. G., Bulgăr Gh., *Limba română : sintaxă și stilistică*, București, Editura didactică, 1969, 252 p., RB p., **23**, nr. 8, 1970, 505.

1176. Vulișici, Maria, Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 513.

1177. Vulișici, Maria V, Virgiliu Dron, D. Gh. Constantinescu, *Culegere de texte literare pentru analize gramaticale. Sintaxa frazei (clasele a VII-a — a X-a)*, București, Editura didactică și pedagogică, 1969, 259 p., LR, **19**, nr. 6, 1970, 574—575.

1178. Zugun, Petru E., Aurel Nicolescu : *Probleme de analiză a frazei*, Editura științifică, Buc., 1969, 230 p., AUI, **16**, 1970, 148—152.

★

Vezi și nr. 698, 837.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

1179. ALEXE, NICU, *Problematica actuală a terminologiei sportive*, Munca, **26**, nr. 6901, 22 ian. 1970, 5.

1180. AVRAM, MIOARA, *Note lexicale (Pe marginea tomului VII, 2, litera O, din DLR)* [*oarcă, obejdie, obștinic, ocoli, odóguri, ogi, oglăsuire, ogovlu, olaviță, omilenic, omivalnițe, opsar, orednic, orjátele, otaștină, otojniță, otoșeă, otrocl*], SCL, **22**, nr. 1, 1971, 75—82.

1181. BĂNĂRESCU, PETRU, *Numirile românești ale speciilor de pești*, Vîn. Pesc., **22**, nr. 8, 1970, 6—7.

1182. BEREJAN, SILVIU, *Opoziții stilistico-funcționale între unități lexicale sinonimice*, ACILFR XII, **1**, 847—853.

1183. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, *Esquisse de système lexico-sémantique : les noms de couleur dans la langue roumaine contemporaine*, (I), RRL, **15**, nr. 2, 1970, 129—140; (II), nr. 3, 1970, 267—278.

1184. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Une modalité de description paradigmatique au niveau du lexique*, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 545—568.

1185. BOJAN, TEODOR, *Secvență onomasiologică* : „deochi" — „mauvais oeil" — „evil eye", CL, **15**, nr. 2, 1970, 271—285.

1186. BULANDRA, M. MANECA, C., *Probleme de terminologie artistică (pictură)*, LR, **19**, nr. 6, 1970, 533—539.

1187. BUNESCU, VASILE, *Metodă. Metodă de învățămînt. Metodă de predare. Expunere sistematică. Povestire*, RPed, **19**, nr. 8, 1970, 112—113.

1188. BUZATU, D., *Nedeia, ciumarca, poitra*, MO, **21**, nr. 5—6, 1969, 396—400.

1189. BUZATU, D., *Observări de terminologie bisericească*, MO, **21**, nr. 9—10, 1969, 673—680. Vezi și nr. 1246.

1190. COTTA, VASILE, *Pentru îmbunătățirea terminologiei vînătorești*, VînPesc, **22**, nr. 12, 1970, 2—3.

1191. DEICĂ, P., *Probleme de terminologie în geografia economică*, Terra, **2**, nr. 4, 1970, 81—85.

1192. GOLU, MIHAI, *Învățare*, RPed, **19**, nr. 8, 1970, 113—114.

1193. GRAUR, AL., *Schimbări de vocabular*, RLit, **3**, nr. 24, 1970, 10.

1194. GRAUR, AL., *De ce nu „management"?*, Forum, **13**, nr. 2, 1971, 70—71.

1195. GR. P., *Glose* [*caracterial, psihagogie*], Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 14; [*traumatism, stress, ergoterapie, ergonomie, ecologie, ethologie*], nr. 11, 1970, 15.

1196. GUȚU-ROMALO, VALERIA, *Considerații lexicale*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 265—268.

1197. ILIESCU, I., *Termenul de estetică în cultura românească*, RF, **17**, nr. 8, 1970, 1013—1017.

1198. IONESCU, I., *Trei cuvinte românești reținute pentru dicționar internațional de termeni literari*, MO, **21**, nr. 9—10, 1969, 804—807.

1199. IORDAN, IORGU, *Echivalentul românesc cel mai apropiat al termenului englezesc „management" este „organizare"*, Forum, **13**, nr. 2, 1971, 71—72.

1200. ISTRATE, G., *Terminologia cromatică în limba română*, ACILFR XII, **1**, 893—903.

1201. KELEMEN, B., *Însemnări lexicale (IV)* [**Öcă. Înlărgi. Atentiona. Imobilism**], CL, **15**, nr. 1, 1970, 81—83.

1202. LĂZĂRESCU, PAUL, *Note lexicale* [*Boi. Cavurmá, cavarmán, Călăie. Chiunghiuri. Cirășină. Colaréz. Daulgiu. Ghiveci, Ghizlúc. Guguseáică. Iabá, iobá. Tapá*], FD, **7**, 1971, 305—310.

1203. LEONTE, LIVIU, *Sensul titlului „Cîntare României"*, AR, 61—63.

1204. MACREA D., *Terminologia științifică și tehnică*, RLit, **3**, nr. 45, 1970, 10.

1205. MANECA, CONSTANT, *Problemas de terminología lingüística rumana*, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 39—45.

1206. M[AREȘ], L., [La *Rubrica cititorilor*, dă precizări asupra cuvintelor *astăura, beție*, a *custa, foale*, a *cure*, a *desfărma, impuartă*], LR, **20**, nr. 2, 1971, 205.

1207. MAȘEK, VICTOR E., *Kitsch*, Astra, **6**, nr. 3, 1971, 9.

1208. MOLDOVEANU, IULIA, *Microdicționar literar* : *criptică, criptic*, VR, **24**, nr. 2, 1971, 137—138.

1209. MUSTER, DUMITRU, *Examinare. Test docimologic*, RPed, **19**, nr. 8, 1970, 114.

1210. NEAGOE, VICTORELA, [Note lexicale] *Aburél. Butúci. Călușar. Ceardác. (A) ciobăni. Cláie. Cormână. Ne găseá jîtiile*, FD, **7**, 1971, 310—312.

1211. NOICA, CONSTANTIN, *Rostirea filozofică românească*, București, Editura științifică, 1970, 278 [—280] p.

Vezi și nr. 1232, 1233, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1247.

1212. Noica, C., O încercare de filosofie românească. **A fi în — a fi întru**, Steaua, **21**, nr. 12, 1970, 45—51.

1213. Pană, Ruxandra, [Note lexicale] *Brâniște. Cale primară. Impietrează. Pocînzéu, pochinzer. A purta simbetele*, fd, **7**, 1971, 313—317.

1214. Pascadi, Ion, *Semnificat — semnificant*, Astra, **6**, nr. 3, 1971, 8.

1215. Pârvu, N. D., *Structura psihologică a limbii române (Termenii românești în legătură cu activitatea psihică)*, aut, **7**, 1969, 9—27.

1216. Pintilie, Constantin, *Să adoptăm termenul de „management"*, Forum, **13**, nr. 2, 1971, 74—77.

1217. Pînzaru, T. G., *Cîteva considerente cu privire la folosirea noțiunilor de pantă și de versant*, LucrȘt Oradea, **1**, 1967, 263—269.

1218. Pop, M., *Modèles de la structure sémantique des textes de cérémonies*, acil x, **2**, 667—678.

1219. Razachevici, C., *Marile dregătorii ale Moldovei și Țării Românești. Dicționar istoric* **[banul, logofătul, vornicul, hatmanul, spătarul, vistierul, postelnicul, paharnicul, comisul, stolnicul, clucerul, slugerul, pitarul]**, mi, **5**, nr. 1, 1971, 22—25.

1220. Salade, Dumitru, *Orientarea școlară și profesională. Diriginte*, rped, **19**, nr. 12, 1970, 108.

1221. Slama-Cazacu, Tatiana, *L'étude du roumain parlé: un aspect négligé* — **l'indicatio ad oculos**, acilfr xii, **1**, 591—599.

1222. Sommer, Radu, *Bauhaus*, Astra, **6**, nr. 3, 1971, 8—9.

1223, Șincai, George, *Vocabularium pertinens ad tria regna natura*, ȘcArd II, 62—65.

1224. Tomozei, Gheorghe, *Istoria țării în nume de sate*, (I), Munca, **26**, nr. 7131, 21 oct. 1970, 1, 2; (II), nr. 7132, 22 oct. 1970, 1, 2.

1225. Tövissi, Ludovic, *Valențe practice în precizarea terminologiei științifice*, Forum, **13**, nr. 2, 1971, 72—73.

1226. Țurlan, Valentin, *Din terminologia entopică legată de pescuit*, lr, **19**, nr. 3, 1970, 215—222.

1227. Țurlan, Valentin, *Terminologia pescuitului în regiunea Dunării. I. Din terminologia bărcii*, lr, **20**, nr. 1, 1971, 39—49.

1228. Vascenco, Victor, *Cu privire la traducerea unei metalimbi (Procedee de redare în limba română a terminologiei lingvistice rusești)*, aubsl, **18**, 1969, 23—32.

1229. Vrabie, Emil, *„Mălăieș în călcăieș"*, lr, **19**, nr. 5, 1970, 496—471.

1230. V. St., *Glose [stocastic]*, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 14.

1231. * * * *Cuvinte și expresii vechi [apătoșire, aphod, baerac, căruță de forșpan, chiunciuri, ciaunaș, cocîrle, debotație, enfluarisire, ferează, gnomie, innimiccită, (a) înhirisi, obmândărire, odobrenie, parastasis, peracul, peritocca, pil, (a) pînzui, pocronim, pogonat, prepusălnic, (a) revitarisi, scriitor, sforștar, sfeditelstvă, silf, (a) străjeni, șaselúnie, tahmin, mincinos, vânzuială, zapiscă, docláduitoare]*, ra, **47**, nr. 1, 1970, 251—255.

★

Vezi și nr. 393, 662, 719, 722, 740, 741, 749, 750, 753, 792, 796, 797, 799, 838, 1156, 1157, 1401, 1426, 1449, 1452, 1454, 1466, 1476.

Recenzii

1232. Anghel, Paul, *Rostirea românească* [pe marginea cărții lui Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, 1970], Contemporanul, nr. 23, 1970, 1, 2.
Vezi nr. 1211.

1233. Bîrliba, Dan Mihai, *Povestea filosofică a vorbei. Marginalii la cartea lui Constantin Noica*, Rostirea filosofică românească, vst, **15**, nr. 25, 1970, 11.
Vezi nr. 1211.

1234. Berza, M., N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV—XVII* (Le conseil princier et les grands dignitaires en Valachie et en Moldavie aux XIVe—XVIIe siècles), Bucarest, Editura Academiei R.S.R., 1968, 315 p. (Biblioteca istorică, XVI), resee, **8**, nr. 4, 1970, 734—737.

1235. Bucur, Marin, *Dincolo de cuvînt* [pe marginea cărții lui Constantin Noica, *Rostirea filozofică*, 1970], Familia, **6**, nr. 8, 1970, 5.
Vezi nr. 1211.

1236. CĂTINEANU, TUDOR, C. Noica — *Rostirea filozofică românească*, Steaua, **21**, nr. 10, 1970, 113—116.
Vezi nr. 1211.
1237. CIONOFF, ŞERBAN, Constantin Noica: *Rostirea filozofică românească*, Amfiteatru, **5**, nr. 6, 1970, 19.
Vezi nr. 1211.
1238. GHEORGHE, A., Constantin Noica: *Rostirea filozofică românească*, Editura ştiinţifică, 1970, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 25.
Vezi nr. 1211.
1239. IACOB, EUGEN, *Vocea şi rostirea* [pe marginea cărţii lui Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, 1970], Contemporanul, nr. 31, 1970, 9.
Vezi nr. 1211.
1240. ISAC, DUMITRU, *Constantin Noica despre*: **Rostirea filozofică românească**, Tribuna, **14**, nr. 36, 1970, 4.
Vezi nr. 1211.
1241. MIRESCU, VIRGIL U., C. Noica: *Rostirea filozofică românească*, Ateneu, **7**, nr. 12, 1970, 15.
Vezi nr. 1211.
1242. POP, GRIGORE TRAIAN, *Rostirea filozofică românească* [de Constantin Noica, 1970], Ramuri, **7**, nr. 10, 1970, 13.
Vezi nr. 1211.
1243. UNGHEANU, M., C. Noica, *Rostirea filozofică românească*, RLit, **3**, nr. 36, 1970, 14—15.
Vezi nr. 1211.
1244. VASILE, C., Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, Cronica, **5**, nr. 32, 1970, 10.
Vezi nr. 1211.
1245. VLĂDUŢESCU, G., *Coborîre în „uitarea românească..."* [pe marginea cărţii lui Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, 1970], Tomis, **5**, nr. 10, 1970, 17, 19.
Vezi nr. 1211.
1246. * * * D. Buzatu, *Observări de terminologie bisericească*, în „Mitropolia Olteniei", XXI (1969), nr. 9—10, p. 672—680, ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 309—310.
Vezi nr. 1189.
1247. * * * *Rostirea filozofică românească* (Editura ştiinţifică, 1970, 278 p.) [pe marginea cărţii lui Constantin Noica] Forum, **12**, nr. 7, 1970, 93.
Vezi nr. 1211.

★

Vezi şi nr. 825.

b. Formarea cuvintelor

1248. CARABULEA, E. et POPESCU-MARIN, M., *La concurence entre les différents moyens de formation du nom d'action en roumain*, ACIL X, **4**, 567—570.
1249. DIMITRESCU, FLORICA, *Tendances dans la formation des mots en roumain littéraire actuel*, ACIL X, **4**, 594—595.
1250. DIMITRESCU, FLORICA, *Quelques aspects de la pseudopréfixation dans la langue litéraire actuelle (concernant plus particulièrement la langue de la presse)*, ACILFR XII, **1**, 925—929.
1251. DIMITRESCU, FLORICA, *Trăsături specifice ale compunerii în limba română literară actuală*, SCL, **21**, nr. 3, 1970, 325—334.
1252. GRAUR, AL., *Formarea cuvintelor*, RLit, **3**, nr. 36, 1970, 10.
1253. HRISTEA, THEODOR, *Derivarea regresivă morfologică în raporturile ei cu cea lexicală*, SL, 97—117.
1254. IORDAN, IORGU, *Formaţii prefixate în româna actuală*, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 391—396.
1255. IORDAN, IORGU, *Roum.* **pre-**, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 471—473.
1256. POPESCU, NIC., *Noi* **isme** *în artă*, Luceafărul, **13**, nr. 33, 1970, 7.
1257. SIMIAN-GUŢULESCU, EUGENIA, *Elementul de formare* **-i-** *în limba română*, LL, **25**, 1970, 97—101.
1258. VINCENZ, ILEANA, *Semantica derivatelor cu sufixe din limba română contemporană*, SCL, **21**, nr. 3, 1970, 335—365.
1259. * * * *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul I. *Compunerea* de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, XVI + 332[—333] p.

★

Vezi şi nr. 715.

c. Etimologii

1260. Brâncuş, Gr., [Note etimologice] **Şuetă**, rl, **20**, nr. 2, 1971, 184—185.
1261. Bugeanu, Dan, [Note etimologice şi lexicale] **Magnină. Malarină. Manimaseă. Maniţă. Matradu. Mazgusi. A muzgusi. Măsai. Măstăcănit. Miarţă. Mierte-fierte. Moscior**, lr, **19**, nr. 6, 1970, 552—557.
1262. Bugeanu, Dan, [Note etimologice şi lexicale] **Mărăcie. Mărieroşu. Mărţinos. Mee. Mehăriu. Merogină. Meruc. Meş. Miconac. Mislic. Mislu. Mîrjoală. Mîrşală. Moalfă. Molfă. Modileă. Moimă. Momealeă. Momîiaţă. Morghină. Motorungă**, lr, **20**, nr. 1, 1971, 52—58.
1263. Bugeanu, Dan, *Note etimologice* [**Odai. Odoacă. Ogoi. Ogrăzá. Ogrinji. Ogrinjos**], lr, **20**, nr. 2, 1971, 175—184.
1264. Cosmopol, Eleonora, [Note etimologice şi lexicale] **Mondăni** *şi* **mondrăni. Mondrologi**, lr, **20**, nr. 1, 1971, 58—59.
1265. Frăţilă, V., *Note etimologice şi lexicale* [**Azdrunecá. Cári-cári, cáre-máre. cáru mamii. Chelfed, -ă. A i se curá cálea** (cuiva), **cále curátă. cále álbă. A (se) dezgátă. A se dezmădurá. Felşí. Fúseă. A se mojdăí. Mulgăreáţă. Piurá A da rost. Úrnă. A se veşti**], lr, **19**, 1970, 541—549.
1266. Ghergariu, L., [Note etimologice şi lexicale] **Bîrcozi. Cuturlui, cutrul(u)í. Dobiróşcă. Ghilăzí. Hoşpălí. Măcoşă. Magă. Ţugărí**, lr, **19**, nr. 6, 1970, 551—552.
1267. Graur, Alexandru, *Argeş, nume armenesc?*, Argeş, **5**, nr. 5, 1970, 2.
1268. Graur, Al., **Cantemir**, rlit, **3**, nr. 42, 1970, 10.
1269. *Note etimologice şi lexicale.* **Oşternic. Samariza, Săvîrşitor. Sufletist** lr, **20**, nr. 1, 1971, 51—52.
1270. Hasdeu, B. P., *Argeş. Fragmente din* **Etimologicum Magnum Romaniae**, de..., Argeş, **5**, nr. 5, 1970, 2.
1271. Ivănescu, G., *Istoria unui cuvînt* [Argeş], Argeş, **5**, nr. 5, 1970, 17.
1272. Ivănescu, G., *Din nou despre cuvîntul* **Argeş**, Argeş, 5, nr. 6, 1970, 18—19.
1273. Mării, I., [Note etimologice şi lexicale] **Măţui. Oglindeálă, oglindeá, ogrindeáuă. Orbíu. Orosan, orozan, orozání. Istr. reaş fost cântă, ştină**, lr, **19**, nr. 3, 1970, 225—227.
1274. Mihăilă, G., *Etimologhičeskie zametki (21—25)* [**Pateşcă pătacică. Patic, -ă. Padnoşcă. A pădăia, a pădăi. Păpurojnie**], rrl, **15**, nr. 5, 1970, 501—504.
1275. Mihăilă, G., *Note etimologice* [**Baterie, mititei, micí, patricieni**], scl, **21**, nr. 6, 1970, 681—687.
1276. Nestorescu, Virgil, [Note etimologice şi lexicale] **Oîpt. Ogîrji. Ormoei**, lr, **19**, nr. 3, 1970, 224—225.
1277. Niţu, Radu, [Note etimologice şi lexicale], **Godac**, lr, **19**, nr. 6, 1970, 557—558.
1278. Rizescu, I., [Note etimologice şi lexicale] Stavăr. Tîrmis, lr, **19**, nr. 6, 1970, 549—550.
1279. Robciuc, I., *Note etimologice şi lexicale.* **Cotá. Olişcă. Pieniţă. Şviţ**, lr, **19**, nr. 3, 1970, 223—224.
1280. Rosetti, Al., *Rom.* **Crăciun**, scl, **22**, nr. 1, 1971, 3—4.
1281. Şerban, Felicia, *Note etimologice şi lexicale* [**Dilibrát. Înfizuí. Mărieroşu, mîndrămărie, últrămărie. Măscărícios. Miş. Oglăsuire. Rachétă, rachetodróm. Răscăli. Răscăci. Remóţie. remoţiune. Remustrá. Rezái, rezán. Ránceă, ránghiţă, ríbiţă, righiţoáneă, ríbiţă, rîmbiţă, rînchiţă, ríngátă, rínghiţă**], cl, **15**, nr. 2, 1970, 287—291.
1282. Şerban, Valentina, *Note etimologice şi lexicale* [**Rătăcínă, rătăcánie, rătăcănát. Răzgrós. Rid. Rojoli**], cl, **15**, nr. 2, 1970, 293—295.
1283. Vascenco, Victor, *Note etimologice* [**Paleoslavic. Paleoslovenic. Paleoslav**], cl, **15**, nr. 2, 1970, 297—300.
1284. Vascenco, Victor, *Sur le nom de personne* **Cantemir**, rrl, **15**, nr. 5, 1970, 515—517. Vezi şi nr. 1268.

★

Vezi şi nr. 785, 787, 789, 861, 1091, 1122.

Recenzii

Vezi nr. 801, 807, 815, 824, 830, 832.

d. Lexicografie

1285. Baciu, Doina, *Dictionnaire et poésie. À propos d'Eminescu* sr, **22**, l.r. 6610, 30 sept. 1970, 2.
1286. Bellu, Al., *Primul dicționar valachico-latinium. Cu privire la datare și izvorul literar*, Orizont, **21**, nr. 8, 1970, 80—84.
1287. Budai-Deleanu, Ion, *Lexicon Românesc-Nemțesc și Nemțesc-Românesc*. Alcătuit de Ioan Budai Chesaro-Crăescul Sfetnic la Județul nemeșilor în Livău Tomu I ce cuprinde în sine Lexiconul Românesc-Nemțesc... Lemberg... 1818, ȘcArd III, 34—95 [fragmente].
1288. Canarache, Ana, *Lexicografia de-a lungul veacurilor. De cînd există dicționare?*, București, Editura științifică, 1970, 109[—111] p.
Vezi și nr. 1365.
1289. Chioreanu, Aurora, *„Micul dicționar enciclopedic"* [interviu cu...], Munca, **26**, nr. 6906, 28 ian. 1970, 2.
1290. Cosma, Viorel, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*, Editura muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1970, 473[—475] p.
Vezi și nr. 1325, 1344, 1352, 1356, 1358, 1363, 1364.
1291. D[ănăilă], I., *De la redacția* **Dicționarului limbii române (DLR)**, lr, **20**, nr. 1, 1971, 105—108.
1292. D[ănăilă], I., *De la redacția* **Dicționarului limbii române (DLR)**, lr, **20**, nr. 2, 1971, 205—209.
1293. Dima, Al., *Dicționarele*, rl, **28**, nr. 7924, 12 apr. 1970, 2.
1294. Eftimie, M., Lovin, M., Radu, L., Cristescu, I., Maneca, C., *Dicționar român grafo-fonematic de frecvență*, lr, **19**, nr. 4, 1970, 311—317.
1295. Gămulescu, Dorin, Jivcovici, Mirco, *Dicționar sîrbocroat-român-Srpskohrvatsko-rumunski rečnik*. București — Pančevo, Editura științifică — Novinsko preduzeće „Libertatea", 1970, 687[—688] p.
1296. Graur, Al., *Lexicografie*, rlit, **4**, nr. 6, 1971, 28.
1297. Klein, Samuel, *Dictionarium Valachico-Latino-Germanico-Hungaricum* in genere suo novissium, et usui cujus libet accommodatum. Budae, Types et Sumtibus Typogr. Regiae Univ. Hungaricae 1806, ȘcArd I, 357—359 [*Înștiințare* și un mic fragment].
1298. Lazăr, Nicolae, *Dicționar de rime*, București, Editura științifică, 1969 [1970], 419[—420] p.
Vezi și nr. 1321.
1299. Lăzărescu, Vasile și Thai Ba Luu, *Mic dicționar geologic român-vietnamez-francez. — Tu-dien nho dia chât ru-viet-pháp*, București, 1970, 86 p.
1300. Levițchi, L., Bantaș, Al., Săndulescu C., Preda, I., *Dicționar englez-român*, București, Editura științifică, 1970.
1301. Lozanu, Constantin, *Primul dicționar medical român* [interviu cu...], Munca, **26**, nr. 6924, 18 febr. 1970, 3.
1302. M[areș], L., *De la redacția Dicționarului limbii române (DLR)*, lr, **20**, nr. 2, 1971, 209—211.
1303. Mihăescu-Boroianu, Sanda, *Dicționar francez-român*, ediția a II-a, București, Editura științifică, 1970, 207[—208] p.
1304. Saraș, Marcel, *Mic dicționar român-francez*, Ediția a II-a, București, Editura științifică, 1970, 408 p.
1305. T. L. B., *Dicționar mini și maxi*, Orizont, **21**, nr. 6, 1970, 94.
1306. Toșa, Alexandru, *Dicționarele tezaur-europene*, Cadran Mureșean, decembrie 1969, 15.
1307. Zahirnic, Constantin, *Excelența sa, dicționarul*, Colocvii, **5**, nr. 6, 1970, 22.
1308. * * * [Sub titlul comun : *Contribuții la un dicționar al culturii de masă*] D (VI), ÎndrCult, **23**, nr. 2, 1970, 63; E (I), nr. 3, 1970, 63, (II), nr. 4, 1970, 63, (III), nr. 5, 1970, 60; (IV), nr. 6, 1970, 44, (V), nr. 7, 1970, 60; (VI), nr. 9, 1970, 59; (VII), nr. 10, 1970, 60; (VIII), nr. 11, 1970, 59.
1309. * * * *Dicționar de estetică generală*, Contemporanul, nr. 45, 1970, 8.
1310. * * * *Dicționar general de pedagogie*, rlib, **28**, nr. 8122, 3 dec. 1970, 2.
1311. * * * *Dicționar general de pedagogie*, rped, **19**, nr. 8, 1970, 110—112.
1312. * * * *Dicționar italian-român*. Ediția a II-a, revizuită și adăugită, București, Editura științifică, 1971, 1019 [—1020] p.
1313. * * * *Dicționar de literatură și artă modernă*, Astra, **6**, nr. 1, 1971, 8—9; nr. 2, 1971, 8—9.

1314. * * * *Dicționar poliglot economic și de comerț exterior. Română-germană-franceză-engleză-spaniolă-rusă*, Ministerul Comerțului Exterior, București, 1970, 890[—892] p.
1315. * * * *Dicționar român-francez*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Editura științifică, 1970, 227[—228] p.
1316. * * * *Dicționar rus-român de termeni lingvistici și filologici*, Universitatea din București. Facultatea de limbi slave. Catedra de limbă rusă, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1970, 328 p.
1317. * * * *Dicționar tehnic român-englez*, București, Editura tehnică, 1970, 1118 p.
Vezi și nr. 1368.
1318. * * * *Dicționare*, Astra, **5**, nr. 4, 1970, 19.
1319. * * * *Dicționarele. Actualitate și anacronism*, ScTin, **26**, nr. 6583, 18 iul. 1970, 4.
1320. * * * *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Tomul VII. Partea 1. Litera N, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 584[—585] p.
1321. * * * *Elaborarea Marii enciclopedii române*, Contemporanul, nr. 27, 1970, 8.
1322. * * * *Lesicon romanescu-latinescu-ungurescu-nemțescu* quare de mai mulți autori, în cursul a trideci și mai multoru ani s-au lucratu... Budae, Typis et Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae 1825, ȘcArd III, 172—192 [fragmente].
1323. * * * *Mic dicționar poliglot* [român-francez, român-german, român-englez, român-rus], [București], Centrul de documentare și publicații tehnice, 1970, 68 f.
1324. * * * *Rumunsko-srpskohrvatski rečnik. Dicționar român-sîrbocroat*, Panciova, Casa de Editură și presă „Libertatea", București, Editura științifică, 1969, 356[—358] p.

★

Vezi și nr. 685, 689, 695, 2211, 2215, 2216.

Recenzii

1325. AVAKIAN, DUMITRU, Viorel Cosma, *Lexiconul muzicienilor români*, Scînteia, **40**, nr. 8586, 1970, 5.
Vezi nr. 1290.
1326. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, Vasile Breban, Gheorghe Bulgăr, Doina Grecu, Ileana Neiescu, Grigore Rusu, Aurelia Stan, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, Editura științifică, 1969, 509 p., SCL, **21**, nr. 4, 1970, 497—500.
1327. BIDIAN, VIOREL, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, Steaua, **21**, nr. 2, 1970, 110—111.
1328. BRAGA, MIRCEA, *Dicționar de terminologie literară*, Tribuna, **14**, nr. 23, 1970, 2.
1329. CAPROȘU, I., Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, vol. I, 1967, 431 p. și vol. II, 1968, 144 p., AnIst. Iași, **7**, 1970, 408—409.
1330. CĂLIN, CONSTANTIN, *Politicos vorbind*, [despre *Dicționarul de terminologie literară*], Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 14.
1331. COROIU, CONSTANTIN, *Dicționar de terminologie literară*, Cronica, **5**, nr. 16, 1970, 11.
1332. CRISTEA, DAN, *Absența autorității* [despre *Dicționarul de terminologie literară*], Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 14.
1333. FLOREA-RARIȘTE, D., B. P. Hașdeu, *Etimologicum magnum romaniae*, ConvLit, **1**, nr. 4, 1970, 92—93.
1334. FRÎNCU, C., A. Juilland — P.M.H. Edwards — Ileana Juilland: *Frequency Dictionary of Romanian Words*, London, The Hague, Paris, 1965, LXXIII, 513 p., AUI, **16**, 1970, 152—155.
1335. GEORGESCU, O., Michel Brezillon, *Dictionnaire de la Préhistoire*, Paris, Larousse, 1969, 225 p., MO, **22**, nr. 1—2, 1970, 148.
1336. GORĂSCU, ADRIANA, *Dicționar de terminologie literară*, Colocvii, **5**, nr. 8, 1970, 18.
1337. GRAUR, AL., *Expresii și locuțiuni* [pe marginea *Dicționarului de expresii și locuțiuni românești*], RLit, **3**, nr. 13, 1970, 14.
1338. GRAUR, AL., *Un dicționar de terminologie literară*, RLit, **3**, nr. 19, 1970, 14.
1339. GRIGORE, MARIN, *Dicționar de terminologie literară*, Amfiteatru, **5**, nr. 4, 1970, 2.
1340. GRIGURCU, GH., *Eclectism* [despre *Dicționarul de terminologie literară*], Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 14.

1341. Ionică-Nyl, Al., Nicolae Lazăr : *Dicționar de rime*, sr, **22**, nr. 6487, 8 mai 1970, 2. Vezi nr. 1298.

1342. Iorg[ulescu], M., [Sub titlul comun : *Comedia erorilor. În dezbatere Dicționarul de terminologie literară*], Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 14.

1343. Iorgulescu, M., *Dicționarul de terminologie literară*, Ateneu, **7**, nr. 8, 1970, 4—5.

1344. Manu, Emil, Viorel Cosma : *Lexiconul compozitorilor români*, vr, **24**, nr. 2, 1971, 153—154.
Vezi nr. 1290.

1345. Marino, Adrian, *Inițiativă utilă ratată*, Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 15.

1346. Mazilu, Dan Horia, P. Biletki-Nosenko, *Dicționarul limbii ucrainene*, Kiev, 1966, aubsel **18**, 1969, 165—169.

1347. Mării, I., *Observații asupra utilizării materialului Atlasului lingvistic român în Dicționarul limbii române (DLR), M și O* [*Máchină. Mai. Maidán. Maimún. Maimúncă. Máistru. Marinár. Mașínă. Măiúg. Mălái. Mălăiéț. Măldărúș. Mănúnchi. Mănúșă. Măr. Mărăcíne. Mărăcinós. Mărgăritár. Măsái. Măsár. Măselár. Mătărîngă. Măzărát. Măzărát. Măzăríche. Mei. Melegár. Melițúică. Ménghină. Meríză. Mertecúț. Mertíc. Mioáră. Miriștină. Misír. Mișling. Mitocosí. Mîglă. Mîl. Mînălór. Minúnă. Mirțoágă-Mîtcă. Mîță. Mîțțiéș. Moimucói. Mormăí. Mótcă. Múced. Muguri. Muierúșcă. Mul. Mur. Murg. Múscă. Muzúc. Obiálă. Oblóc. Ocăcăí. Ocenic. Ocenicie. Ocinic. Oglávă. Oloiérniță. Opust. Orăcăí. Ósie. Otcóș. Otíc*], lr, **20**, nr. 1, 1971, 87—96.

1348. M[ihăescu], H., *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul VII, partea a 2-a, litera O (Dictionnaire de la langue roumaine. Nouvelle série. Tome VII, 2e partie, lettre O), București, Ed. Academiei, 1969, 400 pp., Resee, **8**, nr. 2, 1970, 395.

1349. Muster, Dumitru, *Dicționar de pedagogie contemporană. Opiniile unui colaborator*, rped, **19**, nr. 4, 117—119.

1350. Naht, Martin, *Marginalii la Dicționarul limbii lui Eminescu*, ll, **24**, 1970, 81—85.

1351. Neaga, N., Xavier, Leon-Dufour, *Dictionnaire de théologie biblique*, Paris, 1966, pp. 1138, mb, **19**, nr. 10—12, 1970, 783.

1352. Niculescu, Ionuț, Viorel Cosma : *Lexiconul muzicienilor români*, sr, **22**, nr. 6622, 14 oct. 1970, 2.
Vezi nr. 1290.

1353. Papu, Edgar, [Sub titlul comun : Comedia erorilor. În dezbatere „Dicționarul de terminologie literară] *Riscul de a fi pedant*, Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 15.

1354. Păltineanu, V., *Note cu privire la cîteva cuvinte din fascicola O a DLR* [*Ochinceá, orjana, olomoci, orogánie, ortan, ostru, ozmi*], LR, **20**, nr. 1, 1971, 97—98.

1355. P. I. D., *Dictionnaire de la foi chrétienne*, publié sous la direction de Olivier de la Brosse, Antonin-Marie Henry, Philippe Rouillard, Les éditions du Cerf, tome I (*Les mots*), Paris, 1968, XIV + 839 p., st, **22**, nr. 1—2, 1970, 146—147.

1356. Sava, I., *Omisiunile lexiconului* [*Muzicieni români* de Viorel Cosma], ScTin, **26**, nr. 6664, 22 oct. 1970, 4.
Vezi nr. 1290.

1357. Sângeorzan, Zaharia, [Sub titlul comun : Comedia erorilor. În dezbatere „Dicționarul de terminologie literară]. *O apariție anacronică*, Argeș, **5**, nr. 7, 1970, 15.

1358. Sbârcea, George, *Lexiconul muzicienilor români*, rlib, **28**, nr. 8083, 18 oct. 1970, 2. Vezi nr. 1290.

1359. Tabarcea, Cezar, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, Editura științifică, 1969, lr, **19**, nr. 5, 1970, 482—485.

1360. Teiuș, Sabina, Vasile Breban, Gheorghe Bulgăr, Doina Grecu, Ileana Neiescu, Grigore Rusu, Aurelia Stan : *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, Editura științifică, 1969, 509 p., cl, **15**, nr. 2, 1970, 357—361.

1361. Todoran, R., *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tomul VI [Litera M, fasc. 1 + 1—13] București, 1965[—1968], CXXXVI + 1076 p.; tomul VII, partea a 2-a, Litera O, București, 1969, 400 p., cl, **15**, nr. 1, 1970, 159—163.

1362. Ursu, Despina și Ursu, N. A., *Observații asupra etimologiei neologismelor în Dicționarul limbii române*, anl, **21**, 1970, 127—144.

1363. Văleanu, I., *Muzicieni români — lexicon* [de Viorel Cosma], Tribuna, **14**, nr. 42, 1970, 13. Vezi nr. 1290.

1364. Zinveliu, Gemma, *Muzicieni români — Lexicon* [de Viorel Cosma], Astra, **5**, nr. 12, 1970, 12.
Vezi nr. 1290.

1365. * * * Ana Canarache, *Lexicografia de-a lungul veacurilor. De cînd există dicționare?* (Editura științifică, București, 1970, 110 p.), Forum, **12**, nr. 10, 1970, 91—92.
Vezi nr. 1288.
1366. * * * *Dicționar de terminologie literară*, Forum, **12**, nr. 3, 1970, 89.
1367. * * * *Dicționar tehnic englez-român* (Editura tehnică, 1304 p.), Forum, **12**, nr. 8, 1970, 87—88.
1368. * * * *Dicționar tehnic român-englez* (Editura tehnică, 1132 p.), Forum, **12**, nr. 10, 1970, 94.
Vezi nr. 1317.

★

Vezi și nr. 696, 702, 705, 710.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalități

1369. Clopoțel, Ion, *Originile, dezvoltarea și desăvîrșirea limbii române literare*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 98[—100] p.
1370. Istrate, G., [interviu cu...], Cronica, **5**, nr. 16, 1970, 11.
1371. Philippide, Al., *Scriitorul și cuvintele*, Scînteia, **39**, nr. 8494, 23 iul. 1970, 4.
1372. Țepelea, Gabriel, *Studii de istorie și limbă literară*, București, „Minerva", 1970, 328 p.
Vezi și nr. 1374, 1782.

★

Vezi și nr. 743, 748, 751, 769, 1251.

Recenzii

1373. Beltechi, Eugen, *Studii de limbă literară și filologie*, București, Editura Academiei, 1969, 376 p., CL, **15**, nr. 2, 197, 352—357.
1374. Blajovici, Tr., Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, Familia, **6**, nr. 9, 1970, 6.
Vezi nr. 1372.
1375. B. P., *Studii de limbă literară și filologie*, Astra, **5**, nr. 5, 1970, 5.
1376. Dan, Ilie, Gavril Istrate, *Limba română literară*, Cronica, **5**, nr. 17, 1970, 10.
1377. Dan, Ilie, *Studii de limbă literară și filologie*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 375 p., AUI, **16**, 1970, 141—143.
1378. Dragoș, Elena, *Limba română literară* [de G. Istrate], Tribuna, **14**, nr. 31, 1970, 11.
1379. Dumbravă, L., Gavril Istrate, *„Limba română literară"*, ConvLit, **1**, nr. 4, 1970, 84—85.
1380. Paul, Zam., Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, 1970, 412 p., MMS, **46**, nr. 7—8, 1970, 454—457.
1381. P. B., *Studii de limbă literară și filologie*, Astra, **5**, nr. 5, 1970, 5.
1382. Verzea, Ernest, *„Studii de istorie și limbă literară"* [de Gabriel Țepelea, 1970], GÎ, **23**, nr. 1074, 1971, 4.
Vezi nr. 1372.

★

Vezi și nr. 817.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului etc.

1383. Botiș, Valeria, *Izolarea unor elemente sintactice la Geo Bogza și Camil Petrescu*, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 85—93.
1384. Brâncuș, Grigore, *Un aspect al repetiției în limbajul popular : temporala de reluare*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 33—37.

1385. Călinescu, Matei, *Stil și „clișeu”*, rLit, **3**, nr. 29, 1970, 5.
1386. Del Conte, R., *La funzione dell'ambiguità nel linguaggio poetico d'Arghezi*, acil x, **3**, 89—95.
1387. Coteanu, Ion, *Idiostilul*, sl, 35—49.
1388. Covrig-Nonea, Ion, *Noțiuni despre compoziție și stil*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 212 p.
1389. Crețulescu, Ioana, *Preliminarii la funcționalitatea limbajului sadovenian*, vr, **23**, nr. 9, 1970, 108—113.
1390. Cristureanu, Al., *Accente profetice în Stilul operei „Cîntarea României”*, ar, 83—91.
1391. Cristureanu, Alexandru, *Un aspect al stilului eminescian*, Ecoul, **3**, nr. 107, 17 ian. 1970, 6.
1392. Crișan, Constantin, *Ei bine, da și nu!* Ateneu, **7**, nr. 4, 1970, 8.
1393. David-Gafițanu, Doina, *Limba literară în romanul* **Arhanghelii** *de I. Agîrbiceanu. (Fonetica, morfologia, sintaxa)*, aut, **7**, 1969, 33—50.
1394. Diaconescu, Traian, *Lirica greacă veche într-o nouă traducere*, Cronica, **6**, nr. 10, 1971, 9.
1395. Dobrescu, Al., *Despre dificultățile critice stilistice*, (I) Cronica, **5**, nr. 36, 1970, 8; (II) nr. 37, 1970, 7, 8.
1396. Doinaș, Ștefan Aug., *Însemnările unui traducător*, Steaua, **21**, nr. 3, 1970, 44—47.
1397. Dumitrașcu, Pompiliu, *Elemente aforistice în proza lui Pavel Dan*, Tribuna, **14**, nr. 18, 1970, 7.
1398. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Traductibil și intraductibil*, rLib, **29**, nr. 8203, 10 mart. 1971, 2.
1399. Gabrea, Maria, *Resursele expresive ale limbii române*, Ateneu, **7**, nr. 9, 1970, 7.
1400. Giosu, Ștefan, *Limba operei lui Dimitrie Cantemir*. Teză de doctorat Rezumat. Universitatea „Al. I. Cuza” Iași. Facultatea de filologie, [Iași], 1970, 37 p. [litografiat].
1401. Giurgiu, Felicia, *Observații asupra lexicului sonetelor lui V. Voiculescu*, ll, **24**, 1970, 175—187.
1402. Graur, Al., *Stilul presei — mijloc esențial al comunicării de masă*, pn, **15**, nr. 9, 1970, 23—24.
1403. Hodiș, Viorel, *Probleme de sintaxă în opera lui Alecu Russo*, ar, 110—115.
1404. Indrea, Alexandru, *Unele caracteristici ale limbii presei*, cl, **15**, nr. 1, 1970, 115—124.
1405. Ionescu, Rica, *Folosirea lexicului ca modalitate stilistică la Panait Istrati*, slu, **14**, 1969, 63—73.
1406. Iordan, Iorgu, *Introducere* la ediția: Ion Creangă, *Opere*, București, Editura Minerva, 1970, vol. I, VII—XXXV.
1407. Irimia, D., *Expresia lingvistică a universului în poezia lui M. Eminescu*, ll, **24**, 1970, 41—68.
1408. Irimia, D., *Tot despre rimă, dar și despre renunțarea la unele „prejudecăți”*, ConvLit, **1**, nr. 1, 1970, 87—90.
1409. Irimia, D., *Rima, acest „canon” depășit*, il, **21**, nr. 4, 1970, 58—60.
1410. Istrate, G., *Alecsandri și limba literară*, Cronica, **5**, nr. 34, 1970, 10.
1411. Istrate, G., *Limba operei sadoveniene. Uniformitate sau diferențiere?*, Ateneu, **7**, nr. 10, 1970, 13.
1412. Istrate, Gavril, *Elemente ardelenești în opera lui Sadoveanu*, Steaua, **21**, nr. 10, 1970, 67—70.
1413. Istrate, G., *Numele de oameni în opera lui Sadoveanu*, Cronica, **5**, nr. 45, 1970, 11.
1414. Istrate, G., *Poezia și limba ei*, Ateneu, **7**, nr. 11, 1970, 18—19.
1415. Istrate, Gavril, *Limba operei lui Rebreanu*, Steaua, **21**, nr. 11, 1970, 27—33.
1416. Loghin, Georgeta, *Versiunea argheziană a fabulelor lui La Fontaine*, slu, **13**, 1969, 147—162.
1417. Mancaș, Mihaela, *La structure sémantique de la métaphore poétique*, rrl, **15**, nr. 4, 1970, 317—334.
1418. Mancaș Zamfir, Mihaela, *Stilul indirect liber în româna literară*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din București. Facultatea de limbă și literatură română, București, 1970, 18 p. [rotaprint].
1419. Marcus, Solomon, *Cercetarea estetică a poeziei. Din punctul de vedere al unui matematician*, Ateneu, **7**, nr. 11, 1970, 18—19.
1420. Metea, Alexandru, *Modalitate narativă și structură sintactică în opera lui Ion Creangă. (Cercetare statistică)*, aut, **7**, 1969, 51—62.
1421. Michăescu, Radu, *Deschidere și structură în* **Morgenstimmung**, lr, **19**, nr. 5, 1970, 453—460.

1422. Mihalache, I., *Specificul cunoașterii artistice și al limbajului artistic (I)*, Ramuri, **7**, nr. 7, 1970, 3; (II), nr. 8, 1970, 5—6.
1423. Milicescu, Emilia, *Tablou și portret în opera lui Nicolae Bălcescu*, SB, 157—165.
1424. Moisil, Gr. C., *Lărgime de vederi*, Contemporanul, nr. 26, 1970, 1, 2.
1425. Moldoveanu, Dragoș, *Stilizarea cîntatului biblic în divanul lui Dimitrie Cantemir*, ANL. **20**, 1969, 49—68.
1426. Munteanu, Ștefan, *Considerații asupra sinonimiei în limba lui Bălcescu*, SB, 147—150.
1427. Munteanu, Ștefan, *Limbajul poetic — o altă limbă?* Orizont, **21**, nr. 3, 1970, 79—81.
1428. Novăceanu, Darie, *Traduceri și traducători*, Tribuna, **14**, nr. 37, 1970, 6.
1429. Negrici, Eugen, *Timpul epic în cronici*, Ramuri, **7**, nr. 10, 1970, 13.
1430. Negrici, Eugen, *„Vorba înflorită și dulce"*, Ramuri, **8**, nr. 1, 1971, 13.
1431. Onu, Liviu, Beldescu, Gh., Constantinescu, Gh., Tunsoiu, Olga, *Studiu asupra morfologiei verbului în poezia lui Tudor Arghezi*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 83—135.
1432. Panaitescu, Val., *Fațete ale crizei limbajului poetic*, ConvLit, nr. 1, 1970, 79—82
1433. Pascu, Al., *Insuficiențele unei traduceri*, Cronica, **5**, nr. 12, 1970, 9.
1434. Pătrășcanu, Traian, *Particularități de limbă în opera lui Alecu Russo*, AR, 93—97.
1435. Petrescu, Nicolae, *Observații și propuneri cu privire la traducerea Noului Testament*, (I) MO, **20**, nr. 9—10, 1968, 714—721; (II), **21**, nr. 5—6, 1969, 387—395; (III), **21**, nr. 7—8, 1969, 541—550; (IV), nr. 9—10, 1969, 663—670, (V), **22**, nr. 3—4, 1970, 176—187.
1436. Pîrlog, Maria, *George Coșbuc, traducător al lui Homer*, LL, **25**, 1970, 55—71.
1437. Popescu-Marin, Magdalena, *Individualitatea stilistică a presei*, PN, **15**, nr. 11, 1970, 25—26.
1438. Pușcălău-Iorga, Emilia, *Structura statistico-funcțională a poeziei lui Vasile Alecsandri*, SCL, **21**, nr. 6, 1970, 673—679.
1439. Răcariu, Grigore, *Opera lui Alecu Russo și dialectele literare*, AR, 117—119.
1440. Rădulescu, Gh., *Formele verbale ale viitorului în poezia lui Mihai Eminescu*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 71—82.
1441. Rădulescu, Maria, *Prezentul istoric în Istoriile domnilor Țării Românești*. Omagiu acad. Al. Graur la a 70-a aniversare, LR, **19**, nr. 3, 1970, 241—245.
1442. Săndulescu, Al., *Stilul lui Delavrancea*, Tribuna, **14**, nr. 31, 1970, 4.
1443. Sfetca, Petru, *Despre tălmăcirile lui George Murnu*, Orizont, **21**, nr. 9, 1970, 80—81.
1444. Surcel, Anca, *Observații generale asupra rimei aplicate în poezia tradițională din Țara Loviștei*, REF, **15**, nr. 4, 1970, 305—312.
1445. Șerban, Felicia, *Structura semantică a construcțiilor figurate în poezia lui Lucian Blaga*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 145—158.
1446. Ștefănescu, Emilian, *Unele aspecte ale funcției stilistice a verbului în basmul popular*, LucrȘt Constanța, 1970, 33—37.
1447. Ștefănescu, Emilian, *Contrastul — element de structură în poezia lui Eminescu*, LucrȘt Constanța, 1970, 39—43.
1448. Tohăneanu, G. I., *Sur une particularité de la versification roumaine*, ACIL X, **3**, 43—50.
1449. Tohăneanu, G., *Un termen dominant în lexicul eminescian : ochii*, LL, **24**, 1970, 9—40.
1450. Tohăneanu, G. I., *Ritm și adecuare în opera lui Sadoveanu*, VR, **24**, nr. 2, 1971, 117—119.
1451. Țepelea, Gabriel, *Limba personajelor lui Caragiale în raport cu epoca (școala, presa vremii)*, LL, **23**, 1969, 169—181.
1452. Țepelea, Gabriel, *Structura lexico-statistică în „Românii subt Mihai Voievod Viteazul"*, SB, 135—145.
1453. Vega, Ion, *Despre ultima versiune românească a Poemului naturii*, SLU, **16**, 1970, 157—161.
1454. Vincenz, Ileana et Roceric, Alexandra, *Le sens figuré des mots roumains*, Cahiers, 7, 1970, 189—201.

★

Vezi și nr. 738, 740, 752, 758, 759, 903, 911, 944, 946, 966, 968, 1150, 1490.

Recenzii

1455. GĂGEANU, ELENA, G. I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1969, 215 p., 175 ref., SCL, **21**, nr. 4, 1970, 504—507.

★

Vezi şi nr. 1161, 1164, 1167.

c. Cultivarea limbii

1457. ANTIP, FELICIA, ... *Limba ce-o vorbim*, Flacăra, **19**, nr. 25, 1970, 18.
1458. BARANGA, AUREL, *Despre limbă*, Săptămîna, nr. 9, 1971, 4.
1459. BLANDIANA, ANA, *Inefabila virgulă*, Amfiteatru, **5**, nr. 1, 1970, 3.
1460. BOTEZ, DEMOSTENE, *Literatură şi limbaj*, RLit, **3**, nr. 35, 1970, 8.
1461. BREAZU, MARCEL, *Aspecte ale limbajului literar*, ÎndrCult, **23**, nr. 7, 1970, 47—48.
1462. BREAZU, MARCEL, *Gramatica formelor*, IB, **18**, nr. 5322, 3 oct. 1970, 1—2.
1463. CĂLINESCU, MATEI, *Critică şi limbaj*, RLit, **3**, nr. 25, 1970, 5.
1464. GRAUR, AL., *Vînătoare de greşeli*, PN, **15**, nr. 4, 1970, 21—22. *Între preţios şi vulgar*, nr. 11 1970, 23—24, *Vocabularul presei*, nr. 12, 1970, 27—28.
1465. GRAUR, AL., *Dialog cu cititorii*, RLit, nr. 14, 1970, 14; *Filozofie*, nr. 15, 1970, 14; *Scris şi citit*, nr. 21, 1970, 14; *Vocative*, nr. 32, 1970, 10; *Alte accente*, nr. 38, 1970, 10; *Pleonasme şi elipse*, nr. 40, 1970, 10; *Gramatică şi stilistică*, nr. 41, 1970, 10; *Clasificări lunecoase*, nr. 44, 1970, 10; *Asupra*, nr. 52, 1970, 10; „Gata", **4**, nr. 8, 1971, 10.
1466. I. M., *Microdicţionar literar: a-bis, abisal*, VR, **23**, nr. 11, 1970, 127—128.
1467. IRIMIA, D., *Între creaţie „lingvistică" şi poezie...*, ConvLit, **1**, nr. 2, 1970, 73—75.
1468. IRIMIA, D., *Între poezie şi „parvenitism" literar*, ConvLit, **1**, nr. 3, 1970, 77—80.
1469. IRIMIA, D., *„Arta" unei interpretări a artei literare (Note privind limbajul criticii literare)*, ConvLit, **1**, nr. 5, 1970, 82—85.
1470. IRIMIA, D., *Note privind limbajul criticii literare. În căutarea cuvîntului*, ConvLit, **2**, nr. 1, 1971, 70—73.
1471. IVĂNESCU, G., *Neologisme cu fonetism inacceptabil*, Argeş, **5**, nr. 7, 1970, 19.
1472. MANU, EMIL, *„Bucureştiul" sau „Bucureştii"*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 7.
1473. MARCEA, POMPILIU, *Etica criticii literare*, Scînteia, **39**, nr. 8389, 7 apr. 1970, 4.
1474. MIHĂESCU, N., *Omisiuni...*, IB, **18**, nr. 5154, 18 mart. 1970, 2; *O construcţie calchiată...*, nr. 5160, 25 mart. 1970, 2; *Structuri*, nr. 5165, 31 mart. 1970, 2; *Lexicale...*, nr. 5171, 7 apr. 1970, 2; *Şabloane...*, nr. 5177, 14 apr. 1970, 2; *Dificultăţi de ordin gramatical...*, nr. 5189, 20 apr. 1970, 2; *Discordanţe...*, nr. 5193, 5 mai 1970, 2; *Ca „baza fundamentului...*, nr. 5199, 12 mai 1970, 2; *Sensuri ale unor cuvinte*, nr. 5211, 26 mai 1970, 3. *Corelaţii...*, nr. 5217, 2 iun. 1970, 2; *O formulă a negaţiei...*, nr. 5223, 9 iun. 1970, 2; *Aspecte lexicale...*, nr. 5229, 16 iun. 1970, 2; *Verbe...*, nr. 5237, 25 iun. 1970, 2; *Expresii „capitale"...*, nr. 5241, 30 iun. 1970, 2; *Sensuri lexicale...*, nr. 5248, 8 iul. 1970, 2; *Particularităţi...*, nr. 5253, 14 iul. 1970, 2; *Articulaţii...*, nr. 5259, 21 iul. 1970, 2; *Cuvinte de prisos*, nr. 5267, 30 iul. 1970, 2; *O regulă elementară...*, nr. 5270, 3 aug. 1970, 2; *Radical...*, nr. 5277, 11 aug. 1970, 2; *Alergie...*, nr. 5283, 18 aug. 1970, 2; *De toate felurile...*, nr. 5290, 27 aug. 1970, 2; *Construcţii...*, nr. 5295, 2 sept. 1970, 2; *Verbe...*, nr. 5300, 8 sept. 1970, 2; *Dislocări*, nr. 5306, 15 sept. 1970, 2; *„Un studiu introductiv"...*, nr. 5312, 22 sept. 1970, 2; *Aspecte lexicale...*, nr. 5318, 29 sept. 1970, 2; *Dintr-un manual didactic...*, nr. 5324, 6 oct. 1970, 2; *Varietatea vocabularului*,

nr. 5330, 13 oct. 1970, 2; *Corespondență...*, nr. 5336, 20 oct. 1970, 2; *Lexicale...*, nr. 5342, 27 oct. 1970, 2; *Construcții...* nr. 5355, 11 noiemb. 1970, 2; *Stilul ambiguu*, nr. 5360, 17 noiemb. 1970, 2; *Citeva citate...*, nr. 5372, 1 dec. 1970, 2; *Epitete...*, nr. 5378, 8 dec. 1970, 2; *Consecințe...*, nr. 5384, 15 dec. 1970, 2; *Epitetul în contexte...*, nr. 5390, 22 dec. 1970, 2; *Rectificări...*, nr. 5397, 30 dec. 1970, 2; *Cacofonii... estetice?* **19**, nr. 5406, 12 ian. 1971, 2; *Un îndreptar care trebuie... îndreptat!*, nr. 5421, 29 ian. 1971, 2; *„Creații" lexicale...*, nr. 5425, 3 febr. 1971, 2; *Așa se scrie o prefață?...* nr. 5431, 10 febr. 1971, 2; *Construcții „copiate"...*, nr. 5437, 17 febr. 1971, 2; *Stilul „cult"...*, nr. 5442, 23 febr. 1971, 2; *Și alte construcții „copiate"*, nr. 5449, 3 mart. 1971, 2; *Sensul unor cuvinte...*, nr. 5454, 9 mart. 1971, 2; *Cuvinte de împrumut*, nr. 5472, 30 mart. 1971, 2.

1475. Mircu, Marius, *Un „mic articolaș"*, PN, **15**, nr. 7—8, 1970, 57.
1476. Pădurariu, N., *Terminologie militară în presă*, PN, **15**, nr. 12, 1970, 28—29.
1477. Poalelungi, Gh., *Formarea unor cuvinte cu baza* **alcool**, Pentru patrie, **20**, nr. 10, 1969, 28; *Crimă și...*, nr. 11, 1969, 29; *Primordial și... între patru ochi*, nr. 12, 1969, 28; *Sensul cuvîntului*, **21**, nr. 1, 1970, 29; *Două cuvinte înrudite*, nr. 4, 1970, 29.
1478. Popescu-Marin, Magdalena, *Cuvinte în actualitate*, PN, **15**, nr. 6, 1970, 35; *Termenul tehnic în presă*, nr. 7—8, 1970, 56; *Notă*, nr. 7—8, 1970, 57.
1479. Seche, Luiza, *Aspecte ale limbii sportului*, PN, **15**, nr. 5, 1970, 40—42, *Formații lexicale noi în presa noastră*, nr. 9, 1970, 43—46; *Din nou despre stilul presei*, **16**, nr. 1, 1971, 29—31, *Greșeală și inovație lexicală*, nr. 3, 1971, 25—27.
1480. Streinu, Vladimir, *Iluzie filologică*, Amfiteatru, **5**, nr. 10, 1970.
1481. Suchianu, D. I., *O formă de ifosatilă*, Cronica **5**, nr. 18, 1970, 5.
1482. Șuteu, Flora, *Citeva cuvinte despre „Cinema"*, PN, **16**, nr. 2, 1971, 38.
1483. Teodorescu, V., *Sportul și confuziile gramaticale*, Munca, **26**, nr. 6915, 7 febr. 1970, 2; *Topica*, nr. 6963, 4 apr. 1970, 2.
1484. Tomozei, Gheorghe, *Criza de adjective*, Munca, **26**, nr. 7121, 9 oct. 1970, 1, 2.
1485. Țopan, Grigore, *Documentalist sau documentarist?* LR, **20**, nr. 1, 1971, 103—104.
1486. Wanyorek, C., *Trei glose lingvistice*, Astra, **5**, nr. 3, 1970, 18.
1487. Wanyorek, C., *Traducere eronată*, Astra, **5**, nr. 7, 1970, 16.

★

Vezi și nr. 1256, 1399.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalități

1488. Buzatu, D., *Din onomastica unei parohii*, MO, **22**, nr. 3—4, 1970, 217—222.
1489. Cristureanu, Alexandru, *Despre influența franceză asupra onomasticii românești*, ACILFR XII, **1**, 1091—1098.
1490. Cristureanu, Al., *Onomastica operei Românii subt Mihai Voievod Viteazul*, SB, 167—172.
1491. Graur, Al., *Între numele proprii și cele comune*, LR, **19**, nr. 5, 1970, 461—462.
1492. Macrea, D., *Numele românești*, RLit, nr. 9, 1971, 14.

★

Vezi și nr. 74, 1107.

Recenzii

1493. Florea, Viorica, *Studii și materiale de onomastică*, București, Editura Republicii Socialiste România, 1969, 221 p., LR, **19**, nr. 3, 1970, 277—279.
1494. Losonczi, Gyula, *Studii și materiale de onomastică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, 221 l., NyIK, **14**, nr. 1, 1970, 205—207.

1495. ŢÂRA, VASILE, *Studii şi materiale de onomastică* (Academia Republicii Socialiste România. Filiala Cluj. Institutul de lingvistică şi istorie literară), Editura Academiei R.S. România, 1969, 223 p., AUT, **7**, 1969, 275—278.

b. Antroponimie

1496. CARAMAN, P., *L'héritage romain dans l'anthroponymie roumaine*, ACILFR XII, **1**, 1107—1113.
1497. CRISTUREANU, AL. *Aspecte ale antroponimiei din Crişana*, LucrŞt Oradea, [3],seria B, 1969, 105—113.
1498. NESTORESCU-BĂLCEŞTI, HORIA, *Formarea şi transmiterea numelui de familie al Bălceştilor*, SB, 151—155.
1499. NUŢĂ, ION, *Porecle şi supranume de femei în judeţul Iaşi*, ANL, **20**, 1969, 195—204.
1500. VULCĂNESCU, R., *Antroponimia în „obiceiul pământului"*, ACILFR XII, **1**, 1099—1103.

★

Vezi şi nr. 1413, 1512.

c. Nume de animale

1501. FILIPAŞCU, ALEXANDRU, *Păsările în graiul sătenilor din judeţul Bistriţa-Năsăud*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 203—213.

★

Vezi şi nr. 799, 1181.

d. Toponimie

1502. BINDER, PAVEL, *Note de toponimie*, LR, **19**, nr. 6, 1970, 559—565.
1503. BLAJOVICI, TRAIAN, POPESCU, RADU SP., STEER, AL., *Din toponimia localităţii Ucuriş (judeţul Bihor)*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 55—73.
1504. CĂRĂBIŞ, VASILE, *„Teiul" denumire de proprietate moşnenească*, Studii, **23**, nr. 5, 1970, 979—987.
1505. CRISTUREANU, AL., *Toponimia satului Voiniceni (judeţul Mureş)*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 69—76.
1506. DAN, ILIE, *Aspecte ale toponimiei româneşti cu privire specială asupra văii Solonetului (Suceava)*, AUI, **16**, 1970, 93—115.
1507. DONAT, ION, *Probleme de onomastică românească*, ACILFR XII, **1**, 1115—1120.
1508. FLOREA, VIORICA, *Derivatele toponimelor în raport cu cele ale apelativelor în română*, ACILFR XII, **1**, 1137—1141.
1509. FRĂŢILĂ, V., *Vechimea unor toponime în centrul Transilvaniei*, LR, **19**, nr. 3, 1970, 229—238.
1510. HOMORODEAN, M., *Tautologii toponimice propriu-zise sau aparente? (cu privire specială la toponimia românească)*, ACILFR XII, **1**, 1143—1147.
1511. MACREA, D., *Toponimia românească*, RLit, **3**, nr. 51, 1970, 10.
1512. MOLDOVEANU, DRAGOŞ, *Legile formative ale toponimelor româneşti cu radical antroponimic. I. Formaţii de plural*, ANL, **21**, 1970, 15—47.
1513. NEIESCU, ILEANA, *Din toponimia comunei Berzasca, jud. Caraş-Severin*, CL, **15**, nr. 2, 1970, 301—305.
1514. OBREJA, AL., *Toponimie*, Cronica, **5**, nr. 14, 1970, 11.
1515. OROS, M., *Toponimia satelor Genuneni şi Popeşti (jud. Vîlcea)*, STUBB, **15**, fasc. 2, 1970, 113—117.

1516. PĂTRUȚ, I., *Din nou despre toponime populare și oficiale*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 85—89.
1517. STAN, IOAN-TEODOR, *Denumirea crîngurilor din comuna Sohodol (jud. Alba)*, LR, **19**, nr. 5, 1970, 447—451.
1518. STAN, IONEL, *Quelques problèmes de toponymie roumaine*, ACILFR XII, **1**, 1121—1128.
1519. VULCĂNESCU, ROMULUS, *Toponymie agraire de montagne dans les Carpates roumaines*, ACIL X, **4**, 1093—1098.
1520. VULCU, B., *Termeni geografici de origine populară în împrejurimile Orăștiei*, Terra, **2**, nr. 4, 1970, 78—80.
1521. ZAHARESCU, I. STĂTESCU, N., VOICU, PAVEL I., *Termeni geografici de origine populară din județul Argeș, Buzău, Mehedinți*, Terra, **2**, nr. 6, 1970, 78—79.

★

Vezi și nr. 855.

Recenzii

Vezi nr. 867.

11. ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1522. CIOBANU, FULVIA, SFÎRLEA, LIDIA, *Cum scriem, cum pronunțăm corect. Norme și exerciții*, București, Editura științifică, 1970, 152 p. Vezi și nr. 1539, 1542.
1523. CONSTANTIN, ILIE, *Fonetismul tiranic*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1524. DIACONOVICI-LOGA, CONSTANTIN, **Orthographia** *sau* **Dreapta scrisoare**, pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești. ...La Buda. În crăiasca typografie a universitatei Ungariei. 1818, ȘcArd III, 19—25 [fragmente].
1525. DIMOV, LEONID, *Prea frumoase cuvinte*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1526. EFTIMIU, VICTOR, *Î din A*, Luceafărul, **13**, nr. 19, 1970, 3.
1527. GRAUR, AL., *Pentru o nouă ediție a* **Îndreptarului**, RLit, **4**, nr. 2, 1971, 10.
1528. MACREA, D., *Sînt sau sunt?* RLit, **3**, nr. 35, 1970, 10.
1529. MACREA, DIMITRIE, *Scrierea cu* **î** *și* **â**, RLit, **3**, nr. 49, 1970, 10.
1530. NEAGU, FĂNUȘ, *Pentru că A rotunjește cuvîntul*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1531. NICOLAE, ȘTEFAN, *Pentru o nouă ediție a Îndreptarului ortografic*, PN, **15**, nr. 2, 1970, 41.
1532. PHILIPPIDE, AL., *Cîtime din marea tradiție*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1533. PIRU, AL., *Sînt alături de acad. Al. Rosetti*, Lucefărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1534. ROSETTI, AL., *Cultura națională trebuie să păstreze intact simțul originalității poporului nostru* [interviu cu...], Luceafărul, **13**, nr. 17, 1970, 8.
1535. SORESCU, MARIN, *Criza lui î din i?*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1536. TĂTARU, ION, *Cum scriem numele românești?*, Luceafărul, **13**, nr. 28, 1970, 7.
1537. VULPESCU, ROMULUS, *Cuvîntul are trup*, Luceafărul, **13**, nr. 48, 1970, 3.
1538. * * * *Ortografia limbii române. Cercetare bibliografică*, București, Biblioteca Centrală Universitară, Centrul de Informare și Documentare, 1970, XXI + 454[—456] p. [rotaprint].
Vezi și nr. 1543.

★

Vezi și nr. 795, 1459, 2142, 2145, 2150.

Recenzii

1539. BEREA-GĂGEANU, ELENA, Fulvia Ciobanu, Lidia Sfîrlea, *Cum scriem, cum pronunțăm corect, Norme și exerciții*, București, Editura științifică, 1970, 150 p., LR, **19**, nr. 6, 1970, 571—573.
Vezi nr. 1522.

1540. E. O., Lidia Sfîrlea : *Pronunția românească literară. Stilul scenic* FVL, **13**, nr. 2, 1970, 135—136.

1541. GRAUR, AL., *Stilul scenic* [pe marginea cărții : *Pronunția literară românească. Stilul scenic*, de Lidia Sfîrlea, 1970], RLit, **3**, nr. 18, 1970, 14.

1542. GRAUR, AL., *Ortografie și ortoepie* [pe marginea cărții : *Cum scriem, cum pronunțăm corect (Norme și exerciții)*, de Fulvia Ciobanu și Lidia Sfîrlea], RLit, **3**, nr. 22, 1970, 14.
Vezi nr. 1522.

1543. GRAUR, AL., *O bibliografie a ortografiei* [*Ortografia limbii române*, București, 1970], RLit, **3**, nr. 46, 1970, 10.
Vezi nr. 1538.

1544. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Marginalii la o carte. (Despre „stilul scenic")* [pe marginea cărții *Pronunțarea literară românească — stilul scenic* de Lidia Sfîrlea], Orizont **21**, nr. 10, 1970, 79—81.

1545. STAN, I. T., *Pronunția literară românească — Stilul scenic* [de Lidia Sfîrlea], Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970, 208 p., STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 142—144.

V. *BALCANISTICĂ*

1546. BLANÁR, V., *Über strukturelle Übereinstimmungen im Wortschatz der Balkansprachen (Methodologische Bemerkungen)*, ACIL X, **3**, 661—665.

1547. GĂLĂBOV, I. P., *Un cas de contact des aires balkanique et anatolienne* ACIL X, **2**, 199—202.

1548. PAVLOVIĆ, MILIVOJ, *Le palatalisation romane dans la Péninsule des Balkans*, ACILFR XII, **1**, 387—389.

1549. PETKANOV, IVAN, *Intorno ad alcuni elementi lessicali del latino balcanico ignoti al (daco) romeno*, ACILFR XII, **1**, 1025—1030.

1550. ROSETTI, A., *Sur les frontières latin-balkanique*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 505—506.

★

Vezi și nr. 53, 78, 98, 744.

Recenzii

1551. MIHĂESCU, H., Mulačić Žarko, *Lexicologijske i etimologijske bilješke uz „Planine"* (Notes lexicologiques et étymologiques concernant la „Planine"). „Radovi Instituta Jugoslavenske Academije znanosti i umjetnosti u Zadru", 16—17, 1969, pp. 647—656, RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 567.

1552. RUSSU, I. I., Géza Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia* (Beiträge zur Namenforschung, Neue Folge, Beiheft 4, herausgegeben von R. Schützeichel). Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1969, 400 p., CL, **15**, nr. 1, 1970, 163—173.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1553. BARBU, N. I., *Pour une étude du vocabulaire latin*, ACIL X, **4**, 529—533.

1554. BARBU, N. I., *Valori perene ale culturii latine*, Tomis, **5**, nr. 8, 1970, 15.

1555. BĂLUȚĂ TÎȚU, MARIANA, *Despre versificația elegiei arhaice grecești*, AUBLCl, **18**, 1969, 47—63.

1556. CREȚIA, P., *Contribution à l'étude des complétives participiales du grec ancien*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 449—453.

1557. DOBROIU, EUGEN, *Pour une édition du Satiricon. IIIe — série*, StCl, **12**, 1970, 79—93.

1558. FISCHER, I., *Un sens méconnu de lat.* **tandem**, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 461—464.

1559. FISCHER, I., *Lat.* **svper** *„vers"*, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 67—68.

1560. GARZYA, ANTONIO, *Un lettré du milieu du XIIe siecle : Nicéphore Basilakès*, RESEE, **8**, nr. 4, 1970, 611—621.

1561. GEORGESCU, CONSTANT, *Arisqve reponimvs ignem*, StCl, **12**, 1970, 191—196.

1562. GEORGESCO, VALENTIN AL., *Le droit romain de Justinien dans les Principautés danubiennes au XVIIIe siècle. I. Le rôle des basiliques*, StCl, **12**, 1970, 221—233.

1563. GEORGESCO, VALENTIN AL., *Un manuscrit parisien du „Nomikon Procheiron" (Bucarest, 1766) de Michel Fotino (Photeinopoulos)*, RESEE, **8**, nr. 2, 1970, 329—364.

1564. HELLEGOUARC'H, J., *Les rapports de la phrase et du vers dans les constructions métriques et strophiques latines* [cu un tabel în text], ACIL X, **3**, 27—32.

1565. ILIESCU, VLADIMIR, *Provinciam... intermisit. Zu Eutr. IX, 15, 1*, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 597—600.

1566. ILIESCU, VLADIMIR, **Devictis Sarmatis**? *Zu. Jord. Get. 101*, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 63—65.

1567. IORDACHE, ROXANA, *Observații asupra subordonatei temporale la Iordanes*, AUBLC, **18**, 1969, 65—91.

1568. JACQUIER, HENRI, *Note despre clasicism. Din istoria cuvîntului și a noțiunii*, Tribuna, **14**, nr. 38, 1970, 7.

1569. KATRANIDES, A., *Co-occurence restrictions of aspect and tense in modern Greek subjunctive constructions*, ACIL X, **2**, 859—864.

1570. KERENYI, KAROLY, *Vergilius nielvéröl* [Despre limbajul lui Virgil], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1372—1379.

1571. KUMANIECKI, KAZIMIERZ, POSCHL, VICTOR, *Sub semnul lui Ovidius* [interviu cu...], Tomis, **5**, nr. 9, 1970, 3.

1572. MARINESCU-HIMU, MARIA, *Un înaintaș al învățămîntului clasic în țara noastră Lambru Fotiade*, AUBLCl, **18**, 1969, 7—15.

1573. MARINESCU-HIMU, MARIA, *Contribuții la istoricul învățămîntului limbii latine*, StCl, **12**, 1970, 247—249.

1574. MARMELIUC, D., *Drama satirică la Sofocle și Euripide*, StCl, **12**, 1970, 251—260.

1575. MIRAMBEL, ANDRÉ, *Méthode comparative et dialectes néo-helléniques*, ACIL X, **2**, 13—19.

1576. NOICA, CONSTANTIN, *În marginea unei noi ediții a Topicelor lui Aristotel*, StCl, **12**, 1970, 141—143.

1577. PIATKOWSKI, A., *Două manuscrise inedite aparținînd lui Jean d'Ansee de Villoison*, StCl **12**, 1970, 145—147.

1578. PIATKOWSKI, A., *Considerații asupra unui fragment din* **Batrachomiomachia** (*v. 1—43*) *tradus de Moise Nicoară (1784—1861)*, StCl, **12**, 1970, 235—239.

1579. PIPPIDI, ANDREI, *Alți anticari și epigrafiști din secolul al XIX-lea. De la Kogălniceanu la Bălcescu*, StCl, **12**, 1970, 241—248.

1580. PIPPIDI, D. M. *Guvernator necunoscut al Mesiei Inferioare într-o inscripție din Callatis* StCl, **12**, 1970, 127—133.

1581. PIPPIDI, D. M., *Contribuții grecești la știința antichității*, StCl, **12**, 1970, 205—207.

1582. POPESCU, EM., *Commentaire épigraphique*, RESEE, **8**, nr. 2, 1970, 319—328.

1583. ROSÉN, H. B., *Some aspects of Homeric Greek accent in indo-european view*. ACIL X, **4**, 33—43.

1584. RUSSU, I. I., *Note epigrafice. Inscripții din Apulum*, StCl, **12**, 1970, 161—170.

1585. SANIE, SILVIU, *Inscriptio bilinguis tibiscensis. A. Pars palmyrena*, Dacia, **14**, 1970, 405—409.

1586. SĂNDULESCU, C., *Cicero și Homer*, StCl, **12**, 1970, 53—68.

1587. SLUȘANSCHI, DAN, *Vocabularul criticii literare și vorbirea personajelor fără cultură din* **Cena Trimalchionis**, StCl, **12**, 1970, 95—104.

1588. Sticca, S., *Medieval latin drama and twelfth-century poetics*, ACIL X, **3**, 33—38.
1589. Stoian, Iorgu, *Une nouvelle inscription agonistique d'Histria*, Dacia, **14**, 1970, 397.
1590. Ştef, Felicia, *Particularităţi morfologice şi regimul prepoziţiilor la Strabon*, StCl, **12**, 1970, 69—78.
1591. Tsiapera M., *The phonology of a Cypriot Greek dialect*, ACIL X, **4**, 217—220.
1592. Ussani, V., *Observazioni sulla lingua dell'***Ephemersis belli troiani**, ACIL X, **4**, 521—527.
1593. * * * *Studii clasice*. Societatea de studii clasice din Republica Socialistă România, **12**, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 392 p.
1594. * * * *Umanismul latin şi lumea modernă* [interviu cu Alain Michel, Kazimir Kumaniecki, Guillermo Kaul, Karl Buchner, Cicerone Poghirc, de Toma George Maiorescu], Contemporanul, nr. 36, 1970, 8.

★

Vezi şi nr. 49, 50, 51, 52, 55, 56, 58, 66, 68, 73, 76, 79, 84, 86, 109, 110, 150, 460, 941, 943, 1287, 1297, 1322, 1394, 1436, 1443, 1453, 1547, 1767, 1775, 1892, 2196, 2260.

Recenzii

1595. Aricescu, A., Helmut Freis, *Die Cohortes urbane*, in *Epigraphische Studien*, 2, Böhlau Verlag, Köln-Graz, 1967, 166 pagini, StCl, **12**, 1970, 347—348.
1596. Barbu, N. I., Marci Tvlli Ciceronis, *Scripta quae manserunt omnia*, fasc. 3, *De oratore*, editit Kazimierz F. Kumaniecki, Leipzig, Teubner, 1969, StCl, **12**, 1970, 301—302.
1597. Barbu, N. I., Pierre Huart, *Le vocabulaire de l'analyse psychologique dans l'oeuvre de Thucydide*, Paris, Klincksieck, 1968, 545 p., StCl, **12**, 1970, 337—339.
1598. C[amariano], N[estor], M. I. Manoussacas 'Ανέκδοτα πατριαρκικὰ γράμματα (1547—1806) πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ μητροπολίτας φιλαδελφείας καὶ τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἀδελφότητα (Actes de patriarches inédits (1547—1806) envers les métropolites de Philadelphie et envers la communauté orthodoxe greque de Venise), Venise, 1968, XIV + 164 pp. + XXII tableaux, RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 572—573.
1599. Cizek, Eugen, Jean-Pierre Cèbe, *La caricature et la parodie dans le monde romain antique, des origines à Juvenal* (Biblioteque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, fascicule 216), Paris, Éditions E. de Boccard, 1966, 408 p. + XIX planşe, StCl, **12**, 1970, 340—341.
1600. Costa, Traian, Antoninvs Liberalis, *Les Métamorphoses*. Texte établi, traduit et commenté par Manolis Papathomopoulus. Paris, Les Belles Lettres, 1968, XXXVII + p. 1—70 (duble), + p. 71—185[—188], StCl, **12**, 1970, 307—308.
1601. Dinischiotu-Popescu, I., Cicéron, *Catilinaires I et II*... par Aimé Petit, Paris, Bordas, 1968, 127 p. (Les classiques latins Bordas), StCl, **12**, 1970, 297—298.
1602. Dobroiu, E., Università di Macerata. *Annali della facoltà di lettere e filosfia*, I (1968) şi II (1969), Napoli, Libreria Scientifica, 1969, StCl, **12**, 1970, 361—365.
1603. Doruţiu-Boilă, Emilia, Jean Marcillet Jaubert, *Les Inscriptions d'Allava* (Publications des Annales de la Faculté des Lettres Aix-en-Provence, N. S., Nr. 65, 1968, cu concursul C.N.R.S.), 243 p. şi un fascicol de planşe, StCl, **12**, 1970, 328—329.
1604. Doruţiu-Boilă, Emilia, *Antičnaja istorija i kultura sredizemnomor'ija i pričenomor'ija*, Editura „Nauka", Leningrad, 1968, 351 p., StCl, **12**, 1970, 359—361.
1605. Fischer, I., Cn. Naevii *Belli Punici quae supersunt* edidit, fragmentorum ordinem constituit, apparatu critico atque commentariolo metrico instruxit Wladyslaw Strzelecki. Leipzig, Teubner, 1964, XXXIX + 40 p. (Biblioteca Teubneriana), StCl, **12**, 1970, 292—295.
1606. Fischer, I., Cicéron, *Discours*. Tome XIII, 2, (*Sur la réponse des haruspices*). Texte établi et traduit par P. Wuilleumier et A.-M. Tupet, Paris, Les Belles Lettres, 1966, 83 p., StCl, **12**, 1970, 298—301.
1607. Fischer, I., Pline l'Ancien, *Histoire Naturelle, livre XX*. Texte etabli, traduit et commenté par J. André. Paris, Les Belles Lettres, 1965, 229 p. StCl, **12**, 1970, 303—306.
1608. Fischer, I., Christine Mohrmann, *Études sur le latin des chrétiens. Tome III. Latin chrétien et liturgique*. Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1965, 458 p. 8°, StCl, **12**, 1970, 311—314.

1609. Fischer, Ladislau, Hans-Helmut u. Armin Wolf, *Der Weg des Odysseus. Tunis-Malta-Italien in den Augen Homers.* Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, 1968, 244 p., StCl, **12**, 1970, 334—335.

1610. Georgescu, Constant, Menandri *Sicyonius* edidit Rudolfus Kassel (Kleine Texte für Vorlesungen u. Übungen, 185), Berlin, Walter de Gryter & Co., 1965, IV + 44 p., StCl, **12**, 1970, 287—292.

1611. L[ăzărescu], R[adu], Mauricius, *Arta Militară*, ediţie critică, traducere şi introducere de H. Mihăescu, Scriptores Byzantini VI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucarest, 1970, RESEE, **8**, nr. 4, 1970, 752—754.

1612. Mihăescu, H., E. Kriaras, Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς δημώδους γραμματείας 1100—1669, tome Ier, Thessalonique, 1969, 156, 252 pp., RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 550—551.

1613. Mihăescu, H., Joannis Tzetzae *Historiae* recensuit Petrus Aloisus M. Leone. Libreria Scientifica Editrice, Napoli, 1969, CVI + 725 pp. (Pubblicazioni dell'Instituto de filologia classica dell'Università degli studi di Napoli, 1), RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 568—569.

1614. Nasta, M., Ludwig Radermacher, *Aristophanes'Frösche.* Einleitung. Text und Kommentar, mit einem Nachwort, Zusätzen und weiteren Hinweisen besorgt von Walther Kraus — III-te Auflage, Herm. Böhlaus Nachfolger, Graz—Wien—Köln, 1967, in 8°—, 377 p., StCl, **12**, 1970, 285.

1615. Năsturel, Petre Ş., François Halkin, *Manuscrits grecs de Paris. Inventaire hagiographique* (Subsidia hagiographica, n° 44), Société des Bollandistes, Bruxelles, 1968, XII + 368 pages, RESEE, **8**, nr. 1, 1970, 168—169.

1616. Papacostea-Danielopolu, Cornelia, Ploumidis, G. S. Τὰ ἐν Παδούῃ παλαία ἑλληνικὰ βιβλία (Biblioteca Universitaria — Biblioteca Civica). Μετὰ προσθήκων εἰς τὰ βιβλιογραφίας E. Legrand καὶ Δ. Γκίνη—Β. Μέξα [Les livres grecs anciens de Padoue (Biblioteca Universitaria-Biblioteca Civica). Avec les additions aux bibliographies de E. Legrand et D. Ghinis-Mexas], „Θησαυρίσματα", Venise, V^e^ vol., 1968, p. 204—248, RESEE, **8**, nr. 1, 1970, 165—166.

1617. Pippidi, D. M., Aristofane, *Le Commedie*, a cura di Benedetto Marzullo, Bari, Laterza, 1968, XII + 747 p. in 16°, StCl, **12**, 1970, 283—285.

1618. Pippidi, D. M. Aristote, *Économique.* Texte établi par B. A. Van Groningen et A. Wartelle, traduit et annoté par A. Wartelle, Paris, „Les Belles Lettres", 1968, XXVIII + 111 p. (în parte duble). StCl, **12**, 1970, 286—287.

1619. Pippidi, D. M., *L'année épigraphiques.* Revue des publications épigraphiques relatives à l'antiquité romaine. Année 1967. Rédigée par Jean Gagé, Marcel Leglay, H.-G. Pflaum et Pierre Wuilleumier. Paris, Presses Universitaires de France, 1969, 250 p., StCl, **12**, 1970, 314—315.

1620. Pippidi, D. M., Louis Robert, *Opera minora selecta. Épigraphie et antiquités grecques*, I. Amsterdam, Hakkert, 1969, XV—720 p., StCl, **12**, 1970, 315.

1621. Pippidi, D. M., S. Charitonides, Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς λέοβου-Συμπλήρωμα. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀριθ. 60). Εν Ἀθήναις, 1968, 106 p., StCl, **12**, 1970, 316—317.

1622. Pippidi, D. M., Arianna Uguzzoni — Franco Ghinatti, *Le tavole greche di Eraclea* (Università degli Studi di Padova. Pubblicazioni dell'Istituto di Storia antica, VII), Roma, „L'Erma" di Bretschneider, 1968, 237 p. in 16°, StCl, **12**, 1970, 318—320.

1623. Pippidi, D. M., Academija nauk SSSR. Institut arheologii. *Nadpisi Olvii* (1917—1965). Izdatel'stvo Nauka—Leningrad, 1968, 132 p., StCl, **12**, 1970, 320—322.

1624. Pippidi, D. M., *Iscrizioni storiche ellenistische.* Testo critico, traduzione e commento a cura di Luigi Moretti. Vol. I: Attica, *Peloponneso*, *Beozia* (Biblioteca di Studi superiori, Storia antica ed epigrafia, LIII), Firenze, „La Nouva Italia" (1967, 167 p., StCl, **12**, 1970, 323—324.

1625. Pippidi, D. M., Jadwiga Kubińcka, *Les monuments funéraires dans les inscriptions de l'Asie Mineure* (Travaux du Centre d'Archéologie méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences, sous la direction de K. Michalowski, t. 5). Warszawa, PWN — Éditions Scientifique de Pologne, 1968, 178 p. + XIX planşe, StCl, **12**, 1970, 326—328.

1626. Popescu, Sebastiana, M. Tvlli Ciceronis *Scripta quae manserunt omnia.* Fasc. 8. *Oratio pro Sex. Roscio Amerino.* Prost Alfredum Klotz recognuit Helmut Kasten. Leibzig, Teubner, 1968, XIV + 62 p. (Biblioteca Teubneriana), StCl, **12**, 1970, 295—297.

1627. SĂNDULESCU, C., Robert Joly, *Le niveau de la science hippocratique*. Contribution a la psyhologie de l'histoire des sciences, Paris, Les Belles Lettres, 1966, 248 p., StCl, **12**, 1970, 336—337.

1628. SLUȘANSCHI, D., P. Rvtilii Lvpi *Schemata dianoeas et lexeos*, Saggio introduttivo, testo e traduzione a cura di Giuseppina Barabino, Genova, Istituto di Filologia clasica e Medioevale, 1967, 211 p. (Publicazioni dell'Istituto di Filologia Classica dell'Università, 27), StCl, **12**, 1970, 302—303.

1629. SLUSANȘCHI, D., L. Annaei Senecae *Operum moralium concordantia*. P. Grimal cura edita, Paris, Presses Universitaires de France. Fasc. IV, *De prouidentia*, 1969, 126 p. (Travaux de l'Institut d'Études Latines, fascicule 4), StCl, **12**, 1970, 309—311.

1630. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, Albvmasaris *De reuolutionibus natiuitatum* edidit David Pingree, Leipzig, Teubner, 1968, XVIII + 362 p., StCl, **12**, 1970, 308—309.

1631. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, André Mirambel, *La place de la δημοτική dans les lettres néo-greques*. „Etudes balkaniques", Sofia, 1, 1969, p. 55—67, RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 571—572.

1632. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, Georg Véloudis, *Der neugriechische Alexander. Tradition in Bewahrung und Wandel*, München, 1968, X + 308 p. (Institut für Byzantinistik und neugriechische Philologie der Universität München, „Miscellanea Byzantina Monacensia" Heft 8), RESEE, **8**, nr. 2, 1970, 388—391.

1633. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, Pseudo-Homer, *Der Froschmäusekrieg*. Theodoros Prodromos, *Der Katzenmäusekrieg*. Griechisch und deutsch von Helmut Ahlborn, Berlin, Akademie-Verlag, 1968, 94 p. („Schriften und Quellen der alten Welt", Bd. 22), StCl, **12**, 1970, 282.

1634. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, *Studien zur Geschichte und Philosophie des Altertums* herausgegeben von J. Harmatta. Budapest, Akademiai Kiadó, 1968, 409 p., StCl, **12**, 1970, 357—358.

★

Vezi și nr. 92, 823.

VII. *GERMANISTICĂ*

1635. ACKER, MICHAEL, *Die Übernamen der sächsischen Einwohner von Kelling*, FVL, **13**, nr. 2, 1970, 95—101.

1636. ARMBRUSTER, ADOLF, *Erinnerung an Rom. Sächsische Stimmen zum Ursprung der Rumänen*. (*I*), NW, **22**, nr. 6617, 14 aug. 1970, 3, 4; (II), nr. 6623, 21 aug. 1970, 4; (III), nr. 6628, 28 aug. 1970, 4.

1637. BANTAȘ, ANDREI, *Genitivul implicit în limba engleză contemporană* (*I*), AUBLG, **18**, 1969, 29—40.

1638. BARANOZA, L. F., *Strukturno-semantičeskie sootnošenija anglijskoj i russkoj frazeologij* (*po materialjam perevodov*), ACIL X, **3**, 605—610.

1639. BENNETT, D. C., *English prepositions and synonymy : a stratificational view*, ACIL X, **2** 527—535.

1640. BINDER, ȘTEFAN, *Folosirea conjuncțiilor comparative și temporale* **als** *și* **wie** *în graiurile germane din Banat*, AUT, **7**, 1969, 242—246.

1641. BINDER, URSULA, *Problema valorii și a locului verbului în propoziția germană în lumina recentelor studii asupra tipurilor structurale de propoziții*, LucrȘt Oradea, **2**, 1968, 199—207.

1642. BLANCHARD, I., *Genetic development of consonant sounds in children's speech*, ACIL X, **3**, 145—149.

1643. BRAUN, R., *Zum Problem der* **-an, -ăn** *Endungen im Siebenbürgischsächsischen*, ACIL X, **4**, 318—322.

1644. CAPESIUS, B., *Strukturelle Sprachverwandtschaft in Siebenbürgen* ACIL X, **3**, 581—586.

1645. CAPESIUS, BERNHARD, *Zur Geschichte des siebenbürgischsächsischen Wortschatz*, FVL, **13**, nr. 2, 1970, 88—94.

1646. CAPESIUS, BERNHARD, *Der „Siebenbürgische Würg-Engel". Siebenbürgischdeutsche Geschichtsschreibung vor dreihundert Jahren*, NW, **22**, nr. 6641, 12 sept. 1970, 3, 4.

1647. CAPESIUS, BERNHARD, *Zulässige Regionalismen*, NW, **22**, nr. 6505, 3 apr. 1970, 4 ; *„Wassernot" oder „Wassersnot"*?, nr. 6581, 3 iul. 1970, 4.
1648. CONSTANTINESCU, ILINCA, Randolph Quirk, *Essays on the English Language — Medieval and Modern*, Longmans, London and Harlow, 1968, VIII + 200 [201] p., RRL, **15**, nr. 2, 1970, 172—174.
1649. DAMA, HANS, *Abkürzungen und Kunstwörter*, NW, **22**, nr. 6575, 26 iun. 1970, 4.
1650. DILLON, M., *The semantic history of irish* **gal** *„valour, steam"* [rezumat], ACIL X, **2**, 567—569.
1651. FARAGÓ, JÓSEF, *Zweisprachige Märchenerzähler in Siebenbürgen* [Povestitori bilingvi în Transilvania], FVL, **13**, nr. 1, 1970, 57—69.
1652. FOMINA, N. P., *Wortfügen und Wortstellung in der deutschen Sprache der Gegenwart*, ACIL X, **2**, 1037—1040.
1653. FRIES, CH. C., *The time „dephl" of coexisting conflicting grammatical signals in English*, ACIL X, **2**, 923—926.
1654. GLISSMEYER, G., *In-progress analysis of English idiolects, Keaukaha, Hilo, Hawaii*, ACIL X, **2**, 141—148.
1655. HARDER, K. B., *Linguistics and American onomastics*, ACIL X, **4**, 1135—1140.
1656. HEINRICHS, H. M., *Zur sprachlichen Grundschicht im Mittelalter*, ACIL X, **2**, 229—233.
1657. HOLLINGER, RUDOLF, *Fenomene speciale ale limbii populare germane din Timişoara*, AUT, **7**, 1969, 79—90.
1658. HULBAN, HORIA, *Notes on the Style of G. B. Shaw's Correspondence*, AUI, **16**, 1970, 129—138.
1659. IAROVICI, EDITH, *Tendinţe de dezvoltare şi corespondenţa timpurilor în limba engleză contemporană*, AUBLG, **18**, 1969, 7—17.
1660. IAROVICI, EDITH, *Formarea de cuvinte în engleza medie*, AUBLG, **18**, 1969, 123—134.
1661. IAROVICI, EDITH, *A history of the english language*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 312 p.
1662. KEINTZEL-SCHÖN, FRITZ, *Numele de familie ale saşilor din Transilvania* (*Die siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen*). Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea Bucureşti. Facultatea de limbi şi literaturi germanice, 1970, 35 p. [rotaprint].
1663. KEINTZEL-SCHÖN, FRITZ, *Fremdwörter : ja oder nein*? NW, **22**, nr. 6539, 15 mai 1970, 4.
1664. KLASTER-UNGUREANU, GRETE, *Un punct de vedere cu privire la metodologia cercetărilor de istoria limbii germane*, AUBLG, **18**, 1969, 149—158.
1665. KOHLER, K., *German Phonology*, ACIL X, **4**, 67—70.
1666. LAMMERT, ERICH, *Banater Namen der Pfingstrose. Ein bisher wenig beachtetes Gebiet der Mundart-forschung*, NW, **22**, nr. 6517, 17 apr. 1970, 3.
1667. LANGENDOEN, D. T., *The use of the expletive „it" in construction with expression of place and time*, ACIL X, **2**, 911—918.
1668. LAWRENCE, T. Z., *Regional speech of Texas : A description of certain paralinguistic features*, ACIL X, **2**, 125—130.
1669. LEES, R. B., *Problems in the grammatical analysis of english nominal compounds*, ACIL X, **4**, 603—615.
1670. LEVIŢCHI, LEON, *Engleza în... dicţionare* [interviu cu...], ScTin, **26**, nr. 6622, 3 sept. 1970, 2.
1671. MAKKAI, A., *Statistical aspects of phrasal verb idioms in modern english*, ACIL X, 969—972.
1672. MARKEY, TH. L., *Scandinavian* **bliva** : *syntactic and semantic change*, ACIL X, **2**, 183—188.
1673. MARTIN, S. L., *An essay in middle English stylistics*, ACIL X, **3**, 489—491.
1674. MATACHE, LILIANA, *Stilul indirect liber în romanul* **Emma (1814)** *de Jane Austen*, AUBLG, **18**, 1969, 159—168.
1675. MIROIU, MIHAI, *The* **s** *inflection and the preposition* **of** *as bearers of atributive relations in contemporary english*, AUBLG, **18**, 1969, 41—71.
1676. NETEA, VASILE, *Din contribuţiile germanistice ale lui Ilarie Chendi*, SLU, **15**, 1970, 91—107.
1677. NICKEL, G., *Some contextual relations between sentences in English*, ACIL X, 877—884.
1678. OLNEY, J. C. and LONDE, D. L., *An analysis of English discourse structure, with particular attention to anaphoric relationships*, ACIL X, **2**, 1059—1066.
1679. O'NEIL, W. A., *Breaking in the environment-ll : a problem in the history of old english*, ACIL X, **4**, 732—738.
1680. PANZER, BALDUR und THÜMMEL, WOLF, *Historisch strukturelle Einleitung der niederdeutschen Mundarten*, ACIL X, **2**, 159—165.
1681. POLOMÉ, E., *The position of Germanic among west-indo-european languages*, ACIL X, **2**, 51—56.
1682. POPA, MARIANA şi SALAPINA, GALINA, *Despre cazul substantivelor în limba engleză contemporană*, AUT, **7**, 1969, 233—237.
1683. POPESCU, NIC., *Literatura engleză veche*, Luceafărul, **13**, nr. 47, 1970, 7.

1684. REINERS, LUDWIG, *Stattgefundene Feiern*, NW, **22**, nr. 6517, 17 apr. 1970, 4.
1685. RICHTER, GISELA, *Zur Einlautung rumänischer Lehnwörter in die siebenbürghisch-sächsische Mundart*, FVL, **13**, nr. 1, 1970, 105—114.
1686. RIZESCU, I., *H. Ttiktin — traducător al lui Eminescu*, RITL, **19**, nr. 4, 1970, 657—662.
1687. RYAN, J. S., *Pidgin English: its sources and patterns of development* ACIL X, **4**, 725—729.
1688. SCHERER, P., *The Gothic interrogative* **-u**, ACIL X, **4**, 461—464.
1689. SINGH, SADANAND, *Initially and transitionally truncated pre-vocalic English consonants spoken and recognized by native Hindi and English speakers*; ACIL X, **4**, 245—255.
1690. STĂNCULESCU, LIANA, *Pronumele antonimic în engleza modernă*, AUBLG, **18**, 1969, 19—27.
1691. STRANG, B. M. H., *Some problems in defining the lexicon of English*, ACIL X, **2**, 633—645.
1692. SZILAGYI, MARGARETA, *Cîteva aspecte ale încadrării morfologice a împrumuturilor românești în graiurile săsești din nordul Transilvaniei*, STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 101—107.
1693. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, *Comparație între conturul internațional al propozițiilor interogative în limbile engleză și română*, AUBLG, **18**, 1969, 107—122.
1694. THUDT, A., *Sprachsoziologische Schichtung in einer Localmundart*, ACIL X, **2**, 79—84.
1695. THUDT, ANNELISE, *Zur Frage der siebenbürghische-sachsischen Übernamen*, FVL, **13**, nr. 1, 1970, 97—104.
1696. TRIM, J. L. M., *Some continuosly variable features in Britsh English intonation*, ACIL X, **4**, 263—268.
1697. VEDEŃKOVA, M. S., *O semasiologičeskom različenij značenij nemeckogo prezensa*, ACIL X, **2**, 561—566.
1698. VERHVILAINEN, PAUL, V., *Neue Wege in der germanistischen Forschung* (Direcții noi în studiul limbii germane), STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 13—19.
1699. WOLF, JOHANN, (*III*). *Unbetont, doch oft betont*, NW, **22**, nr. 6496, 24 mart. 1970, 4; (IV) *Die Konsonanten*, nr. 6523, 24 apr. 1970, 4; (V). *Aussprache und Schrift*, nr. 6523, 8 mai 1970, 4.
1700. * * * *Dicționar al literaturii engleze*, [București], Editura științifică, 1970, 438 p. Vezi și nr. 101, 271, 279, 337, 471, 600, 602, 723, 1069, 1197, 1300, 1314, 1317, 1322, 1323, 1749, 2114, 2161, 2163, 2165, 2170, 2172, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2246.
1701. * * * *Wen mit würde*, NW, 22, nr. 6517, 17 apr. 1970, 4; *Hin und her*, ib.; *Der „Stilfibel" in neuer Ausgabe*, ib.; *Warum Fettiegel? Warum Fetttropfen?* nr. 6587, 10 iul. 1970, 4.
1702. * * * *Geistesblitz*, NW, **22**, nr. 6539, 15 mai 1970, 4; *Part*, ib.

Recenzii

1703. H. ST., *Jahrbuch fär internationale Germanistik*. Jahrgang 1, Heft 1, Verlag Gehlen, Bad Homburg, Berlin, Zürich, 1969, NL, **21**, nr. 6, 1970, 121—122.
1704. KELP, HELMUT, *Die deutsche Sprache*, Kleine Enzyklopädie in zwei Bänden, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig 1969/1970, NL, **21**, nr. 8, 1970, 114—115.
1705. KISCH, RUTH, J. Geringhausen — H. Martin, *L'allemand tel qu'on le parle*. Cours audio-oral. Manuel, volume I et II, Heidelberg, Julius Groos Verlag, 1968, 528 p. (Vol. I, 271 p., vol. II 257 p.), SCL, **21**, nr. 2, 1970, 266—267.
1706. PÂRLOG, HORTENSIA, Patrick Rafroidi, Michele Plaisant, Douglas J. Shott, B. A., *Manuel de l'angliciste*, Tome 2, *Lexique de la version et du thème*, Paris, O.C.D.L., 1966, 600 p., AUT, **7**, 1969, 286—288.
1707. POPA, MARIANA, Brian Foster, *The Changing English Language*, New York, St. Martin's Press, Macmillan, 1968, 263 p., AUT, **7**, 1969, 283—286.
1708. * * * Ludwig Reiners, *Stattgefunden Faiern* („Stilfiebel"), NW, **22**, nr. 6517, 17 apr. 1970, 4.

★

Vezi și nr. 1367, 1368, 2181, 2204.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

1709. ANGHELESCU, NADIA, *Observations sur les démonstratifs pronominaux dans l'arabe moderne*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 377—383.
1710. BAGEACU, VIOREL, *Un orientalist: H. Dj. Siruni*, Ramuri, **7**, nr. 5, 1970, 19.

1711. Baubec, A., *Unele considerații privind aglutinarea și armonia vocală în limbile turcice*, aublcl, **18**, 1969, 153—157.
1712. Drimba, Vladimir, *Problèmes d'une nouvelle édition du Codex Cumanicus*, rrl, **15**, nr. 3, 1970, 209—221.
1713. Drimba, Vladimir, *Miscellanea Cumanica* (I), rrl, **15**, nr. 5, 1970, 455—459; (II), nr. 6, 1970, 579—583.
1714. Gadzieva, N. Z., *Aggljutinacija kak opredeljajuščij factor razvitisintaksičeskoj struktury tjurkskih jazykov* [rezumat], acil x, **2**, 911—921.
1715. Goldenberg, Yves, *Limba arabă literară și idiomurile arabe vorbite*, aublcl, **18**, 1969, 113—142.
1716. Mamut, Enver, *Particularitățile limbii tătare vorbite în Dobrogea în comparație cu celelalte limbi tătare*, aublcl, **18**, 1969, 143—151.
1717. Siruni, H. Dy., *Cu și despre... decanul de vîrstă al orientalisticii românești* [interviu de Mircea Anghelescu], Magazin, **14**, nr. 660, 1970, 4.

★

Vezi și nr. 895, 896, 1956.

Recenzii

1718. Anghelescu, Nadia, *Maǧallatu maǧma'i al luǧati al'arabyyati bi Dimašq* (Revue de l'Académie de langue arabe de Damasc), t. 42, IIIe partie, juillet 1967, sao, **7**, 1968, 314—316.
1719. Anghelescu, Nadia, *Arabica*, t. XIII, 1966, sao, **7**, 1968, 316—317.
1720. Anghelescu, Nadia, Henri Fleisch, *L'arabe classique. Esqisse d'une structure linguistique.* Nouvelle édition revue et augmentée. Dar El-Machreg Editeurs, Beyrouth, 1968, 271 p., rrl, **15**, nr. 2, 1970, 179—181.
1721. C[amariano], N[estor], *Türçe sözlük* (Dictionnaire de la langue turque), V^e éd., Túrk, Tarih Kurumu Basimevi, Ankara, 1969, XV + 829 pp., resee, **8**, nr. 3, 1970, 580—581.

IX. *ROMANISTICĂ*

1722. Alencastre Gutiérrez, Andrés, *Lenguaje, lengua y habla*, acilfr xii, **1**, 735—740.
1723. Alvar, Manuel, *Estado actual de los estudios de dialectologia románica* [raport la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], acilfr xii, **1**, 77—97.
1724. Arnáiz Amigo, Palmira, *Particularități ale limbajului popular în prima serie a episoadelor naționale de Benito Pérez Galdós*, sh, 1970, 7—22.
1725. Arutiunova, N., *Les relaciones indirectas en la sintaxis española*, acilfr xii, 1, 731—734.
1726. Avram, Andrei, *Parallèles romans dans l'évolution des consonnes vibrantes*, acilfr xii, **1**, 299—304.
1727. Avram, Mioara, *Sur quelques pronoms et adverbes indéfinis dans les langues romanes*, acilfr xii, **1**, 481—485.
1728. Badía Margarit, Antonio M., *Les oppositions phonologiques ɛ/e et ɔ/o du catalan dans les rimes des poètes modernes*, acilfr xii, **1**, 341—374.
1729. Biancolini, L., *El castellano en el habla de „El Gaucho Martín Fierro"*, acil x, **2**, 37—42.
1730. Blinkenberg, A., **Si** *en français. Parataxe et hypotaxe*, acilfr xii, **1**, 583—589.
1731. Blochwitz, Werner, *Le néologisme de sens dans le vocabulaire politique du français contemporain*, acilfr xii, **1**, 905—912.
1732. Borel, J.-P., *Le „sujet du verbe" : comparaison entre le français et l'espagnol*, acilfr xii, **1**, 661—669.
1733. Borodina, M. A., *La géographie linguistique et la clasification typologique des langues et des dialectes romans* acilfr xii, **1**, 209—215.
1734. Bugeanu, Dan, *Etymologies françaises* : 1. **ouais**; 2. **arlequin**, rrl, **16**, nr. 1, 1971, 53—62.
1735. Bustamante Pina, Dolores, *Algunos neologismos en el lenguaje administrativo chileno* acilfr xii, **1**, 875—892.

1736. CARTAGENA, NELSON, Irse — **venirse/llevarse** — **traerse** *acerca* de *una construccion pronominal en español*; ACILFR XII, **1**, 519—526.
1737. CASTILHO, ATALIBA T. De, *Sur l'aspect verbal en portugais*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 247—249.
1738. ČERNÝ, JIŘI, *El pretérito español y categoría del aspecto* ACILFR XII, **1**, 787—792.
1739. CHIGAREVSKAÏA, N., *Sur quelques particularités fondamentales de la syntaxe du français parlé d'aujourd'hui*, ACILFR XII, **1**, 671—678.
1740. CÎRSTEA, MIHAELA *A propos de l'engendrement de la particule* **ne** *dans la langue italienne contemporaine* Cahiers, **7**, 1970, 85—100.
1741. CÎRSTEA, MIHAELA, *La generazione della forma atona* **ci** *nella lingua italiana contemporanea*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 345—367.
1742. CLIVIO, G. P., *The pronunciation of Italian in Piedmont*, ACIL X, **4**, 275—280.
1743. COHEN, MARCEL, *Sur le style parcellaire en français contemporain*, ACILFR XII, **1**, 763—768.
1744. COLLIN, J. -P., *Remarque sur le lexique de Jules Verne dans le roman* **La château des Carpathes**, ACIL X, **4**, 483—488.
1745. COMBETTES, BERNARD, *Observations sur le traitement des circonstants dans une grammaire transformationnelle de l'ancien français*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 199—207.
1746. COMPANYS, E., *Note sur les jonctions en français*, ACILFR XII, **1**, 335—339.
1747. CONTINI, GIANFRANCO, *Rapporti fra la filologia (come critica testuale) linguistica romanza* [raport la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], ACILFR XII, **1**, 47—65.
1748. CONTINI, MICHEL, *Tendances phonétiques et phonologiques actuelles d'un parler logoudorien*, ACILFR XII, **1**, 325—333.
1749. COPCEAC, DUMITRU, *Sur la place des déterminants nominaux dans les langues romanes (en comparaison des langues germaniques et slaves)*, ACILFR XII, **1**, 179—183.
1750. COPCEAG, DIMITRIE, *Une tendance „romane" à la syllabe ouverte?*, Cahiers, **7**, 1970, 57—62.
1751. COPCEAC, DUMITRU, *Fapte dialectale romanice în perspectivă tipologică*, FD, **7**, 1971, 173—178.
1752. CREMONA, J., *L'axe nord-sud de la Romania et la position du toscan*, ACILFR XII, **1**, 155—159.
1753. CRISTEA, TEODORA, *La structure de la phrase négative à verbe fini en français et en roumain*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 19—40.
1754. CRISTEA, TEODORA, *Les latidudes combinatoires des indices négatifs en français contemporain*, ACILFR XII, **1**, 569—573.
1755. DIGNOIRE, CLAUDE, *Observations concernant l'utilisation de l'adverbe* **certainement**, Bul. SRLR, **6**, 1969, 41—50.
1756. DOBROIU, EUGEN, *Una nuova etimologia per* **andare**, ACILFR XII, **1**, 133—140.
1757. DOPPAGNE, ALBERT, *Pronoms, adjectifs et politesse dans quelques langues romanes*, ACILFR XII, **1**, 541—545.
1758. DUCHESNE-GUILLEMIN, J., *Théorie et pratique du langage chez Paul Valéry*, ACIL X, **3**, 83—88.
1759. DUMITRESCU, DOMNIȚA, *Limba spaniolă în opera de lingvist și filolog a lui B. P. Hașdeu*, SH, 1970, 39—50.
1760. ECHAIDE, A. M., *Encuestas preliminares para* Atlas Lingüístico del País Vasco, ACILX, **2**, 101—106.
1761. ENGELS, J., *Latin vulgaire — roman comun — latin médiéval*, ACILFR XII, **1**, 121—124.
1762. FAÇON, NINA, *Sulla terminologia filosofica in Giordano Bruno*, ACILFR XII, **1**, 945—947.
1763. FARRAY, N., *Homonimias y polisemias en la nomenclatura zoológico-botánica del español hablado en Cuba*, ACIL X, **2**, 365—377.
1764. FASSEL, LUMINIȚA, *Modificările de gen la substantivele din latina perioadei imperiale și medievale (cercetări privind dispariția neutrului)*, ANL, **20**, 1969, 19—34.
1765. FAURE G., *Contribution a l'étude des apports du système prosodique à la structuration de l'énoncé en français moderne* ACIL X, **2**, 1079—1118.
1766. FIGGE, UDO L., *Le „pronom indéfini"* **on** *et le „pronom impersonel"* **il** ACILFR XII, **1**, 547—555.
1767. GABREA, M., [intervenție la comunicarea lui Eugenio Coseriu], ACILFR XII, **1**, 115.
1768. GAK, VL., *Langage et réalité (pour une typologie sémantique de l'énoncé en français)*, ACILFR XII, **1**, 217—220.
1769. GARCIA YEBRA, V., *Tres acepciones de* **pienso** (*Contribucion al estudio de la familia* **pensar/pesar**, ACILFR XII, **1**, 937—943.
1770. GASCA, QUEIRAZZA, G., *Note storiche sulla formazione del tipo avverbiale latino-volgare agg.* + **—mente**, ACILFR XII, **1**, 109—113.

1771. GHIDU, GEORGE I., *Les verbes français, conjugués sans abréviations*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, 289 [—292] p. Vezi şi nr. 1910.
1772. GIURESCU, A., *Continuité et discontinuité morphématiques apliquées aux substantifs de la langue italienne contemporaine standard*, ACILFR XII, **1**, 615—620.
1773. GIURESCU, ANCA, *Osservazioni sulla categoria dei composti romanzi*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 261—266.
1774. GOGA, ECATERINA, *Observaciones acerca de unos tipos nominales en español*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 370—376.
1775. GRAUR, A., [intervenţie la comunicarea lui Eugenio Coseriu], ACILFR XII, **1**, 115.
1776. GRAUR, A., *Latin vulgaire?*, ACILFR XII, **1**, 117—119.
1777. GREEN, M., *Quelques problèmes du langage de la littérature française contemporaine*, ACIL X, **3**, 337—344.
1778. GRITSENKO, A., *A propos de l'eurythmie en française*, ACILFR XII, **1**, 319—323.
1779. GRUNDT, L. O., *Le problème des adverbes de relation en français*, ACIL X, **4**, 451—454.
1780. GSELL, SIMONNE, *Étude du dernier phonème de la rime française d'après des poètes du XIXe siècle et du début du XXe* ACIL X, **3**, 359—364.
1781. GUILBERT, L., *Problèmes de néologie lexicale dans les vocabulaires scientifiques et techniques en français contemporain*, ACIL X, **4**, 495—500.
1782. HATCHER, A. G., *The inverted in Spanisch with thing-subject and thing-object*, ACIL X, **2**, 1049.
1783. HENSCHEL, BERNHARD, *Les conceptions rationaliste et sensualiste du langage au siècle des lumières dans l'interprétation moderne*, ACILFR XII, **1**, 913—918.
1784. HERMAN, J., *Les particularités de l'évolution du latin provincial*, ACILFR XII, **1**, 125—131.
1785. HOREJSI, VLADIMIR, *L'e muet en français : critiques des recherches actuelles*, ACILFR XII, **1**, 279—283.
1786. ILIESCU, MARIA, *Sur l'origine de la désinence de la première personne du singulier de l'indicatif présent dans les langues romanes*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 61—66.
1787. ILIESCU, MARIA, *Observations sur le bi-et multilinguisme des frioulans de Roumanie*, ACIL X, **4**, 777—781.
1788. ILIESCU, MARIA, *Ressemblances et dissemblances des langues romanes du point de vue de la structure verbale*, ACILFR XII, **1**. 239—240.
1789. ILIESCU, MARIA, *Le présent de l'indicatif et du subjonctif en frioulan et la morphologie comparée*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 335—343.
1790. IORDAN, IORGU, *Observaţii asupra formării cuvintelor în spaniolă*, SH, 1970, 57—65.
1791. ISBĂŞESCU, CRISTINA, *Despre existenţa unei fricative labiodentale sonore /v/ în spaniola din Cuba*, SH, 1970, 67—72.
1792. IVĂNESCU, GH., *Les problèmes des tendances phonétiques romanes*, ACILFR XII, **1**, 409—417.
1793. JIGA, CAIUS T., *Sur la typologie sémantique de quelques proverbes dans les langues romanes*, ACILFR XII, **1**, 169—177.
1794. JOLY, ANDRÉ, *Le régime direct et la préposition* **à** *en béarnais* ACILFR XII, **1**, 777—780.
1795. KALIK, ANGELICA, *L'expression des rapports de déterminé à déterminant*, ACILFR XII, **1**, 463—467.
1796. KARULIN, J., *Note sul'infinitivo italiano*, ACILFR XII, **1**, 717—721.
1797. KIS, EMESE, *La structure informationelle de quelques mots invariables dans les langues romanes*, Bul. SRLR, **6**, 1969, 67—75.
1798. KLEIN, HORST G., *Zur Frage einer aspectuellen Oppsition in der Romania*, RRL, **15**, nr. 6, 1970, 539—544.
1799. KNITTLOVA, DAGMAR, A *Propósito del problema de los „condensadores" españoles*, ACILFR XII, **1**, 795—799.
1800. KOCK, J. de et Bossaert, W., *Éléments distinctifs et surabonants dans le mot français parlé (hypothèse, méthode et premiers résultats)*, ACIL X, **4**, 165—171.
1801. KORDI, H., *Types de constructions causatives en français du point de vue de la conception générale du causatif* ACILFR XII, **1**, 511—518.
1802. KOROLENKO, I., *Algunas observaciones acerca de los „semicultismos" en las lenguas romances*, ACILFR XII, **1**, 1037—1042.
1803. KRENN, HERWIG, *L'aggettivo nell'italiano : un problema di grammatica generativa*, ACILFER XII, **1**, 505—510.
1804. LAGO ALONSO, JULIO, *La forme „coeur" et ses entourages : Essai de délimitation sémantique et rapports avec l'espagnol*, ACILFR XII **1**, 835—839.
1805. LAMÍQUIZ, V., *El modo de la concesiva en español y francés* [cu 2 scheme în text], ACILR XII, **1**, 447—453.

1806. LASCU, VIORICA, *Incunabulele italiene ale bibliotecii Batthyaneum* STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 49—65.

1807. LEWICKA, HALINA, *La nomenclature populaire des maladies en moyen français : structure et sens*, ACILFR XII, **1**, 823—827.

1808. LJUNGSTEDT-CRONA, E., *La mot „silence" dans le langage littéraire*, ACIL X, XII, **3**, 377—381.

1809 LOPE BLANCH, J. M., *Sobre la influencia del sutrato en la fonética del español de México*, ACIL X, **4**, 773—776.

1810. LOPEZ FERNÁNDEZ, M. LUISA, *Algunos aspectos en el estudio de las preposiciones en español*, ACILFR XII, **1**, 627—633.

1811. LORIOT, L., *Tendances phonétiques dans les parlers de langue d'oïl à la lumière des récents recherches dialectologiques (Atlas linguistiques)*, ACIL X, **2**, 189—198.

1812. LUHT, L., *Quelques remarques sur la typologie romane (morphologie)*, ACILFR XII, **1**, 203—207.

1813. MAISSEN, AUGUSTIN, *Les nouveaux dictionnaires rhéto-romanches : une évaluation critique*, ACILFR XII, **1**, 949—959.

1814. MAKAROV, VL. V., *Différenciation lexicale des langues romanes (Problèmes et méthodes)*, ACILFR XII, **1**, 841—845.

1815. MAŃCZAK, WITOLD, *Développement de l'ŏ tonique libre devant la nasale en français*, ACILFR XII, **1**, 291—297.

1816. MANECA, CONSTANT, *Considerazioni sulla struttura vocali dell'italiano e del friulano*, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 157—164.

1817. MANOLIU, MARIA, *La genre neutre dans les langues romanes. Grammaire comparée et typologie* ACILFR XII, **1**, 189—195.

1818. MANOLIU MANEA, MARIA, *Que es el neutro español? Analisis estructural del pronombre neutro)*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 241—246.

1819. MANOLIU MANEA, MARIA, *Pentru o sintaxă transformațională romanică* SCL, **21**, nr. 4. 1970, 397—431.

1820. MARCU, M., *Observații asupra sistemului de conjugări în franceza contemporană*, LucrŞt Oradea, [3], seria B, 1969, 129—135.

1821. MARZYS, Z., *La place et l'expression du sujet dans le* **Roman de Jehan de Paris** *(fin du XVe siècle)*, ACILFR XII, **1**, 607—614.

1822. MAZZOLA, MICHAEL, LEE, *La position du sicilien dans la reconstruction proto-roman*, ACILFR XII, **1**, 161—167.

1823. MIRA MATEUS, MARIA HELENA, *Valeurs du plus-que-parfait de l'indicatif, forme simple, dans la langue portugaise du XVe siècle*, ACILFR XII, **1**, 527—534.

1824. MONGE, FÉLIX, *Los nombres de accion en español*, ACILFR XII, **1**, 961—972.

1825. MOREAU, M.-L., *Notes pour une analyse transformationnelle des phrases* **c'est . . . qui . . ., c'est . . . que . . .**, *etc.*, ACILFR XII, **1**, 470—474.

1826. MULJAČIĆ, ŽARKO, *Le statut phonologique du son /3/ dans l'italien standard contemporain*, ACILFR XII, **1**, 393—397.

1827. MULLER, CHARLES, *Emplois personnels de l'indéfini* **on**, ACILFR XII, **1**, 435—440.

1828. MUNTEANU, ŞTEFAN, *Mijloacele gramaticale de expresie stilistică în limbile literare romanice*, ACILFR XII, **1**, 427—430.

1829. MUSA, M., **Lavorav a vs. stav lavorando** *the contrast in modern Italian between the simple and progressive forms*, ACIL X, **2**, 971—975.

1830. NEIRA MARTÍNEZ, JESÚS, *El prefijo* **tres-** *en las hablas leonesas*, ACILFR XII, **1**, 1063—1068.

1831. NICULESCU, A., *Sur l'interration des pronoms allocutoires révérenciels avec le systèm pronominal dans quelques langues romanes*, ACIL X, **4**, 339—344.

1832. OCAMPO MARÍN, J., *Determinación de la dialecto popular en Venezuela por el sistema vocalico y consonantico*, ACIL X, **2**, 149—158.

1833. OLI, G. C., *Les trois cultures de Laurent de Médicis : quelques considérations sur la langue littéraire italienne au XVe siècle*, ACIL X, **3**, 433—440.

1834. ORMAN, GABRIEL, *Sur les classes d'homologie des adjectifs et des substantifs français*, ACILFR XII, **1**, 781—786.

1835. OTERO, C. P., *The syntax of mismo*, ACIL X, **2**, 1145—1151.

1836. OTERO, C.-P., *El otro* **lo**, ACILFR XII, **1**, 649—659.

1837. PALERMO, J., *L'oxitonisme : clef de la structure linguistique français*, ACIL X, **4**, 79—85.

1838. PEIXOTO DA FONSECA, FERNA'NDO VENÂNCIA, *O emprego do conjunctivo português contemporâneo*, ACILFR XII, **1**, 475—480.

1839. Popelàr, Inge, *La première édition du* **Dictionaire de l'Académ'e Française (1694)** — *le dictionnaire de l'honnête homme?* acilfr xii, **1**, 1043—1048.
1840. Pottier, Bernard, *Linguistique générale et linguistique romane* (*Synthèse*) [raport la cel de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], acilfr xii, **1**, 99—105.
1841. Regula, M., *Les parties périphériques de la phrase française*, acil x, **2**, 889—894.
1842. Regula, M., *Propositions équivalent à des mots simples et à des taxèmes*, acilfr xii, **1**, 801—805.
1843. Reinheimer-Rîpeanu, Sanda, *Remarques phonologiques sur le patois franco-provençal de Vaux-en-Bugey* (*ain*), acilfr xii, **1**, 381—385.
1844. Reinheimer-Rîpeanu, Sanda, *Contributions à la suffixation dans le patois franco-provençal de Vaux-en-Bugey* (*Ain*), rrl, **15**, nr. 2, 1970, 141—155.
1845. Rey, A., *Sémantique et lexicographie* (*Orientations actuelles des dictionaires français*), acil x, **2**, 469—474.
1846. Rigault, André, *L'accent secondaire de mot en français : mythe ou réalité?*, acilfr xii, **1**, 285—290.
1847. Roceric-Alexandrescu, Alexandra, *Parallèles statistiques entre les langues romanes*, acilfr xii, **1**, 241.
1848. Rodriguez Puertolas, J., *Algunos aspectos interesantes en la lengua de Fray Iñigo de Mendoza, poeta castellano del siglo XV*, acil x, **4**, 1149—1153.
1849. Rohlfs, G., *Les avatars du latin vulgaire : promenade de géographie linguistique à travers les langue romanes* (*avec projection de cartes linguistiques*) [raport la cel de-al XX-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică], acilfr xii, **1**, 17—46.
1850. Rohrer, Cristian, *L'analyse transformationnelle des propositions relatives du français*, acilfr xii, **1**, 751—761.
1851. Ruggieri, Ruggero M., *Su alcune incarnazioni demoniache nella letteratura galloromanza e romena*, acilfr xii, **1**, 1129—1136.
1852. Runkewitz, W., *Le changement de classe lexicale, l'ellipse et les impropriétés dans la presse française d'aujourd'hui*, acilfr xii, **1**, 1057—1062.
1853. Sabanééva, M., *Quelques principes de structure des phrases complexes à proposition subordonée* (*en ancien français*), acilfr xii, **1**, 691—696.
1854. Sakari, Aimo, *Un vocable français et son équivalent finnois*, acilfr xii, **1**, 931—936.
1855. Sala, Marius, *Arhaisme și inovații în lexicul spaniolei americane*, sh, 1970, 87—93.
1856. Sala, Marius, *Phonétique et phonologie du judéoespagnol de Bucarest*, par . . ., Institut de linguistique, Bucarest, The Hague-Paris, Mouton, 1971, 223 p. [Editions, de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie, Mouton & Co. N. V., Publishers].
1857. Saltarelli, Mario, *Fonologia generativa dell'alghere*se, acilfr xxi, **1**, 311—314.
1858. Sădeanu, Florența, *Aspects de la relatinisation du vocabulaire en espagnol*, acil x, **4**, 555—559.
1859. Schmitt Jensen, Jorgen, *Une analyse fonctionnelle du subjonctif italien*, acilfr xii, **1**, 703—716.
1860. Scurtu, Vasile, *Unitatea romanică în terminologia înrudirii*, acilfr xii, **1**, 817—822.
1861. Shor, E. N., *Constructions syntaxiques sans mots-outils*, acilfr xii, **1**, 685—689.
1862. Silnitsky, G., *Les verbes bifonctionnels dans langues romanes, l'anglais et le russe*, acilfr xii, **1**, 273—276.
1863. Skubic, Mitja, *Il valore del piuccheperfetto nella prosa italiana contemporanea*, acilfr xii, **1**, 487—495.
1864. Smičicky, Lubomír, *Acerca de los nombres de establecimientos comerciales en Chile*, acilfr xii, **1**, 1069—1073.
1865. Solà, Joan, Verjat, Alain, *L'article et l'affaiblissement des bases en catalan*, acilfr xii, **1**, 621—625.
1866. Soldevila-Durante, Ignacio, *Sobre el lenguage los sentimientos en la Edad Media española* : **angustia, congoja**, *etc.*, acilfr xii, **1**, 981—986.
1867. Soloviov, V. P., *Calchierea frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*, acilfr xii, **1**, 1075—1079.
1868. Stepanova, A. N., *Sur la structure morphologique et graphique du mot français* (*Analyse des caractéristiques de manière du verbe français*), acilfr xii, **1**, 741—744.
1869. Suprun, A., *La locucion idiomática y el contexto* (*basándose en el idioma español*), acilfr xii, **1**, 919—924.

1870. Şandru-Olteanu, Tudora, *Gentilicios transformados en apelativos en español*, ACILFR XII, **1**, 973—979.
1871. Şandru, Tudora, *Problemas y orientaciones actuales en la investigación del español americano*, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 279—292.
1872. Ştefan-Drăghicescu, Janetta, *Quelques observations sur la valeur temporelle du passé simple et du passé composé en français et en roumain*, ACILFR XII, **1**, 455—462.
1873. Taeye-Henen, M. de, *Les verbes „sdruccioli" de la première conjugaison italienne*, ACILFR XII, **1**, 643—647.
1874. Tănase, Eugen, *Le français, langue internationale*, AUT, **7**, 1969, 29—32.
1875. Tănase, E., [intervenţie la comunicarea lui Eugenio Coseriu], ACILFR XII, **1**, 116.
1876. Tănase, Eugen, *Le féminin des adjectifs dans le français oral*, ACILFR XII, **1**, 635—641.
1877. Tucker, R., Rigault, A. et Lambert, W., *Le genre grammatical des substantifs en français : analyse statistique et étude psycho-linguistique*, ACIL X, **3**, 279—290.
1878. Tuţescu, Mariana, *Grupul nominal şi nominalizarea în franceza modernă contemporană*. Rezumat al tezei de doctorat. Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi. Facultatea de filologie, 1970, 25 p. [litografiat].
1879. Väänänen, V., *Sur le recensement des faites protoromans*, ACILFR XII, **1**, 141—145.
1880. Valdman, *Le e muet et la hiérarchie structurale du français*, ACIL X, **4**, 71—78.
1881. Valesio, Paolo, *La genèse du futur roman*, ACILFR XII, **1**, 807—813.
1882. Vasiliu, Emanuel, *La chronologie de la diphtongaison des lat.* [ẽ,ẽ] *et quelques problèmes connexes*, ACILFR XII, **1**, 391—392.
1883. Vassilieva-Švede, Olga, *Algunas tendencias en la evolucion de la estructura gramatical del español, catalán y portugués*, ACILFR XII, **1**, 497—504.
1884. Vázquez Cuesta, P., *Algunas observaciones sobre el uso del artículo en portugués del Brasil*, ACIL X, **1**, 871—876.
1885. Viñes, H., *Algunos Provenzalismos en romance navarro*, ACIL X, **4**, 837—842.
1886. Vintilă-Rădulescu, I., *Le rôle des facteurs internes dans la formation des idiomes créoles*, ACIL X, **4**, 813—818.
1887. Vlăduţ, Alexandra, *Le champ conceptuel de l'„intelligence" en français et en roumain*, ACILFR XII, **1**, 829—834.
1888. Warnant, L., *Un atlas phonétique du français actuel*, ACIL X, **2**, 209—215.
1889. Widłak, Stanislaw, *Problèmes des domaines et des motifs de l'apparition de l'indication linguistique : exemple italien*, ACILFR XII, **1**, 1081—1087.
1890. Wolf, E. M., *Variaciones morfofonémicas en la estructura de las lenguas románicas*, ACILFR XII, **1**, 261—266.
1891. Wunderli, Peter, *L'impératif de „vouloir" : subjonctif et indicatif* ACIL, XII, **1**, 557—568.
1892. * * * *Bulletin de la Société Roumaine de linguistique Romane (S.R.L.R.)*, Bucarest, **6**, 1969, 148 p.
1893. * * * *Quelques remarques sur la flexion nominale romane*, Bucarest, Société Roumaine de Linguistique Romane, 1970, 151[—153] p.
1894. * * * *Studii de hispanistică*, Societatea română de lingvistică romanică (S.R.L.R.), Bucureşti 1970, 151[—152] p.
Vezi şi nr. 1906.

★

Vezi şi nr. 48, 61, 65, 69, 70, 80, 81, 85, 87, 89, 90, 111, 150, 271, 562, 690, 726, 728, 741, 765, 767, 768, 803, 1082, 1153, 1299, 1303, 1304, 1312, 1314, 1315, 1323, 1416, 1489, 1548, 1549, 1550, 1998, 2155, 2156, 2158, 2162, 2166, 2174, 2178, 2194, 2195, 2197, 2198, 2205, 2208, 2209, 2221, 2258, 2259, 2261, 2264.

Recenzii

1895. Berea-Găgeanu, Elena, *Langue française : La syntaxe*, 1, février 1969, Paris, Larousse, 127 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 105—107.
1896. Carpov, Maria, *„Langue française" : La syntaxe*, 1, février 1969, Paris-Larousse, ANL, **20**, 1969, 260—263.
1897. Constantinescu, Radu, Giorgio Costamagna, *Tachigrafia notarile e scriitture segrete medioevali in Italia* (Fonti e Studi del Corpus Membranorum Italicarum, I), Roma, 1968, Studii, **23**, nr. 3, 1970, 665—666.
1898. Covaci, V., Harry Jacobson, *L'Expression imagée dans* **Les Thibault** *de Roger Martin du Gard*. CWC Gleerup. Lund, 1968, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 174—176.

1899. COVACI, V., Marguerite de Navarre, *Nouveles*. Texte critique établi et présenté par Yves Le Hir (Professeur à l'Université de Grenoble). Presses Universitaires de France, 1967, 307 p., SCL, **21**, nr. 4, 1970, 509—510.

1900. CRAŞOVEANU, D., *Langue française. La sintaxe* (R. Lagane — J. Pinchon), nr. 1, fevrier 1969, Larousse (Paris), AUT, **7**, 1969, 278—280.

1901. DAN, ILIE, Pierre Guiraud : *Patois et dialectes française*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968, 115 p., AUI, **16**, 1970, 139—141.

1902. GHEORGHIU, MĂRIOARA, Alfred Jeanrenaud : *Langue française contemporaine (morphologie et syntaxe)*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, 488 p., AUI, **16**, 1970, 163—164.

1903. GOGA, ECATERINA, N. N. Condeescu, *Introduction à la philologie française*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, 287 p., SCL, **21**, nr. 3, 1970, 384—385.

1904. GRAUR, A., Marcel Cohen, *Toujours des regards sur la langue française*, Editions sociales, Paris, 1970, 351 p., RRL, **15**, nr. 6, 1970, 601—602.

1905. GRAUR, AL., Pierre Guiraud, *Structures étimologiques du lexique français* (Collection „Langue et langage"), Larousse, Paris, 1967, 211 p., SCL, **22**, nr. 1, 1971, 84—85.

1906. GRAUR, AL., *Hispanistica* [pe marginea volumului *Studii de hispanistică*, 1970], RLit, **4**, nr. 10, 1971, 10.
Vezi nr. 1894.

1907. GROSSMANN, MARIA, Luan M. Lope Blanch, *El español de América*, Colección Aula Magna, Ediciones Alcalá, Madrid, 1968, 150 p., RRL, **15**, nr. 3, 1970, 301—303.

1908. ISTRATE, G., Iorgu Iordan, *Lingüistica Románica*. Evolución-corrientes-métodes. Reelaboración parcial y notas, de Manuel Alvar, Madrid, 1967 (XXII + 755 pagini), ANL, **21**, 1970, 179—181.

1909. MACOVEI, Z., Paul Hatet, *Précis méthodique d'orthografie et de citations, avec de pages blanches pour l'elève*, Paris, Librairie Delagrave, 1967, 192 p., Pol Gaillard, *Les clés de l'orthographe, théorie et pratique de l'orthographe grammaticale et de l'orthographe d'usage, classes de 6-e, 5-e, 4-3, 3-e*, Paris, Librairie Delagrave, 1968, 104 p., LucrŞt Oradea, **2**, 1968, 381—383.

1910. MARCU, MARIA, G. I. Ghidu, *Verbele franceze conjugate fără prescurtări* (*Les verbes français conjugués sans abréviations*), CIL, [3], 1970, 303—305.
Vezi nr. 1771.

1911. MIHĂESCU, H., A. Zamboni, *Contributo allo studio del latino epigrafico della X Regio Augustea* (*Venetia et Histria*). *Il lessico*. „Studi linguistici friulani", I, 1969, pp. 110—182. RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 565—566.

1912. POPESCU, O., Claude Cuenot, *Nouveau Lexique Teilhard de Chardin*, Paris, Seuil, 1968, 224 p., MO, **21**, nr. 5—6, 1969, 479.

1913. REIHEIMER-RÎPEANU, SANDA, *Glossaire des Patois de la Suisse Romande*, Editions Victor Attinger, Neuchâtel & Paris, tome V, fasc. 49, p. 1—56, 1968 ; fasc. 50, p. 57—112, 1969, RRL, **15**, nr. 3, 1970, 299—301.

1914. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, Lennart Carlsson, *Le type* C'est le meilleur livre qu'il ait jamais écrit *en espagnol, en italien et en français*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Romanica Upsaliensia, Uppsala, 1969, 92 p., RRL, **15**, nr. 4, 1970, 411—412.

1915. REINHEIMER, SANDA, Antonin Duraffour, *Glossaire des Patois Francoprovençaux*, publié par L. Malapert et M. Gonon sous la direction de P. Gardette, Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1969, XXXVIII + 718 p. + 1 carte, RRL, **16**, nr. 1, 1971, 75—76.

1916. ROBU, CORNEL, Paolo Valesio : *Strutture dell'alitterazione, Gramatica, retorica e folklore verbale* (Zanichelli Editore Bologna, 1968), Tribuna, **14**, nr. 19, 1970, 5.

1917. SALA, MARIUS, Juan M. Lope Blanch, *El léxico indígena en el español de México*, [Mexico], Colegio de México, [1969], 78 p., RRL, **15**, nr. 4, 1970, 412—414.

1818. TEKAVČIĆ, PAVAO, Paul M. Gaeng, *An Inquiry into Local Variations in Vulgar Latin, as Reflected in the vocalism of Christian inscriptions*. University of North Carolina, Studies in Romance Languages and Literatures n° 77, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1968, 299 p., RRL, **15**, nr. 4, 1970, 404—411.

1919. VINCENZ, ILEANA, Horst Isenberg, *Das direkte Object im Spanischen*, Akademie-Verlag, Berlin, 1968, 277 p., SCL, **21**, nr. 2, 1970, 260—262.

1920. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *La grammaire du français parlé. Le français dans le monde*, VIII (1968), 57, 80 p., RRL, **15**, nr. 3, 1970, 303—304.

1921. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Academia Republicii Socialiste România, Institutul de lingvistică din București, *Crestomație romanică*, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan, vol. al III-lea, *Secolele al XIX-lea — al XX-lea*, partea II, București, 1968, 1331 p., LR, **19**, nr. 6, 1970, 567—571.

1922. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Lüdtke, Helmut, *Geschichte des romanischen Wortschatzes*, t. I, Wandlungen innerhalb der Romania von der Antike bis zur Gegenwart, t. II, Ausstrahlungsphänomene und Interferenzzonen, Verlag Rombach, Freiburg, 122 + 146 p., RRL, **15**, nr. 6, 1970, 614—616.

1923. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Greive Artur, *Etimologische Untersuchungen zum französischen* **h** *aspiré*, „Romanische Etimologien" n° 3, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1970, 321 p., RRL, **16**, nr. 1, 1971, 76—77.

1924. VRABIE, EMIL, *Studii linguistici friulani*, I (con un allegato), diretti da G. B. Pellegrini, Udine, 1969, 317 p., SCL, **21**, nr. 3, 1970, 381—384.

1925. * * * Iorgu Iordan — John Orr, *Introduction to Romance Linguistics*, Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1451.

★

Vezi și nr. 483, 2203.

X. *SLAVISTICĂ*

1926. BAUER, JA., *Problema klassifikacij pridatočnyh predloženij v slavjanskih jazykah*, ACIL X, **2**, 999—1005.

1927. BIHARI, I., *O zakonomernosti upotreblenija glagol'nyh vidov v pridatočnyh predloženijah vremeni*, ACIL X, **2**, 895—900.

1928. BOJKO, M. F., *Mnogoznačnost'slova v tvorčestve lesi ukrainski*, ACIL X, **4**, 1141—1148.

1929. BOLOCAN, G., *Odna morfologičeskaja kal'ka v nekotoryh bolgarskih govorah*, ACIL X, **4**, 783—787.

1930. BOLOCAN, GH., *Sistemul vocalic în graiurile bulgarilor catolici*, StSl, **2**, 1971, 149—178.

1931. BROSS, J. S., *Pronoun reference in Russian. A Study of the Antecedents of the Russian 3rd Person Pronoun*, ACIL X, **4**, 455—459.

1932. BUCĂ, M., *Probleme ale sinonimiei lexicale (Cu privire specială la limba rusă contemporană)*. Rezumatul tezei de doctorat. Timișoara. Universitatea București, Institutul de limbi străine. Facultatea de limbi slave, 1969, 44 p. [litografiat].

1933. BUCĂ, M., *Analiza distributivă a sinonimelor. (Observații asupra limbii ruse)*, AUT, **7**, 1969, 63—78.

1934. CASTAGNOU, J.-D., *Some problems of the verbal aspect in the slavonic languages*, ACIL X, **2**, 771—776.

1935. CRUCERU, C., *Cuvinte românești cu rotacism în graiurile polone subcarpatice*, AUBLLR, **18**, nr. 1, 1969, 47—52.

1936. DAMBE, V., *Harakternye slovoobrazovatel'nye tipy toponimii Latvijskoj SSR*, ACIL X, **4**, 1099—1104.

1937. DERBYSHIRE, W. W., *Foreign borrowings as Homonyms in Russian*, ACIL X, **4**, 535—550.

1938. FRYDRICH, M., *Common Slavic models of river names*, ACIL X, **4**, 1089—1091.

1939. GUȚU, OLIMPIA, *Funcții sintactice ale conjuncției* **Да** *în documentele slavo-române*, StSl, **2**, 1971, 91—99.

1940. HORNUNG, W., *Probleme der Struktur — und Komponentenanalyse russischer Mehrwortermini*, ACIL X, **2**, 613—618.

1941. HORTBATSCH, O., *Die Wortbildung und der Wortschatz der Kindersprache im Slavischen*, ACIL X, **3**, 157—170.

1942. IONESCU, ANCA IRINA, *Cu privire la evoluția opozițiilor „personal — non-personal" și „animat — inanimat" în limbile slave*, AUBLSl, **18**, 1969, 75—89.

1943. IVANOV, ANDREI, *Despre iterație morfematică (cu referire specială la genul neutru în unele graiuri lipovenești)*, AUBLSl, **18**, 1969, 57—63.

1944. JOSSELSON, H. H., *Computer study of vowel insertion in the Russian substantive declension*, ACIL X, **4**, 875—880.

1945. KLIMAS, A., *Some questions concerning the relationship of Baltic and Slavic*, ACIL X, **4**, 689—715.

1946. KNISBACHER, J. M., *Methods for reducing multiple analyses in a machine translation grammar of Russian*, ACIL X, **4**, 979—982.
1947. KOPCZYŃSKA, Z. et MAYENOWA, M.-R., *Sur certaines propriétés phonétiques du vers polonais*, ACIL X, **3**, 39—41.
1948. KORN, D. and PODVOLL, S., *Stem modification : a generative approach to the Russian imperative*, ACIL X, **4**, 353—355.
1949. LÖTZSCH, R., *Zur Frage der Interferenz morphologischer Systeme (Am Beispiel slawischer Tempussysteme)*, ACIL X, **4**, 789—795.
1950. MAHNKEN, I., *Zur Frage der Vokalreduktion in den slawischen Sprachen*, ACIL X, **4**, 191—195.
1951. MAI, E., *Zur Darstellung der Kazusbeziehungen in einer generativen Transformationsgrammatik des Russischen und des Bulgarischen*, ACIL X, **2**, 1133—1136.
1952. MIHAL'ČI, D. E., *O grammatike I. V. Pauze (1670—1725)*, ACIL X, **2**, 267—273.
1953. MIHĂILĂ, G., *1100 de ani de la moartea marelui cărturar slav Constantin-Chiril filozoful*, LL, **23**, 1969, 9—20.
1954. MIHĂILĂ, G., *Evangheliarul slavon de la Reims. Câteva precizări*, SCL, **21**, nr. 5, 1970, 565—576.
1955. MIHĂILĂ, G., *Răspîndirea în Țările Române a scrierilor despre viața și activitatea fraților Constantin-Chiril și Metodie din Salonic*, StSl, **2**, 1971, 7—56.
1956. MOLLOVA, M., *Coïncidence des zones linguistiques bulgares et turques dans les Balkans*, ACIL X, **2**, 217—221.
1957. MRÁZEK, R., *Typologie des einfachen Satzes im Slawischen in Bezug zu anderen europäischen Sprachen*, ACIL X, **3**, 639—645.
1958. MURAV'EVA, V. N., *Nekotorye statističeskie zakonomernosti russkogo udarenija*, ACIL X, **4**, 185—190.
1959. MÜLLER-OTT, D., *Slawische Deminutiva mit Suffixen mit dem Element* **-k-**. *Produktivität und relative Häufigkeit der Suffixe*), ACIL X, **4**, 571—582.
1960. NAYLOR, K. E. JR., *On the morphophonemic hierarchy of slavic accentual systems*, ACIL X, **4**, 181—184.
1961. NESTORESCU, VIRGIL, *Cuvinte românești în limba bulgară*, StSl, **2**, 1971, 141—146.
1962. NIKITIN, V. M., *Raznovidnosti upravlenija kak tipa svjazi slov v russkom jazyke*, ACIL X, **2**, 941—945.
1963. OLTEANU, PANDELE, *Izvoare și versiuni bizantino-slave ale omiliei lui Varlaam despre „Înmormîntarea lui Hristos"*, StSl, **2**, 1971, 57—89.
1964. PAULS, JOHN P., *Change of* **e** > **'o** *in the dialect of Northwest Polissye, BSSR*, ACIL X, **2**, 223—225.
1965. POPOV, K. P., *Vlaho-bolgarskaja pis'mennost'v kačestve istočnika istorii bolgarskogo jazyka*, ACIL X, **4**, 723—731.
1966. REGUȘ, CORNELIU, *Flexiunea verbală în graiul huțul din valea Sucevei*, StSl, **2**, 1971, 255—274.
1967. REGUȘ, CORNELIU, *Influența limbii române asupra graiurilor ucrainene din R.S. România*, LR, **20**, nr. 2, 1971, 159—174.
1968. ROBCIUC, I., *Morfologia graiului ucrainean din Măriței (jud. Suceava)*, StSl, **2**, 1971, 275—312.
1969. SESERMAN-REGUȘ, ASPAZIA, *Prepozițiile și graiurile ucrainene (bucovinene și huțule) din nordul Moldovei*, StSl, **2**, 1971, 217—254.
1970. SOLOVIEV, V. P., *Frazeologičeskie paralleli v jazykah jugo-vostočnoj Evropy*, ACIL X, **3**, 575—579.
1971. SUNIK, O. P., *O nenominativnyh konstrukcijah predloženija* ACIL X, **2**, 985—987.
1972. TARANENKO, I. I., *Taras Ševčenko i ukrainskij literaturny jazyk*, ACIL X, **4**, 1155—1163.
1973. TOMICI, MILE, *Graiul sîrbesc din Svinița. (Fonetică, fonologie, morfologie)*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din București. Institutul de limbi și literaturi străine. Facultatea de limbi slave, 1970, 22 p. [rotaprint].
1974. TOMICI, MILE, *Sistemul verbal al graiului sîrbesc din Svinița, județul Mehedinți*, StSl, **2**, 1971, 179—216.
1975. VAIMBERG, S., *Despre analiza contrastivă a limbilor (cu aplicații la topica adjectivului în limbile rusă și română)*, AUBLSl, **18**, 1969, 47—55.
1976. VANEK, A. L., *On some problems in the phonology of Czech conjugation*, ACIL X, 229—244.
1977. VASCENCO, V., *O morfemnom zaimstvovanii v antroponimii*, ACIL X, **4**, 1117—1124.
1978. VASCENCO, VICTOR, *Nume de persoană lipovenești (prenumele feminine în graiul din comuna Carcaliu, jud. Tulcea)*, SCL, **21**, nr. 4, 1970, 473—490.

1979. VRABIE, EMIL, *Contribution à l'étude des emprunts linguistiques (À propos des éléments d'origine roumaine dans la langue ukrainienne)*, ACIL X, **4**, 797—803.
1980. VRABIE, EMIL, *Elemente vechi românești în terminologia cinegetică polonă*, StSl, **2**, 1971, 127—139.
1981. WIDNÄS, M., *La genèse de la proposition relative avec le pronom* **čto** *en russe*, ACIL X, **2**, 995—997.
1982. * * *, *Studii de slavistică*. Vol. II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 433 p.

★

Vezi și nr. 47, 54 bis, 108, 337, 360, 562, 746, 747, 763, 775, 776, 777, 784, 790, 791, 799, 818, 885, 931, 936, 940, 950, 961, 1104, 1228, 1295, 1314, 1316, 1323, 1324, 1638, 1749, 1867, 2084, 2256, 2266.

Recenzii

1983. MAZILU, DAN HORIA, Academia de Științe a R.S.S. Ucrainene, Institutul de lingvistică „A. A. Potebnea", *Ukrain'ska dialektna morfologija* (*Morfologie ucraineană dialectală*), Kiev, 1969, 200 p., FD, **7**, 1971, 320—323.
1984. PANȚIRU, M., N. M. Șanski; *Očerki po russkomu slovoobrazovaniju* (Studii cu privire la derivarea rusească), Moscova, 1968, 310 p., AUI, **16**, 1970, 159—163.
1985. VINȚELER, O., V. A. Belošapkova, *Složnoe predloženije v sovremennom russkom jazyke nekotoryje voprosy teorij*), Moscova, 1967, 170 p., CL, **15**, nr. 1, 1970, 183—184.
1986. * * *, *Revista „Bibliotekar"*, Belgrad, 1968, nr. 5, 200 p., ST, **22**, nr. 3—4, 1970, 304—305.

★

Vezi și nr. 996, 997, 1009, 1044, 1051.

XI. *LIMBA ALBANEZĂ*

Vezi nr. 690, 724, 787.

Recenzii

1987. BRÂNCUȘ, GR., *„Meshari" i Gjon Buzukut*, botim kritik (*„Le Missel" de Gjon Buzuku*, édition critique), vol. I—II, par Eqrem Çabej, Tirana, 1968, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 414—417.
1988. DJAMO-DIACONIȚĂ, LUCIA, *Universiteti Shtetëror i Tiranës*. Instituti i historisë e i gjuhësisë, *„Meshari" i Gjon Buzukut (1555)*. Botim kritik punuar nga Eqrem Çabej. Pjesa e parë, Hirje dhe transliterim; Pjesa e dytë, Faksimile dhe transkribim fonetik, Tirana, 1968, 300 + 404 p., SCL, **21**, nr. 2, 1970, 257—260.
1989. M[IHĂESCU], H[ARALAMBIE], J. Gjinari, *Pour l'histoire des dialectes de l'albanais*, „Studia Albanica", VI, 1969, p. 107—124, RESEE, **8**, nr. 1, 1970, 158—159.
1990. MIHĂESCU, H., Martin Camaj, *Lehrbuch der albanischen Sprache*. Harrassowitz, Wiesbaden, 1969, XII, 136 p., RRL, **15**, nr. 2, 1970, 169—171.
1991. MIHĂESCU, H., *„Mëshari" i Gjon Buzukut (1555)*. Botim kritik punuar nga Eqrem Çabej. Pjesa e pare : Hirje dhe transliterim. Pjesa e dytë : Faksimile the transkribim fonetik [„Le Missel" de Gjon Buzuku (1555). Edition critique élaborée par Eqrem Çabej. Premier volume : Introduction et translittération. Second volume : Fac-similés et transcription phonétique]. Tirana, 1968, 300 + 400 pp. (Universiteti Shtetëror i Tiranës. Instituti i Historisë e i Gjuhësisë), RESEE, **8**, nr. 3, 1970, 552—553.
1992. MIHĂESCU, H., G. Uhlisch, *Die griechischen Lehnwörter im Albanischen*. „Das Altertum" XV, 1969, pp. 169—175, RESEE, **8**, nr. 3, 1970. 566.

1993. M[IHĂESCU], H., A. Kostallari, *Les composés désidératifs et impératifs de l'albanais.* „Studia Albanica", VI, 1, 1969, pp. 61—106, RESEE, **8**, nr. 4, 1970, 749—750.

★

Vezi şi nr. 801, 807, 815, 824, 830, 832.

XII. *LIMBA BASCĂ*

1994. LAFON, R., *Structure de la déclinaison basque*, ACIL X, **4**, 297—301.

XIII. *LIMBA COREEANĂ*

1995. HONG GI MOON, *Theories on the letters and sounds reflected in the Korean letters created in the 15th century*, ACIL X, **2**, 241—245.

XIV. *LIMBA JAPONEZĂ*

1996. GROOTAERS, W. A., *Nouvelles méthodes et nouveaux problèmes : Le nouvel atlas linguistique du Japon*, ACIL X, **2**, 113—118.
1997. IZUI, H., *Ditopical expression in Japanese and some other language*, ACIL X, **2**, 1027—1030.
1998. PEIXOTO DA FONSECA, F. V., *L'influence de la langue portugaise sur le vocabulaire japonais*, ACIL X, **4**, 843—848.

★

Vezi şi nr. 600, 609, 2193.

XV. *LIMBA MAGHIARĂ*

1999. BAKÓ, BELA, *Közmüvelödés — nyelvkultura* [Cultură de masă — cultura limbii], Korunk, **29**, nr. 6, 1970, 927—932.
2000. BÁN, PÉTER, *Székelymuzsnai tájszók* [Cuvinte regionale din Mujna], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 185—195.
2001. BALOGH, EDGÁR, *Nyelvkultúra* [Cultura limbii], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1291—1292.
2002. BODOR, ANDRÁS, *Székely rovásírásos szövegek megfejtése* [Descifrarea unor texte secuieşti de scriere runică], Korunk, **29**, nr. 4, 1970, 604—605.
2003. BRAUCH, MAGDA, *A nominális szerkesztésmód mint stilisztikai eljárás* [Construcţiile nominale ca procedeu stilistic], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 343—347.
2004. BURA, LÁSZLÓ, RÖG, JÓZSEF, *Túrterebesi tájszók* [Cuvinte regionale din Turulung], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 187—189.
2005. CSÁC, LÁSZLO, *Bélfenyér családnevei (1580—1966)* [Nume de familie din Belfir], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 59—73.
2006. CSÁLLANY, DEZSŐ, *Székely rovásírásos szövegek megfejtése* [Descifrarea unor texte secuieşti de scriere runică], Korunk, **29**, nr. 4, 1970, 606—613.
2007. CSEKE, ÉVA, „*Képességhatározó*?", Elöre, **24**, nr. 6982, 17 apr. 1970, 2; *Téves kapcsolás*, nr. 7104, 10 sept. 1970, 2; *Az illetőt illetően*, nr. 7194, 24 dec. 1970, 2.

2008. Dankanits, Ádám, *Rovásírásos sorok 1624 — ből* [Cîteva rînduri cu scriere runică din 1624], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 378—379.

2009. P. Dombi, Erzsébet, *Színes hangok, hangos illatok*, Előre, **24**, nr. 7158, 12 noiemb. 1970, 2.

2010. Gálffy, Mózes, *A müszóhasználat kapcsán*, Előre, **24**, nr. 6976, 10 apr. 1970, 2; *Illető — rendelkezik — orientálás*, nr. 6987, 23 apr. 1970, 2; *A népetimológia egy „újabb" példája*, nr. 6997, 7 mai 1970, 2; *Egyes „jelentéktelennek" látszó szavakról*, nr. 7003, 14 mai 1970, 2; *Még egyszer amelyről*, nr. 7039, 25 iun. 1970, 2; *Minden energiájukkal és hozzáértesükkel*, nr. 7045, 2 iul. 1970, 2; *Ültetveny-e a vetés?* nr. 7052, 10 iul. 1970, 2; *Amennyiben*, nr. 7058, 17 iul. 1970, 2; *As autóbusz* **szalad** *az út bukdácsol*, nr. 7064, 24 iul. 1970, 2; *„Utazik" a nevetésre*, nr. 7176, 3 dec. 1970, 2; *Rálép a humor pedáljára*, nr. 7182, 10 dec. 1970, 2.

2011. Gálffy, Mózes, *Tájékoztato a Fekete — Kőrös völgyi nyelvjárásrol. — Műhely*, Művelődés, **23**, nr. 1, 1970, 42—43.

2012. B. Gergely, Piroska, *Inaktelke személynévrendszere* II [Sistemul antroponimic al comunei Inucu], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 39—58.

2013. Cs. Gyímesi, Éva, *Szintjén és keretében*, Előre, **24**, nr. 6963, 26 mart. 1970, 2; *Tisztelt Szerkesztőse*, nr. 6970, 3 apr. 1970, 2; *„Pontra tenni"*, nr. 7069, 30 iul. 1970, 2.

2014. Horváth, István, *Ózdi tájszavak* [Cuvinte regionale din Ozd], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 179—185.

2015. Janitsek, Jenő, *Bibarcfalva és Bodos helynevei* [Toponimele comunelor Biborţeni şi Bodoş], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 364—371.

2016. Karsay, Erzsébet, *Adalékok a szórend vizsgálatának módszertani kérdéseihez Mikszáth nyelve alpján* [Contribuţii la problemele metodologice ale studierii topicii pe baza limbii lui Mikszáth], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 151—158.

2017. Lőrinczi, Reka, *„Struccol" — e a* **struce?** Előre, **24**, nr. 7128, 8 oct. 1970, 2; *Dósa elek ürügyén*, nr. 7134, 15 oct. 1970, 2.

2018. Márton, Gyula, *Egy abszolút sűrűségű ponthálózattal készülö tájnyelvi atlas tanulságaibol* [Din învăţămintele unui atlas regional cu densitate de puncte absolute] NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 9—25.

2019. Márton, Gyula, *Útmutató a személy és állatnevek gyüjtéséhéz*, Művelődés, **23**, nr. 2, 1970, 42—43.

2020. Márton, Gyula, *Adatok egy szánalkatrész nevének ismeretéhez a romániai magyar nyelvjárásokban* [Termeni privitori la „crucea saniei" în graiurile maghiare din România], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 242—256.

2021. Márton, Gyula, *A szilágysági nyelvjárás*, Művelődés, **23**, nr. 6, 1970, 45—47.

2022. Máthé, János, *Hermányi tajszójegyzék*, Művelődés, **23**, nr. 2, 1970, 53—58.

2023. Murádin, László, *Egy mezösegi mássalhangzó — változás* [O alternanţă consonantică în graiul maghiar din cîmpia Transilvaniei], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 335—342.

2024. Nagy, Jenő, *Sófalva község hangrendszerének idótartam — viszonyairól* [Durata sunetelor în graiul comunei Sărata], NYIK, **14**, nr. 1, 1070, 75—91.

2025. Nagy, Jenő, *Egy heliesírási felmérés tanulságai* [Concluziile unei investigaţii de ortografie], Korunk, **29**, nr. 11, 1970, 1750—1755.

2026. Nagy, Kálmán, *Kis magyar nyelvtankönyv különös tekintettel a nyelvhelyesség mindennapi kérdéseire*, Bukarest, „Kriterion Konyvkiado", 1970, 160 p.

2027. Nagy, Kálmán, *Az irodalmi nyelvi norma kérdéséhez. Az irodalmi nyelv fogalmának szokatlan megközelítése*, Utunk, **15**, nr. 17, 1970, 8—9.

2028. Nagy, Kálmán, *Hangsúly és jelző. Gondolatok a beszélt nyelvről*, Utunk, **15**, nr. 30, 1970, 4—5; nr. 31, 1970, 2—3.

2029. J. Nagy, Maria, *Vajda János* **Szerelem átka** *című dalciklusának stílusa a szóhasználat tükrében* [Stilul ciclului de cîntece „Szerelem átka" al lui János Vajda oglindit în vocabular], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 27—38.

2030. J. Nagy, Maria, *Egy Asztalos — novella szöveg-struktúrá jának stilisztikai értelmezései* [Interpretările stilistice ale structurii textului unei nuvele de István Asztalos], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 257—271.

2031. J. Nagy, Maria, *Van-e munkacsúcs?* Előre, **24**, nr. 7075, 6 aug. 1970, 2; *A mosoly is eltörhetik*, nr. 7140, 22 oct. 1970, 2; *Párkáló hely és agyebek*, nr. 7165, 20 noiemb. 1970, 2; *Ügyes ügyetlenség*, nr. 7188, 17 dec. 1970, 2.

2032. Oláh, Ferenk, *Készlet — elmélet?* Előre, **24**, nr. 7027, 11 iun. 1970, 2; *Margita vagy Margitta?* nr. 7098, 3 sept. 1970, 2; *Szemlétető vagy vizuális agitáció?* nr. 7116 24 sept. 1970, 2.

2033. PÉNTEK, JÁNOS, *A néprajzi leírás néhány kérdése a népi foglalkozások szókincsének vizsgálatában* [Cîteva probleme ale descrierii etnografice în cercetarea terminologiei populare], STUBB, **16**, fasc. 1, 1971, 67—78.
2034. PÉNTEK, JÁNOS, *Kétségek olvasás közben*, Előre, **24**, nr. 7110, 17 sept. 1970, 2; *Leiterjakab vagy tükörző?* nr. 7122, 1 oct. 1970, 2.
2035. RÁDULY, JÁNOS, *Kibébi helynevek a XVIII—XIX. századból* [Toponime din sec. al XVIII-lea — al XIX-lea ale comunei Chibed], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 372—375.
2036. SZABÓ, ATTILA T., *Anyanyelvünk életéből. Válogatott tanulmányok, cikkek.* 1. [kötet]. Bukarest, Kritérion Könyvkiadó, 1970, 576 p.
Vezi şi nr. 2047, 2048, 2050, 2051, 2054.
2037. SZABÓ, ATTILA T., *Széljegyzetek két koloszvári XVI. századi nyelvemlékhez* [Note marginale la două monumente de limbă din secolul al XVI-lea], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 361—363.
2038. SZABÓ, ATTILA T., *Meghalt Mátyás király . . .*, Művelődés, **23**, nr. 5, 1970, 48.
2039. SZABÓ, ATTILA T., *Egy erdélyi szölyi szótörténeti tár szerkesztése közben*, IS, **18**, nr. 7, 1970, 36—53.
2040. SZABÓ, ATTILA T., *Irodalmon kívül?* IS, **18**, nr. 7, 1970, 54—60.
2041. SZABÓ, ZOLTÁN, *Some problems of Hungarian word-formation within the framework of a generative grammar*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 385—388.
2042. SZÁBO, ZOLTÁN, *Are there two or Theree Kinds of Affixes in Hungarian*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 511—513.
2043. SZILÁGYI, JÚLIA, *A mü es kora* [*Beszélgetes Szigeti Józseffel, a fenti cimet viselö, megjelenés előtt álló munko szerzőjével*], Új Élet, **13**, nr. 10, 1970, 19.
2044. VÖŐ, GABRIELLA, *Egy roman mesemondö kétnyelvü meseváltozatai* [Transpunerea artistică a poveştilor populare de un povestitor bilingv], NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 121—132.
2045. ZSEMLYEI, JÁNOS, *A muvészi körülirásról*, Előre, **24**, nr. 7170, 26 noeimb. 1970, 2.
2046. ZSIGMOND, JAKÓ, *Az irás fejlődéséről*, Művelődés, **23**, nr. 12, 1970, 54—57.

★

Vezi şi nr. 102, 760, 761, 1297, 1322, 2200, 2201, 2245, 2249, 2250, 2251.

Recenzii

2047. GÁLFFY, MÓZES, *Anyanyelvünk életéből* [de Szabó T. Attila], IS, **18**, nr. 7, 1970, 60—68.
Vezi nr. 2036.
2048. KELEMEN, BÉLA, Szabó T. Attila, *Anyanyelvünk életéből*, Válogatott tanulmányok, cikkek I, Kriterion Kiadó, Bukarest, 1970, 574 l., NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 361—383.
Vezi nr. 2036.
2049. KÓSA, FERENK, Egriné Abaffy Erzébet, *XVI századi nyugat-dunántúli missilisek helyesírásáról*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1969. 71 l. Nyelvtudományi Értekezések 62. sz., NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 215—216.
2050. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *Anyanyelvünk életéből* [de Szabo T. Attila], Utunk, **15**, nr. 28, 1970, 1, 2.
Vezi nr. 2036.
2051. NAGY, JENŐ, *Anyanyelvünk életéből* [de Szabó T. Attila], Művelődés, **23**, nr. 8, 1970, 51—52, 57.
Vezi nr. 2036.
2052. SZABÓ, ATTILA T., *Újabb magyarországi nyelvtörténeti kiadványok* [Noi lucrări de istoria limbii publicate în Ungaria] NYIK, **14**, nr. 1, 1970, 207—214.
2053. ZSEMLYEI, JÁNOS, Márton Gyula, *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*, Budapest, 1969. Nyelvtudományi Értekezések 66. sz. 112 l., NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 383—385.
2054. * * * Szabó T. Attila, *Anyanyelvünk életéből*, Korunk, **29**, nr. 4, 1970, 624.
Vezi nr. 2036.

XVI. *LIMBI AMERINDIENE*

2055. CALLAGHAN, C. A., *Problems in American Indian comparative work*, ACIL X, **4**, 667—671.
2056. HANZELI, V. E., *The Algonquin R-dialect in historical records*, ACIL X, **2**, 85—89.

Recenzii

2057. BELCHIȚĂ, ANCA, Walter A. Wolfram, *A Sociolinguistic Description of Detroit Negro Speech*, Center for Applied Linguistics, Washington, 1969, XVII + 237 pagini, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 262—266 [cu 2 figuri în text].

XVII. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

2058. CORNYN, M. S., *Aspect in the Burmese verb expression*, ACIL X, **4**, 301—304.
2059. GASDE, D., *Zur semantischen Relevanz der chinesischen Töne*, ACIL X, **2**, 423—426.
2060. SCOVEL, TH., *Some aspect markers in Thai and Mandarin*, ACIL X, **2**, 1015—1020.
2061. SPENCER, M. I., *The verb-***le** *object construction and sentence intonation contours in contemporary Mandarin Chinese*, ACIL X, **2**, 855—857.

★

Vezi și nr. 223, 1199.

XVIII. *LIMBI DRAVIDIENE*

2062. SHANMUGAN, R., *Tamil phonemic analysis*, ACIL X, **4**, 281—295.
2063. SJOBERG, A. F., *Negative verb roots in dravidian and ural-altaic*, ACIL X, **2**, 777—778.

XIX. *LIMBI FINO-UGRICE*

2064. FLIFLET, A. L., *Une évaluation structurale du système syllabique finnois*, ACIL X, **4**, 131.
2065. HASSELBRINK, G., *Südlappische Verbalnomina*, ACIL X, **4**, 583—587.
2066. MINN, E. K., *Contrast of animate vs. inanimate in the Finno-Ugric case systems*, ACIL X, **4**, 371—374.

☆

Vezi și nr. 1854.

XX. *LIMBI INDIENE*

2067. BARKHUDAROV, A., *Novosanskritizmy sovremennogo hindi*, ACIL X, **4**, 551—553.
2068. GILL, H. S., *Syntaxe fonctionnelle du pendjabi*, ACIL X, **2**, 1051—1057.
2069. MANESSY-GUITTON, J., *Recherches sur la formation de skr.* **Duhitár-**, ACIL X, **4**, 659—665.
2070. MISRA, V. N., *Structural meaning: an indian standpoint*, ACIL X, **2**, 555—559.

2071. PANDEY, I., *Teaching of hindi to other linguistic groups and the problem of standardisation*, ACIL X, **4**, 995—1001.
2072. RUPLIN, F. A. and STEINMETZ, D. B., *A transformational-generative phonology of sindhi*, ACIL X, **4**, 51—55.
2073. SINGH, J. D., *The bases sanskrit phonology*, ACIL X, **4**, 145—153.
2074. VATUK, V. P., *Poetics and genre-typology in Indian folklore*, ACIL X, **3**, 107—114.

☆

Vezi şi nr. 1689.

XXI. *LIMBI INDO-EUROPENE*

2075. APOR, É., *Some problems of word-formation in modern persian*, ACIL X, **4**, 617—620.
2076. BĂLTĂCEANU, M. F., *Description phonologique du vocalisme de l'arménien classique*, ACIL X, **4**, 139—144.
2077. BOLELLI, T., *Quelques problèmes de méthode dans la linguistique indo-européenne*, ACIL X, **4**, 621—628.
2078. CIGNAC, F. T., *Bilingualism in greco-roman Egypt*, ACIL X, **4**, 677—682.
2079. DURIDANOV, I., *Die Stellung des Päonischen*, ACIL X, **4**, 759—763.
2080. FERRELL, J., *The status the locative case in Indo-European the consonant stems and the endingless locative*, ACIL X, **4**, 639—643.
2081. FISCHER, I., *Les inscriptions de Würmlach sont-elles vénètes?*, ACIL X, **4**, 683—687.
2082. GAMKRELIDZE, T. V., *Kartvel'skij indoevropejskij : tipologija rekonstruirovannyh jazykovyh sistem*, ACIL X, **3**, 623—625.
2083. GARIBJAN, A. S., *Lingvističeskoj pit'obrazovanija sovremennogo armjanskogo jazyka*, ACIL X, **4**, 739—740.
2084. HOŘEJŠÍ, V., *Quelques aspects de l'évolution du genre grammatical dans les langues indo-européennes (surtout dans les langues slaves)*, ACIL X, **4**, 417—420.
2085. JACQUIER, HENRI, *Veda, cel mai vechi text indo-european*, Steaua, **21**, nr. 4, 1970, 80—83.
2086. JAZAYERY, M. A., *Observations on stylistic variation in Persian*, ACIL X, **3**, 447—457.
2087. KNOBLOCH, J., *Indogermanische Etymologien*, ACIL X, **4**, 647—653.
2088. MASTRELLI, C. A., *La notion de „proche" dans les langues indo-européennes*, ACIL X, **4**, 517—520.
2089. MOLDOVEANU, IORDACHE, MOLDOVEANU, BĂLAȘU, AGHINII, NICOLAE, *Limba traco-dacilor*, [I], *Descifrarea inscripțiilor pelasgo-traco-illire*, Săptămîna, nr. 7, 1971, 3, 13; [II], nr. 10, 1971, 5; [III], nr. 15, 1971, 6.
Vezi şi nr. 2097, 2098, 2099, 2101, 2102, 2104.
2090. POGHIRC, C., *Les rapports entre le thraco-dace et le balto-slave*, ACIL X, **4**, 765—771.
2091. PUHVEL, J., *„Perfect tense" and „middle voice". An indo-european morphological mirage*, ACIL X, **4**, 629—634.
2092. RUSSU, I. I., *Limba traco-dacă mai trăiește!* [convorbire de Simion Săveanu], Magazin, **15**, nr. 697, 1971, 2.
2093. SGALL, P., *Typology and the developement of indo-european languages* ACIL X, **3**, 505—511.
2094. SIRUNI, H. DJ., *Considérations sur le dialecte arménien des Pays Roumains*, SAO, **7**, 1968, 133—166.
2095. STEFANINI, R., *The adjectival genitive in luwian and lycian*, ACIL X, **4**, 645—646.
2096. VRACIU, A., *Asupra raporturilor dintre hitită și alte limbi indo-europene*, AUI, **16**, 1970, 9—34.

☆

Vezi şi nr. 1267, 1681.

Recenzii

2097. COJA, ION Z., *Descifrarea inscripțiilor pelasgo-traco-illire?* [pe marginea articolului *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], Săptămîna, nr. 8, 1971, 13.
Vezi nr. 2089.
2098. HÎNCU, RADU, *Tot despre traco-frigiană* [pe marginea articolului *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], Săptămîna, nr. 15, 1971, 7.
Vezi nr. 2089.

2099. H. S. [scrisoare deschisă adresată redactorului-şef al revistei în legătură cu articolul *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], Săptămîna, nr. 8, 1971, 13. Vezi nr. 2089.

2100. Iordănescu, Aurel, I. I. Russu, *Illirii. Istoria, limba şi onomastica. Romanizarea* (Biblioteca istorică XVII), 302 p. + 1 hartă, Editura Academiei, 1969, StIst, **15**, 1970, 263—267.

2101. Macrea, D., *O parodie istorico-lingvistică* [pe marginea articolului *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], rlit, **4**, nr. 5, 1971, 12. Vezi nr. 2089.

2102. Manu, Emil, *Comentariul unui nespecialist la o discuţie de „specialitate"* [pe marginea articolului *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], Săptămîna, nr. 9, 1971, 5.

2103. M[ihăescu], H[oralambie], I. I. Russu, *Illirii. Istoria, limba şi onomastica. Romanizarea* [Les Illyres. Histoire, langue et onomastique. Romanisation], Bucarest, Editura Academiei, 1969, 302 p. + 1 carte („Biblioteca istorică", 17), resee, **8**, nr. 1, 1970, 158—159.

2104. Nedelescu, Ion, *În legătură cu limba traco-dacilor* [pe marginea articolului *Limba traco-dacilor* din „Săptămîna", nr. 7, 1971, 3, 13], Săptămîna, nr. 8, 1971, 13. Vezi nr. 2089.

2105. * * *, I. I. Russu, *Illirii. Istoria — Limba şi onomastica — Romanizarea*, Korunk, **29**, nr. 7, 1970, 1130.

XXII. *LIMBI INDONEZIENE*

2106. Alieva, N., *Indonesian sort of agglutinative morphological type*, acil x, **3**, 571—574.

XXIII. *LIMBI NEGRO-AFRICANE*

2107. Manessy, G., *La catégorie du nombre dans les langues de l'Afriques Occidentale*, acil x, **4**, 311—312.

2108. Villiers, A., de, *The dictionary of the afrikaans language*, acil x, **4**, 753—756.

XXIV. *LIMBI SEMITICE*

2109. al-ANI, Salman H., *An acoustical and physiological investigation of the arabic /ɛ/*, acil x, **4**, 155—160.

2110. Becker-Makkai, V., *Problems in the computational parsing of the arabic verb*, acil x, **4**, 927—931.

2111. Dolgopol'skij, A. B., *Strucktura semito-hamitskogo kornja v sravnitel'no-istoričeskom osveščenii*, acil x, **4**, 673.

2112. Germanus, Gyula, *As arab irodalmi nyelv kialakulása* [Formarea limbii literare arabe], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1350—1357.

2113. Marian, Iulia, *Tonul şi accentul în limba hausă*, aublcl, 18, 109—112.

2114. Samuelsdorff, P. O., *Hebrew-English automatic translation — an empirical approach*, acil x, **4**, 1011—1017.

☆

Vezi şi nr. 150.

XXV. *LIMBI URALO-ALTAICE*

2115. Litkin, Vaszilij, *Az Urăli népek irodalmi nyelvének fejlődése* [Dezvoltarea limbii literare a popoarelor din Ural], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1368—1371.

★

Vezi și nr. 2063.

XXVI. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂȚI

2116. Cigher, Vasile, *Remediul dizortografiei în școala modernă*, Colocvii, **5**, nr. 7, 1970, 19.
2117. Maliță, Mircea, *Deprinderea limbajului tehnic*, Colocvii, **5**, nr. 11, 1970, 17.
2118. Moisil, Gr. C., *Probleme interdisciplinare în învățământul de cultură generală. Matematică — logică — gramatică*, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 1.
2119. Rusu, Eugen, *Mulțimi, gramatică, logică*, gî, **23**, nr. 1072, 1971, 2.
2120. Szántó, Arcadie, *Însușirea terminologiei științifice de către elevi*, rped, **20**, nr. 2, 1971, 54—59.
2121. Trofin, A., *Predarea limbii prin mijloace lingvistice*, stubb, **15**, fasc. 2, 1970, 77—84.

★

Vezi și nr. 530.

2. LIMBA ROMÂNĂ

2122. Ádám, Zsigmond, *A román nyelvtanulás időszerű kérdései* [Problemele actuale ale însușirii limbii române], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1435—1440.
2123. Aldescu, Paul, *Folosirea opozițiilor fonologice pentru dezvoltarea exprimării elevilor*, lr, **19**, nr. 5, 1970, 443—445.
2124. Alecu, Viorel, *Emisiunile „radio-școală" mijloc de îmbogățire a cunoștințelor de limba și literatura română?* rped, **19**, nr. 11, 1970, 100—106.
2125. Arvinte, Vasile, *Proba scrisă la limba română* [convorbire de Ioan N. Chițu], rlit, **3**, nr. 18, 1970, 29.
2126. Avram, A., *Remarques sur la langue écrite des enfants*, acil x, **3**, 151—156.
2127. Bădică, Ion, *O experiență constănțeană în domeniul compunerilor libere*, LucrȘt Constanța, 1970, 137—148.
2128. Bulgăr, Gh., *Limba și stilul*, rlit, **3**, nr. 41, 1970, 31.
2129. Bulgăr, Gh., *Studiul sistematic și complet al limbii române în școli*, gî, **23**, nr. 1077, 1971, 2.
2130. Ciurea, Ioan, *Ideea de relație în predarea gramaticii*, Colocvii, **5**, nr. 4, 1970, 8.
2131. Constantinescu, Gh., *Atenție noțiunilor de morfologie și sintaxă*, gî, **22**, nr. 1065, 1970, 2.
2132. Cosmescu, Marin, *Consultații la limba română pentru concursul de admitere la școlile post-generale*, Ateneu, **7**, nr. 8, 1970, 13.
2133. Dragoș, E., *Câteva contribuții pentru cunoașterea activității instructiv-educative în cadrul predării limbii române la școala populară din Bihor în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 423—433.
2134. Dimitriu, Daniel, *Scriere și transcriere*, ConvLit, **1**, nr. 5, 1970, 84—86.
2135. Faiciuc, Elisabeta, *Un manual „revizuit" care necesită ... revizuiri* [Limba română pentru clasa a VI-a], rlit, **3**, nr. 15, 1970, 29.

2136. Florea, Melania şi Ionescu, Adriana, *Funcţiunea şi valorile semantice ale prepoziţiei în sintagma* $GN_1 - P - GN_2$. *Aspecte ale predării la străini*, aublr, **18**, nr. 1, 1969, 53–70.
2137. Iancu, T., *Mai mult loc pentru gramatică şi compunere*, Colocvii, **5**, nr. 5, 1970, **7**.
2138. Ivanovici, Gh., *Univocitatea terminologiei şi comportamentele indirecte*, Rev. înv. prof. nr. 4, 1970, 28–33.
2139. Marinescu, Gabriela, *Câteva aspecte ale examenului la limba română*, Astra, **5**, nr. 3, 1970, 17.
2140. Morărescu, Simion, Morărescu, Elvira, Bendorfeanu, Doina, *Dezvoltarea vorbirii elevilor în limba română. Material ajutător pentru şcolile şi secţiile cu limbile de predare ale naţionalităţilor conlocuitoare*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 297 [–299] p.
Vezi şi nr. 2153.
2141. Munteanu, Georgeta, *Aplicarea instruirii programate în predarea morfologiei limbii române*, rped, **19**, nr. 5, 1970, 19–26.
2142. Munteanu, Georgeta, *Exerciţii structurale în învăţarea ortografiei*, rped, **20**, nr. 1, 1971, 55–61.
2143. Olteanu, C., *Rezolvarea exerciţiilor de gramatică*, Rev. înv. prof. nr. 4, 1970, 6–7.
2144. Olteanu, Valentin, *Cuvintele*, rlit, **3**, nr. 29, 1970, 29.
2145. Popescu, Ion, *Ortografia*, rlit, **3**, nr. 23, 1970, 29.
2146. Popescu, Ion, *Omofonele*, rlit, **3**, nr. 26, 1970, 29.
2147. Popescu, Ştefania, *Pe marginea unor fraze date pentru analiză gramaticală la concursul de admitere în liceu*, rped, **19**, nr. 10, 1970, 95–99.
2148. Radu, Nicolae, *Învăţarea programată (structurală) a gramaticii în clasele II – IV*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 228 p.
2149. Rădulescu, Ştefan, *Un nou conţinut şi sistem de organizare în predarea cunoştinţelor de limbă la clasele V – VII*, rped, **19**, nr. 7, 1970, 95–102.
2150. Sîrbu, Const., *Un candidat frecvent la examen? Greşeala de ortografie*, rlib, **28**, nr. 7994, 5 iul. 1970, 2.
2151. Stati, Sorin, *Limba română în şcoală*, Contemporanul, nr. 51, 1970, 8.
2152. Stati, Sorin, *Restructurarea predării limbii române — obiectiv urgent*, gî, **23**, nr. 1075, 1971, 1, 2.

Recenzii

2153. Grădinaru, V., *Dezvoltarea vorbirii elevilor în limba română* [de Simion Morărescu, Elvira Morărescu şi Doina Bendorfeanu], gî, **23**, nr. 1070, 1971, 4.
Vezi nr. 2140.
2154. Oros, Valeriu, *O carte mult aşteptată* [*Culegere de texte pentru dictări* de T. Blajovici, V. Botiş, I. Comănescu, Z. Macovei, 1969], rped, **19**, nr. 4, 1970, 124–125.

3. LIMBI STRĂINE

2155. Brăescu, Ion, *Fautes typiques de grammaire française commises par les roumains*, acilfr xii, **1**, 723–729.
2156. Brăescu, Ioan, *Despre proba scrisă la limbi romanice* [convorbire de Ioan N. Chiţu], rlit, **3**, nr. 19, 1970, 29.
2157. Brăescu, Ion, *Radioteleviziunea în învăţămîntul limbilor străine*, Forum, **12**, nr. 9, 1970, 40–45.
2158. Calciu, Gheorghe, *O metodă taxinomică în învăţarea limbii franceze*, rped, **19**, nr. 5, 1970, 49–56.
2159. Chiţoran, D., *Analiza contrastivă în procesul de predare şi învăţare a limbilor străine*, scl, **21**, nr. 2, 1970, 241–248.
2160. Curuz, Petre, *Rolul şi locul studierii limbilor străine în contextul difuzării culturii şi ştiinţei* (I), ÎndrCult **23**, nr. 10, 1970, 49–50; (II), nr. 11, 1970, 54–55, 58.
2161. Dumitrescu, Henriette, *Rezultate preliminarii ale experimentului predării limbii engleze în clasele I – IV ale şcolii generale la liceul „C. A. Rosetti", Bucureşti*, rped, **19**, nr. 9, 1970, 56–59.

2162. Efrimescu, Cristina, *Contribuții la modernizarea predării limbii franceze în școală*, RPed, **20**, nr. 1, 1971, 95—99.
2163. F[ink], H[ans], *30 bis 50 Stichwörte am Tag. Temeswarer Germanistik Studenten nehmen Aufahrten zur Mundartforschung wieder auf*, NW, **22**, nr. 6510, 9 apr. 1970, 2.
2164. Galin, I.A., *O haraktere i soderžanii zakonomernostej usvoenija jazyka*, ACIL X, **4**, 1041—1047.
2165. Gălățeanu, Georgiana, *Rezultate preliminarii ale experimentului predării limbii engleze în clasele I — IV ale școlii generale la Școala generală nr. 5 din București*, RPed, **19**, nr. 9, 1970, 60—67.
2166. Ghelase, Ion I., *Mijloace audiovizuale în predarea limbii franceze*, Colocvii, **5**, nr. 4, 1970, 13.
2167. Gheorghiu, Mircea, *Predarea limbilor străine în concepția lui Comenius*, GÎ, **22**, nr. 1063, 1970, 4.
2168. Guerra, E. L., *Some present tendencies in the teaching of foreign languages in the United States of America*, ACIL X, **4**, 1035—1040.
2169. Iordănescu, M., *Orarul universitar al limbilor străine*, Scînteia, **39**, nr. 8511, 9 aug. 1970, 4.
2170. Kohn, Ioan, *Unele aspecte ale predării limbii germane în liceele de specialitate*, Rev. înv. prof., nr. 6, 1970, 22—25.
2171. Livescu, Jean, *Cercetările comisiei de analiză a predării limbilor străine* [interviu de Octavian Buzescu], GÎ, **23**, nr. 1071, 1971, 1, 3.
2172. Marquardt, W. F., *Criteria for selecting literary texts in teaching cross-culture communication, especially in English as a second language*, ACIL X, **4**, 1019—1027.
2173. Novicicov, Eugen, *Cadrul metodologic general al cercetărilor din domeniul predării limbilor străine*, RPed, **19**, nr. 7, 1970, 38—42.
2174. Petrescu, Valeria, *Exerciții structurale în predarea limbii franceze*, LucrȘt Constanța, 1970, 125—133.
2175. Pop, Lia, *Cursurile postuniversitare de limbi străine: rezultatele metodei „Lado și Fries"*, Forum, **12**, nr. 12, 1970, 57—60.
2176. Ștefănescu-Drăgănești, Virgiliu, *Cursurile intensive de limbi străine*, Forum, **12**, nr. 3, 1970, 63—65.
2177. Tamas, Ion, Mösler, Nora, *Cum studiem limbile moderne*, GÎ, **23**, nr. 1078, 1971, 2.
2178. Tudor-Miu, Mihaela, *Predarea intensivă a limbii franceze*, Forum, **12**, nr. 6, 1970, 52—54.
2179. Țepelea, Gabriel, *Decalaje care pot fi evitate*, Colocvii, **5**, nr. 12, 1970, 2.
2180. * * * *Cîte limbi să învățăm?*, UN, **26**, nr. 38, 1970, 6.

Recenzii

2181. Pavel, Lucia, Eva Semlyen, *An English Teaching Methodology* (O metodică a predării limbii engleze), Ed. did. și ped., București, 1967, 160 p., LucrȘt Oradea, [3], seria B, 1969, 514—515.
2182. Tauberg, Edith, *Învățarea unei limbi străine* [Hélène Gautier, *L'enseignement d'une langue étrangère*, Paris, 1963, 140 p.], RPed, **19**, nr. 10, 1970, 25—26.
2183. Tauberg, Edith, Vaida, Veronica, *O carte de metodică pentru învățarea limbilor străine* [*Puncte de reper în învățarea limbilor străine*, de Tatiana Maliță, 1969], Forum, **12**, nr. 4, 1970, 90—92.
2184. Tudor-Miu, Mihaela, Tatiana Maliță, *Puncte de reper în învățarea limbilor străine*, Editura științifică, 1969, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 25.

4. MANUALE, GHIDURI etc.

2185. Chițoran, Dumitru, *Limba engleză contemporană. Fonetică și fonologie*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970, 196 p.
2186. Dănilă, Viorica, *Engleza pentru medici*, București, Editura medicală, 1971, 458 [459] p.
2187. Dutescu, Dan, Iliescu, Sanda și Mareș, Liliana, *Manual de conversație în limba engleză*, București, Editura științifică, 1970, 656 p.
Vezi și nr. 2204.

2188. Iarovici, Edith, *Engleza americană*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1971, 359 [—360] p.
2189. Iarovici, Edith, Chiţoran, Mariana, Ciofu, Maria, *A practical guide to english grammar (Exerciţii de gramatică)*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 203 [—204] p.
2190. Leviţchi, Leon D., *Limba engleză contemporană. Lexicologie*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 128 p.
2191. Leviţchi, Leon D., *Limba engleză contemporană. Morfologie*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 30 p.
2192. Livescu, Jean, Savin, Emilia, Abager, Basilius, *Limba germană. Curs practic*, 2, [Bucureşti], Editura ştiinţifică, 1970, 400 p.
2193. Petru, L., *Curs de limba japoneză*, Luceafărul, **14**, nr. 11, 1971, 7.
2194. Pieret-Antoniu, Ana, Saraş, Marcel, Ştefănescu, Mihai, *Limba franceză. Curs practic*. I, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 446 [—448] p.
Vezi şi nr. 2197.
2195. Pisoschi, Valeriu, Ghidu, George I., *Gramatica limbii franceze moderne cu exerciţii*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 576 p.
2196. Popescu, David, *Latina — limbă vie* [pe marginea unor manuale şcolare de limbă latină apărute în Italia], rped, **20**, nr. 2, 1971, 127.
2197. Saraş, Marcel şi Ştefănescu, Mihai, *Limba franceză. Curs practic*. II, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1971, 389 [— 391] p.
Vezi şi nr. 2194.
2198. Simionică, Ioan, *Limba franceză contemporană. Lexicologie*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 325 [—327] p.
Vezi şi nr. 2203.
2199. Stati, Sorin, *Cours de la langue roumaine*, Roum., nr. 1, 1970, 68; nr. 2, 1970, 68; nr. 3, 1970, 68; nr. 4, 1970, 68; nr. 5, 1970, 60; nr. 6, 1970, 69; nr. 8, 1970, 68; nr. 9, 1970, 68; nr. 10, 1970, 68; nr. 11, 1970, 68; nr. 12, 1970, 68; nr. 13, 1970, 68.
2200. Turcu, Eva, *Ghid de conversaţie român-maghiar*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, 236 [—238] p.

Recenzii

2202. Baz, Ştefan, *Manuale în sprijinul profesorilor de limbi străine* rped, **19**, nr. 5, 1970, 119—120.
2203. Haş, Gh., I. Simionică, *Limba franceză contemporană. Lexicologie*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1970, 325 p., stubb, **16**, fasc. 1, 1971, 139—141.
Vezi nr. 2198.
2204. * * * *Manual de conversaţie în limba engleză* [de Dan Duţescu, Sanda Iliescu şi Liliana Mareş, 1970]. Forum, **12**, nr. 4, 1970, 94.
Vezi nr. 2187.

XXVII. *DIVERSE*

2205. Coşeriu, Eugeniu, *De vorbă cu ...* [interviu de Flora Şuteu şi Octavian Schiau], Tribuna, **14**, nr. 21 1970, 7, 8.
2206. Goloskov, V., *Mîinile vorbăreţe*, vn, **26**, nr. 19, 1970, 10.
2207. Iordan, Iorgu, *„La Liceul Internat, unde l-am avut profesor pe Ibrăileanu ...”* [interviu de M. Nistor], Cronica, **5**, nr. 39, 1970, 11.
2208. Macrea, D., *Romanistul italian Carlo Tagliavini „Doctor honoris causa” al Universităţii din Bucureşti*, rlit, **3**, nr. 13, 1970, 23.
2209. Macrea, D., *Profesorul Alain Guillermou*, rlit, **3**, nr. 20, 1970, 21.
2210. Manolache, Teodor N., *Academicianul profesor Iorgu Iordan despre preocupările Institutului de lingvistică*, mo, **21**, nr. 5—6, 1969, 463—464.

2211. MANOLACHE, TEODOR N., *Convorbiri despre literatura enciclopedică românească*, MO, **21**, nr. 5—6, 1969, 464—465.
2212. MUNTEANU, ROMUL, *Profesorul de limba română*, Forum, **12**, nr. 3, 1970, 20—22.
2213. SALVADOR, GREGORIO, *La Malaga cu ...* [interviu de Domnița Dumitrescu], Cronica, **5**, nr. 18, 1970, 9.
2214. TAGLIAVINI, CARLO, *Fără un adevărat sentiment de simpatie nu poți studia limba și cultura altui popor* [interviu de Gh. Edroiu], RL, **28**, nr. 7974, 12 iun. 1970, 2.
2215. TRANCĂ, DUMITRU, *Perspectivă enciclopedică* [din programul de perspectivă al Editurii enciclopedice], Contemporanul, nr. 23, 1970, 8.
2216. TRANCĂ, D., *Perspectivele literaturii enciclopedice de informare* RB, **23**, nr. 6, 1970, 341 — 343.
2217. VACARIU, D., *Casa Dosoftei*, Cronica, **5**, nr. 26, 1970, 10.
2218. * * *, *Alecu Russo. Studii și articole*. Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România, București, 1970, 125 p.
Vezi și nr. 2240.
2219. * * *, *Cercetări de limbă și literatură*. Societatea de științe filologice, din Republica Socialistă România. Filiala Oradea, Oradea, [3], 1970, 318 [—320] p.
2220. * * *, *Intuiție, deducție, imaginație ...* [în descifrarea textelor], VN, **25**, nr. 21, 1970, 6.
2221. * * *, *La revedere, domnule profesor !* [interviu cu Carlo Tagliavini] RLit, **3**, nr. 28, 1970, 32.
2222. * * *, *Limbă și literatură*. Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, **23**, 1970, 234 [—235] p.; **24**, 1970, 235 [— 236] p.; **25**, 1970, 186 [— 188] p.
Vezi și nr. 2237.
2223. * * *, *Lucrări științifice*. Filologie. Ministerul Învățământului, Institutul pedagogic de 3 ani, Constanța, 1970, 148 [— 150] p.
2224. * * *, *Lucrări științifice*. Ministerul Învățământului. Institutul pedagogic, Oradea, **1**, 1967, 419 [— 420] p. + VIII pl.; **2**, 1968, 383 [— 384] p.
2225. * * *, *Ne întoarcem la hieroglife?*, VN, **26**, nr. 28, 1970, 7.
2226. * * *, *Pași spre o limbă codificată*, VN, **26**, nr. 23, 1970, 7.
2227. * * *, *Poligloții, un fenomen?* VN, **26**, nr. 22, 1970, 10.
2228. * * *, *Studii de literatură universală*. Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, XIII, București, 1969, 223 [— 224] p.; XIV, București, 1969, 217 [— 219] p.; XV, București, 1970, 190 [— 191] p.; XVI, București, 1970, 205 [— 207] p.
2229. * * *, *Studii despre N. Bălcescu*. Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România, București, 1969 [1970], 172 p.

Recenzii

2230. ATANASIU, VICTOR, *„Limbă și literatură"* [nr. 21], RLit, **3**, nr. 18, 1970, 10.
2231. F. B., *Studii de limbă, literatură și folclor* [Reșița, 1969], RPed, **19**, 1970, 121—122.
2232. GANEA, V., *Limbă și literatură, nr. 21*, Orizont, **21**, nr. 3, 1970, 95.
2233. GIURESCU, ANCA, *Philologica Pragensia*, SLU, **15**, 1970, 172—174.
2234. GRAUR, AL., *O descentralizare a științei* [pe marginea volumului *Studii de limbă, literatură și folclor* Reșița, 1969], RLit, **3**, nr. 20, 1970, 14.
2235. MARCU, M. și MACOVEI, Z., *Limbă și literatură. N-rele 18, 19*, CLL, [3], 1970, 305—307.
2236. METEA, OCTAVIAN, *Studii de limbă, literatură și folclor* [Reșița], Orizont **21**, nr. 4, 1970, 95—96.
2237. M. G., *Limbă și literatură* [nr. 23], RLit, **3**, nr. 27, 1970, 12.
Vezi nr. 2222.
2238. MICHĂESCU, RADU, *Studii de limbă, literatură și folclor*, Reșița 1969; *Cercetări de limbă și literatură*, Oradea, 1968 și 1969, LR, **20**, nr. 2, 1971, 201—203.
2239. NEGRICI, EUGEN, *Philologica* [vol. I], Ramuri, **7**, nr. 4, 1970, 13.
2240. V. B., *Alecu Russo — Studii și articole*. Societatea de științe filologice, Colocvii, **5**, nr. 9—10, 1970, 12, 18.
Vezi nr. 2218.

XXVIII. *ANIVERSĂRI*

2241. AVRAM, MIOARA, *A. Graur à l'occasion de son 70e anniversaire*, RRL, **15**, nr. 5, 1970, 423—428.
2242. BĂLAN, ION DODU, *Profesorul* [cu prilejul aniversării a 70 de ani a profesorului Al. Graur], RLib, **28**, nr. 8001, 14 iul. 1970, 2.
2243. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Al. Rosetti* [la 75, de ani] RLit, **3**, nr. 43, 1970, 5.
2244. DAN, ILIE, *Alf Lombard*, Cronica, **5**, nr. 21, 1970, 10.
2245. GAGYI, LÁSZLÓ, [Sub titlul comun : *Szabó T. Attila műhelyében*] *Mesterűnk*, IS, **18**, nr. 7, 1970, 68—69.
2246. G. R., *Bernhard Capesius — 80 Jahre alt*, FVL, **13**, nr. 1, 1970, 131—133.
2247. KELEMEN, BÉLA, *Alexandru Graur akadémikus hetvenéves* [Acad. Al. Graur la 70 de ani], NYIK, **14**, nr. 2, 1970, 391—392.
2248. KELEMEN, BÉLA, *Alexandru Graur akadémikus köszöntése* [Omagiu academicianului Alexandru Graur], Korunk, **29**, nr. 9, 1970, 1316—1318.
2249. KÓSA, FERENC, [Sub titlul comun *Szabó T. Attila műhelyében*] *Példáját követve*, IS, **18**, nr. 7, 1970, 69—70.
2250. MAGYARI, LAJOS, [Sub titlul comun : *Szabó T. Attila műhelyében*] *Kérem, ez az iromány gyenge*, IS, 18, nr. 7, 1970, 72.
2251. MÁRTON, GYULA, [Sub titlul comun : *Szabó T. Attila műhelyében*] *A tudós és a nevelő*, IS, **18**, nr. 7, 1970, 27—36.
2252. MIHĂILĂ, G., *Acad. Al. Graur la 70 de ani*, Amfiteatru, **5**, nr. 7, 1970, 5.
2253. SIMION, EUGEN, *Profesorul Al. Rosetti* [la 75 de ani], Luceafărul, **13**, nr. 45, 1970, 1.
2254. STATI, SORIN, *Profesorul* [cu prilejul aniversării profesorului Al. Graur], Contemporanul, nr. 28, 1970, 8.
2255. TRIFU, DUMITRU, *Academicianul Alexandru Graur la 70 de ani*, ProgrŞt, **6**, nr. 11, 1970, 525—526.

XXIX. *IN MEMORIAM*

2256. BOLOCAN, GH., *Stojko Stojkov 1912—1969*, SCL, **21**, nr. 2, 1970, 269—270.
2257. GRAUR, AL., *Vasile Ştirbu*, RLit, **3**, nr. 48, 1970, 10.
2258. ILIESCU, MARIA, *Oronzo Parlangèli*, SCL, **21**, nr. 3, 1970, 387—388.
2259. MANECA, CONSTANT, *Oronzo Parlangèli*, RRL, **15**, nr. **3**, 1970, 305—306.
2260. MUNTEANU, ŞTEFAN, *Th. Simenschy (1892—1968)*, AUT, **7**, 1969, 289—291.
2261. NEDELCU, MONICA, *Ramón Menéndez Pidal (1869—1968)*, AUT, **7**, 1969, 291—292.
2262. PĂTRUŢ, I., *Emil Petrovici 1899—1968*, FD, **7**, 1971, 345—346.
2263. POP, GHEORGHE, *Vasile Ştirbu 1936—1970*, LR, **20**, nr. 1, 1971, 109—110.
2264. ŞANDRU, TUDORA, *Ramón Menéndez Pidal*, RRL, **15**, nr. 2, 1970, 183—184.
2265. VASILIU, E., *Bertrand Russel (1872—1970)*, RRL, **15**, nr. 4, 1970, 419.
2266. VINŢELER, O. şi BÁN, A., *Victor Vladimirovici Vinogradov (1895—1969)*, CL, **15**, nr. 1, 1970, 201—202.

ABREVIERI *

ACIL X, = *Actes du Xe Congrès International des linguistes Bucarest, 28 Août — 2 Septembre 1967*. Publié sur la recommandation du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines avec le concours financier de l'UNESCO. Comité de rédaction : A. Graur — rédacteur en chef-. Iorgu Iordan, A. Rosetti,

* La periodice este indicat — în paranteze drepte — ultimul număr fişat.

E. Petrovici, B. Cazacu, I. Coteanu, Marius Sala, Flora Şuteu et Sorin Stati — sécrétaires de rédaction. Bucarest, Éditions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie ; **2**, 1970, 1158 p. + 6 pl. în afară de text ; **3**, 1970, 777 p. + 2 planşe în afară de text ; **4**, 1970, 1184 p.

ACILFR XII, 1 = *Actele celui de al XII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică.* Publicat la recomandarea Consiliului Internaţional de Filozofie şi Ştiinţe Umanistice cu concursul financiar al UNESCO. Redactor responsabil : Alexandru Rosetti. Secretar de redacţie : Sanda Reinheimer-Ripeanu. [Vol.] **1**, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 1155 p.

AIST = *Anale de istorie.* Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C. C. al P.C.R., Bucureşti, **1**, 1955 [**17**, nr. 2, 1971].

Albina = *Albina.* Revistă săptămînală a aşezămintelor culturale, Bucureşti, **1**, 1898 [**73**, nr. 52, 1970].

Amfiteatru = *Amfiteatru.* Revistă literară şi artistică editată de Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1966, [**6**, nr. 6, 1971].

AnIst. Cluj = *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, Cluj, **1**, 1958, [**13**, 1970].

AnL = *Anuarul de lingvistică şi istorie literară.* [titlul nou al revistei *Anuar de filologie* care continuă *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Filologie], Academia Republicii Socialiste România. Filiala Iaşi, **1**, 1950 [**21**, 1970].

Apicultura = *Apicultura.* Organul Societăţii Centrale de Apicultură din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1948 [**23**, nr. 12, 1970].

Apulum = *Apulum.* Arheologie. Istorie. Etnografie. Acta Musei Apulensis. Muzeul regional Alba Iulia, Alba Iulia, **1**, 1939—1942 [**7**, nr. 2, 1969].

AR = *Alecu Russo. Studii şi articole.* Societatea de Ştiinţe filologice din Republica Socialistă România, Bucureşti, 1970, 125 p.

Argeş = *Argeş.* Revistă politică, socială, culturală, Piteşti, **1**, 1966 [**6**, nr. 3, 1971]

Astra = *Astra.* Lunar politic, social, cultural al Comitetului judeţean pentru cultură şi artă Braşov, **1**, 1966, [**6**, nr. 3, 1971].

Ateneu = *Ateneu.* Revistă de cultură, Bacău, **1**, 1964, [**8**, nr. **3**, 1971].

AUB = *Analele Universităţii Bucureşti.* Seria ştiinţe sociale. Filologie, Bucureşti, 1, 1954. Seria se diversifică din anul 1969. Vezi AUBLCl, AUBLG, AUBLLR, AUBLSl.

AUBLCl = *Analele Universităţii Bucureşti. Limbi clasice*, Bucureşti, **1**, 1954 [**18**, 1969].

AUBLG = *Analele Universităţii Bucureşti. Limbi germanice.*Bucureşti, **1**, 1954 [**18**, 1969].

AUBLLR = *Analele Universităţii Bucureşti. Limba şi literatura română.* Bucureşti, **1**, 1954 [**18**, nr. 1, 1969].

AUBLSl = *Analele Universităţii Bucureşti. Limbi slave*, Bucureşti, **1**, 1954 [**18**, 1969].

AUBFZ = *Analele Universităţii Bucureşti.* Seria ştiinţe sociale. Filozofie, Bucureşti, **1**, 1954 [**19**, nr. 1, 1970].

AUI = *Analele ştiinţifice ale Universităţii Al. I. Cuza"* (serie nouă), Secţiunea III (Ştiinţe sociale) e. Lingvistică, Iaşi, **1**, 1957 [**16**, 1970].

AUT = *Analele Universităţii din Timişoara.* Seria ştiinţe filologice, Timişoara, **1**, 1963 [**7**, 1969].

BO = *Biserica ortodoxă română.* Buletin al Patriarhiei Române, Bucureşti, **1**, 1883 [**88**, nr. 5—6, 1970].

„Bucureşti" = *Bucureşti.* Materiale de istorie şi muzeografie, Bucureşti, Muzeul de istorie a municipiului Bucureşti, 1, 1963/7, 1961/1969.

Bul. SRLR = *Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane (SRLR)*, Bucarest, **1**, 1964 [**6**, 1969].

Bul. UNESCO = *Buletin al Comisiei Naţionale a Republicii Socialiste România pentru UNESCO Bulletin de la Commission Nationale de la République Socialiste de Roumanie pour l'UNESCO*, Bucureşti, **1**, 1959 [**12**, nr. 2, 1970].

Cahiers = *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1962 [**7**, 1970].

CL = *Cercetări de lingvistică.* Academia Republicii Socialiste România. Filiala Cluj, Cluj, **1**, 1956 [**15**, nr. 1, 2, 1970].

CLL = *Cercetări de limbă şi literatură.* Societatea de ştiinţe filologice din R. S. R. Filiala Oradea. Comitetul de cultură şi artă al judeţului Bihor, Oradea, **1**, 1968 [3, 1970].

Colocvii = *Colocvii.* Despre şcoală, familie şi societate, Bucureşti, **1**, 1966 [**5**, nr. 12, 1970].

ComBot = *Comunicări de botanică.* Societatea de ştiinţe biologice din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1965 [**9**, 1970].

Contemporanul = *Contemporanul.* Săptămînal politic-social-cultural, Bucureşti, **1**, 1946 [nr. 13, 1970].

ConvLit = *Convorbiri literare* [vechiul titlu pînă în aprilie 1970 : Iaşul literar]. Revistă lunară a Uniunii scriitorilor din Republica Socialistă România. Serie nouă. Iaşi, **1**, 1970, [**2**, nr. 2, 1971].

Cronica = *Cronica.* Săptămînal politic, social, cultural, Iaşi, **1**, 1960, [**6**, nr. 13, 1971].

Cutezătorii = *Cutezătorii.* Revistă editată de Consiliul Naţional al Organizaţiei Pionierilor, Bucureşti, **1**, 1967 [**5**, nr. 8, 1971].

Dacia = *Dacia.* Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série, Bucarest, **1**, 1957 [**14**, 1970].

Elöre = *Elöre.* Országos politikai napilap. România Szocialista Köztársaság, Bukarest, **1**, 1947 [**24**, nr. 7200, 31 dec. 1970].

Familia = *Familia.* Revistă de cultură, seria a V-a, Oradea, **1**, 1965 [**7**, nr. 3, 1971].

FD = *Fonetică şi dialectologie.* Academia Republicii Socialiste România. Centrul de cercetări fonetice şi dialectale Bucureşti, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **1**, 1958, [**7**, 1971].

Femeia = *Femeia.* Revistă social-politică şi culturală editată de Consiliul Naţional al Femeilor din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1949 [**23**, nr. 1, 1971].

Flacăra = *Flacăra.* Revistă social-politică şi literar-artistică, Bucureşti, **1**, 1952 [**19**, nr. 35, 1970].

Forum = *Forum.* Revista învăţămîntului superior. Ministerul Învăţămîntului din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1959 [**13**, nr. 2, 1971].

FVL = *Forschungen zur Volks. und Landeskunde.* Verlag der Academie der Sozialistischen Republik Rumänien, Sibiu, **1**, 1958 [**13**, nr. 2, 1970].

GB = *Glasul bisericii.* Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungro-Valahiei, Bucureşti, **1**, 1942 [**29**, nr. 6, 1970].

GÎ = *Gazeta învăţămîntului.* Editată de Ministerul Învăţămîntului şi Comitetului Uniunii sindicatelor din învăţămînt şi cultură, Bucureşti, **1**, 1950 [**23**, nr. 1081, 1971].

IB = *Informaţia Bucureştiului.* Ziar al Comitetului municipal Bucureşti al P.C.R. şi al Consiliului popular al municipiului Bucureşti, Bucureşti, **1**, 1953 [**18** nr. 5473, 31 mart. 1971].

IL = *Iaşul literar.* Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Iaşi, **1**, 1954 [**21**, nr. 4, 1970]. Vezi şi ConvLit.

IS = *Igasz szó.* România Szocialista Köztársaság Iroszövetségének havi folyóirata, Cluj, **1**, 1953 [**19**, nr. 2, 1971].

ÎndrCult = *Îndrumătorul cultural.* Revistă lunară a Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă. Bucureşti, **1**, 1949 [**23**, nr. 12, 1970].

Korunk = *Korunk.* Világnézeti folyóirat, Cluj, **1**, 1942 [**30**, nr. 2, 1971].

LL = *Limbă şi literatură.* Societatea de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1955 [**25**, 1970].

LR = *Limba română.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1952 [nr. 2, 1971].

Luceafărul = *Luceafărul.* Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1958 [**14**, nr. 13, 1971].

Lucr.Şt. Constanţa = *Lucrări ştiinţifice.* Filologie. Ministerul Învăţămîntului, Institutul pedagogic de 3 ani Constanţa, Constanţa, 1970.

Lucr. Şt. Oradea = *Lucrări ştiinţifice,* Ministerul Învăţămîntului, Institutul pedagogic, Oradea, 1, 1967 [3, seria B, 1969].

Lumea = *Lumea.* Săptămînal de politică externă editat de Uniunea ziariştilor din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1963 [**9**, nr. 13, 1971].

Lupta de clasă = *Lupta de clasă.* Organ teoretic şi politic al Comitetului Central al P.C.R., Bucureşti, **1**, 1929 [**51**, nr. 2, 1971].

MA = *Mitropolia Ardealului.* Revistă oficială a Arhiepiscopiei Sibiului şi a Episcopiilor Clujului şi Oradiei, Sibiu, **1**, 1956 [**15**, nr. 6, 1970].

Magazin = *Magazin*, Bucureşti, **1**, 1959 [**15**, nr. 703, 1971].

MB = *Mitropolia Banatului.* Organul oficial al Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului şi al Episcopiei Aradului, Arad, **1**, 1951 [**20**, nr. 3, 1970].

MI = *Magazin istoric*, Bucureşti, **1**, 1967 [**5**, nr. 3, 1971].

MMS = *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, Iaşi, **1**, 1924 [**46**, nr. 8, 1970].

MO = *Mitropolia Olteniei.* Revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei şi a Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului, Rîmnicu Vîlcea, **1**, 1948 [**22**, nr. 8, 1970].

Munca = *Munca.* Organ al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România, Bucureşti, **1**, 1945 [**22**, nr. 7192, 31 dec. 1970].

Művelődés = *Művelődés.* A művelődés — és művészetügyi állami bizottság havi folyóirata, Bucureşti, **1**, 1948 [**23**, nr. 12, 1970].

NL = *Neue Literatur.* Zeitschrift des Schriftstelleverbandes der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, **1**, 1950 [**22**, nr. 1, 1971].

NW = *Neuer Weg.* Volksräte politische Tageszeitung in der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, **1**, 1949 [**22**, nr. 6735, 31 dec. 1970].

NYIK = *Nyelv-és irodalomtudományi közlemények.* România Szocialista Köztársaság. Akadémiájank Kiadója, Cluj, **1**, 1957 [**14**, nr. 2, 1970].

Orizont = *Orizont.* Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Timişoara, **1**, 1951 [**22**, nr. 2, 1971].

Ortodoxia = *Ortodoxia.* Revista Patriarhiei Române, Bucureşti, **1**, 1949 [**22**, nr. 2, 1970].

Pentru patrie = *Pentru patrie.* Revistă editată de Direcţia Generală Politică a Ministerului Afacerilor interne, Bucureşti, **1**, 1950 [**21**, nr. 10, 1970].

PE = *Probleme economice.* Academia Republicii Socialiste România. Institutul de cercetări economice, Societatea de ştiinţe economice din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1948 [**24**, nr. 2, 1971].

PL = *Probleme de logică.* Academia Republicii Socialiste România. Centrul de logică Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Vol. II, 1970, 385[—387] p.; vol. III, 1971, 322[—323] p.

PN = *Presa noastră.* Revista Uniunii Ziariştilor din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1955 [**16**, nr. 3, 1971].

ProgrŞt = *Progresele ştiinţei.* Publicaţie editată de Centrul de documentare ştiinţifică al Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1965 [**7**, nr. 1, 1971].

RA = *Revista arhivelor.* Direcţia Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1924 [**47**, nr. 2, 1970].

Ramuri = *Ramuri.* Revistă de cultură, Craiova, **1**, 1964 [**8**, nr. 3, 1971].

RB = *Revista bibliotecilor* [continuă revista *Călăuza bibliotecarului*]. Publicaţie a Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, Bucureşti, **1**, 1947 [**24**, nr. 2, 1971].

REF = *Revista de etnografie şi folclor* [vechiul titlu : *Revista de folclor*]. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1955 [**16**, nr. 2, 1971].

RESEE = *Revue des études sud-est européennes*, Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1963 [**8**, nr. 4, 1970].

RevînvProf = *Revista învăţămîntului profesional şi tehnic.* Organ al Ministerului Învăţămîntului din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1965 [nr. 1, 1971].

RF = *Revista de filozofie* [vechiul titlu : *Cercetări filozofice*]. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1954 [**18**, nr. 1, 1971].

RHV = *Revista de horticultură şi viticultură* [vechiul titlu : *Grădina, via şi livada*]. Revistă a Consiliului Superior al Agriculturii din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1953 [**19**, nr. 12, 1970].

RITL = *Revista de istorie şi teorie literară* [vechiul titlu : *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*]. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1952 [**20**, nr. 1, 1971].

RLib = *România liberă.* Cotidianul Consiliului Naţional al Frontului unităţii Socialiste, Bucureşti, **1**, 1944 [**28**, nr. 8212, 20 mart. 1971].

RLit = *România literară.* Săptămînal de literatură şi artă, Bucureşti, **1**, 1968 [**4**, nr. 12, 1971].

RM = *Revista muzeelor.* Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă. Apare sub îngrijirea Direcţiei muzeelor şi monumentelor din C.S.C.A., Bucureşti, **1**, 1964 [**7**, nr. 6, 1970].

Roum = *La Roumanie d'aujourd'hui.* Paraît en français, en anglais, en allemand et en espagnol, Bucarest [nr. 1—13, 1970].

RPed = *Revista de pedagogie.* Organ al Institutului de ştiinţe pedagogice, Bucureşti, **1**, 1952 [**20**, nr. 2, 1971].

RPsih = *Revista de psihologie.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1955 [**17**, nr. 1, 1971].

RR = *Revue roumaine.* Publication littéraire trimestrielle paraissant en français, russe, anglais, et allemand, Bucarest, **1**, 1947 [**24**, nr. 4, 1970].

RRH = *Revue roumaine d'histoire.* Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1962 [**9**, nr. 6, 1970].

RRL = *Revue roumaine de linguistique.* Éditions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1956 [**16**, nr. 1, 1971].

RRMPA = *Revue roumaine des mathématique pures et appliquées.* Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1956 [**16**, nr. 2, 1971].

RSSPh = *Revue roumaine des sciences sociales.* Série de philosophie et logique, Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1957 [**15**, nr. 1, 1971].

RSSPs = *Revue roumaine des sciences sociales.* Série de psychlogie. Éditions de l'Académie de le République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1957 [**14**, nr. 2, 1970].

Săptămîna = *Săptămîna culturală a capitalei.* Revista editată de Comitetul de cultură şi artă al municipiului Bucureşti. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1970 [nr. 16, 1971].

SB = *Studii despre N. Bălcescu.* Societatea de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România. Redactor responsabil: B. Cazacu, membru corespondent al Academiei. Redactor responsabil adjunct: Emil Boldan. Secretar de redacţie: Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1969 [1970], 172 p.

SCD = *Studii şi cercetări de documentare.* Academia Republicii Socialiste România. Centru de documentare ştiinţifică, Bucureşti, **1**, 1959 [**13**, nr. 1, 1971].

SCGeogr = *Studii şi cercetări de geologie, geofizică, geografie.* Seria geografie, Bucureşti, **1**, 1954 [**17**, nr. 2, 1970].

SCIV = *Studii şi cercetări de istorie veche.* Academia Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1950 [**22**, nr. 1, 1970].

Scînteia = *Scînteia.* Organ al Comitetului Central al P.C.R., Bucureşti [**40**, nr. 8742, 31 mart. 1971].

SCL = *Studii şi cercetări lingvistice.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1950 [**22**, nr. 1, 1971].

SCMatem = *Studii şi cercetări matematice.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1950 [**23**, nr. 2, 1971].

ScTin = *Scînteia tineretului.* Organ central al Uniunii Tineretului Comunist, Bucureşti, **1**, 1945 [**27**, nr. 6791, 20 mart. 1971].

Sec 20 = *Secolul 20*, Bucureşti, [nr. 12, 1970].

SH = *Studii de hispanistică.* Societatea Română de *Lingvistică Romanică*, Bucureşti, 1970, 151[—152] p.

SL = *Sistemele limbii.* Redactori responsabili: prof. dr. Ion Coteanu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România şi conf. dr. Lucia Wald, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 245[—246] p.

SLU = *Studii de literatură universală.* Societatea de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România, Bucureşti [**16**, 1970].

SR = *Steagul roşu.* Organ al Comitetului judeţean Ilfov al P.C.R. şi al Consiliului popular al judeţului Ilfov, Bucureşti, **1**, 1949 [**22**, nr. 6668, 6 dec. 1970].

ST = *Studii teologice.* Revista institutelor teologice din Patriarhia Română, Bucureşti, **1**, 1949 [22, nr. 6, 1970].

StCl = *Studii clasice.* Societatea de studii clasice din Republica Socialistă România, Bucureşti [**12**, 1970].

Steaua = *Steaua.* Revistă lunară a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Cluj, **1**, 1950 [**15**, 1970].

StIst = *Studii şi articole de istorie.* Societatea de ştiinţe istorice din Republica Socialistă România, Bucureşti [**15**, 1970].

StSl = *Studii de slavistică*. Vol. II. Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică [din București]. Sectorul de slavistică. Redactor responsabil: Gh. Bolocan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 433 p.

stubb = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*. Series Philologia, Cluj, **1**, 1956 [**16**, fasc. 1 1971].

stubbhist = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*. Series Historia. Cluj, **1**, 1956 [16, fasc. 1, 1971].

stubbps = *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*. Series Psychologia-Paedagogia, Cluj, **1**, 1956 [**15**, 1970].

Studii = *Studii*. Revistă de istorie, București, **1**, 1948 [**23**, nr. 6, 1970].

ȘcArd I—III = *Școala ardeleană*. [Antologia] vol. I—III. Ediție critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv și note finale de Romul Munteanu, [București], Editura Albatros, [1970], vol. I: 366[—368] p., vol. II: 398[—400] p., vol. III: 376 p. [colecția Lyceum, nr. 88, 89, 90].

ȘtTehn = *Știință și tehnică*. Revistă editată de C.C. al U.T.C. și Comitetul pentru răspîndirea cunoștințelor cultural-științifice, București [**22**, nr. 12, 1970].

Terra = *Terra*. Revistă de informare geografică a Societății de științe geografice din Republica Socialistă România, București, **1**, 1969 [**2**, nr. 6, 1970].

Tomis = *Tomis*. Politic, social, cultural, Constanța, **1**, 1966 [**6**, nr. 3, 1971].

Tribuna = *Tribuna*. Săptămînal de cultură, Cluj, **1**, 1957 [**15**, nr. 13, 1971].

Új Élet = *Új Élet*. Kéthetenként megjelenő fársadalmi és kulturális kepeslap, Tîrgu Mureș, **1**, [14, nr. 4, 1971].

Útunk = *Útunk*. România Szocialista Köztársaság irószövetségének lapja, Koloszvár, **1**, 1946 [**15**, nr. 48, 1970].

VînPesc = *Vînătorul și pescarul sportiv*. Revista vînătorilor și pescarilor sportivi din Republica Socialistă România, București, **1**, 1949 [**22**, nr. 12, 1970].

vn = *Veac Nou*. Organ al Consiliului General A.R.L.U.S., București, **1**, 1946 [**27**, nr. 12, 1971].

vr = *Viața românească*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1948 [**24**, nr. 2, 1971].

vst = *Viața studențească*. Revistă a Asociațiilor Studențești din Republica Socialistă România, București, **1**, 1956 [**16**, nr. 11, 1971].

INDICE ALFABETIC AL BIBLIOGRAFIEI

AUTORI *

A

Abager, Basilius 2191
Abraham, S. 112
Abramson, A. S. 514
Achiţei, Gheorghe 113
Acker, Michael 1635
Ádám, Zsigmond 2122
Aghinii, Nicolae 2089, [2097], [2098], [2099], [2101], [2102], [2104]
Agîrbiceanu, I. [1393]
Agricola, E. 114
Ahlborn, Helmut [1633]
al-Ani, Salman H. 2109
Aldescu, Paul 2123
Alecsandri, Vasile [1411], [1438]
Alecu, Viorel 2124
Aleman, V. 480
Alencastre Gutiérrez, Andrés 1722
Alexe, Nicu 1179
Alföldy, Géza [1552]
Al. I. 1370
Alieva, N. 2106
Alvar, Manuel [496], 1723
André, J. [1607]
Andrei, Constantin I. 481, 1130
Anghel, Ioana 696, 1079
Anghel, Paul 1232
Anghelescu, Mircea 47, 886, 1717
Anghelescu, Nadia 118, 119, 1709, 1718, 1719, 1720
Anghelovici, Elisabeta 887
Antip, Felicia 1457
Antonescu, Nae 697
Anttila, R. 515
Apor, É, 2075
Arghezi, Tudor [1431]
Aricescu, A. 801, 1595
Aristofan, [1617]
Aristotel, [1576], [1618]
Armbruster, Adolf 1636
Arnáiz Amigo, Palmira 1724
Arutjunova, N. 1725
Arvinte, Vasile 658, 714, 834, 835, 2125
Asan, Finuţa vezi **Hasan, Finuţa**
Asztalos, István [2030]
Atanasiu, Victor 2230
Attinger, Victor [1913]
Augerot, James E. 147, 1055
Austen, Jane [1674]
Avakian, Dumitru 1325
Avram, Andrei 716, 881, 1056, 1057, 1726, 2126
Avram, Mioara 1058, 1075, 1088, 1180, 1727, [1291] 2241

B

Baciu, Doina 1285
Badía Margarit, Antonio M. 48, 1728
Baffi, M. 717
Bageacu, Viorel 1710
Bahner, Werner 692, 718
Baiculescu, George [986], [1042]
Bakó, Bela 1999
Balaci, Alexandru 1312
Balá sz, J. 681
Balogh, Edgár 2000
Balotă, Anton 1034

* Cifrele indică numărul de ordine al lucrărilor din bibliografie. Cifrele din paranteze drepte trimit la autori de lucrări recenzate sau la autori discutaţi în articole speciale.

Bamgboşe, A. 516
Bán, A. 120, 2266
Bán, Peter 2001
Bantaş, Al. 1300
Bantaş, Andrei 1637
Barabino, Giuseppina [1628]
Barac, Ion [943], [944]
Baran, N. V. 49, 50
Baranga, Aurel 1458
Baranoza, L. F. 1638
Barboricâ, Elena 719
Barbu, N. I. 51, 52, 1553, 1554, 1596, 1597
Barknudarov, A. 2067
Basarab, Neagoe 888, [930], [945], [976], [977], [990], [993], [1000], [1002], [1028], [1031], [1032], [1034]
Basilakès, Nicéphore [1561]
Báthory, Ludovic 800
Baubec, A. 1711
Bauer, Ja. 1926
Baz, Ştefan 2202
Bădescu, Dorina 659
Bădică, Ion 2127
Băjănică, V. 33
Bălan, Ion Dodu 2242
Bălan-Mihailovici, Aurelia 1326
Bălcescu, Nicolae [1423], [1426], [1452], [1579], [2229]
Băltăceanu, M. F. 2076
Băluţă Tiţu, Mariana 1555
Bănărescu, Petru 1181
Bărbulescu, C. 982, 983, 984, 985
Bărbulescu, Simion 1161
Bârsănescu, Ştefan 720
Becker-Makkai, V. 2110
Bejan, D. 1131
Belchiţă, Anca 1059, 1089, 2057
Beldescu, Gh. 1431
Bellert, I. 121, 122
Bellu, Al. 1286
Belošapkova, V. D. [1985]
Beltechi, Eugen 34, 1373, 1375
Bendor Samuel, J. T. 123
Bendorfeanu, Doina 2140, [2153]
Beneš, E. 1241
Beniuc, Mihai 125
Benveniste, E. [495]
Berca, Eugen 836
(Berea-) Găgeanu, Elena 1162, 1455, 1539, 1895
Berejan, Silviu 1182
Berghe, C. van den [28]
Berlin, Brent [492]
Bertin, Jaques [484]
Berza, M. 53, 1234
Bettiş, I. 126
Beyer, E. 127, 1888
Biancolini, L. 1729
Bidian, Viorel 95, 837, 862, 1327
Bidu Vrănceanu, Angela 1183, 1184
Bierwisch, M. 121, 136, 221, 239, 361
Bihari, I. 1927
Bileţki-Nosenco, p. [1346]
Binder, Pavel 889, [984], [1035], 1502
Binder, Ştefan 1640
Binder, Ursula 1641
Birnbaum, H. 128
Bismuth, R. 129
Bîrliba, Dan B. 130
Bîrliba, Dan Mihai 1233
Black, J. W. 131
Blaga, Lucian [1445]
Blajevici, Teoctist [979]
Blajovici, Traian 721, 1374, 1503, [2154]
Blanár, V. 1546
Blanchard, I. 1642
Blandiana, Ana 1459
Blinkenberg, A. 1730
Blochwitz, Werner 1731
Bloomfield, M. W. 517
Boboc, Alexandru [506]
Bochmann, Klaus 722
Bodnăraş, Maria 518
Bodor, András 2002
Bogdan, Damian P. [996], [997], [1044]
Bogdan, M. 723
Bojan, Maria 838
Bojan, Teodor 724, 1185
Boyko, M. F. 1928
Bolelli, T. 2077
Bolocan, Gh. [829], 1929, 1930, 1982, 2256
Borcea, Cleopatra 802
Borcilă, Mircea 698, 867
Borodina, M. A. 132, 1733
Bossaert, W. 1800
Bot, Livia [1007], [1025], [1030]
Botez, Demostene 133, 1460
Botez, George 610
Botiş, Valeria 699, 1127, 1163, 1383, [2154]
Boudagov, R. A. 134
B. P. 1376
Braga, Mircea 1328
Brainerd, B. 519
Bratu, I. 800
Brauch, Magda 2003
Braun (-Sánta), R. 1, 101, 1643
Brăescu, Ion 2155, 2156, 2157
Brâncuş, Elisabeta 6, 1406
Brâncuş, Gr. 868, 1260, 1383, 1987
Breazu, Marcel 1461, 1462
Breban, Vasile 696, [1360], [1326]
Brend, R. M. 520
Bretter, György 135
Brezianu, Andrei 297
Brezillon, Michel [1335]
Broch, T. 136
Bross, J. S. 1931
Broughton, Robert T. S. [111
Bruno, Giordano [1762]
Bucă, M. 1932, 1933
Buchner, Karl 1594
Bucur, Marin 660, 986, [1013], 1235

Budai-Deleanu, Ion 629, [650], [653], [659], [664], [672], [673], [674], [679], [686], [687], [693], [886], [890], [947], [987], [991], [1001], [1018], 1076, 1077, 1287
Bugeanu, Dan 1090, 1091, 1261, 1262, 1263, 1734
Bujeniţă, Mihai 1164
Bulandra, M. 1186
Bulat, Toma G. 891
Bulgăr, Gh. 661, 662, 725, 726, 892, 987, 1150, [1161], [1164], [1167], [1175], [1326], [1360], 2128, 2129
Bullowa, M. 137
Bulygina, T. V. 138
Bunea, Victor H. 893
Bunescu, Vasile 1187
Bungariu, T. 800
Bura, László 2004
Burghelea, A. 521
Bustamante Pina, Dolores 1735
Buyssens, E. 139, [198]
Buzatu, D. 1188, 1189, [1246], 1488
Buzukut, Gjon [1987], [1988], [1991]
Büky, B. 174
B. V. 54

C

Çabej, Eqrem [1987], [1988], [1991]
Caillé, Pierre François 230
Calavrezo, C. 141, 2126
Calciu, Gheorghe 2158
Callagan, C. A. 2055
Calvet, J. L. [483]
Camaj, Martin [1990]
Camariano, Nestor 1598, 1721
Canarache, Ana 1288, [1365]
Cantemir, Dimitrie [752], [896], [965], [1017], [1040], [1041], [1046], [1425]
Capesius, Bernhard [1], 1644, 1645, 1646, 1647, [2246]
Capps, M. 263
Caproşu, I. 988, 989, 1329
Carabis, Vasile 1504
Carabulea, E. 2, 1248
Caragiale, Ion Luca [1451]
Caragiani, Gheorghe 874
Caragiu-Marioţeanu, Matilda 142, [829], [881], [1921]
Caraman, P. 1496
Cardaş, Gh. 894
Carlsson, Lennart [1914]
Carpov, Maria 482, 1896
Cartagena, Nelson 1736
Castagnou, J.-D. 1934
Castilho Ataliba, T. de 1737
Cazacu, Boris 3, 82, 143, 630, 663, 803, 866, [868], [869]
Cazacu, Matei 804
Călăraşu, Cristina 1165
Călin, Constantin 1330
Călinescu, Matei 611, 1385, 1463
Cărăuşu, A. 522
Cătineanu, Tudor 1236
Câmpeanu, Eugen 483, 1092, 1093
Cândea, Virgil 895, 896, [1017], [1040], [1041], [1046]
Cârstea Mihaela 1738, 1739
Cèbe, Jean Pierre [1599]
Cebuc, Alexandru 897
Cerdà Massó, R. 1810
Cerna-Rădulescu, Al. 727
Cernovodeanu, Paul 484, 898
Černý, Jiří 1740
C. G. 700
Charitonides, S. [1621]
Chatman, S. 384, 411
Chatterji, S. K. 144
Chelaru, Valentin Gr. 728
Chendi, Ilarie [1676]
Chigarevskaï, N. 1741
Chihaia, Pavel [977], 992, 993
Chihodaru, Constantin 980, [989], [995]
Chindriş, Ioan 991
Chioreanu, Aurora 1289
Chirea, Haralambie 980, [989], [995]
Chiţimia, I. C. 96, 899
Chiţoran, Dumitru, 145, 146, 2159, 2185
Chiţoran, Mariana 2189
Chiţu, Ioan N. 2125, 2126
Chomsky, Noam 147
Cicero [1586], [1596], [1601], [1606], [1626]
Cicher, Vasile 2116
Cilanu, Emil 148
Ciobanu, Fulvia 715, 1259, 1523, [1539], [1542]
Ciobanu, Gh. 729
Cioculescu, Şerban 2243
Ciofu, Maria 2189
Cionoff, Şerban 1237
Ciotloş, Ion 900
Cipariu, Timotei [668], [695]
Cipăianu, Gh. 800
Ciurea, Ioan 2130
Cizek, Eugen 55, 1599
Cindroveanu, Hristu 805
Cişlaru, C. 149
Clivip, G. P. 1742
Clopoţel, Ion 1369
Cobeţ, Doina 97
Cohen, Marcel 150, 1743, [1904]
Cohuţ, Cornelia 1060
Coja, Ion Z. 1094, 2097
Collin, J.-P. 1744
Comăneseu, I. [2154]
Combettes, Bernard 1745
Combiescu, Mariana 994
Companys, E. 1746
Comşulea, Elena 1079
Condeescu, N. N. [1903]
Conrad, R. 523
Constantin-Chiril [818], [1953], [1955]

Constantin, Ilie 1523
Constantinescu, D. 901
Constantinescu, Gh. 839, 1095, 1431, 2131
Constantinescu, Ilinca 1702
Constantinescu, Miron 730, [812]
Constantinescu, Radu 1897
Constantiniu, Florin 995
Del Conte, R. 1386
Contini, Gianfranco 1747
Contini, Michel 1748
Conţiu, Mihai 840
Copceag, Dumitru 151, 755, 731, 1096, 1749, 1750, 1751
Copoiu, Nicolae 631
Cordemoy, Géraud de 278
Coresi [740], [750], [923], [982], [998], [1003], [1010], [1012], [1016], [1024], [1036]
Cornea, Paul [1013]
Cornyn, M. S. 2058
Coroiu, Constantin 1331
Cortez, E. 996
Cosma, Aurel 902
Cosma, Viorel 1290, [1325], [1344], [1352], [1356], [1363], [1364]
Cosmescu, Marin 2132
Cosmopol, Eleonora 1264
Cosson, L. 152
Costa, Traian, 56, 1600
Costamagna, Giorgio [1897]
Coşbuc, Gheorghe [1436]
Coşeriu, Eugen 1767, 1775, 1875, 2205
Coteanu, I. 82, 153, 478, 632, [665], 732, [829], 1387
Cotta, Vasile 1190
Courtenay, Baudouin I. A. de 459
Covaci, V. 485, 1898, 1899
Covrig-Nonea, Ion 1388
Craşoveanu, D. 1132, 1133, 1900
Crăciun, Constantin V. 524, 525, 526
Crăciun, Ioachim 800
Creangă, Ion [6], [1406], [1420]
Cremona, J. 1752
Creţia, P. 1556
Creţu, Virginia 57
Cristea, Dan 1332
Cristea, Teodora 1128, 1753, 1754
Cristescu, I. 1294
Cristescu, M. 527
Cristureanu, A. 733, 1390, 1391, 1489, 1490, 1497, 1505
Crişan, Constantin 1392
Croce, Benedetto [422]
Crohmălniceanu, Ov.S 701.
Cronicar 58
Cros, R.-C. [623]
Cross, E. 154
Cruceru, C. 1935
Crystal, D. 155
C. S. 156
Csáe, Lászlo 2005
Csallány, Dezső 2006
Cseke, Eva 2007
Cuciureanu, Şt. 646
Cuenot, Claude [1912]
Čulík, K. 528
Curticăpeanu, V. 806, 903
Curuz, Petre 2160

D

Daicoviciu, Constantin 730, 734, 735, 736, [779], [780], [812]
Daicoviciu, Hadrian 730
Dama, Hans 1649
Dambe, V. 1936
Dan, Ilie 807, 1377, 1378, 1901, 2244
Dan, Mihail 1977
Dan, Pavel [1397]
Daneš, F. 157
Dankanits, Ádam 2008
Daseălu, Laurenţia 4, 1061
David, P. I. 904
David-Gafiţanu, Doina 1393
Dănăilă, I. 8, 632, [665], 1291, 1292
Dănilă, Nicolae [1921]
Dănilă, Viorica 2186
Deică, P. 1191
Delattre, P. 529
Delavrancea, Barbu [1442]
Demény, Ludovic 906, [985], [1010], [1011], [1036]
Densusianu, Aron [911]
Densusianu, Ovid [655]
Derbyshire, W. 1937
Dezső, L. 158
Diaconescu, Ion 737
Diaconescu, Paula 159, 1097, 1098
Diaconescu, Romulus 638
Diaconescu, Traian S. 738, 1394
Diaconescu Prioteasa, Ioana 91
Diaconovici-Loga, Constantin 1524
Diaconu, Petre 739
Dickens, Ch. [946]
Dignoire, Claude 1755
Diller, K. C. 530
Dillon, M. 1650
Dima, Al. 1293, 2222
Dima-Drăgan, Corneliu 907
Dimitrescu, Florica 998, 1249, 1250, 1251
Dimitriu, C. 740, 1099
Dimitriu, Daniel, 2134
Dimov, Leonid 1525
Dincă, Alexandru 531, 532, 533
Dincă, Dorina 160
Dinischiotu-Popescu, I. 1601
Dinnen, F. P. 161
Dinu, Mihai 534
Djamo-Diaconiţă, Lucia 741, 1988
Dobrescu, Al. 1395
Dobrescu, Ioan [932]
Dobroiu, Eugen 1557, 1602, 1756
Doinaş Ştefan Aug. 162, 163, 1396

Dolgopol'skij, A. B. 2111
P. Dombi, Frzsébet 164, 165, 2009
Dominte, Constantin 1100
Domşa, I. 800
Donat, Ion 1507
Doppagne, Albert 1757
Doruţiu-Boilă, Emilia 1603, 1604
Dosoftei [2217]
Doubrovsky, Serge 166
Dragomirescu, Gh. N. [1087], 1134
Dragoş, Elena 547, 1379, 2133
Drăşoveanu, D. D. 1101
Drăganu, Nicolae [698]
Drimba, Lucian 742
Drimba, Vladimir [829], 1712, 1713
Dron, Virgiliu 1177
D. S. 999
Ducháček, Otto 168
Duda, Gabriela 486, 487
Dumbravă, L. 1380
Dumistrăcel Stelian 841
Dumitraşcu, Pompiliu 1397
Dumitrescu, Dan 908
Dumitrescu, Domniţa 1759, 2213
Dumitrescu, Gheorghe 800
Dumitrescu, Henriette 2161
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe 59, 1000, 1398
Duraffour, Antonin [1915]
Duridanov, I. 2079
Duţescu, Dan 2187, [2204]
Duţu, Alexandru [700], [707], [709], [909]
Duvoisin, Marianne [11]

E

Echaide, A. M. 1760
Eckert, R. 170
Edroiu, Nicolae 910
Edwards, P. M. H. [1334]
Efrimescu, Cristina 2162
Eftimie, M. 1294
Eftimiu, Victor 1526
Egriné, Abaffy Erszébet [2049]
Elis, S. 171
Emineseu, Mihai [661], 1286, [1407], [1440], [1447], [1449], [1686]
Enache, grămăticul [1050]
Enăchescu, C. 172
Enescu, Gheorghe [506]
Engel, Karoly 664
Engels, J. 1761
Enkvist, N. E. 173
E. O. 1540
Ernst, Juliette [11]
E.S. 808
Estarellas, J. 174
Euripide [1574]
Eustatievici, Dimitrie [994], [1004], [1038] [1053]
Eustratie, logofătul [955]
Evdošenko, A. 175
Evreinova, I. 176
Evseev, Ametista 177
Evseev, I. 112, 1102, 1103

F

Façon, Nina 1312
Faiciuc, Ion 34, 1166
Faiciuc, Elisabeta 2135
Fanache, V. 1001
Faragó, Jósef 1650
Farcaş, Domnica 427
Farcaş, Ludmila 1086
Farcaş, Magda 178
Farray, N. 1763
Fassel, Luminiţa 911, 1764
Faur, Viorel 809
Faure, G. 1765
F. B. 2231
Ferrell, J. 2080
Fibras, J. 179
Figge, Udo L. 1766
Filip, Mircea 912, [1027]
Filipaşcu, Alexandru 1501
Filipec, J. 180
Filotti, I. 535
Fink, Hans 2163
Fischer, I. 5, [829], 1558, 1559, 1605, 1606, 1607, 1608, 2081
Fischer, Ladislau 1609
Flämig, W. 181
Fleisch, Henri [1720]
Fleischer, W. 102
Fleming, G. L. 183
Fliflet, A. L. 2064
Flint, E. H. 184
Flora, Radu 185
Florea, Ion 488, 869
Florea, Melania 2136
Florea, Rodica [1013]
Florea, Viorica 1493, 1508
Florea-Rariştc, D. 1333
Floreseu, Vasile 536, 743, [1020], [1045]
Fodor, Ecaterina 186
Fohalle, René M. [29]
Foley, J. 187
Fomina, N. P. 1652
Foster, Brian [1707]
Fotiade, Lambru [1572]
Fotino (Fotinopulos), Mihail [1563]
Fradis, A. 188
Franceseato, G. 189
Frăţilă, V. 870, 1265, 1509
Freis, Helmut [1595]
Fries, Ch. C. 1653
Frîncu, C. 744, 745, 842
Frîncu, Nicolae 1314
Frydrich, M. 1938
Fugariu, Florea 981, [987], [1029]
Fuhrmann, Dieter 190

G

Gabrea, Maria 1087, 1135, 1167, 1394, 1767
Gadžieva, N. Z. 1714
Gaeng, Paul M. [1918]
Gagé, Jean [1619]
Gagyi, László [2245]
Gak, Vl. 1768
Gáldi, L. 191
Gálffy, Mózes 2010, 2011, 2047
Galin, I. A. 2164
Galperin, I. R. 192
Gamkrelidze, T. V. 2082
Gammon, E. 193
Gandolfo, A. 194
Ganea, V. 2232
Garcia Yebra, V. 195, 1769
Gard, Roger Martin du [1898]
Garde, Paul [508]
Gardette, P. [1915]
Gardin, J.-C. [632]
Garibjan, A. S. 2083
Garzya, Antonio 1560
Gasca Queirazza, G. 1770
Gasde, D. 2059
Gauntlett, J. O. 196
Gautier, Hélène [2183]
Gălăbov, I. P. 1547
Gălăţeanu, Georgiana 2165
Gămulescu, Dorin 746, 1295
Găgeanu, Elena, vezi **(Berea-) Găgeanu Elena**
Gentilhome, Yves 197, 537
Georgeseo, Valentin Al. 1562, 1563
Georgescu, Constant 1561, 1610
Georgescu, O. 1335
Georgescu, Paul 198
B. Gergely, Piroska 2012
Gerinchausen, J. [1705]
Germanus, Gyula 2112
Ghelase, Ion I. 2160
Gheorghiu, Mărioara 1902
Gheorghiu, Mircea 747, 1104, 2167
Ghergariu, L. 1266
Gherman, Haritina 1312
Gheţie, Ion 629, 702, 748, 749, 750, 751, 843, [995]
Ghiculete, Galina [868]
Ghidu, George I. 1771, [1910], 2195
Ghinis-Mexas, D. [1616]
Ghiţă, Florea 913
Gignac, F. T. 2078
Gill, H. S. 2068
Ginsburg, Seimour [615]
Ginzburg, R. 200
Giosu, Ştefan 752, 1400
Giurescu, Anca 1772, 1773, 2233
Giurescu, Constantin C. 753, 1002
Giurgiu, Felicia 1401
Gjiaari, J. [1989]
Gladkij, A. V. 201, [617]
Gläser, R. 202
Goga, Ecaterina 489, 648, 1129, 1774, 1903
Goldenberg, Yves 1715
Goldman-Eisler, Frieda [487]
Golopenţia-Eretescu, Sanda 60, 203, 538, 633, 1078, [1174]
Goloskov, V. 2206
Golu, Mihai 1192
Gonon, M. [1915]
Goodman, J. S. 204
Goralčicová, Ala [616]
Goraşcu, Adriana 1336
Gorelov, V. I. 205
G. R. 2246
Grad, A. 206
Graur, Al. [2], 82, 207, 634, 635, 636, [654], [656], [657], 665, 754, [1003], [1004], 1136, 1193, 1194, 1252, 1267, 1268, 1269, 1296, 1337, 1338, 1402, [1441], 1491, 1527, 1541, 1542, 1543, 1775, 1776, 1904, 1905, 1906, 2222, 2234, [2241], [2242], [2247], [2248], [2252], [2254], [2255], 2257
Grădinaru, Alexandrina, 1105
Grădinaru, V. 2153
Grecescu, Const. 1023
Grecu, Doina [1326], [1360]
Grecu, Victor V. 666, 667, 668, 755, 756, 845
Green, M. 303, 383, 1777
Gregorian, Mihail 844, 846
De Grève, M. 210
Grigoraş, M. 35
Grigoraş, N. 810, 811, 914
Grigore, Marin 1339
Grigurcu, Gh. 1340
Grimal, P. [1629]
Gritsenko, A. 1778
Van Groningen, B. A. [1618]
Grootaers, W. A. 1996
Grosse, R. 211, 212
Grossmann, Maria 1907
Grosu, Mircea 995
Gr. P. 1195
Gruiţă, C, 1137, 1138, 1169
Grummond, Willl W. de [11]
Grundt, L. O. 1779
Gsell, Simonne 1780, 1880
Guberina, Petar 213
Guerra, E. L. 2160
Guilbert, L. 1781
Guillaume, Gustave [119]
Guillermou, Alain 230, [2209]
Guiraud, Pierre [485], [508], [1901], [1905]
Guţia, I. 214
Guţu, Olimpia 1939
Guţu Romalo, Valeria 1106, [1127], 1196, [1921]
Cs. Gyímesi, Éva 2013

H

Hajičiková, Eva 594, [616]
Haldner, Ana Maria 26

Halkin, François [1615]
Halle, M. 215
Hallegouarc'h, J. 1564
Hannaford, R. L. 539
Hanzeli, V. E. 2056
Harder, K. B. 1655
Harmatta, J. [1634]
Harper, K. E. 540
Harris, R. 216
Hart, J. 255
Hartung, W. 541
Hasan, Finuţa 715, 1259
Haşdeu, B. P. 1270, [1333], [1760]
Hass, W. A. 462
Hasselbrink, G. 2065
Haş, Gh. 2203
Hatcher, A. G. 1782
Hatet, Paul [1909]
Haudricourt, A. G. 217, 218, 1326
Hays, D. G. 219
Hazy, Ştefan 1139
Hecht-Kroes, B. M. 542
Heidolph, K. E. 220
Heinrichs, H. M. 1656
Heliade-Rădulescu, Ion [911]
Helmut, Hans [1609]
Helmut, Lüdtke [1922]
Henry, Antonin-Marie [1355]
Henschel, Bernhard 1783
Herb, Ingrid [11]
Heringer, H. J. 221
Herman, J. 1784
Hîncu, Radu 2098
Hlavsa, Z. 222
Hoabă, Ion 739
Hoàng, Phê 223
Hodiş, Viorel 1140, 1141, 1403
Hoffman, L. 225
Holálek, K. 226
Hollinger, Rudolf 1657
Homer [1436], [1586]
Homorodean, M. 1510
Hong Gi Moon 1995
Honterus, J. [948]
Hořejši, Vl. 1785, 2084
Hornung, W. 1940
Hortbatsch, O. 1941
Hortváth, Istvan 2014
Höfler, Manfred 224
Hreapcă, Doina 27
Hristea, Theodor 1253
Hristodol, Gheorghe 800
H. S. 2099
H. St. 1703
Huart, Pierre [1597]
Hubschmid, J. 227
Hulban, Horia 1658
Humboldt, Wilhelm von [296]
Huttmann, Arnold 889, [984], [1035]
Hübner, W. 228

I

Iacob, Eugen 229, 1239
Ianeu, Anca 98
Ianeu, Gheorghe 800
Ianeu, T. 2137
Ianeu, Victor 757, 847
Iarovici, Edith 1659, 1660, 1661, 2188, 2189
Ibrăileanu, G. [2207]
Igiroşanu, I. 230
Ignat, G. 1005
Ignat, Nestor 231, 232
Ignatius, M. A. [28]
Ikegami, Y. 233
Ilie, Remus 1006, 1007
Iliescu, Ion 1197
Iliescu, Maria 234, [829], 1786, 1787, 1788, 1789, [1921], 2258
Iliescu, Sanda 2187, [2204]
Iliescu, Vladimir 1565, 1566
Iliu, Stanca [1013]
Il'jašenko, T. 235, 236
I. M. 1466
Indrea, Alexandru 1404
Ionaşcu, Al. 237, 1107
Ionescu, Anca Irina 1942
Ionescu, Dimitrie Gh. 915, [1049]
Ionescu, I. 1008, 1009, 1010, 1011, 1198
Ionescu, L. 543
Ionescu, Rica 1405
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana 848, 849
Ionică, I. 850, 866, [869], 871
Ionică, Nyl Al. 1341
Iordache, Roxana 1567
Iordan, Iorgu 6, 61, 81, [646], 669, [697], [701], [703], [704], [706], [708], [711], [712], [713], [1127], 1199, 1254, 1255, 1406, 1790, [1908], [1921], [1925], 2207, [2210]
Iordanes [1567]
Iordănescu, Aurel 2100
Iordănescu, M. 2169
Iorgovici, Paul 637
Iorgulescu, M. 1342, 1343
Irimia, D. 491, 612, 670, 1108, 1407, 1408, 1409, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1871
Isac, Dumitru 1240
Isbăşescu, Cristina 1791
Isbăşescu, M. [829]
Isenberg, Horst [1919]
Ising, E. 238
Istrate, Gavril 671, 672, 673, 758, 851, 916, 1200, 1370, 1380, 1381, 1400, 1414, 1415, 1908
Istrati, Panait [1405]
Itkonen, E. 239
Iuvenal 1599
Ivanov, Andrei 1943
Ivanovici, Victor 240
Ivaşcu, George [821]

Ivăneseu, Gh. 2141, 242, 243, 244, 402, 638, 759, 1271, 1272, 1471, 1792
Ivić, P. 245, 544
Ivireanu, Antim [900], [907]
Iwiński, Tadeusz [497]
Izui, H. 1997
Jacobson, Harry [1898]
Jacquier, Henri 247, 248, 1568, 2085
Jakó, Sigismund 917, 918
Jakobson, R. [490]
Janiczek, Jósef [497]
Janitsek, Jenő 2015
Jarceva, V. N. 249
Jarnic, Ioan Urban [690]
Jassem, W. [497]
Jaubert, Jean Marcillet 1603
Jazayery, M. A. 2086
Jeanrenaud, Alfred [1902]
Jensen, Martin Kloster [502]
Jiga, Caius T. 1793
Žilko, F. T. 250
Jivcovici, Mirco 1295
Joja, Ath. 251
Joly, André 1793
Joly, Hubert 230
Joly, Robert [1627]
Jordáki, L. 800
Josselson H. H. 1944
Juilland, Alphonse [28], [1334]
Juilland, Ileana [1334]
Žuravlev, V.N. 252
Jurca, Maria 545

K

Kade, O. 546, 2114
Kalik, Angelica
Kaper, W. 253
Kara, I. 919
Karolak, S. 254
Karsay, Erzsébet 2016
Karulin, J. 1796
Kasten, Helmut [1626]
Katranides, A. 1569, 1591
Katsnelson, S. D. 547
Van Katvijk, A. 255
Kaufman, S. 256
Kaul, Guillermo 1594
Kay, M. 257
Kay, Paul [492]
Keintzel-Schön, Fritz, 1662, 1663
Kelemen, Béla 258, 259, 855, 1012, 1201, 2048, 2248, 2249
Kelp, Helmut 1704
Kerekes, György 674
Kerenyi, Karoly 1570
Khlebnikova, I. B. 548
Kiefer, F. 260
Kipasrky, C. 549
Kiparsky, V. 261
Király, Francise 760, 761
Kirileanu, G. T. [1027]
Kis, Emese 550, 1079, 1141, 1797
Kisch, Ruth 1705
Klaster-Ungureanu, Grete 1664
Klein, Horst 1798
Klein, S. 551
Klein, Samuel 762, 1080, 1297
Klimas, H. 1945
Klotz, Alfred [1626]
Knisbacher, J. M. 1946
Knittlova, Dagmar 1799
Knobloch, J. 2087
Kock, W. A. 262
Kock, J. 1800
Koefoed, O. 552
Koenig, F. 263
Kogălniceanu, M. [978], [1579]
Kohler, K. 1665
Kohh, Ioan 2170
Koll, H. -G. 264
Kopczyńska, Z. 1947
Kordi, H. 1801
Korn, D. 1948
Korolenko, I. 1802
Kósa, Ferenk 2049
Koschmieder, Erwin [505]
Kostallari, A. [1993]
Kraus, Walther [1614]
Kravar, M. 265
Krenn, Herwig 266
Kriares, E. [1612]
Krishnamurti, B. 144
Krupa, Viktor 192
Kubińcka, Jawiga [1625]
Kukharenko, V. 267
Kumaniecki, Kazimir 1571, 1594, [1597]
Kumanov, M. A. 268
Kunin, A. V. 269
Kunze, J. 553

L

Ladd, Ch. A. 270
Lafon, R. 1994
La Fontaine [1416]
Lago Alonso, Julio 1804
Lambert, W. 1877
Lamíquiz, V. 1805
Lammert, Erich 1666
Lang E. 554
Lang, Richard 271
Langendoen, D. T. 1667
Langleben, M. M. 272
Langlois, Pierre [11]
Lapouge, Gilles 273
Larochette, J. 555
Laseu, Viorica 1806
Laurian, August Treboniu [689], [694], [702]
Lavrentie [925], [936], [1009], [1011], [1051]
Lawrence, T. Z. 1668

Lazăr, Dumitru 1013
Lazăr, Nicolae, 1298, [1341]
Lăzărescu, Gheorghe 274, 1312
Lăzăreseu Paul [868], 1202
Lăzărescu, Radu 1611
Lăzărescu, Vasile 1299
Lăudat, I. D. [810], [826]
Lebrun, Y. 275,
Lees, R. B. 1669
Leglay, Marcel [1619]
Legrand, E. [1616]
Le Hir, Yves [1899]
Lehiste, I. 556
Lehmann, W. P. 557
Lenin, Vladimir Ilici [186]
Leone, Petrus Aloisus M. [1613]
Leonte, Liviu 1203
Leopardi, Giacomo [717]
Lepschi, Giulio C. [428]
Lepskaja, N. I. 277
Levin, S. 279
Leviţchi, Leon D. 1300, 1670, 2190, 2191.
Levy, F. [623]
Lewicka, H. 1741, 1807
Liberalis, Antoninus [1600]
Linţa, Elena 763
Lisker, L. 514,
Litkin, Vaszilij 2115
Livescu, Jean 1669, 2171, 2192
Ljungstedt-Crona, E. 1808
L. N. 62
Lobciuc, Ioan V.
Locke, John [429], [430]
Loghin, Georgeta 1416
Lombard, Alf. [2244]
Lomtev, T. P. 280
Londe, D. L. 1678
Lope Blanch, J. M. 1809, [1907], [1917]
Lopez Fernande, M Luisa 1810
Lord, R. 281
Loriot, R. 1811
Losonczi, Gyula 1494
Loşonţi, D. 95
Lotman, I. M. 282, [500]
Loucki, Cr. 613
Lovin, M. 1294
Lozanu, Constantin 1301
Lőrinczi, Reka 2017
Lötzsch, R. 1949
Lucuţa, Yvonne 283
Ludskanov, A. 558
Luht, L. 1812
Lungu, Traian 730
Lupus, Rutilius [1628]

M

Macarie [908], [961], [1008]
Macarie, Liliana [829], [1921]
Mačavariani, G. I. 284
Mackey, W. F. 285
Macovei, Z. 920, 1909, [2154], 2235
Macrea Dimitrie 7, 99, 286, 639, 640, 641, [647], [651], [652], 675, 676, 677, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 1062, 1063, 1204, 1205, 1492, 1511, 1528, 1529, 2101, 2208, 2209
Magyari, Lajos 2250
Magyarodi, Maria 1142
Mahnken, I. 1950
Mai, E. 1951
Maior, L. 813
Maior, Petru [660], [671], [676], [683], [685], [688], 772, 773, 921
Maioreseu, Titu [692]
Maioreseu, Toma George 1594
Maissen, Augustin 1813
Majtinskaja, K. [504],
Makarov, Vl. V. 1814
Makkai, A. 1671
Malapert, L. [1915]
Maliţa, Mircea 63, 2117
Maliţa, Tatiana [2183], [2184]
Mamut, Enver 1716
Mancaş, (-Zamfir), Mihaela 287, 288, 1417, 1418
Mańczak, Witold 289, 1815
Maneca, Constant 64, 642, 774, 1186, 1194, 1816, [1921], 2259
Manessy-Guitton, J. 2069, 2117
Manolache, Teodor N. 1014, 2210, 2211
Manolescu, Nicolae 614
Manoliu (-Manea), Maria 290, 494, 559, 649, 1110, [1128], [1129], 1817, 1818, 1819, [1921]
Manoussacas, M. I. [1598]
Manu, Emil 1344, 1472, 2102
Marcea, Pompiliu 1473
Marcu, Maria 495, 1820, 1910, 2235
Marcus, Solomon 197, 291, 292, 475, [506], 560, 561, 562, 563, 564, [610], [611], [612], [614], 515, 616, 617, [618], [619], [620], [621], [622], [624], [625], [627], [628], 1111, 1419
Mareş, Alexandru 923, 924, 925, 926, [998], [1003], [1016], [1047]
Mareş, L. 1206, 1302
Mareş, Liliana 2187, [2204]
Marian, Iulia 2113
Marica, George Em. 927
Marin, Maria 852
Marinescu, Bogdan 496
Marinescu, Gabriela 2139
Marinescu-Himu, Maria 1572, 1573
Marino, Adrian 1345
Markev, Th. L. 1672
Mermeliuc, Dumitru 1574
Marshal, J. C. 293
Marta, Mihai 1169
Martin, H. [1705]
Martin, S. L. 1673
Marinet, André [28], 294

Márton, Gyula 295, 2018, 2019, 2020, 2021, [2053], 2251
Marzullo, Benedetto [1618]
Marzýs, Z. 1821
Mastrelli, C. A. 2088
Massim, I. C. [694]
Matache, Liliana 1674
Maşek, Victor 618, 1207
Mateescu, Constanţa 866
Mater, E. 565
Máthé, Jakab 566, 567, 593
Máthé, János 2022
Matttoso-Camara Jr., J. 296
Maurer, Ion Gheorghe 65, 66
Mauriciu [1611[
Maxi, Liana 635
Maxim, M. 800
Mayenova, M. -R. 1947
Mazilu, Dan Horia 775, 1346, 1983
Mazzola, Michael Lee 1822
Mărdărescu, Maria 4, 497, 1064
Mării, Ion 650, 855, 875, 876, 1273 1347
Mărușca, Nicolae 853
Mârza, Iacob 1081
M. B. 703
McLuhan, Marshall 297
Meier, G. F. 276, 298,
Melčuk, I. A. [617]
Méliusz, József 299
Mel'ničuk, A. S. 300
Menandru [1610]
Mendoza, Fray Iñigo de [1848]
Menéndez Pidal, Ramon [2261l, [2264]
Metea, Alexandru 1420
Metea, Octavian 2236
Metodie [1955]
M. G. 2236
Michalowski, K. [1625]
Michăescu, Radu 1421, 2238
Michel, Alain 1594
Mieläu, P. 294, 302, 303
Micu, D. 651
Micu, Emil 928
Micu, Eugen 704
Micu, Ioan 678
Mihail, Paul 929, 1015
Mihail, Zamfira 1016
Mihalache, I. 1422
Mihalči, D. E. 1952
Mihalyi, M. 568
Mihăescu, H. 814, 815, [823], [829], 1348, 1474, 1551, [1611], 1612, 1613, 1911, 1990, 1991, 1992, 2088, 2103
Mihăescu-Boroianu, Sanda 1303
Mihăilă, G. 652, 653, 654, 705, [732], 776, 816, 888, 930, /990/, /992/, [1000], [1006], [1019], [1026], [1028], 1274, 1275, 1953, 1954, 1955, 2252
Mihăilă-Scărlătoiu, Elena 777
Mihăilescu, L. 304
Mihăilescu-Urechia, Venera 1082
Mihordea, V. 1017
Mikó, Fr. 371
Mikó, Imre 306
Mikó, M. 320
Milaş, C. 1112
Milicescu, Emilia 1423
Minn, E. K. 2066
Mioc, Damaschin 980, [989]. [995], [1005],
Mirambel, André 1575, [1631]
Mircea, Ion-Radu 818
Mircu, Marius 1475
Mirescu, Virgil U. 1241
Miroiu, Mihai 1675
Mironovici, R. 819
Misra, V. N. 2070
Mişan, A. 1113
Mitrănescu, Liviu 307
Mitu, Mihai 679
Mizutani, S. 308
Mîrza, Clement 309, 820
Mladoveanu, Despina 1312
M. N. R. 619
Mocanu, Nicolae 34, 504, [1074]
Mohrmann, Christine [1608]
Moisil, Florica 888, [990], [1000], /1028/
Moisil, Gr. C. 67, 310, 620, 1424, 2118
Moldovan, Teofil 967
Moldoveanu, Bălaşu 2089, [2097], [2098], [2099], [2101], [2102], [2104]
Moldoveanu, Dragoş 1425, 1512
Moldoveanu, Iordache 2089, [2097[, [2098], [2099], [2101], [2102], [2103],
Moldoveanu, Iulia 1280
Molin, Virgil 931, [1054]
Mollova, M. 1956
Monge, Felix 1824
Monorai, Ioan [684]
Moraru, Titus 1018
Morăreseu, Elvira 2140, [2153]
Morăreseu, Simion 2140, [2153]
Moreau, M. -L. 1825
Moretti, Luigi [1624]
Morier, H. 311
Mossakowski, Jerzy [497]
Motsch, W. 312
Moulton, W. G. 313
Moyne, J. A. 569
Mózes, Huba 664
Mösler, Nora 2177
Mrázek, R. 1957
Muljačić, Žarko [483], [1551], 1826
Muller, Charles 1827
Munteanu, George 932, [1013], [1014]
Munteanu, Georgeta 2141, 2142
Munteanu, Romul 314, 680, 981, 2212
Munteanu, Ştefan 778, 1426, 1427, 1544, 1848, 2260
Murádin, László 2023, 2050
Murariu, Partenie 1019, 1020
Murav'eva, V. N. 1958
Murgu, Eftimie [691]
Murgu, George 1443
Murzin, L. 570

Muza, M. 1829
Muster, Dumitru 1208, 1349
Müller-Ott, D. 1959

N

Nadin, Mihai 621
Naevius, Cn. [1605]
Naghiu, Iosif 1022
Nagy, B. 681
Nagy, Jenö 2024, 2025
Nagy, Kálmán 2026, 2027, 2028
J. Nagy, Maria 2029, 2030, 2031
Naht, Martin 1350
Nandriş, O. 315
Nasta, M. 58, 571, 1614
Naum, Teodor [1453]
Naumann, H. 572
Navarre, Marguerite de [1899]
Naylor, K. E. Jr. 1960
Năsturel, Petre Ş. 1615
Neaga, Nicolae 933, 1351
Neagoe, Victorela 1210
Neagu, Fănuş 1530
Neamţu, Dragoş Sebastian 1023
Neamţu, Gelu 800
Neamţu, G. G. 1114, 1115
Nebeský, Ladislau 573, 616
Neculce, Ion [974], [988], [1015], [1050]
Nedelcu, Maria 2261
Nedelescu, Ion 2104
Nedjalikov, V. P. 316
Negoescu-Bodor, V. 317
Negomireanu, Doina 498
Negrici, Eugen 1429, 1430, 2239
Neiescu, Ileana [1360], 1513
Neiescu, P. 854, [870], [1326]
Neira Martinez, Jesús 1830
Nemser, William 318
Nestorescu, Virgil 884, 885, 1276, 1961
Nestorescu-Bălceşti, Horia 1498
Netea, Vasile, 682, 689, [702], 1676
Nevelsky, P. B. 574
Newmark, L. 320
Nickel, G. 1677
Nicoară, Moise 1578
Nicola, Ion 934, 935
Nicolae, Ştefan 1531
Nicolau, Radu 282
Nicolescu, Aurel [1087], 1143, [1162], [1163], [1169], [1173], [1178]
Niculescu, Alexandru 706, [1127], 1831, [1921]
Niculescu, Ionuţ 1352
Nikitin, V, M. 1962
Nilson, Elsa [1165], [1166]
Nistor, Corneliu 36
Nistor, Eliza 575
Nistor, M. 2207
Niţu, Radu 1277
Noica, Constantin 1211, 1212, [1232], [1233], [1235], [1236], [1237], [1238], [1239], [1240], [1241], [1242], [1243], [1244], [1245], [1247], 1576
Noizet, G. 321
Novac, Alexandrina 322
Novac, Alexandru 1116
Novăceanu, Darie 1428
Novicicov, E. 323, 2173
N. P. 999
Nussbächer, Gernot 936, 937, [1009], [1051]
Nuţă, Ion 1499

O

Obreja, Al. 1514
Ocampo Marin, J. 1832
Oláh, Ferenk 2032
Oláh, Tibor 683
Olahul, Nicolae [904]
Olaru, Filmirian 938
Oli, G. C. 1833
Oliva, K. 576
Olney, J. 1678
Olszak, Waclaw [497]
Olteanu, C. 2143
Olteanu, Pandele 940, 941, 1144, 1963
Olteanu, Valentin 2144
Ondruş, Ş. 324
O'Neil, W. A. 1679
Onofrei, Neonila [986], [1042]
Onu, Liviu 325, 942, [1052], 1431
Oprea, Ion 730
Oprică, Octavian 57
Orman, Gabriel 326, 1834
Oros, M. 1515
Oros, Valeriu 2154
Orr, John [1925]
Otero, C. P. 1835, 1836
Oţetea, Andrei 980, [989], [995]

P

Pache, D. 327
Padučeva, E. V. 577
Palermo, J. 1837
Pall, Francise 980, [989], [995]
Panaiteseu, P. P. [743], [802], [804], [811], [819], [827]
Panaitescu, Val. 1432
Pană, Ruxandra 1213
Pană-Dindelegan, Gabriela 1117, 1145, 1170
Pandey, I. 2071
Pandovici, Dimitrie [1021]
Pann, Anton [729]
Panţiru, M. L984
Panzer, Baldur 1680
Pap, Fr. [1021]

Papacostea, Şerban 779, 780
Papacostea-Danielopolu, Cornelia 1616
Papathomopoulus, Manolis [1600]
Papiu-Ilarion, Alexandru [667]
Papp, Enea 943, 944
Papp, F. 328
Papu, Edgar 329, 945, 1353
Parlangèli, Oronzo [2258], [2259]
Pascadi, Ion 330, 331, 1214
Pascu, Al. 835, 1433
Pascu, Ştefan 730, 800, [812]
Pascu-Teodor, Mariana 800
Paşaliu, Iulian 332
Paul, Zani. 707, 821, 1024, 1381
Pauls, John P. 1964
Pauze, I. V. [1952]
Pavel, Lucia 946, 2181
Pavlovski, Eugen 100
Păcuraru, M. 1025, 1026
Pădurariu, N. 1476
Păltineanu, Viorel 333, 1354
Pătrar, G. 1027
Pătrăşcanu, Traian 1434
Pătruţ, I. 334, 855, 1119, [1493], [1494], [1495], 1516, 2262
Pârlog, Hortensia 1706
Pârvu, N. D. 1215
P. B. 1381
Peixoto Da Fonseca, Ev. 1838, 1998
Péntek, János 2033, 2034
Penzl, H. 335
Percival, W. K. 336
Perebejnos, V. I. 337
Perrot, J. 338
Perussi, Carlo 1312
Pervain, Iosif 648, 685, 947, [991]
Petkanov, Ivan 1549
Petőfy, J. S. 339
Petrescu, Nicolae 1435
Petrescu, Valeria 2174
Petrie, Aron 730
Petrovici, Emil 82, 782, 855, [867], [871], [1493], [1494], [1495], [2262]
Petru, L. 2193
Pflaum, H. -G. [1619]
Philipp, Maja 948
Philippide Al. 1532
Philippide, Alexandru, [658], [670], [697], [701], [703], [704], [706] [708], [711], [712], [713], '48, 1371
Piatkowski, A. 1577, 1578
Pichevin, C. 321, 327
P. I. D. 1355
Pieret-Antoniu, Ana 2194
Pietreanu, Florin 686
Pietreanu, Rodica 499
Pingree, David [1630]
Pintilie, Constantin 1216
Pippidi, Andrei 1579
Pippidi, D. M. 11, 92, 1580, 1581, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625
Piru, Al. 687, 688 , 783, [805], 949, 1028, 1533
Pisani, V. 340
Pisoschi, Valeriu 2195
Pistrui, Chiril 950
Pînzaru, T. G. 1217
Pîrlog, Maria 1436
Pîrnuţă, Gh. 781
Plaisant, Michele [1706]
Platon, Atanasie 951
Pliniu cel Bătrîn [1607]
Ploumidis, G. S. [1616]
Poalelungi, Gh. 1477
Pocheptosov, G. G. 341
Podvoll, S. 1948
Poghire, Cicerone [669], 1594, 2090
Pohl, J. 342
Polomé, R. 1681
Polovina, P. 343
Pop, Gheorghe 856, 2263
Pop, Grigore Traian 1242
Pop, Lia 2175
Pop, Mihai 282, 1218
Pop, Vasile Gh. [920]
Popa, Atanasie 952, 953, [1037], [1048]
Popa, Cornel [506]
Popa, Eleonora 8
Popa, Mariana 1682, 1707
Popa, Mircea 708, 1029
Popa, Pătru [1037], [1048]
Popa-Tomescu, Teodora 344
Popelàr, Inge 1839
Popescu, David 2196
Popescu, Emil 578, 579, 1582
Popescu, Ion 655, 656, 2145, 2146
Popescu, Nic. 1256, 1683
Popescu, O. 1912
Popescu, Radu Sp. 721, 742, 822, 823, 857, 858, 859, 877, [1023], 1119, 1120
Popescu, Rodica 1146
Popescu, Sebastiana [829], 1626
Popescu, Ştefania 1147, 2147
Popescu, Teodor 110
Popescu-Marin, Magdalena 2, 1248, 1437, 1478
Popescu Teiuşan, Ilie 689, [703]
Popov, K. P. 1965
Popovici, Iosif [7], [675]
Popp, Vasile [682]
Porţeanu, Alexandru 730
Poschl, Victor 1571
Pottier, B. 345, 1840
Pound, Ezra 346, 347
Preda, I. 1300
Predescu, Lucia 954, 955, [1053]
Prodan, D. 956, 980, [989], [995]
Prodromos, Theodoros [1633]
Protase, Maria 685
Pszczołowska, L. 348
Puhvel, J. 2091
Purdela, Maria-Luiza 860
Puşcariu, Sextil [677], [699]

Puşcălău-Iorga, Emilia 1438
Putschke, W. 580

Q

Quirk, Randolph 1702 bis
Quittner, M. 349

R

Radermacher, Ludwig [1614]
Radu, L. 1294
Radu, Nicolae 2148
Raduly, Janos 2035
Raffler Engel, V. von 350
Rafroidi, Patrick [1706]
Raicu, Lucian 622
Raischi, Constantin 581, 582
Ralea, Catinca 297
Rask, Rasmus [336]
Razaceheici, C. 1219
Răcariu, Grigore 1439
Răduică, Georgeta [986], [1042]
Rădulescu, Daniela [1921]
Rădulescu, Gh. 1440
Rădulescu, Maria 1441
Rădulescu, Ştefan 2149
Răutu, Anca 500
Rebreanu, Liviu [1415]
Reeds, J. A. 583
Regula, M. 1841, 1842
Reguş, Corneliu 1966, 1967
Reiff, D. G. 351
Reiners, Ludwig [1708]
Reinheimer-Ripeanu, Sanda 69, 81, 1843, 1844, 1913, 1914, 1915, [1921]
Rensch, K. H. 352
Repina, T. A. [1086]
Rey, Alain [510], 1845
Rey-Debove, J. 353
Richter, Gisela 1685
Rizescu, I. 1278, 1686
Robciuc, I. 784, 1279, 1968
Robert, Louis [1620]
Robinson, J. J. 584
Robu, Cornel 1916
Robu, Vladimir 1065, 1121, 1148
Roceric-Alexandrescu, Alexandra 354, 355, 501, 502, 1066, 1454, 1847
Rockel, M. 585
Rodón, E. 356
Rodriguez Puértolas, J. 1848
Roeming, R. F. 357
Roesler, Robert [712]
Rohls, Gherhard [496], 1849
Rohrer, Cristian 1850
Roja, Gheorghe Constantin 644
Rolfe, O. W. [28]
Roman, E. 575, 623
Roman, I. 957
Roman, Victoria 958, 959
Rosén, H. B. 1583
Rosetti, Al. 81, 358, 586, 785, 786, [789], 861, [897], 1122, 1280, 1533, [1534], 1550, [2243], [2253]
Rosinger, Elemér 587
Ross, J. R. 588
Rossi, M. 359
Roşianu, Nicolae 360
Rouault, J. 361
Rouillard, Philippe [1355]
Rög, Jósef 2004
Rudeanu, Constantin 1030
Ruggieri, Rugerro M. 1851
Ružička, J. 362
Ruplin, F. A. 2072
Rus, T. 590
Russo, Alecu [678], [1403], [1439], [2118], [2240]
Russel, Bertrand [2265]
Russu, I. I. [785], 787, 789, [801], [807], [824], [830], [832], [1552], 1584, 2092, [2100], [2103], [2105]
Rusu, Eugen 2119
Rusu, Gr. 788, 862, 1067, [1326], [1360]
Rusu, Valeriu 70, 364, 365, 863, 866, [869]
Ruwet, Nicolas [490]
Růžička, R. 362, 589
Rūke-Dravina, V. 363, 2126
Ryan, J. S. 1687

S

Sabanééva, M. 1853
Sadoveanu Mihail [1412], [1413], [1450]
Saharnyj, L. V. 366
Sakari, Aimo 1854
Sala, Marius 82, 367, [808], [822], [828], [829], 1855, 1856, 1917, [1921]
Salade, Dumitru 1220
Salapina, Galina 1682
Saltarelli, Mario 368, 1857
Salvador, G. 2213
Sammet, Jean E. [626]
Sanie, Silviu 1585
Sánta-Braun, R. vezi **Braun (-Santa), R.**
Sapir, Edward [296]
Saramandu, Nicolae 824, [868], 878, 879
Saraş, Marcel 1304, 2194, 2197
Sava, I. 1355
Savić, M. 369
Savin, Emilia 2192
Saussure, Ferdinand de [429], [468]
Sădeanu, Florenţa 1858, [1921]
Săhleanu, Victor 591
Săndulescu, Al. 1442
Săndulescu, C. 1300, 1586, 1627
Săteanu, Cornel 1149, 1171
Săveanu, Simion 2092

Sângeorzan, Zaharia 1357
Sbârcea, George 1358
Schane, S. A. 370
Scharnhorst, J. 371
Scherer, P. 1688
Schiau, Octavian 960, [1007], [1025], [1030]
Schilling, I. 372
Schmidt, J. 373
Schmitt, L. E. 211, 352
Schmitt-Jensen, J. 1859
Schogt, H. G. 374
Schveiger, Paul 147, 375, 592, 593
Schwanzer, V. 376
Schwartz, J. R. 600
Swartz, Liana 624
Scovel, Th. 2060
Scurtu, Vasile 1860
Sebeok, Th. A. [486]
Seche, Luiza 1479
Seche, Mircea [696], [705], [710]
Segre, Cesare 377
Semlyen, Eva [2181]
Sen-Gupta, S. 379
Seneca [1629]
Serebrennicov, B. A. 380
Seserman-Reguș, Aspazia 1969
Sfetca, Petru 1443
Sfîrlea, Lidia 381, 1522, [1539], [1540], [1541], [1542], [L544], [1545]
Sgall, Petr 594, [616], 2093
Shanmugan, R. 2062
Shor, E. N. 1861
Shott, Douglas J. [1706]
Siatkovski, S. 382
Silman, T. I. 383, 384
Silnitsky, G. 1863
Simedrea, Tit 961
Simenschy, Th. 2260
Simian-Guțulescu, Eugenia 1257
Simion, Eugen 2253
Simionescu, Paul 385
Simonică, Ioan 2198, [2203]
Simonescu, Dan 912, [922], 962, 963, [982], 1031, 1032, [1033]
Simonis, C. 1171
Singh, J. D. 2073
Singh, Sadanand 1689
Siruni, H. Dj. [1710], 1717, 2094
Sîrbu, Const. 475, 2150
Sîrbu, Dimitrie 386
Sjoberg, A. F. 2063
Skorohod'ko, E. F. 595
Skrélina, L. M. 387
Skubic, Mitja 1864
Slama-Cazacu, Tatiana 318, 388, 389, 390, 391, 1221
Slave, Elena 392, 393, [481], [499]
Slușanschi, Dan 1587, 1628, 1629
Smărăndache, Gheorghe 730
Smiřicky, Lubomír 1862
Smochină, N. P. 964, [999]
Smrčova, Jiřina 690, 790
Soare, D. 1033
Soboleva, P. A. 596
Sofocle [1574]
Sokolov, A. V. [480]
Solà, Joan 1865
Soldevila-Durante, Ignacio 1866
Solomon, V. 747
Soloviov, V. P. 1867, 1970
Sommer, Radu 1222
Soresecu, Marin 1535
Sorin, Nicolae 965
Sosa, L. Z. 394
Sparck Jones, K. 597
Spenser, M. I. 2061
Spitzbardt, H. 395
Stan, Aurelia 71, 396, [1326], [1360], [1493], [1494], [1495]
Stan, Ionel 396, [870], 1518
Stan, T. T. 503, 504, 1068, 1517
Stati, Sorin 72, 82, [242], [243], [244], 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 475, [506], [829], 1150, [1161], [1164], [1167], [1171], [1176], 2151, 2152, 2199, 2254
Stavrescu, Sanda [1921]
Stănciulescu, Mariana 1312
Stănculescu, Ioan F. 825, 1034, 1035, 1036, 1037
Stănculescu, Liana 1690
Stănculescu, N. 709, 826, 1038
Stănescu, Eugen [825]
Stănescu, N. 1521
Steer, Alexandru 1151, 1173
Stéfanini, J. 2095
Steinitz-Schädlich, R. 405
Steinke, Claus 505
Steinmetz, D. B. 2072
Stepanova, A. N. 1868
Sticea, S. 1588
Stoian, Iorgu 1589
Stoicescu, N. [1234]
Stoichiță, Radu 406
Stoicovici, Olga 791
Stojkov, Stojko [2256]
Storms, G. 407
Strabon [1590]
Strang, B. M. H. 1691
Streinu, Vladimir 1480
Stroe, P. 1507
Strungaru, Diomid 792
Strzelecki, Wadyslaw [1605]
Suchianu, D. 1481
Suciu, Coriolan [1329]
Suciu, I. D. 691
Sunik, O. P. [493], 1971
Superanskaja, A. V. 408
Suprun, A. 1869
Surcel, Anca 1444
Surdu, Bujor 800
Svartvik, J. 598
Szabó, Attila T. 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, [2047], [2048], [2050], [2051], 2052, [2054], [2245], [2249], [2250], [2251]

Szabó, Z. 2041, 2042
Szántó, Arcadie 2120
Szász, Lörinc 102
Szépe, György 409
Szilágyi, Júlia 2043
Szilagyi, Margareta 1692
Szépe, G. 599

Ş

Šabršula, Jan 410
Şaguna, Andrei [1081]
Şandru (-Olteanu), Tudora 1870, 1871, 2264
Şanski, N. M. [1984]
Saradzenidze, T. S. 412
Şăseanu, Janeta 413
Şchiau, Octavian 2205
Şerban, Felicia 1281, 1445
Şerban, V. 112, 414, 1152, 1152 bis, [1168], [1172], 1871
Şerban, Valentina 1282
Şimanski, L. 989, 1039
Şincai, George 793, [987], [1029], 1080, 1083, 1123
Širokov, O. S. 415
Şoşa, Elisabeta 729
Ştef, Felicia 1590
Ştefan, Ion 794
Ştefan-Drăghicescu, Janetta 1872
Ştefănescu, Emilian 1446, 1447
Ştefănescu, Mihai 2194, 2197
Ştefănescu, Ştefan 980, [989], [995]
Ştefănescu-Drăgăneşti, Virgiliu 1069, 1693, 2176
Ştirban, Marcel 800
Ştirbu, Patriciu 1085
Ştirbu, Vasile 416, 417, 1124, 1174, [2257], [2263]
Şuteu, Flora 82, 692, 795, 966, 2205
Şuteu, Valeriu 1070, 1071, 1072

T

Tabarcea, Cezar 418, 506, 1359
Taeye-Henen, M. de 1873
Tagamlickaja, G. 419
Tagliavini, Carlo 434, [2208], 2214, 2221
Takefuta, Y. 600
Tanaşoca, Nicolae-Şerban 1630, 1631, 1632, 1633, 1634
Tanco, Teodor 967
Taranenko, I. I. 1972
Tauberg, Edith 2182, 2183
Tămaş, Ion 2177
Tănase, A. 1153
Tănase, Al. 507
Tănăsescu, C. 601
Tănăsescu, Grigore 73
Tănăsescu, Manuela 668
Tătaru, Ion 1536
Teaha, Teofil 420, 866, [869]
Teiuş, Sabina 1360
Teiszler, Pál 421
Tekavčić, Pavao 882, 883, 1918
Tempea, Radu [1007], [1025], [1030], 1084
Teodorescu, Al. 693
Teodorescu, Ecaterina 1123, 1154, 1155
Teodorescu, Mirela 629, 970, [991], [1921]
Teodorescu, Vasile 796, 1483
Tertulian, N. 422
Tervoort, B. Th. 423
Těštelová, M. 424
Thai Ba Luu 1299
Theban, Laurenţiu 425
Theodor, Pompiliu 1040
Thornburg, J. 602
Thundt, Annelise 1694, 1696
Thümmel, Wolf 1680
Tikofsky, R. S. 351
Tiktin, H. [1686]
Tillman, H. G. 426
T. L. B. 1305
Todoran, Romulus 971, 1361
Tohăneanu, G. I. 1442, 1445, 1450, [1455]
Toma, Elena 710
Toma, Stela 1041
Toma-Marcu, E. 603
Tomescu, Mircea [1022], [1043]
Tomici, Mile 1973, 1974
Tomozei, Gheorghe 1224, 1484
Torsuev, G. P. [503]
Tosh, L. W. 604
Toşa, Alexandru 427, 428, 429, 430, 431, 1306
Tövissi, Ludovic 1225
Trancă, Dumitru 2215, 2216
Trâpcea, Th. N. 827
Trifu, Dumitru 2255
Trim, J. L. M. 1696
Trofin, A. 2121
Tronskij, I. 195
Truphèmer, R. 327
Tsiapera, M. 1591
Tucidide [1597]
Tucker, R. 1877
Tudor-Miu, Mihaela 2178, 2184
Tudose, Claudia 797
Tunsoiu, Olga 1431
Tupet, A.-M. [1606]
Turcu, Constantin 972
Turcu, Eva 2200, 2201
Turculeţ, A. 508, 851
Tuţescu, Mariana 432, 509, 510, 605, 1878
Tzetzes, Joannis [1613]

Ţ

Ţâra, Vasile 872, 1195
Ţepelea, Gabriel 433, 1372, [1374], [1382], 1451, 1452, 2179

Ţineu Bucur 1042
Ţopan, Grigore 1485
Ţurlan, Valentin 1226, 1227

U

Udler, R. Ja. 434
Uguzzoni, Arianna [1662]
Uhlenbeck, E. M. 435
Unlisch, G. [1992]
Ulatowska, H. K. 436
Ulici, Aurelia 4
Ungureanu, M. 1243
Ure, J. N. 216
Ureche, Grigore, [738], [894]
Urechia, Alexandre 1082
Uribe-Villegas, O. R. 437
Ursache, Petru 438
Ursu, Despina 1362
Ursu, G. G. 1175
Ursu, N. A. 973, [994], [1004], [1038], 1362
Ussani, V. 1592

V

Väänänen, V. 1879
Vacariu, D. 2217
Vachek, J. 459, 1677
Vaida, Dragoş 605, 626
Vaida, Veronica 2183
Vaimberg, S. 440, 1975
Vajda, János [2029]
Valdman, A. 1880
Valéry, Paul [1758]
Valesio, Paolo 1891, [1916]
Valmarin, L. 694
Vanek, A. L. 1976
Varga, D. 606
Varlaam [914], [940], [941], [960]
Vasceneo, Victor 901, 1228, 1283, 1284, 1978
Vasile, C. 1244
Vasile, Radu 1043
Vasilescu, Veronica 1044
Vasiliu, Emanuel 441, 442, 443, 444, 445, 607, 796, [820], 828, 1156, [1170], [1174], 1882, 2265
Vasiliu, Gabriel 74, 711
Vasiliu, Laura 1125, 1157, 1158
Vasiliu, V. 512
Vassilieva-Švede, O. G. 1883
Vatuk, V. P. 2074
Vazquez Cuesta, P. 1884
Văleanu, I. 1363
V. B. 75, 2240
Vedenkova, M. S. 1697
Vega, Ion 1453
Vehvilainen, P. V. 446
Velicu, Dumitru 974, 988, [1050]
Véloudis, Georg [1632]
Verhvilainen, Paul V. 1698
Verjat, Alain 1865
Verne, Jules [1744]
Verzea, Ernst 1382
Vidnäs, M. 1981
Villiers, A. de 2108
Villoison, Jean D'Ansee de [1577]
Vincenz, Ileana 93, 1258, 1454, 1919
Vinogradov, Victor Vladimirovici [2206]
Vintilă-Rădulescu, Ioana 28, 829, 1886, 1920, 1921, 1922, 1923
Vinţeler, O. 1985, 2266
Viorel, Elena 513
Virgiliu [1570]
Vişan, Anastasia 645
Virgolici, Teodor [1013]
Virtosu, Emil 975
Vlad, Carmen 1126
Vlad, Ion 627
Vlad, Valeriu 1085
Vlad-Budoiu, Voichiţa 1085
Vlanović, P. 305
Vlăduţ, Alexandra 1887
Vlăduţescu, G. 1245
Voicu, Pavel I. 1521
Voiculescu, V. [1401]
Voinescu, I. 447
Volovici, L. 1045
Vöö, Gabriella 2044
Vornicu, Mălina 76
Vrabie, Emil 1229, 1924, 1979, 1980
Vraciu, A. 77, 830, 831, 2096
V. St. 1230
Vuković, J. 448
Vulcănescu, Romulus 78, 1500, 1519
Vulcu, B. 1520
Vulişici, Maria 1127, 1159, 1160, 1176, 1177
Vulpe, Magdalena 449, 864, [868]
Vulpescu, Romulus 1537

W

Wald, Henri 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 475, [507]
Wald, Lucia 29, 459, 460, 478, [481], [488], [489], [499], [512], 634
Wall, E. [613]
Wandruszka, Mario [513]
Wanyorek, C. 1486, 1487
Warnant, L. 1888
Wartelle, A. 1618
Weigl, E. 461
Wepman, J. M. 462
Whitman, R. L. 463

Widłak, Stanislav 464, 1889
Wienold, G. 465
Williamson, L. 466
Winter, W. 467
Witney, William Dwight [344]
Witte, J. J. de 1055
Wittgenstein, Ludwig [130]
Wittman, H. G. 468
Wittoch, Zdeněk 469, 799
Wolf, Armin 1609
Wolf, E. M. 1890
Wolf, Johann 1699
Wolfram, Walter A. [2057]
Wuilleumier, P. [1606], [1619]
Wurm, S. A. 470
Wurzel, W. U. 471

X

Xavier, Leon Dufour [1351]

Z

Zahareseu, I. 1521
Zahirnic, Constantin 1307
Zaim, Macarie [895]
Zamboni, N. [1911]
Zamfireseu, Dan 712, 888, 976, 977, [990], [992], [1000], [1006], [1019], [1026], [1028]
Zamfireseu, Ion D. 472
Zamora, Aurel 79
Zane, G. 1046
Zimek, R. 608
Zinveliu, Gemma 1364
Zloteseu, Cioranu Ioana 80
Zörgö, Benjamin 473
Zsemlyei, János 2045, 2053
Zsigmond, Jakó 2046
Zub, Al. 978
Zugrav, I. 979
Zugun, Petru E. 474, 657, 1178

CUVINTE *

ALBANEZĂ

fsat 724

ENGLEZĂ

evil eye 1185
it 1667
of 1675
s 1675

FRANCEZĂ

arlequin 1734
certeinnement 1755
il 1766
intelligence 1887
mouvais oeil 1185
on 1766, 1827
ouais 1734
si 1730
silence 1808
vouloir 189

GERMANĂ

als 1640
-an 1643
-än 1643
her 1701
hin 1701
Wassernot 1647
Wassersnot 1647
wie 1640

IRLANDEZĂ

gal 1650

ISTROROMANĂ

reaş fost cănto 1273
ştibă 1273

ITALIANĂ

andare 1736
ci 1739

LATINĂ

-mente 1770
stella 721
super 1559
tandem 1558

MAGHIARĂ

Margita 2032
Margitta 2032
strucc 2017
struccol 2017
szalad 2010
újabb 2010
utazik 2010

ROMÂNĂ

A

abis 1466
abisal 1466
aburél 1210
alcool 1477
apătoşire 1231
aphod 1231
Argeş 1267, 1270, 1271, 1272
astăura 1206
asupra 1465
atenţiona 1201
azdrunca 1265

B

baerac 1231
ban 1219
baterie 1275
beţic 1206
bîreozí 1266
boi 1202

* Au fost incluse cuvintele din titluri (şi subtitluri la etimologii).

bránişte 1213
butúci 1210

C

cále álbă 1265
cále curátă 1265
cale primară 1213
Cantemir 1268, 1284
caracterial 1195
cáre — mare 1265
cári — cári 1265
cáru mamii 1265
cavurma 1202
cavurman 1202
călăie 1202
căluşár 1210
căruţă de fórşpan 1231
ce 1465
cea 1114
ceardác 1210
cei 1114
cel 1114
cel ce 1465
cele 1114
chélfed, -ă 1265
chiunciuri 1231
chiunguri 1202
ciaunaş 1231
cine 1465
(a)ciobăní 1210
cireşînă 1202
ciumatra 1188
o să cînt 1091
claie 1210
clasicism 1568
clucer 1219
cocîrlc 1231
colăréz 1202
comis 1219
cormănă 1210
cotá 1279
Crăciun 1280
criptic 1208
criptică 1208
a cure 1206
a custa 1206
cutrul(u)i 1266
cuturluí 1266

D

daulgíu 1202
debotaţie 1231
den 1122
deochi 1185
a desfărma 1206
a (se) dezgătá 1265
a se dezmădura 1265
dilibrát 1281
din 1122
dionisiac 1313
dobiróşcă 1266
documentalist 1485
documentarist 1485
doină 861

E

ecologie 1195
enfluarisire 1231
ergonomie 1195
ergoterapie 1195
estetică 1197
ethologie 1195
examinare 1209

F

felşí 1265
ferează 1231
a fi în 1212
a fi întru 1212
foale 1206
fsat 724
fúscă 1265

G

gata 1105, 1465
ghilăzí 1266
ghiveci 1202
ghizelúc 1202
gnomie 1231
godac 1277
guguşeálă 1202

H

hatman 1219
hoşpălí 1266

I

i 1257
iabá 1202
iebá 1202
imobilism 1201
innimiccită
-ism 1256

Î

înlărgi 1201
împietrează 1213
împuartă 1206
înfizuí 1281
(a) înhirisi 1231

K

kitsch 1207

L

o gofăt 1219

l

M

máchină 1347
macoşă 1266
magă 1266
magniná 1261
mai 1347
maidán 1347
maimún 1347
maimúncă 1347
máistru 1347
malarină 1261
management 1149, 1199, 1216 1225
manimască 1261
maniţă 1261
marinar 1347
maşínă 1347
matradu 1261
mazgusi 1261
măiúg 1347
mălai 1347
mălăiéţ 1347
măldărúş 1347
mănúnchi 1347
mănúşă 1347
măr 1347
mărăcie 1262
mărăcíne 1347
mărăcinós 1347
mărgăritár 1347
mărieróşu 1262, 1251
mărtînos 1262
măsai 1261, 1347
măsár 1347
măscăriciós 1281
măselár 1347
măstăcănit 1261
mătărîngă 1347
măţui 1273
măzărát 1347
măzăríche 1347
mee 1262
mehárie 1262
mei 1347
mele 1119
melegár 1347
meliţúică 1347
menghínă 1347
mere paştile 1292
mereit 750
meríză 1347
merogíná 1262
mertecúţ 1347
mertíc 1347
meruc 1262
meş 1262

miarță 1261
mici 1275
miconac 1262
mierte-fierte 1261
mioáră 1347
miríștină 1347
misír 1347
mislic 1262
mislu 1262
mișlíng 1347
mititei 1275
mitocosí 1347
míglă 1347
mîl 1347
mînătór 1347
mîndrumăríe 1281
mînúnă 1347
mîrjoală 1262
mîrșală 1262
mîrțoágă 1347
mîș 1281
míteă 1347
míță 1347
mîțîiéș 1347
moalfă 1262
modîlcă 1262
moimă 1262
moimucói 1347
a se mojdăí 1265
molfă 1262
momeală 1262
momic 1262
momîiață 1262
mondăni 1264
mondorlogi 1264
mondrăni 1264
morghină 1262
mormăí 1347
moscior 1261
móteă 1347
motorungă 1262
mucéd 1347
mugurí 1347
muierúșcă 1347
mul 1347
mulgăreață 1265
mur 1347
murg 1347
múșcă 1347
a muzgusi 1261
muzúc 1347

N

nedeia 1188

O

oarcă 1180
obejdie 1180
obiálă 1347
oblóc 1347
obmăndărire 1231
obștinic 1180
ócă 1201
ocăcăí 1347
oceli 1180
oceníc 1347
ocenicie 1347
ocinic 1347
ochinceá 1354
odai 1263
odoacă 1263
odobrenie 1231
odoguri 1180
ofípt 1276
ogi 1180
ogîrji 1276
oglávă 1347
oglăsuire 1180, 1281
oglindeá 1273
oglindeálă 1273
ogoi 1263
ogolu 1180
ográză 1263
ogrindeauă 1273
ogrinji 1263
ogrinjos 1263
olaviță 1180
olíșcă 1279
oloierniță 1347
olomoci 1354
omilenic 1180
omivalnițe 1180
opsar 1180
opust 1347
orăcăí 1347
orbíu 1273
orednic 1180
orjana 1354
orjátele 1180
ormoci 1276
oroganie 1354
orosan 1273
orozan 1273
orozăní 1273
ortan 1354
ortăci 1347
ósie 1347
ostru 1354
oșternic 1269
otaștină 1180
otcóș 1347
otic 1347
otojniță 1180
otoșcă 1180
otroc 1180
ozmi 1354

P

padnoșcă 1274
paharnic 1219
paleoslav 1283
paleoslavic 1283
paleoslovenic 1283
pantă 1217
parastasis 1231
patașcă 1274
patic, -ă 1274
patnoșcă 1274
a pădăi 1274
a pădăia 1274
păpurojnic 1274
pătacică 1274
peritočca 1231
pil 1231
pitar 1219
piurá 1265
(a) pînzui 1231
pl'op 859
pl'ută 859
pochinzér 1213
pocinzéu 1213
pocronim 1231
pogonat 1231
poitra 1188
postelnic 1219
prepusălnic 1231
psihagogie 1195
puradichiu 1291

R

rachétă 1281
rachetodróm 1281
ráncă 1281
ránghiță 1281
răscáli 1281
răscăci 1281
rătăcană 1282
rătăcánie 1282
rătăcánát 1282
răzgrós 1282
remóție 1281
remoțiune 1281
remustrá 1281
(a) revitarisi 1231
rezái 1281
rezám 1281
ríbiță 1281
rid 1282
righițoancă 1281
rîbiță 1281
rímbiță 1281
rínchiță 1281
rîngáță 1281
rínghiță 1281
rojolí 1282

S

sale 1119
samariza 1269

săpun 749
săvîrşitor 1269
sciitor sferştar 1231
semnificant 1214
semnificat 1214
sfeditelstvă 1231
silf 1231
sînt 1528
sluger 1219
spătar 1219
stavăr 1278
stea 721
stemă 721
stocastic 1230
stolnic 1219
(a) străjeni 1231
stress 1195
sufletist 1269
sunt 1528

Ş

şaselunie 1231
(şi) cu 1112
şuetă 1260
şviţ 1279

T

tahmin mincinos 1231
tale 1119
tapă 1202
test docimologic 1209
tîrmiş 1278
traumatism 1195
a trebui 1095

Ţ

ţugări 1266

U

últrămărie 1281
úrnă 1265

V

vănzuială 1231
a se veşti 1265
versant 1217
vistier 753, 1219
vornic 1219

Z

zapiscă doclăduitoare 1231

RUSĂ

k 1104
no 1104
čto 1981

SANSCRITĂ

Duhitár- 2069

SLAVĂ VECHE

Дд 1939

SPANIOLĂ

angustia 1866
congoja 1866
irse 1736
llevarse 1736
lo 1836
pensar 1769
pesar 1769
pienso 1769
traerse 1736
tres- 1830
venirse 1736

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ERATĂ

la nr. 3/1971 al revistei „Limba română"

pag.	*rînd*	*în loc de*	*se va citi*
294	14 jos	губорок	уборок
316	2 sus, col. I	карэ	карђ

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, 1969, 376 p., 18 lei.

Sub redacţia I. COTEANU, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 1969, 189 p. + 42 pl., 25 lei.

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână (româna comună)**, 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. AL. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. I, **Compunerea**, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970, 333 p., 23 lei.

I. I. RUSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară — stilul scenic**, 1970, 208 p., 6,75 lei.

SALA MARIUS, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p., 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

VASILIU EMANUEL, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 295 p., broşat, 12 lei.

* * * **Sistemele limbii**, 1970, 276 p., 17,50 lei.

I. COTEANU şi I. DĂNĂILĂ, **Introducere în lingvistica şi filologia românească. Probleme — bibliografie**, 1970, 345 p., 16,50 lei.

EMIL PETROVICI, **Studii de dialectologie şi toponimie**, 1970, 339 p., 22,50 lei.

* * * **Fonetică şi dialectologie**, vol. VII, 1971, 383 p., 19,50 lei.

KOVAČEC AUGUST, **Descrierea istroromânei actuale**, 1971, 231 p., 10,50 lei.

Sub redacţia GH. BOLOCAN, **Studii de slavistică**, II, 1971, 435 p., 15 lei.

LR, Anul XX, Nr. 4, P. 319—470, Bucureşti, 1971

I.P.I. c. 2515

42200

Lei 6.—

I 8195

ANUL XX, 1971

LIMBA ROMÂNĂ

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil :

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct :

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Membri :

GH. BOLOGAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU-ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România, sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

Le revue „Limba română" paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Boîte postale 134—135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI
Str. I. C. FRIMU nr. 22
Sectorul 1
București

APARE DE 6 ORI PE AN

; 8195
BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU
-- UCU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XX 1971 Nr. 5

U
IAȘI 2022

SUMAR

GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

Pag

ECAT. TEODORESCU, Pe marginea raportului de excepție 473
THEODOR HRISTEA, Etimologia multiplă internă 479
STANISLAV SEMCINSKI (Kiev), Note lexicale și etimologice 489

FILOLOGIE

ION GHEȚIE, *U* final la Neculce 493

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

CRIȘU DASCĂLU, Iorgovici și Condillac 497
MIRCEA BORCILĂ și VIRGIL BULAT, Alexandru Gavra — lexicograf . . . 503

NOTE ȘI COMENTARII

I. MĂRII, Alte cîteva observații privind utilizarea materialului ALR în DLR, **M** și **O** 515
KLAUS-HENNING SCHROEDER (Berlinul occidental), Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa 527
Acad. AL. GRAUR, **Gazdă** 531

RECENZII

C. BOROIANU, *Texte vechi românești. Album de paleografie româno-chirilică*, Universitatea din București, 1971 (Mircea Anghelescu) 533
ION COVRIG-NONEA, *Noțiuni de compoziție și stil*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970 (Lidia Sfîrlea) 535
Reviste primite la redacție 536

LR Anul XX, Nr. 5. p. 471—536, București, 1971

13.249

PE MARGINEA RAPORTULUI DE EXCEPŢIE

DE

ECAT. TEODORESCU

Revăzînd, cu prilejul „reanalizării" complementului de excepţie şi a subordonatei corespunzătoare, întrebuinţările adverbului *decît*, D. Craşoveanu [1] ajunge la concluzia că acest adverb poate fi termen introductiv al complementului şi al subordonatei citate chiar şi în cazul cînd în text nu există un termen de referinţă la care să fie raportate unităţile marcate de el. Astfel în contextele :

„... zării pe moş Toma Gaiţă în drum spre pădure, cu puşca ferită sub zeghe, de nu i se vedea *decît ţeava*".

„... în amor nu vede *decît fetişism*".

„... socoteală nu am de dat *decît Celui veşnic*".

„... toată lumea de sus a Bucureştiului nu vorbea *decît despre asta*".

„... nu-mi rămînea *decît să mă resemnez*".

„... nu veneau la cireşe *decît după ce trimeteau iscoadă*", unităţile subliniate ar fi, după D. Craşoveanu, complemente şi subordonate de excepţie al căror termen de referinţă, absent pe plan formal, se impune subînţeles. În sprijinul interpretării sale, autorul invocă aspectul negativ al propoziţiei, respectiv al regentei în care apar sau de care depind construcţiile cu *decît* restrictiv, precum şi conţinutul pozitiv al acestora. „Sîntem deci în prezenţa unei negaţii şi a unei afirmaţii (datorate lui *decît*), între care se stabileşte, evident, *o opoziţie*. E de observat însă că, întocmai ca şi în alte situaţii menţionate chiar în *Gramatică* [e vorba de GLR, editată de Academia R.S.R., ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 51] şi în situaţiile noastre negaţia nu se referă, propriu-zis, la predicat — în ciuda formei negative a acestuia —, ci *la altceva*. Acest altceva nu apare exprimat în text, dar el există acolo tocmai prin faptul că e negat : nu poate fi negat decît ceva care există sau poate fi presupus ca existent. Pe de altă parte, relaţia de opoziţie : negaţie—afirmaţie presupune, ca orice relaţie, doi termeni între care ea se stabileşte. Unul dintre aceştia (afirmaţia) este

[1] Cf. *Observaţii asupra complementului de excepţie şi a subordonatei corespunzătoare*, în LR, XX, 1971, nr. 2, p. 151–158.

constituit tocmai de partea de propoziţie sau de propoziţia construite cu *decît*. Cum însă — am văzut — *nu* predicatul este cel negat, ci altceva, rezultă că nu în predicat trebuie să vedem celălalt termen (negaţia) al acestei relaţii, ci tocmai în acel *altceva* negat, care este de fapt tocmai o parte neexprimată a propoziţiei sau a regentei. Faţă de ea se exprimă, în realitate, afirmaţia. Aşa încît această parte, la care — prin predicat — se referă negaţia, deşi nu apare cuprinsă în text, poate fi şi *trebuie subînţeleasă* aici, căci ea există, dar numai *latent*, undeva în structura de adîncime a propoziţiei... Avem a face, aşadar, cu un fenomen de *elipsă* în asemenea situaţii" [2]. Cu alte cuvinte, termenul de referinţă ar fi, în cazul construcţiilor cu *decît* restrictiv, redundant, de unde şi „caracterul *facultativ* al prezenţei" [3] sale în text.

Am reprodus argumentarea autorului cu scopul de a vedea dacă soluţia propusă şi motivarea ei se impun fără replică.

Referindu-ne la cele spuse cu privire la conţinutul unităţilor marcate cu *decît* restrictiv, ne întrebăm dacă stă, într-adevăr, la latitudinea vorbitorului limbii române de a recurge la una din cele două construcţii (*cu* şi *fără* termen de referinţă) atunci cînd vrea să exprime excepţia. Nu există între ele nici o deosebire de sens? Au, de pildă, enunţurile, mai exact, construcţiile cu *decît* din contextele:

„... zării pe moş Toma Gaiţă... cu puşca ferită sub zeghe de nu i se vedea *decît ţeava*",

„...zării pe moş Toma Gaiţă... cu puşca ferită sub zeghe de nu i se vedea altceva *decît* ţeava",

aceeaşi semnificaţie lingvistică? Au ele, cu alte cuvinte, aceeaşi structură şi acelaşi conţinut de idei?

În ce ne priveşte, rămînem la interpretarea că *decît ţeava*, din primul context, se află în relaţie sintactico-semantică directă cu verbul-predicat, şi numai cu el, exprimînd într-un enunţ cu *aspect* negativ acelaşi conţinut funcţional şi denotativ cu construcţia: *doar* (*numai*, *exclusiv*) *ţeava* din enunţul pozitiv: *i se vedea doar* (*numai*, *exclusiv*) *ţeava*, cu care este echivalentă. În structura P + S, subiectul e limitat, restrîns, printr-unul din adverbele restrictive citate, la „obiectul" numit. Prin introducerea unui termen de referinţă structura nu rămîne însă indiferentă. Relaţiile contextuale şi principiul comutării ne demonstrează că partea de propoziţie introdusă prin *decît* trimite de data aceasta şi la termenul de referinţă faţă de care exprimă excepţia, de unde şi posibilitatea substituirii lui *decît* printr-unul din termenii specifici de exprimare a raportului respectiv: (*în*) *afară de*, (*în*) *afara*, *cu excepţia*, cu care *decît* din primul context nu e sinonim. Se mai poate admite, în cazul acesta, că adverbul *decît* serveşte în ambele situaţii la exprimarea aceluiaşi raport lingvistic? De vreme ce din înlănţuirea semnelor din construcţiile luate în consideraţie izvorăsc sensuri şi funcţii deosebite, mai poate fi apreciată construcţia cu *decît* restrictiv ca „expresia ultimă" [4], deci ca structura de suprafaţă a structurii de adîncime care exprimă excepţia?

---

[2] D. Craşoveanu, *art. cit.*, p. 154—155.

[3] *Ibidem*, p. 157.

[4] Expresia aparţine lui Jean Dubois. Cf. *Grammaire structurale du français: la phrase et les transformations*, Paris, 1969, p. 17.

A admite că structurile cu *decît* restrictiv *implică* termenul de referință care s-ar afla „*undeva* în structura de adîncime" [5] (s.n. — Ecat. T.) înseamnă, de fapt, a ignora anumite condiții impuse de gramatica transformațională și nu numai de ea (făcînd, evident, abstracție de terminologie). Mă refer anume la faptul că transformarea structurii de adîncime trebuie „să nu implice nici un adaos sau nici o modificare a sensului "[6].

Astfel, dacă, de pildă, în propoziții ca : *Scriu. Vii? Se pregătește pentru examen. Lucrarea a fost terminată la timp* [7], subiectul, respectiv complementul de agent, deși neexprimate, sînt, într-adevăr, de la sine înțelese, deoarece categoria gramaticală persoană implică, la verb, relația cu o persoană gramaticală subiect, iar pasivul complementul de agent, forma propozițiilor respective acoperind structurile : S + P [*Eu scriu. Tu vii?*], S + P + C [*El* (ea, elevul, studentul etc.) *se pregătește pentru examen. Lucrarea a fost terminată la timp de către...*], în construcțiile cu *decît* restrictiv nu avem prezent în minte un termen de referință, pentru că ceea ce am dorit să exprimăm este numai și numai, deci exclusiv ideea de restrîngere, limitare a unui „obiect" sau „fapt", și nu este vorba de excluderea acestuia dintr-un tot constituit din unități similare [8]. Dacă termenul de referință ar fi, în astfel de situații, implicat, dacă s-ar afla, așadar, în structura de adîncime, introducerea sa n-ar modifica semnificația lingvistică, așa cum n-o afectează termenii neexprimați, dar cuprinși realmente în structura de adîncime, atunci cînd sînt aduși pe planul expresiei.

De altfel ne întrebăm ce termen de referință ar putea fi subînțeles în contextele : *Nu văd decît cu un ochi. Nu aud decît cu dreapta. Nu am decît două mîini. „...nu te-ai îndurat să-mi trimiți decît un exemplar"* (I. L. Caragiale, *O*, VII, p. 546), fără a nu sacrifica, de această dată [9], realitatea și gîndirea despre ea. Dacă este de subînțeles ceva aici, de altfel ca în orice construcție cu sens restrictiv, este, cel mult, termenul care pune în relief restricția sau care exprimă opoziția. În *Nu văd decît cu un ochi* se poate subînțelege astfel *dar numai* (*exclusiv*) *cu un ochi* sau *nu cu amîndoi*; în *Nu i se vedea decît țeava*, [*dar numai* (*exclusiv*) *țeava* sau *nimic altceva, nu altceva*]. De aici rezultă că și la baza construcțiilor restrictive, ca și în cazul celor care exprimă excepția, stă un raport de opoziție, dar din asta nu se poate deduce că cele două construcții sînt egale, identice. Este știut, și faptul a fost subliniat, că „și alte construcții, atît părți de propoziție, cît și propoziții subordonate, ... realizează o opoziție, fără să aibă valoare de excepție" [10]. În ciuda unor puncte comune, cele două valori nu pot fi confundate, în consecință nici unitățile prin care sînt exprimate nu pot fi considerate identice. Din faptul că propozițiile sau frazele în

---

[5] D. Crașoveanu, *art. cit.*, p. 155.

[6] Jean Dubois, *op. cit.*, p. 16.

[7] Cf. și cazul propozițiilor cu predicat eliptic (*Pe brumă desculț, pe rouă încălțat*) sau cel al unităților coordonate prin juxtapunere (*Nu capul, mîna mă doare ; Apa curge, pietrele rămîn*).

[8] Lucrul a fost spus deja de Fulvia Ciobanu. Cf. *Cu privire la construcțiile care exprimă cumulul și excepția*, în LR, XI, 1962, nr. 4, p. 380—382.

[9] Unele construcții restrictive pot genera, prin inserarea unui termen de referință, evident cu sacrificarea semnificației, construcții care să exprime excepția. Asupra acestei chestiuni ne vom opri în cele ce vor urma.

[10] Fulvia Ciobanu, *art. cit.*, p. 381.

care există unități marcate cu *decît* restrictiv pot da naștere uneori, prin introducerea unui termen de referință, la complemente, respectiv la propoziții de excepție, se poate conchide, cel mult, că în calitatea sa de termen introductiv, adverbul *decît* își menține sensul restrictiv [11], dar nu invers, că în construcțiile restrictive e implicată excepția. Prin modificarea expresiei (a planului formal) se schimbă semnificația, inventarul și natura funcțiilor. Relațiile se cer, așadar, reinterpretate. Să se compare în acest sens structura de suprafață : *N-a venit decît Ion*, expresie a relației : P + S și a valorilor : acțiune, efectuată exclusiv de un autor, cu : *N-a venit altcineva decît Ion* = P + S + C, din care se degajă sensurile : acțiune efectuată de un autor exclus din mulțimea posibilă de alți autori.

În baza analizei propuse, ar însemna să admitem că în construcții ca : *Pînă la gară nu fac decît o oră. N-o rețindecît o clipă. Nu ți-o dau decît pentru o zi*, părțile de propoziție la care se referă *decît* sînt complemente comparative de inegalitate, al căror termen de comparație este subînțeles : *Pînă la gară nu fac* [mai mult] *decît o oră. N-o reținn* [mai mult] *decît o clipă* ș.a.m.d.

Greșeala care se face într-o astfel de analiză este că se confundă, cum vom arăta în continuare, sensul comunicării cu realitatea despre care se face comunicarea. În exemplele de mai sus, ca și în : *Nu sînt decît obosit. Nu am decît un contracandidat. Nu-l am decît pe el* [12], este exprimată doar restricția, la baza căreia stă opoziția : *Nu sînt decît obosit* [nu altcumva]. *Nu am decît un contracandidat* [nu mai mulți] ș.a.m.d.

Dar dovada irefutabilă a non-identității construcțiilor o constituie acordul verbului-predicat cu subiecte de persoana I sau a II-a, marcate cu *decît* restrictiv : *N-am auzit decît eu. N-am mai mers decît eu. N-ai căzut decît tu. Nu mi-ai mai rămas decît tu.*

Inutil să mai insistăm asupra faptului că, în astfel de situații, nu poate fi inclus nici un termen de referință, în raport cu care *eu*, respectiv *tu* să fie complemente de excepție, iar el, subiectul verbului-predicat, așa cum ar fi normal, de așteptat, în baza noii interpretări.

Cînd construcția are ca predicat un verb de persoana a III-a, *cu prețul știut*, un termen de referință poate fi uneori introdus, și asta tocmai pentru că adverbul *decît* își menține sensul restrictiv în construcțiile care exprimă excepția. De aici s-a putut trage concluzia că termenul de referință s-ar afla „undeva în structura de adîncime". Topirea celor două construcții într-una singură este, de fapt, rezultatul neglijării semnificațiilor lingvistice existente în textul supus analizei, în favoarea altora posibile. Procedeul se întîlnește în unele lucrări de gramatică transformațională și, uneori, și tradițională. Astfel E. Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu spun că : „propoziții de tipul : *Ninge, Plouă* ; *Tună mereu* ; *Fulgeră din cînd în cînd*, definite în gramatica tradițională ca fără subiect, ne par a constitui fenomene ale structurii de suprafață. În structura de adîncime, asemenea pro-

---

[11] *Ibidem*, p. 383, și D. Crașoveanu, *art. cit.*, p. 155, care preia constatarea.

În limba veche și pînă astăzi regional complementul de excepție, din propozițiile cu aspect negativ, se poate introduce și prin *fără + numai* sau sinonimul acestuia, *decît*, ori amîndouă : *fără numai decît* (cf. *Gramatica limbii române*, editată de Academia R.S.R., ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 206).

[12] În acest exemplu, pentru funcția de complement direct, nu de excepție !, a unității la care se referă *decît*, pledează și forma atonă a pronumelui personal care-l anticipează.

poziții implică în mod necesar un subiect în acord semantic cu verbele respective : *Zăpada ninge* ; *Ploaia plouă* ; *Tunetul tună* ; *Fulgerul fulgeră*, și tocmai această identitate semantică face ca eliminarea subiectului prin transformare să fie recuperabilă și, deci, posibilă" [13]. În felul acesta a văzut lucrurile A. Philippide [14]. Replica o găsim la Sextil Pușcariu : „A considera pe *ninge* ca o frază eliptică și a-i căuta agentul, însemnează a falsifica însuși felul nostru tradițional de a gîndi. O completare ca *zăpada ninge* — cum ar vrea unii gramatici s-o facă — e desigur greșită. Pentru român zăpada nu « ninge » ci « cade ». De asemenea, a spune că subiectul e « situația generală », însemnează a căuta să dai statisfacție gîndirii logice fără să ții seama că lingvistic cugetăm altfel [15]".

Enunțul *Plouă* nu poate fi interpretat ca : *Ploaia plouă*, deoarece verbul *a ploua* nu cere subiect. Un autor al acțiunii exprimate de el poate fi, evident, imaginat, așadar un raport între autor și verbul impersonal este posibil [16], dar raportul posibil nu e tot una cu raportul necesar, implicat, în cazul dat, în însăși esența ideii exprimate de verb. Și dacă planul structural are ca obiect exprimarea gîndirii, pentru noi este clar că, întrucît în propoziția *Plouă* nu există subiect, pentru că raportul cu autorul nu e gîndit, *Plouă* nu poate reprezenta structura de suprafață a structurii de adîncime : *Ploaia* (sau un alt substantiv de persoana a III-a, apt de a fi imaginat ca autor al acțiunii exprimate de verbul) *plouă*. Semnificația actuală a enunțului *Plouă* exclude interpretarea lui ca propoziție bimembră [17]. Între structura de suprafață și cea de adîncime nu există aici, de altfel ca și în *Ploaia plouă* (unde se stabilește un raport accidental, voit, căutat, nu necesar !) nici o deosebire. Numai cînd inventarul termenilor dați, deci exprimați, nu corespunde celui real, dat fiind că un termen oarecare a putut rămîne neexprimat, concordanța dintre planuri nu mai este perfectă. În cazul acesta, însă, concretizarea termenului absent printr-un semn nu atrage după sine modificarea sensului.

Cînd s-a stabilit echivalența : *Nu i se vedea decît țeava* = *Nu i se vedea altceva decît țeava* — ca să revenim la punctul de plecare —, s-a avut, de fapt, în vedere realitatea la care aceste enunțuri trimit [18]. Semnificația lor însă diferă.

Vorbind despre propozițiile : *Brutus a ucis pe Caesar* și *Caesar a fost ucis de Brutus*, W. Porzig afirmă că ele „înfățișează de fiecare dată o stare de lucruri identică în cel mai strict înțeles al cuvîntului. Totuși pentru lingvistică există o deosebire care ține în mod foarte esențial de sfera înțelesului : starea de lucruri *Caesar* este înfățișată de fiecare dată în chip foarte deosebit, anume o dată ca obiect și altă dată ca subiect [19]. Regăsim

---

[13] E. Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu, *Gramatica transformațională a limbii române*, București, 1969, p. 77.

[14] Cf. *Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 123—124.

[15] Sextil Pușcariu, *Limba română*, București, 1940, p. 155.

[16] Întrebuințările respective, proprii — precum se știe — limbajului poetic, sînt întrebuințări individuale, accidentale, nu colective, tipice.

[17] Cf. E. Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, p. 77.

[18] Prin conținutul lor denotativ, funcțiile — se știe — trimit la realitatea obiectivă sau subiectivă.

[19] W. Porzig, *Aufgaben der indogermanischen Syntax*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft*, Heidelberg, 1924, p. 133. Apud Gh. Ivănescu, *Curs de sintaxa limbii române moderne*, predat în anul universitar 1947/48, p. 10.

ideea la Eugen Coşeriu, care, într-o critică severă făcută concepţiei transformaţionaliste despre structura de adîncime, afirmă printre altele: „Expresii ca *A este mai mare ca B ~ B este mai mic decît A*, *Desfacerea de mărfuri e mică ~ Desfacerea de mărfuri nu e destul de ridicată*, *Caesar Pompeium vicit ~ Pompeius a Caesare victus est*, *Eu tai pîinea cu cuţitul ~ Eu tai pîinea folosind pentru aceasta un cuţit ~ Eu tai pîinea. Pentru aceasta mă folosesc de un cuţit* etc. sînt privite, în literatura transformaţionalistă, de fiecare dată ca 'sinonime', ca 'egale' în ce priveşte înţelesul din cauză că se bazează pe aceeaşi structură de adîncime, căci e evident că nu-i vorba de *sensul* lingvistic, ci de *desemnare*, adică de raportarea acestor expresii la realitatea extralingvistică, la conţinutul obiectiv din realitate pe care îl gîndim. Aceste expresii sînt de fiecare dată 'echivalente', adică 'sinonime' în ce priveşte desemnarea, totuşi din punct de vedere lingvistic nu sînt egale ca sens "[20].

Procedîndu-se astfel, „planul funcţiilor lingvistice unitare este în gramatica transformaţională ignorat sau neglijat. Deoarece *înclină să pună pe acelaşi plan structura de adîncime cu desemnarea, prin care funcţiile lingvistice sînt degradate în construcţii eterogene*, gramatica transformaţională nu este humboldtiană, ci tocmai contrarul unei lingvistici propriu-zis humboldtiene, în care forma internă, adică structura funcţională, structurarea de conţinut a limbii, ar trebui să stea în centrul interesului şi ar trebui, prin aceasta, să se silească să înţeleagă specificul funcţiilor limbii respective" [21] (s. n. — Ecat. T.).

În concluzie, considerăm — pe baza discuţiei de mai sus — că *sensul*, *organizarea* precum şi *acordul* menţionat sprijină şi întăresc constatarea că, la fel cu *numai*, *doar* şi *exclusiv*, adverbul *decît* „este un adverb restrictiv care poate sta pe lîngă orice parte de propoziţie, exprimînd o restricţie, o exclusivitate în legătură cu ea, fără să-i modifice în vreun fel funcţiunea sintactică [22]". Construcţiile restrictive nu pot fi considerate eliptice — cum s-a sugerat — aşadar drept rezultat al acţiunii principiului de economie, deoarece schimbarea planului material, prin încorporarea termenului de referinţă, modifică semnificaţia lingvistică.

Cît priveşte aspectul negativ al construcţiilor cu *decît* restrictiv, asupra căruia nu ne-am oprit pînă aici, credem că nici el nu reprezintă un argument în sprijinul interpretării date de D. Craşoveanu. Dacă negaţia s-ar fi referit la termenul absent, sensul negativ ar fi dispărut o dată cu el. Ne întrebăm dacă nu cumva *decît* restrictiv n-ar trebui înscris în categoria cuvintelor negative care atrag „după sine în mod automat prefixarea negaţiei *nu* la verb. Această dublă negaţie este un simplu fapt de expresie (în accepţia glosematică a termenului) şi nu are o valoare semantică "[23]. Din dubla negaţie *nu... decît* rezultă sensul afirmativ: *Nu i se vedea decît ţeava* este sinonimul perfect al enunţului *I se vedea numai ţeava*.

---

[20] Eugenio Coseriu, *Semantik, innere Sprachform und Tiefenstruktur*, „Folia linguistica, Acta Societatis linguisticae Europaeae", tomus IV, 1/2, Mouton, p. 56.

[21] *Ibidem*, p. 59.

[22] Fulvia Ciobanu, *art. cit.*, p. 383. Să se vadă şi Maurice Grevisse, *Le bon usage*, Paris, 1964, p. 845, § 875 b.

[23] E. Vasiliu şi Sanda Golopenţia-Eretescu, *op. cit.*, p. 166—167.

ETIMOLOGIA MULTIPLĂ INTERNĂ

DE

THEODOR HRISTEA

1. Cu cîteva excepţii, care pot fi neglijate, cei mai mulţi lingvişti români s-au declarat de acord cu principiul etimologiei multiple, teoretizat, pentru prima dată, de către acad. Al. Graur [1]. Nu de mult, autorul a subliniat încă o dată că etimologia multiplă este o realitate şi că „teoria trebuie luată în consideraţie şi pentru sufixe" (ori — şi mai bine spus — pentru unele *afixe*) [2]. În cîteva rînduri am avut prilejul să discutăm sau numai să ne referim, în treacăt, la această teză pe care o considerăm justă şi în sprijinul căreia am încercat să aducem noi argumente [3]. Concluzia la care am ajuns, în ultima vreme, este că ceea ce ne-am obişnuit să numim *etimologie multiplă* este un fenomen foarte complex şi cu o sferă mai largă decît se admite, în general. Din această cauză, teza justă la care ne-am raliat are nevoie de unele precizări şi în special completări.

2. După părerea noastră, avem toate motivele să vorbim şi despre o *etimologie multiplă internă*, care cunoaşte ea însăşi mai multe aspecte pe care le vom examina, în viitor, pornind de la materialul oferit de realitatea lingvistică românească sau cea străină. Dintre aspectele etimologiei multiple interne vom cerceta, în continuare, unul singur, pe care numai studiul atent şi îndelungat al derivării regresive ne-a permis să-l punem în lumină. În esenţă, e vorba de faptul că un număr apreciabil de formaţii regresive (aproape întotdeauna verbe) nu pot fi explicate satisfăcător decît admiţîndu-se că au fost extrase din două sau mai multe „primitive", *care aparţin aceleiaşi familii lexicale şi care sînt anterioare, în limbă, derivatului regresiv*. În timp ce cuvintele-bază sau primitivele se explică fără

---

[1] Vezi *Studii de lingvistică generală*. Variantă nouă. Bucureşti, 1960, p. 67—77 (cap. *Etimologie multiplă*). Cu unele modificări, acest capitol reproduce un studiu (cu acelaşi titlu) pe care acad. Al. Graur l-a publicat mai întîi în SCL, I, 1950, nr. 1, fasc. 1, p. 22—34.

[2] Vezi *Etimologii româneşti*, Bucureşti, 1963 ,p. 11—18 (cap. *Din nou despre etimologia multiplă*).

[3] Vezi SCL, XI, 1960, nr. 2, p. 247—248, şi în special discuţia din *Probleme de etimologie*, Bucureşti, 1968, p. 103—108 (cap. *Despre etimologia multiplă*), unde există şi o bibliografie aproape completă a problemei în discuţie.

nici o dificultate ca împrumuturi din alte limbi, *pentru derivatul regresiv pare cu desăvîrşire exclusă proveniența lui dintr-o sursă externă.* Eliminînd posibilitatea unui împrumut dintr-o limbă străină, nu mai încape îndoială că ne aflăm în faţa unei formaţii regresive de un tip special. În anumite situaţii, se iveşte, însă, o nouă greutate, atunci cînd trebuie să stabilim care este cuvîntul-bază din care a fost extras derivatul regresiv a cărui etimologie ne interesează. Deocamdată vom discuta un singur verb despre care nu avem nici o îndoială că s-a format în modul care va fi descris aici. Este vorba de **a picta**, pe care dicţionarele limbii române îl explică greşit, considerîndu-l un împrumut din lat. *pictum* (supinul lui *pingo*, *-ere*) sau chiar din neatestatul **pictare* ![4] Despre un împrumut nu poate fi vorba în cazul acestui verb, deoarece în latină n-a existat decît *pingo*, *-ere* (care a fost moştenit, spre exemplu, în franceză, unde a dat *peindre*). Existenţa lui **pictare* nu poate fi în nici un fel probată şi, ca atare, nu vedem nici cum s-ar putea dovedi că *picta* este un împrumut savant. Cît priveşte posibilitatea derivării acestui verb direct de la *pictum*, ea trebuie, de asemenea, înlăturată, întrucît verbele româneşti împrumutate din latină nu s-au format niciodată de la tema supinului. **Recepta** şi **redacta** nu provin nici ele de la *receptum* şi, respectiv, *redactum*, ci sînt tot derivate regresive, primul de la *receptor*, *recepţie* [5], şi, eventual, *receptiv*, iar al doilea de la *redactor* şi chiar *redacţie*, care a însemnat, la început, „redactare" (deci era un nume de acţiune, ca şi în franceză, de unde provine) [6].

Revenind la *picta*, menţionăm că acesta nu poate fi explicat nici prin italiană, deoarece, în această limbă, se folosesc verbele *pingere*, *dipingere* etc.

3. Judecînd după atestări (pentru care vezi DLR ms.), se pare că verbul *picta* a apărut, în limba română, pe la începutul secolului al XX-lea sau (cel mai devreme) la sfîrşitul secolului al XIX-lea. În orice caz, Odobescu, Alecsandri, Eminescu şi alţi scriitori din veacul trecut nu-l cunoşteau, din moment ce nu e atestat niciodată în limba operei lor. În schimb pentru substantivele *pictor* şi *pictură* (ambele împrumutate din latină) există zeci de atestări numai la Eminescu şi Odobescu[7]. Modelul după care a fost creat *picta* îl constituie, în primul rînd, *sculpta*, care aparţine aceleiaşi sfere semantice şi care există, în limba română, încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, ca un împrumut din franceză (< *sculpter*). Alături de verbul *sculpta* se foloseau, încă din secolul trecut, substantivele *sculptor* şi *sculptură* (care sînt împrumutate tot din franceză şi, eventual, din latină şi între care există acelaşi raport formal şi semantic ca între *pictor* şi *pictură* < lat. *pictor*, *pictura*). Pentru noţiunea exprimată de verbul *picta* s-au folosit, înainte de apariţia acestuia, alte verbe dintre

---

[4] Ultima posibilitate este admisă de Alejandro Cioranescu, în *Diccionario Etimológico Rumano*, Biblioteca Filológica, La Laguna, 1960, fasc. 4 (s. v.), unde se mai arată că *picta* este un dublet (etimologic) al vechiului *păta*, afirmaţie care ni se pare lipsită de orice temei ştiinţific.

[5] Folosit cu sensul de „prindere sau captare a undelor sonore ori electromagnetice".

[6] DM îl explică pe *redacta* prin lat. lit. *redigere*, *redactum*, iar pe *recepta* prin lat. *receptare*, care are cu totul alte sensuri decît cuvîntul românesc.

[7] Vezi *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu* (DLPE), Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 410, col. 1 şi A. I. Odobescu, *Opere*, ESPLA, 1955, vol. II, p. 14, 15, 16, 40, 44, 45, 48, 155, 188, 189, 193, 196, 199, 201 etc.

care *a zugrăvi* este indiscutabil cel mai important [8]. Iată numai cîteva dintre foarte numeroasele atestări care arată limpede că, paralel cu *pictor* și *pictură*, s-a folosit, la început, *a zugrăvi* : „De vreme ce Alecu iubește mult *a zugrăvi*, ... te-aș ruga să-i tocmești un dascăl de *zugrăvit*" (Kogălniceanu, în DL, s.v.); „Umbra deveni clară ca un vechi portret *zugrăvit* în oloi" (Eminescu, în DLPE, s.v.); „Desina (sic !) fin și mai ales *zugrăvea* cu succes flori și păsărele". (Caragiale, în CADE, s.v.); „Snyders *zugrăvise*, alături cu amicul său Rubens, vînători la care se cerea o inimă de viteaz" (Odobescu, *op. cit.*, II, p. 200); „... amîndoi acești *pictori* și-au împărțit în lunga lor viață favoarele curții Franciei, *zugrăvind* toate vînătorile regale și *portretînd* pe rînd toți cîinii cei mai aleși..." (*ibidem*, p. 201) [9]. *Zugrăvi* și celelalte verbe folosite, cîndva, cu sensul de „a picta" au început să devină nepotrivite după apariția în limbă a neologismelor *pictor* și *pictură*, față de care difereau atît de mult din punct de vedere formal. Cum *pictor* și *pictură* aveau aspect clar de derivate, a fost cît se poate de simplu să li se reconstituie, prin analogie, un presupus primitiv românesc. Prin transformarea în verb a radicalului **pict-**, extras atît din *pictor*, cît și din *pictură*, a fost eliminată o iregularitate a sistemului lexical, care, mai clar, ar putea fi pusă în evidență în felul următor :

sculptor : *sculptură* : *sculpta*

pictor : *pictură* : **zugrăvi** etc.

Apariția lui *picta* (care, după cum vedem, răspundea unei necesități) nu s-a soldat cu eliminarea lui *zugrăvi*, care era solid instalat în limbă, ci numai cu reducerea conținutului semantic al acestui verb, paralel cu o binecunoscută specializare. A fost însă definitiv eliminat *pictura* (pentru care vezi DLR, s.v.), fiindcă era extrem de rar și, mai ales, fiindcă nu era conform cu modelul *sculptor* : *sculptură* : *sculpta*.

4. Afirmația că *picta* a fost extras din două cuvinte-bază ar putea suscita obiecția că acesta provine exclusiv de la numele de agent sau că *pictor* a contribuit, în orice caz, mai mult decît *pictură* la apariția verbului în discuție. În principiu, nu se poate nega că *picta* provine în special de la *pictor*, dar ceea ce credem că este imposibil de dovedit e faptul că existența lui *pictură* n-a avut nici un amestec în apariția verbului de care ne ocupăm. Cîndva am admis chiar că acesta provine numai de la *pictor* [10], dar a persista într-o astfel de părere ni se pare a privi lucrurile prea la suprafață. Actuala convingere că *picta* este o formație regresivă cu dublă origine ne-o întemeiem pe cel puțin trei argumente, care nu pot fi neglijate :

a) Mai întîi, așa cum *pictor* a fost analizat în **pict-** + suf. *-or*, la fel și *pictură* a putut fi ușor descompus în același radical **pict-** + suf. *-ură* (drept model servind, după cum am văzut, *sculpt-a* : *sculpt-ură*).

---

[8] Dintre vechile sinonime (parțiale) ale lui *picta* mai menționăm pe *pictura*, pe *portreta* și pe *șerui* (ultimul de origine slavă).

[9] La p. 194, *pictor* apare încă o dată în aceeași frază cu *zugrăvi*, iar mai înainte (la p. 188) același verb e folosit de Odobescu alături de *pictură*.

[10] Vezi *Probleme de etimologie*, p. 113.

Fiind vorba de două sufixe care se adaugă la rădăcini şi teme verbale, era normal ca atît existenţa lui *pictor*, cît şi a lui *pictură* să reclame crearea aceluiaşi verb : *picta*.

b) Mai mult decît astăzi (cînd există abstractul verbal *pictare*), *pictură* a însemnat, iniţial, nu numai „tablou", „operă pictată" etc., ci şi „acţiunea sau arta de a picta". Faptul că, mai ales la început, *pictură* a fost şi nume de acţiune a constituit un motiv în plus ca acest neologism să fie simţit ca derivat de la un verb care urma să fie creat.

c) Din cît sîntem informaţi (în special de DLR ms.), *pictură* este cam tot atît de bine atestat ca şi *pictor*, ceea ce nu trebuie să surprindă, avînd în vedere că cel dintîi este un cuvînt polisemantic. Fiind aproximativ la fel de vii în conştiinţa subiectelor vorbitoare, era firesc ca ambele cuvinte să contribuie, fie şi într-o măsură diferită, la apariţia verbului *picta*. Iată de ce considerăm că, în dicţionare, singura indicaţie etimologică invulnerabilă ar putea fi numai aceea care admite că *picta* este o formaţie internă regresivă, atît de la *pictor*, cît şi de la *pictură* [11].

5. Nici o îndoială că asemenea lui *picta* s-a format şi **agriculta**, pe care dicţionarele noastre nu-l cunosc, dar el se întîlneşte la Sadoveanu : „... un popor îşi mărturiseşte starea lui de înălţare culturală şi prin felul cum *agricultează* pămîntul ce-i este încredinţat" [12]. Cf. şi : „pretutindeni plugarul îşi caută la nobilii latifundiari un teren *de agricultat*..." [13].

În cazul de faţă s-ar putea susţine că apariţia lui *agriculta* a fost generată mai ales de *agricultură* (simţit, desigur, ca un nume de acţiune). Spre concluzia de mai sus ne împinge sensul acestui verb curios, care înseamnă „a face agricultură", „a cultiva pămîntul". Faptul invocat nu ne îndreptăţeşte, desigur, să afirmăm că *agricultor* n-a jucat nici un rol în apariţia lui *agricultа*, din moment ce, asemenea lui *picta*, şi acest verb era menit să se încadreze într-o anumită schemă existentă deja în limbă. Din păcate, la fel ca în alte cazuri, nici aici nu se poate calcula chiar procentual contribuţia fiecăruia dintre cuvintele-bază la crearea derivatului regresiv.

6. Uneori tot sensul este acela care arată destul de clar că trebuie să admitem originea multiplă a unei formaţii regresive. În această situaţie se află, spre exemplu, verbul **candida**, care înseamnă „a fi *candidat* la ceva", dar şi „a-şi pune *candidatura* într-o alegere" (cum definesc în special dicţionarele noastre mai recente : DL, DM şi DN). În franceză nu există, se pare, un verb *candider* sau, chiar dacă se întrebuinţează, cumva, el trebuie să fie tot o formaţie regresivă rară şi de dată recentă. În schimb sînt curent folosite locuţiunile „poser sa *candidature*" şi „se porter *candidat*", singurele pe care le înregistrează dicţionarele [14]. Părerea lui Candrea, conform căreia *candida* ar fi un împrumut din franceză, nu poate fi

---

[11] La propunerea noastră, o astfel de indicaţie a fost acceptată în *Dicţionarul limbii române* (DLR), în curs de apariţie, după cum a fost acceptat şi principiul mai general pe care îl teoretizăm aici.

[12] Vezi Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. XX, p. 208.

[13] *Ibidem*, p. 233.

[14] Vezi *Dictionnaire encyclopédique Quillet*, Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, *Nouveau Larousse illustré*, tom. II (s. v.) etc.

acceptată, chiar dacă cineva ar dovedi existența (cu totul izolată, desigur) a lui *candider*. Invocarea acestui etimon ar fi însă de prisos, de vreme ce rom. *candida* este atît de cunoscut și se poate explica, fără nici o dificultate, ca o creație internă a limbii române, în mod independent de vreun model străin [15]. Tiktin, Șăineanu și Ciorănescu nu înregistrează acest verb, iar DA îl lasă neexplicat. Scriban (și după el DM și DN) îl derivă din *candidat*, ceea ce nu e rău, dar, după părerea noastră, este incomplet, deoarece *a candida* înseamnă și „a-și pune *candidatura*". Avînd în vedere că se cunosc multe verbe „delocutive" sau „postlocuționale", nimic nu ne împiedică să admitem că verbul în discuție a putut fi format și de la *candidatură*, care a fost ușor analizat în *candida-* + *-tură* (o variantă frecventă și bine cunoscută a sufixului *-ură*).

7. Nici verbul recent **audia** nu se explică prin împrumut din lat. *audire* (de conjugarea a IV-a!), cum afirmă Scriban și, după el, DM și DN (celelalte dicționare nu cunosc cuvîntul, tocmai pentru că este nou). Acad. Al. Graur a respins, cel dintîi, această etimologie, arătînd că *audia* este format în limba română de la *audiență*, după modele ca *neglija* : *neglijență* [16]. În ceea ce ne privește, considerăm că numai pentru unul dintre sensurile lui *audia* (și anume „a supune unui interogatoriu persoane chemate în fața justiției") trebuie admisă derivarea din *audiență*, folosit, însă, cu un sens mai puțin cunoscut (pe care DM și DN nici măcar nu-l înregistrează) și anume acela de „ședință (publică) a tribunalului, în care sînt ascultate părțile și pledoariile și în care se pronunță sentințele". Cu celelalte sensuri (și anume „a asculta un curs, o conferință etc." sau „a asculta muzică, de obicei înregistrată") ni se pare clar că *audia* provine de la *auditor*, *audient* și *audiție* prin extragerea și transformarea în verb a radicalului **audi-**, comun tuturor acestor neologisme, împrumutate, în primul rînd, din latină și din franceză.

8. Rațiuni de ordin semantic (mai ales) ne obligă să nu acceptăm nici derivarea lui **selecta** de la *select* (cum se arată în DM, s.v.). Autorii *Dicționarului de neologisme* compară acest verb recent cu germ. *selektieren*, înregistrat numai în *Fremdwörterbuch* (Leipzig, 1954, p. 572), dar convingerea noastră este că nu e cazul să recurgem la un etimon german (care e, pe deasupra, foarte rar), pentru a explica o formație internă românească dintre cele mai naturale. Existînd de mai înainte *selecție*, *selector* și *selectiv*, a fost foarte simplu să se extragă din ele un verb *selecta*, pentru că existau, spre exemplu, *decora*, *executa* etc., alături de *decorație*, *decorator*, *decorativ* și *execuție*, *executor*, *executiv* (toate împrumutate).

S-ar putea obiecta că, existînd *selecționa* (< fr. *sélectionner*), *selecta* era de prisos. Nu trebuie, însă, uitat că, dacă în unele cazuri derivatul regresiv vine să umple un gol sau, altfel spus, să completeze o schemă,

---

[15] În treacăt fie spus, nici recurgerea la lat. *candidare* n-ar rezolva problema, întrucît acesta înseamnă „a fi de un alb strălucitor".

[16] Vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, 1954, p. 42. Aceeași explicație etimologică a primit-o *audia* și în *Introducere în lingvistică*, ediția a II-a, București, 1965, p. 163.

în alte cazuri apariţia lui este menită să regularizeze o relaţie sau să înlăture ceea ce pentru vorbitori poate fi simţit ca o inconsecvenţă a sistemului lexical :

execuţie : *executor* : *executiv* : *executa*

selecţie : *selector* : *selectiv* : **selecţiona**

Că apariţia lui *selecta* a izvorît dintr-o necesitate internă se vede şi din raportarea celei de a doua serii la o schemă ceva mai complicată :

colecţie : *colector* : *colectiv* : *colecţiona* : *colecta*

selecţie : *selector* : *selectiv* : *selecţiona* : —

După cum vedem, limba cunoaşte modele care reclamă atît existenţa lui *selecta*, cît şi pe a lui *selecţiona*. Fiind amîndouă justificate structural, este de presupus că limba nu va elimina nici unul dintre cele două sinonime, ci că le va diferenţia, în continuare, din punct de vedere semantic (la *colecta* şi *colecţiona*, ambele împrumuturi din franceză, diferenţa semantică este foarte clară).

9. Mergînd pe aceeaşi linie, nu vom ezita să afirmăm că şi **recenza** cu sensul de „a face o scurtă dare de seamă cricită..." e o formaţie regresivă din *recenzie* şi *recenzent* (ambele de provenienţă germană : *Rezension* şi *Rezensent*), nu un împrumut din fr. *recenser*, cum îl consideră Scriban, DM şi DN (s.v.) [17].

10. După părerea noastră nu pare de loc firesc nici ca **legisla** „a legifera" să fie dedus exclusiv din *legislator* sau din *legislaţie*, cum se procedează în mod obişnuit. Oricît de curios ar părea, acest verb provine din radicalul comun unei întregi familii lexicale, în care urma să se încadreze perfect : *legislaţie*, *legislator*, *legislatură* şi, desigur, *legislativ* (atît de mult folosit într-o serie de combinaţii frazeologice, cum ar fi : *putere legislativă*, *adunare legislativă*, *corp legislativ*, *act legislativ*, *consiliu legislativ*, *cale legislativă* şi, în special, *organ legislativ*).

11. Asemenea rom. *legisla* se explică şi verbul englezesc **legislate** pe care unele dicţionare îl consideră refăcut numai din *legislator* [18], iar altele numai din *legislation* [19]. La cele două soluţii etimologice, atît de diferite, s-ar mai putea adăuga încă una, care lasă nerezolvată etimologia imediată a cuvîntului, întrucît, pentru întreaga familie (din care fac parte : *legislate*, *legislation*, *legislative*, *legislator* şi *legislature*), se indică drept unic

---

[17] Fr. *recenser* înseamnă „a face un recensămînt" ! Cît priveşte pe *recension*, acesta e foarte rar folosit cu sensul rom. *recenzie*. Pentru exprimarea acestei noţiuni franceza se foloseşte de perifraza *compte rendu*. Prin urmare, dicţionarele noastre nu procedează prea bine cînd îl deduc pe *recenzie* (cu toate sensurile lui) în primul rînd sau chiar exclusiv din franceză.

[18] Vezi *Webster's New World Dictionary of the American Langage*, College Edition, Cleveland — New York, 1966 şi *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Boston, New York etc., 1969 (s.v.).

[19] Vezi Ernest Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*, Amsterdam, London, New York, vol. II (1967), s. v.

etimon lat. *lex, legis* şi *latum*, supinul lui *fero, ferre* [20]. Dat fiind că *legislate* este rar şi recent (unele dicţionare ale limbii engleze nici măcar nu-l înregistrează), el nu poate fi interpretat decît ca un derivat regresiv extras din toate formele citate mai sus.

12. Într-o situaţie similară se află, neîndoielnic, rom. **corela** şi engl. **correlate.** DM şi DN înregistrează numai adjectivul *corelat*, pe care îl consideră, în mod greşit, ca un împrumut din fr. *corrélate*. În eventualitatea că există, acesta nu poate fi decît substantiv (cf. şi engl. *correlate*, întrebuinţat atît ca verb, cît şi ca substantiv). Existînd, încă din secolul trecut, *corelaţie* şi *corelativ* (împrumutate din franceză şi latină), a fost foarte uşor să se extragă din ele un verb *corela*, care, în ultimul timp, se foloseşte din ce în ce mai mult (în special în stilul ştiinţific). Este o dovadă că el corespunde unei necesităţi şi că va rămîne în limbă. Tot printr-o necesitate de ordin structural se explică şi crearea engl. *to correlate*, amintit mai sus. Cine se va adresa dicţionarelor englezeşti, pentru a afla originea acestui verb, va fi derutat în cel mai înalt grad, întrucît indicaţiile etimologice sînt foarte contradictorii. Astfel, *The Oxford English Dictionary* (1933) şi *ebster* îl consideră o formaţie din prefixul *cor-* + *relate*; Ernest Klein (*op. cit.* vol. I, p. 356) îl interpretează tot ca o formaţie cu prefixul *cor-* + lat. *relatus*, folosit ca participiu trecut al verbului *referre*; *Chambers'Etymological English Dictionary* (p. 135, col. 1) vede în el un derivat din lat. *con-* „cu" + *relate*; Skeat procedează şi mai confuz, pentru că îl socoteşte pe *correlate* de origine latină [L.], iar pe *correlative* şi *correlation* le înregistrează ca derivate ale verbului în discuţie (pus în fruntea articolului) [21]. În sfîrşit, *The American Heritage Dictionary*... admite că e un derivat regresiv, dar numai de la *correlation*, pe cînd *The Oxford Dictionary of English Etymology* (editat de C. T. Onions, 1966) admite că verbul *correlate* provine atît de la substantivul amintit, cît şi de la adjectivul *correlative*. Nu încape îndoială că ultima soluţie este singura care poate fi acceptată. Prin latină nu se explică decît *correlation* şi *correlative*, care sînt atestate cu aproximativ două secole înaintea verbului *correlate*. Spre deosebire de acesta din urmă, verbul *relate* a fost împrumutat din lat. *relatus* (participiul trecut al lui *referre*), paralel cu *relation* (< lat. *relationem*, fr. *relation*) şi cu *relative* (< lat. *relativus*, fr. *relatif, -ive*). La un moment dat exista în limbă următoarea situaţie, care reclama apariţia lui *correlate*:

relation : *relative* : *relate*

correlation : *correlative* : —

Prin crearea lui *correlate* s-a realizat un paralelism perfect al celor două serii lexicale înrudite, eliminîndu-se, totodată, o deficienţă de detaliu a sistemului limbii.

---

[20] Vezi *Chamber's Etymological English Dictionary* (edited by A. M. MacDonald),Paterson-New Jersey, 1964 (s. v. *legislate*).

[21] Vezi Walter W. Skeat, *An Etymological Dictionary of the English Language*, Oxford University Press, New Edition Revised..., 1953 (s.v.).

13. După părerea noastră, tot formaţii regresive cu dublă origine mai sînt şi alte verbe englezeşti, pe care dicţionarele acestei limbi le explică, cel mai adesea, în mod unilateral, contradictoriu sau chiar greşit. Citäm doar cîteva exemple, indicînd, de data aceasta, numai soluţia etimologică pe care o considerăm justă :

to aviate „a călători cu avionul" (< *aviation* şi *aviator*)
to housekeep (< *housekeeper*„gospodină" şi *housekeeping*)
to partacke „a participa" (< *partaker* şi *partaking*)
to shoemaker „a cizmări" (< *shoemaker* şi *shoemaking*) etc.

În general vorbind, ori de cîte ori numele de agent şi cel de acţiune sînt anterioare în limba derivatului regresiv, trebuie să admitem că acesta din urmă provine din amîndouă. Aceasta este, spre exemplu, şi situaţia fr. **exécuter**, extras nu numai din radicalul lui *exécuteur* (< lat. *executor*), ci şi al lui *exécution* (< lat. *executio*), ambele atestate înaintea verbului.

14. Exemplele de felul celor discutate mai sus ar putea fi înmulţite, dar nu este cazul. Ceea ce am urmărit să demonstrăm aici a fost nu numai originea multiplă a unor formaţii regresive, ci şi caracterul s i s t e m a t i c al derivării constînd în suprimarea de afixe. Această caracteristică fundamentală a procedeului în discuţie arată limpede necesitatea de a studia orice formaţie regresivă prin încadrarea ei într-un sistem de forme analoge, care o explică şi, adeseori, îi determină apariţia. Pe de altă parte, faptele aduse în discuţie mai dovedesc că, cel puţin uneori, este insuficient să recurgem la formula clasică a celei de „a patra proporţionale", prin care F. de Saussure, Leonard Bloomfield, Louis Hjelmslev şi mulţi alţi lingvişti explică formaţiile analogice, în general [22]. De fapt, realitatea lingvistică este, adeseori, mult mai complexă decît pare la prima impresie şi nu are rost s-o simplificăm, forţînd-o să intre în nişte scheme sau tipare pe care le-am dori cît mai simple şi cît mai puţine la număr.

15. În continuare vom discuta, foarte pe scurt, o altă categorie de derivate româneşti, care nu pot fi nici ele socotite f o r m a ţ i i p r o p o r ţ i o n a l e (cum li se spune, în mod obişnuit, din cauză că presupun formarea unei proporţii, adică a unei ecuaţii). E vorba de o serie de verbe care, după părerea noastră, trebuie considerate formaţii regresive provenite atît de la participii negative (care funcţionează ca adjective), cît şi de la infinitive negative cu valoare substantivală. Cele mai importante dintre aceste verbe sînt următoarele :

nedumeri (< *nedumerit* şi *nedumerire*)
nefericit (< *nefericit* şi *nefericire*)
nelegiui (< *nelegiuit* şi *nelegiuire*)
nemulţumi (< *nemulţumit* şi *nemulţumire*)
nenoroci (< *nenorocit* şi *nenorocire*)
nesocoti (< *nesocotit*, şi *nesocotire*) etc.

[22] Vezi Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1968, p. 222 şi 226; Leonard Bloomfield, *Language*, p. 416; Louis Hjelmslev, *Le Langage* (traduit du danois par Michel Olsen), Paris, 1966; p. 82—83. Cf. şi A. Dauzat, *La vie du langage* (ediţia a IV-a), p. 137 etc.

A admite după unele dicționare (CADE și DM) că astfel de verbe s-au format din *ne-* + *socoti*, *ferici* etc. este indiscutabil greșit, din cauză că prefixul negativ *ne-* nu se adaugă, în limba română, direct la verbe (nimeni nu ar putea spune; **neascult*, **neumblam*, **necitesc*, **nemîncai* etc.). *Ne-* este un prefix nominal de un tip special, cu ajutorul căruia se formează adjective și substantive prin adăugarea lui în special la participii și infinitive (primele cu valoare adjectivală iar ultimele cu valoare substantivală): *necitit* (< *ne-* + *citit*), *necitire* (< *ne-* + *citire*) etc. [23].

Nici derivarea verbelor în discuție exclusiv de la adjectivele *nedumerit*, *nefericit*, *nesocotit* etc. nu credem că este soluția etimologică cea mai potrivită în astfel de cazuri. Această părere (acceptată și în DLR, tom. VII, partea 1) am susținut-o noi înșine, cîndva (în LR, nr. 3/1959, p. 89), dar astăzi nu ne mai satisface. În sprijinul noii interpretări (care diferă de toate soluțiile etimologice anterioare) se pot invoca mai multe argumente care nu trebuie trecute cu vederea.

a) Primul argument, pe care îl considerăm foarte serios, este de ordin c r o n o l o g i c. După cum rezultă din atestări, în toate cazurile citate, atît adjectivele participiale negative, cît și substantivele cu aspect infinitival (de asemenea negative) sînt mult mai vechi și mai frecvente în limbă decît verbele care au fost extrase din ele.

b) Din punct de vedere s e m a n t i c noile verbe se leagă atît de adjectivele, cît și de substantivele negative prin care le-am explicat. Astfel *a nefericí* înseamnă „a face să fie n e f e r i c i t" sau „a aduce (cuiva) n e f e r i c i r e", *a nedumeri* înseamnă „a face ca cineva să fie n e d u m e r i t", dar și „a provoca n e d u m e r i r e" sau „a pune pe cineva în n e d u m e r i r e" (cum definește chiar DLR) etc.

c) La aceste două argumente se mai poate adăuga unul de ordin s t r u c t u r a l, care arată că formula **a** : **b** = **c** : **x** nu este valabilă nici în cazul de față. Și aceasta pentru că modelul preexistent după care s-au format verbele *nefericí*, *nesocoti* etc. nu era reprezentat de perechile corelative *nefericit* : *nefericí* / *nesocotit* : *nesocoti* etc., ci de o schemă ceva mai complicată, din care nu poate lipsi substantivul cu aspect de infinitiv:

fericire : *fericit* : *ferici*

nefericire : *nefericit* : —

Pentru vorbitorul nelingvist (ca și pentru oricine nu cunoaște istoria unor substantive negative de felul lui *nedumerire*, *nefericire*, *nesocotire* etc.) acestea fac, desigur, impresia că sînt infinitive ale verbelor *nedumeri*, *nefericí*, *nesocoti* etc. și că provin de la verbele amintite, cînd, în realitate, lucrurile se petrec exact invers, cum dovedesc, de altfel, și atestările. Avînd, inițial, o existență exclusiv virtuală, verbele de care ne ocupăm au devenit cu timpul o realitate, pentru că atît participiile, cît și infinitivele negative presupuneau și reclamau existența lor. Dacă la tot ce am spus pînă aici mai adăugăm faptul că există cazuri cînd un verb provine numai de la adjectivul cu aspect participial (ex. **desăvîrși** < *desăvîrșit*) sau

[23] În legătură cu acest prefix *nominal* și cu valorile lui, vezi o discuție instructivă la acad. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"* (ed. a II-a), București, 1948, p. 200—203.

exclusiv de la substantivul simţit ca infinitiv al unui verb inexistent, la început (ex. **aniversa** < *aniversare* etc.), atunci afirmaţia cu privire la dubla origine a verbelor în discuţie devine şi mai plauzibilă.

Cît priveşte un verb ca *nesocoti*, la apariţia lui a mai contribuit, foarte probabil, şi existenţa lui *nesocotinţă* (< *ne-* + *socotinţă*), atestat încă din secolul al XVI-lea (vezi DLR, s.v.). În cazul de faţă, prin crearea noului verb trebuia completată următoarea schemă:

socotinţă : *socotire* : *socotit* : *socoti*

nesocotinţă : *nesocotire* : *nesocotit* : —

Nici o îndoială că, măcar în cazuri ca cele discutate aici, mecanismul derivării regresive este incomparabil mai complicat decît se crede îndeobşte.

Admiţînd că derivatele de felul celor pe care le-am examinat aici sînt extrase din două sau mai multe primitive (ori cuvinte-bază), admitem implicit că ele au o provenienţă multiplă, asemenea împrumuturilor lexicale explicabile prin două sau mai multe surse externe. Iată de ce socotim că se poate vorbi de o *etimologie multiplă internă* şi că originea multor derivate ar trebui revizuită atent în lumina acestui principiu.

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

În *Note de lexicologie românească* (SCL, XX, 1969, nr. 2, p. 135), acad. Iorgu Iordan se ocupă şi de cuvîntul **parnic** „vas mare (pentru păstrat vinul)", cu trimitere la un autor originar din nordul Moldovei. După părerea noastră este vorba de un împrumut din ucraineană : ucr. *parnyk* are sensul de „cadă în care ceva e opărit" (Hrinčenko, *Slovar' ukrains'koji movy...*, t. III, p. 97). Cuvîntul e cunoscut şi în rusă, cf. *parnik* „idem" la Dal', *Tolkovyj slovar'...*, t. III, p. 21. Cuvîntul în cauză e format de la verbul *paryty* (*parit'*) „a opări". Din experienţă personală ştiu că înainte de a turna vinul nou în butoi, acesta este opărit cu apă clocotită. La fel se procedează şi cu vasele pentru murături. S-ar putea ca *parnyk* să fie o metaforă pentru „butoi". De altfel, ucr. *parnyk* are şi sensul de „băutură spirtuoasă" (Hrinčenko, *ibidem*). Luînd în consideraţie răspîndirea teritorială a cuvîntului românesc, nu ne putem îndoi că *parnic* este un împrumut din ucraineană.

În alte *Note* ale aceluiaşi autor, publicate ceva mai înainte (SCL, XX, 1969, nr. 1, p. 9), se aduce în discuţie cuvîntul **orie** „o unealtă pescărească". Cuvîntul e înregistrat însă de DLR fără etimologie. Ţinem să precizăm că şi în ucraineană există acest cuvînt : *orija* „plasă pescărească aruncată şi trasă din barcă" (Hrinčenko, t. III, p. 63). Originea cuvîntului în ucraineană este necunoscută.

În ultimul număr al revistei „Limba română" (1971, nr. 1, p. 106), redacţia DLR publică o listă de cuvinte cu etimologia necunoscută. Printre ele îl găsim pe **paporotnec** „denumirea plantei *Aconus calamus*". Fără îndoială, este un împrumut din limbile est-slave (cu toate că aici cuvîntul numeşte altă specie), deoarece conţine fenomenul „polnoglasiei", cf. ucr. *paporot'*, dialectal *paporotnyk*, rus. *paporotnik* şi bulg., srbcr., sloven., ceh., *paprat*, pol. *paproć*.

În DLR, sensul 4° al verbului **moţăi** „a-şi da aere, a se fîţîi" este considerat „(Regional, probabil prin confuzie)". De fapt nu e nici o confuzie, ci e vorba de un alt cuvînt decît *moţăi* „a aţipi, a da din cap", dar omofon cu acesta. Ultimul e intranzitiv sau tranzitiv, pe cînd *a se moţăi* „a-şi da aere" este numai reflexiv. *A se moţăi* pare a fi împrumutat din ucraineană, cf. *mocuvatys'a* „a se strădui ; a-şi încerca puterile cu cineva", care face parte dintr-o numeroasă familie de cuvinte : *mocak*, *mocarstvo*,

mocar', *mocnyj*, *micnyj*, *mic'* şi altele. Bazîndu-ne pe forma reflexivă a verbului *a se moţăi*, precum şi pe atestarea lui teritorială (Cristeşti-Botoşani), trebuie să recunoaştem că şi aici avem un împrumut din ucraineană.

Cuvîntul **oreşniţă** „planta *Lathyrus tuberosus*" este considerat în DLR cu „etimologia necunoscută. Cf. bulg. *or'ax* „nucă". Ar fi mai bine să se compare cuvîntul românesc cu ucr. *horošok*, formă hipocoristică de la *horox*, care are sensul identic — denumirea plantei *Lathyrus*, cf. Hrinčenko, t. I, p. 316.

Tot cu „etimologia necunoscută" e considerat şi cuvîntul **osmac** „oboroc", cunoscut prin sud-estul Moldovei (DLR, t. VII, partea a 2-a, p. 345). Fără îndoială, cuvîntul românesc reprezintă ucr. *os'mak* „a opta parte (din ceva)" (Hrinčenko, t. III, p. 74), avînd în dialecte şi sensul de „măsură de capacitate".

Virgil Nestorescu a arătat în LR, 1969, nr. 1, p. 86—87, că **moşoancă** „legătură mare" este împrumutat din ucr. *mošonka* „pungă". Însă d-sa a negat legătura dintre acest cuvînt ucrainean şi rom. *moşoncă*, *moşoaică* cu sensul „oală de lut", legătură indicată în DLR. Dacă V. Nestorescu are dreptate, atunci s-ar putea explica şi altfel cuvîntul *moşoaică* : el ar putea fi un calc semantic după ucr. *baba* „bulgăre mare sferoidal de lut de olărie adus la atelierul olarului". Formaţiile în *-oaică* sînt curente în limba română, cf. *bubă — buboaică*, *lupă — lupoaică*, *cioară — cioroaică*, *şopîrlă — şopîrloaică*, deci şi *moaşă* „babă" — *moşoaică*. Totuşi nu sîntem pe deplin convinşi de această explicaţie aşa cum sîntem convinşi de un alt calc, structural de astă dată, în limba română.

E vorba de cuvîntul **moşie**. Nu vrem să spunem că în acest caz avem de-a face cu o influenţă anume ucraineană, însă este verosimilă o influenţă slavă din perioada bilingvismului slavo-român. Toate izvoarele româneşti consultate explică cuvîntul *moşie* ca o formaţie românească de la *moş* + sufixul *-ie*. Tradiţia este conservată şi de DLR (t. VI, f. 12 şi 13, p. 900). Această explicaţie este întru totul adevărată, dar cu un adaos : cuvîntul *moşie* este un calc de structură după un model slav de „formă internă". În română, sensul curent al lui *moşie* este „proprietate mare de pămînt" care s-a dezvoltat dintr-un sens mai vechi „avere, proprietate funciară moştenită". Acest din urmă sens este identic cu sensul cuvintelor analoge slave, formate de la substantivul *dědŭ* „moş" : cf. în rusa veche *dědina* „avere moştenită de la moş, moşie" (sensul 1° din DLR, dar şi sensul 2°), *dědič* „moştenitor, proprietar de moşie" (I. I. Srezn'evskij, *Materialy dl'a slovar'a drevnerusskogo jazyka po pis'mennym pam'atnikam*, Sankt-Petersburg, 1893, t. I, p. 782—783); rus. *dedina* „moşie, moştenire", *dedič* „moştenitor" (V. Dal', *op. cit.*, t. I, p. 509); ucr. *didyzna* „ocină, moşie, moştenire", *didyč* „moştenitor, moşier" (Hrinčenko, t. I, p. 388); srb.-cr. *dědovina* „moşie, moştenire, avere"; sloven. *dedina* „moştenire", *dedič* „moştenitor"; ceh. *dědic* „moştenitor", *dědina* „moştenire"; pol. *dziedzic* „moştenitor, succesor", *dziedzina* „moşie, ocină, moştenire".

Avînd în vedere faptul că *moşie* „moştenire, avere" nu este cunoscut în acest sens în aromână (cf. Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic*, 1963) precum şi bazîndu-ne pe prezenţa cuvîntului analog în mai toate limbile slave care înconjoară arealul dacoromân, putem conchide că acest cuvînt românesc este calc de structură

după un model slav. Deci, acest cuvînt trebuie adăugat la exemplele aduse de Al. Rosetti în paragraful „Calcuri lingvistice" al capitolului Efectele bilingvismului slavo-român din *Istoria limbii române* (Bucureşti, 1968, p. 317—319). Această concluzie este confirmată de alte limbi europene, care nu cunosc asemenea formaţii, precum şi de cea maghiară, unde întîlnim acelaşi calc structural după modelul slav: magh. *örökség* „moşie, ocină, moştenire" este format de la *öreg* „moş" exact în acelaşi fel cum e format rom. *moşie* de la *moş* şi slav. *dědina* de la *dědŭ* „moş".

La acestea s-ar putea adăuga şi faptul că rom. *moşie* în sensul nou de „proprietate mare de pămînt" a fost împrumutat ca atare de unele limbi slave vecine, cf. bulg. *mošija* „moşie (în România)" (S. K. Čukalov, *Bolgarskorusskij slovar'*, ed. a 3-a, Sofia, 1960, p. 446, v. şi *Bŭlgarski tŭlkoven rečnik*, ed. a 2-a Sofia, 1963, p. 421), ucr. *mušija* „avere" (Hrinčenko, t. II, p. 457, cf. şi Silvia Niţă-Armaş, Nicolae Pavliuc, Dorin Gămulescu, Tiberiu Pleter, Teodora Alexandru, Mihai Mitu, Maria Osman-Zavera, Ion Rebuşapcă, Anton Tănăsescu, Elena Timofte, Dumitru Zavera, *L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves*, „Romanoslavica", XVI, Bucureşti, 1968, p. 91; v. şi Emil Vrabie, *Influenţa limbii române asupra limbii ucrainene*, „Romanoslavica", XVI, Bucureşti, 1967, p. 162.

23 martie 1971 STANISLAV SEMCINSKI (Kiev)

U FINAL LA NECULCE

DE

ION GHEȚIE

Editînd în 1955 *Letopisețul Țării Moldovei* și *O samă de cuvinte* acad. Iorgu Iordan a notat în textul lui Neculce, într-o serie de cuvinte pe *u* final, silabic (de ex. : *au răspunsu*, 305) și „scurt" (de ex. : *au purcesŭ* 317) [1]. Faptul acesta a atras atenția acad. Al. Rosetti, care, într-o contribuție mai veche, reeditată nu de mult, socotește că interpretarea lui *-u* (sau a ierurilor finale) din cronica lui Neculce drept *-u* sau *-ŭ* (scurt) nu este justificată [2]. Se știe că în concepția acestui savant *-u* a dispărut din limbă încă înaintea secolului al XVI-lea, iar așa-zisul *-u* „șoptit" din unele graiuri dacoromâne de astăzi este o inovație relativ recentă [3]. În interpretarea d-sale, acad. Iorgu Iordan a pornit de la constatarea că în adaosurile autografe ale cronicarului *-u* apare notat frecvent, în special după un grup consonantic : *arătîndu*, *domnu*, *suptu*, *zăbăvitu* etc. [4]. Întrucît Neculce avea o cultură modestă, el „se conforma, în scris, foarte fidel realității lingvistice din vremea sa" [5]. De aceea, afirmă autorul, la Neculce „nu poate fi vorba... de vreo influență a tradiției grafice", așa cum e cazul cu „scribii de toate categoriile prin pana cărora ni s-au transmis operele din secolele al XVI-lea — al XVIII-lea" [6].

După cum se vede, interpretarea acad. Iorgu Iordan se întemeiază pe convingerea că scrisul lui Neculce reflectă cu mare fidelitate propria sa rostire, ca urmare a instrucției sumare de care s-a împărtășit cronicarul. În realitate, e greu, după părerea noastră, să excludem orice influență a tradiției literare asupra cronicarului, chiar dacă acesta nu va fi umblat prin școli la fel de mult ca scribii de profesie și nu a putut, deci, dobîndi o cunoaștere la fel de temeinică a normelor literare moldovenești. Cum

---

[1] Trimiterile se fac la întîia ediție a cronicii lui Neculce. Lucrarea a fost reeditată în 1959.

[2] *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 688.

[3] *Ibidem*, p. 498—501.

[4] Vezi introducerea la ediția din 1955, p. 96—97 ; a se vedea și lucrările *Studiul manuscriselor și problema transcrierii cronicii lui Ion Neculce*, în SCILF, II, 1953, p. 233—246 și *Despre limba lui Neculce*, în SCL, V, 1954, nr. 3—4, p. 337—346.

[5] *Despre edițiile de texte*, în *Studii de limbă literară și filologie*, București, 1969, p. 266.

[6] *Ibidem*, p. 266.

altfel decît ca o înrîurire a tradiției literare trebuie să considerăm faptul că autorul nu notează, decît cu totul excepțional, palatalizarea labialelor (excepție face *f*), care era larg răspîndită în graiurile moldovenești ale vremii? Tot el consemnează, în scris, frecvent, pe *s* moale (*semn*, *singur* etc.) sau pe *ă* proton (*bărbat*), deși cazuri de durificare a lui *s* și de trecere a lui *ă* la *a* se întîlnesc în Moldova încă din secolul al XV-lea și putem avea convingerea că în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd scrie cronicarul, aceste fenomene erau la fel (sau aproape la fel) de răspîndite în graiurile moldovenești ca și astăzi.

Ar fi greșit, după părerea noastră, să considerăm că prezența la Neculce a labialelor intacte, a lui *ă* și a lui *s* moale s-ar datora unei influențe muntenești, întrucît aceste fenomene apar în documentele moldovenești încă în secolul al XVI-lea, deci într-o epocă în care o înrîurire muntenească asupra scrisului moldovenesc ni se pare exclusă.

Dacă, prin urmare, Neculce se conducea, scriind, după tradiție, adică respecta, fie și în parte, unele norme ale „dialectului" literar moldovenesc (care nu coincideau întotdeauna cu vorbirea curentă), atunci însemnează că pentru a cunoaște rostirea moldovenească a vremii (deci și pe a lui Neculce) va trebui să întreprindem studii speciale de dialectologie istorică. Așa cum a arătat acad. Al. Rosetti (dar fără a-și pune în practică afirmațiile), „pentru a ști *cum vorbea* (adică cum *pronunța* sunetele) Ion Neculce, ne putem folosi de datele culese în scrierile sale și în monumentele contemporane, interpretate în lumina fonologiei" [7].

O asemenea operație, extrem de anevoioasă și de delicată, rămîne de făcut de acum înainte. Pînă atunci, credem că putem obține o serie de informații utile asupra problemei ce ne interesează, adresîndu-ne *textelor scrise în grai moldovenesc cu litere latine*, care prezintă avantajul de a reproduce (cel puțin în unele privințe) mai exact pronunțarea reală a epocii, întrucît autorii lor nu se supuneau unei anumite norme tradiționale scrise. Un asemenea text este glosarul întocmit, la Iași, în 1719, de călugărul italian Silvestro Amelio, prefect al misiunilor catolice, și intitulat: *Breve vocabulario italiano muldavo* [8]. Lucrarea a fost întocmită de călugărul franciscan, de curînd venit în Moldova, spre a-i servi în convorbirile pe care le avea cu localnicii. Scriind cuvintele românești, Silvestro Amelio s-a orientat, firește, după felul cum moldovenii le *pronunțau*, și nu cum le *scriau* [9]. După toate probabilitățile, italianul nu a învățat scrierea chirilică și nu a avut cunoștință de texte românești redactate în această grafie. Că așa stau lucrurile ne-o dovedește faptul că el redă consecvent în scris palatalizarea labialelor (*kieptu*, *chylota*, *kyper*, *chysato* „visat" etc.), pe care altminteri (dacă ar fi cunoscut scrierea tradițională) ar fi evitat-o cu siguranță.

---

[7] *Istoria limbii române*, p. 690.

[8] Publicat parțial de O. Densusianu, *Manuscrisul românesc al lui Silvestro Amelio*, în GS, I, 1924, fasc. 2, p. 300—311. Nu am ținut seama de *Catehismul* reprodus în parte de Densusianu, întrucît el este transcris, de o altă mînă, după lucrarea similară a lui Vito Piluzio, tipărită la Roma, în 1677 (vezi în această privință N. Drăganu, în DR, IV, partea a II-a, 1924—1926, p. 1106—1107), și nici de textele ce urmează catehismului (întrucît nu știm care din ele sînt scrise de Silvestro Amelio).

[9] Vezi O. Densusianu, *op. cit.*, p. 288—289.

Cercetînd lista de cuvinte publicată de Densusianu, descoperim o serie de cuvinte, terminate în consoană în limba literară de astăzi, şi care prezintă pe *u* final. Iată cîteva exemple: *augustu* (311) [10], *buzurluindu* (= burzuluind; 301), *kupturu* (= cuptor; 311) *cyrysieru* (= cireşer; 311), *dzudeczu* (= giudeţ; 302), *endelungu* (= îndelung; 303), *feuraru* (311), *optu* (311), *pedepsitu* (307), *tekaduiesku* (309), *zmultu* (310).

În cuprinsul lucrării, *u* este folosit, de regulă, pentru a reda pe /*u*/, la începutul cuvîntului (*uneciune*, 310), la mijlocul lui (*astrukatul*, 301, *supaerul*, 309) şi la sfîrşit, după grupul consonantic *ntr* (*lontru*, 305). De menţionat că uneori *u* îl notează pe /*u̯*/ (semivocalic): *arkaua* (301), *faeredaeu* (303). *U* mai apare folosit şi pentru redarea lui /*v*/: *auany* (301), *breneuic* (= bernevic; 301), tot astfel cum *v* are uneori rostul de a-l reproduce pe /*u*/: *vmilenyie* (310), *vrda* (310).

Ceva mai frecvent apare la sfîrşitul cuvintelor terminate azi în consoană semnul *ŭ* (*u* cu două accente): *auaenduitŭ* (= au îndoit; 301), *baeratŭ* (= bărat; 301), *broskkuzzestŭ* (= broască cu ţest; 301), *chylokŭ* (= chilug; 302); *ciudosŭ* (302), *daerzŭ* (302), *dobondeskŭ* (302), *grossŭ* (303), *ma myrŭ* (306), *ma podobeskŭ* (306), *pylŭ* (307), *paynkŭ* (307), *pestitŭ* (307), *rodiciosŭ* (308), *staeruieskŭ* (309), *vrycarŭ* (= uricar; 310).

În textul vocabularului, *ŭ* notează de regulă un /*u̯*/, aşa cum ne arată grafiile *baezaeŭ* (= beţîu sau băţîu; 301), *ciolaŭ* (= gealău; 302), *laemurytoriŭ* (305), *pallaryŭ* (= pălărie, trecut la genul masculin; 307). În *bolnaŭ* (= bolnav; 301), *naraŭ* (= nărav; 306), *ŭ* ar putea reproduce tot un /*u̯*/, existent probabil în pronunţarea călugărului italian, care-l rostea pe *v* bilabial, fără a fi însă exclusă o rostire românească cu *u̯*.

După cît se pare, acest *ŭ* reda, în sistemul grafic întrebuinţat de Silvestro Amelio, un *u* semivocalic, adică un *u* „scurt". Ar însemna, de aici, că, spre deosebire de *ŭ*, *u* nota, la sfîrşitul cuvintelor terminate astăzi în consoană, un *u* plenison. Exemplele cu *-u* sînt prea numeroase pentru a putea presupune o neglijenţă a scriitorului, care ar fi omis să aşeze cele două accente pe *u*. Am văzut, totuşi, că *u* îl redă, cîteodată, şi pe *u̯*. Chiar dacă e greu să decidem asupra valorii acestui *-u* (el poate reproduce un *u* silabic sau unul „şoptit"), trebuie să admitem că, scriind la finele cuvintelor terminate astăzi în consoană un *u* sau un *ŭ*, Silvestro Amelio reproducea o rostire reală a graiului moldovenesc din jurul Iaşului. E cu neputinţă de imaginat motivul pentru care călugărul italian (necunoscător al tradiţiei literare moldoveneşti) i-ar fi scris pe *-u* şi pe *-ŭ*, dacă în vorbirea curentă cuvintele mai sus citate s-ar fi terminat în consoană.

Există totuşi unele obiecţii posibile la punctul nostru de vedere, asupra cărora se cuvine să stăruim, pentru a face ca lucrurile să se prezinte cît mai limpede cu putinţă.

Se observă, astfel, că în rîndul cuvintelor înşirate mai sus apar şi cuvinte care prezintă pe *-u* (*-ŭ*), deşi nu sînt de origine latină [11]. E. Petrovici a arătat însă că de la cuvintele de origine latină, în care era etimologic, *-u* s-a extins, prin analogie, şi la termeni de alte origini terminaţi în consoană [12].

---

[10] Trimiterile se fac la articolul lui Densusianu, mai sus citat.

[11] Cf. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 694.

[12] *Corelaţia de timbru a consoanelor rotunjite şi nerotunjite în limba română*, în SCL, III, 1952, p. 154–157.

Notațiile cu *-u* și *-ŭ* nu sînt generale. Există numeroase cuvinte terminate în consoană, de ex. *bez* (= băț; 301), *comiszael* (= comișăl; 302), *hier* (304), *laenos* (= lenos; 305), *meneuoiesk* (= mă nevoiesc; 306) etc. etc. Inconsecvența în notarea lui *-u* nu trebuie însă să ne ducă la concluzia că grafiile cu *-u* și *-ŭ* nu ar nota o realitate fonetică. În realitate, *-u* (azi dispărut în nordul Moldovei) era, fără îndoială, în declin accentuat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, apărînd numai în anumite cuvinte. S-ar putea, de asemenea, ca atît *-u*, cît și *-ŭ* să fi notat un *u* final „șoptit" sau „scurt", pe care călugărul italian nu-l percepea decît în unele cazuri.

Nu credem că ar merita să fie reținută nici obiecția posibilă că unele din cuvintele prezentînd pe *-u* sau *-ŭ* s-ar afla la forma articulată, fie și numai pentru motivul că *-u* și *-ŭ* apar nu numai la substantive, ci și la adjective și la verbe, după cum se poate vedea din exemplele înșirate mai sus.

Încheind, vom spune că cercetarea grafiei în care e scris vocabularul lui Silvestro Amelio ne arată că la finele unor cuvinte, terminate astăzi în consoană, graiul moldovenesc vorbit în jurul Iașului în prima jumătate a secolului al XVIII-lea prezenta pe *u* final. E posibil ca în unele din cazurile consemnate în vocabular să fie vorba de *u* silabic, iar în altele de *u* „scurt", după cum nu e exclus ca în toate situațiile să ne aflăm în prezența lui *u* „scurt". Firește, acest *-u* poate fi considerat drept urmașul lui *u* latin, cum cred cei mai mulți cercetători, sau ca un fapt recent (anterior însă secolului al XVIII-lea), cum socotește acad. Al. Rosetti.Cert este că existînd în graiul moldovenesc de nord (deci și în limba lui Neculce), el putea fi notat de acesta. Prin urmare, editînd cronica lui Neculce, acad. Iorgu Iordan a procedat conform principiilor de transcriere pe care și le-a fixat, reproducînd în scris pe *-u* final, care, la scriitorul moldovean, reproduce, după toate probabilitățile, o realitate fonetică [13].

[13] În cele de mai sus, n-am avut în vedere decît cazurile cînd acad. Iorgu Iordan a redat prin *-u* un *-ѫ*. Nu ne pronunțăm acum asupra situațiilor cînd editorul a transcris prin *-u* (*-ŭ*) pe ъ și ь. Nu ne pronunțăm nici asupra menținerii lui *-u* (silabic), după grupurile de consoane, și a „reducerii" lui la *ŭ* după o consoană simplă. Am văzut că la Silvestro Amelio *-u* și *-ŭ* apar atît după grupuri consonantice, cît și după consoane simple.

IORGOVICI ȘI CONDILLAC [1]

DE

CRIȘU DASCĂLU

Trecînd, prin 1790, din Italia în Franța, tînărul Iorgovici deținea încă de pe atunci informații despre Condillac, ale cărui idei erau aplicate în *Saggio sulla filosofia delle lingue* a lui Melchiore Cesarotti ori în *Ricerche intorno alla natura dello stile* a lui Cesare Beccaria, ambele scrieri cu amplu răsunet în epocă.

Dintre operele filozofului francez el a cunoscut, în răstimpul ședерii sale la Paris, *Traité des sensations* (ori poate numai *Extrait raisonné du Traité des sensations*), *La Grammaire*, care, împreună cu *Le premier Livre de l'art d'écrire*, alcătuiesc întîiul dintre cele 16 tomuri ale impozantului *Cours d'étude pour l'instruction du Prince de Parme* și, probabil, *La Logique*.

Influența lui Condillac asupra lui Iorgovici a fost afirmată de către G. Bogdan-Duică [2], Adrian Marino [3] și W. Bahner [4]. În cele ce urmează nu vom înfățișa această influență sub toate aspectele ei, ci vom căuta să prezentăm doar rolul pe care ideile lui Condillac îl au în cadrul concepției lingvistice a învățatului român.

Trăind în atmosferă bisericească și dedicîndu-și lucrarea unui prelat, Iorgovici începe prin a afirma originea divină a limbajului[5]. Gîndirea și limbajul sînt atribute ale omului după Cădere, prin care el se poate adapta existenței terestre. În această stare, scrie Iorgovici, el mai păstrează, totuși, amintirea obscură a vieții edenice [6]. După el, *gîndirea* este organ al cunoașterii, *rațiunea*, „simțirea cea din leuntru" sau „mintea precepătoare", este facultatea de a sesiza rezultatele cunoașterii; prin ea omul participă la creație: „... ne-au dat Rație: adeche minte precepătoare..." [7].

---

[1] Articolul de față este rezultatul unor preocupări mai ample ale autorului în legătură cu viața și activitatea lui Paul Iorgovici.

[2] *Istoria literaturii române moderne*, p. 70—75.

[3] *Iluminiștii români și problema „cultivării" limbii* (II), LR, XIII, 1964, nr. 6, p. 572.

[4] *Discuții în secolul trecut în legătură cu limba română literară*, LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 42; cf. și *Das Sprach- und Geschichtsbewusstsein in der rumänischen Literatur von 1780—1880*, Akademie-Verlag, Berlin, 1967, p. 57—58.

[5] *Observații de limba rumânească*, Buda, 1799, p. 1.

[6] *Ibidem*, p. 2.

[7] *Ibidem*, p. 2.

Rațiunea este utilă numai în măsura în care este exprimabilă : „Ci mai însa Rație nici nu ne reau ajuta atăta, nici nu se reau putea așa areta în noi, de ce percem cu mintea nu ream putea descoperi prin cuvinte " [8]. Cuvîntul nu este, așadar, decît un mijloc de exprimare a ideii, un semn.

Începînd de aici, Iorgovici abandonează orice explicație religioasă privind natura și funcționalitatea limbii : „... a Loghichei este a învița în ce se cuprinde virtutea cuvintelor, care spre acela svărșit se întrebuințaze ca nește semne a perceputului minții, ca tot însul auzind cuvântul să înțeleagă și perceputul minții ce e ligat cu cuvântul acela" [9].

Referindu-se la Condillac, Georges Mounin arată că „l'intérêt vrai de Condillac ici, c'est la netteté de sa formulation d'une théorie de l'arbitraire du signe [10]". Este un fapt demn de remarcat, considerăm, că Iorgovici a preluat de la filozoful francez tocmai această idee. Pentru Condillac, cuvîntul este un semn arbitrar al ideii, fiind rezultatul unei convenții între indivizi : „Une langue n'est donc qu'une collection de mots, choisis arbitrairement pour être les signes de nos idées "[11]. Iorgovici dă o dublă explicație caracterului arbitrar al semnului : lingvistică și socială (pluralitatea limbilor și convenția) : „Apoi vedem că chiline Nații chiline au cuvinte, macar că acelaș perceput au, așadar cuvintele sunt semnele arbitrarie : adeche în voia omenilor stă a numi oreceva într-așa sau altmintrelea chip "[12]. Un alt argument adus în sprijinul aceleiași idei este *polisemia* : „Din slebiciunea trupului nici într-o limbă nu se au cuvinte din destul pentru a areta deplin perceputul minții, aceasta e cunoscut prin ecsperiență. Deci suntem siluiți a da unui nome mai multe înțelegeri..." [13]. De aici rezultă, în chip firesc, distincția pe care o face între cuvinte *proprii* și *improprii* : „... de unde se nasce dichilinarea cuvintelor proprii, adeche care se întrebuințaze în înțellegerea dreaptă și improprii, adeche ce se iau de la înțellegerea lor cea dreaptă și se întrebuințaze spre înțellegerea unui lucru sau faptei care cu înțellegerea cea dreaptă a nomelui are o apropiere" [14]. Distincția o aflase Iorgovici tot la Condillac : „ Un mot est pris dans le sens primitif, lorsq'il signifie l'idée pour laquelle il a d'abord été établi ; et lorsq'il en signifie une autre, il est pris dans un sens emprunté... Les mots employés dans un sens emprunté s'appellent trôpes... Comme les rhéteurs appellent trôpes les mots pris dans un sens emprunté, ils appellent noms propres ceux qu'on prend dans le sens primitif... "[15].

Iorgovici are conștiința clară a faptului că semnul lingvistic posedă doar inițial un caracter arbitrar, că uzul îl motivează, întărește legătura dintre semn și obiect, deci și pe aceea dintre semn și sens : „Numai dache odată s-au însemnat orece cu un cuvânt și s-au înterit într-aceia semnare prin întrebuințare a mai multora, au eșit numele acela așa cunoscut ca de

---

[8] *Ibidem*, p. 2.
[9] *Ibidem*, p. 7.
[10] *Histoire de la linguistique des origines au XXe siècle*, PUF, 1967, p. 149.
[11] *La Grammaire, Cours d'étude...*, Tome premier, Paris, 1795, p. 6.
[12] *Observații...*, p. 21.
[13] *Ibidem*, p. 22.
[14] *Ibidem*, p. 22—23.
[15] *Traité de l'art d'ecrire, Cours d'étude...*, Tome second, p. 46.

căte ori s-au spus numele acela, s-au înţeles şi lucrul cu care e legat numele acela. Acestea cuvinte se numesc vorbe uzitate prin întrebuinţare întărite "[16].

Se ştie că Iorgovici şi-a propus să îmbogăţească limba română cu termeni necesari dezvoltării diverselor ştiinţe. Calea aleasă de el pentru îndeplinirea acestui deziderat este aceea a derivării cu prefixe şi sufixe. E uşor de sesizat, de aceea, motivul pentru care el a preluat de la Condillac teza cu privire la arbitrarul semnului lingvistic. Derivare înseamnă *creaţie* lexicală. Dar, de vreme ce prefixele şi sufixele, pe de o parte, şi temele, pe de altă parte, au, în virtutea existenţei lor în limbă, un caracter arbitrar, înseamnă că şi derivatele vor avea un astfel de caracter. Şansa ca aceste derivate să fie acceptate în limbă este dată de faptul că ele devin necesare la un moment dat şi de acela că, fiind arbitrare, limba însăşi (. . . *une collection de mots choisis arbitrairement*. . .) constituie, în ceea ce le priveşte, un precedent. Şi aşa cum fiecare dintre cuvintele existente şi-a dobîndit, prin uz, o motivare, tot astfel derivatele create de către Iorgovici, deşi încă arbitrare, au şansa de a fi reţinute în limbă în măsura în care se vor dovedi necesare, deci în măsura în care vor fi întrebuinţate. De aceea, singura condiţie pe care creatorul de cuvinte noi trebuie să o respecte este de a crea în conformitate cu limba, cu specificul ei. Căci, dacă limbajul, ca şi raţiunea, este atribut general uman, el se concretizează naţional [17].

Imperfect prin condiţia sa terestră, omul este perfectibil prin raţiune şi limbaj. Dar aceasta înseamnă că raţiunea şi limbajul, la rîndul lor, sînt perfectibile. O limbă poate progresa numai devenind conştientă de sine, cunoscîndu-şi regulile : „. . . le système des langues s'est achevé, lorsqu'on a été plus capable de remarquer ces règles" [18]. De vreme ce sistemul limbii are un caracter evolutiv, înseamnă că relevarea lui se poate face cu atît mai uşor cu cît ne întoarcem spre originile limbii : „Si nous pouvions observer une langue dans ses commencements et dans ses progrès, nous verrions les règles s'établir peu-à-peu, à mesure que les mots et les observations se multiplieraient. . . Dès que nous ne pouvons pas observer notre langue dans ses commencements et dans ses progrès, il ne nous reste qu'à décomposer un discours pour jouger, de la manière dont elle analyse la pensée. Cette analyse dont nous faire connaître le système de notre langue" [19]. De aceea, limba, spune Condillac, este o metodă, un instrument, încît ea nu este doar o expresie a gîndirii, ci şi un mijloc de îmbunătăţire a acesteia. Perfecţionînd gîndirea, limba contribuie la progresul poporului însuşi : „En un mot, les langues ne sont que des méthodes et les méthodes ne sont que des langues. Par conséquant, si les géomètres

[16] *Observaţii*. . ., p. 21—22.

[17] Condillac distinge între gramatica *generală* şi gramaticile *particulare* : „Or puisque le système des idées a partout les mêmes fondements, il faut que le système des langues soit, quant au fond, également le même partout. Toutes les langues ont donc des règles communes. La science qui enseigne ces règles s'appelle grammaire générale. . . lorsque les mêmes vues de l'esprit peuvent s'exprimer par des moyens différentes, les langues s'accordent à se servir des mêmes : les hasards, qui décident de l'usage, ne le permettent pas. Chaque langue a donc des règles qui lui sont propres. La science qui enseigne ces règles s'appelle grammaire particulière". (*La Grammaire, Cours d'étude*. . ., p. 13). Aşadar, a respecta specificul limbii înseamnă a-i urma cu fidelitate regulile.

[18] *La Grammaire*, p. 36.

[19] *Ibidem*, p. 46.

n'ont fait des progrès, qu'autant qu'ils ont perfectionné leurs méthodes, l'esprit d'un peuple ne fera des progrès, qu'autant qu'il perfectionnera sa langue" [20].

Posibilitatea descoperirii regulilor unei limbi prin întoarcerea la origini devine, la Iorgovici, un argument teoretic al latinismului său: „Tote acestea se pot îndrepta dache ne vom sărgui şi vom apleca la inimă folosul ce pote urma din îndreptarea limbii noastre după redecina ei. Ponăndu-ne pururea înaintea ochilor minţii înelţimea şi mărirea a limbii şi a Naţii, de unde am chezut" [21]. Îndreptarea limbii după rădăcină înseamnă pentru Iorgovici îmbogăţirea ei cu termeni creaţi în conformitate cu normele originare.

Aceste reguli există însă în limbă; aşa cum legile naturale „sunt urmèle din însele fapte" [22], tot astfel regulile sînt latente în uz: „Regulele acestea mai întăiu au fost numai resfirate prin cuvinte până cînd cineva din Naţie au dat sie ostenală de a duce regulele acelea într-o Systemă, adeche precum ele din Natura lor una după alta urmeaze" [23]. Surprinzătoare este aici nu numai remarca privind caracterul de sistem al normelor lingvistice, dar şi faptul că Iorgovici pare a distinge între sistemul limbii şi realizarea sa în vorbire. Perfecţionarea limbii române presupune respectarea acestor norme: „Din cele păn ici zise, prin ecsemplurile aduse, se arată că limba noastră are lipse de îndreptare şi de îmmulţire, aceasta se poate face de vom aduce-o numai la regule ficse. Regulele care eu am observat şi după care am păşit în ecsemplurile aceastea sunt luate din însa limba nostră; aşadar de vom urma după ele, aflu că vom păşi după propretatea limbii noastre [24]". Sesizarea unei reguli este cu atît mai uşoară, cu cît ea este materializată în mai multe cuvinte. Deoarece „în limba care noi o vorbim multe cuvinte s-au zeuitat din limba cea veche a Romanească" [25], este firesc să ne adresăm unui stadiu mai vechi al ei: „Căci dache limba nostră are lipse de îndreptare, cum se va ea îndrepta de nu se va adaoge nimica nou la ea? şi adaogerea vorbelor sau regulelor, de unde o putem împromuta mai bine, de nu din redecina limbii şi a cuvintelor nostre?" [26]

Deoarece, aşa cum am arătat, raţiunea şi limba se influenţează reciproc, Iorgovici, urmîndu-l pe Condillac, extinde această relaţie asupra raportului dintre evoluţia limbii şi istoria poporului. Cuvintele fiind semne ale ideilor, iar ideile alcătuind ansamblul ştiinţelor, înseamnă că starea acestora din urmă determină starea limbii: „... cuvintele cele de lipse în limba nostre pentru Sciinţe, se cuprind înveluite în redecina cuvintelor a limbii nostre, şi pentru aceea s-au zeuitat din limba nostre pentru că sciinţele ca pricina a cuvintelor acelora s-au vescezit în limba nostre una cu starea Naţii" [27]. Decadenţa limbii nu este, aşadar, pentru Iorgovici, un fenomen istoric inevitabil, ci este determinată de împrejurări extralingvistice concrete: „Dopă atătea schimberi, dintre care numai

[20] *Ibidem*, p. 25.
[21] *Observaţii...*, p. 31.
[22] *Ibidem*, p. 88.
[23] *Ibidem*, p. 5.
[24] *Ibidem*, p. 72—73.
[25] *Ibidem*, p. 72.
[26] *Ibidem*, p. 73.
[27] *Ibidem*, p. XII—XIII.

una ar fi fost prea mare lovitură a perderii Impereţii Romanesci, n-au fost cu potinţe altmintrelea ca să nu se schimbe şi limba în mai rău "[28]. Convingerea lui Iorgovici este că, deşi imperfectă, limba este perfectibilă. Raportul dintre istorie şi limbă fiind mediat de ştiinţă, el îşi propune să îmbunătăţească limba prin crearea unei terminologii ştiinţifice pentru ca, în felul acesta, să contribuie la progresul poporului său.

Prin caracterul de sistem al concepţiei sale, Iorgovici a fost un adevărat lingvist, interesat de problemele generale ale limbii şi preocupat de aplicarea lor la limba română. Convins de faptul că istoria şi limba se influenţează reciproc, el are, tocmai de aceea, conştiinţa că ele aparţin unor discipline distincte : „Din cele păn ici zise pentru limba Romanească se pot multe înţelege şi din cele ce sunt de ale starii a Naţii Romanesci : fiindcă limba şi Naţia cu acelaş paş păşesc. Dar şi mai multe reau fi a zice când reau sta cineva a scria toate cele ce sunt de a Naţii, a cărora locu nu este aici "[29]. Se poate spune că prin el lingvistica românească a devenit o ştiinţă independentă încetînd să mai fie o anexă a istoriei : „Şi fiindcă starea limbii şi a Naţii într-acelaş paş umblu, deci spre mai mare înţellegere a celora ce se ating de limba, se cere o scurtă conosciiţe de Istoria Romanilor sau Rumăanilor "[30].

Contribuţia sa indiscutabilă la îmbogăţirea lexicală a limbii române, delimitarea unui domeniu specific al lingvisticii, inaugurarea preocupărilor de lingvistică generală la noi sînt merite în strînsă legătură cu receptarea şi aplicarea unor idei ale lui Condillac în măsura în care Iorgovici le-a dat o întrebuinţare originală şi utilă.

---

[28] *Ibidem*, p. 13.
[29] *Ibidem*, p. 81.
[30] *Ibidem*, p. 10—11.

ALEXANDRU GAVRA – LEXICOGRAF

DE

MIRCEA BORCILĂ şi VIRGIL BULAT

Dintre preocupările manifestate în prima jumătate a secolului trecut în direcţia fondării lexicografiei enciclopedice româneşti, una singură îşi găseşte parţial realizarea prin apariţia volumului I din *Lesiconul de conversaţie, istoricesc-religionariu* [1], „cules", „întocmit şi prelucrat", cu adăugiri „statistico-istorice", de Alexandru Gavra, profesor la *Preparandia* din Arad. Cartea aceasta, reprezentînd cel dintîi lexicon enciclopedic românesc, nu a intrat pînă acum decît tangenţial şi sporadic în atenţia cercetătorilor [2]. Ne propunem să relevăm cîteva aspecte mai importante legate de locul şi aportul *Lesiconului* lui Gavra în istoria lexicografiei româneşti.

*

Pentru a înţelege mai bine condiţiile care au determinat apariţia *Lesiconului de conversaţie...* şi pentru a putea aprecia semnificaţia lui culturală, considerăm absolut necesară încadrarea acestei lucrări în contextul mai larg al activităţii autorului ei [3]. Născut în 1797, Gavra ajunge,

---

[1] *Lesicon de conversaţie istoricesc-religionariu, în care se propun, de la începutul lumii pînă-n timpurile noastre, învăţăturile religionare ale păginilor, jidanilor, cinstirea dumnezeiască, ceremoniile, datinile, locurile, persoanele, scrisorile dimpreună cu întîmplările acelora. Din Broughton, Samuel Mindszenti, dar şi din alţi momentuoşi autori, cu privinţă şi spre biserica Răsăritului, de Alesandru Gavra, profesorul Pedagogiului regesc din Arad şi asesorul mai multor lum. comitaturi de prin Ungarie cules şi în privinţă spre români cu nişte adăogiri statistico-istorice înmulţit şi după cum cere firea limbei române pentru de a înţelege istoriile şi cărţile cele lumeşti, vechi şi noave, în Arad întocmit şi prelucrat*, tomul întîi, A–B, În Buda tipărit în Regeasca tipografie a Univ. Ungur., 1847.

[2] Pe lîngă referiri cu totul disparate, trebuie menţionat îndeosebi profilul sumar, dar sugestiv, al lucrării oferit de M. Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I, Bucureşti, 1966, p. 79–80.

[3] În lumina izvoarelor de care dispunem, personalitatea lui Al. Gavra ne apare conturată extrem de contradictoriu. În ce ne priveşte, socotim potrivită temperarea tonului excesiv de elogios al unora dintre cercetători (semnificativ pentru această tendinţă ni se pare şi volumul mai recent al lui V. Popeangă, E. Găvănescu şi V. Ţîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, Bucureşti, 1964, care, altfel, prezintă indicaţii preţioase asupra activităţii lui Gavra), precum şi atenuarea reproşurilor drastice, ridicate în epocă şi mai tîrziu (datele problemei la I. Pervain, *Odiseea*

după absolvirea Academiei de drepturi din Oradea, profesor, apoi director al *Preparandiei* din Arad, important focar de cultură românească în care viitorii învăţători erau instruiţi în spiritul ridicării nivelului culturii româneşti şi al militării pentru trezirea conştiinţei naţionale, pentru unitatea românilor de pretutindeni. Gavra îşi cîştigă merite incontestabile în dezvoltarea învăţămîntului românesc din Transilvania şi desfăşoară, în acelaşi timp, o destul de susţinută activitate publicistică, orientată mai ales în sprijinul unităţii culturale a poporului român şi în direcţia răspîndirii cunoştinţelor ştiinţifice în mase. Pe de altă parte, el intenţionează să contribuie la sporirea repertoriului teatrului românesc din Transilvania (în 1845 publică *Monumentul Şincai-clainian*, iar în Arhivele Episcopiei din Arad se păstrează manuscrisul *Adăogiri la teatrul românesc*, conceput ca o completare a dramei din 1845) şi sprijină efectiv reprezentaţiile teatrale din Transilvania şi Banat. O latură deosebită a activităţii lui Gavra vizează iniţierea unei largi acţiuni pentru editarea unor lucrări de importanţă naţională rămase în manuscris, intenţie prin care el anticipează marele curent filologic de mai tîrziu. Gavra concepe în acest scop înfiinţarea unei „Societăţi bibliograficeşti" şi alcătuieşte un proiect editorial considerat, într-o exegeză recentă [4], drept „una dintre primele încercări serioase" de acest fel. Publicarea *Lesiconului de conversaţie* se înscrie în acest context mai larg al iniţiativelor îndreptate spre culturalizarea poporului şi lărgirea patrimoniului culturii naţionale. Obiectivul lucrării este expus limpede în prefaţă : „Foloseşte-te, iubite cetitoriule, cu această ustăneală a mea [...] şi numără-mă şi mai departe între cei ce în tot chipul şi cu orice preţ doreşte desvălirea şi polăirea năciunii româneşti..." (p. XI—XII).

Trebuie să admitem că energia şi consecvenţa cu care acest cărturar a militat, pînă în preajma anului 1848, pe toate planurile amintite, nu pot fi puse numai pe seama unor date temperamentale şi caracterologice ori subordonate doar satisfacerii unor interese personale, ci că ele izvorăsc — în ciuda procedeelor, uneori compromiţătoare, utilizate — din puternice convingeri iluministe şi umaniste. Format la şcoala wolfianismului şi a exponenţilor filozofiei dreptului natural (Hugo Grotius, Pufendorf) şi urmînd tradiţia unui *Aufklärung* tardiv şi din ce în ce mai anacronic, Gavra credea în posibilitatea ameliorării situaţiei sociale a românilor transilvăneni prin răspîndirea cunoştinţelor practice şi ridicarea nivelului cultural al maselor. Dificultăţile de tot felul întîmpinate, mai ales cele materiale, ca şi ineficienţa reală a căilor preconizate au determinat, se pare, schimbarea de atitudine din timpul revoluţiei de la 1848. Activi-

---

ediţiei profesorului Alexandru Gavra din „Hronică", în *Studii de literatură română*, Cluj, Editura „Dacia", 1971, p. 95 şi urm.), pînă la înţelegerea umană a personalităţii cărturarului, care, cu meritele şi scăderile lui, îşi solicită totuşi un loc printre precursorii culturii noastre moderne. O imagine sintetică asupra biografiei, formaţiei şi activităţii lui Gavra se poate schiţa pornind, în principal, de la lucrările citate şi de I. Pervain, *Alexandru Gavra, întemeietor al „Societăţii bibliograficeşti"* (1833) *şi al revistei „Ateneul românesc"* (1835), *op. cit.*, p. 237—271.

[4] I. Pervain, *op. cit.*, p. 241. Vezi şi Carl Göllner, *Alexandru Gavras Versuch im Jahr 1833 eine „Rumänischen Bibliothek" zu gründen*, în „Revue Roumaine d'Histoire", 1971, nr. 1, p. 141—145, care nu citează studiul lui I. Pervain (publicat anterior, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai", series Philologia, 1968, fasc. 1, p. 3—30).

tatea desfășurată în anii 1848—1849 [5] constituie, după toate probabilitățile, principalul motiv al sistării inițiativelor sale editoriale după această dată, astfel încît tipărirea cronicii lui Șincai și a lexiconului nu poate fi dusă pînă la capăt.

★

Proiectul de a edita un lexicon românesc este anunțat de Gavra la 1 septembrie 1845, cînd materialul era parțial redactat [6]. După indicațiile din prefața lucrării, autorul a beneficiat în această primă etapă a elaborării (anii 1844—1845) de ajutorul lui Antonie Muntian [7], „învățător la Moravița sau Ocna de Fer (Eisenstein), din comitatul Crașovii". Redactarea continuă și în perioada 1845—1846, cînd Gavra este ajutat de Vasilie Olar, elev al său, originar din Zărand [8].

Informații cu privire la apariția lucrării ne furnizează chiar autorul ei. Tomul I, purtînd pe foaia de titlu anul 1847, apare cu sprijinul bănesc al „preagenerosului și pentru cultura nației românești prea-nvățăiatului domn Ioan Belovici, judelui Banat-Comloșului". Dedicația, nu mai puțin „învățăiată", pentru „preanobilul Mețenas" (p. V—VI), ca și prefața către „onorații cetitori" (p. VII—XII) sînt datate 1 ianuarie 1847.

Cu toate acestea, există trei „Împărtășiri lesiconale românești", accesibile astăzi în fragmente atașate la diferite exemplare ale *Lesiconului*, care ne arată că lucrarea apăruse mai întîi în trei „făscioare" separate, la date diferite [9]. Tipărite la Arad și semnate de Gavra, aceste „împărtășiri" jucau un dublu rol : pe de o parte ele informau iubitorii de cultură asupra stadiului editării „Lesiconului" și a cronicii lui Șincai, iar pe de altă parte, constituiau modalitatea cea mai comodă de a ține legătura cu cei care, în diferite colțuri de țară, se angajaseră să răspîndească aceste tipărituri.

„Împărtășirea I", din 4 mai 1847, anunță prima fasciculă a lexiconului (care cuprinde 114 pagini, pînă la articolul *Anabaptiștii*) și cere „domnilor colectanți șincăiani" ca „toate făscioarele cîte în timp de o lună nu le vor putea vinde" să le retrimită „neîncungiurat" autorului ; se mai solicită „literatorilor" români „ojete despre care cred că ar tăia în cariera bisericească și în biografiile vestiților bărbați bisericești", cu scopul de a fi tipărite în lexicon. „A II-a împărțire lesiconală românească" precizează exact data „împrăștierii" primei fascicule, precum și data cînd „au scăpat de sub tip" cele 10 coli ale fasciculei a II-a : „I-a împărtășire lesiconală vi s-au împrăștiat în 5 iunie 1847, ca urmare a trecut de atunci un an întreg [...]. Și vedeți, bunilor mei domni, că eu pre lîngă toate aceste lucru meu nu mi l-am curmat, căci împărtășirea a II-a lesiconală, de cîte 10 coale, au scăpat de subt tip. Cartea se și trimite, dar nu mai mult fie

---

[5] Vezi V. Popeangă, E. Găvănescu și V. Țîrcovnicu, *op. cit.*, p. 105—110.

[6] Vezi Al. Gavra, *Lesicon de conversație*, Buda, 1847, p. XXIX.

[7] Singurul colaborator semnalat de Seche, *op. cit.*, p. 79, specificîndu-se „astăzi necunoscut". Gavra mulțumește colaboratorului său în prefață (p. XLIV).

[8] Al. Gavra, *op. cit.*, p. XLVI.

[9] Aceasta ne-a determinat la început să credem în posibilitatea apariției și a volumelor II și III ale lucrării. În realitate, fragmentele din „împărtășiri" vorbesc despre trei *fascicule* a „cîte 10 coale" fiecare.

cui, ci numai celor cu vorbă, rogîndu-i ca fără de întîrziere să-mi trimită cîte doi sfanţi de argint pentru dînsa [...]. Dat în Arad la 1-e iulie 1848 căl. nou". În cea de-a treia „împărtăşire", după cuvenitul *memento* despre cei doi sfanţi care „cu iuţele se aşteaptă", se cere şi „împărtăşirea numelor şi a haracterelor [= profesiilor] a domnilor prenumeranţi, mai vîrtos de la acei d.d. colectanţi din Ardeal din giurul Sibiului, carii făşcioarele le capătă de la d. parohul unit din Sibiu Nicolae Maniu, precum şi de la d. gavaler Hormuzachi din Cernăuţi, de la d. Grigore Mihali din Zalatna, de la dd. Hristu şi Nicolciu Gheorghiu din Eşi, de la d. Ioan Muntean din Deda, de la d. Maţedon Pan, vicariul din Năsăud, de la d. Dobra Crainik, de la d. Ilia Orbonaş, Mehadia, d. Iacob Popovici, Başa Iosif, Drăgulesco, Raţu Grigorie, Verza Alexie şi din alte locuri de unde sau pînă acuma nu mi-au făcut arătări, sau s-au întîmplat strămutări între prenumeranţi; pentru că aşa mi se pare cum că în împărtăşirea a IV-a lesiconală vor fi tipărite şi numele cetitorilor [...]. Arad, 1 septembrie 1848". Reţinem, din pasajele reproduse, mai întîi intenţia autorului de a tipări numele abonaţilor în *împărtăşirea a IV-a lesiconală* (conform practicii, curente pe atunci, de a atrage prin acest procedeu cît mai mulţi abonaţi). Pe lîngă aceasta, ni se oferă date preţioase asupra ariei de răspîndire a tipăriturilor lui Gavra şi, în speţă, a lexiconului; notăm că în prima „împărtăşire" se aduc mulţumiri celui care răspîndea aceste tipărituri la Viena. În sfîrşit, fragmentele acestea aduc lumină într-o problemă destul de disputată a procesului editării cronicii lui Şincai. Pe baza unei afirmaţii din prefaţa lexiconului[10] şi pe baza unei scrisori ulterioare [11], i s-a putut imputa lui Gavra intenţia de a condiţiona difuzarea fasciculelor din *Hronică* de cumpărarea *Lesiconului* său; din citatele de mai sus reiese clar că rolul „colectanţilor şincăiani" se reducea iniţial la răspîndirea primei fascicule din lexicon şi că ulterior Gavra renunţă şi la această clauză, fascicula a doua urmînd să fie trimisă numai celor care au achitat „competinţia reştantă".

★

Singurul volum pe care îl cunoaştem din *Lesiconul de conversaţie* apare, aşadar, în 3 fascicule în 1847 şi 1848 şi cuprinde literele A—B (pînă la *Benedictinii călugări*), însumînd 515 articole (dintre care 59 [12] sînt trimiteri la articolele din volumele următoare) şi 434 pagini.

Ca model este folosită traducerea maghiară a lui Samuel Mindszenti [13] după lexiconul englezului Brougthon, din care de fapt se preiau integral 441 articole, reprezentînd ceva mai mult de jumătate din volumul informaţiei *Lesiconului*; 4 articole sînt traduse în întregime din lexiconul maghiar *Esmeretek Tára* [14], iar 11 articole formează contribuţia originală a lui Gavra.

---

[10] „În Şincai Clain se află multe locuri, mai vîrtos ereticii care fără de consoţiaţia unui lesicon de cîţiva connaţionalişti ai tăi ar fi neînţelese, neroditoare", p. XXVIII.

[11] Vezi I. Pervain, *op. cit.*, p. 106.

[12] În articolul nostru *Primul lexicon enciclopedic românesc*, în „Tribuna", an. XI, 1967, nr. 16, p. 6, am oferit alte cifre, cu deosebiri neglijabile faţă de cele prezente. Facem aici cuvenita rectificare (vezi şi indicaţiile statistice de la p. 528).

[13] *Brougthonnak [....] Lexicona [...]*, trad. S. Mindszenti, Komaron, Wéber Simon Péter betüjivel, 1792.

[14] *Esmeretek Tára*, Pesta Könyváros Wigand Otto sajátja, 1831.

Este greu de stabilit aportul celor doi colaboratori amintiți. Indicațiile lui Gavra în privința aceasta sînt sumare și echivoce (Antonie Muntian „mi se pusă la masă-mi și cîteva luni cu cea mai încordată întindere a puterilor sale lucră", iar de acasă „reștantele coale una cîte una de doao ori frumos purizate trimițîndu-mi-le gata napoi" — p. XLV). Deși în text există destul de numeroase inconsecvențe lingvistice, înclinăm să credem că ele se datoresc epocii în care a fost scrisă cartea și nu unor condeie diferite. După părerea noastră, în sarcina celor doi colaboratori a putut sta, pe lîngă munca de colaționare și transcriere, cel mult traducerea lexiconului lui S. Mindszenti și a celor 4 articole integral preluate din *Esmeretek Tára*. Prefața lucrării și cele 11 articole originale vădesc o anumită unitate stilistică, prin construcțiile sintactice analoge și prin tentația neologismului caracteristică lui Gavra. Conducîndu-ne după ultimul indiciu, considerăm că redactarea formei definitive a lexiconului aparține acestuia.

Dată fiind ponderea numerică a articolelor ce au la bază versiunea maghiară a lexiconului lui Brougthon, ar fi necesară o analiză mai riguroasă a raportului dintre cele trei texte. La o apreciere cît de sumară a lor, se poate conchide că versiunea maghiară urmează destul de fidel originalul englez [15] și că, prin urmare, textul românesc corespunzător se găsește și el relativ aproape de același original. Gavra preia din versiunea maghiară nu numai textul propriu-zis al articolelor, ci și întreaga aparatură bibliografică a originalului [16]. Trimiterile la sursele bibliografice sînt consemnate în text prin litere mici, iar prin asteriscuri și prin cifre arabe se trimite la diferite explicații ale autorului. Informația la care se recurge, menționată la sfîrșitul fiecărui articol, apare foarte bogată (de pildă, la un singur articol — *Anubis*, p. 150—151 — se citează 13 autori, printre care Dio[dor din] Sic[ilia], Strabo, Plutarch, Lucian, Ovidiu, Tertulian), cu consemnarea de obicei prescurtată a titlului operei și cu indicația exactă a volumului și paginii. Adoptînd trimiterile bibliografice exacte, practică de care uzează și în articolele originale, Gavra introduce un important procedeu metodic în lexicografia românească, procedeu care conferă, într-adevăr, *Lesiconului* „un serios caracter științific" [17].

Articolele care au la bază textul din *Esmeretek Tára* nu indică bibliografia surselor consultate, ci poartă doar indicația volumului și paginii de unde au fost extrase [18].

---

[15] În prefața traducerii sale, S. Mindszenti (*op. cit.*, fila 8 r°) precizează : 1) s-a respectat ordinea succesiunii articolelor, în măsura în care exista o coincidență a denumirii articolului în engleză și maghiară ; 2) unele chestiuni de amănunt privitoare doar la englezi au fost ocolite (precizarea se referă în special la elemente de mitologie britanică, aproape inexistente în traducere) ; 3) au fost omise citate exemplificatoare din poeți greci și latini traduse de Milton, Pope, Dryden ș.a. (s-au tradus, în schimb, în maghiară fragmente din opera originală a lui Milton) ; 4) unele articole (puține la număr), considerate insuficiente, au fost lărgite și s-au introdus *cîteva* articole noi, neglijate de Brougthon.

[16] M. Seche, *op. cit.*, p. 80, atribuie lui Gavra trimiterile bibliografice ; în realitate Gavra le-a transcris din textul maghiar.

[17] *Ibidem.*

[18] Iată cele 4 articole preluate integral din *Esmeretek Tára* : *Amor*, p. 111 — *Esmeretek Tára*, t. I, p. 210 ; *Annalele*, p. 129—130 — *E. T.*, t. IV, p. 407 ; *Apologetica*, p. 183—184 — *E. T.*, t. I, p. 351 ; *Apologia*, p. 184—185 — *E. T.*, t. I, p. 351.

★

După descrierea sumară a structurii genetice a lucrării, schiţată mai sus, supoziţiile lui M. Seche că Gavra „a făcut o compilaţie" sau „a prelucrat izvoare străine şi disparate" pot fi precizate şi corectate. Am văzut că, în raport cu sursele lexicografice existente, mai mult de jumătate din volumul informaţiei lexiconului reprezintă o *traducere fidelă* după un *singur* izvor străin. Restul materialului (exceptînd cele 4 articole preluate integral din *Esmeretek Tára* şi cîteva reproduceri mai lungi după texte româneşti) trebuie considerat, în funcţie de *caracterul* lucrării şi de momentul lexicografic românesc, drept c o n t r i b u ţ i e o r i g i n a l ă a lui Gavra.

Prin conţinutul ei, lucrarea reprezintă o operă de informaţie enciclopedică: propunîndu-şi să trateze istoricul apariţiei şi evoluţiei religiilor „de la începutul lumii pînă-n timpurile noastre", cu „ceremoniile, datinele, locurile, persoanele, scrisorile dimpreună cu întîmplările acelora", ea dobîndeşte şi un pronunţat interes istoric, mitologic şi etnografic. Încercînd o prezentare statistică a tematicii celor 456 articole propriu-zis tratate, 51 se referă la mitologie şi etnografie elină, 36 — romană, 102 — mijlociu-orientală, 12 — europeană, 8 — religii extrem-orientale, 44 cuprind date despre islamism, 133 despre religia creştină, 46 — secte creştine, şi 24 — date cu caracter general („Analele", „Anul adevărat", denumiri geografice etc.). După cum uşor se poate observa, articolele privitoare la creştinism reprezintă, numeric, sensibil mai puţin de jumătate din totalul articolelor.

Utilizînd, în principal, un lexicon de reputaţie mondială pentru materialul referitor la istoria universală a religiilor, aportul merituos al cărturarului transilvănean constă în a înscrie masiv în acest context elemente ale vieţii social-istorice şi spirituale româneşti (101 din cele 434 pagini ale *Lesiconului*, ceea ce reprezintă mai bine de un sfert din volumul total al informaţiei). Studiul articolelor care aparţin lui Al. Gavra poate oferi unele date interesante privitoare la istoria românilor, la istoricul dezvoltării învăţămîntului românesc, date privind evoluţia scrierii româneşti cu caractere latine etc. Un scurt rezumat al conţinutului acestor articole va ilustra în ce măsură lucrarea lui Gavra este „limitată la un domeniu restrîns, delimitare, cu puţine excepţii, respectată "[19]:

1) *Acathist*, p. 13—25. Conţine „1-iu Titula, 2-a Prefatia, 3-a Păscălia pe 6 ani" din a doua ediţie (1801) a lucrării lui S. Micu „Acathist sau cărte cu múlte Rugatsúní pentru evlavia fiestequarui crestin".

2) *Alegerea*, p. 86—87. Se descrie ceremonialul alegerii episcopului greco-catolic în Ardeal.

3) *Anul adevărat*, p. 151—160. Articolul redă un amplu paragraf dintr-un manual de geografie scris de Gavra pentru elevii Preparandiei din Arad (*Manuale Geographiae Mathematicae usibus Regii G.n.u.R. praeparatorii instituti valachici V. Aradiensis* [...] *per Alexandrum Gavra valachico idiomate elaboratum*).

4) *Archierei*, p. 205—218. Autorul schiţează o scurtă istorie a românilor, începînd de la cucerirea Daciei de către Traian şi insistînd în

[19] M. Seche, *op. cit.*, p. 79.

special asupra evoluției vieții religioase la românii din Transilvania. Introducerea limbii române în biserică și apariția primelor tipărituri românești sînt puse în legătură cu intenția reformaților de a atrage pe români la protestantism : „Se tipăriră cărți românești cu sămînță de la Reformați împrumutată și iată că se aflară românii cu cărți și cu limbă românească în biserică ! ! !" (p. 214). Al. Gavra afirmă că are în posesia sa și prezintă el însuși două din aceste tipărituri : un „Molitvelnic" din 1689 și faimosul, astăzi, „Sicriu de aur", carte care i se „vede" „în cîtva cu stil reformaticesc a fi scrisă" și pe care o consideră „pîrga cea dintîi" a tipografiei românești din Ardeal. Pe lîngă aceasta, autorul pune la contribuție în acest articol volumul al IV-lea din lucrarea în manuscris a lui S. Micu, *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor* (citată în note : *Sam. Klain M. S. Historicum T. IV sub titulo „Istorie bisericească a Episcopiei românești din Ardeal"*) și alte izvoare.

5) *Ardealul*, p. 223—253. Articolul este consacrat ceremonialului alegerii episcopului ortodox din Ardeal. După un istoric al acestor alegeri în ultimele două secole, Gavra descrie cu lux de amănunte festivitatea alegerii care a avut loc în 20 noiembrie 1847 (în Turda).

6) *Auleron Doamne*, p. 316—17. Autorul încearcă explicarea refrenului, atît de des întîlnit în colindele românești, „lerui-ler", derivîndu-l, în mod eronat, de la numele împăratului Aurelian, care ordonă retragerea romană din Dacia.

7) *Austriaca Casă*, 320—331. Pornind de la date oferite de *Esmeretek Tára*, Gavra dezvoltă, cu elemente inserate personal („din mai multe izvoare autentice și din propria știință ca contimpurian"), un istoric al casei imperiale austriece. Reținem mențiunea deosebită despre „fămoasa aceea *Suplică* a tuturor românilor din Ardeal, în privința primirii lor întră fiii de rînd ai patriei" (p. 329).

8) *Austriacul imperiu*, p. 331—349. Articolul cuprinde date privind componența pe naționalități a Imperiului habsburgic, date statistice referitoare la repartizarea locuitorilor pe religii, numărul de preoți și învățători pentru fiecare naționalitate și religie în parte, numărul de nobili, cifre valorice ale balanței de plăți etc. Sursele de informare sînt variate : statistici oficiale maghiare, date oferite de episcopul Samuil Vulcan, *Esmeretek Tára*, date culese personal de Gavra (cf. notele de la p. 345—349).

9) *Barnabas*, p. 388—390. Se reproduce un lung citat din „Mineiul românesc, în Buda la a. 1840".

10) *Băserica grecească unită de la Leu Papa*, p. 399—404. Articol în întregime tipărit cu caractere latine, privitor la actul unirii unei părți a românilor transilvăneni cu biserica catolică.

La acestea ar trebui adăugat articolul *Apostolești* (p. 184), notele de la articolul *Aesculap* (p. 64) și alte cîteva pasaje originale.

*

Un manuscris inedit al lui Al. Gavra, cuprinzînd *Indicele* alfabetic al tuturor titlurilor de articole, care urma să fie tipărit însoțind *Lesicon-*

ul [20], ne oferă posibilitatea de a întregi profilul de ansamblu al lucrării şi de a încerca o evaluare a contribuţiei lui Gavra pe baza proiectului întregului lexicon.

Pe lîngă cele 515 articole ale tomului I, *Lesiconul de conversaţie* avea să mai cuprindă încă 2876 titluri de articole (deci numărul total al articolelor ar fi trebuit să se ridice la 3391). Pe baza *Indicelui* se poate aprecia că în volumele următoare ponderea aportului personal al lui Gavra ar fi fost net sporită : numărul articolelor independente cu conţinut referitor la români, fără a socoti numeroasele trimiteri la acestea, este aici de 59. Cele mai multe se referă, desigur, la o problematică ecleziastică, dar există şi numeroase titluri care atestă materiale cu caracter istorico-politic (*Cauza română*, *Hierarchia românească astăzi în staturile Austriei*, *Domnii şi principii români*, *Soborul reprezentător din Ardeal*, *Suplica românilor* ş.a.), folcloric-etnografic (*Căluşerii*, *Serbările vechilor români* ş.a.), schiţe bio-bibliografice (*Clain Samuil de la Sad*, *Veniamin Costache*) etc.

Creşterea numărului de articole originale preconizate atrage după sine şi o substanţială lărgire a ariei surselor de informaţie necesare pentru redactarea acestora. Dintre sursele indicate în paranteză, după titlurile articolelor, reţinem numeroasele trimiteri la „Foaia pentru [minte,] inimă [şi literatură]" (p. 419 din 1845 ; nr. 2, 3, 10, 11 din 1847 ş.a.), „Gazeta [de Transilvania]" (nr. 74—80 şi 81 din 1846 — pentru art. *Cauza română* ; nr. 28 şi 29 din 1847), „Calendarul rom[ânesc] de la Sibiu" (1846, 1847), *Hronica* lui Şincai (pentru 2 art.), *Istoria* lui Samuil Micu (pentru 3 art.), *Istoria bisericească* a lui Maior (p. 171—183, pentru 1 art.), *Istoria* lui Monorai (rămasă pînă astăzi în ms. şi folosită aici, după cîte ştim, pentru prima oară ca sursă informativă) etc. Pe lîngă acestea, Gavra se referă în repetate rînduri la lucrări proprii, dintre care unele rămase în ms. şi astăzi probabil pierdute [21], sau chiar la corespondenţa sa personală [22].

---

[20] *Indicele* ne-a fost pus la dispoziţie de I. Pervain, căruia îi datorăm şi o serie de preţioase îndrumări în cercetarea de faţă. Manuscrisul, un caiet de format mare, conţinînd 84 (+2) pagini, cuprinde titlurile articolelor, notate cu caractere latine şi înşirate pe două coloane în fiecare pagină. Cîteva rînduri care precedă articolele literei A edifică asupra destinaţiei indicelui : *Indicele Lesiconului acestuia e întocmit după rîndul şi firea literelor latine. Numărul arabicesc din capătul articulilor arată faţa unde să află tipăriţi. Litera v. însemnează vezi, adică te mînă la alt articul familiariu ; iară d. de astă dată, şi numai în manuscrisul acesta (că în cel tipărit nu să va afla), vre să zică : că respectivul obiect ştientific acolo în acel loc să va descria.*

Înclinăm să credem că indicele a fost întocmit iniţial spre sfîrşitul anului 1846, transcriindu-se, pur şi simplu, după lexiconul lui Mindszenti, după *Esmeretek Tára* şi „Biblia Polyglotta", titlurile articolelor care îl interesau pe Gavra. În 1847 — dovadă cea de a doua pagină de titlu adăugată manuscrisului, care reproduce pagina de titlu a volumului A—B din „Lesicon" —, Gavra revede indicele, introducînd printre rînduri, cu cerneală de altă nuanţă şi cu caractere cirilice, noi titluri de articole care privesc în exclusivitate contribuţia sa originală, bazată, în special, pe materiale din presa românească a timpului sau din arhiva sa personală (vezi mai jos notele 21 şi 22).

[21] Astfel, la articolul *Hunyadi*, se indică între paranteze : „ex manuscripto meo" şi, mai departe : „vezi opul meu ce l-am alcătuit despre naştere" ; articolul *Suplica românilor* e însoţit de indicaţia „vezi manuscrisul meu şi nr. 81 din *Gazeta* a. 1846" ; art. *Soborul reprezentător din Ardeal* trimite la „Manuscrisul meu : Adunarea celor 12 bărbaţi" etc.

[22] Pentru art. *Metodie şi Cyrilu* se citează „Epistola mea de a. 1847, nr. 187" sau, în altă parte, „Epistola mea de a. 1847, nr. 171" etc.

Indicele Lesiconului ne confirmă, aşadar, intenţia lui Gavra de a introduce în tiparul lexicografic şi religios străin material din viaţa socială şi spirituală autohtonă şi de a transforma, astfel, lucrarea sa într-un compendiu de cultură generală al românilor transilvăneni. Ideea de a ataşa lexiconului un indice de materii, întîlnită în 1822 în dicţionarul bilingv al lui Ioan Molnar, reprezintă apoi, prin ea însăşi, un cîştig pentru lexicografia românească şi trebuie consemnată ca atare.

★

Mai presus de aspectul propriu-zis informativ, *Lesiconul de conversaţie* al lui Gavra prezintă un interes deosebit prin ideile vehiculate atît în prefaţa cît şi în textul volumului apărut, idei care, depăşind deseori cadrul preocupărilor istorico-religioase, trădează o conştiinţă civică şi patriotică sincer şi profund frămîntată de cele mai grave probleme ale momentului social-politic.

Lesiconul apare în climatul de continuă înrăutăţire a situaţiei politice şi sociale a românilor din Imperiu ; Gavra notează în prefaţă : „Polomida asupritoare tocma în zilele noastre mai cu seamă prinde rădăcini şi noi încă cărăm apă pe buruiană şi din zi în zi lăsăm să se facă mai buiacă" (p. XIII). Într-o asemenea situaţie autorul afirmă necesitatea mobilizării împotriva pasivităţii şi „indolenţiei" : „... Unde e însufleţirea naţională ? Nu vezi nepăsarea cît s-au îngroşat la oamenii noştri ?", condamnînd drastic pe cei care, în goană după privilegii, îşi „uită de neam şi de nume", devenind nişte renegaţi cărora „li-i ruşine de sîngele său" (p. XIII—XIV).

După cum e de aşteptat, în soluţiile propuse explicit pentru remedierea situaţiei, Gavra preconizează mijloace care să nu „răstoarne cursul firii" (p. XXXVI), incriminînd „răzmeliţa" şi pledînd pentru reforme economice şi culturale. El reclamă mai întîi, cu aceeaşi diplomaţie de care dăduse dovadă şi Petru Maior în prefaţa *Istoriei* sale, necesitatea emancipării românilor pentru a deveni cetăţeni demni de acest nume ai Imperiului : „... Ce aţi pierdut curajul ? de ce nu cercaţi a vă dăscăimăci ? a vă căuta dăzvoltarea ? a vă orăşăni ? a vă face mădulari digni ai patriei ?" (p. XV). În afară de „orăşănire", el vede posibilă această emancipare prin culturalizare (şi cărturarul se gîndeşte, desigur, şi la menirea lexiconului său atunci cînd se întreabă, amăgindu-se : „Poate fi în lume mai interesant ajutor decît cînd sprijonim cultura, mijlocul acela de a ferici şi vremelniceşte şi veciniceşte pre oamenii cei scăpătaţi în cultură ? Aceasta e puţin la voi ? Ştiţi voi poate şi mai înaltă virtute cerească ?"), prin lupta împotriva superstiţiilor, beţiei, trîndăviei, laşităţii — , apelînd la „sîngele strămoşesc" şi pledînd direct : „Apucaţi-vă de plug, de măiestrii ; pre lîngă aceea carte, carte în mîni-vă, cînd aveţi timp ziua şi noaptea cetiţi" (p. XVI). A proceda în felul acesta — ar vrea să-şi asigure dascălul arădean cititorii — „nu numai că nu e oprit, ci din contră tocma cere de la voi Regul, patria, legile" (p. XV). Dar afirmaţia nu-l împiedică să exclame, două rînduri mai jos : „— Doamne sfinte ! aud zicînd că nu e oprit. Acestea mi se văd a fi numai nişte enigme... Eu văd că românul în pusătură străină nu e oprit a se plozi ; dar *românul ca român ?*" [subl. n.].

Condamnarea lipsei de drepturi a românilor transilvăneni nu este întreprinsă din raţiuni pur umaniste, deşi nici o asemenea argumentaţie nu poate lipsi la un adept al dreptului natural, ci izvorăşte dintr-o atitu-

dine politică imediată. În articolul „Austriacul Imperiu", Gavra se ridică împotriva falsificării în statisticile oficiale ale timpului a situaţiei demografice reale din Transilvania, cerînd statistici „pe comitaturi, districte, scaune" : „Atunci îndată fără de nici o trudă am putea din comitat în comitat şti cum stăm, ce *putere morală, politică şi fizică avem*..." [subl. n. (p. 347).

Ca un corolar al acestei atitudini apare promovarea ideii de unitate naţională. O asemenea poziţie curajoasă a putut fi abordată, desigur, numai sub formă alegorică şi numai graţie procedeelor de disimulare adoptate în partea a doua a prefeţei intitulată *Năpada unor meditaţii posomorîte din şepte nopţi şi Monologul (vorbire cu sine însuşi) meu cu acea ocaziune; ca un sorogat* * *de un feliu de Memoire* ** [23]. Menit să ofere, într-o formă literaturizată, o dezbatere a problemelor care-l frămîntă pe autor, dar lipsit în cea mai mare parte de calităţi artistice propriu-zise, punctat cu lamentaţii exagerate, cu viziuni care frizează neverosimilul, adesea de un patetism dulceag, ciclul celor „şepte nopţi" ne oferă, în cea de a doua piesă a sa, surpriza unui „Minunat vis" simbolic (p. XXI—XXVII) : după ce, mai întîi, se „răcorise" reproducînd poezia lui Cîrlova *Ruinele de la Tîrgovişte*, autorul adoarme şi se vede purtat în somn, peste munţi şi peste văi, pînă în preajma slăvitelor ruine. Aci el asistă la rostirile celor trei zîne — *Patria*, *Limba maicii*, *Naţionalitatea* — în faţa „taberei româneşti" adunată *„pentru de a ţine îndeletniciri războinice"*. Pasajul nu e lipsit de un anumit fior al transcripţiei lirice („În orizon, în cîmpi stălea unde şi unde cîte un foc, pre lîngă care aţipeau păstorii răzimaţi în toiege. Ceriul era limpede, stelele schinteau, sarbăda lună, privitoare de noaptea atîtor nenorociţi [...], aruncă preste muritori razele cele mai de pre urmă şi se gătă să se ascundă subt orizon. În giurul surpăturilor mi se părea că văd o tabără românească..."), nici de o oarecare dexteritate în adecvarea imaginii personificatoare („La Limba maicii şi Naţionalitate ochii negri le erau picaţi înlontru, fără de viaţă ; hainele le era în mai multe părţi sfăşiate, la faţă veştede, pre care [...] se vedeau urmele părelelor de lacrimi" ; *Limba maicii* se arată a fi „funia care leagă de naţie. De mă veţi rumpe..."). Locuţiunea finală a *Patriei*, despre „legile dumnezeieşti şi cetăţeneşti", „frăţia şi patriotica armonie", „credinţa datorată stăpînilor", nu reuşeşte să acopere mesajul simbolic mobilizator al întregului tablou.

Toate acestea, ca şi alte pasaje din lexicon, relevă net un p u t e r n i c s e n t i m e n t a l c o n ş t i i n ţ e i n a ţ i o n a l e cîndva contestat lui Gavra. Şi, ceea ce este mai important, manifestarea acestui sentiment depăşeşte aici simpla condamnare a deznaţionalizării sau apelarea la „noblеţea" originii latine — caracteristice Şcolii ardelene, axîn-

[23] Asteriscurile aparţin autorului şi trimit la explicaţii ale neologismelor respective oferite în subsolul lucrării. Menţionăm că în citatele noastre am adaptat textul lui Gavra la principalele norme ale ortografiei actuale, păstrînd, de regulă, numai acele grafii care trădează particularităţi ale limbii autorului sau sînt relevante pentru gradul de adaptare a diferitelor neologisme. Asupra limbii lexiconului ne propunem să revenim într-un articol aparte.

du-se chiar în contextul romanic, de pildă în problemele limbii, pe sublinierea specificului romanic, de pildă în problemele limbii, pe sublinierea specificului nostru național : „deși limba ni-i înrudită cu a italilor, frîncilor, șpaniolilor, totuși numele nici în aceste limbi bucuros nu l-aș preface [...]. Limba română și numele păstrați-le ca cei doi ochi din cap, că almintrelea muriți !" (p. 346).

Pe lîngă calitățile sale științifice incontestabile, cel dintîi lexicon enciclopedic românesc se afirmă, astfel, prin selecția originală a materialului informativ referitor la istoria și cultura noastră și prin ideile autorului său, ca o pledoarie pentru *unitate* și *progres*.

ALTE CÎTEVA OBSERVAŢII PRIVIND UTILIZAREA MATERIALULUI ALR ÎN DLR, M ŞI O

DE

I. MĂRII

Precizare: *Alte cîteva observaţii...* sînt rezultatul unui s o n d a j i n v e r s celui care a stat la baza observaţiilor apărute în LR, XX, 1971, nr. 1, p. 87—96. De data aceasta am pornit nu de la primele trei volume din seria nouă a ALR II (ancheta E. Petrovici) spre *Dicţionar*, ci de la *Dicţionar* spre ALR I şi ALR II, atît materialul publicat, cît şi cel nepublicat.

Macará 2. „(Regional) Sulul fîntînii (ALR SN III h 850, cf. ib. h 851)...". În ambele hărţi citate de DLR, *macara* apare notat într-o singură localitate, Gura-Sărăţii (= 728 în ALR II). Pe h 850, „Fîntînă cu roată", se poate citi „*puţ cu crivac sau puţ cu roată*" cu precizarea „unii au *puţ cu lanţ, cu două găleţi şi macará*" (v. legenda hărţii, unde se trimite, pentru *puţul cu lanţ*, la planşa I, fig. 3, anexată la sfîrşitul volumului), iar pe h 851, „Sul (la roata fîntînii)", *crivac* şi precizarea „scripetele de fier se numeşte *MACARÁ*" (v. legenda). Deci, *macara* denumeşte aici nu „sulul fîntînii", ci „scripetele folosit la fîntînă", adică exact sensul **1** consemnat de DLR.

Magazín: la variante, nu „**magăzîn** (ALR I 1 198/18)", ci **măgăzîn**, literarizat **măgăzín** (ALR I 1196/18), cum bine a fost indicată sursa la sensul **2.** Şi varianta **măgăzînă** (cu *i* > *î* după *z*) trebuie, considerăm, literarizată **măgăzínă.**

Maistoríţă: varianta „**maistăríţă** (ALR II 4 061/27)" să se citească **măistăríţă.**

Máizăl: la sensul **2.**, indicaţia ALR SN II h 563/365 este greşită (h 563 = „Şurubelniţă", iar în 365 apare: *şurub*; *şurube*). Corect este ALR II 6 692/365, unde poate fi găsită forma *maizl̥*. După DLR, pluralul lui *maizăl* este necunoscut („Pl.: ?"), deşi el putea fi întîlnit în ALR SN II h 546 (h 366, citată de *Dicţionar* la sensul **1.**, din ALRM SN I prezintă acelaşi material de limbă, dar numai sub aspect lexical), pct. 141: *máizăl*; *MÁIZĂLE.*

Manévră : la variante, nu „**manévăr** (ib. 4 937/2, 29, 64 ; pl. *manevăruri, manevere* şi *manevuri* ib.)", ci **manévăr** (ib. 4 937/260, 279, 353, 362 ; pl. *manévuri* ib. 4 937/260, 353, *manévere* ib. 4 937/279, *manévăruri* ib. 4 937/362), **mănévăr** (ib. 4 937/2, 27, 29 ; pl. *mănévăre* ib. 4 937/2, 29), **munévăr** (ib. 4 937/64 ; pl. *munévere*), ultimele două variante sînt neînregistrate de DLR ; — nu „**manébăr** (ib. 4 937/157 ; pl. *manebere* ib.)", ci **mănébăr** (ib. 4 937/157 ; pl. *mănébere* ib.) ; — nu „**manévru** (ib. 4 937/219 ; pl. *manevruri* ib.)", ci **manévru** (ib. 4 937/219 ; pl. *manévuri* ib.). De adăugat şi variantele : **manévur** (ALR II 4 937/272 ; pl. *manevuri* ib.) şi **minévăr** (ib. 4 937/53 ; pl. *minévre* ib.). Varianta **manévără** mai apare şi în pct. 250, **manévură** şi în 95, 235, iar **manémvră** şi în 705, 723 (evident, este vorba de ALR II 4 937, material pentru care v., acum, şi ALR SN IV h 957).

Manufacturíst : varianta „**manifacturíst** s. m. ALR II 6 481/987" apare şi în pct. 682.

Mártor : la variante, nu „**márture** (ALR I 1 446/77, 107)", ci *márture* (ALRI 1 446/35, 40, 45, 59, 75, 77, 79, 90, 103, 746), fiindcă în 35, 40, 45, 59, 75, 79, 90, 746 nu s-a înregistrat **máture**, cum indică DLR, iar în 107 s-a înregistrat *mártore* ; — la **márton** să se adauge, pentru ALR I 1 446, pct. 351 şi să se elimine pct. 355 (aici s-a răspuns *mărturíe*).

Máscur : la sensul **2.**, „P. g e n e r. (Regional) Porc (indiferent de sex), de la şase luni pînă la 3—4 ani", se dă, după un romb plin, şi sensul „Purcel mai mare şi grăsuţ (Bumbeşti — Tg. Jiu). ALR I 1 141/825". Pe fişă, însă, se poate citi : *máscuri* (cu un *i* final afonizat şi notat la umărul literei precedente) = „porci în general ; în special la cel de 3—4 ani". Fără alt comentariu. La variante : nu „**máscol** (ib. 1 141/82)", ci **máscol** (ib. 1 141/782) ; **máscru** apare şi în 129, 243, 249, 251, iar pl. *mascri* nu în 125 (aici *máscru* ; *doi máscru* [? !]), ci în 93, 122, 129, 131, 160, 243, 249, 251 ; — **máscor** şi în 178, 180, 227, 359, 360, 387, 578, 772 şi 835.

Mátcă : varianta **mápcă** este înregistrată pe baza unei singure atestări, ALR I 1 680/283. Numai că S. Pop a notat : *mátcă*, pl. *mi̯ápc̆*, cu o subliniere, pentru forma de plural, a sunetelor finale, ceea ce înseamnă că a auzit bine ceea ce a notat. *Mapcă* este, aşadar, un singular refăcut, în mod forţat, de către redactor, ceea ce nu s-a întîmplat cu *mótcă* ; pl. *mopci* (ALR I 1 276/850). În ultimul caz nu s-a mai refăcut un singular *mopcă*, ci, la formele de plural ale lui *motcă* (v. DLR, s. v.), s-a consemnat şi pluralul *mopci*.

Măcár : la **I. 2.** (p. 202, coloana 1) nu „ALR II 3 238/791, cf. 3 238/27, 29, 36, 76, 130, 365, 370, 514, 812", ci ALR II 3 238/791, cf. 3 238/27, 29, 36, 76, 130, 172, 192, 228, 365, 386, 514, 520, 537, 551, 705, 728, 784, 812, 836, 848, 872, 886, 899, 928, 987 (v., acum, şi ALR SN V h 1 491) ; la **I. 3.** (p. 203, col. 1) nu „cf. 3 246/27", ci cf. 3 246/272 (în 27 : *are să-ţi dea de toate bătăr că-i om sărac*) şi tot la **I. 3.** (p. 203, col 2) nu „ALR II 3 246/2, 29, 36, 76, 192, 260, 298, 784", ci ALR II 3 246/2, 29, 36, 76, 192, 228, 260, 284, 386, 414, 520, 605, 784, 833, 836, 872. La variante, să se adauge şi : **mácar** (ALR SN V h 1 491/228, 537, ib. h 1 431/105, 141, 219 [în toate trei :

mácar dacă], 228, 537 [în ambele : *mácar să*], ALR II 3 246/272 [*mácar îi om sărac*], 76, 228, 284, 833 [în toate : *mácar că*]), **măcăr** (ALR SN V h 1 491/812 : *măcăr două zile*) şi **mágar** (ALR II 3 246/260 : *mágar că-i sărac*).

Măcău[1] : la **3.**, „(Transilv., în forma **măncău**) Mîner la toporiştea coasei ; picior", precum şi la varianta **mîncău**, nu „ALRM SN I h 40, 41", ci numai ALRM SN I h 40 şi de ce sub forma *măncău*, cînd această formă este atestată într-o singură localitate (ALR I 940/231), iar forma *mîncău* apare înregistrată în 4 localităţi (v. ALRM SN I h 40/157, 279, 325, 334) ?

Măciúcă : la **I. 1.** (p. 211, col. 1), nu „(Regional) Baston (ALR II 3 360/157, 682) ; cîrjă (ALR II/I MN 148, 3 926/157, 272) [...]", ci numai (Regional) Baston (ALR II 3 360/141, 157). În 682 (v., acum, şi ALR SN IV h 1 203 „Baston") s-a răspuns cu *băţ* pentru 'baston' şi nu cu *măciucă*, iar în 157, 272 apare, în sursa indicată de DLR, *cîrjă* şi iarăşi nu *măciucă*. La **I. 4.**, un sens regional, se consemnează şi sintagma „*Măciucă cu fulgi* = floarea papurei. ALR I 1 907/727, cf. 1 907/178, 746, 764, 768, 776, 780, 803, 825, 839, 850". Asta e situaţia în DLR, dar în realitate e alta. S. Pop a notat : *măciucă* în 768, 776, 803, 825, 839, 850 ; *măciucă*, pl. *măciuci* în 727 ; *măciucă de papură* în 178, 746, 764 şi numai în 780, (o) *măciucă cu fulgi*.

Măcríş : sursa ALR I 1 916/266, 283 este dată, în cadrul articolului, de 3 ori, o dată la sensul **1.**, sub „*Măcriş domnesc* = specie de măcriş (*Rumex obtusifolius*)", şi de două ori la sensul **2.** sub aceeaşi sintagmă, *macriş domnesc*. Sintagma „*macriş de minte*, ib. 1 916/229", de sub **2.**, este, de fapt, *macriş de MUNTE*.

La variante : nu „*macríci* (ALR SN III h 653, ALR I 1 916/298, 339, 941, 1 951/94)", ci **macríci** (ALR SN III h 653/325, ALR I 1 916/94, 278, 295, 298, 302, 305, 335, 339, 343, 345, 351, 354, ib. 1 951/94, 278, 295, 298, 302, 305, 315, 333, 335, 339, 343, 345, 351, 354) ; — var. „**macrîci** (ALR I 1 951/278, 315, 339)" trebuie eliminată, deoarece, cum s-a văzut mai sus, e tot *macrici* şi în aceste trei localităţi ; — nu „**mocríş** (ALR I 1 916/355)", ci (în 355 s-a notat *męcriş*, ca la întrebarea 1 951), pentru că această variantă apare totuşi în ALR, **mocríş** (ALR I 1 916/592 : *mocríşu ţăpurelui*, cf. ib. 1 951/610) ; — var. „**necríş** [în transcriere fonetică *nęcríş*] (ALR II 6 021/29)", avînd în vedere faptul că în pct. 29 din ALR II, „în graiul femeilor" (v. *Notele fonetice* ale lui E. Petrovici existente în caietul de anchetă), *ă* > *ę* (fenomen pentru care vezi M. Sala, în RS, III, 1958, p. 249—250 ; Ion Gheţie, în LR, XV, 1966, nr. 4, p. 368—369), trebuie literarizată **năcríş** (v. şi ALR I 1 951/24).

Să se adauge, acum, la sensul **2.**, şi următoarele sintagme : *mă(a)criş sălbatic* (ALR I 1 916/30, 290, 370, 556, 558, 798, 835, 896), *macrişu mieilor* (ib. 1 916/532), *măcriş mărunt* (ib. 1 916/595), *macrici de pe rît* (ib. 1 916/278), precum şi următoarele variante : **măcríci** (ALR I 1 951/59, 61, 341, 984), **macríj** (ib. 1 916/251, 675, ib. 1 951/387, 675) şi **mácriş** (ib. 1 951/516, 536).

Măduvă: la **I. 1.**, după un romb plin, se dă „(Prin sudul Transilv., în sintagmă) *Măduvă de pe ureche* = cerumen. ALRM I/I h 36". Pe harta indicată o asemenea sintagmă nu există. Ca să ne lămurim, am mers la original. Într-adevăr, în pct. 65 (=Almaş—Arad), S. Pop a notat, la întrebarea 49, sintagma înregistrată de DLR, dar tot atît de adevărat este şi faptul că, atunci cînd a redactat harta colorată, a renunţat la ea; în dreptul punctului cartografic 65 a trecut o ± (= alt termen).

La variante: indicaţia „*măduhe* ALRM I/I h 36", de sub *măduhă*, este greşită, cum greşită este şi indicaţia „ALR I 958/28, 35", de sub **mădugă**, deoarece în ambele puncte apare notat **mădúgă**, cum precizează, cu un rînd mai jos, şi DLR; — pentru *mădúhă*, variantă accentuală înregistrată de DLR doar după A II 12, III 19, cf., acum, şi ALR I 958/56, 87, 90, 138, 770, 808, ib. 1 957/1, 26, 75, 79, 96, 100, 103, 107, 109, 112, 116 etc. etc.; — pct. 834, de sub **mădúă**, trebuie citit 874, pct. 8 este în Iugoslavia, iar pct. 60, prin neexistenţa lui în ALR I, trebuie eliminat, dar să se adauge, acum, pentru ALR I 958, şi pct. 876, după cum pentru ALR I 1 957, punctele 772, 808, 860, 896; — la **mădúvă** să se adauge şi ALR I 1 957 cu peste 20 de puncte; — nu „**măduhnă** [...]", ci **mădúhnă**...

Măgár: la **I. 1.**, sensul „de-a capra", nu cf. 4 344/227, ci (un punct 227 nu există în ALR II) cf. 4 344/728 (v., acum, şi ALR SN V h 1 290/728). La **III. 4.**, nu „Capra peste care sar copiii (Glimboca — Caransebeş). ALR II 4 344/27", ci (în 27, v. harta indicată mai sus, jocul este necunoscut, răspuns marcat prin simbolul ∞), probabil, Capra peste care sar copiii (Gura-Sărăţii). ALR II 4 344/728 (v. aceeaşi hartă din ALR SN V, unde, la legendă, în dreptul punctului 728, se poate citi: „*măgár* se numeşte cel peste care se sare").

Măiétic: se citează şi ALR I 748/112, trimitere inexactă, deoarece în 112 S. Pop a notat clar: *cîrnáţ, măiéteş* (în transcriere fonetică: *măi̯é̯ţi̯ăş*). *Măieteş* nu apare în DLR.

Mămărúţă: la var. **mămarúţă**, pct. 172 din ALR II 4 366 trebuie eliminat, căci aici s-a răspuns *mămărúţă*. De adăugat şi următoarele două variante: **momoróţă** (pl. *momoroţ* ALR I 1 889/302) şi **mărmărúţă** (ib. 1 889/576).

„MĂMÎNTĂ s. f. (Bot.; regional) Muşeţel (*Matricaria chamomilla*) (Bucovăţ — Timişoara). ALR I 1 938/45. — Etimologia necunoscută". A se scoate din DLR. Pe fişa ALR I, la sursa exact indicată, este notat: *romoníţă mănúntă*. Fără comentariu.

Mămuíţă: atestat în ALR SN III h 686/228, 250 (v. şi ALRM SN II h 497), nu credem că este o variantă a lui *maimúţă*, ci, în mod evident, un derivat, cu suf. *-íţă*, de la **MĂMÚI** s. m. (Regional) Maimuţoi **(1)**. Cf. ALR SN III h 686/250. — Pl.: *măimui*.

Măngălău: la variante, nu „**mangălău** (ALR II 3 386/353, ALR SN I vh 26, A I 13, 22), **mangalău** (ALR II 3 386/353, ALR SN I h 26/810, ALRM SN I

h 12 [...])", ci **mangălău** (A I 13, 22), **mangalău** (ALR II 3 386/353, ALR SN I h 26/95, 310, 334 [...]).

Măngăluí. ALR nu este citat, deşi la **magluí** (literarizat **măgluí**, căci apare într-un grai în care *ă* ˂ > *a*) se trimite la ALR II 3 386 bis/386. La variantele indicate de DLR, să se adauge şi: **mungurluí** (ALR II 3 386 bis/362).

Mărgăriţă: la variante, nu „**mîngăriţă** (ALR II 4 366/872)", ci **mîngăríţă**... Pentru sensul **1.**, cf. şi ALR II 4 366/791.

„**Măsălăriţă**" s. f. despre care în LR, XX, 1971, p. 90, constatam că lipseşte cu desăvîrşire din DLR, apare în ALR I 1 927/59, 63, 85, 90, 96, 98, 100, 129, 131, 138, 140, 158, 160, 164, 180, 190, 247, 249, 255, 257, 259, 268, 270, 273, 283, 341, 345 etc. etc.

Măsea: varianta „**măşáuă** (ALR II 2 943/272)" este o greşeală de scriere a anchetatorului (altfel, pe fişă, *ş* ar fi fost subliniat cu o linie) şi care, la cartografierea materialului (v. ALR SN VI h 1 588/272), a fost înlăturată. Cf., pentru aceeaşi localitate, răspunsurile la întrebările 2 946, 3 202, cartografiate în acelaşi volum VI (h. 1 590, 1 815), unde pe fişă este clar notat *măsauă*. Şi în 272 avem, deci, *măsauă*, variantă consemnată de DLR, dar care, credem, trebuie literarizată **măseauă**.

Măslág: la variante, nu „**maslát** (ib. 6 251/361)", ci **măslát** (ib. 6 251/365); nu „**mazlác** (ib. 6 251/310)", ci **măzlác** (ib. 6 251/316), **măzlág** (ib. 6 251/310). Să se adauge şi varianta **mizlíc** (ALR II 6 251/141, 157).

„**MĂSLUGÍT, -Ă** adj. (Regional; despre vin) Falsificat, măsluit [2] **(2)** (Vălcani — Timişoara). ALR SN I h 238/47. — Pl.: *măslugiţi, -te.* — Cf. m ă s l u i t [2]". A se scoate din DLR. În sursa citată, este notat clar: *l-o măi lũźít* = L-O MAI LUNGIT.

„**MĂŞII** s. f. pl. [...]" = , literarizat, **MĂCÍI**, căci, la întrebarea 6 784 din ALR II, E. Petrovici a notat, în pct. 29 (= grai bănăţean, iar în subdialectul bănăţean *ĉ* > *ś*), *măśíi*.

Mătăcínă: La variante, nu „**mătroşínă** (ALR I 1 943/266)", ci (în 266 s-a notat **mătrośínă**, cu un *ś* < *ĉ*) **mătrocínă**...; la **măcicínă**, punctul 303 din ALR I 1 943 se va citi 302. Pe lîngă pl. *mătăcine*, dat de DLR, semnalăm, acum, şi pl. *mătăcini* în ALR I 1 943/138, 810, 820, 860, 932 (de altfel, pentru *mătăcină*, numai în aceste puncte a fost notat pl. şi numai sub această formă), *motocini* (ib. 1 943/259). Din răspunsurile înregistrate de S. Pop la întrebarea 1 943 mai semnalăm şi următoarele forme, necuprinse în DLR: **mătăćéi**/pct. 85; **măcitínă**/96; **măcetínă**/103; **mortăcínă**/129, 136, 760 (aici **mortăcíne**) şi **măcénă**/744.

Mătăúz: varianta „**mătăúză** (ALR II 4 000/130, 833)" (= s. f. [?]) să fie scoasă din DLR; ea nu este, în aceste graiuri, decît pluralul lui *mătăuz, mătăúnz* (în 833 sub această formă a fost înregistrat, cu pl. *mătăunză*) = s. n. (v., acum, şi ALR SN IV h 1 060/130, 833).

Méjdină: varianta **méjdrină** nu în ALR I 948/839, ci în ALR I 948/878, dar şi aici cu accentul pe penultima silabă, **mejdrínă**. De altfel, şi *mejdină*, cu excepţia punctului cartografic 136, în toate celelalte localităţi în care a fost atestat are accentul tot pe penultima silabă: *mejdină*/798, 800, 805, 808, 810, 815, 820, 825, 839, 865, 870, 874, 880, 885, 887 (cf. şi ALR II/886; *lásă mejdínă*, ib./836: *mi-o spart mejdína*).

„**MELCEÁJEN** s. n. (Bot.; regional) Zadă (*Larix decidua*) (Nucşoara—Cîmpulung). ALR II 6 336/784. — Pl.: *melceajene*. — Etimologia necunoscută". La locul bine indicat, s-a notat: „? [III]; *meleăjen* [IV]", adică **MELEAJEN**.

Menájă. Cuvîntul circulă nu numai prin „(Transilv. Maram. şi Bucov.)", ci şi prin Banat, cum reiese chiar din atestările consemnate de DLR: ARH. FOLK. III, 69 = Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului* (*Banat*), iar punctul cartografic 29 din ALR II = Secăşeni (Caraş-Severin), la care însă, pentru această parte a ţării, trebuie adăugate şi punctele 2, 27, 36, 76, după cum, pentru alte regiuni, să se adauge punctele 64, 105, 141, 157, 228, 235 (v., acum, şi ALR SN IV h 951).

Meseléu: varianta „**mesăláuă** (ALR II/I h 291) s. f." este, iarăşi, pluralul lui *meseleu* s.n. Pe harta indicată se poate citi: *meseleu*; *meseleauă*/pct. 53, 325, 334, *mesălău*; *mesălauă*/272, 279, 346, 353 şi *mesăleu*; *mesăleauă*/284. Deci „varianta" din DLR va fi eliminată, iar la plural se va adăuga, alături de *meseleie*, poate chiar înaintea lui, şi pluralul *meseleauă*. (Pentru răspîndirea şi frecvenţa formelor de pl. în *(e)auă* ale s. n., a se vedea R. Todoran, *Terminaţia de plural* ***-(e)auă*** *a substantivelor neutre cu singularul în* ***-ău*** *şi* ***-éu***, în CL, I, 1956, p. 131—134; V. Arvinte, *Terminaţia de plural* ***-aua*** *a unor substantive neutre*, în SCL, X, 1959, nr. 2, p. 213—237.)

Mesteácăn: la **III.** se spune „(Prin Transilv.) Numele unui vînt (H XVII 10) care bate dinspre nord (ib. XVIII 106)". Cum H XVII 10 = *Clopotiva*, iar H XVIII 106 = *Sarmizegetusa*, este, desigur, vorba despre vîntul care bate dinspre localitatea vecină MESTEACĂN. Să se adauge la acest cuvînt şi varianta **măstácăne** (pl.: *măstacăni*) din ALR I 1 930/28, 75, 77, 79.

Mestecáu[1]: adaugă, pentru s. n., şi pluralul *meştecauă* (ALR II 4 103/130; cf. şi ALR SN IV h 1 112/130), de fapt, *mestecauă*, deoarece în acest grai *s* se pronunţă *ş*: *peşte* 'peste', *mînăştire* (ALR II/I h 187), înregistrată de DLR ca variantă a lui *mănăstire* etc.

Meşeá: pluralul „*meşeli* (ALR I 1 948/677)" trebuie citit *meşele*, căci S. Pop a notat *meşéli* şi nu *meşél*^{i} într-un grai în care *-e* > *-i*.

Meşteşúg: varianta **merceşúg**, atestată în ALR I 1 678/18, 45, 85 (adaugă şi punctele 35, 116), trebuie literarizată **merteşúg** (*ć* sau *ĉ*, notate de S. Pop, provin, aici, din *t* + *e*, *i*). Să se adauge şi variantele **merteşíg** (ALR I 1 678/90), **mesteşíg** (ib. 1 678/257 — aici s-a răspuns cu această

formă, şi nu *meşteşig*, cum e dat în DLR, variantă pentru care, în schimb, se puteau cita multe alte puncte — , 266, 357, 360), precum şi pl. *meşteşúge* (ALR I 1 678/776, 880).

Mezdreá: de la var. **mezdreáuă** să se scoată sursa ALR II 6 694/53; în original nu apare decît „?".

Míelea: la citatul „*Al o mielea.* ALR II 2 339/2" să se renunţe: în 2 s-a răspuns, după ezitare, *al a míil'a* (v., acum, şi ALR SN VI h 1 794). Construcţia apare, însă, notată în multe alte localităţi, după cum şi varianta *míilea*, pentru care DLR trimite la DL şi DM, este bine înregistrată în acest material.

Miezuínă: la **2.**, „(Popular) Gard care desparte două case sau două proprietăţi etc. [...]", se trimite şi la ALR I 948/278, 280, 283, 290, 337, 339, 782, deşi numai în 782 *miezuină* are acest sens; în celelalte puncte, înseamnă chat, răzor', adică sensul **1.** fixat de DLR. La var. **miezunie** să se scoată, de la ALR I 948, pct. 339, unde, de fapt, s-a răspuns *miezuínă*.

Migălí: pentru sensul **3.**, înregistrat în baza unei singure atestări, cf. şi ALR I 1 557/49, sursă citată (singura, de altfel) de DLR la **migăciós**.

Mihéi: varianta „**mihéie** (ALR II 5 764/64) s. f." este, iarăşi, pluralul lui *mihei* s. n.; informatorul din 64 a răspuns: *mihéi dă croít, mihéiĕ*. E curios, totuşi, că un asemenea plural este înregistrat de DLR, printr-un „com. din LUPŞA — ABRUD". Pentru pluralul *miheiuri*, cf. şi ALR SN II h 552/102, 157, 228, 316, 334, 349, iar pentru *miheie*, aceeaşi sursă, pct. 105.

Minegóci. Dacă admitem că aceasta este „forma" de bază a cuvîntului, deşi sub această „înfăţişare" apare numai la CANDREA, F. şi într-un studiu al lui C. Diculescu despre *Elementele vechi greceşti din limba română* (DR, IV$_1$, 1924—1926, p. 432, 478), atunci sînt de făcut următoarele observaţii: — pluralul *minegoace* a fost înregistrat în ALR I/I h 16, dar numai într-un punct, 839; — la variante, nu „Şi: **minigóci** (ALR I/I h 16), **migilóci** (ib.), **miligóci** (NOVACOVICIU, C. B. I, 14, L. ROM., 1960, nr. 2, 11), **mighilóş** (ALRM II/I h 25/30), **migulóş** (ib.) s. n.; **mînigóci** (ALR I/I h 16) s. m.", ci Şi: **miligógi** (L. ROM. 1960, nr. 2, 19) s. n.; **minigóci** (ALR I/I h 16/1, 842, 846, 856), **mînigóci** (ALR I/I h 16/12, 837),**mighilóci** (ALR I/I h 16/30), **miligóci** (NOVACOVICIU, C. B. I, 14) s. m.

Miorlăí: peste tot, la variante, ALR II 6 892 trebuie citat ALR II/I MN 12, 6 892 (cum bine s-a indicat la **miorcotí**), iar punctul 702 (de sub varianta **mirlói**) este 705. Varianta **mierlăí** a fost notată, în ALR I 1 137, nu numai în cele 8 localităţi citate de DLR, ci şi în 164, 166, 186, 695, 890, 896, 898 — **mierloí** şi în ALR I 1 137/595, 730, 746, 748, 750, 760, 764, 768, 770, 786, 792, 846 (DLR indică doar punctul 934), ALR II/I MN 12, 6 892/762; **mirlăí** şi în ALR I 1 137/170, 174; — **mirloí** şi în ib. 1 137/690, 980. De adăugat şi variantele: **mierluí** (ALR I 1 137/744, 960) şi **mirluí** (ib. 1 137/986).

„**MIRCHIRÍŞTE** s. f. (Regional) Fîn neîmprăştiat (Dăneşti—Vaslui). ALR I 933/512. — Pl. :? — Etimologia necunoscută. Cf. m i r i ş t e". La întrebarea 933 „Pală de fîn", S. Pop a notat în 512 : „*o fúrcî di fîn / pálî* (cînd e mai mare) / *'nirîkîšítî'* = neîmprăştiat / pl. *păl*ĭ".

Miretéi: la variante, nu „**miritắi** s. m. pl. ALR I/II h 258/215", ci **miritéi** s. m. pl. ALR I/II h 258/215 (v. şi h. 363, indicată de DLR la sens, din ALRM I/II ; cf. şi ALR II/349), deoarece S. Pop a notat *mńiritắi*.

„**Mirgăşlí**" : atestat în ALR II/I MN 62, 4 208 bis/334 (de fapt 4 208 şi nu 4 208 bis), acest verb trebuie citit **mirgăzlí** ; la locul indicat este scris *s-o mirgăzlít*.

Míriște: în ALR I 914/1, 18, 35, 49, 61, 69, 166, 174, 295, 302, 305, 315, 320, s-a notat nu **mériște**, cum indică DLR, ci *meríște*. De adăugat, din aceeaşi sursă, şi varianta accentuală *miríște* (punctele 28, 40, 45, 65, 140, 144, 148, 158, 160, 230, 289, 347, 354, 750, 760, 776, 780, 782, 786, 790, 795, 800, 808, 810, 820, 837, 842, 846, 856, 860, 870, 878, 880, 885, 890, 898, 900, 922, 934, 940, 960, 980, 984, 986), precum şi varianta **mirêște** (pct. 24).

Miríştină: pentru varianta accentuală *míriştină*, pe care am semnalat-o în *Observaţii*... (p. 92), să se adauge şi ALR I 914/247. De adăugat şi varianta **meríştină**, atestată în ALR I 914/298.

Mirós: varianta „**mírus** (ALR II/I MN 6, 6 843/2)" trebuie eliminată. La locul indicat, ea nu poate fi găsită. În pct. 2 din ALR II, de altfel, cum ne-am convins şi prin consultarea originalului, s-a răspuns : *miróz bun, mirós răŭ* şi *mírusă* (= vb., prez., pers. 3). La varianta **aminós**, la sursa indicată de DLR, de adăugat şi punctele 95 şi 260.

Mirosí: variantele **amninusí** şi **amnerosí**, notate de E. Petrovici cu *-mń-* (v., acum, ALR SN VI h 1 839/365, 386 şi 64), trebuie, aşa cum s-a procedat pentru celelalte, literarizate : **aminosí**, **amerosí**, iar varianta „**miorosî** (ALR I 1 215/704)" să se citească **miorosí**. S. Pop a notat *mi̯órosî* = ind. prez., pers. 3 (cu *-ă* > *-î*) şi nu infinitiv.

Misărăş: la varianta **misăríş** să se scoată, de la ALR I 1665, punctul 255 (= *misărăş*) şi 335 (unde e *misarîş*, formă pentru care cf. şi pct. 333) şi să se adauge pct. 251 ; — să se renunţe, prin eliminare, la varianta „**misáriaş** (ALR I 1 665/85)", deoarece S. Pop a notat *misári̯ăş*, pl. ~, adică **misáreş** ; — la var. **misároş** nu „(ib. 1665/303, ALR II 6 254/325)", ci (ib. 1 665/302 ; accentuat şi *misaróş*. ALR II 6524/325).

Misarăşíţă : varianta „**misareşíţă** (ALR II 6 524/833)" să se citească, dacă merită a fi reţinută, **misăreşíţă**. La întrebarea 6 524, informatorul din pct. 833 a răspuns *mui̯érĭa misáreşului* cu următoarea completare : *că mi să dă d'(ģ)-a zíšĕ misăreşíţa*.

Mistuiálă : sensul **2.**, „(Regional) Stomac (Ţigăneşti-Turnu Măgurele). ALRM I/I h 66/900", trebuie eliminat. În sursa bine indicată, pct. 900, este marcat printr-un cerculeţ gol de culoare albastră, ceea ce = (v. legenda hărţii) *STOMAC*. Pe fişa e notat clar „*mistuiálă*, [k] *stomác*" cu precizarea „e cuvînt mai nou ; mai vechi *ínimă*".

Mînătárcă. Cf. şi sintagma *mănătarcă iepurească* = 'specie de mînătarcă necomestibilă' (ALR II 6 405/791), iar, pentru *mînătarcă ţigănească*, la ALR II 6 405/812, să se adauge şi pct. 848.

Minél. Paranteza localizatoare, „(Prin Ban. şi sudul Transilv.)", este inexactă ; nici una din atestările cuprinse în DLR nu arată că *mînel* 'mîner' circulă şi prin Banat, iar „sudul Transilv." trebuie citit aici vestul Transilv. sau, mai exact, Crişana.

„**MÎRCĂÍ** vb. IV. Intranz. (Regional) A miorlăi **(1)** (Grădiştea — Rîmnicu Vîlcea). ALR II/I MN 12, 6 892/812. — Prez. ind. : ? — *Mîrc* [1] + suf. *-ăi*". La locul bine indicat se poate citi : *nu mai mîrăíi*. De unde, atunci, „*mîrcăí*"-ul ăsta ?

Mîrced : la variante, nu ALR I/I h 160, ci ALRM I/I h 160 (vezi **II. c.**) şi nu la „**mîlced, -ă, mîlcez, -ă**", ci la „**mălced . . .**", dar şi aici *mălcéz*, căci aşa apare notat accentul în răspunsurile obţinute la întrebarea 1 616 şi cartografiate, mai întîi, în ALR I/I h 115 „Pojar" (v. punctele : 295, 302, 305, 335 şi 339).

„**MÎŢÎNĂ** s. f. (Regional) Puroi, coptură (dintr-o rană) (Vălcani — Sînnicolaul Mare). ALRM II/I h 177/47. — Pl. : ? — Cf. ţ î ţ î n ă". Pe h.177 „Coptură" în 47 apare termenul *coptură* (v. şi ALR II/I MN 62, 4 213). Şi totuşi, în această localitate, la întrebarea 4 213, E. Petrovici a notat şi cuvîntul *mîţînă*, dar cu alt sens, cum ne-am convins din lectura fişei originalului, unde am citit : „*coptúră* (*o ieşít mîţína = rădăşína áia*)".

Mocşándă : în ALR II 5 069/29 s-a notat *mccşándă* (pl. *mccşáng*) şi nu **moşándă**, cum indică DLR ; *moşándę* ; *moşánda* s-a notat în 25 (= grai sîrbesc). Varianta *mocşînd* la locul indicat (ALR II 5 062/29) nu poate fi întîlnită.

Modîrlău : la sensul **2.**, nu „(În forma *mudurlău*)", ci în forma *mud''urlău* (v., acum, şi ALR SN V h 1 243 „Ursuz"/310). Şi la variante să se opereze aceeaşi retuşare.

Modorói : la sensul **1.**, se trimite şi la ALR II 3 676/605, unde apare, însă, **motorói** (v., acum, şi ALR SN V h 1 243) ; *modoroi* s-a notat, în sursa precitată, în pct. 349. La sensul **2.**, nu ALR II/I h 83/272, ci ALR II/I h 82/272.

MOIMÎŢÓI s. m. (Regional) Maimuţoi **(1)**. Cf. ALR SN III h 686/605. — Pl. : *moimîţoi*. — **Moimîţă** + suf. *-oi*. Cuvîntul acesta, pe care ne-am permis să-l redactăm, nu apare în DLR, deşi aceeaşi sursă a fost citată la *moimîţă*.

Mojár : varianta **mojér** apare şi în ALR I 709/80, 100, 103, 107, 109, 140, 227, 249, 259, 268, ALR II 3 978/64, 76, 95, 105, 250 ; — la **măjér**, pentru ALR II 3 978, adaugă şi pct. 219 ; — **mărjér**, şi în ALR I 709/75 ; — la **mujár**, pentru ALR I 709, adaugă şi pct. 341, iar la **mujér**, pentru aceeaşi sursă, şi punctele 96 şi 160. De adăugat şi varianta **monjér** (ALR I 709/51).

„**MOLCĂLÍ** vb. IV. R e f l. (Regional) A se muia, a deveni moale [1] (Borşa-Vişeu de Sus). ALR II 3 551 bis/362. — Prez. ind. : *mólcăl*. ALR II 3 551 bis/362. — Cf. m o l c ă l u ţ". La locul exact indicat apare, însă, *să molčăľ́ę̆*, iar la întrebarea 3 551, „Moale", acelaşi informator a răspuns *molčícă*, *molčăl*. Deci, nu **MOLCĂLÍ**, ci **MOLCELÍ** (prez. ind. : *molcelesc*) < *molcél*, o variantă a lui **molicél** (v. DLR, s. v.), după cum şi *molcícă* este tot o variantă a acestuia (v. DLR), chiar dacă acelaşi *Dicţionar* o inserează, la p. 807, şi ca articol independent : „**molcíc, -ă** adj. (Regional) Molcuţ **(5)** (Moiseiu — Vişeu de Sus). GLOSAR REG. — Pl. : ? — De la **moale** [1]".

Mondrojí : atestat în ALR II/I h 151/349, trebuie literarizat **mondrogí**.

Mórcov. Toate observaţiile pe care le vom face pe marginea acestui articol din DLR se referă la modul în care au fost utilizate răspunsurile obţinute de S. Pop la întrebarea 842 din ALR I. La varianta **mórcod** să se adauge punctele 278, 280, 335, 355 ; — de la **mórcoi** să se scoată pct. 30 şi să se adauge între paranteze accentuat şi *morcói* ib. 842/63, 107, 109, 129 ; — varianta **mórcoń** să se citească **morcóń** (ALR I 842/ 30, 35, 40, 45, 65, 69, 75, 77, 79, 85) şi **mórcon**, pl. *mórcoń* (ib. 842/112, 136, accentuat şi *morcón* ib. 842/26, 90) ; — de la **múrcoi** să se scoată indicaţia ALR I 842/87, 103 şi să se adauge între paranteze accentuat şi *murcói* ib. 842/87, 103. De adăugat şi următoarele variante : **mórcove** (ALR I 842/160, 896), **mólcove** (ib. 842/186), **mórcou** (ib. 842/218, 231, 354), **mórcuf** (ib. 842/594), **mórcof** (ib. 842/700, 746, 940, 984, — în ultimul punct accentul nu a fost notat). Pentru *mórcov* să se adauge accentuat şi *morcóv* (ALR I 842/49, 56, 61, 80, 305, 704, 735, 898).

Mosomúr : în ALR I 1 049/840 e notat, însă, *moŝomúr*.

„**MOTORÚGĂ** s. f. (Regional) Năvod (Chizătău — Lugoj). ALR SN III h 741/76. — Pl. : *motorugi*. — Etimologia necunoscută". P h. 741 „Năvod", la pct. 76, apare scris : „*mri̯ájă* ; *mri̯ę́jă*, *al*ˡ*ă̯u̯* ; *al*ˡ*ą̆(é)i̯e*", iar la legendă : „MREAJA e cu două *motorúź* (*-rúgă* [s]). ALĂUL e mai mare şi are *uŋ‿ki̯ĕs* la mijloc". Deci, *motorúgă* nu înseamnă 'năvod', ci cu totul altceva, şi este, în mod evident, ca şi *motorungă* (pentru care v. Dan Bugeanu, LR, XX, 1971, nr. 1, p. 58 ; de precizat, însă, pentru DLR, că în ALR II 6 741/47 s-a notat **motorîngi** şi numai în 36, *motorúngă*), o variantă a lui *mătărîngă*.

„**MÓTRU** [1] subst. (Bot. ; regional) Chimen (*Carum carvi*) (Cîmpu lui Neag — Petroşeni). ALR I 1 611/835. — Etimologia necunoscută". Pe fişa originalului de la pct. 835 este notat *kimín*, răspuns însoţit de următoarele precizări ale informatorului şi anchetatorului : „românii din Regat zic *motru* (sub. rîde)". Paranteza anchetatorului este foarte importantă.

Motru este, credem, o formă stîlcită a cuvîntului *molótru*, atestat, la aceeaşi întrebare, în 831.

„**MÓŢCĂ** s. f. (Regional) Bătător (pentru unt) (Butoieşti-Strehaia). ALR I 1 815/846. — Cf. m î t c ă". Nu e nevoie de nici un cf.; pe fişa originalului e clar *motcă*.

„**MOZAZÍV**, -ă adj. (Regional) Ursuz, posac (Borşa — Vişeu de Sus). ALR II 3 676/362. — Pl.: *mozazivi*, *-e*. — Etimologia necunoscută. Cf. m o z a c". În original apare, însă, notat: *om morói̯*, *om mozazír* (v., acum, şi ALR SN V h 1 243/362); deci *mozazír*, şi, prin literarizare (362 fiind un grai în care aveau *z* pentru *v* + *i̯*, *i*: *zínă* 'vină' — ALR SN III h 764, *zi̯er* 'vier' — ib. h 684, *ĩzítă* 'invită' — ib. V h 1 267 etc.) **MOZAVÍR**, pentru care v. DLR, s. v.

„**Mozdón** s. n. (Învechit, prin nordul Transilv.) — Locomotivă. ALR SN III h 871. — Pl.: *mozdoane* (ALR SN III h 871/284) şi *mozdonuri* (ib. h 871/325) [...]" Pe harta indicată apar, însă, cartografiate următoarele forme ale acestui evident maghiarism: *mózdón*; *mózdońe*/284, *mózdoń*; *mózdoni̯*/316 şi *mozd*ᵘ*óń*; *-dóńuri̯*/325. Deci, nici *mozdón*, nici *mozdoane* şi nici *mozdonuri* nu pot fi întîlnite în sursa indicată de DLR.

Muşeţél: să se adauge şi următoarele două variante: **măţişél** (ALR I 1 938/160) şi **musicél** (ib. 1 938/772).

Muşchi [1]: de la **II.**, sensul **1.**, „Pămînt rău (Roşia — Beiuş). ALR II 5 062/310", să fie eliminat; în sursa indicată de DLR am putut citi următoarele: „*şuu̯ái̯u-i mai̯ sclab pămínt*ᵘ, «*rău̯ şi rar*ᵘ», (*cári fáĉi fé̯riĉ*ⁱ, *cári fáĉi muşt*ᵘ)".

Obráme: nu este „s. f. pl.", ci s. f. sg. (v. şi ALR SN II h 495/2), al cărui plural este *obrămi* (v. ALR II/I MN 75, 2 657/2), dat, în mod greşit, în DLR ca variantă a lui *obrame*.

Ocióc: nu „ — Şi: **ociógi** s. m. pl. LEXIC REG. 37", ci — Şi: **ocióg** ALR II 5 135/848, ib. 5 147/848, pl. *ociogi*. LEXIC REG. 37).

Ocít: să se adauge, pe baza materialului citat de DLR, şi varianta **ucít** (ALR I 1 390/359, ALR II 3 154/346, pentru care vezi, acum, şi ALR SN V h 1 444/346).

Ócnă ocnáş: de adăugat variantele *ógnă* (ALR II 3 610/705, 728, 762, 784, 791, 812, 848, 872, 876, 886, pentru care vezi acum şi ALR SN IV h 999, ALR II 4 096/362, ALR I 726/298) şi **ognáş** (ALR II 3 612/605, 886; v. şi harta indicată mai sus). Varianta *ógnă* este dată şi de SCRIBAN, D., s. v. *ócnă*.

Ocnúţă trebuie citit **ognúţă** (pl.: *ognuţe*, neatestat însă) < **ognă** + suf. *-uţă*, căci sub această formă apare în ALR I 1 688/355, unica atestare indicată de DLR.

Olovínă : la **2.**, nu „(Regional, în forma *olăghină*)...", ci (Regional în forma *olăvină*), căci *olăghină* (cum apare notat în ALR II 2 827/172, ib. 2 829/172 şi ib. 2 781/172), literarizat, este *olăvínă* (v., pentru reflexul labialei *v* + *i*, *i* în acest grai, ALRM II/I h 158 „sunetul *v* în cuvîntul *vis*").

Trimiteri greşite şi alte mărunţişuri. — **Macagíu** : la sensul principal se trimite şi la ALR SN III h 837 (= „Macaz"), unde, însă, *macagiu* nu apare. Corect este ALR II 2 583/769, 872 ; — **macavei** : la sensul **1.**, nu ALR II 1 850/228, ci ALR II 2 850/228 ; — **marchitán** : nu ALR II 6 481/793, 987, ci ALR II 6 481/723 (**marchidán**), 987 ; — **marcotá** : nu ALR I 1 813/510, ci ALR I 1 713/510 ; — **maşinărie** : la sensul **2.**, nu ALRM I/I h 66/85, ci ALR I 124/85, dacă trebuie şi merită să fie consemnat (S. Pop a notat următorul răspuns : „*măşînărîia / rîndza* — art. şi la om şi la animale") ; — **măgăruţ** : nu ALR II 5 533/2, 352, ci, aceasta fiind o evidentă greşeală de tipar, ALR II 5 533/2, 325 ; — **mămăliguţă** : la varianta **măligúţă**, nu ALR II 4 108/526 (un asemenea punct nu există în ALR II), ci ALR II 4 108/520 ; — **măricuţ** : la **II.**, nu ALR II 6 404/537 (Mircești — Paşcani), cu ALR II 6 404/531 (Luizi Călugără, după ALR, sau Măgura, după DLR, — Bacău) ; — **măsălar** : de la sursa ALR II 2 414 să se scoată punctul 238 ; — **măsurător** : la varianta **măsuritór**, nu ALR SN III h 897/374, ci ALR SN III h 897/574 ; — **merindare** [1] : nu ALR I 784/23, ci ALR I 784/231 ; — **merói** : pct. 284 nu există în ALR I ; — **mezdreá** : la varianta **mezdreauă**, nu ALR II 6 694/53, ci ALR II 6 695/53 ; — **mic,-ă** : la p. 473, coloana 1, nu ALR II 2 188/537, 575, 723, ci ALR II 2 188/537, 574, 723 şi de ce numai 3 (trei) puncte cînd adjectivul apare în majoritatea punctelor ; — **mierií** : nu ALR II 3 377/227, ci ALR II 3 377/228, cum bine apare la varianta **mieruí**. La varianta **mierií**, să se adauge, pentru ALR II 3 377, şi punctele 279, 284 ; — **minutar** [1] : pluralul *minutaruri* nu în ALR II/I MN 140, 3 906/704, ci în ALR II/I MN 140, 3 906/705 ; — **mînzúc** : de la ALR I 1 106 să se scoată pct. 379 ; — **mîrşiţă** : la sensul **2.**, „Pămînt care se surpă", nu „(Stupinii-Zălau). ALR I 395/283", ci (Buciumi — Zălau). ALR I 395/285 ; — **mlat** : la sensul **3.**, de la sursa ALR I 1 719, să se scoată pct. 95 (acesta e în ALR II) ; — **moară** : la sensul **5.**, indicaţia ALRM I/I h 66 să se elimine ; — **mogorogí** : la sensul **1.**, nu ALR II/I h 3, ci ALR II/I h 31/279, 310, 325 ; — **oásnic** : nu ALR II/I h 90/36, ci ALR II/I h 89/36 ; — **obléţ** : la **II.**, nu ALR II 6 239/704, ci ALR II 6 239/705 ; — **ocá** : pag. 81, punctele 704 şi 727 din ALR II să fie citite 705 şi 728, iar la forma de plural *óca* nu ib. 4 289/368, 386, ci ib. 4 289/365, 386.

Concluzie : a se vedea LR, XX, 1971, nr. 1, p. 95—96 *.

Februarie 1971

---

* CORRIGENDA la *Observaţii...* : p. 88, r. 1 de jos, *-i* este afonizat şi a fost notat la umărul semnului precedent ; p. 89, r. 19 de jos : nu ALR SN h 55, ci ALR SN I h 55 ; p. 90, r. 21 de sus, se va citi **Masă** [1] **I. 5.** ; p. 93, r. 18—19 de jos : nu ALR I 491, ci ALR I 1 491 ; p. 95, r. 13 jos, *óctus* se va citi *ótcus*.

UN MANUSCRIS NECUNOSCUT AL CRONOGRAFULUI LUI MIHAIL MOXA

DE

KLAUS-HENNING SCHROEDER (Berlinul occidental)

Cea mai veche cronică universală în limba română cunoscută pînă acum este aceea a călugărului Mihail Moxa(lie), scrisă în anul 1620. Manuscrisul descoperit abia în 1845 la mănăstirea Bistriţa a ajuns la Moscova şi se găseşte acum la Leningrad. Deoarece multă vreme a fost cunoscut numai acest manuscris, istoricii literari au ajuns la concluzia că cronograful n-a avut răspîndire [1]. Recent s-a mai găsit însă un al doilea exemplar, şi anume ms. 32 al Bibliotecii de stat din Craiova [2].

Am putut descoperi acum în Biblioteca centrală universitară din Iaşi un al treilea manuscris (ms. III 20). Cu cîţiva ani în urmă, atrăsese atenţia lui Al. Elian, care declară că „este, evident, un fragment de cronograf românesc" [3] fără să-l identifice.

Manuscrisul III 20 din Iaşi cuprinde trei texte diferite : întîi *Esopia*, apoi, de la fila 42^{r} pînă la 68^{v} (= pag. 71—124), cronograful lui Moxa şi, după aceea, începe un alt text, scris de altă mînă. Volumul cuprinde, la sfîrşit, numeroase pagini goale.

În textul lui Moxa urmează după „De începutul lumii", întocmai ca şi în manuscrisul din Leningrad, „Împărăţiia lui Nevrod", apoi capitolele despre egipteni, asirieni ş.a.m.d. pînă la dominaţia împăraţilor romani. În timp ce manuscrisul din Leningrad relatează şi despre împăraţii bizantini şi despre sultanii osmani pînă la „Mahmet fiul lui Murat" şi încheie cu capitolul „Ţarigrad", manuscrisul din Iaşi se opreşte în cursul istoriei romane, anume la capitolul „Împărăţiia lui Iulian cel fără de leage".

---

[1] N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, Bucureşti, 1942, p. 136.

[2] Academia R. S. România, *Istoria literaturii române*, vol. I, Bucureşti, 1964, p. 356.

[3] Al. Elian, *Eminescu şi vechiul scris românesc*, în „Studii şi cercetări de bibliologie", I, 1955, p. 131.

42

ДЕЯЧЕ ПУТУ ЛУКИ

ДИНЕТЬЙ. а҃.

Суфлетъ претикеаюсѧ авуцїѧ со
котѣще ши дѣ пурурѣ ѡ потеще.
Ѳартусулетъ ѧпрѣтеки дѣ пуру
рѣ ѧсетошези. Кулите Насаф
лѣ ѧвѣцѣтура кѣцѣ ло. ши дїпрїселе Кѣ
чѣцѣ сѣтеадѣтѣ. ши ѧтрѣсѣ сѣщѣ каре аѹ до
нѣтъ дїтїй ши пѣнѣ ѹже аѹ аѳїсу ши ко аѹ ѧпѣ
рѣцѣтъ ши кѣцѣ акѣ. Кой во лѹа ачѣ грѣѹ.
сѣ ши ко прѣцѣтъ Іидарурилетале ѧлекерѣ
корѣки. ши сѹдорилеко атре мѹцисаѧ ѧне
воитъ

În afară de cîteva mici diferențe, manuscrisele din Leningrad și Iași corespund textual. De pildă, o mică deosebire constă în faptul că, în manuscrisul din Leningrad, Christos este pomenit în capitolul despre „Împărăția lui Avgust Chesar", pe cînd copistul manuscrisului din Iași folosește un titlu propriu : „De domnul nostru Iesus Christos" (p. 106). În ambele manuscrise urmează însă „Împărăția lui Tiverie Chesar".

Primele două texte ale manuscrisului de la Iași sînt copiate în anul 1728, cu alte cuvinte, această copie a cronografului lui Moxa este cu vreo sută de ani mai nouă decît manuscrisul descoperit la Bistrița.

GAZDĂ

În recenzia pe care o face (în „Limba română", XX, 1971, p. 309—314) cărții mele *Tendințele actuale ale limbii române*, acad. Iorgu Iordan scrie (p. 313) : „pentru *gaz* se spune în nordul Moldovei *gază* (nu *gazdă*, care este, evident, o greșeală de tipar)". Observația se referă la un pasaj din cartea mea (p. 51), unde se discută forma *găzdar* pentru *găzar*, atestată în Oltenia. Am adăugat acolo că în nordul Moldovei se zice *gazdă* pentru *gaz*. Nu este o greșeală de tipar, ci așa am scris. Îmi aduc perfect aminte că în copilărie îmi era familiară forma *gazdă*. De altfel mă pot referi și la o vreme cînd amintirile îmi erau mai proaspete : în 1922, cînd am auzit pentru prima oară numele de familie *Găzdaru* (denumind pe un moldovean), n-am avut nici o clipă îndoială că era o variantă a substantivului *găzar*. Explicația lui *d* nu mi se pare greu de găsit ; mai curioasă mi se pare prezența lui *-ă*.

ACAD. AL. GRAUR

C. BOROIANU, *Texte vechi românești. Album de paleografie româno-chirilică*, Universitatea din București, 1971.

Apariția *Albumului de paleografie româno-chirilică*, de C. Boroianu, după aceea a *Paleografiei româno-chirilice* de E. Vîrtosu în 1968, trebuie salutată ca un eveniment îmbucurător; este primul album paleografic care apare la noi după treizeci de ani (ultima ediție a albumului lui I. Bianu și N. Cartojan a apărut în 1940), și necesitatea sa, mai ales pentru uzul didactic, era resimțită de mult. Meritul autorului de a fi realizat o astfel de lucrare, de mare dificultate, este incontestabil; în intenția unei a doua ediții, necesară — probabil — foarte curînd, am încercat în cele ce urmează cîteva sugestii de îmbunătățire.

Albumul propriu-zis este precedat de o scurtă *Introducere în paleografia româno-chirilică* (p. 5—11), în care autorul prezintă succint istoria scrisului chirilic, principalele valori fonetice ale fiecărei slove, explică principiile elementare ale grafiei, prescurtările cele mai uzuale, semnele de punctuație etc. Tinzînd să furnizeze studentului (sau începătorului în general) și o perspectivă istorică asupra problemei, autorul menționează (p. 14—15) încercările de introducere a scrisului cu alfabet latin din secolul al XVI-lea (Luca Stroici) și din secolul al XVIII-lea (Școala ardeleană, începînd cu *Cartea de rogacioni* a lui S. Micu); aici, pe lîngă faptul că sînt ignorate numeroase încercări de a se scrie românește cu caractere latine, printre care și *Psaltirea* în versuri a lui Szegedi, mai veche decît rugăciunea citată a lui Luca Stroici, credem că s-ar fi putut insista asupra amplorii și diversității acestor încercări în tot secolul al XVIII-lea, ceea ce ar crea imaginea, justă, că inovația Școlii ardelene nu a fost un capriciu sau consecința unei atitudini particulare, întîmplătoare, ci rezultatul unei convergențe a părerilor și încercărilor mai multor generații de intelectuali. Tot secolul al XVIII-lea este plin, mai ales în Transilvania, de încercări (și de reușite) în folosirea acestui alfabet latin, începînd cu manifestul împăratului Leopold, din 1701, semnalat de I. Ursu în 1912, și cu corespondența preoților de la biserica românească din Șcheii Brașovului, la începutul secolului[1], pînă la acțiunile concomitente cu cele ale Școlii ardelene dar independente de acestea, cum este apariția broșurii de la Sibiu, în 1781, conținînd panegiricul rostit în biserica din Bărăbanț la moartea împărătesei Maria Tereza[2]. De asemenea, afirmînd că pe Ienăchiță Văcărescu, ca autori de gramatici, „îl precedează numai Dimitrie Eustatievici, în 1757, și S. Micu-Gh. Șincai, în 1780" (p. 13—14). C. Boroianu îl nedreptățește pe Macarie, și el autor al unei gramatici rămase în manuscris, anterioare celei a lui Ienăchiță. Fără a intra în prea multe amănunte, *Introducerea* ar mai fi putut cuprinde cîteva informații suplimentare, de pildă: la p. 12, unde se vorbește

[1] Valeria Căliman, *Scrisul românesc cu caractere latine în Brașov și Țara Bîrsei în secolul al XVIII-lea*, în LL, XV, 1967.

[2] C. Economu, *Panegiricul din Bărăbanț*, în LL, XI, 1966.

despre „paginația" manuscriselor, s-ar fi putut menționa obiceiul copiștilor de a însemna începutul și sfîrșitul „caietelor" (fasciculelor) din care era alcătuit volumul, iar la p. 9, în legătură cu deducerea anului erei noastre din anul „de la facerea lumii", ar fi fost necesar să se menționeze că nu toți autorii sau copiștii folosesc împărțirea anului bizantin, deci nu se vor scădea automat 5509 ani pentru orice dată indicată din intervalul de timp de la 1 septembrie la 31 decembrie, în loc de 5508. În fine, în legătură cu „alfabetul chirilic, utilizat la noi mai bine de nouă sute de ani" (p. 6), ar fi fost utilă precizarea că inscripția de la Mircea-Vodă (nu și cea mai veche; prima este cea de la Bucov, din 902—911) este în slavă, nu în română, pentru a evita orice confuzie. În general, ceea ce este surprinzător pentru o lucrare de acest fel, care apare sub egida unei facultăți de filologie, nu de istorie, este faptul că autorul trece cu prea multă ușurință peste implicațiile lingvistice ale mai tuturor problemelor filologice discutate. Nu se amintește nimic de evoluția valorii fonetice a anumitelor slove, de sistemul fonologic al românei din secolul al XVI-lea, diferit de cel de azi sau din secolul trecut și de problemele de interpretare a alfabetului chirilic pe care le ridică acest fapt [3], de problemele de dialectologie istorică și de rolul lor în localizarea celor mai vechi texte românești [4] etc.

În ceea ce privește cele 40 de planșe cu reproduceri, materialul de bază al *Albumului*, ni se pare că e inechitabil ca mai mult de jumătate (22 de planșe) să reproducă tipărituri, dintre care 6 din secolul al XIX-lea, și numai 18 să fie destinate manuscriselor; din aceste 18 planșe, 7 sînt ale unor manuscrise transilvănene sau considerate ca atare, și 11 din Moldova sau din Țara Românească. Însă dacă toate cele 6 manuscrise din secolul al XVI-lea provin din Transilvania, spre compensație, din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea nu avem nici unul. Se poate apoi discuta asupra alegerii unor manuscrise, cel puțin din perspectiva valorii și interesului acestora pentru istoria literară și pentru istoria limbii. Pentru *Letopisețul* lui Miron Costin se alege astfel ms. 2601 din Biblioteca Academiei, copiat de Axinte Uricariul în 1710, destul de neglijent redactat și cu omisiuni, și nu ms. 103, cu cîțiva ani mai vechi, sau ms. 169, care pare a fi scris chiar la sfîrșitul secolului precedent [5]. Pentru *Letopisețul Cantacuzinesc* este ales ms. 2455 al Bibliotecii Academiei, copie cu omisiuni din 1753, cînd tot acolo există o copie cu cel puțin patru decenii mai veche (ms. 196), iar la Cluj, în fondul mutat de la Blaj, există o altă copie, și mai veche, provenind direct din biblioteca Cantacuzinilor. Ne îndoim, de asemenea, de folosul reproducerii paginii de titlu a unui manuscris care copiază identic pagina cărții tipărite (în speță, ediția lui Antim Ivireanu a *Florii darurilor*), cu atît mai mult cu cît, întîmplător, există și manuscrise ale acestei traduceri care nu sînt îndatorate tipăriturii lui Antim [6]. În fine, *Pomelnicul de la Hurez*, din care se dă un fascicul în planșa XII, nu este manuscrisul 1306 al Bibliotecii Academiei, așa cum se indică în explicație; sub cota respectivă se găsește un miscelaneu din 1801 [7], iar din planșele rezervate tipăriturilor remarcăm că planșa XXXVII nu reproduce prima pagină a numărului 1 din „Curierul de ambe-sexe", ci prima pagină a *reeditării* ulterioare, din 1862, cu modificări notabile în titlu, subtitlu, grafie și chiar în conținut (dispare, de pildă, anunțul redacțional care separa titlul de primul articol); iar revista a apărut în 1836, nu 1837!

Credem, apoi, că *Albumul* este prea sărac în prezentarea unor opere de mare importanță ale literaturii noastre vechi. Astfel, din cronicari nu apar decît Miron Costin și *Letopisețul Cantacuzinesc* și lipsesc: Ureche, Neculce (manuscris autograf!), Cantemir,

[3] Cf. cunoscutul articol al lui Andrei Avram în SCL, XV, 1964.
[4] Ultima sinteză a problemei la I. Gheție, în SLLF, I, 1969.
[5] Cf. discuția de ansamblu în Miron Costin, *Opere alese*, ediție și prefață de Liviu Onu, București, 1967, p.35.
[6] Cf. Traian Cantemir, *Precizări în legătură cu imprimarea „Florii darurilor" din 1700*, în LL, XVI, 1968.
[7] G. Ștrempel, Fl. Moisil, L. Stoianovici, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV, București, 1967, p. 503.

Radu Popescu, Stolnicul Cantacuzino, cronica lui Radu Tempea. Nu apare apoi nici o reproducere după manuscrisele învăţaţilor Şcolii ardelene, cu excepţia unei pagini din *Ţiganiada* lui Budai-Deleanu. În general, credem că ar fi trebuit să fie reproduse cît mai multe exemple din scrisul autorilor importanţi, indiferent dacă erau din manuscrise autografe, din simple scrisori sau din acte, după cum, în ipoteza unei lucrări mai ample, ar fi fost util să fi fost oferite şi specimene din scrisul anumitor copişti, mai productivi sau mai culţi, cu un rol efectiv în istoria culturală a unei anumite epoci (mă gîndesc, de pildă, la doi copişti din Transilvania, din secolul al XVII-lea : popa Ursu din Cotiglet şi popa Pătru din Tinăud). Iar dacă nu era posibil ca *Albumul* să ofere şi transcrierea paginilor reproduse din manuscrise (poate, uneori, şi din textele tipărite), cum am fi propus noi avînd în vedere destinaţia acestei lucrări, ca vechiul manual al lui M. Străjan, atunci ar fi trebuit ca în *Introducere* să se dea explicaţii şi dezlegări ale unor cuvinte sau rînduri întregi chiar, pentru a obişnui treptat cititorul cu operaţia. Lipsesc apoi din explicaţii unele date neapărat necesare, cum ar fi caracteristicile manuscrisului, numele copistului şi, eventual, locul redactării ; am mai propune ca, la fiecare reproducere, să se dea şi cîteva scurte indicaţii bibliografice asupra principalelor sau celor mai recente lucrări referitoare la manuscrisul respectiv.

Desigur, cele mai multe dintre propunerile şi observaţiile de mai sus sînt chestiuni de amănunt sau de preferinţe personale ; ele nu pot ştirbi valoarea şi utilitatea acestui *Album*, a cărui reeditare o aşteptăm cu interes.

Mircea Anghelescu

ION COVRIG-NONEA, *Noţiuni de compoziţie şi stil*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 207 p.

Prin titlu, lucrarea răspunde unei necesităţi reale a învăţămîntului din ţara noastră. Este vorba de necesitatea — tot mai des semnalată în ultima vreme — de a completa lecţiile de limbă şi literatură prin cunoştinţe speciale de retorică şi stilistică. Aşadar „un manual auxiliar cu noţiunile de compoziţie şi stil sistematizate" (aşa cum se anunţă în *Cuvînt înainte*) nu poate fi decît binevenit, chiar dacă se adresează numai elevilor şi profesorilor din şcolile de cultură generală. Pe lîngă lucrări de nivel academic — şi poate înaintea lor — avem nevoie de o prezentare simplă, modernă şi cît mai accesibilă a problemelor fundamentale care ţin de tehnica şi arta compoziţională. Din păcate însă, prin conţinutul ei, cartea lui Ion Covrig-Nonea nu-şi atinge decît în foarte mică măsură scopul propus. Nu numai pentru că expunerea are un caracter naiv, învechit şi didacticist, ci mai ales pentru că în definirea şi explicarea conceptelor de bază se simte lipsa informaţiei la zi, lipsa documentaţiei, adesea chiar lipsa unui punct de vedere precis şi unitar.

Este evident, de pildă, că pentru autor rămîne confuză noţiunea de limbă literară, deşi îi consacră un capitol special (p. 93—100). Dacă I. Covrig-Nonea înţelege prin limbă literară ceea ce înţeleg lingviştii pe care îi citează la p. 97—98, atunci clasificarea lucrărilor literare în trei categorii (*ştiinţifice, poetice* şi *retorice* ; cf. p. 13) este greşită sau, cel puţin, incompletă. Dacă însă identifică aspectul literar cu cel beletristic (de ex. la p. 45 distinge lucrările literare de lucrările ştiinţifice), atunci o astfel de clasificare nu-şi mai are rostul. De altminteri, în capitolul *Despre stil* (p. 185—194), unde se amestecă teoria lingvistică cu teoria estetică asupra stilului, nu se mai fac referiri concrete decît la realizarea artistică a limbii. Şi ultimul capitol (*Calităţile stilului*, p. 194—207) e ilustrat exclusiv cu exemple din literatura artistică. Prin urmare cînd autorul vorbeşte despre stil „ca fenomen literar" (p. 194), prin „literar" trebuie să înţelegem „artistic". Dar, în acest caz, *claritatea, proprietatea, preciziunea, corectitudinea* şi *puritatea* mai pot fi considerate

„calități generale ale stilului" (p. 195)? Se știe doar că limbajul artistic se caracterizează în special prin ambiguitatea termenilor, prin exploatarea sensurilor conotative, prin abateri de la modelul lingvistic standard etc. Însușirile atribuite de autor stilului artistic se potrivesc deci mai degrabă realității lingvistice din domeniul științelor.

Inactuală și nesatisfăcătoare este deosebirea pe care I. Covrig-Nonea o stabilește între proză și vers (vezi definițiile date la p. 146), dar mai ales concepția despre proză, foarte apropiată de cea a domnului Jourdain: „Proza are o întrebuințare foarte întinsă: este modalitatea obișnuită a oamenilor de a intra în relații unii cu alții și de a se înțelege în viața lor cotidiană; este predominantă ca mijloc de a formula și de a comunica observații și idei despre lume și viață în ziaristică, în științe și în filozofie; iar în literatură are o foarte largă răspîndire mai ales în operele literare epice — schița, nuvela și romanul sînt scrise numai în proză" (p. 146).

Nu ne-am propus să urmărim aici erorile de amănunt ale lucrării (de ex., la p. 126, genitivul *Babei* din *zilele Babei* e considerat epitet; la p. 170 rima argheziană *pe-aici — flori — privighetori — mici* e dată ca exemplu de rimă feminină etc.), dar ne este greu să trecem cu vederea faptul că însuși autorul își formulează comentariile într-un chip care trădează insuficienta cunoaștere a noțiunilor de compoziție si stil. Spicuim numai cîteva exemple din multele care ar trebui citate: „Alexandru Odobescu descrie Bărăganul așa cum l-a văzut, l-a simțit și i s-a reflectat în mintea și în sensibilitatea lui din experiențele repetate ce le-a avut în contact cu el" (p. 23). „În alte opere fenomenele din natură sînt zugrăvite dinamic, în plină mișcare — în succesiunea și desfășurarea lor, evoluează în fața noastră așa cum apar, se dezlănțuie și se rostogolesc în natură" (p. 29). [Orheianu] „într-un acces de impulsivitate nestăpînită își dezvăluie intențiile" (p. 54). „Se utilizează dialoguri și în operele literare lirice și epice — în cele lirice mai rar, în cele epice mai frecvent; *în operele literare dramatice* însă *dialogul e predominant și exclusiv, constituie modul de expunere fundamental în prezentarea personajelor, a faptelor și a întîmplărilor*" (sublinierea autorului, p. 86—87). „... ziaristul Ladima, sinucis de curînd, ..." (p. 89). „... în exemplul citat din Alecsandri cuvîntul *ninge*, care revine de trei ori în trei momente ale zilei, sugerează cantitatea de zăpadă ce cade și sentimentul apăsător al ninsorii asupra vieții omenești. Același sentiment îl are ploaia asupra poetului Bacovia, așa cum e exprimat în versurile: ..." (p. 116).

În loc de concluzie vom spune, parafrazîndu-l pe autor, că manualul de compoziție și stil „rămîne un deziderat care plutește într-o zonă ideală și spre care năzuim mereu..." (cf. p. 183 și 202).

Lidia Sfîrlea

REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

„Lenguaje y ciencias". Publicación Trimestrial del Departamento de Idiomas y Lingüística, Trujillo—Peru, Diciembre de 1970 (Universidad Nacional de Trujillo).

„Der Sprachdienst". Herausgegeben von der Gesellschaft für deutsche Sprache—Wiesbaden, 15. Jahrgang, Heft 2 Februar 1971; Heft 3 März 1971 : Heft 4 April 1971.

„Limbă și literatură", 1970, vol. 26 (Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România).

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică de asemenea articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 189 p. + 42 pl., 25 lei.

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână** (română comună), 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. AL. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. I, **Compunerea**, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970, 333 p., 23 lei.

I. I. RUSSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară. Stilul scenic**, 1970, 208 p., 6,75 lei.

MARIUS SALA, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p., 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

EMANUEL VASILIU, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 295 p., broşat, 12 lei.

*** **Sistemele limbii**, 1970, 276 p., 17,50 lei.

I. COTEANU şi I. DĂNĂILĂ, **Introducere în lingvistica şi filologia românească, Probleme—bibliografie**, 1970, 345 p., legat, 16,50 lei.

EMIL PETROVICI, **Studii de dialectologie şi toponimie**, 1970, 339 p., legat, 22,50 lei.

Fonetică şi dialectologie, vol. VII, 1971, 381 p., broşat, 19,50 lei.

KOVAĆEC AUGUST, **Descrierea istroromânei actuale**, 1971, 231 p., broşat, 10,50 lei.

VALERIU RUSU, **Graiul din nord-vestul Olteniei. Fonetică. Consideraţii fonologice** (cu 42 hărţi lingvistice), 1971, 171 p., broşat, 8 lei.

Sub redacţia acad. IORGU IORDAN, **Crestomaţie romanică**, vol. III, partea a II-a, 1971, 908 p., legat, 36 lei.

LR Anul XX, Nr. 5, p. 471—536, Bucureşti, 1971

I.P.I. c. 2661

42200

Lei 6.—

I 8196

ANUL XX, 1971

LIMBA ROMÂNĂ

LIMBA ROMÂNĂ

6

ANUL XX
1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1390

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Prof. univ. ION COTEANU, membru corespondent
al Academiei Republicii Socialiste România

Membri:

GRIGORE BRÂNCUȘ
GH. BOLOCAN
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU-ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, Republica Socialistă România, sau prin reprezentanții săi din străinătate. Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an.
Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Boîte postale 134—135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger. En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI
Str. I. C. FRIMU, nr. 22
Sectorul 1
BUCUREȘTI

APARE DE 6 ORI PE AN

: 8196
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU
ULG 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XX 1971 Nr. 6

2022

SUMAR

Pag.

TOPONIMIE — ONOMASTICĂ

PAVEL BINDER, Toponimia istorică de pe hotarul cetăţii Bran 539
VIORICA FLOREA, Delimitarea contextuală a numelor proprii 567

VOCABULAR

FELICIA ŞERBAN, Cîteva împrumuturi lexicale din franceză, germană, latină şi italiană în limba română 575
Note etimologice (ANDREI AVRAM, C. DOMINTE) 579

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREŞ, Un text polemic românesc din prima jumătate a secolului al XVII-lea. 589

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

DOINA BOGDAN-DASCĂLU, Paul Iorgovici şi Ion Heliade Rădulescu 605

NOTE ŞI COMENTARII

N. ANGHELESCU TEMELIE, Gramatica limbii române şi pericolul unor manuale preparatorii 609
G. C. RUSU, Punctuaţia şi ortografia limbii române în lumina *Gramaticii* Academiei. 615

RECENZII

PETER M. BERGMAN, *The Concise Dictionary of 26 Languages in Simultaneous Translations*, New York, The New American Library, Inc., 1968 (*I. Dănăilă*). 619

LR, Anul XX, nr. 6, p. 537—674, Bucureşti, 1971

17097

Pag.

ȘTEFAN BÎRSĂNESCU, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X—XVI)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971 (*Al. Mareș*). 622

ION CLOPOȚEL, *Originile, dezvoltarea și desăvîrșirea limbii române literare*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970 (*Ion Gheție*). 626

Reviste primite la redacție. 627

Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1971 629

Indicele revistei pe anul 1971 633

TOPONIMIA ISTORICĂ DE PE HOTARUL CETĂȚII BRAN

DE

PAVEL BINDER

Studiul toponimiei contemporane se cere de obicei întărit cu date istorice, documentare. Forma veche a numeroaselor oiconime păstrează, de regulă, varianta originară, mai apropiată de sensul inițial al acestor nume de locuri. Dacă în documente găsim și variante sau traduceri ale toponimelor românești, sensul inițial și „tehnica" acordării numelui devin și mai clare.

În Arhivele Statului din Brașov se păstrează un bogat material istoric și toponimic, în bună parte inedit, referitor la ținutul Branului, cuprins între Bucegi și Piatra Craiului. Avînd la dispoziție culegerea de toponime recent publicată de doi regretați savanți, lingvistul G. Giuglea și geograful N. Orghidan [1], pe care le-am corelat cu toponimele culese de elevele mele de la Liceul pedagogic din Brașov [2], am putut trece la identificarea toponimelor actuale cu cele documentare, notate în limba română, germană (săsească) și uneori chiar în maghiară.

Pentru înțelegerea genezei toponimiei actuale, sînt necesare mai întîi cîteva precizări istorice.

Platforma Branului, important uluc și trecătoare carpatică, a fost populată din cele mai vechi timpuri. Expusă la numeroase năvăliri, populația locală a fost nevoită însă să-și schimbe vatra așezărilor. După cum consideră majoritatea cercetătorilor [3], popularea ținutului brănean a început încă din secolele al XIII-lea — al XIV-lea. De atunci și pînă astăzi populația stabilită masiv și pe timp îndelungat pe hotarul cetății Bran a fost formată exclusiv din români. Condițiile istorice specifice însă au schimbat forma și structura așezărilor brănene.

---

[1] G. Giuglea și N. Orghidan, *Branul în lumina toponimiei*, în „Cercetări de lingvistică", IV, 1959, p. 127—142.

[2] Elevele M. Purcăroiu și M. Zărnoveanu.

[3] G. Giuglea și N. Orghidan, *op. cit.*, p. 142, și Ioan Ciurea, *File din istoria Branului de Sus (Perioada dependenței feudale de orașul Brașov)*, în „Studii și articole de istorie", XIV, 1969, p. 119.

Se ştie că înaintea construirii cetăţii Bran, punctul de vamă transilvănean se găsea în localitatea Rucăr. În această perioadă, în documente apare menţionată aşezarea Terci (Terch) [4], localizată în zona Branului. Cum nu se spune că ar fi existat paroh catolic, populaţia satului trebuie să fi fost românească. Din secolul al XV-lea această aşezare dispare, nemaifiind menţionată documentar. Populaţia satului se adăposteşte probabil în aşezările româneşti învecinate, Tohan şi Zărneşti. În secolele următoare vatra fostului sat se va numi Silişte sau Sălişte (Dorfstatt — adică „loc de sat").

După 1377, platforma brăneană va forma hotarul sau moşia cetăţii nou construite de braşoveni [5]. Timp de mai multe secole (secolul al XV-lea — jumătatea secolului al XVII-lea) documentele nu amintesc de aşezări brănene constituite, deşi socotelile alodiale ale magistratului de Braşov — seniorul feudal al cetăţii Bran din 1498 — s-au păstrat pînă astăzi. Aceasta nu înseamnă însă că pe hotarul Branului nu vor fi existat gospodării răzleţe.

Lipsa aşezărilor constituite nu dovedeşte de asemenea că hotarul Branului ar fi fost lipsit de importanţă economică. Avem date despre funcţionarea pe hotarul Branului a numeroase joagăre şi mori. În slujba pîrcălabului şi a vameşului se aflau numeroşi brăniştari, cîrciumari, dîrstari, dogari, dorobanţi, morari, pescari, plăieşi şi puşcaşi etc., recrutaţi mai ales din rîndurile românilor tohăneni şi zărneşteni [6].

Datorită reliefului şi climei, pe platforma brăneană erau, pe lîngă păduri şi păşuni, numeroase fîneţe sau livezi. Terenul arabil chiar astăzi, dar mai ales pe atunci, se găsea în partea inferioară a hotarului, în raza satului Tohanul Nou de astăzi. Pîrcălabul cetăţii realiza un important venit din arendarea fîneţelor şi munţilor brăneni. Sectorul vestic al hotarului era dat în arendă românilor din Zărneşti şi Tohan [7]. În zona situată la est, la poalele Bucegilor, pînă pe la 1750 parcele de fîneţe şi uneori chiar păşuni alpine erau date saşilor din Cristian, Ghimbav şi Rîşnov.

---

[4] În 1367 magistratul Iacob „dictus de Brassou nobilis de Drag" este introdus în posesiile ereditare „Bodola, Zayzen, Puchna, *Terch*, Tuhan, Zernehaza" etc. În 1373 episcopul de Cenad şi rudele sale primesc, printre altele, un sfert din satele „Turcz, Tuchan, Zirna", adică Terci, Tohan şi Zărneşti (cf. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. II, Sibiu, Franz Michaelis, 1897, p. 279, nr. 884 şi p. 407 doc. nr. 1010).

[5] „ ... novum castrum in lapide Tydrici aedificare ... villarum hominibus [oamenii din satele bîrsene — *n.n.*] usus silvarum, aquarum, venationum et piscaturarum et gramina ac camporum intra terminos veros tamen earundem existentium secundum antiquam eorum consuetudinem communis habeatur, etiam usu *campi Turchaw* vocati quem inter metas dictae civitatis fore dicunt constituti re sic habita perfruantur" (cf. *Urkundenbuch*, II, p. 480).

[6] 1693 : „Stann Bersche der Mauttner fischer, Vlad Bodan Mauttner Pusskass, Thoma Mauttner Pusskass, Iuon Dogayre Mauttner Binder, Bukur Czoput Mauttner Leutgeber, Radul Beke mautner fischer". „Anno 1693 worden ich Johannes Retsch undt H. Johannes Sigerus von dem F.N.W.W.H.H. Simon Draudt damaligen H[err] Richter in dem Szerneszt [Zărneşti — *n.n.*] zu einen Tisst H[err] Erwählet", în Arh. St. Bv. Soc. Alodiale I/19, 1680—1708. Cota veche III B/24.

[7] 1505 : „Registrum et expensorum castri Törtsch ... Item percepimus de Czarnna et Thwechon ex parte territorii ex domino Georgio Rott", în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, Braşov, 1886, vol. I, p. 95 (mai jos *Quellen*).

Registrele de arendare a pășunilor și munților din anii 1657 [8], 1729 [9], 1741, 1753 [10], 1761 [11], 1766 [12] constituie *izvorul de bază* al toponimelor istorice analizate și reproduse mai jos în ordine alfabetică.

În secolele al XVI-lea — al XVIII-lea pășunile și fînețele hotarului cetății Bran erau folosite de țăranii din satele Țării Bîrsei menționate mai jos după metoda *pendulării duble*. În aceste așezări, numărul oilor, vacilor, porcilor și cailor întrecea cu mult posibilitățile de hrană oferite de pășunea din preajma satului. Forma păstoritului pendulator se practica atunci cînd exista, potrivit împrejurărilor, posibilitatea închirierii munților de pășunat aflați în proprietatea altor așezări vecine, în cazul nostru a hotarului Bran.

În zona Branului, pe ale cărei vaste terenuri de fînețe păștеau mii de oi și sute de vaci, s-a practicat multă vreme păstoritul de pendulare dublă, cu iernatul la sălașele, hodăile, colibele din zona pășunilor de pădure și de sub pădure. Cu timpul, de prin a doua jumătate a secolului al XVII-lea și în primele decenii ale veacului următor, locuitorii de pe hotarul Branului au început să ia în stăpînire și înălțimile învecinate, clădindu-și pe pășunile arendate locuințe risipite statornice. Activitățile desfășurate de sătenii plecați în zona pășunilor de iarnă, situată de obicei între sat și pășunea pentru vărat, a determinat dezvoltarea unor forme specifice de construcții pentru om, animale și nutreț. Pentru iernatul vacilor și cailor s-au construit adăposturi călduroase, de proporții mari, din bîrne groase. Pentru oameni s-au ridicat „curți închise întărite" sau cu „ocol întărit" [13].

Dacă registrul de arendare a fînețelor din 1657 consemnează numai arendași români și sași din așezările Zărnești, Tohan, Rîșnov și Cristian, care locuiau temporar în aceste locuri, „Ratio Proventuum Törtsváriensium" din anul 1729 [14], pe lîngă arendașii săteni, îi amintește și pe „colibașii" din Sohodol (Szohodol), Poarta (Porta), Predeal (Praedél), Șimon (Simon), Moeciul de Jos (Alsó mojéts), Valea Lungă (Vályе lunge), Moeciul de Sus (Felsö Mojets), Zbărcioara (Burtsore), Coacăza (Kókeza) și Șirnea (Sirne).

Aceste grupuri de „colibe" risipite constituie nucleul așezărilor brănene existente și astăzi. Prin urmare, unii din arendașii fînețelor —

---

[8] 1657. Register von thirtz Burger hattert was von wissen Lantt gelost wirtt, von Rossenauern, Naystedren, Widebachern, Czerrnern und Tauchnern.

[9] Ratio Proventuum Törtsvariensium. De Anno Dni 1729 (l. maghiară) (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alodiale III/11).

[10] Ratio Törtsváriensium pro anno 1741, 1753 (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/12—16—17).

[11] Arh. St. Bv. Colecții Urbariale. Conscrierea domeniului Bran. Pachet XCVII. 1 caiet. Anul 1761.

[12] Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/29.

[13] Nicolae Dunăre, *Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965—1967", Cluj, 1969.

[14] Încă din 1710 tricesimatorul Pater Mikloș comunică conducerii orașului Brașov că colibașii de aici „au desțelenit pădurile făcînd fînețe și deschizînd plaiurile spre paguba vămii împărătești". Comisia deplasată la fața locului a hotărît ca „tohănenii și zărnești fugiți acolo să se întoarcă și să presteze serviciile din sat", altfel „aceste două sate vor rămîne pustii și goale". Cu toate măsurile luate, mulți zărnești și tohăneni vor continua să locuiască aici (cf. I. Ciurea, *op. cit.*, p. 120).

sau membrii familiilor lor — s-au aşezat definitiv în aceste locuri, sporind numărul „colibaşilor" brăneni. În secolul al XVIII-lea, populaţia românească din Bran era formată, în afară de un strat mai vechi, din următoarele două pături diferenţiate social şi ca provenienţă :

1) Iobagi sau moşneni, colibaşi ai căror strămoşi au locuit pe teritoriul Branului şi cei care s-au aşezat pe urmă aici, venind de la Zărneşti sau Tohan.

2) „Jeleri" originari din Ţara Românească [15].

Începînd cu deceniile 2—3 din secolul al XVIII-lea, odată cu creşterea numărului şi rolului colibaşilor brăneni stabiliţi definitiv pe hotarul cetăţii, scade rolul arendaşilor saşi. Cunoaştem numeroase cazuri în care colibaşi români cumpără fineţele arendate de saşii rîşnoveni sau cristoloveni. Saşii din Cristian continuă să arendeze partea hotarului situat în jos de cetate. În 1761, satul românesc Tohan este înglobat regiunii militare de graniţă. Tohănenii, în semn de protest împotriva militarizării şi catolicizării forţate, au „spart" satul, refugiindu-se pe domeniul Braşovului. Magistratul le-a pus la dispoziţie partea inferioară a hotarului brănean, arendată pînă atunci de cristoloveni, unde se întemeiază satul Tohanul Nou [16]. După această dată ies din uz şi ultimele forme germane ale toponimelor din zona Branului.

★

Analiza bogatului material de toponimie istorică referitoare la ţinutul Branului — numai în rare cazuri figurează nume de locuri situate în afara hotarului cetăţii — ne permite să tragem anumite concluzii. În acest scop am grupat materialul în trei părţi : 1) oronime şi toponime formate din antroponime, 2) traducerea toponimelor româneşti şi 3) toponime „slave" şi „maghiare" create de români. Acest material a reţinut, de altfel, şi atenţia eminentului şi regretatului lingvist academicianul Emil Petrovici.

1) Academicianul Petrovici era de părere că principala caracteristică a toponimiei carpatice este numărul mare al oronimelor care au la bază nume de persoane [17]. Pe baza materialului istoric studiat de noi, această

---

[15] I. Ciurea, *op. cit.*, p. 123—124, şi Constantin şi Rica Popescu, *Contribuţii la cunoaşterea situaţiei social-economice a colibaşilor din zona Branului în secolele XVIII—XIX*, în „Muzeul jud. Braşov". Culegere de studii şi cercetări, I, 1967, p. 175—181.

[16] 1761 : „Ist Alt-Tohan militarisiert und der Stadt entrissen worden. Die Stadt nahm sich dieser Verlassenen an und wies ihnen weiter hinauf auf dem Törzburger Territorio einen Platz an, wo sie sich festsetzen und Neu-Tohan anlegten. Mithin gehört gegenwertig nicht Alt-sondern Neu-Tohan an die Stadt, wofür ihr von Hof eine Vergütung versprochen, aber nicht geleistet worden ist. Bei dieser Gelegenheit sind auch die Neustädter ihrer Heuwiesen verlustig geworden, welche sie ehedem in der Gegend von Neu-Tohan um ein gewisses Lösegeld von der Stadt hatten, und müssen seit dem, weil sie auf eigenem Hattert keine Wiese haben, sich aus den Kronstädter Wiesen versehen" (cf. *Quellen*, IV, p. 59—60, şi G. Herrmann, *Das alte und neue Kronstadt*, Sibiu, 1883, II, p. 564). 1792 : „Iarca Misică birău cere a clădi o dîrstă de sarici pe locul ce i l-a dat lîngă apa Turcului din pămîntul saşilor cristoloveni. Muntele Măgura este dat satului Tohanul Nou" (cf. Arhiva Magistratului Braşov, vol. II, p. 230—231).

[17] Emil Petrovici, *Oronymes à base d'antroponymes dans les Carpates roumaines*, în *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, p. 275—283, şi *Oronime formate din antroponime în Carpaţii româneşti*, în *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, Editura Academiei, 1969, p. 61—68.

concluzie se dovedește a fi cu totul justificată. De aceea ne vom mărgini să analizăm mai jos doar cîteva aspecte ale genezei unor oronime derivate din antroponime. Dacă pînă acum s-a făcut numai corelația între oronim și unele antroponime atestate verbal, studiul bogatului material istoric referitor la ținutul Branului a permis în unele cazuri schițarea „biografiei" eroului eponim care a împrumutat numele oronimului. Listele de arendare a munților și a pășunilor întăresc cu date istorice concluzia la care a ajuns E. Petrovici, și anume că în graiul popular numai suprafețele acoperite cu iarbă, adică cele care prezintă interes economic, au oronime.

Pe hotarul Branului, cele patru liste de arendări analizate din secolul al XVIII-lea (1741, 1753, 1761 și 1766) amintesc *de 24 de munți respectiv stîne instalate pe pășunile alpine*. Proprietarul acestora era castelanul brănean. Nici un oronim nu derivă însă din numele unui castelan sau pîrcălab, datorită faptului că nu ei foloseau efectiv pășunile alpine respective. Primii patru munți (Zănoaga, Grohotiș, Guțan și Clăbucet) — cei mai înalți, constituind prin urmare pășunile alpine „primare" — erau arendați fie unor patricieni sași, dregători ai cetății Brașovului, fie unor comunități sătești din Țara Bîrsei. În anul 1741, Stîna Guțanului era arendată domnului Herbert, iar Grohotișul lui Paul Chrestels. În 1753, Stîna Guțanului era a domnului Seewald, Stîna Grohotiș a domnului Closius, iar Stîna Clăbucet era de vînzare. În anul 1761, Zănoaga era arendată cristolovenilor cu o taxă de 40 florini. La fel muntele Grohotișul era arendat pentru suma de 36 florini. Muntele Guțan, cu încuviințarea proprietarului feudal („ex consensu D. D. Terrestrum"), era folosit de ghimbășeni. Muntele Clăbucetul, prin „bunăvoința" proprietarului („ex indultu D. D. Terrestrum"), era folosit de colibași, adică de românii brăneni. Peste cinci ani, în 1766, Zănoaga și Grohotișul erau arendate de cristoloveni, Guțanul de ghimbășeni, iar Clăbucetul de colibașul Stan Bangălă și rudele sale („Kalibás Sztan Bangel cum sociis"), care plătesc 20 florini. În 1761, pe lîngă munții specificați, mai erau încă 20 arendați unor colibași particulari în schimbul unei taxe anuale de 1 florin și două burdufuri de brînză [18]. În conscripțiile mai vechi (1741, 1753), din cele 20 de stîne, două erau arendate pentru „burduf", șase unor persoane din Tohan, două unor persoane din Zărnești, iar restul erau folosite de colibași. La începutul secolului al XVIII-lea, numărul stînelor arendate de românii din Tohan și Zărnești era cu siguranță mai mare. Cum am văzut mai sus, majoritatea colibașilor de asemenea au roit din aceste două sate bîrsene.

Conscripția urbarială din 1761 nu menționează numele arendașului. În schimb, conscripția munților sau a stînilor („Havasok a vagy Sztenák") din 1766 amintește ca arendași comunitățile sătești brănene deja formate : Șimon, Moeciul de Jos și de Sus precum și Coacăza.

---

[18] „XVIIImo. A specificált, Havasokon kivül vagynak még következendö Havasok a mollyeket privatus kallyibások pro annuali Taxa, fizetvén egy Havasért, in proratio Hfl 1 és 2 sajtokat, birnak ugy mint ..." (cf. Arh. St. Bv. Col. Urbariale, Pachet XCVII, 1 caiet. anul 1761, p. 113—114).

Oronimele sînt în strînsă corelaţie cu *numele arendaşului*, posesorul efectiv al stînei. Reproducem mai jos numele arendaşilor, aşa cum au fost culese din urbariile analizate :

Stînele arendate pentru un florin şi două "burdufuri"

1741	1753	1761	1766
Mihăilă Clinci	M. Clinci	*Clinciu*	M. Clinciu
Flanseştilor alias Cioboţii	idem	*Cioboţii*	Cioboţii
Pîntice	Ioan Treistar	*Pîntice*	Pîntice
Nogheştilor	Albişor Rotaru	Nogheştilor	Nogheştilor
Prăduşoiul	Jinga Chiţu	*Preduş*	Preduş
Stîna Vlădoiului	?	Vlădoiul	Vlădoiul
Gaura	Stoian Voinescu + Bucur Vartolomei	*Gaura*	Gaura
Piscul Bucşii	Stoica Arzoiul + Stan Lăptici	Piscul Bucşii	Piscul Bucşii
Bărbuleştilor	Popa Radu Tetuli	Bărbulesii	Bărbulesii
Jestin Luţului	Vlad Jestin	*Lac*	Lac [19]
Jigăra	Radu Bănci	*Jigăra*	Jigăra [20]
Stănicioiul	Coman Porţica	Stănicioiul	Stănicioiul [21]
Bucur Iarchii	Serbul Iarchii	Fundata	Fundata
Lupşorului	Stoica Corneci	Lupşorului	Lupşorului [22]
Oancea Costii	id. alias Secătura	id. alias Secătura	id. alias Secătura [23]
Băngăleştilor	al Cîrstii Benge	*Băngăleştilor*	Băngăleştilor [24]
Radul Ţînţul	Radul Ţînţul	Poiana Lungă	Poiana Lungă [25]
Stoian Oproiul	id. alias Coja	*Coja*	Coja [26]
Vulcul Cercel	Vlad Cercel	*Pripor*	Pripor [27]
Vlad Jinghii	Constantin	Vladul Jinghii	Vladul Jinghii

În secolul al XVIII-lea, din cele 24 de nume de munţi numai puţine au ca etimologie nume comune care se referă la particularităţile formaţiilor orografice. Urbariul din 1741 nu indică nume geografice decît la cinci munţi (Stîna, Gaura, Grohotiş, Clăbucet, Lac, Pîntice), iar în toate celelalte cazuri numele arendaşului stînei este consemnat ca oronim. Lista din 1741 redă mai multe oronime formate din antroponime compuse

[19] 1773 : Listă de stăpînii munţilor „ce au cinstit la măria s ? domnul" cîte un galben, anume : Muntele Lac — Stanciu Bulici.
[20] 1773 : Muntele Jigăra — Vlad Florescu.
[21] 1773 : Muntele Stăniciul arendat de Ion Stănicioiul.
[22] Muntele Lupşorul de Ion Tişcă.
[23] Muntele Secătura de Stanciu Spîrchez.
[24] Muntele Bengheleştii de Stan Bangălă.
[25] Muntele Poiana Lungă de Vlad Ţănţul.
[26] Muntele Coja de Ion Oproiul.
[27] Muntele Priporul de Ion al lui Constantin Porancea (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156). Oronimele *subliniate* sînt cele notate pe hărţile actuale.

dintr-un apelativ însemnînd „munte" sau „stînă" urmat de un nume de persoană la genitiv. De ex. muntele Guțan se numește așa din 1755 și pînă astăzi, însă lista din 1741 l-a consemnat la genitiv : „Stîna Guțanului (Sztena Gutzanuluj)". Dar să urmărim cîteva nume de munți :

1 *Muntele Băngăleștilor.* În tot cursul secolului al XVIII-lea a fost în proprietatea familiei de colibași a Băngăleștilor (în 1753 : Stan al Cîrstii Bangălă ; în 1773 : Stan Bangălă). Acest munte servea ca pășune de vară pentru turmele de oi proprietatea Băngăleștilor. Iarna urmau și ei calea transhumanței, ajungînd pînă la bălțile Ialomiței și Brăilei sau chiar în Dobrogea [28]. Familia Bangălă din Moeciul de Sus se trăgea din Zărnești.

2 *Muntele Bărbulețul* se numește în 1741 *Stîna Bărbuleștilor*, în 1753 *Stîna Bărbulești*, iar în 1761 *Bărbulești.* Deși numai formula veche indică genitivul, originea acestui oronim de la un antroponim colectiv (neamul lui Barbu — Bărbuleștii) este clară.

3 *Bucșa* apare în vechile conscripții sub formă genitivală : *Piscul Bucșii* (1741, 1753, 1761). Arendașul din 1753 al acestui munte, colibașul Stoica Lăptici (sau un alt membru al acestei familii de oieri) este eroul eponim al Vîrfului Lăptici (1872 m) din Bucegi, situat atunci în Țara Românească.

4 *Ciubotea.* În anii 1741—1753 stîna de aici era arendată de neamul Flanseștilor și numai secundar se păstra vechiul nume : *Stîna Flanseștilor* alias „Csoboti". Numele de persoană *Ciobotea* însă este frecvent în Tohan. În anul 1657 tohănenii Nențul, Badea, Stanciul și Oancea Ciobote arendau pășuni în Zbîrcioara și Gura Portiței. Ei trebuie să fi fost primii arendași ai acestui munte. Deci și în acest caz derivarea din antroponim este certă. Momentul „botezării" muntelui în acest caz se situează probabil după 1657, dar cu mult înaintea anului 1741.

5 *Clinciu.* Actualmente există *Muntele Clincea* și *Valea Clincii.* În secolul al XVIII-lea, muntele se numește consecvent *Stîna Mihăilă Clinci.* Urbariul din 1761 precizează că acest colibaș din Poartă avea 44 de ani și tatăl lui era rîșnovean. Se pare că nu el, ci tatăl lui, care purta același nume (1729 : „Mihaille Klints la Porte"), a împrumutat numele muntelui. Numele de familie *Clinciu* e frecvent pînă astăzi în Bran.

6 *Coja.* În secolul al XVIII-lea, stîna de aici era arendată membrilor familiei Oproiul (Stoian și Ion). Nu posedăm însă date concrete care să probeze că acest oronim provine din antroponim.

7 *Fundata.* Acest munte era arendat de Bucur (1741) respectiv Șerbul Iarchii. Numele dat de proprietarul stînii nu s-a păstrat.

8 *Muntele Gaura* era arendat de Stoian Voinescu și Bucur Vartolomei (1753).

9 *Muntele Jigărea* era astfel numit încă înainte de 1741. Stîna de aici era în 1753 a lui Radu Benci iar în 1773 o arenda Vlad Florescu.

10 *Muntele Lac.* În acest caz numele geografic a fost mai statornic decît numele ciobanilor arendași (Vlad Iustin și Stanciul Bulici).

---

[28] În anul 1765, oierul din Moeciul de Sus Stan Bangălă a traversat cu turmele Țara Românească (cf. I. Ciurea, *op. cit.*, p. 127).

11 *Muntele Lupşorul* este încă un exemplu tipic de antroponim. Numele *Stînii Lupşorului* (1741 : „Sztena Lupsoruluj") trebuie pus în legătură cu familia Lupşor. În anul 1657 Vlad Lupşor din Zărneşti arenda o fîneaţă lîngă joagărul Branului. În 1753, Stîna Lupşorului era arendată de Drăghici Stoica Corneci. Deci „botezul" muntelui s-a făcut mai de mult.

12 *Noaghea.* Şi numele acestui munte avea în 1741 formă genitivală : *Stîna Nogheştilor* („Sztena Nogyestilor"). Legătura oronimului cu onomasticul *Noaghea* nu se poate nega. În 1741 este amintită livada lui Bucur Noaghea din Tohan. În acelaşi an Stîna Nogheştilor era în proprietatea tohănenilor. La 1761 Bucur Noaghea avea 60 de ani şi era colibaş în Sohodol. Numele de familie *Noaghea* era frecvent în Zărneşti, Tohan, Sohodol şi Poarta.

13 *Muntele Pîntecele* (în 1741—1753 la singular : *Stîna Pîntece*) pare să fie oronim, oglindind o particularitate de relief. În 1753 era arendat de colibaşul Ion Trăistar.

14 *Poiana Lungă* a fost arendată în tot cursul secolului al XVIII-lea membrilor familiei de oieri Ţînţu. În anii 1741—1761 stîna era stăpînită de Radu Ţînţu, colibaş înstărit din Şirnea.

15 *Muntele Preduşul* se numea în trecut *Stîna Preduşoiul.* Forma genitivală ne determină să presupunem şi în acest caz derivarea dintr-un antroponim, deşi n-am găsit onomastice de acest gen. La mijlocul veacului al XVIII-lea, muntele era arendat de colibaşul jurat Jinga Chiţu, originar din Tohan.

16 *Pripor* este un nume topografic : *La Pripore* (1657, 1729). Stîna de aici era în proprietatea lui Vulcu respectiv Vlad Cercel (1741—1753).

17 *Secătura.* Toponimul indică faptul că păşunea de aici nu este naturală, ci obţinută prin uscarea trunchiurilor. La mijlocul veacului al XVIII-lea era stăpînită de colibaşul Oancea Costii.

18 *Stănicioara.* În acest caz se cunoaşte eroul eponim : familia Stănicioiul. Deşi în 1753 Stîna Stănicioiul era arendată de Coman Porţica, în anul 1773 muntele este din nou stăpînit de un membru al familiei eponime : Ion Stănicioiul. Forma actuală este feminină ; nu este exclus ca printre următorii posesori să se fi aflat şi o văduvă sau o fată din acest neam de colibaşi.

19 *Vlădoaia.* În 1741 se numea *Stîna Vlăduiului.*

O bună parte din fîneţele, livezile şi chiar arăturile sau localităţile din ţinutul Branului poartă nume derivate din antroponime. Forma documentară a acestora este în multe cazuri genitivală, subliniind în plus originea dintr-un onomastic. Iată cîteva cazuri : *Balabanu* (1729 : *Valea Balabanului*), *Colţul lui Băncilă* (la Moeciul de Jos 1761 : Stan Băncilă), *Valea* şi *Dealul Corbeştilor* (1761 : Radul al lui Mihul Corboş), *Dealul Gărbacii* (N. O. Gărbacea), *Dealul Limbeştilor* (N. P. Limbă, 1762 : Stoica Limbă), *Lungocești* (numele vechi al satului Moeciul de Jos, 1721 : Iacob Lungoci), *Mărtoi* (N. P. Văduva Păuna Mărtoiul din Zărneşti), *Părăul*

Miţoiului, *Padina Baiului* (N. P. Baiu), *P. Bădoaiei*, *Piscul Ursului* (1761 : Stanciu al Ursului), *Valea Băngăleasca*, *Valea Babeş* (în Sohodol, 1721 : Stoica Babeş), *Valea Giliganului*, *Valea lui Limbă*, *Valea Negoia*, *Vlăduşca* (1702 : Vlăduşca, N. P. din Zărneşti) etc. Unele din aceste nume au ieşit din uz. Cauza a putut fi ruperea legăturii dintre toponim şi antroponimul respectiv. În secolele al XVI-lea — al XVII-lea unele fîneţe de sub Bucegi erau arendate ţăranilor saşi din Cristian, Ghimbav sau Rîşnov. După ce acestea ajung în mîna colibaşilor români, numele lor topice fie că se traduc (de ex. 1657 : „bei Gagesbrunnen" — 1729 : *La fîntîna lui Gageş*), fie că se pierd din uz (de ex. „Czintczen ham, Schobel Wiese" de la N. P. Schobel din Cristian).

3) Studiind toponimia transilvăneană medievală, acad. Emil Petrovici a dovedit că numele documentare maghiare ale aşezărilor s-au dovedit adesea a fi traducerea numelui românesc. În aceste cazuri, numele maghiarizat al satului românesc se folosea numai în cancelarie şi în cercurile proprietarilor feudali.

În ţinutul Branului situaţia este alta. Deşi şi în toponimia istorică brăneană întîlnim cîteva denumiri maghiare, acestea au fost date, respectiv traduse, de pîrcălabii unguri ai cetăţii şi nicidecum nu presupun populaţie maghiarofonă. În schimb, satele „săseşti" din Ţara Bîrsei au primit din anul 1377 dreptul de a folosi hotarul cetăţii Branului. Socotelile Braşovului — proprietarul feudal al Branului — din secolul al XVI-lea menţionează fîneţe şi alte repere topice arendate de ţăranii din Cristian, Ghimbav şi Rîşnov. Lista fîneţelor arendate din 1653, întocmită în limba germană, păstrează toate toponimele hotarului brănean, cu ortografie germană sau chiar sub formă germană. Locurile arendate de românii tohăneni şi zărneşteni de obicei sînt notate în limba română, dar teritoriile din estul şi sudul hotarului, folosite timp de secole şi de ţăranii saşi, au fost trecute cu toponime germane sau chiar săseşti.

În partea sudică şi vestică a hotarului s-au folosit numai toponime româneşti, chiar dacă autorităţile le-au notat cu grafie germană sau maghiară. Topo- şi oronimele formate din antroponime româneşti nu au fost traduse, cum s-a întîmplat numai cu unele repere topice avînd denumiri geografice. Listele de arendări din 1729, deşi întocmite în limba maghiară, menţionează majoritatea topicelor româneşti şi săseşti netraduse.

Toponimele româneşti traduse în limba germană ne ajută în multe cazuri să deslușim sensul denumirii. Astfel *Blăni* este un sector „împlănit" cu drum podit, *Grădina domnilor* (*Herren Heugarten*) este de fapt fîneaţa îngrădită a pîrcălabului. *Vîrful Juda* corect ar fi „Judele", adică locul de judecată (*Gericht*), probabil o spînzurătoare. *Şimon* (Valea şi „groapă") şi-a primit numele de la antroponimul săsesc *Seimen* — *Simon*. Toponimul *Curmătura* nu putea fi tradus prin „Burghals" decît de un sas braşovean : Curmătura dintre Tîmpa şi Dealul Melcilor se numeşte în germană *Burghals* („gîtuirea cetăţii") deoarece Tîmpa se numea pe vremuri *Muntele Cetăţii*.

Toponime româneşti netraduse

Forma românească actuală	Ortografia germană 1657	Ortografia maghiară
Bradul înalt	La Bradul Naltt	la brád enált
Cetăţel	—	la Csetetzel
Cheia	—	den Tyéje maj cu szusz (1761)
Muntele Clăbucetul	—	Glebutset
Coacăza	—	Kokeza
Dealul Cetăţii	—	Dálul Csetetzi (1729)
Dealul Cremenii	auff Kremen	Dálul Kremini
Dealul Peşterii	—	la dálul Pesteri
Faţa Turcului	—	la Facze, a Fáczán
Fundata	auff den fundatten	la Fundáta
Lacul Boului	Lakul Boyleni	Lákul Bouluj
Măgura	under dem magure	a magura elött
Moeciu	La mesch-auff dem moesch	a mojétsen, Mojecsu
Muntişor	auff dem muntischor	la muntisor
Piscul Ursului	La Piskul Urtzuluj	La Pisskul Urssuluj
Poiana Judeţului	La poyana judeczuluj	Pojáne Sudetzuluj
Portiţa	um portitze	la Porticze
Podul Frasin	auff dem Podul Fratczin	Podul frassinuluj
Podul Paltin	podul payltin	la podul paltin
Predeal	auff dem Predal	—
La Rudărit	La Ruderitu	—
Şirnea	auff Sirnen	la Sirne
Umbleci	La umlesch	la Umbléts
Topleţ	—	la Teplécz
Vadul Foilor	—	la vadul fojilor
Valea cu Cale	im waÿle Kukayle	válya ku kálye
Valea Coacăzii	—	Valya kokezi
Valea Dracului	La wayle Drakule	La válye Drakuluj
Valea Grădiştei	La wayle Gredest	valya gredesti
Valea Mielului	—	La válye Miéluluj
Dealul Văii Reci Toponim parţial tradus !	auff dem wayle Retcze Rech	a Vállya rétse nevü hegy
Valea Tisii	beim wayle thysse	—
Zbîrcioara	La borschor	la Burtsore

Toponime traduse

Româneşti	Germane	Maghiare
?	Turchaw	Baranmezö
Blăni	Dillrech	Dilrák (săs.)
Calea Tohanului	bei dem tauchner Steig	—
Calea Zerneştilor	beim czerner Steich	—
Cernilă	Schwarczer Moor	Fekete Sár (Nigri Lacu)

(continuare)

Românești	Germană	Maghiară
Colțul Șoimului	bei den falken Stein	—
Corlatul	an der Hagen	(Materiem)
Curmătură	auff dem Burghalz	—
La Deal	auff dem Rech	—
Dealul Mărului	beim Apfelbaum	—
Fîntîna lui Gageș	bei Gagesbrunnen	—
Grădina Domnilor	der Herren Heugarten	Urak réte
Grădina Mare	der grosse Garten	a nagy kertnél
Groapa	auff den Kaulen	—
Mestecăniș	in den Birken	a Nyiresben
La Heleșteu	in den Waiern	—
Judele	Hinter dem Gericht	—
Lunca	Niederste Aue-Unterst Wiese	—
Pîntice	vor den bauchen (1657)	—
Siliște — Săliște	Dorf Stat, Dorff Statt	—
Sohodol (La Izvorul Rîului Sohodol : Valea seacă)	Dürrbach	a Szohodolban
Șimon	in der Czeimesbach, Czeimesgraben	Simon gödre Simon pataka
Turcu	Tirtz — Törtz	Törcs
Valea Livezii	Unger Wiese	az Unger visz (săs.)
Valea Lungă	vor dem Langen grundt	—
Dumbravă?	Bogen — Bonnen Eichen	a Bunnenochenban

4) Se știe că toponimia românească abundă în nume de locuri de origine slavă. Printre alții, și acad. Emil Petrovici era de părere că multe dintre toponimele „slave" au fost create, de fapt, de români [29], din elemente lexicale de origine slavă existente în limba română mai veche.

Toponimia ținutului brănean, mai ales denumirile traduse, oferă exemple care confirmă teza menționată mai sus. În multe cazuri, traducerii germane (sau chiar latine) îi corespund cuvinte slave. Dăm aici cîteva exemple :

Cernilă	Schwarzer Moor	Nigri Lacu
Siliște — Săliște	Dorfstatt	—
Sohodol	Dürrbach	—

După cum se știe, sașii s-au așezat în Țara Bîrsei după anul 1211. Contactul direct al populației săsești cu hotarul Branului s-a făcut însă numai după anul 1377. Este greu de admis ca la această dată, pe teritoriul românesc, fie și în zona brăneană, să mai fi rămas slavi neasimilați. Totuși cîteva denumiri geografice de origine slavă au fost traduse corect în limba

[29] E. Petrovici, *Românii creatori de toponime „slave"*, în *Studii de dialectologie și toponimie*, cit., p. 292—303.

germană. Nu pare, de asemenea, verosimil ca ţăranii saşi din Rîşnov sau Cristian să fi cunoscut limba slavă şi să fi tradus aceste cuvinte în graiul lor, deoarece toponimia săsească este relativ bogată în nume de origine slavă (deci în formă netradusă). Este mult mai logic să presupunem că saşii din Ţara Bîrsei au cunoscut limba română, inclusiv elementele de lexic provenite din slavă, care azi nu mai fac parte din tezaurul de bază al limbii române. Astfel, mlaştina neagră la culoare din jos de cetate s-a putut numi *Cernilă* în româneşte (cernit = vopsit, colorat în negru) şi *Schwarze Moor* în limba germană. Locul pe care fusese aşezat un sat dispărut (probabil Terchi-Terch) s-a numit de români *Silişte*, iar de germani *Dorfstatt* (= locul satului) [30]. Topicul *Sohodol* (*Dürrbach*) înseamnă atît în limba slavă cît şi în cea germană „Valea Seacă", cum se şi numeşte, de altfel, acest rîu pe cursul său superior.

[30] Într-un document emis de cele Şapte scaune săseşti la 14. XII. 1419 se vorbeşte de un sat românesc pustiu : „villa olachalis ... depopulatus". În declaraţia greavului şi judelui sas din Apoldul de Sus se precizează că este vorba de un „locus, locus villae", deci traducerea latină a cuvîntului german „Dorfstatt". Prin urmare, o „silişte" în actele latine medievale poate apărea şi sub numele de „locus villae" (cf. Gustav Gündisch, *Kleine Urkundenstudien* : *Die Gründungsurkunde von Rod?*, în „Siebenbürgische Vierteljahrschrift", 58, 1935, nr. 3, p. 238–239).

ANEXĂ

LISTA TOPONIMELOR ISTORICE DE PE HOTARUL CETĂȚII BRAN

1 *Balabanu* (1959, nr. 162, car. 8)[1]
— 1729 : Válya Balabanuluj (Toh.).
— 1729 : La varfuluj Balabán (Şimon).
Balaban este nume de familie frecvent în zona Branului.

2 *Baran Mezew.* Lunca sau cîmpul Branului
— 1377 : Campi Turchaw ((Törzau = Lunca Turcului) (cf. *Urkundenbuch*, II, p. 480).
— 1427 : Datum in descensu nostro exercituali in campo Baranmezew vocato, secus confinia partium nostrorum Transalpinarum (cf. *Urkundenbuch*, IV, p. 317).
— 1427 : Datum in Baran Mezew, descensum scilicet campestri prope castrum Therch (cf. *Székely Oklevéltár*, VIII, p. 146—147, doc. nr. 88). Editorii acestor documente, Gustav Gündisch şi Barabás Samu, n-au putut localiza „Baranmezö". În secolul al XVI-lea, castelanul Branului arenda curent păşunile de aici :
— 1532 : De Baran Mezero flor. 2 (De pratis) (cf. *Quellen*, II, p. 476).
— 1540 : Gramen super Baran Mezew vendidumus (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1545 : de prato Baran mezew.
— 1569—1570 : Baran Mezew. Aus den hewwysen (Arg. St. Bv. Soc. Alodiale III/5, p. 487, 506).
— 1657 : Baran Moszo (arendat de Rv., Cr.).

3 (*Muntele*) *Băngăleştilor*
— 1741 : Sztena Bángelestilor, Kal[ibaşi].
— 1753 : Sztena Bángelestilor, Sztán al Kriszti Bennge, Kal[ibaşi].
— 1761 : Bangalestilor (munte, p. 113).
— 1775 : Muntele Bengheleşti stăpînit de Stan Bangălă (cf. Cat. doc. rom., nr. 856, p. 156 ; vezi şi *Valea Băngăleasca*).

4 *Bărbuleasa.* Muntele Bărbuleţul (1959, nr. 341, car. 16).
— 1741 : Sztena Bárbulestilor, Toh[ăneni].
— 1753 : Sztena Bárbulyesti, Popa Ráduly, Tetuli, Thoh[an].
— 1761 : Bárbulyèszi, munte (Arh. St. Bv. col. Urbariale XCVII, p. 113).
— 1860 : Barbuletzu (la izvoarele Moeciului).

---

[1] Data 1959, numărul curent şi careul indică anul de consemnare, numărul şi locul toponimului în lista publicată de G. Giuglea şi N. Orghidan. Anii menţionaţi indică fixarea în timp a toponimului. Pentru anul 1761 se menţionează pagina citată din urbariul Branului.

Explicaţia prescurtărilor : Toh. = Tohan ; Zăr. = Zărneşti ; Cr. = Cristian ; Rv. = Rîşnov ; Ghim. = Ghimbav. *Urkundenbuch* = *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, I—IV ; *Quellen* = *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, I—VII ; *Cat. doc. rom.* = *Catalogul documentelor româneşti păstrate la Arhivele Statului din Braşov*, Bucureşti, 1956 ; Zaminer = Zaminer Eduard, *Geschichte des Waldwesens der Stadt Kronstadt*, Braşov.

Semnul întrebării s-a folosit atunci cînd identificarea toponimului actual cu cel istoric nu este sigură.

5 *Blăni.* Arătura de pe hotarul satului Tohanul Nou. Probabil identică cu Dillrech. Dillen = Bretter, Rech = deal.
— 1657: Dillrek, Dillker (Rv., Cr.).
— 1729: a Dilrákon (Cr.). Deci dealul prin care duce un drum „înblănit".
— 1729: Tohány: Aldee şi Iisán Nepotz lá Dilrák delá Tojze Gerich.

6 *Bradul Înalt*, 1012 m (1959, nr. 170, car. 8)
— 1657: La Bradul Naltt (Toh.).
— 1729: la brád enált (Zăr.).

7 *Bucşa.* Vîrful Bucşea, 1840 m (1959, nr. 345, car. 16)
— 1741: Sztena Pixul Buxi, Kal[ibaşi].
— 1753: Sztena Pixul Buxi, Sztojka Arzojul, Szán Leptits Kal[ibas].
— 1761: Pixul Buxi (Piscul Bucşii) (munte, p. 113).
— 1860: Buksa.

8 *Calea Tohanului*
— 1657: bei dem tauchner Steig (Cr.).

9 *Calea Zărneştiului*
— 1657: beim Czerner Steich (Cr.).
— 1729: la kalya Zernestilor (Toh.).
— 1729: a zernyesti ut mellett (Cr.).

10 *Căprătoi* [?]
— 1729: la Kepretojul holdilor (Toh.). Pe hotarul satului Tohanul Nou este o arătură numită *Holde* (1970).

11 *Cernilă.* În Cernilă (păşune pe hotarul satului Tohanul Nou)
— 1543: de gramine in Nigro Lacu (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1544: Aus der Schwarczer Mar (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1545: de prato Nigri Lacus (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1569—1570: die Schwartz Mor, Moehr (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alodiale III/5, p. 487, 506—507).
— 1657: auf der Schwartzer Moer (Rv., Cr., Zăr.).
— 1729: a Fekete Sárnál (Rv.).
— 1729: Praedál: La Csernille delá Sobeltz Haness.
— 1729: la Csernile (Zăr.).
— 1787: în gura Cernieli (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 323)[2].
Este identică cu toponimul german *Schwarze Moor* din această zonă.

12 *Cetăţel.* La Cetăţuie (1959, nr. 149, car. 7)
— 1729: la Csetetzel (Zăr., Cr.).

13 *Cheia* (1959, nr. 234, car. 11)
— 1761: lisztelö malom a Mojéts nevezetü hellyen, den *Tyéje* maj en szusz ... Zeke Poszto Ványolo a Mojétsben in loco vulgo *Tyéje* dicto.
— 1772: Nănoiul paroh la biserica din Cheia (cf. Arh. Mag. Bv. vol. II, p. 74, doc. nr. 408).

14 *Ciobotea* (munte, vale). Valea Ciuboţii (1959, nr. 275, car. 12)
— 1741: Sztena Flánsestilor (alias Csoboti) Toh.
— 1753: Sztena Flánsestilor (alias Csoboti) Thoh.
— 1761: Csoboti (munte, p. 113).

---

[2] Însemnare a unui logofăt pentru castelanat şi inspectorul domenial, despre oamenii care au fost păgubiţi prin "înnăcul pămîntului şi al ierbei" în Tohan[ul Nou], de potopul din 3 iulie 1787: Un loc în gura *Cernieli*. Deci este vorba de un loc inundabil, de luncă.

— 1860 : Csobotea, Csobote-Bach (posesia Cristolovenilor). Nume de persoană : Ciobotea din Tohan. Mulți din această familie arendau pășuni de pe hotarul Branului încă din 1657 : Nentczul Czobotte La bor schor (Zbărcioara) ; Bayde Czobotte La poyana Judetczuluy ; Sthantezul Czobotte La grope portitcze ; Ontcze Czobotte La strentayle.

15 *Clăbucetul* (1959, nr. 338, car. 15)
— 1741 : Sztena Glebutset.
— 1753 : Sztena Glebutsét el adó.
— 1758 : Arendarea muntelui Clăbucet (cf. Arh. Mag. Bv. I, p. 290—291).
— 1761 : A Glebutsét nevü Havas, ezen Havast a kalyibások ... usuálnak.
— 1766 : Glebutsát mellyröl Kalibás Sztan Bangel cum sociis fizet 20.
— 1860 : Klobocet.

16 *Clinciu*. Valea Clincii 1959, nr. 169, car. 8)
— 1741 : Sztena Mihaille Klints Kal[ibași].
— 1753 : Sztena Mihailla Klints Kal[ibași].
— 1761 : Mihăila Klinta (munte, p. 113).
— 1761 : In Plaga Porta dicta : Miháila Klints Annor[um] 44. Fia Nyikula aor. 3. Tehene vagyon 2. Lova 2. Juha 25. Kalyibája mely körül bir kaszálót. Az Apja jött volt Rosnycrol. Ennek testvér öttse Sztán Klintse Annor[um] 30.
— 1970 : N. F. Clinciu frecvent și vechi în Moeciu de Jos.
Un Mihăilă Clinciu figurează în actele de arendări și în anul 1729 : Porta : Sztoján al Komán Vojni și Mihaille Klints la Porte. Mihaille Klints lá Dál, la Korláta.

17 *Coacăza*. Vale a Coacăzii (Peșterii) (1959, nr. 133, car. 6)
— 1761 : Kokeza et Sirne.

18 *Colțul lui Băncilă*. N. P. Băncilă (1959, nr. 233, car. 11)
— 1761 : Sztán Bantsila Annor[um] 55 (la Moeciul de Jos).

19 *Colțul Chiochii*
— 1869 : Coczu Csoki (Zaminer, p. 382).

20 *Colțul Șoimului*, 1327 m, lîngă Fundata
— 1651 : bei den falken Stein (Zăr.).

21 *Coja*. Muntele, Stîna, Colțul Cozii, 1504 m
— 1741 : Sztena Sztoján Oproiul Kal[ibași].
— 1753 : Sztena Sztoján Oproiul (alias Kosa) kal.
— 1761 : Kosa (munte, p. 113).
— 1773 : Munte stăpînit de Ion Oproiul (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156).
— 1860 : Kosa und Petre.

22 *Comandă*. La Podul Comenzii, 1180 m (1959, nr. 66, car. 3)
— 1779 : Zărnești îndeplinesc slujbe la „Comand" (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 1211, p. 212), pichete de grăniceri la granița austriacă.

23 *Corboș*. Valea, Piscul Corboș, 961 m
— Valea Corbeștilor (1959, nr. 135, 136, car. 6)
Dealul Corbeștilor (1959, nr. 147).
Nume de persoană din Șirnea :
— 1761 : Kokeza et Sirne : Radu al Mihul Korbos Annor[um] 46 Mány ál Mikul Korbos Annor[um] 30.

24 *Corlatul*
— 1532 : Intra materialem flor 2 (De pratis) (cf. *Quellen*, II, p. 476).
— 1543 : Gramine infra materiem (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1544 : Inferius materiam vulgo unten an der Hagen (cf. *Quellen*, III, p. 31—32).
— 1544—1545 : pro gramine ... ante materiem ... superius in parvo fluvio ... Francze Crestil de gramine circa materiem ... de prato infra maceriem (cf. *Quellen*, III, p. 32).

— 1548 : pratum in maceria vulgo in der Hagen (cf. *Quellen*, III, p. 470).
— 1657 : in der hagen (Rv., Cr.).
— 1729 : Porta : Mihaille Klints lá Dál, la Korláta.
Albişor al Albuluj lá Korláta delá Russe Micheltz Haness.
— 1741 : La Korláte. Probabil identic cu toponimul german Hagen (*Hag* = gard, îngrăditură).

25 *(La) Coroi.* Coroi[u] N. P. în satul Drumul Carului
— 1657 : auff dem La Koroy (Zăr.).
— 1657 : auf dem Lackoroy, La Koroy (Zăr.).
— 1657 : La Koroy (Toh.).

26 *Curmătură* [?]
— 1657 : auff dem burig haltz (Cr., Zăr.).
— 1729 : Porta : Iuon Szterpul la Kurmeture,
Porta Sztojka Rosnován Csin[ere] alluj Bos la Buricholzban.

27 *Curmătura* Pietrii Craiului (1959, nr. 55, car. 2)
Voina Turcu dovedeşte că a vîndut fratelui său Stan Vătafu partea sa de munte din Curmătură din Piatra Craiului (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 98—99, doc. nr. 492 şi p. 112, doc. nr. 568).

28 *(La) Deal* [?]
— 1657 : auff dem Rech (Cr.).
— 1657 : La dal (Toh.).

29 *Dealul Cetăţii* (1959, nr. 158, car. 8)
— 1729 : Dálul Csetetzi (Toh.).
— 1741 : La Dálul Csetetzi (Tohány).
— 1763 : Djalu Csetetzi (cf. Arh. Bis. Negre, f. 26 IV, nr. 58, p. 356—62).

30 *Dealul Cremenei.* Vîrful Cremenea, 1158 m (1959, nr. 242, car. 11).
— 1657 : auff Kremen (Rv.).
— 1729 : Dálul Kremini (Zăr., colibaşi).
— 1741 : Kikeza : la Dálul Kremini (Toh.).

31 *Dealul Gărbacii* [?]
— 1729 : Dalul Gerbatsi (Zăr., colibaşi).
Gîrbacea este N.F. frecvent şi vechi în Moeciul de Jos.

32 *Dealul Limbeştilor.* N. F. Limbă (1959, nr. 248, car. 11)
— 1729 : Also Mojets : Rádul Roska Limbe la Dálul Kremini.
— 1762 : Stoica Limbă, colibaş brănean, arenda o cîrciumă de pe hotarul Branului (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 563, p. 111).

33 *Dealul Mărului* [?]
— 1657 : beim Apelbaum (Cr.).
— 1751 : en dál la Mer (Toh.) (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/16).

34 *Dealul Peşterii* (1959, nr. 134, car. 6)
— 1729 : la dálul Pesteri (Cr.).

35 *Dealul Romului*
— 1729 : Dálul Romuluj (Şimon).
— 1729 : La válya Romului (Moeciul de Jos).

36 *Dealul Vămii* [?]
— 1657 : vor dem maut Rek (Cr.).

37 *Droboţel* [?]
— 1657 : bei dem Drobozczel (Toh.).

38 *Faţă.* Păşune în satul Tohanul Nou.
Vezi mai jos *Faţa Turcului.*

39 *Fața Babațene* [?]
— 1657 : La fatcze babat czene (Toh.).
40 *Fața Turcenilor* [?]
— 1657 : La fatcze turtczenelor (Toh.).
41 *Fața Turcului*
— 1657 : La fatcze turkuluj (Toh.).
— 1729 : la kapul féczi, la kapul Feczi, La Turk (Toh.).
— 1729 : la Facze (Toh.).
— 1729 : a Fáczán, a nagj Törtsben (Rv.).
42 *Fintina lui Gageș*
— 1657 : bay gagesbronen (Rv.), bei Gragesbron (Cr.).
— 1729 : Radul al Vojkul Brátuluj : la fontina luj Gáges, la Porte etc. (Toh.).
43 *Fintina Lacului*
— 1657 : Schobes Andres bei den wayren (br.).
— 1729 : Tobizen Andresz a Tók mellet (Cr.).
— 1729 : La fontine Lákuluj, la fontine lakuluj delá Dombráve.
44 *Fundata* (munte)
— 1741 : 2 Sztena al Bukur Iárki kal[ibași].
— 1753 : 2 Sztena Bukur Járki, la Fundáte, Serbul Iárki kal[ibași]
— 1761 : Fundate (munte, p. 113).
45 *Fundata* (1959, nr. 237, car. 11)
— 1657 : La Fundatta, auff den fundatten (Zăr.).
— 1729 : la Fundáta (Zăr.).
46 *Gaura*
— 1741 : Sztena Gáure (Toh.).
— 1753 : Sztena Gaore, Sztoján Vojnészku, Bukur Vartoloméj, Thoh.
— 1761 : Gaure (munte, p. 113).
— 1860 : Gaura, fontina la gaura neagre.
47 *Grădina Domnilor*. Livezile (fînețele) Domnilor (1959, nr. 64, car. 3).
— 1657 : bei der Herren wis, ahn der Herren wis, der Herren hay gartten (Cr.).
— 1729 : az Urak réte mellett (Toh.).
— 1761 : Dereszte vagyon .. a Mojéts nevezetü hellyen az Urak kaszáló helyén fellyül (p. 109).
48 *Grădina Mare*
— 1657 : hinder dem grossen gartten (Cr.).
— 1657 : in der dem grossen gartten (Cr.).
— 1729 : a nagj Kertnél (Cr.).
Poate identică cu toponimul precedent.
49 *Groape*. Arături pe hotarul Tohanului Nou. După tradiția locală, aici ar fi avut loc lupta din 1690.
— 1657 : auff den Kaulen (Cr.).
— 1729 : La grope, la grope (Toh., Zăr., Zăr., col.).
50 *(Muntele) Grohotișul* (1959, nr. 349, car. 16)
— 1741 : Sztena Grohotis A. T. Uré Chressteltz Pál uramé.
— 1753 : Sztena Grohotis Méltoságos Ur Closius Uré.
— 1758 : arendarea muntelui Grohotiș (cf. Arh. Mag. Bv., vol. I, p. 290—291, nr. 1492, 1494).
— 1761 : A Grotis Havasa, a mollyet ismét ugyan a Kerszténytalviak usuálnak (munte, p. 113), Taxam annualem Hfl. 36.

— 1766 : Grohotis, el adó, mellyröl most a kereszténytalviak fizetnek 36.
— 1860 : Greotis.

51 *Gruiul cu Mistecine* 895 m (1959, nr. 63, car. 3)
— 1657 : in den birken (Cr.).
— 1729 : a Nyiresben (Cr.).
— 1729 : la mesztékenis (Toh.).

52 *Guţan.* Muntele Guţan, Vîrful Guţan 2177 m, Poiana Guţanului (1959, nr. 355, 356).
— 1741 : Sztena Gutzánului Mltgos Vr Herbert Uramé.
— 1753 : Sztenák : Sztena Gutzán Méltoságos Ur Zeeváld Uré (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alodiale, III/12 şi III/17).
— 1761 : A Gutzán nevü Havas, eztett a Vidombákiak ex Consensu usuálnak. D. D. Terrestrum erga Hfl 45 annuallem Taxam.
— 1766 : Gutzán Vidombákiaké, mellyröl fizetnek Arrendát 45.
— 1860 : Valea Gutzanului, pareu Gutzanului (Zaminer, p. 375).
Locuitorii din Tohanul Nou aduceau lemne din Guţan la Fabrica de hîrtie din Zărneşti.

53 *Heleşteu* (Lunca Heleşteului)
— 1570 : Die Wayr Wyss (Lunca Heleşteului) (cf. Arh. St. Bv., Soc. Alod. III/5, p. 506—507).
— 1657 : in den Wayren, bei den Wayren (Cr.).
— 1729 : a Tóknál (Ghimbav).
— 1729 : la Heleştej şi la Porte (Toh.).
— 1729 : la Helesto (Zăr., colibaşi), poate identic cu *Czerner teich* (1657, Cr.).

54 *(Muntele) Jigărea* (1959, nr. 336, car. 15)
— 1741 : Sztena Sigera kal[ibaşi] (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/12)
— 1753 : Sztena Sigera Raduly Bents kal.
— 1761 : Sigera (munte, p. 113).
— 1773 : Muntele Jigira stăpînit (adică arendat) de Vlad Florescu (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 196).
— 1869 : Zsigera nevü havasszélig (Zaminer, p. 387).

55 *Jude(le).* Vîrful Iuda 1029 m (1959, nr. 151, car. 7)
— 1657 : hinder dem gericht (Cr.).
— 1729 : auf dem Jude, la Iuda şi la podul Simonuluj (Zăr. şi Zăr., col.).

56 *(Vîrful) Lacul* (1959, nr. 345, car. 16)
— 1741 : A Lákban valo Havasban.
— 1753 : Sztena Iestin Lutzi (alias Lák), Iestin Lutzuluj El ado kal[ibaşi], Vlad Iesstin kal.
— 1761 : Lak (munte, p. 113).
— 1773 : Muntele Lac stăpînit de Sandu Bulici (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156).
— 1869 : Parao lakuluj (Zaminer, p. 387).

57 *Lacul Boului* [?]
— 1657 : Lakul Boyleuj (Toh.).
— 1729 : Lákul Bouluj (Zăr., col.).

58 *Luncă.* Pe luncă — păşune pe hotarul satului Tohanul Nou
— 1548—1555 : inferiorem campum vulgo die Niederste Awe (cf. *Quellen*, III, p. 470—71).
— 1569—1570 : Unterst Wyss auff den hattert (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 487, 506—507).
— 1657 : Negus im La Lunke (Zăr.).

59 *Lungoceşti* (Moeciul de Jos)
Numele de Lungoci este vechi şi frecvent în Moeciu de Jos.
— 1728 : Also Mojets : Jákob Lungots lá Sirne.
— 1729 : Also mójets (Lungóts).

— 1758 : biserica din Lungocești din sus de Bran a fost ajutată de jupânul Ioniță Grecul din Șchei.
— 1760 : Radu Perșoiu, *Neagoe Lungoci* și Simion Aldulea se plîng Magistratului Brașovului că au fost opriți de pîrcălab să mai lucreze la biserica din Lungocești, care se ridică cu aprobarea domnului Closius în locul schitulețului mic din lemn care s-a stricat (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 101—102, nr. 511 și p. 106—107, nr. 542).
— 1761 : Radul Buze Csinere [ginere — *n.n.*] Lungots (p. 48).

60 *Lupșorul.* Nume de persoană *Lupșor*
— 1657 : Wlad Lupschor bei der Segmihl (Czerner : din Zărnești).
— 1741 : Sztena Lupsorului kal[ibași] (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alodiale III/12). Ratio Törtsváriensium pro anno 1741.
— 1753 : Sztena Lupsoruluj. Dregits Sztojka Kornéts kal[ibași].
— 1753 : Rada Vișinoaia vinde lui Ion Tișcă, fîrțarul ei de munte de la Stîna Lupșorului cu 30 lei sau talere. Martori : Drăghici, fratele Radei, Radu Vișan, Oprea Drăghici, Matheides Mihály pîrcălabul Branului. Scrie popa Bucur (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 95—96, nr. 478).
— 1761 : Fundate Lupșoruluj (munte, p. 113).
— 1773 : Lupșorul, munte stăpînit de Ion Tișcă (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156).

61 *Măgura* (1959, nr. 70, car. 3)
— 1657 : under dem magure (Cr.).
— 1729 : La magure (Zăr.).
— 1729 : a magura elött (Cr.).
— 1761 : A Harmintzad házon fellyül a Törtsvára vizén tul a Magura nevezetü helynek allyában (p. 110).

62 *Mărtoi.* Munte, Stîna, Vale, Vîrf 1423 m (1959, nr. 31, 32, 52, car. 2)
Loc din hotarul Zărneștilor.
Nume de persoană din Zărnești.
— 1778 : În gura rîului la stîlpul lui Stoian, posedat de Baiu Mărtoiu.
— 1780 : Văduva Păuna Mărtoiul stăpînește locul la Stîlpul lui Stoian din hotarul Zărnești (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 1171, p. 206, și nr. 1320, p. 229).

63 *Moeciu*
Moeciul de Jos (1959, nr. 157, car. 7)
Valea Moeciului (1959, nr. 249, car. 11)
— 1657 : La mesch, auff dem moesch (Zăr.).
— 1729 : Also mojéts (Lungots), Felsö Mojets.
— 1729 : a mojétsen (Rv.).
— 1729 : la Sirne și la mojéts, la mojets kald și la Szeketure, la lunka mojetsului (Zăr.).
— 1729 : la mojéts káld, la Mojéts (Toh., Zăr., col.).
— 1729 : la mojétsuluj (Zăr., col.).
— 1761 : Derszte vagyon ... a Mojéts nevezetü hellyen (p. 109).
— 1860 : Grosse der Moetser Bach : moetsu caldu, Kleine oder kalte Ober-Moetser Bach, Moetsellu oder moetsu rece.
— 1869 : Mojecsu kald, Mojecsu recse nevü havasi folyamok (Zaminer, p. 387). Pentru oficialitățile din Țara Românească brănenii erau considerați moeceni : în 1767 ispravnicul județului Muscel a strîns la Curtea din Cîmpulung pe toți străinii [ungurenii — *n.n.*] aflați la tîrgul din Cîmpulung ca să le citească porunca domnească : „Bîrsanii [locuitorii Țării Bîrsei — *n.n.*], moecenii [deci brănenii — *n.n.*], ruptașii [arendașii prin „rupere" a munților din Țara Românească — *n.n.*] și ungurenii să nu îndrăznească a cumpăra munți în pămîntul țării, iar pămîntenii să nu vîndă munți străinilor" (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 629, p. 121).

64 *Muntişor* [?]
— 1657 : auff dem muntischor (Zăr.).
— 1729 : la muntisor (Zăr.). Probabil identic cu păşunea Muscel din Tohanul Nou.

65 *Niţoiu*
— 1860 : pareu Nitzojului (lîngă Preduş, cf. Zaminer, p. 374).

66 *Noaghea* (1959, nr. 163, car. 8)
— 1741 : La Livada aluj Bukur Nogji (Toh.).
— 1741 : Sztena Nogyestilor Toh[an].
— 1753 : Sztena Nogyéstilor — Albisor Rotár Thoh[an].
— 1761 : Nogyéssilor (munte, p. 113).
Numele de familie *Noaghea* era frecvent la Sohodol, Poarta şi Zărneşti :
— 1761 : Sohodol : Bukur Nogye Annor[um] 60, Fia Vojku 3 kalyibaja vagyon (p. 10).
Poarta : Sztojka Nogyi Annor[um] 58, Albu Nogyi Annor[um] 48.
— 1799 : Iuon Dobre Noaghea, birău în Zărneşti (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 3718, p. 592).

67 *Orăţii* (1959, nr. 291—292, car. 13)
— 1773 : Pentru dresul drumului la „Orăţie" se plătesc 2,60 lei unor colibaşi (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 857, p. 156—157).

68 *Padina cu apă*
pe hotarul comunei Zărneşti (1748) (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 455, p. 91—92).

69 *Padina Baiului.* Hotarul Zărneşti
Nume de familie frecvent, de ex. Popa Ion Baiu.
— 1760 : vînzarea muntelui Padina Baiului de către Stana Băniasa (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 98 şi 108, 112, nr. 487, 488, 547).

70 *Padina Bădoaiei*
pe hotarul Branului (1778) (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 1135, p. 201).

71 *Padina Măgurii* (1959, nr. 68, car. 3)
1729 : la Padine (Zăr., col.) [?]

72 *Piscul Berţii* [?]
— 1729 : la piszkul Bértzi (Zăr.).

73 *Piscul Branului*
— 1729 : La Piszkul Bránuluj (Şimon).

74 *Piscul Ursului*
— 1657 : La Piskul Urtzuluj (Zăr.).
— 1741 : La Pisskul Urssuluj (Toh.).
N. P. Ursu la Moeciul de Sus.
— 1761 : Sztánsu ál Ursz Selár (p. 53).

75 *(Muntele) Pintecele* 1704 m (1959, nr. 267, car. 12)
— 1657 : vor den bauchen (Cr., Rv.).
— 1741 : A Sztena Puntitse kal[ibaşi].
— 1753 : A Sztena Puntitse Iuoa Tresztár kal.
— 1761 : Pintitse (munte, p. 113).
— 1860 : Puntitcze.

76 *Pleaşa.* Plaiul Pleaşa (1959, nr. 255, car. 12)
— 1860 : Gutzán und Pleassu.

77 *Poarta.* Valea Porţii (1959, nr. 164, car. 8)
— 1729 : a Portán.
— 1741 : la Porte (Tohány).
— 1761 : In Plaga vulgo Porta dicta (p. 13).

78 *Podee.* Arătură pe hotarul satului Tohanul Nou
— 1729 : La Podéj (Şimon).

79 *Podul Arseni* [?]
— 1729 : la podul Arseni (Zăr., col.).

80 *Podul Frasin*
— 1657 : auff dem Podul Fratczin (Rv., Cr.).
— 1729 : La Podul frassinuluj (Şimon).

81 *Podul Măgurii*
— 1729 : La Podul Magure (Porta).

82 *Podul Paltin*
— 1657 : podul payltin (Zăr.).
— 1729 : la podul paltin (Zăr., col.).

83 *Poiana Județului*
— 1729 : La poyana Judetczuluj (Toh.).
— 1741 : la Pisskul lenge Pojáne Sudetzuluj (Toh.).

84 *Poiana Lungă*, munte
— 1741 : Sztena Rádul Czentzul kal.
— 1753 : Sztena — Raduly Czentzu (alias Pojána Lunge) kal[ibaşi].
Radu Ţenţu era un colibaş înstărit din Şirnea :
— 1761 : Radu Ţenţului. Fiul Stoica 2 ani. Are 2 vaci, 2 cai, 15 oi, colibă, împrejur fineaţă.
— 1761 : Pojána lunge (munte, p. 113).
— 1773 : Muntele Poiana Lungă stăpînit de Vlad Ţănţul (cf. *Cat. doc. rom., nr.* 856, p. 156).

85 *Poiana Stînii*
— 1729 : la pojána Szteni (Zăr., col.).

86 *Portița*
— 1657 : im portitze (Toh.).
— 1729 : la Porticze (Zăr.).

87 *Predeal* (1959, nr. 73, car. 3)
— 1657 : auff dem Predal (Rv.).
— 1657 : auff dem predal kem czernen (Cr.), La predal (Zăr.).
— 1758 : Predeal (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 516, p. 102).
— 1771 : Predealul de din jos de Bran (*ibidem*, nr. 745, p. 138).

88 *Preduşul* (1959, nr. 252, car. 12)
— 1741 : Sztena Pradusojul Toh[ăneni].
— 1753 : Sztena Predusojul. Singa Kitzu Thoh.
— 1755 : furtul de cai de pe muntele Preduşului. Mărturia oamenilor din Sohodol (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 493, p. 99).
— 1761 : Preduş (munte, p. 113).
În anul 1761, Jinga Chiţu de 85 de ani era jurat.

89 *Pripor*
— 1657 : La pripore (Zăr.).
— 1729 : la Pripore (Zăr., col.).
— 1729 : Facza Pripori (Toh., col.).
— 1753 : Sztena Vulkul Csertsel (alias Pripor) Vlád Csertsel kal[ibaşi]. În 1741 se numea Sztena : Vulkul Csertsel kal[ibaşi].
— 1761 : Pripor (munte, p. 113). Muntele Priporul stăpînit de Ion al lui Constantin Porancea (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156).

90 *Rădăcini.* Toponim pe hotarul satului Tohanul Nou
— 1657 : Knoren Wis (Cr.).

91 Rîpele Roşii [?] (Tohanul Nou)
— 1657 : in Rotten czwilen (Zăr.).

92 *Rogoaza* (1959, nr. 217, car. 10)
— 1657 : im Reschgraben (Cr., Rv.).
— 1729 : a Rásgrunvenben, a Rásgruovenben (Cr.).
— 1729 : la Rogoze (Zăr.).

93 *Rudărit* [?]
— 1741 : la Ruderitu.
— 1751 : la dálul Ruderiti (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/2 şi 16).

94 *(La) Sas.* Păşune între Şimon şi Tohanul Nou
— 1729 : La Izvoru Szászuluj, La Mutye Szászuluj, la fátze Szászuluj şi lá kolibe (Şimon).

95 *Secătura*, munte, 1160 m (1959, nr. 243, car. 11)
— 1729 : la Szeketure (Zăr., Zăr., col.).
— 1729 : la mojets kald şi la Szeketure (Zăr.).
— 1753 : Sztena : Ontsi Kossti (alias Szeketure) kal[ibaşi].
În 1741 muntele se numea : Szténa : Ohtsi Kossti kal[ibaşi].
— 1761 : Szeketure (munte, p. 113).
— 1766 : Szeketure alias Ontsa Kossti (A Mojets).
— 1773 : Muntele Secătura stăpînită de Stanciu Spîrchez (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 856, p. 156).

96 *Secătura Dealul Pescarului*
— 1729 : Also Mojets : La szeketura dálul Peszkáruluj.

97 *Secătura Peşterii*
— 1758 : un stuch [*Stück* = bucată — *n. n.*] de moşie ce se numeşte Secătura Peşterii stăpînit de răposatul călugăr Iosif (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 517, p. 102—103).

98 *Siliştе*
— 1548—1555 : Potro de Rosnyo solvit pro gramine circa Dorf Stat juxta viam (cf. *Quellen*, III, p. 470—471).
— 1569—1570 : Dorff Statt, Die Dorff Statt (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 487, 506—507).
— 1657 : auff der dor statt (Toh.).
— 1729 : la Sziliste (Toh.).
— 1751 : dela Szávuly Mondru lá Szeliste (Tohány) (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/16).

99 *Sohodol* (1959, nr. 81, car. 4)
— 1540 : Inhabitatores Nayerstat ... de prato circa Dor Bach vulgo fl 5 (cf. *Quellen*, III, p. 31).
— 1548—1555 : ex Dyrr Bach de gramine (cf. *Quellen*, III, p. 470—471).
— 1570 : die dyrr bach (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 506—507).
— 1657 : in der derbach (Bv., Cr.).
— 1729 : La Sohodol (Toh.).
— 1729 : a Szohodolban (Rv.), a Szohodolban és a bikfák elött (Cr.)
— 1755 : locuitori „robi" din Sohodol (cf. Arh. Mag. Bv. vol. I, p. 250, nr. 1290).
— 1761 : Plago vulgo Szohodol dicta (p. 6).
— 1860 : La izvorul riului Sohodol : „Valea Seaka", ... „Schlucht Valea seaka, Predusu, Noagye und Puntitse ... natürliche Grenze zwischen Predusu und Vledoju bildet" (cf. Zaminer, p. 374).

100 *Stănişorul* (munte), Dosul Stăncioara (1959, nr. 329, car. 15)
— 1741 : Sztena Sztenitsojul kal.
— 1753 : Sztena Sztenitsojul Komán Portzika kal.
— 1761 : Sztenitsojul (munte, p. 113)

— 1773 : Muntele Stăniciul stăpînit de Ion Stănicioiul (cf. Cat. doc. rom., nr. 853, p. 153).
— 1860 : Sztenitsoaje (cf. Zaminer, p. 375).

101 *Strămtura* [?]
— 1657 : La Stremtayle (Toh.)

102 *Strunga*, 1954 m (1959, nr. 348, car. 16)
— 1788 : Vitele brănenilor aflate la păşune spre strungă, sub muntele Bucegiului (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 2036, p. 334).

103 *Şimonu*. Valea, Groapa, Podul, Gura Şimonului (1959, nr. 162, car. 8)
— 1657 : in der Czeimesbach, in der Czeimes graben (Rv., Cr.)
— 1729 : La podul Simon (Zăr.)
— 1729 : Simon gödriben, Simon patakában (Rv.)
— 1729 : la Simon (Zăr.)
— 1729 : Sztojka Flore lá lunka Simonuluj (Moeciul de Jos)
— 1729 : la podul Simonuluj, Gropa Simonuluj (Toh., col.)
— 1761 : Zeke Poszto Ványoló [dîrste — *n. n.*] a Törts vizén la gura Simonuluj nevezetü hellyen.
— 1771 : Stan Tipeiu preot în satul Simon, din de sus de Bran (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 734, p. 137).

104 *Şindilărie*
— 1729 : Also Mojets : la Sindelerie pene la Varful lunts.

105 *Şirnea* (1959, nr. 125, car. 6).
— 1657 : auff Schirnen (Zăr.).
— 1729 : la Sirne (Zăr.).

106 *Toacheş*, munte (1959, nr. 37, car. 2)
Fîneaţă pe hotarul Zărneştiului.
— 1764 : Vlad Chircă din Zărneşti vinde Cîrstii, ginerele Runcianului un loc de fîn din *Toancheş*, la vîrful Măgurii, pentru 40 zloţi turceşti (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 594, p. 116). Azi Toancheş este un cătun aparţinînd Măgurii.

107 *Topleţ*. Rîuleţul Topliţa de pe hotarul satului Tohanul Nou
— 1729 : la Teplécz (Zăr., col.).
— 1741 : La Topletz (Tohány), (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/12).

108 *(Rîul) Turcu* (1959, nr. 80, car. 4)
Turcu Mare, Turcu Mic, Podul Turcului şi Faţa Turcului.
— 1657 : vor dem grossen thyrtz, kleinen thirtz (Rv.).
— 1729 : a nogj Törtsben, a kis Törtsben (Rv.).
— 1729 : A Törts patakánál (Cr.).
— 1729 : La Turk, la podul Turkuluj (Toh.).

109 *Umbleci* [?]
— 1657 : La um Lesch, La umblesch (Toh.).
— 1729 : la Umbléts şi la Porte (Toh.).

110 *Urlătoarea*

Se poate identifica, cu anumite rezerve, cu toponimul german Raschgraben. Verbul *rasch* înseamnă repede, dar şi sunător, clocotitor *(rauschen)*. Însă acest toponim poate să derive şi din *Rasch* = trestie, stuf (cf. *Raschgruewen* — nume topic (pădure şi fîneaţă) la Şura Mică. Cf. *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, vol. VI, p. 398, şi *Siebenbürger sächs. Wörterbuch*, III, p. 42).

— 1657 : im Reschgraben (Rv., Cr.)
— 1729 : a Rásgruavenben, a Rásgruovenben (Cr.).
— Mai vezi şi *Rogoaza*.

111 *Vadul Foilor*
— 1729 : la vadul fojilor (Toh.).
— 1741 : la vadul Fojilor (Tohány) (cf. Arh. St. Soc. Alod. III/2).

112 *Valea Albă* [?]
— 1657 : Weissbach (Rv., Cr.).

113 *Valea Băngălească* (1959, nr. 340, car. 16).
Bangăl sau *Bangălă* este numele unei vechi familii de colibaşi răspîndită pe hotarul Branului, originară din Zărneşti.
— 1761 : Felsö Moecs (Moeciul de Sus) : Járka Bánge Annor[um] 30[3], Iuon Bangel Iunior Annor[um] 30. Az Néhai Nagy Apja jött volt Zernyeströl. Sztán Bángel Annor[um] 26. Eleire nézve zernyesti.
— 1764 : Stan Bangălă oier (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 115, doc. 591).
— 1765 : Stan Bangel, colibaş din Bran, făcea transhumanţă în Ţara Românească : (cf. Arh. Mag. Braşov, vol. II, nr. 7 şi nr. 8, p. 2).
— 1860 : moetsu banghileştilor oberhalb der Ograda des Bukur Bangele (cf. Zaminer, p. 375).

114 *Valea Bobeş* (1959, nr. 232, car. 10)
Numele de familie *Babeş* este frecvent şi vechi la Sohodol.
— 1721 : Sztojka Bábes la Szohodol.
— 1761 : Kriszte Babes Annor[um] 39,
Nentsuly Babes Annor[um] 59 în Sohodol (p. 9, 11).
— 1767 şi 1773 : Cîrstea Babeş colibaş (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 629, p. 12 şi nr. 834, p. 153).

115 *Valea cu cale.* Între Peştera şi Şirnea.
— 1657 : im wayle Kukayle (Zăr.)
— 1729 : válya ku kálye (Zăr.).
— 1741 : valye ku kálye (Toh.).

116 *Valea Cocăzii* (1959, nr. 133, car 6)
— 1729 : Valye Kokezi (Zăr., Toh., col.).
— 1729 : Kokeza (aşezare).

117 *Valea Dracului* [?]
— 1657 : La wayle Drakule (Zăr.)
— 1741 : La válye Drekuluj (Tohány) (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/12)

118 *Valea Giliganului*
— 1729 : Lá válye Giligánuluj (Şimon).

119 *Valea Grajdului* (1959, nr. 159, car. 8).
— 1869 : Valea grasduluj (cf. Zaminer, p. 380).

120 *Valea Grădiştei* (1959, nr. 229, car. 10).
— 1657 : La wayle gredest (Zăr.)
— 1729 : valya gredesti şi la Fundata (Toh., col.).

121 *Valea lui Lambă* (1959, nr. 244, car. 244, 248).
N. P. Stoica Limbă, 1761 (cf. Arh. Mag. Bv. I, nr. 1757, p. 346—347).
Vezi şi *Dealul Limbeştilor.*

122 *Valea Livadei*, Corect *Valea Livezii* (1959, nr. 155, car. 7).
— 1567—1570 : Oberst. Unterst Vnger wyss (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 487, 506—507).
— 1657 : Unger wis (Rv.) wor der Unger wis (Cr.)
— 1729 : az Unger visz mellett (Rv.).
— 1729 : válya livezi (Toh., col.).

---

[3] În 1761, Iarca Bangălă a fost cu vitele la păşune în baltă, în Ţara Românească (cf. Arh. Mag. Bv. I, p. 346—347, nr. 1757).

— 1729 : Simon Iuon Burdoje : la obersie vaji livézi (Guritze).
— 1729 : Lá obersie vaji livázi.
— 1729 : Also Mojets : la gura vaji Livézi.

123 *Valea Lungă* (1959, nr. 129, car. 6).
— 1657 : vor dem Langen grundt (Rv.).
— 1657 : im wayle Lunge (Rv., Zăr.).
— 1729 : Valyá Lunge (așezare).

124 *Valea Mesteacănului*
— 1657 : im vayle mestackin (Zăr.).

125 *Valea Mielului.* Inițial *Vadul Mielului* (1959, nr. 156, car. 7).
Toponim din raza comunei Moeciu de Jos.
— 1729 : la vadul mieluluj (Zăr.).
— 1729 : La válye Miéluluj (Șimon).

126 *Valea Moldoroaia*
— 1657 : La wayle moldoroya (Toh.).
— 1741 : la Melderoje (Tohány).

127 — *Valea Negoia*
1657 : im wayle Negoya (Toh.).

128 *Valea Pacairului* [?]
— 1657 : Im wayle Pa Kayriluy (Toh.).

129 *Valea Plaiului*
— 1729 : Válya plájuluj (Zăr., col.).

130 *Valea Rece* (1959, nr. 160, car. 8).
— 1657 : auff dem wayle Retcze Rech [de fapt *Dealul Valea Rece — n.n.*] (Rv.).
— 1657 : im waÿle Retsche (Cr.).
— 1729 : Valya retse (Toh., col.).
— 1729 : La podul vaji Rétse.
— 1729 : La Dálul Vaji Rétse.
— 1761 : A contumazia Feltsér Háza fellyel a Vállya rétse nevezetü hegynek az oldalán (p. 110).

131 *Valea Remului* [?]
— 1657 : La wayle Remuluy (Zăr.).

132 *Valea Rogozu* (1959, nr. 124, car. 6)
— 1657 : La wayle Rogose (Zăr.).
Vezi și *Rogoaza, Urlătoare.*

133 *Valea Runcu* (1959, nr. 1, car. 1).
Pe hotarul Zărnești ului, împreună cu Muchea Runcului.
— 1869 : Mutya runkului hegynél (cf. Zaminer, p. 339).

134 *Valea Seacă* (1959, nr. 114, car. 5).
— 1729 : La válya Száke (Zăr.).

135 *Valea Stregorii*
— 1860 : lîngă Preduș și Noaghei ;
bis zur Einmündung des Baches Valea Stregiori.

136 *Valea Tinii*
— 1729 : válya tini (Toh., col.).

137 *Valea Tissi* (1959, nr. 250, car. 12).
— 1657 : beim wayle thysse (Rv.).
— 1657 : im wayle thise (Cr.).
— 1657 : wayle thisse, la gura thise (Toh.).

138 *Valea Ulmului*
— 1729 : Also Mojets : la Válye Ulmuluj şi la Mojets.
— 1761 : hoţi ascunşi sub căpiţe de fîn în Valea Ulmului (Şimon-Peştera) (cf. Arh. Mag. Bv. vol. I, p. 358, nr. 1808).

139 *Valea Ursului*
— 1729 : La válye Ursului (Şimon).

140 *Valea Vămii*
— 1779 : Zărneştenii fac munci, îndeplinesc slujbe pe care colibaşii din Predeal nu le fac : duc nisip în Valea Vămii (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 1211, p. 212).

141 Viroage (Valea Virogii [?])
— 1657 : La giroge, La wayle Giroge (Zăr.).

142 *Vîlcele*
— 1741 : La Valtséle (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/12).

143 *Vladul Jinghii* (munte).
— 1729 : Alde şi Iisán Nepotz [nepot—*n.n.*] Singi la Dilrák dela Tojze Gerich.
— 1741 : Sztena Vlád Singi Zer[nest].
— 1753 : Sztena Vládul Singi Kosstándin Zern.
Jinga N. P. trăia la sfîrşitul secolului al XVII-lea.

144 *Vlădoiul.* Pe hartă muntele *Vlădoaia*,
Stîna Vlădoaia (1959, nr. 266, car. 12).
— 1741 : Sztena Vledojuluj Toh[an].
— 1761 : Vledojul (munte, p. 113).
— 1860 : Vledoju, fontina Vledojului.

145 *Vlăduşca.* Vale, Munte, Siştoaca Vlăduşca pe hotarul Zărneştiului. Toponim derivat din antroponimul (zărnovean) *Vlăduşca* (1959, nr. 3, 14, 16, 17).
— 1693 : Vledutzöye pleas (plăieşul Vlăduţoi) (Zăr.).
— 1702 : Badiul Pitii şi soţia vînd unchiului lor Vlăduşca şi soţiei lui Teodora, partea lor din munte din Piatră [Piatra Craiului — *n.n.*]. Au primit pe el 45 ufl. La vînzare, Vlăduşca a „strigat muntele cu 2 bani, la biserike" (cf. *Cat. doc. rom.*, p. 44, nr. 205 şi p. 95, nr. 473—474).
— după 1702, muntele Vlăduşca era în proprietatea lui Vlăduşca.

146 *Zănoaga* — munte (1959, nr. 165, car. 8).
— 1657 : vor dem giren (Cr.).
— 1729 : a Géren mellett, a Gierenben (Cr.).
— 1758—1760 : Arendarea muntelui Zănoaga (cf. Arh. Mag. Bv., nr. 1492, 1806, p. 290, 291, şi 357).
— 1761 : A Zenoga alias Giren nevezetü, a mellyet usuálnak a Keresztényfalviak (munte, p. 112).
— 1766 : Zenoga a vagy Giren Keresztényfalviaké.
— 1772 : Contrabandă prin plaiul interzis Zănoaga din Bran (cf. Arh. Mag. Bv. vol. II, nr. 386, p. 70). După întemeierea satului Tohanul Nou, muntele Zănoaga, folosit pînă atunci de cristoloveni, a fost cedat tohănenilor.
— 1785 : Colibaşii din jos de Bran adresează Magistratului jalbă în care cer să li se dea cu îndoită arendă Zănoaga (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 1704, p. 286).

147 *Zăvoi*
— 1741 : La Zevoj Kokeza (Toh.).

148 *Zbărcioara sau Valea Zbărcioarei* (1959, nr. 148, car. 7).
Pe unele hărți *Sbărcioara.*
— 1657 : La bor schor (Toh.).
— 1729 : la Burtsore (Zăr.).
— 1741 : la Bursrore-Kokeza (Toh.).
— 1757 : Ajutorul bisericii din Lungocești. Scrie Popa Iuon din Bersiciori la 10 nov. 1757 (cf. *Cat. doc. rom.*, nr. 510, p. 101).
— 1761 : A Burtsora nevezetü völgy ; Lisztelö malom ..., a Burtsora pataka bészakad a Törts vizében (p. 110).

149 *Znamul Brașovului*
— 1761 : A Rosnyai határ szélben, la Znyámul Brássovuluj az ország uttyán fellyül egy darab Nyires mellett (p. 110).

★

TOPONIME GERMANE ȘI MAGHIARE NEIDENTIFICABILE

1 *Balsten Homm*
— 1657 : balsten ham (Cr.).

2 *Bonen Eichen*
— 1545 : Francze Caspare ration Bochen Aychen (cf. *Quellen*, III, p. 32).
— 1548—1555 : de prato Bogen aychen-de Nayerstat (cf. *Quellen*, III, p. 470—471).
— 1569—1570 : Buenen Eichen, Bunen eichen (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 487, 506—507).
— 1657 : bei bonen aichen (Cr.).
— 1729 : a Bunnenochenban (Cr.). Probabil de la cuvîntul Bann-Gebot-Verbot. Prin urmare poate să însemne o dumbravă de branişte. Poate Dumbrava.
— 1729 : la fontine lákuluj delá Dombravé.

3 *Bonen Graben*
— 1729 : a bunensz grabenben (Rv.).

4 *Burggrat*
— 1657 : auff dem burig gratt (Cr., Zăr.).

5 *Czintczen Homm*
— 1657 : in dem Czintczen ham (Cr.).

6 *Faulstein*
— 1535 : Item incolis Nayerstat, quod viam paraverunt ad putres lapides vulgo Faulstein circa arcem merces flor 6 (cf. *Quellen*, III, p. 419).
— 1552 : Das Aussgeben auff die faul stein zu dem Schlos (cf. *Quellen*, III, p. 492). Faulstein — Feolstîn = Tuffsteine, adică tuf calcaros sau vulcanic.

7 *Hüveg*
— 1729 : Rosnyó : Klein Tizen Andress és a leánya Treny az Hűegben (Rv.).
— 1729 : Vidombák : Brassai Tettelsz Simon az Hűegben (Ghim.).
— 1741 : A Hüvegben. Toponimul maghiar *üver* > *üveg* > *hüveg* înseamnă „loc cu tufe, brăzdat de rîpe".

8 *Kraudichen Homm*
— 1657 : in dem kraudichen ham (Cr.).

9 *Kantschen Wiese*
— 1657 : bei Kantsches Wis (Cr.).
— 1729 : a kantses viszben (Cr.).

10 *Kapuinen*
— 1657 : bei Kapuinen (Cr.).

11 *Scheiblich Homm*
- 1569—1570 : Scheyblich, den Scheiblig ham (cf. Arh. St. Bv. Soc. Alod. III/5, p. 487, 507).

12 *Schobel Wiese*
- 1657 : bei der Schobel wis (Cr.).
- 1657 : Schobels Andres bei den wayren (Cr.).
- 1729 : a Sobeln viszben (Cr.) N. P. Schobel.
- 1729 : Sárkány János a Sobelsz visz mellett.
- 1729 : Praedál : La Csernille delá Sobeltz Haness.

13 *Tauchen*
- 1657 : im altten tauchen (Cr.). În Tohanul „vechi"?

DELIMITAREA CONTEXTUALĂ A NUMELOR PROPRII

DE

VIORICA FLOREA

În prima parte a cercetării noastre ne vom ocupa de distribuția numelor proprii, în a doua, vom comenta distribuția în planul conținutului.

I

1. Numele proprii se delimitează de cele comune pe plan nu numai logic, dar și lingvistic, prin distribuția diferită. Problema delimitării se pune numai în cazul numelor proprii care, în plan sincronic, sînt și nume comune, căci numele proprii care nu au această calitate se disting prin însuși acest fapt [1].

Pentru a pune în evidență distribuția relevantă a numelor proprii ne vom folosi de cîteva contexte, cuprinzînd nume proprii diferite (nume de persoană : de familie, prenume, porecle ; nume de animale ; toponime), pe care le vom modifica în așa fel încît să rezulte comportarea contextuală deosebită de aceea a numelor comune. Aceste contexte sînt :

a) *Ciocan locuiește aici*
b) *Croitoru vine pe la noi*
c) *Rață (sau Vulpe) mi-a fost coleg*
d) *Brăduț este la noi în clasă*
e) *Calu este renumit în școală*
f) *Am cunoscut pe Brîndușa*
g) *Coțofana este renumită în oraș*
h) *Alun aparține de comuna voastră*
i) *Alunul nu apare pe hartă*

---

[1] Ne vom referi, în analiza noastră, însă, și la numele proprii care, nefiind comune, sînt folosite totuși cu această valoare în anumite contexte (vezi I 2 a).

j) *Mai la sud se găsește Poiana*
k) *Aluni face parte din comuna noastră*
l) *Alunii nu există în documente*
m) *În indicator este trecut Poieni*
n) *Pe hartă nu se află Poienile*

Contextele de mai sus pot fi modificate, în scopul urmărit, astfel:

a) **Un** *Ciocan locuiește aici*
b) **Un** *Croitoru vine pe la noi*
c) **Un** *Rață* (sau **un** *Vulpe*) *mi-a fost coleg*
d) **Un** *Brăduț este la noi în clasă*
e) **Un** *Calu este renumit în școală*
f) *Am cunoscut* **o** *Brînduța*
g) **O** *Coțofana este renumită în oraș*
h) **Un** *Alun aparține de comuna voastră*
i) **Un** *Alunul nu apare pe hartă*
j) *Mai la sud se găsește* **un** (sau **o**) *Poiana*
k) **Un** *Aluni face parte din comuna noastră*
l) *În indicator este trecut* **un** *Poieni*
m) **Un** *Alunii nu există în documente*
n) *Pe hartă se află* **un** *Poienile*

În ultima serie de contexte, toate numele proprii sînt precedate de articolul nehotărît singular *un* sau *o*. Dacă în contextele de la a) la g) inclusiv încercăm să facem modificări astfel ca numele proprii să fie precedate de pluralul articolului nehotărît, *niște*, constatăm că acest lucru nu este posibil [2]. Contextele în discuție nu pot deveni, prin urmare:

a) **Niște** *Ciocani locuiesc aici*
b) **Niște** *Croitori vin pe la noi*
c) **Niște** *Rațe* (sau **niște** *Vulpi*) mi-au fost colege
d) **Niște** *Brăduți sînt la noi în clasă*
e) **Niște** *Cai sînt renumiți în școală*
f) *Am cunoscut* **niște** *Brînduțe*
g) **Niște** *Coțofane sînt renumite în oraș*

După cum se știe, orice nume comun poate fi precedat de articolul *niște*.

În toate celelalte contexte se pot produce schimbări care să permită apariția lui *niște* înaintea numelor proprii; contextele obținute în acest fel sînt:

h) **Niște** *Aluni aparțin de comuna voastră*
i) **Niște** *Aluni nu apar pe hartă*
j) *Mai la sud se găsesc* **niște** *Poieni*

---

[2] Contextele inițiale le-am modificat în așa fel ca numele proprii să fie precedate de articolul nehotărît singular *un* pentru a scoate în evidență că unele nume proprii, deși pot fi precedate de acest articol, nu admit forma de plural, *niște*.

k) **Niște** *Aluni fac parte din comuna noastră*
l) *În indicator sînt trecute* **niște** *Poieni*
m) **Niște** *Aluni nu există în documente*
n) *Pe hartă se află* **niște** *Poieni*

La primele contexte constatăm deci că articolul *niște* nu este admis, la cele din urmă, că articolul este posibil. Din analiza contextuală, observăm că în ultimele contexte articolul de plural *niște* poate fi substituit prin *un* fără ca numele propriu de plural să fie înlocuit prin singular. Contextele rezultate după aplicarea modificărilor în discuție devin :

h) **Un Aluni** *aparține de comuna noastră* (cînd un alt sat *Aluni* aparține de altă comună).
i) **Un Aluni** *nu apare pe hartă.*
j) *Mai la sud se găsește* **un Poieni** (satul *Poieni*).
k) **Un Aluni** *face parte din comuna noastră* (vezi observațiile de la *h*).
l) *În indicator este trecut* **un Poieni** (vezi observațiile de la *j*).
m) **Un Aluni** *nu există în documente.*
n) *Pe hartă se află* **un Poieni** (vezi mai sus).

La numele comune, *niște* urmat de un substantiv la plural nu poate fi înlocuit *niciodată* prin *un* : *niște aluni*, *niște poieni*, *niște mese*, *niște oameni* nu devin *un aluni*, *un poieni*, *un mese*, *un oameni*. Numai cînd *niște* este urmat de un substantiv la singular substituirea cu *un* este posibilă : *niște pește — un pește*, *niște lapte — un lapte* (bun), *niște nume — un nume.*

Din analiza noastră contextuală se pot desprinde următoarele observații : a) unele nume proprii nu pot fi precedate de articolul nehotărît *niște*, b) altele pot fi precedate de acest articol, care poate fi substituit prin articolul nehotărît de singular *un*, cu toate că acesta este urmat de un nume propriu plural.

Dacă într-un caz (a) *niște* nu este posibil, în timp ce la numele comune orice substantiv poate fi precedat de acest articol, iar în celălalt (b) *niște* poate fi substituit prin *un*, în condiții diferite de numele comune (vezi mai sus), rezultă că *numele proprii se deosebesc de cele comune prin aceea că nu pot fi precedate de articolul nehotărît* **niște** *decît dacă acesta poate fi substituit prin articolul nehotărît* **un** (am văzut mai înainte că la numele comune *niște* precedă un substantiv și atunci cînd substituirea cu *un* nu este posibilă). Prin această distribuție, *numele proprii se delimitează ca o clasă de cuvinte distinctă de aceea a numelor comune.*

Raportate la distribuția relevantă stabilită mai sus, numele proprii se găsesc în două situații : unele nu primesc articolul plural *niște* fiindcă nu îndeplinesc condiția de a permite substituirea acestui articol cu cel de singular *un* (vezi contextele de la *a* la *g*), altele primesc articolul de plural *niște* îndeplinind condiția ca acesta să fie substituit prin *un* (vezi contextele de la *h* la *n*).

În legătură cu delimitarea contextuală, față de numele comune, a numelor proprii care sînt și nume comune pe plan sincronic, trebuie să atragem atenția că ea poate fi făcută numai în anumite contexte, asemă-

nătoare cu cele date de noi, şi nu în orice context. Astfel, într-o formulare ca : *Mihăileni se învecinează la răsărit cu Andrieşeni, la apus cu Alunul, iar la nord cu Poieni*, contextul permite ca *Alunul* şi *Poieni* să fie considerate nume proprii întrucît, în primul caz, *Alunul* poate fi transformat în *Aluni* care poate fi precedat de articolul nehotărît singular *un*, în al doilea, fără să fie nevoie de vreo transformare, *Poieni* poate fi precedat de acelaşi articol. În noua formulare, obţinem deci : *Mihăileni se învecinează la răsărit cu (un) Andrieşeni, la apus cu un Aluni, iar la nord cu un Poieni*.

Într-o formulare ca : *lîngă Mihăileni se află poieni* (poate fi scris şi *Poieni*) nu se poate preciza dacă *poieni* (sau *Poieni*) este nume comun sau propriu întrucît sînt admise două posibilităţi contextuale : ca acest plural să nu fie precedat de articolul singular nehotărît *un*, şi în acest caz numele este comun, sau să fie precedat de articolul în discuţie, şi în acest caz este nume propriu.

2 a. Întrucît unele nume proprii care nu sînt şi comune, pe plan sincronic, pot funcţiona cu această ultimă valoare într-un anume context, de exemplu : *am un Grigorescu* (am un tablou de *Grigorescu*), *am nişte Grigoreşti* (am mai multe tablouri de *Grigorescu*), ne propunem să urmărim dacă distribuţia de mai sus, atît a numelor proprii, cît şi aceea a numelor comune, care se opune celei dintîi, are posibilitatea să pună în evidenţă valoarea de nume comun a numelui propriu.

În primul context, observăm că *un Grigorescu* poate deveni, prin întrebuinţarea pluralului, *nişte Grigoreşti : am nişte Grigoreşti* ; *nişte* nu poate fi însă substituit prin *un*, cum am văzut că este posibil la numele proprii, *am un Grigoreşti* nu este un context admis. *Un* se asociază deci numai cu un singular, ca la numele comune, şi aceasta demonstrează că în contextul nostru, *am un Grigorescu* sau *am nişte Grigoreşti*, numele propriu funcţionează ca un nume comun. Aceeaşi observaţie se aplică şi contextului următor, *am mai mulţi Grigoreşti*, care poate fi modificat în *am nişte Grigoreşti*, comentat mai sus.

Din constatările precedente, într-un context ca : *în sat la noi sînt* **nişte** *Grigoreşti* (mai mulţi cu numele *Grigorescu*), *Grigoreşti* apare de asemenea ca nume comun. Fiindcă *nişte* în contextul dat nu poate fi înlocuit prin *un* : *în sat la noi este un Grigoreşti* nu reprezintă un context posibil (asupra acestei comportări contextuale vom reveni în paragraful următor) [3].

În schimb, dacă este vorba de un sat *Grigoreşti*, un context de felul : **nişte** *Grigoreşti apar(e) pe hartă* poate deveni : **un** *Grigoreşti apare pe hartă*. Din substituirea lui *nişte* cu *un*, în conformitate cu distribuţia relevantă a numelor proprii analizate anterior, rezultă că acum *Grigoreşti* este un nume propriu, întrebuinţat numai în această calitate.

Deoarece comportarea contextuală a numelui propriu *Grigorescu* o poate avea oricare alt nume de acest fel, conchidem că *distribuţia stabilită*

---

[3] Referindu-se la pluralele numelor proprii de tipul *Ioneşti, Grigoreşti*, acad. Iorgu Iordan arată în *Limba română contemporană* (Bucureşti, 1956) că „ele pot fi tratate ca nişte nume comune, chiar atunci cînd au valoare de nume proprii" (p. 289).

mai înainte pentru numele proprii, care sînt și comune pe plan sincronic, aparține și numelor proprii care nu sînt și nume comune.

2 b. Practic, pe baza analizei de mai sus, se poate stabili că orice nume propriu care poate fi precedat de articolul nehotărît *niște* își menține această calitate numai atunci cînd *niște* este substituibil prin articolul nehotărît *un*. Așadar, în contextele :

a) **niște** *Stejari sînt în județul nostru* (un sat *Stejari* este în județul nostru)

b) **niște** *Ionești apar pe hartă* (un sat *Ionești* apare pe hartă)

c) *pe listă sînt* **niște** *Oroveni* (pe listă este un sat *Oroveni*)

în care locul lui *niște* îl poate lua *un* :

a) **un** *Stejari este în județul nostru*

b) **un** *Ionești apare pe hartă*

c) *pe listă este* **un** *Oroveni*

numele proprii trebuie considerate ca atare.

În schimb, în contexte ca :

a) **niște** *Ionești sînt în satul vecin* (mai mulți cu numele de *Ionescu* sînt și în satul vecin).

b) *pe listă sînt* **niște** *Oroveni* (pe listă sînt unii cu numele *Oroveanu*), imposibilitatea substituirii lui *niște* prin *un* dovedește că numele proprii *Ionescu*, *Oroveanu* sînt întrebuințate ca nume comune [4]. Același lucru și în contexte ca : *am cunoscut niște Violete* (mai multe fete cu aceste nume) sau *niște Marii* (idem) sau *niște Ioni* (mai mulți băieți cu acest nume). Că în aceste contexte *Violeta*, *Maria*, *Ion* funcționează ca nume comune o dovedește nu numai faptul că *un* nu poate trece în locul lui *niște*, dar și lipsa prepoziției *pe*, obligatorie la acuzativ pentru un nume propriu : am cunoscut *pe Violeta* sau *pe Maria* sau *pe Ion* sînt contexte în care numele proprii au numai această calitate.

★

Concluzia care poate fi trasă din cele de mai sus este următoarea : *toate numele proprii* — indiferent dacă pe plan sincronic sînt și nume comune sau nu — *au aceeași distribuție relevantă față de numele comune.* Această distribuție constă în aceea că un nume propriu nu poate fi precedat de articolul nehotărît *niște* decît dacă acesta poate fi substituit prin articolul nehotărît *un*.

Delimitarea numelor proprii față de cele comune cu ajutorul distribuției confirmă justețea împărțirii cuvintelor în proprii și comune după criterii logice.

★

3. Între numele proprii și cele comune se pot stabili, însă, și alte trăsături distribuționale distinctive, manifestate parțial. Fiindcă aceste

[4] Vezi analiza din planul conținutului în partea a II-a a articolului.

trăsături prezintă un deosebit interes în analiza conținutului pe care o vom întreprinde ulterior, ne vom opri și asupra lor.

Revenind la a doua serie de contexte din paragraful 1, unde toate numele proprii sînt însoțite de articolul nehotărît, constatăm următoarele : articolul nehotărît *un* poate să apară : 1) înaintea unui nume propriu cu formanți de feminin[5] : *un* Raț-*ă* sau *un* Vulp-*e* mi-a fost coleg (c), 2) înaintea unui nume propriu cu formanți de plural : *un* Alun-*i* face parte din comuna noastră (k), În indicator este trecut *un* Poien-*i* (m), 3) înaintea unui nume propriu care conține articolul hotărît : *un* Croitor-*u* vine pe la noi (b), *un* Alun-*ul* nu apare pe hartă (i), Mai la sud se găsește *un* Poian-*a* (j), *un* Alun-i-*i* nu există în documente (l), pe hartă se află *un* Poien-i-*le* (n). Această ultimă comportare o are și articolul nehotărît feminin *o* : Am cunoscut *o* Brînduș-*a* (f), *o* Coțofan-a este renumită în oraș (g), Mai la sud se găsește *o* Poian-*a* (j).

Articolul nehotărît *un* sau *o* poate fi urmat și de un nume propriu însoțit de articolul hotărît în genitiv-dativ : *un* (sau *o*) A dăscăliț-*ei* stă la etaj[6].

După cum se știe, la numele comune, articolul nehotărît *un* nu se asociază 1) cu formanți de gen feminin : *o* raț-*ă*, *o* vulp-*e* și nu *un* raț-*ă*, *un* vulp-*e*, 2) cu formanți de plural : *niște* alun-*i*, *niște* poien-*i* și nu *un* alun-*i*, *un* poien-*i*, 3) sau cu un substantiv însoțit de articol hotărît : *un* alun și nu *un* alun-*ul*. Ultima observație are în vedere și articolul nehotărît *o* : *o* poian-*ă*, dar nu *o* poian-*a*. Formularea de sub punctul 3) exclude și situația cînd articolul nehotărît ar fi urmat de un nume comun însoțit de articolul hotărît la genitiv-dativ.

Aceleași deosebiri distribuționale le constatăm și în cazul cînd numele propriu, respectiv numele comun, este precedat de adjectivul demonstrativ *acest*, *această*.

Din constatările de mai sus reiese că, spre deosebire de numele comune, la numele proprii articolul nehotărît singular *un* și adjectivul demonstrativ *acest nu selectează formanții de gen, număr și caz*. Că articolul nehotărît *un*, *o* sau pronumele demonstrativ *acest*, *această* asociindu-se cu un nume propriu însoțit de articolul hotărît *dau naștere la un cumul de formanți de individualizare* (pentru semnificația acestui cumul vezi partea a doua a cercetării noastre).

II

1. Din distribuția relevantă a numelor proprii, adică din faptul că articolul nehotărît singular *un* poate fi urmat de un nume propriu cu formanți de plural, la fel ca *niște*, rezultă că la numele proprii, spre deosebire de cele comune, *un* neselectînd formanții de număr, nu există opoziție de număr : *un* + *Alun* nu se opune lui *niște* + *Aluni*, întrucît, în ultimul caz, *un* poate substitui pe *niște* fără ca formantul de plural al numelui propriu să fie înlocuit printr-un formant de singular : *un Aluni*. La numele proprii deci, pluralul este singularizat cu ajutorul articolului nehotărît

[5] Întrucît numele proprii în discuție provin de la nume comune aplicăm termenul de *formant* și la numele propriu.

[6] Grafic, un astfel de nume apare mai des ca o unitate : *Adăscăliței*.

un, reprezentînd o entitate la fel ca singularul. Dacă la numele comune pluralul denumește mai multe exemplare (de același fel) : *aluni*, *poieni*, de exemplu, înseamnă mai multe exemplare de *alun*, *poiană*, la numele proprii, pluralul indică un singur exemplar : *Aluni* indică un sat ca o unitate, la fel *Poieni* etc., și nu mai multe exemplare de *Alun*, *Poiană* etc. De aici se înțelege că numele proprii sînt nume individuale — atribuite unei singure entități.

Constatările noastre nu contrazic definițiile cunoscute ale numelor proprii. Căci aceste definiții arată că numele proprii desemnează un obiect singularizat, în raport cu alte obiecte. Urmărind deosebirile între numele proprii și cele comune, acad. Iorgu Iordan [7] observa că „cele dintîi numesc ființe sau lucruri individualizate, adică indivizi (în sens larg) *considerați izolați* [sublinierea noastră], de pildă oameni ..., popoare ..., munți ... ș.a. Substantivele proprii separă sau deosebesc un individ de ceilalți care aparțin aceleiași categorii". *Gramatica* Academiei [8] dă următoarea definiție : „Unele substantive denumesc numai anumite ființe, lucruri sau fenomene, *considerate izolat* [sublinierea noastră], pentru a le distinge de celelalte din aceeași categorie sau specie și de aceea poartă numele de substantive proprii".

În unele contexte, am constatat că numele proprii nu admit substituirea lui *niște* cu *un*, dar în acest caz ele nu mai desemnează un singur exemplar, ci, întocmai ca numele comune, mai multe exemplare, numele proprii fiind întrebuințate în această calitate. În : *am niște Grigorești* sau *la noi în sat sînt niște Grigorești*, după cum am văzut, substituirea nu este posibilă. În aceste exemple, *Grigorești* desemnează mai multe exemplare *Grigorescu*, în primul mai multe tablouri, fiecare tablou fiind *un Grigorescu*, în al doilea, mai multe persoane, fiecare din ele fiind de asemenea *un Grigorescu*. *Grigorești* este deci întrebuințarea ca nume comun a numelui propriu *Grigorescu*.

Din cele de mai sus reiese că denumiri ca *Stejari* sau *Stejarii Ionești* sau *Ioneștii*, *Oroveni* sau *Orovenii*, *Arși* sau *Arșii*, desemnînd fiecare o entitate, un loc, un sat, o colectivitate privită ca individualitate (care deci nu se mai poate divide), sînt nume proprii. *Ionești* sau *Ioneștii*, *Oroveni* sau *Orovenii*, *Urșii* (familia *Ursu*), *Arșii* (familia *Arsu*) desemnînd mai mulți indivizi cu același nume, fiecare din ei, prin diviziunea pluralului, numindu-se *Ionescu*, *Oroveanu*, *Ursu*, *Arsu*, sînt nume proprii folosite drept nume comune.

Admițînd că într-un sat *Ionești* toți oamenii s-ar chema *Ionescu*, în primul caz, satul ca unitate are numai denumirea de plural *Ionești*, în al doilea, indivizii numiți *Ionești* se numesc fiecare *Ionescu*. Raportul între nume și „obiect" este, așadar, diferit în cele două cazuri.

2 a. Din faptul că articolul nehotărît de singular *un* nu selectează formanții de gen, număr și caz, putînd preceda nu numai un nume propriu cu formanți de masculin, dar și cu formanți de feminin și de plural, de nominativ sau genitiv-dativ, sau din faptul că același articol poate preceda un nume propriu însoțit de articol hotărît, deducem că articolul în discuție

---

[7] *Op. cit.*, p. 270.
[8] *Gramatica limbii române*, vol. I, București, 1963, p. 55.

exprimă față de numele propriu un raport diferit de acela pe care-l exprimă față de numele comun. Pentru a stabili acest raport, trebuie să ținem seamă de ceea ce reprezintă din punct de vedere semantic un nume propriu. După cum se știe, un astfel de nume corespunde unui „obiect" (în sens general) bine cunoscut, definit, indiferent dacă numele propriu este însoțit de articol hotărît sau nu : *Aluni* este, de exemplu, *un anume sat*, la fel *Alunii* sau *Poieni*, *Poienile*. După cum *Ciocan* (sau *Doru*) este *un anume om*. Pe de altă parte, este știut că mai multe „obiecte" (în sens general) pot avea același nume. La numele proprii, articolul nehotărît **un** *indică așadar un obiect oarecare dintr-o serie bine cunoscută, definită, de obiecte. Un Alun* sau *un Aluni*, *un Alunii* înseamnă *un exemplar — un sat oarecare din cele numite Alun* —, respectiv *Aluni*, *Alunii; un Ciocan* sau *un Doru* este *un exemplar oarecare din oamenii numiți astfel.*

La numele comune, articolul nehotărît **un** *indică un obiect oarecare din seria generală, nedefinită de obiecte: un om, o casă, un drum.*

Raportul pe care-l exprimă articolul nehotărît *un* + nume propriu este deci diferit de acela exprimat de articolul nehotărît *un* + nume comun. Deosebirea este determinată de valoarea semantică a numelui propriu, pe de o parte, a numelui comun, pe de alta.

b. Din substituirea lui *niște* cu *un* la numele proprii reiese că articolul nehotărît de plural exprimă același raport ca articolul singular : *niște Aluni, niște Poieni* însemnînd *unul din satele numite Aluni*, respectiv *Poieni.*

c. Am stabilit mai înainte că articolul nehotărît singular *un* stă pe lîngă un nume propriu corespunzător unui obiect *deja definit.* Obiectul definit poate fi reprezentat de un nume propriu masculin sau feminin, singular sau plural, la nominativ sau genitiv-dativ, însoțit de articol hotărît sau nu : *Alun, Poiana, Aluni, Poieni, Alunul, Alunii, Poienile, A Dăscăliței, A Vădanii* etc. Așa se explică de ce la numele proprii articolul menționat poate sta și înaintea unui nume cu formanți de feminin sau de plural sau de genitiv-dativ sau înaintea unui nume propriu însoțit de articol hotărît, de ce, prin urmare, articolul nehotărît nu selectează formanții de gen, număr și caz (la fel și adjectivul demonstrativ *acest*).

Din analiza semantică corespunzătoare distribuției numelor proprii urmează că : 1) numele proprii sînt nume individuale, reprezentînd o entitate, un obiect singularizat, 2) la numele proprii, articolul nehotărît exprimă un altfel de raport decît la numele comune, indicînd un „obiect" oarecare dintr-o serie bine cunoscută, definită de obiecte.

Prin urmare și analiza semantică pe care ne-am propus-o dovedește că numele proprii se deosebesc de cele comune.

CÎTEVA ÎMPRUMUTURI LEXICALE DIN FRANCEZĂ, GERMANĂ, LATINĂ ŞI ITALIANĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

FELICIA ŞERBAN

Răschirá, răschirát. În scrierile reprezentanţilor Şcolii ardelene, verbul *a răschira* este utilizat cu sensul de „a clarifica, a lămuri, a preciza" : *Să caută şi să ispiteaşte şi să răschiră forma siloghismului* (Bau meister, *Loghica, adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei*, traducere de S. Micu, Buda, 1799, p. 204) ; *Răschirăm că avem şi ţinem puterea de a pune în numita cetăţuică ... comiţi, giudeci şi castelani* (Gh. Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri ...*, vol. I, Iaşi, 1853, p. 345). În varianta *reschira* : *Cine fură acei* [barbari] *... amuş voi reschira* (P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1834, p. 281).

P. Maior utilizează şi adjectivul *răschirat* „clar, limpede, precis", cu valoare adverbială : *Răschirat şi lămurit le-ai spus* (*Istoria ...*, p. 271).

Sensul verbului în aceste citate diferă de acela al lui *a răşchira* „a pronunţa răspicat", în contexte de felul următor : *O să iasă vorba — urmă el reşchierînd fiecare cuvînt ca să-mi intre bine în ureche — că ... ai ucis* (N. Gane, *Novele*, vol. III, Bucureşti, 1921, p. 126).

Sensul lui *răschira* la reprezentanţii Şcolii ardelene presupune influenţa italianului *rischiarare* „far chiaro o più chiaro" (P. Petròcchi, *Nòvo dizionàrio universale della lingua italiana*, Milano, f.a.).

Rechemá. Sporadic, verbul *a rechema* a apărut cu sensul de „a pretinde, a cere (un drept), a reclama" : *El va rechema pururea din partea puterilor streine păzirea prinţipului de neamestecare* („Curierul românesc", 1831, 55). Conţinutul lui, într-un asemenea caz, nu ne permite să-l considerăm ca derivat de la verbul *chema* cu prefixul *re-* ; cuvîntul trebuie legat de lat. *reclamo*, fie că acesta a fost supus unei „romanizări" — aici o adaptare parţială (prefixul rămînînd neschimbat), conform legilor fo-

netice de transformare a cuvintelor latineşti moştenite, fie indirect, ca un împrumut din it. *richiamare* „a reclama", verbul *italian* cu acest sens fiind şi el livresc (cf. P. Petròcchi, *op. cit.*).

Resolvăluí, rezolút, rezolviruí. Atît verbele *a rezolvălui* „a institui, a hotărî" şi *a rezolvirui* „a rezolva" cît şi adjectivul, rezolut, *-ă* „hotărît, decis, determinat" duc spre lat. *resolvere*, din care provine şi francezul *resoudre*. *A rezolvălui* este utilizat de Gh. Şincai : *S-au milostivit ... a resolvălui preamilostivă fundaţie de 6000 florinţi* (*Hronica românilor ...*, vol. III, Iaşi, 1853—1854, p. 276) ; *Celelalte punturi care s-au rezolvăluit în 13 fevruarie din anul 1702 n-au vreo greutate* (id. *ib.*, p. 213). Sensul acesta, de „a institui", ne determină să-l legăm de latinul medieval *resolvere* „instituere, decernere" (cf. Bartal Antal, *A magyarországi latinság szótára*, Budapest, 1901), de unde şi neologismul maghiar *rezolvál* (cf. Bakos Ferenc, *Idegen szavak kéziszótára*, Budapest, 1958).

Cu sensul de „hotărît, decis ; determinat", adjectivul *rezolut* a fost introdus în secolul al XIX-lea şi se mai menţine încă în limbajul unor intelectuali, în special ardeleni : *Numele lui e rezolut (hotărît)* (I. Teodorovici, *Moralnice sentenţii sau folositoare pilde*, Buda, 1813, p. 94) ; *Rezolut ... a tulbura fericirea acestui rival* („Curierul românesc", 1848, p.20) ; *Cea mai resolută dorinţă a mea* (G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 311) ; *Această chestiune nu este încă rezolută* (I. Barasch, *Cursul de igienă populară*, Bucureşti, 1857, p. 188) ; *Un june energios, rezolut* („Familia", 1871, p. 73) ; adjectivul apare şi în dicţionarele lui T. Stamati (*Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles*, Iaşi, 1851), E. Protopopescu şi V. Popescu (*Nou dicţionar portativ de toate zicerile radicale şi streine reintroduse şi introduse în limbă, coprinzînd şi termeni ştienţifici şi literari*, vol. II, Bucureşti, 1862), şi în cele amintite mai sus ale lui Sab. Pop-Barcianu şi T. Alexi. Cu valoare adverbială : *Craiul zise aste vorbe resolut, aprins şi tare* (G. Coşbuc, *Poezii*, vol. II, Bucureşti, 1953, p. 129).

Cuvîntul ar putea fi de origine italiană, cel puţin în unele din aceste surse : *risoluto* „pronto e deliberato" *(con anima risoluto* ; *sono risoluto a fare qualque cosa*, cf. Castiglioni Mariotti, *Vocabolario della lingua latina. Latino-italiano. Italiano-latino*, redatto con la collaborazione di A. Brambillo e G. Campagna, Torino, 1969 ; acest dicţionar dă pentru adjectivul italian următoarele corespondente latine : *promptus*, *paratus* ; *promptus et paratus* ; *fidens o confidens* ; *audax*).

Cu acelaşi sens de „hotărît, decis" ca şi românescul *rezolut* există în germană adjectivul *resolut*, de provenienţă italiană (cf. A. Genius, *op. cit.*). În afară de adjectivul italian şi de cel german, în formarea lui *rezolut* un rol i-a revenit, probabil, şi francezului *resolu* (cf. F. Marcu şi C. Maneca, *Dicţionar de neologisme*, ed. II, Bucureşti, 1966), adaptat după forma participiilor româneşti.

Reveduí, reveduíre, reveduitór. Un germanism intrat temporar în limba română după 1800 este verbul *revedui* „a verifica, a controla, a revizui ; a inspecta", cu variantele *reviduí*, *răvăduí*, *revenduí* şi *revidá*

(< germ. *revidieren*, împrumutat la rîndul său din lat. *revidere*, cf. A. Genius, *op. cit.*) : *Au plătit vama ... pi 1200 ocă cînipă, cari răvăduindu-să, s-au găsit mai mult 1000 ocă cînipă* (document din 1825, ap. T. Papahagi, *Contribuții lexicale*, București, 1839) ; *Mărirea sa craiul ... va revendui corpusul al 4-lea de armie la Magdeburg* („Albina românească", 1829, p. 34) ; *Am reviduit și am îndreptat toate cele publice* (*ib.*, p. 53) ; *Au fost de trebuință ... de a revedui sămile luaturilor și ale daturilor statului* (document din 1831, în *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave, anaforale și alte acte din suta a XV-XIX, atingătoare de Moldova*, sub redacția lui Th. Codrescu, vol. II, Iași, 1889, p. 217) ; *Zgîrcitul ... se scoborea noaptea în beci ... și își reveduia putinile* [cu bani] („Convorbiri literare", 1882, p. 201) ; în forma *revida* verbul apare în dicționarele lui I. Gheție (*Dicționar român-maghiar pentru școală și privați*, Budapest, 1896) și T. Alexi. *Glosarul regional* publicat de V. Arvinte, D. Ursu și M. Bordeianu (București, 1961) semnalează existența cuvîntului *răvădui* la Voinești, lîngă Iași, cu sensul de „a alege oile care dau lapte dintre cele sterpe", care, presupunem, are aceeași origine.

Din familia verbului fac parte abstractul verbal *reveduire* (*O generalnică reveduire a lucrărilor urmate în acest tribunal*, într-un document din 1852 publicat în *Catalogul manuscriptelor românești*, vol. I, București, 1899, p. 152) și adjectivul *reveduitor* „care controlează, care inspectează" : *Jalba ce au dat comisiei a doua reveduitoare* (într-un document din 1839, publicat în *Uricariul* ..., vol. V, Iași, 1862, p. 8).

Revestí. Verbul apare pentru prima oară în scrierile lui I. Heliade Rădulescu, avînd sensul de „a îmbrăca" : *Îi atestă valoarea Și-l revesti ca mantă, ... Trofeu al luptei sale* (*Opere*, vol. I, București, 1939, p. 386) ; același sens (*„bekleiden"*) îl indică dicționarul lui T. Alexi, care atestă de asemenea abstractul verbal *revestire* și adjectivul *revestit*. I. Heliade Rădulescu acordă verbului și o valoare figurată, „a lua un aspect, o formă, un chip" : *Model de frumusețe la angelii din ceruri Cînd vin ca să reveste imaginea umană* (*op. cit.*, p. 370).

Cu un alt sens îl găsim la Gh. Gorjan (*Halima sau povestiri mitologhicești arabești* ..., vol. II, București, 1835, p. 191) — „a acorda cuiva o funcție, o demnitate ; a învesti" : *Mă cerea pe mine ca să mă revestească și să mă așeze în tronul împărăției.*

Aceste sensuri, forma verbului și sursele în care apare ne conduc spre it. *rivestire* (cf. P. Petròcchi, *op. cit.*).

Sensul juridic însă, „a prevedea un act cu tot ce este necesar pentru a fi valid ; a învesti" (cf. C. Hamangiu, *Codul civil român*, București, 1897, p. 411), l-am găsit numai la fr. *revêtir*, care, de altfel, are și celelalte sensuri menționate mai sus (cf. E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*. Abrégé par A. Beaujean, f. l., f. a.). Adaptarea lui în limba română s-a făcut prin apropiere de lat. *revestire*.

Rezoná. Verbul *a rezona* (<fr. *raisonner*), însemnînd „a judeca, a gîndi, a raționa" a avut o oarecare circulație în secolul trecut : *Au resonat și au făcut știre în toate laturile* (D. Țichindeal, *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, Buda, 1814, p. 8) ; *Nu înșira numai*

vorbe, ci rezona („Muzeul naţional", 1836, p. 87); *Ai dreptate, ... bine rezonezi* (*Amintirile colonelului Grigore Lăcusteanu*, Bucureşti, 1935, p. 114).

Găsim însă cuvîntul şi în următorul context: *Mulţi părinţi ...*, *văzînd că copilul lor a primit un nume ce nu le convine de fel, ... rezonează asupra preotului* (S. Fl. Marian, *Naşterea la români*, Bucureşti, 1892, p. 201), avînd aici sensul de „a ridica obiecţii, a cîrti". I. Gheţie, în dicţionarul său maghiar-român, glosează cuvîntul „*okoskodik*; *felesel*", adăugînd şi cuvîntului *rezonament* sensul de „*szóvita*" („dispută, altercaţie"), pe lîngă cel de „raţionament; facultatea de a raţiona"; de asemenea, pentru *rezonant* „persoană care raţionează, care gîndeşte", Gheţie mai indică şi sensul „*vitázó, feleselö*" („persoană care contrazice, care discută"). Ideea există şi în familia francezului *raison*, dar într-o nuanţă mai atenuată: *Raisonner ensemble sans s'emporter*, pentru care P. Robert face apropierea de verbele *converser, discuter, disputer* (*Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1966); *raisonnement* „argument, objection, excuse que l'on soulève pour ne pas obéir" (id. *ib.*). Mai apropiat de această idee este sensul lui *raisonneur, -euse* „celui, celle qui discute, raisonne, réplique au lieu d'obéir, d'accepter les remarques" (id. *ib.*), care nu a pătruns în limba română, fiind însă utilizat în forma lui franceză, în lipsa unui termen pentru „persoană care caută şi utilizează raţionamente, argumente, pentru a examina, a lămuri sau a convinge de ceva": E tot vechiul nostru *raisonneur* ... Vine, comentează, filozofează şi glosează faptele celorlalţi (E. Lovinescu, *Critice*, ed. II, vol. III, Bucureşti, 1920, p. 131).

Românescul *rezona* „a ridica obiecţii, a cîrti; a contrazice" ne conduce spre germ. *raisonnieren* (din care îl avem şi pe *rezonirui*), tot de proveniență franceză, dar avînd în plus şi nuanţa semantică „*nörgeln*" („a cîrti"), „*tadeln*" („a dezaproba"), „*schimpfen*" („a spune vorbe de ocară despre cineva în lipsa lui", cf. A. Genius, *op. cit.*).

Ricamá. În *Lexicon de conversaţie*, prelucrat şi publicat de o soţietate literară supt direcţia agăi Gh. Asachi (broşura I, Iaşi, 1842, p. 65), apare verbul *a ricama*, glosat „a face tapiserii", introdus din italiană: *ricamare* „a broda" (cf. P. Petròcchi, *op. cit.*). În italiană, ca şi în spaniolă *(recamar)*, cuvîntul este de origine arabă (*râgama*, cf. D. Olivieri, *Dizionario etimologico italiano*, ed. II, Milano, 1961).

NOTE ETIMOLOGICE

Toate cuvintele de care ne ocupăm în rîndurile următoare figurează în DLR, tomul VI, litera M, Bucureşti, 1965—1968, şi poartă menţiunea „etimologia necunoscută". Cînd a fost cazul, am propus şi unele rectificări privitoare la forma sau la sensul cuvintelor discutate.

Maală. Cuvîntul a fost înregistrat în Dobrogea, cu sensul de „muncă multă, hamalîc". Menţiunea „etimologia necunoscută" este urmată, în DLR, de trimiterea „cf. m ă h a l" (această formă, cu [ă] în silaba neaccentuată — pentru care vezi Iorgu Gane, în *Lexic regional* 2, Bucureşti, 1967, p. 96 — nu figurează în DLR, unde apare însă *mahal*, s. v. *hamal*). Legătura dintre *maală* şi *mahal (măhal)* este evidentă, dar, fără îndoială, nu directă : *maală* trebuie considerat postverbal de la *măhăli* „a munci mult, ca un hamal, a duce tot greul într-o gospodărie" (DLR); cf. *migală* < *migăli*. Absenţa lui [h] se explică fără dificultate (cf. *maala*, variantă a lui *mahala*).

Maia „os mort situat în partea posterioară a copitei calului ; furcuţă, rîndunică, melc". La H. Tiktin găsim un singur articol cu acest titlu, care cuprinde, alături de alte două sensuri, atît sensul „ferment" (în DLR, *maia* [1]), cît şi pe cel menţionat mai sus (în DLR, *maia* [2]). Întemeindu-se pe indicaţiile date de autorul citat, Ştefan Paşca, DR V, 1927—1928, p. 304, trimite, pentru *maia* „os mort", la tc. *maja* (= *maya*, în DLR; la H. Tiktin, *majé*), etimonul care stă la baza lui *maia* „ferment". Autorii DLR au procedat just neacceptînd această etimologie şi urmîndu-l pe I. -A. Candrea, în dicţionarul căruia cele două sensuri în discuţie aparţin la două cuvinte diferite (pentru *maia* „os mort" CADE nu propune nici o etimologie). Credem însă că *maia* [2] n-ar fi trebuit să fie separat de *maia* [3] „netezitoare (folosită la tencuit) ; mistrie", care apare în DLR cu menţiunea „cf. *mala* [1]" (acest din urmă cuvînt, glosat „drişcă ; mistrie", provine, după DLR, din tc. *mala*). Ni se pare evident că sensul de „mistrie" al lui *maia* [3] (= *mala* [1]) se află la baza celui care apare sub *maia* [2]. Între ele există acelaşi raport ca şi între sensurile lui *furcuţă* : „furcă mică ; furculiţă" şi „os mort" (vezi sinonimele lui *maia* [2] în definiţia reprodusă la începutul acestei note) ; un caz similar de folosire a numelui unei unelte

pentru a desemna o noțiune din domeniul anatomiei este cel reprezentat de binecunoscutul termen *furca pieptului*. De adăugat că într-unul dintre citatele date în DLR sub *maia* [2] (după Ștefan Pașca, *loc. cit.*) găsim precizarea că „osul mort" în discuție este „în formă de unghi ascuțit", ceea ce explică extensiunea de sens pe care a suferit-o *maia* „mistrie".

Maștera. După mențiunea „etimologia necunoscută", în DLR găsim (s. v. *maștер, -ă*) următorul adaos : „Probabil contaminare în care primul element este *maștehă*". Această ultimă formă este considerată punct de plecare al lui *maștera* și în *Introducere în lingvistică*, de un colectiv sub conducerea acad. prof. Al. Graur. Ediția a II-a, București, 1965, p. 145, unde — fără a se folosi termenul c o n t a m i n a r e — se indică însă și elementele care ar explica prezența lui [r] în forma discutată aici : „pentru că în limbă nu mai există nici un cuvînt terminat în *-ehă, -ihă*, cuvîntul [*maștehă, maștihă*] a fost silit să intre în grupul cuvintelor ca *peșteră, meșteră*". Trimițînd la ediția I a cărții citate, I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 52, admite că *maștera* „a apărut printr-o contaminare a lui *maștehă, maștînă* [probabil, greșeală de tipar pentru *maștihă*] cu *meșteră, peșteră* etc.", contaminare justificată „prin caracterul neobișnuit al terminației *-ehă, -ihă* în românește" (cf. Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, 1966, p. 227 : „probabil prin contaminare" ; este neclar ce vrea să spună autorul în continuare adăugînd : „sau cu intervenția accidentală a lui *r*, pentru evitarea hiatului, pornit din graiul copiilor care nu pot rosti pe *r*").

Dacă acceptăm ideea (care, după cum vom vedea mai jos, nu se impune cu necesitate) că avem a face cu o contaminare în care un element este cuvîntul de origine slavă *maștehă* (DLR trimite la v. sl. мащеха ; după Emil Petrovici, „Limbă și literatură" II, 1956, p. 288, „*maștehă, maștihă, maștеră* ⟨ bulg. *maшteha*"), credem că celălalt element trebuie văzut într-un cuvînt slav (respectiv, în descendentul lui românesc) sinonim cu cel dintîi : cf. v. sl. матерьша „Stiefmutter" (*Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae*, editat de Československá Akademie Věd, Ústav jazyků a literatur, fasc. 18, Praga, 1968). Admițînd ca punct de plecare d o u ă forme slave, nu este însă obligatoriu să presupunem că fenomenul în discuție (contaminarea) s-a produs, neapărat, pe teren românesc, d u p ă ce au fost împrumutate amîndouă formele menționate ; el a putut avea loc chiar în momentul efectuării împrumutului (etimologia lui *maștеră* ar fi deci multiplă, cu ambele surse în aceeași limbă) sau, eventual, chiar în limba de origine (se înțelege că, în variantele acestei ipoteze, avem în vedere, ca sursă, un singur stadiu de limbă, slava, nu și bulgara, la care trimite Emil Petrovici). Oricum, considerăm că nu este cazul să invocăm, pentru a explica pe *maștеră*, caracterul excepțional al terminației *-ehă* și influența unor cuvinte ca *meșteră, peșteră*, care — pe lîngă faptul că nu sînt prea numeroase — nu au sensuri care să vină în sprijinul părerii exprimate în lucrările citate la începutul acestei note.

Dar oare avem a face, într-adevăr, cu o contaminare ? Explicația cea mai simplă și, după părerea noastră, cea mai plauzibilă este următoarea : *maștеră* provine din * *materșă* (: v. sl. матерьша), iar forma

actuală (singura atestată) se datorește unei metateze, care amintește binecunoscuta transformare a lui *pîntece* în *pîncete* (în ambele cazuri avem a face cu cuvinte proparoxitone în care — notînd numai locul de articulație al consoanelor inițiale de silabă — de la structura „labială, dentală, prepalatală" s-a ajuns la o structură în care ultima silabă începe cu o dentală; de remarcat că, împotriva normelor ortografice în vigoare, *maștera* admite și silabația *ma-ște-ră*, deci cu o prepalatală la începutul celei de-a doua silabe, întocmai ca în *pîncete*).

Mălăgenie. A fost înregistrat în Transilvania, cu sensul de „om lipsit de energie, moale, neajutorat". Cu siguranță, autorii care au folosit această notație, menținută în DLR — este vorba de Teofil Frîncu și George Candrea —, au „literarizat" o formă pronunțată cu [j] în silaba accentuată; prin urmare, avem a face, de fapt, cu *mălăjenie*. Sensul cuvîntului ne permite să vedem aici un derivat cu sufixul *-enie* de la *málaj* „stafide", înregistrat în DLR, ca variantă, s.v. *májolo* (menționăm, în treacăt, că etimonul indicat, magh. *malozsa*, se potrivește numai pentru *malaj* și pentru celelalte variante înșirate la sfîrșitul articolului, în timp ce *mojolo* trebuie derivat din forma maghiară mai nouă *mazsola*; cu privire la variantele cuvîntului maghiar, vezi Miklós Fogarasi, „Istituto Orientale di Napoli. Annali", Sezione Linguistica, VIII, 1968, p. 204). Pentru legătura dintre sensurile „stafide" și „moale", cf. cele arătate mai jos, s.v. *molojînos*, iar pentru caracterul concret al sensului lui *mălăgenie* (derivatele cu *-enie* sînt de obicei abstracte), cf. *moliciune* „epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie" (DLR, s.v., sensul 2). „Literarizarea" greșită cu care avem a face aici apare și în *predlogenie* (= *predlojenie*), discutat de Theodor Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968, p. 294—295.

Melegar. Avem în vedere cuvîntul cu sensul „bazin de lemn în care cade minereul sfărîmat din șteampurile țărănești" (în DLR, *melegar* [3]), identic ca formă cu cel care înseamnă „răsadniță" (în DLR, *melegar* [2]). După părerea noastră, cel dintîi nu reprezintă altceva decît rezultatul unei extensiuni de sens: întrucît în construcția unui anumit tip de răsadniță se folosesc scînduri care alcătuiesc un fel de bazin (vezi, în CADE, fig. 4088, dată ca ilustrație pentru cuvîntul *răsadniță*), *melegar* „răsadniță" (< magh. *melegágy*) a putut ajunge să denumească și un b a z i n cu alte destinații decît aceea de a conține pămîntul special în care se cultivă răsadurile.

Minuțe. Cuvîntul (pl.) este un nume de plantă — „bănuți *(Bellis perennis)*" — și, după cum rezultă din izvoarele la care trimite DLR, a fost înregistrat în Banat. Provine, fără îndoială, din germ. *Münze* „bani". Tratamentul vocalei din silaba inițială este cel așteptat: cf., în DLR, *miță* „capelă, chipiu" < germ. *Mütze* și, în *Dicționarul* lui Tache Papahagi, ar. *mințâ* „galben, monnaie d'or autrichienne", cu aceeași origine ca și *minuțe*; vezi, în DLR, și *mințmeșter* „meșter care lucrează la baterea monezilor", explicat ca format „după germ. *Münzmeister*". Prezența lui [u] în partea finală a cuvîntului se explică prin influența cuvintelor deri-

vate cu sufixul *-uț*, printre care se numără multe nume de plante; evident, în primul rînd trebuie avut în vedere *bănuț(i)*, sinonim cu *minuțe*.

Mircoli. După părerea noastră, avem a face cu un derivat de la *mică* „fărîmă" (< lat. *mica*), pentru care vezi LR XVIII, 1969, 1, p. 90—92 și bibliografia indicată acolo (profităm de acest prilej pentru a semnala că expresia *mici* [*și*] *fărîme*, pe care am discutat-o în revista citată, are un corespondent aproximativ în occitană; este vorba de expresia *a chicas e micas* „par petits morceaux, peu à peu, par bribes", ale cărei elemente principale, *chica* și *mica* [< lat. *mica*] au sensul de „petit morceau" și, respectiv, „mie"; vezi Louis Alibert, *Dictionnaire occitan-français*, Toulouse, 1966, s.v. *chic* și *mica*).

Mircoli intră în categoria, destul de bogată, a verbelor derivate cu sufixul *-li*, de care s-a ocupat acad. Al. Graur, în BL IV, 1936, p. 90—97. După cum a remarcat domnia-sa, *loc. cit.*, p. 95, cînd silaba inițială a verbelor în discuție se termină în consoană, aceasta este, de cele mai multe ori, [r]; ea a putut să apară, credem, în *mircoli*, sub influența unor verbe de tipul *cărcăli (cîrcăli)*, *chercheli (chirchili, chiurchiuli)*, *perpeli*, *zvîrcoli*. Pe de altă parte, același autor a observat (*ibidem*, p. 96) că cele mai multe dintre verbele derivate cu sufixul *-li* au un caracter imitativ și a emis părerea conform căreia „quelques-uns ont peut-être leur origine dans un mot du vocabulaire courant, qui a été modifié de manière à rendre un bruit ou un geste"; apariția lui [r] într-un verb cu sensul de „a sfărîma" poate fi deci explicată și în acest mod.

Cît despre vocalismul celei de-a doua silabe, este greu de spus dacă [o], în locul lui [ă] așteptat, a apărut sub influența numeroaselor derivate în *-li* care conțin o vocală rotunjită în silaba care precedă sufixul (căci și [ă] este frecvent în această poziție); ne mulțumim să menționăm că fluctuația [ă]~[o] nu este neobișnuită în cuvinte asemănătoare ca structură cu *mircoli* < **mi(r)căli* (cf., în lista dată de acad. Al. Graur: *drămăli — dîrmoli*, *motofăli — motofoli*; în DLR *mînzăli — mînzoli*).

Mînțată. Acest nume al unui dans popular este, cu siguranță, rezultatul unei haplologii: punctul de plecare al formei în discuție a fost * *mînînțata* (* *mănînțata*), participiul substantivat al unei variante a verbului *a mărunți*; cf., pe de o parte, *mărunța* și *mănunța*, variante ale lui *mărunți*, și, pe de altă parte, variantele *mănînțel*, *mînînțel* ale adjectivului *mărunțel* (prezente, toate, în DLR). Menționăm, în sprijinul etimologiei propuse, numele de dansuri *mănînțica* și *mănînțelul*, înregistrate în DLR, s.v. *mărunțel* (sensul I, 5°), la care se poate adăuga *mărunțita* „numele unui dans popular, cu mișcări scurte și repezi", înregistrat de D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*, București, 1967, p. 162. Haplologia invocată de noi pentru a explica pe *mînțată* a dus și la apariția formelor *mînțel* (< *mînînțel*) și *mînțușuri* (< *mînînțușuri*), pentru care vezi DLR, s.v. *mărunțel*, respectiv, *mărunțuș*.

Mîrșă. În DLR figurează două articole cu acest titlu: *mîrșă* [1] „oaie slabă" și *mîrșă* [2] „nadă, momeală"; în primul caz am avea a face cu un derivat regresiv de la *mîrșav*, în celălalt cu un cuvînt cu etimologia necu-

noscută. După părerea noastră, este vorba de unul şi acelaşi cuvînt, de origine slavă : cf. v. sl. мрѣша „cadaver", înregistrat de F. Miklosich, *Lexicon*. De la sensul de „cadavru, hoit" s-a ajuns, pe de o parte, la cel de sub *mîrşă* [2] datorită faptului că hoiturile sînt folosite de vînători ca momeală, iar, pe de altă parte, la sensul de „animal slab" sau, prin restricţie, „oaie slabă" ; cf. *mortăciune* „fiinţă foarte slabă, lipsită de energie, de vigoare" (DLR, s.v., sensul I 1) şi *mărţînă* „iapă slabă" (DLR, s.v., sensul 1) < bg. мърцина „cadavru de animal". Cu aceste din urmă sensuri, *mîrşă* (înregistrat în regiunea Munţilor Apuseni şi prin Năsăud) are (în Bucovina, în Maramureş şi în apropiere de Beiuş) un dublet, împrumutat, recent, din ucraineană : *merşă* „nume dat unui animal (mai ales cal sau oaie) bătrîn, istovit" < ucr. мерша „hoit" ; după cum se poate constata, sensul lui *merşă* este rezultatul aceleiaşi evoluţii ca şi în cazul lui *mîrşă* [1].

Mlagnoasă. În partea etimologică a articolului cu acest titlu apare trimiterea „cf. m l a c ă", acceptabilă din punct de vedere formal şi, într-o oarecare măsură, justificată de trăsăturile semantice pe care, după DLR, le au în comun *mlacă* „loc apătos, mocirlos ; mlaştină, smîrc" şi *mlagnoasă*, glosat astfel : „(regional, despre ape) care are gust sălciu". Dacă, cu toate acestea, *mlagnoasă* poartă menţiunea „etimologia necunoscută", putem trage concluzia că autorii DLR au văzut o piedică în calea explicării lui *mlagnoasă* prin *mlacă* fie în prezenţa lui *-n-* (derivatul aşteptat este *mlăcos, -oasă*, înregistrat în DLR, cu sensul „(despre terenuri) mlăştinos, mocirlos", la Dionisie Eclesiarcul), fie în deosebirea — socotită, totuşi, prea mare — dintre sensurile cuvintelor în discuţie, fie, în sfîrşit, în amîndoi aceşti factori. Ne propunem să arătăm, în cele ce urmează, că dificultăţile menţionate pot fi înlăturate.

După părerea noastră, din numeroasele derivate cu sufixul *-os* adăugat unui radical terminat în *-n* (cf., din aceeaşi sferă semantică, *mîrvinos, mlăştinos, rovinos* etc.), evident, pornind de la cele analizabile, cu sau fără *-n* în cuvîntul de bază *(moinos*, ca şi *bufnos)*, s-a putut detaşa un nou sufix, *-nos*, a cărui consoană iniţială a provocat sonorizarea velarei din *mlac-* (cf. varianta *mogni* a lui *mocni*). Notăm, cu titlu de curiozitate, că o „anomalie" asemănătoare se constată la un derivat slav de la prototipul aceluiaşi radical : în sl. * *mlaktina*, care, devenit **mlaştina*, a fost împrumutat de limba română, poate fi identificat sufixul *-ina* (nu * *-tina*), iar prezenţa lui *-t-* se explică printr-o falsă analiză a mediobulg. *bal'tina* sau *baltina* (G. Mihăilă, SCL XIII, 1962, 3, p. 384). Ca formaţie, *mlagnoasă* poate fi deci explicat. Adăugăm, în legătură cu aspectul fonetic al termenului, că, întrucît acesta apare într-o localitate — punctul 95 din ALR (Scărişoara, în Munţii Apuseni) — din aria în care [ă] pretonic devine [a] (vezi hărţile publicate de R. Todoran în SCL V, 1954, 1—2, p. 65, 66, 68, 70), forma „literarizată" inserată în DLR ar fi trebuit să fie *mlăgnoasă*.

În ce priveşte sensul, lucrurile devin foarte simple de îndată ce facem o rectificare necesară. În localitatea în care a fost înregistrat *mlagnoasă* răspunsul complet dat la întrebarea pentru „(apă) sălcie" (acesta este titlul hărţii corespunzătoare) sună astfel : *mlagnoasă ori baltoasă*. Este

clar că *mlagnoasă* nu înseamnă „sălcie", ci „mîloasă, mocirloasă". Evident apa mîloasă nu are un gust plăcut — deci ea poate fi numită s ă l c i e —, dar ceea ce ne interesează aici este faptul că nu orice apă sălcie provine neapărat dintr-o m l a c ă; prin urmare, strînsa legătură semantică dintre *mlagnoasă* şi *mlacă* iese la iveală numai dacă pentru primul dintre cele două cuvinte avem în vedere nu sensul dat de DLR, ci pe cel de „mîloasă, mlăştinoasă", în deplină concordanţă cu răspunsul subiectului din punctul 95 al ALR. Pe harta la care ne-am referit (ALR II, serie nouă, vol. IV, h. 1129) nu se indică în ce mod a fost formulată întrebarea privitoare la „(apă) sălcie", dar putem fi siguri că — întocmai ca în atîtea alte cazuri — nu toate răspunsurile i-au oferit anchetatorului exact ceea ce dorea să obţină şi că, în consecinţă, nu toţi termenii înregistraţi sînt perfect sinonimi cu adjectivul din titlul hărţii (glosarea din DLR pare a se baza pe a d m i t e r e a acestei sinonimii). În sprijinul afirmaţiei noastre şi, totodată, al etimologiei *mlagnoasă (mlăgnoasă)* < *mlacă* pot fi citate, de exemplu, răspunsurile din punctele 362 (*beltită*, glosat „adică de la baltă") şi 784 *(glodoasă)*.

Molastină. Sensul („mlaştină") şi forma cuvîntului (învechit, atestat în această formă numai în „Albina românească" 1829) dovedesc existenţa unei legături între *molástină* şi *mlaştină*. O legătură există însă, după părerea noastră, şi între *molastină* şi germ. *Morast*, cu acelaşi sens : cuvîntul împrumutat din germană a fost modificat (înlocuirea lui [r] cu [l], adăugarea terminaţiei *-ină*) după modelul sinonimului mai vechi ; un fenomen asemănător a dus la apariţia variantei regionale *moraştină* (de data aceasta, [r] s-a menţinut, dar [s] a fost înlocuit cu [ş] ; *-ină* a apărut, şi aici, ca în *molastină*).

Molojînos. Amîndouă sensurile acestui cuvînt (înregistrat în Transilvania) — cel de „moale (despre mămăligă)" şi cel care apare în citatul *Molînjinos se zice despre lînă cînd e umedă* (după părerea noastră, „flasc", nu „umed", cum se glosează în DLR) — trebuie puse în legătură cu sensul de „stafide" al lui *molojauă* (ALR II SN IV, h. 1138, punctul 235), transcris, greşit, *molojană* şi înregistrat în DLR, ca variantă, s.v. *mojolo* (vezi aici mai sus, s. v. *mălăgenie*). Fluctuaţia [o] sau [u]~[ă] sau [î] în poziţie pretonică este frecventă (cf. *modorănie — mădărănie, mulăceag — mălăceag, muşcătură — mîşcătură*), aşa încît prezenţa lui [î] în varianta *molînjinos* nu pune nici o problemă (de observat, în plus, că silaba precedentă conţine un [o], fapt care ne permite să vedem, eventual, în [î] din varianta discutată rezultatul unei disimilări) ; pentru [n] cf. *mînji* cu varianta *măji*. O ultimă observaţie : în forma „literarizată", cuvîntul din titlul acestei note ar trebui scris *molojinos* (cu *i*, nu cu *î*) ; gradul de închidere al vocalei din penultima silabă ar fi, în acest fel, redat întocmai, dar — conform uzului — nu s-ar ţine seamă de particularitatea dialectală (corespunzătoare unei legi fonetice) conform căreia vocalele anterioare precedate de [j] (evident, nu şi de [j] < [ğ]) devin mediale (cf. *dojană — dojeni*, nu *dojăni*, în forma „literarizată" ; *jir*, nu *jîr* etc.).

Morniţă. Denumeşte, prin Moldova şi Bucovina, o „specie de ţînţar foarte mic". Cuvîntul provine, fără îndoială, din *mornăi* „(regional, despre

albine și muște) a bîzîi, a zumzăi" (DLR, s.v. *mormăi*). Ca formație, *morniță* reprezintă un caz analog cu cel al lui *gîndac*, pentru care vezi DA, s.v. : „dintr-un tip slav * *gądakъ* (propriu « bîzîitor », de la tulpina *gąd-* ...)".

Mudă. Cuvîntul este glosat „totalitatea sforilor cu care se strîng pînzele la o corabie" și el a fost preluat de DLR din dicționarul lui August Scriban, unde apare însă o definiție întrucîtva diferită și, după cum vom vedea, mai exactă : „niște sfori de făcut pînza (vela) mai mică cînd bate vîntu[l] prea tare". Autorul citat propune, cu semn de întrebare, o etimologie — „turc. [d. it.] *muda*, schimbare?" — care nu a fost acceptată de DLR, dar care este, în esență, corectă. Făcînd această ultimă afirmație, ne întemeiem, în primul rînd, pe informațiile furnizate de Henry & Renée Kahane, Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant. Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Urbana, 1958, p. 315 : în turcă există un cuvînt *muda* „rope used to shorten a sail, when the wind is strong" (deci cu sensul dat de A. Scriban pentru rom. *mudă*), împrumutat — ca atîtea alte elemente ale terminologiei nautice — din venețiană (veneț. *muda* „change"). Ngr. μούδα „reef" (sens pe care îl are, de altfel, și cuvîntul turcesc), menționat în același loc, și bulg. *muda* „pînză strînsă, înfășurată" (Ana Spasova, „Bălgarski ezik" XIV, 1964, 4—5, p. 393) nu concordă întocmai, din punct de vedere semantic, cu cuvîntul românesc, așa încît pot fi eliminate din discuție. Cu privire la bulg. *muda* este necesar să adăugăm că el a fost înregistrat în partea de sud a litoralului bulgar (Sozopol ; vezi Ana Spasova, *loc. cit.*), ceea ce face puțin probabilă, și sub un alt aspect, ipoteza conform căreia româna ar fi împrumutat din bulgară termenul în discuție (cf. observațiile noastre din „Bolletino dell' Atlante linguistico mediterraneo" 10—12, 1968—1970, p. 131). În concluzie, etimologia propusă de A. Scriban urmează să fie acceptată ca sigură, cu precizarea că pentru a explica cuvîntul românesc trebuie să plecăm nu de la sensul de „schimbare" al termenului turcesc, ci de la același sens tehnic pe care-l întîlnim și în rom. *mudă*.

Iunie 1971 ANDREI AVRAM

Bolmojí. Verbul, cu variantele **bălmojí, bălmăjí** și cu derivatele subst. **bălmăjeală** („amestecătură, încurcătură, zăpăceală") și, regresiv, **bolmoájă** („farmec, vrajă" — în superstiții), are, după DM, sensurile :

„1. a amesteca mai multe lucruri ; a încurca ✦ a zăpăci pe cineva cu vorba ;

2. a vorbi ceva încurcat ; a îngăima".

Același dicționar indică drept etimon subst. *bálmoș*, var. *bálmuș* („mîncare făcută din caș dulce de oaie fiert în lapte sau în unt și la care se adaugă puțin mălai")[1]. Dacă între sensul subst. *balmuș* și al verbului

[1] Etimologia este preluată, de altfel, din dicționarele anterioare. O împărtășesc TDRG, DA, Scriban, Ciorănescu, DER, fiind acceptată și de acad. Iorgu Iordan, în BPH, II, 1935, p. 184, nota 3. Se pare că și Laurian și Massim, *Glossariu* ... (s.v. *balmesire*) admit implicit aceeași etimologie, definind verbul : „a face ca un *balmesiu*". Cihac nu înserează cuvîntul. În dezacord cu această etimologie se declară N. Drăganu, în DR, V, 1927—1928, p. 330 și urm., propunînd : var. *bălmăji* < **bălj̆ămi* < magh. *balzsam* „balsam", etimologie reprodusă și de Ciorănescu, *ibidem*.

bolmoji există un sem comun („amestec/a/"), deci etimologia ar fi, măcar parțial, justificată în privința semnificatului, evoluția semnificantului nu reiese însă tocmai limpede — nu se vede de ce s-a produs sonorizarea *ș* > *j*, care nu mai are loc în alte cazuri similare : *moașă* > *moși*, *roș(u)* > *(în)roși* etc.

E drept că verbul se caracterizează prin simbolism fonetic (achiziționat — în cazul în care etimologia citată mai sus ar fi cea justă), ceea ce l-ar apropia de verbele onomatopeice, în situația cărora sonorizarea unor consoane, mai ales finale, ale bazei de derivare este un fenomen curent. E suficient exemplul : *hîrș* ! > *hîrșîi*, dar și *hîrjîi* [2]. Există însă o condiție pentru ca fenomenul să se producă : baza de derivare să fie ea însăși onomatopeică [3].

Verbul are într-adevăr un fonetism simbolic achiziționat, este deci un verb *devenit onomatopeic* (să se compare armonizarea vocalelor din variantele *bolmoji*/*bălmăji*), dar fără să fie derivat numaidecît de la *balmoș*.

Se pare că avem a face cu un verb din aceeași categorie cu *bodogăni*, *boscorodi*, *blodogori*, comentate de V. Bogrea[4] și acad. Al. Graur [5]. Verbele citate provin din crîmpeie ale textelor bisericești în limba slavonă, pe care poporenii, auzindu-le des repetate în biserică dar neînțelegîndu-le (percepîndu-le, adică, numai fonic, dar neputîndu-le interpreta și semantic), au început să le imite, utilizîndu-le ca verbe de sine stătătoare în situațiile cînd voiau să caracterizeze o vorbire neînțeleasă, încurcată, încîlcită.

Așadar, dacă :

bodogăni < * bogodăni (bogodoni) cf. v. sl. **богодань** ș.a. compuse cu **богъ**,

blodogori și *blogodorí* < v. sl. **благодарити**,

boscorodi < v. sl. **богородица**[6],

e posibil ca, în mod asemănător, verbul **bolmojí** să derive dintr-un intermediar * *bojmoli* (cum se vede mai sus, metateza e obișnuită la acest tip de verbe), în care să se fi contopit : 1.o formă a subst. v. sl. **богъ** (voc. **боже** ! . . .) sau un derivat de la acesta, de felul adj. **божии**, cu 2. o formă a verbului v. sl. **молити (сѧ)**.

Toate verbele amintite aici alcătuiesc un grup interesant de *transferuri semiotice* **monoplane (unilaterale)** dintr-un sistem lingvistic într-altul : se împrumută — cu alte cuvinte — numai semnificantul, complet desprins de semnificatul corespunzător din sistemul de semne originar (ceea ce înlesnește alterarea complexului sonor prin asimilări armonice, metateze) și acesta achiziționează un cu totul alt semnificat în noul sistem lingvistic

---

[2] Exemple de aceeași natură la S. Pușcariu, *Despre onomatopee în limba română*, DR, I, 1921, p. 92, unde se vorbește de „schimbul dintre consoane afone și fonice".

[3] Sonorizarea lui *ș*, explicabilă la rigoare prin „expresivitatea mai mare" a lui *j*, e un fenomen foarte rar, în alte situații. Mai probabil totuși ca variantele cu *ș* ale verbului pe care îl discutăm *(bălmoși, bălmăși)* sau cele cu *u* (dar cu *j* păstrat: *bălmuji*), pentru care vezi DA, TDRG, s.v., să fi luat naștere din apropierea fonetică a verbului, pe care îl explicăm altfel, de subst. *balmoș*, var. *balmuș*.

[4] DR, II, 1922, p. 899.

[5] *Etimologii românești*, Edit. Acad., București, 1963, p. 62 și 63—64.

[6] Această etimologie e dată de acad. Al. Graur, *ibidem*, în dezacord cu Bogrea, DR, IV, 1927, p. 795, care propune ca etimon ucr. *божкородитu* „Hokus Pokus treiben" (vezi acum și V. Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 197—198). De altfel, N. Drăganu, *ibidem*, p. 332, nota 2, presupune că ucr. *božkoroditi* < rom. *boscorodi* cu *s* > ž sub influența formelor cu ž ale lui *bogă*.

de semne în care se încadrează, după ce depăşeşte stadiul de semnal şi de element de *vorbire (parole)* [7]. De remarcat că semnificatul achiziţionat în noul sistem este de natură *metalingvistică* ; el se referă nu atît la conţinutul comunicării, cît mai ales la modul funcţionării procesului de comunicare : cele patru verbe apar de obicei în contexte de felul „ce tot ~ eşti acolo ?", în care sensul lor comun este „spui/vorbeşti în aşa fel, încît nu înţeleg". Vorbitorul e conştient că se află în prezenţa unui mesaj emis, dar tot atît de conştient este că nu-l poate decoda, că nu se poate institui în receptor deplin al mesajului, pe care l-a perceput „unilateral". Folosirea unuia din cele patru verbe în replica interogativă de tipul contextului citat urmăreşte să determine repetarea clară a mesajului de către emiţător.

De unde ar rezulta că ordinea sensurilor lui **bolmojí** este, nu numai din punct de vedere diacronic, dar şi ca frecvenţă în sincronie, inversă faţă de cea dată de DM. Acest fapt, ca şi etimologia propusă aici, n-ar exclude posibilitatea ca primul sens dat de dicţionarul citat, ca şi de celelalte (sens mai rar şi mai nou, în orice caz ulterior în raport cu sensul „a îngăima"), să fi apărut la verbul în discuţie şi printr-o apropiere a variantei **bălmoji** de subst. *balmoş*, ca şi variantele cu *ş* ale verbului, sau cele cu *j* ale substantivului *(balmuj, balmăj)*.

C. DOMINTE

[7] Vezi *Interjecţia şi onomatopeea în limba română* (sub tipar la AUB), primul alineat de sub **1.1.2.** şi nota 4. Există şi un subtip de *transfer semiotic monoplan* diametral opus acestuia : este ceea ce se cunoaşte sub numele de *calc semantic* (prin care se împrumută numai *semnificatul* unui semn lingvistic străin, care se ataşează la semnificantul unui semn din sistemul în care s-a produs transferul), dar, pe cînd în acest din urmă caz vorbitorii trebuie să cunoască ambele sisteme lingvistice (să fie bilingvi), pentru tipul de transfer discutat mai sus bilingvismul e exclus,

UN TEXT POLEMIC ROMÂNESC DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA

DE

ALEXANDRU MAREŞ

1. Literatura românească înregistrează prima lucrare de polemică cu *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, publicat în 1645. După cum indică însuşi titlul, cartea mitropolitului Varlaam era o replică la adresa *Catehismului* calvin, tipărit în satul Prisac în anul 1640, pe cheltuiala lui Gheorghe Csulay, predicatorul Curţii lui Rákoczy. Despre o altă lucrare similară românească, îndreptată, de asemenea, împotriva profesiunii de credinţă calvină, şi, probabil, anterioară tipăriturii lui Varlaam, literatura noastră de specialitate nu are cunoştinţă. Un astfel de text, rămas necunoscut pînă în prezent, dar existent într-un manuscris din secolul al XVII-lea, ne propunem să prezentăm în articolul de faţă.

2. Manuscrisul în cauză aparţine fondului de manuscrise româneşti al Bibliotecii Academiei şi este înregistrat sub nr. 4818. Este un volum în 4^0, conţinînd 210 file numerotate de maşină, şi prezintă legături noi în pînză. Conţine în ordinea scrierii lor următoarele texte : f. 1^r—18^v : *Psalmii* (Catisma întîi — text slavon cu traducere românească alternativă); f. 19^r—41^v : *Psalmii utreniei* (text românesc); f. 42^r—65^v : *Spunerea legiei creştineşti cu răspuns* (text românesc); f. 66^r—171^v : *Octoih*, conţinînd oficiul celor opt glasuri de sîmbătă seara, şi *Svetilnele* (text românesc); f. 172^r—209^v : *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* (indicaţiile tipiconale în româneşte, iar textul rugăciunilor în slavonă). Unor intervenţii ulterioare de copişti le datorăm o molitvă pentru guşă (f. 23^v), o însemnare din anul 1721 (vezi nota 6 de la p. 591) şi o filă adăugată (f. 210) cu un text românesc neidentificat (incipit : ... *păcatele tale, cel fără păcate, fiiul lui Dumnădzău*...).

Textele sînt scrise cu cerneală brună, iar cu cerneală roşie sînt notate titlurile, indicaţiile tipiconale şi iniţialele (unele imită iniţialele tipăriturilor din secolul al XVI-lea [1]). Întîlnim, de asemenea, o mare varietate

[1] Astfel apare la p. 93^r ρ cu coroană deasupra. Pentru apariţia acestei iniţiale în tipăriturile slavone vezi articolele noastre din LR, XIX, 1970, nr. 6, p. 529, 531, şi din SCL, XXI, (1970), nr. 6, p. 656.

de ornamente colorate în roşu, bronz şi brun (p. 1[r], 19[r], 42[r], 66[r], 77[r], 87[r], 113[v], 127[v], 140[r], 148[r], 159[r], 172[r], 180[r]). Scrierea imită tiparul şi este caracteristică pentru manuscrisele transilvănene din secolul al XVII-lea.

Hîrtia manuscrisului este de mai multe feluri, prezentînd variante care aparţin la 8 tipuri distincte de filigrane : *1* cerb încadrat de iniţialele *C* şi *R*; *2* stemă reprezentînd poarta unei cetăţi încadrată de 2 turnuri; *3* vultur bicefal (probabil stema oraşului Kempten); *4* stemă avînd în interior un corn de vînătoare, iar deasupra iniţiala *B*; *5* stema oraşului Ravensburg; *6* stemă reprezentînd un strugure încadrat de iniţialele MM; *7* marca fabricii din Sankt Pölten Upper Mill — Stattersdorf; *8* stemă terminată în partea superioară printr-o coroană.

Deşi textele sînt scrise de aceeaşi mînă, scrierea lor s-a efectuat la intervale diferite de timp. Această constatare este impusă, pe de o parte, de felul cum se succedă filigranele în funcţie de texte [2], iar pe de altă parte de faptul că unele dintre texte prezintă o numerotaţie aparte a caietelor [3]. Trebuie semnalat, de asemenea, faptul că, exceptînd *Psalmii* din Catisma întîi (ps. 1—8), restul textelor nu se păstrează integral [4]. Este posibil ca autorul lor să le fi reunit laolaltă pe toate creînd astfel un fel de *Sbornic*. Alăturarea textelor a fost favorizată şi de destinaţia lor, în mare parte identică; cu excepţia *Spunerii legiei creştineşti cu răspuns*, celelalte bucăţi găseau întrebuinţare în cadrul slujbei religioase.

3. Dintre textele pe care le conţine acest manuscris atrage îndeosebi atenţia *Spunerea legiei creştineşti cu răspuns*. După titlu avem a face cu un catehism polemic, în genul *Răspunsului împotriva Catihismusului calvinesc*. Într-o mare parte a sa, *Spunerea legiei cu răspuns* este un dialog între *Hristiian* şi *Liuter*. Ca şi în cartea mitropolitului Varlaam, în ms. rom. 4818 „răspunsul ortodox" vizează pe calvini (termenul de *liuturi*, folosit în lucrare, trebuie luat în accepţia generică de „protestanţi" şi se referă, neîndoios, la calvini, aşa cum se va vedea în cele ce urmează).

Cînd a fost alcătuită această scriere şi cu ce prilej? În Transilvania, calvinismul a devenit religie receptă în 1564, iar foarte curînd au început să se facă simţite şi eforturile calvinilor unguri pentru cîştigarea românilor la noua credinţă. După moartea lui Ioan Sigismund (1571), aceste acţiuni scad în intensitate şi, deşi românii calvini primesc în 1577 dreptul de a-şi alege un nou superintendent în locul celui mort, ierarhia ortodoxă fusese între timp restabilită (1574). Poziţia bisericii ortodoxe din

[2] Repartiţia filigranelor pe texte este următoarea : *Psalmii* (Catisma întîi) — tipul 1; *Psalmii utreniei* — tipul 5, 6, 8; *Spunerea legiei cu răspuns* — tipul 7; *Octoihul* — 2, 3, 4; *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* — 4, 7.

[3] La legarea manuscrisului, marginile filelor au fost tăiate; cu acest prilej au fost înlăturate o parte din signaturile caietelor. Totuşi, la unele texte se mai distinge o parte din cifrele care numerotau caietele. Astfel, la *Psalmii* din Catisma întîi, primul caiet păstrează numerotaţia ѧ pe ultima filă (f. 8[v]); *Spunerea legiei cu răspuns* prezintă signaturile ѧ (f. 42[r]), ѕ (f. 50[r]), ґ (f. 58[r]). La *Octoih* signaturile chirilice sînt vizibile la caietele : întîi (ѧ — f. 73[v]), al treilea (ґ — f. 86[v]), al cincilea (ѕ — f. 95[r]), al şaselea ѕ — f. 103[r]), al şaptelea (ѕ — f. 111[r]), al optulea (ѡ — 126[v]), al nouălea (ѳ — 127[r]). La *Liturghier* signaturile chirilice (ѧ, ѕ, ґ, ѧ) sînt vizibile pe prima şi pe ultima filă a caietelor respective.

[4] La *Psalmii utreniei*, ultimului caiet, al treilea (f. 35—41), îi lipseşte fila finală. *Spunerea legiei cu răspuns* păstrează numai o mică parte din textul iniţial, al cărui cuprins este amintit la f. 48[v] — 49[r]. Textul *Svetilnelor*, din anexa *Octoihului*, se întrerupe brusc cu ultimul rînd al f. 171[v]. Din ultimul caiet păstrat (f. 167—171) lipsesc trei file. Textul lipsă din *Svetilne* necesita numai 1 1/2 filă (adică 3 pagini). Pe ultimele 3 pagini este posibil să fi urmat *Evangheliile învierei*, plasate, în mod obişnuit, după *Svetilne*.

Transilvania se întăreşte şi mai mult din 1595, cînd, în urma tratatului încheiat între Mihai Viteazul şi Sigismund Bathory, ea trece sub jurisdicţia mitropolitului din Tîrgovişte [5]. Propaganda calvină în mijlocul românilor reînvie în secolul al XVII-lea sub principele Gavril Bethlen, care, în sprijinul politicii sale, a cerut chiar ajutorul patriarhului de Constantinopol, Chiril Lucaris. Însă adevăratul iniţiator al propagandei calvine între români, cel care a continuat cu metodă şi perseverenţă politica începută de Bethlen, a fost George Rákoczy. În timpul domniei acestuia se statornicesc normele de conduită pentru clerul ortodox, se trasează sarcini precise episcopilor români şi se traduc şi se tipăresc cărţi necesare calvinizării românilor. Această linie se continuă cu aceeaşi sîrguinţă şi sub principii următori, George Rákoczy II şi Mihai Apaffy, pînă în momentul intrării Ardealului în stăpînirea imperialilor (1686), cînd calvinismul pierde poziţiile cîştigate în rîndurile românilor.

Pentru a stabili epoca în care a fost scrisă *Spunerea legiei cu răspuns* am întreprins examenul hîrtiei pe care sînt scrise textele din ms. 4818[6]. Lucrarea atît cît se păstrează (primele trei caiete) este scrisă în întregime pe hîrtie de provenienţă austriacă, prezentînd marca fabricii din Sankt Pölten Upper Mill-Stattersdorf. Tipul de filigran întîlnit în textul nostru a circulat în Austria de jos, pe hîrtia unor documente din perioada 1638—1661 [7]. Variantele aparţinînd acestui tip din *Spunerea legiei cu răspuns* (fig. 1 şi 2) nu se regăsesc în catalogul lui Eineder. În schimb, ele apar pe hîrtia unor documente din 1642 [8]. Textul de care ne ocupăm trebuie să fi fost scris în jurul acestei date (1642 ± cîţiva ani). Şi celelalte texte din ms. rom. 4818, care aparţin aceluiaşi copist, prezintă filigrane din perioada 1641—1643. *Psalmii vecerniei* (f. 1—18) prezintă două variante ale tipului de filigran *cerb* încadrat de iniţialele *C* şi *R*, atestat în colecţia lui Kemény între 1640 şi 1642 [9]. Una din variante (fig. 3) a fost întîlnită de noi în documente din anul 1643 [10]. *Psalmii utreniei* (f. 19—41) prezintă trei tipuri de filigran (fig. 4, 5, 6), dintre care am identificat în cataloagele de filigrane numai pe acela reprezentînd stema oraşului Ravensburg [11] (fig. 4).

---

[5] Augustin Bunea, *Vechile episcopii româneşti a Vadului, Geoagiului, Silvaşului şi Bălgradului*, Blaj, 1902, p. 63.

[6] Ce se poate spune cu siguranţă este că textele acestui manuscris sînt anterioare anului 1721, menţionat într-o însemnare pe f. 139^{v}: *Cîndu s-au tocmitu popa Moisiiu la Giuncu. S-au tocmit în postul [ma]re şi au fostu atunci popit n-ace[l]a anu la vlădica Vichentie, arhipiscopul Arad[u]lui şi au fostu împărat Caroli la [D?]va? şi amu fostu la vîrsta de 20 şi 5 de ai. Scrîs Moisi vŭ lĕt 1721.* Giuncul forma în trecut un singur sat. Astăzi îi corespund satele Dumbrava-de-Sus şi Dumbrava-de-Jos din regiunea Hunedoara (vezi *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, întocmit de Coriolan Suciu, vol. I A — N, Bucureşti, 1967, p. 213).

[7] Vezi reproduceri la Josephus Kemény, *Signa interna Chartarum Saeculo XIV, XV, XVI, XVII et XVIII, in Transsilvania olim obviarum. Collegit*, Tomus I (1358—1671), p. 173 şi 189 (lucrare în manuscris păstrată la Biblioteca de istorie din Cluj) şi la Georg Eineder, *The ancient paper-mills oft the former austro-hungarian empire and their watermarks*, Hilversun-Holland, 1960, nr. 279—288 şi p. XCII.

[8] Arhivele Statului Cluj, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*: 1642: nr. 29 (corespunzător variantei reproduse sub *1*) şi nr. 65 (corespunzător variantei de sub *2*).

[9] Josephus Kemény, *loc. cit.*, p. 188 şi 193.

[10] Arhivele Statului Cluj, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*: 1643, nr. 20, 55, 148, 150.

[11] Varianta din textul nostru este apropiată de variantele înregistrate în catalogul lui E. Laucevicius (*Papierius lietuvoje XV—XVIII a*, Vilnius, 1967, vol. I şi II) sub nr. 3284 şi 3287 din anii 1626, 1628 şi 1632; cf. Kemény, *loc. cit.*, vol. I, p. 99 (atestări din perioada 1620—1630) şi N. P. Lihačev, *Paleografičeskoe značenie bumažnychŭ vodeanych znakovŭ*, Petersburg, 1899, nr. 1972 dintr-un manuscris nedatat.

Varianta acestui tip din ms. rom. 4818 apare în documente din anii 1641—1643 [12]. *Octoihul* (f. 172—209) conţine, de asemenea, trei tipuri de filigran (fig. 7, 8, 9 şi 10). Variantele a două dintre aceste tipuri (fig. 7, 8 şi 9 [13]) sînt identice cu variantele unor documente din anii 1642—1643 [14]. În sfîrşit, *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* (f. 172—209) nu prezintă nici o noutate, sub raportul hîrtiei, care reuneşte variante întîlnite deja în *Spunerea legiei cu răspuns* (fig. 1 şi 2) şi în *Octoih* (fig. 8 şi 9), deci cu atestări documentare din anii 1642—1643. Cercetarea filigranelor (mai precis a variantelor a şapte tipuri din cele zece pe care le conţine manuscrisul) ne-a permis să stabilim că textele sînt scrise pe hîrtie care a circulat într-o perioadă foarte scurtă (1641—1643). Nu putem însă aprecia dacă intervalul stabilit pe baza atestărilor documentare coincide în realitate cu perioada în care întregul stoc de hîrtie prezentînd filigranele descrise a fost epuizat. *Spunerea legiei cu răspuns*, a cărei hîrtie este databilă în 1642, trebuie să fi fost scrisă în jurul acestei date. Se pune însă întrebarea: cît de mare trebuie apreciat acest interval pentru ca datarea textului nostru să devină sigură? Majoritatea specialiştilor opiniază pentru un interval cuprins între 5 şi 15 ani [15]. Întrucît în cataloagele care reproduc variante ale tipului caracteristic morii din Sankt Pölten nu întîlnim atestări mai vechi decît anul 1638 [16], considerăm că putem recurge, în cazul de faţă, la cifra minimă de 5 ani (deci 1642 ± 5 ani). Intervalul obţinut (1637—1647) ne permite, de altfel, să ne menţinem în cadrul perioadei de 10 ani, în care cei mai mulţi specialişti afirmă că probabilităţile de datare devin foarte mari [17]. În acest fel, scrierea textului este databilă în intervalul 1637—1647. Totuşi anumite considerente ne fac să credem că intervalul de timp în care datarea *Spunerii legiei cu răspuns*, ca şi a celorlalte texte din ms. rom. 4818, devine probabilă, nu trebuie să fi fost cu mult mai mare decît cel delimitat prin circulaţia filigranelor ($1641—1643 \pm 1$ an). Ideea stocării unor cantităţi de hîrtie, provenind din aceeaşi perioadă, dar de la mori diferite, întîmpină dificultăţi, atît timp cît hîrtia din manuscris păstrează diferenţierea pe texte (vezi hîrtia din primele 4 texte, p. 590, nota 2). În plus, dacă textele ar fi fost scrise mai tîrziu, sau, dimpotrivă, mai devreme, ar fi fost de aşteptat — dat fiind numărul lor mare (5) — ca în componenţa hîrtiei manuscrisului să fi intrat şi filigrane aparţinînd unei hîrtii atestate post 1643 sau ante 1641. În concluzie,

---

[12] Arhivele Statului Cluj, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*, 1642: nr. 203, 243 şi 1643: nr. 110; Arhivele Statului Sibiu, *Documenta litteralia*, Materia VI, nr. 463 (1641) şi nr. 469 (1643).

[13] Tipul reprezentat în fig. 8 şi 9 este prezent în colecţia lui Kemény cu variante din anii 1635 (p. 159) şi 1640 (p. 179).

[14] Arh. St. Cluj, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*. Varianta din fig. 7 apare în anul 1642: nr. 99, 123, 159. Variantele din fig. 8 şi 9 apar în anul 1642: nr. 173, 192, 202, 208, 264 şi în anul 1643: nr. 98.

[15] N. P. Lichačev, *loc. cit.*, vol. I, p. CLXXXVI; Ch. M. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, vol. I, Paris, 1907, p. XX; A. N. Mošin şi Seid M. Traljič, *Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka*, I, Zagreb, 1957, p. 16; Theodor Gerardy, *Datieren mit Hilfe von Wasserzeichen*, în „Schaumburger Studien", vol. 4, Bückeburg, 1964, p. 68; Gebhard Blücher, *Posibilităţi de datare cu ajutorul filigranelor. Un model matematic*, în „Revista bibliotecilor", XXIII, 1969, nr. 10, p. 622.

[16] Vezi Josephus Kemény, *loc. cit.*, vol. I, p. 173, şi Georg Eineder, *loc. cit.*, p. XI.

[17] Vezi N. P. Lichačev, *loc. cit.*, vol. I, p. CLXXXVI; A. N. Mošin şi Seid M. Traljič, *loc. cit.*, vol. I, p. 16; Gebhard Blücher, *op. cit.*, p. 622; cf. Ch. M. Briquet, *loc. cit.*, vol. I, p. XX.

vom afirma că datarea *Spunerii legiei cu răspuns* este posibilă în perioada 1637—1647, mai evident impunîndu-se însă anii 1640—1644 [18].

4. O altă problemă pe care o ridică acest text este aceea a alcătuirii lui. Altfel spus, este el o traducere dintr-o altă limbă, după o scriere de polemică religioasă, sau o lucrare autohtonă, împotriva unei scrieri calvine sau a unor stări de lucruri din Transilvania potrivnice credinţei şi ierarhiei ortodoxe?

Sînt cunoscute două manuscrise ruseşti, din secolul al XVIII-lea, aflate în Biblioteca „Vladimir Ilici Lenin" din Moscova, care certifică tipărirea, în decembrie 1642, la mănăstirea Trei Ierarhi, a unui *Catehism* slavon [19]. Unul dintre manuscrise reproduce foaia de titlu a cărţii, permiţîndu-ne astfel să aflăm că tipărirea s-a efectuat cu prilejul sinodului împotriva luterano-calvinilor, ţinut în Moldova, în acelaşi an (1642). Cuprinsul cărţii, împărţit pe întrebări şi răspunsuri, era îndreptat împotriva mărturisirii de credinţă tipărite de luteranul Conrald Teodoric [20]. Din descrierea care se dă celui de al doilea manuscris (copiat în 1754) aflăm că textul acuză pe luterani şi calvini că nu au preoţi [21].

Este firesc să ne întrebăm dacă *Spunerea legiei cu răspuns* nu este cumva o traducere efectuată la puţin timp după tipărirea acestui *Catehism* slavon. După cum am văzut, datarea textului pe baza examinării filigranelor permite să acceptăm ca punct de plecare această ipoteză. Şi titlul textului (*Spunerea legiei cu răspuns*) dovedeşte că avem a face cu o mărturisire de credinţă la adresa unei alte mărturisiri, deci în genul *Catehismului* slavon din 1642. Chiar incipitul textului slavon, atît cît ne este dat în catalogul lui V. I. Sreznevskii şi T. I. Pokrovskii, concordă, aproape perfect, cu începutul textului românesc; în *Sbornicul polemic* din 1754: *Gospodŭ naši Iisusĭ Hristosŭ kamenĭ věry* (= *Domnul nostru Iisus Hristos, piatra credinţei*) [22], iar în ms. rom. 4818: *Domnul nostru Iisus Hristos, făcătorul legiei* (= credinţei), f. 1r. Pentru moment nu sîntem însă în măsură să extindem mai departe comparaţia între cele două texte.

Avem, în schimb, unele indicii că versiunea românească nu este o traducere a *Catehismului* slavon din 1642. Pe de o parte, textul din *Spunerea legiei cu răspuns* conţine cîteva pasaje care vizează stări de lucruri din Transilvania şi care nu şi-ar fi putut găsi locul într-o scriere menită să combată mărturisirea de credinţă atribuită lui Chiril Lukaris. Există astfel de pasaje în care este invocat *craiul* [23] şi în care românii se plîng că nu sînt lăsaţi

---

[18] Pentru aceleaşi raţiuni expuse mai sus, celelalte texte din manuscris sînt databile mai curînd între anii 1640—1644 decît între nişte limite mai mari. În tot cazul, după cum atestă concordanţa sub raportul circulaţiei hîrtiei, aceste texte s-au scris într-o perioadă scurtă, care a putut merge pînă la cîteva luni. În ce priveşte ordinea scrierii acestor texte, putem face unele aprecieri, desigur ipotetice, asupra scrierii ultimelor trei dintre ele. Analiza filigranelor indică drept probabilă scrierea mai întîi a *Spunerii legiei cu răspuns*, urmată de *Liturghierul* slavon şi apoi de *Octoih*.

[19] Vezi BRV IV, p. 23—24.

[20] *Ibidem*, p. 24.

[21] *Ibidem*, p. 23.

[22] V. I. Sreznevskii şi T. I. Pokrovskii, *Opisanie rukopisnago otděleniia biblioteki imperatorsskoi akademii naukŭ*, vol. II, Petrograd, 1915, p. 131.

[23] Numele craiului apare pomenit şi într-o rugăciune anexată *Psalmilor utreniei*: *Spăseaşte Doamne oamenii tăi şi blagosloveaşte partea ta*, **biruire craiului nostru** *spre vrăjmaşii dăruiaşte şi cu a ta cruce oamenii tăi fereaşte* (f. 23r).

în credinţa lor, ortodoxă (*nu ne lăsaţ să ţinem cum am apucat dintîiu de la sfinţii apostoli*). Tot aici trebuie amintită includerea în rîndul ereticilor a *sîmbotaşilor*, sectă creştină întemeiată în Transilvania la sfîrşitul secolului al XVI-lea, din unitarienii extremişti, partizani ai lui Francisc David († 1579). Bazele doctrinei sîmbotaşilor, cunoscuţi şi sub denumirile de *iudaizanţi*, *cripto-socinieni* şi *sabatari* [24], au fost puse în jurul anului 1588 [25]. Împotriva lor s-au luat măsuri drastice, ei fiind proscrişi prin hotărîrile dietelor transilvănene din 1618, 1622, 1635 şi 1639 [26]. Aşadar, pomenirea sîmbotaşilor în textul românesc este evocatoare pentru diversitatea confesiunilor ardelene din secolul al XVII-lea, dar ea nu avea ce căuta într-o carte întocmită de teologi ruşi şi greci la un sinod unde nu au participat reprezentanţii românilor din Ardeal şi nici măcar ai celor din Ţara Românească [27]. Şi critica de text ne întăreşte convingerea că versiunea românească este mai curînd o elaborare autohtonă decît o traducere fidelă a *Catehismului* slavon sau a unei alte scrieri slavone similare. Citatele din *Noul Testament*, care abundă în text la tot pasul, prezintă o asemănare frapantă cu pasajele similare din versiunile moldoveneşti manuscrise din secolul al XVII-lea. Pentru fragmentele reproduse din *Faptele apostolilor* se pot stabili relaţii, în special, cu versiunea copiată în 1646 de Constantin diacul din Ghindăoani. Iată cîteva exemple :

	Spunerea legiei creştineşti cu răspuns	*Faptele apostolilor*, 1646 (ms. rom. 85)
Fapte XX, 29, 30	Eu ştiu... că după ducerea mea vor întra lupi grei întru voi de nu vor cruţa turma. Şi din voi înşivă să vor rădica oameni de vor grăi strîmb f. 43^{r}	Eu ştiu aceasta : că după ducerea mea întra-vor lupi grei întru voi de nu vor cruţa turma. Şi tocma dintru voi să vor scula omeni de vor grăi strîmb f. 81^{v}
2 Petru III, 3	La dzilele de apoi vor veni ocarnicii de vor îmbla după voia sa şi după pohtele sale f. 43^{r-v}	Că vor veni la dzilele de-apoi ocarnici de vor îmbla după pohtele sale f. 150^{v}
2 Timotei, II, 24	Iară şerbul lui Dumnădzău nu să cade să să sfădească, ce să fie blînd cătră toţ f. 47^{r}	Iară şerbul lui D «u» m < nezeu > nu se cade să să svădească, ce să fie blînd cătră toţi f. 394^{r}

Unele deosebiri faţă de copia manuscrisă a diacului Constantin se explică prin faptul că, în ms. 4818, citatele sînt uneori simplificate, renunţîndu-se la cîte un cuvînt sau grup de cuvinte. Alteori, faţă de versiunea

---

[24] Gheorghiu Bariţiu, *Catehismul calvinesc impus clerului şi poporului românesc sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, Sibiu, 1879, p. 104.

[25] *A Pallas nagy lexikona*, VI, Budapesta, p. 196.

[26] Cipariu, „Archivu pentru istoria şi filologia", p. 395, 422; Gheorghiu Bariţiu, *loc. cit.*, p. 104.

[27] N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. I, Bucureşti, 1928, p. 310.

inițială, manuscrisul din 1646 prezintă unele substituiri de termeni. Iată, de pildă, cîteva asemenea remanieri pe care le putem depista în copia diacului Constantin prin consultarea versiunii românești din ms. sl. 726 :

2 Petru, II, 1	*Spunerea legiei creștinești cu răspuns*	*Ms. sl. 726*	*Ms. rom. 85* (1646)
	Hi-vor și întru voi învățători menciunoși carii vor aduce *împărechituri* de perire și de despuitoriul cela ce i-au descumpărat... *să leapădă.*	vor hi și întru voi învățători menciunoși ce ei vor aduce *împărecheturi* de perire și de despuitoriul cela ce i-au răscumpărat pre înșii *să leapădă*	vor fi și întru voi învățători minciunoși ce ei vor aduce *erese* de perire și de despuitoriul cela ce i-a răscumpărat *să vor lepăda*
—„—, 2	Și mulți *urmeadză lor* cu necurățîi... f. 45^{a-v}	Și mulți *urmadză lor* întru necurățîi ... f. 211^{v}–212^{r}	Și mulți *vor îmbla după înși* cu necurățîi... f. 147^{r-v}

Din prezentarea în paralel a textelor s-au putut observa apropierile evidente care există între pasajele *Apostolului* din ms. rom. 4818 și cele similare din versiunea moldovenească a acestei traduceri. Textul *Spunerii legiei cu răspuns* este întrețesut cu astfel de citate, care abundă mai ales în replicile *hristiianului* [28]. Noi considerăm că aceste reproduceri biblice de lungimi variabile (de la două-trei cuvinte pînă la două-trei versete) nu sînt traduceri efectuate după un *Catehism* slavon antireformat; citatele sînt, după părerea noastră, preluate din versiuni românești contemporane (prima jumătate a veacului al XVII-lea) ale *Apostolului* și *Tetraevanghelului*. Lăsînd la o parte reproducerile din *Sfînta Scriptură*, restul textului se rezumă la mici comentarii pe marginea citatelor. Aceste intervenții au un caracter polemic și pot fi traduceri ale unei scrieri slavone antireformate, eventual ale *Catehismului* din 1642, sau rezultatul unei elaborări independente, cum ni se pare mai probabil.

Vom atrage, în special, atenția asupra modului în care se fac trimiterile la fragmentele biblice. Autorul textului a ținut să-și avertizeze cititorii asupra acestui aspect : *Printr-acea socotește și glavele din carele grăesc ei și di începăturile din carele grăim noi, că ei au capete mai puține cum scrie și în biblia noastră, căce că ei socotesc începătura povestiei, iară noi socotim începătura carea să înceape în besearecă* (f. 49^{r}). Deși în această precizare se face distincția clară între împărțirea textelor bisericești pe capitole (*glave, capete*) și zaceale (*începătura care să înceape în besearecă* = unde începe citirea textului destinat lecturii pentru slujbă), totuși atunci

[28] Majoritatea citatelor sînt din *Noul Testament* (cu o frecvență deosebită față de citatele evanghelice apar reproducerile din *Faptele Apostolilor*). În două rînduri, întîlnim și trimiteri la texte din *Vechiul Testament*. Primul citat din *Ishod*, 20 (indicat inexact *întîia și în a doua carte a lui Moisi 21*) este o îmbinare comprimată a două versete disparate, astfel că rezultatul acestei contopiri nu poate fi concludent pentru o comparație. Al doilea citat (*A doua lege*, 21 — indicat însă greșit capitolul 22) aparține cărții a cincea a lui Moisi, a cărei traducere era atestată în 1680 (vezi Timotei Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 260).

cînd efectuează trimiterile la diferite fragmente din *Noul* sau *Vechiul Testament*, autorul indică capitolul prin *zaceală*, iar zaceala prin *cap.* Spre exemplu : pentru *Fapte* XX, v. 29 şi 30, cărora le corespunde zac. 44 în textele destinate lecturii în biserică, se indică în textul nostru *Deanie, 20 de zaceale, cap. 44* (f. 2^{r}). Această neaşteptată inversare a raportului dintre zaceale şi capete ne întîmpină la toate trimiterile [29]. De altfel, în legătură cu felul în care se indică textele citate vrem să mai relevăm cîteva aspecte : *a*) nu toate citatele sînt însoţite de indicaţia necesară (pentru *2 Petru III, v. 3* se spune numai *Petrь gice* — f. 2^{r} ; la *Ioan XVIII, v.* 11 nu se precizează nimic) ; *b*) la unele trimiteri indicaţiile cifrice sînt eronate : *Romani* XVI indicat *Rimleani 6* zac ‹eale› (f. 6^{r}) ; la *Ioan*, zaceala 17 notată 7, la *Fapte*, zaceala 125 notată 25 (f. 21^{r}), iar zaceala 291 notată 21 (f. 10^{r}). Dacă cele semnalate sub *b* pot fi explicate şi ca erori de copist, inexistente într-o primă redactare, trebuie să admitem totuşi că indicaţiile extrem de vagi care însoţesc unele citate (de ex. *Petrь gice*, f. 2^{r}, sau *că spune evanghelistul şi gice*, f. 12^{r}) par a se datora celui care a alcătuit versiunea românească. Un text de genul *Catehismului* slavon din 1642, destinat să servească ortodocşilor în lupta pe plan dogmatic cu reformaţii, nu se putea dispensa de trimiteri clare şi exacte la fragmentele din *Sfînta scriptură*. Cum vedem, şi sub acest aspect, *Spunerea legiei cu răspuns* nu pare a fi o traducere fidelă a *Catehismului* din 1642 sau a unui text slavon similar. Ea poate fi totuşi o prelucrare după o asemenea scriere în care au pătruns fragmente din traducerile româneşti ale cărţilor religioase şi unele referiri cu valoare de document pentru istoria bisericii din Transilvania. De altfel, intervenţiile celor doi parteneri de polemică, luteranul şi ortodoxul, sînt notate constant în limba slavonă : *Liuter reče, Hristiian reče*. Însăşi forma *liuter* sau, prin asimilare, *lĭutur*, care abundă în text, prezintă fonetismul cu *l'* din textele slavone . Cercetarea copiilor manuscrise ruseşti după *Catehismul* tipărit la mănăstirea Trei Ierarhi va clarifica, sperăm, definitiv problema alcătuirii textului românesc. În tot cazul, scrierea emană de la un ierarh situat pe o treaptă superioară (protopop, episcop, mitropolit), care îşi putea permite să adreseze sfaturi la persoana întîi : *Printru acea puiu şi eu doao, trei cuvente din sfintele scripturi* (f. 48^{v}), *Toate aceastea scriu aicea ca să ştii răspunde* (f. 49^{v}), *Dece de vor priimi şi vor lăsa vrăjmaşii crucei, luterii, cu atîta mărturie lasu-i şi eu, iară de nu încă voiu mai aduce mărturii* (f. 58^{r}).

5. Vom discuta în continuare problema locului unde a fost scris textul, mai precis a regiunii de unde provenea copistul. Totodată vom cerceta şi problema localizării primei redactări a *Spunerii legiei cu răspuns*. Înainte însă precizăm că din analiza multilaterală a textului rezultă că acesta este o copie. Argumentele care îndrituiesc această părere sînt mai multe. Am remarcat deja o serie de inexactităţi comise în notarea indicaţiilor cifrice care însoţesc trimiterile la pasajele biblice. Scrierea trădează şi în alte locuri aspectul unei transcrieri mecanice şi grăbite,

[29] Cf. însă *Ioan, zac<eale>* 42, unde *zac* păstrează semnificaţia iniţială.

vizibile nu numai în ductul literei, dar şi în omisiunile de litere, de silabe[30] şi chiar de cuvinte[31]. La f. 45^{v} ne întîmpină o omisiune mai mare, explicabilă printr-un *bourdon*: *şi mulţi urmeadză lor cu necurăţii* < **ce dinş calea cea adevară să huleaşte şi cu cuvente amăgitoare şi menciunoase vă înşela pre voi** >[32] *ce giudeţul lor nu pesti şi perirea lor nu va adurmi* (2 Petru II, 2, 3). Pasajul dintre paranteze a fost sărit la transcriere; pronumele relativ *ce*, care urma după *necurăţii*, se repeta cîteva rînduri mai jos, facilitînd această dislocare involuntară de text.

Să vedem însă pe baza particularităţilor de limbă care este regiunea care îl revendică pe copistul acestui text. Vom prezenta mai întîi acele fapte de limbă care se întîlnesc constant în *Spunerea legiei cu răspuns*, dar totodată şi în celelalte texte româneşti din ms. rom. 4818, scrise, cum am precizat, de acelaşi copist.

Relevăm, în primul rînd, prezenţa permanentă în texte a africatelor *dz* (< *d* + *e*, *i* latin) şi *ǧ* (< *j* + *o*, *u* latin) în exemple ca *botedzăm* (51^{v}/2, 3—4), *dzic* (49^{v}/11), *dzise* (52^{r}/11), *dumnădzău* (47^{r}/4), *leapedzi* (47^{r}/18), *giudeţul* (45^{v}/8), *giugul* (48^{r}/3) etc. În secolul al XVII-lea, africata *dz* a fost notată constant în textele din aria nordică a Dacoromaniei, cu excepţia părţii sudice a Transilvaniei[33]. O repartiţie similară înregistrăm în acest secol şi în cazul lui *ǧ*[34].

Consecvent s-a notat în ms. 4818 forma *gice* (provenită prin asimilare din *dzice*): 44^{r}/11, 45^{v}/17, 46^{v}/4, 47^{r}/15 etc. În secolul al XVI-lea, această inovaţie, astăzi aflată în regres, era atestată în textele bănăţene, transilvănene şi moldoveneşti[35]. Şi în secolul următor, textele ardeleneşti şi moldoveneşti conservă pe *gice*[36].

După *ş*, *ea* a cunoscut două tratamente diferite: în poziţie dură, a fost redus la *a* (*greşala* 55^{v}/15—16, 97^{v}/12), în poziţie moale şi finală s-a păstrat: *greşealele* (22^{v}/1—2, 44^{v}/15, 79^{r}/12—13, 97^{v}/17), *a şeasea* (49^{r}/1), *a şeaptea* (49^{r}/2), *aşea* (2^{r}/8, 9, 169^{v}/12), *uşe* (68^{r}/12, 117^{v}/1), *uşea* (99^{r}/5); acelaşi tratament l-a avut *j* în *grije* (19^{r}/4), atestat numai în psalmii din acest manuscris. În poziţie moale, în secolul al XVI-lea, durificarea lui *ş* este atestată în Banat-Hunedoara, Crişana, sudul Transilvaniei şi Muntenia[37]. În secolul al XVII-lea, textele moldoveneşti oferă şi ele exemple

---

[30] *dostoinic* apare scris *dosinic* (f. 60^{v}), *Filipisei* apare, o dată, notat *Filipis* (f. 59^{r}), iar altă dată *Fipisei* (f. 61^{r}). *Durorile* s-a scris iniţial *durile* (f. 17^{v}), apoi s-a suprascris silaba omisă *ro*. *Din toate* a ajuns prin eliminarea primei silabe a cuvîntului *toate dinte* (f. 57^{v}). Ulterior s-a observat lecţiunea eronată şi s-a adăugat silaba omisă deasupra rîndului.

[31] Într-un citat din Romani VI, 3, uşor prelucrat, citim *Cîţi v-aţ*<*botedzat*>*în Hristos în moartea lui v-aţ botedzat* (f. 56^{r}). În versiunea iniţială citatul mai apare la p. 51^{v}, dar fără omisiunea semnalată între parantezele ascuţite. Unele omisiuni de cuvinte au fost completate ulterior între rînduri sau marginal. Este cazul cu *de aceasta* (f. 56^{v}/9) în contextul *cum adevereadză Pavel apostol de aceasta către filipiseii*, cu *ceii* (f. 60^{r}/19) în pasajul *legiei ceii noao* sau cu *Pavel* (f. 43^{r}/6) adăugat marginal prin semn de intercalare.

[32] Omisiunea s-a completat după versiunea din ms. sl. 726.

[33] Ion Gheţie, *Localizarea textelor vechi româneşti după criterii lingvistice*, în SCL, XVI, 1965, nr. 3, p. 396—397.

[34] *Ibidem*, p. 397—398.

[35] DHLR, II, p. 133—134; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1968, p. 514.

[36] Ion Gheţie, *loc. cit.*, p. 400.

[37] Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 56.

de durificare a lui *ş* [38], în schimb, cele din nordul Ardealului şi Maramureş nu înregistrează încă inovaţia [39].

Frecvent apare notată durificarea lui *s* şi *dz* în formele pronumelui reflexiv *să* (45r/5, 45v/11, 16, 48v/11 etc.) şi în *dumnădzău* (47r/4, 50r/14—15, 52v/9, 56r/3 etc.). Velarizarea lui *e* după *s* mai este înregistrată în *Spunerea legiei cu răspuns* în încă două cuvinte : *sămn* (53r/10) şi *tinsă* (53v/3) ; cf. însă *însele* (42r/13—42v/1), *părăsesc* (46r/11), *alease* (57v/16). Într-un singur exemplu, durificarea lui *s* este atestată de reducerea diftongului *ea* la *a* : *samănă* „il sème" (45r/10—11). În celelalte texte româneşti din ms. rom. 4818 exemplele de durificare a lui *s* şi *dz* sînt mai numeroase : *închisără* (169r/1), *mearsără* (76v/8), *neînsărată* (114v/7—8), *pusără* (102v/8), *sămănaiu* (93r/7—8),*tinsă* (98r/4, 119r/12). Fonetismul *sara*, cu *ea* > *a*, este general (66r/6, 88r/12, 114r/6). Durificarea consoanelor *s* şi *dz* (*z*) a fost notată, de asemenea, în textele nordice şi sporadic în cele din Oltenia, unde generalizarea fenomenului s-a produs abia în secolul al XVIII-lea [40].

Atît textul nostru cît şi celelalte texte din manuscris notează permanent asimilarea lui *ă* la *e* în *nedeajde* (50v/2), *nedeajdea* (46v/9—10), *nedejduescu* (82v/19—20), *nedejdui* (5r/8). Textele din secolul al XVI-lea, care prezintă aceste fonetisme, aparţin ariei nordice [41]. În secolul următor, *nedeajde* şi *nedejdui* apar, de asemenea, în textele transilvănene şi moldoveneşti [42].

Tot în afara ariei sudice ne îndreaptă atenţia şi prezenţa în text a lui *î* nediftongat în cuvintele *cînele* (46r/8—9), *pîne* (51r/9) şi *pînea* (22r/14, ultimul exemplu în psalmi). După atestările textelor din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, formele nediftongate sînt caracteristice, de asemenea, ariei nordice a teritoriului românesc [43].

Fonetismul *lontru* (p. 44r/5, 16), atestat şi în alt text din manuscris (167v/13—14), poate fi întîlnit în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, de asemenea, în textele transilvănene, bănăţene şi moldoveneşti [44].

---

[38] Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de filologie română « Alexandru Philippide »", p. 243—244.

[39] Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice...*, p. 56.

[40] Vezi Ion Gheţie, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 3, p. 318.

[41] Vezi DHLR II, p. 43, 70, 129, 224.

[42] Vezi *Codicele Todorescu* f. 63v/15 (ed. N. Drăganu, *Două manuscripte vechi*, Bucureşti, 1914, p. 211), copia *Cazaniei* I, executată de popa Ioan din Pociovelişte (Vl. Drimba, *O copie din secolul al XVII-lea a „Tîlcului evangheliilor" şi „Molitvenicului" diaconului Coresi*, în SCILF, IV, 1955, p. 549) ; psaltirile manuscrise de redacţie moldovenească (Mariana Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, în LR, XVII, 1968, nr. 3, p. 264—265), *Psaltirea slavo-română* a lui Dosoftei (Gaster, *Crestomaţie*, I, Bucureşti, 1891, p. 247).

[43] DHLR II, p. 39, 73, 173 ; Al. Rosetti, *loc. cit.*, p. 507—508 ; Al. Rosetti şi B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, I, Bucureşti, 1961, p. 506. Prezenţa fonetismului *mtini* în *Codex Sturdzanus*, scris în centrul Transilvaniei, se datorează originalului sudic. În schimb, prezenţa formelor nediftongate la Coresi se datorează originalelor nordice întrebuinţate de diaconul muntean. În *Biblia* din 1688, formele cu *î* nediftongat aparţin diortositorului, fostului episcop al Huşilor, Mitrofan, sau se datorează utilizării versiunii *Vechiului Testament* tradus de Nicolae Milescu (Ion Gheţie, *Biblia de la Bucureşti şi procesul de unificare a limbii române literare*, comunicare ţinută la Institutul de lingvistică din Bucureşti în 23 mai 1969, în curs de apariţie în *Studii de limbă literară şi filologie*, II).

[44] DHLR II, p. 50, DA ; II, partea I, f. 555—556.

În sfîrşit, forma de plural *mînule* (53^{v}/3), frecvent notată şi în celelalte texte din acest manuscris (30^{v}/6, 82^{v}/4, 88^{r}/18—19, 169^{r}/9, 181^{r}/18, 182^{v}/16), este atestată în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea în texte aparţinînd Transilvaniei, Banatului şi Moldovei [45].

Faptele de limbă expuse mai sus caracterizează întreaga zonă nordică a dialectului dacoromân. Notarea constantă după *ş* a lui *ea*, în poziţie moale, elimină din discuţia asupra localizării Banatul, unde durificarea lui *ş* este înregistrată încă din secolul al XVI-lea. Pe baza particularităţilor analizate pînă acum, scrierea *Spunerii legiei cu răspuns* poate fi atribuită unui copist din Transilvania sau Moldova.

Anumite considerente de ordin extralingvistic ne fac să presupunem că scrierea textului s-a efectuat totuşi în Transilvania. Pe de o parte, caracterul polemic al textului îndreptat împotriva reformaţilor şi semnalarea unor aspecte transilvănene (românii care nu sînt lăsaţi în legea lor, apariţia sîmbotaşilor) dovedesc că însăşi redactarea *Spunerii legiei cu răspuns* trebuie localizată în Transilvania. Prin urmare, copierea unui asemenea text este firească într-o regiune în care ortodoxismul era serios ameninţat de propaganda calvină. Apoi aspectul scrierii, cu litere mari spaţiate, desenul şi culoarea frontispiciilor caracterizează şcoala copiştilor transilvăneni [46]. Tot spre o concluzie similară ne poartă şi însemnarea de pe una din paginile manuscrisului, aflat în 1721 în satul Giuncu (azi Dumbrava, judeţul Hunedoara). În sfîrşit, nu trebuie neglijat nici faptul că filigranele de pe hîrtia manuscrisului au fost întîlnite de noi numai în documente transilvănene. Pentru toate aceste considerente, credem că textele din acest manuscris au fost copiate în Transilvania. O delimitare în interiorul acestei provincii a regiunii de unde provenea copistul este destul de dificilă. Nu ar fi exclus ca acestui copist să-i aparţină încă o particularitate lingvistică pe care, deşi apare sporadic, o regăsim şi în celelalte texte ale manuscrisului. Este vorba de palatalizarea lui *f*, înregistrată în puţine exemple faţă de numeroasele cazuri cu *f* intact (*hi-vor* 45^{r}/17—18, *să hie* 51^{v}/11—12, *her* 78^{v}/17, *hiinţă* 81^{v}/17). Textele din sudul şi vestul Transilvaniei (*Codex Neagoianus* [47], copia *Cazaniei* I executată în Pocioveliştе [48]) nu înregistrează în prima jumătate a secolului al XVII-lea acest fenomen, care apare însă în texte din nordul şi centrul Transilvaniei [49]. Acestei din urmă arii ar putea să-i aparţină copistul textului. Puţinătatea exemplelor cu *h* din text s-ar putea datora, în această ipoteză, faptului că copistul, în graiul căruia *f* fusese palatalizat, urma, în scris, o normă literară cu labialele intacte [50].

---

[45] DHLR II, p. 147; Al. Rosetti, *loc. cit.*, p. 529—530; *Cod. Todorescu*, p. 21^{v}/10, 72^{v}/11 etc. (Drăganu, *loc. cit.*, p. 239); copia *Cazaniei I* datorată popii Ioan din Pocioveliştе (Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 552); *Cazania* lui Varlaam (ediţie îngrijită de J. Byck), p. 257.

[46] Vezi N. Drăganu, *loc. cit.*, tabela III—VI; acelaşi, *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc*, în DR, II, 1921—1922, facsimilul f. 27^{v}, anexat la textul articolului; G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959, facsimilele de la p. 277, 278.

[47] N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească. Noi contribuţii*, Bucureşti, 1922, p. 43; acelaşi, *Fiore di virtù în literatura românească*, Bucureşti, 1928, p. 38.

[48] Vladimir Drimba, *op. cit.*, p. 557.

[49] Gheorghe Ivănescu, *loc. cit.*, p. 160.

[50] O situaţie identică pare să fie şi în ce priveşte închiderea lui *e* aton medial şi a lui *e* final la *i*, atestată în cîteva exemple (*pietrile* 54^{r}/14, *pietri* 20^{v}/5, *suspinile* 26^{r}/7—8). În rest, înregistrăm în astfel de situaţii numai grafii cu *e* conservat.

Există în text şi alte alternanţe fonetice sau grafice cum ar fi, de pildă, fonetismul dublu *Petru* (45^{v}/18, 46^{v}/3) — *Pătru* (42^{v}/10, 52^{r}/10), tratamentul dublu al lui *h* în *pohte* (*pohtele* 43^{v}/1 — *poftele* 48^{r}/1) sau opoziţia *r* — *rr* (*rădicat* 43^{v}/4 — *rrea* 49^{v}/14, 52^{r}/4). Nu ar fi exclus ca unele din aceste alternanţe să se datoreze faptului că textul din ms. rom. 4818 a fost copiat după un izvod provenind dintr-o altă regiune dialectală decît aceea proprie copistului. Cu acest prilej, copistul ar fi putut introduce involuntar în copia sa unele fonetisme sau particularităţi grafice care nu caracterizau norma sa literară. Pe baza examinării acestor dublete nu putem însă identifica proveniența izvodului [51].

Am expus ceva mai înainte (vezi p. 596) motivele care ne fac să considerăm că autorul textului a fost o persoană cu cunoştinţe teologice superioare clerului de rînd (protopop, episcop). Totodată am semnalat acele pasaje din text care dovedesc familiarizarea autorului cu situaţia bisericii româneşti din Transilvania. În sfîrşit, la alcătuirea acestei scrieri s-au folosit şi fragmente dintr-o versiune moldovenească a *Apostolului*. Aceste puţine elemente sînt singurele de care dispunem pentru identificarea autorului. În această situaţie, nu putem emite decît ipoteze care urmează a fi confirmate sau infirmate prin contribuţii viitoare, în special, documentare.

Pe baza punerii la contribuţie a unei versiuni moldoveneşti a *Faptelor apostolilor* putem admite, într-o primă ipoteză, că *Spunerea legiei cu răspuns* este opera unui ierarh moldovean, care cunoştea bine realităţile transilvănene. Un asemenea personaj ar fi putut fi Iorest, fost ieromonah la Putna, ajuns în noiembrie 1640 pe scaunul episcopiei de Bălgrad şi care, la puţin timp după instalare, a fost judecat pentru viaţă desfrînată şi închis [52]. Dacă autorul acestui text, menit să servească drept „platformă ortodoxă" într-o adunare (eventual sobor), a fost într-adevăr Iorest, atunci s-ar explica şi adevărata cauză a înlăturării sale brutale din scaunul episcopal [53]. Această ipoteză este strîns legată de soluţionarea raportului dintre versiunea *Spunerii legiei cu răspuns* şi *Catehismul* slavon din 1642. În cazul în care se poate stabili o legătură directă între texte, ipoteza noastră trebuie părăsită deoarece, la data apariţiei *Catehismului* (22 decembrie 1642), Iorest era probabil întemniţat [54].

---

[51] În secolul al XVI-lea, *Pătru* este generalizat, fonetismul *Petru* apărînd o singură dată în CPr (vezi DHLR II, p. 69) şi de 2 ori în PO (*Palia de la Orăştie 1581—1582*, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil, Bucureşti, 1968, p. 440). În ce priveşte alternanţa *pohtă* — *poftă* nu se poate urmări o repetiţie dialectală precisă. Textele coresiene şi cele rotacizante păstrează pe *h*, în schimb fonetismul nou apare curent în PO şi în unele texte din Moldova. Pe de altă parte, întîlnim ambele fonetisme în cadrul aceluiaşi text : TM. (Vezi pentru toate acestea DHLR II, p. 131.) Prezenţa lui *r* apical vibrant este atestată numai în textele nordice şi extrem de rar în PO. În plus şi în textele rotacizante *r* apical vibrant alternează cu *r* (simplu). Vezi DHLR II, p. 124 şi Andrei Avram, *Contribuţii la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte româneşti*, extras din SCL XV, 1964, nr. 1—5, p. 92.

[52] Augustin Bunea, *loc. cit.*, p. 91.

[53] Cf. Ştefan Meteş, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*, vol. I (pînă la 1698), Sibiu, 1935, p. 198—199.

[54] La începutul anului 1643, Iorest a fost judecat într-un sobor obştesc al tuturor protopopilor (deci un sobor calvin), destituit şi închis (Augustin Bunea, *loc. cit.*, p. 93). Pe de altă parte, (Augustin Bunea, *loc. cit.*, p. 91) afirmă că la 13 decembrie 1640 Iorest a fost smuls cu forţa de la altar şi închis pînă în aprilie 1642, cînd a fost demis. Data este greşită, de-

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Indiciul pe care ni-l oferă folosirea versiunii moldovenești a *Faptelor apostolilor* nu trebuie să ne îndrepte însă în exclusivitate atenția asupra unui autor moldovean. Într-o altă ipoteză se poate admite că versiunile moldovenești ale *Sfintei Scripturi* puteau circula și în Transilvania prin intermediul acelor copiști moldoveni, des întîlniți pe aceste meleaguri în secolul al XVII-lea [55]. Este drept însă că, în afara lui Iorest, nu vedem un alt episcop ardelean care ar putea, în această perioadă, trece drept autorul textului. Totuși nu trebuie ignorată nici posibilitatea ca scrierea să fi fost alcătuită de vreun protopop sau egumen dintr-o mănăstire ardeleană, deci într-un loc mai ferit de amenințările calvinilor. Ne gîndim, în acest sens, în primul rînd la mănăstirea Prislopului. Aici, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, începutul secolului al XVII-lea, a fost un important centru mănăstiresc. Între 1571 și 1599, această mănăstire a fost reședința episcopilor de rit ortodox Evtimie, Cristofor, Ghenadie și Ioan [56]. Din Prislop s-au ridicat pînă la scaunul de episcop al Bălgradului Ioan de Prislop (1599—1600), iar mai tîrziu Teofil (1615—?) [57]. Desigur că rolul atribuit Prislopului în legătură cu redactarea *Spunerii legiei cu răspuns* nu poate fi probat documentar. Dacă avem însă în vedere o mănăstire, această localizare ni se pare mai probabilă în raport cu altele, dat fiind rolul important pe care l-a jucat Prislopul în Transilvania în secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

După cum s-a putut observa, problema identificării autorului și a localizării primei redactări rămîne deocamdată în stadiul ipotezelor.

6. Principalul rezultat al cercetării de față evidențiază existența unui text românesc de polemică religioasă, diferit de *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, dar anterior, probabil, tipăriturii mitropolitului Varlaam. Pe baza examinării circulației filigranelor, textul este databil 1637—1647, mai probabil în intervalul 1640—1644.

Problema modelului urmat de acest text nu a fost clarificată definitiv. *Spunerea legiei cu răspuns* nu pare a fi o traducere a *Catehismului* slavon tipărit în 1642 la mănăstirea Trei Ierarhi, ci mai degrabă o redactare autohtonă care a putut urma și un model străin. Critica de text arată că la definitivarea versiunii s-au folosit și pasaje extrase din traduceri românești ale *Noului Testament*. Considerente de natură lingvistică și filologică permit să se localizeze în Transilvania atît prima redactare a *Spunerii legiei cu răspuns*, cît și copia ei din ms. rom. 4818.

Elaborarea textului aparține, după părerea noastră, unui ierarh de rang superior (protopop, episcop), cu o formație teologică mai înaltă decît a clerului obișnuit, care cunoștea îndeaproape anumite aspecte ale vieții religioase din Transilvania. Problema identificării autorului nu poate depăși deocamdată stadiul ipotezelor. Textul este interesant ca document istoric, înregistrînd rezistența activă din partea românilor transil-

---

oarece în 1641 Iorest era încă episcop. Chiar în 1642 el îndeplinea această funcție, după cum reiese dintr-o scrisoare a superintendentului maghiar Ștefan Geley adresată la 19 august 1643 protopopilor români (vezi *Documente Hurmuzaki*, XV, partea a II-a, p. 1109). Prin urmare, credem că arestarea lui s-a produs în 13 decembrie 1642, iar în aprilie 1643 a avut loc demiterea lui.

[55] Vasile Mangra, *Cercetări literare istorice*, București, 1896, p. 11—29.

[56] Augustin Bunea, *loc. cit.*, p. 45.

[57] Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 105.

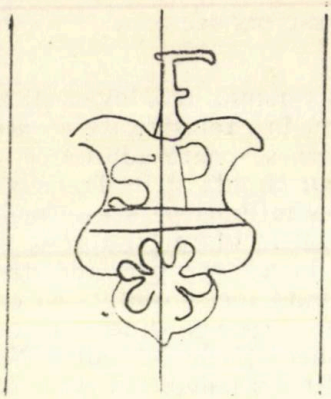

Fig. 1

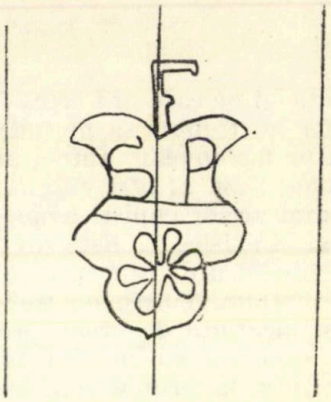

Fig. 2

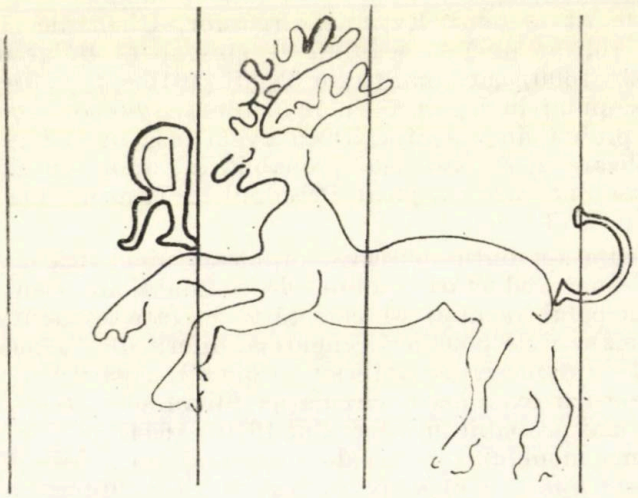

Fig. 3

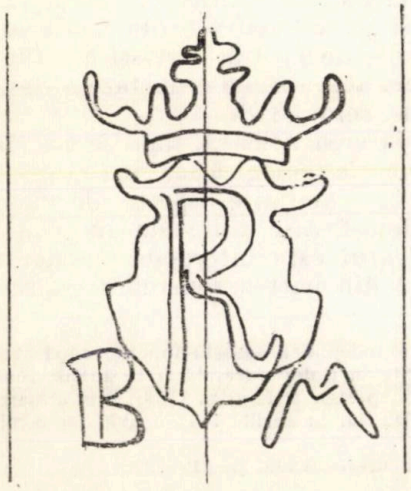

Fig. 4

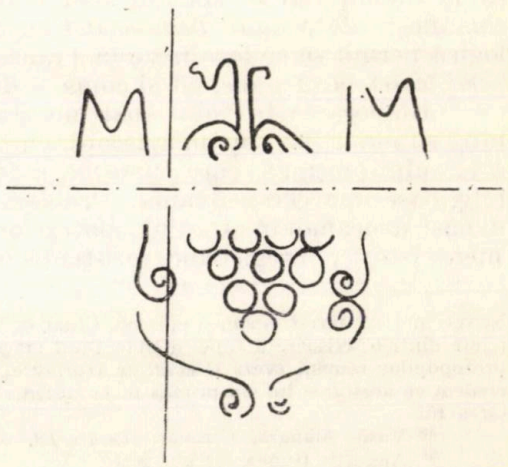

Fig. 5

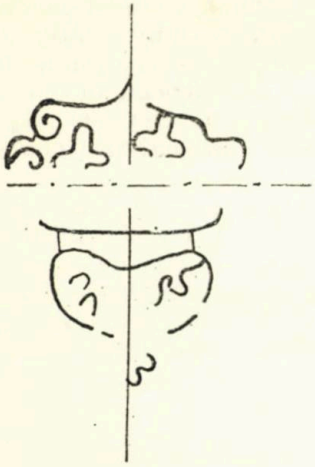

Fig. 6

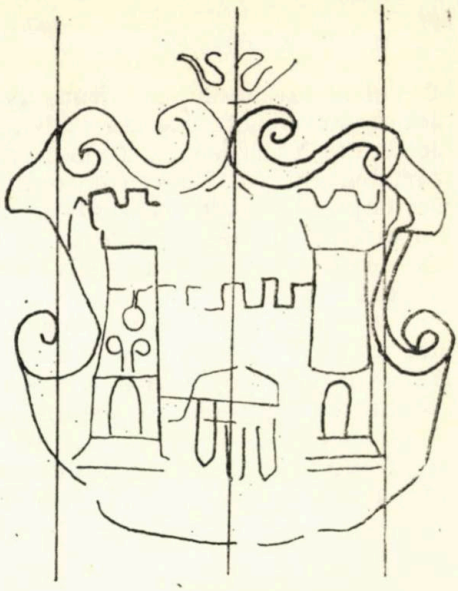

Fig. 7

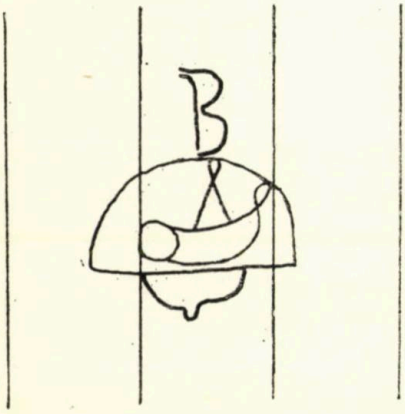

Fig. 8

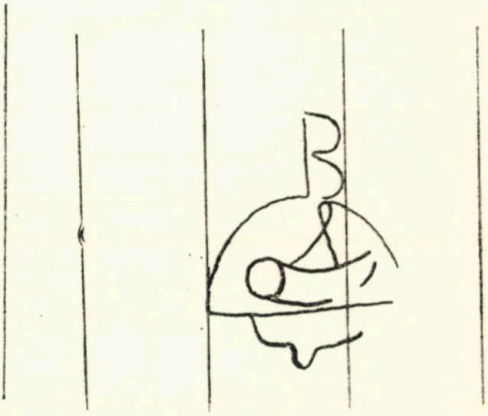

Fig. 9

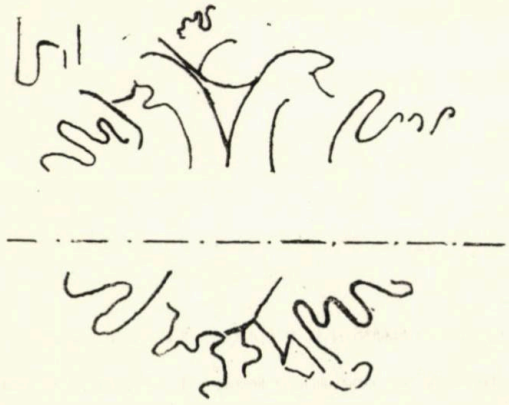

Fig. 10

văneni la presiunile exercitate asupra lor de calvini. Prezenţa unui asemenea text reactualizează constatarea cronicarului sas Gheorghe Hanner (secolul al XVII-lea) : „Românii măcar de se făgăduiau ascultători superintendentului calvinesc, tot credinţa şi legea cea părintească n-o părăseau, nici cuprindeau înnoirile calvineşti, ci pururea se scîrbeau de acelea" [58]. Nu este exclus, iar cronologic este perfect posibil, ca *Spunerea legiei cu răspuns* să fie un ecou transilvănean al Sinodului anticalvin ţinut la Iaşi în 1642.

Care a fost difuzarea acestui text nu putem şti. M. Gaster a avut însă în mînă un manuscris românesc, databil după particularităţile paleografice în primul pătrar al veacului al XVII-lea, care conţinea „un fel de Catehism cu întrebări şi răspunsuri relativ la instituţiunile bisericeşti" [59]. Cercetarea manuscrisului, care astăzi se păstrează la Moscova, este singura în măsură să confirme sau, dimpotrivă, să infirme existenţa unei filiaţii între textul semnalat de M. Gaster şi cel din ms. rom. 4818.

1. II. 1971

[58] Apud Şt. Meteş, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania*, vol. I, p. 203—204.

[59] M. Gaster, *Texte române inedite din secolul XVII*, în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", I, 1883, p. 77.

PAUL IORGOVICI ȘI ION HELIADE RĂDULESCU

DE

DOINA BOGDAN-DASCĂLU

Influența pe care Iorgovici a exercitat-o asupra lui Heliade a fost adeseori relevată de către cercetători ai istoriei lingvisticii române [1]. În cele ce urmează vom semnala cîteva aspecte mai puțin cunoscute ale acestei influențe.

Faptul că ambii au recurs la Condillac poate explica multe puncte de vedere comune : paralelismul dintre evoluția istorică a unui popor și starea limbii acestuia, influențarea istoriei prin limbă, perfecționarea limbii române prin revenirea ei la un stadiu de desăvîrșire inițială, respectarea specificului limbii etc.

Considerăm că influența reală s-a manifestat însă în modul de aplicare a unor idei ale lui Condillac la dezvoltarea limbii române literare.

S-a văzut [2] că, preluînd de la filozoful francez concepția privitoare la caracterul arbitrar al cuvîntului, Iorgovici o utilizează ca justificare teoretică a inițiativei sale de creare a terminologiei științifice prin derivare. În același fel procedează și Heliade atunci cînd preconizează un sistem ortografic etimologist. Plecînd de la premisa că literele nu sînt decît *semne* ale sunetelor, acceptate prin *convenție*, deci *arbitrare*, el legitimează, astfel, creația personală în acest domeniu : „Dar cînd au început oamenii a vorbi n-au făcut alta decît și-au arătat ideile sau ceea ce gîndea prin sunete glăsuite, adică fiecăruia lucru și idei i-a dat cîte un nume. Pre urmă, prin vorbire duhul omenesc a mers mai departe și a putut afla spre a se înțelege și cu cei ce nu sînt de față, isvodind semnele ce arată ideile și mai pe urmă, simplificînd sau înlocuind lucru, au aflat semne ce să arate numai sunetele sau glasurile ce face cineva cînd vorbește, adică au aflat aceea ce numim

---

[1] G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne*, p. 70—75 ; G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1948, p. 34 ; Ion Gheție, *I. Heliade Rădulescu și selecția cuvintelor românești „clasice"*, LR, XVI, 1967, nr. 3, p. 221—223 ; Ion Gheție și Mirela Teodorescu, *În legătură cu desinența -u a persoanei a III-a plural a imperfectului indicativ*, SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 87—103 etc.

[2] Cf. Crișu Dascălu, *Paul Iorgovici și Condillac*, LR, XX, 1971, nr. 5, p. 497 — 501.

l i t e r e. Aşadar litera *A* în origina sa nu este ca o idee, ci un semn prin învoire a se face aşa : *(A)* al ideii glasului *A-a* şi pre urmă vice-versa. Asemenea şi celelalte litere sînt nişte semne prin învoire şi de aceea nu se potrivesc la toate neamurile să aibă tot o formă, deşi au tot un glas sau un sunet" [3]. După cum se vede, Heliade îl urmează pe Iorgovici şi atunci cînd demonstrează caracterul convenţional, arbitrar, al literelor prin diferenţierea alfabetelor. Şi, întocmai cum predecesorul său crezuse în posibilitatea unificării lexicale a limbii române literare prin reintroducerea în uzul general a unor termeni latineşti, Heliade va recomanda, urmărind acelaşi scop, o ortografie etimologică : „Atunci înceată pricirea între rumâno-moldav şi bănăţean, unul zicînd : ş t i u, v o r b e ş t e şi altul s c i u, v o r b e s c e, pentru că atunci cîte trei scriu s c i u, v o r b e s c e şi pronunţă fiecare cum îi place" [4]. Dacă semnul este arbitrar, crearea lui trebuie să fie conformă cu cerinţele limbii, de aceea Heliade precizează că ortografia sa este „întemeiată pe firea limbii" [5].

Deoarece a respecta specificul limbii înseamnă cunoaşterea şi aplicarea regulilor ei, Iorgovici reţinea ideea lui Condillac potrivit căreia aceste reguli s-ar putea descoperi cercetînd stadiul iniţial al unei limbi. Întrucît începuturile limbii române duc la latină, regulile ei nu pot să fie decît normele acesteia. Heliade îşi justifică în acelaşi mod etimologismul : „Limba rumânească cînd s-a format ea astfel precum este, de o dată a trebuit să aibă în firea sa şi ortografia sa ..." [6].

Dar Heliade l-a urmat pe lingvistul bănăţean şi în iniţiativa de îmbogăţire lexicală a limbii române literare. Dacă Iorgovici afirmase că, judecînd după „fiinţa limbii", „cuvintele cele de lipse în limba nostre pentru Sciinţe, se cuprind înveluite în redecina cuvintelor a limbii nostre" [7], Heliade va susţine exact acelaşi lucru scriind : „acum însă viind vremea regeneraţiei Românului şi a limbei sale, Dicţionarul limbei desăvîrşite şi întregi i se află în dicţionarul moşilor săi ..." [8].

În istoria lingvisticii româneşti este curentă afirmaţia că Heliade a teoretizat şi a aplicat împrumutul lexical din latină şi din celelalte limbi romanice sub influenţa lui Iorgovici. Este adevărat că amîndoi utilizează, în scris, neologisme avînd o asemenea origine. Teoretic cel puţin, Iorgovici respinge orice împrumut din „limbile vii" (deci şi din cele romanice) în favoarea termenilor latini : „În limba romanească, vor zice *alţii* (s.n. — *D.B.-D.*), se pot scria cherţi de tot feliul : aşadar nu e de lipse a adaoge în limba noastră cuvinte noi ; au dache e de lipse, acelea cuvinte să le închipuim din închipuirea cugetului nostru, au să le luom de la o Naţie vie, cu care treim, mai bine decăt din redecina limbii nostre, fiindcă aceea e mortă" [9], precizînd că „după judeţul meu mai bine este a împromuta aşa cuvinte din limba nostră cea de redecină decăt de aiurea" [10]. Ţinînd

---

[3] CAS, I, p. 298—299.
[4] *Ibidem*, I, p. 306.
[5] *Ibidem*, II, p. 252.
[6] *Ibidem*, II, p. 252.
[7] *Observaţii de limba rumânească*, Buda, 1799, p. XII.
[8] CAS, III, p. 36.
[9] *Observaţii* ..., p. 75.
[10] *Ibidem*, p. 76.

seama de atitudinea lipsită de echivoc a lui Iorgovici, considerăm că opinia potrivit căreia el l-ar fi influenţat pe Heliade şi în ceea ce priveşte împrumuturile romanice trebuie corectată.

Într-un istoric al lexicografiei române se emite părerea că scriitorul muntean şi-ar fi redactat *Vocabularul de vorbe streine în limba romana*, din 1847, conformîndu-se iniţiativei teoretice din *Observaţii* ... [11]. Nu ne propunem să discutăm aici dacă şi în ce măsură a fost Iorgovici un purist, dar, în continuarea celor spuse anterior, adăugăm că o influenţă în domeniul lexicografic se poate evidenţia cu uşurinţă prin simpla comparare a *Exemplurilor* cu *Vocabularul* pe care Heliade îl dă la sfîrşitul *Parallelismului între limba română şi italiană.*

Se ştie că *Exemplurile* sînt o ilustrare a tezei lui Iorgovici despre posibilitatea îmbogăţirii lexicale a limbii române prin derivare, temele (sau „cuvintele de redecină", cum le numeşte el), prefixele („particulele") şi sufixele („terminaţiile") utilizate în acest scop fiind, fără excepţie, de origine latină. Observînd că din limba română au dispărut, prin neîntrebuinţare, foarte multe dintre derivatele latineşti, el şi-a propus ca, pornind de la „remeşiţele" păstrate în română ale familiilor de cuvinte originare, să le refacă, să le restituie integritatea : „Dache te attinge cătva lauda nomelui Romanesc, stă cu dedinsul de cultura limbii Romanesci, scuture a tot cuvăntului redecina, şi de acolo trage atătea cuvinte pre căt se pote întinge poterea vorbei de redecină. Spre aşa sverşit dacă va potea ţie sluji Ecsemplurile de mine în cartea aceasta alcătuite, me voi socoti omul cel mai fericit în lumea aceasta" [12].

Cel care s-a slujit de exemplele sale, urmărind un scop identic, a fost Heliade, care, în opera amintită, scrie : „Spre a fi mai bine înţeleşi vom aduce aci cîteva vorbe de rădăcină din care vom produce toate vorbele ce se pot face prin derivaţie şi compunere" [13].

Întocmai ca şi predecesorul său, el îşi alcătuieşte vocabularul pe principiul familiilor de cuvinte, 17 dintre acestea fiind formate de la aceleaşi rădăcini ca şi la Iorgovici, şi anume de la *batere (battere)*, *capere*, *dare*, *ducere*, *ligare/legare (legare/ ligare)*, *mitere (mittere)*, *nascere*, *noscere*, *parte*, *perire*, *rogare/ rugare (rugare)*, *portare/ purtare*, *(portu/ purtare)*, *ponere/ punere (punere)*, *stare*, *videre*, *venire*, *vertire (vĕrsare)* [14]. Asemănarea se relevă şi în interiorul fiecăreia dintre aceste familii. Aşa, de exemplu, Heliade dă 34 de derivate ale lui *mittere*, iar Iorgovici — 26, dintre care următoarele sînt comune : *trimitere (trimittere)*, *misie (missie)*, *amitere (amittere)*, *amisie*, *admitere (admittere)*, *demitere (demittere)*, *demisie (demissie)*, *emitere (emittere)*, *emisie (emissie)*, *emisariu (emissariu)*, *commitere (committere)*, *commisie (commissie)*, *commisariu (commissariu)*, *omitere (ommittere)*, *omisie (ommissie)*, *promitere (promittere)*, *promisie (promissie)*, *remitere (remittere)*, *remisie (remissie)*, *trimisie (transmissie)*.

---

[11] Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966, p. 81.

[12] *Observaţii* ..., p. XIII.

[13] CAS, III, p. 46—47.

[14] Termenii din paranteză aparţin lui Heliade şi au fost menţionaţi numai în cazurile în care diferă, grafic sau lexical, de cei ai lui Iorgovici.

Cu neînsemnate excepţii (Heliade geminează, urmînd ortografia italiană, pe *s* şi pe *t*, iar Iorgovici preferă pe *trimisie* lui *transmisie* — dar *commisie* şi nu *cumisie* !), termenii sînt aceiaşi la amîndoi. Demn de remarcat este faptul că derivatele vor intra în uzul curent, indiferent de atitudinile teoretice, respinse mai tîrziu, pe baza cărora au fost create.

★

Influenţa lui Iorgovici asupra lui Heliade nu se limitează, desigur, la aspectele înfăţişate, dar chiar şi cele relevate pot să ducă la concluzia că istoria lingvisticii române este mai mult decît o simplă succesiune cronologică de nume şi de titluri, că este o *mişcare* de idei, adică o istorie. Faptul că Iorgovici şi Heliade au idei şi atitudini comune nu înseamnă că primul ar fi doar un precursor sau cel de-al doilea doar un continuator, ci, pur şi simplu, că amîndoi aparţin aceleiaşi istorii, în care atît influenţa cît şi receptarea ei alcătuiesc o singură necesitate.

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE ŞI PERICOLUL UNOR MANUALE PREPARATORII

DE

N. ANGHELESCU TEMELIE

Este ştiut că problemele de gramatică au suscitat din totdeauna numeroase şi aprinse discuţii. Nu fără îndreptăţire spunea Horatius că „grammatici certant et adhuc sub judice lis est". Şi este firesc să fie aşa, din moment ce însuşi obiectul gramaticii, limba, se află într-o continuă prefacere. De aceea, studiile care tind la clarificarea şi aprofundarea problemelor de gramatică sînt nu numai bine venite, ci chiar necesare.

Nu este totuşi mai puţin adevărat că aceste studii trebuie să fie făcute în afară de sanctuarul şcolii generale, unde elevului trebuie să i se dea soluţii necontroversate, pe care el să le poată folosi liniştit, la orice examen s-ar prezenta. Căci cine oare ar mai răspunde de soarta lui, dacă el ar cădea la examen, numai fiindcă a expus opiniile personale ale profesorului său şi nu regulile obligatorii ale programei şcolare?

Problema răspunderii devine încă şi mai acută atunci cînd opiniile personale ale profesorului sînt expuse nu numai oral, în faţa elevilor dintr-o singură clasă, ci şi în scris, prin manuale preparatorii răspîndite în toată ţara. Pericolul unor astfel de manuale a fost deja semnalat destul de ferm, prin diferite articole publicate în „Gazeta învăţămîntului" şi, îndeosebi, prin articolul intitulat *Cum ar trebui să fie un manual preparator pentru gramatica limbii române*, publicat de Mioara Avram, în primăvara anului 1970.

Problema mai are însă şi un alt aspect, mult mai grav. Este vorba de acele manuale în care se strecoară nu numai opinii personale asupra unor probleme teoretice, ci chiar erori de gramatică elementară, care, dacă ar fi făcute de elevi, ar atrage în mod cert, pentru aceştia, căderea la examen.

În principiu, în lucrările de gramatică destinate elevilor nu poate fi îngăduită nici o greşeală, fie ea chiar de tipar, fiindcă aceste lucrări se adresează, în primul rînd, începătorilor, care, fiind lipsiţi de spiritul critic necesar, le adoptă, în genere, fără control, încrezători fiind, pe drept cuvînt, în seriozitatea şi prestigiul cărţii tipărite.

Dar dacă acesta este principiul, realitatea se prezintă, din nefericire, altfel. Manualele preparatorii publicate în ultimii ani se iau parcă la întrecere în privința numărului de greșeli din cuprinsul lor.

Astfel, în lucrarea intitulată *Culegere de texte literare pentru analize gramaticale*, din 1969, autori fiind Virgiliu Dron și S. Gh. Constantinescu, găsim nu mai puțin de 60 (șaizeci) de analize greșite, din cele 210 efectuate (ca „model", zice-se, pentru elevi și „tineri profesori"). Cifra pare, desigur, incredibilă. Ea constituie totuși o tristă realitate. Și înțeleg să stau la dispoziția oricui, spre a o dovedi, de va fi nevoie. În cele ce urmează voi arăta numai cîteva din aceste erori, suficiente însă pentru a arunca o lumină edificatoare asupra nivelului lucrării. Astfel:

În fragmentul: *da'vezi'neata, că de-o mere așa pe-ndelete, apoi ne apucă noaptea-n pădure* ... din fraza 392, propoziția subordonată *că apoi ne apucă noaptea-n pădure* este considerată de autori completivă indirectă, deși ea este, categoric, directă, fiind subordonată verbului tranzitiv *vezi*.

În fragmentul: *silințele mele de a o hotărî să-și urmeze calea* din fraza 385, autorii fac greșeala inversă, de a considera completivă directă propoziția *să-și urmeze calea*, care este, categoric, indirectă. Această soluție este singura posibilă, deoarece verbul regent *a hotărî* nu face parte dintre verbele care pot avea două complemente directe, iar el are deja un complement direct în regentă, în pronumele personal *o*.

În fragmentul: *fantastică, cum era, (Pisicuța) s-ar fi luat după florile ce scînteiau* ..., din fraza 388, propoziția „cum era" este considerată de autori cauzală, deși ea este, categoric, modală, explicînd și subliniind existența adjectivului *fantastică*, cu funcția de atribut circumstanțial cauzal în regentă. Autorii au făcut deci greșeala de a atribui subordonatei funcția sintactică a cuvîntului regent.

Dar această greșeală nu reprezintă totuși nimic față de aceea săvîrșită în analiza frazei 511, unde funcțiunea sintactică a adjectivului regent a fost introdusă în subordonată ... cu adjectiv cu tot! Este vorba de fragmentul: *punea accente false, pe care, prost cum era, el le credea valoroase*, în care autorii au considerat că propoziția zisă cauzală ar avea cuprinsul *prost cum era*, nu simplu *cum era*, ca în fraza precedentă. Autorii au uitat, se vede, că o propoziție subordonată nu poate fi introdusă printr-un adjectiv calificativ! Cît despre o presupusă inversare a cuvintelor în subordonată, pentru ca aceasta să capete forma de cauzală „cum era prost", nu poate fi nici vorbă, deoarece ea ar fi arbitrară, contrazicînd atît ordinea cuvintelor fixată de autor, cît și sensul lor văzut din frază.

În fragmentul: *tata învălea cu paie (porcul tăiat), de înădușea, ca să se poată rade mai frumos*, din fraza 397, autorii consideră greșit că propoziția circumstanțială de scop *ca să se poată rade mai frumos* este subordonata consecutivei *de înădușea*, al cărei subiect este *porcul*, deși este cert că un biet porc, tăiat și învălit cu paie, nu putea să înădușească cu ... un scop! Numai acțiunile unei ființe inteligente pot fi considerate ca săvîrșite în vederea unui scop; astfel că finala nu poate fi aici decît subordonata propoziției principale, *(tata) învălea porcul cu paie*, al cărei subiect este omul.

În fragmentul *știu atîta, că pierd măsura timpului*, din fraza 382, autorii fac greșeala de a considera completivă directă propoziția *că pierd*

măsura timpului, care este, categoric, apozitivă, precizînd înţelesul pronumelui nehotărît *atîta*, cu funcţiunea de complement direct în regentă. Este aceeaşi greşeală, de a atribui subordonatei funcţiunea sintactică a cuvîntului regent.

În fragmentul *nu treceam cu vederea nici pe oaspeţi, interesanţi uneori, aşa că printre ei băgam de seamă că se afla nelipsit un tînăr* ... din fraza 461, propoziţia *aşa că printre ei băgam de seamă* este considerată de autori ca fiind principală, conclusivă, deşi ea este, categoric, subordonată, consecutivă, introdusă prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare *aşa că*. Ea arată o consecinţă contingentă a faptului din regentă, nu o concluzie necesară a acesteia.

În fragmentul : *ca să nu-şi închipuie că ar putea fi găzduit aici, Titu, îndemnat de dăscăliţa, prinse un prilej* ..., din fraza 450, propoziţia finală *ca să nu-şi închipuie* este considerată de autori cauzală, deşi este ştiut că propoziţiile cauzale nu pot fi construite niciodată cu modul conjunctiv, întrucît conjunctivul arată numai un fapt realizabil, pe cînd cauza este întotdeauna concepută ca reală.

În fragmentul : *întreba încet şi cu sfială* : *unde e Matei?*, din fraza 406, propoziţia interogativă directă *unde e Matei?* este considerată de autori completivă directă, deşi ea este, categoric, principală, întrucît propoziţiile care reproduc vorbirea directă nu sînt subordonate gramatical cuvintelor de declaraţie.

În fraza 548, fragmentul *pe cînd fusese răpit fără de veste de Făt-Frumos ... şi aruncat în acel ostrov* este considerat de autori ca formînd o singură propoziţie (probabil cu numele predicativ multiplu, exprimat prin participiile considerate adjective *răpit* şi *aruncat*), deşi fragmentul în cauză este, categoric, format din două propoziţii, avînd predicatele exprimate prin verbe la diateza pasivă, în care *fusese* este verb auxiliar, şi nu copulativ, iar *răpit* şi *aruncat*, participii, şi nu adjective cu funcţiunea de nume predicative. Greşeala făcută de autori este aici cu atît mai gravă, cu cît, în prima propoziţie, verbul la diateza pasivă este însoţit şi de complementul de agent *de Făt-Frumos*.

În fragmentul : *şi nu lasă nici cea mai infimă insectă să piară*, din fraza 418, propoziţia *să piară* este considerată de autori completivă directă, deşi verbul regent *lasă* are deja în regentă un complement direct, substantivul *insectă*, iar din categoria verbelor care pot avea două complemente directe el nu face parte. Propoziţia *să piară* este, în realitate, o propoziţie predicativă suplimentară, care exprimă o acţiune simultană cu acţiunea verbului regent *nu lasă* săvîrşită de substantivul *insectă*, cu funcţiunea de complement direct al acestuia. Modelul ei îl găsim în *Gramatica* Academiei : *îşi lasă şi boul să le moară de foame*; dar, îl găsim chiar şi în *Culegere*, în analiza frazei 491 : *şi laşi pe altul să-ţi treacă înainte*. Aşadar, greşeala de analiză sintactică mai este dublată aici şi de o inconsecvenţă, care însă nu trebuie să ne mire, fiindcă nu este singura. Astfel, în fragmentul : *să nu lase pe cel ce s-ar văita ca să se vaite în pace*, din fraza 495, propoziţia subordonată este, de astă dată, considerată finală, deşi ea determină tot verbul *a lăsa*, ca şi în celelalte fraze.

Deci, trei situaţii similare, cu trei soluţii diferite ! Bine că n-au fost mai multe !

În fragmentul : *dacă în sufletul lui mai stăruia încă o urmă de şovăială, e că tot nu avea deplină încredere* ..., din fraza 466, propoziţia *dacă în sufletul lui mai stăruia* ... este considerată de autori condiţională (probabil fiindcă este introdusă prin *dacă* !), deşi ea este, categoric, subiectivă. Şi anume este subiectiva de care se leagă propoziţia predicativă *că tot nu avea deplină încredere* (admisă ca predicativă şi de autorii lucrării). Dacă nu s-ar recunoaşte acestei propoziţii funcţiunea de subiectivă, predicativa ar rămîne fără subiect, ceea ce, în gramatică, ar fi un nonsens, fiindcă o propoziţie predicativă nu face, în principiu, altceva decît să califice sau să identifice subiectul (care, deci, trebuie să existe). O predicativă fără suport subiectiv ar apărea astfel ca un fel de minunăţie sintactică, asemănătoare cu isprava vestitului baron Münchhausen, care se trăgea singur de păr, ca să se poată menţine în aer.

Mă opresc aici cu exemplele, considerîndu-le suficient de edificatoare. Nu pot trece însă mai departe fără a arăta şi cîteva din numeroasele greşeli de ortografie care punctează lucrarea, din loc în loc, ca nişte pete negre.

Astfel, la pagina 56, într-un text reprodus din Creangă, se scrie : „să fii dat mii de lei", în loc de „să fi dat".

La pagina 150, într-un text tot din Creangă, se scrie : „n-aţi aripa asta", în loc de „na-ţi".

La pagina 58, într-un text din Slavici, se scrie : „e bine să fi om", în loc de „să fii" etc.

Cred că măcar respectul pentru numele marilor noştri scriitori ar fi trebuit să-i oblige pe autori să fie mai atenţi şi să nu acopere cu numele lor asemenea regretabile greşeli de tipar, mai ales că lucrarea are şi o erată.

Un alt aspect care trebuie de asemenea subliniat este seninătatea cu care autorii îşi recomandă singuri opera, spunînd, în prefaţă, că scopul ei este, nici mai mult nici mai puţin, decît „să uşureze munca tinerilor profesori şi, în acelaşi timp, să le ofere posibilitatea unei juste orientări în unele situaţii mai dificile".

Cred că oricine îşi poate da seama cît de mult i-a „uşurat" pe „tinerii profesori" o astfel de lucrare ! Dar să trec mai departe.

O altă lucrare, care îşi propune un scop similar este aceea intitulată : *Curs practic de analiză gramaticală*, autori fiind Valeriu Vlad, Voichiţa Vlad-Budoiu şi Patriciu Ştirbu. Lucrarea a apărut în 1970 şi mai poartă subtitlul pretenţios „Introducere în metodica analizei gramaticale", fiind prezentată apoi astfel, în prefaţă : „Studiul de faţă se adresează în primul rînd elevilor, pe care urmăreşte să-i înarmeze cu metode mai precise de analiză sintactică şi morfologică" ... „un plus de precizie a metodei de analiză ridică la un nivel superior întreaga muncă de învăţare, dînd satisfacţii deosebite".

Să răsfoim deci şi acest manual şi să vedem la ce „nivel superior" reuşeşte şi el să-şi ridice lectorii şi, mai ales, ce „satisfacţii deosebite" le pregăteşte.

Vom constata că nu se lasă mai prejos decît celălalt.

Astfel, la pagina 74 citim, printre altele : „Sînt unele verbe (reflexive) care nu apar la diateza activă niciodată", iar ca exemplu ni se dă verbul *a se mira*, deşi acest verb poate să apară şi la diateza activă, ca în construcţia : *mă mir de exemplul dumitale.*

La pagina 135 citim : „Conjuncţia «şi» precum şi toate conjuncţiile coordonatoare leagă întotdeauna o propoziţie precedentă de alta următoare. La fel leagă şi «să», «căci» etc. Numai «cînd» şi adesea «deşi» leagă astfel : după aceste cuvinte de legătură pot urma atît propoziţiile introduse, cît şi regentele lor". Autorii consideră deci că propoziţiile subordonate introduse prin *să* nu pot sta niciodată în faţa regentei. De unde au scos autorii această regulă nu ştim, însă exemple care o contrazic se găsesc numeroase, în texte, ca în exemplul : *să fi dat mii de lei şi tot nu găseai.* Dar chiar în lucrare există un exemplu, de care autorii s-au izbit mereu şi în care subordonata introdusă prin *să* precede regenta. Este vorba de versul *să-l văd venind, aş mai trăi o viaţă*, din poezia *Mama* de Coşbuc, analizată minuţios în lucrare.

Şi atunci, ne întrebăm : cine i-a obligat oare pe autori să inventeze astfel de reguli şi exemple, cînd mult mai simplu ar fi fost pentru ei să studieze *Gramatica* Academiei şi să extragă de acolo tot materialul de care aveau nevoie pentru lucrarea lor cu caracter didactic? Poate că e mai comod însă să inventezi decît să studiezi un tratat atît de voluminos! Dar atunci, ne întrebăm din nou : cine i-a obligat oare pe autorii noştri să-şi ia pe umeri o sarcină atît de grea ca scrierea unei cărţi cu caracter didactic?

În afară de aceasta, lucrarea este redactată, pe alocuri, într-un stil atît de pitoresc, încît îţi stîrneşte, fără să vrei, zîmbetul. Propoziţiile sînt personificate, între ele se dă o luptă aprigă, unele se zbat pentru ocuparea locurilor în schemă, altele îşi aşteaptă resemnate soarta. Iată cîteva exemple :

„Propoziţia a fost luxată de pe locul ei obişnuit" (p. 139); „se dă o luptă între propoziţiile din frază" (p. 167); „propoziţia va fi constrînsă să ia rolul de subiect" (p. 153); „schema frazei este curăţită de molozul încercărilor" (p. 152); „ridicăm cu macaraua propoziţia la etajul următor" (p. 144); „procedeul macaralei rezolvă problema metodic" (p. 149). Şi, în sfîrşit : „cucerim adevărul pas cu pas" (p. 149); „urmărim încet, dar sigur, făgaşul tras de gîndirea ştiinţifică" (p. 149).

Să vedem dar ce „adevăruri" au putut cuceri autorii noştri „pas cu pas", mergînd pe „făgaşul tras de gîndirea ştiinţifică". Cîteva exemple vor fi suficiente spre a ne lămuri şi în această privinţă.

La p. 99 se analizează propoziţia : *aşa mi-e datul sorţii*, în care orice elev din clasa a VII-a ştie că predicatul este nominal, fiind format din verbul copulativ *e* şi din numele predicativ *aşa*. Autorii îl consideră totuşi verbal!

La p. 140 se analizează apoi fragmentul : *s-a hotărît ca atunci ... toţi ceilalţi să zică ciorbă*, în care orice elev din clasa a VIII-a ştie că propoziţia subordonată este aici subiectivă, deoarece urmează după verbul pasiv-reflexiv, cu sens impersonal, *s-a hotărît*. Autorii o consideră totuşi completivă directă! Şi aşa mai departe ... Acestea sînt rezultatele pe care le-au obţinut autorii, cu ajutorul „macaralei"!

Mă opresc aici cu exemplele, nu fără a face şi unele inevitabile reflecţii.

Dacă în problemele elementare se fac astfel de greşeli, ce să mai putem spera oare în problemele cu adevărat dificile? Şi chiar dacă în unele cazuri soluţiile ar fi corecte, la ce oare ar mai folosi ele, dacă sînt amestecate

cu altele, greşite? Cine să facă oare selecţia lor? Elevul, cred că nu, fiindcă publicarea unui manual preparator porneşte tocmai de la ideea că elevul este acela care are nevoie de manual, şi nu manualul de elev; căci, dacă elevul ar fi atît de bine pregătit încît să poată deveni arbitru al lucrării, el nu ar mai apela la ştiinţa autorului.

Adevărul este că un manual preparator se adresează, în primul rînd, acelora care nu au încă pregătirea necesară pentru folosirea directă a *Gramaticii* Academiei. Or, din acest punct de vedere, manualul poate fi:

— necesar, cînd rezolvă corect texte dificile, a căror soluţie se află numai implicit în regulile *Gramaticii* Academiei şi ale manualelor şcolare;

— util, cînd rezolvă corect texte simple, a căror soluţie rezultă explicit din regulile cuprinse în manualele şcolare şi în *Gramatica* Academiei, şi

— dăunător, cînd rezolvă anapoda orice fel de text, fie el simplu, fie dificil.

Cred că nimeni nu are dreptul să rămînă impasibil în faţa unui astfel de manual, care nu face decît să zdruncine încrederea în valoarea cărţii tipărite şi să pună astfel în pericol rezultatele activităţii laborioase, pe care alţii, la un alt nivel, mai înalt, o desfăşoară, grav şi cu întregul simţ al răspunderii personale, pentru continua perfecţionare a limbii române şi pentru învăţarea corectă a acesteia în şcoli.

PUNCTUAȚIA ȘI ORTOGRAFIA LIMBII ROMÂNE ÎN LUMINA *GRAMATICII* ACADEMIEI

DE

G. C. RUSU

Subiectul de la limba română dat anul acesta la concursul de admitere în liceu se pare că a surprins nu numai pe elevi, ci și pe mulți dintre examinatorii lor.

Într-adevăr, se depun, de la o vreme, eforturi impresionante pentru o predare riguros științifică a gramaticii în școală, pentru un fel de „specializare" pretimpurie a elevilor în problemele de bază ale morfologiei și sintaxei. Orice frază li s-ar da, cu o topică oricît de „sucită", de contorsionată, elevii bine pregătiți se ambiționează să-i găsească o soluție. Această „specializare" precoce a elevilor cîștigă, mai ales cu concursul familiilor direct interesate în promovarea copiilor la admiterea în licee, o aderență atît de mare, încît s-ar părea că gramatica a devenit un scop în sine, iar nu un mijloc de instruire asupra unui sistem practic de cunoștințe, capabil să ofere elevilor crtiterii exacte, noțiuni precise, în vederea unei corecte exprimări, orale și scrise.

S-a putut vedea, de pildă, în ultimul an, cum acest zel al „specializării" sintactice exclusive a făcut să alunece pe plan secundar capitole ale limbii la fel de importante (dacă nu chiar mai importante), cum sînt fonetica și morfologia. Astfel, fonetica, vocabularul, punctuația etc. se discută, în clasă, mai mult descriptiv decît aplicativ, fără nuanțări substanțiale, fără — mai ales — unele jalonări de perspectivă, absolut necesare. Predarea lor cunoaște, de regulă, un tratament sporadic, izolat, neglijîndu-se în bună măsură caracterul formativ al predării obiectului limba română în școală.

În special punctuația și ortografia sînt dezavantajate de o descriere mai mult formală, expozitivă, atît în manuale, cît și în *Gramatica* Academiei (ed. a II-a, 1963). În primul rînd, nici un îndreptar normativ nu face distincție clară între noțiunile „punctuație" și „ortografie". Care sînt criteriile după care delimităm „semnele de punctuație", care sînt cele ce stau la baza „semnelor ortografice"? Or, știut e că nu este de loc științific a opera cu concepte vag definite (sau nedefinite, cum e cazul „ortografiei"), într-o disciplină cu caracter de sistem.

Să încercăm, totuşi, să stabilim o distincţie raţională între cei doi termeni, deşi, pe alocuri, ei prezintă derutante elemente de sinonimie. *Gramatica* Academiei (II, 483) încearcă o definire sintetică a punctuaţiei, pornind bine de la o judecată sintactică asupra acestora : „Punctuaţia este un sistem de semne convenţionale care au *rolul de a despărţi unităţile sintactice după raporturile stabilite între părţi de propoziţii, propoziţii şi fraze* (s.n.)" căreia i se adaugă intonaţia şi pauza, ca criterii de bază în descrierea semnelor de punctuaţie.

Dacă acest raţionament se acceptă ca atare, atunci, „ghilimelele" şi „linia de dialog" trebuie tratate ca semne ortografice, şi nu de punctuaţie. Nici criteriul sintactic, nici intonaţia (sau pauza) nu le justifică prezenţa la capitolul „semne de punctuaţie".

Ce sînt însă „semnele ortografice"? În DM, la articolul „ortografie", găsim următoarea definiţie : „Sistem de reguli proprii unei limbi, privind scrierea corectă". Luată întocmai, definiţia ar cuprinde la fel de bine şi „punctuaţia", căci, la urma urmei, ce poate fi ea dacă nu tot un „sistem de reguli privind scrierea corectă"? *Gramatica* Academiei expedieză sumar „semnele ortografice", fără a încerca şi o definire a acestora. Se enumeră apostroful, liniuţa de unire şi, cu titlu de excepţie, punctul în cadrul abrevierilor. Exemplificări detaliate nu se fac, acestea lăsîndu-se pe seama *Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (ed. I, 1960), în care, din păcate, confuzia cu privire la punct ca semn ortografic e deplină, chiar şi-n ediţia a II-a a lui (1965, p. 47). Manualele de şcoală reiau şi ele cu fidelitate confuzia, tratînd la „punctuaţie" punctul cu valoare ortografică (abrevierile). Numai o singură lucrare (de altfel singura care încearcă, pe lîngă descriere, şi explicarea fenomenelor scrierii)[1] se încumetă să realizeze o vagă definire a „semnelor ortografice", fără însă a ridica definiţia la nivelul unui criteriu de generalitate, unanim acceptabil. O altă limită, cel puţin tot atît de evidentă a tratatului academic, referitoare la punctuaţie, se observă în descrierea întrebuinţării virgulei atunci cînd se despart sau nu subordonate de regente.

Cel puţin trei criterii sînt acceptate de tratat ca fiind de egală importanţă în problema despărţirii prin virgulă a subordonatelor de regentele lor : a) natura (sau felul) subordonatei ; b) topica acesteia faţă de regentă ; c) dacă autorul (sau vorbitorul) consideră sau nu respectiva subordonată ca „un element esenţial în frază". Cum limba română are peste 20 de subordonate, înseamnă că trebuie să ne însuşim, cu excepţia cîtorva subordonate ce se descriu în comun şi au o punctuaţie clară, indiferent de topica lor faţă de regentă sau de felul cum consideră vorbitorul acţiunea (ex. subiectiva şi predicativa), cel puţin 30—40 de „reguli" şi „excepţii" privind numai „punctuaţia subordonatelor în raport cu regentele lor", construcţiile intercalate, incidentale etc.

E prea mult, chiar pentru un profesor, şi cu atît mai mult pentru un autodidact care s-ar încumeta să-şi însuşească, „fără profesor", punctuaţia limbii române ! Căci *Gramatica* Academiei nu ne spune clar *cînd se despart* şi *cînd nu se despart* subordonatele de regente, ci, cu infinite menajamente faţă de textele autorilor consacraţi (chiar dacă aceste texte sînt construcţii sintactice din limba celuilalt veac), se justifică o punctu-

[1] *Cum scriem, cum pronunţăm corect*, de Fulvia Ciobanu şi Lidia Sfîrlea, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, p. 72.

aţie impusă mai mult de stilistica tradiţională decît de raţionamente sintactice, prin frecventul circumstanţial de nesiguranţă „de obicei", prezent şi de 2-3 ori pe o pagină. Astfel, se despart, „de obicei", subordonatele = cauzală, finală (înainte de regentă), consecutivă etc. Nu se despart, „de obicei", temporala (după regentă), instrumentala, sociativa etc.

Evident, materialul de limbă prezentat şi descris în tratat ar putea beneficia de o elucidare teoretică excelentă dacă s-ar lua în consideraţie criterii sintactice, obiective (natura subordonatei, topica etc.), limitîndu-se la maximum şi chiar anulîndu-se cu totul cele paragramaticale, subiective (tradiţia stilistică, atitudinea vorbitorului faţă de ... etc.), imposibil de sesizat la o dictare, la o aplicaţie scrisă oarecare. Cîteva principii generale s-ar putea teoretiza mai bine pe baza relaţiei topice (fundamentală atît în propoziţie, cît şi în frază) : termen regent — termen subordonat. Cînd apar înaintea termenului regent, elementele secundare (îndeosebi cele circumstanţiale) să se izoleze *totdeauna* prin virgulă. După termenul regent, părţile secundare să nu se despartă. Şi aici s-ar enumera, cu justificările sintactice de rigoare, cele cîteva excepţii indiscutabile (subiectiva, predicativa, concesiva, condiţionala etc.). Un alt principiu, uşor de însuşit şi aplicat, ar fi cel al intercalărilor, al construcţiilor incidentale, explicative etc. Aceste fenomene ar urma să fie explicate prin prisma teoriei mobilităţii extraordinare, în ordine sintactică şi stilistică, a limbii române. Fără o sistematizare, fără o expunere logică, concisă, concentrată a unor fapte de limbă atît de diverse, de variate, punctuaţia şi ortografia riscă să devină adevărate canoane în exprimarea orală, dar mai ales în scris, a diverselor categorii de vorbitori.

În sfîrşit, încheiem discuţia problemei tratate aici, nu însă mai înainte de a evidenţia o ultimă contradicţie principială a tratatului academic. La p. 483 (tot vol. II), ni se spune că „Folosirea stilistică a semnelor de punctuaţie este subiectivă şi nu interesează gramatica", pentru ca apoi, exact pe verso, să ni se dea exemple de texte în care cel puţin punctul să fie folosit stilistic, el despărţind atît coordonate aflate în raport adversativ, cît şi subordonate de regentele lor. Tot în dezacord cu afirmaţia iniţială, la p. 497, se recunoaşte deschis că „punctul şi virgula este mai mult un mijloc stilistic decît gramatical şi folosirea lui depinde de preferinţa celui care scrie". Uneori, chiar apostroful e folosit cu valori stilistice, în scopul evidenţierii unei rostiri particulare a cuvintelor, în limbajul familiar, popular, argotic etc. În astfel de cazuri (cele mai frecvente de altminteri), apostroful nu marchează doar „căderea accidentală în rostire a unor sunete", cum ni se spune undeva. Deci, sub raport stilistic, apostroful poate fi folosit mai ales cu scopul de a evidenţia grafic aspecte particulare privind caracterul social al limbajului, ceea ce constituie un fenomen curent, iar nu unul „accidental".

Am putea vedea, din cele expuse, că eterogenitatea criteriilor de definire a semnelor scrierii româneşti, lipsa de integrare a acestora într-un sistem unitar, logic alcătuit, fac ca descrierea lor să aibă un caracter neomogen, empiric, greu de urmărit în scopul deplinei lor asimilări, chiar de către vorbitori mai avizaţi ai limbii. Pentru asigurarea unui caracter aplicativ, formativ şi de largă accesibilitate a semnelor scrierii româneşti, o viitoare ediţie a *Gramaticii* Academiei va trebui să le revizuiască, să le definească şi să le sistematizeze în mod logic, temeinic.

PETER M. BERGMAN, *The Concise Dictionary of 26 Languages in Simultaneous Translations*, compiled by..., New York, The New American Library, Inc., 1968, 408 pagini (A Signet Reference Book)[1]

În ciuda titlului promițător, lucrarea nu are valoare științifică și, din motive pe care le voi arăta, nu este nici măcar atît de practică pe cît pretind autorul și editorul ei în cele cîteva scurte texte-reclamă care țin loc de prefață. Am ales, totuși, acest dicționar spre recenzare pentru că, prin felul în care a fost conceput, pune specialistului cîteva probleme de teorie și de practică lexicografică poliglotă. Dar, înainte de a trece la discutarea acestor probleme, cred că este necesară o prezentare a lucrării.

Dicționarul are două secțiuni: dicționarul propriu-zis și un indice de cuvinte pe limbi.

Dicționarul propriu-zis constă din 1 000 de articole numerotate care au drept cuvînt-titlu cîte un cuvînt din engleză și care, în consecință, sînt dispuse în ordinea alfabetică specifică limbii engleze. Fiecare articol din dicționar se prezintă sub forma a două coloane: prima coloană, plasată în stînga, sub cuvîntul-titlu, conține numele a 25 de limbi (în ordinea pe care am arătat-o în nota 1); cea de-a doua coloană, plasată în dreapta articolului, dă corespondentele termenului englezesc în cele 25 de limbi (evident, fiecare corespondent în dreptul numelui limbii respective). Nici cuvîntul-titlu, nici corespondentele lui nu au nici un fel de indicație privind categoria gramaticală, sensul sau pronunțarea, iar accentul apare numai la termenii din rusă și greacă [2]. Cuvintele care aparțin limbilor cu alt alfabet decît cel latin (rusa, greaca, araba, ebraica, idiș și japoneza) sînt redate, în această parte a dicționarului, într-o transcriere fonetică cu litere latine care sugerează vorbitorului de limbă engleză pronunțarea termenilor respectivi. În sfîrșit, fiecare pagină din secțiunea întîi a dicționarului cuprinde cîte patru articole.

Secțiunea a doua este formată din 25 de indici pentru 25 de limbi [3], cuvintele fiind înregistrate în ordinea alfabetică și cu grafia specifice limbii respective. Fiecare cuvînt din indice este însoțit de numărul de ordine al articolului corespunzător din prima secțiune a dicționarului.

Pe scurt, dicționarul în discuție este, de fapt, o simplă listă de cuvinte tradusă în 25 de limbi, cu o prelucrare lexicografică

---

[1] În ordinea în care apar în dicționar, cele 26 de limbi sînt: engleza, franceza, spaniola, italiana, portugheza, **româna**, germana, olandeza, suedeza, daneza, norvegiana, polona, ceha, sîrbo-croata, maghiara, finlandeza, turca, indoneziana, esperanto, rusa, greaca, araba, ebraica, idiș, japoneza și suahili.

[2] Pe verso-ul paginii-titlu, autorul declară că „scopul acestui dicționar este să simplifice cît mai mult posibil și să nu plictisească cititorul cu regulile și excepțiile gramaticii și ale sintaxei, cu diferitele sensuri ale cuvîntului și cu pronunțarea".

[3] Engleza, cea de-a 26-a limbă, nu are nevoie de indice.

mai mult decît sumară, ceea ce mă duce la concluzia că, în lexicografia actuală, accepţia termenului de *dicţionar* tinde să devină cam prea largă.

Ca tip de dicţionar, lucrarea lui P. M. Bergman se încadrează în categoria dicţionarelor poliglote şi mă întreb chiar dacă nu este prea ... poliglotă ! Cu aceasta, am ajuns la o problemă importantă a lexicografiei poliglote : cîte limbi poate avea un dicţionar din această categorie ? Primul impuls este să răspundem că oricît de multe, deoarece, cu cît un dicţionar poliglot are mai multe limbi, cu atît mai mult îşi merită calificativul de „poliglot". În plus, nu putem stabili, *in abstracto*, o cifră-limită, peste care să nu se poată trece. Teoretic, numărul limbilor incluse într-un dicţionar poliglot este determinat, în primul rînd, de scopul urmărit prin elaborarea unui astfel de dicţionar. După intenţiile şi principiile care au stat la baza lor, lucrările lexicografice poliglote apărute pînă astăzi se încadrează, în general, în următoarele categorii :

a) Dicţionare poliglote care prezintă terminologia specifică unui domeniu (mai larg sau mai restrîns, dar precis delimitat) al activităţii umane şi care cuprind cel mult 10—15 limbi alese după criterii extralingvistice [4].

b) Dicţionare poliglote ale familiilor de limbi (de regulă, lucrări de strictă specialitate) care cuprind, cum este şi firesc, un număr de limbi egal cu acela al componentelor familiei respective (de obicei, pînă la 10, maximum 15 limbi).

c) Dicţionare poliglote de uz practic, bazate pe lexicul fundamental al unor limbi (înrudite sau nu) selectate după criterii lingvistice şi extralingvistice. De obicei, aceste dicţionare depăşesc rar 10 limbi, dar, cînd o fac, pot ajunge pînă la 26 de limbi, cum este şi cazul dicţionarului nostru [5]. Numărul limbilor incluse în dicţionarele de acest tip este influenţat şi de o serie de raţiuni practice, cum ar fi categoria de cititori avută în vedere, structura şi aspectul grafic al articolelor, formatul volumului etc.

Din cele discutate pînă acum, apare evident că numărul limbilor incluse în dicţionarele poliglote (indiferent de categoria căreia acestea îi aparţin) are o limită impusă de considerente de ordin teoretic şi practic. Evaluarea exactă, în cifre, a acestei limite este greu de făcut, dar putem conveni că, în general, un dicţionar poliglot poate avea cel mult cîteva zeci de limbi. Dincolo de acest prag, utilitatea dicţionarului este invers proporţională cu numărul limbilor incluse [6].

Din cele 26 de limbi ale dicţionarului [7], 25 sînt limbi naturale din peste 10 familii, cel mai bine reprezentate fiind limbile germanice (engleza, germana, olandeza, suedeza, daneza, norvegiana şi idiş), cele romanice (româna, franceza, spaniola, portugheza şi italiana) şi cele slave (rusa, polona, ceha şi sîrbo-croata). Nu discut aici dacă autorul a făcut bine sau nu alegînd *aceste* limbi şi nu *altele*, deoarece, pe de o parte, această problemă este exclusiv la latitudinea sa şi, pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că, cu cîteva excepţii (hindi şi chineza, de exemplu), dicţionarul cuprinde majoritatea limbilor cu un mare număr de vorbitori. Ordinea limbilor în dicţionar este bazată, în general, pe criteriul înrudirii lor. Din raţiuni care îmi scapă, autorul a preferat să grupeze la sfîrşitul listei

---

[4] De pildă, după gradul de dezvoltare a domeniului respectiv în societăţile care vorbesc limbile selectate, după relaţiile de diverse tipuri dintre popoarele respective etc.

[5] În treacăt fie spus, ideea de a prezenta material din 26 de limbi nu este chiar aşa de nouă cum ne sugerează autorul şi cred că este suficient să amintesc, în acest sens, de *Ghidul limbilor Europei* al lui Archibald Lyal (*A Guide to the Languages of Europe. A Practical Phrase-Book*, London, Sidgwick & Jackson, Ltd., 1932 ; ediţia a doua a apărut în 1935 şi, de atunci şi pînă în deceniul trecut, au mai apărut şi numeroase alte tiraje), care cuprinde fraze şi cuvinte din următoarele 26 de limbi : engleză, franceză, italiană, spaniolă, portugheză, **română**, germană, olandeză, suedeză, daneză, norvegiană, rusă, polonă, cehă, sîrbo-croată, bulgară, maghiară, finlandeză, estonă, letonă, lituaniană, greacă, albaneză, turcă, arabă şi esperanto.

[6] Lăsăm pe cititor să-şi închipuie la ce i-ar folosi şi, mai ales, cum ar putea opera cu un dicţionar poliglot cu numai cîteva sute de limbi (presupunînd că i-ar veni cuiva ideea să elaboreze un astfel de dicţionar !).

[7] Vezi lista lor în nota 1.

limbile care au altă grafie decît cea latină şi, în felul acesta, limbile rusă şi idiş sînt „rupte" de familiile cărora le aparţin.

În intenţia autorului, intenţie exprimată într-un scurt text-reclamă plasat pe ultima copertă a volumului, lista de cuvinte a dicţionarului ar trebui să fie un fel de lexic de bază al conversaţiei zilnice, comun *tuturor* limbilor incluse [8], ceea ce nu corespunde realităţii din două motive. Mai întîi, cei 1000 de termeni reprezintă o traducere în 25 de limbi a unui fel de *basic colloquial* **English**, sporit cu termeni inutili [9] şi cu omisiuni regretabile [10]. În al doilea rînd, a devenit un loc comun faptul că sistemul lexical al unei limbi (în totalitatea lui sau parţial) nu se „suprapune" exact peste acela al altei limbi (nici măcar cînd acestea sînt înrudite) şi cu atît mai mult nu este posibilă această suprapunere cînd este vorba de 25 de limbi naturale, ca în cazul nostru. Renunţînd la orice indicaţie semantică şi prezentînd cuvintele inserate ca şi cînd acestea ar fi *toate* monosemantice în engleză şi în celelalte 24 de limbi naturale din dicţionar, autorul a simplificat în mod arbitrar microsistemele lexicale specifice fiecărei limbi folosite în lucrarea sa şi, în felul acesta, a redus considerabil valoarea ştiinţifică şi utilitatea dicţionarului.

Partea românească a dicţionarului este o compilaţie mai mult sau mai puţin corectă a unor lucrări lexicografice bilingve. Erorile strecurate arată că autorul nu cunoaşte româna (ceea ce, în fond, nu este un cap de acuzare, pentru că nu-i putem pretinde să cunoască bine toate cele 26 de limbi incluse în dicţionar !) şi că simplificarea arbitrară a microsistemelor lexicale despre care am vorbit mai sus se răzbună. Astfel, după dicţionarul nostru, pentru engl. *(to) drive* cititorul trebuie să folosească rom. *(a) merge*, engl. *train* înseamnă în română „trenă", engl. *drug* este „tradus" în română numai prin „drog" (în timp ce corespondentele din celelalte limbi arată clar că este vorba de sensul de „medicament" al termenului englezesc), iar engl. *exchange office* înseamnă în română nici mai mult nici mai puţin decît...„schimbare" ! [11].

Uneori, acele cuvinte englezeşti care au aceeaşi formă şi pentru verb şi pentru substantiv sînt traduse în celelalte limbi prin verbe, dar, în română, prin substantive : engl. *agree* = rom. *acord* (pentru *a fi de acord*), engl. *bet* = rom. *prinsoare* (în loc de *a paria* sau *a pune prinsoare*), engl. *capture* = rom. *captură* (pentru *a captura*), engl. *print* = rom. *tipărire* (în loc de *a tipări*) etc. Alteori, cuvintele româneşti nu apar în forma-tip lexicografică (neutră), ci la plural, la feminin sau articulate : engl. *few* = rom. *puţine*, engl. *another* = rom. *alta*, engl. *blonde* = rom. *blondă*, engl. *morning* = rom. *dimineaţa* etc. Ortografia cuvintelor româneşti este, în general, bună, dar apar şi grafii cum ar fi : *strugur* (pentru strugure), *mosafir* (în loc de *musafir*), *staţiune* (cu sensul de „gară", în loc de *staţie*). În sfîrşit, apar foarte multe erori, să le considerăm „de tipar", în folosirea semnelor diacritice [12].

Judecînd după textele-reclamă risipite cu dărnicie pe toate coperţile volumului, ambiţiile autorului au fost mari, pentru că el pretinde că lucrarea sa este „un volum revoluţionar — o cheie care deschide tainele limbilor lumii pentru oricine", deoarece ea poate fi folosită „de englez, de arab sau de japonez cu egală uşurinţă, rapiditate şi eficienţă", fiind o

---

[8] "You can translate 26 languages at a glance — *most of the common words used in everyday communication by people across the world*" (sublinierea mea — I. D.).

[9] De pildă, *accordion*, *bathrobe*, *clove*, *eel* etc.

[10] Lipsesc, de exemplu, termenii pentru noţiunile „a putea", „a trebui", „a cere", „serviciu", „şef", „bunic" etc.

[11] Corespondentele româneşti necesare, judecînd după traducerile din toate celelalte limbi, sînt : *(a) conduce* (*maşina*), *tren*, *medicament* şi *oficiu* (*sau birou*) *de schimb*. Iată şi alte exemple de acest fel : engl. *apartment* = rom. *locuinţa* (sic !), engl. *custom house* = rom. *vamal* (în loc de *vamă*), engl. *dinner* = rom. *masă*, engl. *expensive* = rom. *costisitor* (în loc de *scump*), engl. *goodby* = rom. *adio* (de fapt, *la revedere*), engl. *mouthwash* = rom. *clăti gura* (în loc de *apă de gură*) etc.

[12] Am în vedere grafii de tipul : *semnatură*, *urît*, *sărbatoare*, *radacină*, *oua*, *grădina*, *căramidă* etc., etc.

carte „absolut necesară" şi „nepreţuită" pentru turişti şi oameni de afaceri, pentru studenţi şi ziarişti, pentru traducători şi cercetători. În realitate însă, lucrarea lui P.M. Bergman poate fi, în cel mai bun caz, un sumar *aide mémoire* pentru cei care *cunosc* limba (sau limbile) care îi interesează. Cît despre cei care ar dori să înveţe sau să-şi completeze cunoştinţele în vreuna dintre limbile incluse, după ce se vor adresa în zadar acestui dicţionar poliglot cu 26 de limbi, vor recurge tot la „nerevoluţionarele", dar utilele, dicţionare bilingve.

New York, iunie 1971

I. Dănăilă

ŞTEFAN BÎRSĂNESCU, *Pagini nescrise din istoria culturii româneşti (sec. X—XVI)*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, 303 p.

Autorul şi-a propus să stabilească fizionomia şi structura vechii culturi româneşti şi totodată să ne înfăţişeze vechile noastre instituţii instructiv-educative. În acest scop, el a întreprins o serie de cercetări speciale în diferite compartimente ale culturii, cu precădere în cele legate de procesul de învăţămînt, pe care le prezintă sub forma unor contribuţii independente. Pentru a putea totuşi face anumite generalizări privind vechea cultură românească, aceste contribuţii sînt împărţite în trei secţiuni (feudalismul timpuriu şi feudalismul dezvoltat, cu două subdiviziuni :1350—1488 şi 1488—1561), urmate fiecare de un capitol de concluzii.

Prima perioadă (sec. X — 1350) cuprinde contribuţii privind numele poporului român, limba de cultură românească, cel dintîi învăţămînt de durată la români, cele dintîi opere ale antichităţii clasice pe pămîntul patriei noastre etc. Pentru această etapă, ştirile referitoare la români sînt puţin numeroase. Nu atît pe baza lor, cît mai ales din înregistrarea unor stări de fapte ulterioare, se admite astăzi că, în acele vremuri, cultura românească s-a manifestat în formele limbii slavone. Şt. Bîrsănescu încearcă, în contribuţiile din această secţiune a volumului, să dea o altă interpretare problemei limbii de cultură românească. În ordine istorică, susţine autorul, românii au folosit greaca şi latina (sec. XI—XIII) şi apoi din secolul al XIII-lea sau al XIV-lea, slava. Existenţa mănăstirii de călugări greci de la Morissena (Cenad, localitate la vest de Arad, pe Mureş) ar constitui o dovadă că „limba de cultură românească feudală întrebuinţată la slujbă" era, în secolul al XI-lea, greaca (p. 25). Informaţia nu este necunoscută şi, în plus, nici singura care atestă pentru acele vremuri prezenţa călugărilor greci prin părţile noastre. Astfel de mănăstiri se aflau şi în alte locuri din Transilvania, unele înfiinţate chiar de regii unguri (Ştefan cel Sfînt, Andrei I), dovadă că înainte de a intra sub influenţa Romei, ungurii au suferit înrîurirea oficială a Bizanţului. Mai mult decît atît, la 1204, Inocenţiu al III-lea cerea episcopului catolic din Oradea să organizeze aceste mănăstiri într-un episcopat aflat sub ascultarea papei. Ne întrebăm însă dacă aceste ştiri sînt suficiente pentru a se susţine că românii foloseau, în veacurile al X-lea şi al XI-lea, limba greacă în biserică? O întrebare asemănătoare se ridică şi în privinţa limbii latine, care ar fi fost folosită, după cum susţine Şt. Bîrsănescu, în bisericile românilor (sec. XI—XII), o dată cu înfiinţarea episcopatelor catolice. La ambele întrebări răspunsul nu poate fi decît negativ. Încă înainte ca stăpînirea bizantină să ajungă la Dunăre (aproximativ 970) şi înainte de cucerirea

Transilvaniei de către unguri (anul 1000), românii adoptaseră liturghia slavă. Cînd în Transilvania s-a instaurat stăpînirea ungurească, episcopiile catolice de la Cenad și Oradea n-au putut dezrădăcina ritul slav al românilor din Bihor și de pe Valea Mureșului. Pentru acest motiv, surprinde și mai mult afirmația autorului că în secolele al XV-lea și al XVI-lea „în Transilvania principala limbă de cultură pentru români era latina", întrebuințată în biserică „în proporție absolută" (p. 26). Cu mici excepții, românii transilvăneni erau în acele vremuri ortodocși. Persistența lor în ortodoxism a determinat măsurile severe dictate împotriva preoților români de regii unguri (1366, 1428) și de inchizitorul Ioan Capistran (1456). În bisericile românești din Transilvania slujba se efectua în slavonă, după cum dovedesc manuscrisele și cărțile slavone aflate pe acele meleaguri (vezi „Romanoslavica", VIII, 1963, p. 461—468). Unii dintre preoții români din Țara Făgărașului s-au dovedit, la o examinare a pregătirii lor, mai bine deprinși a citi scrisul sîrbesc, decît pe cel cu alfabet latin (Vezi *Urbariile Țării Făgărașului*, vol. I, 1601—1650, București, 1970, p. 833, 836, 837, 838). Apoi, slavona se folosea în Transilvania și în scrierile care nu erau destinate altarului. Donațiile cnezilor locali pentru bisericile ortodoxe ardelenești sau însemnările copiștilor transilvăneni din secolele al XVI-lea și al XVII-lea sînt redactate în slavonă (G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 38, 97—98, 115, 130, 178 etc.). Se constată, prin urmare, că și aici, ca și în Moldova și Țara Românească, slavona era limba de cultură a românilor ortodocși.

În ce privește momentul adoptării slavonei de către români, ca limbă de cultură, Șt. Bîrsănescu reia cu alte argumente o mai veche ipoteză a lui N. Bîrsănescu, după care fenomenul s-ar fi produs abia în veacul al XIV-lea, în urma înființării episcopiei bulgare de la Vidin. Documentele din Țara Românească dovedesc, după autor, că în cancelaria domnească „limba greacă și cea latină se foloseau pe scară întinsă... pînă în 1387, cînd, sub Mircea cel Bătrîn, apare primul document în traducere slavonă" (p. 25). Realitatea este cu totul alta. Primul document original slavon ne-a parvenit încă din 1374 (vezi DIR, B. *Țara Românească*, vol. I, nr. 20, p. 27—28), iar documentele latine și grecești, la care se referă Șt. Bîrsănescu, sînt, cu o singură excepție, documente externe. Din această perioadă nu posedăm nici un document grecesc emis de cancelaria domnească a Țării Românești, actele incluse în DIR fiind scrise la Constantinopol sau la Vicina. Singurul document care pomenește mai multe danii acordate de Vladislav Mănăstirii Cutlumuz de la Athos este o ciornă propusă domnitorului român spre aprobare de călugării greci (vezi DIR, B, *Țara Românească*, vol. I, p. 19).

În urma acestor precizări, contribuțiile din prima parte a volumului sînt toate mai mult decît contestabile. Existența mănăstirii de la Cenad (Morissena), pe care se întemeiază concluziile a patru articole (p. 24 — 43), nu poate fi pusă în legătură cu românii ardeleni. În același fel trebuie judecată și informația cu privire la prezența unor cărți latinești în mănăstirile catolice de la Igriș și Cîrța, pe baza căreia se afirmă (p. 46—48) că românii cunoșteau, pe la 1200, pe Seneca, Cicero, Quintilian și Suetonius. Prezența în Transilvania a unor biblioteci cu autori ai antichității clasice era un fapt firesc pentru statul apostolic ungar, care, îmbrățișînd catolicismul, intrase în sfera de influență a culturii latine. Dar binefacerile acestei culturi nu pot fi extinse și asupra românilor, rămași statornici în ortodoxie. Desigur, în cazuri izolate, trebuie să admitem că și unii dintre români au fost convertiți la catolicism.

Următoarea perioadă, a feudalismului dezvoltat, cuprinde două etape. În prima, 1350—1488, se cercetează elementele de cultură românească; în a doua etapă, 1488—1561, ne sînt prezentate preocupările românilor pentru filozofie, morală, pedagogie, teologie, politică culturală etc. Autorul nu motivează nicăieri alegerea limitelor ultimei etape. Pentru anul 1561, bănuim că termenul de referință l-a constituit încheierea primei domnii a lui Alexandru Lăpușneanu, deoarece în timpul următorului domn, Heraclit Des-

potul, se face simțită o nouă orientare culturală. Ce reprezintă însă anul 1488? De ce numai de la această dată putem vorbi de prezența unor teorii în cultura românească? Luînd în considerație scrierile isihastice ale lui Grigore Sinaitul și Ion Scărarul, copiate și la noi de Gavril Uric (BAR, ms. sl. 143 din 1446 și *Sbornicul* din 1448, astăzi la Academia de Științe din Leningrad, nr. 13.3.19), termenul *a quo* trebuie împins în urmă cu încă patru, cinci decenii. Tot spre această epocă ne îndreaptă atenția și manuscrisele aceluiași copist conținînd literatură de exegeză și edificare morală (*Omiliile* lui Grigore Teologul, ms. sl. din 1424, fost la Mănăstirea Neamț, astăzi dispărut, *Mărgăritul*, BAR, ms. sl. 136 din 1443) sau texte bogomilice (*Sbornicul* din 1448). Apoi, isihasmul, căruia Șt. Bîrsănescu îi acordă o justificată atenție, se pare că era cunoscut la noi încă prin Nicodim (a doua jumătate a secolului al XIV-lea).

Scopul nedeclarat, dar evident, al acestor contribuții este de a evidenția sincronizarea culturii românești cu cultura din Europa centrală și apuseană (p. 101, 109, 114, 117, 126, 142, 187, 211, 241, 243, 244, 247). Examinarea faptelor îl dezminte însă pe autor. Natura culturii românești, declară Șt. Bîrsănescu, a fost creștino-ebraică, nu bizantină sau slavonă, cum știam pînă acum (p. 65—68). Dacă avem însă în vedere că, prin mijlocirea limbii slavone, românii au preluat, în afara textelor religioase, scrierile dogmatice și juridice ale Bizanțului,cronografele bizantine, cronicile sîrbești, colecțiile de florilegii și romanele populare traduse de sîrbi, precum și legendele apocrife orientale, atunci ne putem da seama cît de riscantă este această afirmație. Pe de altă parte, încercările autorului de a lărgi sfera vechii culturi românești nu au o bază documentară serioasă. Simpla pomenire a unor scrisori aparținînd lui Nicolae Basarab într-un act al sinodului ecumenic de la Constantinopol probează, după Șt. Bîrsănescu, că domnitorul român avea cunoștințe de limba greacă (p. 116). De altfel se afirmă, în mai multe rînduri, că învățămîntul în țările române era „o pregătire pentru citire în greacă" (p. 127), că în școlile mănăstirești se predau paralel greaca și slavona (p. 131), că fiii de boieri învățau, în primul rînd, gramatica greacă (p. 117). Lipsite de o bază documentară sînt și afirmațiile că la Putna ființa o școală după o programă de „schola latina" (p. 241), cu un învățămînt în trei limbi (greacă, latină și slavonă), care o „situa pe un plan mai înalt... decît școlile din Ardeal" (p. 243). Alteori, în favoarea opiniilor sale, Șt. Bîrsănescu aduce informații asupra cărora s-au exprimat deja rezerve. Pe baza unei știri din arhivele poloneze, se afirmă că în veacul al XV-lea tinerii moldoveni mergeau la studii în străinătate (p. 157—161). Informația a fost semnalată și comentată, împreună cu altele, de N. Drăganu, care arată că tinerii pomeniți în aceste izvoare erau străini (vezi „Anuarul Institutului de istorie națională", IV, 1926—1927, p. 419—422). Pe aceeași linie de denaturare a realității se situează și opinia despre contactul pe care românii l-ar fi avut, în veacurile al XIV-lea-al XVI-lea, cu filozofii greci. Un pasaj din *Faptele apostolilor*, existent într-o danie (1388), ar dovedi că grămăticul actului sau poate chiar Mircea cel Bătrîn „cunoștea bine gîndirea Sf. Pavel" (p. 75). Cum pasajul își are sursa în scrierile filozofilor greci, se afirmă că prezența lui în actul de danie „făcea legătura între tînăra gîndire filozofică românească și marea filozofie greacă" (p. 75). Același contact cu filozofia greacă este presupus de autor datorită prezenței lui Platon, Socrate și Aristotel într-o frescă murală de la Voroneț (p. 182—188). În realitate, cei trei filozofi sînt prezentați aici în cunoscuta temă picturală *Arborele lui Iisus*, de mare circulație în țările ortodoxe și chiar în Occident în secolele al XI-lea—al XIII-lea. Tema a pătruns în Moldova prin filieră atonită (vezi „Revue roumaine d'histoire", 1963, nr. 1, p. 56—57).

În secolul al XVI-lea, cultura din țările române s-ar fi îmbogățit cu unele teorii autohtone: o teorie a patriotismului conceput în mod rațional și realist (p. 189—194), o teorie a primatului rațiunii (p. 195—199) și un început de teorie politică a culturii (p. 200—202). Așa-zisele teorii sînt însă departe de a fi niște sisteme de principii în legătură cu patriotismul, primatul rațiunii

și politica culturală, ele reducîndu-se la niște idei generale expuse în clișeele literare ale epocii. De plidă, „teoria" patriotismului, conceput în mod rațional și realist de Neagoe Basarab apare expusă într-o formă destul de asemănătoare în *Alexandria*:

Învățăturile lui Neagoe Basarab
(cf. Șt. Bîrsănescu, *loc. cit.*, p. 190)

...mai bine este moartea cu cinste, decît viața cu amar și cu ocară.
...cum risipește un leu o cireadă de cerbi și cum un lup omoară o turmă de oi, oricît de mare, tot așa și omul viteaz.

Alexandria (ed. Dan Simonescu, București, 1956, p. 99)

...mai bine să pierim cu cinste, decît să pierim cu rușine.
Să știți voi, că turcii sînt oile, iar machedoneanii sînt lupii și un lup multe oi risipește și le sfăramă.

În ce privește „planul de lucru pentru studii peste hotare" trasat de Alexandru Lăpușneanu popii Sava, avem de remarcat că nu există indicii că „rugătorul nostru popă" ar fi plecat la Brașov sau Lvov, cum presupune Șt. Bîrsănescu.

Alte observații referitoare la contribuțiile din volum. Înainte de secolul al VI-lea (venirea slavilor) nu se poate vorbi de poporul român (vezi p. 22). Prin *valahi*, slavii — ca și germanii — indicau populația romanică, iar nu românească. Românii nu aveau conștiința națională de „valah" (p. 118), termenul fiind folosit numai în documentele și însemnările redactate în slavonă. Școala catolică de la Cenad nu a putut lua ființă între anii 1000 și 1020 (p. 42), ci numai după înfrîngerea lui Ohtum (sau Achtum), survenită în anii 1028 sau 1029 (vezi Ștefan Lupșa, *Catolicismul din Ardeal și Ungaria pînă la anul 1556*, Cernăuți, 1929, p. 12). Pe baza informației lui Flavio Biondo, conștiința latinității la românii din veacul al XV-lea nu poate fi probată în mod indiscutabil (vezi C. Daicoviciu, în „Tribuna", XIV, nr. 30, joi 23 iulie 1970, p. 4). *Tetraevanghelul* slavo-grecesc din 1429 nu constituie o probă că în secolul al XV-lea învățămîntul se efectua paralel în greacă și în slavonă. Textul grecesc al acestui manuscris este copiat într-o epocă mult mai recentă (vezi E. Turdeanu, *The oldest illuminated moldavian Ms.*, în „The Slavonic and East European Review", XXIX, 1951, p. 456—469). În documentele din timpul lui Alexandru cel Bun, Iuga este pomenit ca popă; abia din 1436 este semnalat ca protopop. Cunoștințele sale de slavonă și de latină, ca și instrucția pe care singur ar fi dat-o fiilor săi (p. 144—145, 152) nu pot fi fundamentate documentar. Isihasmul nu a fost un „leac" pentru starea internă gravă (p. 175—176, 180), ci rezultatul unei reacții împotriva filozofiei elene profane; la români a circulat numai în mediu monahal. Scrierile lui Macarie, Eftimie și Azarie nu au pentru ce să fie plasate alături de cele ale lui Plutarh, Suetonius și Cornelius Nepos (p. 211), cînd, de fapt, ele țin de manierismul bizantin al lui Manasses. Nu corespunde realității afirmația că nu se întîlnesc documente scrise la Putna (vezi Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905, p. 156, 166). Amănuntul că Eustatie ar fi condus corul la înmormîntarea lui Ștefan cel Mare se bizuie pe o simplă afirmație, nedocumentată, a lui Nicolae N. Smochină și N. Smochină (în BOR, 1965, nr. 11—12, p. 1043). Tot pe o trimitere la o lucrare în manuscris a lui N. Smochină se întemeiază afirmația că *Pravila* lui Lucaci conține „glosare de cuvinte" (p. 241). Așa ceva nu există în acest manuscris. Despre același Lucaci se spune că era din stînga Prutului și că făcuse studii în Polonia, sursa afirmației fiind și de astă dată lipsită de o bază documentară (vezi BOR, 1965, nr. 11—12, p. 1045), deși trimiterea se face la V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, București, 1957, p. 520, unde nu se afirmă un asemenea lucru.

În final, pentru a întregi imaginea pe care ne-a creat-o lectura acestei cărți, vom consemna revelațiile lui Șt. Bîrsănescu privind faptul că românii evului mediu cunoș-

teau operaţiile matematice „cu unităţi şi cu zeci, dar şi cu sute şi, poate, chiar cu mii'' [!], că „ei cunoşteau operaţia adunării şi, poate, chiar şi pe a scăderii'' [!] (p. 89). Aceiaşi români foloseau leagănul la adormitul copiilor, dovadă că „societatea românească era de mult una evoluată'' [!] (p. 45). Din cunoaşterea proverbelor de către români se conchide că „între 1300 şi 1400 oamenii filozofau''[!] (p. 85). Din păcate, pe foarte multe pagini ne întîmpină asemenea afirmaţii, iar puţinele contribuţii care au rămas în afara observaţiilor noastre nu aduc nimic notabil. Să mai amintim doar că lucrarea este izvorîtă, după cum se precizează în *Prefaţă*, la p.6, dintr-un sentiment de insatisfacţie faţă de felul în care au fost tratate pînă în prezent problemele de istorie a culturii româneşti.

Al. Mareş

ION CLOPOŢEL, *Originile, dezvoltarea şi desăvîrşirea limbii române literare*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970, un vol. in -8° de 98 p.

Cititorul care va deschide această broşură aşteptînd să găsească în ea o expunere asupra istoriei limbii române literare va fi fără îndoială decepţionat, căci, în ciuda titlului, lucrarea se ocupă în cele 98 de pagini ale sale de orice, numai de problemele evoluţiei românei literare nu. E destul, de altfel, să arunci o privire asupra sumarului, ca să fii pe deplin edificat în această privinţă. Titlurile celor două „studii' (ghilimelele sînt obligatorii) reunite în volum avertizează, de altminteri, că în atenţia autorului nu au stat probleme specifice ale limbii literare. Primul se cheamă *Consideraţiuni critice asupra formării şi evoluţiei limbii române*, iar cel de-al doilea *Unitatea de cultură şi continuitatea populaţiei băştinaşe milenare în spaţiul carpatic*. Această din urmă lucrare nu e, pe o mare întindere a sa, decît un fel de istorie a poporului român, începînd cu dacii şi mergînd pînă spre sfîrşitul epocii feudale, plină de locuri comune şi afirmaţii necontrolate, cu o serie de referinţe de cultură şi literatură românească (iată titlul cîtorva capitole : *Arhetip de naţiune distinctă, Vechimea, extinderea şi adîncirea romanizării, Protoistoria Daciei* etc.). E adevărat că în amîndouă contribuţiile se stăruie asupra originii scrisului românesc, dar, dacă această problemă nu poate fi trecută cu vederea de istoricul limbii române literare, nu e mai puţin adevărat că ea nu se identifică nici pe departe cu întreaga istorie a limbii literare şi nici măcar cu momentul ei de început. Trebuie să amintim aici că, la fel ca în întreaga lucrare, în capitolele consacrate începuturilor scrisului în limba română abundă afirmaţiile eronate, lipsite de orice acoperire ştiinţifică. Ar fi inutil să înşirăm aici toate exemplele care s-ar putea da (ele sînt de ordinul zecilor), pentru că un asemenea lucru nu ar folosi nimănui şi la nimic. Vom reproduce cîteva spre edificarea cititorului. La p. 6 se spune (firește, fără nici o dovadă) că „cei dintîi termeni de limbă română pe hîrtie'' (!) au apărut în Maramureş, sub influenţă... bizantină. În Maramureş s-ar fi scris românește cu 300 de ani înainte de Coresi, adică în 1250—1300 (p. 8), dar trei pagini mai încolo epoca de început a scrisului românesc e mutată în veacul al XIV-lea, iar la p. 13 în secolul al XV-lea. Cel mai vechi text românesc ar fi un *Penticostar* tipărit la Peri (p. 12). *Catehismul* din 1554 (sic) a avut la bază un text din c. 1519 (p. 12). *Psaltirea Hurmuzachi* ar data, conform părerii lui Bianu şi Macûrek, din 1482 (p. 13; de fapt, cei doi savanţi au datat în acest fel *Psaltirea Scheiană*). Termeni ca *lăutoare, cetate, gînt, cure* sînt „husitisme tălmăcite pe românește'' ! (p. 17). Gh. de Sîngeordz

a scos slavona din biserică la 1531 (p. 31). N. Drăganu „se ocupă cu sistemul semnelor compuse din sunete, utilizat dintru început de scrierea în limba română" (p. 44, nota) etc.

Expunerea este confuză, autorul se repetă, contrazicîndu-se adeseori. Deşi promite că ne va da „o seamă de concluzii de maximă obiectivitate", rezultat al „cunoaşterii problemei în toată amplitudinea sa evidentă" (p. 4), el lasă impresia că nu ştie despre ce anume vrea să vorbească. Într-o întinsă parte a sa, lucrarea nu e altceva decît o juxtapunere greoaie de fişe scoase fără nici o metodă din lucrări citite la întîmplare. Aşa, de pildă, cap. III al primei lucrări nu e, pe pagini întregi, decît o înlănţuire de notiţe extrase din cartea lui P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*. Nu o dată stîrnesc uimirea sursele bibliografice ale autorului. Iorga e citat după... Virgil Oniţiu, pentru o referinţă la textele rotacizante se apelează la Horia Matei, *Cartea — un călător milenar*, Editura Tineretului, 1964, iar problema tipografiei chirilice de la Sibiu e semnalată după un articol al lui C. Irimie, publicat în „Contemporanul" din 1968. Multe din contribuţiile mai noi (în special acelea datorate lingviştilor) sînt necunoscute lui I. Clopoţel, ceea ce nu trebuie să surprindă prea mult la cineva pentru care Virgil Oniţiu, Andrei Bîrseanu, Sterie Stinghe sau Radu Prişcu sînt autorităţi în materie.

Ar mai fi de adăugat, pentru a întregi, în cîteva linii, imaginea lucrării, stilul incult, exprimările improprii, adeseori ilare. Faptul că mai mulţi autori s-au declarat adepţii teoriei husite înseamnă că „azi avem o întreagă istoriografie husită, foarte amănunţită asupra tuturor fazelor de naştere, dezvoltare şi sufocare" (p. 13). Autorul are ştiinţă de „stilizări într-o limbă literară română bine avansată" (p. 20), vorbeşte de o „fonetică rotacistă" (p. 14) şi despre „criptografie (scriere ascunsă, deghizată)" (p. 13). Iar o pagină mai încolo aflăm că „multă vreme a trecut de cînd stîngacele înfiripări de cuvinte româneşti au trecut printr-o filieră tot mai avansată, de lustruire şi cristalizare".

Ne oprim aici, întrebîndu-ne cum a fost cu putinţă ca o asemenea lucrare informă, amestec de elucubraţii şi banalităţi, născută sub semnul celui mai crunt diletantism, să vadă lumina tiparului *în anul 1970* sub egida unei edituri *care se cheamă „didactică" şi „pedagogică"*?

Ion Gheţie

REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

„Kurier der Rumänischstudenten". II, 1971. Curierul studenţilor de limba română. Studenten der Fachschaft Romanistik an der Ruhr-Universität Bochum.

„Muttersprache". Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache, 81. Jahrgang — Juli/August 1971, Bibliographisches Institut Mannheim/Zürich.

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" pe anul 1971

LINGVISTICĂ GENERALĂ

TOCACIU OCTAVIAN, Cu privire la un scris de mînă eficient — „stenografia caligrafică", 3, p. 215—236.

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

BAHNER WERNER (R.D.G.), Unele observaţii asupra trăsăturilor specifice ale lexicului în prima perioadă a istoriei limbii române, 2, p. 141—149.

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

BOGDAN-DASCĂLU DOINA, Paul Iorgovici şi Ion Heliade Rădulescu, 6, p. 605—608.
BORCILĂ MIRCEA şi BULAT VIRGIL, Alexandru Gavra — lexicograf, 5, p. 503—513.
DASCĂLU CRIŞU, Iorgovici şi Condillac, 5, p. 497—501.

LIMBĂ LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

BRÂNCUŞ GRIGORE, Un aspect al repetiţiei în limbajul popular : temporala de reluare, 1, p. 33—37.
CHIVU GH., Procedee artistice în stilul lui I. Barbu, 3, p. 247—257.
GHEŢIE ION, Contribuţii la problema unificării limbii române literare. *Momentul 1750*, 2, p. 113—124.
ŞTEFAN ION, În legătură cu termenul *inefabil*, 4, p. 329—333.
TOHĂNEANU G. I., „Punerea în pagină" a textului poetic, 3, p. 237—246.

GRAMATICĂ

CRAŞOVEANU D., Observaţii asupra complementului de excepţie şi a subordonatei corespunzătoare, 2, p. 151—158.
TEODORESCU ECAT., Pe marginea raportului de excepţie, 5, p. 473—478.

VOCABULAR

AVRAM ANDREI, Note etimologice (**maală, maia, maşteră, mălăgenie, melegar, minuţe, mircoli, mînţată, mîrşă, mlagnoasă, molastină, molojînos, morniţă, mudă**), **6**, p. 579—585.

BRÂNCUŞ GR., Note etimologice (**şuetă**), **2**, p. 184—185.

BUGEANU DAN, Note etimologice şi lexicale (**mărăcie, mărieroşu, mărţinos, mee, mehăriu, merogină, meruc, meş, miconac, mislic, mislu, mîrjoală, mîrşală, moalfă, molfă, modileă, moimă, momealcă, momic, momîiaţă, morghină, motorungă**), **1**, p. 52—58; (**odai, odoacă, ogoi, ogrăzá, ogriji, ogrinjos**), **2**, p. 175—184; (**măcău, măriţi, măteuţă, mertue, morînci, morjoli, morocăni**), **3**, p. 298—299.

COSMOPOL ELEONORA, Note etimologice şi lexicale (**mondăni, mondrăni, mondorlogi**), **1**, p. 58—59.

DOMINTE C., Note etimologice (**bolmoji**), **6**, p. 585—587.

GĂMULESCU DORIN, Note etimologice şi lexicale (**alimúnă, aritäc, oriceác, baică, baţă, beghei (bejei), bic, bógami, boi, bolacrác, bolocrác, golocrác, cozácc (cozáci), gară, mihói (miói), mînezi**), **4**, 342—345.

GRAUR AL., Note etimologice şi lexicale (**oşternie, samarizá, săvîrşitor, sufletist**), **1**, p. 51—52.

GUŢU OLIMPIA, Note lexicale şi etimologice (**oboroc, obroc, scandal**), **3**, p. 294—297.

HRISTEA THEODOR, Etimologia multiplă internă, **5**, p. 479—488.

POPESCU ION, Note etimologice şi lexicale (**auí, bránzoli, camizéleă, camizélei, canoáná, canoáne, cubíc, cubíci, cubicí, cubicése, dure, durchi, fest, flis, flísuri, glianţ, glianţuí, glianţuiése, glici, glíciuri, hac, háeuri, háclu, háeluri, holţ, -i, hólţpantoflu, puţuí, puţuiése, ródlă, -e, şmirác, -i, aplec, aplic, chirenie, chirineală, chirini, chirinese, cojocări, cojocărese**), **4**, p. 339—342.

REGUŞ CORNELIU, Influenţa limbii române asupra graiurilor ucrainene din R. S. România, **2**, p. 159—174.

SEMCINSKI STANISLAV (Kiev), Note lexicale şi etimologice (**parnie, orie, paporotnec, moţăi, a se moţăi, oreşniţă, osmac, moşoaneă, moşie**), **5**, p. 489—491.

ŞERBAN FELICIA, Cîteva împrumuturi lexicale din franceză, germană, latină şi italiană în limba română, **6**, p. 575—578.

ŢURLAN VALENTIN, Terminologia pescuitului în regiunea Dunării, I. *Din terminologia bărcii*, **1**, p. 39—49.

URIŢESCU DORIN, Note lexicale şi etimologice (**ámăn, băbiţă, ciórav, dezvăgăná, dezvăgăní, gelát, încheţí, încheţeală, încheţăná, încreţăná, încheţăní, îngălăná, spăs, aspás, şíţăr, spiţól**), **3**, p. 291—294.

FILOLOGIE

BINDER PAVEL şi HUTTMANN ARNOLD, Între istorie şi filologie. *Mediul cultural românesc al Braşovului în epoca coresiană*, **1**, p. 3—20.

BINDER PAVEL, Între istorie şi filologie. II. *O ipoteză privind caracterul patronajului exercitat de juzii Braşovului asupra tipografiei coresiene*, **2**, p. 125—130.

BINDER PAVEL, Începuturile Reformei din Transilvania şi românii din Hunedoara, **3**, p. 273—275.

GHEŢIE ION, U final la Neculce, **5**, p. 493—496.

IORDAN IORGU, Lingvistica şi filologia. Raporturile dintre ele, **4**, p. 321—327.

MAREŞ ALEXANDRU, Un fragment de *Molitvenic* din secolul al XVI-lea?, **2**, p. 131—139.

MAREŞ ALEXANDRU, Un text polemic românesc din prima jumătate a secolului al XVII-lea, **6**, p. 589—604.

MÎRZA IACOB, Gramatica lui Andrei Şaguna, **1**, p. 21—32.

ŞUTEU FLORA, A existat un catehism românesc la Tübingen în 1597?, **3**, p. 277—280.
URSU N. A., Modelul gramaticii lui Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, **3**, p. 259—272.

DIALECTOLOGIE ŞI TOPONIMIE

BERCA EUGEN, Observaţii asupra graiului din Checea (judeţul Timiş), **1**, p. 61—67.
BINDER PAVEL, Toponimia istorică de pe hotarul cetăţii Bran, **6**, p. 539—566.
CRISTUREANU V., Toponimia satului Voiniceni (judeţul Mureş), **1**, p. 69—76.
DAN ILIE, Cîteva toponime istorice din valea Soloneţului (judeţul Suceava), **3**, p. 281—290.

ONOMASTICĂ

FLOREA VIORICA, Delimitarea contextuală a numelor proprii, **6**, p. 567—574.
IONESCU I., Despre originea şi semnificaţia etimologică a toponimicului *Argeş*, **4**, p. 335—337.

NOTE ŞI COMENTARII

ANGHELESCU MIRCEA, Note la *Biblia* din 1688, **3**, p. 305—308.
ANGHELESCU TEMELIE N., Gramatica limbii române şi pericolul unor manuale preparatorii, **6**, p. 609—614.
GHEŢIE ION, În legătură cu durificarea africatelor *ć* şi *ǵ* în Maramureş, **1**, p. 99—102.
GRAUR AL., **Gazdă**, **5**, p. 531.
IORDAN IORGU, Cicerone Poghirc ... se apără (LR, 2/1970), **1**, p. 81—85.
MAREŞ LUCREŢIA, Termeni meşteşugăreşti din evul mediu, **3**, p. 301—303.
MĂRII I., Observaţii asupra utilizării materialului *Atlasului lingvistic român* în *Dicţionarul limbii române* (DLR), **M** şi **O**, **1**, p. 87—96.
MĂRII I., Alte cîteva observaţii privind utilizarea materialului ALR în DLR, **M** şi **O**, **5**, p. 515—526.
PĂLTINEANU V., Note cu privire la cîteva cuvinte din fascicula **O** a DLR, **1**, p. 97—98.
ROSETTI AL. şi GHEŢIE ION, O precizare în legătură cu articolul *Mihail Eminescu et l'expression poétique roumaine*, **2**, p. 193.
RUSU G. C., Punctuaţia şi ortografia limbii române în lumina *Gramaticii* Academiei, **6**, p. 615—617.
SCHROEDER KLAUS-HENNING (Berlinul occidental), Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa, **5**, p. 527—529.
ŞUTEU FLORA, Variante eminesciene inedite, **1**, p. 77—79.
ŞUTEU FLORA, Istoria semnului grafic *â* în scrierea românească, **2**, p. 187—191.
ŢOPAN GRIGORE, Documentalist sau documentarist?, **1**, p. 103—104.

RECENZII

ANGHELESCU MIRCEA : C. Boroianu, *Texte vechi româneşti. Album de paleografie româno-chirilică*, Universitatea din Bucureşti, 1971 — **5**, p. 533—535.
BEREA-GĂGEANU ELENA : Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969 — **2**, p. 197—200.
CARABULEA ELENA : Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 — **4**, p. 356—357.

DĂNĂILĂ I. : Peter M. Bergman, *The Concise Dictionary of 26 Languages in Simultaneous Translations*, New York, The New American Library, Inc., 1968 — **6**, p. 619—622.

FORĂSCU NARCISA : *Sistemele limbii*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 — **4**, p. 354—356.

GHEŢIE ION : Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*. Studiu şi ediţie de Damaschin Mioc, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969 — **3**, p. 314 — 317.

GHEŢIE ION : Ion Clopoţel, *Originile, dezvoltarea şi desăvîrşirea limbii române literare*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970 — **6**, p. 626—627.

GIURESCU ANCA : *Formarea cuvintelor în limba română*. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970 — **4**, p. 351—353.

IORDAN IORGU : Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968 — **3**, p. 309—314.

MAREŞ AL. : Ştefan Bîrsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii româneşti (sec. X—XVI)*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971 — **6**, p. 622—626.

MICHĂESCU RADU : *Studii de limbă, literatură şi folclor*, Reşiţa, 1969 ; *Cercetări de limbă şi literatură*, Oradea, 1968 şi 1969 — **2**, p. 201—203.

PIETREANU MARICA : Lucia Wald — Elena Slave, *Ce limbi se vorbesc pe glob*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968 — **2**, p. 195—197.

ROŞIANU ION şi BELTECHI EUGEN : Al. Graur, *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970 — **4**, p. 347—351.

SÎRLEA LIDIA : Ion Covrig-Nonea, *Noţiuni de compoziţie şi stil*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1970 — **5**, p. 535—536.

RUBRICA CITITORILOR

I. D., De la redacţia *Dicţionarului limbii române* (DLR), **1**, p. 105—108.

I. D., L. M., De la redacţia *Dicţionarului limbii române* (DLR), **2**, p. 205—210.

L. M., Răspuns (cititorului Simion Dănilă), **2**, p. 211.

IN MEMORIAM

POP GHEORGHE, Vasile Ştirbu (1936—1970), **1**, p. 109—110.

DIVERSE

Cărţi şi reviste primite la redacţie, **2**, p. 203 ; **3**, p. 318 ; **5**, p. 536, **6**, p. 627.

Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **13**, 1970/1971), de Eleonora Popa şi I. Dănăilă, **4**, p. 359—469.

INDICELE REVISTEI PE ANUL 1971

INDICE DE MATERII*

A

A protetic în română 342—343
ACCENT, cuvinte cu ~ul necunoscut 106, 206—207, 210
ACRIBIE 323
ADJECTIV, ~ul nehotărît 155
ADVERB, ~e corelative 153, 156; ~e pronominale nehotărîte 155; ~e restrictive sau de exclusivitate 151—158, 473—478
ADVERSITATE, raportul semantic de ~ sau de opoziţie 158
ALBANEZĂ, etimologii din italiană în ~ 144—145; etimologii din ~ în aromână 145
ALFABET, ~ stenografic 216—220, 226, 228, 230, 232, 234
ALTERNANŢĂ, ~e fonetice în română 313
ANALIZĂ, ~a contrastivă 355; ~a frazei 197—200
ANTONIMIE 355
ANTROPONIM, oronime şi toponime formate din ~ e 542—547
APOSTOL, ~*ul* din 1683 305—306
ARABĂ, cuvinte din ~ în italiană şi spaniolă 578
ARBITRAR, ~ul semnului lingvistic după Paul Iorgovici şi Ion Heliade Rădulescu 605—606
AROMÂNĂ, etimologii din latină 143—146 şi din albaneză 145 în ~
ARTICOL 355; ~ul posesiv în textele bisericeşti din sec. XVIII 122; postpunerea ~ului hotărît 313; folosirea ~ului nehotărît în delimitarea numelor proprii 568—572

ASIMILARE 598

ATLAS, folosirea materialului ~*ului lingvistic român* în *Dicţionarul limbii române* (*DLR*) 87—96, 515—526

ATRIBUT 200

ATRIBUTIV, propoziţia ~ă 200

Ă

Ă proton în textele bisericeşti din sec. XVIII 118, 121 şi la Neculce 494; ~ trecut la *o* 292

Â

Â, semnul grafic ~ în scrierea românească 187—191 : istoric, valori

B

BIBLIE, prefeţele ~ei din 1688 305—308

BIBLIOGRAFIE, ~*a românească de lingvistică* 1970/1971 359—469

* Cifrele trimit la paginaţia în continuare a revistei; corespondenţa acestei paginaţii cu numerele este următoarea: p. 1—110 = nr. 1, p. 111—212 = nr. 2, p. 213—318 =nr. 3, p. 319—470 = nr. 4, p. 471—536 = nr. 5, p. 537—632 = nr. 6.

BILINGVISM 82
BUCOVINEAN, graiul ~ 159—174
BULGARĂ, etimologii din română 172, 491 şi turcă 41—42 în ~ ; etimologii din ~ în română 53, 56—58, 292, 297, 344, 580, 583 şi maghiară 146

C

CALC, ~uri din greacă 306—307 şi din sîrbo-croată 345 în română ; ~ structural după model slav în română 490—491 şi maghiară 491
CATALANĂ, etimologii din latină în ~ 144, 146
CATEHISM, un ~ slavon din 1642 593—596 ; un presupus ~ românesc 277—280
CAUZALĂ, propoziţia circumstanţială ~ 200
CIRCULAŢIE, teoria ~ei cuvintelor 81
CIRCUMSTANŢIAL, v. COMPLEMENT, PROPOZIŢIE
COMPARAŢIE, ~a la I. Barbu 248, 250, 252, 254, 256
COMPLEMENT, ~ul circumstanţial de excepţie 151—158, opoziţional şi cumulativ 157
COMPOZIŢIE, *Noţiuni de ~ şi stil* de Ion Covrig-Nonea, 1970 535—536
COMPUNERE, ~a cuvintelor în limba română 351—353 : istoric, procedee, productivitate, elemente de ~
COMPUS 345
CONCEPŢIE, ~a lingvistică a lui Paul Iorgovici 477—501 : limbă şi gîndire 497—501, arbitrarul semnului lingvistic 498—499, normă lingvistică 500, limbă şi istorie 500—501
CONJUNCŢIE, ~ii 613 ; valorile ~ilor în limbajul popular 34
CONOTAŢIE 355
CONTAMINARE 183, 580
COORDONARE, ~a în limbajul popular 33—37
CORELATIV, element ~ 153
CRONICĂ, ~*a Banatului* de Nicolae Stoica de Haţeg 314—317 : limba şi stilul 316—317
CRONOGRAF, un manuscris necunoscut al ~ului lui Mihail Moxa 527—529
CULTURAL, mediul ~ românesc al Braşovului în epoca coresiană 3—20
CULTURĂ, „*Pagini nescrise din istoria ~ii româneşti*" de Ştefan Bîrsănescu, 1971 622—626
CUMUL, ~ negativ sau nerealizabil 153—154, 156
CUMULATIV, complementul circumstanţial ~ 157
CUVÎNT, teoria circulaţiei ~elor 81 ; ~e proprii şi improprii după Paul Iorgovici 498

D

D pronunţat dur în textele bisericeşti tipărite din sec. XVIII 118, 121
DATARE, ~ a unui text de polemică din sec. XVII 590—593
DENOTAŢIE 355
DERIVARE, ~a după Ion Heliade Rădulescu şi Paul Iorgovici 607 ; ~a regresivă morfologică şi lexicală 355 ; cuvinte formate prin ~ regresivă în română 479—488, engleză 484—486 şi franceză 486
DERIVAT regresiv 582
DICŢIONAR, ~ **e unilingve** ; *Dicţionarul limbii române* : utilizarea materialului *Atlasului lingvistic român* în ~ (M şi O) 87—96, 515—526 ; note cu privire la cîteva cuvinte din fascicula O 97—98 ; note de la redacţie 105—108 ; ~ **e poliglote** : *The Concise Dictionary of 26 Languages in Simultaneous, Translations de Peter M. Bergman* 619—622
DIFTONG, ~ul *ea* într-un text românesc din sec. XVII 597—599 şi ~ul *ea* final în textele bisericeşti tipărite din sec. XVIII 118, 121
DIFTONGARE, ~a lui *é* şi *ó* în română 81 şi din latină în limbile romanice 81—82 ; ~a lui *i* în textele bisericeşti tipărite în sec. XVIII 118, 121
DISIMILAŢIE 313
DISTRIBUŢIE, ~a numelor proprii 567—572 şi ~a semantică 572—574
DURIFICARE, ~a într-un text românesc din sec. XVII 598 şi în unele graiuri 99—102

E

E medial aton 118, 121 și ~ final aton 118 în română; ~ trecut la *i* 312—313
EDIȚIE, ~a *Cronicii Banatului* de Nicolae Stoica de Hațeg 314—317; transcriere 315—316
ELEMENT, ~ corelativ 153, 156 și ~ relațional 152—155
ELIPSĂ 155, 157
EMINESCIAN, variante ~e . .dite 77—79
ENGLEZĂ, etimologii din latină în ~ 484—485
EPITET, ~ul la I. Barbu 247—253, 256
ETIMOLOGIE, ~a ca istorie a cuvîntului 81—82: ~a multiplă internă în română 479—488, engleză 484—486 și franceză 486; ~ii nesigure și necunoscute în română 70, 81—82, 208—209; ~ii din italiană în albaneză 144—145; ~ii din latină 143—146 și albaneză 145 în aromână; ~ii din română 172, 491 și turcă 41—42 în bulgară; ~ii din latină în catalană 144—146; ~ii din latină în engleză 484—485; ~ii din latină în franceză 144—146, 576; ~ii din latină în germană 577; ~ii din italiană în greacă 144—145; ~ii din latină în iberoromană 144; ~ii din arabă 576, latină 144, 147 și turcă 45 în italiană; ~ii din latină în logudoreză 146; ~ii din latină în maghiară 576; ~ii din latină și bulgară în meglenoromână 146; ~ii din română în moravă 172; ~ii din română în poloną 172; ~ii din latină în portugheză 146; ~ii din bulgară 53, 56—58, 292, 297, 344, 580, 583, franceză 184—185, 297, 330, 480—481, 483—485, 576—578, germană 51, 58, 288, 294, 316, 339—341, 344, 483—484, 576—578, 581, 584, greacă 48, 306—307, italiană 46—48, 575—578, latină 53, 58, 70, 93, 144—148, 480, 483, 575—577, 582, maghiară 53—56, 58, 70—75, 145—146, 293, 298—299, 581, rusă 97, sîrbo-croată 88, 94—95, 181, 291—292, 342—345, slavă 70, 145—146, 179—183, 285, 289, 580, 583, turcă, 39—48, 70, 335, 579, 585, ucraineană 56, 97, 177, 294, 342, 489—491, 583 în română; ~ii din greacă în slavă 296—297; ~ii din arabă 578 și latină 146 în spaniolă; ~ii din greacă și venetă 47—48 în turcă; ~ii din germană 174, maghiară 174, română 491 și turcă 42 în ucraineană
EUFONIE 202
EVANGHELIE, ~a din 1682 305
EVANGHELIAR, localizarea ~*ului din Petersburg* 272; ~e tipărite în sec. XVIII în Moldova și Transilvania 116—122
EXCEPȚIE, raportul de ~ 473—478; complementul circumstanțial de ~ 151—158; propoziția circumstanțială de ~ 151—158, 199—200
EXCLUSIVITATE, adverbe restrictive sau de ~ 151—158

F

F nealterat în texte din sec. XVI 138 și din sec. XVIII 118, 121
FILIGRAN, ~ele unui text românesc din sec. XVII 591—592
FILOLOGIE, raporturile dintre ~ și lingvistică 321—327: istoric, obiect, metodă
FONETIC, alternanțe ~e în română 313; sistemul ~ al graiului din Checea (jud. Timiș) 61—67 și din Voiniceni (jud. Mureș) 69—70
FORMANT, ~ți de individualizare 572—574
FORMAȚIE, ~ii proporționale 486—488
FRANCEZĂ, etimologii din latină în ~ 144—146, 576; etimologii din ~ în română 184—185, 297, 330, 480—481, 483—485, 576—578
FRAZĂ, sintaxa ~ei 197—200

G

GEN, schimbarea ~ului în română 343; cuvinte cu ~ul necunoscut 106—107, 206
GERMANĂ, etimologii din latină 577 și din română 547—549 în ~; etimologii din ~ în română 51, 58, 288, 294, 316, 339—341, 344, 483—484, 576—578, 581, 584 și ucraineană 174
GÎNDIRE, limbă și ~ după Paul Iorgovici 497—501

GRAI, influența românei asupra ~ului ucrainean din România 159—174; influența fonetismului ucrainenei asupra ~ului din Maramureș 99, 102; ~ crișean 201—202; sistemul fonetic al ~ului din Checea (jud. Timiș) 61—67 și din Voiniceni (jud. Mureș) 69—70
GRAMATICĂ, ~a rațională 355; ~a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai 259—272 și a lui Andrei Șaguna 21—32; manuale preparatorii pentru ~a limbii române 609—614
GREACĂ, etimologii din italiană în ~ 144—145; etimologii din ~ în română 48, 306—307, slavă 296—297 și turcă 47

H

H, palatalizarea lui ~ într-un text din sec. XVII 599
HAPLOLOGIE 582
HIPOCORISTIC, sufix ~ 148
HUȚUL, graiul ~ 159—174

I

IBEROROMANĂ, etimologie din latină în ~ 144
IDENTIFICARE la I. Barbu 248, 251—252, 254, 256
IDIOSTIL 355
IMPERATIV, forme nerecomandabile de ~ 355
IOTACIZARE, ~a formelor verbale în textele bisericești tipărite în sec. XVIII 119, 122
ITALIANĂ, etimologii din arabă 578 și latină 144, 146 în ~; etimologii din ~ în albaneză 144—145, greacă 144—145 și română 46—48, 575—578

Î

ÎMPRUMUT, ~ul în concepția lui Paul Iorgovici și Ion Heliade Rădulescu 606—697
~ lexical în română, vezi ETIMOLOGIE
ÎNCHIDERE, ~a vocalelor neaccentuate în română 312

J

J, durificarea lui *j* în textele bisericești din sec. XVIII 119, 121 și în unele graiuri 99—102

L

L intervocalic latin trecut la *r* 148
LABIALĂ, ~ele în texte bisericești 118, 121, 138 și la Neculce 494
LATINĂ, etimologii din ~ în aromână 143—146, catalană 144, 146, engleză 484—485, franceză 144—146, 576, germană 577, iberoromană 144, italiană 144, 146, logudoreză 146, maghiară 576, meglenoromână 146, portugheză 146, spaniolă 146, română 53, 58, 70, 93, 144, 148, 480, 483, 575—577, 582
LEGE și tendință în limbă 312
LEXIC, trăsături specifice ale ~ului românei comune 141—149
LEXICAL, împrumutul ~ după Ion Heliade Rădulescu și Paul Iorgovici 606—607
LEXICON, primul ~ enciclopedic românesc: *Lesicon de conversație, istoricesc-religionariu* de Alexandru Gavra 503—513
LIMBĂ, *Ce ~i se vorbesc pe glob* de Lucia Wald și Elena Slave 195—197; ~a și gîndirea 348; ~ și gîndire 497—501, ~ și istorie 500—501 după Paul Iorgovici; amestecul ~ilor 82; sistemele ~ii 354—356; unitatea ~ii române 201; cultivarea ~ii 350—351; ~ a de cultură românească 622—623; noțiunea de ~ literară 535; **~a română literară** 349—350; *Originile, dezvoltarea și desăvîrșirea limbii române literare* de Ion Clopoțel, 1970 626—627; momentul 1750 — unificarea ~ii cărților bisericești 113—124
LIMBAJ natural și artificial 356
LINGVISTICĂ, raporturile dintre ~ și filologie 321—327: istoric, obiect, metode
LITURGHIE, ~a slavo-română din 1680 305, 308
LITURGHIER, ~e tipărite în sec. XVIII în Moldova 116, 118—119, 123 și în Transilvania 119, 121—122

LOCALIZARE, ~a *Evangheliarului din Petersburg* 272 și a unui text polemic românesc din sec. XVII 596—601
LOGUDUREZĂ, etimologii din latină în ~ 146

M

MAGHIARĂ, etimologii din latină 576 și română 547—549 în ~; etimologii din ~ în română 53—56, 58, 70—75, 145—146, 293, 298—299, 581 și ucraineană 174
MANUAL, ~e preparatorii pentru gramatica limbii române 609—614
MANUSCRIS, un ~ necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa 527—529
MEDIU, ~ul cultural românesc al Brașovului în epoca coresiană 3—20
MEGLENOROMÂNĂ etimologii din latină și bulgară în ~ 146
METAFORĂ, ~a la I. Barbu 248, 251—253, 255—257
METATEZĂ 581
METODĂ, ~ a contrastivă 355, comparativ-istorică 148, 195 — 196, onomasiologică 148 — 149, sincronică și diacronică 309 — 310
MODEL, ~ele gramaticii lui Andrei Șaguna 22, 24 — 27, 30 — 32 și a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai 259 — 272; ~ul lexiconului lui Alexandru Gavra 506 — 508
MOLITVENIC, datarea unui fragment de ~ 131 — 139
MONEM 356
MORAVĂ, etimologii din română în ~ 172
MORFOLOGIC, sistemul ~ 355
MORFOLOGIE, ~a substantivului românesc 356 — 357

N

NEGATIV, predicatul ~ 151, 154—155, 157; complementul circumstanțial de excepție ~ 157 — 158
NEHOTĂRÎT, adjectivul ~ 155; adverbul pronominal ~ 155; pronumele ~ 155
NEOLOGISM, adoptarea ~elor în limba română 350; ~ele în *Cronica Banatului* de Nicolae Stoica de Hațeg 316
NEUTRU 355
NORMĂ, ~a lingvistică după Paul Iorgovici 500
NUME, delimitarea contextuală a ~elor proprii 567—574

O

O neaccentuat trecut la *u* în română 292
OCTOIH, ~uri tipărite în sec. XVIII în Moldova și Transilvania 119—122
OMONIMIE insuportabilă 148
OPOZIȚIE, raport semantic de ~ sau de adversitate 158
OPOZIȚIONAL, complementul circumstanțial ~ 157; propoziția circumstanțială ~ă 199
ORONIM, ~e formate din antroponime 542—546
ORTOGRAFIE, ~a și punctuația în *Gramatica Academiei* 615—617

P

PALATALIZARE, ~a lui *h* într-un text românesc sec. XVII 599
PALEOGRAFIE, *Album de ~ româno-chirilică* de C. Boroianu, 1971 533—535
PENTICOSTAR, ~e tipărite în sec. XVIII în Moldova 117—119 și Transilvania 120—122
PLURAL, ~ul substantivelor feminine în română 311; cuvinte cu ~ul necunoscut 107, 207—208, 210
POLISEMIE 498
POLNOGLASIE 489
POLONĂ, etimologii din română în ~ 172
PORTUGHEZĂ, etimologii din latină în ~ 146
POSTPUNERE, ~a articolului hotărît 313
POSTVERBAL 579
POZITIV, complement circumstanțial de excepție ~ 157—158
PREDICAT, ~ul nominal 200, 613; ~ul negativ 151, 154—155, 157
PREFIX, cuvinte formate cu ~ul *des-(dez-)* 293, *ne-* 487—488, *re-* 575 în română; cuvinte formate cu ~ul *cor-* în engleză 485

PRONUME, ~le nehotărît şi negativ 155; folosirea ~elor demonstrative *acest, această* în delimitarea numelor proprii 572, 574
PRONUNŢARE, cuvinte cu ~a necunoscută 107
PROPOZIŢIE, ~a principală 611 şi reluarea ei în limbajul popular 33—37; ~a apozitivă 611; ~a subiectivă 612- 613; ~a predicativă suplimentară 611; ~a completivă directă şi indirectă 610; ~a circumstanţială temporală 33—37, modală 610, finală 610—611, cauzală 200, consecutivă 611, opoziţională 199 şi de excepţie 151—158, 199—200
PUNCTUAŢIE, ~a şi ortografia limbii române după *Gramatica Academiei* 615—617

R

R dur în textele bisericeşti tipărite în sec. XVIII în Moldova 119 şi Transilvania 121
RAPORT, ~ul de excepţie 473—478
REDUNDANŢĂ 356—357
REFERINŢĂ, termen de ~ 156—158, 473—478
REFORMĂ, începuturile ~ei din Transilvania 273—275
REGRESIV, cuvinte formate prin derivare ~ă în română 479—488, engleză 484—486 şi franceză 486
RELAŢIONAL, element ~ 152—155
RELUARE, temporala de ~ în limbajul popular 33—37
REPETIŢIE, ~a în limbajul popular 33—37
RESTRICTIV, adverbe ~e sau de exclusivitate 151—158, 473—478
ROMÂNĂ, formarea limbii ~e 84; trăsături specifice ale lexicului ~ei comune 141—149; substratul 142—143; influenţa slavă 142, 145, 149; influenţa ~ei asupra graiurilor ucrainene din România 159—174; tendinţele actuale ale limbii ~e 308—314; limba ~ în şcoală 351; limba ~ literară vezi LIMBĂ; cuvinte din diferite limbi în ~vezi ETIMOLOGIE; cuvinte din ~ în bulgară 172, 491, moravă 172, polonă 172, sîrbo- croată, 172 şi ucraineană 491
RUSĂ, etimologii din ~ în română 97

S

S moale la Neculce 494 şi în textele bisericeşti din sec. XVIII 119, 121
SCRIS de mînă eficient 215—236
SEMN, arbitrarul ~ului lingvistic 498—499
SEMANTIC, elementul ~ în analiza frazei 198, 200
SENS, ~ul şi complexul sonor 348; cuvinte cu ~ neprecizat 105—106, 205—206
SINGULAR, cuvinte cu ~ul necunoscut 107, 208
SINONIM figurat 355
SINONIMIE 355
SINTAXĂ, ~a frazei 197—200
SISTEM, ~ele limbii 354—356: ~ lexical şi morfologic 355
SÎRBO-CROATĂ, etimologii din română în ~ 172; etimologii din ~ în română 88, 94—95, 181, 291—292, 342—345
SLAVĂ, etimologii din greacă în ~ 296—297; etimologii din ~ în română 70, 145—146, 179—183, 285, 580, 583
SPANIOLĂ, etimologii din arabă 578 şi latină 146 în ~; *o* trecut la *u* şi *e* trecut la *i* neaccentuaţi în ~a americană 312
STENOGRAFIE, ~a caligrafică 215—236
STIL, *Noţiuni de compoziţie şi* ~ de Ion Covrig-Nonea, 1970 535—536; procedee artistice în ~ul lui I. Barbu 247—257
STRUCTURĂ, ~ de suprafaţă 476—477 şi ~ de adîncime 155, 474—478
SUBORDONARE, ~a în limbajul popular 33—37
SUBSTANTIV, morfologia ~ului românesc 356—357; pluralul ~elor feminine 311
SUBSTRAT ~ul românei 142—143
SUFIX, cuvinte formate cu ~ele *-ka* 181, *-ku* 180—181 în bulgară; cuvinte formate cu ~ele *-a* 340, *-ac* 54, 341, *-al* 103, *-alist* 103, *-an* 98, 103, *-ar(iu)* 53, *-ăi* 522, *-ăn(a)* 293, *-ăn(i)* 59, 293, *-că* 88, 339, *-ea* 180—181, *-eală* 55, 293, 342, *-ealcă* 57—58, *-eaţă* 58, *-eni* 284, *-enie* 581, *-er* 299, *-etă* 184, *-giu* 46, *-i* 340, *-ic* 51, 54, *-ie* 52, *-ină* 53, 58, *-ini* 182, *-ist* 103, *-işor* 148, *-iţă* 57—58, 518, *-llcă* 57—58, *-li* 582, *-llc* 45, *-oală* 54, *-oi* 53—54, 93, 523, *-onal* 103, *-or* 481, *-os*

52, 183, 583, *-tură* 483, *-uc* 53, 299, *-ui* 341, *-ură* 481, 483, *-uț* 582, *-uță* 298, 525, *-uză* 108 în română; cuvinte formate cu ~ele *-ĸj* 345, *-(i)ne* 181 în sîrbo-croată; cuvinte formate cu sufixul *-nik* în turcă 45

Ș

Ș dur în textele bisericești din sec. XVIII 119, 121 și în diverse regiuni ale țării 91—102

T

TAUTOLOGIE 349

TECTONICĂ, ~a poeziei 237—246

TEMPORALĂ, ~a de reluare în limbajul popular 33—37

TENDINȚĂ, ~ele actuale ale limbii române 305—314

TEORIE, ~a circulației cuvintelor 81

TERMEN, ~i de referință 156—158, 473—478; ~i meșteșugărești din evul mediu 301—303

TERMINOLOGIE, ~a pescuitului în regiunea Dunării: ~a bărcii 39—49

TEXT, ~*e vechi românești. Album de paleografie româno-chirilică* de C. Boroianu, 1971 533—535; un ~ polemic românesc din prima jumătate a sec. XVII 589—604: descriere, datare, alcătuire, model, localizare, paternitate; „punerea în pagină" a ~ului poetic 237—246

TOPONIM, ~e istorice din Valea Solonețului (jud. Suceava) 281—290; ~e românești formate din elemente de origine slavă 549—550; originea și semnificația etimologică a ~ului *Argeș* 335—337; ~e formate din antroponime 546—547; ~e românești traduse în maghiară și germană 547—549

TOPONIMIE, ~a istorică de pe hotarul cetății Bran 539—566; ~a satului Voiniceni (jud. Mureș) 69—76

TRADUCERE 348

TRANSCRIERE, ~a lui *ѣ* în *Cronica Banatului* de Nicolae Stoica de Hațeg, ediție de Damaschin Mioc 315

TURCĂ, etimologii din greacă 47 și venetă 47—48 în ~; etimologii din ~ în italiană 45, română 34—48, 70, 335, 579, 585 și ucraineană 42

Ț

Ț moale în texte bisericești din sec. XVI 138 și XVIII 119, 121

U

U final la Neculce 493—496

UCRAINEANĂ, influența limbii române asupra graiurilor ~e din România (huțul și bucovinean) 159—164; influența fonetismului ~ei asupra graiului din Maramureș 99, 102; etimologii din germană 174, maghiară 174, română 159—174, 491 și turcă 42 în ~; etimologii din ~ în română 56, 97, 177, 294, 342, 489—491, 583

V

VALOARE, ~ile semnului grafic *â* 188—191

VARIANTĂ, ~e eminesciene 77—79

VENETĂ, etimologii din ~ în turcă 47—48

VERB, ~e reflexive 612

VOCALĂ, ~e neutre 356; închiderea ~elor neaccentuate în română 312

VOCATIV 313

Z

Z moale în texte din sec. XVI 138 și XVIII 119, 121

INDICE DE AUTORI *

A

Aaron, F. 330
Aebischer, Paul 144
Albin, Jana 103
Alecsandri, Vasile 190
Alexandrescu, S. 247
Alexandru, Teodora 491
Alexi, Ioan 22, 24—27, 30—32, 58, 106, 179—180, 576—577
Alibert, Louis 582
Amelio, Silvestro 494—496
Anghelescu, Mircea 305—308, 533—535
Anghelescu-Temelie, N. 609—614
Antipa, Gr. 41, 47—48
Arghezi, Tudor 239—242
Arvinte, V. 339—340, 520, 577
Asachi, Gh. 578
Avram, Andrei 534, **579—585**, 600
Avram, Mioara 36, 37, 200, 352, 609
Azarie 625

B

Baba, Ioan 201—202
Bahner, Werner 141—149, 497
Bakos, Ferenc 576
Balan, T. 282—286, 290
Baldinger, K. 144
Barbu, I. [247—257]
Bariţiu, George 113, 201, 594
Baronzi, G. 85, 106
Barta, Antal 576
Basarab, Neagoe 625
Beccaria, Cesare 497
Belissimus, G. 32
Beltechi, Eugen 347—351
Berea, Eugen 61—67
Berea-Găgeanu, El. 197—200
Bergman, Peter M. [619—622]
Berlizov, A. A. 42
Bianu, Ion 22, 122, 189, 533, 626
Binder, Pavel 3—20, 125—130, 131, 138—139, **539—550**
Binder, Ştefan 51
Biondo, Flavio 625
Bîrlea, Ovidiu 36
Bîrsănescu, N. 623
Bîrsănescu, Ştefan [622—626]
Bîrseanu, Andrei 626
Bîrsescu, Al. 202
Bloomfield, Leonard 486
Blücher, Gebhard 592
Boceanu, Ion 53
Boerescu, C. 201
Bogdan, Damian P. 283
Bogdan, Ioan 4, 8, 126, 282, 283—286, 296
Bogdan-Dascălu, Doina 605—608
Bogdan-Duică, G. 497, 605
Bogrea, Vasile 44, 345
Boia, A. 215
Bojan, Maria 147—148
Bolufer, Alemany J. 352
Borcilă, Mircea 503—513
Bordeianu, M. 339, 577
Boroianu, C. [533—535]
Borza, Al. 106—108
Bot, Livia 3
Botiş, Valeria 202
Bouverot, Danielle 247—248, 256—257
Brambillo, A. 576
Brâncuş, Grigore 33—37, 184—185
Briquet, C. M. 135, 592
Brougthon 506—508
Budai-Deleanu, Ion 29—30, 58, 316—317, 535
Bugeanu, Dan 52—58, 175—184, 298—299, 524
Bugnariu, Iuliu 108
Bujoreanu, George 106, 298
Bulat, Virgil 503—513
Bunea, Augustin 591, 600—601

* Cifrele tipărite cu caractere aldine drepte trimit la autori de articole publicate în revistă în anul 1971; cifrele puse în paranteze drepte indică autori recenzaţi sau discutaţi în articole speciale în revistă; celelalte cifre trimit la autorii citaţi.

Buyssens, Eric 347—348
Byck, J. 599

C

Campagna, C. 576
Candrea, Aurel 43, 59, 107, 146, 148, 179, 181, 185, 296, 327, 343, 345, 521, 579
Candrea, George 581
Cantacuzino, Constantin 305—308, 535
Cantacuzino, Iordache 305, 308
Cantacuzino, Şerban 305, 307—308
Cantemir, D. 307, 534
Cantemir, Traian 534
Capidan, Th. 144—145
Carabulea, Elena 356—357
Cariofil, Ioan 305, 308
Carrère, Marcel 185
Cartojan, N. 527, 533, 599
Cazacu, A. 625
Cazacu, Boris 345, 598
Căliman, Valeria 3, 533
Călin, Liviu 247
Călinescu, G. 202
Cesarott, Melchiore 497
Chiţimia, I. C. 173
Chivu, Gh. 247—257
Cianciòlo, U. 144
Ciauşanu, G. F. 52—53
Cihac, A. de 58, 59, 106, 181, 295
Cihodaru, C. 284
Ciobanu, Fulvia 151—155, 158, [351—353], 475, 478, 616
Cioculescu, Şerban 329—333
Ciorănescu, Al. 181, 295—296, 480, 483
Cipariu, Timotei 113—115, 188—189, 191, 201, 327, 594
Čukalov, S. K. 491
Ciurea, Ioan 539, 542, 545
Cîndea, Virgil 305
Clopoţel, Ion [626—627]
Codrescu, Th. 289
Coja, I. 355
Coman, Petre 106, 108
Combiescu, Mariana 598
Condillac, Étienne Bonnot de [497—501], 605—606
Constantinescu, N. A. 48
Constantinescu, Pompiliu 256—257
Constantinescu, S. Gh. [610—612]
Copil, Maria 201
Coravu, D. 123
Coresi 10, 12, 14—15, [125—130], 138
Cosmopol, Eleonora 58—59
Costăchel, V. 625
Costăchescu, Mihai 282—283
Costea, Erast 287—288
Costin, Lucian 206, 291—293, 345
Costin, Miron 534
Costinescu, Ion 330
Coşeriu, Eugen 477
Cota, V. 85
Coteanu, I. 33, 34, 61, 89, 354, 580
Covrig-Nonea, Ion [535—536]
Crăşoveanu, D. 151—158, 199, 473—476, **478**
Cristureanu, V. 69—76
Csokotis, Vasile 190

D

Daicoviciu, C. 336, 625
Dal', V. 295, 489
Damé, Fr. 58, 89, 106
Dan, Dimitrie 625
Dan, Ilie 281—290, 339
Darago, Reşad Nuri 40—45
Darmesteter, Arsène 352
Dascălu, Crişu 497—501, 605
Dauzat, A 486
Dănăilă, Ion 105—108, 205—209, 359—469, 619—622
Deanoviè, Mirko 48, 292
Deboveanu-Mălăescu, Elena 173
Deleanu, M. 202
Delvau, Alfred 185
Densusianu, Ovid 33, 53, 84, 100, 115, 125, 146, 148, 189, 285, 327, 494—495, 600
Dephanis, P. 215
Diaconescu, Paula 355, [356—357]
Diaconovici-Loga, Constantin 25—26, 30—31
Dieuleseu, C. 521
Diez, Friedrich 82, 326
Dobre, popa 5, 8—9, 19—20
Dominte, Constantin 354—355
Donat, Ion 281
Dositei, 306—308

Dragomir, Silviu 67
Dragoș, Eugenia 202
Drăganu, Nicolae 327, 355, 494, 598—599, 624, 627
Drimba, Lucian 202
Drimba, Vladimir 598—599
Dron, Virgiliu [610—612]
Dubois, Jean 474—475
Dumitrescu, M. 41
Dunăre, Nicolae 539
Dzendzelivśkyj, J. O. 159—160

E

Economu, C. 533
Eftimie 625
Eineder, Georg 591
Elian, Al. 527
Eminescu, Mihai 32, 77—79, 193, 202, 240—241
Esnault, Gaston 185
Eustatievici Brașoveanul, Dimitrie 259, 533

F

Faragó, László 274
Faulmann, Karl 278—279
Faur, Viorel 201
Filitti, I. C. 289
Fira, C. 52
Florea, Viorica **567—574**
Fogarasi, Miklos 581
Forăscu, Narcisa **354—356**
Frățilă, V. 281
Frîncu, Teofil 581

G

Gaster, Moeses 115, 122, 598, 604
Gavra, Alexandru [503—513]
Gămulescu, Dorin **342—345**, 491
Găvăneseu, E. 503, 505
Genius, A. 576—578
Gerardy, Theodor 592
Gheorghiu, D. 215
Ghermanos arhiepiscopul 305—306
Gherov, Najdem 43, 295
Gheție, I. 106, 179, 577—578
Gheție, Ion 15, 29, 33, 36, **99—102**, **113—124**, **193**, 273, **314—317**, **493—496**, 517, 534, 597—598, 605, **626—627**
Ghibănescu, Gh. 284
Ghiculete, G. 345
Gilliéron, J. 82, 148
Giuglea, G. 85, 539
Giurescu, Anca **351—353**
Giurescu, C. C. 39—40
Glikis, N. 306
Goldenberg, Samuil 127
Goldstein-Bîrlad, S. 85
Göllner, Carl 504
Golopenția-Eretescu, Sanda 476—478
Graur, Al. 43, 45, 49, **51—52**, 144, 183 [309—314], [347—351], 352, 354, 479, 483, **531**, 580, 582
Greceanu, Radu 307—308
Grecu, Victor 201
Gregorian, M. C. 189
Grigorowitza, Em. 289
Gröber, G. 82
Guboglu, M. 40
Gündisch, Gustav 127
Gurianov, E. V. 219
Guțu, Olimpia **294—297**
Guțu-Romalo, Valeria 354—355

H

Haneș, P. V. 307
Haneș, Vasile V. 189
Hanner, Gheorghe 604
Hasan, Finuța [351—353]
Hasdeu, B. P. 81—85, 105—106, 327, 337
Helbig, R. 144
Heliade-Rădulescu, Ion 30, 113—114, 124, 190, 201, 259, [605—608]
Hépités, A. 297
Herrmann, G. M. 4, 542
Hill, C. 330
Hjelmslev, Louis 486
Hochuli, E. 144
Hodoș, Iosif 22
Horatius 609
Hrincenko, B.D. 177, 294—295, 489—491
Hristea, Th. 343. 355, **479—488**

Humboldt, W. von 326
Hurdubeţiu, I. 5
Hurmuzaki, E. 6—9, 11, 14
Huttman, Arnold **3—20**, 128, 131, 138—139

I

Iane, popa 9—11, 14, 20, 138
Iftinehi, Gheorghe 173, 339
Iliescu, Octavian 285
Ionaşcu, Al. 354—355
Ionaşcu, Romulus 21, 187
Ionescu, I. **335—337**
Iordan, Iorgu 21, 54, **81—85**, 103, 105, 281, 289, **309—314**, **321—327**, 347, 350, 487, 489, 493, 496, 531, 570, 573
Iorest 600—601
Iorga, Nicolae 4, 6—9, 11, 14, 123, 125, 127—129, 286—287, 306, 308, 314, 594, 627
Iorgovici, Paul [497—501], [605—608]
Irimie, C. 626
Istrate, Gavril 21
Ivaşcu, George 21, 138
Ivănescu, C. 100, 115, 124, 335—336, 477, 598—599, 605
Ivireanu, Antim 122, 534

J

Jakó, Zsigmund 280
Jokl, Nobert 336
Jompan, D. 202
Jósef, Szinnyei 272
Jud, J. 82, 142

K

Kahane, Henry 41—42, 44—48
Kahane, Renée 41—42, 44—48
Kałużniacki, E. 159
Karadžić, Vuk Stef. 175, 183, 292, 296
Kélékian, Diran 42—45
Kemény, Josephus 591—592
Klein, Ernest 484
Kowal, Lange 184
Kuhn, Alvin 313
Kurz, Anton 129

L

Labiş, N. 245—246
Lacea, C. 131, 135
Larchey, Lorédan 185
Laucevicius, E. 591
Laurent, V. 336
Laurian, A. T. 201, 295, 330
Lăzărescu, Paul 345
Leonova, M. V. 160
Lihacev, N. P. 591—592
Littré, E. 577
Lobeiuc, I. 161
Lotreanu, Ioan 66—67
Lozovan, E. 144
Lucaci 625
Lukaris, Chiril 593
Lupaş, Ioan 13, 22, 24—26
Lupşa, Ştefan 625
Lupu-Babei, P. 49
Lyal, Archibald 620

M

Macarie 625
Macarie, Ieromonahul 259, 262, 533
Macovei, Zaharia 201—202
Macrea, Dimitrie 26, 30, 81, 104, 187
Magdu, N. 215
Maiakovski, V. 245
Maior, Petru 114, 314, 510—511
Maioreseu, T. 190, 201
Macûrek 626
Maneca, Constant 296, 576
Mangra, Vasile 601
Maniu, Adrian 246
Manoliu-Manea, Maria 199, 355
Mareea, Pompiliu 202
Marchand, Hans 352
Marcu, Florin 296, 576
Marcus, Solomon 356
Mareş, Alexandru 15, 129, **131—139**, **589—604**, **622—626**
Mareş, Lucreţia **209—211**, **301—303**
Maretić, T. 295
Marienescu, Ath. 191
Marino, Adrian 497
Mariotti, Castiglioni 576
Marki, Anton de 271—272

Martin, Aurel 255
Massim, I. C. 295, 330
Matei, Horia 626
Mănăilă logofătul 11—15
Mării, I. **87—96, 515—526**
Măruşca, Nicolae 201—202
Mehedinţi, Simion 189
Meillet, Antoine 81, 297, 349
Mentz, Arthur 215
Metea, Al. 199
Meteş, Ştefan 600—601, 604
Meyer, G. 144
Meyer-Lübke, W. 82, 84, 144
Michăescu, Radu **201—203**
Mielău, Paul 354
Micu-Klein, Samuel 180, 187—188, [259—272], 510, 533
Mihai, popa 6, 13—14, 20
Mihăescu, H. 48, 142—143
Mihăilă, G. 583
Mihălţan, Nicolae 32
Miklosich, Fr. 42, 48, 159, 181, 295—297, 583
Milescu, Nicolae 305, 307, 598
Mindszenti, Samuel 506—508, 510
Minulescu, Ion 246
Mioc, Damaschin 295, [314—317]
Mitu, Mihai 491
Mîrza, Clement 354
Mîrza, Iacob **21—32**
Mladenov, St. 42
Moisil, Fl. 534
Moldoveanul, Filip 10, 129
Molin, Romul S. 53
Molin, Virgil 123, [273—278]
Molnar, Ioan 269, 511
Monorai, Ioan 510
Mora, O. 202
Mošin, Vl. A. 135, 592
Mounin, Georges 347—348, 498
Moxa, Mihail [527—529]
Muntean, George 339, 341, 344
Munteanu, Ştefan 351
Muntian, Antonie 505, 507
Mureşianu, A. A. 4
Muşlea, Candid C. 4, 11, 135
Muţiu, Ion 351

N

Nagy, Georgio [259—272]
Neculce, Ion [493—496], 534
Negruzzi, C. 201
Negulici, I. D. 330
Nestorescu, Virgil 45, 490
Netea, Vasile 113
Nicolau, Matei 351
Nicolescu, Aurel [197—200]
Nicolescu, Basarab 255—256
Niculescu, Ştefan 5
Niculescu-Varone, G. T. 106
Niederehe, H.-J. 144
Niemandz, Wilhelm 127
Nistor, I. 290
Niţă-Armaş, Silvia 172, 491
Novacoviciu, Emil 292, 521
Nussbächer, Gernot 11, 138

O

Oallde, P. 202
Ohienko, I. 159—160
Olahus, Nicolae 129
Olinescu, Dionisie 286, 290
Olivieri, D. 578
Olteanu, Ştefan [301—303]
Oniţiu, Virgil 627
Oprea, logofătul 10, 14, 15
Orhidan N. 539
Osman-Zavera, Maria 491
Ostermayer, Hieronymus 127

P

Pamfil, Viorica 600
Pamfile, Tudor 58, 89, 91, 106
Panaitescu, P. P. 8, 12, 14—15, 123, 125—126, 128, 131, 133, 135, 138, 176, 295, 625, 627
Pănini 322
Panţu, Zacharia 107
Papacostea, Şerban 280
Papahagi, M. P. 144—146
Papahagi, Tache 298, 490, 581
Papiu-Ilarian, Al. 22, 201
Pascu, G. 103, 107, 293

Paseu, Ştefan 303
Paşca, Şt. 53, 57, 106—108, 298, 579—580
Pavliuc, Nicolae 172, 491
Păcală, Victor 106
Păltineanu, V. 97—98
Pătruţ, I. 99, 102, 160—161
Pârvan, Vasile 336
Peignot, Jérôme 219
Perian, I. 202
Pervain, I. 503—504, 506, 510
Petrocchi, P. 575—578
Petrovici, Emil 33, 70, 281, 315, 495, 517, 519—520, 522—523, 542—543, 547, 549—580
Petru, popa 19, 535
Phillippide, Al. 84—85, 327, 336, 477
Pictor, Ioachim 10
Pietreanu, Marica 195—197
Pillat, Ion 241—242
Piluzio, Vito 494
Platon, Gh. 39
Pleter, Tiberiu 491
Poenar, P. 330
Poghire, Cicerone [81—85]
Pokorny, Julius 336
Pokrovskii, T. T. 593
Polizu, G. A. 180
Pontbriant, Raoul de 303
Pop, Gheorghe 109—110
Pop, Sever 61—64, 66, 516—520, 522, 526
Pop, Ştefan 25, 31, 189
Pop-Barcianu, Sab. 58, 106, 179—180, 576
Popa, Eleonora 359—469
Popea, N. 32
Popeangă, V. 503, 505
Popescu C. M. 52
Popescu, Constantin 542
Popescu, Ion 339—342
Popescu, Radu 535
Popescu, Rica 542
Popescu, V. 576
Popovici, D. 22, 25, 30, 113
Porzig, W. 477
Porucic, T. 285
Preda, Oprică 41, 43
Prişcu, I. 131, 133, 135
Prişcu, Radu 627
Prodan, David 274
Prokopenko, V. A. 161
Protopopescu, E. 576
Pumnul, Aron 188—189
Puşcariu, Ilarion 25
Puşcariu, Sextil 143, 202, 327, 477

R

Rădulescu-Codin, C. 108
Rebuşapeă, Ion 491
Reguş, Corneliu 159—174
Reguş-Seserman, Aspazia 162
Rimniceanul, Damaschin 122
Robciuc, I. 161, 294
Robert, Paul 482, 578
Rohlfs, G. 144
Roman, I. I. 138
Roman, V. 191
Roja, Gheorghe Constantin 188
Rosetti, Al. 82, 159, 193, 247, 327, 491, 493, 495—496, 597—599
Rosetti, Radu 289
Roşianu, Ion 347—351
Russo, Al. 201
Russu, I. I. 336
Rusu, G. C. 615—617
Rusu, Gr. 99—102
Rusu, Liviu 237

S

Sala, Marius 41, 46—48, 53, 517
Sandry, Géo 185
Saussure, Ferdinand de 486
Sădeanu, Florenţa 144
Săulescu, G. 114, 201
Scărlătescu, G. 215
Scheludko, D. 159—160
Schiau, Octavian 77, 79
Schott, Th. 280
Schroeder, Klaus-Henning 527—529
Schuchardt, Hugo 81
Schuller, G. A. 128
Scorpan, Gr. 138—139
Scriban, August 42, 108, 176, 181, 190, 295—296, 483—484, 525, 585
Scurtu, Vasile 570
Seche, Mircea 114, 124, 503, 505, 507—508, 607
Semcinski, Stanislav 489—491
Sfîrlea, Lidia 535—536, 616

Simonescu, Dan 22, 138, 278
Skeat, Walter W. 485
Slave, Elena [195—197], 355
Slavici, I. 202
Smochină, N. 625
Smochină, Nicolae N. 425
Soare, I. 215
Sokolov, N. M. 216, 219
Spasova, Ana 41—42, 48, 585
Sreznevski, I. I. 296, 490
Sreznevskii, V. I. 593
Stamati, T. 576
Stanca, Radu 238—239
Stati, Sorin 354
Sterpu, Gh. 202
Stinghe, Sterie 3, 627
Stoianovici, L. 534
Stoica, Nicolae de Haţeg [314—317]
Stoide, C. A. 3—4
Stojkov, Stojko 173
Străjan, M. 535
Stroici, Luca 533
Suciu, Coriolan 66, 69, 591
Sulică, Nicolae 4, 10
Szegedi, Grigore 533

Ş

Şaguna, Andrei [21—32]
Šarovol'škyj, Ivan 159—160
Şăineanu, Lazăr 30, 41—43, 84, 179, 181, 206, 296, 299, 483
Şerban, Constantin [301—303]
Şerban, Felicia **575—578**
Şincai, Gh. 26, 30, 187—188, [259—272], 505, 510, 533
Ştefan, Ion **329—333**
Ştirbei, B. 289
Ştirbu, Vasile [109—110], 355
Ştirbu, Patriciu [612—613]
Ştrempel, G. 599, 623
Şuteu, Flora **77—79, 187—191, 277—280**

T

Tănăsescu, Anton 491
Teaha, Teofil 202, 293
Teiuş, Sabina 34
Tempea, Radu 3, 5, 11, 13—14, 30, 126, 262, 535
Teodorescu, B. 123
Teodorescu, Ecat. **473—478**
Teodorescu, Mirela 29, 605
Tietze, Andreas 41—42, 44—48, 585
Tiktin, H. 106, 108, 176, 179—181, 190, 296, 345, 483, 579
Timiraş, I. 215
Timofte, Elena 491
Tocaciu, Octavian **215—236**
Todoran, Romulus 94, 100, 316, 520, 583
Tohăneanu, G. I. 202, **237—246**
Toma, popa 5—6, 11—12, 14—15, 19
Tomescu, Mircea 108
Torouţiu, I. E. 77
Traljić, Seid M. 135, 592
Trausch, J. 126—128
Trâpcea, Th. 343—344
Trîpcea, Liliana 202
Tsourkas, Cléobule 305—306
Tudor, diacul 7, 14
Tudose, Claudia 355
Tulbure, Gh. 32
Turdeanu, E. 625

Ţ

Ţircovnicu, V. 503, 505
Ţopan, Grigore **103—104**
Ţurlan, Valentin **39—49**

U

Udrescu, D. 108, 582
Ureche, Grigore 534
Uricariul, Axinte 534
Uriţescu, Dorin **291—294**
Ursu, D. 339, 577
Ursu, I. 533
Ursu, N. A. **259—272**
Ursu, popa 535

V

Vaida, Vasile 54, 106—107
Varlaam 589—590
Vasile, popa 8—9, 13, 20

Vasiliu, Em. 476—478
Vasmer, M. 177
Văcărescu, Ienăchiță 262, 533
Vianu, Tudor 237—238, 247—249, 253, 255—256
Viciu, Alexiu 108
Vinea, Ion 243—244
Vînturache, Mihai 201
Vîrcol, V. 52
Vîrtosu, Emil 187—188, 190, 337, 533
Vlad, Valeriu [612—613]
Vlad-Budoiu, Voichița [612—613]
Voiculescu, V. 243
Vrabie, Emil 159—162, 173, 491
Vraciu, A. 161
Vulpe, Magdalena 345
Vulpe, Radu 336

W

Wald, Henri 439
Wald, Lucia [195—197], 351, 355
Walde, Alois 336
Walzel, Oskar 237
Wartburg, W. von 143, 146
Weigand, G. 335, 344
Werenka, Daniel 289
Wickenhauser, F. A. 287
Widmann, Hans 280

Z

Zaminer, Eduard 551
Zavera, Dumitru 491
Zimmermann, Franz 127

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ

bane 145
banesë 145
lëngim 147
lëngoj 147
Niš 337
ragal 335
rrugë 144—145
shëndosh 337
Shkup 337

ARABĂ

râgama 578

ARMEANĂ

Arčeš 336
Argeș 335

AROMÂNĂ

arugă 143—145
bană 145
bánedzu 145
a custa 145—146
inloară 148
lindzil 146
lingoare 146
mință 581
niptut 146
niputut 146

BULGARĂ

ban 172
batoza 172
bik 344
flutur 172
fărkulica 172
germea 43
gluga 172
-ka 181
kitjukй 42
kok 172
-ku 180—181
къч 41
Masteha 580
Миродя 53
Могилка 56
**мотик* 58
Момице 57—58
mošija 491
muda 585
Мърцина 583
оборокь 295
огоя 179
огриз 180
огриза 181
ogrizki 180—182
or'ax 490
otarak 42
pahar 172
paprat 489
paun 172
pomana 172
скандал 297

harleţ 172
vagan 292
ък 185

CATALANĂ

enferm 146

CEHĂ

dědic 490
dědina 490
obrok 295
ohryzati 181
ohryzek 180, 182
oubor 295
ouborek 295
paprat 489
ubor 295

ENGLEZĂ

agree 621
another 621
to aviate 486
aviation 486
aviator 486
bet 621
blonde 621
capture 621
to correlate 485
correlation 485
correlative 485
(to) drive 621
drug 621
exchange office 621
few 621
to housekeep 486
housekeeper 486
legislate 484
legislation 484
legislative 484
legislator 484
legislature 484
morning 621
to partacke 486
partaker 486
partaking 486
print 621
relate 485
shoemaker 486
to shoemaker 486
shoemaking 486
train 621

FRANCEZĂ

chic 185
chouette 185
converser 578
corrélate 485
discuter 578
disputer 578
documentaliste 104
documentariste 104
enferm 146
enfermeté 146
enferté 146
exécuter 486
exécuteur 486
exécution 486
ineffable 330
malade 146
paillol 47
peindre 480
raison 478
raisonnement 578
raisonner 577
raisonneur 578
recenser 484
recension 484
relatif 485
relation 485
resolu 576
resoundre 576
revêtir 577
rue 143
scandale 296
sculpter 480
sélectioner 483

GERMANĂ

auf 339
Balsten Homm 565
besoffen 288
Bock 344
Bonen Eichen 565
Bonen Graben 565
Brandsohle 339
Burggrat 565
Czintczen Homm 565
durch 340
Faulstein 565
fest 340
Gericht 547
Glanz 340
Glitsche 341
Hacke 341
Häkelhaken 341
Herren Heugarten 547
Holzpantoffel 341
Kamisol 339
Kanone 339
Kantschen Wiese 565
Kapuinen 565
Kraudichen Homm 565
Kubik 340
Kubikmeter 340
Morast 584
mummeln 58
Münzmeister 581
Münze 581
Mütze 581
murmeln 58
putzen 341
raisonnieren 578
revidieren 577
resolut 576
Rodel 341
Scheiblich Homm 566
schlafen 288
schmiere 341
Schobel Wiese 566
Schützer 294
Schweitti 184
selectieren 483
Spitzel 294
Stern 51
Tauchen 566
Vlies 340

GREACĂ

ἀργᾶς 336
ἀργήεις 336
ἀργός 336
γεωγράφος 307
Ζωοποιός 307
kalafates 48
karena 46
kontarion 46
μουδα 585
παιδευω 307
φοῦγα 144—145
scándalon 296—297
skarmós 46
-τῆρας 307
φωατῆρας 307
καρβόυνι 306
κάρβουνον 306

ILIRĂ

argella 335

INDIANĂ

argala-h 336

INDO-EUROPEANĂ

are-g- 336
**arg-* 335
ark- 336

ITALIANĂ

barca 46
boccaporte 46
dipingere 480
infermità 146
infermo 146
pagliudo 47
pingere 480
ricamare 578
richiamare 576
rischiarare 575
risoluto 576
rivestire 577
sciare 47

LATINĂ

adjutoria 313
aeger 146
aegrotatis 146
aegrotus 146
anima 147—148, 190
arca 336
arcanus 336
arceo 336
audire 483
camba 147
campus 189
candidare 483
cellarium 161
collum 147
cor 147—148
constare 145
culum 148
executio 486
executor 486
fontana 189
forum 143
gamba 147
illa 313
infirmitas,-tatis 146
infirmus 146
labium 147
languere 146
languidus 146—147
languor 146—147
latum 485
lebrum 147
lex 485
male habitus 146
manus 189
mattea 313
medium 53
mica 581
moechus 53
morbidus 146
morbus 146
musso 58
mussito 58
mutio 58
**pictare* 480
pictor 480
pictum 480
pictura 480
pingo 480
palea 313
palumbus 292
panis 189
platea 143
receptare 480
receptum 480
reclamo 575
redactum 480
redigere 480
relationem 485
relativus 485
relatus 485
resolvere 576
revestire 577
revidere 576
ridere 189
risus 189
rivus 189
romanus 190
rostrum 147
ruga 143—145
villa 143
vivere 145
scandalum 296—297
sint 314
strata 143
sufflare 147
tenueram 314
tenissem 314
testa 147

LOGUDOREZĂ

malábitu 146
maláidu 146
malavidu 146

MAGHIARĂ

aj 71
Bárdos 73
be 71
beteg 145
csarba 73
csurgó 72
donogni 58
garos 345
gittera 73
horgas 73
Hüveg 565
kece 292
konty 41
kövezsd 72
láb 73
legeló 73
mafla 55
makog 298
majom 56
malozsa 581
mankó 298
marek 299
maszlag 54
matka 298
matring 58
màzol 299
mazsola 581
meh 53
melegány 581
**miszlig* 54
mondani 59
mord 58
mordulni 59
morgolodni 59
morogni 59, 299
morzsoli 299
morzsolò 299
motring 58
nyerges 73
öreg 491
örökség 491
rezolvál 576
sor 76
sora 74
Szügy sorra 76
tag 71, 76
telep 76

MEGLENOROMÂNĂ

bolen 146
lăngoari 146

MORAVĂ

magar 172

POLONEZĂ

domnezły 172
donica 172
dziedzic 490
dziedzina 490
obrok 295
ogryzać 181
ogrizek 180, 182
paproć 489
weborek 295

PORTUGHEZĂ

enfermedade 146
enfermo 146

ROMÂNĂ

A

-a 340
abagiu 302
abator 163
-ac 54, 341
Acăți din Hodăie 72
a acoperi 29
acord 621
act legislativ 484
acuperiș 64
ada 40
admitere 607
adresă 163
adunare 163
adunare legislativă 484
agricultă 482
agricultură 482
agriș 163
ai (art). 119, 122
ai (*subst.*) 272
aia 356
ajutor 121, 313
-al 103
al 119, 122
al lui 352
al nostruș 352
al răilor 352
al său 352
al tăuș 352
alămîie 166, 342
albiálă 64
aldămaș 166
ale 119, 122
ale meleș 352
alease 598
alimână 342
-alist 103
alt 155
alta 155, 621
altcareva 155
altceva 155, 199
altcineva 155, 199
altcîndva 155, 199
altcumva 155, 199
alte 155
a altoi 163, 166
altundeva 155, 199
alți 155, 199
amà (*conj.*) 291
ámăn 291
amblă 43
americă 163
amerosí 522
amlă 43
amînos 522
aminosí 522
amisie 607
amitere 607

amnar 163
amnerosĭ 522
amniusĭ 522
amuțĕșcĕ 64
-an 98, 103
ana 40
andrele 163
aniversa 488
aniversare 488
apă tare 163
apăsa 293—294
apleca 342
aplecăciuneă 315
aplic 342
ara (*subst.*) 40
araci 166
aramă 163
arăta 64, 66, 118, 121, 493
argea 335—336
Argedava 336—337
Argeș 335—337
Argiș 337
arg̑int 100
arie 163
arităc 343
-ar(iu) 53
arhon 163
a arhoni 163
armuz 48
arnic 166
arpacaș 166
arpagic 166
arvună 163
a arvuni 163
aspăs 293
aspăsá 293
astăzi 121
aszimpăr 294
asurdăsc 66
Asúsura 76
așăzare 119
așea 597
a attachirui 316
să aț̑iț̑e 65
audia 483
audient 483
audiență 483
auditor 483
audiție 483
áuf 339
Aurele 313
a auzi 65, 119, 122
ávalea 45
a avea 28, 184, 272
avere 163

Ă

-ăi 522
ăla 356
-ăn(a) 293
-ăn(i) 59, 293
ăsta 356

B

babá 44
babalá 45
babalic 45
baban 45
babă 184, 243
babetă 184
bábiț̑ă 291—292
baci 40, 42
bacșiș 163
baibarac 302
baică 343
baier 163
Balabanu 546, 551
balamale 163
balamare 163
balamuc 163
balaur 163
balmuș 164
ban 163
barcagiu 46
barcă 46, 164
bardă 164
baros 164
basamác 44
bască 164
basma 164
baș 40—42
bat (*adj.*) 272
bat (*vb.*) 272
bată 164
bate 118
batere 607
baterie 164
batjocură 163
a batjocori 163
batoză 164
baț̑ă 344
a (*se*) *băbiț̑á* 291—292
băbiț̑ă 292
bădiț̑ă 344
Bălăceanu 163
bănar 302
Băngăleștilor 544
bănuț 164, 582
bărbat 65, 118, 122, 494
bărbie 164
Bărbuleasa 551
Bărbulești 544
Bărbulești 545
băsămác 44
bătăi de inimă 65
bătălău 164
bătăuș 164
bățeți 311
băț̑a 344
băț̑os 163
beghei 344
bejei 344
belciug 164
beltită 584
benzină 164
Berindești 286
bertă 164
beseăricile 315
beteá 205
beteag 145
beteálă 170, 205
bezáfin 288
biț̑ău 315
bic 344
bíchi 207
bichie 207
bičág 62, 63
bicicletă 164
biglar 303
biserică 65
biț̑ă 344
biț̑íclu 65
Blăni 547—548, 552
blana 164
blondă 621

bluză 164
boală 147, 149
a (se) bobiţa 291—292
boc 293
bocaport 46
bocăni 293
bodegă 164
bógami (interj.) 344
boí 344
boiangiu 164
bolacrác 344—345
bolborosi 164
boli 313
bolnav 147, 149
bolocrác 344—345
bombăni 59, 164
bombărdea 316
bomboană 164
bondiţă 164
borangic 164
borceag 164
borhot 164
botedzăm 597
botezătoriul 121
boţ 164
Bradul Înalt 548, 552
branţ 339
bránzoli 339
brigadiér 64
brumărie 164
brutar 302
bubă 490
a (se) bubiţa 292
buboaică 490
bubu̯ăńĕ 64
buburuză 108
bucluc 164
Bucşă 545, 552
budacă 161, 164
Buduş 72
Buduşái̯ba 72
bufnos 583
bulgărie 164
bumbac 164
bunică 65
burdˇic 64
butuc 164
Buturoi 72
bud̯át 66
buză 147

C

calafat 48
cale 70
cale legislativă 484
Cál'a Bóilor 70, 72
Cál'a K'ę̀jdului 70, 72
Cál'a Mórii 70, 72
Calea Tohanului 548, 552
Calea Zărneştiului 552
Calea Zerneştilor 548
calup 166
camizélcă 339
camizol 339
candidat 483
candidá 482—483
candidatură 482—483
cange 166
canoánă 339—340
canon 339
canun 339
capăt 166
capelă 166
capere 607
capitalist 103
capiţală 166
cap 62
capórt 46
capro 31, 166
a captura 621
captură 621
Cápu D'álului 72
Cápu Sátului 72
caraftă 167
care 315
carton 167
carină 46
catalog 167
catran 45
cavalerie 316
caz 119
-că 88, 339
călău 166
căldare 166
cămeşoaie 166
cămilă 166
căpăcel 166
căpiţea 166
Căprătoi 552
căpşune 167
căpute 167
cărămidă 66, 167
cărămidărie 167
cărăuş 167
cărăuşie 167
cărbune 306—307
cărcăli 582
cărunţą̆şéľ 64
căsúţe 65
ceardac 40, 41
celar 161, 165
centură 164
a cere 29
Cernilă 548—550, 552
cetate 626
Cetăţel 548, 552
Cheia 548, 552
chema 575
chercheli 582
cheţă 293
cheţóni 293
chilă 46
chiloţi 167
chimic 167
chingă 167
chiostéc 44
chiptar 173
chirchili 582
chirenie 342
chirineală 342
chirini 342
chiron 167, 173
chirpici 167
chituc 41
chiurchiuli 582
chivă 167, 173
cioară 490
Ciobotea 545, 552
Cioboţii 544
ciocan 164
ciocantin 165
ciocolată 165
ciolan 165
ciorav 292
ciorav de ochi 292
cioroaică 490
cit 164
citire 487
citit 487
Ciubotea 545

ciuhă 165
ciumă 165
ciuperc̆ă-de-ogoi 178—179
c̆izmari 65
citi 100
cîci 41
cîmp 189
Cîmpia lui Gherman 288
Cîmpul Ghérminului 287
Cîmpul lui Gèrmîn 288
cîne 95, 598
să cînț 66
cîr 100
cîrcăli 582
cîrjă 168
cîrnaț 518
cîțiva 199
Clăbucetul 553
Clinciu 544—545, 553
clopoței 167
Coacăza 548, 553
coacăze 166
coadă 167
coasta cu stîna 286
coc 167
cocîrță 167
cocoși 167
cocoveică 167
codină 167
cofă 167
Coja 544—545, 553
cojocări 342
colecta 484
colectiv 484
colector 484
colecție 484
colecționa 484
coli 313
colonialist 104
colțar 167
Colțul lui Băncilă 546, 553
Colțul Chiochii 553
Colțul Șoimului 549, 553
comandant 316
Comandă 553
comercialist 103
companii 316
comisari 316, 607
commisie 607—608
commitere 607
conci 41
considerațiuni 190
consiliu legislativ 484
contra 167
convenționalist 103
conversație 184
cooperativă 168
coperativă 64
copil 167
coptură 523
corcitură 167
corcodușe 167
Corboș 553
cordon 167
corela 485
corelat 485
corelativ 485
corelație 485
corișor 148
corlatul 549, 553
corp legislativ 484
cosoroabă 167
Cȍsta Îi 70—72
Cȍsta Fúrși 71—72
Costea 286
Costele 313
Costin 286
Costina 286
Cost'iță 72
Costîna 285—286
costoroabă 167
coșniță 167
cotă 167
covătari 302
cozáce 345
crac 167
crap 168
cravată 167
cravașă 167
crăcănat 167
crẹștetu 62
criață 64
cruce 46, 100, 168
să-l cruțe 65
cụástă 64
cubic 168, 340
cubicá 340
cubici 340
cuț 65
cui de tras 43
cuier 303
culeșer 168
a cultivi 316
cumisie 608
cumparativă 168
cumpănă 168
a cumpăni 168
cumpărați 66
cúńie 65
a cununa 29
cununie 63
cur 148
cure 626
curelar 302
curișor 148
curmătură 547, 549, 554
a custa 145—146
cușác 44

D

a da calîm la bărci 47
dacă 176—177
dalac 161, 165
damig:ană 165
dant'ẹlă 64
dare 607
dascăl 165
dăzmierdare 118
dăznădăjdui 118
dâmu 190
dârui 190
de 31
de frică să 198
de-a miru 179
de-a ogoiul 178
de la 31
Deadiul Curălariul 303
Dealul Cetății 548, 554
Dealul Corbeștilor 546
Dealul Cremenei 548, 554
Dealul Gărbacii 546, 554
Dealul Gèrmînului 286—288
Dealul Limbeștilor 546, 554
Dealul Mărului 549, 554
Dealul Peșterii 548, 554
Dealul Romului 554
Dealul Văii Reci 548
Dealul Vămii 554

deăte 315
decă 165
decémvriv 65
decît 151—158, 473—478
decora 483
decorativ 483
decorator 483
decorație 483
demisie 607
demitere 607
Deneș 284
Deniș 283
dentarisl 104
departamental 103
depărtate 118
des- 292
desăvîrși 487
desăvîrșit 487
descînt 294
descoperit 121
desfătări 121
să desparț 119
deșărt 119, 121
dez- 292
dezlegare 118
au dezlegat 121
dezmierdăciunilor 118
deznădăjduiți 121
dezvăgănd 292
dezvăgăni 292
dialecte 316
Dieniș 283—285
Dienișeni 285—286
dihanie 165
dihor 165
dimižână 64
dimineața 621
Dinescu 284
Dineș 284—285
Dinèști 282—285
Diniș 283
Dinu 284
diortositor 303
discuție 184
districtual 316
divizionu 316
Dîln'il'e Sónci 72
dîrmoli 582
dîrvar 302
doar 151, 154, 156
document 103
documentalist 103—104
documentar 103
documentarist 103—104
dojană 584
dojeni 584
domnesc 165
domnu 493
dondăni 59
doniță 165
Dos 72
Dosul Morii 72
drămăli 582
dric 165
Droboțel 554
Dròimîn 288
drugă 165
du 355
dubălărie 165
a se duce 184
ducere 607
dud 165
dugheană 165
dulap 165
dulčă 100
Dumbravă 549
Dumnezeu 119, 121, 597—598
Dúpă Făgădău 71—72
Dúpă Grăd'in' 72
Dúpă Mo̧ră 72
durc 340
durchi 340
durea 62, 64
dureăre 315
dușimea 44
dușumea 44, 47
dvorișfe 283—284
dzice 597

E

-ea 180—181
-eală 55, 293, 342
-ealcă 57—58
-eață 58
éche 47
edéc 44
electoru 316
élia álbe 62
emisariu 607
emisie 607
emitere 607
-eni 284
-enie 581
-er 299
esență 166
-ețe 184
examen 166
executa 483—484
executor 483—484
executiv 483—484
execuție 483—484
existențialist 103

F

a face 99, 184, 311—312
factor 165
faión 46
falcă 172
familial 104
familialist 103—104
familiar 104
familiarism 104
familiarist 104
familist 104
farmec 331
fatal 316
Fața Babațene 555
Fața Fădătării 72
Fáța Gitării 72
Fáța Galómbii 72
Fața Turcenilor 555
Fața Turcului 548, 555
Fáță 72
făclăer 301
făcliar 301
făclier 302
fără 190
fecioară 121
feciori 118
fenomenalist 104
ferici 487
fericire 487
fericit 487
fest 340
fete 64, 313
fetiță 64

a fi 28, 118, 184, 315
fiarălor 118
ficaţ[i] 66
fiecare 199
fierbîntare 118
filomelii 316
finanţăle 316
fir 172
firea 118
Fītína d'i dúpă Făgădău 72
Fītína Săt'áscă 72
Fītína Sîd'isórii 73
Fītína Stut'in'i 73
Fītína Vădui 73
Fîntîna Lacului 555
Fîntîna lui Gageş 549, 555
fîntînă 189
flis 340
floarei 313
fluturi 165
foálili 62
foscăi 165
foşalău 165
freză 165
frizer 165
frizură 165
frúnćĕ 64
fráćiĺi meu 64
fuáĺĕ 64—65
fuĝe 99
funar 302
Fundata 544—545, 548, 555
fundament 165
fundamente 316
fundătoare 165
Fūdătura 73—74
Fūdu Dósului 73
Fūdu Fūdătúrii 73
fu̯óie 64
furca pieptului 580
furculiţă 165
furcuţă 579
furňicáre 64

G

galbază 165
galbiń 64
galoane 165
galop 165
gară 165, 345
garnizon 316
garoş 345
Gaura 544—555
Gáuăra Scróţii 73
gavanos 165
gaz 313, 531
gază 313, 531
gazdă 313, 531
gălbază 161
gălbează 161
găvan 292
găvană 292
găvăní 292
găzar 531
găzdar 531
Găzdaru 531
ĝiána diasúpra 62
geantă 165
ĝănunche 100
gelát 292
ĝem (= *ghem*) 288
Gèrmîn 286—288
ghebos 165
gherghină 166
Gherman 286—288
Ghermănescu 288
ghermea 43
ghermec 43
Ghermîn 287—288
ghinţură 97
ghiondér 46
ghirmeá 42—43
gińerál 65
gint 626
gintćĕ 62
Ĝitara 71, 73—74
-giu 46
giudeţul 597
giugul 597
gîlcă 56
gîrgălóḑu 64
Gîrla Morii 286
gîtar 165
glianţ 341
glianţuí 340
glici 341
glodoasă 584
glugă 166
goană 184
gobaie 166
golan 166
golancă 166
golănime 166
goldană 166
golocrác 344—345
golúmb 64
gonetă 184
grajd 166
grásĕ 65
Grădina Domnilor 547, 549, 555
Grădina Mare 549, 555
să grăpe 64
greşală 597
grijă 99, 119, 121, 597
Groapa 549
Groape 555
Grohotişul 555
gruåsă 64
Grui 73
Gruiéţ 73
Grúiu Mázării 73
Gruiul cu Mistecine 556
grumáḑ 64
Gúra Bárdăsului 73
gură 147
gúşă 63, 65
Guţan 556

H

hac 341
háclu 341
hacluí 341
haide 175
haită 166
halat 166
halău 92
ham 166
hamal 579
hambar 42
hamlaci 43
haraci 166
haram 166
harpacică 166, 173
harţapele 166

hergar 302
hir 172—173
highidiș 303
hîrleț 166
hîrtoape 166
hoboroc 294
Hodóia ai Máre 71, 73
Hodáia ai N'ică 71, 73
hodaie 71
hodorog 43
holomoci 97
holț 341
holțpantoflu 341
Hórgoșa 73
hortác 95
hortăci 95
(h)oștină 51
a hultui 166, 173
Humoreni 288
husmi 98

I

-i 340
iarmaroc 174
iaste 118
iavalác 44
-ic 51, 54
-ie 52
ierchén 44
Ilie Scăfariul 303
Ilișasca 286
Ilișești 286
imaș 161, 166
-ină 53, 58
indulghențîi 316
inefabil 329—333
inefabilitate 330
informațional 104
informaționalist 104
inginer 166, 316
-ini 182
inimă 147—148, 166, 190
inimioară 148
inimucă 148
inimuță 148
injecție 65, 166
instrument 103
instrumentar 103
instrumentarist 104
internaționalist 102, 104
inventar 168
Ionele 313
Iórba Máre 73
Iórba N'ică 73
Iorgangiu 302
-ist 103
-ișor 148
iți 166
-iță 57—58, 518
iubesc 121
să iubiĕsc 315
să izbăvească 118
izvoraște 119, 121

Î

-îlcă 57—58
împărat 118
în afară de 198
În Asúsura 76
În Lab 73
În Gèrmîn 287
În Crac 73
înălțare 118
încăla 293
a începe 198
închețăná 293
închețăni 293
închețeală 292
(a se) încheți 292
închiețăna 293
închisără 598
încrețăná 293
încreți 293
să îndreptĕze 119
înghețată 311
a se îngăla 293
îngălăná 293
însele 598
însămn 65
să înșale 119
înșălăciune 119, 121
întreábă 64
înțelepciune 119, 121
învăț 294
a învia 145
învîrtită 172

J

žánă 63, 65
jăg 65
žém^{i}ĕ 65
jenuk^{i}u 63
Jigăra 544
Jigărea 556
žinž^{i}ĕ^{i} 63
jir 584
jîgărîță 63
jîmuie 65
jîr 584
žoc 65
joi 121
jos 65, 121
judeca 172
judecată 119, 172
judecătoriule 121
Jude(le) 549, 556
jumătățare 119
jumătăți 165
jucă 65
june 63
au junghiat 119

L

la 184
La Căráre 73
(La) Coroi 554
La Cúmpăna 73
La Deal 549, 554
La fîntîna lui Gageș 547
La Heleșteu 549
La Izvorul Rîului 549
La Pripore 546
La Rudărit 548
(La) Sas 650
Lac 544
lacată 168
lacăt 168
Lacul 556
Lacul Boului 548, 556
lamă 168
lamba 168
lapoviță 168
lăicer 168
lăvicer 168
lăutoare 626

leafă 168
leagăn 62
leapedzi 597
legare 607
Legeléu 71, 73
legisla 484
legislativ 484
legislator 484
legislatură 484
legislaţie 484
lemnar 302
(a) leştină 64—65
levorver 168
-li 582
liberalist 104
ligare 607
lighean 168
lila 168
liliac 168
(tĕ) llecuiéşcĕ 62
liemńĕ 315
litră 168
liùzi 289
Liùzi 288—290
-llc 45
llnced 146
llnged 146
llngoare 146
Lócu Domn'ésc 73
Lócu Táuărilor 73
lontru 598
lucernă 168
lumin' 65
luminător 307
luminărar 301—302
lunca 168
Lunca 549, 556
lungoare 62
Lungocești 556
lupă 490
lupoaică 490
Lupşoru(lui) 544, 557
luţernă 168

M

maală 579
macagĭu 526
macar 516
macara 515
macat 168
macavei 526
máchină 87
macrîci 517
macrîj 517
macriş 517
macrîci 517
maculator 168
madîlcă 56, 58
mágar 517
magazin 515
magăzîn 515
máglă 92
maglui 519
mahal 579
mahala 579
mai 87—88
maia 579—580
maidán 88
maie 88
maiemúcă 88
maimucă 57
maimún 88
maimúncă 88
maimuni 88
maimúţă 518
maistărîţă 515
maîster 88
máistor 88
maistorîţă 206, 515
máistru 88
maiuri 88
máizăl 515
maizl 515
mala 579
málaj 581
malfă 55
mană 189
manébăr 516
manévră 516
manévăr 516
manevără 516
manevră 515
manevru 516
manevură 516
mangalău 518—519
mangălău 518—519
mangealîc 45
manifacturist 516
manşetă 168
manufacturist 516
mápcă 516
marangos 48
marangoz 48
marchidan 526
marchitan 526
marcotá 526
margarină 168
marghiol 208
mariián 88
már'ĕ 62
mariiĕni 88
marinár 88
marînăr 88
marmeladă 168
marş 168
marşalii 316
marştnă 89
marton 516
martor 168, 516
mártore 516
márture 516
marunţiita 582
masa peştelui 44
másă 90
máscru 516
máscol 516
máscor 516
mascur 516
maslát 519
maşcat 168
maşinărie 526
maşînă 89
maştehă 580
maşter 580
maşteră 580—581
maştihă 580
mátcă 516
materialist 103
**materşă* 580
matróz 88
máture 516
mazlác 519
mázlă 93
măcár 516
măcăr 517
măcău 298, 517
măceaşă 90
măcénă 519
măceş 89—90

măcetínă 519
măcii 519
măcitínă 518
măciúcă 517
măcrici 517
măcriș 517
mădărănie 584
mădură 518
mădugă 518
măduhă 518
măduhe 518
măduhnă 518
măduvă 518
măduvă de pe ureche 518
măgar 168, 518
măgăruț 526
măgăzín 515
măgăzínă 515
măgăzín 515
măgăzínă 515
măgluí 519
Măgura 548, 557
măhal 579
măhăli 579
măi 169
măiéteș 518
măiétic 518
măiéț 89
máimúcă 88
măistăríță 515
măiúg 89, 92—93
măjér 524
măji 584
málái 89
málai mițesc 89
mălăceag 584
mălăgenie 580, 584
mălăiéț 89, 91
mălăjenie 581
málced 523
málcéz 523
măldărúș 89
mălegár 91
măligár 91
măliguță 526
mămarúță 518
mămăiață 58
mămăie 58
mămăliguță 526
mămăruță 518
mămîntă 518
mămui 518
mămuiață 58
mămuie 58
mămuíță 518
măncău 517
mănévăr 516
măngălău 518
măngălui 519
**mănințata* 582
mănințel 582
mănințica 582
mănúnchi 89
mănunța 582
mănúșă 89
măr 89
márac 52
márace 52
mărăcine 89
mărăcinós 90
măreț 298
mărgărít 90
mărgăritar 90
mărgăritărél 90
mărgăriță 519
măricuț 526
márie 52
márieroșu 52
márit 298
măriți 298
mărjér 524
mărmărúță 518
máros 298
măroși 298
Mărtoi 546, 557
**mártuc* 299
márturie 516
mărțínos 52
márul lupului 89
márunța 582
mărunțel 582
a mărunți 582
mărunțuș 582
măsái 90
măsánică 90
măsár 90
măsárnică 90
măsauă 519
măsăcrea 316
măsălar 526
măsăláre 90
măsălăríță 90, 519
măsălárniță 90
măsărniți 90
măsea 519
măseauă 519
măselár 90
măselăríță 90
măsele 63, 65, 90
măslag 54, 519
măslát 519
măslugit 519
măstăcăne 520
măsurător 526
măsuritór 526
mășáuă 519
mășii 519
mătăcínă 519
mătăríngă 58, 90, 524
mătăsar 302
mătăúnz 519
mătăúz 519
mătăúză 519
mătcéi 519
mătrăcăli 59
mătrăgună 168
mătreață 168
mătricar 298—299
mătrică 298
mătrice 298—299
mătricer 299
mătrici 299
mătrocínă 519
mătrosínă 519
**mătruc* 299
mătrișél 525
măzărát 91
măzărícă 91
măzăríche 91
măzăróí 91
măzărós 91
măzlác 519
măzlág 519
măzărúică 91
mea 118
mearge 315, 598
meăse 315
mécriș 517
medățínuri 64
mee 52

mehárіu 53
mehedeán 88
mei 91
mej 53
mejdină 520
mejdrină 520
melceájen 520
meleajen 520
melegághi 91
melegar 91, 581
mélinţă 91
méliţă 91
meliţ'oi 91
meliţúică 91
memorialist 103
menajă 520
ménghină 91
merceşúg 520
mere paştile 205
a merge 118, 121, 184, 621
merindare 526
merişor 89
merişte 522
meríştină 522
meriu 52
meríză 91
merizătoáre 91
merizúş 91
merogină 53
merói 53, 526
merşă 583
mertecáţ 91
merteşig 520
merteşúg 520
mertic 92, 298—299
mertuc 298
meruc 53
mes 53
mesálă 90
mesăláuă 520
mesălău 520
mesăleauă 520
mesăleu 520
meseleauă 520
meseléu 520
meseriaş 88
mesteacăn 520
Mestecăniş 549
mestegiu 302—303
mesteşig 520
mestica 169
meşeá 520
méşter 88
meşteră 580
meşteríţă 206
meşteşig 521
meşteşug 520
meşteşugár 88
metrice 299
metricie 299
mezdrea 521, 526
mezdreauă 521, 526
mezelgiu 302
mână 189
mia 92
miá^{u}onă 64
mic 54, 526
mică 581
micoi 54
micoń 54
miconac 53—54
miedar 302
mielea 521
mielușel 119, 121
mier 53
mierii 526
mieriu 52—53
mierli 526
mierlăi 521
mierloi 521
mierluí 521
mieruí 526
miez 53
miezuínă 521
miezunie 521
migală 579
migăciós 521
migăli 521, 579
migiloci 521
mighilóci 521
mighiloş 521
migoroşi 92
miguloş 521
Mihail Zugravul 303
mihéi 521
mihoi 345
mílea 521
mijloc 65
mile 316
miligóci 521
miligógi 521
miliţian 168
miliţie 168
mindirigiu 302
mine 118
minegóci 521
minévăr 516
mínghină 91
minghineá 91
minigóci 521
ministiri 316
minte 62, 64
minţmeşter 581
minutar 526
minuţe 581—582
mioară 92
miói 345
miorcoti 521
miorlăi 521
mirosí 522
miorosî 522
mircoli 582
mireasă 298
mírişte 92
miríştină 92
mirodie 53
mir 179
mirchiríşte 522
miréşte 522
miretéi 522
mirgăşlí 522
mirgăzlí 522
miritări 522
mitritéi 522
mtrişte 522
miriştină 522
mirlăi 521
mirloi 521
mirluí 521
mirós 522
mirosí 522
mirta 168
să miruasă 65
mirus 522
misáráş 522
misarăşíţă 522
misareşíţă 522
misáriaş 522
misárţş 522
misaroş 522

misăreșiță 522
misie 607
misír 92
mislic 54
mislu 54
mistuiálă 523
mișling 92
mitere 607
mitocosí 92
miță 581
mițír 92
mizgúș 91
mizlíc 519
mî́glă 92
mîinile 118, 121
mîl 92
mî́lced 522
mî́lcez 522
mîlí 92
mîliște 92
mîlitúră 92
mîń 65
mînă 89
mînătárcă 523
mînătarcă țigănească 523
mînătarcă iepurească 523
mînătór 92
mîncău 517
mînecúță 93
mînezi 345
mîngăriță 519
mînicúță 93
mînigóci 521
**mînînțata* 582
mînînțel 582
mînînțușuri 582
mînji 584
mînțată 582
mînțel 582
mînțușuri 582
mînule 599
mînúnă 92
mînușă 89
mînz 88
mînzăli 582
mînzoli 582
mînzúc 526
mîrc 523
mîrcăi 523
mî́rced 523
mîrjoală 54
mîrsăială 55
mîrsei 55
mîrseială 55
mîrsiială 55
mîrsios 52
mîrșală 55
mîrșav 54, 582
mîrșă 54, 582—583
mîrșială 55
mî́rșiță 526
mîrșî́nă 89
mîrșoală 54
mîrțină 52
mîrținá 54, 92, 582
mîrțoágă 54, 92
mîșcătură 584
mî́tcă 92
mîță 93
mîțesc 89
mîțîiéș 93
mîțînă 523
mîrvinos 583
mlacă 583—584
mlagnoasă 583—584
mlaștină 584
mlăcos 583
mlăgnoasă 583—584
mlăștinos 583
moaflă 55—56
moalfă 55—56
Moara 286
moară 313, 526
moașe 100
mocăí 92
mocni 583
mocríș 517
mocșándă 523
mocșî́nd 523
**modilcă* 56
modilgă 56
modîrlău 523
modorănie 584
modorói 523
modrigăli 59
modúr 93
Moeciu 548, 557
moflă 56
**moghilcă* 56
mogîldeață 58
mogni 583
**mogorlodi* 59
**mogorlogi* 59
mogorogí 59, 526
moimă 56—57
moimiță 57
moimîță 523
moimîțoi 523
moimucă 93
moimucói 93
moinos 583
mojár 524
mojală 581, 584
mojér 524
mol 92
molástină 584
molcăli 524
molcél 524
molcelí 524
molcic 524
molcícă 524
mólcove 524
molfă 55—56
molfăi 55
molicél 524
moliciune 581
molînjinos 584
molojană 584
molojinos 584
molojinos 581
molótru 525
momeală 58
momealcă 56—57
momic 57
momiță 56—58
momîiață 58
momîlcă 56—58
momoróță 518
monarh 316
mondăi 59
mondăni 58—59, 92
mondorlogi 59
mondrăni 58—59
mondrogí 524
mondrojí 524
**monetalist* 104
monetar 302
monetarist 104
mongăí 92
monjér 524

monumental 103
monumentalist 103
mopcă 516
moralist 103
moraştină 584
Mọ́ră 73
**morăci* 299
morbină 58
mórcod 524
mórcof 524
mórcoi 524
morcon 524
mórcou 524
mórcov 524
mórcove 524
mórcuf 524
**mord* 58
mordină 58
morghină 58
**morgolodi* 59
morîşcă 87
morînci 299
morjălău 299
morjoli 299
mormăî 93, 585
mormăî 93
mornăi 584—585
morniţă 584—585
morocăi 299
morocăni 299
moronci 299
mortăcină 519
mortăciune 583
morúnchi 89
mosafir 621
mosomúr 524
moş 490
moşandă 523
moşi 63, 99
moşie 490
moşoancă 490
moşoaică 490
moşoancă 490
moŝomúr 524
motcă 93, 516, 525
motchîţă 93
motilcă 56
motocini 519
motofăli 582
motofoli 582
motorină 169
motorîngă 299, 524
motorói 523
motorugă 58, 524
motorúngă 524
motośicĺẹ́ćě 64
motrîncă 91
motrîng 91
mótroşi 59
mótru 524
a se moţăi 489—490
móţcă 525
mozavir 525
mozazir 525
mozaziv 525
mozdon 525
mu̯áşě 65
muced 93, 146
mudă 585
mudurlău 523
mugî 93
mugur 93
mugurî 93
muierúşcă 89, 93
mujár 524
mujer 524
mul 92—93
mulă 93
mulăceag 584
mumgerie 302
mumgiu 302
munévăr 516
mungurluî 519
munte 169
muntean 169
munteancă 169
Muntele Băngăleştilor 545, 551
Muntele Bărbuleţul 545
Muntele Cetăţii 547
Muntele Clăbucetul 548
Muntele Clincia 545
Muntele Gaura 545
Muntele Ghermanului 287
Muntele Jigărea 545, 556
Muntele Lac 545
Muntele Lupşorul 546
Muntele Pîntecele 546, 558
Muntele Preduşul 546
Muntişor 548, 558
munúnchi 89
munúşa 89
mᵘọ́rćě 64
mur 94
murcoi 524
Mureş 336
murg 94
murgi 94
murmuî 93
murţégă 92
musafir 621
muscă 94
musca-vitelor 94
muscoaie 93
muscoi 93
musicél 525
must 169
muşcătură 584
muşchi 525
muşeţél 525
muştar 169
muştiuc 169
a se muta 169
mút'ě 64
muzúc 94

N

-na(a) 97
nacaz 169
nagară 169
nascere 607
naşe 99
naturalnică 316
naţional 316
nădîlcă 56
năduşeală 169
nănaş 169
nănaşă 169
năsturar 302
năvalnic 169
ne- 487—488
necaz 169
necitire 487
necitit 487
necriş 517
necurat 169
nedeajde 598

nedejdui 598
nedumeri 486—487
nedumerire 486—487
nedumerit 486—487
neferici 486—487
nefericire 486—487
nefericit 486—487
neglija 483
neglijență 483
négru 65
neînsărată 598
neînțelegător 189
nelegiui 486
nelegiuire 486
nelegiuit 486
nemulțumi 486
nemulțumire 486
nemulțumit 486
nenoroci 486
nenorocire 486
nenorocit 486
N'érg'eșa 73
nesocoti 486—488
nesocotință 488
nesocotire 486—488
nesocotit 486—488
-nic 51
nici o 155
nici un 155
nici una 155
nici unul 155
N'ijlocu Sătului 73
nimeni 155
nimic 155
niodilcă 56
Nițoiu 558
Noaghea 546, 558
nod 56
nodéu 65
nodîlcă 56
nodul gîtului 56
Nogheștilor 544
nominalist 104
noscere 607
notar 169
nou 313
numai 151, 154, 156

O

oală 54
oameni 118, 121
Oarja 97
oásnic 526
obiálă 94
oblon 64, 94, 169
oblóc 94
oblét 526
oboroacă 294
oboroc 294—296
oborog 294
obosît 63
obráme 525
obrăci 295
obrăzár 94
obric 294
obrinti 172
obroacă 294
obroc 294—296
oca 169, 526
ocăcăi 94
ocenic 94
ocenicie 94
ochean 94, 169
ochélari 94
ochéri 94
ochilari 169
ochinceá 97
ocinîc 94
ocióc 525
ocióg 525
ocît 525
ocnáș 525
ócnă 525
ocnuță 525
odai 175—176
odaie 169
odoacă 176—177
odoróg 43
ofta 64
ogîrji 183
ogîrjit 183
oglávă 94
oglávie 94
oglázie 94
ognáș 525
ógnă 525
ognuță 525
ogoi 177—180
ogoia 179
ogor 169
ogradă 169
**ograză* 180—182
ogrăji 180—181
ogrăzá 180—181
**ogrăzea* 180
**ogrăzel* 180
**ogreaz* 180—182
**ogrează* 180—182
ogreg 182
ogreji 180, 182—183
ogreș 182
**ogrez* 180—182
ogriji 182—183
ogijit 183
ogrinji 181—184
ogrinjini 181—182
ongrinjit 183
ogrinjos 183—184
ogrinși 181—182
**ogrinz* 182
**ogriz* 182
ogna 179
-oi 53—54, 93, 523
olàghină 526
olăvină 526
oloiérniță 95
oloiște 95
olomoci 97
olovină 526
Olțóiu 74
omăt 91
omătul mieilor 91
omisie 607
omitere 607
-onal 103
Opcina lui Gherman 288
opincă 97
opinceá 97
opritór 89
opusl 95
-or 481
orăcăi 95
orătan 97
orătanie 97
orături 97—98
Orății 558
să orbească 121

oreşniţă 490
orez 169
organ legislativ 484
oriceáe 343
orie 489
orientalist 104
oringi 181
orinji 182
oritac 343
oriteg 343
orjana 97
ormoci 97
oroganie 97
ortác 95
ortáci 95
ortan 97
-os 52, 183, 583
ósie 64—65, 95, 169
osmac 490
ostrov 98
ostru 98
oşternic 51
otárac 42
ótcos 95
otcóş 95
ótcus 95
otíc 95
otorác 42
oturác 42—43
ovroc 294
ozmi 98

P

Padina Baiului 547, 558
Padina Bădoaiei 558
Padina cu apă 558
Padina Măgurii 558
pahar 169
paiól 46
paión 46
palat 169
palton 169
panacod 302
pandeá 107
pandele 107
pandosí 108
pandosít 108
pandrichie 105—107
panijă 105—107
paniol 47
paniólă 47
panpochic 105—107
pantaloni 169
pantasie 108
pantaráura 108
pantioágă 107
pántiş 108
pantofi 169
panţă 108
papacióc 108
papaciúţă 108
papaciúpă 108
papainog 105
papancioácă 108
papandúră 108
papalúgă 108
papalúngă 107
papapúngă 108
paparúdă 108
paparúgă 108
paparúză 108
pápcă 107
papélcă 108
paperină 106—107
papici 106—107
papiotă 169
papiţă 105—107
paplec 106—107
papoáră 107
paporotnéc 106—107, 489
papricá 169
pápură 105, 170
parachérniţă 108
paradău 108
paradichiu 108
paradiciu 108
parághie 108
paralui 108
paraoáche 108
paraziós 107
parcelă 170
parlament 103
**parlamentarist* 103—104
parlamentar 103
parlamentarist 104
parnic 489
parte 607
pasager 316
paslion 206
pasmarghiol 208
pasóc 207
pastói 207
pastra 106—107
pastrahólţ 207
pastramagiu 302
páşă 207
paschiúlă 208
paşmati 208
páşniţă 207—208
paşoálă 207
paşólea 207
paşti 207
paştică 207
paştie 207
paştile 205—206
paláci 106—107
palachír 207
palaşcă 170
pală 170
páter 106
patíţă 209
pátmă 209
patnoşcă 106
patonea 106—107
patroană 170
patroancă 207
paţocherii 208
paţai 208
paţaillă 107
paţareagă 107
paţircă 208
paurí 209
pávie 208
páviţ 106—107
pábáţă 208
pábii 208
păcate 121
a păcăli 169
păducel 63
Pădúrţa Béni 74
Pădúrţa Bisériši 74
Pădúrţa Cápra 74
Pădúrţa d'in Ẑos 74
Pădúrţa Dosului 74
Pădúrţa Fũdătúriţ 74
Pădúrţa Gázd'ilor 74
Pădúrţa Ĝitáriţ 74
Pădúrţa Hórgoşi 74

Pădúrĭa Leg'eléului 74
Pădúrĭa lui Iosza 74
Pădúrĭa Pojár 74
Pădúrĭa Răzorelor 74
pălămidă 292
pălmaș 169
pănușe 169
păpălúză 108
păpărúdă 108
păpărúgă 108
păpărúză 108
păpușar 302
păpușoi 292
părăchernițĭă 108
părădău 108
Părăsăre 598
părău Bolbón'i 74
Părău Ceuașului 74
Părău Gîtării 74
Părău Sid'isorii 74
Părăul Mițoiului 546—547
părecherniță 108
părinte 62
**părumb* 292
păstaie 170
păștchiulă 208
păta 480
pătat 170
pătlăci 208
pătlăgele 170
Pătru 600
pătură 170
păun 170
Pe Gèrmin 287
pe lîngă 198
Pe vînă 74
pedepsi 307
pelcar 302—303
pelniță 106
peniță 170
pępcén 64
pepeneá 107
pepenică 107
peperúgĕ 108
pépi 105—106
pepiniștină 106
pepiúgă 107
peplehui 106—107
pepoșe 106—107
percéle 106—107
percheziție 170
perci 106—107
pere pergheșe 107
perechérniță 108
perevize 106—107
pergău 107
pergheșă 106—107
pergheléu 107
perire 607
perpeli 582
persona 316
pestéți 208
pestilénț 107
pestric 209
pestrilúșă 209
peșchină 208
peșteră 580
Pești Românești 40
Pești Turcești 40
petác 107
pétcă 208
peteá 205
peteáre 205
peteálă 205
peteca-vîntului 106
peteleágă 208
pethleabi 205—207
petic 106
petileágă 208
petleá 206
Petru 600
peșúde 206
piaucă 206
pichere 206
pichi 207
pichire 206
pichiri 206
pichirică 208
pichiriță 206
pichirlău 207
picică 208
picicoáne 208
picior 63, 147
piciorác 207
picióră 208
piciorúc 208
picitóc 207
piciulingă 207
picolică 209
picta 480—482
pictare 482
pictor 480—482
pictură 480—482
pid'ástră 65
piele 62—63
pielușică 208
pietrar 302
pietrile 599
pietróc 207
pigálă 208
pigidic 206
pipă 170
piron 167
pilug 170
Piscul Berții 558
Piscul Branului 558
Piscul Bucșii 544—545
Piscul Ursului 547—548, 558
pișcoturi 170
pitar 302
pitărie 302
pitic 170
pițitóri 65
piuă 95
pivă 167
pîine 31, 118, 121, 189
pîncele 580
pîne 598
pîntece 581
Pîntice 544, 549
a pîrî 170
Pîrîul lui Gherman 288
pîslar 302
plachie 170
plăvișt'e 64
a-i plăcea 184
plăpumar 302
Pleașa 558
pleașcă 170
pleș 63, 65
plînje 63
ploscar 302
pluș 170
Poarta 558
podar 302
Podea 559
podinar 302
Podu Străjt 74
Podul Arsenii 559
Podul Frasin 548, 559

Podul Măgurii 559
Podul Paltin 548, 559
poftele 600
pohtele 600
Poiana Județului 548, 559
Poiana Lungă 546, 559
Poiana Stînii 559
polomidă 292
ponere 607
popas 180
a poposi 180
popritoare 170
popușoi 292
poroganie 97
portare 607
Portiță 548, 559
portofel 170
portreta 481
portu 607
porumb 292
post 170
postamînt 316
poștar 170
poștă 170
potcovar 302
poturar 302
poturi 302
prăjină 298
prăjitură 170
prea 118
Predeal 548, 559
Preduș(ul) 544, 559
predlogenie 581
predlojenie 581
prepeleag 170
prepeliță 170
președinće 64
preț 170
prim 170
primar 170
primărie 170
prinsoare 621
prinț 316
pripor 544, 646, 559
privată 170
priveghiu 170
prînzăsc 65
probă 48
profesor 316
promisie 607
promitere 607
proslăvesc 118
proțap 170, 298
probă 48—49
provincialist 103
prună 170
prune pandele 107
puánkeșe 65
pucioasă 170
pufoaică 170
pumń 65
punere 607
puntaș 303
pupă 48—49
puradichiu 108
a purcede 313
a purcede grea 313
purtare 607
pusără 598
a putea 198
putere legislativă 484
pútină 64
puține 621
puțini 199
puțui 341

R

Radule 313
ramatis 170
ranete 170
rapán 171
rapiță 171
rariță 171
răcoare 171
Rădăcini 559
rădicat 500
a rămînea 122, 312
răpănos 171
răschira 575
răschirat 575
a răschira 575
răvădui 577
răvăduț 576
Răzore 80
re- 575
rebelilor 316
recenza 484
recenzent 484
recenzie 484
recepta 480
receptiv 480
receptor 480
recepție 480
rechemá 575—576
redacta 480
redactor 480
redacție 480
regat 171
regățean 171
regionalist 103
remissie 607
remitere 607
reschira 575
(a) resolválui 576
revedui 576—577
reveduire 576—577
reveduitor 576
revenduț 576
revesti 577
revestire 577
revestit 577
revida 576—577
reviduț 576
revolver 168
reumatism 170
(a) rezolvirui 576
rezolut 576
rezona 577—578
rezonament 578
rezonant 578
rezonirui 578
a ricamá 578
ríde 189
rínced 146
rintaș 170
Rîpele Roșii 560
rîs 189
să se risipească 118
Rîtu ăl Máre 74
Rîtu Ceușului 74
Rîtu Fădătării 74
Rîtu Morii 74
Rîtu Must'éțl 70, 74
rîu 189
(Rîul) Turcu 561
roată 311
ródlă 341
rogare 607

Rogoază 560
rogojină 171
romană 189
român 190
română 189
rost 147
să roşaşte 119
roşîie 64
rotar 171
rovinos 583
rrea 600
Rudărit 560
rugare 607
ruguşit 65
Ruîi'il'e 74
rumâneaşte 315
rumâneşte 315
să ruşaşte 121

S

saha 40
salcîm 171
samariză 51
samă 171
samănă 598
Sandu Uliiarul 303
Sandule 313
sapă-foraj 353
sara 598
sarmóz 46
săbad 69
Săbadul-de-Cîmpie 69
săbier 302
sălişte 285
Sălişte 285, 549
sămănaiu 598
sămînţă 171
sămn 598
săniuţă 341
Sărătări 74
săvîrşesc 119
săvîrşitor 51—52
scaluş 171
scandal 296—297
scandală 296
scandaliza 297
scandalos 292
scandâlă 296
scandelă 296
scarlatină 171
schelă 171
scîrb 62
scoarţă 171
scobar 302
scoică 161, 171
scribălei 210
scrifiţe 209
scrifon 210
scrijă 209
scripcăi 210
scripetár 210
scriúţe 210
scrivéi 210
scrivi 210
scrivilă 210
scrînciobi 209
scrob 209
scrobelniţă 209
scrobotealâ 210
scroboti 210
scrópot 210
scruchit 209
scruntar 209
scruntăreţ 210
scruntări 209
scruntărire 210
sculpta 480—481
sculptor 480—481
sculptură 480—481
scurtă 171
seamă 119, 121, 171
seară 118, 121
secărică 171
Secătură 544, 546, 560
Secătura Dealul Pescarului 560
Secătura Peşterii 560
select 483
selecta 483—484
selector 483—484
selectiv 483—484
selecţie 483—484
selecţiona 483—484
selişte 283—284
seliştea lui Dieniş 283—285
seliştea lui Dobrin 284
semn 494
sentimental 52
serbare 171
sfîrc 171
sfîrşeşte 119
sforar 302
sia 47
Silişte 549—550, 560
silitrar 302
singur 494
sirop 171
Sîd'isóra 74
sînge 63
sînt 314
sîrmagiu 302
sîrmător 302
a se sminti 172
smintit 172
ai slobozit 121
sluji 100, 119, 121
slujitori 99
(a) socoti 171, 487, 488
socotinţă 488
socotire 488
socotit 488
Sohodol 549—550, 560
soi 171
Someş 337
soronar 303
spăs 293—294
spătar 161, 171
specialist 103
sprîşână 65
spuiu 122
spuń 65
a sta 184
a sta şpiţol 294
stană 189
stare 607
stat 171
staţie 621
staţiune 621
stăpîn 171
stăpîni 171
Stănicioara 546
Stănicioiul 544
Stănişorul 560
să stea 315
stînă 161, 171, 189
Stîna Bărbuleşti(lor) 545
Stîna Flanseştilor 545
Stîna Lupşorului 546
Stîna Mihăilă Clinci 545
Stîna Nogheştilor 546

Stîna Preduşoiul 546
Stîna Vlăduiului 546
st'óp 62
strajă 171
strapazan 43, 46
strapezan 43
stravonu 307
străchinar 302
srăjer 171
strămoşe 100
Strămtură 561
străpezăsc 63
stricneală 161, 171
strugur(e) 621
strunga 561
Stut'in' 73, 76
Su Cóstă Îi 76
Su Cóstă 76
Su Cost'iţă 76
Su Dos 76
Su Îii 76
Su Pădure 76
sucmănar 302
suflet 147
sufletist 52
suptu 493
suspinele 599
Súsura 76

Ş

şade 121
şandrama 171
şapte 119, 121
şarpe 119, 121
şădere 119
şăică 44
şăsu 100
şăzînd 119
şchele 171
a şchiopăta 62, 65
şcoli 313
a şeaptea 597
a şesea 597
şedere 121
şerbului 99
şerşél 65
şerui 481
Şesul lui Gherman 288
şezutu 99
au şezut 119
şic 185
Şimon(u) 547, 549, 561
Şîndilărie 561
şira spinării 65
Şirnea 548, 561
şînă 65
Şîpot 76
şleòfîn 288
Şlòimîn 288
şmir 341
şmirác 341
şniţel 171
şoptîrlă 490
şoptîrloaică 490
a şopti 184
a şoşoli 184
şpiţol 294
şternic 51
şuetar 185
şuetă 184—185
Şurgău 72
şurub 174
a şuşoti 184

T

tablă 171
taifas 184
tarhon 171
tavă 171
a tăcea 312
tăpăligă 171
Tău 76
telegrame 65
Telép 71, 76
temelie 172
tifos 171
Timiş 337
tinsă 598
tipar 167
a tipări 621
tipărire 621
tîlhar 171
Toacheş 561
Toana lui Tosun 40
toate 118
tobă 165
tog 71
togmac 43
Tógu Pórşilor 71, 76
tonsură 316
Topleţ 548, 561
Tosun 40
tractate 316
tradiţionalist 103
trandafir 171
trangee 316
transferaţi 316
transmissie 607—608
trap 172
trapazan 43
a trăi 145—146
a trebui 198
să trezéşcé 63
trimisie 607—608
trimitere 607
trimiţ 122
trişcă 161, 172
troacă 172
trotuar 172
trupească 121
-tură 483
Turcu 549
turturea 31
tuşăsc 63, 65
te tūź 64

Ţ

ţăran 164
ţăruş 164
ţigaie 164
a (se) ţine 29, 65, 184
a ţine sia 47
ţimp 64
a ţine 64—65
ţîţé 65

U

uasă 64
Uăcéţu Pópiţ 70, 76
-uc 53, 299
ucenic 94

ucenicie 94
ućig 65
ucit 525
Ugro-Vlahii 307
-ui 341
uium 172
Uliţa la Moară 286
uliţă 70
Umbleci 548, 561
a umple 65, 312
unealtă 352
uŋǵiʒe 315
u̯okʲ 64
uraşte 119, 121
-ură 481, 483
úrdină 62
uri̯ę́kia 62
Urlătoarea 561
urluială 172
urs 172
ursu̯áică 65
ursu̯áńe 65
usmi 98
ustuace 302—303
uşă 99, 119, 597
-uţ 582
-uţă 298, 525
U̯úl'iţ‿ai̯ Máre 70—71, 76
U̯úl'iţa d'in Ẑos 70, 76
U̯úl'iţa Dósului 70, 76
-uză 108
uzmi 98

V

vacanţă 172
vad 172
vadană 172
Vadul Foilor 548, 562
Valea Albă 562
Valea Balabanului 546
Valea Băngălească 547, 562
Valea Bobeş 547, 562
Valea Clincii 545
Valea Coacăzii 548, 562
Valea Corbeştilor 546
Valea cu cale 548, 562
Valea Dracului 548, 562
Valea Giliganului 547, 562
Valea Grajdului 562
Valea Grădiştei 548, 562
Valea lui Limbă 547, 562
Valea Livadei 562
Valea Livezii 549
Valea Lungă 549, 562
Valea Mesteacănului 563
Valea Mielului 548, 563
Valea Moldoroaia 563
Valea Negoia 547, 563
Valea Pacairului 563
Valea Plaiului 563
Valea Rece 563
Valea Remului 563
Valea Rogozu 563
Valea Runcu 563
Valea Tinii 563
Valea Tisii 548, 563
Valea Seacă 563
Valea Stregorii 563
Valea Ulmului 564
Valea Ursului 564
Valea Vămii 564
Valea Zbărcioarei 565
Valendinian 307
valiză 172
vaselină 172
vaţă 554
vărar 302
veaăsel 315
(a) vedea 64—65, 118
a veni 118, 121, 145, 184, 198
venire 607
ventuză 172
verigă 172
vertire 607
a via 146
viaţă 146
videre 607
a vie 145—146
să vie 119
a vieţui 146
viroage 564
a visa 64—65
viu 145
vîlced 146
Vîrful Juda 547
(Vîrful) Lacul 556
Vîrvu Grúiului 76
Vîrvu Iórbii 76
Vladul Jinghii 544
Vlădoaia 546
Vlădoiul 544, 564
Vlăduşca 564
a voi 29
vorbă 184
vorbieşćĕ 315
(v)oştină 51
vrea 118
vrej 182
vreme 315—316
vreo 155
vreun 155
vultan 98
vulturi 98

Z

Zabad 69
zaharea 172
zang 293
zapán 45
zarzăr 172
zăbală 292
zăbăvitu 493
zăngăni 293
Zănoaga 564
Zăvoi 564
Zbărcioara 565
Zbîrcioara 548
zi 121, 355
zi-muncă 353
zis-au 121
zise 119
zîduri 64
zîng 293
zîngăni 293
zlătar 302
zmîrţoágă 92
Znamul Braşovului 565
zabală 292
zubală 292
a zugrăvi 480—481
zvîrcoli 582

RUSĂ

борокъ 295—296
dedič 490

dedina 490
мир 179
одгрызать 181
оборокъ 295
огрызок 180, 182
одинако 177
одинаково 177
однако 177
paporotnyk 489
parnik 489
paryty 489
poruganje 97

SAXONĂ

rakud 336

SĂSEASCĂ

Seimen 547

SÎRBO-CROATĂ

aman 291
baba 343—344
babka 343
baca 344
baka 343
bajka 343
bapka 343
Begej 345
bik 344
-бj 345
blaor 172
blavor 172
bogami 344
boiti se 344
bojati 344
braca 344
brat 344
ćörav 292
dan 345
dědovina 490
gara 345
garuša 345
golokrak 345
-(i)ne 181
Ivanj 345
kozika 345
kozjace 345
limun 342
màjmun 88
matáruga 58
Miholj 345
Miholje 345
motóruga 58
motoryga 299
oglava 94
ogoia 179
ogojamu 179
ogrizak 181
ogrizati 180—181
**ogrizi* 181
ogrizine 180—183
orićak 343
oritak 343
otkos 95
paprat 489
stina 172
sutra 345
sutradan 345
uborak 296
ubrok 295
vàgan 292

SLAVĂ

dědina 491
dědŭ 491
грыстн 181—182
маштєха 580
матєрша 580
**mlaktina* 583
**mlăstina* 583
мрѣша 583
o- 181
oborŭkŭ 296
obrokŭ 295
огой 179
**ogrez* 181—182
**ogrezati* 180, 182
**ogriz* 182
**ogrizati* 181, 182
огрчстн 180
огрыстн 181
popasť 180
scandalŭ 296—297
scandielŭ 296—297
trajati 145

SLOVENĂ

dedič 490
dedina 490
paprat 489

SPANIOLĂ

enfermedad 146
enfermo 146
recamar 578
tuviera 314
tuviese 314

TRACĂ

**argella* 335
Arzus 336
Tundja 336
Tundscha 336

TURCĂ

ambar 42
aryiš 335
baba 45
barka 46
barkaci 46

basamak 44
çardak 41
döşeme 44
girme 43
gönder 46
günder 46
eskarmoz 46
haml 43
havalé 45
havaléli 45
kalafat 48
kalıma 47
kaloma 47
kaluma 47
kaport 46
kaporta 46
kapurta 46
karina 46
kıç 41
konç 41
köstek 44
kuşak 44
kütük 42
mala 579
mancınık 45
marangoz 48
muda 585
-nık 45
oturak 42
prova 48
pupa 48
siya 48
siye 48
tokmak 43
trabzan 43
sapan 45
yeke 47
yelken 44
yovarlak 44

UCRAINEANĂ

abatór 163
adrýsa 163
adunária 163
áfyna 164
ágryš 163
altonýty 163
altýc'a 162, 164
amnár 162—163
amyrika 163
andr'ély 163
apatár'a 163
aragáz 173
aráma 163
arhón 163
arhonýty 163
árija 162—163
asfált 173
avýr'a 163
baba 490
bač 173
bacósyj 163
badíka 162
badžokorýty 163
badžókura 163
bajúrók 163
bakšýš 163
balačána 163, 173
balamarí 163
balamúk 163
baláur 163, 172
bálega 163, 173
bálta 163
ban 163, 172
banuc 164
bánuš 164
bárda 164
bárdočka 164
bardyčka 164
bargíja 164
bárka 164
barós 164
báska 164
basmá 162, 164
bata 162, 164
batalév 164
bataúš 164
batúza 162, 172
batylév 162, 164
batylévka 164
batyrija 164
batúza 164
berbenýc'a 163
berta 162, 164
bičikl'éta 164
bir 163
blána 164
blok 173
bl'úza 164
bl'uzka 164
blýnda 163
blýndyj 163
bodýga 164
bodygár 162
bodz 164
bojandžív 164
bol'fa 163
bombák 164
bomborosíty 164
bomborosýty 164
bongíca 162, 164, 173
borčak 164
borhót 162, 164
bordéj 163
botej 163
bracár'a 162—163
brigadyr 173
brumarija 164
bryndúška 163
brýndz'a 161, 163
budáxa 161, 164
budz 163
bukála 163
buklúk 164
bul'bóna 163
bulgarija 162, 164
bumbák 162, 164
bumbakóvyj 164
bumbóna 164
butúk 162
byndzina 164
burunčuk 164
bullúk 164
butúk 164
bylčug 164
cap 162—163
carán 164
caryna 163
cigája 164
čintúra 164
čit 164
čokán 164, 174
čókantin 165
čokoláda 165
čolán 162, 165
čolár' 161, 165

čúha 165
čúlyj 163
čuma 165
čutero 163, 173
čyr 163
cyrúš 164
dalák 161, 165
damidžéna 165
dáskal 162, 165
déka 165, 173
didyc 490
didyzna 490
difuzór 173
dihánija 165
dihor' 165
dóba 165
dóga 163
domnéski 165, 172
dónyc'a 165, 172
dóxtor' 162
drik 162, 165
drúga 162, 165
drúgana 165
drugáty 162, 165
dubalarija 165
dud 162, 165
dug'ên'a 165
dýka 165, 173
duláp 165
dulčyci 162—163
džánta 165
dzer 163
džérga 163
džumatýci 162, 165
facárnyj 163
fáktor 165
fálča 162—163
familija 163
farba 173
fin 162—163
finá 162—163
flikéŭ 163
flojérka 163
flúturi 165, 172
folosýty 163
fóskaty 165
fóta 162—163
fošaléŭ 165
franţuz 174
frizúra 165
frizýr' 165
frýka 163
fudoménť 165
fudúlnyj 163
fudulija 163
fundatór'a 162, 165
funkc'onár 173
furkalýc'a 165, 172
galbáza 161, 165
gálec'a 163
galóny 165
gal'óp 165
gára 165
gáta 163
gavanós 165
gázda 163
g'êbósyj 165
g'êlka 163
g'êrgalec'a 163
gilétka 163
gítár' 165
gl'êg 161, 173
glóba 163
glúga 166, 172
gobája 166
gogiznyk 166
gogozy 162, 166
gógozy kamninkŷ 166
golán 166
golánka 166
golanija 165
goldánka 166
g'orgína 162, 166
gražd 166, 174
grážda 166
grápa 163
grápaty 163
gráty 162
гуδорок 294
gudzán 162
gúš'a 163
gutéj 163
gutúja 162
hájta 166
halamója 166
halát 162, 166
haldamáš 166
ham 166
harádži 166
harám 166
haramýna 166
harcapýly 166
harkán 163
harmasár' 163
hárnik 162, 166
harpačika 166, 173
harpakáš 166
herlýc'a 166, 172, 174
horošok 490
hortópy 166
horox 490
holár' 163
hostýnyc 160
hultuváty 166, 173
igzámyn 166
imáš 161, 166
indžinýr 166
inima 162, 166
isýnca 166
ivintár' 168
ižýkcija 166
jêrmarok 174
kačúlka 163
kaldária 166
kalúp 166
kalýŭ 166
kamyška 166, 173
kamyšójka 166, 173
kánča 166
kanila 166
kapačók 166
kápat 166
kapéjster 173
kapéjstra 162—163
kapicála 162, 166, 173
kapjýla 166
kápra 166
kapšúni 167
kápuš 163
kapúty 167
karáfta 162, 167
karamida 162, 167
karamidarija 167
karaúš 167
karaušija 167
karlón 167
karúca 162—163
katalóg 167
kerenia 342
kilócy 167

kímik 167
kínga 167
kipár' 167
kiptár' 163, 173
kirenia 342
kirón 167, 173
kirpíč 167
kíva 167, 173
kírlig 162
kláka 163, 174
klarinjt 167
klopocýjki 167
kódyna 167
kófa 167
kofýčka 167
kok 167, 172
kokerza 167
kokoši 162, 167
kokovéjka 162, 167
kolcár' 167
kolýba 162—163
kóma 162, 167
kontábil 173
kóntra 167
kópili 167
korčitúra 167
kordón 167
korkodúši 167
kóšycn'a 167, 174
koštoróba 167
kóta 167
kračê 167
kračók 167
krak 167
krakanátyj 167
kravása 167
kraváta 167
krap 168
krúča 168
kubík 168, 173
kulástra 163
kuléš'a 163, 173
kuliš'êr 168
kumnát 162—163
kumnáta 162—163
kúmpana 168, 174
kumparatíva 168
kúmpena 168
kumpenýty 168
kúpka 163
kurišíl' 168
kurkán 162—163
kurméj 163
kurúdz 163
kurynt 173
kyrlíg 163
kyrpíč 162
kýrža 168
l'áfa 168
lajčýr' 168
lakáta 162, 168
láma 168
lámba 168
l'ápovyc'a 168
lavičyr' 168
lelíka 162
leŭ 163
lig'án 168
líla 168
lilják 168
lítra 168
litríŭka 168
litríŭočka 168
liventár 168
livórvyr 168
lok 162—163
lucýrna 162, 168
lúnka 168
lylíka 163
lýnta 162—163
magár' 162, 168, 172
mačúga 163
maj 163
makryš 163
makará 173
makát 168
makulatór 168
maláj 162
mamalýga 162—163
manšýta 168
mantá 168
márfa 163
margarína 168
marmálada 168
marš 168
mártor 168
maškátyj 168
matragúna 162, 168
matr'áca 168
matrygán 168
мерша 583
mic' 490
micka 163
micnyj 490
milícija 168
milicijan 168
mirta 168, 173
mo 169
móbila 173
mocar' 490
mocarstvo 489
mocak 489
mocnyj 490
mocuvatys'a 489
могилка 56
moj 169
морочити 299
móš'a 163
mošíja 163
mošonka 490
motátysy 169
motorína 169
munt'án 169
munt'ánka 169
munty 169
must 169
mušíja 491
muštár' 162, 169
muštják 169
mýgla 163
mystéka 162, 169
nadušála 169
naft 173
nagára 169
nakáz 169
nakažénnyj 169
nakaž'êty 169
nakaž'êtysy 169
nanáska 162—169
nanáško 162, 169, 173
napúdyty 160
naválnyk 169
notár' 162, 169
notenýna 163
nykurátyj 169
nypít 163
nypóta 163
oberlicht 174
огрызаму 181

oblón 162—169
обориг 294
оборог 294
оборіг 295
оброк 195
одáіа 162, 169
один 177
однак 177
однако 177
однаковий 177
одиноκий 177
одиноко 177
однаково 177
одно 177
**одноко* 177
ogír 162, 169, 173
ográda 162, 173—174, 169
ogrízi 181
ok'án 169
okil 163
okilári 169
óko 169
omnár' 163
orija 489
orýz 169
ósija 162, 169, 174
os'mak 490
pahár 169, 172
pacýty 163
pakatýty 169
pakalýtysy 169
palát 169
palmáš 169
palušýna 169
paltón 169
pantal'óny 169
pantófy 169
panušýna 169
papiúóta 169
paporot' 489
paparotnyk 489
poprytór'a 173
pápryka 169
pápura 170
parčyla 170
parnyk 489
part' 163
parýty 170
pastája 170
páta 170
patátyj 170
patáška 170
patladžély 170
patróna 170
paún 170, 172
pátura 162, 170, 173
pilák 170
pipa 170
piškóty 170
pitík 170
pláki 170
plamíja 162
pl'áška 170
pliš 170
poprytór'a 170
pomána 163, 172
poprytór'a 162
porkinyci 160
porn'ála 163
pórta 163
portofýl 170
post 170
postája 170
póšta 170
poštár' 170
pražýna 163, 173
pražylúra 162, 170
pr'éc 170
prim 162, 170, 173
primár' 162, 170
primarija 170
procáp 162, 170
prúna 170
pryvégi 170
pryvét 170
púdyly 160
pučósa 170
pufájka 170
putér'a 163
pynice 170
pyrkyzícija 170
pyrpyl'ága 170
pyrpylc'a 170
pyl'ála 170
pasno 177
ramatís 170
rantáš 170
ranyty 170
rap 171
rápa 171
rápaŭka 171
rapávyj 171
rapanósyj 171
raryc'a 171
rípyc'a 171
rogožýna 171
rogoz'énka 171
rotári 162, 171
rumygáty 163
ruskál' 160
rygac'án 171
rygát 171
rykor'a 171
rykorýtysy 171
rýndz'a 163
rýpa 163
sakarína 171
salkím 162, 171
sáma 171
samanáty 163
saméndz'a 171, 173
sápa 162—163
sapáty 163
sarákyj 163
sfýrok 171
siróp 171
sij 171
skalúš 171
skapáty 163
skojka 161, 171
skórca 171
skúrta 162, 171
sokotýty 171
spyndz' 173
spynz 163
stat 171
statovyj 171
stemparátysy 163
stráž'a 171, 174
straž'ér 162, 171
strúnga 163, 173
strungár' 163
strykn'ála 161, 171
stýhna 161, 171
stýna 161, 171—172
stypýn 171
stypynýty 171
syrbár'a 171
syrvič 173
šandár' 162

šandramá 171
škam 163
škarlatína 171
škrum 163
škŷli 171
šnícyly 171
špatári 161, 171
štym 163
šurúba 174
šútyj 163
švára 163
šŷpot 163
tábla 171
tájstra 163, 173
talhár' 171
tapalága 171
tarahtŋ 171
tavá 171
tífos 171
trandaxír 171
trap 172
trifój 163
tríška 161, 172
tróka 172
tróčka 172
rombíta 163
trotuvárni 172
túrma 161, 163, 173
tylyvizór 173
tymylija 172
tyrkátyj 163
**yбopoк* 294—295
ujúm 172
úra 163
úrda 161, 163
urlujála 172
úrma 163, 173
urs 162, 172—173
urŷtno 173
urŷtnyj 163
vad 172
vadána 172
vadró 173
vakánca 172
vakár' 163
valíza 172
vátax 163
váry 163, 173
vátra 163, 173
vatrál'ka 163
vazylína 172
vérymni 160
vynlúza 172
vyríga 172, 174
vyrtíta 162, 172
vyvyríca 162
xáŭka 172—173
xir 172—173
xorómy 160
zahará 172
zárzor'a 162, 172
zbryntíty 172
zéstry 163
zgúra 163
zminčényj 172
zmintýty 172
žávra 163
zŷêma 163
žentováty 163
žentýcya 161, 163
ženypál' 163
žudikáta 172
žudikátysy 172

VENETĂ

caloma 47
pagiol 47

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 4 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, 1969, 376 p., 18 lei.

Sub redacţia I. COTEANU, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Liturghierul lui Coresi, ed. îngrijită de Al. Mareş, 1969, 189 p. + 42 p., 25 lei.,

I. COTEANU, **Morfologia numelui în protoromână (româna comună)**, 1969, 160 p., 5,25 lei.

Sub redacţia acad. AL. GRAUR şi MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. I, **Compunerea**, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan. 1970, 333 p., 23 lei.

I. I. RUSU, **Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez**, 1970, 270 p., 20,50 lei.

LIDIA SFÎRLEA, **Pronunţarea românească literară — stilul scenic**, 1970, 208 p. 6,75 lei.

SALA MARIUS, **Contribuţii la fonetica istorică a limbii române**, 1970, 195 p. 7 lei.

PAULA DIACONESCU, **Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc**, 1970, 301 p., 11 lei.

VASILIU EMANUEL, **Elemente de teorie semantică a limbilor naturale**, 1970, 295 p., broşat, 12 lei.

* * * **Sistemele limbii**, 1970, 276 p., 17,50 lei.

I. COTEANU şi I. DĂNĂILĂ, **Introducere în lingvistica şi filologia românească. Probleme — bibliografie**, 1970, 345 p., 16,50 lei.

EMIL PETROVICI, **Studii de dialectologie şi toponimie**, 1970, 339 p., 22,50 lei.

* * * **Fonetică şi dialectologie**, vol. VII, 1971, 383 p., 19,50 lei.

KOVAČEC AUGUST, **Descrierea istroromânei actuale**, 1971, 231 p., 10,50 lei.

Sub redacţia GH. BOLOCAN, **Studii de slavistică**, vol. II, 1971, 435 p., 15 lei.

LR, Anul XX, Nr. 6, P. 537—674, Bucureşti, 1971

I.P.I. c. 2940 42200 **Lei 6.—**